

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

5a - 947

R-1

RLC
28919

~~81~~

~~72-2 no 22301~~

1-12

R- 132206

DIONIS CASSII

Nicæi, Romanæ historiæ li-

bri (tot enim hodie extant) xxv.

nimirum à XXXVI ad LXI.

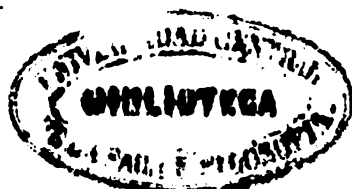
9 (37)
D 62

28917

Cum Cæs. Maiest. gratia & priuilegio
ad decennium.

BASILEÆ, APUD IOAN-
nem Oporinum.

AD NOBILEM ET PRAESTAN-
TISSIMUM VIRUM IOANNEM HEN-
RICVM HERVVARTVM, PATRICIVM AV-
gustanum, *Guilhelmi Xylandri Augustani Praefatio in*
Dionem à se conuersum.

VI lucubrationes suas magnis & præ-
stantib. uiris offerunt, HERVVAR-
TE uir ornatissime, in earum nuncu-
patione duò ferè sibi propòsita ha-
bent, in quibus elaborent. unum, ut
sui in dedicàdo Opere studij officijq;
rationem exponant: alterũ, ut eiuf-
dem Operis dignitatẽ utilitatẽq;
cõmendent. Est ut alterum quoque accedat, cùm lector
ad intelligendum aut dextrè cognoscendum id scriptum
instruitur. Quibus omnibus etsi intelligam me potuisse,
quantum ad te attinet, supersedere: quippe cùm & con-
sistent tibi causæ, quibus impulsus Dionem nostrũ tuo no-
mini inscribã: & de scriptoris eius præstantia iam pridem
præclarè iudicaueris, sisq; in historiæ omni genere sum-
ma cum industria fructuq; uersatus: multæ tamen, gra-
uesq; me rationes mouent, ut de singulis nonnihil disse-
ram. Quarum (neque enim omnes, sed præcipuas mo-
dò adducendas putaui) hæc potissima est, quòd Reipub.
literariæ interesse haud parum existimo, ne ea omittam
quæ cõmodo eius (nisi fallor) à me dici hoc loco possunt.
Proxima, quòd partium id mearum esse, officiumq; mihi
hoc necessariò incumbere perspiciam. Equidem tantum
ponderis habere eas rationes arbitror, tantumq; tuæ bõ-
nitati humanitatiq; tribuò, ut non dubitem te benignas
aures mihi, quanquã de bene notis tibi perceptisq; rebus
uerba facienti, accõmodaturum: idque eo libentius, quo
longius ab assentatione & uanitate, mea omnis aberit ora-
tio. Neq; uerò uideo, quorsum attineat multis hîc cõme-
morare, quàm magnificè semper ac optimè de honestis li-
teris, bonisq; autoribus existimaueris, quantum in ijs co-
lendis

IN DIONEM

lendis euoluendisq; studij operæq; posueris, quàm benignum te literaturæ studiosorum fautorem exhibueris: quando hæc quidem à te nequaquam gloriolæ alicuius consecranda, laudis'ue parandæ cupiditate, sed honestissimo pulcerrimoque, & quod uerè tantis hominibus dignum sit instituto, præstita, multi docti ingenuiq; homines & sciunt, & fatebuntur: atq; hac ipsa nostri huius Dionis editione testatum satis superq; esse poterit. Non me fallit, esse quosdã ita acerbo, ita iniquo aduersus omnem uirtutem animo, ut moderatissimas etiam quasuis egregiorum factorum laudes calumniæ, adulationisq; infirmulent: sed non debet eorum improbitas apud nos pietati nostræ, officio præuallere. Dicam itaq; quod sentio, imò potius quod omnes boni probabunt. Eorū qui in profliganda barbarie laborant, aut uerius in curando, ne pridem eiecta, postliminio enim minatur, habetq; sibi multos, qui plurimū possunt succenturiatos) redeat, duo genera esse animaduerto: unum eruditorum ac laboriosorum hominum, qui docendo scribendoq; honestas artes & liberalia studia defendant, ac fines Reipub. literariæ proferant: alterum nobilium, magnorum, ac uirtute præditorum uirorum, qui ueras bonas & earum cultores excitet, protegant, foueant, augeant. Vtri horum melius de genere humano (quod sine studio sapiëntiæ quid est obsecro?) mereantur, dictu nō facile est, habetq; non nihil controuersiæ. Illud in promptu est, neutrum sine altero ualere, ac proinde iuxta gratiam utrisq; habendam. Et tamen uiri in aliquo fortunæ fastigio, in aliqua potentia aut rerum arduarum administratione collocati, grauius plerunq; curis distinentur, magnis occupationibus inuoluuntur, ut uenia quandoq; non indigni uideantur, si ea negligunt, quæ uulgò iam despectui habentur. adde, gloriæ quoq; & memoriæ nomini suo conciliandæ alias nescio quàm consentaneas rationes ferè in usu nunc esse: quo magis (ut mea fert sententia) eorum in doctrinam et doctos

P R A E F A T I O.

doctos beneficia ac studia admirationē, imitationem, laudem deniq; & prædicationē merentur, quàm meæ conditionis hominū, quorum honestos conatus in hoc genere, angustia uitæ sustentandæ, & paupertas quasi instigat. Tu itaq;, Patrone optime, cū me in familia tua aliquandiu cōmodè & liberaliter habitū, autoritate, hortatu, officijs insuper & beneficijs eò adduxeris, ut optimū Rom. historię conditorē Dionem Calsiū de Græco latinū facerem: quantam ea re ab omnib. non historiarū modò, sed totius philosophiæ studiosis gratiam inieris, ex his quæ breuiter attuli, omnes intelligant, & se plurimū tibi debere grato animo agnoscent, quod possit prodesse Reipub. literariæ nostra hæc Dionis editio, mox ostendam: nunc id addam, quod rem causam cōtinet. Si qui glorię, decorisq; sibi parandi causa, ac quo nomen suū immortalitati adfererēt, liberalia studia sibi fouenda ac ornanda ducant: equidē eos non improbauerim, et quidē laudandos existimem, quod & posteritatis iudicia ad se pertinere intelligāt, & ea re famam querant, quæ sola omniū uerè temporis omnē iniuriā ita effugit, ut ab eo uires etiam incremētaq; accipiat. Enimuerò, qui nullo alio nisi honestatis ipsius ductu, id quod scio tibi consiliū fuisse, idem agunt: maiori adhuc laude eos dignos esse perspicuum est. Nam quod est apud Aristotelem, uoluptatē non finem, sed omnino tamen comitem esse perpetuam honestarū actionum: idem hac in re de gloria dici appositissimè potest: non tam gloriæ causa bonas literas magnis uiris defendendas prouehēdasq;, quàm sciendum, nō posse eos gloriā, etiam si uel maximè uelint, effugere. Sed hæc satis apud te: in hoc tantū mihi disputata, ut si qui hæc legēt præstantes uiri, quib. facultas est tutandi philosophica studia, & miserorū, non tamen inceptorū, pulcros conatus promouendi, cogitent, nō defuturam gratitudinē: id quod tu quidē hætenus in me præstisti, et fore eundē in me tuū deinceps quoq; animū spero.

Venio nunc ad Dionem, de quo si paulo fusius loquar,

IN DIONEM

& conuenienter meo muneri, & neq; tibi, neq; lectoribus alijs ingratam rem facturū me censeo. Primum Suidæ de eo uerba ponam, latinè quidem: Dio (inquit) Cassius, cognomēto Cocceius, aut, ut alijs placet, Cocceianus, patria Nicæus, professione historicus, uixit tempore Alexandri, qui fuit filius Mamææ. Romanā historiam libris LXXX composuit, qui in Decades sunt diuisi. Præterea historiam Persicam & Geticā, item Itineraria, res gestas Traiani, uitā Arriani philosophi. ~~Haec Suidas.~~ Quod ad nomina attinet, Dionem Cassiū Nicæum uocauit Merula, cum uerteret de Xiphilino Neruam, Traianū & Adrianū, Dioniq; tamen inscriberet, haud scio sanè quò vsus exēplari. Isacius Tzetzes in Lycophronē, Dionē cognomine Cocceiani allegat. Cæterū Nicæa, Dionis patria, Bithyniæ urbs est clarissima: & ipse Dio Bithynū se fuisse nō dissimulat, in uita Adriani Imp. Nicæam uerò patriā suam in Seuerō apertè nominat, itēq; in Alexandro. Is porrò Alexander Mamææ filius, imperiū Rom. occepit anno ab V.C. 975, ut Chronologorū ferunt rationes. De opere historico (reliqua enim eius non attigerunt nostrū sæculum) dicam pòst: nunc si quid apud ipsum Dionē, aut eius abbreviatorem Io. Xiphilinū reperiō, quod ad uitā auctoris explicandam faciat, adducam. Quā in re non minorē auctoritatem habere Xiphilini testimoniū debet, quā ipsius auctoris: cum constet, ipsis planè uerbis, ut erant à Dione scripta, Xiphilinū eius Epitomē scripsisse, resecatis ijs quæ prolixius tractata, aut minus necessaria iudicaret. Vnde fit, ut cū in ea Epitoma auctor de se loquit, de Dione accipiendū id sit, non Xiphilino, nisi cum hoc expressè addidit. Apronianus Dionis pater fuit, uir consularis, quem & Consulē fuisse sub Cōmodi imperio, annaliū indices testantur: & Ciliciæ eundem præfuisse, ex uerbis Xiphilini, in Adriani & Cōmodi uitis liquet. Ipse Dio patre non inferior mansit, siquidem bis Consul fuit: quod ipse de se testatur in uita Alexandri, filij Mamææ, cum se iterū Cos. cum eo scribit fuisse: sicut & præturæ

P R A E F A T I O.

præturæ suæ in Didio Iuliano mentionem facit, idemq; præfuisse se prouincijs Africæ, Dalmatiæ, Pannoniæq; superiori, libro XLIX testatum fecit, & in Alexandri uita. Quamobrè dubiū esse non potest, quin tantus uir, & tantoperè in repub. domi forisq; uersatus, idq; non breui tempore, summam & cognitionē historiæ Rom. habuerit, & delectū ac iudiciū, inq; cōmentando prudentiā. Vt autē conderet historiam Romanā, qua ratione impulsus fuerit, eius proprijs uerbis de uita Cōmodi huc assumptis patefaciam. Edideram (inquit Dio) librum de insomnijs & prodigijs, quorum causa Seuerus Imperium sibi sperabat: quem is à me sibi missum cū legisset, prolixè mihi & amicè rescripsit. Hic ego literis sub uesperam acceptis, cū inde me quieti dedissem, Dea quædam in somnis iussit ut historiam scriberē: qua hortatione adductus, ea quæ nunc tractantur (loquitur de uita Commodi) composui. Hæc cū alijs, tum ipsi Seuero ubi perplacuerant, ibi tum reliquas etiam Romanorū res ut conscriberem, in animum induxi: neq; hanc solam partē seorsim relinquerē, sed in præsens opus includerē: quo uidelicet uno Opere descriptam ab initio usq; ad id tempus, quod Fortuna destinauerit nobis, uniuersam historiam Rom. posteritati transmitterem. Atq; istam ego diuā, quæ me ad hanc cōmentationem timide & trepidè accedentem confirmauit, defatigatumq; & iam animū despondentē refocillauit per insomnia, spemq; mihi bonā fecit fore, ut uenturū tempus meā historiam superstitem pateret, neq; obscuraret: uitæ meæ procuratricē mihi datam existimo, ideoq; eam colo. Proinde omnes Romanorū res gestas ab Vrbe condita usq; ad exitū Seueri, decennio toto collegi, aliosq; duodecim annos dum ea stylo persequerer, consumpsi: reliqua ita uti successerint, conscribenē. Haftenus Dionis uerba è Xiphilino: à me translata eo libentius, quòd alios eorū sensum non assecutos animaduertēram. Aliud quoq; insomniū, quo ad scribendū incitatus sit, in fine Caracalli ponitur.

“ 4 Neq;

I N D I O N E M

Neq; mihi animus est nunc de somnijs, & eorū ui: neq; de genijs, quos illi homines putauerunt, disputare: & tamen uerisimile est, magno & præstāti ingenio ac doctrina præditos uiros, agitatione mentis minus tumultibus aliarum cogitationum sensuumq; perturbatæ nōnunquam ad aliquam certam rem impelli, quæ illis dæmonia fuerint. Scitumq; est illud Aeschyli, quod exprimā, si possum, latinè:

Eumenid.

Mens dormiens acutius multa uidet.

Eadem futuri impræcūda est interdiu.

Idem Dio testatur, omnia se ea quæ à Cōmodi imperij initio usq; ad finem sui Operis scripserit, non ab alijs accepta, sed sibi ipsi, cum interesset omnibus, cognita, memoriæ mandasse. Sub Alexandro, cū esset ipse Cos. II, in Bithyniā reuersus est, ut securus tumultuum in ocio apud patriam uitæ reliquū exigeret, morbo insuper eum stimulante, ut scribendi finē faceret: quod uidere est in Alexandri uita. Aliàs cū in Italia esset, Capuæ præsertim uixit, ocij itidē causa, quo cōmodius scribere posset: testis ipse in Seuerō. Sed de uita Dionis hæc sufficiāt. Dicamus de Opere, quod sanè laudare ac cōmendare sicuti meretur, neque possim, neq; uelim: quia lectori ipsum sese satis probabit. Dicendum tamē est nōnihil. Scripsit Dio Rom. historiæ libros, ut testatur Suidas, octoginta, seu octo Decades. Inchoasse eum id negociū ab origine Urbis, ex iam antè dictis liquet. Neq; ab re fuerit, adducere uerba, quæ in præfatiuncula græca Appiani Alex. operib. præfixa, nescio cuius autoris, extant & in impresso codice, & in manuscripto amplissimæ reip. Augustanæ, hoc sensu: Multi sunt alij quoq;, qui res Romanas literis tradiderint, inter quos est etiam Dio. Hic antiquiora paucis perstringens, posteriora, eaq; præcipuè, quæ acta sunt, postquā ad Cæsares monarchia deuenit, usq; ad Alexandrū, Mameę filium (ibi enim historiam suam clausit) fufius enarrauit. Et paulo pōst ait, antiquitatis Romanæ notitiā à Dionysio Halycarnass. petendam, Cæsarum acta à Dione nostro, singularū prouinciarum res

P R A E F A T I O.

res ab Appiano. Atqui ad nos ne tertia quidē Operis pars integra peruenit. priores enim uolumine XXXVI libros omnes desideramus, (nisi quod exiguū libri XXXV fragmentū habemus) & posteriores item LX omnes: hoc est, XXV tantū libros nacti sumus: (& eos quidem miserimè corruptos, quatuor ultimos ita decurtatos & interpolatos, ut in editione Parisiensi pro duobus proponant: qua de re in Annotationibus nostris ad librū LVII ueritatem demonstraui) in quibus historia cōtinetur ab anno V.C. 686. & bello Cretico, usq; ad mortem Claudij Cæsaris, annū V.C. (quod nos suo loco ostendimus) 806, nempe annorū series CXXI. Porro Iulianus Xiphilinus, de cuius in Dionis epitoma supra memorauimus, cum uixerit annos circiter 500. (siquidē ipse in Augusto testis est, se sub Michaelē filio Constantini Ducæ, Imperatore Constantinopolitano scripsisse) tamen ne ipse quidem libros Dionis XXXIII primos habuit. Initiū enim sumit à Consulatu Q. Hortēsi, qui competit in annum Romæ 685. ut uideatur librum Dionis XXXV aut totū, aut maiorem quàm nos eius partem habuisse. Reliquos exinde libros omnes usq; ad finē Operis eum habuisse constat, nisi quòd uitam Antonini Pij intercidisse queritur. His rationibus adducor, ut uitas Imperatorū, qui post Claudium rerum sunt potiti, à Dione scriptas, aut latitare adhuc alicubi credam, & ab inuidis supprimi: quæ eadem multos etiā alios optimos autores captiuitas premit, aut certè nō ita dudū periisse. Primos uerò illos XXXIII libros iam dudū negligi cepisse, atq; inde intercidisse existimo, quòd superiorum temporū acta Dionysius Halycarnass. & Appianus Alexandrinus copiosius & satis splendidè tradidissent. Idq; eo magis mihi probatur, quòd sciā idem Appiano euenisse: nam cuius ea quam citauī præfatiuncula est, qui Appiani libros, quos habemus, eo ordine in unū corpus cōpegit: is apertè ait, Italicū ob id à se omīssum librū Appiani, quòd Dionysius omnes istas res prolixius exposuerit:

IN DIONEM

fuerit: Italicique nomine cōiicio eum intelligere hos libros omnes Appiani, de Regibus, Italicum & Samniticū, quos scriptos ab eo cum alijs non extantibus quibusdam in manuscripta alia præfatiuncula inueni. Equidem ferunt uulgò impressos in Italia Dionis libros XXXVIII, eosque Latinos. & cum Augusta Basileam proficiscens, Tigurū diuertissem, doctissimorum hominū uidendorum gratia, Lælius Socinus, Italus natione, homo apprimè doctus & honestus, ea de re candidè et amicè ibi me admonuit. Verum neque ego habere unquā certi quicquam potui, quod eorū librorū initium, qui finis, à quo editi aut cōuerfi essent. & demiror nō uisos ab ijs unquā in Germania, quos multos & doctos diligētesque de hoc percōtatū sum. fierique omnino potest, ut Xiphilini aliquid sit, non Dionis: quādo Merula quoque (uti retuli) Xiphilini Neruam, Traianū, Adrianum, & conflagrationē Vesuij montis, de uita Titi sumptam, Dionis inscripsit. Ego sanè opto uel maximè extare tot, quot illi perhibēt, libros Dionis, si omnino plures non supersunt: neque despero, quin nostrū studiū alios ad hunc scriptorē eruenđum, aut certè ulterius propagandum sit excitaturum. Nam (ut iam de his qui in meas manus peruenierunt libris, editi à Roberto Steph. uiro de literis optimè merito, Parisijs anno 1548. potius dicā, quā frustra cōmunem iacturam, quam in eo autore fecimus, deplorē) cur id omnes eruditi conari debeāt, ita uideor posse afferre multas causas, ut magnoperè mirer, tam diu id ommissum, intermissum uel ab alijs fuisse. Nihil hīc de laudibus historiæ dicā, quas & multi docti passim scriptis suis celebrauerunt: & res ipsa clamat, non esse ullum genus literarum humanæ uitæ utilius ac cōmodius. Romanæ historiæ quæ supra alias dignitatis eminentia, quā ea & mole rerū ac uarietate, & illustribus omnis generis uirtutum uitiorūque exemplis locuples sit, consultò dicere prætereo. Quæ tamen duo tanta sunt, ut si rectè gratias habemus illis immortales, qui alios historicos in lucem ediderunt,

P R A E F A T I O.

runt, interpretati sunt, emendauerunt, illustrarunt, certè non erat Dioni nostro cur eandè operam denegandà quispiam iudicaret. Certatim & superiorib. & hoc ipso nostro feliciss. tēpore, à multis eruditione industriaq; insignibus uiris in antiquitatis noticia & tota historia Romani imperij eruenda, in lucē proferēda, explicandaq; laboratū est, nō sine honestissimi cuiusq; mortaliū summo applausu: eorū nullus ferè est, qui nō Dionis huius auxilio se usum fuisse fateatur. Sunt enim in hoc autore multa diligētius indicata, explicataq; de legib. & institutis Romanorū, quæ antiquiores illi scriptores aut silentio, tanquā nota suis hominibus, transmiserūt, aut attigerunt obiter: quæ tamē non intellecta, multū tenebratū lectori classicorū autorū offundant: cognita, mirū in modum expediant. Huius generis sunt (ut de plurimis pauca referā) cū de centuriatorū comitiorū ratione, utq; ea soluant, de modo recuperandi senatoriam dignationē, de adoptandi iure, & magistratuū singulorum functionibus, de Senatuscōsulti & autoritatis discrimine, docet: cū leges multas multorū recenset, cū legionum P. R. numerū concipit, cū prouinciarū administrationē diligenter & singillatim explicat: cū eam quę magna adhuc inter doctos de ratione annorū est controuersia, commodissimè, apertè quidem, & ut fidē mereatur certè, componit: & permulta alia, de quibus nonnunquā monuimus suis in locis. Iam quod spectat ad historiam ipsam per se quam tractat, manifestū est, eam quæ sparsim, diuersis locis, apud diuersos autores, nullo continuo ordine, interrupta, imperfecta, obscurè tradita erat, summa perspicuitate & breuitate, optimaq; fide à Dione esse compositam, & illustratam: ut non modò res gestæ, sed (quod est potissimum, & cognitu præcipuè dignum) earum causæ, progressus, fines, euentusque ob oculos sint positi. Præterea possem sexcenta proferre loca, de Cicerone, Sallustio, Cæsare, Liuiana Epitome, Floro, Paterculo, Cornelio Tacito, Suetonio, ac de Græcis etiam, Plutarcho, & Appiano, quæ

I N D I O N E M

quæ uel obscura explicari, uel deprauata restitui, unius Dionis nostri auxilio possint: sed neq; id in præsentia fortassis cõueniens sit, & specimen aliquod in annotationib. tamẽ nostris exhibuimus. At bellũ cõtra Antoniũ Cæsaris Octauiani, pugnã Actiacam, ac deniq; totũ Augusti principatũ, cladem Varianã, & multa alia quàm exquisitè noster, & digenter? in quib. reliqui nos quasi destituerant. Equidẽ quæ ab alijs, Latinis præsertim desumpsit, ob ea potissimũ terendus est manibus studiosorũ. non in hoc tantũ, quod quasi Epitomen eorũ quæ illi fusiùs tractassent, scripsit, eaq; collatio autorũ inter se mirificè prodest ad rei ueritatẽ percipiendam, memoriæq; infigendam: sed quod ita & Græca quomodo Latinè sint exprimenda, disci potest: & rursum ipsa Latina, quæ obscuritatis aliquid habet, lucẽ accipiunt: atq; hanc quidẽ esse optimã ac tutissimã, addo etiam facillimam & iucundiss. discendi utriusque sermonis uiam, satis constat. Genus dicendi Dio tenuit certè non incultum, (si quid ego iudico) nec inelegans, sed quale omnino eius temporis scriptorib. in usu fuit, satis quidem aptũ materiæ quã tractabat. Sententijs grauib. ijsq; aptè & in loco positis, ac quæ scopũ eius quod narratur ostenderent, pulchrè exornauit historiã. In orationibus quoq; id mihi uidetur obseruasse, ut & eorũ qui diceret mores affectusq; egregiè representaret, & eas prudentib. & ad uitam instituendã accommodatis apophthegmatis condiret: profectò quædã ex ijs orationib. meruerũt apud doctos tantũ, ut seorsim quoq; iam antè in latinũ sermonẽ traductæ ederent. Sed de Dione quoq; abundè uerborũ. Nam etsi haud sum nescius, suggillari eum à quibusdã, ut dum Xiphilinus prodigiorũ tam curiosam enumerationẽ inuadit, & quandam de Arnuphi Mago in M. Antonino narrationẽ, alij ob Ciceronẽ suum ab eo leuitatis, & in ferẽdis aduersis rebus imbecillitatis notatũ incessunt: tamẽ defensionis nostræ cùm nihil opus habeat, inanem operã sumendam mihi nõ duxi: quippe & Xiphilino quod possit responderi, omnes æqui in promptu habent,

P R A E F A T I O .

habēt: & Cicero quis fuerit, ex eius ipsius scriptis, si alia testimonia desint, nemini esse obscurū potest. Proinde cōsequens est, ut de meo quoq; quem in hanc Dionis editionē contuli, labore nōnihil dicā. Neq; existimo mihi hoc loco multis uerbis ueniā petendā uel audaciæ meæ, quod iuuenis etiam nū, ingenio mediocri, eruditione perexigua, rerū usu minimo instructus, neq; antē in huiusmodi negotio uersatus, in hanc arēnā descenderim: uel, si quid in uertendo hallucinatus fuerim, erroris: cū certus sim, apud omnes equos et modestos homines laudē me potius et gratiā, quā uituperiū & odium inuenturū: iniqui autē nihil moror quin morem suū seruent, quos scio nulla oratione, nullis precib. demulceri flecti ue posse. Ego cū ab ineunte ætate bonas literas flagranti amore essem persecutus, earumq; causa aduersissima & acerbis, quæq; perpessus, semper plurimū solatij ac recreationis ab his studijs cū petiuissem, profecissemq; ut pro mearū rerū conditione, nonnihil: equidē putauī primo quoq; tempore deberi à me aliquos Reip. literariæ fructus. Quod ad meum propositum cū tua, Patrone optime, autoritas accessisset, tuq; honorificum id de me iudiciū fecisses, posse te uti mea opera in gratificando historiæ Rom. studiosis, edēdoq; latinē Dionē: nolui meherclē neq; tuæ neq; meæ uoluntati deesse. Eoq; libētius hoc in humeros meos onus suscepi, quod cū uiderē (nihil enim aliud cognoui) tam utilem ac iucundū autorē, toto iam ex quo editus est Parisijs octennio, negligi & præteriri ab alijs, posse nōnihil etiā existimationis ac nominis eo me labore mihi parare censebam: nec id ambitione ductus, à qua absum lōgissimē: sed quod rerū, seu uerius miseriarum mearum rationes id maximē requirunt. Transtuli igitur, dum tecū essem, Dionis hoc opus, siue reliquias potius, quanta potuit à me fieri fide, diligētiāq; maxima. Quæ mea interpretatio, si cui aliquando non satisfaciet, (ut neq; ipse mihi ubiq; satisfeci) is cū animo suo reputet, in tam difficili negotio, quā procliue fuerit mihi uel

B errare,

IN DIONEM

errare, uel hallucinari. Omitto ingenij imbecillitatē, & etatis imprudentiā, exercitationis defectū, temporis quoq; (nam totus hic labor nobis, quod nolti, intra septimū mensem defudatus est, utcunq; aliunde etiā impeditis) angustia: ex bonis Græcis bonos Latinos libros facere, quantæ sit difficultatis, sciūt qui sunt experti. Nam etsi quis sensum auctoris, quem sibi interpretandū sumpsit, optimè animo cōceperit: tamen eum bene, latinè, aptè, diserteq; efferre, nō est nullius artis. Curaui quidē, quantū in me esse potuit, ut latinè Dionem & cōmodè transcriberē: sed ut maximè stylo quis in suis cogitationibus exprimēdis ualeat, (id quod mihi non arrogo) tamē persequi alterius, & eius Græco sermone loquentis, uestigia: hoc uerò est quod rem facit difficiliorē, præsertim in exercitatis. Verū accessit ad hæc omnia longè maius incōmodum: quòd unico exemplari Parisiensi, eoq; (quod ingenuè fatetur Rob. Stephanus, qui id excudit) infinitis locis deprauato, mutiloque, uti coactus sum. Nam si aliud quodcunq; conferre licuisset, non dubito, quin in quibusdā locis cōmodiùs me extricassē: adeò nullus est ita malus liber, qui non aliqua parte iuuet. Doctissimus uir Nicol. Leonigenus Italicè iam pridem edidit Dionē, uidi etiam Gallicè redditū: sed mihi cū harū linguarum cognitionē fortuna mea negauerit, nescio an potuissē aliās, certè adiuuari inde nihil potui. Feci tamen quod potui, confectatus sum omnia quàm diligentissimè, cōtuli multa multorū auctōrū loca. Quid effecerim, annotationes à nobis additæ testabunt, in quib. modestè & ingenuè infinita loca emendo, multa explico: demonstrat etiā græcū Dionis exemplū, quod simul editur, plurimò quàm antè correctius. Roberti Steph. hac eadē in re conatū ueheméter laudo: uerū meam industriā, qua multo plura ac grauiora correxi, scio omnib. probatam fore. Omnino hoc possum affirmare, optimè esse me de Dione meritū: cuius splendorem orationis, si (quod fateor) non æquaui, tamen fidem diligentiamq; nostram nemo bonus improbabat:

P R A E F A T I O.

babit: praesertim si intellexerit, mea hac opera tuæ laudatissimæ uoluntati satisfactum, studiumq; mei fouendi & ornandi tuum inde auctum esse. Quod ut faceres, etiam atq; etiam te orarem, nisi perspectum haberem animum in me tuum: sciremque eam esse tuam humanitatem, ut certò me mihi hoc de te promittere, non petendo demùm in dubium uocare uelis. Accipe itaque, Patrone humanissime, Dionem tuum (uerè enim tuus est, quem & ego tibi debeo, & omnes studiosi bonarum literarum acceptum tibi referent) solita bonitate, & sereno uultu: eumque inter Latinos iam nunc etiam historicos, quod diu expectabas, repone. quem ubi leges, uideborque tibi aliquid praestitisse, quod tui nominis patrociniò dignum sit, pro certo habe, me hunc praecipuum uigiliarum fructum putaturum. Moram huius editionis, quia ad superiores nundinas còmodè in lucem exire non potuit, non poenitendo auctario compensasse uideor. Addidi enim Ioannis Xiphilini compendium: quod iam antè cùm esset Latine factum, & me graues necessariaeque occupationes, ne de nouo conuerterem prohiberent, emendaui tamen diligenter & Græcum, qui simul etià editur, codicem, & ipsam interpretationem, sicubi (ut erat in numeris in locis) opus fuit. Non uoluissè me in alieno opere ingeniosum esse, fatebuntur omnes, qui uerè iudicare possunt, ac uolunt: supersedissè enim hac molestia, nisi uidissè esse mearum, ut hoc agerem, partium. Castigauimulta, locupletauim annotationes, rationem emendationis Xiphilinianæ breuiter indicaui: indicem copiosissimum, & in quo desiderari possit nihil, congepsi. Multa errata, si non potui (& posse quenquam uix credo) omnia, inter relegendum sustuli atque caui: ipseque singulas paginas, antequam prælo subijcerentur, inspexi & emendaui: omnia ingentibus & temporis & laborum ac molestiarum impendijs mihi constiterunt. Quicquid est, id omne laudatissimo tuo nomini, I O A N N E S H E N R I C E H E R V V A R T E, uir praestantissime, offero,

P R A E F A T I O.

offero, dedico, consecroque: & precor, ut id meo nomine ita gratum, acceptumque habeas, quemadmodum tuo potissimum, ac meo etiam nonnihil nomine hanc meam lucubrationem omnibus candidis lectoribus placituram confido. Vale. Basileæ, Calendis No-

uemb. Anno à partu Virginis,

M. D. L V I I.

G V I L I E L M I X Y L A N D R I A V G V S T A N I
in Dionem suum Elegia.

Fortè tibi nimium calidus iuuenilbas annis,

Et stimulis actus prapetis ingenij,

Subductisq; parum uidear rationibus audax,

Tantum onus hoc humeris imposuisse meis:

Quisquis ades nobis sincero pectore Lector,

(Nam te nil sanè liuida turba moror.)

Ne me non dicta damnaueris optime causa:

Forsitan, hæc postquam legeris, æquus eris.

Non me querendi stimulaui nominis ardor,

Scribere nec iussit me leuis ambitio.

Scilicet, ut quinto curarem talia lustro?

Cum nostra fama conditione nihil

Ceperat à decimo iam me bis septimus annus,

De uitæ subiit cum mihi cura statu.

Quid facerem? totum digna atq; indigna per æuum

Perculeram, Musas dum sequor usq; bonas.

Unica spes animum, & iam delibata uoluptas

Firmauit nobis hætenus ancipitem.

Firmat adhuc eadem: neq; enim finisse labores.

Herere in medijs sentio meq; malis.

Aduersi infelix comes imprudentia fati,

Eheu quot nobis tristia damna dedit.

Cerè equidem nimium uelocem sensimus Ætem,

Sed nimium tardas conqueror esse Litas.

In caput hoc seuæ Fors debacchata procella,

Ira uel tandem pone proterua modum.

Sin nihil, at saltem mea te patientia flectat,

Non studia hæc ullis artibus excuties:

Non, si me maneat maiorum turba malorum:

Sola potest ausus mors abolere meas.

Quò

Quò feror, abductas rapidisq; affectibus erro?
 Ipse cicatrices quid refricò ue meas?
 Viuendum fuit, & studia inter honesta beata
 Encyclopædia uita ferenda fuit.
 Hanc ego confector, nec acerba & dura recuso
 Qualibet, hanc propter tristia quaq; tuli.
 Ut uiuam, sorte quoniam hanc mihi fata dederunt,
 Fortuna reparo damna labore mea.
 Non idem est animus, non illa audacia nobis,
 Qua quondam septem mēsis ante fuit.
 Tum mihi nobilium praeclara exempla uirorum,
 Doctrina aeternum qui meruere decus,
 Spectanti, & calido repetenti plurima corde,
 Aemulus ornandi nominis ardor erat.
 Qualia Miltiadis uirtute parata trophaea
 Cecropio somnos eripuerè duci:
 Talia feruentem teneris iuueniliter annis
 Magnorum urebant me monumenta uirum.
 Hos inter quondam cupiebam posse referri,
 Atq; apicem laetè tollere conspicuum:
 Ut patriæ decori, charisq; parentibus essem,
 Et quos fida mihi iunxit amicitia.
 Hoc imprudenter, sed & infeliciter ausum,
 Successus miserum destituere boni.
 Non accepta pigro refero mea damna ueterano:
 Nimirum melius conscius ipse mihi.
 Non hebetis fecere moras incommoda memis:
 Non ita me modici pœnitet ingenij.
 Te mala pauperies, pulcrisq; grauissima cepis,
 Conatu indignor plus potuisse meo.
 Et te, quam sensinunquam Fortuna secundam,
 In me constantem conqueror esse nimis.
 Reddita & erratis sua sunt incommoda nostris,
 Dissiteor culpam nec miser ipse meam.
 Utcunq; excidimus praeclaris protinus ausis:
 Iam quarant, quibus hoc fata dedere, decus.
 Et mea cum Fortuna solo me afflixerit, atq;
 Abiectum cogat serpere præter humum:
 Ast aliquò produisse tenus tamen, & ferar inum
 Contentus propria sorte tenere locum.
 Non ita me duris fregit uiolentia fati,
 Ut rear hac peius conditione nihil.

Ergò, diuinis quantumuis ager inherens
 Artibus, & studiis deditus ingenuis:
 Ut tolerare queam uictum, & sustentem honeste,
 Non aspernandi fruge laboris alor.
 Qua uero inuidia est, his me nunc artibus uti,
 Quas tam magna mihi discere cura fuit?
 Quas propter tantos toleravi sæpe labores,
 Contentis totis uiribus ingenij.
 Quinetiam à nobis aliquos Respublica fructus
 Sperat, & ipsa suo patria iure petit.
 Non mihi nunc alios incumbit cura docendi:
 Forsitan hoc aliquo tempore munus erit.
 Tempus erit, spero, cum nostræ scripta Minervæ
 Cum fructu studiis dedita turba leget.
 Interea fidi uice nos interpretis uti,
 Et tractare mea res aliena iubent.
 Nec mihi causa fuit nostri reddenda negotij:
 Nec monstranda, patens omnibus, utilitas.
 Iam pridem terras innotuit illa per omnes,
 Nec uisa est quicquam uocius egere meæ.
 At graue, nec facile est, transcribere Græca Latinis:
 Et non nullius, nec leuis artis opus.
 Te ne oneri credis inuenem satis esse ferendo,
 Quod magnis humeros presserat ante uiris?
 Parce precor, neq. enim, nisi quæ sint ardua nobis,
 Et non à quouis perficienda, placent.
 An ne aliquid uigili sit inexuperabile cura?
 An graue non uincat sedulus omne labor?
 Nec mea cum scriptis magnorum scripta uirorum
 Componi sanus, lector amice, uelim.
 Quod fieri studio, cura, assiduoq. labore,
 Sollicita fieri quod potuiq. fide:
 Temporis angustij spacium quod pertulit, & quod
 Hac fieri potuit conditione mea:
 Fecimus. huc animum quicumq. aduerteris æquum,
 Iam uenia uel te iudice dignus ero.
 Si (quod procliue est homini, mihi deniq.) quicquam
 Conuersum recte senseris esse minus,
 Ignosce, ut censorq. emenda candidus, oro:
 Aut me sincero pectore, quas, mone.
 Conatumq. humilis non aspernare Xylandri;
 Idem, si uiuet, mox meliora dabit.

Quisquis

Quisquis eris, rerum mitis miserere mearum.
 Et quacunq; potes me ratione iuuas.
 Ac si nil aliud possis conferre, precare
 Adspiret studijs lenis ut aura meis.
 I liber, atq; egri spes consolare Xylandri.
 Teq; bonus, aequis iudicibusq; proba.
 Te domini fortuna tuis defendet ab atris:
 Intactum his aliquid si tamen esse potest.

IOANNES OPORINVS GVIL-
 lielmo Xylandro suo.

Haecenus optatus crebro, uotisq; petitus,
 Exit Romanus nunc, GVILIELME, Dio:
 Quaesitoq; diu latitans interprete frustra,
 Nunc opera loquitur uerba Latina tua.
 Acceptum nobis feret hoc Respublica donum,
 Doctorumq; fauor publicus excipies.
 Ipse quidem lator: sed adest iustissima ceres,
 Cur magis hoc faciam nomine, causa, tuo.
 Non ad te nullo delata hac gloria fato est,
 Non hac fortuitis casibus eueniunt.
 Nec quamuis toties iam spe delusus inani,
 Herbam mordaci porridge tristitiae.
 Quis scit, an aerias tandem concusserit alas,
 Te deserturos sustuleritq; pedes:
 Qua te tam uarijs indignè casibus actum,
 Uexabat miris Fors inimica modis?
 Fortè Lita, quas te cunctari saepe querentem
 Audio, iam tardos corripuere gradus.
 Nunc tua per totum uirtus uulgabitur orbem,
 Praesentemq; tibi fama parabit opem.
 Non deerunt qui te, tua pulcraq; cepta iuuare,
 Auxilium studijs ferre uelintq; tuis.
 Scilicet incerta multi spe frugis alantur?
 Tu Macenatis solus egenus eris?
 Tu? qui iampridem de te spem uiceris omnem,
 Atq; inter doctos iam numerere uiros.
 Tolle animum, neq; sic forti succumbe priori,
 Promitte hac passo iam meliora tibi.
 Nec quia propositum fueris mutare coactus,
 Te crede indignum conditione tua.

Ut studijs ista communibus utilis esses,
(Crede mihi) fecu te, ratione, DEVS.
Perge bonis Gracos libros efferre Latinis,
Et lucem scriptis addere perge bonis.
Hoc pates, & firmat te iam matura iuuentus:
Hoc tibi cum fama commodacerta feret.
Et qui prae manibus tibi nunc PLUTARCHVS habetur,
Fortè sui fructum nominis ille dabit.
Cetera curabunt, quibus est tutela bonorum
Cordi, qui doctos, ingenuosq, fouent.
Cercabuntq, boni de te, GVILIELME, iuuando,
Et dignum ponent in meliore statu.

F I N I S.

FRAGMENTVM LIBRI XXXV

ROMANAE HISTORIAE DIONIS,

*Guilielmo Xylandro Augustano
interprete.*

* * *
& quia fortuna in utranq[ue] partem ualida usus erat, cōcessit. Cum enim
sepenumero uictus fuisset, sepe etiam ipse uicisset, non modò non fractus,
uerum etiā rei militaris peritior euasisse existimabatur. Itaq[ue] tanquam tum
primū bellum gerere inciperent, sese parauerunt, missis ad uicinos lega-
tis, Arsacemq[ue] in primis Parthum, cum quo de regione quadam controuer-
sia iam antè ipsis erat, qua tum ei cedentes, Romanos apud eum traduxe-
re, eos si uictoriam obtinuissent cōtra se ab alijs destitutos, in ipsum quoq[ue]
arma statim uersuros, dicentes: Ita enim ferre naturam, ut omnis uictor in-
exatiabiliter rerum secundarū desiderio efferatur, neq[ue] finem ullum cupidita-
ti statuatur: atq[ue] Romanos quidem, qui iam multis mortalibus imperarent,
ab ipso sibi nō temperaturos. Hæc tum Armenij agebant. Lucullus interea
Tigranem non insequēbatur, sed ei euadendi omnino ociū concedebat,
unde non ab alijs tantū, sed à suis quoq[ue] ciuib[us] reprehensus est, q[uod] debel-
lare noluisse, quò diutius cum imperio esset. Itaq[ue] tum Romani imperium
in Asia prætoribus assignauerunt: atq[ue] deinde cum iterum eodem modo se-
gessisse Lucullum censerent, Consulem istius anni, successorem ei miserūt. *Lucullum Ti-*
Cæterū Tigranocerta urbē Lucullus cepit. Eam inhabitabant peregrini *granoecerta*
quidam, quorum pars maior Cilices erant, ab Armenijs olim adsciti: hi or- *capit.*
ta inter ipsos & Armenios seditionē, Romanos noctu in oppidum intro-
duxerunt: omnibus præter ea quæ Cilicum erant, direptis, multas opti-
matum coniuges captas Lucullus ab omni iniuria custodiuit: eo facto ma-
ritos earum sibi coniunxit, regemq[ue] Commagenæ regionis (hoc nomen *Antiochus Cō-*
est Syriæ ad Euphratem fluuium & Taurum montem sita) Antiochū: præ- *magenæ rex.*
terea regulum quendam Arabiæ, Alchaudonium nomine, aliosq[ue] nonnul- *Alchaudonium*
los per legatos secum paciscētes in fidem recepit. Per hos certior factus de
legationibus Tigranis ac Mithridatis ad Arsacem missis, ipse quoq[ue] non- *Luculli ad Ar-*
nullos ex socijs ad eundem ablegauit, minas ei, si illos auxilio iuuare, pro- *sacem Partho-*
missiones autem, si Romanorum rebus studere statuisset, proponētes. Ar- *rum regem le-*
saces, quòd eo tempore Tigrani etiamnum irascebatur, nullamq[ue] de Roma *gatio.*
niis adhuc sinistram opinionem animo cōceperat, missis ad Lucullum suis
etiam legatis, amicitia cum eo societatemq[ue] cōiunxit. Verū postea tem-
poris cum Secilius ad eum ueniret, suspicatus hominem bello clarum non *Secilius:*
tam pacti nuper initi causa, quā ut regionem copiasq[ue] suas exploraret,
missum, Romanis auxilia nulla suppeditauit: ita tamen, ut ne contra illos *Arsaces neque*
quicquam etiam moliretur, sed in mediō sese partium contineret, quòd (ut *Romanis, neq[ue]*
ueri haud absimile est) neutrorum potentiam augeri uolebat: sed si bellum *Mithridati o-*
utrinq[ue] æquis uiribus gereretur, summæ sibi id securitati futurum arbitra- *pem fert.*
tur. Hæc eo anno Lucullus egit, multis Armeniæ partibus sibi adiunctis.

Insequenti anno Q. Marcius Consulatum solus gessit. Nam eius colle- *An. 686. V. C.*
ga L. Metellus initio anni diē suū obierat: eoq[ue] qui in eius locum subro-
gatus fuerat, antequā iniret magistratum, uita functo, nullus alius substi- *Lucullus in Ar-*
tutus est. Eo anno Lucullus, mediā iam ætate (prius enim propter frigus *meniam pro-*
in hostium fines inuadere nequaquā potuerat) cum exercitū profectus, ali- *fiscitur cū e-*
quam *xercitū,*

quam regionis partē uastauit, ut barbaros ad eam defendendā, pugnamq̃ eliceret: cumq̃ nihil illi mouerent, ad ipsos cōtendit. Equites barbarorum Romanis equitibus eo tempore robore præstabant, omnem cum peditib. pugnam detrectabant: statimq̃ ubi Lucullus scutatis suis equitatu succurrebat, terga ostendebant: neq̃ tamen cladem ullam accipiebant, sed sagittis in insequētes à tergo emissis, multos interimebant, multos uulnerabāt. Ea uulnera grauiā, difficiliaq̃ sanatu erant: nam duę erant sagittis cuspides, eaq̃ ita affixæ, ut semper altera in corpore remaneret, siue sagitta extraheretur, siue fixa maneret, quòd nulla fibula eam arundini annectebat: itaque præsens malum corporibus afferebant. Lucullus cum multi fauciantur, atque partim ex uulneribus morerentur, partim membris mutilarentur, ac iam penuria quoq̃ annonæ tentaretur, castris inde motis ad Nisibin profectus est. Vrbs ea in Mesopotamia (ita autem omnis quę Tigrin & Euphratem fluuios interiacet regio appellatur) condita erat, atq̃ hoc tempore nostræ est ditionis, coloniaq̃ nostra habetur: ea uerò tempestate Parthis eam cum Tigranes ademisset, thesauros in ea suos, cæteraq̃ multa reposuerat, custodia fratri suo mandata. Eam urbem quanquam haud segniter oppugnabat Lucullus, tamen per totam æstatem frustra tentauit: erat enim duplici muro, eoq̃ latericio cincta, magnæ crassicie, fossaq̃ magnæ altitudinis circumdabatur, ut neq̃ concuti murus, neq̃ subrui posset, atq̃ ideo neq̃ auxilio ipsis Tigranes ueniebat. Initio autem hyemis, cum barbari uicisse se, Romanosq̃ iamiam decessuros existimantes, securius nonnihil sese gererent, noctem Lucullus nactus, in qua neque luna fulgebat, & imber ingens cum tonitribus coortus erat, ut neque cernere barbari, neque audire quicquam possent, atq̃ ob id exteriorē murum, fossamq̃ in medio actam, paucis ibi relictis desererent, ab omni parte murū aggressus est. cumq̃ per aggeres in eum haud difficulter euasisset, obtruncatis nullo negotio custodibus, qui ibi pauci relictī fuerant, partem fossæ aliquam (antē enim barbari pontes deiecerant) ingesta terra æquauit, cum ab hostibus neq̃ sagittis, neque igne ob uim pluuiarum lædi posset. fossa superata, urbem ipsam statim cepit: neq̃ enim erant interiora moenia admodum ualida, quòd exterioribus fidebant. eos autem qui in arcem confugerant, cum quibus Tigranis quoq̃ frater erat, fide data acceptaq̃ recepit: multaq̃ pecunia accepta, ibi hyberna habuit. Dum eo modo Nisibin Lucullus occupat, multa Armenia, earumq̃ quæ circa Pontum sunt regionum loca amilit. Tigranes enim ad Nisibin, quam inexpugnabilem esse existimabat, defendendam se non conuertens, in prædictas regiones profectus est, si qua Lucullo Nisibi intēto recipere posset. Igitur Mithridate domum misso, ipse in Armeniam suam contendit. ibi L. Fannium resistentem sibi obsedit tantisper, dum Lucullus re cognita auxilio illi proficisceretur. Interea loci Mithridates alteram Armeniam cæterasq̃ regiones inuadens, multos Romanorum in ijs regionibus uagantes ex improviso adortus interficit, nonnullos prælio uictos cædit, pleraq̃ loca magna celeritate recipit. Beneuolentia enim illi homines erga Mithridatem affecti erant, cum quòd suæ esset gentis, tum ob paternum eius regnū: iīdemq̃ Romanos odio habebant, partim quòd peregrini essent, partim quòd à præfectis eorum malè tractarentur: itaq̃ Mithridati lubentes accesserunt. Iidem haud multo post M. Fabium Romanorum in ijs locis præfectum uicerunt, magnopere usi auxilio Thracum, qui cum antea sub Mithridate stipendia fecissent, tum cum Fabio militabant,

Lucullus Nisibin obsidet, & cepit. Mesopotamia.

Tigranes in Armenia L. Fannium obsidet. Mithridates recipit multa loca.

M. Fabium à Mithridate uincitur.

bant, itemque seruorum qui in castris Romanorum erant. Primum Thraces à Fabio speculatum missi, cum nihil sani renunciaissent, isque incautius progressus, cum in Mithridatem inopinatò incidisset, Thraces quoque Romanos adorti sunt, libertatemque ipsis Mithridate deferente, ipsum in prælio iuuerunt.

*Thraces per-
fidia in Roma
nos.*

haud dubie omnes periissent, ni Mithridates dum inter hostes versatur (natus enim plus quam septuaginta annos, tamen pugnabat) lapide ictus, metum barbaris ne periret incussisset: quibus pugnam idcirco inhibentibus, Fabio cum suis in tutum locum perfugiendi spacium concessum est. Idem Fabius deinde in Cabiris obsessus, oppugnatusque, à Triario seruatus est. Is Triarius cum ex Asia eà ad Lucillum iter facies rem gestam accepisset, coacta ex ijs qui aderant quam maximam poterat manu, Mithridatē totum exercitum Romanum aduersum se uenire putantem terruit, ut is ante quam in conspectū eius ueniret, retrocederet: Triarius audacior factus, usque in Commagenos fugientē insecutus, ibi uicit. Castra habebat Mithridates ex altera eius fluminis parte qua Romani accedebant: eos ut ex itinere fessos aggrediretur, iste occurrit: reliquos inter prælium per alium pontem subsidio sibi uenire iussit. Cum diu æquo Marte certatum esset, pons abruptus, cum multi cōfertim per eum transire contenderent, Mithridatē subsidijs despoliauit, perturbauitque. Ab hoc conflictu utrique (hyems enim iam appetierat) se in castella sua receperunt.

*Fabius in Cabi-
ris obsessus, à
Triario libera-
tur.*

*Triarius Mi-
thridatem fu-
gat, & uincit.*

Cæterum Comana in ea quæ nunc uocatur Cappadocia, sunt: creditumque est semper in hunc usque diem ibi simulacrum Dianæ Tauricæ, genusque Agamemnonis fuisse. Quæ quomodo eò peruenerint, ibi uel manserint, inter tot opiniones dicere non habeo: id quod exploratum mihi est, dicam. Duæ urbes sunt Cappadociæ, non procul inter se distantes, communiaque omnia habentes: nam cum reliqua omnia similia utrinque fabulantur ostendantque, tum utraqque urbs gladium habet, quem uerū Iphigeniæ esse autumant. Atque hæc hæcenus.

Comana.

*Dianæ Tauri-
cæ simulacrū.*

Anno proximo, Mr Acilio, & C. Pisone Consulibus, Mithridates ad Gaziuram Triario oppositis castris, prouocare hominem ad prælium, atque irritare intendit cum alijs rebus, tum in conspectu Romanorum milites suos seque in armis exercendo: ut cum eo congressus ante Luculli aduentum, superiorque factus, quod sperabat, reliquam etiam regni partem recuperaret. Cum Triarium non eliceret, ad castellū cui Dadasa nomen erat, oppugnandum suorum aliquos mittit, in quo impedimenta Romanorum asseruabantur, ut Romanos ei opitulaturos in manus suas perduceret. Neque id eum fefellit. Cum enim eatenus Triarius Mithridatis multitudinem reformidans, Lucillumque, quem accersierat, operiens se continuisset, postquam Dadasa oppugnari accepit, militesque rebus suis metuentes tumultuantes, minati sunt se iniussu eius, nisi ipsos educeret, ad defendendum ituros, inuitus castris excessit. Barbari iam castello appropinquantibus adorti, circumfusi que multitudinem suam, partim ceciderunt: partim in campum compulso, in quem Romani fluuiū excurrere ignorabant, circumuecti obruncauerunt.

*Iphigeniæ gla-
dius.*

V.C. 687.

*Mithridates
Triarium uin-
cit.*

Ac nisi quidam ex Romanis se unum ex Mithridatis cōmilitonibus (nam, quemadmodum antè dixi, eius generis secum is haud paucos habebat) simulans, propè congressus, tanquam dicere quippiam cupiens, regi uulnus intulisset, occidione deleti omnes fuissent: nunc ille huius facinoris autor deprehensus, cæsus est. Barbaris uerò ea de re perturbatis, Romani multi effugerunt. Mithridates curato uulnere, suspicatus alios quoque præterea in

*Mithridates
uulneratur.*

Mithridates o-
mnes Roma-
nostransugas
cedit. suo exercitu hostes esse, militum delectum quasi alius rei causa instituit: iussisq; singulis confestim in sua tabernacula se recipere, Romanos solos deprehensos occidit. Interim Lucullus aduenit. & quanquam eam de se opinionem præbebat, facile ipsum hic quoq; superaturum, amissaq; omnia nō magno labore recepturum, nihil tum confecit. Nam & Mithridates ad Tauralura loco edito confederat, neq; ad pugnam educebat: & Medus Mithridates, alter Tigranis gener, Romanos palantes repente adortus, magna clade affecerat. præterea ipse Tigranes aduentare ferebat. Super hæc omnia in exercitu quoq; Luculli seditio erat. Nam Valeriani milites, qui militia liberati prius, iterum stipendia faciebant, iam antè ad Nisibin tumultuati fuerant, uictoria, quieteq; & rerum copia luxuriantes, adhæc absenti Lucullo (quippe is plerumq; peregrè ibat) degentes, præcipuè uerò commoti à P. quodam Clodio, (quem aliq; Claudium nominant) homine innata quadam nouarum rerum cupiditate infecto, quanquam eius sororè Lucullus in matrimonio habebat: tum uerò turbæ inter eos existerant, cū alijs de causis, tum quòd auditum Acilium Consulem, qui ob eas quas memorauimus causas Lucullo successor missus erat, appropinquare, faciebat ut Lucullū quasi priuatum iam contemptui haberent. Quibus motus Lucullus, ac præterea quòd cum à Marcio (qui ante Acilium Consul fuerat) in Ciliciam sibi mandatam adueniente subsidium petisset, id nō impetrauerat, in magnam sollicitudinem deuenit. Nam & nudatus militibus decedere metuebat, & periculosum uidebatur ibi locorū permanere. Itaq; in Tigranem proficisci decreuit: sperans fore, ut eum inopinantem simul ac itinere fatigatum fundens, aliquo modo seditiones militum componeret quorum neutrum ipsi successit. Etenim milites aliquandiu secuti, cum in Cappadociam iter flexendum esset, omnes unanimiter ne uerbo quidem ullo facto, sese conuerterunt. Valeriani autem cum sibi militie missionem factam à magistratibus Romæ audirent, omnino à signis dilapsi sunt. Enimuerò mirum uideri nemini debet, Lucullum, cum imperatoris artis peritissimus fuerit, primusq; Romanorum cum exercitu belli gerendi causa Taurum transierit, duos reges, haud illos imbelles, deuicerit (quos, si celeriter patrare bellum uoluisset, capere potuisset) nequiuisse ita suis militibus præesse, quin & semper tumultuarentur, & ipsum tandem desererent. Multa enim ipsis iniungere solebat. difficilis erat in congressibus, operum exactor perquam attentus, in poenis irrogandis inexorabilis: ita neq; sermone, neque æquitate sibi eos deuincire, neq; honorum, pecuniæ uel muneribus conciliare nouerat: quæ profectò cū omnis multitudo, tum præsertim militaris requirit. Ita factum est, ut quandiu ex sententia omnia succederent, prædasq; laboribus pares adipiscerentur milites, Lucullo dicto audientes essent: postea quàm aduersas res experti, pro spe metum propositum sibi uiderunt, eius auctoritatem defugerunt. Cuius rei certum est signum, quòd cum eosdem Pompeius accepisset (is enim Valerianos milites iterum conscripsit) citra omnem seditionem ipsis usus est: adeò uir uiro præstat. Hæc agentibus militibus, propè totum regnū suum Mithridates recepit, Cappadociæq; multum detrimenti intulit, neq; Lucullo obstante, quòd Acilium propè esse prætenderet, neq; ipso Acilio defendente. Is enim cum prius festinasset, ut uictoriam Lucullo præiperet, ubi tum quæ acta essent rescivit, ne ad exercitum quidem uenit, sed in Bithynia tempus traxit. Marcus uerò Lucullo auxilium nō tulit, causatus milites se nolle sequi. In Ciliciam autem cum uenisset,

Valeriani mili-
tes à Lucullo
deficiunt.

P. Clodius le-
gionibus Vale-
rianis ad Nisi-
bin defectionis
à Lucullo au-
tor.

Cum Lucullus
à militibus suis
defectus fuc-
rit.

Acilij ignauia.
Marcus pro-
consul Lucullū
non adiuvat.

uenisset, Menemachum quendam, qui à Tigrane defecerat, in suam fidem accepit: P. uero Clodium (cuius sororem ipse quoque coniugē habebat) qui metu perpe-
tratorum apud Nisibin, à Lucullo descuerat, rei nauali præfecit. Atque is Clodius à maritimis prædonibus captus, ab hisque Pompeium re-
formidantibus dimissus, Antiochiam Syriæ se cōtulit, ut eos cum Arabiis disceptantes auxilio iuuaret. Ibi cum simili modo nonnullos ad seditionem concitaret, parum abfuit quin periret.

Clodius rei na-
uali præfectus,
à piratis capi-
tur.
Antiochie sedi-
tionem mouet.

Huius libri trigesimi quinti finis, initiumque sequentis trigesimi sexti, interciderunt.

DIONIS ROMANÆ HISTORIAE

LIBER TRICESIMVS ET SEXTVS,

*Guilielmo Xylandro Augustano**interprete.*

parcit: dominandi-
que cupiditate impulsus, Creten-
ses, quibus cum certis
conditionibus pactus erat, inuasit, nulla habita fœderis, si quando id ei ob-
tendebatur, ratione: adeo antequam Pompeius adueniret, damnū eis da-
re properabat. Nā Octavius quidē, qui sine exercitu aderat (& erat eò nō
tanquam ad bellum obeundum, sed ad accipiēdas in fidem populi Roma-
ni urbes missus) nihil interpellabat. At uero Cornelius Sisenna Græciæ ea
tempestate præfectus, comperta re in Cretam uenit, Metellumque, ut popu-
lis parceret, monuit: quem ubi ab instituto deducere non potuit, nihil quic-
quam ad eum coercendum egit. Itaque Metellus multis afflictis, Eleutheræ
urbi per prodicionem acceptæ (eius prodicionis autores turrim latericiam
magnæ molis, expugnaturque longē omnium difficillimā, aliquot noctibus
continenter ita aceto madefecerant, ut perfringi posset) stipendium impe-
rauit: deinde Lappam uic caput, nihil moratus Octaviū, qui eam tum tem-
poris tenebat: & ab Octauio quidem uim omnem abstinuit, Cilices autem
quos is secum habebat, interemit. Id uero indignum ratus Octavius, non
iam ut antē quietem egit: sed primū accepto exercitu Sisennæ, qui tum
fortē morbo absumptus erat, oppressis opitulatus est: his restitutis ad Ari-
stionem se in urbem Hierapydna contulit. ibique communi consilio bellum
gesserunt. Is Aristion tum Cydonia excefferat: & deuicto L. Basso qui se ei
opposuerat, Hierapydna occupauerat. Aliquandiu cum perseuerassent,
postquam aduersum se ire Metellum perceperunt, muris relictis uela in al-
tum dederunt: ibi tum tempestate uexati, & in terram multis suorum amif-
sis, eiectioni sunt. Metellus totam exinde insulam subegit. Eo modo Creten-
sis, qui ante id tempus in perpetua libertate uixerant, neque unquam alieni-
genæ domino paruerant, seruitutis iugum impositum est, cognomētumque
Cretici Metello dederunt. Is tamen neque Panarem, neque Lasthenem (nam
& hunc cepit) in triumpho ut duceret obtinuit, quos Pompeius auxilio
cuiusdam Tribuniplexis ad hoc persuasi Metello eripuit, quod sibi ex pacto
eos, non Metello, accessisse diceret. Et Pompeij quidē res gestas iam nunc
exponā. Semper quidem nauigantibus maritimi prædones infesti fuerunt,
quomodo & terrā habitātes ab his qui in cōtinenti prædas agunt, subinde in-
uadebantur: atque id quidem & semper contigit, neque finis ulla erit, quandiu
eadem hominum natura manebit. Enim uero superioribus temporibus in
certis tantum quibusdā locis, idque sola æstate pauci quidam homines præ-

Q. Metelli res
in Creta gesta.

Octavius.

Cornel. Sisen-
na.

Aristion.

Creta subacta.

Belli piratici
origo.

dationibus cum terram tum etiam mare infestabant. Eo autem tempore; quod uarijs in locis cōtinentia bella fuissent, multæ urbes euersæ essent, omnibus qui præsens periculum effugissent, supplicia imminerent, ac nihil usquam tutū ijs esset, horū maxima pars ad prædas exercēdas animū adiecit. Quæ in continenti fiebant, haud difficilimè sublata profligataq; sunt: nam & in conspectu populorum incidebant, & ipsum damnum citius sentiebatur, præterea compræhendi autores facile poterant: contra maritima subinde ad summum ingrauescebant. Occupato enim populo Romano in debellandis hostibus, uehementer increuerant piratæ: & multis locis circumnauigatis, sui omnes similes sibi adiunxerant, ita ut nonnulli alijs frequentes admodum ad suppetias tanquam ex fœdere ferendas irent. Hoc modo quæ egerint, iam antè dictum est. Postquam ea fœdera soluta sunt, iam non quiescere prædones, uerū ipsi per se singulatim plurima ac grauia damna Romanis, eorumq; socijs dare: neque iam uelut antè, paucis nauigijs, sed magnis classibus nauigare, imperatoribus ad id delectis, ita eorum quoque nomen iam notum fieri. Principiò in nauigantes præsertim uis facta, quibus ne hyeme quidem tutis esse concedebant: adeò audacia sua, usu, atque successu elati, etiam tunc temporis securi mare usurpabant: postmodò & eos qui in portibus essent, aggressi sunt. Qui ad nauale prælium aduersus eos tentandum exire ausi sunt, plerique uicti perierunt. Neque si quis superior factus fuit, eorum quempiā potuit cōpræhendere, tantum uelocitate nauigandi alijs præstabant: itaque tanquam uicissent paulo post reuersi, non uillas tantum & agros, sed ipsas etiam urbes uastabant, uel incendebant: nonnullas etiam sui iuris efficiebant, ac in his tanquam apud amicos sua hybernacula ædificabant, ijsq; tanquam receptaculis ad bellum utebantur. Cum ex animi sententia hæc succederent, egressi in continentem terram, ibiq; eos etiā quibus in mari nihil erat negotij, nō Romanorum modò socios extra Italiā habitantes, uerū ipsius quoq; Italiæ incolas multis modis afflixerunt. Rati enim fore ut si ab hac quoque regione se non abstinuissent, & quæstus uberiores ex ea adipiscerentur, & eo maiorem alijs populis terrorem incuterent: cum ad alias Italiæ urbes appulerūt, tum ipsa etiam Ostia classe intrauerunt. ibi nauibus combustis, direptis omnibus, tandem, cum impune omnia ferrent, in terra diutius commorati, de mancipijs manubijsq; haud minori cum securitate, quàm si domi suæ essent, rationes inierunt. Alij autem alijs in locis prædas exercebant (neq; enim simul omnes partes maris ijsdem poterant infestare) tanta amicitia inter se iuncti, ut ignotis etiam non aliter quàm quibus cum familiarissimè uixissent, pecuniam & auxilia mitterent: quæ res ad potentiam ipsis tantam obtinendum haud parum attulit. Nam & si qui erant, quorum in aliquos prædonum studium extaret, eos uniuersi in honore habebant, & si qui sui corporis ab alijs læsi essent, eorum res ipsi omnes ferebant, agebantq;. Ad tantam tum molem prædonum res accreuerāt, ut bellum iam & magnum, & continens, præter & opinionem omnium, & fidem, gererent. Peruenerat iam tunc fama horum ad Romanos, quin & uidebant aliquam partem, cum neq; eorum quæ nauibus aduehi solebant, quicquam ad eos perueniret, & frumenti commeatus omnino interclusi essent: sed non magnam eius rei curam gesserāt, quo tempore id ex usu cum primis esse poterat, tantum ut ad singulorū annunciationem animo commouebantur, ita naues & impetatores miserant: nihil autem profectum erat, nisi quòd adhuc magis socij ab his ipsis

his ipsis vexabantur. Tandem cum in summo discrimine uersarentur, concione conuocata multos dies deliberatum est, quid nam agendum esset. parum, ac ferè nihil spei erat, posse rem benè ac feliciter geri, cogitantibus cum quot continenter laboribus ac periculis essent attriti: tum quòd id bellum contra prædones graue ac multiplex esset futurum, quo nec omnes simul occupari, neq; singulos inuadi posse eos reputabant, qui & mutuis sese auxilijs sustentarent, & haudquaquam procliue futurum erat undiquaq; eos eodem temporis spacio coerceri. Hæc anxie dispicientibus, A. quidam Gabinus Tribunus plebis, incertum summissus ne in hoc ipsum à Pompeio, an studio gratiæ ab eo ineundæ adductus, utiq; non eo animo, quòd Reipublicæ consultum uellet, uir ipse pessimus, sententiam tulit, ut ex his qui Consulatus gessissent, unus quispiam deligeretur imperator cõtra prædones omnes cum plena potestate, imperiumq; ei esset trienne, & uteretur copijs amplissimis, ac multis legatis. Ipsum quidem Pompeiũ nominatim nõ dixit: atqui manifestum erat, ubi primũ huius rei mentionẽ plebs percepisset, ipsum electuros. neq; secus ac cogitauit, res cecidit. Nam & rogationem eam plebs approbavit, & præter senatum omnes confestim ad Pompeiũ declinauerunt. Senatus potius quàm ei tantum imperiũ mandaret, quæcunq; à piratis mala ferenda iudicabat: proinde ipsum Gabiniũ parum absuit quin in consilio perimerent. Quo ex eorum manibus elapso, cum patrum sententiã plebi innotuisset, tantus est coortus tumultus, ut ad eos adhuc consultants opprimendos ierint: haud dubiè occisuri, nisi curia illi ante plebis impetũ exiissent. Dilapsis reliquis, & sese abdentibus, unus C. Piso, qui tum collega Acilius Consulatum gerebat, comprehensus, cum iam uel reliquorum nomine ad mortem raperetur, Gabinio deprecante dimissus est. Ab hoc facto potentiores quieuerũt, uitæ usura sibi cõcessa contenti: nouem autem Tribunos plebis eò adduxerunt, ut se Gabinio opponerent. Cum cæteri plebem timentes non intercederent, ibi L. quidam Trebellius, ac L. Roscius ausi contradicere, neq; eloqui quæ receperant patribus se dicturos, neq; perficere rem potuere. Nam cũ præstituta dies appetiisset, qua id decretum erat confirmandum, ita res acta est. Pompeium magna cupiditas huius imperij potiũdi incessebat, cum iam partim ob insitam ambitionem, partim ob studium populi non tam eam rem honori, quàm si non potiretur, ignominie sibi duceret: interim quòd aduersari sibi potètes animaduerneret, simulandum sibi statuit, inuitum se ad hanc rem adigi. Solitum aliàs nequaquam palàm ferre si quid cuperet: tunc præterea duæ causæ ad simulandum impellebant: una, quòd inuidia graui laboraturum se uidebat, si ultro imperium ambiret: altera, quòd magnæ sibi gloriæ esse futurum cogirabat, si nec uolenti sibi id imperium, nimirũ ante alios omnes dignissimo imponeretur. Igitur ad hoc iam antè compositus, tum in concionem progressus: Gaudeo, inquit, Quirites, honorem mihi à uobis haberi: quippe & suapte natura homines ciuium suorum beneficijs ornati, sese in his ostentant: & ego sepius iam à uobis honoribus affectus, nullam tantam possum præ me ferre lætitiã, quæ dignitatẽ præsentis rei exæquet. Enim uerò ego sic existimo, neque uestrũ esse, ut tam inexplebili mei ornandi studio teneamini: & in rem meã non est, semper me esse cum imperio. nam & ipse à puero multos labores tuli, & uos par est etiam aliorum habere rationem. Num' nam excidit uobis memoriã earum ærumnarum, quas in bello contra Cinnam, paruo ipse admodum natu, exhausti: Quibus negocijs

Gabinij rogatio.

An. 687. V. C.

Pompeij ad populum oratio.

defatigatus sim in Sicilia & Africa, nondū uerē inter ephebos numeratus: quæ pericula in Hispania obierim, antequam in senatū essem lectus: propter quæ omnia ut uos ingratitude incusem, longē id quidē à me abest. quī enim possim? Nam ut cætera præteream, quæ in me exornando posuistis, commissum mihi aduersus Sertorium imperium, quo tempore id nemo neq̃ uolebat suscipere, neq̃ poterat obire, tum triumphus præter instituta ciuitatis concessus, summū mihi splendorem attulerunt. At enim tot mihi curis confecto, tot laboribus exhausto, & corporis uires attenuatæ, & animus defatigatus est. neque est quod me iuuenem adhuc esse putetis, aut corpus meum ponderetis, annorum uē numerū meorum ineatis: nam si quot obiui imperia, quot pericula subiui numeretis, maiorem eorū summam reperiētis, quā sit annorum meorum: idq̃ maiorem fidem uobis faciet, iam deinceps me neq̃ laboribus, neque curis perferendis esse parem. Iam si quis aduersum hæc perdurare queat, tamen conspicuum nobis est, quantum hæc res inuidiæ atque odij gerenti eas conflent, quæ ut uos rectē quidem nullo in discrimine ponitis, ita mihi tamen eadem molestissima sint futura, fateorq̃ nullum in rebus bellicis tantum esse periculum, quod magis me quā dictæ res terrere, maiorī uē molestia afficere possit. Quis enim sanæ mentis homo gratam sibi uitam iudicet apud homines æmulos: aut publicæ rei sibi administrationem expetat, ubi uel re malē gesta iudiciū, uel bene gesta inuidia sit subeunda? Quapropter mihi cū ob has, tum alias ob causas concedite ut quiete fruam, ac res meas agam, familiāq̃ tandem meā curandæ rationes ineam, ne uel tot laboribus consumptus pereā. Contra prædones autem aliū ducem constituite: magnus est enim eorū numerus apud natu maiores minoresq̃ qui & uelint & possint rei nauali præesse, ut ex tanta copia haud difficile uobis sit unum aliquem deligere. Neque enim ego solus uos diligo, neq̃ solus peritiā rerum bellicarum habeo, sed & is, & iste, quorum nomina taceo, ne eorum bonam gratiam quæsisse uidear. In hæc uerba locutum, Gabinus ita excepit:

Gabinij con-
cio.

Rem suis consentaneā moribus, Quirites, fecit Pompeius, neq̃ expetēs Imperium, neq̃ oblatum obujs ulnis excipiens. Nemo enim bonus uir im-
 » perij cupiditate tenetur, sibi uē grauium negotiorum curam exoptat: & in
 » huiusmodi re expedit munus impositū consideratē subire, ut tuto idipsum
 » liceat exequi. Multoties etenim temeritas in se aliquid recipientis præpro-
 » pera in rebus agendis damnum affert: contra accurata consideratio ab initio
 » adhibita, in actionibus perdurat, omnibusq̃ emolumēto cedit. Vos autem
 æquum est non id quod Pompeio gratū sit, statuere, sed quod ciuitati con-
 ducat. idoneos enim conuenit rebus gerendis præficere, non eos qui magi
 status ambiant: quos permultos quidem, idoneum uerō præter hunc nemi-
 nem reperiētis. Meministis quæ & quanta in bello contra Sertorium pertu-
 lerimus, imperatoris egentes, atq̃ ut eo tempore neminem neq̃ iuniorum
 neq̃ seniorum ei parem inuenerimus, extra hunc Pompeium, quem cum e-
 tas eius nondū id ferret, necdum in senatu esset adscriptus, pro utroq̃ Con-
 sule emisimus. Equidem uelim magnam nobis præstantiū uiro-
 rum esse copiam: idq̃, si ita facto opus sit, optauerim. at quando res hæc non uotis con-
 ficitur, neq̃ forte fortuna hi obtingunt, sed ut ad hoc natus quispiam, ita e-
 exercitatus sit, & in omnibus rebus prosperam fortunam expertus, (hæc ue-
 rò unī uiro omnia rarissimē contingunt) necesse est: si quis talis uir reper-
 tus fuerit, eum opus est à uobis omnibus unanimi fauore ad dignitatem
 istam

istam euehi, estque uobis eo uel inuito utendum. quæ uis & ei qui infert, & ei qui patitur, est honestissima, dum alter per eam seruatur, alter hoc modo suos ciues asserit, in quos bonus ac ciuitatis amas uir corpus uitamque suam promptissime impenderit. An existimatis Pompeium, qui adolescentulus ad militiam, ducendos exercitus, augendum nostras, sociorum res tutandas, & aduersariorum nostre ditioni adiungendas ualuit, eum nunc aduultum, & in ea ætate constitutum, in qua unusquisque sese plurimum præstat, præterea quam maxima rerum bellicarum peritia auctum, non longè commodissimum uobis futurum? An cui adulescenti imperium obtulistis, eum uirili ætate reijcietis? Et cui equiti adhuc existenti tanta bella credidistis, ei senatori hoc imperium non committetis? Et quem nullo sui edito specimine unicuique ad incumbenda negotia desiderauistis, eum satis superque spectatum iam rebus præsentibus haud minus, quam istæ tum urgebant, premittibus, non præficietis? Et quem ob ætatem imperio gerendo nondum habilem aduersus Sertorium delegistis, hunc Consularem iam nunc contra prædones non ablegabitis? Sed enim neque uobis aliter agendum est, tuque o Pompei, mihi, patriæque concede, cui & natus es, & educatus, teque eius commodis inseruire oportet, eorum causa nullos labores, nulla pericula subterfugere: sed etiam si res ita ferat, ut moriendum pro ea tibi sit, quouis mortis genere fatum anteuertere. Ridiculus nimirum sum, qui hæc te adhortor, qui fortitudinem, atque in patriam animum tuum in tot tantisque bellis demonstra-ueris. Ergo meis, horumque uocibus flectere, neque certorum hominum inuidia terrere: quin tu potius ad maioris partis amicitiam respiciens, publicumque bonum, æmulos tuos contemne: quibus ut ægrè facias, hanc ipsam ob causam imperium suscipe, ut contra eorum sententiam & imperium te obtinente, & gloriam reportante, molestia illi afficiantur. Hoc pacto & te dignum tuis prioribus actis finem imposueris, & nos multis magnisque malis liberaueris. Hæc Gabinio differente, contradicere conatus est Trebellius, sed nemine animum aduertente, obstitit ne hac de re tribus in suffragia mitterentur. Id indignè ferens Gabinus, rogationem de Pompeio distulit, aliam uero de ipso Trebellio introduxit. A septem & decem tribubus, quæ priores sententiam dixerant, iudicatus est iniquè agere, Tribunatuque mouendus esse: idem suffragium iam etiam decima octaua datura, uix tandem Trebellius loquendi finem fecit. Hoc uiso Roscius, cum loqui non auderet, manu prolata, duos esse deligendos ostendit, ut uel hoc modo potentiam Pompei accideret. Hæc eo gesticulatione manus significante, ita ingens atque minax à turba sublatus est clamor, ut coruus quidam, qui tunc forte supra uolabat, consternatus perinde ac si fulmine esset ictus, deciderit secundum hoc factum Roscius non linguam modò, sed & manus tenuit. Catulus interea silentium seruauerat: rogatus autem à Gabinio ut sententiam & ipse diceret (erat enim Catulus princeps senatus, uidebanturque eius auctoritatem secuti etiam reliqui astipulaturi: spes autem erat eum Tribunorum periculo permotum, huic sententiæ accessurum) cum dicturo populus animum aduertet, quippe quem & omnes reuerenter haberent, & quod semper ipsis optima quæque consulisset egissetque, suspicerent, in hæc uerba concionem habuit: Summè me, Quirites, studiosum multitudinis uestre fuisse, constat omnibus uobis. quod cum ita sit, necesse est ut ipse quidè simpliciter quæ prodesse Reipublicæ cognosco, libero ore eloquar: uos autem decet hæc placidè audire, ac deinde consiliū capere. Si quid enim in rem uestram proponi uo-

Trebellius.

Roscius.

Catuli oratio
ad populum.

bis

*Marius & Syl-
la qua ratione
ad tyrannidem
perueniunt.*

*Potestate mo-
res immutari.*

*Dictatura qua-
lis magistra-
tus.*

his potest, id tumultuantes nequaquam percipietis: sin attentè audieritis, haud dubiè aliquid inuenietur, quod certò uobis conducat. Proinde primum hoc et præcipuum dico, non debere uni alicui uiro tot imperia unum ex alio cōmitti, quòd & leges hoc prohibent, & experientia deprehensum est, rem eam esse periculossimam. Neq̃ enim Mario alia causa fuit, cur talem sese gereret, quàm quòd breuì admodum temporis spacio tot bellorū administratio ei credita, Consulatus sexies intra paucissimos annos mandatus est: neq̃ Syllæ, quàm quòd posteaquàm multis annis absq̃ ulla interca pedine exercitib. præfuisset, Dictator postea, ac deinde Consul creatus fuit.

» Ea quippe est natura animorum humanorū, ut non iuuenes modò, uerum
» ætate etiam prouectiores, postquam multum temporis in potestate transegerint, patrijs moribus haudquaquam sibi uiuendum ducant. Quod ego
» non Pompeij culpandi causa cōmemoro, sed quoniam rem hanc & uobis nullo modo conducibilem existimo, neq̃ leges eam permittunt. Etenim si quem hoc imperio dignabimur, id ei honori est futurum: eius uerò par est omnes hoc, ad quos honor is pertinet, potiri: hoc enim popularis reipublicæ status requirit. sin laborem afferet, huius quoq̃ omnes participes fieri cōuenit: nam id æqualitas exigit. Præterea hoc quidem pacto fiet, ut multi reperiantur, qui sese in rebus gerendis exerceant, quorum uirtus deinde spectata facilem nobis curam deligendi ex his aliquem qui negocijs instantibus præficiatur, præbeat. Isto autem modo fieri non potest, quin paucos admodum sitis habituri, qui conuenientibus studijs sese ita parauerint, ut res eis tutò committi queant. Ad bellum contra Sertorium dux uobis defuit, haud equidem alia magis de causa, quàm quòd prioribus temporibus diutius isdem hominibus uli eratis: quo fit, ut si iam Pompeius contra piratas omnino deligendus sit, tamen quia id & contra legum sententiam sit futurum, & ipse usus uerum hoc institutū improbet, nequaquam uel uobis, uel ipsi id admittendū sit. Hoc primo loco præcipuè commemorandū duxi: uenio iam ad alterū. Cum nostri homines ordine à legibus præscripto & magistratus & imperia accipiant, itaq̃ nos & duces habeamus, & qui eorum in locum subeant, iam hoc quoque parum & honestatis & utilitatis sit habiturum, si his proiectis, nouum quoddam magistratus genus introducamus. Quid enim causæ est, cur annui à uobis magistratus eligatur, ubi eorum nullo in id genus negocijs utendum uidetur? An eò creantur, ut in prætextis purpura obambulēt uestibus, solo magistratus nomine insignes, effectu spoliati: lure profectò & horum & aliorum, quicunq̃ rem aliquam publicam sibi capeffendam proposuerūt, in odium incurretis, si patrijs magistratibus circumscriptis, nulla re gerenda his qui legitime magistratū obtinuerunt mandata, priuato homini imperium, quale nullum unquam fuit, dederitis. Quòd si enim præter annuos magistratus nouus aliquis est constituendus, habemus & huius rei exemplum à maioribus ad nos deductū: Dictaturam inquam. Sed & Dictatorem, quantus quantus ille sit, maiores nostri neq̃ cuiusuis rei causa dixerunt, & imperium ei non ultra sextū mensem fuit. Itaq̃ si omnino talis quispiam uobis opus est, licet uobis salua legū maiestate, idq̃ haud neglectim de Republica cōsultantibus uel Pompeiū, uel aliquem alium unum Dictatorem creare, modò is ne ultra præstitutum tempus, ne ue extra Italiam sit cum imperio: non enim uos fugit, studiosè id patres nostros cauisse, ut inuenire non sit ullum unquam Dictatorem aliter constitutum fuisse, unico eo excepto qui in Siciliā nullam quidem rem gerens

gerens profectus est. Enimvero neq; Italia tali impræsentiarum indiget: & uos tantum abest ut imperium Dictatoris admissuros credam, ut ne nomen quidem eius toleraturos putem. cuius argumentum est indignatio contra Syllam uestra. Quo minus rectum est imperium uos iam, idq; triennalem in omnes non Italiæ tantum, sed & externarum regionum res potestatem habiturum, constituere. Notum est enim uobis ex æquo omnibus, quantæ iam antè ex hac re in ciuitates miseriæ exudarint: quot extiterint, qui ob illegitimam imperandi cupiditatē, & plebem nostram seditionibus agitarint, & innumerorum nobis malorum causæ fuerint. Itaq; de his dicendi finem faciam. Ecquis enim est, qui nesciat absq; his etiam, neq; honestum esse, neq; commodum, ut ad unum aliquem summa rerum deferatur, uniq; in omnes nostras res dominium assignetur, quantumuis optimo illi? Magni enim honores, immodicæq; potestates etiam huiusmodi hominū animos ad fastum extollunt atq; corrumpunt. Hoc uos dispicere iam nunc uelim, unum uirum nequaquam totius maris potiri posse, aut solum rectè hoc bellum administrare. Nam si quod factū opus est, agere uolueritis, undiq; prædonibus bellum est faciendum, ne uel inter se coire, uel hi quibus bellum sit, ad eos qui à bello sunt exempti, subterfugere possint, ut comprehendī nequeant. Hæc unus homo nullo modo solus imperas perficiet. quī enim possit eodē die in Italia & Cilicia, in Aegypto & Syria, in Græcia & Hispania, in Ionio & insulis bellum gerere? Ergo ut operæ precium faciamus, multos non milites tantum, sed & duces huic negotio destinabimus. Ac si quis dicat, Si uni alicui totius belli summa credatur, habiturū eum omnibus in locis multos nauium præfectos, multos legatos: longè cū iustiore, tum utiliore meum sermonem existimem, si dixerim: Quid ergo obstat, cur non illi ipsi qui sub auspicijs unius istius imperatoris sint cum imperio futuri, à nobis ad id deligantur, plenumq; à nobis imperium accipiant? Eo enim pacto futurum est, ut & curam belli attentius gerant, cuius singulis certæ partes sint commissæ, neq; habituri sint in quem suæ negligentiae culpam refundant: quin & maiori inter se contentione atq; æmulatione operam nauabunt, nimirum et merum imperium obtinentes, & sibi gloriam rerum gestarum, nō alijs, paraturi. Contra si priori rationi stetur, quid horum simile res habebit? aut quis rem ullam seriò sibi sumet gerendam, cuius perfectæ gloria alijs sit cessura? Verum ab uno hoc bellum confici non posse, ipse etiam Gabinius fassus est, multos delecto imperatori adiutores decerni petens. Reliqua est consideratio, Imperatores ne illi, an legati, itemq; duces ne, & cum iusto imperio, an ut administrari illius unici imperatoris sint emittendi. Meam sententiam magis cum legibus congruere, cū alijs, tum aduersus prædones belligeraturis, nemo uestrum, nisi fallor, diffitebitur. Dempto tamē hoc, uidetis præterea quid rei sit, sub prætextu piratici belli, omnes uelle magistratus alios abrogare, ut nullus eo tempore sit neq; in Italia, neq; in subditis nobis regionibus.

Honores nō
tant mores.

Desunt finis huius orationis, & initium decreti, quo Pompeio imperium est commissum.

Et in Italia pro Consule, decreuerūt et etiam legatos quindecim, omnes item naues, & ut pecuniæ quantum uellet, itemq; quot uellet legiones acciperet. Hæc Senatus etiam rata esse iussit, quanquā inuitus, itemq; alia, quæ ad hoc

adhoc negociū conducere intelligebant: idēq; eō magis fecerunt, quōd cum Pīso in Gallia Narbonensi sua prouincia legatis Pompeij delectūū habendorum potestatem denegasset, uehementer eius rei ergō indignatus erat populus: confestimq; eum magistratu deiecisset, nisi Pompeius deprecatus pro eo obtinuisset. Pompeius cum se utres ipsa, utq; sui spiritus exposcebant, comparasset, uniuersum uno tempore mare in quo piratæ grassabantur, partim ipse præsens, partim per suos legatos circumnauigauit, maioriq; id ex parte spacio unius anni pacauit. Ad eam rem cū multo nautico, armatorumq; militum apparatu usus esset, ita ut neq; in terra, neq; in mari esset qui resistere posset, tum uerō magna erga dedētes se ei humanitate, qua plurimos sibi conciliauit. Vi enim superati postquam eius bonitatem senserunt, promptissimē se unusquisq; eius fidei permisit. Ipse cū cæteris in rebus eis prospexit, tum ne denuō paupertas eos ad flagitia impelleret, agros eis, quos desertos uidebat, colendos, habitandasq; urbes colonis indigentes tradidit: itaq; & aliæ urbes habitari coeptæ sunt, & quam Pompeiopolim nominant, Solis prius dicta, sita in Ciliciæ ora, quam Tigranes antē uastauerat. Hæc ita gesta sunt, Acilio & Pīsonē Cōs. Lex præterea ab ipsis Consulibus promulgata est de ambitu, ut qui eius conuicti essent, ijs neque magistratum gerere, neque senatoribus esse liceret, sed pecuniaria insuper eis multa irrogaretur. Postea enim quā Tribuni suum antiquum ius restitutū est, cum multi senatoria dignitate antē à Censoribus moti eam recuperare conarentur, de omnibus magistratibus frequētes omnino cōtiones cōspirationesq; fiebant. Eam legem Consules tulerūt, non quōd ambitum odissent (nam & ipsi ad Consulatū cōtentissima fauoris uenatione peruenerant, diesq; dictus ob eam rem fuerat Pīsoni, isq; unius atque alterius cuiusdam intercessionē ne causam diceret effecerat) sed coacti à senatu, id quæ hac de causa. Qui ambitus rei essent, ijs acerbissimas poenas statuere C. quidam Cornelius Tribunus plebis intenderat, approbante id ipsum populo. Senatus immodica supplicia denunciando uidebat quidē terrorem hominibus iniici, quōd tamen ea extrema essent, neq; accusatores reorum, neq; qui eos condemnarent, faciliē reperiri posse. Vbi uerō mediocres poenæ propositæ essent, ibi & frequentes accusationes fieri, neque à damnando reo iudices deterri. His causis inducti Patres, rogationem eam emendare, de eaq; legem Consules ferre iusserūt. Vbi dies comitiorum aduenit, quæ antequā fierent, nulla lex sanciri poterat, cum interim hoc libero tempore qui dignitates ambiēbant, multa facinora perpetrassent, & ne à cædibus quidem temperatum esset, decreuerunt, ut contra hos etiā lex promulgaretur, & Consulibus satellitiū daretur. Eo cōmotus Cornelius, sententiam tulit, ne senatoribus liceret aut magistratū alicui qui non legitimē peteret, conferre, aut ullam aliam rem quæ ad populum pertineret, sciscere. (Id multis antē seculis lege sancitum erat, re ipsa non obseruatum.) Cum ea res tumultū excitaret ingentem, reclamantibus cū alijs Patribus frequentibus, tum Pīsonē Consule, eius fasces turba perfregit, & ad ipsum quoque dilaniandum iam ibat, cum Cornelius plebis conatus cernens, antequam latis suffragijs quicquā statueretur, concionē dimisit. Postea legi adiecit, debere omnino eius legis Patres autores fieri, populumq; eorum autoritatē secutum, ratam eam utiq; habere. Ita & hanc legem Cornelius perfecit, & alteram huiusmodi. Prætores solebant iura ea, secundum Lex de iudicijs quæ essent iudicaturi, scripta edere. Neque enim prætores id ius, quod ad

contra

tractus dirigendos positum erat, obseruabant, neq̃ id unquam fecerant, neq̃ scripto iuri steterant, sed sæpenuerò ea uariauerāt, crebroq̃ per gratiam & odium certorū hominū, ueluti fieri assolet, multa gerebantur. Igitur rogationem tulit, ut & statim à principio Prætores prædicerent, quo iure essent usuri, & deinde nequaquam ab eo deflecterent. Denique tanta curam temporis cauerunt, ne quis largitionib. se corrūpi sineret, ut præter poenas quas eius rei manifestis infligebant, accusatoribus etiam honores haberent. Et M. quidem Cotta cum Quæstorem suum P. Oppium, quem dono rum acceptorum, et insidiarum suspectum habebat, repudiasset, ipse autem magnam uim pecuniæ ex Bithynia corrasisset, à C. Carbone accusatus est, isq̃ Carbo, et si præter tribunatum plebis honorem alium nullum gesserat, ob id Consularibus honoribus exornatus est. Atq̃ ipse deinde cum Bithyniam prouinciā obtineret, & quā Cotta moderatiorem se non gereret, ab eius filio uice uersa in iudicium tractus, reusq̃ peractus est. Longè enim procluius est alios reprehendere, quā sibi ipsi moderari: faciliusq̃ fit, ut quarū rerum causa homines poena dignos alios iudicant, has ipsi easdem admittant: ut argumēto non sit propter quæ alios accusant, has ipsos odisse. L. autem Lucullus urbana quidem prætura defunctus est: sed cum postea in Sardiniam Prætor ut iret sorte obtinuisset, detrectauit, negociūq̃ auersatus est hac de causa, quòd pleriq̃ in prouincijs perperam omnia agerent. Ipse quidem suam æquitatem satis superq̃ demonstrauerat. Cum enim Acilius sellam eius, de qua ius dabat, confringi iuberet, quòd se prætereuntem aliquando cernens non assurrexisset, nihil animo commotus ille, stans deinde, & propter eum collegæ etiam, de iure responderunt. Tulit & Roscius legem, & aliam C. Manilius Tribunus plebis: ille quidē, quòd de gradibus equitum in theatris accuratè ab alijs separandis lex eius esset, laudatus est: Manilio autem parum abfuit quin causa dicenda fuisset. Extrema enim anni die, cum iam uesper appeteret, paratis quibusdam ex libertorum gente, qui inter aliam plebem & ipsi sua suffragia ferrent, eos patronis suis adæquauit. Quod ubi mox postridie ijs ipsis Calendis, quibus L. Tullius & Aemilius Lepidus Consulatum inierūt, senatus comperit, legem eius antiquauit: ipse autem territus uehementi plebis indignatione, primum autores huius suæ legis Crassum, aliosq̃ quosdam iactauit. Cum autem nemini fidem faceret, Pompeium etiam nolentē adulatus est, præcipuè quòd Gabinium apud eum plurimum posse intelligeret. Is itaq̃ Manilius Pompeio bellum contra Tigranem ac Mithridatem, tum Bithyniæ & Ciliciæ administrationē decreuit. Erat tum quoq̃ potentiorū indignatio, disceptatioq̃, cum alijs de causis, tum quòd Marcius, & Acilius antequam magistratus sui tempus exiret, eo se abdicare iubebantur. Populus, quanquā paulo antè ablegauerat, qui captam ditionem componerent, propterea quòd Lucullus per literas debellatum esse innuerat, tamen adductus præsertim à Cæsare, Marcoq̃ Cicerone, legem Maniliā confirmauit. Neuter eò quòd id optimo publico futurū arbitraretur, aut quòd Pompeij gratiam sibi conciliare uellet, populi tunc partes fouit, sed in ea re, quam nihilominus uidebant effectam iri, Cæsar simul populum sibi demerendum statuebat, quem longè potentiorē Patribus cōspiciebat: simul ad hoc se parabat, ut aliquando pro se quoq̃ simile decretū fieret. Ad hæc Pompeium ex his quæ ei conferebantur ornamenta, & maiori inuidiæ expositū, & eo magis molestum populo efficere studebat, ut illius tanto maturius satietas eum caperet. Ci-

Luculli æquitatis.

Lex Roscia, de equitum sedibus in theatro.

Lex Manilia. An. 688. V. C.

Cæsar & Cicerone cur legem Maniliam defunderint.

b cero

cero Rempublicam regere affectans, tam nobilitati quam plebi ostendebat utri se parti adiunxisset, ei incrementum se additurum. Igitur utrisque se applicabat, modò huius, modò alterius partis res fouendo, & utriusque fauorem sibi concilians. Eo uerò tempore Aedilem se, quam Tribunū plebis fieri malebat, quòd optimos iam antè ad honores alios delectos diceret, atque hac de causa turbę accesserat. Etiam post hæc, cum Manilio iudicium à Senatu esset intentatum, isque ei moram iniicere cuperet, Cicero & aliàs Senatu repugnauit: & quia tum præturam, principatumque in iudicijs gerebat, multo labore obtinuit, ut res in sequentem diem extraheretur, causatus in extremo iam anni esse. Interim plebe Manilij casum indignè ferente, in concionem Cicero progressus, coactus, ut putatur à Tribunis, Senatum uerbis perstrinxit, Manilioque se patrocinaturum promisit. Cum alijs ob id opprobrijs impetitus est, tum transfuga quoque audijt: quo minus autem iudiciū rei fieret, coortus eonfestim tumultus impedit. P. Pætus, & Cornelius Sylla, magni illius Syllæ fratris filius, Cols. designati, largitionis erant cōiuncti. Hi L. Cottæ, ac Lucio Torquato, à quibus accusati erant, uitæ periculū per insidias creabāt: idque hoc magis, quòd hi in suum locum essent elati. Ad id facinus accinxerant se & alij quidam, & Cn. etiam Piso, Luciusque Catilina, homo audacissimus, iratus ob repulsam, quam in petitione Cōsulatus passus erat. Frustrati tamen sunt incepto, quòd & maturius palam factæ erant insidiæ, & à Senatu Cottę Torquatoque additum præsidium, idque contra insidiatores fore edictum erat, nisi quis Tribunū plebis intercessisset. Postquam nihil de ferocia Pisonem remittere Senatus uidit, ueritus ne tumultum concitaret, eum sub titulo imperij in Hispaniam ablegauit, atque is sibi ob iniuriā quandā ab incolis trucidatus periit. Pompeius autem primū se ad nauale in Cretam & aduersus Metellū expeditionē parabat: ubi quæ acta essent, accepit, ægrè se eam rem ferre simulauit, quemadmodū et antea fecerat, & de aduersarijs questus est, qui eum subinde negocijs obtruderēt, sperantes fore ut aliquādo ijs succumberet: ipse uerò gratissimam eam rem habuit, neque ulla deinceps Cretæ, uel aliorum maritimarum negotiorum, si qua restabant nondum confecta, ratione habita, in barbarico bello adorando erat. Interea ad tentandum Mithridatis animum, Matrophanem, qui cum eo de amicitia ineunda communicaret, misit. Mithridates Pompeium parui admodum eo tempore pendebat, quòd recens uita defuncto Arsace Parthorum rege, eius se successorem Phraaten familiaritate sibi deuincturū sperabat. Quē ubi Pompeij amicitia eiusdem rei ergò præoccupatū, eiusdemque impulsu Armeniam Tigrani subditā inuadere percepit, animo collapsus, legatos exemplò ad Pompeiū misit, qui de conditionibus pacis agerēt. Pompeius, ut arma deponeret, perfugasque redderet, iubebat: Mithridati non integrum erat, consilium capere. Nam ubi id primū in exercitu eius auditum, transfugæ, quorum magnus erat numerus, ne traderentur ueriti, atque barbari, ne destituti auxilio horum bellare cogerentur, tumultuabatur: inieceruntque ipsi penè regi manus, qui eos ægrè admodum inhibuit, non pacis petendæ causa à se missos esse legatos prætendens, sed ut Romanorum apparatus specularentur. Pompeius ubi bellum gerendū esse cognouit, inter alia quæ ad id moliendum parabat, Valerianas etiam legiones sibi adsciuit. Cum iam in Galatiam uenisset, L. ei Lucullus obuiam factus est, debellatum omnino esse affirmans, neque expeditione quicquam opus esse militari, hac eadem de causa etiam uiros à Senatu ad res componendas

*Seditio eorū,
qui legibus am-
bitus interro-
gati pœnas de-
derant.*

Piso.

*Pōpeius ad bel-
lum Mithrida-
ticum profici-
scitur.*

*Lucullū cū Pō-
peio cōgressus,
& iurgium.*

nendas ablegatos, iam adesse: Pompeio cum, ut retrocederet, nō persuaderet, ad eum criminandum se conuertit, inter alia probra hominem multarum subinde rerum agendarū, belliq; & imperij cupidum nominans. Pompeium parum ea mouerunt. itaq; proposito edicto, ne quis in posterum Lucullo obtemperaret, magna celeritate Mithridatē petijt, ut quā primum cum eo cōgrediretur. Mithridates aliquandiu subterfugiebat, quōd copijs esset minoribus instructus, uastabatq; obuiam quāq; regionē: hostemq; hinc inde circūducere, & commeatum inopia affligere studebat. Vbi uero Pompeius Armeniam ingressus est, partim hac ipsa de causa, partim ut eam desertam occuparet, ibi demum ueritus Mithridates, ne ea regio se absente in potestatem hostium ueniret, eodem perrexit. Tumulum ex aduerso hostium tutum insedit, ipse cum toto exercitu quietem egit, penuria rerum necessariarum Romanum se confecturum sperans, qui sibi in sua ditione commoranti undiquaq; affatim aduehebantur. Erat sub eo tumultu planities nuda posita: in eam subinde nonnullos equitum demittebat, qui obuios quosq; laederent. quo effectum est, ut crebri ab hoste ad ipsum transfugerent. Pompeius cum eo in loco hostem aggredi nō auderet, alium castris locum obtinuit, circa quem omnia syluis erāt obsita, ut minus iam hostium equitatus sagittarij q; nocere possent. Ibi insidijs commodo loco positis, ipse cum paucis ad castra hostium palam accessit: tumultuq; excitato ad locum quem destinauerat, ē castris eos pertraxit: ita magnam hostium cædem fecit. Addidit ea res animum, ideoq; alios ad alias regionis partes emisit, qui commeatus explicarent. Mithridates ubi hostem tutō rerum necessariarum commeatu auctum, Manaiten regionem Armeniæ, Deo eiusdem nominis consecratam per aliquos cepisse, frequentesq; alios ei se adiungere, Marcij quoque exercitum ei accessisse percepit, territus regionem hanc sibi relinquendam statuit. Igitur noctu castra mouit, & nocturnis deinceps itineribus Armeniam Tigrani subditam petijt. Cedentem Pompeius insecutus est, pugnae conserendæ cupidus: neq; tamē id prius uel interdiu (tum enim hostes castris se continebant) uel nocturno tempore ausus est, quōd ignorantia locorum suspectam haberet, antequam in ipsos limites aduenerunt, ibi demum cum hostem effugiturum intelligeret, coactus est pugna nocturnam tentare. Eo statuto, prior castra mouit, fefellitq; barbaros meridie conualescentes. Quā ituri erant hostes, ibi locum inter tumulos aptē positum occupauit, in sublime milites eduxit, expectauitq; hostium aduentum. Barbari, quibus nihil dum aduersi euenerat, & iam in loca tuto se accedere credebant, securē neq; custodiæ etiā causa quoquā præmissa ibant, sperantes ab insequendo iam Romanos destitisse. Cum prædictam loci cavitatē attigissent, in tenebris eos Pompeius adortus est, quōd & aliud lumen nullum haberent, nec sidus ullum fulgebat. Porro id præliū sic cōmissum est. Primō omniū ex composito omnes tibicines simul classicum cecinere, post & milites & cætera turba clamorem bellicum sustulerunt, tum alij hastis scuta, alij saxis ærea uasa percusserunt. Montes circumcaui acceptum sonitum quā maximē terribilem reddiderunt: quem ut repente barbari nocturnum in desertis locis accepere, uehemēter animo deiectioni sunt, se diuinitus immissum in malum incidisse rati. Interim Romani undiq; de sublimi lapidibus, sagittis, telisq; iaculari, & ob tantam multitudinem nullum sine uulnere telum cadere, barbari in summum discrimen adduci. (Non enim ad prælium, sed ad iter se cōposuerant, obuersabanturq;

Manaitica regio.

Fuga Mithridatis.

Pugna nocturna, qua Mithridatem deuicit Pompeius.

b 1 eodem

eodē in loco equi, camelique multiplices: tum uiri mulieresque, partim equis, partim curru, couinis, carrisque promiscue uectati.) Alios accepta uulnera, alios expectata terrere: igitur tanto facilius ipsi se in concursu prementes, perire. Hæc eminus icti mala tolerabant. Romani, cum iacula omnia consumpsissent, in barbaros decurrerunt. ibi extremorum cædes facta (& erant plerique inermes, ita ut ad mortem unus ictus sufficeret) qui in medio erant, undique ob præsens periculum se exterioribus recipientibus, premebantur, mutuoque sese trudentes conculcantesque peribant, cum neque se ipsos tutari, neque hostem aggredi possent, quod maior pars equites ac sagittarii erant, quibus neque in tenebris prospectus, neque in tantis angustiis conatus ullus procedebat. Vbi Luna effulsit, barbari utique se in luce hostem depellere posse putantes gaudebant: poteratque ipsis commodo esse, nisi eam a tergo Romani habuissent: & modò hac, modò illac incidentes, uisum conatusque eorum magnopere decepsissent. Nam quia admodum frequentes erant, simul omnes umbram perquam densam edebant, quæ barbaros cum inuaderentur decipiebat. Frustrâ enim inanem umbram, ac si iam comminus starent, impetebant: cumque in umbra manus uellent conferere, nihil ueriti uulnerabantur. Eo modo & plurimi sunt interempti, & haud pauciores

Fuga Mithridatis in Bosphorū.

uiui in potestatem hostium uenerunt. Cum multis alijs Mithridates ipse effugit: & ad Tigranem contendens, cum ab eo per legatos compellato nullum amicum responsum tulisset, quod is Mithridatem Tigrani filio suo (erat is nepos Mithridatis) contra se seditionis causam fuisse prætenderet, ac ob id præterquam quod Mithridatem non suscipiebat, legatos etiâ comprehensos in uincula coniecisset: ita spe sua frustratus, in Colchidem uersus est. atque inde terrestri itinere partim conciliatis hominibus, partim uia ductis, ad Maotin & Bosphorum peruenit, regionemque suam fecit. Erat tum dominus eorum locorum Machares Mithridatis huius filius, Romanorum rebus studens: eum ita territum, ut ne sub aspectum quidem patris uenire auderet, per eius familiares securitate & pecunijs missis ad facinus impulsos, interfecit. Quo tempore hæc aguntur, Pompeius qui Mithridatem insequeretur emittit. is uerò Phasin flumen transgressus effugerat. itaque urbem eo loco quo uicerat, Pompeius condidit, quam uulnerati, aut ætate confecti milites sui haberent. accesserunt his multi uicinorum, hodieque etiam extant

Machares filium Mithridatis, necari iubet.

Nicopolis in Armenia minori.

*Cum Tigra-
ne filio & patre
gesta à Pom-
peio.*

Nicopolitæ nomine. uiuunt autem moribus Cappadocum. Hæc Pompeius tum gerebat. Tigranes iunior interim primoribus sibi adiunctis, senioris Tigranis imperio offensis, ad Phraatem confugerat: eumque circumspicientem pro ratione iniri cum Pompeio foederis, quid sibi agendum foret, ut in Armeniâ iret, permouerat. Peruenerunt igitur usque ad urbem Artaxata: eam iam obuijs omnibus subactis aggrediebantur: (nam eorum metu Tigranes senex in montes concesserat) Phraates cum obsidionem diuturnam fore censeret, filio Tigranis partem copiarum reliquit, ipse domum se recepit. Tigranes pater in filium solum relictum profectus, prælio eum uicit, atque is in fuga primum ad Mithridatē auum se consulit. Eum autem uictum esse cum intelligeret, atque ipsum auxilio aliorum magis indigere, quam alij posse opitulari, ad Romanos se adiunxit: eoque duce usus Pompeius, in Armeniâ, atque aduersum patrem eius exercitum duxit. Tigranes pater re cognita territus, statim præconem ad Pompeium misit, traditis etiam Mithridatis legatis. Cum filius impedimento esset, ne quicquam tolerabile posset impetrare, nihiloque minus Pompeius transmissis Araxe fluuio Artaxatis appropinqua-

Filius in patrem impietas.

pinquaret, ibi demū Tigranes urbē ei dedit, ipseque sua sponte in castra Pompeij aduenit. Ita se, quo & reuerētia Pompeio, & misericordia dignus uideret, cōparauerat, ut quantū eius fieri poterat maxime inter pristinā dignitatem, ac præsenti humilitatē mediū seruaret statū. Togā namque, quam dimidia sui parte albā gerere solebat, & candyn (uestimenti hoc ipsius genus est) purpureū exuerat, tiaram autem cum fascia gerebat. Et Pompeius quidem misso lictore iusserat ei, ut equo descenderet, quo uectus patrio more ipsum etiam uallū intraturus fuerat. Pedibus ingressum, proiectoque diademate in terram prolapsus, adorantemque se intuitus Pompeius, misericordia commotus exiuit, subleuauitque, & diademate uelatū, in proximo subsellio collocauit, consolatusque est, cum alijs uerbis, tum nō eum Armeniæ regno excidisse, sed insuper Romanorum amicitia auctum esse dicens. His dictis refectum, ad cōnā inuitauit. Filius Tigranis, qui ab altera parte Pompeij confederat, neque assurrexit patri, neque alia ulla comitate erga eum usus est: quin & ad cōnam uocatus nō adfuit, quare in primis sibi Pompeium infensum reddidit. Postridie eorum cōtrouersijs auditis Pompeius omne autum regnum patri restituit. Nam quæ præterea sua fecerat, haud illa exigua, (erāt enim præter cætera partes quædā Cappadociæ, Syriæque, itē Phœnice, Sophenæque regio Armeniæ finitima) ei ademit, atque insuper pecuniam imperauit. Filio solam Sophenem attribuit, in qua thesauri repositi erant, de quibus controuersia iuueni erat: & cum frustratus esset (neque enim Pompeius alia ratione pactam sibi pecuniam habere poterat) indignatus, fugam cogitauit. Sensit id maturē Pompeius: igitur eum in liberam custodiam dedit, ad gazæ seruatores missis, qui eam omnem Tigrani patri dari iuberēt. Cum id recusarent, dicerentque non ab alio quā a Tigraue iuueni, cuius iam tum ea regio esse iudicabatur, debere imperari, is circum castella missus est: quæ cum occlusa inueniret, proximē accessit: & quantūlibet inuitus, tamen ut referarentur imperauit. Nihil plus custodes obtemperabāt, obtemperantes haud sua uoluntate, sed coactum Tigranem hoc iubere. id uerō grauiter ferens Pompeius, in uincula Tigranem coniecit, atque sic demum senex thesaurum accepit. Pompeius diuisis in tres partes copijs, in Tanaitica regione, & ad fluuium Cynnum hyberna habuit. A Tigraue & alia plurima accepit, & uim pecuniæ longē maiorē quā de qua conuentū erat: eam præsertim ob rem & hunc inter suos amicos, bellique socios multo post tempore retulit, & filium eius Romam in custodia perduxit. Non tamen hyberna ei quæta fuerūt. Albanorum, qui supra Cynnum flumen incolunt, regnū Oræses obtinebat: is nonnihil etiam ut Tigrani iuniori, amico suo, gratificaretur, sed præcipuē quod uerebatur ne Albaniam quoque Romani inuaderent, sperans si per hyemem improvidos, & non uno in loco castra metatos adoriretur, haud dubiē se operæ precium facturum, sub ipsa Saturnalia exercitum aduersus Romanos duxit, ita quidem, ut ipse Metellum Celerem, qui Tigranem secum habebat, aggrediretur: alij autem contra Pompeium, alij contra tertiæ partis præfectum L. Flaccum irent, ut cum singulis eodem temporis momento negocium faceretur, mutuo sibi subuenire non possent. Nihil omnino ulla in parte successit. Nam Oræsem quidē Metellus ui profligauit: Flaccus cum fossæ suorum castrorum ambitus tantus esset, ut defendi nequaquā posset, aliam interius egit, credentesque id paucis causa factum, hostes intra fossam exteriorē pertraxit: tum in nihil tale expectantes impetu facto, multos in ipso cōflictu, multos in fuga peremit.

*Tigranes pater
se Pompeio de-
dit.*

*Oræses Alba-
norū rex Pom-
peium inuadit,
ac uincitur.*

b 3 Pompeius

Pompeius interea maturè de barbarorum contra suos conatu rescuerat: itaq; his qui cōtra ipsum ibant, inopinatò occurrit: uictisq; ijs rectà aduersum Oroësem ipsum contendit, neq; tamē affecutus est. Is enim à Celere depulsus, auditis & reliquorum cladibus, fuga se eripuit. Pompeius cum multos Albanorum in transitu Cyni comprehensos peremisset, eorum deinde precibus concessit, pacemq; dedit. Habebat quidem in animo in eorum intrare fines, ut maleficiū reponeret: sed propter hyemem tum haud grauatim bellum prolatauit. Hæc eo tempore à Pompeio gesta.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER TRICESIMVS SEPTIMVS,

Guilielmo Xylandro Augustano

interprete.

INDEX EORVM, QVAE HOC LIBRO
continentur.

Vt Pompeius aduersum Iberos in Asia bellum gesserit.

Vt Pontum Bithyniæ adiecerit.

Vt Syriam & Phœnicem subiugauerit.

De morte Mithridatis.

De Iudæis.

Quomodo Pompeius rebus in Asia constitutis, Roman redierit.

De Cicerone ac Catilina, & eorum actis.

De Cæsare, Pompeio, & Crasso, coniurationeq; eorum.

ANNI, QVIBVS HAEC GESTA, SVNT SEX, IN QVIBUS
hi magistratus recensentur.

Anno V.C.

689. L. Aurelius M.F. Cotta, & L. Manlius L.F. Coss.

690. L. Cæsar, & C. Marcius C.F. Figulus Coss.

691. M. Tullius M.F. Cicero, & C. Antonius M.F. Coss.

692. Decimus Iunius M.F. Silanus, L. Licinius L. F. Murena Coss.

693. M. Pupius M.F. Piso, & M. Valerius M.F. Messala Niprus Coss.

694. L. Afranius L.F. & Q. Cæcilius Q. F. Metellus Celer Coss.

An. V.C. 689.

Pompeij contra Iberos bellum.
Artoces.

SEQUENTI anno, L. Cotta, L. Torquato Consulibus, contra Albanos, Iberosq; bellum Pompeius gessit. Iberi ex utraque Cyni parte habitant, una parte Albanis, alia Armeniis contermini: cum ijs prius, etsi secus statuerat, coactus est congregi. Rex enim eorum Artoces, ueritus ne aduersum se iretur, ad Pompeium legatos tanquam parandæ amicitie causa miserat, interim quomodo ea re fretum inopinatò adoriretur, parabat. Hoc præsentiens Pompeius, antequam is ad eam rem se satis instruxisset, aditumq; regionis superatu difficilimum occupasset, regionem eius intrauit: priusq; ad urbem Acropolin peruenit, q̃ de eius præsentia Artoces cognosceret. Sita erat ad ipsas angustias, quâ Caucasus procurrit, adq; aditum custodiendum cōmunita fuerat. Artoces territus, occasione se instruendi prærepta, fluuium transgressus, pontem combussit. Pompeius autem præsidio urbis uicto depulsoq; transitu potitus, fauces eas custodia muniiuit: inde progressus ipse omnem regionē intra fluuiū positam subegit.

git. Transitorio iam Cyrnum Pompeio, Artoces per internuncios & pacem ab eo petit, & pontem, omniaque necessaria se præbiturum pollicetur, & utrumque obtinende pacis causa præstitit. ubi Pompeius Cyrnum traiecit, rex ad Pelorum (is quoque fluuius Artocis regionem perlabitur) fuga se proripuit, aufugitque ab eo: quem cum transitu posset prohibere, ad se attraxerat. Pompeius re animaduersa, fugienti instat: cursuque assectus hostem, congressusque prius quam sagittarij arte sua uti possent, haud multo labore fundit. His actis, Artoces traiecto Peloro, atque huius etiam fluminis ponte cremato aufugit: reliqui partim in conflictu, partim pedibus per flumen tentato transitu perierunt. Multi per sylvas dispersi, ab arboribus præcellis iaculando dies aliquot traxerunt: sed & hi postmodò arboribus succisis periére. Tum demum Artoces ad Pompeiũ de pace impetranda internuncios cum donis misit. Pompeius donis acceptis ut à transactione nõ abhorre uideretur (nolebat enim rem diutius extrahi) tamẽ pacẽ se daturũ negabat, nisi filios prius Artocis obsides accepisset. Artoces aliquandiu rem suspensam tenuit. tandẽ cum Romani uado fluminis per æstatẽ reperto, nullo quidẽ repugnãte, agrẽ tamẽ transuissent, ibi tum & filios obsides misit Artoces, & cum Pompeio pacẽ firmavit. Post hæc Pompeius, cum Phasin haud procul abesse didicisset, statuissetque præter eum in Colchidem proficisci, atque inde in Bosphorum aduersum Mithridatẽ ire, ita uti decreuerat iter ingressus, Colchos, conterminosque ipsos populos, partim eorum uerbis, partim terrendo sibi conciliatis, peragrauit. Ibi comperto, iter terrestre per multas ignotas bellicosasque gentes difficile, maritimũ adhuc incommodius propter importuosam regionem, incolasque eius futurũ: nauales copias in stationibus Mithridatẽ ne qua enauigare, ne uel ad eum cõmeatus peruehi posset, obseruare iussit. Ipse in Albanos profectionem cõuertit, non directo itinere, *Pompeij in Albanos expeditio.* sed ut eos propter pactũ securos inopinato aduentu obrueret, in Armeniã regressus, Cyrnum pedestri itinere, quo loco eum uadosum æstas reddiderat, traiecit. Primò equites in flumen demisit, deinde iumenta. postremò pedites, ut & uim aquæ exciperent, infringerentque corporibus suis equites: & si quod tamen iumentum uel aquæ impelleretur, in eos qui altera ex parte commitabantur, incideret, neque ulterius deferretur. Hinc ad Cambysem fluuium perrexit, nihil ab hostibus passus, æstu autẽ, siti que toto exercitu uehementer afflicto, quamuis nocturnis plurimũ itineribus uterentur. Duces itinerum ex captiuis acceperant, à quibus non id iter quod commodissimũ erat, demonstrabatur: ipse etiam fluuius parum utilitatis afferebat, cuius aqua frigidissima affatim pota multi admodum lædebantur. Cum ne hic quidem quisquam resisteret, ad Abantem (flumini id nomen est) accesserunt, præter aquam nihil secum portantes, reliqua omnia benignè ab incolis suppeditabantur: itaque & ab omni maleficio in eos temperatum est. Transgressis fluuium, aduentare Oroësen affertur. Eum ut Pompeius priusquam multitudinem tantam Romanorum adesse sentiret, retroque cederet, ad pugnam eliceret, equites primo loco constituit, mandatis prius quæ agenda essent: post illos reliquam multitudinem in genua subsidentem, scutisque opertam collocat: his uti quiescant imperat: ita eorum præsentiam non antè animaduertit Oroëses, quàm ad manus uentũ est. Igitur equites, quos solos esse putabant, cõtemnit, inuaditque, & leui momento in fugam quã data opera faciiebant, uertit, acriterque cedentibus instat. Tum repente pedites se erigentes, facto inter se spacio, ut securus suis per medios esset receptus, temerè

b 4 insequentes

Oroëses praelio à Pompeio uictus.

insequentes hostes excepere, magnamque eorum multitudinem circūderunt, in medioque deprehensos conciderunt. Qui circūdati non erant, in eos eques partim ad dextram, partim ad laevam à tergo circūvectus, impetum fecit, ita utrobique magna hostium cædes facta est: qui ab utraque clade in sylvas fuga se proripuerunt, his accensis perire, subinde acclamante Romano: Hem Saturnalia, hem Saturnalia. sub id enim tempus ante Albani eos per insidias fuerant adorti. His gestis Pompeius, depopulataque regione, Albanis pacem dedit, reliquisque item aliquot Caucasum montem usque ad mare Caspium (nam eousque mons à Ponto facto initio pertinet) accolentibus populis, per legatos eam petentibus. Phraates cum tanto impetu Pompeium ferri uideret, Armeniamque & Ponti partes eò loci pertingentes ab eius legatis captas esse, Gabinium quoque iam ultra Euphratem ad Tigrin usque processisse, eorum terrore perculsus, ut foedus initum cum Romano firmaret, in animum induxit, de pactis renouandis ad Pompeium legatos misit: nihil tamen ea legatione assecutus est. Pompeius enim rerum successu, speque praesentium rerum fretus, eum parvipendebat: & inter alia responsa, quae superba legatis dabat, Corduenem quoque regionem, de qua Phraati erat cum Tigrae cōtrouersia, poscebat. Cum legati de hac re (neque enim quicquam habebant in mandatis) nihil responderent, non nihil ad Phraaten scripsit: sed non expectato responso, confestim Afranium in eam regionem ablegauit, eamque nullo labore occupatam Tigrani dedit. Afranius per Mesopotamiam in Syriam, praeter pactum cum Phraate initum, proficiscens, in itinere aberrauit, multumque ob hyemem & penuriam uictus incommodi passus est: perissetque cum suis, nisi eos Carrenses, qui Macedoniæ coloni esse feruntur, & circū ea loca incolunt, excepissent, deduxissentque. Hæc Pompeius sua confusus potentia, tum cum Phraate egit, iniuriam molientibus euidenti admodum exhibito documento, quod ab armis omnia pendeant: quibus qui praeuallet, eius legibus omnes necessario obtemperarent. Phraatis quoque titulos, quibus ille apud alios omnes, ipsosque etiam Romanos gaudebat, quibusque eum illi semper compellabant, ludibrio habuit. Rex enim regum Phraates audiebat. At Pompeius Regum uocabulo amputato, per literas ipsum Regem simpliciter appellauit: quod nominis Tigrani etiam praeter morem Romanum tribuit, cum eum in triumpho duceret. Phraates, quamuis Pompeium & timeret, & demereri studeret, tamen indignè id tulit, ut qui regno etiam suo spoliaretur: itaque per legatos de acceptis iniurijs questus est, interdixitque, ne Euphratē transiret. Vbi nihil moderati responsum est, uerno tempore (Consules tum Romæ erant L. Cæsar, & C. Figulus) contra Tigranem, adhibito filio eius, suo genero, expeditionem fecit: ibi prælio uictus, postea hosti præualuit. Cumque Tigranes Pompeium in Syria agentem accerferet, denuò ad eum legatos Phraates misit, multa & Pompeium incusans, & Romanos insumulans, adeò ut & pudorem & terrorem Pompeio iniiceret. Igitur neque Tigrani auxilium tulit, & nihil deinceps hostile aduersus Phraatē exercuit, causas has edens, sibi neque hanc expeditionem à populo Romano esse demandatam, & Mithridatem in armis adhuc esse: ad hæc se rebus confectis contentum esse, neque uelle alia aggredi, ne dum plura appeteret, in his aduersam fortunam, ueluti Lucullus, experiatur. Hæc enim tunc Philosophica adducebat, auaritiāque rem esse perniciosam, iniusteque res alienas appeti tum demum dicebat, cum pro se haud quicquam ea facerent. Potentiam enim Parthi metuebat, inconstantiāque

Pompeij in
Phraatem ini-
quitat.

Afranius Pom-
peij legatus.

Carre

Armorum uis

An. V. C. 690.

Phraates Ti-
granem uincit,
ad Pompeiū le-
gatos mittit.

tiamque rerum pertimescens: bellum illud, etsi multi ad id incitarent, non suscepit: barbari autem accusationes dictis eleuabat, non quidem refutans, uerum ei litem cum Tigraue de limitibus quibusdam intercedere ferebat, semissurum tres uiros, qui eam diiudicarent. Atque eos quidem misit: hisque Reges tanquam re uera arbitris acceptis, omnem ipsi inter se controuersiam composuerunt. Tigranem ira stimulabat, quod suppetias non impetrasset. At Phraates Tigranem quoque saluum esse uolebat, cuius olim, si res ita ferret, auxilio contra Romanos uti posset. Vtrique satis constabat, uter ipsorum alterum superasset, quod is & Romanam rem sibi infensam redditurus, & ad resistendum imbecillior esset futurus. His itaque causis moti, in gratiam redierunt. Pompeius eo tempore Aspidi erat in hybernis, aduersantesque sibi etiamnum regionis partes recipiebat: inter alia castellum Symphorium, tradente Stratonice, accepit. Erat haec Stratonice Mithridatis uxor: desertaque se succensens, emissio ad comneatum parandum praesidio, Romanos acceperat, etsi filio eius

Tigranes & Phraates in gratiam redeunt.

Ob hoc solum cum aedilis esset, laudatus est: sed & quod ludos Romanos, Megalensesque sumptuosissimos fecerat, defunctoque patri gladiatorum munus magnificentissime ediderat. Sumptus ad eas res partim ipse & collega eius M. Bibulus in commune contulerant, partim ipse priuatim: uerum tantum ipse in his rebus emiuit, ut & alterius gloriam sibi propriam reddiderit, creditusque sit solus omnes impensas sustinuisse. Igitur Bibulus ipse per iocum dixit, idem sibi quod Polluci accidisse, cui cum templum cum fratre suo Castore commune esset, solus tamen Castoris dici consueuerit. Atque haec quidem Romanis laeticiam afferebant: prodigijs uero uehementer terrebantur. In Capitolio enim multae statuae de coelo tactae, liquefactaeque fluxerant, deiectaeque erant cum alia simulacra, tum Iouis, columnae insistentes: praeterea imago Iupae cum Remo ac Romulo consecrata ceciderat, literae etiam in columnis, quibus leges inscribebantur, confusae atque oblitteratae erant. Reliqua prodigia secundum praecipua aruspiciu procurata sunt. Ioui autem statua maior ad orientem solem, forumque respiciens poni iussa est: ut coniurationes, quae Rempublicae perturbabant, detegerentur. Haec eo anno gesta. Censores quoque inter se de his qui trans Padum incolunt, dissidentes, cum alter eis Rempublicam communicandam statueret, alter negaret, ne in alijs quidem rebus quicquam effecerunt, sed magistratu se abdicauerunt. Ob eam causam successores quoque eorum sequenti anno nihil egerunt, impredientibus eos in legendo Senatu Tribunis plebis, timentibus ne Senatu ipsi eicerentur. Interim omnes qui Romae commorabantur peregrini, exceptis his qui eam quae nunc uocatur Italia, incolunt, ciuitate pulsi sunt, lata ad hoc lege a Caio quodam Papio Tribunus plebis, qui eos per urbem uagari cernens, non idoneos esse iudicabat, qui cum Romanis habitarent. Proximo anno Fulgilio & L. Caesare Consulibus, res non ea quidem magnae euenerunt, tamen ad incerta rerum humanarum commemoratu non indignae. Nam & is qui ex mandato Syllae Lucretium occiderat, & alius quidam multorum a Sylla proscriptorum percussor, homicidiorum causa in ius uocati, supplicioque affecti sunt, praesertim id Iulio Caesare agente. Ita nimirum mutationes rerum eos, qui aliquando plurimum potuerunt, omni potentia exuunt. Non ea res tantum praeter opinionem uulgo cecidit, sed & quod Catilina eadem de causa accusatus (nam et is proscriptorum multos interemerat) in iudicio absolutus est: isque ab eo longe deterius effectus, tandem hac ipsa de causa periit.

Prodigia.

Censores dissidentes se magistratu abdicant.

C. Papij Tr. lex.

Vices rerum.

V.C. 691.

Nam M. Cicerone, C. Antonio Consulibus, quo tempore à Mithridate nulum amplius Romanis periculum erat, sed is sibi ipsi mortem consciverat, is quem dixi Catilina, immutandū Reipub. statum sibi sumpsit: adscitisq; ad hoc cœptum socijs, terrorem haud mediocris belli Romanis attulit. Vtraque res eo modo gesta est. Mithridates acceptis cladibus nihil dum animo fractus, uerū plus in consilio quā uiribus præsidiū ponens, praesertim Pompeio in Syria commorante, ad Istrum per Scythas proficisci decreuerat, atque hinc in Italiam irrumperere. Erat is uir magnis agendis rebus natus, quiq; & aduersam saepenumero & secundam fortunam expertus, nihil non audendum, sperandum uel putabat: tum si successus non respondisset cœptis, potius sibi cum regno, integro adhuc animo pereundum, quā si regno excidisset, in abiecto statu per ignomiā uiuendum sibi ducebat. Ad hanc igitur animum obfirmabat, cui tantum uirium creuerat, quantum roboris corpori decesserat, ut iam huius quoq; infirmitatem animi consilijs foueret. Quos autem secum habebat, n̄ cum res Romana subinde ualidior, Mithridatis debiliior fieret, cui praeter cæteras calamitates, terræmotu etiā post hominū memoriā maximo multæ urbes deiectæ erant, animos à rege auerterunt, tumultuatumq; est inter milites, quidamq; liberis aliquot regijs correptis, eos ad Pompeium adduxerunt. De horum facinorum autoribus nonnullis deprehensis suppliciū Mithridates sumpsit, nonnullos quoque ob suspicionem iratus abripuit, neq; iam ulli quicquam fidebat, adeo ut aliquot ex suis etiam liberis ob similitudinē trucidaret. Quibus perspectis Pharnaces, Mithridatis & ipse filius, partim sibi à patre timēs, partim à Romanis regnum se accepturum (erat enim iam ætate uirili) parenti insidiatus est. Verū quod multi & palam & furtim omnia quæ ab eo agerentur, curiose inquirerent, non fefellit, dedissetq; statim poenas si uel minima beneuolentiæ pars satellitibus erga senem fuisset: nunc Mithridates, quamuis in omnibus regijs rebus sapientissimus, hoc tamē non animaduertit, nihil neq; arma, neq; multitudinē subditorum sine eorundem beneuolentiā conducere, quinimō hæc ipsa, si fides absit, tanto minus tuta esse, quanto sunt plura. Pharnaces facillimē sibi conciliatis, quos ad eum comprehendendum pater miserat, cum his, n̄sq; quos iam antea parauerat, rectā ad ipsum patrē contendit. Is tum Panticapæi degebat, auditaq; re, milites nōnullos aduersus filium emisit, ipse statim subsecuturus: sed hos quoque, quippe qui Mithridatem ipsi etiam non amabant, Pharnaces leui momento conuertit, urbemq; haud inuita occupata, patrem qui in regiam confugerat, interemit. Conatus erat Mithridates seipsum uita exuere, ac uxoribus, reliquisq; liberis ante se ueneno necatis, reliquum ipse exhauferat: sed neq; ei ad mortem uenenum, neq; mucro quo seipsum uulnerat, satis fuerunt. Nam ne uenenu quātumuis id mortiferum, sibi letale esse posset, ipse quotidiano amuletorum usu, quibus sibi cauebat, effecerat. Ictus autem gladij, quem sua sibi manu intulerat, cū propter ætatē imbecillior, praesentesq; quæ circumstabāt calamitates, fuit, tum ueneni sumptione cuiuscunq; tandem debilitatus. Igitur cum neque seipsum confecisset, & diutius tempus trahere uideretur, hi quos in filium emiserat, irruentes gladijs ac lanceis mortem ei accelerarūt. Ita Mithridates quā maximē uariā per uitam fortuna, summisq; eius uicissitudinibus usus, ne morte quidem simplici absumptus est. Nam & inuitus mortem appetijt, cumq; sibi ipsi mortem consciscere cuperet, id quæ & ferro, & ueneno tentaret, haud ualuit. Itaque & à seipso, & ab hostibus cæsus

*Mithridatis cō
silia, ut quæ à
Pharnace filio
suo ad mortem
sit compulsus.*

*Pharnacis con
tra patrem a
cta.*

*Mithridatis
mors.*

causis oppetūt. Pharnaces conditum muria corpus Mithridatis ad Pompeium misit, rei gestæ argumentum, simul & se & regnum ei dedens. Pompeius cum uita Mithridatis etiam nomen hostile extinctum existimās, nullas in defunctum frustra iras exercēdas putauit: itaq; nihil eius cadaueri insultans, in patrio id sepulcro condi iussit: Pharnaci in mercedē parricidij Bospori regnum donauit, eumq; amicis socijsq; suis adscripsit. Ita Mithridate de medio sublato, regnum quoq; eius, paucis locis demptis, captum est: nam etiamnum quidam in præsidio castellorum aliquot extra Bosporum positi, non statim se dederunt, haud resistendi quidem animo, sed ueritine cuius pecuniæ sibi tuendæ custodia esset data, eam alij diripientes, sibi culpam imponent. quibus causis moti, expectandum Pompeium, eiq; omnia tradenda duxerunt. Pompeius confectis earum regionum negocijs, Phraate quietem agente, constituta Syria atq; Phœnice, aduersus Aretam se conuertit. Obtinebat is regnum Arabiæ eius, quæ nunc Romanis seruit, usq; ad rubrum mare. cumq; prioribus temporibus Syriam frequenter uexasset, essetq; ob id à Romanis, qui ad Syriæ defendendas iniurias uenerant, prælio uictus, tamen adhuc bellum gerebat. Aduersus eum, uicinosq; facta Pompeius expeditione, ipsum sine labore cepit, præsidiumq; eis addidit. inde in Syriam Palæstinam, quod huius incolæ Phœnicē infestassent, profectus est. Eam regebant Hyrcanus & Aristobulus fratres: ac tum forte propter pontificatum (Regi enim nomen summi Pontificis apud eos est) sui Dei (quicumq; is tandem est) dissidentes, urbes seditionibus agitabāt. Hyrcanū igitur Pompeius, sine prælio (neq; enim is copias quibus resisteret, habebat) statim in potestatem suam redegit. Aristobulum autem in arce quadam circumfessum, ad conditiones pacis accipiendas cōpulit. cumq; is neq; pecunias, neq; arcem traderet, in uincula coniecit: itaq; etiā reliquos haud difficulter subegit. Hierosolymorum autem oppugnatio haud paruo ei labore stetit. Urbem quidem ipsam à fautoribus Hyrcani receptus facile obtinuit. templum autem, quod alterius partis homines præoccupauerant, haud absq; labore cepit. Situm erat loco edito, suis mœnibus munitū: nec si ex æquo omnibus diebus id defendissent, expugnatum esset: uerū quod Saturni, quos uocant, diebus, propugnationem intermittētes (& his quidem ab omni opere uacant) Romanis eo libero spacio occasionem muri subruendi dederunt. Qui ubi hunc hostium morem animaduenterunt, nihil seriò egerunt reliquis diebus: cum uerò, circumacta septimana, Saturni dies rediisset, denuò aggressi summa uī templum oppugnarūt. Atq; ita tandem Iudæi nihil quicquam propugnantes, in potestatem hostium uenerūt. Ibi tum pecunijs direptis, regnum Hyrcano datum, Aristobulus abductus est. Hæc eo tempore in Palæstina gesta sunt. ita enim antiquitus uniuersa

Pompeij in Aretam Arabem expeditio, & uictoria.

Palæstina.

Iudea.

Iudeorum religio.

mirum

mirum suum illum deum ineffabilem, inuisibilemque existimantes, religioso eius cultu ceteros mortales superant, cui templum summæ molis, pulcher rimumque extruxerunt; hoc dempto, quod apertum, & nullo culmine tectum fuit. Diem quæ Saturni uocatur, religioni habent, eamque ab omni opere actioneque serâ uacantes ducunt. Atque is quidem Deus eorum quis sit, unde ita colî cœperit, quantopere ab ijs timeatur, id à multis dictum est, neque ad præsentem narrationem facit. Quod autem dies ad septem sidera illa, quos Planetas appellarunt, referuntur, id ab Aegyptijs haud ita dudum, ut paucis dicam, institutum ad omnes homines dimanauit. Nam priscis Græcis, quantum mihi constat, notus is mos non fuit: & quando quidem is nunc & apud omnes homines ubique, & præsertim apud Romanos usitatus est, paucis qua ratione & quo pacto ita institutus sit, disseram. de quo duos sermones accepi, haud ita difficiles cognitu, contemplationi tamen cuidam innitentes. Nam si quis harmoniam eam quæ diatessaron uocatur, quæ alioquin in Musica primas obtinere creditur, etiam ad isthæc sidera, quibus omnis cœli ornatus constat, ita transferat, quemadmodum ordo conuersionis uniuscuiusque eorum exigit, factoque ab extremo ambitu, quem Saturno tribuunt, initio, dein proximè sequentes duos motus præteriens, quarti dominum recenseat, iterumque ab eo duobus proximis præteritis, ad septimam conuersionem deueniat, atque hoc modo diebus singulis eorum inspectores gubernatoresque Deos in orbem rediens deligat, assignetque: is inueniet omnes dies musica quadam ratione cœlesti administrationi congruere. Atque hæc prior fertur ratio. Altera hæc est. Horas tam noctis quam diei munera, à prima incipiens, eamque Saturno tribue, sequentem Ioui, tertiam Marti, quartam Soli, quintam Veneri, Mercurio sextam, septimam Lunæ, secundum ordinem orbium, quem eo quo perhibui modo Aegyptij tradunt. hocque aliquoties facto, ubi per uigintiquatuor horas circūiueris, primam subsequenti diei horam inuenies Soli obtingere. Iam si huius quoque diei horas uigintiquatuor eodem modo tractes, ad Lunam referes primam tertiæ diei horam: sique eodem modo reliquos etiam dies percurreris, quæuis dies sibi congruentem Deum accipiet. Atque hæc quidem ita perhibentur. Pompeius ubi has quoque res expediuit, in Pontum reuersus est: receptisque castellis, in Asiam, indeque per Græciam in Italiam aduectus est. Multis quidem ex prælijs uictoriâ reportauit, multos principes regesque partim debellauit, partim cōditionibus certis sibi adiunxit: octo urbes, regionesque colonis auxit: complures reditus populo Romano parauit: maiorem earum nationum partem quæ per continentem Asiam Romanorum erant, suis ipse legibus instruxit, eisque rempublicam composuit, adornauitque, ita ut etiam nunc hi eius statutis uiuant. Verum hæc omnia, quantumuis magna, & quæ nullus ante ipsum Romanus effecerat, tamen fortunæ quispiam, commilitonibusque eius acceptum referat: id autem quod cum primis proprium Pompeij factum fuit, summaque admiratione dignum est, iam nunc referam. Is enim, cum summam in mari & in terra potentiam obtineret, maximam uim pecuniæ ex captiuis confecisset, principibus regibusque multis amicis uteretur, omnes etiam populos in quos imperium habuerat, suis beneficijs sibi deuinctos, suisque studiosos haberet, itaque & Italiâ sibi subiicere, potentiamque in omnes Romanos sibi parare posset, quod & plerique eum ultrò essent accepturi, & qui se opponerent, tamen utique ob imbecillitatem concessuri essent: nihil horum sibi faciendum statuit, sed ut primum Brundisium esset aduectus,

Cur dies Planetis assignentur, due rationes.

Pompeij in Italiâ reditus, et triumphus.

Pompeij præstantissimum factum.

rectus, ipse sua sponte, nemine iubente, copias omnes dimisit, cum neque senatus, neque populus quisquam de eis decreuisset, & ne in triumpho quidē eas utendas putauit. Sciebat quanto odio homines Marij Syllaeque acta haberent: ipsi igitur ne paucorum quidem dierum timoris, dum se eadem passuros uererentur, praeberē causam uoluit. Idem etsi multa noua nomina de tot rebus gestis accipere posset, nullum tamen sibi assumpsit. Triumphum decretum sibi accepit, quamuis maiorum institutis sancitum erat, ne cui is absque parte uictoriae socijs offerretur: duxitque unum de omnibus bellis triumphum, in quo multa trophaea intulit, de singulis rebus gestis unum aliquod perexiguum, unum autem magnum sumptu ingenti apparatus, quod de orbe terrarum inscriptionem habebat. Cognomentum autem nullum adquisiuit, sed nomine Magni, quod ante haec facinora nactus erat, contentus fuit: quin nec alium ullum nimium honorem sibi parauit, ipsique qui ei absentis decreti erant, semel omnino usus est. Decretum autem erat, ut in omnibus festis solennibus lauream gestaret, in ipsique omnibus paludamentum ferret, uestem autem triumphalem in equestribus certaminibus indueret. haec enim ei concedebantur, maxime Caesare id contra M. etiam Catonis sententiam efficiente. De Caesare, quis fuerit, quomodo plebi studuerit, cumque Pompeium alioquin euertendum sibi sumplisset, ad ea tamen se composuerit, quae ad populi gratiam ineundam, suamque potentiam augendam facerent, iam ante dictum est. Cato autem iste ex gente Porciorum erat, magni illius Catonis in omnibus rebus imitator, nisi quod eum Graecarum literarum usu superauit: exercebat autem se accurate in negotijs populi, neque unum aliquem hominem admirabatur. Rempublicam summo amore prosequabatur, odioque omne quod super alia excelleret, ob suspicionem dominandi habebat, omne quod popolare erat commiseratione imbecillitatis motus amabat, populumque magis quam quisquam alius diligebat, libereque etiam cum periculo suo iusticiam protegebat: atque haec omnia non potentia, non gloria, non honoris alicuius adipiscendi causa, sed solius uitae liberae atque a dominatione tutae studio. His moribus praeditus, tum quoque in publicum progressus, decreto contradixerat, non quod ullam aduersus Pompeium inimicitiam gereret, sed quia id contra maiorum statuta erat. Igitur haec Pompeio absenti data sunt, aduenienti nihil additum: quod facturi tamen haud dubie erant, si ipse uoluisset: nam alij, qui potentia Pompeium non aequabant, saepius ingentes honores tribuerant, cum si quid constet id eos inuitos fecisse. Pompeius haud ignarus omnia ea quae potentibus & in summo imperio constitutis a populo darentur, ut maxime libentes illi ea decernerent, tamen in eam suspicionem incurrere, quasi ui, ita ipsi qui cum potestate sunt, machinantibus extorta sint, eademque nullam ei cui conferuntur gloriam asserre, quando non a uolentibus, sed a coactis proficisci, non ob beneuolentiam, sed adulandi causa exhibita uiderentur: initio statim nemini ut de id genus rebus referret, concessit: longe id praestare dicēs, quam si decretos iam honores repudiaret. Hoc enim cum odio eius magistratus, qui decretum fecisset, & cum fastu contemptuque coniunctum esse, ubi ea recusentur, quae haud dubie a melioribus, aut certe paribus offeruntur: alteri uero & nomen, & rem popularis animi, neque ostentatione, sed re uera inesse. His consideratis Pompeius, qui magistratus atque imperia omnia fere secus quam a Patribus acceptae leges ferrent, obiuerat, reliqua ista quae praeter quam quod in ipsis neque alijs, neque sibi ipsi prodesse posset, in-

*Trophaeum
Pomp. de orbe
terrarum.*

*M. Catonis mo-
res.*

*Cato decretum
Pompeio hono-
rib. reclamationis.*

uidiam etiam odiumque aduersus se eorum qui ea praestidissent, allatura esse sentiebat, non admisit. Atque haec tum acta sunt. Annuo autem tunc spacio Romani bellis uacauerunt, ita ut longo tempore intermissum augurium salutis repeterent. Est autem quoddam diuinationis genus, quo probatur, concedant ne ipsis Diis, ut populo salutem postulent: quasi nefas esset eam prius quam concedatur petere. Ad id dies destinatur singulis annis, ad quam diem nullus exercitus ad bellum sit profectus, nullus hostis in aciem eduxerit, aut pugnatum sit. Hanc ob causam in continentibus malis, maximeque intestinis non celebratur: alioquin etiam difficilimum est Romanis, ut eam diem exacte ab his omnibus puram seruet: praeterea absurdissimum est, cum ipsi sese mutuo in seditionibus ultrò malis infandis affligant, ut siue uincantur, siue adeò uincant, in miseris sint, ita salutem à Deo uelle flagitare. Atqui tunc uidebatur id augurium capi posse, non tamen purum peractum est. Nam & aues alienae aduolarunt, auguriumque sinistrum reddiderunt. praeterea alia quoque infesta signa euenerunt: multa enim fulmina per serenum delapsa sunt, terra ingenti motu concussa est, multis locis hominum simulacra apparuerunt, faces in sublime ab occasu ad coelum recurrerunt, ita ut omnes etiam de populo homines iam ante praefagirent, quid haec portenderent. Tribuni enim plebis adiuncto sibi Antonio Consule, cui cum ipsorum ingenis optime conueniebat, alius filios eorum qui sub Sylla ciuitate pulsi erant, ad magistratus promouere, alius P. Pato, Cornelioque Syllae, qui cum eo ambitus reus peractus erat, senatorij ordinis, magistratusque capeffendi potestatem concedere, alius nouas tabulas, alius agrorum diuisiones in Italia & Romano nomini subditis regionibus moliri. Atque haec quidem à Cicerone, aliisque qui cum eo sentiebant mature depræhensa, & ante quam in rem deducerentur, sedata sunt. Titus autem Labienus Rabirium propter eadem Saturnini in ius uocans, magnum Romae tumultum excitauit. Nam Saturninus sane ante annum trigessimum & sextum oppetierat, bellumque aduersus eum iussu senatus à Consulibus susceptum fuerat. Itaque eo iudicio auctoritas decernendi senatui omnis derogabatur, omnisque reipublice ordo conturbabatur. At uero Rabirius eadem eam nequaquam profitebatur, sed inficias ibat. Tribuni hoc omnino agebant, ut omni dignitate potestateque senatus sublata, ipsi plenam pro sua libidine omnia agendi potentiam haberent: ea de causa senatus consulta, & ab eo ordine ante tot annos acta in disquisitionem uocare, iis qui huiusmodi rem tentassent, impunitatem proponere, eorumque poenas diminueret: senatus non id modo iniquum ducere, quod homo senatoriae dignitatis ob nullum facinus tam magno natu periret, sed multo uehementius indignari, quod reipublicae praecipuus status ignominia afficeretur, rerumque potestas ad pessimos homines deuolueretur. Factiones igitur turbulenta, contentionesque utriusque partis fieri de iudicio, cum alteri ne fieret, alteri ut fieret instaret. Vbi tandem ea pars, quae iudicari rem uolebat, potissimum per Caesarem, aliosque nonnullos obtinuit, ac de iudicio conuentum est, (erat enim ipse cum L. Caesare iudex, neque leui crimine, sed perduellionis Rabirius arcessebatur) ipsum condemnauerunt, quamuis non à populo, ut quidem mores maiorum ferebant, sed à Praetore, secus quam par erat, iudices constituti. Rabirius ad populum prouocauit, sed haud dubie ibi quoque causa cecidisset, ni Metellus Celer, qui tum Augur Praetorque erat, id impedisset. Is cum ei populus nihil obtemperaret, neque cum animis suis reputarent iudicium id haud legitime factum esse, in laniculum citato cursu perrexit.

Prodigia.

Tribunorum plebis et Antonij Consulis perniciosa rogatio.

T. Labienus C. Rabirio ob eadem Saturnini diem dicit.

Metellus Celer Rabirium eripit.

rexit antequam suffragiis populus quicquam decerneret, reuellitq; signum militare: itaq; populus nullius amplius decreti faciendi potestatem habebat. Quod de vexillo dixi, ita habet. Cum antiquitus multi hostes circum Romam habitarent, ueriti Romani ne dum ipsi comitia centuriata agerent, hostes per insidias urbem aggredierent, Ianiculumq; occuparent: statuerunt non omnes simul ire in suffragia, sed ut semper aliqui armati per successionem eum locum custodirent. In Ianiculo igitur, quandiu concio durabat, custodiæ agebantur: cum autem soluenda iam erat concio, signum à Ianiculo remouebatur, custodesq; discedebant. Non autem licebat custodijs ab arce ea remotis quicquam amplius statuere. Is autem mos solis centuriatis comitijs obseruabatur, cum extra urbem omnes in armis adesse res postulabat: & id hodieq; religionis causa fieri solet. Eo tum modo concio dissipata, vexillo amoto, Rabiriusq; liberatus est. nam etsi denuò causam agendi potestas Labieno superabat, id tamē omisit. Catilina uerò hoc modo, hisq; de causis periit. Cum eo quoq; tempore Consulatum peteret, eiusq; obtinendi causa nihil intentatum relinqueret, statutum est à senatu, ut qui largitionis conuincerentur, ijs præter constitutam multam decennali in superælio plecterentur, Cicerone præcipue autore. Catilina hoc propter se, si cut erat, statutum existimans, conatus est parata ad id manu Ciceronem, aliosq; primores uiros in ipsis comitijs obtruncare, ut confestim Consul crearetur. neq; tamen id efficere potuit. Nam Cicero antè insidijs cognitis, eas senatui patefecit, ipsumq; Catilinam grauiter accusauit. Cum non persuaderet, ut ea quæ uolebat, decernerent (nam in suspitione erat, ac si haud probabilia retulisset, sed ob proprias inimicitias falso eos uiros accusasset) timor eum incescit: quippe qui iam antè Catilinā irritauerat. Igitur non amplius audere in concionem solus, ut aliàs consueuerat, sed cum familiaribus suis, qui ad defendendam uim parati aderāt, progredi, loricaq; sui tutandi, illisq; inuidiam conciliandi causa gestare, eamq; iccirco subinde data opera offentare. Hanc ob rem, & quòd alioquin rumor increbruerat, tendi insidias Ciceroni, populus uehementi indignatione commotus est: territiq; ij qui cum Catilina coniurationem fecerant, quietem egerunt. Ita consuli- bus alijs designatis, Catilina non iam occulte, neq; soli tum Ciceroni eiusq; sectatoribus, sed toti Reipublicæ perniciem machinari, flagitiosissimum quemq; Romæ, nouandarumq; rerum studiosissimum sibi adiungere: deinde ex socijs Romanorum etiam quàm plurimos: eos nouarum tabularū, agrorumq; diuisionis pollicitatione, alijsq; quæ plurimum apud eos possent, illecebris allidere. Erant inter hos primarij uiri, potentissimiq; ac præter alios ipse etiā Consul Antonius. Hos ut se nefando iureiurando adstringerent adegit. puerum enim quendam mactauit, iuramentoq; inito super eius uisceribus, ea deinde ipse cum alijs comedit. Romæ negociū gerebat per administratos, Consulem in primis: & P. Lentulum, qui post gestum consulatum senatu exciderat, ac Senatoriæ dignitatis recuperandæ causa præturam tunc gerebat: Fæsulis (eò enim seditionis socij confluebant) per Caium Manlium quendam, hominem militiæ peritissimum, qui sub Sylla ordines duxerat. is Manlius apprimè prodigus homo, omnem rem familiarem, quam amplissimam effecerat, in malos usus profuderat: igitur similium rerum cupiditate tenebatur. Cum instructa hæc iam essent, primò Cicero de his quæ in urbe agitabantur, certior fit per literas, quarum autor non extabat, erant autem ad Crassum, aliosq; nonnullos nobiles datæ. Ob has decre-

Vexillum in Ianiculo positum.

De Catilinaria coniuratione.

Sacramentum coniurationis Catilinariæ. P. Lentulus.

C. Manlius.

c a tum

tum est, rem ad seditionem spectare, autorumque harum rerum conquisitionem debere fieri. Secundo loco quæ in Hetruria mouebant, nunciata sunt. igitur Consulibus custodia urbis & reipublicæ mandata est, ut Romanæ erat consuetudinis. Huic enim decreto adscriptum erat, Darēt operā Cols. ne quid detrimenti Respublica caperet. His actis, cum multis in locis custodia essent positæ, res in urbe motæ amplius non sunt, adeo ut ob calumniam Cicero iam malè audiret. Cæterum his quæ ab Hetruria nunciabantur, effectum est, ut & fides rei haberetur, & Catilina de uī accusaretur. Catilina primum, tanquam sibi esset optimè conscius, iudicium non detrectare, se ad causam dicendam parare, se Ciceroni ipsi custodiendum, ne scilicet effugere posset, tradere: eo abnuēte, ultrò cum Metello Prætorē degere, ne innouandarum rerum studiū suspectus haberetur, dum interim à coniurationis socijs aliquantū roboris acciperet. Cum nihil procederet, quod Antonius timore perculsus trepidabat, Lentulus autem minimè ad agendum idoneus erat, edixit ipsis, ut in domum quandam noctu cōuenirent. ibi eos clam Metello conuentos timiditatis molliceique causa increpat: deinde exponit quæ passuri sint, detecta re: ea uerò bene gesta, quibus bonis potituri. ita eorum animos confirmat, irritatque, adeo ut duo quidam pollicerentur se summo mane in domum Ciceronis introituros, ibique eum confossuros. Verum hac quoque re perindiciū detecta (Cicero enim pro sua qua multū pollebat potentia, ut qui multos causarum patrocinijs familiaritate sibi adstrinxerat, alios terrore perculerat, multos qui de his ad se referrent habebat) Senatus Catilinam urbe excedere iubet. Is hac specie lætus, Romā Fesulas profectus est: assumptoque nomine & habitu Consulis, iam antè collectas à Manlio copias instruxit. interea alios quosdā liberos primum, dein seruos quoque sibi adiunxit. His rebus permoti Romani, ut ipsum egisse iudicauerunt: Antoniumque Consulem, ignari eum in parte cōspirationis esse, ad bellum coniuratis faciendum emisserunt, ipsi uestem mutauerunt. Easdem ob causas Cicero etiam Romæ permanlit. Obtigerat ei sorte Macedonia prouincia: sed eam collegæ concesserat, ut ipse iudicijs adesse posset: ipse Galliam pro ea receperat. sed ne in hanc quidem exiuit: uerum quod status rerum requirebat, urbis custodiam gessit, misso in Galliam Metello, ne hanc etiam sui iuris Catilina faceret. Fuit hæc eius ad urbem mansio Romanis in primis opportuna. Iam enim Lentulus se ad urbem quibusdam locis incendendam parauerat, adque cædes patrandas, auxilio cum aliorum coniuratorum, tum legatis Allobrogum, quos ad societatem impulerat

*

*

*

comprehensisque his qui ad eum mittebantur, eos cum literis in Senatum introduxit: impunitateque proposita, eo modo hos qui in coniuratione erant, coarguit. Ad hæc Lentulus magistratu se abdicare à Senatu coactus, cum alijs qui comprehensi erant in custodiam datus, reliquorum conquisitio facta est. Ea populo etiam probabantur, potissimum cum Cicerone de his in concione uerba faciente, sub tempus cōcionis statua Iouis in Capitolio dedicata, & ex præcepto aruspicum ad solem orientem, forumque spectans posita est. Cum enim arioli conspirationem quandam ruina simulacri patefactum

etumiri dixissent, eiusque statuae collocatio in tempus depræhensionis con-
 iuratorum incidere: ibi uero populus numini gratias agere, magis infensus
 esse reis. Rumor ferebatur, Crassum quoque esse eius rei cōscium: idque ex his
 qui capti erāt quidam indicabat: paucis tamē fides facta est. alij enim statim
 ne suspicionem quidem huiusmodi de tanto uiro admittebant: alij id à reis
 confingi innuebant, quòd ab eo uiro summe potentiae nonnihil auxiliij spe-
 rarent. nec deerant qui cum fidem adhiberent, nolebant tamen uirum pri-
 uatum perire, aut in Repub. plus turbarū fieri. Is igitur rumor penitus in-
 tercidit. Cum iam multi & serui & liberi homines partim metu, partim mi-
 sericordia Lentuli & reliquorum moti, se ad eos eripiendos, ne morte ple-
 cteretur, comparassent, re antè cognita Cicero Capitolium forumque noctu
 occupauit, præsidioque muniuit. Sub auroram cum spem sibi à numine bo-
 nam esse ostensam cerneret, quòd domi suae re sacra à Vestalibus pro salute
 populi facta, flamma longè solito altius sese extulisset, populo imperauit, ut
 sacramentum apud Prætores dicerent, si fortè militibus opus foret, se no-
 mina duros: ipse conuocato Senatu, ei perturbato & terrore autor fuit,
 ut de his qui in custodijs tenebantur, capite animaduertendum censerent.
 Discrepabant enim sententijs, & parum abfuit, quin hos missos facerent.
 Nam Cæsar, cum omnes qui ante eum sententiam tulerant, eos morte mul-
 ctandos pronunciaissent, ita censuit, exutos bonis, uinctosque eos in urbes
 hinc inde dedendos, ea conditione, ne quis in posterum de uenia eis dan-
 da referret: si quis aufugisset, urbem eam, ex qua euasisset, inter hostes ha-
 bendam. In hanc sententiam ceteri qui eum subsequerentur omnes iue-
 runt, ita ut eorum quoque pars, qui ante Cæsarem dixerant, suas sententias re-
 uocarent. At postquam Cato ipse morte eos condemnauit, reliquosque om-
 nes in suā sententiā pertraxit, ibi tum illi ex ea sententiā quæ obtinuerat, sup-
 plicio affecti, sacrificiaque propter eos & supplicatio decreta. quod in tali re
 antea factum nunquam erat. Alij quoque, de quibus iudicium factum erat,
 quæsi, nonnulli etiam suspecti, quòd se coniuratis essent adiuncturi, in iu-
 dicio pertracti sunt. atque hæc quidem per Consules fiebant. Aulum ue-
 rò Fuluium senatorem, ipse pater necauit, non quidem (ut quibusdam uis-
 detur) solus hoc priuatus ipse agens. nam & alij multi nō tantum non Con-
 sules, uerum omnino priuati homines suos filios interemerunt. Ea tempesta-
 te præter hæc quæ retulimus, cum Labienus de pōtificibus creandis roga-
 tionem tulisset, Cæsar autem plebem demereretur, iterum plebs cōtra Syl-
 læ legem, Domitij legem renouauit atque introduxit. Metello enim Pio de-
 functo, Cæsar eius pontificatum petebat, iuuenis adhuc, & qui nondū præ-
 turam gesserat: sed in plebe plurimum spei reponebat cum alijs, tum quòd
 Labienum in Rabiriana causa adiuuerat, sententiamque tulerat ne Lentulus
 capite plecteretur. igitur cœptū suum perfecit, Pontifexque maximus factus
 est, multis id quidem uiris præclaris, in primis Catulo, competitoribus.
 Promptissimus erat ad unumquemque etiam uilissimum hominem deme-
 rendum adulandumque Cæsar: ac si quid instituerat, ut eo potiretur, nullum
 neque sermonem neque actionem intermittebat, parum sollicitus de ea hu-
 militate in quam se in præsentiarum demittebat, dum ex ea potētiā post-
 modò adipisceretur. Igitur inter quos primus fieri moliebatur, his sese ul-
 trò insinuabat: ea propter plebi charus acceptusque erat. Eadem Ciceronem
 ob interfectos ciues infensa, odio perpetuo prosequabatur. denique cum po-
 strema magistratus sui die recensere instituisset omnia, quæ in Consulatu
 suo

Statua Ioui po-
sita.

Crassus de con-
iuratione suspe-
ctus.

Cæsaris senten-
tia pro uita cō-
iuratorum.

Catonis senten-
tia.

Coniurati mor-
te plectuntur.

A. Fuluius à pa-
tre necatur.

Cæsar fit Pon-
tifex Max.

suo egisset (erant enim homini non alienę tantum laudes iucundę, sed ipse
Cic. ut se magi se quoque libenter prædicabat) silentium ei indixerunt, neque permiserunt ut:
stratu abdica- ullum præter iuramentum uerbum faceret: ad quam rem Metello Nepote
uerit. Tr. pl. adiutore utebantur. Ceterum Cicero contendendi cum eis studio ad-
 ductus, iuramento addidit urbem à se seruata esse: quo facto, maiora adhuc
 in se odia excitauit. Catilina uerò initio statim eius anni, quo Iunius Sylla
Anno 692. nus, & L. Licinnius Consulatum gessere, periit. Hac tenus enim Lentulum
V. C. operiebatur, quamuis ipse haud paruas haberet copias: cunctatus eò, quod
 sperabat, si Cicero prius cum suis occisus esset, reliquum se posse haud diffi-
Catilina bello culter conficere. Sed postquam Lentulum periisse accepit, eamque ob rem
uictus perit. multos à se deficere sensit: Antonius autem & Metellus Fæsulis circumfess-
 sis, nullam ei progrediendi copiam faciebant, ibi demum in casum dimica-
 tionis uenire coactus, ad Antonium (diuersis enim locis Romani castra ha-
 bebant) se conuertit: quanquam is Metello & autoritate præstantior, & co-
 pijs instructior esset. Catilinam uerò mouebat, quod eum participem con-
 iurationis de uictoria sibi dedita opera concessurum sperabat. Antonius su-
Amicitia com- spicatus id agere Catilinam, cui iam fracto non amplius bene cupiebat, (nam
parade ratio- plerique cum alijs pro potentia eorum aut suis ipsorum commodis ami-
nes. citias inimicitiasque suscipiunt) ad hæc ueritus ne cum se strenue certantem
 uideret Catilina, conuicijs incesset, proferretque arcana, ipse quidem mor-
 bum simulauit: Marco autem Petreio pugnam commisit. Petreius conser-
 to prælio Catilinam, cumque eo tria millia hominum acerrime pugnantes haud
 incruenta uictoria cecidit. nam neque fugerat quispiam hostium, et omnes
 in eo loco quem ceperant, occiderant. quæ res effecit, ut ipsi uictores Rei-
 publicæ causa magno cum luctu deplorarent tales totque uiros, etsi merito
 suo, ciues tamē atque socios certe periisse. Antonius caput Catilinę in urbem
 misit, ut fidem eius cædi habentes, nihil præterea timerent. ipse huius uicto-
Antonius Im- riæ causa imperator, quanquam cæsorum numerus constituto minor esset,
perator dici- appellatus est. decretum ad hæc, ut sacrificaretur: uestesque à Romanis tan-
tur. quam omni malo liberatis mutatae sunt. At socij, qui Catilinæ rerum parti-
 cipes fuerant, etiam tum obambulantes, quietem metu supplicij non age-
 bant: sed eos dissipatos quodammodo Prætores aduersum singulos emissi
 anteuenterunt, poenasque de ijs sumpserunt. Alij autem qui nondum depre-
L. Vettius so- hensi erant, indicio L. Vettij equitis, qui consors eorum cōiurationis, pro-
cios cōiuratio- posita impunitate indicium professus erat, conuicti atque supplicio affecti
nis defert, e- sunt: donec nonnullis indicatis, eorumque nominibus in tabulam relatis, dein-
iusque falsum te- de multos etiam alios in eam adscribere uoluit. Tum enim senatus eum ma-
stimonium. la fide agere ratus, tabulam quidem ei non reddidit, ne quos expungeret:
 ipsum autem eos quos omisos dicebat, nominatim percensere iusserunt: sic
 pudore & metu confusus, non multos præterea detulit. Cum nomina horum,
 quos detulerat, ignota, in urbe & apud socios tumultus occasionem præbe-
 rent, alijque sibi ipsis frustra timerent, alij insones alios suspicione grauaret:
 decreuit senatus, ut eorum nomina publice ederentur. ita demum innoxijs
 quies facta, rei in ius uocati, pars præsentis, pars cum non apparuissent, con-
 demnati sunt. Hæc igitur Catilina perpetravit, eoque pacto euersus est: cu-
 ius nomen, ut qui dignam suis factis mercedem tulisset, diu gloriæ Cicero-
 nis, sermonibusque contra se habitis materiam exhibuit. Ciceroni autem pa-
 rum abfuit quin confestim ob Lentulum reliquosque captos interfectos cau-
 sa dicenda fuisset. ea accusatio ipsi quidem intendebatur, sed sub hoc præ-
 textu

texture uera senatus petebatur. Metellus ante alios Nepos eum ordinem grauius dictis apud plebem inuadebat, iactans non licere Patribus absque populo ciuem ullum morte dānare. Nihil tamē ea accusatio Ciceroni obfuit. Senatu enim omnibus qui tum temporis res gessissent impunitatem dante, addenteq; si quis ex his aliquem ausus fuisset in ius ob eam causam uocare, eum se pro hoste habiturū, territus Nepos quieuit. Id tum temporis senatus obtinuit: ac præterea hoc etiam, quod cum Nepos sententiā ferret, ut Pompeius cum exercitu ex Asia Romam uocaretur, (prætexebat autem Nepos ab eo rempublicam cōstituendam esse, cum re uera spem in eo poneret, cum is populo studeret, posse se per eum ea quæ agitabat perficere) ei Patres obstiterūt. Initio eidē M. Cato & Q. Minucius Tribuni plebis contradixerunt, scribamq; recitantem inhibuerunt: cumq; tabulam Nepos ipse lecturus acciperet, ipsi de manibus extorserunt: cum nihilominus uerba facere conaretur, os ei compresserunt. Cum utriq; parti sui succurrerent, iamq; fustibus, lapidibus, adeoq; mucronib. etiam certaretur, eodem die Patres in Curiam conuenerunt, uestesq; lugubres sumpsērunt, & consilibus custodiā urbis mandauerūt, curarent, ne quid ea detrimēti acciperet. Igitur Nepos perterrefactus, statim se ē medio subduxit: propositaq; rogatione contra senatum, ad Pompeium sese contulit: quanquam nullam notam abesse ab urbe legitimē poterat. Post hæc facta, ne Cæsar quidem qui tum Præturam gerebat, quicquam innouauit. Hoc autem agebat, ut nomē Catuli à Iouis Capitolini templo tolleretur, (eum enim peculatus postulabat, rationesq; pecuniarum insumptarum exigebat) Pompeio autem potestas fieret reliqua negocia exequendi. Superabant enim nonnulla, ut in tanta tamq; uaria re fieri assolet, imperfecta adhuc, aut certē Cæsar ea comminisceretur, fore existimans, ut Pompeius per Cæsarem sterisse existimans quod hæres conficerentur, ei has adscriberet. Neque uerò tantopere Pompeio rem gratam facere Cæsar uolebat, ut eius causa huiusmodi etiam decretum fieri contra se pateretur, quale aduersum Nepotem factum erat: nam ne huius quidem gratia eum se gesserat, sed ut hoc pacto plebem suam efficeret. Enim uero tantus omnes Pompeij metus habebat (nec dū enim uidebatur exercitum dimissurus) ut cum is M. Pisonē Legatum ad petitionem Consulatus misisset, & comitia donec ad ea perueniret, distulerint, & eum Pisonem præsentem omnes unanimi cōsensu Consulem designārint: Pompeij enim cōmendatio pro eo nō apud amicos tantum, sed apud inimicos etiā ualebat. Interim P. Clodius Cæsaris coniugē, idq; domi eius, pollutis etiā sacris quæ Vestales apud Consules & Prætores pura, omnibus maribus seclusis antiquitus celebrare solebant, uitiauit: Cæsar Clodiū in iudiciū non pertraxit, (nam compertum habebat eum propter factionem non iri condemnatum) uxorem autem repudiāuit, non se quidem credere quæ de ea ferebantur dicens, sed non posse eam coniugem habere, quæ semel adulterij commissi suspecta haberetur. Pudicæ enim esse, non modò ut ne quid peccet, sed ne suspicionē quidem ullam turpem de se præbeat. Præter hæc quæ in id tempus inciderunt, pons quoq; lapideus ad insulam quæ in Tibere extat, pertingens, extructus, Fabriciusq; dictus est. Anno sequenti, M. Pifone, M. Messala Cos. optimates Clodium, quem iam antè odio habebant, tum uerò scelus eius ut expiarent (quum Pontifices instaurationem sacrificiorum ob nefas Clodij nō legitimē perpetratorum decreuissent) in ius traxerunt, accusatusq; est & ob adulterium, quantumuis Cæsare tacente, &

Metelli Nepotis. contra Senatum et Ciceronem rogationes Senatus infringit.

M. Cato et Minucius refragantur Nepoti.

Pompeium timet Romani.

M. Piso Consul designatur.

P. Clodij adulterium cum Cæsaris uxore, et sacra ab eodē polluta.

Cæsar de uxoris repudio.

Pons Fabricius.

Anno 693.

V.C.

Clodianum iudiciū, utq; absolutus.

te, & ob defectionem Nisibiticam, præterea quòd cum sorore rem habuisset. Absolutus autem est iudicum sententijs: quanquam ñ præsidium à senatu petiissent, impetrassentq̃, ne uim à Clodio paterentur. Itaque Catulus dictiis eos proscidit, præsidium ab ijs postulatum inquires, non ut citra
Catuli iocus, et mors. periculum Clodium sententijs damnare possent, sed ne pecuniæ ipsis, quibus corrupti fuerant, eriperentur. Is Catulus haud longè post uita excessit, cum semper ante omnia rempublicā posuisset, eiusq̃ studio omnibus suis
Censores Senatū legunt. æqualibus anteuisset. Eodem anno à Censoribus omnes hi qui magistratus gesserant, in ordinem senatorum sunt relati, etiam ultra definitum senatorum numerum. Populus etiam, qui ante hæc tempora ludos gladiatorios
Inter spectacula prandere coepit. nulla intercedente requie totos spectauerat, tum primū inter actionem surrexit, pransusq̃ est. Isq̃ mos tum coeptus, hodieq̃ quoties Imperator ludos exhibet, obseruatur. Eo modo in urbe res sese habebant. Allobrogibus
Cōtra Allobroges gesta C. Pōtini. autem Galliam Narbonensem populantibus, C. Pomptinus Prætor legatos aduersum hostes emisit. ipse loco commodo castris positus, expectabat rerum euentum, ut pro quauis occasione suis & consulere, & subuenire ut
Ventia. ex usu esset, posset. Manlius Lentinus ad Ventiam urbem castrametatus, ita hostium animos perculit, ut pleriq̃ ex urbe aufugerēt, reliqui pacem per legatos peterent. Interea temporis agrestibus ad defendendum urbem concurrētibz, atq̃ ex improviso irruentibus, muris quidem pulsus: agrum autem omnem tutò deprædatus est, tantisper dum Catagnatus dux eius gentis, cum nonnullis alijs Isaræ accolis, regioni subsidio uenit. Lentinus cum
Catagnatus Allobrogū dux. eos transitu fluminis prohibere nō auderet, quòd plurimum nauium habebant, ueritus ne in unum coirent barbari, si ipsum in aciem educere uiderēt, in locis fluuij proximis, quæ syluis erant oblita, insidias collocat, ita ut quique fluuium traiecerant, eos excipit: dumq̃ fugientes nonnullos insequitur, ab ijs pertractus in ipsum Catagnatum incidit: occidioneq̃ ibi tum occidisset, ni uehemens tempestas repente oborta barbaros ab insequendo hoste auertisset. Post hæc, Catagnato in longinqua profecto, Manlius iterum incursionem in regionem eam fecit: oppidumq̃, apud quod aduersam prius fortunā expertus erat, ui cepit. L. uero Marius, & Sergius Galba transmissio Rhodano, Allobrogum ditione uastata, ad oppidum tandem Solonium
Solonium urbs. peruenerunt, ualidumq̃ supra eam positum castellum ceperunt, hostes obsistentes prælio uicerunt: ipsiusq̃ oppidi, quæ è ligno ædificatū erat, partem aliquam incenderunt: ne autem totum caperent, aduentu Catagnati prohibiti sunt. Ea re cognita Pomptinus toto exercitu in Catagnatum uersus, eum obsedit: omnesq̃ hostes, excepto Catagnato, manu cepit. his actis, reliqua deinde haud difficulter in suam potestatem redegit. Interea
Ad annum 694. V.C. temporis in Italiam aduenit Pompeius, effecitq̃ ut L. Afranius, & Metellus Celer Coss. designarentur, sperans se per eos omnia quæ in animo habebat cōfecturum, (inter alia autem præcipue cupiebat suis commilitonibus
Pompeij in Italiam aduentus, et postulata. agros tribui, suaq̃ acta omnia confirmari) sed ea spes tum ab re fuit. Potentes enim, quibus iam antè parum probabatur, ne suffragiis eius acta stabili-
Metellus cur Pompeio in sensus. rentur, obstiterunt. Atq̃ alter è Coss. Afranius nihil ei adiumento fuit: quippe saltationibus homo quàm rebus gerendis aptior: Metellus uero Pompeio iratus, qui eius sorori, susceptis etiam ex ea liberis, nuncium remisisset, in omnibus ei actionibus obstitit. Præterea L. Lucullus, quem secum in Gallia quondam cōgressum Pompeius per superbiam habuerat, magno conatu Pompeio resistebat: iubebatq̃, ut de singulis suis factis seorsim referret:
Lucullus Pompeio repugnat. neq̃

neq̃ peteret, ut simul omnia approbarentur. nam & aliàs iniquum esse, simpliciter eius omnia acta, quæ qualia essent, nemo ipsorum compertum haberet, tanquam à domino quodam patrata, rata haberi: & cum ipse ex Luculli actis quædam rescidisset, postulabat, ut utrisq̃ in senatu expositis, is utra approbatione digna uisa forent, cõfirmaret. Lucillum Cato, Metellus, & alij qui cum his sentiebant, enixè defendebāt. Proinde cum is Tribunus plebis, qui de agro militibus Pompeianis diuidendo rogationem tulerat, etiam hoc ei addidisset, omnibus ciuibus suffragium esse dandum, quò & hoc facilius iuberetur, & acta Pompeij rata pronunciarentur: Metellus tanta cõtentione id impugnavit, ut ab eo in carcerem duceretur. Cum senatus eò loci convenire institueret, L. Flavius (id enim ei Trib. nomen erat) sellam Tribunitiam ad ingressum carceris collocauit: in eaq̃ confidens, impedimento fuit ne quis ingrederetur: iussitq̃ murum carceris dirui, ut eo senatus introiret, ipse se tanquã in eo loco esset pernoctaturus, cõposuit. Pompeius his compertis, simul pudore suffusus, simul indignationẽ populi uertus, Flauio iussit ut recederet, dicens id à se Metellũ petijisse: neque tamen ei creditum est, quòd magnitudo animi Metelli omnibus esset notissima, nimirum qui cum eum reliqui Tribuni è carcere uellent eximere, id abnuerat. Itaq̃ postea loci quoq̃ Flauio minante, non passurum se ut in prouinciam, quæ sorte ei euenerat, exiret, nisi prius de legibus ferendis sibi concessisset, Metellus nihil omnino de sententia sua mutauit, sed haud ægrè in urbe remansit. Pompeius igitur, cum per Metellũ & alios staret, ne quid consequeretur, inuideri sibi ab eis, seq̃ rem eam ad populum delaturũ dicens: uertus tamen ne ibi quoq̃ uoti compos non factus, maius dedecus sibi pareret, à petitione destitit: ac tum demum cognoscens, nihil se eo modo posse, sed nomẽ quidem sibi inuidiamq̃ ex ea in qua olim fuerat potẽtia partai: ipsa uerò re nihil sibi ea conduxisse, poenitudine captus est, quòd dimissis exercitibus se ipsum inimicorum iniurijs exposuisset. Clodius uerò odio potentum post iudiciũ suũ Tribuniciam dignitatem affectabat: summisisq̃ aliquot tribunis, qui rogationem ferrent de Tribunatu patricijs etiam comunicando, cum non persuaderet, nobilitate abiurata, ad plebeios desciiuit: in eorumq̃ numerum sese referens, eorum iuris participem se fecit: mox Tribuniciam dignitatem ambiuit. Sed Metellus, qui Clodio affinitate iunctus, facinoribus eius minimè delectabatur, ne ea potiretur effecit, causatus Clodium nõ secundum morem à maioribus acceptũ à nobilitate sese abalienasse, quod nisi promulgata lege militari fieri non concedebatur. His eo modo actis, cum uestigalia & urbi, & reliquæ Italiæ magnopere molesta essent, lex de ijs abolendis lata, omnibus perquam accepta fuit. At Prætori qui eam tulerat (is erat Metellus Nepos) infesti senatores, uoluerunt & nomen eius legi detrachere, & aliud inscribere. Id nõ in rem quidem perductum, manifestũ tamen omnibus factum est, ne beneficia quidem à malis hominibus profecta patres grata habere. Sub idem tempus Faustus Sylla ludos gladiatorios in honorem patris exhibuit, populumq̃ lauto conuiuio excepit, ijsq̃ balnea & oleum donauit. Hæc tum in urbe gerebantur. Cæsar autem post præturam, Lusitanie imperauit: & cum posset latrocinia, quæ ipsis in assiduo erant usu, haud magno labore excindere, noluit se quieti dare. Quippe homo gloriæ cupidus, Pompeijq̃, et aliorum qui se priores in magnam potestatem uenissent, æmulus, nihil paruum animo capiebat: sed sperabat se, si quid magnum perpetrasset, statim Consulatu potiturum, atq̃

L. Flavius Trib.
pl. Metellum
Cof. in carcerem
abducit.

Metelli magnanimitas.

Clodius ad plebem transit.
Metellus Clodium in petitione Tribunitus impedit.

Vestigalia abrogata.

Faustus Sylla munus gladiatorum exhibet.
Cæsaris in Hispania Lusitania res gestæ.

*Somnium Ca-
saris.*

atque ita immensa facinora editurum. Præter alia stimulat eum, quod in Quæstura sua Gadibus in somnis sibi cum matre sua coire uisus, idque uates ei magnam potentiam portendere interpretati erant. Igitur cum ibidem in delubro Herculis statuam Alexandri positam uidisset, ingemuit, deplorauitque se nihil dum egregij facinoris præstitisse. His caulis motus, cum pacis copia ei esset, uelut dixi, ad montem Herminium se uertit: eiusque incolas in planiciem demigrare iussit, ne uidelicet loco sua natura tuto ad prædas agendas abuteretur (id enim prætendebat) haud nescius eos id recusaturos, atque ita se belli occasionem inuenturum. Neque eum opinio sua fefellit, & eos arma capientes oppressit. Qua re uicini nonnulli territi, ne aduersum se quoque iretur, liberos, coniugesque suas, & alia quæ habebant preciosissima, ultra Dorium transtulerunt. hæc parantes Cæsar præuertens, urbes eorum occupauit: tum ad ipsos quoque contendit. Barbari greges ante se obiecere, ut ad eos diripiendos dispersos Romanos adorirentur: contra Cæsar exercitu emisso, ipse prælium deinde excipiens hostem fudit. Deinde cognito incolas Herminij defecisse, eiusque reditum per insidias operiri, ea uice aliam uiam ingressus, deinde rursus arma in eos conuertit, uictorque ad Oceanum fugientes insecutus est. Cum continenti relicta in insulam quamdam traiecissent, ipse inopia nauium coactus in terra permansit: deinde ratibus iunctis, partem copiarum traiecit, ibique multos suorum amisit. Dux enim eorum terræ quæ insulæ adiuncta erat aduectus, ibique militibus expositis, tanquam terrestri deinceps itinere perrecturis, ipse mari ab æstu recurrente abreptus eos reliquit. Ibi ceteri fortiter pugnantes ceciderunt. P. autem

*P. Scæuij forti-
tudo.*

Scæuius solus inter hostes relictus, amisso scuto, multisque uulneribus fatiscus, in aquam insiluit, enatauitque. His ita peractis, Cæsar à Gadibus ad se aduehi curatis nauibus, omnibus cum copiis in insulam traiecit, hostesque penuria iam commeatus afflictos nullo labore subegit. Inde Brigantiam Calæciæ urbem aduectus, eos qui classem antehac nunquam uidissent, armamentis erectis terribos in suam potestatem accepit. Hæc ubi perfecit, satis sibi iam aditus ad Consulatam structum existimans, non expectato successore qui mitteretur, magna celeritate ad comitia consularia profectus est. Statuerat eum petere, antequam triumphum duxisset, quod à pompa trium-

*Cæsar triumpho
omisso Consu-
latum petit.
Equus Cæsaris
bifidis ungu-
lis.*

phi angustia temporis excludebatur. Cum Catonis potissimum intercessione id non obtineret, triumphi quidem curam deposuit, sperans se, si Consul fieret, longè maiores res acturum, longèque splendidius triumphaturum. Nam præter ea quæ retuli, quæ animum eius inflauerant, equus ei quidam fisis in duas partes prioribus ungulis natus erat: isque solum Cæsarem exultans ferebat, nullum alium sessorem admittebat. Quapropter Cæsar nullam exiguam spem agitans, ultro triumphum omisit. Sed ubi Romam uenit, in petitione Consularatus eo modo & alios, & Pompeiū in primis Crassumque, de-

*Cæsar Pom-
petium et Cras-
sum in gra-
tiam inuicere-
ductos, sibi ad-
iungit.*

meruit, ut cum hi etiamnum aduersum se mutuas inimicitias exercerent, factionesque fouerent, semperque alterius conatus alter compertos reprimeret, tum ad se pertraxerit utrumque, itaque ab omnibus unanimiter designatus sit. Hoc uero præcipue eius sapientiam demonstrat, quod & occasionem eorum demerendorum & modum cognouit: eoque modo instituit, ut uterque dum alteri resistere cupit, ipsum adiuuarent. Neque hoc effecisse satis habuit, sed ipsos quoque in gratiam inter se reduxit, non quod eorum ipsi concordia cordi esset, uerum quod eos plurimum potentia præstare uidebat: certoque sciebat, quod sine utriusque eorum auxilio ad nullam magnam potestatem posset peruenire,

peruenire, atque ut maxime alterius ope niteretur, tamen alterum sibi aduersarium habiturum, plusque ab eo damni, quam ab suo adiutore emolumentum accepturum. Existimabat enim omnes homines maiori studio inimicis aduersari, quam suis opitulari: non ob id tantum quod ab ira odioque uehementiores animi commotiones, quam a quauis amicitia profiscuntur, uerum quia altero sui causa quippiam agente, altero propter alium, neque uoluptas consequutos, neque molestia frustratos proposito eadem sequitur: tum procliuius est impedire aliquem, eiusque incrementis obstare, quam eundem uelle ad magnum fastigium promouere, idque cum alias ob causas, tum eo praesertim nomine quod is qui obstat alicuius incrementis, & ab alijs gratiam init, & sibi prospicit: contra qui alium extollit, is eum & sibi & ceteris molestum efficit. Haec tum Caesari causae fuerunt, cur & se illis insinueret, & eosdem inter se in gratiam reduceret: quia neque sine his se potentem futurum uidebat, & consultum non putabat, ut alterutrum eorum offenderet. Neque uero metuebat ne concordēs illi sibi praeualerent, quod exploratum habebat, se & alios ipsorum amicitiae auxilio, ipsosque unum per alterum haud longe post posse superare, cui cogitationi euentus etiam respondit. Ea propter Caesar eos inter se reconciliatos sibi adiunxit: Pompeius & Crassus tanquam occasione sibi opportuna in manus data, statim in gratiam redierunt, Caesar remque in partem rerum suarum receperunt. Pompeium mouebat, quod de sua potentia diminutionem factam cernens, Crassum uero multum ualere, Caesaris item res crescere, ueritus ne omnino ab his opprimeretur. Sperabat praeterea, si hoc tempore cum ipsis societatem iniret, fore ut per eos pristinam potentiam recuperaret. Crassus & genere & diuitijs omnibus antequam ire cupiebat, cumque Pompeio esset longe inferior, sentiretque Caesarem plenius gradu ad sublimia pergere, statuit eos inter se tanquam in certamen committere, ut ea ratione neuter excelleret. Sperabat enim fore ut his quasi aequis uiribus certantibus, ipse interim fructus amicitiae utriusque caperet, honoresque sibi quam illis ampliores tribuerentur. Ipse quidem neque ad plebem omnino, neque ad senatum sese accommodabat, omnia propriae potentiae causa agebat. Igitur in utriusque ordinis beneuolentiam ex aequo sese ingerere, utriusque inimicitias declinare, tantum utrisque gratificari, ut & eorum causa fuisse uideretur, quae utrisque essent acceptissima, & nulla pars rerum difficultiorum ad se pertineret, instituerat. Eo itaque pacto, hisque de causis tres praedicti uiri amicitiam iunxerunt, eamque iureiurando firmauerunt, ac inuicem in commune consuluerunt, atque exinde sibi mutuò ea tribuerunt, eaque alius ab alio acceperunt, quae & suae uoluntati satisfacerent, et ad rem praesentem ipsis componendam uidebatur conducere. Cum hi inter se conspirassent, sectatores etiam eorum pactiones inter se fecerunt, impuneque omnia pro suo arbitrio egerunt, freti istis ducibus. Itaque in solo adhuc Catone, & his qui se eiusdem cum eo esse sententiae uideri uolebant, reliqua adhuc erat integritas. Nam reliqui quidem omnes, solo dempto Catone, nihil in re publica pure, aut sine avaritia agebant: quidam tamen uerecundia eorum quae agebantur commoti, itemque nonnulli studio imitandi Catonis, ipsi quoque rem tentarunt, & nonnulla Catonis actionum similia facta exhibuerunt: neque tamen hi perseverabant, quippe quia eum facta non a uirtute, sed ab studio proficiscebantur. In eum locum res Romanae eo tempore a tribus illis uiris deductae sunt, coniurationem suam, quantum eius fieri poterat, maxime occultam habentibus. Nam cum ex sua omnia sententia gererent,

Inimicitiae hominibus amicitijs potiores. Procliuius est obstare alijs, quam adiungere.

Pompeij, Caesaris, et Crassus conspiratio.

Crassus propositum.

Cato solus Rei publicae studeat.

*Tempesta in-
gens Romæ.*

ret, interim tamen obtendebant proponebantq; in speciem maximè con-
traria, ut quàm diutissimè suum institutū clām esset, dum scilicet se satis ad
omnia parassent. Nec uerò deos eorum facta latuerūt: sed quæ ab his expe-
ctanda in posterū essent, eorum iudicia iam tum statim mortalibus, qui fu-
tura ex his prænoscere possent, ostenderunt. Tanta enim tempestas repen-
tè urbem totam, omnemq; circum regionem inuasit, ut multæ arbores radi-
citū conuulsæ, multa ædificia subuersa, naues in Tiberi ad urbem, & ad o-
stia fluuij in statione locatæ submersæ, pons ligneus disiectus sit. Ad hæc
theatrum quoddam ad ludos de Syris extructum, corruit: atq; horum om-
nium nihil sine multorum hominū clade euenit. His igitur signis, quæ Ro-
manis terra mariq; essent euentura, quodammodo representatum est.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER TRICESIMVS OCTAVVS,

*Guilielmo Xylandro Augustano
interprete.*

INDEX CAPITVM LIBRI XXXVIII

Quemadmodum inter Cæsarem & Bibulum discordia fuerint.

Ut Cicero in exilium iuerit.

Quomodo Cicero exulem Philiscus consolatus sit.

Quomodo Cæsar bellum contra Heluetios & Ariouistum gesserit.

Anni autem duo sunt, in quibus Consulatum gesserunt

An. V. C. 695. C. Iulius, C. F. Cæsar, & M. Bibulus.

696. M. Calpurnius, L. F. Piso A. Gabinius L. F.

*Cæsaris lex
agraria.*

CÆSAR in id incumbens, ut totius populi gratiā sibi con-
ciliaret, eumq; sibi arctius deuinciret, optimatum tamen
quoq; partibus se studere uideri interim uolebat, ne eos i-
nimos sibi haberet: igitur sæpenuerò dicere solitus e-
rat, nihil se quod non in ipsorum quoq; rem foret, promul-
gaturum. Is anno insequenti legem tulit de agro toti po-
pulo diuidendo, ita quidem conscriptam, ut ne minimum quidem quicquā
in ea repræhendendū extaret: atq; hanc quoq; se nisi nobilibus id fieret uo-
lentibus, non esse laturum præ se tulit. Et legis quidem eius causa culpari à
nemine poterat. Ciuium enim multitudo, quæ in immensum excreuerat, ac
sæpius iam seditionibus materiam præbuerat, ad opus faciendum & agri-
culturam conuertebatur. solitudines autem, quæ tum erant per Italiam plu-
rimæ, frequentabantur: ut iam non ij modò, qui militia confecti erāt, sed &
alij omnes uictum sufficientem haberent, neq; ciuitate quicquam in id ero-
gante, nec iacturam facientibus potentibus: quinimò ad multos eorum ho-
nor ac dignitas inde redibant. Omnem autē regionem quæ publica popu-
lo Romano erat, excepto agro Campano (hunc Reipub. exemptum ob
præstantiam censuit relinquendum) diuisit, reliquam nec inuitis dominis
ademit. nec precium arbitrio diuisorum constituit: sed emi eam primū à
uolentibus iussit, deinde tantum numerare precium, quantum in proscri-
ptionibus iudicabatur. Magnam autē uim pecuniæ adesse dicebat, partim
ex ea præda quam Pompeius inuexerat, partim ex tributis & uectigalibus
iam antè constitutis reliquam: quam impendi in ciues æquum iudicabat,
quorum

quorum periculo esset parta. Præterea diuiores agrorū constituit neq̃ pau-
cos numero, ne potentia cuiusdam speciem res ea exhiberet: neq̃ eos qui
criminibus erant obnoxij, ne quibus id molestum fieret: uerū uiginti ui-
ros ad id delegit, qui magistratus aliquoties gessissent, tum qui ad eam rem
essent quā maximē idonei, ab eorum numero sese exemit, sicuti iam antē
testatus abundē erat, ne quid sui ipsius causa decernere iudicaretur. Ipse e-
nim & principem se eius rei & autorem ferebat: apertē autem eam Pom-
peio, Crasso, alijsq̃ gratificabatur. Legis igitur eius gratia non modō à ne-
mine incusabatur, sed ne hiscere quidem contra eum quisquam audebat:
recitauerat enim antē in Senatu, atque unumquemq̃ nominatim compul-
lauerat, si quid ab ullo improbaretur, id se uel emendaturum, uel inducturū
omnino promittens. Eum uerō optimates omnes, quicumq̃ extra conspi-
rationem erant, maiorem in modū grauiter rem ferebant, hocq̃ ipsum ante
alīa, quod legem qua uniuersum eorum ordinem erat pressurus, ita compo-
suerat, nulla ut eius inuadēda anīa daretur. suspicabantur enim fore, ut Cæ-
sar in omnibus quæ agitaret populum à primoribus alienatum ad se pertra-
heret, atq̃ apud omnes homines auctoritatem potētiamq̃ obtineret, ut ne-
mine ipsi contradicente, populus eius statuta utiq̃ approbaret. His conten-
ti ceteri, subinde se autores legi futuros pollicebantur, interim tamen pro-
missa exuebant, & alias ex alijs moras atq̃ dilationes interijciebant. At M.
Cato (uir bonus quidem ille, & rebus nouis minimē fauens, sed qui tamen
nec à natura, neque ab institutione uim in persuadendo haberet) et si pro-
mulgationem eam ne ipse quidem reprehenderet, tamen utendum præ-
senti rerum statu censebat, nihilq̃ præterea mouendum. Hoc ita commo-
uit Cæsarem, ut Catonem ē senatu abreptum in carcerem conijci iusserit.
Cum promptissimē Cato se abducendum traderet, multiq̃ eum seque-
rentur, atque inter eos M. quidam Petreius Cæsari obiurganti, quod se-
natus nondum misso abiret, malle se cum Catone in carcere esse respon-
disset, quā hīc cum Cæsare: ibi tum pudore suffusus Cæsar, Catonem li-
berauit, senatumq̃ dimisit, hoc uno addito dicto: Se senatoribus & iudi-
cium de lege, & potestatem cōmisisse, ut ab ijs si improbaretur, ne ad popu-
lum quidem referretur: nunc, quia uos, inquit, autores fieri non uultis, ipse
populus iubebit legem. Postea nihil quicquam Cæsar cum senatu commu-
nicauit, sed rectā ad populum de his quæ uellet, retulit: tamen ut nihilomi-
nus nonnullos primorum in cōcione sibi astipulantes haberet (sperabat
enim eos sententiam mutaturos, ac nonnihil populum reformidaturos) à
collega suo exorsus, eum interrogauit, an aliquid in hac lege improbareret.
Bibulo nihil aliud respondente, quā se in suo magistratu nullam nouatio-
nem admitturū, deprecari eum institit, plebiq̃ ut in exorando sibi adesset,
persuasit, ita eos legem obtenturos dicens, si Bibulus concessisset: Bibulus
magna uoce ad populū in hac uerba proclamauit: Ne si omnes quidem uo-
lueritis, legem hanc hoc anno obtinebitis. atq̃ his dictis ē medio abiit. Cæ-
sar neminem ulterius eorum qui magistratus gerebant, interrogauit, ueri-
tus ne & ex ijs aliqui sibi resistereht: Pompeium uerō & Crassum, quamuis
hi tum privati erant, adductos, iussit de sua rogatione sententiam dicere:
non quod ignoraret quid iij sentirent, quippe omnia in commune inter se
agebant, sed ut & ipsis honorē adderet, quos cum nullo magistratu degen-
tes in consilium de lege hac adhiberet, & aliorum animos terrore occupa-
ret, si eos qui & primi essent in ciuitate, & plurimum apud omnes possent,

M. Cato, ex
M. Petreius tō
tra legem Cæ-
saris.

Cato à Cæsare
in carcerē con-
iectus.

M. Petreij in
Cæsare dictū.

Bibulus legem
Cæsaris nō ad-
mittit.

d suæ

suæ sententiæ astipulatores haberet: præterea, ut populo rem gratam faceret, euidenti signo commonstrans rem ab ijs neque absurdam neque iniustam peti, quam iij uiri & probarent, & laudaret. Ad hæc Pompeius, cui ea res perquam grata obtigerat: Non ego solum, inquit, hanc promulgationem, Quirites, probo, uerum & uniuersus senatus eam approbauit, quo tempore non meis modò, sed etiam Metelli militibus agros diuidendos decreuit. Atq; tunc quidem ob paupertatē qua Respublica laborabat, ea donatio haud iniuria dilata est: nunc cum eadem mea opera diuitijs abundet, æquum est & his promissa perfici, & fructus communium laborum ad reliquos peruenire. His dictis, singula legis uerba percurrrens, collaudauit summa cum plebis delectatione. Quod ubi Cæsar uidit, percontatus eum est, uellet ne sibi promptè auxilium ferre contra aduersantes huic legi: simul & populum iussit, ut precibus hoc ab eo cõtenderent. Pompeius ea re animo elatus, quòd suam priuati opem Consul, populusq; implorasset, multis seipsum cohonestans, extollensq;, tandem in hæc uerba erupit: Si quis gladium sumere ausurus esset, se scutum arrepturum. Id Pompeij dictum Crassus quoque laudauit. quo effectum est ut alij etiam quibus ea lex non placebat, tamen uel hoc ipso ad eam approbandam incitarentur, quòd eam ab his, qui & boni uiri, & Cæsaris inimici iudicabantur, (nec dum enim eorū inter se reditus in gratiam innotuerat) suaderi uidebant. Bibulus autem ne sic quidem cōcessit, sed tribus sibi Tribunis plebis adiutorib. adiunctis, ne lex perferret obstitit: ac postremò, cum nullā aliam rei extrahendæ causam haberet, in omnes reliquas eius anni dies ferias indixit: ijs autē populo in cōcionē coire legibus permissum nō est. Cum Cæsar Bibulū nihil admodū moratus certā diem præstituisset legi perferendæ, noctuq; plebs forū occupasset, Bibulus cum suis, quos ad eam rem parauerat, eodē contendit: & ad Castoris quidē templū ubi Cæsar cōcionem habebat, in forū peruenit, cedēte populo partim ob uerecundiam, partim quòd eum sibi non aduersaturum existimarent. At postquam in superiori loco constitutus contradicere legi aggressus est, & ipse per gradus deiectus, & fasces eius fracti, uerberaq; & uulnera cū alijs, tum tribunis plebis imposita sunt. Ita lege perlata, Bibulus, qui tum contentus salute sua euaserat, postridie eius dici in senatu eam rescindere conatus est. sed id ab re fuit, quòd omnes reliqui studio plebis participati quiescerent. Igitur domum suam se recepit, neq; unquam posthac ad extremū usq; anni diem in publicum progressus est: sed domi se continens, Cæsari quotiescunq; is aliquem nouam rem moliebatur, per lictores obnunciavit, dies esse festos. his igitur per leges fas nō esse eum quippiam agere. Ea propter quidam Tribunus plebis, P. Atinius nomine Bibulum in carcerem includere aggressus est, uerum id quidem obstantibus collegis omisit: Bibulus autem, Tribunisq; qui eum sequebantur, omni Reipublicæ administratione abstinerunt. Metellus uerò Celer, & Cato, ac propter hunc ipsum M. etiam quidam Fauonius, qui Catonem summè imitabatur, etiamnum in legem nō iurauerant, quòd id semel factum, deinde in omnibus absurdis rebus requisitum iri perhiberent, igitur seriò assensionem abnuerant: præcipueq; Metellus, qui id factum ad Metellum Numidicum referebat. At postquam dies appetijt, qua multam constitutam soluere opus habebant, iurauere: siue id humanæ conditioni adscribendum est, qua sit ut sæpenumerò promptiores in promittendo ac minādo homines sint, quā in perficiendo: siue quòd frustra se multam soluturos iudicarent, ubi nullū suæ

Pompeius legē
 Cæsaris probat.

Bibulus Cæsari
 se opponit.

P. Atinius
 Tr. Pl.

Metellus Celer,
 Cato, et Fauonius
 ut in legem agrariam
 iurauerint.

suæ perseverantiæ fructum Respublica caperet. Sic tandem ea lex perlatâ
 est: prætereaq; decretum, ut ager Campanus his qui ternos pluresve libe-
 ros haberent, diuideretur. atq; ita tunc primûm Capua inter Romanorum
 colonias relata est. Ob hæc acta Cæsar populum sibi obstrictû fecit. Equi-
 tes uerò, tertiam eis partem uectigalium, quæ nomine redempturarum de
 bebant, remittens. *Cæsar publica
nis tertiâ mer-
cedum partem
remittit.* Ipsi enim omnibus uectigalibus præerant, & cum sæpe
 numero remissionem à Senatu flagitassent, obstantibus & alijs nonnullis,
 & Catone, nihil impetrauerant. Postquam igitur hunc quoq; ordinem ne-
 mine contradicente sibi deuinxit, primûm omnia Pômpeij acta confirma-
 uit, neq; Lucullo, neque aliorum quoquam repugnante: postmodò alias
 quoque multas leges tulit, nemine se opponente, ne ipso quidam Catone.
 Quanquam hic in Prætura sua, quam paulopost gessit, cognomenti harum
 Cæsaris legum (Iuliae enim uocabantur) nullam mentionem fecit, secun-
 dum quas tû iudicia fiebant, uerûm id ridiculè omnino suppressit. Has ego
 leges, quia sunt & multæ admodum, neq; ad nostrum opus quicquam con-
 ferunt, prætereo. Q. autem Fufius Calenus, Prætor, cum in certaminibus fo-
 rensis promiscuè ab omnib. suffragia ferri, & deinde quæuis meliora suo
 ordini adscribere, absurdiora alijs impingere uideret, legem tulit, qua singu-
 los seorsim sua suffragia ferre iussit, ut si nō uirum (nā occultè hoc fiebat)
 at certè tribus quæuis quid sentirent, manifestum redderetur. Cætera in ur-
 be Cæsar solus & introduxit, et suasit, & decreuit in uniuersum omnia, haud
 aliter quàm si solus Romæ imperaret. Vnde faceti quidam Bibuli nomen
 omnino retinuerunt, Cæsarem autem pro duobus Consulibus & nomina-
 uerunt & scripserunt, C. Cæsarem & Iulium Cæsarem Cofs. dicentes. Suas
 autem res Cæsar per alios confecit: id enim magnoperè cauebat, ne quid si-
 bi ipse tribuere uideretur. quæ res effecit, ut facilius omnia quæ uellet con-
 sequeretur. Ipse igitur nihil se desiderare, sed abundè præsentî conditio-
 ne contentum ferebat: at uerò alijs, quod rebus eis necessarium ac conduci-
 bile fore uidebatur, de omnibus quæ is uellet, referebāt, efficiebantq; ut de-
 cernerentur non à populo tantum, sed ipso etiam Senatu. Nam plebs qui-
 dem Cæsari Illyrium, Galliamq; cisalpinam decreuit, ut in eas quinquennio
 toto imperium obtineret, tum tribus legionibus, senatus autem Galliam
 trans Alpes positam; unamq; legionem adiecit. Veritus igitur Cæsar, ne se
 absente, Consulatum gesturo A. Gabinio, Pompeius nouas res moliretur,
 necessarium duxit eum, alterumq; Consulem L. Pisonem affinitate sibi con-
 iungere: itaq; Pompeio suam filiam nuptum dedit, quanquam iam ante alijs
 alijs desponsatam: ipse uerò Pisonis filiam duxit. Eo modo ab omni parte
 suam potentiam firmavit. Cicero autem, & Lucullus, quibus hæc minime
 placebant, Cæsari Pompeioq; per quendam L. Vectiû necem parauerunt,
 neq; tamen id successit, sed ipsis ferè ea res perniciem attulisset. Vectius e-
 nim per indicium delatus, atq; compræhensus antequam facinus patraret,
 eius autores nominauit. ac nisi Bibulum quoq; tanquam insidiarum parti-
 cipem nominasset, profectò ij infortunium habuissent. Nunc cum indicij
 ulciscendi causa eum qui rem Pompeio aperuerat crimine onerasset, in su-
 spicionem uenit, quasi ne de reliquis quidem uera retulisset, sed ex compo-
 sito ad calumniæ aduersariorum exponendos eos summiffus esset. Igitur
 de his uarij rumores ferebantur, nihil certi cognoscebatur. Vectius autem
 ad populum productus, cum eos tantum, quos dixi, nominasset, in carce-
 rem conditus, ibiq; haud multo post clam necatus est. At Cicero qui hac de
 causa

*Q. Fufij Calen-
ni lex.*

*Cæsaris cum
Pompeio et L.
Pisone affini-
tas.*

*L. Vectius à
Cic. et Lucul-
lo percussor
Cæsari et Pôm-
peio subornatus.*

*C. Antonius à
Cicerone in iu-
dicio defensus.*

causa Cæsari & Pompeio suspectus erat factus, eam suspicionem ipse in de-
fensione Antonij confirmavit. Hic Antonius multa Macedoniæ quæ Ro-
manis parebat, cuiq; ipse præerat, multa ei quæ ad Romanos non specta-
bat, damna intulerat, multa ipse receperat. Nam cum Dardanorum, ijsq; fi-
nitimorum agros popularetur, eos contra se uenientes sustinere nō ausus,
sed quasi aliud agens cum equitatu aufugit: ita peditem illi circumuētum &
exutum præda regione sua ui eiecerunt. Eodem modo cum socijs Roma-
norum in Mysia agens, ad Istrorum urbem à Basternis Scythijs, qui auxilio
Mysijs uenerant, superatus profugit. Neq; tamen his de causis in iudiciū
pertractus, sed cum Catilinariæ coniurationis conscius accusaretur, ob præ-
dictas res damnatus est: euenitq; ei, ut quorum arcescebatur, de ijs non con-
uictus, eorū causa plecteretur, propter quæ ei dies dictus nōn fuerat. Et An-
tonius quidē eo modo pœnas dedit. Cicero autem qui tum temporis pro
eo, ut puta quem in suo Consulatu collegā habuerat, dicebat, plurimis uer-
bis Cæsarem huius iudicij autorem impetierat, ac non nihil cōuiciorum ei
fecerat. Cæsar, qui haud dubiē id ægrē ferebat, quanquam tum Consulatu
gerebat, tamen eo tempore neque uerbo neque re contumeliam Ciceroni
rerulit, quod diceret multos esse, qui dedita opera meliores crebris ac uer-
bis dictis proscinderent, uel eos ad contentionem stimularent, utq; hi eius-
modi regerētes opprobria, ipsorum similes haberētur: eam ob rem se cum
nullo in id genus certaminis descendendum sibi ducere. Atque hac de cau-
sa cum alijs quorū contumelijs petebatur, tum Ciceroni talem se exhibuit:
quem cum animaduerneret nō tam in hoc laborare, ut ipsum traduceret, q̃
ut uicissim ab eo malē audiēs, similem sibi efficeret, nullam admodum eius
rationem habuit: sed dissimulatis eius opprobrijs, homini liberū usum con-
uiciorum tanquam laudum suarum nō inuidit, quanquam interim tamen
non omnino ea paruipenderet. Erat enim natura placidus, & nequaquam
iracundus: nihilominus in simili causa pœnas à nonnullis ita exegit, ut ne-
quaquam per iram aut præpropere id ageret. Nihil enim iræ indulgebat,
sed occasionem circumspiciebat. per eam plerosque nec sentientes ulciscē-
batur: id' que non tam ut pœnas sumere uoluisset uideretur, quā ut quan-
tum eius fieri poterat, maximē tutus ab inuidia res suas omnes commodē
disponere posset. Igitur occultē, & eo modo quo minimē quispiam id ex-
pectaret, punire aduersarios solebat: partim ut famæ suæ consuleret, ne ue-
iracundus iudicaretur esse: partim ne hi præsentientes sibi cauendi locum,
aut malum inferendi prius quā ipsi acciperent, locum haberent. Neque
uerò tam præteritorum curam gerebat, quā ut in posterum tutus esset.
Itaque multis grauissimarum offensarum gratiam fecit, aut leui admodum
uindicta contentus fuit, quod eos à maleficio deinceps sibi temperaturos
crederet. Contrā securitatis suę causa multos acerbius quā res ferebat ul-
tus est, ab eo quod infectū fieri iam nequiret, certē alios supplicij grauitate
absterritum iri affirmans. His ergo cogitationibus Cæsar motus, ipse qui-

*Clodius à Cæsa-
re ad plebē tra-
ductus, Tribu-
nus plebis fa-
ctus, & Cice-
roni ut perni-
ciem strueret
subornatus.*

dem contra Ciceronem nihil molitus est: Clodium uerò, quod eum ob adul-
terium non accusauerat, gratiam sibi referre cupere intelligens, occultē con-
tra Ciceronem instruxit. Ac primò quidem eum cupientem plebeio iure u-
ti, & legitime à patricijs trāsire, adiuuante etiā Pōpeio, ad plebē traduxit: de-
inde statim ei Tribunatū plebis cōfecit. Is Clodius & Bibulū, cum Consu-
latu functus in concionē prodiret, ac præter iuramentū decreuisset de præ-
senti rerum cōditione uerba facere, inhibuit: & Ciceroni perniciem machi-
natus

natus est. Sed cum eum in Reipublica ob eloquentiam plurimum posse uideret, ideoque haud ita facile posse opprimi, animum ad conciliandum sibi fauorem non populi tantum, sed equitum etiam, ipsiusque Senatus, adiecit, apud quos ordines Cicero primas obtinebat: fore sperans ut his sibi adiunctis, tanto facilius eum euerteret, qui metu magis quam beneuolentia pollebat. Plurimos enim Cicero dictis laeserat: nec tantum apud eos quibus profuerat fauoris habebat, quantum eorum quos offenderat animos a se abalienauerat. Equidem alioquin plerique mortalium procliuiiores sunt ad suscipienda contra sibi iniquiores odia, quam ad gratias defensoribus suis habendas: atque his quidem quorum patrocinio usi sunt, mercedem se perfoluisse existimant, aduersarios autem quacunque ratione ulcisci student. Sed praeterea etiam Cicero acerbissimos sibi inimicos parauerat, dum semper praestantissimo cuique se praeferre studeret, libertateque dicendi in omnes immodica ad satietatem usque uteretur: quippe qui magis facundi ac praereliquis disertis, quam boni uiri nomen uenabatur. His de causis, adhuc quod gloriano ceteros omnes excederet, neminem sibi parem duceret, sed cogitationibus suis, ut & in uita, omnes praese contemneret, neque idem cum ullo uitae institutum sequeretur, oneri plerisque & molestiae erat: adeoque hi ipsi, quibus probabatur, inuidia & odio eius tenebantur. His de causis Clodius sperans se eum facile posse opprimere, si senatum prius, equitesque & plebem sibi conciliasset, frumentum ipsis gratuito distribuit (Nam Gabinio iam & Pifone Consulibus de frumento pauperibus diuidendo ista retulit, & collegia sociorum, ita inuidiae uitandae causa dicta, quae antiquitus instituta, aliquandiu iam intercederat, renouauit) interdixitque Censoribus, ne quenquam magistratu mouerent, aut ignominia notarent, nisi quis apud utrumque ordinem in iudicio conuictus esset. Cum ad eum modum eos inescasset, aliam legem tulit: quae ut intelligi melius possit, pluribus mihi uerbis explicanda est. Cum auspicia publica Romani & de coelo, & alijs quibusdam ex rebus capiant, quemadmodum iam antea dixi, plurimum ponderis coelestia auguria habuerunt, ita ut cum reliqua in singulis actionibus petantur, id singulis tantum diebus semel obseruetur. Eius hoc praecipue proprium erat, quod praeter ceteris omnibus, uel permittebat aliquid agi, nullo deinde amplius augurio obseruato, aut prohibebat aliquam actionem, impediebatque, ita ut populi suffragationes omnino inhiheret. Porro quoties populus in suffragia ire de certa re uellet, de coelo seruabatur, siue secundum id augurium, siue aduersum eueniret. Huius ego instituti causam non habeo quam commemorare, id quod in communi sermone fertur, scribo. Enimvero multi ut legum lationes, aut magistratum constitutiones de quibus ad populum referebatur, impedirent, de coelo se seruasse obnunciare solebant: igitur fas non esse agi cum populo. Quamobrem Clodius metuens ne si Ciceronem in ius uocaret, eo modo moram iudicio nonnulli iniicerent, rogationem tulit, ne quis qui cum magistratu esset, his diebus quibus populus sciscere quicquam debebat, auspicia caperet. Hec cum Clodius ita aduersum Ciceronem tulisset, Cicero re intellecta L. Ninnium Quadratum Tribunum plebis subornauit, qui his omnibus intercederet: at Clodius ueritus ne ex eo tumultus concitaretur, aut mora rei iniiceretur, Ciceroni occurrit, eumque dolo circumuenit, pollicitus se si per eum has leges perferre sibi liceret, nullam ei actionem intentaturum. Ita Cicerone atque Ninnio quiescentibus, & leges eas pertulit, & postea ipsum etiam Ciceronem aggressus est; Ciceroque quanquam prudentissimus habet

Ciceronis
mores.

Anno 696.

Clodij Trib.
pl. leges.L. Ninnius
Quadratus
Trib. pl.
Cic. a Clodio
inductus.

*Lex Clodij de
ijs qui ciuem
indemnatum
necassent, in
Ciceronem.*

*Cicero à Cesa-
re & Pompeio
inductus.*

ri uolebat, tunc à Clodio deceptus est, si modò id Clodio, ac non Casari potius, alijsq; qui cum Clodio conspirauerant, adscribendum est. Cæterum ea lex, quam Clodius postmodò tulit, quanquam prima specie non uidebatur contra Ciceronem introducta, tamen re uera eum maximè petebat: nam cito Ciceronis nomine, contra omnes eos in uniuersum erat statuta, qui ciuem indemnatum à populo occiderent, aut occidissent. Atqui ita totus etiam senatus impetebatur, qui & Consulibus custodiam urbis, quæ secum eius rei potestatem trahit, cõmiserant: & ipsi deinde Lentulum, aliosq; de quibus eo tempore supplicium capitis sumptum est, condemnauerant. At uerò Cicero, qui & accusauerat eos, & de ijs retulerat, quiq; decretum fecerat, deniq; per lictores supplicio eos affecerat, uel solus, uel præ reliquis causam sustinebat. Igitur cum omni conatu Clodio restitit, tum senatoria ueste abiecta, equitis habitu sumpto, circumiuit, potentem quemq; non modò sibi fauentem, sed etiam aduersarium, præcipue uerò Pompeiũ ac Cæsarem, quippe qui inimicitiam nequaquam præ se ferebāt, interdum noctuq; accedens orabat, ut sibi præsidio essent. Atq; hi quidem simulantes, neque Clodium à se summisum, & leges eius sibi displicere, eam fraudem aduersus Ciceronem excogitauerant, quæ & illum latèret, & sibi dedecori non esset. Nam Cæsar Ciceroni consilium dedit, ut se subduceret, ne ue ad urbem manendo, in perniciem deueniret: id quo magis ex beneuolentia consulere uideretur, legato se eo usurum dixit, ut iam non tanquam reus cum ignominia, sed honestè & cum imperio Clodium subterfugeret. Contra Pompeius id quidem apertè esse fugam dicebat, idq; cõsilij Cæsarem inimico animo insidiandiq; per occasionē causa dedisse innuebat: ipse autem suadebat, ut maneret ad urbē, ac pro se & senatu rectā propugnaret, Clodiumq; ulcisceretur, qui eo presente atq; repugnante nihil assecuturus esset: ad hoc suā quoque opem & auxilium pollicebatur. Hæc ita inter se diuersa Cæsar ac Pompeius consulebant, non quòd sententijs ipsi dissiderent, sed ut Ciceronem nihil tale suspicantem in fraudem adducerent: isq; Pompeio accessit, quem in nulla suspicione habebat, & in quo certum sibi suæ salutis præsidium collocabat: quippe & eum plurimi in honore uerecundiāq; habebant, & multos in summo periculo uersantes partim iudiciis, partim ipsis accusatoribus eripuerat. Ad hæc Clodium Pompeio affinitate olim iunctum, quiq; sub eo aliquantum temporis meruerat, nihil contra sententiam Pompeij acturum arbitrabatur: iam Gabinium haud dubiè in potestate Pompeij futurum sperabat, qui eo plurimum utebatur: itemq; Pisconem, cum propriæ humanitatis causa, tum uerò propter affinitatem quam is cum Cæsare coniunctam habebat. Hæ cogitationes Ciceronem permouere. hominē alioquin plus satis confidentem, ut in spem erectus se superiorem futurum, fugæ indicta causa faciendæ consilium repudiaret, ueritus ne malè sibi cõscius aliò concessisse existimaretur. Igitur Casari gratijs actis, Pompeij sententiā secutus est: atq; in hanc coniectus fraudem, ita se comparauit, ut longè superiorem se inimicis futurum confideret. Præterea equites etiam in Capitolium conuenerunt, ac deprecatores pro Cicerone ad Consules & senatum cum alios ex suo ordine, tum Q. Hortensium & C. Curionem senatorios uiros miserunt. Ninnius quoq; Ciceroni cum alijs astitit, tum populum quoque ut uestem tanquam in publica calamitate mutarent, hortatus est: idq; multi etiam Senatores fecerunt. neq; prius destiterunt, quàm edicto Consulū prohibiti sunt. Verum enimuero potentia aduersariorum Ciceronis maior fuit.

Nam

Nam neque Ninnio cum populo agendi de Cicerone Clodius potestatem permisit. & Gabinus equites ab accessu ad senatum impediuit: idemque unum ex his, quod uehementius instaret, reipublicæ administratione eiecit. Hortensium autem & Curionem, quod coeuntibus equitibus affuissent, legationemque in se recepissent, criminatus est: eosque Clodius in plebē productos per certos homines quos ad id præparauerat, uerberibus huius legationis causa concidit. Secundum hæc Piso, etsi bene erga Ciceronem affectus uidebatur, eique consilium dederat, quoniam aliter saluus esse minime posset, ut suum ipsius interitum fuga euitaret: tamen ira commoto ob hæc Cicerone, ut primum per ualitudinē (qua plerumque utebatur infirma) potuit, in cōcionē progressus, interrogatusque à Clodio, quid de lege sentiret, respondit nullum sibi adeo sæuum atque inhumanum factum probari. Similiter Gabinus interrogatus, non modo Ciceronem nō laudauit, sed etiam equites apud senatum accusauit. Iam Cæsar milites extra urbem in expeditione habebat: igitur eius causa Clodius cōcionem extra mœnia conuocauerat, ut eum legis suæ approbatorem haberet. Is igitur Cæsar ea quæ contra leges in Lentulum erant acta, damnauit: poenā uerò quam lex ei actioni irrogabat, non probauit, & quæ de toto eo negotio sensisset, ea omnibus nota esse dicebat: se enim sententiam pro eorum salute tum tulisse, interim tamen non conuenire, ut de rebus præteritis talis lex feratur. Atque hæc Cæsaris fuit sententia. Crassus autem per filium suum Ciceroni opem tulit, ipse populi studium sectans. At uerò Pompeius, qui auxilium promiserat, crebras excusationes afferens, deditaque opera crebras profectioes peregrè suscipiens, Ciceronem destituit. Is itaque cum ea uideret, atque in metu esset, ad arma sumenda se cōuertit, manifestò & alijs, & ipso Pompeio per contumeliā traductis. Prohibitus autem à Catone & Hortensio, ne bellum intestinum ea res concitaret, ita demum inuitus cum dedecore, neque sine infamia, perinde ac si conscientia sua uictus uoluntarium exilium subiisset, urbe excessit. Prius tamen quam discederet, in Capitoliū ascendens, simulacrum quoddam Mineruæ, quam Custodem appellabat, consecrauit. Contulit autem se in Siciliam, cuius aliquando patronus fuerat, multumque spei & in populis, & in priuatis hominibus, ipsoque præfecto habebat, se ibi cum honore futurum. Profecto in exilium Cicerone, statim lex, nō modo nemine iam resistente, sed summo omnium studio confirmata est: hicque adeo, qui præcipue Ciceronis rebus fauere antè putabantur, ut primum is e medio abiit, eam approbauerunt. Igitur facultates eius publicatæ, ædesque eius tantam hostis solo æquatæ, & earum area templo Libertatis consecrata est. Cicero autem exilio damnatus est, mansioque in Sicilia abnegata, iussusque abesse à Roma ultra ccccxxviii millia passuum: prætereaque edictum, ut si intra eos fines ueniret, & ipse, et qui eum suscepissent, impune à quouis occidi possent. Itaque Cicero in Macedoniam transiit, ibique in luctu uitam egit. Ibi cum eo Philiscus quidam cōgressus, qui etiam Athenis cum eo consuetudinem habuerat: Non te, ô Cicero pudet, inquit, ita lamentari, ac muliebribus affectibus indulgere? Equidem nunquā te ad tantam animi moliticiem redactū iri existimabam, qui multis ac uarijs disciplinis imbutus esses, multisque ipse consulisses. Ad hæc Cicero: Atqui longè aliud est, ô Philisce, pro alijs uerba facere, quā sibi ipsi consulere. Nam quæ pro alijs dicimus, ea cum à recta atque integra ratione profiscantur, utique uim suam obtinent: uerū animus, ubi quis eum morbus occupauit, obtunditur, caligoque

Cicero ab aduersarijs superatus in exiliū abit.
Gabinus.

L. Pisonis sententia.

Cæsaris sententia.

Crassi sententia.

Cicero in exiliū it.

Philiscus Ciceronem exulem consolatur.

ei offunditur, ita ut nihil idoneum excogitare possit. Itaque uetus illud rectissime dictum est, facilius esse alios adhortari, quam se ipsum contra aduersas res obfirmare. Humanæ tu quidem, inquit Philiscus, naturæ consentanea dicis: atqui te tanta intelligentiâ usum, ita ad sapientiam exercitatum, ita imparatum ad humanos casus fore nunquam sperabam, ut non, si quod inopinatum obtigisset, ad id præmunitus esses. Nunc cum in eum locum res tuæ deductæ sint, quid obstat quin ego tecum ea quæ ad rem faciant disputans, aliquid tibi utilitatis afferam: ac quemadmodum hi qui alios in oneribus baiulandis adiuuant, eos leuant, ita ego quoque tuam tibi calamitatem leuiorem reddā: id quæ tantò minori labore, quod ne minimam quidem eius partem in me sum recepturus. Neque dedignaberis, ut opinor, aliorum consolationes. Nam si ad hoc tu tibi ipse sufficeres, nihil profecto meo sermone opus esset: nunc perinde tibi euenit, ac si Hippocrates, aut Democedes, aliusque quispiam præstantissimorum medicorum morbo ægrè sanabili depræhensus, ad eum curandum alieno auxilio egeat. Equidem, inquit Cicero, si talem orationem habes, qua caliginem istam ab animo meo remoueas, ac me in pristinam lucem reducas, paratissimum me ad eum audiendum habes. Quemadmodum enim medicamentorum, sic orationum etiam cum multæ sunt differentiæ, tum variæ uires, ut mirum non sit, me, qui in Senatu, concionibus, iudicijsque præclarus fui, aliqua sapientia tamen à te imbuti. Tum Philiscus: Agedum, quando ad audiendum paratus es, id primum consideremus, sint ne hæc uerè mala, quæ te nunc circumstant: deinde uideamus, quo pacto his mederi queamus. Primò omnium ego te (quod nimirum natura primum est bonum homini) sanum corpore, & firma ualeitudine præditum uideo. Deinde quæ ad uitam sustentandā faciunt, ea tibi affatim adsunt, ut neque famem propter penuriam perferre opus habeas, neque sitim, neque frigus, neque quicquā aliud mali: quod sanè secundum à naturæ donis bonum hominis meritò quis dixerit. Nam si quis corpore benè sano utatur, uitamque ducere sine curis possit, is omnium eorum quæ ad felicitatem faciunt, fructus sentit. At uerò, excipit Cicero, hæc omnia nihil profunt, ubi animo ægrè est, isque re aliquā mordet. Longè enim maiorem animi sollicitudines miseriam, quam uoluptates corporis delectationē homini afferunt: quo modo nunc ego nec corporis sanitatem magni æstimo, cum animo laborem, nec rerum necessariorum copiam, cum plurimis sim spoliatus. Hæccine, inquit Philiscus, tibi dolorem afferunt? Equidem si istæ, quæ ad uiuendum necessariò requiruntur, carendum tibi in posterum esset, causam haberes, cur amissas res moereret: at quoniam ea tibi omnia abundè suppetunt, quid est quod tibi molestiam afferat? Omne enim id quod præter ea quæ necessaria habemus, possidetur, superfluum est, in nulloque discrimine, adsit ne uel absit, ponendum. Ergo quoniam antehac etiam istæ, quæ necessaria non erant, usus non es, ea aut tunc quoque tibi non adfuisse, aut etiamnum talia esse, quibus non indigeas, existimare debes. Etenim eorum pleraque non à maioribus tuis acceperas, ut eo nomine maior tibi ratio eorum habenda esset: sed lingua tua, orationibusque tibi parra, istædemque amissa sunt: itaque te indignari non decet, si quo modo ea quæ siuisti, eodem perdidisti. Ita enim nauicularij quoque cum frequenter iacturam faciant, id non ægerrimè ferunt, prudenter, ut arbitror, reputantes secum, à mari sibi ea eripi, quæ antea ægrè serant, idem dedisset. Ac de his quidem satis. Ita enim statuo, homini ad felicitatē sufficere, ut quæ ad usum uitæ opus sunt, omnia possideat, neque ullius rei qua ad

Orationis uaria uires.

Quæ uerè aut mala sint.

Abundantia.

Iacturas nauis cur minus ægrè ferant.

qua ad se sustentandum corpus indiget, destituatur: omne autem superuacaneum, curas, negocia, & multorum inuidiam secum trahere existimo. Quoniam uero nullum fructum bonorum corporis esse dicis, nisi animo etiam bene sit, uerum id ego esse sentio. namque fieri non potest, ut animo male affecto non corpus etiam una laboret. Veruntamen longe faciliorem esse rationem arbitror curandi, ut animo recte ualeamus, quam ut corpore. Corpus enim, ut ex carne compactum, multis per se incommodis obuium est, multo autem numinis auxilio indiget: contra animus, cuius diuinior est natura, minori opera componi instituique potest. Videamus ergo, si lubet, quæ bona animi tibi adsint, aut quid mali eum occupauerit. Equidem te inter omnes mortales prudentia præstare uideo. cuius rei argumenta habeo, quod ea quæ uel senatui uel populo consuluisti, plerumque persuasisti: plurimum autem priuatos homines tuo patrocínio iuuisisti. Deinde iustissimum te esse censeo, quippe qui semper pro patria & amicis propugnans, in certamen aduersus eos qui his insidias struerent, descendisti: hæcque adeo ipsa, quæ nunc passus es, non alia de causa tibi obtigere, quam quod pro legibus & Republica dicere & facere omnia perseuerauisti. Iam temperantia quoque summa te præditum esse, documento est ipsum tuum uitæ institutum. Impossibile est enim eum qui se seruitio uoluptatum corporis obstrinxerit, in publico subinde uersari, & in foro agere, nisi eorum quæ noctu fecisset, de die testimonia proferre uelit. His ita habentibus, ego te fortissimum quoque esse iudicauī, qui & tantis uiribus animi, & tanto sermonis robore utebaris: uerum uideris mihi ipse de statu animi defectus infortunio, quod te præter et spem & meritum tuum perculit, non nihil de summa fortitudine detraxisse: quod tamen statim sis recuperaturus. Quamobrem cum tuæ res eo loco sint constitutæ, ut & corpus incolume, & animum integrum habeas, haud equidem uideo quid nam id sit quod te dolore afficiat. Ad hæc uerba Cicerō: Ita ne tibi ergo non ingens malum ignominia & exilium uidentur, & domo amicorumque conuersatione carere, patria per contumeliam eiectum in aliena terra uiuere, oberrareque nomē extorris ferentem, risum inimicis, dedecus uero suis præbentem? Mihi uero nullo modo, inquit Philiscus. Cum enim duo sint, ex quibus constemus, animus atque corpus, cumque utriusque horum certa tam bona quam mala præscripta sint à natura, si quod uitium alteri horum incidat, id necessario & perniciosum & turpe est putandum: sin eadem recte sese habent, potius bene nobiscum agi arbitremur. Porro is plane tuarum nunc est rerum status. Nam cætera ista, ignominia, & si quæ sunt id genus alia, tantum hominum arbitrio atque opinione turpia sunt, & mala, ita ut nullum neque corpori, neque animo detrimentum afferant. Quod enim corpus mihi in morbum incidisse, aut interiisse, aut quem animum iusticiæ scientiæ uel damnum tulisse propter ignominiam, uel exilium, uel aliud quippiam eius generis dicere potes? ego quidem id plane non uideo: atqui in causa est, quod nihil horum natura sua malum est, sicut nec honores, aut uita in patria acta suapte natura bona sunt: uerum omnia eiusmodi, qualia ea unusquisque nostrum esse iudicat. Iam nec honores, neque ignominia apud omnes homines eadem habentur: quinimò quæ apud alios culpantur, eadem alij laudant: & quæ alij honore prosequuntur, ea alij supplicio afficiunt. Sunt qui omnino neque nomen, neque rem ipsam, quæ honor uel dedecus dicitur, norint: idque optimo iure. Quæ enim humanam naturam non attingunt, ea isti ne spectare quidem ad hominem censerent. Itaque ut proculdubio per-

Corporis et animi comparatio.

Orationis uirtutes.

In intemperantia.

Exilium, ignominiam et similia, non esse malorum numero habenda.

perridiculum sit, si quod iudiciū aut decretum fiat, quod certum hominem ægrotare, aut inhonestum esse iubeat: eodem modo de ignominia res habet, atq; eandem rationem ego exiliū esse uideo. Est enim exilium, peregrinatio quædam cum ignominia coniuncta: unde fit, ut quando ipsa ignominia per se malum nō est, ne exilio quidem malū quippiam conciliare possit: siquidem alioquin magnus eorum est numerus, qui plurimum temporis alij inuiti, alij sponte sua peregrinantur: nec desunt qui hinc inde obambulando totum uitæ spacium insumant, tanquam subinde omnibus locis expulsi, nec tamen id sibi damno cedere existimant. Neq; uerò interest quicquā, sponte ne aut inuitus quippiam facias: nec enim is qui nolens corporis exercitationi sese dedit, minus roboris eo acquireret, qui ultrò hoc facit: nec qui inuitus nauicularium agit, minorem hinc fructum capit, quā qui uolens. Quanquam non intelligo, quomodo fieri possit, ut uir prudens quicquam inuitus faciat. Itaque si in eo discrimen positum est, benè ne uel malè nobis sit, ut ea quæ uolumus, libenter, quæ nolumus, inuiti faciamus, in promptu huius rei est medela. Nam si omnia quæ aliter fieri nequeunt, uolentes subeamus, neque ulli necessariæ rei succumbamus, iam illa etiam quæ inuitis nobis obuenire putantur, sub his comprehensa erunt. Itaq; uetus illud rectè admodum se habet, debere nos nō ea petere ut fiant, quæ uolentibus nobis euenirent: sed ea uelle, quæ ex necessitate quadam eueniūt. Neque enim uitam nostro ipsorum arbitrio ducimus, neque in nostra potestate ea sita est, sed ut uisum fuerit fortunæ, ita uiuendum est: & quale fatum nostro uitæ curriculo destinatum, talem nostram quoq; uitam esse necessarium est. Atq; hæc ita sunt, siue nos uelimus, siue nolumus. Quod si te non ignominia hæc, neque ipsum exilium affligit, sed quod non tantum nulla tua in patriam iniuria, uerū etiam summis tuis in eam beneficijs extantibus, ignominia affectus, & eiectus ea es, hoc tibi reputandum est: quandoquidem ita omnino in fati tibi fuit, ut hæc patereris, hoc tibi pulcherrimū & optimum accidisse, quod nullo tuo merito in hanc deueneris calamitatē. Etenim tu pro tuo officio omnia & consuluisti ciuibus tuis, & egisti: neque ea priuatus, sed Consul: nec ipse per te negociū aliquod curiosè suscipiens, sed senatusconsultum secutus, non seditionis causa, sed ut quā optime reipublicæ consuleres: contra certi quidam homines potentia sua & lædendi studio adducti omnia hæc in te machinati sunt. Quo fit, ut illos quidem fugi iniusticiæ causa dolere & lugere conueniat: tibi autem & pulchrum & necessarium est ea fortiter perferre, quæ fortuna tibi tua imposuit. Neque uerò malles Catilinæ & Lentulo consceleratæ coniurationis socius, atque omnia contra reipublicæ incolumitatem molitus, nihil quod ea tibi iussisset secutus, domi manere iniusticiæ obnoxius, quā cum officio tuo satisfecisses, solum uertere. Iam si existimationis etiam rationem habes, longè præstat te nullo flagitio admissio patria excidisse, quā perpetrato malo aliquo facinore in ea remansisse. Nam ut cætera omittam, dedecus profectō nō in eum qui iniquè in exilium mittitur, sed in hos qui contra ius eum eiiciūt, redundat. Quanquam ego te accepi non inuitum, aut iudicio damnatum, sed ultro abiisse, quod apud eos uiuendū diutius tibi nequaquā duceres, quos neque meliores reddere posses, neque cum ipsis perire uelles. Itaq; non patriam, sed eius insidiatores reliquisti, qui profectō extorres & ignominia notati sunt, quod omnia bona ex animis suis profligauerint. Tu uerò honoratus, felixq; es, neque cum dedecore seruire opus habens, & rebus necessarijs

*Omne soli for-
ti patria est.*

cessarijs ad uitam affluens, siue in Macedonia, siue alibi terrarum uiuere sta-
tueris. Neque enim loca ipsa felicitatē beatitatem uē ullam afferunt homi-
ni, sed unusquisq; nostrū ipse sibi & patriam, & uitam beatam omni tem-
pore ubicunq; locorum efficit. Hæc intelligēs Camillus, haud grauatim Ar-
deæ habitauit. Hæc Scipio reputans, absque molestia Literni uitam exegit.
Quid enim Aristidem referam, quid Themistoclem, quorum gloria exilio
aucta est? Quid Annium, quid Solonem, qui consulto decennium à patria
abfuit? Et tu igitur ne quid horum quæ neque ad corpus, neque ad animū
pertinent, graue iudica, neq; indignē tuos casus fer: quandoquidem nulla
nobis optio uiuendi nostrō arbitrio proposita est (ut dixi) sed necesse om-
nino habemus omnia tolerare, quæ de nobis Fortuna statuerit. Quod si
hoc sponte nostra fecerimus, dolore uocabimus: sin noluerimus, neque ea
quæ fatū nobis destinauit, effugiemus: & inanes præterea in dolores, sum-
mum illud malum, incidemus. Cuius euident indicium est, quod alij morta-
les etiam res aduersissimas leuiter ferunt, seq; nullo malo conflictari cen-
sent, alij leuissimis oppressos se arbitrātes, nullum à se malum quod in homi-
nem cadere possit, abesse putant: itemq; alij prosperos euentus malē, alij
duros rectē accipiunt, efficiuntq; ut res istæ tales alijs esse iudicentur, qua-
les illi ferendo eas esse ostenderunt. Hæc cum animo tuo cogitans, neque
præsentem statum iniquo fer animo: neque si eos qui te profligauēre, fortu-
na secunda uti audies, id tibi molestiam afferat. Ea est enim humanarū felici-
tatum alioquin conditio, ut momentaneæ sint, inq; diem durēt: ac quanto
quis maiora ab his incremēta accipit, tanto facilius auræ instar cōcidit, idq;
præcipuē in seditionibus. Quippe homines qui in perturbatis, fluctuanti-
busq; rebus uersantur, parum aut nihil potius ab his differunt, qui tempe-
state iactantur. eodem enim modo sus decq; & in omnes partes abripiūtur:
ac si quid eos uel minimū fefellerit, prorsus submergunt. Ac ne tibi uel Dru-
si, uel Scipionis, uel Gracchorum, aliorum uē exempla commemorem, me-
moria tenes quomodo Camillus quondam exul, deinceps post seruatum à
se Capitolium uita functus sit: meministi quantum Aristides ab exilio suo
Themistocli præstiterit. Igitur tu quoq; sperare quidem in primis debes, fu-
turum ut in patriam reducaris: (neq; enim ob aliquod tuum facinus iniu-
stum ea pulsus es: atq; audio ab his ipsis, quorum opera eiectus es, te requi-
situm iri, desideratum autem ab omnibus) sin præsens tibi status habendus
est, ne ob hunc quidem quicquam te affligere debes. Verū, si meo consi-
lio obtemperaueris, aliquod tibi prædium maritimum deliges, ab hominū
frequentia remotum: ibi agriculturæ uocabis, et te ad scribendum exemplo
Xenophontis Thucydidisq; conferes. Ea enim pars philosophiæ diutissi-
mē permanet, ac omni homini, omni administrationi reipublicæ cōuenit,
ad quam ocium magis idoneum exilium confert. Itaq; si immortalitatē con-
sequi cupis, quemadmodum & isti consecuti sunt, imitare eos. Etenim nul-
la re necessaria cares, neq; ullius honoris indiges. ac si quid etiā in illis boni
est, Consulatum gessisti: atqui iterum, tertium, uel quartum in magistratu
fuisse, nihil aliud secū fert, quā inanes literas, quæ neq; uiuo, neque mor-
tuo quicquā conducunt, ut non Coruinus potius, aut Marius septem Con-
sulatibus nobilis, quā Cicero esse uelle debeas. Cæterū te magistratū
expetere non arbitror, qui oblatum tibi repudiaris, contempto quod ex eo
habetur emolumento, spretaq; breui illa potentia, quæ omnibus calumniari
uolentibus expōita est. Quæ ego non eò recensui, quasi uerò ad beatita-

*Felicitas mo-
mentanea.*

*In seditionib.
uiuere, et tem-
pestate iacta-
ri, affinia.*

tem

tem necessariò requirerentur, sed ut uideres, si omnino ita opus fuisset, tamen te in republica etiam satis diu uersatum: ut ex his quæ dixi, animaduerso institutorum uitæ discrimine, alterum deligeres, alterum abijceres: hoc persequeris, illud fugeres. Exigua enim est uitæ nostræ portio: itaq; opus tibi est, ut quanto tranquillitatem perturbatione, quietem tumultu, libertatem seruitute, securitatē periculis potiore cognoueris, tanto magis id uitæ genus amplecti, ad quod te adhortor. Sic enim cū tu beatus, tum tuū & uiuentis & mortui nomen magnum erit. Quod si in reditum, et splendorem in republica incumbas, nolo equidem grauius quidquam dicere: sed tamen in rem Ipsam intuens, tuamq; in dicendo libertatē considerans, præterea multitudinem potentiamq; tuorum aduersariorum cernens, uereor ne denuò in periculum adducaris: ac tum quidem, si exulandum tibi fuerit, poenitētia corripiēre: sin extrema patieris, ne poenitentia quidem locus erit. Enimuerò quis non rem horrendam atque turpem esse iudicet, caput hominis amputari, inq; foro poni, atque ita ei & uiros & mulieres insultare: ac ne tume uana tibi prædicentem oderis, sed ea quæ cœlestibus augurijs comperta prædico, caue. Neq; uerò te id decipiat, quod nōnullos ex potentibus tibi amicos habes. Nihil enim tibi horum quæ nunc uidetur amicitia, aduersum inimicos auxiliij afferet, quod iam nunc expertus es. Qui cūq; enim potentiam affectant, cætera omnia cupiditati suæ postponunt, ita ut amicissimos etiam genere que proximos, inimicissimorum loco habeant. His auditis Cicero, nōnihil dolore leuatus est: non autem diu exulauit, sed ab ipso Pompeio, cuius opera præcipue pulsus erat, reductus est. In causa fuere Clodij facinora, qui Tigranem iuniorem, qui etiamnum in uinculis apud L. Flauium detinebatur, corruptus pecunia eripuerat & dimiserat, indignatosq; eius facti causa Pompeium Gabiniumq; contumelijs confectatus erat, eorum que affeculas uerberibus & uulneribus multauerat, Consul fasces confregerat, facultates que eius sacras esse iusserat. Ob hæc iratus Pompeius, eo que potissimum, quod cum ipse Tribunus plebis potestatem suam reddidisset, eā contra ipsum Clodius usurparet, Cicero nem reuocandū sibi statuit, confestimq; eius reditum agitare per Ninnium coepit. Is obseruato tempore quo Clodius non aderat, in Senatu de Cicero ne retulit: intercedente autem alio Tribunoplebis, suam rogationem, ut de qua cum populo acturus esset, publicè proposuit, atq; in omnibus prorsum se rebus Clodio opposuit, unde & contentiones & conflictus utrinq; aliquot exorti sunt. Antequam hæc fierent, Clodius suorum consiliorum tanto facilius exequendorum causa, Catonem e medio remouere cupiens, atq; ut Ptolemæum Cypri regem ulcisceretur, à quo cum à piratis esset captus, redemptus nō erat, insulam Cyprum publicam Pop. Rom. esse iussit, & ad eam constituendam Catonem perinuitum quidem eum amandauit. Hæc ita ad urbem gesta. Interim Cæsar cum nullum in Gallia bellū, omnia quietissima inuenisset, tamē ne in pace degēdum esset, ut primum forte fortuna sese bellum obtulit, aliud ex eo tractum est, ita ut quod maximè in uotis habuerat, omnia & bello conficeret, & uictoriā obtineret. Nam Heluetij cum magnoperè excreuissent, ac pro multitudine hominum parum sufficiētem terram possiderent, partem quidem aliquam suorum aliq in coloniā quandam dimittere consultum non putabant, ne à sese inuicem diuulsi, insidijs eorum quos aliquando leserant, opportuniōres fierent. Igitur postquā omnes domo sua exire statuerūt, ac in meliorem aliquā atq; ampliorem regionem

Cæsar bel-
lum contra
Heluetios.

Heluetij solum
uertunt.

nem transire, omnes suos uicos oppidaque incendunt, ne quis spem de reditu in patriam habere in posterum posset: ipsi duce Orgetorige, ascitis nonnullis alijs etiam populis, quos eadem causa ad mutandum solum compulerant, Rhodanum transire, regionemque aliquam ad Alpes sitam occupare instituunt. Cæsar ponte rescisso, alia etiam quæ ad transitu eos prohibendos facerent, parabat: ad eum Heluetij legatos mittunt, rogâtes ut sibi eius uoluntate liceret transire: promittentesque, se sine ullo maleficio per agrum Romanorum iter facturos. Quanquam minimè ipsis fidem haberet Cæsar, neque concessurus erat, ut aliquò progredierentur: tamen quòd nondum satis paratus erat, deliberaturum se cum suis legatis de eorū postulatis respondit, diemque ipsis constituit qua responsum acciperent: nonnullam quoque eis spem obtinendi transitus ostendit. Interim opportunissima quoque loca fossis ductis, murisque communiit, ut iter ipsis obstrueret. Barbari cum ad tempus expectassent, postquam nihil horum de quibus conuenerat, præstari sibi audiunt, iter ingressi, primum per Allobroges, eò quò instituerant, contenderunt. post cum ad munitiones peruenire, in Sequanos conuersi sunt, per eos & Heduos, transitum ipsis, quòd se ab omni maleficio temperaturos pollicerentur, haud inuitè concedentes, iter faciētes. Verum cum pactis non starent, sed eorum regionem popularentur, Sequani & Hedui legatos ad Cæsarem mittunt rogatum auxilium: petuntque ne in conspectu eius sibi pereundum sit. & quanquam eorum oratio cum re ipsa parum conueniret, tamen id quod petebant, impetrauerunt. Cæsar enim ueritus, ne ad Tolosam Heluetij proficiscerentur, statuit potius iunctis sibi Heduis Sequanisque eis resistere, quàm si cum Heluetijs hi cōspirassent (quod haud dubiè futurum erat) bellum aduersum omnes simul suscipere. Itaque Heluetios transeuntes Ararim flumen adortus, nouissimos in ipso fluminis transitu concidit: qui uerò progressi iam erant, eos repentina ac celerrima insecutione, cladeque suorum ita terruit, ut cum Cæsare agere de regione aliqua, quam ipsis assignaret, cuperent. Id tamen frustra fuit. cum enim obsides ab ipsis peterentur, indignati, non tam fidem sibi non haberi, quàm quòd obsides dare se indignum existimarent, pactiōum nullam posthac rationē habuerunt: sed progressi ulterius, equitatum Cæsaris, qui à peditibus procul procurrerat, ac iam præter postremi agminis custodes prouectus erat, suo equitatu exceperunt, uiceruntque. Eo prælio sublatis Heluetij, Cæsaremque fugere, quia inferior discessisset, præsertim quòd ob penuriam com meatu ad urbem quandam extra iter propositum sita se conuerterat, putantes, non iam ipsi procedere, sed eum insequi ceperunt. Cæsar eo animaduerso, hostium impetum & multitudinem ueritus, peditatum in locum quendam editum subducit. equites autem primo loco exponit, qui cum hoste manus consererent, donec ipse castra loco idoneo collocasset. Heluetij cum iterum equitatum Romanum reiecissent, iamque ad ipsum locum, quem editiorem occupatum à Cæsare diximus, animose cōtenderent, Cæsar repente cum suis in eos decurrit: & agmine ordinato hostes nullo ordine obuiam euntes superiori ex loco aggressus, leui cerramine repulit. Quos cum fugientes Romani persequerentur, eos alij nonnulli Heluetij, qui prælio partim ob multitudinem, partim ob festinationem reliquorum non interfuerunt, à tergo repente adorti sunt, perturbaruntque. neque tamen magnam rem ullam consecuti sunt: quia Cæsar equitibus insecutione fugientium mandata, cum armatis hostem aggressus fudit: & utranque eorum partem usque ad carros uictor fugientem insecutus,

Heluetij funduntur.

Equites Cæsaris uincuntur.

Heluetij uincuntur.

e ibi

ibi denuò fortiter sese defendentes superauit. Hac clade accepta, barbari in duas se partes disiunxerunt: quarum altera, conditionibus à Cæsare acceptis, in domum suam, unde profecti erant, regressi sunt, ibiq; urbes suas restitutas incoluerunt: reliqui arma tradere abnuentes, ad Rhenum, quo loco antiquitus habitassent, reuerti se posse rati, iter susceperunt: eos Romanorum socij, per quos iter faciebāt, & paucos, & iam antè superatos, nullo negotio pessunderunt. Eo modo Cæsar primum bellum patrauit. Hoc uerò principio factò, nequaquam quieuit: sed & ipse suum institutū perfecit, & socijs gratificatus est. Sequani enim, Heduiq;, cum eius cupiditatem uiderent, atq; res ipsas spei eius respondere, ut & ipsi beneficium offerrent

*Belli Cæsaris
contra Ariouistum
occasio-
nes.*

*Ariouistus
Germanorum
rex, socius Ro-
manorum di-
ctus.*

*Trepidatio in-
ter milites Cæ-
saris de Ger-
manis.*

*Cæsaris ad le-
gatos ex centu-
riones suos ora-
tio.*

partemq; regionis aliquam Germanis finitimis ademerant, eosq; sibi stipendiarios acceptis obsidibus fecerant. Facile aut obtinuerunt à Cæsare, ut auxilio ipsis ueniret. Germanis illis Ariouistus imperabat, cuius regnū Romanis confirmauerant: ipsumq; Cæsar in Consulatu suo inter amicos sociosq; Romanorum adscripserat. Cæsar, quòd Ariouistus bello clarus, potensq; haberetur, parui pendebat: id tantum agebat, ut ab eo occasionem dissidij acciperet, neq; prior eum inuadere uideretur. Itaque Ariouistum ad se uocat, habere se de quibus cum eo communicaret, indicans. Ariouistus nō obtemperauit: & si quid sibi uellet Cæsar dicere, ad se uenire iussit: non tantum quia Cæsare ipse inferiorem se non diceret, sed etiam quia qui ab alio quid uelit, ad eum ueniat par est. Quo responso commotus Cæsar, quod ad contumeliam nominis Romani spectare uidebatur, confestim ab eo sociorum obsides poposcit: edixitq; præterea, ne in eorum regionem ingrederetur, ne ue ex patria sua auxilia accerferet: neq; id spe terrendi, sed irritandi Ariouisti faciebat: existimabatq; se ita magnam atq; dignam belli ansam accepturum. Neq; eum hæc spes fefellit. nam iniquissimo animo imperata hæc Ariouistus tulit, atq; perquam ferociter respondit. Igitur Cæsar per legatos minimè respondit, sed extemplò Vesontionē urbem Sequanorum, priusquam id quisquam sentiret, occupauit. Interim milites, cum nunciatum esset Ariouistum magno conatu se ad bellum parare, multitudoq; alia Germanorū ei auxilio uenientium partim iam Rhenum transiuisse, partim ad ipsum fluuium in insidijs cōsedisse diceretur, à quibus repente inuaderentur, ingens tristitia occupauit. Ita enim eos magnitudo corporū, multitudoq; tum audacia, minæq; hostium ab ea profectæ terruerant, ut sibi non cum hominibus, sed immanibus ac sæuis belluis rem futuram putarent: itaq; sermonem spargebant, bellum à se susceptum esse neque iustum, neq; decretum, ob ambitionem tantum Cæsaris ceptum: minitabanturq; etiam, nisi is sententiā mutaturus esset, se eum deserturos. Ea re cognita Cæsar, ut eius gratia uniuersos milites compellaret, consilium non putauit. neque enim cēsebat commodū esse, huiusmodi orationem ad multitudinem habere, quæ ad hostes deinde enunciaretur: uerebaturq;, ne dicto non audientes milites, tumultuarent, atq; malam aliquā rem perpetrarēt. Igitur legatos suos, reliquosq; minores magistratus conuocauit, atq; in hæc uerba eos allocutus est: Idem ego uos, amici, de proprijs atq; publicis rebus consilium sequi debere, minimè existimo. Neque enim idem est, quod quiuis pro se sequitur, cū eo quod communiter omnibus propositum est. Nam nos quidem ea quærere, quæ quàm maximè commoda, tutissima amicisq; nostrum sint, cōuenit: populo autē ea & suscipere, & agere, quæ ei sint optima. Ac

*Privatorū alia
consilia, quā
rerum publica-
rum.*

*Privata salus
publica incolu-
mitate contine-
tur.*

*Romana res
quibus artibus
creverit.*

ma. Ac quamvis tranquillū status ne privatim quoque sine industria conferuari potest: tamen cui minimum sit negotiorum, is maximè tutus habetur. Civitas autem, præsertim si quem obtinet dominatum, hac ratione absque mora pessum iuerit. Quod non ab homine ita institutum, sed ab ipsa natura lege sancitum, ita semper se habuit, habetque adhuc, & habebit etiam quando genus humanū duraverit. Hæc cum ita sint, minimè convenit aliquem uestrū in præsentia maiorem suæ uoluptatis atque incolumitatis providentiam facere, quā quid uniūersis Romanis & decorū sit, & expediat. Existimare enim debetis præter cætera, quæ par est à uobis expendi, hoc in primis, nos tot tantosque uiros senatoriæ equestrisque dignitatis, qui magnā militum copiam sub nobis habemus, magnamque pecuniæ uim, nō ea de causa huc uenisse, ut ocio indulgeremus, aut neglectim uiueremus: sed ut subditorum res rectè constitueremus, facultates confœderatorum tutas præstaremus, uim ipsi facere conantes propulsaremus, res nostras augeremus. Etenim nisi hæ causæ nobis fuerunt, quid fuit cur initio expeditionem faceremus, ac non potius domi apud nostras res maneremus: ac præstiterat equidem nunquā omnino suscipere bellum, quā susceptū prodere. Quod si adsumus, alij ea necessitate huc compulsi, quæ patriæ imperata exequi tenemur, maior uerò pars ultrò honorum emolumentique causa, quæ militiæ quærentur, quā nam ratione uel honestum uel pium uideatur, spes nos & eorum qui nos huc miserunt, & nostras ipsorum uanas reddere: Ac privatim quidem nemo omnium ita potest latis rebus uti, ut nō idem cum re publica corruente pereat: at res publica si prospero successu utatur, etiam privatorum omnes calamitates potest subleuare. Hæc non aduersus uos, amici, cōmilitonesque, à me dicuntur, qui adestis, quosque ego nec ob ignorantiam doctrina, neque ob negligentiam admonitione opus habere noui: sed quia animaduerti esse nonnullos ex militibus, qui rumorem diuulgent, bellum nos inconuenienter suscepisse, quique alijs seditionis autores sint, uolui uos ex mea oratione & studiū in patriam uestri confirmandi, & illos de officio suo docēdi rationes accipere. Plus enim utilitatis capere possunt, privatim ex uobis & sæpius hæc audientes, quā de me semel. Hoc igitur illis dicite, maiores nostros non domi residentes, non militiam detrectantes, non bella fugientes, non ignauie studentes, tantam urbem nostrā effecisse: sed cum & animos ad audenda omnia se digna paratos, & corpora prompta ad elaborandum in his, quæ decreuissent, haberent: cum suas fortunas tanquam alienam possessionē semper periculis obijcerent, aliorum autem ditionem tanquam ad se pertinere haud cunctanter suam facerēt: cum felicitatem in nulla alia re quā sibi honestis actionibus ponerēt, in ocio autem degere, infelicitatem putarent. Hæc illi consilia secuti, cum ab initio tenuissimæ eorum res essent, urbemque omnium urbium infimam haberent, Latinos in suam potestatem redegerunt, Sabinos uicerunt, Tyrrenos, Volscos, Opicos, Lucanos, Samnitas subegerunt, modico temporis spacio omnem regionem intra Alpes iacentem debellauerunt: omnes alienas nationes à quibus inuadebantur, repulerunt. Quorum imitatione posteriores Romani, patresque nostri adducti, non cōtenti sua conditione, neque satis habentes ea quæ à suis maioribus acceperāt, sed ociū suā certā perniciē, labores autē haud dubiā salutē esse existimantes, adhuc ueritine res ipsorum suis finibus cōtentæ detrimentū paterētur, ac senectute quasi cōficerentur, dedecoreque sibi ducētes, si quibus tanta à suis præcessoribus relicta erant, ipsi nihil acquisiuisent, longe plurā

e 2 maioraque

maiora^q prioribus adiecerunt. Quid enim opus est singulatim commemorare, Sardiniam, Siciliam, Macedoniam, Illyrium, Græciam, Asiam minorem, Bithyniam, Hispaniam, Africam. Sanè plurimum illis pecuniæ Carthaginenses dedissent, ne ad eas partes terræ nauigarent: plurimum Philippus ac Perseus, ne ab ijs bello peterentur: multum Antiochus, eiusq; filij & posterij, ne Europæ fines exirent. Verùm neque illi ocium sine decore, diuitias ue ab omni periculo liberas ante gloriam, magnitudinemq; imperij posuerunt: neq; hi etiam qui apud nos etate sunt prouectiores, qui etiamnum in uiuis sunt: sed hi quoque cum haud ignorarent, ijsdem artibus & quærì bona & retineri, multa ex his quæ iam antè parta erant, confirmarunt, multa autem alia parauerunt. Nam hæc quoque quid attinet singula recensere, Cretam, Pontum, Cyprum, Asiam, Albaniam, Iberiam, Syriam utramq;, Armenias duas, Arabiam, Palæstinam: quæ regiones ne nomine quidem prius satis notæ, nunc partim nostro imperio subiacent, partim alijs muneri à nobis concessæ sunt, ita ut ex ijs redditus, copiæ, honores, ac societates ad nos peruenerint. His igitur exemplis usi, nolite aut maiorum res gestas dedecorare, aut imperium quod nunc maximum est, destituere. Non enim nobis eadem quæ his qui nihil eorum quæ recensui possident, consilia capienda sunt. His enim ocio contentis esse, alijsq; sine suo periculo subditis esse satis est: nobis autem necesse est laborare, militare, ac subeundis etiam periculis præsentem felicitatē tueri, cui multi sunt intenti. Omne enim id quod communem sortem excellit, æmulationi inuidiæq; aliorum obnoxium est. hinc illud eorum, quorum conditio est inferior, contra se superiores bellum perpetuum existit. Proinde aut hoc nobis exoptandum erat, ut ne ab initio quidem tantum supra communem hominum conditionem excreuissimus: aut quando quidem ad tantum fastigium dominiumq; euecti sumus, atq; ita fatum nostrum fert, ut uel in alios imperium summa ui retinendum, uel iplis contrà funditus pereundū sit. (Qui enim ad tantam potentiam perueniunt, eos uitam priuatam sine periculo agere possibile non est) Agedum Fortunæ nos committamus: neque eam cum ultro suaq; sponte maioribus nostris adfuerit, nobiscumq; permanserit, à nobis reiiciamus. Quam ut retineamus, non arma nobis abijcienda sunt, non ordines deferendi, non tempus inane domi desidendo transigendum, non apud socios Romani nominis oberrandum est. sed arma semper in manibus habēda sunt: hac enim solum ratione pax conseruatur. militaria opera prelijs exercenda: hoc enim unico efficiemus, ne semper bellandum nobis sit. socijs auxilio nostro indigentibus absq; excusatione opitulandū: ita enim longè plures nobis adiungemus. hostibus ut subinde aliquid mouere non cōcedendum: hoc enim pacto fiet, ne quis nos in posterum sibi iniuria laceffendos putet. Enimvero si quis Deus nobis spondeat, etiam absq; hac nostra opera essent, tamen fore, ut ne quis nobis insidias paret, utq; omnibus nostris bonis tutò semper perfruamur, etsi ne sic quidem honestè diceremus, quietis nobis uiuendum esse: tamen aliquam rationem hi afferre possent, qui officium suum detrectāt. Sin autem necessariò sit, ut qui aliquid possident, aliorum insidijs impetantur, profectò operam illos dare conuenit, ut conatus horum anteuertāt. Ad hæc qui sua ociose tenent, in periculum de his ipsis plerumq; ueniūt: at quibus tantum superest facultatis à suis rebus, ut aliena quoq; bello inuadant, facile hi sua tuentur. Neq; enim quisquam suis rebus metuens, ad aliena animum adiicit, quòd is timor, quem de proprijs habet, ab omni eum prorsus alienorum

*Parta confer-
uanda sunt.*

*Cur belligeran-
dum Romanis.*

alienorum cura auertit. Proinde quorsum attinet hoc, quod nonnulli uestrū dicunt, non opus nobis esse, ut subinde aliquid nobis acquiramus. Effluxerunt ne ex animo uestro ea quæ partim uidistis, partim audiuitis, quemadmodum nulla natio earum quæ in Italia fuerant, antè patriæ nostræ perniciem struere cessarit, quàm in eorum ipsorum terras bellum maiores nostri intulerunt. Nec Epirotæ antè finem iniurijs fecere, quàm nostri in Græciā transmiserunt: nec Philippus (qui iam animo agitabat Italicam expeditionem) antequam eius regionem nostri inuaserunt: neq; Perseus, neq; Antiochus, neque Mithridates, prius quàm idem passi sunt. Ac, ne alia persequar, Carthaginienses profectò antequam à nobis hostile in Africa quicquam experti essent, in Italiam traiecerunt, regionem populati sunt, urbes uastauerunt, parumq; abfuit quin ipsam Romam caperēt: ubi primū maiores nostri bellum in ipsos conuerterunt, omnino ex nostra terra illi aufugerunt. quod idem de Gallis Celtisq; dicere licet. Quandiu enim Romani intra Alpes se continuerūt, Galli multoties eas transcenderunt, multisq; Italiae partibus uastitatem intulerunt: at postquam ausi sumus aliquando arma extra nostros fines efferre, eosq; bello aggredi, partem aliquā regionis suæ ipsis ademimus, unicūq; tantū posthac in Italia Gallicum bellum uidimus. Quæ cum sint, si quis dicat belligerandum nobis non esse, is aliud nihil dicit, quàm non debere nos diuites esse, alijs imperare, libertate frui, denique Romanos esse. Quare sicut talia dicentē nullo modo ferretis, ô socij, sed manibus potius discerperetis, ita nunc quoq; de his sentire debetis, quorum sententiā non ex uerbis, sed actionibus eorum colligere potestis. Enim uerò neminem uestrū ego esse arbitror, qui secus quàm dixi sentiendum putet. Quòd si quis est, qui propterea minori alacritate bellum hoc gerendum existimet, quod de eo neque in senatu deliberatum, neque à populo decretū quicquā est, is consideret quotquot bella à nobis gesta sunt, partim ita obtigisse, ut ad ea præparari possemus, utq; indicerentur, partim ex tempore incidisse. Itaq; si domi nobis in ocio uerfantibus aliquod mouetur bellum, ita ut querelæ initio per legationes fiant, utiq; tunc necesse est de eo & deliberari, & scisci, deinde Consules imperatoresq; ad id destinari, exercitusq; emitti: sed quæ iam egressis nobis, eductisq; copijs bella exoriuntur, ea iam nō in disceputationem adducenda, sed tanquam ipsa necessitas ea approbauerit, iusseritq;, antequam ingrauescāt præoccupanda sunt. Aut quæ tandē populo Romano causa fuit cur uos amandaret, me statim à Consulatū meo cum quinquennali imperio, quod nunc primū post hominū memoriam factum est, quatuor etiam legionibus instructum emitteret, si non bellādum nobis esse omnino censuit. Neq; enim puto esse quenquam, qui dicat id eo consilio factum, ut frustra aleremur, ut per sociorū urbes, regionesq; subditas uagaremur, molestioresq; ijs quàm hostes ipsi essemus. Hoc igitur facto nobis & præfens bellum, & quæcūq; alia commissa iniunctaq; sunt. Qua in re prudenter admodum S. P. Q. R. nobis eam deliberationem liberam fecit, contra quos esset militandum, nullo certo bello decreto. Longius enim absunt, quàm ut aut accuratè res sociorum inspicere, aut eadem qua nos facilitate certos, paratosq; hostes aggredi possent. Nos autem qui & iudices, & ministri huius belli facti sumus, ad hæc arma in hostes manifestò in re ipsa deprehensos inferentes, bellū hoc neq; sine deliberatione neq; iniuste, neq; inopinatò susceptum administrabimus. Ac si quis uestrū est, qui secum quærat, quod nā tantum Antouisti delictum potuerit interce-

Refutat objectionem, quod bellum nō decretum gerat.

Antouisti iniuria.

e 3 dere,

*Præstat sibi-
nitio cauere,
quàm iniuriã
ulcisci acceptã.*

„dere, ut ex socio & amico hostis nobis factus sit, is cogitet, non facta modò
 eorum qui iniuriam nobis inferre conantur, sed consilia quoq; nobis defen-
 denda, & præueniendum, antequàm cum nostro damno crescant, neq; ac-
 ceptum demum maleficium ulciscendum esse. Atqui Ariouistum quàm
 maximè hostiliter in nos esse affectum, non aliunde rectius quàm ex factis
 eius demonstrari potest. Cum enim amicè ad eum misissem, petens ut ad nos
 ueniret, deq; rebus præsentibus coràm deliberaret, neq; uenit, neq; uentu-
 rum se promisit. An uerò iniquè, iniuste, aut superbe à me factum est, quòd
 eum tanquam amicum sociumq; ad me uocauit? An uerò cum uenire is re-
 cusauit, contumeliæ petulantiaq; sibi quicquam reliquum fecit? An dubit
 est, ipsum uel quòd suspicaretur se aliquid à nobis mali accepturum, uel
 quòd nos contemptui haberet, id fecisset? Proinde si quam sinistram de no-
*Suspicionum
cause.*
 bis opinionem habuit, euidentissimè indicat, se nobis insidiari. Nemo e-
 nim nobis suspectus est, quem non læserimus: neque suspicari est animi
 „recti sinceriq;: sed qui se ad inferendam alicui iniuriam præparauerunt, sta-
 „tim eorum cōscientia facit, ut se haberi ab illis in suspitione putent: sin uerò
 nihil eiusmodi in animo suo habens, tamen nos contemplit, superbisq; di-
 ctis incelsit, qualem eum fore putandum est, si rem aliquam aggressus fue-
 rit? Qui enim in ea re, unde nihil lucri erat sperandum, tanto saltu usus est,
 profectò is liquidò demonstrauit, iamdudum se nihil iusti neq; animo agi-
 rare, neq; re præstare. Atqui non contentus eo fuit: sed me, si quid uellem, ad
 se uenire iussit. Nolite putare, exiguum esse, quòd hoc addidit: magnam e-
 nim uim habet ad animum eius declarandū. Quòd enim ipse ad nos uenire
 noluit, id si quis pro eo dicere uellet, ignauia, inualetudini, timori ue tri-
 buere posset: at quòd me accersit, id nullam excusationem admittit, sed ar-
 guit non alia id eum ratione fecisse, quàm quòd ita sese cōparauerit, ut neq;
 nobis unquam dicto audiens esse, & ipse contrà nobis imperare uelit. Hoc
 uerò ipsum, quantæ contumeliæ, quantæ ignominia plenum est: Procon-
 sul Romanus aliquem ad se uocat, is nō uenit: barbarus autem Romanum
 Proconsulem ad se uenire iubet. Neq; uerò paruum id aut nullius momenti
 ducere debetis, quòd mihi Cæsari non obtemperauit, quòdq; me Cæsarem
 uocauit. Neq; enim ego ipsum ad me uenire iussi, sed Romanus, Procon-
 sul, fasces, autoritas, exercitus: iterumq; non ego ab illo euocatus sum, sed
 isthæc omnia. Mihi enim priuatim cum isto nullum intercedit negocium,
 in commune omnes & locuti sumus, & egimus, & responsum tulimus, &
 iniuriam. Quinimò quo magis se inter amicos sociosq; nostros adscriptum
 dicit, tanto magis odio se dignum demonstrat. quid ita? quia quod nemo
 unquam eorum fecit, qui se summos nostros esse hostes professi sunt, id ille
 sub nominis amicitia societatisq; perpetravit: quasi uerò sibi hæc eò pa-
 rauerit, ut impune nos lædere possit. Verum neq; eo tempore nos cum eo
 fœdus icimus in hunc finem, ut ab eo cōtumelijs insidijsq; peteremur, neq;
 nunc fœdus nos soluemus. nam nos quidem ad eum tanquam amicum ad-
 huc, sociumq; nostrum legatos misimus: ipse autem qualem sese nobis exhi-
 buerit, uidetis. Quamobrem sicut cum de nobis bene mereri uellet, iure ea
 nomina quæ à nobis postulabat, obtinuit: ita nunc cum omnia his cōtraria
 agat, iustissimum est hostis loco ut habeatur. Neq; mirum uobis debet esse,
 me qui aliquando in senatu & apud populum pro eo locutus sum, hæc nūc
*Constantiam
suam defendit.*
 dicere: eandem enim tunc sententiam secutus sum, in qua nunc sum, neque
 quicquam muto. Ea uerò quæ nam est? Vt bonos fidelesq; honore affice-
 rem,

rem gratiamque eis referrem: malos autem, infidelesque ut ignominia tindi-
 etaque prosequeret. Iste autem mutatus est, qui neque bene, neque convenien-
 ter nostris donis utitur. Optimo igitur iure bellum a nobis aduersus eum su-
 scipi, dubium nemini uestrum esse iudico. Quod autem neque inexpugnabi-
 lis sit, neque bello insuperabilis, id cum exemplo aliorum eiusdem nationis
 hominum intelligere potestis, quos cum antehac saepius, tum nuper admo-
 dum facillime deuicimus, tum ex his quae de eo afferuntur, colligere licet.
 Cum enim alioquin copias domesticas ordinatas exercitatasque nullas ha-
 beat, nunc id quoque accedit, quod nihil hostile expectans, omnino imparatus
 est. Ad haec neque vicini eum ulli, quantumuis polliceantur, adiuuare uo-
 lent. Quis enim propter eius societatem contra nos bellum suscipere cupiat,
 nullo a nobis accepto maleficio? aut qui non omnes potius nobis quam illi
 sese adiungentes, tyrannidem istius finitimam destruere, partemque a nobis
 aliquam eius regionis accipere uelint? atque ut reperiantur aliqui, qui se ei
 coniungant, haud equidem nobis superiores erunt. Vt enim caetera omit-
 tam, multitudinem nostri exercitus, aetatem, experientiam, res gestas, quis ne-
 scit nos totum corpus armis tegere, illos maiore sui parte nudos esse? nos
 ratione & ordine uti, illos incompressos ira ad omnia ruere? Neque enim
 uel impetum eorum, uel magnitudinem corporum, clamoremque reformida-
 re debetis. Nunquam enim uox hominem interfecit: corpora autem illorum
 ad agendum minime nostris sunt habiliora: totidem enim manus quot nos
 etiam habent, ad patiendum longe opportuniora ob molem & nuditatem
 erunt. Caeterum impetus immodicus temerariusque ab initio facile eua-
 nescit, parumque temporis uiget. Haec ego uobis adhortandi causa com-
 memoro, quae iam ante cum eiusdem generis hostem uinceretis, exper-
 ti estis, ne uos sermone meo in errorem deduci putetis, utque spem uictoriae
 firmissimam ex rebus ante actis accipiat. Sane magna multitudo Gallo-
 rum, qui hostium similes sint, nobiscum in praelio erunt, ut iam si quid hor-
 ribile ea gentes habent, id nobis cum ipsis sit futurum commune. Proinde
 haec ita uobiscum reputate, aliosque ea docete: ac si qui uestum a me dissen-
 tiunt, ipse tamen nihilominus pugnabo, neque deseram eum ordinem, in
 quo me patria collocauit, contentus decima legione, quam scio per ignem
 etiam, si ita necessitas postulet, nudam ituram. Vos autem reliqui quam ce-
 lerrime uos hinc auferte, neque me frustra hic molestate, inanes Reipublicae
 sumptus facientes, aliorumque labores uobis uendicantes, praedamque ab alijs
 partam inuadentes. Cum haec Caesar dixisset, quanquam nonnulli diuersum
 omnino sentirent, tamen non modo contradixit nemo, sed assensi sunt om-
 nes, hi quoque in primis, qui Caesari suspecti erant, quasi rumoribus illorum, quos
 ipsis obiecerat, autores essent, milites ut dicto audientes forent, haud diffi-
 culter effecit, quod alij reliquis praetati alacriores facti erant, alij alacritatem
 eorum contentione quadam aemulabantur. Decimam autem legionem (sic
 enim secundum ordinem delectum Romanae legiones nominabantur, ho-
 die quoque eadem ratione cognomina sua sortiuntur) Caesar cohortem praetoriae
 sibi delegit, quod illorum beneuolentiam peculiarem quandam semper sen-
 serat. Vbi satis alacritatis suis addidit, non ratus sibi in eo loco diutius manen-
 dum, ne diem ducendo suorum animi languescerent, continuo motis castris
 in Ariouistum profectus est: eumque ita repentino aduentu terruit, ut denuo
 in colloquium de pace uenire cogeret. Cum Caesar omnia imperare, Ario-
 uistus nihil obtemperare uellet, pax composita non est, sed bellum commis-
 sum,

*Non esse inuia-
 tum Arioui-
 stum ostendit.*

*Decima legio
 nis uirtus.*

sum, suspensiq; erant animi non ipsorum tantum, sed sociorum quoq; hostiumq; utriusq; partis: praelio enim eos quam primum certaturos, ei q; qui semel uicisset, reliqua quoq; seruitura putabant. Barbari multitudine, magnitudineq; corporum praecelebant: Romani uero usu militiae, armaturaq; Germanorum quoq; furori, inconsideratoq; & temerario impetui magnitudo animi Caesaris ex aequo respondebat: ita utraq; partes aequali pondere libratae, spem alacritatemq; aequatis quasi lancibus appendebant. Cum castra iam castris opposuissent, barbaris suae mulieres uaticinia exercentes interdixerunt, ne praelium ante nouam Lunam committerent. Mouit hoc Ariouistum, qui in huiusmodi rebus plurimum illis tribuebat, itaq; et si Romani eum ad pugnam prouocarent, non tamen statim totis uiribus congressus est: sed emissio solum equitatu, peditibusq; qui illis additi erant, Romanos magnopere afflixit: ipsiq; contemptis, locum quendam munitum supra eorum uallum occupare aggressus, eoq; potitus est. Cum contra Romani alium similem locum occupassent, Caesarq; suos in acie constitutos usq; ad meridiem extra castra habuisset, tamen Ariouistus ad dimicationem non uenit: sed Romanos sub uesperum decedentes repente adortus, propemodum uallum eorum cepit. Eo rerum successu Ariouistus elatus, parum deinceps mulieribus animum aduertit, sed postridie, cum Romani in aciem, quod singulis diebus faciebant, exissent, suos quoq; ipse eduxit. Quos cum ex tabernaculis suis progredi Romani uiderunt, non amplius se continuerunt, sed in eos priusquam ordines instruerent, incursum cum clamore fecerunt: iaculationemq; eorum, qua maxime barbari fidebant, anteuerterunt: itaq; congressi sunt, ut

*Pugna Caesaris
et Germanorum,
uictoriaq;
Romanorum.*

neque contis, neque gladiis uti possent. Igitur barbari iactare sua corpora, trudereq; ipsiq; magis quam armis, uti, obuio quoq; evertendo, deiciendoq; pugnam facere. Multi pugionum quoq; usu interclusi, eorum loco manibus atq; ore pugnare, aduersariosq; quos mole corporum longe excedebant, arreptos calcitrantesq; dentibus impetere. Nullum tamen magnum damnum hoc pugnandi genere Romanis intulerunt: uerum hi comminus congressi, armatura atq; arte uim barbarorum adaequabant, eosq; postquam diu admodum eo modo certatum esset, uicerunt. Pugiones Romanorum, qui Gallicis minores erant, habebantq; mucrones ex chalybe factos, summo ipsis usui fuerunt. ad haec constantia & tolerantia laboris barbaris priores erant, qui aciores in primo incursum, quam perseverantiores sunt. Germani inferiores facti, non tamen fugae sese mandarunt, non quidem eo quod id nolent, sed quia consilij inopia ac lassitudo impediabat. Igitur treceni quique agmine facto, aliquando plures, aliquando minores, scutis undique sese sepientes, erectiq; stantes, neq; inuadi, quod erant conferti, neq; disturbari ob multitudinem poterant: itaq; neq; agebant quicquam, neq; patiebantur. Romani ut eos neq; ad pugnam prodire, neq; terga obuertere uiderunt, sed stipatos uno loco turris instar consistere, cum primo congressu pila ipsi, quorum usus nullus tunc esse poterat, abiecerant, neq; gladiis etiam comminus pugnare, capitaq; hostium (quibus cum nudis pugnarent, ea parte potissimum uulneribus expositi erant) impetere possent, proiectis scutis, partim cum cursu in barbaros irruerunt, partim eos ex propinquo aggressi sunt, magnamq; caedem eorum ediderunt. Itaq; eorum multi ceciderunt, quod omnes neci erant expositi: complures antequam caderent, mortui sunt, qui propter densitatem agminis in orbem glomerati etiam confossi recto corpore extabant. Eo modo maior pars peditum ibi periit, alij propter carros,

carros, ad quos compulsi erant, cum coniugibus liberisq; obtruncati sunt. Ariouistus autē confestim cum equitatu ea regione excelsit, iterq; ad Rhenum conuertit: insequentesq; Romanos, nauiculam nactus, effugit. Reliquos partim Romani flumen ingressos interfecerunt, partim ipse ad se receptos abduxit.

Ariouisti fuga.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER TRICESIMVS NONVS,

*Guilielmus Xylandro Augustano
interprete.*

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI

Quomodo Cæsar bellum contra Belgas gesserit.

De reditu Ciceronis.

Vt Ptolemæus Aegypto pulsus, Romam aduenerit.

Quemadmodum Cato res in Cypro constituerit.

Quomodo Pompeius & Crassus Consules sint facti.

De dedicatione theatri Pompeij.

Decimus Brutus Cæsaris legatus quomodo Venetos nauali prælio superauerit.

P. Crassus Cæsaris legatus quemadmodum contra Aquitanos pugnauerit.

Quomodo Cæsar dum Celtis quibusdam bellum facit, Rhenum transferit: ibidemq; de Rheno.

De Cæsaris in Britanniam transitu, deq; ea insula.

Vt Gabinus Ptolemæum in Aegyptum reduxerit, utq; Gabinus eius rei causa sit in iudicium pertractus.

Anni sunt quatuor, Consulesq; in his hi numerantur:

P. Cornelius P. F. Lentulus Spinther.

An. V. C. 697.

Q. Cæcilius Q. F. Metellus Nepos.

698.

Cn. Cornelius P. F. Lentulus Marcellinus.

699.

L. Marcius L. F. Philippus.

Cn. Pompeius Cn. F. Magnus II.

700.

M. Licinius P. F. Crassus II.

L. Domitius Cn. F. Aenobarbus.

Appius Claudius Ap. F. Pulcher.

D hunc modum igitur ista bella confecta sunt. Ad exitum uerò eius hyemis in qua Cornelius Spinther, & Metellus Nepos Consulatum iniuerunt, tertium ibi bellum exortū est. Variæ atque inter se permixtæ Belgarum gentes propter Rhenum habitabant, ac se usq; ad Oceanum Britannicum extendebāt. Hæ prioribus temporibus partim fœ-

Bellum Cæsaris contra Bel-

dere Romanis iunctæ fuerant, partim nullam eorum rationem habuerant: tunc autem Cæsarem læto successu rerum ferri uidentes, metuētesq; ne ad ipsos quoq; proficisceretur, coniurationem fecerunt: unanimitq; consensu, solis exceptis Rhemis, omnes contra Romanos cōsilia inierūt, Adra summa belli præfecto. De hac re per Rhemos certior factus Cæsar, præsidia contra eos statuit: castrisq; ad Axonam flumē collocatis, milites suos in unum locum conduxit, exercuitq;: neq; prius est ausus in dimicationē cum hostibus uenire, quanquam Rhemorum agros populabantur, quā nō con- tempto Cæsare, pontem occupare, comitatibusq; quos per eum à socijs accipiebat, intercludere ipsum aggressi sunt. Cæsar à transfugis hoc ita fu-
turum

846.

turum edoctus, leuem armaturā, equitesq; noctu hostibus immisit: qui ex improviso barbaros inuadentes, magnam eorum cādem fecerunt. itaq; postridie omnes domum suam regredi cōeperunt, præcipue quod in suam regionem Heduos irrupisse nunciabatur. Non sefellit eorum discessus Cæsarem, sed propter inscitiam locorum insequi eos ueritus est: tamē ipse assumpto equitatu omni, peditibusq; imperato ut sequerentur, hostes assecutus est, congregiq; ausos (soli enim equites cum Cæsare esse putabantur) detinuit, donec peditatus quoq; aduenit. ibi tum omni exercitu circumiecto, plerosq; hostium occidit, reliquis pacis cōditiones dedit: deinceps multos populos, alios citra præliū, alios bello sibi adiunxit. Neruij autem, quia ad pugnam pares nō erant, ultrò planis locis Cæsari cesserunt, ac se in montes syluis densissimis confitos receperunt. hinc in Cæsaris copias nihil tale expectantes decurrerunt: pulsiq; ea parte, fugatiq; in qua Cæsar aderat, maiori altera sui exercitus parte superiores facti, ipsa extemplo Romanorū castra ceperūt. Cæsar, qui fugientibus instabat, eo animaduerso ab insecutione reuersus, ad castra se contulit: in ijs hostes præde intentos deprehendēs, circumdedit atq; interfecit. ab hoc facto in subigendis cæteris Neruijs nullam difficultatem sensit. Interim Aduatici, qui & genere & animis Cimbri erāt, Neruijs uicinis suis opitulatū profecti, postquam de ijs iam actum esse senserūt, domū reuerterūt: cunctisq; oppidis desertis, sua omnia in unū castellum, quod ipsis fortissimum erat, contulerūt: oppugnantemq; id Cæsarem per multos dies reiecerunt, donec ad machinationes se ille conuertit. Quandiu Romanos materiam cedere, machinasq; construere uiderunt, ignari quis eorum usus foret, eos irriserūt: postquam opera perfecta sunt, atque undiquaq; armati milites illis oppido admouebantur, noua atq; inusitata specie commoti Aduatici, legatos ad Cæsarem de pace miserunt, militibus necessarias res suppeditauerunt, nonnihilq; armorum de muro proiecerunt. Post, ubi opera ista uiris iterū nudata, Romanos propter uictoriam animo esse hilari uiderunt, pœnitundine ducti, audaciaq; recepta, de nocte oppido egressi sunt, ut eos inopinatō obtruncarent: uerū cum in excubitores incidissent, (accuratē enim omnia Cæsar semper curabat) proposito frustrati sunt: ac ne reliquis ullus locus ueniæ fuit, sed omnes sub hastā missi sunt. His ita gestis Cæsar cū alios plurimos populos partim ipse, partim per suos legatos subegisset, iamq; hyems instaret, in hyberna profectus est. Romani re cognita, mirati tot populos, quorū ne nomina quidem satis cognita antē fuerāt, cum domuisse, supplicationē x v. dierū decreuerūt. quod ante id tempus acciderat nunquam. Eodem tempore Sergius Galba Cæsaris legatus per ætatem, ac priusquam exercitum in hyberna dimitteret, Veragris, qui ad lacum Lemannum, iuxta Allobroges usq; ad Alpes incolūt, partim uī, partim conditionibus pacis datis receperat, ita ut hyemare quoque ibi locorum constitueret. Sed postquam militum alij cum eo manserūt, quippe haud longē ab Italia se abesse rati, pleriq; uerō in alia loca discesserunt, incolæ autem eius regionis eo intellecto inopinatis ipsum insidijs aggressi sunt: tum ex desperatione in furorem uersus, repente hybernaculis exiuit, incredibiliq; audacia hostibus qui eum obfederant consternatis, per eos in locum sublimem euasit: atq; in tuto constitutus, ultus id facinus hostes in seruitutem redegit: hyberna autem ipse eo loco ulterius non habuit, sed ad Allobroges transtulit. Dum hæc in Gallia geruntur, Pompeius intelo confecerint. reā effecit, ut reditus Ciceroni decerneretur. Quem enim Clodij caupulerat,

pulerat, eum contra eundem reduxit: ita nimirum facilimo momento mutantur animi hominum, usuque uenit ut à quibus se uel adiutum uel læsum iri quis existimet, eos longè alios experiat. Pompeiū ea in re Prætores nonnulli, Tribuniq; plebis, atq; inter eos in primis T. Annius Milo adiuuabāt, qui etiam ea de re ad populum retulerunt, ac præter hos Spinther etiam Consul, partim studio Pompeio gratificandī incitatus, partim odio Clodij impulsus, propter quod eum quoq; in iudicio de adulterio damnauerat. Clodio contra cum alijs qui magistratus gerebant, aderant, tum frater suus Appius Claudius Prætor eo tempore, Consulq; Nepos, qui ob peculiare inimicitiam Ciceroni insensus erat. Maiores quàm antè tumultus inter has factiones coorti sunt, quòd disidijs ciuilibus ipsi Consules præerant, multaq; cum alia parum decora perpetrata sunt, tum in ipsa suffragatione Clodius cognito multitudinem pro Cicerone futurū, acceptis gladiatoribus, quos frater suus parauerat ad ludos funebres, quos Marco propinquo suo instituerat, in concionem insiluit: multisq; sauciatis, multis occisis, legis lationē impediuit. Ipse deinde his stipatoribus usus, omnibus iam formidini erat, edilitatemq; petebat: quod eam adeptus, iudiciū de ui subterfugiturum se cogitaret. Detulerat enim nomē eius Milo, non tamen accusauit: nondū em constituti erant Quæstores, à quib. sortitionē iudiciū fieri oportebat: Neposq; Prætori edixerat, ne quod iudiciū anteq; iudices sorte deligerent, admitteret. Oportebat aut prius Aediles q; Quæstores constitui, eiusq; rei causa potissimū hanc moram iniiciebat. Milo cum hoc ipsum impugnaret, multaq; turbæ fierēt, tandē ipse quoq; coacta manu gladiatorū, aliorumq; suæ sententiæ hominū, cum Clodio aliquoties cōflixit, fereq; per totā eam urbē cædes grassabantur. Itaq; Nepos sibi à collega, Pompeioq;, cæterisque optimatibus metuens, sententiam mutauit. Hoc facto, referente Lentulo, senatus autor factus est, ut Cicero reduceretur: idq; populus cum uideret utrumque Consulem autorem esse, ita iussit. Ac quanquam Clodius ijs reclamabat, tamen Milone se ei opponente, ita ut uim facere nullam posset, Pompeio quoq; & alijs legi huic astipulantibus, ea factio longè superior euasit. Reuersus igitur est Romam Cicero, factaq; sibi à Coss. potestate, senatui in curia, populoq; in concione gratias egit: Pompeioq; inimicitia, quam propter exiliū suum susceperat, condonata, in gratiam redijt, statimq; eius beneficiū cōpensauit. Cum enim ingens urbē fames affligeret, plebsq; uniuersa in theatrum primò (quo tunc temporis unico ad ludos utebantur) deinde in Capitolium aduersum senatum, qui tum in concilio erat, impetum faceret, ac modò cædem ipsis, modò se eos cum templo combusturum minaretur: Cicero senatui persuasit, ut Pompeio annonæ procuratorem mandarent, eiq; imperium proconsulare ad quinquennium in Italia omnibusq; terris darent. Ita futurū erat, ut sicut antè contra prædones, ita nunc caritatis incumbētis causa iterum in omnes terræ partes quæ sub ditione Romana essent, imperium obtineret. At Cæsar & Crassus, etsi Ciceronem odio habebant, tamen quia eum rediturum constabat, curam eius aliquam sibi assumpserunt, ipseq; Cæsar absens beneuolentiam erga Ciceronem aliquam ostentauit: nulla tamen ipsis à Cicerone relata est gratia. Quia enim hoc eos nō ex animo facere sciebat, existimabatq; per eos se præcipue exterminatum fuisse, apertè contra ipsos quippiam tentare non ausus (quòd immodicæ in dicendo libertatis fructus nuper iam sensisset) librum quendam occultum conscripsit, cuius erat inscriptio, De suorum consiliorum rationibus;

Cicero in patriam redit.

Pompeius rei frumentariæ præfectus.

Cic. in Cæsare & Crassum lib.

tionibus: in eum multa acerba contra Cæsarem Crassumq̃, aliosq̃ nonnullos dicta congestis: metuensq̃ ne se uiuo emanaret, obsignatum filio tradidit cum mandato, ne eum se superstite aut legeret, aut ederet. Cicero igitur denuò reuiguit, ac non modò cæteras suas facultates, sed solum etiam ædiū suarum recuperauit: quanquam id Libertati dedicatum, à Clodioq̃ consecratum, & religioni obligatum erat. Cicero autem lationem legis Curiatæ, per quam Clodius à patricijs ad plebē traductus erat, improbens, eumq̃ non eo tempore quod præscriptum legibus maiorum fuerat, adoptandum datum dicens, totum eius Tribunatum, in quo etiam de domo sua decretū fuerat, euertit: indicauitq̃ quia cōtrā quā leges ferrēt, is ad plebē transfisset, nihil quoq̃ eorum quæ egisset, ratum esse habendum: eoq̃ Pontifices permouit, ut arcam sibi, quæ nimirum non sacra, sed profana esset, restituerent. Hac ratione Cicero & superficiem ædium suarum & pecunias instaurandis ædibus, cæterisq̃ suis facultatibus quæ iniuriam aliquam acceperāt reficiendis adeptus est. Alij postea temporis motus propter regem Ptolemæum exorti sunt. Cum enim magnā pecuniæ summā partim domesticam, partim mutuò acceptā in Romanos impendisset, ut ab illis regnū sibi cōfirmaretur, utq̃ amicus ac socius appellaretur, eamq̃ pecuniā ui ab Aegyptijs exigeret, in odia eorū incurrit cum hanc ob rem, tum quòd Cyprū à Romanis poscere iussus ab ipsis, aut amicitia eorum renunciare, nō parebat. Itaq̃ cum neq̃ persuadere eis ut quiescerent posset, neq̃ ui eos adigere (conducticios enim milites nullos habebat) ex Aegypto aufugit, Romamq̃ se cōtulit. ibi se à suis regno eiectum questus est: petijtq̃ ut à Spinthere Consule, cui prouincia Cilicia mandata erat, restitueretur. Interim Alexandrini cum eius profectionem in Italiā ignorarēt, mortem oppetisse arbitrati, filiam eius Berenicen regno præfecerunt. postquam rem ipsam cōpererunt, centum uiros Romam ablegauerunt, qui & contra eius accusationes ipsos defenderent, & uicissim ipsum de illatis iniurijs accusarent. Ptolemæus, quippe adhuc Romæ tum erat, eo cognito, emissis in omnes partes certis hominibus, legatis insidias posuit: ac plerosq̃ in ipso itinere interfecit, cæteros partim in ipsa urbe occidit: partim iniecto terrore, aut pecunijs corruptos eò perduxit, ne causam, cuius gratia missi erant, apud magistratus agerent, ullam ue interemptorum mentionem facerent. Cæterum ea res in tantum rumorib. uulgò iactabatur, ut senatus uehementer indignaretur, præsertim mouente eos M. Fauonio, quòd multi sociorum legati Romam missi, per uim uita spoliati essent: magnusq̃ eo tempore Romanorum numerus erat, qui iudicandī causā pecunias acceperant. Igitur principem legationis Dionem ad se uocauerūt, ut ab eo de ueritate rei certiores fierent: sed adhuc tantum pecunia poterat Ptolemæus, ut neq̃ Dio in senatum uenerit, neq̃ ulla de cæde interemptorum mentio, quandiu ipse Romæ fuit, fieret: quinimò ne Dione quidem posthac per dolum necato, ullas pœnas Ptolemæus dedit. nam Pompeius & regem domi suæ accipiebat, & magnoperè ei studebat. ad hæc multi, quòd se muneribus corrumpi passi essent, insequentī tempore in iudicium pertracti, pauci tamen conuicti sunt, quòd cum essent complures eidem crimini obnoxij, unusquisq̃ sibi metuens, alteri auxilium ferebat. Ea tum mortales pecuniæ studio perpetrabant. Ceterum initio statim sequentis anni statua Iouis in Albano monte cœlitus tacta, restitutioni Ptolemæi aliquantum moræ iniecit. Cum enim Romani libros Sibyllinos adirent, ita scriptum in ijs inuenerunt: Si rex Aegypti auxiliij alicuius indigens

*Ptolemæus rex
Aegypti pul-
sus Romā acce-
dit.*

*Ptolemæi lar-
gitiones, & ca-
des legatorum
Alexandrino-
rum.*

Fauonius.

*Dio princeps
legationis cor-
ruptus.*

gens uenerit, amicitiam ei ne denegaueritis, nullis autem copijs eum adi-
ueritis: Sin secus feceritis, labores & pericula habebitis. Admirati igitur id
carmen ita ad rem præsentem congruere, omnia quæ de eo decreta fuerant
facta, antiquauerunt, C. Catonem tribunū plebis secuti. Atq; id ipsum ora-
culum in populum euulgatum est Catonis opera (non enim licebat Si-
byllinum ullum carmen populo enunciare, nisi id senatus decreuisset) nam
ut primū oraculi sentētia, quod fieri assolet, uulgō innotuit, ueritus Cato
ne id supprimeretur, Sacerdotes ad plebem produxit, ac priusquam sena-
tus quicquam statueret, eos coegit oraculum exponere. Quāto enim mi-
nus id eis licere uidebatur, tantō magis id populus urgebat. Igitur ea senten-
tia fuit oraculi, redditumq; Latine enunciatum est. Cum deinde sententiæ
dicerentur, alijsq; à Spinthere sine exercitu iuberēt Ptolemæum reduci, alijs
id à Pompeio duobus cum licitoribus fieri uellent (nam Ptolemæus oracu-
lo intellecto id ita fieri petebat, eiusq; literas A. Plautius Trib. pl. publicè
recitauit) ueriti senatores ne hæc ipsa res Pompeium adhuc maiorem effi-
ceret, sub prætextu mandata annonæ ei obstitērūt. Atq; hæc quidē L. Phi-
lippo, & Cn. Marcellino Coss. acta sunt, cognitisq; ijs Ptolemæus de redi-
tu desperauit, Ephesumq; profectus, apud Deam commoratus est. Ve-
rū anno præcedente inusitata quædam res, à nostro tamen opere non
aliena, euenit. Lex quædam apertè prohibebat, ne duo quidam ex una gen-
te idem sacerdotium haberent. Spinther autem Consul filium suum Corne-
lium Spintherem inter Pontifices referre cupiēs, cum in eum ordinem iam
antē Faustū Syllæ filium, qui ex gente itidem Cornelia erat, adscriptum ui-
deret, suum filium in Manlii Torquati genus adoptandum dedit, eoq; mo-
do legis uerba obseruata, ipsa autē res dissoluta est. Clodius ut primū Phi-
lippo & Marcellino Consulibus ædilitatem adeptus est (collata ei autem
hæc ultro erat, ut iudicium effugere posset) Miloni diem dixit, quod gladi-
atorum manum coegisset: quæ enim ipse fecerat, & quorum causa accusaba-
tur, de his contrā Milonis nomen deferebat, non quod Milonem se uin-
cere posse expectaret, qui defensores potentes, inq; his præcipuos Pom-
peium & Ciceronem habebat, sed ut eo obtentu & Miloni negocium exhi-
beret, & illos conuicijs agitare. Præter cætera hoc quoq; in illos parauit,
socios suos instruxit, ut cum ipse in concionibus interrogaret quis nam hu-
iusmodi (certum autem aliquod uitiū nominabant) in factis dictis ue suis
esset, hi Pompeium omnes exclamarent: Clodius quæ uel corporis uel alia-
rum rerum causa Pompeio uitio uerti poterant, sæpenumerō subitō de sin-
gulis ijs percontatus est, non tanquam Pompeium notaret: tum alijs inci-
pientibus Pompeiū nominare, alijs (ut fieri solet) acclamantibus, subsan-
natio in Pompeium tanta exorta est, ut neque quietus eam perferre posset,
neque ei simile ludibrium reponere uellet, sed uehementi ira ac confusione
afficeretur. Ita uerbo quidem Milo accusabatur: re autem Pompeius citra
responsionē coarguebat. Clodius quō magis propositū suū exequi posset,
non passus est etiam rogationem legis curiatæ fieri: itaque ne de causa qui-
dem ulla cognosci in iudicio licebat, ac tantisper quidem Milonis causa ea
conuicia & cædes fieri uidebantur. Interea temporis prodigia quædā eue-
nerant. Nam facellum quoddam Iunonis exiguum, quod in Albano super

Oraculum Si-
byllinū de Pto-
lemæi causa.

C. Cato Tr. pl.
Ptolemæi redu-
ctionem impe-
dit.

An. V. C. 698.

Faustus Sylla
Pontifex.
Clodius Aedi-
lis, Milonē de
ui postulat, Pō-
peium ludibrio
habet.

Prodigia.

f sub

Clodius Ciceronis domum demoliri denuo conatus.

Cicero columnas legum Clodianaſque deſcit, et ex Capitolio auſert.

M. Cato Tribunatū Clodij deſendit.

Cato que in Cypro egerit.

M. Cato Præturam oblatā reſpuit.

Cyprij ſerui. Clodius Catonem accuſat.

Cæſaris literis Clodius aduerſum Catonem inſtruitus.

ſub terra in monte Latino exauditus erat. Hæc cum uates explare inſtituerent, numen aliquod populo irāſci dixerunt, quod in locis quibuſdā ſacris atque religioſis ædes extruerentur. Ibi Clodius in Ciceronem inuadendi anſam naſtus, quod is in area Libertati conſecrata ædificaret, uerbis uehementer inſectatus eſt: ſemelq; eò ſe contulit, ut domum à fundamentis iterū dirueret: ſed id facere à Milone prohibitus eſt. Citero haud ſecus quàm ſi eam rem Clodius perfeciſſet, in iram uerſus, ac multa de eo queſtus, tandem aſſumptis Milone, Tribunisq; plebis aliquot, in Capitolium aſcendit, tabulaſq; in quibus legem de eius exilio Clodius poſuerat, deiecit. hæc tamen tunc ei à Clodio cum C. fratre Prætore ſuperueniente ademptæ ſunt. Poſt hæc tempore quo Clodius peregrè proſectus erat, obſeruato, iterum Cicero in Capitolium aſcendit, tabulaſq; eas ſecū domū ſuam deportauit. Ab hoc factō nihil iam alteri aduerſus alterū nec dictū nec factū foedū uideri, ſed ſe inuicē totis uiribus opprobrijs proſcindere, ne ab extrema quidē turpitudine ſe cōtinere. Cicero Tribunatū Clodij, quaſi eum contra leges geſiſſet, actaq; eius tanq; irrita exagitare: Clodius Ciceroni exiliū exprobrare, in id iuſtè eum miſſum, reditumq; ei iniquè decretū dicere. In hac cōtentione cū Clodius eſſet longè inferior, M. Cato reuerſus ad urbē eum reſtituit: quippe Ciceroni inſenſus, prætereaq; ueritus ne quæ in Cypro egſſet, (ea uerò magni faciebat, rataq; ea eſſe q; maximè uolebat) reſcinderent, quod eò erat à Clodio Tribunop lebis miſſus, ei promptè admodum adſuit. Porro Ptolemæus, qui inſulam Cyprum eò tempore habuerat, cum quid de ſe decretum eſſet, percepſſet, & neq; Romanis reſiſtere poſſet, neque regno exutus uitam ſibi ferendum duceret, hauſto ueneno oppetierat: Cyprij Catonem haud grauatiſſimè acceperunt, pro ſeruis ſe iam deinceps amicos ſociosq; Pop. Romani futuros ſperantes. Atq; eius quidem rei cauſa nihil Cato quod ſe extolleret habebat. Cæterum quia & reliqua negocia optimè cōſtituerat, ac multis mancipijs pecunijsq; ex facultatibus regijs collectis, nulli in ſe repetundarum accuſationi locum dederat, ſed ab omni crimine liber cuncta Romanis tradiderat, laudem rei benè geſtæ non minorē, quàm ſi uictor è bello rediſſet, adeptus fuit. Quod enim complures muneribus ſe corrumpi paterentur, id effecerat, ut pecunias deſpicere, quàm hoſtes ſuperare, rarior uirtus haberetur. Igitur Cato eam de ſe tum opinionem præbuit, ut honoribus qui uictoribus habentur, dignus exiſtimaretur, Conſuleſq; in ſenatu præturam ei decernerent, quam ei leges nondum concedebant. Eam Cato reſpuit, neq; geſſit, hocq; ipſo ſuam ſibi gloriam auxit. Clodius ſeruos ex Cypro aduectos, Clodios nominare intēdit, quod ipſe Catonem eò amandaſſet: ſed quia Cato obſtabat, non obtinuit. Igitur Cyprijſ cognomentum impoſitum eſt, nam ne Porcios quidem eos appellari, quod nonnulli inſtituerāt, Cato paſſus eſt. At Clodius Catoni, quod ſibi ſe oppoſuiſſet, ſuccenſens, adminiſtrationem eius calumnijs impetijt, rationeſq; eum actorum ſuorum poſtulauit, non quod putaret ſe eum alicuius iniuſti facti poſſe aguerē, ſed quia naufragio commentarij Catonis ferè omnes perierant: id pro ſe nonnihil facturū Clodius arbitrabatur. Adiūuit in hoc etiam negocio Cæſar Clodium, quanquam abſens: & ut quidam referunt, accuſationes ei contra Catonem per literas miſit. Crimini dabatur Catoni inter alia, quod cum de prætura ſibi conferenda ipſe Conſulibus perſuaſiſſet ut reſerrent, conſultō ſe eam omiſiſſe ſimulaſſet, ne repulſam paſſus uideri poſſet. Ita hi inter ſe contendebant. Pompeio autem in diuidendo frumento a-

liquantum

liquantum temporis insumendum fuit. cum enim multi propter spem quam in eo ponebant, ad liberalitatem excitarentur, intendit eorum descriptionem facere Pompeius, ut cum decore & ordine aliquo annonam hi largirentur. Atque id quidem ipse negocium cum sua sapientia, tum copia frumenti adiutus, non ita difficulter executus est: in petendo autem Consulatu plus negocij habuit, incurritque in reprehensiones. Molestia ei afferebant actiones Clodianae, ac praesertim, quod ab alijs quoque se despici uidebat, quos dignitate expectationeque ipse anteiret, contumelijsque ab his impetebatur, quibus priuatus etiam se honoratiorem fore sperauerat. Atque horum quidem nonnunquam tamen nullam rationem habendam cogitabat: (indigne enim ferre solebat in praesentiarum si quis sibi obtrectaret: post digressus, secumque suas uirtutes, & uitia aduersariorum ratiocinatus, pro nihilo eorum conuicia ducebat) sed hoc molestè admodum ferebat, Caesarem ita augeri, populoque eius res gestas tantae admirationi esse, ut iam Senatores ad Gallos, tanquam iam prorsus in seruitutem redactos, emitterent: in tantamque spem de Caesare populum erigi, ut uim pecuniae magnam ei decernerent. Itaque Pompeius Consulibus persuadere conabatur, ne Caesaris epistolas statim recitarent: sed omnino tantisper occultas haberent, donec ipsa rerum gestarum fama eodem pertingeret, utque successorem Caesari etiam ante constitutum tempus mitterent. Tanta erat in eo homine ambitio, ut haec quoque, in quibus adipiscendis Caesarem ipse adiuuerat, inuideret, euerfacque uellet: eumque sibi molestum haberet, quem magnoperè ornatum à se, ad suas res constituendas adhibuerat. Quamobrem populum secum incusabat, quod se neglecto iam Caesari studerent. Iam alias quoque indignabatur, cum populum uideret tantisper eum qui aliquid ipsis parauisset, in memoria habere, dum nulla accessio recens superueniret, semperque ad id quod de nouo paratum esset, (quantumuis id priore minus foret) consuetam suam ob satietatem, nouarumque rerum cupiditatem summa promptitudine se inclinare: inuidiaque adductam plebem omne id quod prius magna in existimatione fuisset, euertere, propterque spes suas id quod se recens ostentaret, euehere. Id atque Pompeius ferens, cum neque per Consules quicquam obtinere posset, Caesaremque maiorem iam factum intelligeret, quam ut sibi aduersus eum fides haberetur, non exiguam sibi rei curam habendam duxit. Ita uero existimabat, duas esse res, quae amicitias confunderent, metum scilicet, & inuidiam: idque ibi demum fieri, cum uel de gloria uel de potentia certamen initur. Nam quandiu ea utrinque aequalia sint, amicitiam quoque ualere: ubi alter alterum excellat, ibi & inferiorem inuidia permotum, odio superiorem prosequi: & potentiorum contemptu imbecillioris elatum, contumeliam ei inferre. Ita accidere, ut cum alter indignetur se inferiores ferre, alter praestantia sua sese extollat, ex pristina amicitia ad discordias ac bella deueniat. Huiusmodi cogitationibus Pompeius contra Caesarem cum sese armauisset, quod se solum ei desicendo sufficere posse non censeret, Crassum sibi coniunctionem magis adhuc reddidit, cuius auxilio niteretur. Cum inter se conspirassent, eas rationes iniuerunt, se si priuati manerent, nullius rei conficiendae spem habere: sin consulum cepissent, atque Caesarem aemulati ipsi quoque sese rebus gerendis dedissent, posse et eum adaequare, & ipsi coniunctis uiribus unicum eum quam primum superare. Eo modo omnia quae praese tulissent

*Que Pompeio
cause alterum
Consulatum petendi fuerint.*

*Populi fauor
quam diuturnus.*

*Ex amicitijs
qua ratione in
micitia fiant.*

*Pompeius Cras-
sum socium Ce-
saris deprimē-
di adsciscit.*

atque ex socijs quidam eos ad magistratum produceret, negauerunt se Con-
sulatum

Locus mendo-
sus.

Clodius Pom-
peio sese adiun-
git, et pericli-
tatur.

fulatum posthac gerere uelle, quem palam deposuissent, etsi nonnullis qui se antea in contentionibus adiuuissent, eum acquirere cuperent. Quoniam uero Consulatum extra id tempus, quod legibus praefinitum est, petebant, satisque constabat cum alios, tum Consules (etenim nonnihil uirium etiam Marcellinus habebat) obstituros, ne Consules ipsi declararentur: id effecerunt, ne eo anno comitia haberentur, summisso in hoc inter alios C. Catone, ut interrege prodito, secundum leges & petere magistratum ipsi, & capere possent. Et (fiebat enim hoc sub praetextu quidem Consulibus alias alio sub obrecto odornatis, re uera autem ab ipsis, igitur aperte infensi erant suis aduersarijs) uehementer indignatus est Senatus, adeo ut res ad pugnam quoque deueniret. & tunc quidem ita dirempti sunt. Cum eadem denuo euenissent, decreuerunt ut uestes mutarentur, quod in calamitatibus fieri solet: quamuis Catone ex concilio, cum frustra uerbis contendisset, proficiente, ne quid statui posset. Nam si quis eorum qui dissentiunt, intus sit, nihil decerni licet. * Eos enim occurrentes caeteri tribunipl. introitu prohibuerunt, eoque modo id decretum perlatum est: ac praeterea, ut solennes quoque ludos, qui tum exhibebantur, senatores inspicerent. Cum hoc quoque Cato impugnaret, frequentes exiluerunt, mutatisque uestibus redierunt, ut uel hoc modo eum deterrerent. Vbi ne sic quidem moderatior se exhibuit, in forum omnes prodierunt, populumque qui ad hoc confluerat, in summam maestitiam adduxerunt, dicente Marcellino, praesentemque statum deplorante: illacrymantibus autem reliquis, ingemantibusque, ita ut nemo quicquam contradiceret. His actis in curiam reuersi sunt, cum statuissent iram suam in autores malorum conuvertere. Interim Clodius ad Pompeium se iterum coniecit, eiusque partes sibi sequendas sumpsit: sperans fore, ut si Pompeio in his quae tum machinabatur consequendis auxilio fuisset, eum omnino suum deinceps haberet. Igitur ad plebem progressus in conueniente sibi amictu, nihilque eo secundum decretum factum mutato, contra Marcellinum & alios concionem habuit. Cum magna ex eo senatus indignatio cooriretur, Clodius abrupto sermone plebem reliquit, contendensque in curiam, parum absuit quin periret. Obuij enim facti senatores, ingressu eum arcuerunt: interimque ab equitibus circumdatus, discriptus utique fuisset, nisi plebem inclamasset. ibi multis cum igne accurrentibus, ipsos si quam uim in Clodium fecissent, cum curia combusturis, Clodius cum minimum ab interitu abfuisset, seruatus est. Pompeius nihil his territus, in senatum aliquando irrupit: decretoque quod iam fieri debebat, se opposuit, idque decerni prohibuit. Deinde Marcellino interroganti ipsum in publico, num nam re uera consulatum expeteret, sperantique ipsum haud facile confessurum, se magistratibus adipiscendis studere: Bonorum, inquit, uirorum causa magistratu mihi nihil opus est, sed propter turbulentos eum uel maxime peto. Itaque cum Pompeius aperte in hoc esset, Crassusque idem rogatus, non quidem similiter confiteretur, sed ne inficias quoque iret, ac more suo mediam uiam ingressus, omnia se quae ex usu reipublicae futura crederet, facturum diceret: territus Marcellinus, qui eum sequebantur, horum apparatu, atque aduersatione, in posterum curia abstinerunt. Cum autem non conueniret is numerus, quem ad decretum faciendum leges praescribunt

De senatu lo-
quitur, ut op-
presso.

initio de ipsis potuit, sed ipse adoptionem ita transiuit. Non tamen aut uestem lugubrem posuerunt, aut ad solennes coetus prodierunt, non in Capitolio Iouis sacrificio interfuerunt, non ad ferias Latinas (quae tum de nouo ob

ob non rectè peractum quiddam celebrabatur) in montem Albanum uenerunt: sed quasi in seruitutem redacti, & neque magistratuum capeffendorum, neque ciuiliū actionum obeundarum potestatem habentes, ita reliquam anni partem exegerunt. Post hæc Pompeius & Crassus ex interregno Consules creati sunt, cum nemo eorum qui antè eundem magistratum ambiuerant, obnunciaret. Et L. quidem Domitius, qui in petitione ad ultimam usque diem perseverauerat, tum quoque sub noctem domo egressus, in concionem contendebat: at puero suo, qui laternam præferebat, occiso, territus, ultra progressus non est. Ita cum nemo planè illis resisteret, atque ad hæc P. Crassus, M. Crassi filius, Cæsarisque eo tempore legatus, eiusdem rei causa milites Romam adduceret, facile Consules creati sunt. Cum eo modo principatum cepissent, reliquos quoque magistratus ijs conferri curauerunt, quos sibi idoneos intelligebant: Catonemque, ne præturam obtineret impedierunt, quem uidebant ea quæ agebantur non toleraturum: nolebantque ei ad contradicendum uires legitimas accedere. Ac Prætorum quidem, quod Cato nihil ui agendum sibi ducebat, comitia pacata fuerunt: in Aedilibus autem Curulibus creandis ita res ad cædem deuoluta est, ut Pompeius multo sanguine aspergeretur. Qui à populo delecti erant, eos sibi supplices factos Pompeius & Crassus (ipsi enim comitia habebant) ad ædilitatem admiserunt: cæteros autem Aediles ac plerisque Tribunos plebis societate sibi coniuxerunt: soli duo Tribuni plebis C. Atius Capito, et P. Aquilius Gallus non astipulati sunt. Creatis magistratibus, Pompeius & Crassus his quæ expectebant agendis animum intenderunt. Atque ipsi quidem neque in senatu neque apud populum de his uerba fecerunt, nulliusque se rei indigere planè præ se tulerunt: C. uero Trebonius Tribunus plebis legem conscripsit, qua alteri Syria cum uicinis regionibus, alteri Hispaniæ (nam ibi quoque nuper motus quidam exorti erant) ad quinquennium assignabantur: utque sumerent sibi quantum uellent militum ex ciuibus & socijs, bellumque & pacem cum quibus ipsis uideretur, contraherent. Grauius hoc multi, atque in primis amici Cæsaris, tulerunt, quod futurum erat, ut si hi ea quæ intendebant, obtinuissent, Cæsar, cui imperij tempus ferè exiuerat, in arcem redigeretur. Hac de causa cum se ad impugnandum rogationem eam nonnulli pararent, ueriti Consules ne his quæ moliebantur exciderent, Cæsari quoque se imperium ad triennium (ita enim re uera inuenitur) prorogaturos dixerunt, eoque modo illos in suam sententiā perduxerunt. Neque tamen antè de eo ad populum retulerunt, quam suæ ipsis res essent confirmata. Nam qui Cæsari cupiebant, eo modo præoccupati quiescebant: cæteri plerique metu capti se continebant, satis habentes si uel ita incolumibus esse liceret. M. autem Cato & Fauonius omnia quæ ab istis agebantur, impugnabant, inter alios adiutores duos Tribunos plebis habentes: sed eos libertate sua utentes id potissimum conatu suo frustratum est, quod pauci multis repugnarent. Et Fauonius sanè, cum ad contradicendum unica hora à Trebonio concessa ei esset, eam frustra de ipsa temporis angustia clamando consumpsit. Catoni autem duæ ad concionem horæ obtigerant. Is eo, in quo res uertebatur, totoque negotio omissio, tempus more suo consumpsit, antequam quicquam de eo quod in manibus erat, diceret: non quod oratio ipsum quam de causa haberet, deficeret, sed ut silentio sibi à Tribonio indicto, dum adhuc superessent quæ diceret, eundem hac ipsa de causa incusare posset. Satis enim comperit habebat Cato, se, ne si tota quidem die peroraret, effecturum ut quæ

Pompeius & Crassus Cons.

II.
An. V.C. 699.
L. Domitius
Consulatus petens propè cæsus.
P. Crassus.

M. Cato præture repulsam passus.

Aediles Curules per tumultum electi.

C. Atius Capito.

P. Aquilius Gallus.

C. Trebonius rogatio.

Cæsari imperium in tres annos prorogatum.

M. Cato & Fauonius Trebonianæ legi resistunt.

*Privati in co-
mitijs populi
primi senten-
tias dicunt.*

uellet ipse, decernerentur. Itaque iussus tacere, non statim dicendi finem fecit, sed ex concilio etiam exturbatus raptatusque reuersus est: tandemque in carcerem etiam iussus abduci, nihil remisit. Ea igitur dies ita extracta est, ut ne dicendi quidem copia Tribunis unquam fieret. Nam in omnibus comitijs ubi quid cum populo agendum erat, prius priuatis hominibus concio dabatur quam magistratum tenentibus, ne quis nimirum potentioris, ut fieri a solet, sententiae praeuentus, suam ipse supprimeret, sed summa cum libertate quod sentiret exponeret. Quam ob rem Gallus timens, ne postridie foro intercluderetur, aut maiorem etiam iniuriam aliquam acciperet, sub uesperum in Curiam ingressus, in ea pernoctauit: cum quod eo in loco se tutum crederet, tum ut summo mane in concionem prodire posset. At Trebonius omnibus Curiae ianuis occlusis, effecit ut is & noctem, & diei maiorem partem frustra ibi exigeret. Atium, Catonem, Fauoniumque & caeteros, qui cum his erant, alij quidam de nocte occupato loco, concionis aditu prohibuerunt. Cumque Fauonius & Ninnius occulte eò introissent, Cato autem & Ninnius alijs quibusdam insistentes, ab ijsque in sublime eleuati, concionis soluendae causa de coelo seruatum esse dicerent, uterque horum à famulis tribunorum expulsus est: illos autem, caesis quoque nonnullis, iisdem famuli uulnerauerunt. Perlata lege, populoque iam à concione degrediente, Atilius Gallum sanguine perfusum (ui enim ex concione pulsus is uulnus acceperat) ad eos qui adhuc aderant produxit: ijsque ostendit, dictisque his quae ad causam faciebant, magnū motum excitauit. Eo Cōsules percepto, qui haud procul inde rebus suis intenti stationes agebāt, magna celeritate superuenerunt cum manu suorum, quam haud exiguam secum habebant: territisque omnibus, concionem iterum conuocarunt, ibique de rebus Caesaris decretum fecerunt, frustra iisdem qui ante quoque restiterant, reclamare aggressis. His confirmatis, poenam priore adhuc grauiorem contra eos qui largitiones fecissent, constituerunt: quasi uerò ipsorum delicta haud palam essent, qui non pecunia, sed ui magistratum occupassent. Sumptuariam quoque legem (nam in quotidiano uictu sumptus ad summum excreuerant) promulgare intenderunt, quanquam ipsi ad extremum luxus mollicieque prouecti: quod ipsum quoque in causa fuit, quo minus ea perferretur. Hortensius enim, qui ex ijs qui maximos sumptus facerent, erat, urbis magnitudine uerbis explicata, Consulibusque sumptuositatis domesticae, magnificentiaeque ergò collaudatis, eorumque uita suae orationi tanquam in subsidium adhibita, ut à proposito discederent effecit. Nam disceptationis ea de re moti uerecundia, quodque non uideri nollent, qui quae ipsi usurparent, eadem alijs inuiderent, ultrò rogationem istam omiserunt. Iisdem diebus id quod etiamnum insigne habetur, theatrum Pompeius dedicauit, in eodemque spectacula cum musica, ludosque gymnicos exhibuit: atque in Circo equorum certamen, multorumque & uarij generis beluarum uenationes praebuit. Quinque enim dierum spacio quingenti leones cōsecti sunt, elephantique octodecim cum armatis depugnauerunt, partim in ipsa pugna mortui, partim paulo post. Nam populus aliquos etiam inuito Pompeio miseratus est, cum uulnerati à pugna destitissent, circumeuntesque ad coelum proboscibus lamentati sunt, ita ut sermoni occasionem praerberent, non id ab ipsis temere aut casu fieri, sed iusiurandum, quo persuasi ex Africa traducti erant, implorantibus, suisque uindictam deos poscētibus. Fertur enim haud prius eos in naues ingressos esse, quam à ducentibus iuramento sibi cautum esset de omni iniuria. Id uerum sit,

*Largitionum
poena aucta.*

*Sumptuariam
legem Horten-
sius impedit.*

*Theatrum Pom-
peij, et specta-
cula.*

*Elephantorum
natura.*

fit, nec ne, nō scio: certè hoc quoque memoriæ proditum est, præter quàm quòd elephantī sermonē patriū percipiānt, rerum quoq; eos cœlestium intelligentiā esse præditos. Hinc in nouilunijs, antequam in cōspectum hominibus luna perueniat, eos ad aquam perēnem accedere, eaq; sese lustrare. Ego & hæc ita accepi: & hoc præterea, id theatrum nō à Pompeio extructum esse, sed Demetriū libertū eius id ex pecunijs, quas dum miles sub eo esset, parauerat, condidisse: isq; rectissimè nomen eius facti ad Pompeiū retulit, ne malè audiret, quòd libertus tantum pecuniæ collegisset, unde tantos sumptus facere posset. Enimvero his muneribus Pompeius haud uilem à populo gratiam iniuit: cæterum in cōscribendo exercitu cum Crasso, quoad ea quæ ipsis decreta erant, uterentur, magnopere eos offendit: multitudineq; poenitentia correpta, Catonem reliquosq; laudauit. Quare Consules moti, prætereaq; quòd nōnulli Tribb. pleb. iudiciū quod uerbis quidem contra legatos illorum, re autem uera aduersum ipsos Consules & eorum acta instituebatur, parabāt, uestem (neque enim uī quicquam agere audebant) tanquam in calamitate aliqua, lugubrem sumpserunt, quod idem à Senatoribus quoque factum est qui Consulibus studebant: quam tamen mox mutata sententiā, nulla alia etiam occasione accepta, posuerunt. Cum uerò Tribuni plebis obstarent, ne milites conscribere Consulibus liceret, ijsq; decretas expeditiones rescindere conarentur, Pompeius id agrè non tulit. Statim enim suos emiserat legatos, ipseq; haud inuitus ad urbem manebat, tanquam ea egredi prohibitus ob procurationem rei frumentariæ, ut & Hispanicas res per legatos curaret, & ipse per se cætera in Italia Romæq; administraret. Crassus uerò cui neutrum horum aderat, ad arma se conuertit. Tribuni plebis, quia suam libertatem armis destitutam in actionibus eius prohibendis infirmam esse uidebant, à reclamando destiterunt: sed multis eum asperisq; dictis iactauerunt, ipsumq; diris deuouerunt, quasi uerò non in rempub. ea execratio esset redundatura. Nam & in Capitolio consuetas ei expeditionis causa preces obēti, auspicia infesta, prodigiaq; obnunciauerunt, & proficiscentem multis imprecationibus persecuti sunt. Atius quoq; in carcerē eum abducere aggressus est: sed intercedētibus reliquis Tribuni plebis, pugna morā rei iniecit, atq; inter eam Crassus pomerio egressus est: isq; seu casu, seu uī imprecationum, haud ita diu post periit.

*Demetrius pō
peij libertus lo
cuples.*

*Delectib. Con-
sulum populus
molestatus.*

*Crassus Tribu
norū plebis exe
crationibus im
petitus.*

*Atius Crassum
inhibere uult
proficiscentē.*

*Cæsar Venetos
subigit.*

Cæsar Marcellino Philippoq; Coss. in Venetos expeditionem suscepit. Habitant hi ad Oceanum, missosq; ad se frumenti petendi causa Romanos milites comprahenderant, legatosq; deinde ad liberandum eos missos retinuerant, spe per eos suos obliides recuperandi. At Cæsar obliides minime quidem reddidit: sed dimissis hinc inde suis, alijs ut eorum qui Venetos in defectione adiuuissent, regiones inuaderent, ne cōiungi eorum inter se auxilia possent: alijs ad eos qui sub fide erant Romanorum, qui cauerent ne quid ab his moueret, ipse in Venetos profectus est, præparatis in mediterraneis regionibus id genus nauigijs, quæ ad æstum maris ferendum essent idonea. His per Ligerim fluuiū deductis, totam propemodū æstatem frustra absumpsit. Erant enim Venetorum urbes in locis natura munitis sitæ, ut pedibus adiri nō possent: ac ferè omnes Oceano alluebantur, ut neq; pedestri itinere adiri facile possent: neq; nauibus, ob æstum maris subinde incitatum minuentemq; littorisq; difficultatem. Itaq; Cæsar summam difficultatē pertulit, donec ab interiori mari Decimus Brutus cum celeribus nauibus eodē peruenit. Ac ne ea quidem classe sibi pugnandum existimabat:

Naues Romanorum & Venetorum.

Nauele cū Venetis prælium.

Cæsar in Morinos & Menapios arma uertit.

sed barbari dum nauium exiguitatem atq; infirmitatē contemptui habent, superati sunt. Erant enim Romanorum naues ad morem nostræ nauigationis comparatæ, ut & leues essent, & celeres: barbarorum uerē, ut quæ propter continuum æstum maris sæpius in sicco destituendæ, atq; ad perferendam uim affluxus refluxusq; accommodatæ essent, mole ac uelocitate longē ijs præstabant. Inde factū est, ut barbari, qui eiusmodi naualis prælii periculum nunquam antè fecissent, conspectas Romanorum naues, earumq; usum despiciati primò intuitu, confestim suas ex portu contrā educerent: minimi rem negocij fore putantes, ut eas contis sub mare detruderent. Incitabantur autem uento multo, eoq; uehementi, quòd uelis ex alutis confectis uterentur, quæ omnem uenti impetum affatim exciperent. Brutus, quandiu uentus eorū uelis incumberet, ueritus & copiam & magnitudinem nauium hostilium, uentiq; impetum cum eorum conatu facientem, aduersam suam classem hostibus constituere non est ausus: sed ad hoc se composuit, ut relictis omnino nauibus, insultus hostium in terra depelleret. Cæterum cum subitò uentus cecidit, tranquillitasq; in mari extitit, iamq; hostium naues ne remis quidem incitari potuerunt, sed immoræ quodammodo propter pondus suum constiterunt: ibi demū recepto animo, suas naues aduersum hostem eduxit, cōsertoq; prælio in summū barbaros periculū redegit. nam & circumnauigabat citra discrimen, & per medios exibat: ac modò adoriēdo, modò se recipiēdo, quemadmodū singulis momētis ex usu fore putabat, ac iam multis unam nauem circumsistendo, iam equali numero, aliquando etiam minori congressus depugnabat. Vbi se superiorem posse fieri sentiebat, hostē urgebat, nauesq; eius aut abreptas submergebat: aut transcensu in eas facto, classicorum militum cædem faciebat: sin aliqua in re inferior foret, facili mē recedebat. ita semper meliore conditione certabat. Barbari neque sagittarum, neque saxorum iaculatione opus fore rati, nihil horum parauerant: inde fiebat ut aliquam comminus congregientes propugnandi sui rationē haberent: sin quis uel modico intercedente spacio eminus pugnaret, ei resistere nullo modo possent. Itaq; omni spe defendendi exclusa, uel uulnerabantur, uel moriebantur: nauiumq; aliæ ab hostibus discerpebantur, aliæ incensæ conflagrabant, quædā uiris nudatæ trahebantur. Quo uiso, reliqui milites classici partim se ipsos, ne uiui in potestatem hostium uenirent, interemere, partim in mare se abiecerunt, ut uel sic in naues hostium conscenderent, uel à Romanis omnino interirent: quibus animo atq; audacia nequaquam posteriores, nauium stabilitate circunuēti, in summam perniciem deuenierant. Quin etiam ne quo fortassis denuò uento incumbente moueri eæ possent, falces longurijs affixas è longinquo Romani intentabant, quibus & funes prærumpebant, & uela scindebant. Ita Veneti quasi terrestre prælium contra Romanos de nauibus pugnantes coacti sustinere, pleriq; in ipso prælio perierunt: reliqui omnes capti sunt. Cæsar præcipuis eorum necatis, cæteros uendidit: ipse in Morinos, eorumq; finitimos Menapios arma conuertit: quos & hoc facto terrore se occupaturū, & non magno cum negotio debellaturum arbitrabatur. Nullam eorum partem tamen subegit. Habitāt ij populi non in urbibus, sed in tugurijs: itaq; in montes densissimis syluis obsitos conuafatis ijs quæ in summo precio habebāt, plus damni Romanis qui eò accefferant dederunt, quàm ab ijs acceperunt. Intendit quidem Cæsar ad ipsos montes sylua incisa subire: sed ob earū magnitudinem, ac quòd hyems iam suberat, desperata re abstinit. Cum adhuc

in

in Venetis esset Cæsar, Q. Titurium Sabinum legatum in Vnellos miserat, quibus præerat Viridouix. Eum Titurium initio uehemens timor ob multitudinem eius gentis inceserat, ita ut sua castra defendere satis superque putaret. Postea quam uero animaduertit animorum quidem illis plus hinc accessisse, ipsa tamen re non esse formidabiles (quæ ferè barbarorum est natura, ut uanis comminationibus omne id, cuius causa terribiles haberi uelint, effundant) animum recollegit. Confligere quidem aperto Marte cum hoste, ut qui numero longè præualeret, ne sic ausus est: uerum eò illexit, ut castra eius loco edito polita oppugnanda sibi imprudenter statuerent barbari. Cum quodam ex his Gallis, quos auxiliij causa secum habebat, rem componit, ut is ad hostes perfugæ loco transiret sub uesperum, barbarisque persuaderet Cæsarem magna clade affectum esse. Creditum hoc à barbaris est, qui cibo potuque repleti, nihil cōsiderationis adhibebāt. Itaque ad opprimendos Romanos, ne ex suis manibus elaberentur, statim cōtenderunt, apporatis etiam secum sarmentis lignisque, quod existimabant ne nunciū quidem eius cladis à Romanis reliquū debere fieri, tum per cliuum sursum contenderunt, magnaque eum celeritate, nemine prohibente, conscenderunt. Neque antè Sabinus castris se extulit, quàm in manibus se plerosque habere sensit, tum demum undiquaque in hostem ex improviso decurrit: primisque terrore incusso, omnes per decliue deturbauit. Ibi eos inter recedendū partim à se inuicem, partim uirgultorum fascibus impeditos, ita cōcidit, ut neque hi, neque cæteri in posterum quicquam conari auderent. Incōsultò enim omnes Galli ad quascunque res inexplibili cupiditate feruntur, ita neque audacia, neque timoris modum sciūt, sed cum ab audacia in subitum metum, tum ab hoc in temerariam audaciam ruunt. Iisdem ferè diebus P. Crassus M. F. totam propè Aquitaniam subegit, quæ pars & ipsa Galliæ est, Celtarum finem attingens, atque præter Pyrenæos ipsos montes ad Oceanum pertinēs. Eò cum exercitu profectus Crassus, Apiates prælio superauit, urbem eorū expugnauit, paucis nonnullis ex uniuerso exercitu in quodam colloquio amissis. Quos dum acriter ulciscitur, alios populos conuenisse ad arma uidet, eosque milites ad se Sertorianos ex Hispania accersisse, bellumque ab his magis arte militari, quam temeritate administrari, existimareque eos fore prope diem, ut Romani inopia rei frumentariæ finibus eorū excederent. Quibus motus, metus opinionem de se hostibus præbuit, atque ita in contemptū adductus, non tamen ut congredi secū uellent, effecit. Cæterum eos iam nullam à Romanis uim timētes, subitò in ipsis castris adortus est. Ea parte, qua oppugnabat, nihil obtinuit, erūpentibus barbaris, ac summa ui propugnantibus. Sed cum omnes copias suas in eum locum uertissent, Crassus partem suorum ad alteram partem castrorum circunduci curat, qui eam uiris uacuum cum cepissent, in hostium inde terga inuasunt. Ita & hi ad internicionem cæsi sunt, & reliqui populi sine certamine cōditiones pacis acceperunt. Hæc ea ætate gesta. Cum apud socios in hybernis Romani essent, Tenchtheri & Vsiptes, Germani populi, cum quod à Sueuis exacti, tū quod à Gallis accersiti essent, Rhenum transgressi in Treuironum fines peruenerunt. Ibi cum Cæsarem inuenissent, metu eius adducti legationem ad eum mittunt, qui & fœdus icerent, & uel attribui sibi aliquam regionem peterent, uel concedi, ut occuparent ipsi. Cum nihil horum impetrauissent, primum polliciti sunt, se libenter domum regressuros, petieruntque inducias: sed cum postea paucos Cæsaris equites ad se accedere uiderent, qui ætate erant ualidiores

Vneli à Q. Titurio Sabino uicti.
Viridouix.
Barbarorum ingenia.

Sabini strata-gema.

Gallorum temeritas.
P. Crassus Aquitanos subegit.

Bellum Cæsaris contra Vsiptes et Tenchtheros.

ijs

ijs contemptis, poenitentia actorum correpti, omiffaꝫ profectio, equi-
 tes Romanos nihil timētes uiolauerūt: sublatiſq; exinde animis, bello uten-
 dum ſibi ſtatuērunt. Maioribus natu ea res probata minimē eſt: ijꝫ inuitis
 iunioribus ad Cæſarem profecti, cauſa maleficiꝫ in paucos cōiecta, ueniam
 implorarunt. Eos Cæſar tanquam haud multo poſt reſponſum laturos, reti-
 nuit: ipſe ad reliquos in caſtris commorantes contendit: eoſq; meridian-
 tes, neq; hoſtile quicquam expectātes, quòd ſui cum Cæſare eſſent, aggreſ-
 ſus, facta irruptione peditum ingentē cædem edidit: qui nullo arma capien-
 di ſpaciò ſibi relicto, inter carros promiſcuē cum coniugibus & liberis per-
 turbati uerſabantur. Equitatus tum fortē aberat, qui ut hac de re certior eſt
 factus, domum ē ueſtigio contendit, atq; in Sicambros iam receſſerat. Cæſar
 eò miſſis ſuis, eos ſibi dedi poſtulauit, non quòd id ſe impetraturū ſperaret,
 neq; enim tum tantus Romanorum terror eos qui trans Rhenum incolūt,
 habebat, ut id genus iuſſis eorum obtemperarent: ſed ut hanc occaſionem
 Rheni tranſeundi haberet. Maiori enim quàm ullus unquam antē Roma-
 nus imperator, rerum gerendarum cupiditate flagrabāt: habebatq; in ani-
 mo, non modò Germanos longē Galliarum finibus arcere, ſed in ipſorum
 quoq; terras proficiſci. Itaq; cum equites nō dederentur, atq; ipſe ab Vbijs,
 qui Sicambrorum uicini, ijdemq; hoſtes erant, uocaretur, Rhenum ponte
 conſtratum tranſijt. Sed cum Sicambros in loca munita ſe recepiſſe inueni-
 ret, Sueuos autem ad auxiliū his ferendum coire, intra uigelimum diem
 regreſſus eſt. Rhenus ex Alpiſibus Germaniæ, paulò ſupra Rhætos oritur.
 inde uerſus occidentem profluens, ad ſiniſtram, Galliam eiꝫ incolas, ad
 dextram Germanos diuidit, tandemq; in Oceanum exit. Hic enim limes in
 hunc uſq; diem earum regionum habetur, ab eo tempore, quo diuerſa no-
 mina adeptæ ſunt: ſiquidem antiquitus populi qui ex utraque parte Rheni
 habitabāt, Celtæ uno nomine appellati ſunt. Cæſar cum primus Romano-
 rum Rhenum tranſmiſiſſet, deinde in Britanniam profectus eſt, Pompeio
 Craſſoq; Coſs. Britannia millibus paſſuum ad minimum LVI, à Galliæ par-
 te ea, quam Morini habitant, diſtat. uergit autem præter cæteram Galliam,
 fereq; totam Hiſpaniam, in mare ſeſe extendens. Primis Græcorum Roma-
 norumq; ne eſſe quidem eam compertum fuit, poſteriores in cōtrouerſiam
 adduxerunt, continens ne ea terra, an uerò inſula eſſet, multaꝫ de utraq; o-
 pinione conſcripta ſunt ab ijs qui certi quidem nihil nouerant (quippe qui
 nec uidiffent, nec ab indigenis qualis eſſet, accepiſſent) ſed coniecturis
 tantum, quantū uel ocij uel ſtudiꝫ ſingulis aderat, niterentur. Succeſſu tem-
 poris, prius quidem ſub Agricola Proprætore, noſtris autem temporibus
 ſub Seuero Imperatore, liquidò deprehenſum eſt, eſſe inſulam. In eam traij-
 ciendi cupiditas Cæſarem inceſſit, cum Gallias pacaffet, Morinosq; etiam
 in ſuam poteſtatē redegiſſet. Nauigatio ei cum peditatu ex animi quidem
 ſententia ſucceſſit: nō tamē eò loci appulit claſſem, quò ex uſu erat. Etenim
 Britanni fama aduentus eiꝫ accepta, omnes ad egrediendum idoneos lo-
 cos anteceperant. Itaq; Cæſar promontorium quoddam in mare procur-
 rens circumuectus, ex altera parte terræ acceſſit. Ibi hoſtes in paludibus e-
 exercitum deponenti occurrentes fudit: ac priuſquam ad auxilia amplius
 cōcurreretur, terram occupauit: inde Britannos quoq; impetum facientes
 repulit. Ac quanquam paucos illi ſuorum amiſerant (nam eſſedariꝫ & equi-
 tes ferē erant: itaq; Romanis, quibus equitatus nondum uenerat, facile fu-
 ga ſeſe eripiebant) tamen perculſi fama eorum quæ in continente à Roma-
 nis

Sicābris Cæ
 ſar profugos
 ſichteros po
 ſtulāt.

Rheni deſcri-
 ptio.

Celtæ.

Britannia.

Agricola.

Cæſaris in Bri
 tannia res ge-
 ſtæ.

nis gesta audiebant, maximeque quod ad se nauigare ausi fuissent, egrediens in terram potuissent, Morinorum quosdam amicitia sibi iunctos ad Cæsarem mittunt, pacemque petunt: obsidesque postulanti, daturos se pollicentur. Verum cum interim Romanorum naues & quæ aderant, & quæ iam aduehebantur, tempestate affligerentur, sententiam mutauerunt. Aggredi Romanos, quia custodijs utebantur exquisitis, palam non ausi, quosdam ad petendos commeatus tanquam in amicorum regionem missos, exceperunt: paucisque demptis (nam celeriter reliquis à Cæsare subuentum est) interfecerunt. Ipsa deinde castra oppugnare aggressi, re infecta, non sine sua clade depulsi, non tamen ante pacem acceperunt, quam sæpius aduersam fortunam experti sunt. Pacem ipsi dare Cæsar nequaquam in animo habuerat: sed ingruente hyeme, cum nec satis copiarum secum haberet ad bellum ibi locorum gerendum, parsque reliqua exercitus tempestate disiecta cursum non tenuisset, præterea ob suam absentiam noui in Gallia motus coorti essent, contra animi sui sententiam bellum composuit, postulatis adhuc pluribus obsidibus, quorum tamen exiguam partem accepit. Ita in continentem Cæsar reuectus est: & quæ concitata se absente fuerant sedauit, nihil neque sibi neque Romæ ex Britannia adeptus, præter gloriam expeditionis in eam susceptæ, quod cum ipse magnopere uerbis exornabat, tum ad urbem Romani mirifice extollebant. Ea quippe quæ ignota antea fuissent, sibi cognita, accessaque, quorum prius ne fama ad se peruenisset, uidentes, futurorum spem animo iam præcipiebant tanquam præsentem: & si qua se consecuturos sperabant, ipsi quasi iam partis exultabant. Itaque harum rerum gestarum causa supplicationem dierum x x decreuerunt. Quo tempore hæc gerebantur, Hispania quoque concitata fuit, ac propter eos motus Pompeio decreta. Quidam enim rebellionem facta, Vaceos duces sibi seditionis delegerant, eosque imparatos etiamnum Metellus Nepos prælio fudit. Eundem ipsi Cluniam oppugnantem aggressi superarunt, Cluniamque ceperunt: atque alibi uice uersa uicti, non tamen eo reducti sunt, ut subigi facile possent. Multitudine enim Romanis longè præstabant: itaque Nepos satis habuit, si citra periculum quiete frui posset. Eodem tempore Ptolemæus reductus est, regnumque recepit, quauis decreto facto omne ei auxilium Romani abnuissent, atque adhuc largitionibus eius infensi admodum essent: ea tamen res à Pompeio & Gabinio perfecta est. Tanta tum potentia, diuitisque contra cum populi, tum senatus decreta uis erat, ut cum Pompeius Gabinio Syriæ tum præfecto mandaret, Gabinius autem expeditionem faceret, quorum alter gratia, alter largitioni concedebat, inuita re publica, & tum ea, tum oraculo neglecto, tamen is reduceretur. Dies quidem eius rei causa Gabinio dicta est, sed partim Pompeij opera, partim pecunijs effectum est, ne damnaretur. Ea tum temporis confusio Romæ erat, ut cum Gabinius exiguam earum pecuniarum, quibus ipse corruptus fuerat, partem magistratibus quibusdam iudicibusque largiretur, non modo illi debita poena non irrogata sit, sed reliqui quoque docti sint pecuniæ causa delinquere, quippe cum se ea facile à supplicio redimere possent. Atque Gabinio quidem ea tum ut absolueretur auxilio fuerunt. Idem post cum ob alias nonnullas causas, tum quod ex prouincia quater millies sestertium, eoque amplius, compilasset, in iudicium pertractus, damnatusque est. Duæ res Gabinio cum primis mirandæ euenerunt: altera, quod cum priori iudicio pecuniæ ergo absolutus esset, posteriori eiusdem causa potissimum damnatus est: altera, quod cum priore iudicio Pompeius longè remotus Gabinium per

Motus in Hispania.
Metellus Nepos.

Auaritia, et turpis lucri cupiditas apud Romanos.

Gabinus ut absolutus et damnatus.

focios

Gabinus provinciam affligit. socios eripuisset, tunc in suburbano, fereq; ad ipsum Tribunal praesens, nihil profuit. Porro omnis ea res ita habet. Gabinus cum multis maleficijs Syria afflixisset, adeoq; plus damni q; praedones, qui tum maxime uigebant, dedisset provinciae, omnem quaestum quem inde ceperat pro minimo ducens, primum ad expeditionem in Parthos faciendam, quod praediuites erant, *Phraates.* animum adiecit, atq; ad eam se parauit. Phraates enim a filiis per scelus sublatum *Orodes.* Orodes in regno successerat, fratre suo Mithridate ex Media, cui imperabat, eiectione: Isq; ad Gabinium confugiens, permouit ut se in reditu conciliando adiuuaret. Sed simul Ptolemaeus cum literis Pompeij aduenit, magnaq; pecuniam cum Gabinio, tum exercitui se partim illico, partim postq; restitutus esset, daturum pollicitus est: statim Gabinus Parthico negotio omisso, in Aegyptum contendit. Lege cautum erat, primum ne quis praefectus extra provinciae fines proficisceretur, deinde ne quod suo arbitrio bellum susciperet, *Gabinus ut Ptolemaum restituerit.* ad haec & populus, & Sibylla interdixerant, ne Ptolemaeus reduceretur: sed Gabinus quanto magis id uetitum sciebat, tanto maiorem inde quaestum faciebat. Itaq; relicto in Syria filio Sisenna, admodum paruo natu, cum perpaucis militibus, atq; ita provincia, quae sibi obtigerat, praedonum iniurijs adhuc magis exposita, ipse in Palaestinam profectus, Aristobulum (qui Roma profugus, tumultus aliquos ciebat) comprehensum Pompeio misit, imperatoq; Iudaeis stipendio, in Aegyptum profectus est. Regnum Aegyptiorum ea tempestate obtinebat Berenice. Ea quanquam Romanos metuebat, *Berenice regina Aegypti.* nihil tamen mansueti Ptolemaeo exhibuit, sed accersito quodam Seleuco, *Seleucus.* qui regiae eius stirpis, quae in Syria quondam floruerat, esset, eum & maritum appellauit, & regni belliq; consortem fecit. Vbi nullius precij hominem uidet, occiso eo, *Archelaus.* Archelaum Archelai filium, illius qui ad Syllam defecerat, uirum rebus gerendis aptum, qui tum in Syria degebat, eisdem conditionibus ad se pertraxit. Poterat statim initio nascens malum opprimere Gabinus: *Gabinij audacia.* nam id quod rei erat, suspicatus, Archelaum ceperat, ut iam nihil negotij restaret: Sed ueritus, ne quasi nulla magna re gesta minus pecuniae, quam conuenerat, a Ptolemaeo acciperet, ad haec sperans propterea quod acris, ac magni nominis Archelaus haberetur, maiorem sibi pecuniae summam futuram: insuper ab ipso Archelao magna uirum nummorum accepta, hominem quasi is aufugisset dimisit.

* * *

Eo modo Gabinus nemine obsistente, Pelusium peruenit, hinc duplici acie instructa progressus eadem die Aegyptios occurrentes fudit, mox & *Alexandrino -* flumen classe, & terram armis obtinuit. Nam Alexandrinis quidem ad *rum ingenia.* audenda omnia satis est animorum, naturaq; sunt ad temere uerbis exequenda quaecumq; sibi proposuerint, promptissimi: lidem ad bellum, eiusq; labores omnium sunt ineptissimi, quahquam in seditionibus (quae apud eos & frequentissimae, & maximae eueniunt) ad caedes subinde deueniant, contendendiq; de re proposita studio uitam maxime contemnant, in hisq; perire bonum quoddam in primis expetendum existiment. Iis igitur uictis Gabinus, occisisq; praeter alios etiam Archelao, uestigio omni Aegypto potitus est, eamq; Ptolemaeo reddidit. Isq; filiam, reliquosq; primum ac locupletissimum quemq; ut qui plurima pecunia opus haberet, interemit. Gabinus cum ad hunc modum Ptolemaum restituisset, nihil de his actis Romam per literas nunciauit, ne ipse suorum delictorum delator existeret. Caeterum occultum esse tantum facinus non potuit, statimq; id populus comperit,

perit. Cum Syri plurimum de Gabinio quererentur, idēq; & alijs de causis, & quod per absentiam eius à prædonibus infestati uehementer essent, cum item crebræ accederent publicanorum querelæ, qui cum per eos impediti uectigalia comportare nequissent, magnum æs alienum conflauerant, irati Romani rem eam iudicandam statuerunt, parati Gabinium condemnare: Ciceroq; cum alijs magnoperè aduersum Gabiniū contenderet, tum consilium quoq; dedit, ut denuò Sibyllina carmina recitarentur, sperās contra uiolatorem eorum pœnam esse adscriptam. Gerebant adhuc consularum Pompeius, Crassusq; : eorum alter Gabinio ultrò studebat, alter, ut college gratam rem faceret, simul etiam pecunijs quas Gabinius miserat acceptis: quare uterq; apertè eum defendens, nihil decerni patiebantur, inter alia Ciceroni quoq; exilium exprobrātes. Postquam illi magistratū deposuerunt, successereq; in eorum locum L. Domitius, & Appius Claudius, iterū dictæ sunt sententiæ, earumq; pleræq; Gabinio aduersæ fuerūt. Nam & Domitius ob cōtentionem in petitione Consulatus inimicus Pompeio erat, & quod eo inuito magistratū cepisset: & Appius, quanq; affinis Pōpeij esset, tamen quia studio permulcēdę plebis ducebat, sperabatq; fore, ut si quid nunc tumultus iniecisset, pecunia deinceps à Gabinio corrūperetur, omnes suas actiones eò dirigebat. Gabiniū hoc in summā inuidiā uocauit, q; legatum à Crasso sibi qui succederet missum non admiserat, sed magistratū, quasi perennem eum accepisset, retinuerat. Decretum ergo est, ut Sibyllina carmina pronunciarentur, quantumuis Pompeius reclamaret. Interim Tiberis, siue pluuijs supra urbem immensis delatis, siue uento ex mari uiolento effluxum eius repellente, siue Deo id quodam potius (ita enim creditum est) efficiente, incertum est, certè ita ex improviso inundauit, ut omnes in urbe planicies stagnarent, multaq; etiam editiora loca aqua compræhenderet. Inde ædes, ut latericiæ illæ, madefactæ, ruinaq; prostratæ, omniaq; iumenta submersa: itemq; homines qui non in sublimiora euassissent, pars intra domos, pars in compitis depræhensi perierunt: reliquæ etiam ædes, uel inundationis quæ multas dies durabat, uitiatæ, collapsæq; aliæ confestim, aliæ tempore interiecto hominibus damnum attulerunt. Ea mala Romani ægrè ferentes, & (quia ob restitutum Ptolemæum deos sibi iratos esse arbitrabantur) maiora alia timentes, Gabinium absentem etiam tum ut morte multarent properabant, minoribus se malis afflictū iri sperantes, si quàm primū eum peremissent. Ac quamuis nihil eiusmodi in Sibyllino oraculo inueniebatur, tanta tamen contentione in id incubuerunt, ut acerbissimum in Gabiniū supplicium statuendi magistratibus ac populo Senatus autor factus sit. Enimuerò interea temporis pecuniæ à Gabinio præmissæ Romam uenerunt, eæ non modò absens, sed ne præsens quidem grauius quicquam ut pateretur, effecerunt. Ipse quidem conscientia tam turpiū facinorum ita urgebatur, ut & serò in Italiā aduenerit, & noctu in urbem inuectus sit, multisq; diebus extra Italiā conspici se, ferre non potuerit. Accusationes in eum multæ, & actores haud pauci extabant: primū autē de Ptolemæi reductione, ut maximo crimine, cognitum est. In ea actione uniuersus ferè populus ad tribunal confluit, sæpiusq; illis eum discerpere animus fuit, præsertim quod nec Pompeius aderat, & Cicero eum summa discendi uel accusabat. Nihilominus minus absolutus est. Ipse enim, ut qui de tantis criminibus iudiciū sustineret, immensam pecuniæ uim elargitus fuerat, socijque Pompeij & Cæsaris promptissimè ei opitulabantur, aliud tempus à Sibylla,

Cicero Gabiniū crimē persequitur.

Pompeius & Crassus Gabiniū defendunt. An. V. C. 700.

Tiberis exundatio.

Ira populi in Gabiniū.

bylla, aliumq; regem indicatum dicentes: eoq; maxime nitebantur, quod nulla in eo carmine rei perpetratae poena erat assignata. Parum abfuit, quin ipsos iudices populus interfecisset. ijs elapsis, caetera crimina collegit, effecitq; ut propter ea tamē perageretur. Quibus enim sorte obtigerat id iudicium, ij simul populum timentes, simul quod nullū à Gabinio munus acceperant (is enim leutoribus de causis in ius uocatus, nullos sumptus iam faciebat, haud dubius causa se tum quoq; staturū reum damnauerunt: quamuis & Pompeius propē adesset, & Cicero pro Gabinio diceret. Pompeius, qui ad rem frumentariam explicandam profectus urbe erat (nam frumenti permultū exundatione Tiberis corruptum fuerat) ac tum in Italia uersabatur, ad hoc quoq; iudicium ut ueniret, sicuti in priore ad fuerat, properauit. Sed cum serius uenisset, ex suburbanis nō antē recessit, quā id cōsummatum esset. Idemq; populo extra pomœrium congregato, quia ipsi proconsulare imperium iam gerenti, in urbem uenire nō licebat, multa pro Gabinio uerba fecit, recitatis etiam literis, ad se pro Gabinij salute à Cæsare missis: iudicesq; deprecatus est, Ciceronemq; non modò à Gabinio accusando auertit, sed ut eiusdē causam ageret effecit, atq; hinc Ciceroni nomen crimenq; perfugae auctum uehementius est. Nihil tamen ea Gabinio profuerunt, sed exilio damnatus tum est, eumq; Cæsar postea temporis reduxit. Sub idem tempus Pompeij coniunx filiolarum enixa obiit: eamq; nōnulli, siue ad hoc à Pompeij Cæsarisq; amicis inducti, siue ut eorum bonam gratiam captarent, postquam in foro funebri laudatione ornata fuit, in campo Martio sepeliuerunt, quantumnis Domitio resistente, atque inter alia dicente, non fas esse eam in sacro loco sine decreto sepeliri. Tum quoq; temporis C. Pomptinus de Gallis triumphum duxit: cuius cum ei nemo ad id tempus potestatem fecisset, extra pomœrium manserat: ac ne tum quidē obtinuisset, nisi Sergius Galba, qui eius in ea militiā socius fuerat, tunc Praetor suffragia quibusdam sub auroram (etsi lege cautum erat, ne quid cum populo ante primam horam ageretur) dedisset. Itaque Tribuni plebis aliquot concione relicta, inuehenti cum pompa negotium exhibuerunt, ita ut ad caedes quoq; deueniretur.

Gabinus absol-
utus, & deinde
dānatus.

Pompeius Ga-
binium defen-
dit.

Ciceronis le-
uitas.

Gabinus exul.

Iulia Cæsaris
F. Pompeij u-
xor moritur.

C. Pomptinus
de Gallis triū-
phat.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER QUADRAGESIMVS,

*Guilielmo Xylandro Augustano
interprete.*

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI

Quomodo Cæsar denuò in Britanniam traiecerit.

Vt idem è Britannia reuersus, aliud contra Gallos bellum gesserit.

Crassus quomodo bellum Parthis fecerit.

De Parthis.

Quemadmodum ab his Crassus superatus, perierit.

Quomodo Cæsar omnem Transalpinam Galliam subegerit.

Vt Milo Clodium occiderit, ac eo nomine damnatus sit.

De initio diffensionis inter Cæsarem & Pompeium.

Tempus hoc libro continetur, quod reliquum erat de Consulatus Domitij et Appij Claudij anno, ac præterea anni quatuor in quibus Consulatum gessere.

Cni

Gn.Domitius M.F.Calvinus.

M.Valerius Messala.

Cn.Pompeius Cn.F.III.

Cæcilius Metellus Scipio Nasica F.

Servius Sulpitius Q.F.Rufus.

M.Claudius M.F.Marcellus.

L.Aemilius M.F.Paulus.

C.Claudius Marcellus.

702.

703.

704.

AE C ita Romæ agebantur, anno ab urbe condita septingentesimo. In Gallia Cæsar, iisdem L. Domitio, & Appio Claudio Consulibus, præter reliquum bellicum apparatus, naues ædificandas curauit, mediæ inter eas quas secum celeres adduxerat, atque onerarias quas ibi acceperat, naturæ, ut & quàm maximè agiles essent, & uim fluctuum tollerare possent, inque sicco destitutæ iniuriam nullam acciperent. His paratis, ubi primum tempus nauigationi commodum incidit, iterum in Britanniam traiecit, eo obtento, quòd obsides ad se quos promiserant Britanni, non omnes missi fuerant. namque illi quod re infecta Cæsar discessisset, nunquam fore putabant ut ad bellum sibi inferendum rediret. Cæsar re uera insulæ potiundæ ingenti cupiditate tenebatur, haud dubiè si obsidum non missorum prætextus defuisset, aliam causam inuenturus. Is ubi ad insulam classem appulit, nemine resistere auso, propterea quòd multitudine nauium, quæ undiquaque terræ accedebant, terrebantur, confestim stationem occupauit. Barbari cum ei ne adnauigaret obstare his de causis non potuissent, magis etiam quàm antè sibi ueriti, quòd maiorem quàm prius exercitum Cæsar adduxerat, in syluis quàm maximè obsita oppida, quæcunque preciosa habebant, contulerunt: ea cum incisis circūcirca arboribus, alijsque insuper congestis sepiissent, ut haud absimilem uallo speciem præberent, pabulatores deinde Romanorum infestauere: semelque pugna in aperto loco uicti, in fuga se eò recepere: inde impetu facto, Romanorum plurimos ceciderunt. Post hæc cum Romanorum classem uis tempestatis denuò afflisset, Britanni euocatis socijs, summaque rei ad Suellam, qui inter eius insulæ regulos plurimum poterat, delata, ad ipsam nauium Romanorum stationem contenderunt. quibus obuiam facti Romani, primò essedorum occursum perturbati sunt: deinde intercapedine inter ordines facta, euitatisque essedis, atque ex obliquo in hostem incurrentem iaculati, pugnam restituerunt. Post eam pugnam utrique eodem in loco perstiterunt: alio autem conflictu barbari cum peditatum Romanorum uicissent, ab equitatu afflicti, ad Thamesin flumen sese receperunt: uadoque sudibus alijs ex aqua extantibus, alijs infra eam delitescantibus præmunito, ipsi eò loci confederunt. Postquam in eos Cæsar uiolento facto impetu à transitu quem obstruxerant repulit, oppugnatosque etiam castris, quæ munita habebant, eiecit, aliaque parte naualis castra aggressos Romani profligauerunt: tum demum metu perculsi, datis obsidibus, constitutoque quod Romanis in singulos annos penderent tributo, pacem acceperunt. His actis Cæsar ex insula prorsus decessit, nulla ibi exercitus parte relictâ. nam & eam fore in periculo, si in aliena terra hyemaret, existimabat: neque consilium uidebatur ut à Gallia diutius abesset. itaque præsentem rerum statum satis habendum duxit, ne maiora expetendo, de hoc ipso in periculum ueniret, Re ipsa demonstratum est, Cæsarem rectè eas

Cæsar in Britanniam posterior transitus.

*Eburones bel-
lum in Gallia
mouent.*

*Ambiorix Cot-
tam et Sabinū
deceptos cum
exercitu per-
dit.*

*Neruiorū defe-
ctio, et ab ijs
oppugnatus
Q. Cicero.*

rationes iniuisse. Nam posteaq̃ is in Italiā proficisci, ut ibi in hybernis esset, instituit, Galli quanq̃ plerisq̃ praesidia essent imposita, tamen tumultus excitauerunt nouos, rebellionemq̃ nonnulli palam fecerūt. Quod si eo in Britannia hyemate euenisset, omnē haud dubie Gallia ij motus cōcitauissent. Bellū ab Eburonibus exortū est, duce Ambiorige, causam motus praetendentibus eam, quod se praesentia Romanorū grauatos (aderāt enim ibi in hybernis Sabinus, ac L. Cotta legati) dicerēt: re uera, cōtemptui eos habebant, ad defensionē ipsis nō satis roboris fore existimātes, tum Caesare non posse celeriter aduersum se armis cōtendere. His constitutis, inopinatō Romanos aggressi sunt, primo incurſu castris eorū sese potituros cōfisi: quod ubi nō successit, ad dolū se cōuerterunt. Ambiorix collocatis locis opportunissimis insidijs, impetrato per caduceatorē colloquio, ad Romanos uenit, inuitum se bellū ipsis facere dicens: atq̃ se quidem mutasse sententiam, ipsis tamen à reliquis cauendum esse: neq̃ enim eos sibi dicto audientes esse, & instituisse eos nocte proxima adoriri. suadere se, ut Eburoniā, in qua cum suo periculo sint futuri, relinquant, ad milites autem suos in proxima hyberna quā celerrimē cōmigrent. His dictis adducti Romani, eoq̃ magis quod Ambiorigem summis à Caesare beneficijs affectum hanc ei bonam gratiam referre uelle arbitrabantur, collectis uasis magna cum festinatione, statim sub uesperum profecti sunt: ac in insidias illapsi, magnam cladem pertulerunt, Cotta cum multis alijs extemplo interfectis. At Sabinum Ambiorix tanquam seruaturus ad se euocatum (& quia neq̃ facinori huic interfuerat, in fide eum adhuc manere Sabinus existimabat,) compræhensumq̃ armis ac ueste exutum iaculis confixit, hæc uerba inter alia addens: Quid nam cum tales sitis, tātis nobis hominibus imperare uolebatis? Qui huic cladi elapsi sunt, ij in castra unde exierant, redierunt. ibi cum à barbaris oppugnarentur, neq̃ aut defendendi sui, aut effugiendi facultatem haberent, sese inuicem ipsi interfecere. Secundum hæc facta, alij quoq̃ finitimi populi defecerūt, ac Neruij præcipue: quanquā apud eos Q. Cicero, M. Ciceronis frater, Caesaris legatus in hybernis esset. His sibi adiunctis, Ambiorix cum Cicerone confligit, atq̃ æquo Marte discessit, captis nonnullis Romanorum. Deinde hunc quoq̃ in fraudem adducere conatus, ubi id frustra fuit, obsedit, castraq̃ eius extemplo uallo fossaq̃ cinxit. Eam ad rem & multitudo ei hominum, & peritiā, quam sibi dum Romanorum esset militiæ socius parauerat, ex usu fuerunt: præterea singula à captiuis docebatur. Dimicatum quoque aliquoties est, quod in eiusmodi re fieri solet. & quamquam de barbaris multo plures caderent, quippe & numero præstabant, tamen ij ob abundantiam suorum ne sentiebant quidem si quos amisissent: contra Romani, quorum & antē numerus non ita magnus fuerat, & tunc subinde idem decreſcebat, facile obsidione coercerantur. Cum iam periculum esset, ne in potestatem hostium uenirent, quia neque ad uulnera curanda quibus opus erat habebant, & insperata obsidione obrutis rei frumentariæ parum aderat, ac nemo suorum, quamuis multi haud procul inde hyberna haberent, auxilio ueniret, quippe barbari omnibus uijs accuratē obsessis, omnes ab his emissos excipiebant, atq̃ in eorum conspectu interimebāt: Neruius quidam, qui ob acceptum beneficium Romanis bene uolebat, ac tum unā cum Cicerone obsidebatur, seruum quendam nuncium ei obtulit: is habitu linguāq̃ cum hostibus eadem utens, cum in eos incidisset, facile eos suum institutum celabat, unusq̃ ex ipsis habebatur: deinde ab illis

illis recedebat. Ita Cæsar, cum nondum Italiam attigisset, adhuc in itinere compertare, assumptis militibus ex hybernis per quæ ibat, magnis ad suos liberandos itineribus contendit. Interim ueritus ne auxilio desperato Cicerero aut extrema pateretur, aut cum hoste pacisceretur, equitem quendam ex socijs (neque uerò fidendum amplius Neruij seruo putabat, quam eius animum re ipsa perspexisset, ueritus ne is misericordia suorum gentilium adductus, magnum Romanis malum daret) qui & lingua & uerbo hostium uteretur, delegit: Ei uerbis nihil mandauit, ne uel consultò, uel imprudens enunciare quicquam posset, sed Græcas ad Ciceronem literas dedit, ut si uel interciperentur eæ à barbaris, tamen ab ijs non intellectæ, consilium suum hosti non proderent. Consueuerat alioquin si quid secreti per literas cuiquam significaret, quartum semper elementum in scribendo pro eo quod scribi debeat, sumere, ne obuia literarum lectio cuius esset. Is igitur eques ad castra Romanorum uenit: ac cum propius accedere non posset, literis iaculo alligatis, id tanquam in hostes cõiecturus, dedita opera turri infixit. Eo pacto de aduentu Cæsaris Cicerone certior redditus, animum resumpsit, maioriq; cum alacritate perseverauit. Barbaros Cæsar ad auxilium suis ferendum adueniens diu fefellit: nam & noctu iter faciebat, & interdum in obscuris omnino locis subsidebat, quo uel maxime inopinantibus hostibus superueniret: tandem re ex summo obsessorum gaudio per cõiecturam deprehensa, exploratoribus emissis, cum iam appropinquare Cæsarem intelligerent, aduersus eum ire instituerunt, ut inopinato eum aggredierentur. Cæsar mature eo cognito, noctem in quo loco tum erat, exegit, summo mane alio quodam sua natura tuto castra posuit, quam potuit maxime in angustum contracta, ut & paucos secum habere hostibus putaretur, & exitu inere fessus, & uereri ne ab ipsis inuaderetur, itaq; eos ad editum suorum castrorum locum pertraheret. Neq; aliter quid accidit. Etenim Galli Cæsare has ipsas ob causas contempto, impetum in sublime fecerunt: tantaq; sunt affecti clade, ut rebellandum in posterum sibi nunquam putarēt. Ita & Neruij, & alij populi debellati sunt, neq; tamen ut bene Romanæ rei uellent, effectum est. Nam Treuiri, cum Cæsar in autores defectionis singulos ad se accersitos supplicia statueret, ueriti ne à sese quoq; poenæ exigenterentur, ab Induciomaro persuasi denuò contra Romanos bellum susceperunt: pertractisq; ad defectionis societatem nonnullis etiam alijs ciuitatibus, quæ idem metuebant, aduersus Titum Labienum, qui in Rhemis tum erat, profecti, à Romanis subito erumpentibus caesi sunt. His rebus in Gallia peractis, Cæsar ut pacare omnia rectius posset, ibidem in hybernis permanlit. Crassus autem cum & ipse aliquid agere cuperet, quod gloriæ sibi iuxta, atq; lucro esset futurum, posteaquàm in Syria nihil huiusmodi esse præ manibus uidet (nam & Syri quieti erant, & qui prius Syriam bellis uexarant, tum potètia Crassi perterriti, nihil mouebant) in Parthos expeditionem suscepit, cum neq; ullam belli causam contra ipsos afferret, neq; id à Senatu decretum esset: enimuerò et Parthos prædiuites esse acceperat: & Orodem, qui nuper rex factus esset, superatu facilem sperabat. Tum igitur Euphrate fluuio transmissò, magnam Mesopotamiæ partem populando peragrauit, nemine resistente, quod eius transitus inexpectato barbaris acciderat, itaq; nulla exquisita regni sui custodia utebantur. Ac Talymenus Ilaces quidam, eius tum regionis præfectus regius, paucis equitibus ad Ichniam (id castello cuidam nomen est) congressus, uictusq;, accepto uulnere ipse ad regem sese recepit, eumq; de expeditione

*Cæsaris ad Q.
Ciceronem Græ
celiteræ.*

*Occulte scribere
di ratio Cæsaris.*

*Neruij à Cæsare
re uicti.*

*Treuirorum sub
Induciomaro
rebellio.*

T. Labienus.

*Bellum Crassi
Parthicum.*

*Crassus Orodis præfectum
profligat.*

ditione hac certiorē fecit. Interim Crassus & castella & urbes recepit, Græcas potissimū, atq; in his Nicephorium. Nam quia Macedonū, aliorumq; Græcorum qui militiæ Romanis adfuerant, coloni erant, uim Parthorum grauitè ferentes, atq; in Romanis, à quibus Græcos amari sciebant, multū ipsei collocantes, haud grauatim ad eos defecerunt. Soli Zenodotiæ ciues accersitis Romanis aliquot militibus, quasi se in fidem eorū daturi, eos cum intra muros acceperant, obtruncauerūt, quæ ipsis causa ut urbs euerteretur fuit. Præter hoc unū nihil neq; fecit, neq; passus est hostile Crassus. Ac profectò omnia quæ intra Tigrim sunt posita castella cepisset, si eodē impetu barbarorumq; terrore usus fuisset, ac prætereà hybernis suis in ea regione habitis, omnia diligenti custodia cōtinuisset: nunc captis ijs locis, quos primo incurſu capere poterat, neq; reliquorū, neq; horū ipsorū quæ ceperat ullam rationē habendo, dum in Mesopotamia cōmorari grauatur, Syriæq; amœnitatem desiderat, Parthis se ad bellū parādī spaciū, relictosq; in Mesopotamia Romanos milites opprimendi occasionem præbuit. Hoc initium belli Romanorum aduersum Parthos fuit. Habitant autem trans Tigrin fluiuium, in arcibus ac castellis, adeoq; urbibus etiā cū alijs, tum Ctesiphonte, quæ regia eorum est. Etiam inter antiquos barbaros genus eorum fuit: nam nomen Parthorum etiam sub Persico regno gesserant. Cæterū eo tempore & regionem haud magnam obtinuerant, neq; extra fines suos imperium suum extulerant. posteaquā autem & Persicum regnum euersum est, & Macedonum res floruerunt, successoresq; Alexandri inter sese dissidentes, aliq; alijs regiones certas uel adimentes, regna sibi singuli constituerūt, tum primū sub Arsace quodam Parthi quoq; innotuerunt, unde & postea ri eorum reges Arfacidarum cognomentum habuere. Deinde rebus secundo usi, omnes circum se positas regiones occupauerūt: Mesopotamiamq; quæ prius à præfecto regebatur, sui iuris fecerunt. Tandem ad id gloriæ ac potentiæ cuncti sunt, ut & tum temporis contra Romanos belligerarent, & in hunc usq; diem aduersarij ijs habeantur. Sanè bello multum possunt, nomen tamen re ipsa maius adepti sunt, nō quòd Romanis ipsi quicquam ademerint (nam de suis quoq; finibus nonnihil cōcesserunt) sed quia in seruitutem redacti nondum sunt, atq; etiamnum in bello cum nostris cōgressi superiores euadere solēt. Ac de populo quidem isto, regioneq; tum quæ propria ipsorum uitę instituta sint, multi scripserunt, neq; mihi ea persequi consilium est. Armatura eorum, ususq; armorum (huius enim rei expositio sermoni nostro coniunctior est, isq; ea opus habet) talis est. Scuto nihil tribuunt, sed sagittis iaculisq; ipsi equites utuntur, armatiq; maiori ex parte. pedites inter eos pauci sunt, ijq; infirmiores, sed & ipsi sagittarij, ad quod à puericia exercentur, cœlo ipsis suo ac regione ad utrumq; cōducente. Regio enim plana ut plurimū est, & cū ad alendos equos, tum ad equitandum aptissima. Itaq; armenta tota equorum in bellis ducūt, ut subinde mutatis equis, subitò ex longinquo adequitare, rursusq; repenti procul referre pedem possint. Iam aer apud ipsos est siccissimus, humoremq; ne minimum quidem continet: itaq; sagittarum usum ipsis intentissimum præbet, excepto eo tempore, quo summa est hyems, ideoq; ea tempestate nusquā in bellum proficiscuntur. Reliquis anni partibus si uel in sua, uel in similis naturæ terra bellum gerant, pugna superari uix possunt. Consuetudine enim hoc habent, ut solis æstum acerrimū ferant. aduersum potus defectum multa remedia inuenta ipsis sunt, quæ res ipsis ad propulsandam uim, si quis

quis fines eorum ingrediatur, haud parum prodest. Extra suos fines trans Eufratē aliquando pugnis atq; excursionibus repentinis nonnihil quidem egerunt, tamē iustū bellū gerere nisi domi suę nō valent: quippe qui in alienam sibi & terræ & aeris cōstitutionē deueniant, ac cōmeatui impedimentisq; militū ferendis sarcinas nullas usurpent. Ita Parthorū res habent. Cum Crassus in Mesopotamiā ingressus fuisset, quemadmodū memorauimus, in Syriā ad eum legatos Orodes misit, qui & exostularēt cum eo, quod eam regionē inuasisset, & causas belli exquirerēt. misit pręterea Surenā cum exercitu ad recipienda ea quę uel capta fuerāt, uel defecerāt: ipse expeditionem in Armeniā, quę Tigranis quondā fuerat, instituit, ne Artabazes Tigranis filius, qui tum ibi regnabat, ipse de suo regno sollicitus, ullū Romanis auxiliū mittere posset. Crassus legatis respōdit, Seleucię se (urbs est Mesopotamię, in qua nostro quoq; tempore multi Gręci sunt) causas belli editurum. tum quidam ex Parthis sinistram manū dextrę digitis percutiēs: Antē, inquit, hinc pili enascētur, quā tu Seleuciam peruenias. Ea hyeme, qua Cn. Caluinus, & Valerius Messala Consules extiterūt, multa ad ipsam quoq; urbem Romam prodigia euenerūt. Bubo enim, lupiq; apparuerūt, canesq; oberrantes ululauerunt: simulacra alia sudauerunt, alia de cōelo tacta sunt: magistratusq; nōnihil quidem propter cōtentiones, magis tamen etiam auspiciorum atq; ostentorū causā uix tandem septimo mense creati sunt. Cæterū hęc quidem quid portenderēt, palām non fiebat, quia & ad urbem tumultus, & in Gallia noui motus existerāt, & cum Parthis bellum contractum erat, incertum Romanis quo euentu. Crasso autem Eufratem apud Zeugma (ita loco isti nomen est ab expeditione Alexandri, quod ibi trans fluuium profectus est) transeunti, manifesta, ac quę quid designarēt intelligi faciliē posset, signa euenerunt. Aquila exigua quędam est sacelli effigies, inq; ea aquila aurea est collocata. constituitur autem in omnibus legionibus Romanis: neq; prius hybernaculis effertur, quā uniuersus exercitus egrediatur. Eam aquilam hastę impositā unus quidam uir portat, cuius hastę pars infima præacuta est, ut in solum defigi possit. Huiusmodi ex aquilis una noluit cum Crasso Eufratem transire, sed perinde ac si terrę adnata esset, ita infixā hæsit, donec tandem à multis circumstantibus uī euulsa fuit, inuitaq; comitata est suos. Vexillum præterea quoddam ex eorum numero quę magna, uelorumq; similia sunt, inscriptū puniceis literis, ad noticiam exercitus Imperatorisq; faciendam, inuersum uī uehementis uenti, à ponte in flumen decidit. At Crassus reliquis uexillis quę eiusdem erant longitudinis, præcis, ut breuiora atq; ad ferendum aptiora essent, numerum prodigiorum auxit. Tanta enim in ipso fluminis transitu coorta est nebula, ut & ipsi inuicem impingentes corruerent: nec prius terram hostilem cernerent, quā in ea pedem posuissent. itaque & transgressi Eufratem sunt summa cum difficultate, & de ponte in terram perquā difficulter descenderunt. Sub hęc uentus incubuit ualidus, fulminaq; deciderūt, ponsq; antē quā omnes transiissent disiectus est. Quę cum ita euenissent, ut facile stupidum etiā atq; imperitum quemq; docere possent, calamitatē ipsis prædici, reditumq; abnuī, metus ac mœsticia ingens militum animos occupauēre. quos ut consolaretur Crassus, exercitum allocutus, non perterreri eos debere dixit, propterea quod pons deiectus esset, neq; id pro portento accipiendū: iuramentoq; cōfirmauit, statuisse se per Armeniā copias reducere. His dictis cum animū suis reddidisset, addidit magna uoce exclamās:

Orodis ad
Crassum legatio, & in Armeniam expeditio.

An. V. C. 704.
Prodigia.

Aquila.

Crassi uox in omē uertitur.

*Augarus Of-
roenus sub a-
micitiæ specie
Romanos in
perniciem ab-
ducit.
Alchaudonius.*

Craffi consilia.

*Augari perfi-
dum cōsiliū.*

*Prelūm inter
Romanos et
Parthos.*

*P. Craffius pe-
rit.*

Bono animo esse milites, hanc enim nemo nostrum reuertetur. Quo audito dicto milites, idque non minorem reliquis uim ominis habere arbitrati, in maiorem prolapsi sunt tristitiam, ut iam neque cæteris eius cohortationibus animum aduerterent, barbaros uerbis eleuantis, remque Romanam prædicantis, ad hæc pecuniam exercitui distribuentis, præmiâque promittentis. Nihilominus sequebantur, neque aut uerbo, aut re quispiam resistebat, siue (ut uideri potest) legi in hoc parentes, siue quod iam animis consternati, neque consilium suæ salutis capere, neque agere quicquam salutare poterant: itaque deinceps omnia quæ uel animo uel corpore moliebantur, ad perniciem ipsis spectabant, quasi iam tum ab aduerso fato damnatis. Maximam autem calamitatis partem Augarus ipsis Ofroenus attulit. Is Romanis ante foredere iunctus sub Pompeio, barbarorum partes tum potiores habuit. quod idem Alchaudonius quoque Arabs fecit, semper potentiori se solitus adiungere. Cæterum hic quia manifestò defecerat à Romanis, cauere facile potuit: Augarus autem cum Partho studeret, simulauit se Craffi amicum, liberaliterque ei pecuniam suam impendens, & explorauit omnia eius consilia, & Partho enunciauit. Idem si quod utile consilium Craffus cepisset, dehortatus hominem est: sin damnosum, confirmauit, ac tandem huiusmodi rem confecit. Craffus Seleuciam contendere decreuerat, quò se tutò cum exercitu ac commeatu præter Euphratem, ac trans eundem peruenire posse cogitabat: à Seleucia (quam, ut à Græcis hominibus habitatam, facile sperabat in suam potestatem uenturam) ad Ctesiphontem urbem haud difficulter se traiecturum. Id consilium, tanquam multo tempore opus habiturum, ut repudiaret, ac potius aduersum Surenam, qui propè cum parua manu esset, iret, Augarus persuasit. Quibus constitutis, cum Craffum ut periret, Surenam (cum quo sub speculandi prætextu frequenter congregiebatur) ut superare posset, parauisset, Romanos nihil sollicitos ac tanquam ad certam iam uictoriam proficiscentes eduxit, in eisque tum per insidias opprimendis Parthum adiuuit. Res tota ita acta est. Parthi maiore suarum copiarum parte abscondita (erat enim regio aliquibus locis inæqualis, arboribusque consita) Romanis occurrerunt. Quos cum Craffus, Imperatoris filius, qui ex Gallia ad patrem peruenerat, conspiciatus esset, atque eos solos hostes esse putaret, cum equitatu ijs obuiam uenit, fugaque sese dedita opera mandantes, uictos ratus insecutus tantisper est, dum procul à suorum acie subductus, deinde circumuentus ab hostibus interijt. Hoc facto, in fugam tamen pedites Romani dati nequaquam, sed Craffi ulciscendi causa acriter cum Parthis congressi sunt: uerum nihil suo nomine dignum efficere potuerunt, cum ob multitudinem hostium, tum ob genus pugnae, præsertim insidijs insuper Augari circumuenti. Nam sicubi orbem uoluere intendebant, ut propter densitatem ordinum sagittas hostium euitarent, Parthorum hastati equites magno impetu irruentes, aut confodiebant Romanum peditem, aut agmen utique dissipabant: sin eius uitandi causa sese disiungebant, sagittis Parthorum expositi erant. Ita multi ipso hastatorum incurfu consternati peribant, alij ab equitibus depræhensi interficiebantur, alij contis proturbabantur, configebantur uel. Quod si qui denuò pugnam tentarent, iacula quàm plurima undique incidentia plerosque eorum letali uulnere sternebant, reliquos pugnae inutiles reddebant. Denique omnibus sagittarum iaculorum negotium facessiebant, in oculos, manusque, & uniuersum omnino corpus aduolantia, perque ipsa arma transeuntia, eademque nec cauere à Romanis poterant, &

& inermes eos crebros ictus expectare cogebant. Nam dum quis aut à iaculo adueniente sibi cauebat, aut infixū corpori suo euellebat, alijs super alia uulnerib. sauciabatur. Itaq; nec locó ne sese mouerēt Romani satis scire poterant, an fixo potius uestigio quisque persisteret, quorū neutrū satis tutū ipsis relinquebat, sed utrumq; cum pernīcie ipsorū cōiunctum erat: quorū alterum non licebat per hostes, alterū ut uulneribus opportuniore essent, efficiebat. Hoc modo pugnam aduersus hostes apertē congressos Romani sustinebant. Postquā Augarus quoq; (nam is aliquandiu se continuerat) ex insidijs eos aggressus est, ibi & Osroeni conuersos in Parthum à tergo ceciderunt: & ut à Parthis facilius cādi possent, fecerūt. Romani enim coacti aciem conuertere in Osroenos, à tergo sibi Parthos habuerunt: rursū in Parthos conuersi, atq; iterū in alteros, tum denuò alteris sese opponentes, crebris conuersionibus maiorem suis quā antē perturbationē attulerunt: ac quia semper ad eam partem unde tela ingruiebant, sese obuerrere necesse habebant, proprijs se gladijs confixerunt, multiq; inuicem sese occiderunt. Deniq; adeò in arctum ab hoste undiquaq; irrumpēte coacti sunt, ut quisq; quod inerme in suo corpore erat, scuto proximē assistentis, tegendo, in uniuersum ne mouere quidem iam sese possent. Sed ob tantam cadauerum multitudinem fiebat, ut ne stare quidem firmis uestigijs possent, ac collaberentur: tum æstus, sitisq; (quippe mediā æstate, atq; in meridie pugnabatur) puluisq;, quem undiq; circumequitādo barbari immensum concitauerāt, reliquos affligebat, ita ut multi his confecti sine uulnere caderēt. Ac proculdubio occidione omnes ocisi tum essent, nisi barbarorum hastæ partim retusæ, partim fractæ, neruiq; arcuum cōtinenti iaculatione rupti, sagittæ consumptæ, omnesq; gladij heberati, & (quod erat maximum) ipsi uiri cādēdo defatigati fuissent. Ita cum nox superuenisset, Parthi quia procul ipsis ab hoste recedendum erat, equis aucti sunt: ita enim mos eorum fert, ut prope hostem ne maximē quidem imbecillum castra ponant, quod nec munitione castrorum utuntur: & si quis eos in tenebris adoriatur, neq; equis, neq; sagittis quicquā præstare possunt. Nemo ea pugna Romanus ab hostibus captus est: sed cum omnes eos Parthi stantes in armis conspicerentur, neq; ullum aut ea proijcientem, aut fugæ se committētem, adesse ijs adhuc roboris aliquid putauerūt, neq; aggredi ausi sunt. Post hanc cladem Crassus cum cæteris quicunq; poterant, Carras sese receperunt, quæ urbs tuta ipsis à relictis in ea Romanis asseruata fuerat: multi ex ijs, qui uulnerati fuerāt, cum neq; pedibus uiam carpere possent, neq; uehicula ijs præstò essent, neq; ductores (optimē enim reliqui contenti erant, si semetipsos hinc auferre possent) in ipso pugnae loco remanserunt. Eorum pars ex uulneribus mortui sunt, pars sibi ipsis mortem consciuerunt, reliqui postridie capti sunt: quorum magna pars in uia sese uita exuerunt: multi deinceps quoque sauciorum perierunt, cum ab initio qui ipsos curaret diligenter, haberent neminem. Crassus animo deiectus, ne in oppido quidem diutius manere se posse existimans, statim, quomodo inde fuga se eriperet, rationes inibat. Quia impossibile erat ut interdium discedens latēret, noctem ad id delegit: sed proditus à Luna, quæ tum plena luce fulgebat, non sefellit. Itaque eas noctes opertus, in quibus Luna non luceret, cum suis profectus est: tum eos in tenebris, atq; aliena in regione iter facientes, eademq; hostili, ingens metus disiecit, ac pars capti sub diem, perierunt: pars in Syriam cum Cassio Longino Quæstore incolumes perueniunt. Crassus cum reliquis in montes

Crassus Carras perfugit, ac rursū inde aufugere tentat.

C. Cassius.

tes euasit: ibique ita se parauerunt, tanquam per eos in Armeniam aufugiri. Surenas eo cognito, metuens ne si id successisset, bellum contra Parthos deinde renouarent, cum Romanos in sublimi loco, & equitatu alieno aggredi non auderet (armati enim erant, pugnaturique ex loco edito, tum quod ex desperatione ad insaniam iam aliquam redacti essent, haud citra periculum uidebat se eos aggressurum) misit ad eos ex suis, qui condiciones pacis offerrent, si omni intra Eufratem posita terra excederent. Crassus nihil in dubium uocatam rem credidit. Nam in summo metu constitutus, ac tum suæ, tum publicæ calamitatis terrore animo perturbato, ad hæc milites iter longum asperumque reformidare, & ab Orode sibi timere sentiens, nihil eorum quæ opus erant præuidere poterat. Quem ubi ad transactionem paratum Surenas animaduertit, cum nollet id negotium per alios confici, sed ipsum Crassum cum paucis in suam potestatem accipere, ostendit se cum eo ipso uelle in colloquium uenire. Conuenit igitur, ut in medio inter utriusque stationem loco cum æquali uirorum numero utrinque congredierentur. Ita Crassus in planiciem descendit, eique à Surena, quò celerius ad eum perueniret, equus dono missus est. dum hæsitat Crassus, secumque quid nam ageret, deliberat, correptus à barbaris, ui in equum impositus est. Ad hoc repugnanti- bus Romanis, res ad manus peruenit, quo in certamine cum aliquandiu pares fuissent Romani, tandem succurrentibus alteri parti nonnullis (nam & in plano loco barbari erant, & ad eam rem se composuerant, atque ita Romanos suis auxilio uenientes anteueriebant) superati sunt. Ibi cum nonnulli suorum cecidissent, Crassus quoque, (neque constat an à suorum aliquo post graue acceptum uulnus, ne uiuus in hostium manus ueniret, an uero ab hostibus) occisus est. Hic ei uitæ exitus fuit, in eiusque os, ut quidam referunt, Parthi aurum liquefactum uerbis insuper insultantes infuderunt. Tantum enim fuerat in eo homine pecuniæ acquirendæ studium, quanquam esset ditissimus, ut quasi pauperem eum miseraretur, qui non ex suis facultatibus exercitum alere posset. Militum plerique per montes in amicorum fines per- fugerunt, nonnulli ab hostibus capti sunt. Cæterum Parthi eo tempore omni ditione intra Eufraten recuperata, eum transgressi non sunt. postmodò Syriam quoque inuaserunt, non magno tamen exercitu, quod in ea neque milites neque imperatorem ab Romanis esse putabant: itaque Cassius eos non magno negotio repulit. Huic Cassio cum Carris à militibus odio Crassi adductis imperiū esset delatum, atque ipse etiā Crassus ob magnitudinē calamitatis ultro id concederet, non acceperat: tunc autē necessitate rerum adductus, Syriam administrauit, idque deinde etiam. Barbari enim ab incepto non destiterunt, sed maiori cum manu, nomen ducis Pacoro Orodis filio gerente, re uera autem Osace (nondum enim ex ephebis Pacorus excefferat) du- ce iterum in Syriam profecti, atque in itinere positis locis omnibus in suam potestatem redactis, ad Antiochiam usque progressi sunt, cum spe reliquo- rum etiam potiundorum: nam neque Romani iustis copiis eam prouinciā tenebant: & populi Romanorum dominationem moleste ferentes, ad Parthos, tanquam uicinos cognatosque suos inclinabāt. Verum enim uero cum Antiochiæ capiendæ spe deiecti essent, Cassio magna uie eos repellente (ipsi autem ad oppugnationem locorum ineptissimi erant) Antigoniam con- tenderunt: cuius urbis suburbana cum essent arboribus conflata, atque eò ipsi accedere neque auderent, neque possent, arbores succidere, locumque syl- ua despoliare instituerunt, ut audacter tutoque urbem eā aggredi possent. Cum

M. Crassus à
Surena dece-
ptus perit.

Crassi interi-
tus, aurumque
in os eius in-
fusum.

C. Cassius Par-
thos à Syriā re-
pellit.

Osaces dux
Parthorum
à Cassio ui-
ctus perit.

Cum ne hoc succederet, quia & magni laboris negociū erat, & tempus incassum terebatur, & Cassius palantes ab ipsis affligebat, aliō arma uersuri, Antigoniam discesserunt. Interea Cassius collocatis in uia, quā transituri erant, insidijs, se ipsi cum paucis ostendit, atque ad insequendum pertraxit: tum suos circumiecit, Parthorumque cum alijs, tum ipsum Osacen occidit. Eo interfecto, Pacorus tota Syria excelsit, neque ab eo tempore unquam in eam intrauit. Pacoro regresso, Bibulus in Syriam, ut ei regioni præesset, aduenit: *Bibulus Syria præfectus.* quanquam senatusconsulto cautum fuerat, ne quis Consul, ne uel quis Prætor, neque statim, neque ante quintum annum in prouincias externas exiret, *Senatusconsultum de prouincijs.* ne uidelicet à prouincijs ambientibus turbæ existerent. Bibulus quietè ea quæ Romanis parebant, administrauit: ipsos autem Parthos contra sese inuicem concitauit, Ornodapante quodam præfecto, qui Orodi insensus erat, sibi adiuncto, persuasoque per internuncios, ut Pacorum regem constitueret, atque eius auxilio Orodi bellum faceret. *Ornodapantes.* Eo modo bellum Romanorum contra Parthos, quarto quàm inceperat anno, desijt, M. Marcello, & Sulpitio Ruffo Consulibus. Parthici belli tempore, Cæsar Galliæ partes nouis motibus concitatas armis recepit, multa ipse per se, multa per suos legatos gerendo, ex his ea tantum quæ memoratu mihi maximè digna uidebuntur, referam. Ambiorix Treuiris, qui mortem Induciomari molestè etiamnum ferebant, adscitis, magnam sibi manum in ipsis locis parauerat, à Germanis quoque milites stipendio conductos accersuerat. Cum eo Labienus ut antequam ipsi copijs augeretur, dimicaret, Treuironum fines ingredi occupauit. Cum ad defendendam regionem Treuiri non exirent, quia adhuc auxilia expectabant, sed præsidio fluminis, quod inter ipsos ac Romanos labebatur, contenti quiescerent, Labienus conuocato exercitu cōcionē habuit, qua hostibus terroris de se ac suis opinionē præbuit: prius quàm Germanorum auxilia Treuiris aduenirent, ad Cæsarem et in tuta loca recedendū esse sibi uideri, statimque se signū uasa colligēdi daturū. Nec multa interiecta mora, castra mouit, id quod accidit, fore suspicatus. Barbari enim eo percepto, quibus Romanorum consilia cognoscēdi multa cura erat, atque eo fine palam Labienus id dixerat, seriō ipsum abire, fugamque capere crediderunt: itaque è uestigio flumē transgressi, quanta maxima potuerūt celeritate Romanos insecuti sunt. In eos palantes Labienus conuersus, primis perterritis totum agmen in fugam dedit: fugientesque sparsim, ac sese inuicem impediētes compulsoque ad fluuium, consecratus, magnum eorum numerum interfecit: complures fuga sese eripuerunt. De ipsis Cæsar nihil sollicitus, in Amborige, qui multorum maleficiorum autor erat, modò hac, modò illac diffugiēte, insequendo negocium habuit. Postquam eum nulla ratione cōprehēdi posse uidit, in Germanos, quod Treuiris suppetias ferre uoluissent, arma conuertit: inde quoque maturè metu Sueuorum se recepit, nulla re perfectā, quàm quod gloriam Rheni altera uice traiectione reportauit: ponti, ea parte quæ ad Barbaros pertinebat, rescissa, castellum imposuit, ut crebro ea transiturus uideretur. Secundum hæc ira effugij Amborigis permotus, eius patriam, quanquam nihil tum mouisset, omnibus qui uellent diripiendam palam proposuit, eo consilio, ut quàm plurimi ad hoc conuenirent: itaque multi cum Galli, tum Sicambri ad prædam confluxere. Cæterum Sicambri non satis fuit ex Eburonibus prædam egisse, sed ipsos quoque Romanos petierunt: quos cum frumentatum digressos animaduertissent, castra aggressi sunt: Romanorumque re percepta ad defendendum castra concurrentium multos

Labienus Ambiorigē et Treuiros uincit.

Stratagemata.

Cæsar Rhenū denuò transit.

Eburonia de prædanda barbaris concessa. Sicambri Romanorum castra inuadunt.

*Aruerni duc
Vercingentori
ge bellum mo-
uent.*

*Auaricū à Cæ
sare ut capum.*

*Cæsar in Ar-
uernos deue-
nit.*

*Gergobie obfi-
dio.*

multos occiderunt: ab hoc facto Cæsarem timentes, summa cum festinatione domū redierunt. Cæsar, quia & hyems propē, & Romæ tumultus erant, nullam uindictam exigere cum posset, milites in hyberna dimisit, ipse in Italiam profectus est: uerbo quidem, ut Galliæ citerioris curam haberet, re ipsa autem, ut haud procul ab urbe remotus, intentus ijs quæ ibi agebātur esse posset. Interim noui Gallorum motus coorti sunt. Aruerni duce Vercingentorige defecerunt: omnesq; Romanos, quos in oppidis finibusq; suis inuenissent, trucidauerunt: profectiq; in regiones Romanis amicas, quoscunq; ad societatem defectionis pertrahere potuerunt, ijs pepercerunt, ceteros maleficijs infestauere. Quibus cognitis, Cæsar in Galliam regressus, cum hostes in Biturigum fines intrasse depræhenderet, neq; eis opitulari posset, (nondum enim omnis ad eum exercitus conuenerat) in Aruernorum ipse contrā profectus est regionem, atq; ita hostes domum retraxit: ipse tamen, quod satis uirium sibi ad pugnam non adesset, ante aduentum eorum discessit. Aruerni denuo in Bituriges profecti, Auarico oppido occupato, diu se in eo sustinuerunt. Difficulter murus adiri poterat, altera parte paludibus imperuijs, altera flumine rapido cinctus. Itaque cum Romani oppugnarent, barbari, quorum immensus erat numerus, facile eorum conatus repellebant: factisq; eruptionibus, crebrò molesti ipsis erant. Tandem non agris modò uicisq;, sed oppidis quoque, unde Romanos commeatus auxilia posse habere existimabāt, incensis, omnem rem frumentariam, quæ Romanis à socijs supportabatur, diripiebant, ita ut Romani obsidentes ipsi ijs incommodis premerentur, quibus obsessi solent. Accidit, ut Romanis muro succedentibus, effusus imber cum magna uenti ui cooriret, (hæc enim hyeme iam instante gerebantur) ac primū ipsos ab oppugnatione in castra compelleret, deinde Gallos quoque intra domos suas coerceret. Quibus à propugnaculis digressis, Romani confestim ea uiris nudata aggressi, turrim, priusquam de eorum aduentu quisquam cognouisset, ceperunt: reliquisq; iam partibus quoque haud magno labore occupatis, totam urbem diripuerunt: atq; ira oppugnationis, tolerantorumq; in ea laborum concitati, omnes in ea homines occiderunt. Secundum hanc rem gestam Cæsar in Aruernorū fines cum exercitu profectus, cum ab hostibus omnes pontes qua transeundum ipsi erat, præoccupati essent, dubius, ad ripam fluminis aliquandiu itinere facto, uadū quā pedibus exercitus traduci posset, quærebat. postquam in syluestrem atque umbrosum locum peruenit, præmissis impedimentis cum copiarum maiori parte, iussisq; in longum quā maximè explicato ordine proficisci, ut totius exercitus speciē præberent, ipse cum robustissimis substitit, ligna cecidit, ratesq; cōpegit: his ipse fluuiū transiuit, dum barbari progressis intenti, ipsum quoq; unā his adesse Cæsarem existimant. Hoc facto, reliquos qui progressi erant, noctu reuocatos, eādem traduxit, totam regionem occupauit. sed Aruerni Gergobiam sese uniuerſi, collatis eodem ijs quæ chara habebant omnibus contulerant. In eo oppido obsidēdo plurimū frustra Cæsar laborauit. Erat enim situm in egregiè munito colle, murisq; defendebatur ualidis. Galli quoq; omnia circum edita loca præoccupauerant, præsidijq; tenebant, ita ut & ipsi in suis locis essent, & decurrentibus plerunq; superiora omnia euenirent. Cæsar enim castra loco plano habebat, cum editum nihil ad manum esset, itaq; oppugnandī ne cogitationem quidē ullam habebat: contrā barbari, ut qui loco sublimiori consisterent, in eius castra cum impetu deferebantur, eaq; decursiones

decurſiones iſſis opportuna erant: ac ſi quando ulterius quàm expediret, procurrebant, paruo momento in tutum ſe recipiebant. neq; enim Romani ad caſtra eorum intra tantum ſpaciũ quantum lapide aut iaculo penetrari poteſt, accedere tutò poterāt. Itaq; Cæſar, cum tempus ſine fructu abſumeretur, ac tamenſi ipſum collem cui oppidum impoſitum erat, ſæpenu- merò aggreſſus, aliqua eius parte potitus eſſet, ut iam eo cõmunito facilius oppugnare cætera poſſet, quia tamen in uniuerſum repellebatur, non ſine plurimorum iactura militum; poſtquam urbem capi non poſſe uidet, He- duicq; interim nouos motus excitauerant, ad quos ſedandos ipſo proſecto, in ſummum periculum ad Gergobiam relictus exercitus ab hoſtibus addu- ctus erat. hts omnibus cauſis permotus, caſtra ab oppido mouere ſtatuit. Porro Hedui cum initio fidem ſeruaffent, Cæſariq; auxilia miſſent, eo tem- pore contra animi ſuam ſententiã ad rebellionem faciendam pertracti ſunt, fraude cum aliorum, tum Litaui in primis. Nam is cum nullis eos rationi- bus ad fidem uiolandam impellere poſſet, id obtinuit, ut quos Hedui auxi- lio Cæſari tum mittebant, ipſe ad eum perduceret: ea occasione proſectus, præmiſſo equitatu, quibuſdam ex ijs iuſſit, ut reuerſi diceret, cæteris ſecum præmiſſis, ac ijs qui præterea ex Heduo- rum ciuitate apud Cæſarem fuiſſent, Romanos manus iniectiſſe, atq; interfeciſſe. His ita annuntiatis, cõcionem ad milites huiuſmodi nũcio cõuenienter habuit: qua effecit, ut & ipſi à Ro- manis deficerent, & cæteros ad idem faciendũ permouerent. Simul atq; id Cæſar reſciuit, Heduos quos ſecũ habebat, quicq; interfecti ab eo crediti e- rant, ad Heduos præmiſit, ut uiui ab omnibus cõſpicerent: ipſe cum equita- tu ſubſecutus eſt. ita euenit, ut Hedui poenitentiã admiſſi correpti, cum eo in gratiã tum redierint. Haud multo poſt, cũ Romani Cæſare abſente ad Ger- gobia male accepti eſſent, ac ſecũdum id detrimentũ acceptũ ab obſidione omnino recederet, ueriti hi qui defectionis autores fuerāt, aliq; qui nouis ſemper rebus ſtudebant, ne poenas admiſſorũ penderet, nouos motus exci- tauerunt. Quod ubi hi qui cum Cæſare militabāt, cognouerunt, petierunt ab eo, ut ſibi domum eundẽ poteſtatem faceret, polliciti omnia ſe compo- ſituros. Impetrato comœatu, Nouiodunum, quo in oppido pecuniam, fru- mentum, obſidesq; pleroſq; Romani depoſuerant, uenerunt: uſiq; auxilio Nouioduneniſum, cuſtodibus de improuiſo necatis, omnia obtinuerunt. i- pſum oppidum loco opportuno ſitum, ne id Romani receptaculum belli haberent, incenderunt: ac reliquam Heduorum partem in rebellionis ſocie- tatem pertraxerũt. Cæſar cõfeſtim in Heduos ſuſcepta expeditione, fluuiũ Ligeri obſtante, ab incepto hoc quoq; deſiſtere coactus eſt, nulla re perfe- cta. Sed Labienus inſulam in Sequana flumine occupauit, deuictis ijs qui in terra ad arcendũ ab ea ipſum confluxerāt: traductiſq; uariẽ cum ſecun- do tum aduerſo flumine copijs, ne ſi uno loco id conaretur, prohiberi ab hoſtibus poſſet. Id priuſquam fieret, Vercingetorix Cæſare deſpecto ob- detrimenta quæ is acceperat, Allobrogibus bellum inferre intendit. Cæſa- rem ijs auxilio proficiſcẽtem in Sequanis depræhenſum circundat. Verũ id Vercingetorigi longẽ ſecus quàm inſtituerat, cecidit. Nam non modò cladem Romanis nullam intulit, uerũ eos deſperatione ſalutis ad fortitu- dinem compulſit: ipſeq; temeritate ſua, quia multitudini ſuorum fidebat, ſuc- cubuit. Haud parum ad eam uictoriã Germani, quos Cæſar ad auxilium euocauerat, Romanis contulerunt, qui audaciam ſuam ingenti corporum mole ac robore confirmantes, circumiectorum hoſtium ordinem perrupe- rant.

*Heduorum re-
bellio facta à
Litaui.*

*Alia Heduo-
rum defeſtio.*

*Labienus inſu-
lam in Sequa-
na capit.*

*Vercingeto-
rix in Sequa-
nis à Cæſare
uincitur.*

*Germanorum
opera Cæſar
uincit.*

h rant.

*Alexiam Ce-
sar obsidet.*

*Vercingetori-
gem se deden-
tem Caesar ut
acceperit.*

*Comij Atreba-
tis & Belgarū
contra Caesarē
bellum.*

rant. Ab ea uictoria sibi oblata Cæsar nihil remittendum ratus, hostes Alexiam per fugientes, oppido inclusit, ac in obsidione habuit. Vercingetorix antequam munitiones Cæsar's omni ex parte absoluerentur, equitatū à se dimisit, quia pabulum equis non suppetebat, utq; in suas quicq; ciuitates profecti, commeatus suppetiasq; Alexiam adferrent. Cum ea res extrahere tur, ac iam res frumentaria ipsos deficere inciperet, liberos atq; mulieres, atque reliquos bello inutiles oppido expulit, frustra sperans alterutrum fore, ut aut hæc multitudo à Romanis prædæ causa recepta seruarietur: aut ipsi certè diutius uictum, unde uitam tolerarent, haberent. Cæsar enim, qui non adeo re frumentaria affluebat, ut alijs quoque alendis sufficeret, quod eam multitudinem ad suos reuersam haud dubiè receptam iri putabat, atque ita hostes ad maiorem peruenturos penuriam, omnino repulit. Itaq; ea turba in medio urbis castrorumq;, neutris ipsam accipientibus, miserrima morte periit. Cæterum auxilia equitum, reliquaq; à barbaris non multo post cum aduenirent, equestri prælio à Romanis repulsi sunt, maximè Germanis auxiliariis tum quoque uictoriam adiuuantibus. Deinde conati noctu per munitiones Romanorum in urbem peruenire, magnum detrimentū passi sunt. In ijs enim locis, quæ equitatu accedi poterunt, occultas fossas Romani duxerant: defixisq; in eas stipitibus, superficietenus texerant, ut æquales reliquo circumposito solo essent: in eas fossas equi uiriq; imprudentes delapsi peribant. Neq; tamen antè Galli quicquā de instituto remiserūt, q; ad ipsas munitiones cōmisso prælio, cū & ipsi, & qui urbē tenebāt, Romanos aggredierentur, succubuerūt. Ea clade accepta, Vercingetorix cum integro etiamnum corpore effugere posset, sperans quia aliquando Cæsar's amicitia usus esset, posse se ueniam ab eo impetrare, ad eum non implorata antè per ullum internuncium pace, se cōtulit, sedentiq; pro tribunali repente in conspectum uenit: quæ res animos quoq; nonnullorum terruit. Erat enim Vercingetorix staturæ proceræ, magnamq; armorum gloriā habebat. Facto silentio, nihil locutus in genua concidit, manusq; tendens supplicis gestum exhibuit. Erant quibus ea res misericordiā moueret, pristinam hominis fortunam cogitantibus, præsentemq; calamitatem ante oculos cernentibus. At Cæsar, id quod maximè ad suam salutem ille facturū sperauerat, amicitia prioris coniunctionē cum bello illato contulit: ostensq; quibus eum meritis affecisset, quæq; ab eo accipere ipsum par fuisset, delicti grauitatem auxit: eamq; causam habuit, cur neque misericordia tum prosequeretur Vercingetorigē, & statim in uincula conderet. quem post in triumpho ductum necauit. Porro reliquos Cæsar partim cōditionibus pacis impositis recepit, partim prælio superatos subegit. Belge enim finitimi ad Comium quendam Atrebatem summa rerum delata, diu restiterūt, duobusq; equestribus prælijs cum Romanis incerta uictoria certauerunt. Tertiò pedestri prælio congressi, cum incerto adhuc euentu pugnaretur, inuadentibus ex improviso terga ipsorum equitibus, fusi sunt. Ita uicti, qui à pugna supererant noctu desertis castris in syluam quandam se contulerunt: ea incensa, carrisq; solis relictis, sperauerūt se, dum hostibus ignis carriq; moram inijcerent, in tuta loca posse euadere. uerū hæc spes frustrā fuit. Nam Romani, ut primū fugam hostium cōpererūt, insecuti sunt: cumq; ad ignem peruenissent, eo restincto, disiectisq; carris, nonnullis etiam per medium ignem currentibus, hostes inopinatos affecuti, ingenti cæde affecerūt. Hoc factum deditio multorū excepit. Comius autem elapsus, ne sic quidē quieuit,

uit, quin Labientū per insidias aggredi institueret, atq; tum superatus prælio, in colloquium ut ueniret, perluasus est. Ibi à quodam Romano uulneratus, priusquam de ulla re cōueniret, quod nunquam certam pacem initurus uidebatur, aufugit, iterumq; Romanis molestus fuit: tandem desperatis rebus, his qui ipsum secuti erant, impunitatem actorum impetrauit: sibiq; ne in Romani ullius conspectum unquam ueniret. ita enim quidam referunt. Hoc pacto & hi, & si qui reliqui erant, deinceps pars uolentes, pars bello uicti in Romanorum potestatem redacti sunt. ac Cæsar præsidij conditionibusq; impositis, pecuniaq; & tributis annuis imperatis, alios fregit, alios manuetos reddidit. Atq; hæc eo modo consummata sunt L. Paulo, C. Marcello Consulibus. Cæsari iam ex Gallia Romam redeūdum erat, quod & eam omnem subegerat, & temporis ad quod ei imperium cōcessum fuerat, ratio sic postulabat. Etenim cum id exisset iam, bellumq; cōfectū esset, nullā præterea honestā causam cur exercitū nō dimitteret, priuatusq; depolito imperio uiueret, habebat. Enimuerō quandoquidē & Romæ seditio- nes erant, & Crassus interierat, Pōpeius aut rursus ad potentiā pristinā peruenerat (quippe & Consul tertium fuerat, & in quinque alios annos ut sibi Hispania decerneretur, effecerat) animoq; iam à Cæsare alieniore (mortua præsertim iam filia, quæ sola eorū amicitiam cōtinuerat) esse incipiebat: ea Cæsarē, ueritū ne legionibus nudatus in Pompeij, inimicorumq; potestate esset, mouerūt ut exercitū retineret. Proinde his iisdē annis multi tumultus in urbe grassati fuerant, potissimum uerō in comitijs, ita ut Caluinus atq; Messala Consules uix septimo tandē mense creati sint. ac ne tum quidē id cōfectum fuisset, nisi Q. Pompeius Rufus Tribunus plebis, Syllæq; sororis filius, in carcerem à Senatu coniectus esset: quæ eadem pœna omnibus qui mali alicuius facinoris existere autores uellent, constituta, potestasq; in eos animaduertendi Pompeio mandata est. Vsu ueniebat quidem aliquoties, ut quia aues interregibus non addixissent, comitia auspiciorum causa impedirentur: sed maximē omnium Tribuni plebis, ne magistratus crearentur, obstabant: qui ita omnibus urbanis rebus sese admiscebant, ut ludos quoq; populi loco Prætorum ipsi peragerent: atq; hanc ob causam Rufus in carcerem abductus fuerat. Idem post Fauonium Aedilem nō magnæ rei causa in eundem carcerem coniecit, ut ignominia nimirum consortem aliquem haberet. Inijciebant autem Tribuni comitijs tum alia impedimenta, tum hoc agebant, ut in locum Consulum Tribuni militum (quod per plures Respublica regeretur, quemadmodum olim institutum fuerat) subrogarentur: cum nemini id persuaderent, Pompeium utiq; Dictatorem dicendum esse contenderunt, in eaq; sententia diu perseuerauerunt. Nam & aberat Roma Pompeius, & nemo uel decernere ei hunc honorem (nam odio Syllanæ crudelitatis consilium id omnibus inuisum erat) uel metu potentiæ eius denegare satis audebat. Tandem ubi ipse aduenit, Dictaturā, quæ non obscure iam ei offerebatur, repudiāuit: atque ut Consules crearentur, curauit. Consules ob tumultus eorum qui cædes edebant, neq; successores sibi constituerunt, & tanquam in magno luctu, senatoria ueste posita, Senatum in uestitu equestri congregauerunt: tum Senatusconsultum fecerunt, ne quisquam ex his qui Consulatum aut Præturam gessissent, exteriorē aliquam prouinciā ante elapsū quintum annum acciperet: sperantes uel hæc ratione certamina de occupandis magistratibus tolli posse, si patēret eum qui obtinisset, non statim cum potentia aliqua futurum. Nihil enim

Cæsar cur bello cōfecto exercitum dimittere noluerit.

Romæ tumultus.

An. V. C. 701.

Q. Pompeius Rufus Tribunus plebis in carcerem positus.

Fauonius in carcerem coniectus.

Pompeium Dictatorem Tribuni plebis facere uolunt.

Senatusconsultum de prouincijs.

sanī moderatī ue agebatur, sed cūm lagitionibus acriter cōtendebant, tum plus etiam dimicationibus, ita ut Consul quoq; Caluinus aliquādo uulnus acceperit. Ita factum est, ut neque Consulibus, neque Prætoribus, neque urbanis alijs magistratibus succederetur, sed prima anni parte sine omni magistratu Romæ uiueretur. Ea res cum alijs malis ansam præbuit, & nundinæ, quæ nono quouis die celebrabantur, ut ipsis Calendis Ianuarijs agerentur effecit. Cūm hoc, quasi non forte fortuna ita accidisset, sed prodigij rationem haberet, Romanos terruit, tum quod bubo etiam uisus erat, totoque triduo simulacrum quoddam sudauerat, faxque à cœli parte quæ meridiem spectat ad orientem transcurrerat, multa quoque fulmina deciderant: sæpius glebis, lapidibusque & testis pluerat. Ac mihi quidem id quoque decretum quod prioris anni exitu de Serapi Isideq; factum erat, inter prodigia non extremum uidetur locum obtinuisse. Eorum diuorum fana, quæ priuatim nonnulli extruxerant, senatus demoliri iussit, quod eos non magnopere inter numina numerabat. ubi ea sententia obtinuit, ut publice iam coli inciperet, extra pomerium eos deos collocauerunt. Cum is Romæ status esset, ac summæ rerum nemo præesset, singulis ferme diebus cædes perpetrabantur. ac quanquā ad magistratus capiendos plurimi contenderent, eaq; de causa & largitiones & cædes fierent, tamen comitia non perficiebantur. Milo cōsulatus candidatus, Clodium in uia Appia sibi obuiam factū initio leuiter uulnerauit. post ueritus ne is eam rem uindicaret, interfecit: sperans, si omnes seruos qui eam cædem fecissent statim manumitteret, facilius se de cæde, mortuo Clodio, quàm uulneris eodem superstitē, absolutum iri. Ea re sub uesperam Romam perlata, uehemens perturbatio coorta est, oblata factionibus ansa belli ac maleficiorum: atq; hi quoq; qui neutrarum erant partium, tamē humanæ sortis memores, rem indignē ferebant: idq; eo amplius, quod hac occasione Milonē quoq; de medio tolli cupiebant. Populum ita affectum nacti Rufus, ac T. Munatius Plancus, qui tum Tribuni plebis erant, magis etiam accenderunt, cadauere prima luce in forum prolato, pro Rostrisq; exposito, & omnibus ostētui exhibito, hisq; lugubri gestu additis uocibus, quæ ad rem præsentem competeabant. Ita plebs ijs quæ uiderat, quæq; audiuerat perturbata est, ut ne religionis quidem iam rationē haberet: sed omnibus sepulture ritibus temeratis, propemodum totam urbem incendio misceret. Nam corpus Clodij sublatum ad Curiam honesto cum funere portauere: idq; rogo ex subsellijs constructo, cum ipsa curia combusserunt. quod non repentino quodam impetu, quales plebem multi solent incessere, sed consultò fecere: ijsdemq; hora domum nona in ipso foro comessati sunt, fumante etiamnum Curia. Milonis quoque domum succendere conati, ab incepto multis eam propugnanti- bus repulsi sunt. Milo eatenus propter cædem sibi metuens, sese abdiderat: ac non plebeiorum modò, sed equitum quoq; senatorumq; se quorundam præsidio sepierat: tum uerò iram senatus in aduersæ factionis homines ob hoc ab ipsis admissum flagitium conuersum iri sperans, cum senatus statim huius rei causa uesperī in palatio cōuenisset, inter regemq; nominari, eiq; ac Tribunis quoq; plebis, Pompeioq; mandari ut curam urbis susciperent, ne quid ea detrimenti pateretur, iussissent: ipse quoq; in medium progressus, pari, aut maiori etiam quàm prius cōtentione magistratum petijt. Hinc iterum ad pugnam cædesq; res deuoluta est, ita ut senatus decretum id confir- maret, Pompeiumq; Romam euocauerit, ei nouorū scribendorum militum potestatem

potestatem concesserit, ipsiq; fordidam uestem sumpserint. Pompeius paulo post ad urbem uenit: tum circumfuso praesidio extra pomerium ad theatrum senatus habitus est, decretumq; ut Clodij ossa colligerentur, Curiamq; Faustus Syllae F. restitueret. Curia enim quae incendio perierat, Hostilia fuerat, sed à Sylla aliter aedificata: itaque statuerant ut is reficeret, nomenq; curiae mutaretur. Cum omnium animi suspensi expectarent qui nam ipsis magistratus praeficerent, rumoremq; alij spargerent, Pompeium esse Dictatorem creandum, alij Caesari (qui tum in tanto erat ob res gestas honore, ut supplicationes in sexaginta dies earum causa indixerint) Consulatum deferendum: Senatus atq; Bibulus praecipue, qui primus sententia erat dicturus, cum horum utrumq; metueret, studiis plebis antequerentur, Pompeio Consulatum ne Dictator fieret, tribuentes, eumq; soli ipsi, ne Caesar collega eius fieret. Id inuolutum, neq; ulli ante Romanorum contigerat, haud absurde alioquin factum est. Quia enim Pompeius minus plebi quam Caesar studebat, omnino ab ea ipsum diuellere, suiq; iuris efficere se posse sperabant. neq; falsi hac sunt expectatione. Nouo enim & inopinato honore elatus, nihil iam amplius in plebis gratiam agebat, sed omnia plane ex animo Senatus gerebat. Ceterum solus magistratum gerere haud uoluit, satisq; gloriae in eo sibi obtigisse existimans, quod ita decretum esset, inuidiam eius rei declinandam duxit: quod uerebatur, ne regione armis uacante, Caesar sibi studio militum atque multitudinis collega daretur: ne is omnino neglectus uideri, iustaq; irae causam habere posset, per Tribunos effecit, ut Caesari permitteretur legitimo tempore etiam absenti Consulatum petere. Ipse Q. Scipionem socerum suum, ambitusq; tum reum collegam sibi assumpsit. Is Scipio cum Naeficae esset filius, testamento in genus hereditatemq; Metelli Pij adoptatus, atq; hinc cognomentum Metelli ferens, filiam Pompeio in matrimonium dederat, ab eo contra Consulatum, ac ne causam diceret, acceperat. Erant omnino multi, quibus ambitus causa dies dictus esset, maxime quia Pompeij legibus effectum erat, ut iudicia accuratius quam ante haberentur. Nam is omnes ipse delegerat eos, ex quibus iudices sorte duci deberent, certumq; utriq; parti in iudicio certantium aduocatorum numerum finiuerat, ne a multitudine horum iudices confusi perturbarentur: ad causam uero dicendam actori duas, reo tres horas concedi iusserat: id quoq; quod plerumq; iudicia corrumpebat, correxerat, interdicto ne qui reorum laudatores haberentur, aut pro accusatis deprecarentur. Complures enim eorum qui rei facti erant, eo modo, uiris fide atq; autoritate praecclaris intercedentibus, iudicijs erepti fuerant. Haec, aliaq; horum similia de omnibus iudicijs constituta erant. Qui uero largitiones magistratuum adipiscendorum causa fecissent, ad eos in iudicium pertrahendos cum alios accusatores constituit, tum hos quoq;, qui simili ante de causa damnati fuerant, magno proposito ipsis delationis praemio. Nam quicumq; duos eadem de causa, aut minori etiam quam cuius ipse damnatus erat, reos peregisset, aut unum maioris criminis conuicisset, ei impunitas sui peccati dabatur. Hinc factum est, ut multi rei fierent, ac Plautius quoque Hypsaeus qui in petitione Consulatus cum Milone & Scipione certauerat. Nam ex tribus his ambitus reis, solus Hypsaeus damnatus est. Scipioni quidem dies dicta erat à duobus, sed propter Pompeium iudicium effugit. Milo in iudicium ob hoc crimen pertractus non est, quia caedis culpa, in qua erat, maior extabat. Cum de caede Milonis iudicaretur, iudicium sententis damnatus est, neque enim uim ullam facere poterat: si-

Curia Hostilia
à Fausto Sylla
reficitur.

Bibulo autore
Pompeius fit
III. Consul, ex
solus.

Caesaris ut ab-
sentis ratio ha-
beretur in pe-
titione Consu-
latus, decretum.
Q. Scipio Me-
tellus Consul cum
Pompeio.
Iudicia à Pom-
peio reforma-
ta.

In largitionib.
magistratum
querentes sta-
tutum.

Plautius Hy-
psaeus reus am-
bitus.
Milo in iudi-
cio de caede
Clodiana dam-
natus.

h 3 quidem

quidem Pompeius praesidijs per totam urbem dispositis, armatis cum militibus ad iudicium uenerat: ac cum Milonis causa nonnulli tumultuarentur, militibus imperarat, ut eos foro depellerent, transuersis planicie gladio- rum ictibus pulsatos: non cessantibus illis, sed in percutientes tanquam in re ludicra conuicia conijcientibus, uulnerati etiam aliqui sunt, ac nonnulli caesi. Ita iudicium sine turba confesso facto, alij alijs de causis, Milo autem cum quibusdam alijs propter caedem Clodij damnatus est, quanquam Cicerone patrocinate. Cum enim orator ille Pompeium armatis militibus praeter consuetudinem in iudicio adesse uideret, animo collapsus, ac terrore perculsus ita est, ut nihil eorum quae praemeditata erant ipsi, diceret, sed breui ac languida oratione contentus, finem dicendi fecit. Quae enim nunc Ciceronis quasi tum pro Milone habita extat oratio, eam postea temporis Cicero animo collecto per ocium scripsit. Fertur quoque Milo in exilium actus missam hanc sibi a Cicerone orationem cum legisset, Ciceroni rescripsisse, bene sibi euenisse, quod eam is non in iudicio pronunciaisset: nunquam enim futurum fuisse, si hoc modo pro se dictum fuisset, tantos ut mullos Massilię (eodem enim exul se contulerat) ederet. quod Milo non eo animo scripsit, quasi delectaretur praesenti statu (quippe multa rebus sui causa impetrandi molitus est) sed Ciceronem uerbis exagitans, quod cum defensionis tempore nihil causae condicibile dixisset, deinde inutiles orationes componeret, sibi quoque mitteret, quasi uerum tum aliquid ab his iuari posset. Milo itaque ita damnatus est, ac Rufus quoque, Plancusque, ut primum magistratu pertuncti sunt, multi quoque praeterea alij propter incendium curiae. Nec profuit Planco Pompeium habuisse suum studiosum: neque liber ab eodem ad iudices missus, quo & laudatio, & deprecatio Planci causa continebatur, M. Catone (is enim de causa cogniturus erat) dicente, se laudatorem contra illius ipsius leges non admissurum. Et quamuis Cato suffragium de ea causa non tulit (permittebatur enim lege eiusdem Pompeij cum actori, tum reo, ut quinque ex iudicium numero eximeret, quos contra se aperte sententiam dicturos opinione praeciperet, idque de Catone sentiens Plancus, ex iudicijs eum exemerat) tamen reliquorum sententijs Plancus damnatus est. Nam & iniquum uidebatur Rufo damnato, Plancum, cuius eadem erat causa, absolui. & quia Pompeius pro Planco gratia certabat, opponere se ei uolebant, ne serui eius potius, quam iudices esse existimarentur. Etenim Cicero tum quoque nihilo dexterius Plancum accusauit, quam defenderat Milonem: quia & iudicij eadem erat quae tum fuerat facies, & in utraque causa Pompeium habebat uoluntate atque re ipsa sibi resistentem, eumque non mediocriter tum iterum offendebat. Accessit his illius temporis actis Pompeij, ut legem quoque de comitijs (haec magistratum aliquem ambientes, ad ipsa omnino comitia praestare esse, neque ullius absentis rationem haberi iubebat) quae iam neglecta quodammodo erat, renouaret: decretumque paulo prius factum, ut qui in urbe magistratus gessissent, exteris prouincijs ante quinti anni exitum, ne sortirentur, confirmaret. Nec puduit Pompeium, qui tum ea promulgabat, ipsum Hispaniae imperium in aliud quinquennium accipere: Caesari autem (cuius amici indignissime legem ferebant) absenti quoque Consulatus petendi potestatem eodem decreto concedere. Adiecerat enim hoc legi, absentibus petere solis his licere, quibus nominatim atque aperte id permitteretur. id nihil aliud erat, quam ne prohibitum quidem omnino esse, quod hi qui potentiam obtinerent, haud dubie effecturi erant, ut sibi hoc decreto indulgeretur. Atque haec tum Pompeij

Ciceronis timidas in defendendo Milone.

Milonis in Cicerone iocum.

Rufus et Plancus damnantur.

Lex de comitijs.

Pompeij leuitas.

pen erant actiones. Scipio neque legem ullam tulit, & ea, quae de Censoribus erat a Clodio statuta, abrogauit, ipsaque pristinam potestatem reddidit: quod cum in eorum gratiam factum uideretur, tamen in contrariam partem uertit. Cum enim & in equestri & in Senatorio ordine multi nullius precij homines essent, quando Censoribus nullum ex his neque accusatum neque damnatum loco mouere permissum erat, uitio quoque ipsis dari non potuit, si homines improbi ignominia non notarentur. At postquam Censores pristinam suam potentiam (qua priuatim quoque in uniuscuiusque uitam inquirendi, meritosque infamia notandi ius habebant) recuperauerunt, neque offendere multos, neque in reprehensionem aliorum incurrere, quasi immeritos sua dignitate despoliaissent, uolebant. Itaque nemo prudens uir Censuram petiit. Ceterum Cato, quamuis nullum alioquin ipse magistratum desiderabat, quia tamen Caesarem Pompeiumque auctos supra quam e Republica esset, uidebat, coniecturaque colligebat fore, ut aut simul summam rerum inuaderent, aut inter se dissidentes, maximam seditionem excitarent, quicquid ex his uicisset, solus rerum potiretur: statuit potentiam eorum, ante quam ad certamen deueniret, destruere: idque ut efficere posset, cum priuatum se nihil obtenturum uideret, Consulatum petiit. Quia autem Caesaris Pompeique fautoribus animaduvertebatur hoc eum moliri, Consul factus non est: sed M. Marcellus, & Sulpicius Rufus Coss. creati sunt, alter ob legum peritiam, alter ob eloquentiam: idque eo magis, quod non largitionibus aut uis, sed demulcendis omnibus compellendisque eam dignitatem petierant. Cato neque ullum demereri uoluit, & in posterum petitione Consulatus abstinuit, quod diceret uiri boni esse, administrationem reipublicae, si qui ipso uti uellent, non subterfugere, neque tamen eam ultra quam conueniret, expetere. At Marcellus, qui Pompeii partes sequebatur, confestim omnia ad deprimendum Caesarem agitabat: ac cum de alijs contra eum multis ad Senatum referebat, tum ut ante legitimum tempus ei successor mitteretur. Marcello & Sulpicio, & tribuni nonnulli resistebant: hi, quia Caesari cupiebant, ille tum hac ipsa de causa, tum quia plerisque non probabatur, imperium cuiquam abrogari, antequam eius tempus exisset, nullo eius extante delicto. Hec ubi Pompeius cognouit (qui Roma profectus erat, tanquam in Hispaniam cum exercitu iturus, necdum tamen Italia excesserat, sed legatis omni re Hispaniensi commissa, ipse his quae Romae agerentur intentus substiterat) simulauit sibi quoque non probari, ut imperio Caesar despoliaretur: hoc egit, ut Caesar simul atque tempus ei constitutum exiisset, (id statim insequenti futurum erat anno) depositis armis, priuatus domum redire iuberetur. Id ut efficeret, C. Marcellum sobrinum, siue (utrunque enim fertur) fratrem M. Marcelli, Caesaris (quanquam cum eo ipsi affinitas intercedebat) inimicum, ad Consulatum euexit: itemque C. Curionem, qui iam pridem Caesarem oderat, ad Tribunatum promouit. Caesar alioquin difficulter passurus, ut ex tanto tamque diuturno imperio redigeretur ad priuatam uitam, cum praeterea ueretur, ne eo facto, in inimicorum potestate esset futurus, ita se comparauit, ut uel inuitis illis imperium retineret. Itaque & novos milites scripsit, & pecunias confecit, utque suum imperium omnibus quae maximè acceptum esset curauit. Interea res urbanas quoque aliquo modo sibi constituendas putans, ita ut ne uis omnia, sed persuadendo etiam agere uideri posset, cum Curione in gratiam redire statuit, qui ex nobili Curionum genere ortus, animo perspicaci, uicque dicendi praeditus magna, atque ad persuadendam multitudinem peridoneus, idemque ut uel ipse primas in ali-

Censoria potestas d. Q. Scipione restituta.

Cato Consulatus repulsam patitur.

An. V. C. 703.

Catonis animus obsequium.

C. Marcellus Consul.

C. Curio Tribunus nuptialis, ut à Caesare corruptus, eius rem egerit.

qua re obtineret, ut alios in simili causa iuaret, nullis pecuniarū profusionibus pepercerat. Eum ad magnas spes erectum Cæsar, omniq; ære alieno, quo ingenti ob magnam prodigalitatem obstrictus erat, liberatum sibi adiunxit. Nulli omnino pecuniæ impensæ, ut quod animo conceperat obtineret, Cæsar parcebat: quippe ex ea re cōfecta satis ad se argenti reditum sciens, multisq; plurima pollicebatur, quorum ne minimā quidem partem præstare cogitabat. itaque non ingenuos tantum, sed seruos quoq; si quos aliquid apud dominos suos posse intelligebat, demerebatur, eoq; modo plurimos equestris Senatoriæq; dignitatis uiros sibi conciliabat. Curio, etsi Cæsaris iam rebus studebat, non tamen confestim id præ se tulit, occasionem quandam probabilē quærens, ut non ultrò, sed coactus ad eum transiuisse uideretur. hoc quoque existimabat, quanto diutius Cæsaris inimicis, quorum ipse amicus habebatur, adesset, tanto se & plura & maiora eorum secreta posse perdiscere. His de causis diutissimè sua cōsilia textit: ac ne quā de se suspiciōnē animi immutati præberet, inter eos primas sibi tum quoque uendicauit, qui omnia contra Cæsarem & sentirent & dicerent: ac iam inde ab initio sui Tribunatus concionabatur in eum, multasq; iniquas rogationes ferebat, nōnullas etiam cōtra Senatum, potētissimosq; qui Pompeio maximè studebant: nō quòd aut putaret, aut uellet aliquam harum ratam futuram, sed ut ipsis repudiatis, ne contra Cæsarem quidem decernere tur quicquam (multa enim contra eum iam conscripta erant) ipseq; hanc transeundi occasionem haberet. Ab eo tempore cum multum temporis alijs atque alijs obtentis causis, ne quid horum omniū decerneretur, cōsumpsisset, indignè se id ferre simulans, petijt, ut alius mensis ad eas leges tandem perferendas intercalaretur. Ea intercalatio usurpabatur, quotiescunque id res exigebat, tum uerò nō cōpetebat: quod Curionem ipsum, quippe Pontificem, minimè fugiebat: ueruntamen opus esse intercalatione contendebat, collegasq; Pontificij clamoribus exagitans, cum ut assentiretur sibi persuadere non posset (ac ne uolebat quidem) ne aliam quidem ullam rem quoque decerni passus est: iamq; aperte Cæsaris causam defendens, qd diu contra eum frustra contendisset, omnia ea quæ approbatum iri nequaquam putabat, obtēdit: idq; præcipuè uoluit, ut aut omnes qui in armis essent, ijs positis exercitus dimitterēt: aut ne Cæsar quidē suis copijs nudatus, aduersariorū potentiæ obijceretur. Id nō eo animo pronūciabat, quòd uellet Cæsarem ab armis discedere: sed quòd satis compertum habebat, Pompeium huic sententiæ non obtemperaturum, unde Cæsar quoque non dimittendi exercitus causam esset habiturus. Enimuero Pompeius, cum alijs rationibus nihil effecisset, aperte iam exasperatus, omnia palàm contra Cæsarem & dixit & fecit: neque tamen obtinuit quicquam, defendētibus Cæsarem cum multis alijs, tum L. Paulo, qui Marcelli in Consulatu collega erat, Lucioq; Pisone Cæsaris socero, qui tum Censurā gerebat. Erant eo tempore Censores cōstituti, Appius Claudius, atque Piso: inuitus quidem hic, quē affinitas Cæsari fauere iubebat. Appius Cæsari inimicus, ac Pompeio cupiens, præter animi sui sententiā Cæsari multum profuit. Multos enim equites senatoresq; cū notaret, inuito collega, effecit ut hi omnes deinceps Cæsarianas partes sequerentur. Etenim Piso cum alioquin quieti studeret, ac propter generi quoq; amicitiam multos obseruaret, ipse notandum sibi neminem duxit, collegæ tamen omnes libertinos, multos etiam nobilium, atq; inter eos Crispum, etiam Sallustium, eum qui historiam conscripsit, Senatu

Curio Pōtifex.

naturæ efficienti non repugnauit: Curionem tamen, cui ipsi quoque iam eadem fortuna impendebat, ipse cum Paulo eius cognato deprecando eripuerunt. Cæterum sententiam de Curione Appius ne sic quidem immutauit, sed eam publicè in senatu edidit. cuius facti indignitate Paulus commotus, uellem suam proscidit: Marcellus arrepto Curione, sperans fore ut odio cum ipsius, tum Cæsaris, Senatus graue quippiam in eum statueret, sententias rogauit de eo. Curio primò cōtendere cœpit, non esse de se sententias ferendas: mox cognito multos ex Senatoribus qui tum aderant, partim omnino Cæsaris rebus studere, partim eum magnopere timere, ut de se cognosceret Senatus, permisit: hoc præfatus, ita se sibi conscium, ea se egisse quæ optima atque ex usu patriæ essent. proinde uobis, inquit, corpus uitamque meam dedo, de his ut uisum fuerit, ita statuite. Cum Marcellus ita eum accusasset, ut damnatū iri nihil dubitaret, postquam pluribus sententijs absolutum uidit, rem indignam iudicās, Senatu exiuit: ad Pompeiumque in suburbium procurrēs, ei que ipse per se, nullo facto decreto, custodiam urbis mandauit, utque duas urbanas legiones haberet. Aderant iam tum milites isti, incerti cuiusdam negocij causa collecti. ea res sic habebat. Pompeius cum adhuc amicitiam cum Cæsare seruaret, unam ei legionem ex suis utendam dederat, cum is militibus indigeret, ac Pompeius nullum bellum gereret. Postquam inter se dissedere, Pompeius ut & suam legionem repeteret, & aliam insuper Cæsari adimeret, Bibulo in Parthos militibus opus esse commentus est: ac ne noui delectus haberentur, quod & celeritatem requiri in hac re, & magnam esse copiam exercituum dicebat, effecit ut decretum fieret, quod iuberet ab utroque, Pompeio & Cæsare, singulas legiones Bibulo mitti. Pompeius ex his quas tum secum habebat legionibus nullam dedit: sed qui huic negotio erant præfecti, eos iussit legionem quam Cæsari ipse dederat, à Cæsare petere. Ita cum uterque uideretur unam legionem suppeditare, re ipsa Cæsar ambas præbuit. Quod tamen Cæsar intellexerat, tamen ne locum crimini daret, quasi non obtemperasset imperatis, paruic, præsertim quod hac occasione futurum uidebat, ut multo maiorem militum numerum contra deligeret. Hæ igitur duæ legiones ut in Parthos mittendæ, adornabantur: quum uerò nullus eorum ad id bellum usus esset, ueritus iam antè Marcellus ne Cæsari redderentur, in Italia retineri iussit: tunc autem Pompeio (quemadmodum dixi) eas tribuit. Et quia hæc exitu anni agebantur, futurumque uidebat Marcellus, ut non diu rata haberentur, cum neque Senatus, neque populus iussisset, Cornelium Lentulum, Caiumque Claudium Coss. designatos secum ad Pompeium perduxit, utque eadem mandarēt effecit. Quia enim literæ designatis Consulibus traduntur, atque alia quædam ad magistratum eorum pertinentia, antequam eum ineant, agere licet, huius quoque rei potestatem habere uidebantur. Pompeius, homo in omnibus alijs rebus diligens, legiones animo libenti accepit, nihil neque à quibus neque qua ratione earum offerrentur, sollicitus. Nihil tamen, quale quis tam audaci ex facto expectasset, subsecutum est: sed inimicitia tantum in Cæsarem manifestata, ipsi uim præterea nullam parauerunt, Cæsari autem non absurdum prætextum retinendarum suarum legionum obtulerunt. Etenim Curio, cum multus apud populum in Consulibus ac Pompeio accusandis fuisset, postquam satis sibi id fecisse arbitratus est, rectà ad Cæsarem contendit.

*Pompeius ut
duas legiones
Cæsari adme-
rit.*

*Consulū desi-
gnatorum po-
testas.*

*Curio urbe ad
Cæsarem pro-
fugit.*

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER QVADRAGESIMVS PRIMVS,

*Guilielmo Xylandro Augustano**interprete.*

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI.

*Quomodo Cæsar in Italiam uenerit, utq; Pompeius ea relicta in Macedoniam traiecerit,**Vt Cæsar Hispaniam subegerit.**Vt in Macedoniam aduersum Pompeium traiecerit.**Conflictus Cæsaris cum Pompeio apud Dyrrhachium.**Quomodo Pompeium Cæsar ad Pharsalum uicerit.**Annis hæc duobus gesta sunt, in quibus Consules fuere:**An. V. C. 705. L. Cornelius P. F. Lentulus.**C. Claudius M. F. Marcellus.**706. C. Iulius C. F. Cæsar II.**P. Serulius P. F. Isauricus.**An. V. C. 705.**Curio literas
Cæsaris ad Se-
natum perfert.*

ECVNDVM hæc Curio literis à Cæsare ad Senatum acceptis Romam uenit ad ipsas Calendas, quibus Cornelius Lentulus, & C. Claudius Consulatum inibant. Eas ne foris acceptas supprimerent Consules, non antè ipsis exhibuit, quàm in Senatum uentum est. Nihilominus diu cunctatos, demum Q. Cæsius Longinus, & M. Antonius Tribunus plebis, ut publicè recitarent eas, adegerunt. Antonius quidem pro beneficio hoc, quod tum Cæsari præstabat, postea temporis ab ipso magnam gratiam reportauit, & ad summam dignitatē euectus est. In literis Cæsaris cum enumeratio meritorū eius in Rempublicam inerat, tum purgatio eorū quæ obijciebantur criminū: promittebatq; se exercitus dimissurum, à magistratūq; decessurū, si quidem Pompeius idem fecisset: qui dum in armis esset, iniquū fore se cogi ut ea deponeret, quippe qui sic hostibus traderetur. Cum sententiæ essent ferendæ, eæ non à singulis pronuntiatae sunt (metuebāt enim ne quis uerecūdia timore uel cōpulsus secus q̃ sentiret, diceret) sed in diuersas Curiaē partes discessum est: ibi qui Pompeiū (is tum in suburbanis cū exercitu erat) ab armis iuberet discedere, repertus est nemo: Cæsare uerò uniuersi, præter M. quendā Cæciliū, & Curionē cum qui literas attulerat. De Tribunis enim plebis nihil dico, quod nō uel ui intercesserunt, quippe eam potestatē obtinent, siue quid statuere uelint, siue infirmare. His ita decretis, tamē per Longinum Antoniumq; effectum est, ut neque ea die, neque postridie eius diei quicquam ratum esse iuberetur. id reliquis indignè ferentibus, lugubremq; uestem sumētib; cum ne sic quidem ratum fieret decretum, tamē ea sententia perscripta est. Confestim ad rem ipsam inde peruentū est: quicq; eius decreti autores fuerant, statim Curia egressi, mutataq; ueste reuersi, de supplicijs eorum qui se opposuerant, deliberauere. Qui cum re percepta primò restitissent, post territi cū alijs de causis, tum quod Lentulus suauisset ut urbe exirent prius quàm sententiæ perferrentur, multis uerbis factis obtestatiq; cum Curione ac Cæcilio ad Cæsarem abiēre, non iam magni pendentes, quod essent ex Senatorum albo sublati. Secundum hoc decretū, Consulibus porrò reliquisq; magistratibus urbis custodia de more mandata est: deinde extra pomeriū ad ipsum Pompeium

Pompeium progressi, tumultum esse eam rem quæ tum agebatur, censuerunt, ipsiq; pecunias & milites tribuerunt. Decreuerunt præterea, uti Cæsar imperium successoribus traderet, & ante certam diem exercitus dimitteret: si nō fecisset, hostem habendum, ac contra patriam egisse iudicandum.

Decretum aduersus Cæsarem factum.

Cæsar cum hæc cognouisset, Ariminum perrexit, tunc primum suæ provinciæ fines egressus: ibi conductis in unum locum militibus, Curionem, qui cum eo aduenerant, iussit coram illis quæ acta essent narrare. Quo facto, ipse insuper quæ præfens negocium requirebat adiiciens, adhuc magis suorum animos accendit: motisq; castris rectâ Romam uersus exercitum duxit, receptis citra pugnam omnibus in quæ in itinere incidebat oppidis, præsidijs alijs quod hosti imparia essent diffugientibus, alijs Cæsari sese coniungentibus. Ea percepta Pompeio terrorem incusserunt, iuxta omnia quæ animo Cæsar agitarat ex Labieno discenti. Is enim à Cæsare perfugerat, omniaq; eius arcana Pompeio enūciabat. Mirum uideri alicui possit, quid Labieno in mentem uenerit, ut à Cæsare deficeret, à quo in summo semper honore habitus, omnibusq; quæ erant trans Alpes copijs ab eo dum in Italia ipse moraretur, præfectus fuerat: sed in causa fuit, quod Labienus ipse cum esset diuitijs ac gloria auctus, maiori cum fastu quam pro imperio sese gerebat: eumq; Cæsar sibi exæquari uidens, minus iam diligebat. Eam mutationem uoluntatis Cæsaris Labienus nō ferens, simulq; sibi metuens, defectionem fecerat. Pompeius his quæ de Cæsare perceperat adductus, præterea quod haud poenitendam manu ille iam coegisset, adhuc qui in urbe erant, eosq; in primis q partib. studebāt, memoria Marij Syllæq; facinorū terribis bellum reformidare, cupereq; ab eo citra periculum liberari uidebat, sententia mutata, legatos ad Cæsarem L. Cæsarem eius agnatum, & L. Roscium Pretorem, qui ultrò eam provinciā ceperāt, mittit, si qua eius impetum effugiens mediocribus conditionibus pacem componere posset. Cum Cæsar eadē, quæ prius per literas significauerat, respondisset, ac præter ea uelle se ipsum cum Pompeio colloqui, etsi plerisq; hoc minimè acceptum erat, quod timeret, ne contra se aliquid illi componerēt, tamē posteaq; legati multas laudes Cæsaris retulerūt, idq; adeo, fore ut nemo quisquā ab eo ullam acciperet iniuriā, utiq; exercitus statim dimitteretur polliciti sunt, permulsi his promissis, eosdem legatos ad Cæsarem remisērunt, magnaq; semper & ubiq; locorum ab ijs uoce postulauerunt, efficerent ut uterq; simul ab armis discederet. Metum ea res Pompeio iniecit, satis certo, se apud populum Cæsare longè inferiorem futurum, quando utriq; priuato uiuendum esset: itaq; prius quam legati redirent, in Campaniam abiit, ibi se facilius bellum administrare pos-

Cæsar Ariminum, et inde ad Romam cum exercitu cōtendit.

Labienus à Cæsare ad Pompeium perfugit.

Legati Pompeij ad Cæsarem.

Pompeius in Campaniam abiit.

Pompeij decreta.

seratus: iussitq; ut uniuersus senatus, omnesq; se magistratus sequerentur, proposito Senatusconsulto, quo impunitatem eius demigrationis ostendebat: prædictoq; se eum qui ad urbem remansisset, eodem cum hostibus habiturum loco. Iussit etiam decerni, ut secum pecunias publicas, omniaq; quæ ad urbem erant diuis dedicata dona auferrēt, sperans inde se magnam uim militum posse conducere. Tanta erat uniuersis propemodum Italiæ urbibus beneuolentia in Pompeium, ut haud multo antè cum audiuisent eum periculoso morbo cōflictari, pro incolumitate eius publica sacra uouerint. Quod sanè magnum fuisse ac splendidum munus nemo hominum negauerit, nimirum nulli unquam alij, præter eos qui post ea tempora summam in omnia potestatem obtinuerē, decretum: non tamen id satis firmum argumentum fuit, nunquam eos Pompeium metu potētioris derelicturos. Por-

rò et si

Fuge ex Roma descriptio.

rò etsi de pecunijs donarijsq; factum fuit decretum, neutra tamen loco mota sunt. Vbi enim acceperunt Cæsarem legatis iam nihil pacati respondisse, sed insuper uitio eis dedisse, quòd de se mendacia retulissent, tum milites ei multos esse, eosq; audaces, & ad maleficium omnibus rebus inferendum animo paratos, quemadmodum ferè in id genus negocijs omnia magis terribilia referri solèt, quàm res ipsa ferat: his nuncijs perterriti, prius quàm pecuniam donaria ue attingerent, magna cum celeritate Romam reliquerunt. Fuit omnino ea fuga alioquin etiam barbarum ac tumultuum plena. Qui enim urbe exibant, (hi erant ordinis senatorij equestrisq; ferè primarij omnes, itemq; permulti de plebe) etsi uidebantur ad bellum proficisci, tamen re uera ea patiebantur quæ captiuis usu ueniunt. Summum ipsis afferebat dolorem, quòd patriam relinquere, uitamq; alibi locorum ducere, murosq; extraneos suis magis sibi aptos habere cogebantur. Nam qui cum tota familia emigrabant, ita delubra, ædes suas, solumq; patriæ relinquebant, ut ea statim aduersariorum futura scirent: satisq; ipsis constabat, Macedoniam, Thraciam ue sibi, si belli periculum euasissent, habitandam fore, non ignaris sententiæ Pompeij. Qui uerò ad urbem liberos uxoresq; suas & preciosissima quæq; reliquissent, uidebantur quidem illi spem redeundi in patriam habere aliquam: uerùm longè quàm cæteris difficilior ipsis discessus erat, ab his quæ homines carissima habent, diuulsis, dupliciq; & inter se quàm maximè contrariæ fortunæ expositis. Quia enim coniunctissimos suos in potestatem hostis dedissent, uidebant se si in bello parum strenuos sese gessissent, in periculo uitæ futuros: sin strenui fuissent, illis priuatum iri: adhæc neutrum se amicum, utrumq; insensum habituros: Cæsarem, quòd non ipsi quoq; Romæ mansissent: Pompeium, quòd non omnia sua secum abduxissent. Ita hi sententijs uotisq; & spe alternantes, corporibus à suis summè necessarijs diuulsi, animis in duas partes distrahebantur. Qui Romæ remanebant, diuersis ab his, sed tamen & ipsis inuicem pugnantibus affectibus percellebantur: quippe à suis seiuncti, ac quasi patronis orbat, cum ad sese defendendos satis uirium nequaquam haberet, bello expositi, futuriq; in potestate eius, qui urbem obtinuisset, ipsi quoq; metu iniuriarū ac cædum quas iam tum ante oculos suos repræsentabant, affligebantur: ipsq; hi qui discedebant, alij tanquam desertoribus ea imprecabātur, alij ueniam necessitati dantes, euentura tamen hæc uerebantur. Reliqua omnis multitudo, ut maximè discedentibus genere propinqui non essent, tamen eorū causa dolebant, alius uicinos, alius socios procul à se profecturos, multa q; & facturos & perpeffuros indigna existimantes. Suam uerò ipsorum sortem longè maximè lugebant. Cum enim uiderent à magistratibus, Senatuq; & omnibus alijs quorum aliqua esset potentia (neq; uerò constabat, ullus ne eorum esset Romæ perseueraturus) & patriam, & se deserui, quos nequaquam excessuros urbe censerent, nisi multa ei horrendaq; mala imminerent, iam magistratibus socijsq; destituti, planè orborū parentibus puerorum, uiduarumq; mulierum similes erant. Iam cum iras, cupiditatesq; eorum qui Romam petebant, secum expendebant, memoriaq; repetebāt mala superiorum temporum, quæ partim ipsi senserant, partim ex alijs audierant, cogitantes quæ & quanta Marius ac Sylla edidissent facinora, nihil de Cæsare moderati sibi pollicebantur: sed longè plura atq; atrociora metuebant, quòd eius milites maiori ex parte barbari erant. Eo modo omnibus affectis, nemineq; rem hanc securo animo accipiente, exceptis his qui Cæsari

sari amicitia iuncti uidebantur (tamen si his quoque ipsis non firma fiducia aderat, sed mutatione morum, quos plerique pro rerum statu conuertunt, fidebant) ne cogitari quidem facile potest, quantum in prosecutione Consulium reliquorumque qui eos comitabantur, turbæ atque luctus extiterit. Totam noctem obambulantes, tumultum excitauere. sub diluculum, cum circumeuntes ad singula sana, uota concepissent, deos inuocassent, solum exosculati essent, quibus & quot ex periculis erepti, nunc (quod nunquam antea tentatum ab ipsis esset) patriam relinquerent, deplorassent, ingens omnium commiseratio coorta est. Iam ad portas urbis eiulatus plurimus extitit: ibi alius alium, tanquam postremum hoc & ipsum, & urbem uisurus, salutare, lili suam ipso sortem lugere, abeuntibus bene optare: plurimi tanquam a suis proditi, eis imprecari: aderant enim omnes quotquot in urbe remanere statuerant, cum omnibus liberis uxoribusque suis. Post hæc illi quidem urbe excesserunt, hi uero eos deduxerunt, ac nonnulli dum a notis suis detinentur, moras fecerunt, alij in mutuis complexibus diutius hæserunt. Qui in urbe permanere decreuerant, abeuntesque longissimè comitantes, clamore et commiseratione prosequuti sunt: ac quasi furore diuino concitati, ut aut se unam abducerent, aut ipsi quoque in patria remanerent, obtestati sunt. Ad horum unumquodque ululatus magnus, lacrymaque adstantium immensa erumpebat. In hoc enim statu spes melioris conditionis menti minimè accidebat, sed miseriæ primò ad urbem manentium, deinde etiam proficiscèntium animis obuersabantur. Poterat tota res haud iniuria si quis eam coram inspexisset, comparari duobus populis, duabusque ciuitatibus, quæ ex uno populo, unaque ciuitate existerent, quarum altera in exilium abiret, altera deserta caperetur. Ad hunc igitur modum Pompeius plurimis secum abductis Senatorum (nonnulli enim ibi permanserunt, quorum alij Cæsaris rebus, alij neutri studebant) urbe excessit, deletus militum ex oppidis instituit, pecunias coegit, & præsidia in omnes partes misit. Cæsar postea quam hoc comperit, Romam quidem non contendit: nam eam in præmium uictori propositam nouerat, dicebatque se bello non Romam tanquam hostem, sed propter eam aduersarios impetere. Cæterum literas per totam Italiam circummisit, quibus et Pompeium ad disceptationem causæ prouocabat: & alios ut bono essent animo, seque domi continerent, multis annexis pollicitationibus cohortabatur. Ipse Corfinium, quod oppidum à L. Domitio tenebatur, nec dum deditionem fecerat, profectus est: obuiaque sibi manu prælio superata, reliquos obsidione cinxit. Igitur Pompeius, ubi eos obsideri, reliquorum uero complures ad Cæsarem transire sensit, quod iam Italiæ obtinenda nulla spes restaret, in Macedoniâ, Græciamque & Asiam transire statuit. nam & in memoria rerum ibi à se gestarum, & in populorum regumque amicitia multum fiduciæ collocabat. Et quamuis omnem Hispaniam sub se habebat, tamen tutò proficisci eo non poterat, Cæsare Gallias obtinente. Præterea reputabat si ab nauigasset, neminem futurum qui se persequeretur, cum ob nauium defectum, tum ob anni tempus, iam enim autumnus exierat: interim se ex regionibus populi Romani imperio subditis, atque sociorum ditionibus magnam & pecuniæ & militum uim cogere posse. His consilijs adductus, Brundisium perrexit: Domitioque mandauit, ut Corfinio relicto eodem se conferret. Domitius etsi uirum non nihil habebat, specie bona utebatur (nam cum alijs rebus milites, tum promissione agrorum sibi deuinxerat: ipse enim Sylianas partes ante secutus, ad magna opes inde peruenierat) tamen Pompeio parendum ratus, qua ratione tutò

Comparatio.

Corfinium à Cæsare obsidetur.

Pompeij de Italia relinquenda consilium.

Pompeius Brundisium se recipit. Domitius à Cæsare captus dimittitur.

tutò Corfinio excedere posset, circumspeciebat. Quod ubi qui cum eo erāt, animaduertēre, discessionem eam, quæ à fuga nihil differret, aspernati, Cæsari se coniunxerunt, eiusq; signa secuti sunt. Domitius, ceteriq; Senatores à Cæsare uerbis increpati quod sese ei opposuissent, dimissi q; ad Pompeiū se receperunt. Magnopere cupiebat Cæsar cum Pompeio congregi, antequam enauigaret, bellumq; in ipsa Italia cōficere, atq; ipsum Brundisij adhuc morantem comprehendere. (quia enim ad transportandum exercitum naues nō sufficebant, Pompeius Consules cum alijs quibusdam prēmiserat, ne in Italia subsistentes noui quid molirentur) uerū locum expugnatum difficilem esse cernens, ad conditiones pacis Pompeiū prouocauit, cum pace amicitiam offerens. Cum aliud nihil is responderet, quā se ea de re cum Consulibus communicaturum, hi uerò iam antè decreuissent neminem armatum ciuem in colloquium admittere, oppugnationem urbis Cæsar aggressus est, quam per aliquot dies Pompeius defendit, donec nauigia redirent. Quæ simul accepit, inædificata urbe quo tutius auehi posset, noctu naues soluit, incolumisq; in Macedoniam transmisit: Brundisium, duæq; ibi naues uiris refertæ, in potestatem Cæsaris uenerunt. Hoc modo Pompeius patriam, omnemq; Italiam reliquit, omnibus & deliberatis & actis modo contrario ei, quem prius tenuerat, cum in eam ex Asia adueheretur: itaq; & fortunam & existimationem priori contrariam nactus est. Nam qui prius Brundisij suos milites, ne quam ciuibus molestiam afferret, dimiserat, tum aduersum eos suis auspicijs alios inde aduexit: quiq; antè diuitias barbarorū Romam adueixerat, tunc omnia quæcunque poterat inde aliò asportauit: deq; rebus patriæ omni spe proiecta, auxilijs alienigenarum, eorumq; quos olim in seruitutem redegerat, cōtra patriam uti statuit, maiusq; in illis salutis ac potentia suæ præsidium, quā in his de quibus erat bene meritus, posuit. Itaque ita abiit, ut pro splendore quem bellis istis sibi parauerat, pusillanimitatem ob metum Cæsaris, pro gloria auctæ patriæ, summam eius à se derelictæ ergò infamiam adeptus fuerit. Enim uerò ut primū Dyrrhachium appulit, statim malo omine se patria excessisse didicit. nam in ipsa adnauigatione fulminibus aliquot milites exanimati sunt, signaq; militaria araneæ infederunt, ipsiusq; Pompeij enauis egressi uestigium serpentes aduoluti confuderunt. Hæc portenta Pompeio euenerūt: ceterū alia toti urbi eo anno, ac paulo antè data sunt. nam in ciuilibus discordijs haud dubiè ab utraq; parte Respublica detrimentum capit. Igitur in ipsa urbe lupi nocturnæq; frequētes apparuere, terræmotusq; crebri cum mugitibus editi sunt, ignis ab occidua cœli parte in orientalem perlatus est: alius ignis cum alia ædificia, tum Quirini ædem exussit: Sol totus deliquitum pertulit. Sceptrum Iouis, galeaq; Martis in Capitolio reposita, itemq; columnæ in quibus leges extabāt, de cœlo tacta sunt. Multa item animalia partus monstrosos ediderunt, oraculaq; quasi Sibyllina cecinere, multi furore diuino correpti futura prædixerunt. Adhæc nullus præfectus urbis qui ferijs celebrandis præesset, eo anno constitutus (ut more erat receptum) fuit, sed (quæ nonnullorum est sententia) omnia quæ eius officij erant, Prætores administrauerūt: quod tamen insequenti anno factum, alij memoriæ prodiderunt. Illud quidem denuò quoq; euenit: hoc uerò Peripenna quoq; fecit, qui Censor olim cum Philippo cum esset, diem suū clausit, quemadmodū à me relatum antè est, nouissimus omnium eorum qui in Censura eius Senatores fuissent, quod ipsum quoq; nouū ille fecisse creditus

tua

tus est. Proinde quanquam his prodigijs perturbabant (ceupar erat) Romani, tamen quod utraq; factio ea quę ijs denunciabant mala in aduersariā partē decubitura speraret, omnis expiatio ab ijs omīssa fuit. Ceterū Cæsar ne consiliū quidē in Macedoniā nauigandi eo tempore cepit, quum & nauibus destitueretur, & de Italia sollicitus esset, ne eam Pompeiani legati ex Hispaniā superuenientes occuparent. Itaque Brundisio præsidium imposuit, ne quis eorū qui ab nauigassent, reuehi eō posset, ipse Romam profectus, ad Senatū, qui extra pomeriū ab Antonio & Calsio (ita qui prius Senatu eiekti fuerant, tunc eundem conuocabant) erat cōductus, concionem habuit longam, humanitatisq; plenam, qua & eorum sibi uoluntates ipse conciliaret in præsentia, & bonam spem de futuris ostenderet. Cum enim eos hæc quæ acta erant ægrè ferre, sinistrasq; de se opiniones ob militum multitudinem concipere intelligeret, consolandos eos sibi, demulcendosq; aliquo modo duxit, ut donec debellaret, quietem agerent. Itaque neque culpauit quenquam, neque minas ulli proposuit: quinimō in eos qui ciuib; suis bellum facere cuperent, non sine imprecationibus inuectus est: denique autor fuit, ut confestim legati de pace & concordia ad Consules et Pompeium mitterentur. In eandem sententiam ad populum quoque, qui & ipse extra urbem confluerat locutus, frumentum ex insulis aduehi iussit, et uiritim se ccc sestercios nummos largiturum recepit, eo modo se eos illecturum sperans. At uerō homines illi cum animis suis reputantes, diuersas planē & sententias esse & actiones eorum qui rem aliquam expetunt, eorumq; qui ea potiti iam sunt, quando initio his qui resistere inceptis eorum possunt, acceptissima quæq; promittentes, re quam cōsequendam proposuerant, perfectā, neque pollicitorū meminerunt, & suis uiribus contra eos ipsos, a quibus eas accepere, utuntur: memoria quoq; repetentes, ut quondam Marius Syllaq; humanissima quæq; polliciti fuissent, utq; cōtraria omnia præstassent: ad hæc quid affectaret Cæsar sentientes, eiusq; arma plurima per totam pascim urbem conspicientes, neq; eius dictis fidem habere, neque animo securo esse poterant, sed obuersante adhuc animis suis pristino terrore, iam tum de impendēte malo coniecturam faciebant. Augebat metum, quod legati pacis componendæ causa delecti quidem, non autem profecti fuerant: sed & socero Cæsar's Pisoni crimini dabat, quod aliquando mentionē eorum fecisset. Iam pecuniam promissam uti tum acciperent, tantum aberat, ut reliquæ insuper, omnes quæ in ærario habebantur pecuniæ ad sustentandos milites, quorum ipsi metu urgebantur, dandæ fuerint. Inter hæc omnia, tanquam res lætæ obtigissent, uestem qua in pace uti solent, quamq; eatenus posuerant, resumere. Ceterū rogationi de pecunijs L. Metellus Tribunus plebis intercessit: cumq; nihil obtineret, ad ærarium se contulit, eiusq; ianuas custodiuit. Non plurius eius custodiam, quàm in dicendo libertatem milites fecere: ijq; sera effracta (clauēs enim secum Consules abstulerant, perinde ac si non earum loco securi liceret uti) omnē pecuniam abstulerunt. Ad eundem modum, quemadmodū sapius demonstraui, decreta quoq; alia multa facta sunt, sub titulo quidē æqualitatis (de plerisq; enim Antonius referebat) re ipsa autem dominationis firmandæ causa. Vtriq; enim aduersarios suos, patriæ hostes appellabāt, secq; pro Republica bellum gerere dicebant: suas tantum uterq; res priuatas augebat, remq; ex æquo publicam corrumpebant. Præterea Cæsar Sardiniam, Siciliamq; insulas, excedentibus præfectis earum, absq; pugna occupauit, Ari-

Cæsar Romā aduenit, ac quæ egerit.

Alius cupientium aliquid, et alius adeptorum animus.

L. Metellus ærarium contra Cæsarem defendit.

Aristobulus. stobulumq; in patriâ eius Palestinâ dimisit, ut cōtra Pompeiū is aliquid moueret: filijs eorū qui à Sylla fuerāt proscripti, magistratū petendorū potestatem fecit: deniq; omnia nō Romæ modō, sed per omnē Italiā ita cōstituit, ut sibi ad presentē rem essent q̄ maximē cōmoda. Quarum rerū cura Antonio cōmissa, ipse in Hispaniā ire intēdit: quæ & impense Pompeio fauebat, & metum ei iniecerat, ne Galliā quoq; ad defectionē permoueret. Interim Cicero cum Cæsaris in cōspectū nequaquā uenisset, cumq; eo alij quidā Senatores, ad Pompeium profecti sunt, quem & iustiorē se gerere, & bello uicturum existimabant. Iusserant enim & Coss. ante suum discessum & ipse Cicero tum proconsul, ut omnes se Thessalonicā sequerētur, Roma ab hoste occupata. Ipsi uerō Senatus faciliē principes erant, secumq; quocunque deuenissent, speciem Reipublicæ perlaturi: itaq; eis sese maior pars Senatorum equitumq; alij ē uestigio, alij postmodō coniunxerunt, itemq; omnes eæ urbes quæ Cæsaris armis non coercebantur. Enimuerō soli ex omnibus Galliæ incolis Malsilienses neq; Cæsaris partes sequuti sunt, neq; in urbem eum receperunt, & memorabile ei responsum dederunt: Esse se socios populi Romani, cæterum in præsentiarum neq; curiose inquirere, neq; sufficere ad dignoscendum utrius eorum causa sit iniusta: proinde si quis amici more ad se uenire uellet, utrunq; se absq; armis uenientem accepturos: sin bello ueniāt, neutrum. Iidem obsidione cincti à Cæsare, cum uim eius propulsauerunt, tum Trebonium & D. Brutum obsidentes diu admodum sustinuerunt. Etenim Cæsar aliquantum temporis in oppugnanda Malsilia, quam captu faciem putarat, perseverauit, indignum ratus se qui Romam ipsam nullo cum certamine cepisset, à Malsilienlibus excludi: posteaquā uerō eos resistendo esse sensit, oppugnatione alijs mandata, ipse in Hispaniam properauit. Eò C. Fabium præmiserat: sed ueritus ne is prælio proprijs auspicijs commissio superaretur, ipse quoq; eò se contulit. Hispaniæ ea tempestate præerant Afranius ac Petreius, ijdemq; saltū quoq; Pyrenæum præsidio firmauerant: omnes autem copias suas ad Ilerdam cōducentes, ibi hostium aduentum operiebantur. Fabium quoque qui deiecto Pyrenæi saltus præsidio Sicorim fluuium transibat, repente adorti, multos eorum qui ponte in transitu rupto à suis relictī erant, occiderāt. Paucis post diebus Cæsar superuenit, alioq; ponte flumen transgressus ad pugnam eos prouocauit: ipsi per multos dies cum prælio congregi non auderent, castris contra Cæsaris castra positis quieuerūt. Qua re Cæsari animus ita auctus est, ut locum natura munitum, qui erat inter eorum castra atq; oppidum positus, occupare institueret, ea ratione muris hostes interclusurus. Cæterum Afranius cum suis eo Cæsaris proposito præuiso, ipse locum eum antecepit, congressosq; secum repulit: quos dum insequitur fugiētes, ab ipsis ad castra hostium pertractus, eorum qui inde procurrebant impetum sustinuit: consultoq; prælium remittens, in loca sibi idonea pertraxit. ibi cædem eorū priore maiorem edidit. His factus audacior, pabulatores hostium aggressus est, palantesq; damnis affecit. Fortē Cæsariani quidam fluuium transgressi fuerant, interim tempestas uehemens coorta, pontem, quo utebantur, interruperat. Itaq; qui cum Afranio erant, per alterum pontem qui erat prope urbem transeuntes, hostes, quibus nemo suorum auxilio uenire poterat, uniuersos deleuerunt. Hæ res Cæsarem, cum præterea neq; sociorū quisquam suppetias ferret (quippe Pompeiani si quos accedere sentirent, eos statim intercipiebant) & ipse in aliena terra rebus aduersis utens, difficultate com-
meaturum

Cicero ad Pompeiū se cōfert.

Malsilia Cæsarem non recipiens, obsidetur.

Cæsaris in Hispania bellum contra Afraniū et Petreii Pompeij legatos.

meatum laboraret, in summam anxietatem cōiecerunt. Quibus auditis hi qui Romæ erant, desperatis Cæsaris rebus, quem haud diutius superstitem futurum existimabant, ad Pompeij sese partes inclinauere: multiq; ad eum tunc cum alijs, tum Senatores quoq; profecti sunt. Eodem tempore D. Brutus magnitudine nauigiorum, clasiariorumq; robore fretus, Malsilienses auxilio Domitij, usq; rei navalis prestantes, navalī praelio uictos in urbem penitus compulit: quod nisi euenisset, utiq; de rebus omnibus Cæsaris tum actum fuisset. Nunc id factum dedita opera inflatius quàm re uera contigerat Hispanis annunciatum, ita eorum nonnullos affecit, ut mutata sententia Cæsaris partes sequerentur * acceptosq; perdidit. Afranius cum hæc moleste ferret, Ilerdamq; ad diuturnū bellum sibi neq; tutam neq; idoneam esse animaduertit, ad Iberum fluuium, urbesq; propter eas sitas discedere intendit, noctuq; siue latendi, siue anteuerdendi hostem causa, castris motis profectus est. Cæsar, quanquam ea profectio ipsum non fallēbat, non tamē illicō insecutus hostes est, quod nō tutum censebat per tenebras cum regionum ignaris hostem locorum peritum consecrari. Vt uerō dies illuxit, magna celeritate usus, in medio itineris Pompeianos deprehendit, ijsq; exercitum ē longinquo undiquaq; circumfudit: ad quam rem ei & multitudo, (qua hostibus longē anteibat) & locorum concauitas conducebat. Manum uerō cōserere minimē statuerat, partim quod timebat, ne ad insaniam uersi hostes, atrox aliquod ederent facinus, partim quod eos se siue ui subacturum sperabat. ea spes Cæsarem nequaquam decepit. Posteaquam enim sæpius conati perrūpere, nusquam id consequi ualuerūt: iamq; & ea re, & uigilia insuper, itinereq; defatigati, ad hæc neque cibum habere (neq; enim secum quicquam tulerunt, quia unicis castris se quod statuerant, peruenturos sperauerant) neque potum (est autem ijs locis summa aquarum penuria) pacti, ut & uis omnis à se abstineretur, neq; contra Pompeium cum Cæsare militare cogerentur, ei sese dederunt. Vtramque conditionem summa fide Cæsar præstauit: nam & neminē ex his, quos eo bello cepit, occidit, (quanquam Afranianī aliquando induciarum tempore nonnullos de Cæsarianis incautos interemerant) neque ad militiam contra Pompeium quenquam adigit: sed dimissis præcipuis ipsorum, reliqui lucri honorumq; causa ultrò eius signa sunt secuti. Hoc factū Cæsari haud paruū cum ad gloriā, tum ad rem gerendam momentū attulit. Omnes enim Hispaniæ ciuitates, omnesq; qui in ea erant milites, quorū præter eos qui in Bætica erant, magnū secum M. Terētiū Varro Pompeij legatus numerum habebat, sibi adiūxit. Quibus receptis, cōstitutisq; rebus, ad Gades usq; decurrit, nemine ulla alia re læso, præterq; imperata pecunia: eam enim plurimam exigebat undiquaq;. Honores quoq; priuatim publiceq; multis habuit, & Gaditanū populum ciuitate Romana donauit: quam donationē deinde populus ratam esse iussit. Ita eos in somnij ergo remunerauit, quod Quæstor ibi per somnū uisus erat cum matre sua rem habuisse, atq; inde (ut suprā diximus) spem solus rerum potiūdi conceperat. His actis, ei genti Q. Calsium Longinū præfecit, qui mores Hispaniæ sub Pompeio Quæstor dicerat. Ipse nauibus Tarraconē usq; subuectus, inde per Pyrenæos mōtes progressus, trophæū ibi nullum constituit: quoniam ob eam rem Pompeio iam antē obrectatum fuisse nouerat: aram autem magnæ molis ex lapidibus politis constructam haud procul à trophæis Pompeianis posuit. Quo tempore hæc gesta sunt, eodem Malsilienses nauibus alijs à Pompeio acce-

Malsilienses navalī praelio à D. Bruto uincuntur.

Afranius discedens à Cæsare circumuenitur, eiq; se dedit.

Omnis Hispania à Cæsare recipitur.

Gaditani ciuitate donantur.

Ara Cæsaris in Pyrenæo.

i 3 ptis,

*Masilienses i-
terum uicti,
Cæsari se de-
dunt.*

*Militum sedi-
tionem Placen-
tia ut Cæsar
compescuerit.*

*Oratio Cæsa-
ris ad sedicio-
sos milites.*

Amor uerus.

*Suppliciorum
in coetibus hu-
manis necessi-
tas.*

ptis, denuò prælio contenderunt. Iterum superati, quanquam Cæsarem PH-
spania iam potitum audirent, tamen perseverauere, oppugnantesq; ui re-
pulerunt. Deinde inducias pacti, dum Cæsar ueniret, in cuius sese potesta-
tem dedituros ferebant, Domitium clam ablegauerunt, militesq; tempo-
re induciarum noctu se adorientes ita acceperunt, ut in posterum nihil mo-
uere illi auderent. Ipsi uerò Cæsari ultrò se dediderunt. isq; tum quidem ar-
ma, nauesq;, & pecuniam omnem eis ademit: post uerò reliqua etiam om-
nia, solo relicto ipsis libertatis nomine: quia Pompeius Phocæam quoque,
unde Masilienses oriundi erant, liberam reliquerat. At Placentiæ Cæsaria-
ni quidam milites tumultuabantur, imperiumq; detrectabant, obtenden-
tes se iam confectos laboribus esse: re autem uera indignè ferebant, quòd i-
psis diripiendæ regionis, ceterarumq; suarum cupiditatum exequendarum
potestatem Cæsar non faciebat. etenim nihil putabant fore, quod ab eo im-
petrare non possent, adeò ipsorum opera indigente. At uerò Cæsar nequa-
quam concessit, sed conuocatis cis in unum, adhibitisq; etiam reliquis suis
militibus, partim quòd à seditiosis tutior esset, partim ut hi quemadmodum
in istos animaduerneret, cernentes, discerent nihil sese indignum admittere:
Velim quidem inquit, milites, me à uobis diligere, sed eius amoris causa in
partem uestrorum peccatorum uenire nolim: etenim uos amo, quodq; pa-
ter liberis suis cupit, uelim uos & saluos esse, & secundis rebus affluere, glo-
riaq; florere. Enimuerò existimare non debetis, hoc esse amantis suos offi-
cium, ut hæc eos committere patiatur, unde necessariò pericula infamiamq;
consequantur: sed ut eos optima quæq; doceat, à malis admonendo casti-
gandoq; coerceat. Vera autem me loqui ita cognoscetis, si non id quod in
præsentia iucundum est, sed id quod in perpetuum prodest, utile iudicaueri-
tis: neq; implere suas cupiditates potius, quàm moderari ipsarum, egregium
cenaueritis. Turpe est enim modò ea uoluptate duci, cuius post poeniteat:
indignumq; est eos qui hostibus suis superiores euaserint, uoluptatibus suc-
cumberè. Quæ eò à me dicuntur, quia uos (dicam enim libero ore, neque
quicquam suppressam) rebus omnibus necessarijs abundantes, tamen con-
tenti nò estis: cum & stipendia integra legitimo tempore accipiat, ciboq;
semper & ubiq; locorum affatim saturemini, neq; laborem ullum inhone-
stum, neque periculum ullum inutile subeatis, præterea uirtutis uestre fru-
ctus, multa & magna præmia feratis, pro delictis uix uerbis increpamini.
Atq; hæc mea oratio non ad uniuersos pertinet (neq; enim omnes hoc ani-
mo estis) sed ad illos, qui sua cupiditate reliquos etiam deprauant. nam ple-
riq; uos accuratè admodum pulcreq; meis iussis obtemperatis, moresq; pa-
trios obseruatis: quò effectū est, ut in possessionē tot regionum, tatarumq;
diuitiarū & gloriæ perueneritis. Pauci quidam ingens dedecus infamiamq;
uniuersis uobis conciliant: quos etsi iam antè quales essent cognoueram,
(nihil enim uestrum meam curam effugit) tamen id dissimulaui, fore pu-
tans ut qui peccasset, seq; id clam me fore arbitraretur, is in posterum me-
lius sese gereret, ne peccata augendo etiam eorum quæ condonata iam fue-
rant, poenam sibi excitaret: nunc quoniam, perinde ac si suppliciorum re-
missione licentiam omnia pro libidine sua agendi adepti essent, audaciā ef-
feruntur, reliquosq; etiam innocentes ad seditionem concitare conantur,
mederi huic malo, & animaduerrere in autores opus utiq; habeo. Nimirum
alioquin coetus hominum omnino consistere atq; saluus esse potest nullus,
ubi non mali castigantur: quòd pars ægrota, nisi medicina conuenienti fa-
netur.

netur, in reliqua etiam omnes morbum diffundat, ut in corporibus cernimus. Verum id in exercitiis praesertim contingit. nam milites cum uirium aliquid habeant, eo magis fiunt audaces, atque in corruptelam bonos etiam adducunt, moestitia eorum animos implentes, dum se nullum iusticiae suae praemium manere putant. Vbi enim audacia priores partes habet, ibi probitatem laborare necesse est: & apud quos iniusticiam poena non sequitur, ibi modestia quoque suo honore spoliatur. Quid enim uos boni speretis, si nullum hi malum inueniant: aut qui consentaneum sit, uos honorem expectare, nisi hi meritis poenas luant? An ignoratis, ubi metus suppliciorum auferitur, ubi spes praemiorum praeciditur, ibi nihil boni, mala autem innumera existere? Proinde si uere uirtutem colitis, hos iuxta hostibus odisse debetis. Non enim natura inter amicum & hostem distinxit, sed mores, actionesque: ea sunt quae hoc discrimen faciunt, ac si bona sint, etiam peregrinos nobis omnes familiaritate iungunt: sin mala, etiam cognatos a nobis abalienant. Reputate etiam hoc uobiscum, quod uestra refert: omnino necesse est, ut qui de nostra multitudine ac proposito quicquam perceperit, is crimine paucorum uniuersos nos oneret: ita quibus nihil cum horum libidine commune est, eandem cum ipsis culpam sustinemus. Etenim quis non indignetur, si audiat nos nomen quidem Romanorum ferre, Gallos uero actionibus nostris repraesentare: aut quis non lamentetur, si uideat Italiam perinde ac Britanniam uastari? Nonne indignum est, cum a Gallorum debellatorum bonis maleficia iam abstineamus, nos eas quae sunt cis Alpes regiones, Epirotarum, Carthaginensium, ue aut Cimbrorum more populari? Iam illud quomodo tandem turpitudine uacet, iactantes uos, quod primi Romanorum & Rhenum traieceritis, & Oceanum nauigaueritis, patriam uestram ab hostibus incolumem diripere: ac pro laude uituperium, pro honore ignominiam, pro lucris damna, pro praemijs supplicia reportare? Neque uero praeferre uos ciuibus qui domi sunt debetis ob id, quia stipendia meretis: Romani enim utriusque estis, & leges (quae maiorem uestra potestatem obtinent) ex aequo maleficijs uos prohibent. deinde tempus haud dubie ueniet, cum uos quoque arma deponatis. Iam ne multitudini quidem confidere uobis couenit. longe enim plures sunt hi quos laedatis, si quidem coalitionem facere uelint: quod facient, si in proposito uestro perrexeritis. Nec quia barbaros deuicistis, hos quoque contemnendos putate, quibus & genus, & institutio, & uictus ratio, & studia uobiscum sunt eadem: Itaque, ut nobis & conueniens est & conducibile, neque uim neque iniuriam in eos ullam facite, sed a uolentibus ipsis res necessarias accipite, honoresque a non inuitis expectate. Nam praeter haec, quae a me commemorata sunt, ea quoque quae si quis longam orationem instituere uelit, proponi possent, hoc uos etiam expendere oportet, in hunc nos modo finem huc aduenisse, ut patriae iniurias propulsaremus, in eosque qui eam male habuissent, uindicaremus. Etenim nisi ea in malis uersaretur, neque nobis in Italiam cum armis proficiscendum fuisset, cum id alioquin licitum non sit, neque res Gallicas Britannicasque imperfectas reliquisset, cum eis extremam manum interim imponere licuisset. Qui ergo absurdum non sit, nos qui ad aliarum ulciscenda flagitia huc nos contulerimus, nihil illis laedendi studio inferiores inueniri: qui non miserandum sit, qui ad opitulandum patriae uenerimus, ei hanc nos necessitatem imponere, ut alios auxilios contra nos desideret? Equidem tanto meam Pompeij causa iustior esse cenleo, ut sepe numero eum ad disceptationem

iuris inuitauerim: ac quoniam is conscientia sua uictus pacatam transactionem renuit, spero me causæ meæ bonitate totum populum Romanum, omnesque socios in partem meam pertracturum. At uerò si quid huiusmodi nos committamus, neque iustam ipse excusationem, neque quod iure aduersarios culpam, quicquam habuero. Proinde omnino summa nobis iusticiæ est habenda cura, cum qua etiam de armorum potentia spes bona propolita est: sine ea nihil perpetuum extat, ut maxime in presentiarum quis uictoriam obtineat. Hæc uera esse, plerique compertum habetis: atque ideo, nemine etiam iubente, officio uestro satisfacitis: quæ mihi causa fuit, ut uos tanquam testes coram his quæ à me dicuntur agunturque adhibere, uosque probitatis uestræ causa laudarem. Sed uidetis, quemadmodum pauci quidam non contenti sæpius iam impune deliquisse, insuper nobis minentur. Ego sanè neque alias rectum esse arbitror, ut qui magistratum gerit, subditis suis sit inferior: neque salutare quicquam agi posse censeo, ubi hi quibus iniunctum est, ut dicto sint audientes, imperare ipsi uelint. Intelligitis enim quàm probe ornata sit futura ea domus, in qua nati minoribus ætate grãdiores despectui sint: aut ludus literarius, ubi discipuli magistros contemnunt: quæ spes sanitatis ægrotis, si non per omnia medicis obtemperet: quàm tuta nauigatio, si nauis gubernatoris iussis non pareat. Ita natura duas necessarias res, easdemque salutes comparauit in humano genere, ut alij cum imperio essent, alij ei subijcerentur: nihilque est quod, absque hæc essent, ne minimo quidem perdurare spacio queat. Proinde decet eum qui alij præfectus est, excogitare quæ usui sint, easque mandare: qui uerò subditus est, absque omni excusatione obtemperare, inque exequendo mandato elaborare: quæ in re præcipue prudentiam imprudentiæ, scientiamque ignorantiam præferri uidemus. Quæ cum ita sint, profectò neque necessitate eò unquam compellar, ut his tumultuantibus quicquam condonem, neque ui adigar, ut concedam. Quid enim atinebat ab Aenea & Iulo ortum esse: quid Præturam gessisse: quid Consulatum: quid uos partim domo mecum eduxisse, partim post sacramento rogasse: quid tam longo iam tempore Proconsularem magistratum obtinuisset: si cui uestrum seruibo, succumbamque hic in Italia prope Romam alicui eorum, cum quibus Gallos subegi, Britannosque uici. Quo uerò terrore, cuius metu rei adductus id fecero: an ne quis me uestrum interficiat. Atqui si una esset omnibus uobis sententia, mortem oppetere malim, quàm maiestatem imperij euertere: animique magnitudinem eam, quæ in hac præstantia requirit, deperdere. Longè enim profectò, longè maius periculum imminet, quàm unius uiri iniusta sit cædes, ubi milites consueuerint suis ducibus imperare, iusque legum in manibus suis ponere. Cæterum nemo quidem eorum hoc minatus est. Nam satis noui, talem è uestigio uos reliqui necassetis: at militiam, tanquam exhaustam laboribus, detrectant, armaque ut defatigati, deponunt: omninoque nisi missionem à me bona uenia impetrent, ordinibus desertis ad Pompeium desciscunt: id enim nonnulli præ se ferunt. Enim uerò, quis nam est, qui non peruelit huiusmodi homines à se abesse: aut quis non optet aduersario suo tales milites, qui nec datis contenti, nec iussu audientes sunt, sed ualidæ ætati senectutem, robori imbecillitatem prætexentes, dominium in magistratus, tyrannidemque in duces suos sibi postulant. Ego quidē infinitis modis malim uel cum Pompeio quibuscunque conditionibus redire in gratiam, uel quæcunque alia perpeti, quàm ut indignum quicquam patria animi altitudine, meoque instituto committam. An uos

later,

latet, me neque dominationem, neque opes affectare: nec propositum mihi esse, quacunq; ratione ceptum meum conficere, ut & mentiendum mihi & assentandum & adulandum esset: Agedum igitur uos, quos quo nomine compellem digno, non habeo: missos uos ab ista mea militia facio: non tamen eo quem uos decreuistis ac exposuistis modo, sed ut Reipublicæ, mihiq; fore bono arbitror. Hæc locutus, sorte eos ad mortē delegit, audacissimisq; (ita enim composuerat, ut illi sorte notarentur) uita multatis, reliquos, quod sibi nullo usui essent futuri, dimisit: uerum hi postea poenitentia delicti correpti, iterum sub signa Cæsaris recepti sunt. Dum Cæsar adhuc in itinere moratur, M. Aemilius Lepidus, is qui postmodò Triuuir factus est, Prætor eo tempore, populo consuluit, ut Cæsarem Dictatorē dicerent: idq; more patrio statim factum est. Cæsar simul atque Romam peruenit, Dictaturam iniuit: nihil tamen asperū in ea gessit: sed & exulibus omnibus, Milone excepto, reditum liberum fecit, & ad sequentem annum magistratus constituit (hactenus enim in locum eorum qui aberant nullos alios subrogauerant: cumq; nullus Aedilis ad urbem esset, Tribunus plebis eorum munia obiuert) Pontificesq; defunctis suffecit, non quidem omnibus, eorū legibus in ea re obseruatis: Gallis qui cis Alpes trans Padum incolebāt, quod sub suo imperio fuissent, ciuitatis ius dedit. His peractis Cæsar Dictaturæ nomē deposuit, cum nihilo secius omnē eius potestatem semper in manibus teneret: nam & armis utebatur, et legitimā insuper potestatem ab eo qui tum Romæ erat Senatu accipiebat, concedente, ut quacunq; uellet, libere agere posset. Hæc adeptus, statim rem magnā necessariamq; eam perfecit. Quū enim creditores acerbissimè a debitoribus suis pecunias (quibus ipsi ob seditiones ac bellum multis opus habebant) exigerent, eorumq; plerique, etsi maximè uellent, soluendo non essent (quippe ea tempestate nec reddere mutuū acceptum, nec mutuū sumere proclive erat) itaq; multa mala fide inter eos, ac per fraudem agerentur, metusq; esset, ne ea res ad summum malum deueniret: quanquam rei scenebri iam antè quoque Tribunus plebis quidam modum posuerant, tamen ne sic quidem æris alieni dissoluendi ratio constabat, cum debitores rebus oppignoratis cederent, creditores nihilominus argento sibi de summa satisfieri antiquo more postularent. His utrisq; Cæsar pro uiribus ut succurreret, pignorum precium æstimari iussit, utq; iudices sorte deligerentur ad huiusmodi controuersias explicandas. Ac quia complures multam uim pecuniæ habere, eamq; omnem suppressere dicebantur, edixit ne quis uel in argento uel in auro etiam possideret plus pecuniæ, quam L X. sestertia: quam quidem ipse legem non tulit, sed iam antè latam tunc renouauit, siue ut creditoribus debitores aliquid pendere opus haberent, indigentibusq; aliū mutuū darent, siue ut locupletes qui essent, manifestum esset, ne uel quis immodicam pecuniam haberet, ne se absente noui motus aliqui existerent. Hæc lege populo animis elato, postulanteq; ut seruis quoq; dominos deferentibus indicij præmium proponeretur, non modò legi nihil ea de re adiecit, sed sibi ipsi insuper perniciem imprecatus est, si quid unquam seruo contra dominum dicenti crederet. His confectis Cæsar, & ornamentis omnibus cum ex alijs locis, tum ex Capitolio sublatis, sub exitum anni, ac priusquam Consulatum (erat enim Consul designatus) iniret, Brundisium contendit. Expeditionem eo iam moliente, miluus in foro frondem oleæ uni assistentium ei iniecit. deinde cum Fortunæ sacra faceret, taurus, antè quàm feriretur, elapsus, urbe exiuit: cumq;

*Supplicium de
seditionis sumit.*

Cæsar Dictator à M. Aemilio Lepido factus.

Cæsaris de dissolutione æris alieni statutū.

Lex de pecunie possidenda modo.

Cæsar Roma contra Pompeium exit.

cumq; ad paludem quandam peruenisset, eam tranauit. Hæc Cæsarem mouerunt, ut magis etiam iter maturaret: idq; in primis, quod arioli dixissent, ipsi si domi maneret, interitum: sin mare transmisisset, salutem ac uictoriam obuenturam. Postea quàm Roma discessit Cæsar, pueri urbani nemine id iubente in duas partes sese distribuerunt, alteriq; Pompeianorū, alteri Cæsarianorū nomen sibi sumpserunt: tum absq; armis commisso in speciem prælii, qui se Cæsarianos uocauerant, superiores discesserunt. Quo tempore hæc Romæ ac in Hispania gesta sunt, eodem M. Octavius & L. Scribonius Libo, P. Cornelium Dolobellam Cæsaris administrū, ex Dalmatia, in quam fortè erat, profligauerunt, classe Pompeij usi. De hinc C. Antonium subuenire ei uolentem in insulam quandam exiguam concluderunt: ibi que ab incolis desertum, fame que pressum, paucis demptis cum omni manu quam secum habuerant, ceperunt. Nonnulli enim in continentem, effugerunt, alij que quidam ratibus mare trañcientes, cum interciperentur, sibi ipsis mortem conscuerunt. At Siciliam Curio sine pugna recepit: cuius præfectus Cato, cum neque ad pugnam satis esset instructus, neque frustra urbes obijcere periculo uellet, ante Curionis aduentum insula relicta ad Pompeium contenderat. Curio in Africam traiecit, ad cuius aduentū L. Cæsar Clupea urbe, quam tum fortè tenebat, excessit: ac P. Attius Varus, qui rebus in ijs locis præerat, multosq; sub se milites, multas urbes habebat, congressus cum Curione, prælioq; uictus omnia amisit. Sed Iuba Hiempsalis filius, rex Numidiæ, qui causam Pompeij prætulerat, quam populi & Senatus esse censuerat, Curioniq; cum aliis, tum quòd is Tribunus plebis regno se spoliare, regionemq; publicam Romanis facere intēderat, magna uel bellum Curioni fecit. Itaque non præstolans eius in Numidiā aduentum, oppugnantem Vticam occurrit, non quidem omnibus cum copijs suis, ueritus ne Curio (quem non tam reijcere, quàm supplicium ab eo fumere cupiebat) rematurè cognita se in tutum reciperet, sed paucis præmissis, sparsoq; etiam rumore, quasi ipse in longinquas aliò regiones profectus esset, suos subsecutus est. Neque falsus sua spe Iuba est. Etenim Curio audito eum aduentare, in castra se quæ mari propinqua habebat, receperat: decreueratq; si ab hostibus premeretur, nauibus conscensis tota Africa decedere. Sed postea quàm paucos quosdam, eosq; sine Iuba aduenire accepit, animo collecto, statim de nocte tanquam ad certam uictoriā, ne uel sibi hostes elaberentur, profectus, cum in itinere quosdam qui agmen hostile præcesserant, somno captos interfecisset, longè alacrior factus est. Albente primum coelo cum in reliquos e castris progressos incidisset, quanquam itinere uigiliisq; confectos milites habebat, tamen nulla interiecta mora statim manus cum eis conseruit: qui cum resisterent, incertoq; etiamnum euentu certaretur, subito Iuba uisus est, isq; Curionē cum suis inopinato superuentu, multitudinemq; suorum perdidit, ipsum Curionem cum multis eo ipso in loco concidit, reliquos ad castra usq; persequutus est: eaq; in trepidatione multis pecunijs potitus, multos interfecit. Complures ex his qui effugerāt, partim in contentione propter conscensionem nauium pulsati collapsiq;, partim in ipsis nauigijs nimio pondere desidentibus, perierunt. Quibus ita euenientibus, ueriti nonnulli ne eandem fortunam experirentur, spe salutis suæ Varo sese dederunt: sed ne hi quidem humanitatem ullam experti, ferè omnes à Iuba, qui per se uictoriā steterisse obrendeabat, occisi sunt. Sic Curio cum plurimis in rebus Cæsarem adiuuisset, maximaq; sibi de eo polliceretur,

Curio Sicilia
potitur.

Curio in Africa
Varo uicto,
à Iuba superatus
perit.

Iuba curi in sen-
sus Curioni.

liceretur, perijt. Iuba autem à Pompeio, reliquisq; qui in Macedonia erant Senatoribus, honoribus affectus, rexq; appellatus: à Cæsare uerò, isq; qui ad urbem erant, incusatus, hostisq; iudicatus est. Bocchus & Bogud, quod hostes Pompeij essent, reges dicti sunt. Anno insequenti Roma duplices magistratus, contra quam leges ferrent, habuit: eodemq; anno prælum ingens commissum est. Romæ duo Consules, Cæsar & P. Seruilius, Prætores quoq; & alij legitimi magistratus delecti erant. Qui uerò Thessalonicae debebant, nihil horum constituerunt: quamuis, ut quidam autores sunt, ibi cum Consulibus c. senatores agerent, & ad præscriptum legis locum ad auspicia capienda publicum fecissent, ut iam uniuersus ibi & populus & urbs ipsa esse uideri posset. In causa tamen fuit, quo minus novos magistratus crearent, quod lex Curiata à Consulibus lata non erat. Itaq; isdē quibus antē usi sunt magistratibus, appellationibusq; tantum mutatis, eos Procōsules, Proprætores, Proquæstores dixere. Morum enim patriorum magnam adhuc curam gerebant, quamuis armis captis, patriaq; relicta, non omnia quæ ad rem præsentem requirebantur, neq; omnino secundum instituta patriæ perficere possent. Verum enim uerò cum hi utraq; ex parte nomen magistratus gererent, ipsa tamē summa rerum uerè penes Pompeium & Cæsarem erat, qui ut legum à se obseruatarum famam reportarent, hic Consul, ille Proconsulis nomen ferebat: neq; tamen ex magistratuum præscripto, sed suo arbitrio cuncta administrabant. Ad hunc modum imperio in duas distracto partes, Pompeius quidem Thessalonica hyemabat, neq; oræ maritimæ custodiæ diligenter intentus erat, quod neq; rediisse adhuc ex Hispania Cæsarem putabat: atq; ut maximè reuersus esset, minimè tamē suspicabatur eum hyemæ Ionium mare transire aufurum. At Cæsar Brundisij ueris aduentum præstolabatur: cumq; Pompeium longè abesse, parum accurate oppositam continentem custodiri percepisset, occasione belli gerendi arrepta, cursum ibi expectauit, mediaq; iam hyeme cum parte exercitus (neq; enim satis nauium habebat ad uniuersas copias simul transiciendas) uela dedit: ac non obseruatus à M. Bibulo, cui maris custodia madata fuerat, ad promontorium appulit, quæ Ceraunia uocantur, & ab Epiri extremis partibus ad fauces Ionij maris pertinent. Eò cum prius peruenisset, quam fama nauigaturum esse afferretur, naues Brundisium ad reliquos etiam transuehendos remisit: quibus in altum proeectis, Bibulus damnum intulit, ac nonnullas submersit, ut Cæsar ab euentu disceret, fortunam magis quam consilium suæ nauigationi adfuisse. In hac mora Cæsar Oricum, Apolloniamq;, & alia item eò loci oppida, à præsidij Pompeij derelicta occupat. Apollonia Corinthiorum colonia loco peropportuno sita est, siue terram, siue mare, siue flumina respicias: idq; præ reliquis maximam mihi admirationē mouit, quod ad fluuium Auam ignis multus editur, qui tamen neque in adiacentem tellurem sese exerit, neque eam in qua existit, inflamat aut arefacit: sed ea herbas, arboresq; etiam ponē ignem germinantes edit, quæ imbris superfluis adulescunt, & in altitudinem excrescunt, unde ei loco Nymphæum nomen inditum. Ibi & oraculum editur, idq; hoc modo: Thure accepto, precibusq; eius rei ergò quam uolunt, factis, ipsum thus ut secū eas preces deferat, ad ignem proijciūt: tum si raturum sit futurū uotū, ab igni thus euestigio corripit: ac si thus extra ignē fortè deciderit, accurrēs ignis id abripit & consumit: sin irritū erit uotū, neque accipit ab igni thus: & si in ipsam flammam conijciat, recedit ab ea, atq; effugit. ita in utramq; partē ignis futura prædicat,

Iuba rex uocatus.

An. V. C. 706.

Pompeij Thessalonica hyematis negligentia.

Cæsar in Macedoniam transmittit, Oricum et Apolloniam capit.

Apollonia.

Oraculum ad Apolloniam.

cit, morte, nuptijsq; exceptis: de his enim non licet cuiquā oraculū id consulere. Atq; ea est istius oraculi ratio. Cæsar Antonio, qui reliquis militib; à Brundusio transuehēdis præpositus erat, moras faciente, ac ne nuncio quidem ab illis hyeme ac Bibulo prohibentibus, adueniēte, suspicatus eos medio inter utranq; partē seruato uelle euentū rerum operiri, quod in bellis ciuilibus ferè usu uenit, statuit unicus ipse in Italiam nauigare: itaq; consensu lembo, seq; alium quendam à Cæsare missum prædicans, gubernatorem ut proueheret, quanquam uentus incumberet, coegit. Postquā à terra prouectus uentus uehementer oppugnavit, procellaq; admodum conturbauit, ita ut ne coactus quidem nauis magister ulterius nauigare auderet, sed eo inuito retrò uertere cursum aggredieretur: ibi Cæsar se cognoscendum præbuit, quasi ea re tempestatem sedaturus, dixitq;: Bono animo es, Cæsarem enim uehis: tanti spiritus illi, tantaq; spes erat, siue ea aliunde, siue ex oraculo concepta, ut certissimam sibi salutis fiduciam etiam cum contraria omnia apparerent, propositam teneret. Non tamen transmissum tunc ei mare est: sed multo incassum exhausto labore, ad terram rediit. Secundum id factum Cæsar ad Apsum fluuium contra Pompeium castra posuit. Is enim ubi primum de aduentu Cæsaris certior est factus, nulla interposita cūctatione, quod eo se facile superiorem futurum, antequam is Antonianas copias acciperet, sperabat, magna festinatione cum exercitus parte ad Apolloniam profectus est. Ei Cæsar, cum satis uirum sibi esse aduersum eos qui tum aduenissent putaret, usq; ad fluuium obuiam iuit: ibiq; cum intellexisset se multitudine hostibus longè imparem esse, substitit: ac ne uel timore adductus id agere, uel belli ipse initū uelle facere existimari posset, de cōpositione ad Pompeiū qui loquerentur misit, ipse interim tempus ei rei intentus extraxit. Quibus cognitis, Pompeius dimicandum quā primum statuens, fluuium trāsire instituit: sed ponte sub pondere interrupto, amissis aliquot suorum, qui præ cæteris cum transuissent, à suis defecti occidebantur, dolens primum hunc sibi belli conatum malè cecidisse, restitit: territisq; interim aduentu Antonij, ad Dyrrhachium recessit. Etenim quandiu Bibulus in uiuis fuit, ne Brundusio quidem auehi Antonius ausus erat, tantam ille in maritimo officio diligentiam adhibebat: postea uerò quā Bibulus tot laboribus miserisq; absumptus obiit, rei q; navalis administratio ad Libonē deuenit, eo despecto Antonius, uel uī navigationis sibi potestatem paraturus, prouectus est: cumq; terram attigisset, Libonem se aggressum uī repulit: eundemq; cum ex nauibus egredi deinde uellet, ea continente quam tenuerat, prohibuit. Ita Libo & portus, & aquæ egens (insula enim exigua, quæ ante portum sita erat, & ad quam unicam ei naues appellere licebat, aqua, portuq; carebat) procul auectus est eò, ubi utrunq; se habere posse nouerat. Post eum Antonius quoq; naues soluit, nihilq; à Libone, quanquam is in alto eum adoriri instituerat, detrimenti accepit: nam uehemens coorta tempestas & Libonis conatum impediuit, & utriq; damnum intulit. Militibus incolumibus in terram aduectis, quemadmodum demonstratum est, Pompeius Dyrrhachium se recepit, eumq; Cæsar audacter infecutus est, quod accessione ad suum exercitum tanta facta, multitudine Pompeium anteibat. Dyrrhachium in terra Illyriorum Parthinorum (ita enim primum uocabatur, nunc, ut isto quoq; tempore, Macedonia annumeratur) positum est, admodū opportuno situ, siue ea Epidamnus, urbsq; Corcyrensiū sit, siue alia quædam. qui enim Dyrrhachium ab Epidamno diuersam

*Cæsar quātum
sue fortune
tribuerit.*

*Castra Pompeij et Cæsaris
opposita
ad Apsum fluuium.*

*Antonius ut
copias Cæsaris
adduxerit.*

Dyrrhachium.

diuersam faciūt urbem, ij illam conditā, nomenq̃ duxisse à Dyrrachō quodam heroe asserūt. alij autores sunt, mutato nomine hanc urbem à Romanis Dyrrhachium esse uocatā, quōd ibi difficilia sint littora (Rhachia enim littus Græcis est) quia ipsis Epidamni uocabulū, cum detrimentum, adeoq̃ damnum ipsorum lingua significet, eò trañcientibus sinistro omni fore uisum sit. Ad eam igitur tum Pompeius urbem confugiens, castra extra urbē posuit, eaq̃ actis fossis altis, defixisq̃ trabibus præsepit. Cæsar castris ei oppositis: postquam à castrorum Pompeianorum oppugnatione, quæ se ob multitudinem militum facile expugnaturum confusus erat, reiectus est, ea operibus claudere instituit. Quo in opere dum uersatur, interim Pompeius alias partes trabibus præfixis firmauit, alias munitionibus fossisq̃ cinxit, in locis editis turre & præsidia constituit, ita ut & circuitus operum infinitus esset, neq̃ hostes etiāsi uiribus præualerent, irruere eò possent. Interim crebra prælia, ea tamen parua, fiebant, instabili ferē, ac modò in hanc, modò in illam partem inclinante uictoria, ita ut propemodum idem militum numerus utrinq̃ desideraretur. Verū ubi Cæsar ipsum Dyrrhachium, quā inter paludes atq̃ mare positum est, spei eius per prodicionem eorū qui ibi præsidio relictī erant occupandī, aggressus est, atq̃ in angustias locorum deuenit, ibi multis ex aduerso irruentibus hostibus, multis à tergo adoriētibus, qui nauibus in hunc usum subuecti erant, permultis suorum amissis, ipse quoq̃ in summo periculo fuit. Quare Pompeius animo confirmato, muntiones Cæsarianas contra se ædificatas noctu aggressus, partem earum inopinato aduentu occupauit, multis excubitorum eo loco occisis. Cæsar hoc euentu motus, quodq̃ frumenti penuria laboraret (nam & mare uicinum, & terræ propinquæ à Cæsare alienæ erant) eiusq̃ rei causa nonnulli transfugissent: metuens ne se Pompeium obsidēte debellaretur, aut ipse ab alijs deleretur, omnibus castellis quæ exædificauerat, deiectis, omnibus muntionibus euerlis, subito uasis conclamatis in Thessaliā contendit. Nam quo tempore Dyrrhachium obsessum est, eodem L. Cassius Longinus, ac Cn. Domitius Caluinus, qui à Cæsare in Macedoniam & Thessaliam missi fuerant, alter quidem à Scipione, & Sadalo Thrace magna clade affectus erat. Caluinus autem, cum eum Faustus Macedonia pepulisset, acceptis Locrensibus Aetolisq̃, eorum auxilio in Thessaliā profectus est: Scipioneq̃ duobus prælijs profligato, quorum altero eum per insidias adortus fuerat, altero eius insidias ut uitaret, ipse quoq̃ occulte per dolum hostem petierat, urbes nonnullas in suam potestatem redegerat. Eò Cæsar properauit, quod & com meatū se facilius cum ijs parare posse, & bellum gerere sperabat. Cum ob aduersam fortunam, quam ad Dyrrhachium expertus erat, à nemine reciperetur, omīsis reliquis urbibus etiā cōtra animi sui sententiā, Gomphos oppidū Thessaliæ oppugnauit: eoq̃ uipotitus, magna edita cæde, omnia diripuit, ut & eo facto alijs quoq̃ terrore inijceret. Itaq̃ cōfestim Metropolis, oppidum & ipsum Thessaliæ, antè quā ad manus deueniretur, sese ei dedit: quibus cum nihil omnino nocuisset, utroq̃ exēplo plures sibi adiunxit, uiresq̃ suas reparauit. Pompeius Cæsarem, quia is & repente de nocte discesserat, & flumen Genusum magna celeritate transiuerat, insecutus nō est: debellasse autē iam se persuasum habebat, Imperatorisq̃ nomē ea ex re acceperat: quamuis neq̃ orationē ullam inflatā habuit, neq̃ fasces lauro inuoluit, de ciuibz uictis hoc ferre indignum iudicans. Eadem causa ipsi fuit, cur neque in Italiam ipse nauigaret, neque alios eò mitteret, quamuis

Pompeij & Cæsaris ad Dyrrhachium castra.

Cæsar cladem apud Dyrrhachium accipit.

Cæsar in Thessaliam abiit.

L. Cassium Longinus.

Cn. Domitij Caluini gesta in Macedonia.

Gomphos edita cæde diripit & Metropolis.

Pompeij cōstituta in Thessaliam Cæsarem insecutus fuerit.

k

perfacile

*Pompeij et
Cæsaris ingenia.*

*Copie Cæ-
saris.*

*Copie Pom-
peij.*

perfacile ei erat uniuersam regionem occupare, cum ex omnibus locis eo-
dem momento naus eo appellere posset: cumq; alioquin is esset in Italia
rerum status, ut animi hominum à Pompeio non essent alieni: atque ut ma-
ximè fuissent, tamen ad resistendum uirum nequaquā satis habebant. Cæ-
terum Pompeius eò procul ab Italia abesse, ut pro ea bellum gerere uideretur,
neque ullum metum ijs qui tum Romæ erant, obijcere uolebat: itaque
Italiam tunc intetatam reliquit, ac ne literis quidem ad Rempublicam mis-
sis de rebus à se gestis, Cæsarem in Thessaliam insecutus est. Cum castra ca-
stris opposita essent, speciem ea res belli quandam exhibuit: usus tamen ar-
morum, perinde ac in pace, intermissus est. Ut eunctarentur, et magnitudo
periculi expensa faciebat, & uerecundia mouebantur, quòd eiusdem natio-
nis, adeoq; cognati prælio dimicaturi essent: interim de componenda ami-
citiâ per internuncios utrinque actum est: nec defuerunt, qui possem ad
compositionem perducere opinarètur, sed ea spes ab re fuit. Quippe solus im-
perium obtinere summum uterque cupiebat: cumq; & cupiditate honorū
naturali, & studio contendendi quod sibi ipsi adsciuerant (ægerimè enim
homines tolerant, sibi à suis æqualibus ac familiaribus anteiri) ambo ingen-
ti flagrant, neque concedere de ulla re alter alteri uolebat, cum uterq; ui-
ctoriam speraret: neque si inter eos conuentum fuisset, persuadere sibi alter
de altero poterat, eum non & plus iusto semper appetiturū, & denuò pro-
pter summam rerum dissidium erupturum. Hoc enim animorum inter eos
discrimen extabat, ut neque posterior ullo mortalit Pompeius, et omnium
primus Cæsar esse uellet. Pompeius id quærebat, ut à uolentibus in honore
haberetur, ultroq; parentibus præesset, atque à subditis diligeretur: Cæsar
in nullo discrimine id ponebat, etiam si inuitos regeret, infensisq; sibi impe-
raret, ipseq; sibi honorū suorum autor esset. Cæterum facta, quibus ea quæ
affectarent, consecuturos se sperabant, necessariò eadem apud utrunq; ede-
bantur. Ut enim quæ proposuerant sibi, efficerent, contra suos bellum ge-
rere, extraneorum arma in gentiles suos excitare, multas pecunias iniquis
rationibus cogere, multos suorum necessariorum iniuste interficere opus
habebant. Ita in ea cupiditatum diuersitate, tamē actionibus quibus exple-
turi eas erant, inter se cōueniebant. Vnde factum est, ut quamuis multa in-
uicem postulata proponerent, neuter tamen neutri quicquam cōcederent,
ac demum rem prælio committerent. Fuit ea pugna ita magna, cui compa-
rari nulla alia posset. Primum enim ipsi duces rei militaris usu ac gloria lon-
gè non Romanis modò omnibus, sed uniuersis ea tempestate mortalibus
præstabant: nimirum à puero in armis exercitatus uterque, omnem ætatem
militiæ impenderat, res memorabiles gesserat, magna uirtute, multaq; for-
tuna usus, cum imperio tum uictoria erat dignissimus. Iam copias Cæsar ha-
bebat ex plurimis ijsq; optimis ciuibus constantes, tum ex reliqua Italia,
ac ex Hispania, omniq; Gallia, insulisq; uniuersis quibus imperabat belli-
colissimum quemque. In Pompeij castris erant complures senatorij eque-
strisq; ordinis, quosq; habitis delectibus secum adduxerat: ad hæc magna
multitudo ex his qui Romano populo parent conflata, itemq; ex confœ-
deratis populis ac regibus magnum numerū collegerat. Nam præter Phar-
nacen atq; Orodem (hunc quoq; etsi post Crassorum cædem hostium in
numero habitum, ad societatem suam pertrahere tentauerat) omnes alij
quos quocunq; antè mōdo amicos habuisset, tum pecuniam ei suppedita-
uerant, auxilia partim miserant, partim ipsi adduxerant: Orodes si Syria si-

bi

bi concederetur, auxilium promiserat, Syriam non adeptus, suppetias non tulit. Sed cum Pompeius multitudine longè superior esset, Cæsariani ut pares ei essent, robore suo effecerunt, ita cum utrinque esset quo altera pars alteram præstaret, quasi æquo libramento ad casum dimicationis descendebatur. Hæc, & ipsa præterea causa belli, finisque ei destinatus, pugnam memoratu dignissimam commiserunt: nimirum ubi ipsa urbs Roma, cum suo universo imperio, eo iam tempore longè lateque prorogato, uictoriæ præmium proponebatur, seruitura haud dubie uictori. Id ambo duces tunc cum animis suis, ac præterea suas uterque res antè præclarè gestas, reputabant: Pompeius Africam, Sertorium, Mithridatem, Tigranem, maseque pacatum memoria repetebat: Cæsar Gallias, Hispaniasque, Rhenumque & Britanniam reuocabat. Hæc eorum animos excitabant, cogitante utroque se et hæc omnia sua in periculum adducturum, & per uictoriam alterius quoque gloriam suam effecturum. Nam cum in aliorum uicti bonorum possessionem uictor uenit, tum uerò præsertim nominis eius splendorem in se transfert: quantoque potentior quis aduersarium deiecerit, tanto altius ipse ad fastigium extollitur. Itaque suos uterque milites multis uerbis cohortatus est, omnibusque ad præsentis pugnae sortem, ex eaque euentura attinebant, in medium adductis: similis tamè utriusque fuit oratio: etenim idem uterque propositum sibi habentes, ac de iisdem rebus uerba facientes, quod uterque aduersarium suum tyrannum, se uindictam libertatis nominabat, nullam diuersa differendi materiam habebant. Ergo ex altera parte mortem, captiuitatem, omnium rerum amissionem, ex altera salutem, dominium, omnium rerum possessionem proponebant: denique extrema mala aut inferenda hostibus, aut ab ijs accipienda esse docebant. His dictis animos ciuium cohortati, subditis quoque, & socijs spe melioris, ac metu deterioris conditionis ostenso, inter se prælio homines gentiles inuicem, cõtubernales, eodem uictu, iisdemque foederibus usos commiserunt. Quorsum uerò attinet sortem reliquorum deplorare, cum ipsi duces antè summa inter se necessitudine deuincti, quique multa inter se arcana communicauerant, multas res communis consilio confecerant, affinitatem olim contraxerant, eundemque infantem alter ut pater, alter ut auus dilexerant, tum pugnam nihilominus cõseruerunt: atque id uinculum cõsanguinitatis, quo eos natura adstrinxerat, inexatiabili dominandi cupiditate dissoluere, diuulsere, dirupere: qua effectum est, ut Roma de seipsa, ac contra seipsam pugnare, ac uincendo uinci cogeretur. Postquam directæ sunt acies, non extemplo concursus est: sed quia eadem ex patria, iisdemque à penatibus profecti essent, armaturaque & ordinibus similibus uterentur, initiū pugnae facere, mutuasque cædes edere uerebantur. erat utrinque altum silentium, ingensque mœsticia, neque aut progrediebatur quisquam, aut sese commouebat, sed exanimorum instar oculis in terram defixis constiterant. Ibi duces ueriti, ne si diutius ea quies militum durasset, languidior eorum uis fieret, aut in gratiam copiae inter se redirent, confestim classicum canni, clamoremque militarem tolli iusserunt. Tantum abfuit, ut animos militum hoc accenderet, ut cum tubas eundem utrinque cantum sonare, suosque clamorem lingua inter se conuenire audissent, eò magis se eiusdem gentis generisque esse cognoscerent: itaque lacrymae, luctusque eos occupauere. Tandem ab auxiliarijs initio pugnae facto, ipsi quoque congressi sunt. Qui eminus pugnant, quia quos sagittis, iaculis, fundisque suis peterent, ignorabant, salice discrimini malo cõflictabantur: at legionarij milites, equitesque pugnam acerbissimam

bisissimam depugnauere: quia comminus cōcurrentes, ita ut exaudiri etiam uoces mutuę possent, hostes agnitos uulnerare, nominatimq; compellatos trucidare, interq; recordationem communis patrię spolia legere opus habebant. Hęc conditio Romanorum, reliquorumq; Italorum erat, sicubi in se mutuò incidissent, multiq; eorum suis percussoribus mandata domum perferenda iniungebant. Qui uerò aliās Romanę reipublicę subditi erant, n̄ magna contentione pręliabantur, neque sanguini parcebant: utq; olim pro sua libertate, ita tunc aduersus seruitutem Romanam laborabant, id secum cogitantes, fore ut eandem cum uictis seruitutem subirent. Fuit ea pugna & maxima, & perquam multiplex, cū ob multitudinem, tum ob rei bellicę apparatus uarium. Vniuersus enim campus legionarijs militibus, equitibus, sagittarijs, funditoribusq; opplebatur: n̄q; passim, diffusi modò cum similis, modò cum diuersę armaturę hostibus promiscuē confligebāt. Pompeiani equitatu, sagittariorumq; usu priores erant: itaq; si quibus se ē longinquo circumfudissent, eos subito inuadebant, perturbatisq; n̄s recedebant, mox iterum iterumq; eosdem adoriebantur, in aliam subinde aliamq; partem conuersi. Id ut cauerent Cæsariani, explicatis ordinibus hosti irruenti aduersam aciem opponere, in congressu uiros equosq; inuadere, acriter pręlio contendere, pedites secum uelites habere, qui inter equitatum pręliari consueuerant. Hęc non uno, sed multis simul in locis fiebant passim: sic alijs eminus, comminus alijs pugnantibus, alijs ferientibus, alijs ictis, alijs fugientibus, alijs insectantibus, multa & pedestria & equestria certamina cernere erat: multaq; insolita pręter opinionem eueniebant. qui modò alium in fugam dederat, iam ipse tergum uertebat: qui modò fugerat insequentem, eundem cōuersus impetebat: qui alij uulnus imposuerat, ipse sauciabatur: alius collapsus stantē interficiebat, alij nullo uulnere accepto peribant, alij semimortui cædes edebant: hi gaudebant, lætumq; clamorem tollebant, illi dolebant ac eiulabant: deniq; omnia clamoris erant gemitusq; plena. hocq; ipsum plurimorum animis perturbationē afferebat, quòd externorum atq; lingua peregrina utentium hominū uoces ignotę terrorem offerebant: si qui mutuò intelligerent, n̄s malum multipliciter augebatur, nam pręter suas misérias, etiam proximorum æumnas conspiciebant, audiebantq;. Cum diu admodum ancipiti esset euentu dimicatum, multiq; utrinq; ex æquo cecidissent aut uulnerati essent, demum Pompeius, cuius exercitus maiori parte ex Asianis, nullumq; belli usum habentibus constiterat, uictus est: quod ei iam antè quàm pręlio decerneret, proditū fuerat. Fulmina enim in castra eius deciderant: ignis in aere supra uallum Cæsaris uisus, in castra Pompeij decubuerat: signis eius militariibus apes infederāt: uictimę multę, cum iam ad altaria adducerētur, aufugerāt. Adeò se huius pugnę prędictiones ad reliquos quoq; homines extulerāt, ut multis in locis eo ipso die, qua ea cōmissa fuit, exercituum cōflictus, armorumq; strepitus exauditi sint. Pergami tympanorū cymbalorumq; sonitus à fano Bacchi ortus, totā urbem peragrauit. Trallibus in templo Victorię palma enata est, ipsaq; dea ad simulacrū Cæsaris, cui ex obliquo collocata fuerat, sese obuertit. Syris duo iuuenes pugnę huius exitū annunciantes, nusquā postea apparuere. Patauij, quę nunc Italię urbs est, eo tempore Gallię fuit, aues quędam nō indicia modò huius euenti exhibuerūt, sed quodāmodo rem ipsam demonstrauēre. Nam C. Cornelius quidam, omnia quę euenēre eo pręlio, perfectē ab n̄s notauit, n̄s q; qui cum ipso erant exposuit. Hęc, & his plura,

ipso

Pompeius uincitur.

Signa Pompeio cladem denunciantia.

ipso adeò pugnae die ostenta acciderunt: cumq; in praesentiarum fides eis non haberetur, rei gestae nuncio allato, admirationi fuerunt. Cæterum Pompeiani, pars in prælio occubere, pars fuga quò quisq; ualebat, dilapsi sunt: reliqui in potestatem Cæsaris post pugnam uenerunt. Ex his Cæsar eos qui ex delectu militabant, cōdonatis omnibus iniurijs, inter suos milites adscripsit. Ex Senatoribus uerò, equitibusq;, quos antè etiam captos misericordia profecutus fuerat, omnes morte multauit, exceptis his, quos amici eius (singulis enim unius salutem donauerat) à supplicio exemerunt. Reliquos, qui tum primùm contra ipsum arma tulissent, dimisit, nihil eos cōtra se deliquisse addens: qui nullo suo beneficio affecti, Pompeij, cuius amicitia usi essent, rebus studuissent. Eundem se regulis etiam, populisq;, qui auxilia Pompeio tulerant, exhibuit, omnibusq; delicti gratiam fecit. Etenim cogitabat apud animum suum, nullam sibi aut certè exiguam cum his intercessisse noticiam, cum Pompeij multa magnaq; in eos constitissent merita. Itaque longè plus laudis eis tribuebat, quàm illis, qui cum à Pompeio beneficijs essent affecti, in periculo eundem destituisent: atque alteros quidem illos sibi quoque fidos fore sperabat, hos autem, ut maximam nunc sibi beneuolentiam ostentarent, quia suum tum amicum proiecissent, ne sui quidem olim rationem habituros. Argumento autem huic quod diximus est, quòd Sadalo Thraci, & Deiotaro Gallogræco, qui in ipso prælio adfuerat, ac Tarcondimoto, qui Ciliciæ partem sub se habuerat, re autem nauali Pompeium plurimum iuuerat, pepercit, ne cæteros colligam, qui cum Pompeio auxilia misissent, ijs tantum imperata pecuniā, neque ullo alio supplicio imposito, aut ulla alia re mulctatis ueniam dedit: quamuis eorū quidam multa ac magna præmia à Pompeio partim iam antè, partim tunc acceperant. Partem Armeniæ Cæsar quæ Deiotaro parebat, Ariobarzani Cappadociæ regi attribuit: qua in re non modò damnum nullum Deiotaro dedit, sed beneficiū adiecit. Non enim ei partem regni ademit, sed omnem Armeniam, quæ sub Pharnacis imperio restabat, occupatam partim Ariobarzani, partim Deiotaro donauit. Hac in eos clementia usus, Pharnacem postmodò se purgantem, quia Pompeio non esset opitulatus, ideoq; ignosci suis actionibus postulantem, non modò nulla humanitate profecutus est, sed id quoque uitio ei dedit, quòd impius in benefactorem suum fuisset. Ea Cæsar mansuetudine atque uirtute in omnes qui contra ipsum in bello steterant, deinde quoque usus est. Quin etiam cum secretè literæ in scrinijs Pompeij essent reperia, ex quibus multorū animos quomodo fuissent & erga Pompeiū, & contra se affecti Cæsar depræhendere potuisset, neq; legit eas, neq; descripsit, sed extemplò cremauit, ne quid acerbius in quenq; statuere ex literis cogere. Itaque meritò quis odio eos habere possit, qui insidias deinde uite Cæsaris struxerunt. quod eò minus temerè à me dictum accipiendū est, quando M. quoque Brutus Capiō, qui eum postea interfecit, ab eo tum & captus fuit, & salute donatus.

Cæsaris in uictos lenitas.

Venia data Sadalo, Deiotaro, Tarcondimoto.

Cæsar Pharnaci Pompeium destitutum exprobrat.

Arcanas literas Pompeij Cæsar comburit.

M. Brutus Capiō salute à Cæsare donatus.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER QUADRAGESIMVS SECVNDVS,

*Guilielmo Xylandro Augustano
interprete.*

CAPITA HVIVS LIBRI HAEC SVNT:

Ut Pompeius in Thessalia uictus fugerit, in Aegyptoq; perierit.
Quomodo Caesar Pompeium insequendo in Aegyptum uenerit.
Quemadmodum Romae res inter Caesarem & Pompeium gesta, annuntiatae, ac quae in honorem
Caesaris decreta sunt.
De seditione Romanorum per absentiam Caesaris.
Ut Caesar Aegyptios bello subegerit, Cleopatraeq; gratificatus sit.
Ut Pharnacem idem deuicerit.
De Caesaris reditu ad urbem, ac quemadmodum res urbanas constituerit.
De eiusdem expeditione in Africam.
Haec gesta sunt partim reliqua eius anni parte, quo Consules fuerunt Iulius Caesar II. & P. Serui-
lius Isauricus: partim insequenti anno, in quo Iulius C. F. Caesar Dictatus iterum gessit, magistro
equum M. Antonio, M. F. Consules aut fuerunt Q. Fufius Q. F. Calenus, & P. Vatinius P. Filius.

An. V. C. 707.

Pompeij uicti
desperatio.

PRAELIO ad hunc, quem exposui, modum confecto, Pom-
peius neque suae uirtutis, neque multitudinis eorum qui pugnae
supererant, militum memor, neque eo secum expenso, quod
saepe leuissimo momento Fortuna eos, quorum res sunt affli-
cta, in integrum restituit, omnem de rebus suis spem pro-
iecit: cum prioribus temporibus summo animi robore con-
stanter ulus fuisset, ac bene semper in rebus aduersis sperare consueffet. E-
nim uero in causa hoc fuit, quod superioribus illis temporibus a quo Marte
sibi cum aduersae partis hominibus contendendum existimans, non praece-
perat certam animo uictoriam, sed euentu in utramque partem prauiiso, prius-
quam uel fiducia efferretur, uel in terrorem perueniret, curam emendando-
rum aduersorum (si qua accidissent) non omittebat: itaque neque cedere infor-
tunijs opus habebat, et detrimentum acceptum sarcire facile poterat. Tunc
uero, quod multis partibus se Caesare superiorem futurum persuasum habe-
ret, nihil eiusmodi praeuidit. nam neque idoneo loco castra posuit, neque refu-
gium sibi, si superatus foret, ullum comparauit: cumque rem extrahere, atque ita ui-
ctoriam sine praelio obtinere potuisset (nam & singulis diebus copiae eius au-
gebantur, & rerum necessariarum comessu, ut in amica sibi fere regione uersans,
ac classe praeualens, abundabat) tamen siue sponte sua, quasi haud dubia ui-
ctoria, siue a suis coactus, signa contulit. Vnde factum est, ut simul atque praelio
uictus est, mirum in modum attonitus, neque consilium commodum, neque spem firmam
fortune denuo periclitandae capere potuerit. Quae enim hominibus praeter
„ expectationem, ac quam maxime inopinatum accidit, ea & animos horum
„ deiciunt, & rationem conturbant, ut ad ferendam de eo quod agendum sit
„ sententiam minime omnium ualeant: neque enim consilijs iuxta metum lo-
cus est: sed ubi animum consilia anteceperunt, strenue admodum timores
ea exturbant: sin anteueniantur ab his, succumbunt. Sic Pompeius eo tem-
pore, quia euentum cum animo suo non iam antea considerauerat, nudus in-
ermisque inuentus est: quod si futura praeuidisset, uidebatur facile omnia po-
tuisse recuperare. nam & ex pugna permulti euaserant, et alias non exiguas
copias

Subiti casus.

Consilium et ti-
mor simul locum
non habent.

copias etiamnum habebat: ac (quod præcipuum est) magnam uim pecuniae possidebat, mareque uniuersum obtinebat: præterea urbes cum in earegione, tum Asianae quoque ipsum etiam aduersa passum diligebant. Nunc ubi id, quo maximè confusus fuerat, malè ei cecidit, præsentī terrore ita percussus, ut reliquis istis uti non cogitaret, extemplo castris relictis Larissam paucis comitantibus profugit: urbem ipsam, quanquam inuitantibus ciuibus, ingressus non est, ne se recepto culpam Larissei sustinendam haberent: sed postquam eos ad uictoris amicitiam accedere iussit, ipse rebus necessarijs acceptis, ad mare progressus, nauī oneraria in Lesbū aduectus est: ubi uxorem suam, Corneliā, Sextumque filium habebat. His ad se acceptis, ac ne Mitylenas quidem intrans, in Aegyptum nauigare instituit, spe auxilij à rege Ptolemæo impetradi: erat enim is Ptolemæi eius filius, quem Pompeius per Gabinium in regnum restituerat: itaque naues quoque auxilio Pompeio miserat. Accepi quidem habuisse in animo Pompeium, ut ad Parthos confugeret, sed credere id nequeo. Tanto enim post Crassi expeditionem Romanos odio Parthi habebant, Pompeiumque in primis, tanquam Crassi necessarium, ut legatum quoque eius suppetiarum petendarum causa missum iure gentium uiolato in uincula coniecerint: neque uerò Pompeius sustinuisset supplex rebus euerlis ad inimicissimos sibi homines confugere, à quibus saluis etiamnum rebus nihil impetrauerat. Cæterum Pompeius ob eas quas demonstraui causas in Aegyptum contendens, propter continentem ad Ciliciam usque uectus, inde ad Pelusium traiecit, ubi Ptolemæus bellum contra sororem Cleopatram gerens castra habebat. Ibi nauium cursu inhibito, quia egredi in terram nisi tutò sibi id licere comperisset, non audebat, ad regem aliquos de suis misit, qui reuocato ei in memoriam suo in patrem eius beneficio, peterent, ut certis firmis que conditionibus concederetur naues appellere. Ipse rex (puer enim ætate adhuc erat) nihil respondit. At Aegyptij quidam, ac L. Septimius, homo Romanus, qui aliquando sub Pompeio stipendia fecerat, & cum Gabinio fuerat, ab eo que Ptolemæi satelles relictus erat, tanquam amici ad Pompeium uenire, sed impiè necem ei machinati sunt, unde piaculo & sese & Aegyptum obstrinxerunt. nam & paulò post ipsos perniciēs consecuta est, & Aegyptij primū Cleopatram (quod minimè expectauerāt) in seruitutem traditi, ac deinceps inter subditos Romanorum relati sunt. Is igitur Septimius, atque Achilles præfectus militiæ regiæ, qui cum his alij erant, quò Pompeium deceptum minori labore interficerent, libenter se eum recipere dixerunt, legatosque eius bono animo ut essent monitos deduxerunt. Ipsi lembis exiguis conscensis ad Pompeium prouecti, multa comitate ei exhibita, ut ad se sua ex nauī transfret hortati sunt: nam & nauem ipsius propter magnitudinem, quodque ibi uadosum esset mare, ad terram enīci non posse, et cupere regē ipsum quàm primū uidere. Pompeius ita persuasus, quamuis qui unā nauigabant, omnes contradicebant, ex nauī sua ad eos transijt, his tantum uerbis recitatis:

Etenim tyranni si quis intrat in domum,

Fit seruus eius, liber etsi uenerit.

“

“

Postquam terræ appropinquatū est, Pompeium illi, ne cum Ptolemæo congressus, uel ab ipso rege, uel ab Aegyptijs (horum enim magna in ipsum erat beneuolentia) incolumitati assereretur ueriti, antequam ad litus appellerent, interfecerunt, neque uerbum ullum, neque eui-

Magni Pompeij interitus.

K 4 latum

Fuga Pompeij in Aegyptum, utque ibi perierit.

Ptolemæus rex Aegypti.

L. Septimius & Achilles Pompeio perniciē machinantur.

latum edentem, sed simul atque insidias esse, & se neque defendendi sui, neque effugiendi facultatem habere uidit, toga capite uelato cædi se præbuit. Hic exitus uitæ Pompeio illi Magno fuit, euidenti argumento imbecillitatis atque incertorum casuum humanæ fortis. Qui enim prudentiæ nihil sibi ante reliquū fecerat, atque ab omnibus malis quæ inferri posse uidebantur, tutissimum se cauendo præstiterat, tum fraude circumuentus est: qui à puero multis per Africam, Asiamque, & Europam fidem excedentibus terrestribus, maritimisque uictorijs potitus fuerat, annum agens duodesexagesimum inopinata clade fractus est: qui mare uniuersum, quod Romanis parebat, pacauerat, in eo ipso periit: ac qui olim mille nauibus (tot enim feruntur) præfuerat, tunc in nauicula prope Aegyptū occisus est, idque ab eo Ptolemæo quodam modo, cuius patrem ipse in eam regionem ac regnū reducerat. Qui enim etiamnum à militibus Romanis, quos per gratiam Pompeij Gabinius ei præsidij loco aduersus odia Aegyptiorum in patrem istius reliquerat, custodiebatur: is Pompeium uidebatur tam horum militum, quam Aegyptiorum ministerio usus interfecisse. Sic Pompeius inter Romanos quondam potentia primus habitus, adeo ut Agamemnonis quoque cognomentum inde inuenerit, tunc quasi unus de extremæ fortis Aegyptijs, ad montem Calsium interiit, ea ipsa die, qua quondam de Mithridate & piratis triumphū duxerat: ut ne in his quidem extrema cum primis conuenerint. Quam enim diem olim summo cum splendore celebrauerat, ea tunc extremas misérias pertulit: cumque omnes ciues de gente Calsia ex oraculo quodam suspectos habuisset, à nemine Calsio insidijs petitus est, sed ad montem Calsium & cæsus est, & tumulatus. Qui cum Pompeio adnauigauerant, partim capti sunt, partim fuga sese eripuerunt, inter quos Pompeij quoque uxor, filiusque fuere. Cornelia postea temporis Romanam proposita impunitate incolumis rediit. Sextus autem in Africam ad fratrem Cneum (his enim prænominibus differebāt hi, cum ambob. Pompeij nomen esset cōmune) peruenit. Cæsar, compositis omnibus, quæ post pugnam opus erant, suorum nonnullis Græciæ recipiendæ cōstituendæque cura iniuncta, ipse Pompeiū insecutus est: cumque ad Asiam usque quænam loca is petiisset inquirendo perrexisset, quia nemo certò referre potuit, quorsum Pompeius cursum instituisset, ibi cōmoratus aliquandiu est. Tam prospera Cæsar in omnibus rebus fortuna utebatur, ut cum lembo Hellepontū transceret, inque classē ibi Pompeianā, cui C. Calsius præerat, ibidem uela dantē incideret, non modò læsus ab his nō fuerit, sed insuper territos in suā potestatem acceperit. A quo facto, cum iam se ei nemo opponeret, ea quoque quæ restabant in Asia, occupauit, atque constituit, tantum pecunia, quod supra etiam à nobis est relatum, imperata, ac non modò nullo præterea maleficio iniuncto, sed quantum eius fieri poterat, beneficijs in omnes collatis: Asiam enim à publicanis, qui eam acerbissimè habuerant, liberauit, uectigaliaque in tributi formam redegit. Interim audito Pompeium Aegyptum petere, ueritus ne is eo regno præoccupato uires recolligeret, celeriter naues soluit: cumque Pompeium, quippe iam uita defunctum, non depræhensisset, reliquis suis à tergo relictis, cum paucis ipse Alexandriam aduectus est, antequam à Pelusio Ptolemæus rediret. Ibi cum tumultuantes ob cædem Pompeij Alexandrinos reperisset, non ausus statim in terram egredi, ad anchoras substitit aliquandiu, tandem misso sibi à Ptolemæo Pompeij capite annuloque, in continentem posito metu exiuit. Cumque multitudo Aegyptiorum

*Vita humane
inconstantia.*

Mons Calsius.

*Oraculū Pom
peio datum.*

*Cornelia Ro-
mam rediit.*

*Fortuna Cæsa-
ris, utque ei C.
Calsius clas-
sem tradiderit.*

*Cæsar Alexan-
driam uenit.*

gyptiorum indignè ferens fasces ei præferri, non eum poenituit in regiam confugisse, militibus autem eius aliquibus arma adempta sunt: reliqui, dum omnes naues ad littus peruenirent, retrò auecti sunt. Cæsar Pompeij capite uiso, illacrymauit, lamentatusq; est, eum ciuem generumq; suum nominās, & commemorans quot quantisque in rebus mutuas quondam sibi operas præstitissent: percussoribus tantum absuit ut se gratiam debere fateretur, ut & facinus culpauerit, & caput honestè funerandum humanumq; alijs dederit. Cuius facti causa ut laudatus est, ita simulatione sua risum meruit. Cum enim summopere dominationem affectasset, Pompeiumq; aduersarium suum propterea semper odio habuisset, contraq; eum cum alia omnia machinatus, tum hoc ipsum bellum nulla alia de causa molitus fuisset, quam ut eo de medio sublato, ipse principatum obtineret: cumq; aliam nullam ob rem in Aegyptum aduenisset, quam ut eum, si adhuc superstes esset, conficeret: tum se eum desiderare, eiusq; interitum ægrè ferre uideri uolebat. Enim uerò Cæsar deleto Pompeio nihil iam hostile superesse existimans, in Aegypto cogendis pecunijs, dijudicandaq; lite inter Ptolemæum & Cleopatram tempus trahebat: interim alia contra ipsum bella cõstabantur. nam & Aegyptus ad defectionē consurrexit: & Pharnaces, cum primùm inter Pompeium ac Cæsarem bellum coortum esse acceperat, ad regnum paternum recuperandum se contulerat. Spes eum cæperat, fore hoc ciuile bellū diuturnum, ipsasq; inter se Romanorū uires consumptū iri, igitur ubi semel id negocij occepit, quum præterea procul abesse Cæsarem audisset, in incepto perrexit, multaq; loca antecepit. Interim Cato etiam, Scipioq;, & qui cum his alij cõsentiebant, cum ciuile, tum extraneum bellum in Africa excitauit, idq; hoc modo. Catonem Dyrrhachij Pompeius reliquerat, cum ut traiectū ex Italia custodiret, tum ut Parthinos, si quid mouerent, coerceret, isq; primùm quidem bellum eis fecerat. Cæterum Pompeio uicto, ex Epiro sese cum ijs, quibus eadē sententia placebat, Corcyrā cõtulerat: ibiq; reliquos quoq; qui ex prælio effugerāt, aut alioquin easdē partes sequebātur, ad se acceperat. Nam Cicero quidē, alijq; nōnulli Senatores rectā Romam cõtenderant: pleriq; uerò cum Labieno & Afranio (quorū neuter spem salutis suæ ullam in Cæsare positā habebat, alter quod ab eo perfugerat, alter quod salute à Cæsare donatus, iterū cōtra eum arma cæpisset) ad Catonem uenerant, eoq; summæ rerū preposito bellum gerebāt. Paulo post se Octauius etiam his adiunxit. Is Ionium mare tenuerat, C. Antonium cæperat: multisq; oppidis potitus, tamen Salonas diu frustra oppugnauit, à ciuibz Gabinij auxilio adiutis ui repulsus. Iidem Salonenses ad extremū unā cum mulieribus erumpentes, magnum facinus ediderunt. Mulieres demissis capillis, uestitu nigro indutæ, acceptis facibus, denique quā maxime terribili habitu compositæ, mediā nocte ad castra oppugnantium accesserūt: metuq; exanimatis excubitoribus (quippe dæmonū speciem illis exhibebāt) omnibus simul locis castrorum ignem iniecerunt: eas subsequuti uiri, multos eo tumultu excitatos, multos etiam dormientes occiderūt: ita & castra, & stationem nauium, quam Octauius tenebat, confestim occupauēre. Sed ne sic quidem quieta ipsis omnia fuerūt. Elapsus enim Octauius, nouis coactis copijs, prælio uictos denuō obsedit. Interea temporis Gabinij morbo absumpto, omne ea regione pelagus cum obtinuisset, egressus in terrā, multa ipsis detrimenta intulit. Sed post commissam ad Pharsalū pugnam, cum milites ipsius ad eos qui Brundisio contra ipsos aduecti erant, ne tentato quidem

Cæsar quidem se uiso Pōpeiij capite exhibuit.

Novā bellā cōtra Cæsare paratā.

Bellum Africanum à Catone & Scipione excitatum.

Cicero.

Salonæ frustra ab Octauio oppugnata.

Gabinij mors.

quidem prælio defecissent: ibi tum destitutus à socijs, Corcyram se cōtulit. At Cn. Pompeius prius quidem classe Aegyptia circumuectus in Epirum incursiones fecerat: nec multum abfuit, quin Oricum caperet. Id oppidum M. Acilius presidio tenebat, introitumq; portus nauibus lapidibus refertis obstruxerat, turresq; ex utraq; faucium parte in continenti, ac super naues onerarias exædificauerat. Cneus urinatores immisit, qui lapides scaphis impositos disijcerent: tum nauibus exoneratis abductis, portus introitū aperuit: deinde expositis in utrunq; littus legionarijs militibus, ipse intrò nauigauit: sicq; & naues omnes, & magnam urbis partem incendio consumpsit. Quòd nisi uulnus accepisset, ac Aegyptijs metum ne ex eo decederet intulisset, reliquam etiam urbis partem cepisset. Postquàm uulnus sanatum est, oppugnatione Orici in posterum abstinēs, reliquas regionis partes circumuagando uastauit: ipsum quoq; Brundisium aliquando aggressus est, sed frustra is ei, sicut & alijs quibusdā, conatus fuit. His rebus intentus, postquàm pater eius pugna superatus est, Aegyptijq; re cōperta domū auecti sunt, ad Catonem ipse concessit. Huius factum C. quoque Cassius imitatus est, qui multas Siciliæ Italiæq; partes uexarat, multa mari ac terra secunda prælia fecerat: complures præterea alijs ad Catonē perfugerunt, quem uirtute cæteris præstare animaduertebant. His Cato belli consiliorumq; socijs ubiq; usus, in Peloponnesum, spe eius occupandæ regionis, traiecit, quia de morte Pompeij nondum rescierat. Ibi Patris receptis, multos alijs sibi

Q. Fufius Calenus in Græciam à Cæsare missus. adiunxerunt, atq; inter eos Petreium, Faustumq; Cn. Pompeij generū. Cæterum post Q. Fufio Caleno exercitum aduersus eos ducente, naues soluerunt: Cyrenenq; delati, ubi de Pompeij morte certiores facti sunt, sententijs uariatū inter ipsos est: Catonē, qui Cæsaris dominationē ferre nullo modo poterat, alijs quidam quibus spes ueniæ consequendæ nulla supererat, in Africam cum exercitu secuti, ibi que aduersus Cæsarem omnia conati sunt. Reliqui aut, dissipati pleriq; alijs quò quenq; casus deferēbat, discessione facta se contulerunt: alijs rectè ad Cæsarem profecti, impunitatem adepti sunt,

C. Cassius ueniam à Cæsare consequitur. atq; inter hos C. quoq; Cassius. Calenus ante pugnam Pharsalicā à Cæsare in Græciam missus fuerat, cumq; Piræum, nullo eum muro munitum, cepisset, Athenis tamen, quanquam omnis generis maleficijs eorum agros infestasset, ante cladem Pompeij potiri non potuit, ea audita, ultrò ea ciuitas in deditiōem uenit, eiq; Cæsar nulla multa imposita, omnes iniurias remisit, id modò dicens, ipsos qui magnoperè deliquissent, à mortuis seruari, id uerò hac oratione innuebat, parcere se ipsis propter maiorum gloriam uirtutemq;.

Q. Fufius Calenus Athenas & Megara cepit. Cæsaris in Athenienses dictum. Ad eundem modum pleraque Græciæ oppida cum Cæsare in gratiam redierunt, Megarenses autem etiamnum restiterūt, ac multò post partim uī, partim proditiōe in potestatem Cæsaris uenerunt, eorum Fufius, quò meritum de eis supplicium sumpsisse existimaretur, magna cæde edita, reliquos uendidit: ueritus tamen, ne id interitu totius urbis staret, ciues cum necessarijs eorum, tum minimo precio uendidit, ut libertati restituerentur. His cōfectis, Patras bellum conuertit, eam que urbem sine prælio, terrore iam antè Catoni, hisq; qui cum eo erant incusso, recepit. Dum hæc singula gerūtur, interim in Hispania, quæ tum pacata fuerat, motus co-

Seditio in Hispania contra Q. Cassiū Longinū excitata. orti sunt. Nam cum in ipsa pace Q. Cassius Longinus prouinciā dñu exaret, primò pauci quidam coitionem eius interficiendī causā fecerunt: sed cum saucius eorum manus effugisset, atq; exinde longè maiores iniurias exerceret, permulti Cordubenses, compluresq; milites, qui antè sub Pompeio

peio militauerant, duce sibi electo M. Marcello Aefernino, Quæstore, contra eum seditionem mouerunt. Marcellus, instabilitate rerum considerata, & ad euentum in utramq; partem sese accommodare studens, non toto animo id munus in se recipiebat, sed in utramq; partē inclinabat, atq; in omnibus dictis factisq; medium obseruabat, ut siue Cæsar, siue Pompeius uicisset, uictori suam operam nauasse uideri posset. Pompeij quidem gratiam eo captabat, quod milites ad eum deficientes suscipiebat, quodq; Longino, qui Cæsaris partes se tueri dicebat, bellum faciebat. Contrā Cæsari inserviebat, quod Calsio nouas res affectante, ipse milites acceptos Cæsari cōseruabat, nec eum bello peti permittebat, quodq; nomen Pompeij scutis suis cum inscriberent milites, id ipse debebat. Ita cum alteri usum armorum, alteri nomen obtenderet, cumq; ea quæ pro uictore gesta essent, sibi assignaret, contraria uerò necessitati, alijsq; adscriberet, tutum se fore sperabat. Igitur quanquam propter suorum multitudinem Longinum facile poterat superare, tamen satius ei uisum est, rem eò deducere, ut quemadmodum animo agitaret, talem se ostenderet, atq; ad eum quem dixi modū sese compararet, remq; dubiam certas ob causas relinqueret: ita & sicubi succubisset, & sicubi superior factus fuisset, facultatem uel ad se, uel ad alios ea quæ acta fuerant referendi habebat. Hac ratione rem usq; ad uictoriæ tempus extraxit: cumq; Cæsar ei succensuisset, eumq; relegasset, post reuocatum honoribus affecit. Longinus autem à legatis Hispanorum delatus, magistratu excidit, domumq; reuertens in ostijs Iberi fluij perijt. Hac extra Italiam gesta sunt. Romæ autem, quandiu res Cæsaris Pompeijq; ambiguerant, incertoq; euentu pendebant, nemo erat qui nō palam Cæsaris rebus cuperet, metu copiarum quas is Romæ habebat, collegæq; eius Seruiliū impendente. Proinde siue is uicisse nunciabatur, gaudebant: siue aduersam fortunam sensisse, dolebant: idq; alij ex animo faciebant, alij simulabant: (multi enim oberrabant inspectores, auscultatoresq; quorum erat omnia quæ de his rebus uel dicebantur, uel agebantur, obseruare) contrā qui Cæsari infensi, Pompeianās partes potiores habebant, diuersissima ab his quæ palam fiebant, & loquebantur, & agebant. Itaq; prout noui nuncij acciderant, utriq; eos suis commodis metientes, uel concidebant animis, uel efferebantur: cumq; ut fieri assolet, multi ac uarij rumores sæpius una die, ac nō rarò unius horæ spacio afferrentur, animi eorum maxima affectuum uicissitudine laborabant, minimo momento ex læticia in mœsticiam, ex spe in metum coniecti. Vbi de Pharsalica pugna fama aduenit, diu ei fides habitari non est: nam neq; Cæsar de eo (quod lætari de huiusmodi uictoria uideri nolebat, quapropter triumphum quoq; eius omisit) ad Rempublicā literas dederat, & incredibilem admodum rem eam apparatus utriusq; spesq; de eis conceptæ, efficiebant. Posteaquam tandem creditum est, id tantum egerunt, quod imagines Pompeij Syllæq; quæ pro rostris stabant, deiecerunt: nam erant complures, qui ne hoc quidem faciendum putarent: nec deerant, qui ne Pompeius acceptam cladem farciret, uerentes, satis factum eo modo Cæsari putarent, Pompeium uerò implacabilem sibi fore metuerent. Ne mortem quidem eius crediderunt antè, quàm missum Romam annulum eius (in quo tria erant trophæa insculpta, quod Sylla quoq; usurpauerat) uiderent: tum uerò iam aperte Pompeio conuicijs exagitato, Cæsarem laudârunt, ac quæcunq; excogitare ad honorem eius potuere, decreuerunt. Quam in re magnum erat inter primos urbis homines certamen, inuicem

M. Marcellus
Aeferninus.

Q Calsij interi
tus.

Mutatio ani-
morū Romæ,
post nuncium
uictoriæ Phar-
salice.

Quot, et quan-
ti honores Cæ-
sari uictori de-
creti.

cem se adulando Cæsare superare laborantium: magnaq; à populo suffragia contentione ferebantur, cum singuli tanquā præsente atq; inspiciente Cæsare acclamationes & gestus omnes magno studio composuissent, sperantes pro his (quasi uero aliquid ipsi largirentur, ac nō necessariò id agerent) se alij magistratum, alij sacerdotium, alij pecuniam ab eo recepturos. Atq; ego sanè eos honores Cæsari tum decretos, qui uel alijs quoq; iam antè cōcessi fuerant, ut statuas, coronas, primum in consessibus locum, quæq; id genus sunt alia, tum hos quoque, quos nouos, ac tum primum delatos, ipse Cæsar repudiavit, omittere statui, ne negotium mihi ab alijs exhibeatur, nō singulos percensenti: quod idem in sequentibus etiam faciam, idq; tanto magis, quanto & plures subinde & absurdiores sunt honores cōstituti: eos tantum cōmemorabo, qui cum peculiare atq; eximiū quiddā haberent, ab ipso Cæsare sunt approbati. Tunc igif potestatē Cæsari dederūt (non q; is eam nō sibi ipse parasset, sed ut iam nunc secundū leges agere uideri posset) de Pompeianis suo arbitratu statuendi: deinde, ut belli pacisq; dominus in omnes homines esset, etsi neque ad Senatum, neque ad populum de ijs retulisset, cuius rei species erat bellum quod aduersus ipsum in Africa parabatur. Hoc ipsum quoq; iam antè Cæsari aderat, tantis copijs instructo, quicq; bella quidem quæ gesserat omnia, ferè suo iudicio cōfecerat. Enimuerò Romani, ut adhuc ciues, suiq; iuris esse uiderent, hæc Cæsari decernebāt, quæ uel inuitis ipsis omnia obtinere poterat. Quippe hoc etiā accepit, ut quinque continuis annis Consulatum gereret: ut Dictator non ad semestre tantum spacium, sed in integrum annum diceretur: ad hæc Tribuniciam potestatem per omnem suam uitam haberet. Inter eos enim assidere, atque omnia eorū officia gerere reperiébatur, quod permissum aliàs erat nemini. Itaque omnibus comitijs (præter ea quæ plebis sunt) ipse præsuit, atque ob hanc causam in aduentum eius dilata comitia sub finem anni habita sunt. Idem cum prouincias sorte Consulibus tradidissent, decretum fecerunt, ut extra sortem Cæsar eas Prætoribus assignaret. (ita contrā quàm statutum ab ipsis fuerat, iterum ad Consules ac Prætores redierāt) Aliud quoq; fuit, quod Cæsari decernerent, usu quidem illud receptum, sed ob temporis anticipationem inuidiæ reprehensionibusq; obnoxii. Triumphare enim eum de Iuba, Romanisq; qui cum eo militabant, iusserunt, quasi iam parta uictoria: cum ne futurum quidem tunc id bellum sciret Cæsar. His ita decretis, approbatisq; Cæsar, quamuis extra Italiam erat, statim Dictaturam occepit, Magistro equitum assumpto Antonio, qui Prætor nondum fuerat: isq; ab hoc magistratu Consul deinde factus est, summopere reclamantibus Auguribus, non licere Magistro equitū ultra sextum mensem magistratū tenere. Verū hi multo risu excepti sunt, quod cum cōtra omnia maiorum instituta Dictatori annum imperium statuissent, de Magistro equitum accuratam rationem inire uellent. At M. Cæcilius ausus ea quæ de creditis pecunijs Cæsar cōstituerat, tanquam eo uicto atque mortuo rescindere, huiusq; rei ergò Roma Campaniæq; concitata, perijt. Is primus Cæsaris actionibus resistere ausus est, eratq; ob id Prætor creatus. Indignè autem ferens Præturam urbanam sibi non obtigisse, sed collegam Trebonium (qui non electus de more, sed à Cæsare constitutus erat) sibi prælatum esse, omnibus ei se in rebus opposuit: & cum alia eius officia impediuit, tum non passus est, ut secundū Cæsaris leges ius diceret. Ipse præterea auxilia debitoribus aduersum creditores, mercedesq; habitationum annuas se conductoribus donaturum

Triumphus,
antequam bellum
gereretur.

Cæsar Dictator II.

M. Antonius
Magister equitum.

M. Cæcilius Prætoris cōtra Cæsaris acta seditionis, fuga et iteritus.

naturum pollicebatur. Ita magna sibi multitudine adiuncta, impetū in Trebonium fecit: sed is mutata ueste inter turbam elapsus, uitæ periculum euitauit. Vbi is conatus irritus fuit, legem per se promulgauit, qua merces habitationum omnis conductoribus remittebatur, tabulaeque nouae proponebantur. Fortè tum milites in Galliam ibant, eos Seruilius Consul ad se uocauit, Senatumque hoc praesidio circumfuso habens, de re presenti retulit. Cum Tribunis plebis intercedentibus Senatusconsultum non fieret, tamen autoritas Senatus perscripta est: iussitque lictores, ut legis tabulas tollerent. Eos Cæcilius cum repulisset, ac contra ipsum Consulem tumultum concitasset, iterum Senatus militibus septus conuenit, Seruilioque custodiam urbis (quod qua ratione fieret, supra non semel demonstrauimus) mandauit. Itaque Consul secundum hoc mandatum omni Prætoriam administratione Cæcilium prohibuit, eiusque munus alij Prætori attribuit, ipsum Senatu exclusit, concionarique intendentem de rostris detraxit, eiusque sellam confregit. Quæ singula etiam magnam Cæcilio iram mouebant, tamē quod satis uirium in urbe non habebat, ueritus ne poenas insuper daret, in Campaniam ad Milonem proficisci instituit, ipsum quoque nouas res conantem. Cum enim Milo solus exulum à Cæsare in patriam reductus non esset, in Italiam aduenit: ibi magna hominum uis coacta, qui uel egestate, uel metu supplicij tenebantur, regionē maleficij urgebat, urbesque cum alias, tum Capuam ipsam tentabat. Cum eo se coniungendi consilium, eiusque auxilio Cæsarem quibuscunque posset modis lædendi Cæcilius ubi cepit, cum nec palam ab urbe proficisci posset (obseruabatur enim) & consilium non uideretur ut clam profugeret, praesertim quia sub habitu & nomine Prætoris longè plura quam line his consequi se posse sperabat, ad Consulem accessit, ab eoque commeatum ad Cæsarem proficiscendi orauit. Seruilius, etsi suspicabatur quid ei in animo esset, tamen uehementius instanti, nomenque Cæsaris inuocanti, & ad purgationem sui properare simulanti, profectiois facultatem dedit, adiuncto Tribunis plebis, qui eum, si quid noui moliri uellet, coerceret. Cæcilius postquam in Campaniam adueniens, offendit Milonem re infelicitè ad Capuam gesta in Tifata (montis id Capuæ imminentis nomē est) confugisse, substitit. Itaque ueritus Tribunus plebis ne quid malī agitare, domum eum reducere uoluit. At Seruilius re maturè cognita, contra Milonem bello in Senatu decreto, Cæcilium in suburbio manere iussit, ne quid turbæ daret, accurata tamen custodia, ut qui Prætor esset, non obseruauit. Qua occasione usus Cæcilius aufugit, ad Milonemque magnis itineribus contendit: quem si superstitem inuenisset, haud dubiè aliquos tumultus concitasset. nunc Milone Campania eiecto, atque in Apulia perrepto, in Brutios se contulit, quod uel in istis locis se consequi quicquā posse speraret. Cæterum ab his qui Cæsarianis rebus studebant, coitione facta prius quam ullam rem commemoratu dignam conficeret, cæsus est. Hic Miloni ac Cæcilio fuit uitæ finis. Cæterum ne sic quidem Roma quiescauit, sed multa ac magna mala ei euenerunt, quemadmodum id prodigia portenderant. Circumactō enim iam eo anno, inter alia ostenta, apes quoque in Capitolio iuxta Herculis statuam sedem occupare, cum Iſidi sacra fierent. Itaque aruspices omnia templa Iſidis, Serapidisque demoliri iusserunt: quod dum fit, Bellonæ quoque ædes inscientibus illis deiecta est, in eaque uasa figulina carnibus humanis plena reperta sunt. Anno insequenti terræmotus ingens accidit, bubo quoque uisus est, fulminibusque Capitolium & fanum Fortunæ publicæ, hortique Cæsaris tacti, equus

Milo seditiones mouet.

Cæcilius ut Roma profugerit.

Milonis et Cæciliij interitus.

*Antonius et
democratico
et monarchi-
co habitu usus.*

*L. Trebellij et
Dolobellæ se-
ditio.*

quus inter preciosos habitus is examinatus, delubrum Fortune sponte sua apertum est. Præterea sanguis ex pistrino effusus, ad alterius Fortune templum profluxit, quam (quod omnia quæ ante oculos ac post se posita sint, cernat, atque expendat, moneatque debere unumquemque meminisse à quibus maioribus ortus, qualisque ipse sit) nomine Græcis explicatu difficili Primigeniam Latini uocant: infantes etiam nonnulli, sinistras capitibus impositas habentes nati sunt. Cum alia prodigia metum rerum parum faustarum obtulissent; tum præsertim postremo hoc significari inferioris gradus homines contra nobiliores insurrecturos, & uates prædixerunt, & populus opinatus est. Ita animos Romanorum cum dii his ostentis conturbassent, auxit metum ipsa forma urbis, quæ misera ac insolens cum ipsis Calendis Ianuarijs, tum multo post etiam tempore uidebatur. Neque enim uel Consul ullus, uel Prætor aderat. Antonius quidem ueste (eam purpura prætextam habebat) & licitoribus (quibus sex tantum utebatur) & quia Senatum cōuocabat, speciem quandam popularis rei publicæ status exhibebat: gladio autem, quo accingebatur, multitudineque stipantium ipsum militum, ipsisque præcipue actionibus penes unum esse totam summam rerum demonstrabat: ac non præsens modò conditio Romanis erat molestissima, sed longè plura atque atrociora à Cæsare ipso expectabant. Cum enim magister equitum ne ludis quidem (quos plerisque ipse Cæsaris sumptibus curabat, paucos uerò nonnullos Tribuniplexis administrabant) gladium deponeret, quid facturum ipsum Dictatorem existimarent? Atque si quibus in mentem de eius clementia ueniebat, qua multis qui contra ipsum arma tulerant, pepercerat: tamen quod diuersos esse animi sensus eorum qui imperium affectant, & eorum qui eo iam potiti sunt, ipsum quoque immutatum iri censebant. Itaque ægrè rem ferentes, uarios inter sese, si qui tutò id poterant, sermones conferebant. Neque uerò tutum erat, cum omnibus communicare. nam qui uel amicissimi esse uidebantur, aut etiam genere propinqui, suos deferrebant, uel malè detortis eorum dictis, uel mendacijs omnino in eos confictis. Quod plerisque moesticiam augebat, cum neque luctum suum, neque sensum animi sui alijs communicandi facultatem habentes, ea liberari nullo modo possent. Nam ipsa conuersatio cum his, qui in isdem erant malis, allevationem quandam afferebat: cumque quis tutò & quæ ipse pateretur retulisset, & alterius miseras uicissim exaudisset, sui oneris partem abicisse sibi uidebatur: contra infidelitas eorum quibus cum erat uiuendum, ut moeror in pectore conclusus teneretur, id quæ magis magisque ureret, efficiebat, ubi nec arcanum proferre, neque ullam eius requiem inuenire dabatur. Huc accedebat, quod non affectus tantum suos occultos in corde suo quisque seruare cogebatur, sed præsentem insuper conditionem laudare, admirationi ducere, dies festos agere, sacra facere, hilaremque sese ostendere opus habebat. Ac, perinde uerò atque si non satis malorum ab Antonio haberent, L. præterea Trebellius, & P. Cornelius Dolobella, Tribuniplexis, seditione urbem agitarunt: hic debitoribus opitulabatur, nam ipse quoque in eorum numero erat, ac ea de causa ut posset Tribunus plebis fieri, à patricijs ad plebem transiuerat: Trebellius auxilio se nobilitati fore præ se ferebat: cæterum leges promulgare, cædesque exercere, ambobus erat commune. Hinc tumultus ingens existeret, armaque omnibus locis frequentia conspiciantur: quanquam Senatus consultum factum fuerat, ne quis nouam ullam rem ante Cæsaris aduentum tentaret, Antoniusque priuatis gestatione armorum

armorum in urbe interdixerat. Cum nemo obtemperaret, sed seditiosi omnia & aduersum se mutuò, & contra Senatū, Antoniumq; molitentur, tertia factio contra utrumque Antonij ac Senatus fuit, cum Antonio, ut arma potestatemq; eam, qua iam antè occupata utebatur, à Senatu uideretur accepisse, Patres permitterent, ut intra urbem exercitum haberet, ipseq; cum reliquis Tribunis plebis custodiam urbis susciperet. Itaq; Antonius ex lege omnia quæ uellet agebat. Dolobella autem, Trebelliusq; cum per uim agere dicerentur, freti tamen audacia sua, apparatuq; & se inuicem, & Antonium oppugnabant, tanquam ipsi quoq; imperium aliquod à Senatu accepissent. Interim Antonius, cum audiuisset milites, quos à pugna Pharsalica Cæsar in Italiā pramiserat, ipse statim subsequi in animo habens, mala consilia agitare, uerereturq; ne quos novos motus hi excitarent, urbis cura L. Cæsari mandata, eoq; (quam potestatem nemo unquam magister equitum habuerat) præfecto urbis relicto, ipse ad exercitum eum contendit. Tribu *L. Cæsar urbi præfectus.*
 ni plebis qui factionum duces erant, contempto ob senectutem L. Cæsare, multa atrocía facinora & contra se inuicem, & in alios perpetraverunt; idq; tantisper, dum Cæsarem rebus in Aegypto confectis Romam aduentare fama attulit. Antè enim eum nunquam rediturum, sed in Aegypto (is enim rumor fuerat) perijisse credentes, factionibus urbem agitarent: aduentus eius fama audita, aliquandiu sese continuere. Sed cum Cæsar antequam Romam rediret, in Pharnacem expeditionē susciperet, seditiones renouarunt. Antonius cum neq; compescere eos ualeret, & in Dolobella plebem offensus, primū Dolobellæ se adiunxit, Trebelliumq; cum alijs nominibus, tum quòd milites ad se pertraheret, criminatus est. Sed cum deinde se apud multitudinem nullo eximio honore affici, eamq; soli Dolobellæ intentam esse sentiret, ægrè id ferens, sententiam mutauit. quò accedebat, quò fauorem populi sibi cum Dolobella communem esse uidebat, culpam uerò à senatu maiori ex parte sibi attribui. Itaque post cum neutri se cupere uideri uellet, clam Trebellium fouit: eumq; cum alijs rebus iuuat, tum militem ad se accipiēdi copiam fecit: atq; ita quasi inspector certaminis huius, iudexq; sedit: illi uerò pugnauere, ac loca urbis opportunissima alter alterius profligandi causa occupauerunt: inde cædibus ac incendijs eo modo grassatum est, ut sacra aliquando à Vestalibus templo efferrentur. Quibus incommodis permotus Senatus, iterum Antonio custodiam urbis, idq; accuratius quam antè, mandauerunt. Cum iam tota ferè urbs militibus esset referta, non tamen hi motus conciderunt. Dolobella enim, desperatione ueniæ à Cæsare impetrandæ adductus, id iam agebat, ut magno quodam facinore exhibito periret, ex quo sempiternam sui memoriā relinqueret: quippe reperti sunt nonnulli, qui famæ cupiditate pessimas res agere animū inducerent. Is igitur, quemadmodum nominis sui illustrandi causa omnia antè egerat, ita tunc quoq; diem constituit, qua die pollicitus est se leges de nouis tabulis, mercedeq; quæ cōductionis nomine solui solebat, abroganda, perlaturū. Quæ cum recepisset, plebsq; aditibus fori obstructis, nonnullisq; in locis ligneis turribus erectis, parata esset ad profligandos eos, qui ijs legibus resistere uellēt: Antonius ut primū illuxit, magna militū manu de Capitolio deducta, tabulas legū discidit, nonnullosq; ne sic quidē tumultuandi finē faciētes, de Capitolio præcipitauit. Neq; tamē ita seditionibus modus factus est, sed quo plures ex seditiosis perierū, tanto maiori cōtentione reliqui tumultuati sunt, Cæsare maximo difficilimoq; bello distineri arbitran-
 tes,

*Cæsaris elemē-
tia in seditione
fos.*

*Cleopatra for-
ma & mores.*

*Cleopatra cū
Cæsare collo-
quium.*

*Seditio Aegy-
ptiorum cōtra
Cæsarem, utq;
eam sedauerit.*

tes: neq; antē destiterunt, q̄ is ex improviso Romā peruenit: tum demū uel inuiti conqueuerūt, ita quidē, ut extrema supplicia sibi ab eo impēdere putarent, deq; ipsis per totam urbem plurimus sermo haberetur, alijs aliter de causa eorum statuentibus. Verū Cæsar hīc quoque suū morem obtinuit, contentusq; in præsentiārum omnia esse sedata, nullam de præteritis inquisitionem inuituit: sed omnibus pepercit, aliquosq; ex ijs honorib. insuper affecit, Dolobellam in primis. Quoniam enim erat eius merito obstrictus, eius memoriam sibi abijciendam, aut quia læsus ab eodem esset, ideo acceptum quoque beneficium paruipendendum esse non existimauit: sed eius habita ratione, peccati gratiam Dolobellæ fecit, eumq; cū alijs in honore habuit, tum paulo post Consulem creauit, quamuis Præturā is nunquam gessisset. Atque hæc Romæ acta sunt per absentiam Cæsaris, inter cuius ad urbem reditū, mortemq; Pompeij ut aliquantū temporis intercederet, hæc causæ fuerunt. Aegyptij exactionem pecuniæ molestē ferentes, idq; adeo indignum ducentes, quod ne à sacris Cæsar abstineret (ipsi enim multitudine eorum quæ uenerantur numinum, omnibus mortalibus præpollent: ac quia non una est ipsis religio uniuersis, sed inter se diuersissimi cultus, bel- lis quoque eius rei causa mutuis se impetūt) ad hæc metuentes, ne Cleopatra, quæ plurimum apud Cæsarem poterat, traderentur, tumultum concita- uere. Nam Cleopatra, cum hæctenus per alios causam suam contra fratrem apud Cæsarem egisset, simul atq; naturam eius cognouit (erat autem Cæsar amoribus quā maximē obnoxius, remq; cum multis alijs foeminis, ut ei fortuito eæ oblata fuerāt, habuerat) per internuncios Cæsari quæstæ est, se proiectam ab amicis, cupereq; ipsam per se apud eum litem suam prosequi. Ipsa uerò alijs omnibus mulieribus formæ elegantiā præstabat, tum flo- re ætatis admodum erat conspicua: ineratq; ei in uoce summus lepos, ita ut cum quocūq; homine colloqueretur, gratia eum demulceret: deniq; tanta eius aspectum orationem que uis comitabatur, ut allicere etiam ab amo- re uel natura uel ætate alienissimum quemq; hominem ad sui amorem uale- ret. quibus rebus instructa, in rem suam existimabat fore, si ad Cæsaris colloquium admitteretur, inq; sua uenustate præsidium causæ omne repone- bat. Impetrato à Cæsare, ut sub eius aspectum ueniret, ita sese exornauit ac composuit, ut simul quā maximam dignitatem præ se ferret, simul miseri- cordiā Cæsari moueret. his adornatis, noctu in urbē (degebat enim tum foris) atq; in regiam Ptolemæi clam peruenit. Quam ubi Cæsar uidit, loquen- temq; nonnihil audiuit, ita confestim mancipium eius factus est, ut statim sub aurorā Ptolemæum accersierit, pacificationemq; tentauerit. Cleopa- trā enim, cuius antē iudex esse uoluerat, tunc aduocatū agebat. Quæ res, quodq; improviso suā sororē intus esse uidebat, ita pueri animū ira inflam- mauit, ut prosiliēs ad populū, proditū se clamaret, ac deniq; diadema capite detractū abijceret. Magno inde tumultu coorto, Ptolemæū Cæsariani mili- tes intrō abripuerūt, Aegyptij autē cōmoti sunt: ac nisi Cæsar metu percul- sus ad eos pdiisset, deq; loco tuto omnia se quæ uellent facturū promississet, ipso primo impetu regiā, quā terra mariq; iam inuadebāt, occupassent. ne- que enim Romanis, qui se apud amicos uersari credebāt, ullæ ad resistendū aderāt uires. Post hæc Cæsar in concionē cum Ptolemæo & Cleopatra pro- gressus, patris eorū testamētum de scripto recitauit, quo præcipiebatur, ut more maiorum apud Aegyptios, Ptolemæo coniux Cleopatra esset: re- gnumq; tenerent, eiusq; testamenti procuratio populo Romano ibidem assignabatur.

assignabatur. His addens Cæsar, suum qui Dictaturā gereret, omnemq; populi potestatem obtineret, esse, ut & liberos curaret, & patris uoluntatem exequeretur. Ptolemæo & Cleopatraz regnum Aegypti dedit, Arsinoæ autem, Ptolemæoq; iuniori, germanis horum, Cyprum concessit. in eum enim tunc terrorem peruenerat, ut his quoq; de suo aliquid concederet, nedum ipse ex rebus Aegypti quicquā adipisceretur. Ad hunc modum is tumultus sedatus est: sed haud multo post nouus motus coortus est, adeo ut ad bellū quoq; res deueniret. Photinus enim Eunuchus, cui Ptolemæi pecuniarum procuratio commissa fuerat, quod seditionem Aegyptiorū præcipue concitauerat, ueritus ne eius rei causa ad supplicium deposceretur, clam ad Achillam, qui etiamnum apud Pelusium morabatur, misit, eumq; terroribus ac spe propositis in societatem suorum consiliorum pertraxit: deinde reliquos quoq; qui in armis erant, sibi conciliauit, iniecta suspicione, Cæsarem quidem componendæ turbæ causa regnum utrisq; simul dedisse, sed progressu temporis soli Cleopatraz id attributurum: uidebatur autem ex æquo omnibus res indigna, sub imperio esse foeminæ. Erant tum Achilla ex copiæ, quibus se Cæsarianis parem esse confidebat, cum his rectā Alexandriā contendit. Cæsar re cognita, hostiumq; multitudine ac audacia territus, ad Achillam misit, qui ei Ptolemæi nomine, ut quiesceret, dicerent: Achilles, quia non regis, sed Cæsaris mandatum ferri intelligebat, non modò non paruī, sed insuper cum tanquam sibi timentem, contemptui habens, cōuocatis militibus, postquam multa pro Ptolemæo, ac contra Cæsarem & Cleopatram uerba fecit, tandem eos ad cædem internunciorum, etsi ij Aegyptij erant, incitauit, ut sanguine eorum repleti, bellum nullius pacificationis capax gerere opus haberent. Quibus perceptis Cæsar milites ex Syria euocat, regiam, uicinaq; ædificia usq; ad mare fossa muroq; communit. Interim Achillas cum Romanis, reliquisq; quos cū Septimio Gabinio Ptolemæo præsidij loco reliquerat (ij ex mora quā in Aegypto fecerant, mores quoq; incolarum iam assumpserant) Alexandriam aduenit, ciuium maximam partem confestim ad se pertrahit, loca commodissima occupat. Exinde multa prælia interdiu noctuq; committuntur, multa incendia fiunt, inter quæ nauale etiam, penusq; frumentaria, Bibliothecaq; plurimis (ut fertur) optimisq; referta libris conflagrauit. Continentē omnem terram, his locis demptis, quæ Cæsar munitionibus clauferat, Achillas tenebat: Cæsar mari omni potiebatur, excepto portu. Cumq; nauali certamine uicisset, Aegyptijq; metuentes, ne iam in portum quoque nauigare intenderet, introitum eius paruo relicto spacio aggere iniecto obstruxissent, ipse illud quoq; spaciū, onerarijs nauibus lapidum plenis eò demersis, obturauit, omnemq; e portu exeundi facultatem nauibus hostium interclusit. Vnde effectum est, ut minori negotio res necessarias, aquamq; (nam aquationem ex continenti Achillas intercisis aquæ ductibus ei ademerat) petere posset. Dum hæc geruntur, Ganymedes quidam Eunuchus Arsinoen negligētius custoditam, furtim ad Aegyptios traduxit: eaq; illi regina constituta, iam eo maiori studio bello incubuerunt, quod ducem ex Ptolemæorū prosapia nacti essent. Ea propter Cæsar Photinum, ueritus ne is Ptolemæum quoq; furtim auferret, interfecit, ac palam deinceps regem diligenti custodia asseruauit. Quo facto magis etiam animis Aegyptiorum exasperatis, cum eorum subinde numerus augeretur, Romani uerò milites ex Syria nondum aduenissent, Cæsar ad amicitiam hostes perducendi consiliū cepit: Ptolemæumq; in

Photinus Eunuchus, et Achilles, bellum contra Cæsarem mouent.

Internuncij occisi.

Ganymedis Eunuchi actus.

eo loco, unde ab illis exaudiri posset, constituto, Aegyptijs dicere iussit, neque se quicquam aduersi pati, neque bello opus esse: proinde pacem componerent, se curaturum ut condiciones convenirent. Quae si ipse sua sponte ita pronunciasset, utique ut bellum pace mutaretur, effecisset: nunc suspicati ad hoc eum à Caesare subornatum esse, nihil à proposito deflexere. Progressu temporis disidium ijs qui cum Arsinoe erant, incidit: interimendique Achillae, quasi uero rem naualem is prodidisset, autor ei Ganymedes fuit. Quo facto, ipse dux militum constitutus, naues omnes quotquot in flumine ac palude erant, in unum locum conduxit: alijque praeterea aedificatis, uniuerfas per fossas ad mare deduxit: Romanosque inopinatio adortus, onerarias eorum naues partim cōbussit, partim remulco alligatas abduxit: apertoque portus introitu, ibi nauibus suis in statione locatis, multum Romanis negotij exhibuit.

Praeliū ad Pharū, & periculum Caesaris, utque enauerit.

Caesar, ubi eos animaduertit aliquando negligentiores, quod mari potirentur, subito in portum aduectus, compluribus nauigijs exustis, in Pharū naues suas eiecit, incolasque eius loci occidit. id uidentes Aegyptij, qui in contenti uersabantur, per pontes auxilio Pharijs uenerunt: uicissimque multis Romanorum caesis, reliquos in naues compulerunt. Hi cum confertim in eas urgentibus hostibus praecipitarent, euenit ut multi in mare exciderent, inter quos Caesar ipse fuit. isque in summo uitae discrimine constitutus, cum & ueste grauaretur, & ab Aegyptijs, imperatorem esse ex purpura colligentibus, iaculis peteretur, proiecta ueste ad scapham enatauit, atque ita praesens periculum effugit, ne madefactis quidem inter natandum, quos sinistra manu tenuerat, libellis. at paludamento potiti Aegyptij, trophaeo id quod defugatis tum hostibus statuerent, appenderunt, tanquam ipsum ducem cepissent. Idem, quia euocati ex Syria milites Caesaris iam appropinquabant, omnia littora ad quae appellere naues possent, custodierunt, multumque ijs copijs detrimenti attulerunt. Atque his quidem, qui ipsi Africae naues aduertebant, aliquam Caesar opem tulit: sed apud ostia Nili multos Aegyptij ignibus editis, perinde ac si Romani ea loca obtinerent, deceptos comprahenderunt, ita ut reliqui eò naues obuere non auderent, donec Tiberius Claudius Nero in ipsum fluuium subuectus, hostibus praelio

Tiberij Claudij Neronis uictoria.

uictis, ut sui tuto terrae adnauigare possent, effecit. Eodem tempore Mithridates Pergamenus conatus per exitus Nili Pelusium peruenire, cum nauigijs introitum Aegyptij obstruxissent, noctu ad fossam aduectus est: in eamque nauibus transportatis (neque enim pertinet in mare) in Nilum nauibus successit: deinde eos qui ostia Nili custodiebant, subito e mari fluuioque adortus, ostia ipsa liberauit: Pelusiumque classe terrestribusque copijs aggressus, in potestatem suam redegit. inde ad Alexandriam procedens, cum Dioscoridem

Mithridates Pergamenus Pelusium capit, Dioscoridem uincit.

quendam obuiam sibi ire audisset, eum positus insidijs interfecit. Ne haec quidem damna Aegyptios, ut à bello desisterent, permouere: quia tamen eunuchi, mulierisque imperium moleste ferebant, arbitrabanturque, si Ptolemaeum sibi ducem cepissent, Romanis se superiores fieri posse, cum eum nulla ratione possent eripere (attentissime enim custodiebatur) fractos se calamitatibus, pacemque concupiscere simulauerunt: miseruntque ad Caesarem, qui & de pace agerent, & Ptolemaeum peterent, ut cum eo de conditionibus componendae pacis consilia inire possent. Caesar reuera eos sententiam mutasse, (quippe audierat homines esse timidos, leuique momento mutabiles) acceptis cladibus consternatos censebat: ac si uel dolo agerent, tamen assentientem sibi esse, ne pacem impedire uideretur, ducebat. itaque postulatis ap-

Ptolemaei Aegyptij fraude pacificationisque praeceptu à Caesare impetrat.

probatas,

probatis, Ptolémæum ipsi misit. Nam nihil in eo presidij cum ob ætatem, tum ob sinistram institutionem collocandum uidebat: ita uerò fore, ut aut quibus sibi probaretur conditionib. pacem cum Aegyptijs faceret, aut eos debellandi subigendiq. iustiorē utiq. causam, regniq. Cleopatraz tradendi probabiliorē rationē haberet. Neq. uerò ne ab ipsis uinceretur ipse, uerebatur, præsertim iam auctus exercitu. Aegyptij allato sibi puero, nulla iam pacis habita ratione, statim in Mithridatem se conuerterunt, quasi magnam quandam propter nomen ac genus Ptolémæi uictoriam reportaturi: eoq. rege apud paludem inter fluuium ac lacus accepto, denuò tumultuati sunt. Quos Cæsar, metuens ne exercitus suus diuideretur, tum insecutus non est: noctu autem nauibus solutis, tanquā ad exitum Nili properaret, accensisq. per omnes naues facibus, quo magis eò contendere uideretur, initio nauibus prouectus, post luminibus extinctis retrò nauigauit: circumuectusq. urbem ad Cherrhonesum, qui locus ad Africam pertinet, peruenit. ibi expositis militibus, paludē circūiuit: summoq. manē Aegyptios inopinātes adortus, tantum eis confestim incussit terrorem, ut statim legatos de impetranda pace miserint. Eorum supplicationem Cæsar nō admisit, sed acri deinde prælio superauit, edita maxima hostium cæde. à qua nonnulli magna celeritate per fluuium fugam facientes, perierunt: inter quos ipse etiam Ptolémæus obiit. Ita Cæsar Aegyptum subegit, neq. tamē eam Romanorum dominio subiecit, sed Cleopatraz cōcessit, cuius gratia totum bellum gesserat. Metuens tamen ne Aegyptij mulieris imperio addicti, denuò tumultuarentur, neue Romanorum in se animos cum huius rei, tum suæ cum Cleopatra consuetudinis causa commoueret, coniugem eam fratris superstitis esse iussit, regnumq. utrisque commune fecit. Id quidem in speciem agebat, re ipsa totum Cleopatraz regnum deferabatur: quippe eius maritus puer ætate erat, ipsa autem apud Cæsarem gratia nihil non poterat. Itaq. sub prætextu coniugij quo fratri iungebatur, regniq. cum eo ex æquo obtinendi, ipsa sola rerum potiebatur, ac Cæsaris consuetudine utebatur: eumq. uel diutius in Aegypto detinuisset, uel Romam proficiscentē comitata fuisset, nisi Pharnaces & Aegypto Cæsarem inuitum detraxisset, & in Italiam properare uetuisset. Is Pharnaces Mithridatis filius, rex Bospori Cimmerij erat, uti suprà ostensum est: cæterum cupiditate regni paterni recuperandi impulsus, quo tempore Pompeius & Cæsar armis contendebant, rebellionem fecerat, Romanisq. primū ciuili bello, deinde Aegypto occupatis, Colchidem nullo certamine, itemq. omnem Armeniam Deiotaro absente, ad hæc urbes aliquot Cappadociæ, Pontiq., quæ Bithyniæ iurisdictioni subiacebant, in suam potestatem redegerat. Hæc eo agente, Cæsar, rebus in Aegypto nondum compositis, cum per alios eum se debellare posse speraret, Cn. Domitium Caluinum ad id bellum misit, iussu ut Asiam, quicq. ibi erant exercitus, ad sese reciperet. Caluinus Deiotaro, ac Ariobarzane sibi adiuncto, rectā aduersum Pharnacem, qui tum Nicopoli iam antè occupata à se degebat, profectus est. cumq. Pharnaces aduentu eius territus inducias peteret, ut per legatos res componeretur, Caluinus hoste contempto, negatis inducijs conflixit prælio, superatusq. est: quodq. satis uirum non haberet, appetente iam hyeme, in Asiam redijt. Pharnaces iam animo elatus, reliquas Pontis partes recepit: Amisumq. urbem, cum diu restitisset, uti expugnatam diripuit, omnibus puberibus interfectis: ac in Bithyniam Asiamq. cum spe eiusdem successus, quo pater eius usus fuerat, contendit:

Cæsar Alexandrinum bellum uictoria prælij conficit.

Ptolémæi obitus.

Ptolémæo iuniori, & Cleopatra regnum Aegypti concessum.

Bellum Cæsaris cōtra Pharnacem.

Cn. Domitius Caluinus contra Pharnacem missus, ab eo uincitur.

Amisus.

uerum audito Asandrum, cui tutelam Bospori crediderat, nouas res molitum, substitit. Is enim, simul atque annunciatum ei fuit, Pharnacē longē iam progressum, eumque censeret si uel maximē in praesentiarum Romanos latēret, tamen in posterum id haud impunē laturum, bonae gratiae à Romanis ineundae causa, speque Bosporani regni ab eis accipiendi, contra dominum suū insurrexit. Cuius rei allato nuncio Pharnaces in eum ire instituit, quamquam id frustra fuit. Caesaris enim aduentu in Armeniam cognito, conuerso itinere ei ad Zelam occurrit. Etenim Caesar Ptolemæo mortuo, superatoque Domitio, neque honestam sibi, neque ex usu futuram moram in Aegypto iudicans, magnis inde itineribus in Armeniam peruenit. Barbarus perterritus, magisque ab impetu quam exercitu eius sibi timens, multos ad eum antequam propius accederet, legatos de pace misit, si quacunque tandem ratione praesens discrimen euitare posset: idque in primis obtendebat, se Pompeium nullo auxilio iuuisset, sperabatque se Caesarem in Italiam Africamque properantem ad pacificationem adducturum, à cuius discessu bellum renouare facile posset. Sed Caesar id ipsum suspicatus, comiter acceptis primis ac secundis eius legatis, ut spe pacis quam maximē incautum inuadere posset, tertius legatis cum alia crimina obiecit, tum desertum ab eo Pompeium benefactorem: ipse omni mora praecisa, eadem die qua ad hostem peruenerat, ex itinere ad dimicationem descendit: aliquandiuque ab equitatu, curribusque falcatissimum hostium conturbatus, tandem legionariis militibus uictoriam obtinuit. Pharnacem ad mare confugientem, atque inde in Bosporum ui intrare conatum Asander repulit, atque interemit. Ea uictoria, quamuis non splendidissima, Caesar magnopere sese iactauit, ut nulla alia magis, quod ea die & peruenisset ad hostem, & uidisset eum, & uicisset. Manubias omnes, quamuis plurimae erant, militibus donauit: cumque trophaeum eo in loco Mithridates de Triario statuisset, quia id consecratum Belli Deis euertere fas non erat, ipse de Pharnace suum opposuit, atque ita Mithridaticum obscurauit, quodamque modo deiecit. Postea receptis omnibus, quae uel Romanis, uel eorum sociis Pharnaces ademerat, singula his qui amiserant restituit, parte quadam Armenia, quam Ariobarzani dono dedit, excepta. Amisenorum calamitatem libertate eis data compensauit: Mithridati Pergameno tetrarchiam Galatiae cum regio nomine tribuit, ei que bellum contra Asandrum mandauit, quo & eius in amicum perfidia plecteretur, & Mithridates Bospori dominus fieret. His actis, reliquis rebus constituendis Domitio praefecto, in Bithyniam uenit: hinc in Graeciam, Italiamque deinde nauigauit, magna uel pecuniae undique quibuscunque titulis confecta, ueluti ante ab ipso quoque factum fuerat. Partim enim eam pecuniam, quae Pompeio prius promissa fuerat, exigebat, partim alijs obtentis causis alias imperabat. Tyri omnia Herculis donaria sustulit, quod coniugem & filium Pompeij in fuga recepissent, multas quoque à principibus regibusque aureas coronas accepit, partarum uictoriarum ergo. Quae omnia non improbitate quadam Caesar fecit, sed quia ingētes sumptus faciebat, longeque maiores in exercitus, triumphumque, caeterasque res quibus suam magnificentiam ostentaret, collaturus erat: utque summam dicam, ideo pecunijs conficiendis intentus erat, quod duas res esse praedicaret, quibus & quaereretur, & conseruaretur, & augeretur potentia, milites nimirum, ac pecuniam, nam & suppeditatione rerum necessariarum exercitus contineri, & eam armis parari, atque alterutro deficiente, reliquum simul concidere: hac de re ita & sentire & loqui subinde solebat

Asander contra Pharnacē insurgit.

Zela. Victoria Caesaris de Pharnace ad Zelam.

Pharnacis interitus.

Caesar magnā undique uim pecuniae corradi, eiusque facti excusatio.

Caesaris dictū, de pecunia et militibus, quibus potentia et retinetur.

solebat. Proinde Africa omīssa, quamvis ea ad bellum cōtra ipsum erat excitata, in Italiam Cæsar properavit, quod res ad urbem seditionibus agitata accepisset, timebatq; ne ea ad extrema mala statum ciuitatis adduceret. Sed ne Romæ quidem seuerius in quenquam quicquam statuit, tantum ibi quoq; magna coacta pecuniā, quam partim sub ratione muneris (quod genus erant coronæ, imagines, reliquaq; eiusmodi quæ offerebantur) partim etiam mutuo, idq; non à priuatis tantum, sed ab ipsis adeò urbibus, accipiebat. Mutui enim nomen ei pecuniæ, cuius exigendæ probabilis alia ratio nulla extabat, prætexebat: quanquam alioquin uideas quoq; non secus atq; debitas sibi, poscebat, neq; redditurus unquam erat. Dicere autem solebat, suas se facultates reipublicæ impendisse, ideoq; nunc nomina facere opus habere: unde cum plebs nouas tabulas postularet, renuit, se quoq; obæratum esse dicens. Palam uerò potentia sua alienas res sibi uendicabat, ut non modò reliquos, sed suos etiam socios offenderet. Ea enim bona, quæ publicauerat ipse, permulta ab ipsis nimio etiam precio empta erant, speratibus precium sibi persoluendū non fore: quod tamen omne pendere coacti ab eo sunt. Quorum indignationem etsi Cæsar nihili faciebat, tamen ipsos quoque certa ratione singulos demeruit, dum in gratiam multitudinis, usuram quæ ab eo tempore quo in Pompeium expeditionem fecerat, debebatur, omnem remisit: nec non & mercedem conductarum habitationū, cuius summa duo millia nummū attingeret, cōdonauit: ad hæc æstimationes possessionū, secundum quas iuxta leges debitoribus creditores satisfacere iuebantur, ad instantis temporis rationem accommodauit: ac propter multitudinem eorum quæ publicata erant, magnam omnium utilitatem parauit. Hoc modo multitudine sibi cōciliata, socios quoq; suos, adiutoresq; qui Senatorij ordinis erant, sacrificijs & magistratibus partim in reliquam anni partē, partim in sequentem annum collatis sibi deuinxit. Ut enim pluribus gratiam posset referre, decem Prætores ad insequentem annum designauit: & numerum eorum qui rebus sacris præessent, supra præscriptum à legibus auxit. Nam & Pontificū & Augurum & Quindecimuirorum collegiū uno addito in singula collegia ampliavit: quamvis ipse, ut decretum erat, omnia sacerdotia habere statuerat. Equites autem sui exercitus, Centurionesq; & qui his qui minores magistratus obibant, cum alijs præmijs affecit, tum nonnullos eorum in Senatum in locum defunctorum subrogauit. Cæterum milites non mediocriter eum perturbauerunt. Hi enim sperauerāt plurima se adepturos, ac tamen meritis suis nequaquam inferiora præmia acceperant: tamen quod expectationi suæ ea non satisfacerent, tumultus concitauēre. Erat eorū maior pars in Campania, quos in Africam præmissurus Cæsar fuerat: ab his Sallustius (qui ut Senatoriam dignitatem recuperaret, tum Prætor factus erat) propemodū occisus, cum Romam ad Cæsarem contenderet, ut eum hac de re certiore faceret, insecuti eum complures militum, à nemine manus cohibentes, obuios quosque, atque inter hos duos Senatores occiderunt. Cæsar simul atque id cognouit, immittere eis suas Prætorias cohortes statuit: mox ueritus ne hi quoque in seditionis societate concederent, conqueuiit tantisper, dum milites in suburbana aduenirēt. Ibi cum essent, misit ad eos qui percontarent, quid nam peterent, aut cuius rei gratia adessent. Cum ipsi Cæsari se id exponere uelle respondissent, ut sine armis, solosq; gladios gestantes (eos enim alias in urbe gestare consueuerant, neque tunc eos deponere sustinuissent) in urbem uenirent,

Cæsar Romam uenit, utq; tumultus sedauerit, & pecuniā exegerit, & magistratus ac honores diuiserit suis. Acs alienum Cæsaris.

Seditio militū Cæsarianorū, & quemadmodum Cæsar eā composuerit. Sallustius Prætor.

uenirent, Cæsar eis liberum fecit. Cum milites Romæ apud Cæsarem multis uerbis cōmemorarēt, quot labores pertulissent, quæ pericula subiissent, quæ præmia cū sperassent, tum meruissent, proinde in posterum missionem sibi militiæ fieri peterent, eamq̃ uehementius urgerent, (non quod cupiditate uitæ in pace agendæ id facerēt, homines iandiu belli lucris assueti, sed quod Cæsarem ita se perterrituros existimabant, bello Africano subito occupatum) Cæsar hæc tantum uerba locutus: Enimuerò, ô Quirites, rectè dicitis: nam & laboribus & uulneribus exhausti estis. nullo alio responso dato, confestim omnibus sacramentum militare remisit, quasi ad nullam rēs rem indigeret, pollicitus se eis qui legitimum tempus meruissent, & stipendia & præmia persolaturū. Quibus eis dictis illi in magnum terrorem peruenerunt, cū ob reliquam eius sententiā, tum eo maxime, quod Quirites eos, non milites appellasset. Itaq̃ animis collapsi, ueritiq̃ ne quid grauius de se consuleretur, mutato proposito, multis supplices precibus, multisq̃ promissionibus contenderunt, ut se & lubentissimo animo eius signa secuturos, bellumq̃ hoc solos confecturos reciperet. Hæc illis agentibus, intercedenteq̃ etiam Tribuno quodam militū precib. pro eis: (incertū eorum ne mandato, an demerēdi Cæsaris causa id sua sponte fecerit) Missos, inquit Cæsar, facio & uos qui adestis coram, & reliquos omnes, quorū militiæ tempus exactū iam est. neq̃ enim uobis mihi quicquam opus est. Ceterum præmia nihilominus uobis persoluam, ne quis uestrūm dixerit, me uobis usum in periculis, ingratum deinde me præstitisse: quantumuis ad reliquias quoq̃ belli conficiendas neq̃ corporis uiribus, neq̃ alia ulla re destituti, militiam meam recusaueritis. Hæc astute simulata Cæsar (etenim magnoperè rēs indigebat) locutus, uniuersis agros partim publicos, partim suos assignauit, alijs aliò collocatis, longissimeq̃ à se inuicem distractis, ne si unum locum occupassent, uel finitimis terrori, uel ad nouas denuò res conandas parati esse possent: debitas uerò pecunias quas ferè ad singula egregia facta daturum se promiserat, se partim iam nunc numeraturum, partim paulo post cum fœnore persolaturū recepit. Postquam his uerbis animos eorum ita obnoxios fecit, ut non modò non fremerent iam, sed gratias ipsi insuper haberent. Accepistis, inquit, iam à me omnia, neq̃ ego quenquam uestrūm ad militiam posthac compellam. Si quibus tamen me in his quæ restant, absoluendis adiuuare uolentibus est, eos ego lubens recepero. Ea uoce audita, summa omnes uoluptate sunt affecti, neque fuit quisquā, qui non daret nomen. Cæsar selectis rēs qui miscendis intra alios seditionibus apti erant, nō quidem omnibus, sed rēs qui ex agricultura uitam mediocriter sustinere ualebant, reliquis militibus usus est: ad eundemq̃ modum reliquorum etiam militum delectum fecit. Ferociore enim & malis facinoribus edendis idoneos, ex Italiā secum, ne quid ibi tumultum concitare possent, abduxit, eosq̃ in Africa alios alijs occasionibus haud iniquo animo passus est perire. nam & hostibus per eos cladem inferebat, & malis ipse hominibus leuabatur: utq̃ erat māsuetissimo animo, militibusq̃ præ cæteris mortalium gratificandi studiosus, ita seditiosos tamen ex his maxime oderat, seuerissimisq̃ pœnis coercebat. Hæc à Cæsare eo anno gesta sunt, quo re ipsa Dictaturam iterum gessit, cum Consulū nomē Calenus & Vatinius extremō anno constituti ferrent. Idem Cæsar mediā hyeme in Africam transmisit, quo ipso effectum est, ut hostibus insperatò superveniēs, sapius rem præcarè gesserit. Nā in omnibus negocijs celeritate atq̃ improuisis expeditionibus

An. V.C. 707.

Cæsar in Africam traiecit.

ditionibus consecutus est: neque ulla alia causa fuit, cur omnes ea tempestate duces tantum rei bellicae gloriae praeclleret. Ceterum Africa ne prioribus quidem temporibus Caesar amica usus, secundum Curionis interitum, plane eam hostilem habuit: quippe & Varus, Iubaque rerum ibi potiebantur: & Cato, Scipioque cum his qui ipsos sequebantur, eodem (quemadmodum supra dictum est) confugerant: communicatoque inter se bello, non continentem modo terram ad id accommodauerant, sed Siciliam quoque, Sardiniamque classe infestabant, naues abducebant, ita & arma, & ferrum (quo maxime indigebant) inde parabant. Denique cum neque exercitus illis oppositus ullus esset, & Caesar in Aegypto Romaeque moras traheret, tantum apparatus contraxerant, eoque consilijs progressi erant, ut cum Hispaniam seditionibus agitari audiuissent, eò Cn. Pompeium probe instructum amandarent. Fore enim iudicabant, ut is propter patrem suum, nimirum Magnum Pompeium ab Hispanis promptè acciperetur, rebusque breui temporis spacio ibi compositis, inde Romam peteret, ipsi uero una in Italiam classe adueherentur. Iniecerat eorum consilijs moram ab initio Vari cum Scipione de imperio disceptatio: cum Varus propterea quod diutius his regionibus praefuisset, Iuba insuper uictoria elatus, summam sibi rerum uendicaret. Sed Catonis ac Scipionis eadem erat sententia: quorum hic dignitate, ille sapientia reliquis longe anteibant: quorum auctoritatem reliqui etiam secuti, Scipioni imperium detulerunt. Cato enim cum posset aut aequata cum Scipione potestate, aut etiam solus rem administrare, utrumque recusauit: quia & illud summo in bellis incommodo cedere existimabat, & ad hoc id plurimum in re militari ualere nouerat, ut dux reliquis legum quoque auctoritate praestaret: ipse uero in Republica ad tantam, quantam Scipio, dignitatem nunquam peruenerat. Igitur Cato sponte sua de summa rerum Scipioni celsit, & ei exercitum quem secum adduxerat, attribuit. deinde cum Utica in suspicionem uenisset, quod Caesaris rebus cuperet, parumque abesset, quin reliqui eam ob id euerterent, Cato urbem precibus suis ab interitu liberauit, eiusque, ac praeterea omnis circum regionis, marisque custodiam, sibi iniunctam suscepit. Reliquorum dux fuit Scipio, ipsumque Scipionis nomen animos eorum qui in eadem erant causa, magnopere confirmabat, absurda quadam persuasione nullum Scipionem in Africa infelicer rem gerere posse opinantium. Eo animaduerso Caesar, cum suos etiam milites id pro certo habere, ob idque sibi metuere intelligeret, quendam ex Scipionum genere ortum, idque nomen ferentem (cognomentum uero Salatonis habebat) secum accepit, atque ita ignorantibus hostibus (neque enim eius aduentum hyeme expectabant) ad Adrumetum mari transmissis peruenit, cum Uticam (quae firmo praesidio asseruabatur) appellere naues non liceret. E' naui egredienti Caesari, huiusmodi casus obtigit, ut quamuis aduersam fortunam dii portenderent, tamen ipse id omen laetum reddiderit. Cum enim simul atque pedibus terram attigit, corruisset, eumque in faciem prolapsus uidentes milites moerore ac sollicitudine caperentur, ipse nihil haesitans, manu extensa terram, quasi de data opera ad eam concidisset, attrectauit, exosculatusque est, inclamans: Teneo te Africa. Inde Adrumetum oppugnatione tentauit, repulsusque, & castris exutus per uim hostium, ad oppidum aliud, Ruspina dictum, se contulit. Hic intromissus, hyberna parauit, ex eaque urbe ad bellum deinde exiit.

Bellum Africum.

Pompeius in Hispania missus.

Scipio dux belli Africi.

Catonis moderatio animi.

Uticae custodiae Cato suscepit.

Scipionum in Africa nomen.

Scipio Salatto.

Omen Caesar ut ex tristi laetum effecerit.

Ruspina.

DIONIS

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER QUADRAGESIMVS TERTIVS,

*Guilielmo Xylandro Augustano**interprete.*

HOC LIBRO HAEC TRACTANTVR:

*Quomodo Caesar Scipionem & Iubam uicerit.**Vt Numidiam Romani occupauerint.**Quemadmodum Cato mortem sibi conscruerit.**De Caesaris reditu ad urbem, triumphoq; : & quomodo reliquas res composuerit.**De dedicatione fori Caesaris, ac templi Veneris.**Vt Caesar annum ad hunc modum, quo nunc utimur, constituerit.**De uictoria Caesaris in Hispania aduersus Cn. Pompeium, Magni F.**Quomodo primum Consules non ad integrum annum creati sunt.**De colonijs Carthaginem, Corinthumq; deductis.**Quemadmodum Aediles Cereales instituti sunt.**Haec gesta sunt triennio, quo magistratus hi fuerunt:**An. V. C. 708. Iulius C. F. Caesar, Dictator, Aemilio Lepido magistro equitum. Idemq; Consul III. cum eodem.**709. C. Iulius Caesar Dictator IIII, Aemilio Lepido magistro equitum, & Consul IIII. solus.**710. Iulius Caesar Dictator V. Aemilio Lepido magistro equitum, & Consul V. cum Antonio.**Lepidi triumphus, & Magistrum equitum, ac Consulatus.*

V A E priori anno Caesar gesserit, exposuimus. Sequenti anno Dictaturam Consulatumq; tertio utrumq; magistratum, collegaq; Lepido gessit. Vt enim primum ab eo Dictator proditus fuit, statim eum ex Praetura in Hispaniam citeriorem misit: reuersoq; triumphum, cum neq; uicisset quenquam, neque omnino signis collatis dimicasset, concessit, ea praescriptione usus, quod is Longini & Marcelli actionibus interfuisset. Caterum in triumpho suo nihil intulit, praeter eas pecunias quibus socios despoliauerat. His rebus Lepido cum gratiam retulisset, collegam eundem sibi utriusq; magistratus adsciuit. Qui cum iam iniuissent magistratum, haec prodigia Romanos perturbauerunt: Lupus in urbe uisus: sus foetum elephantis, praeterquam pedes, caetera similem edidit. In Africa Petreius & Labienus, cum Caesarem frumentariae rei explicandae causa in pagos digressum animaduertissent, equitatumq; eius nondum a iactatione maris satis reualuisse, Numidis peditatum eius aggressi sunt: ordinibusq; legionum conturbatis, multos eorum in praelio interfecerunt: ac reliquos etiam qui in orbem se recipientes in locum editum euaserant, expugnassent, nisi uulneribus quae plurima acceperant, impediti fuissent. Cum tamen nihilominus in obsidendis ijs perseverarent, Caesar in magnum metum deuenit, qui cogitans, quia a paucis incommodum acceperat, cum annunciatum esset, Scipionem etiam ac Iubam cum omnibus copiis appropinquare, in magna consilij inopia haerebat, nec quid ageret, penli quicquam habebat. Videbat enim se neq; diutius bellum id trahere posse, omnemq; eius moram, ut ab hostibus etiam non inuaderetur, tamen ob penuriam uictus difficilem fore: porro autem discedere se nullo modo posse, hostibus terra marique sibi imminentibus. In hac anxietate constituto Caesari P. quidam Sittius (si modo ei id, non Fortune potius adscribendum est) & salutem & uictoriam attulit. Is Italia pulsus, exulibus quibusdam sibi adiunctis cum in Mauritania traiecisset,

P. Sittius Numidiam inuadit, Iubaq; domum auertit.

traiecisset, manu militum à Boccho rege impetrata, Cæsarem in hoc bello conficiendo adiuuare statuit, cum neq; beneficio eius antea affectus, neq; ei notus fuisset. Quia uero Cæsarem longè abesse à se audiuerat, neq; magnoperè suis copijs (quas non magnas habebat) iuuari posse existimabat, obseruato tempore, quo Iuba regno suo exercitum eduxisset, in Numidiã irrupit, eamque & Gætuliã, quæ pars regni Iubæ est, uastauit: quare Iuba, ut instituto suo omisso, medio ex itinere cum maiori parte exercitus reuerteretur, motus est. Nam partem suarum copiarum Iuba Scipioni aliquando miserat, ut satis uel hinc cõstaret, si se ei coniunxisset, Cæsarem eos sustinere nequaquã potuisse. Quanquam ne solum Scipionẽ quidem Cæsar aggredi ausus fuit, in primis metu elephantorum, quos non tam pugnae causa, quàm quòd ab ijs equitatus suus conturbabatur, summopere timebat. Itaque milites, quantum eius fieri poterat, castris cõtinentes, ex Italia milites elephantosq; euocabat, non quòd his magnoperè in prælio fideret (erat enim non magnus eorum numerus) sed ut equi sui eorum uisui atque uocis assueti, hostium quoq; elephantos timere desinerent. Interea & Gætuli ad Cæsaris amicitiam accesserunt, & nonnulli alij finitimi populi, partim propter Gætulos, quos magnis honorib. ab eo affectos audierant, partim Marij memoria adducti, cui Cæsar genere propinquus erat. Iam & ex Italia euocati, quamuis tardè, multaq; pericula à tempestatibus ac hostibus passi, aduenierant. Itaque Cæsar non amplius cessandum ratus, in Scipionem exercitum duxit, ut eum ante aduentum Iubæ prælio opprimeret. Vbi ad Vzita oppidum peruenit, in colle, qui oppido, hostiumq; castris imminabat, deiecto eius præsidio castra posuit, Scipionemq; oppugnandi sui causa uenientem ab alto repulit, immisisq; equitibus damnum ei intulit. Eum collem Cæsar postquam communiuit, alium quoq; ex altera oppidi parte, pulso inde Labieno, occupauit: atq; ita totam urbem munitionibus clausit. Etenim Scipio in prælium aduersus Cæsarem nō educebat, ueritus ne ante Iubæ aduentum cladem acciperet: qui euocatus cum tamen nō pareret, omnem Africam, quæ Romanis subdita esset, se ei dono daturũ Scipio pollicitus est. Ea pollicitatione adductus Iuba, alios Sittio opposuit, ipse rectà aduersus Cæsarem contendit. Interim Cæsar ut ad pugnam Scipionem eliceret, nihil intentatũ reliquerat: quod cum non succederet, amicos sermones inter milites eius uulgauit, literasq; sparsit, quibus promittebat Afro, qui ad se transiisset, omnem rem familiarem integram se conseruaturum, seq; ipsos libertati confirmaturum; Romanis autem impunitatẽ, præmiãq; & alia quæ suis debebat, stipulabatur: eaq; ratione multos ad se pertrahebat. Idem Scipio etiam conatus efficere, etsi non deerant qui res eius Cæsaris rebus prætulissent (siquidem similia promissa eius fuissent) tamen quia præmium nullum pollicebatur, libertatem tantum s. p. q. Romani ut defenderent eos hortabatur, dum honestiora quàm præsentis negotio commodiora proponit, neminem Cæsarianorum sibi adiecit. Hæc Scipio tantisper dum Iuba ueniret, agebat: eius aduentu institutũ mutauit. Nam tum coniunctis uiribus Cæsarem ad pugnam prouocabant, detrectantemq; dimicationem lædebant, equitatuq; suo palantes ab eius exercitu interciperant. Cæsar neq; in aciem exire decreuerat, & munitiones omittens, com meatu si rapere posset, satis habebat, aliumq; exercitũ ex Italia euocabat. Qui cum agrè tandem aduenisset, (quippe non confertim, sed paulatim conscriptus erat, nequẽ satis nauium erat, ut simul omnes trañcerent) rece-

m

pto

Thapsus, & u-
storia Caesaris
ibi de Scipione
& Iuba.

Iuba & Pe-
treij interitus.

Sallustius Nu-
midiae prefe-
ctus, ut eā expi-
lauit.

Africa uetus
& noua.
Scipionis inte-
ritus.

Cato Uticensis
ut sibi ipsi ma-
num intulerit.

pro eo animum confirmauit, extraque uallum copijseductis, aciem instruxit. Hostes eo perspecto, ipsi quoque in acie suos locarunt, neque tamen signa contulerunt, idque aliquot diebus factitatum est, ita ut post leue equitum prelium, utriusque nulla re magna tentata in castra reduceretur. Caesar ubi intellexit, non posse se eo hostem adigere, ut relictis locis munitis manus consereret, ad Thapsum se conuertit, ut uel cum hoste, urbi ei auxilio ueniente, facultatem confligendi adipisceretur, uel eam destitutam caperet. Thapsus sita est in eo loco, qui ab altera parte mari, ab altera palude alluitur, peninsulamque similis est. Ceterum inter mare ac paludem arctus admodum isthmus ad urbem pertinet, in eoque lacus est, ita ut ex utraque eius lacus parte propter ipsum litus angustus omnino transitus pateat. Ad eam urbem Caesar intra angustias progressus, fossam ac munitiones circumduxit, non obstantibus Thapsitanis: neque enim ad dimicationem satis erat eis roboris. Scipio autem, ac Iuba conati sunt fauces eius isthmi, qua is in continentem terram desinit, contra uallo fossaque clausas communire. In eo opere cum uersarentur, ac singulis diebus magnam eius partem absoluerent, quoque celerius munitiones perficerent, ipsi in locis qui nondum obstructi erant, quoque hostibus aditus patebat, elephantos constituerent, reliqui omnes labori intenti essent, Caesar subito eos qui sub Scipione erant, adortus est, cum eminus fundis ac sagittis elephantos conturbasset: eos cedentes insecutus, ex improviso operantibus superuenit, inque fugam eos dedit, & cum fugientibus in castra incidit, eaque confestim cepit. Qua re conspecta Iuba in tantum terrorem metumque peruenit, ut neque congregi praelio, neque custodire castra curaret: Itaque fugadomum properato cum peruenisset, & a nemine suorum reciperetur, idque eo magis, quod Sittius iam sibi obiectos praelio uicerat, desperata salute, cum Petreio, qui ipse quoque ueniam nullam spem habebat, singulari certamine congressus, cumque eo uita functus est. Caesar extemplo munitionibus Iuba fugiente potitus, maxima omnium in quos incidisset caedem fecit, ne his quidem, qui sese dedebant, parcens: deinde receptis nemine resistente ceteris urbibus, Numidas quoque in suam potestatem accepit, ipsaque Sallustium, uerbo quidam regendam, re autem ipsa diripiendam regionis causa praefecit. Enimvero Sallustius, & pecuniae captae, & compilatae Prouinciae accusatus, summam infamiam reportauit, quod cum eiusmodi libros composuisset, in quibus multis, acerbisque uerbis eos qui ex prouincijs quaestum facerent, notasset, nequaquam suis scriptis in agendo stetisset: Itaque etsi a Caesare absolutus fuit, tamen suis ipsius uerbis proprium crimen abunde quasi in tabula propositum diuulgauit. His ita peractis, ea pars Libyae, quae circa Carthaginem sita, a Romanis Africa dicebatur, uetus prouincia dicta est, quod iam olim subacta esset: Numidiae autem, quia recens debellata fuit, nouae prouinciae nomen inditum est. Scipio ex pugna profugus, nauim nactus, ea consensa in Hispaniam ad Pompeium cursum instituit: sed electus in Mauritiam, Sittium metuens, nec sibi propria manu attulit. Cato, cum multi ad ipsum confugissent, initio rem gerere, & se a Caesare defendere aliqua ratione intendebat: sed cum Uticenses ei non obtemperarent, qui neque ante animis a Caesare alienis fuerant, & iam de uictoria insuper eius cognouerant, cumque Senatores, equitesque qui aderant de fuga cogitarent, quod uerebantur, ne ab Uticensibus comprehenderentur, ipse cum resistere Caesari non posset, ne dedere quidem se ei statuit: non quod periculum aliquod metueret, (id enim summo studio agere Caesarem satis pro certo sciebat, ut, quod clementiae opinio-

nem

nem suæ conseruaret, sibi parceret) sed quia libertatis uehementi amore te-
nebatur, neque cuiquam quicquam concedere uolebat, misericordiamq;
Cæsaris mortē sibi longē grauiorem existimabat esse. Itaq; ciuib; suis, qui
tum Vticæ aderant, conuocatis, percontatus quorsum unusquisq; eorum i-
ter instituisset, uiatico singulos instructos dimisit, filium ad Cæsarem pro-
ficisci iussit, eiq; ecquid non ipse idem hoc faceret, interroganti ita respon-
dit: Ego quidem in libertate uitæ dicendiq; educatus, non possum nunc im-
mutata uitæ ratione senex seruituti me adluefacere: te uerò qui in huiusmo-
di rerum statu & natus es, & educatus, eam fortunam quæ tibi obtigit, am-
plecti decet. His actis, rationes Vticensibus suæ administrationis exhibuit,
reliquoq; pecuniæ eorum, quod apud se habebat, restituto, moriēdum sibi
ante Cæsaris aduentum decreuit. Id quo minus interdū conaretur, filius, alijq;
qui eum obseruabant, effecerunt: cū aduersperasset, pugione furtim
sub puluinari reposito, Platonis librū de Animo (cui Phædoni titulus est)
poposcit, siue eo consilio, ut præsentes quā longissimē à suspitione infe-
rendæ sibi mortis abduceret, ac quā minimē ab eis obseruaretur, siue ut e-
ius libri lectione nonnihil consolationis ad mortem obeundam quæreretur.
Libro lecto, mediā iam nocte, pugione arrepto uulnus sibi in uterū inges-
sit: ex eoq; ictu exanguis factus, animam statim egisset, nisi à grabato dela-
psus, strepitu edito eos qui ante id conclaue dormiebant, excitasset. Tum
intrō se conijcientes filius, cæteri q;, repositis in uentrem intestinis, medici-
naq; adhibita, sublato pugione, ianuas clauērūt, ut somnum Cato caperet:
neq; enim ex hoc uulnere decessurum putabant. Sed Cato iniectis uulneri
manibus, diruptisq; futuris, expirauit. Ita Cato inter omnes suæ ætatis uiros
popularis status studiosissimus, animoq; firmissimus, constantissimusq;, e-
tiam morte sua magnam gloriam obtinuit, Vticensisq; cognomentum tu-
lit, quod & Vticæ mortem eam oppetisset, & publicis eius ciuitatis sumpti-
bus sepultus esset. Cæsar cū se Catoni irasci dixisset, quod gloriam salu-
tis suæ sibi inuidisset, filium eius more suo, sicut reliquos etiam complu-
res qui se ei pars statim, pars interposita mora (quod eum de ira interim re-
missurum aliquid sperabant) ultro dederunt, incolumes dimisit. Afranius
autem, & Faustus Sylla fuga in Mauritaniam perlati (etenim Cæsaris se
potestati permittere nolebant, satis certi id sibi suo exitio staturum) ibi à
Sittio compræhensi sunt, eosq; indicta causa Cæsar tanquam captiuos occi-
dit. L. autem Cæsarem, cognatum suum, ultroq; sibi supplicem factum, ta-
men quod toto bello contra se stetisset, primū causam suam dicere ius-
sit, eo consilio, ut iudicio uictum condemnasse uideretur: uerū cum
eum sua uoce morti addicere uereretur, iudicio suspensio, post paulō per
insidias hominē interemit. Si quos enim Cæsar secum habebat, quorum
consuetudine non capiebatur, eos partim ab aduersarijs interfici haud
ægrē passus est, partim per suæ ipsorum partis homines inter præliandum
occidi iussit. Neque enim aperte de omnibus, qui ipsum læsissent, uindi-
ctam exigebat: sed si qui erant, quibus nullum satis magnum crimen obij-
cere, ut poenas deijs sumeret, poterat, eos latēter ē medio tollebat. Nihil o-
minus tamen secundum eam uictoriam omnes literas, quæ in secretis Sci-
pionis scrinijs continebantur, non lectas combussit: multis quoq; eorū qui
contra ipsum arma tulerant, alijs sui ipsorum causa, alijs in gratiam amicorū
salutem concessit. Nam ut suprā quoq; diximus, unicuique commilitonum
atque sociorum suorum unum ut poenæ eximeret, potestatem fecit. Ipsum

*Cato filium
suum ad Cæsa-
rem ire iubet.*

Catonis laus.

*Afranius, Fau-
stus Sylla, &
L. Cæsar à Cæ-
sare necantur.*

*Literæ Scipio-
nis secretæ à
Cæsare cre-
mantur.*

m 2 quoq;

*C. Didius in
Hispaniā con-
tra Cn. Pom-
peium mittitur.*

*Cæsari decreti
honores.*

*Cæsar Romam
aduenit.*

*Cæsaris ad Se-
natum oratio.*

quoque Catonem quin incolumitate fuerit donaturus, non dubiū mihi uideatur. In tanta enim admiratione eum habuerat, ut cum postmodum Cicero de Catonis laude librum composuisset, id ægrè nō tulerit: quanquā ipse etiam libri autor in bello contra se fuisset, sed librum tantū condiderit, cui Anticato nomen fuit. Cæsar his confectis rebus, dimissis que à se confectis ætate confectis militibus, antequā in Italiam traiceret, ne denuò seditionem mouerent, rebusq; in Africa quā potuit breuissimo temporis spacio constitutis, ad Sardiniam usque tota classe prouectus, inde copijs in Hispaniam aduersus Pompeium cum C. Didio missis, ipse Romam petijt, animo cū ob rerum gestarum splendorem, tum nonnihil etiam ob Senatusconsulta de se facta elato. Decreuerat enim Senatus, ut propter uictoriā eius quadraginta diebus sacrificaretur, utq; in triumpho iam antè cōcesso, equis albis, apparitoribusq; cū his quos secum habebat, tum ijs quos in prima, quosq; in secunda Dictatura habuerat, uteretur. Præterea morum eum magistrum (ita enim uocabant, quasi non satis digno Censoris nomine) ad tres annos, Dictatorem in decennium deinceps constituerunt, utq; semper Consulibus in sella Curuli in consilio assideret, semper primus omnium sententiam diceret, in omnibus equestribus certaminibus præmia diuideret: magistratus, reliquosq; honores, quos alijs populus tribuere consueuerat, ipse conferret, currusq; ipsi aduersum Iouem spectans in Capitolio collocaretur. Ipse quoq; super imaginem orbis terrarum positus, statueretur, cum ea inscriptione, Semideus est: utq; deleto Catuli nomine, Cæsaris Capitolio inscriberetur: quasi uerò Cæsar id templū, de cuius perfectione Catulum ad disquisitionem uocare intenderat, perfecisset. Hæc ego sola recensui, quamuis multa alia & decreta & approbata fuerūt, quia hæc tantū reliquis repudiatis admisit. Cæsar postquam Romam aduenit, suamq; potētiam Romanis & animi altitudinem suspectam esse, eosq; sibi de ipso nō minora quā olim perpessi fuerant, mala polliceri, itaque non beneuolentia erga ipsum motos, sed adulandi causa immodicos istos honores decreuisse: cōsolandi eos, inq; spem adducendi gratia, hæc in senatu uerba fecit: Nemo uestrū, P. C. existimare debet, me propterea quòd uictoria potitus, loquendi quæ uolo, agendi que liberam, ac nulli iudicio obnoxiam potestatem habeo, uel uerbis idcirco uel actionibus grauem uobis futurum. Nec, quoniam Marius, Cinna, Sylla que, & reliqui ferè omnes, qui aduersarios suos superauerunt, dum rem aggredierentur, plurima in dicendo agendoq; humanitate usi (quare præsertim multos sibi conciliare, ut uel adiutores se ipsis præberent, uel certè non repugnarent) postea quā uictoria parta id quod concupiuerant, adepti sunt, longè à prioribus diuersum & sermone & re ipsa ostenderunt, ideo me quoq; horum similem futurum quisquam suspicetur. Neq; enim aut dissimulata mea natura superioribus temporibus fictis apud uos moribus usus sum, ut nunc licētiam adeptus, audacter meo ingenio efferar: neq; rursus rerum secundarum copia ita elatus, fastu ue inflatus sum, ut tyrannidem in uos affectem: quorum alterutrum, ut mihi uidetur, si non utrumq;, his quos cōmemorauī uiris inerat. Ego uerò & ea sum natura, qua me esse experti ipsi estis (quid enim refert singula recensentē, me ipso laudando uobis molestū esse?) neq; fortunam cōtumelia afficiendam mihi existimo: sed quanto ea se mihi benigniorem præstitit, tanto minus ea abuti in omnibus rebus decreui. Quippe cur tantam obtinere potentiam, ad tantumq; peruenire fastigium contenderem,

derem, ut & poenas sumere de omnibus qui bello se mihi opposuissent, & ad sanam mentem omnes consiliorum meorum impugnatores reducere possem, nulla mihi alia causa fuit, quam ut tutò meam uirtutem mihi exercere, mea quoque fortuna cum gloria utiliceret. Quanquam aliàs mihi iniquus is uideatur, qui quæ aduersarijs suis uitia obiecerit, eorundem ipse coargui potest: neque uelim sanè quibus actionum similitudine componi merear, ijs solius uictoriæ gloria præstare. Iam cuius partes potius sunt, ut plurimum cæteris prosit, quam eius qui plurimum potest? Quis contra minorem delinquendi causam habet? Cuius uerò est, prudentissimè muneribus Deorum uti, potius quam eius in quem illi summa contulerunt? Quis præsentia bona rectius administranda curabit, atque is qui plurima possidet, præque reliquis ne ea amittat, timet? Etenim res secundæ, ubi animus continens ijs moderatur, perdurant, potentia quoque mediocriter usurpata, omnia bona conseruat, ac (quod potissimum est, minime quoque ijs obtingit, qui sine uirtute uiuunt) & uiuentes sincero amore diligi, & defunctos ueris laudibus ornari facit. Contra qui immodicè suam in omnibus rebus potestatem abutitur, is neque bene uolentiam ueram, neque securitatem certam inuenit, quantumuis palàm ficto eum studio homines adulentur: ab omnibus enim is, qui in eos summam potentiam obtinet, ijs quoque præsertim quibus cum eo negocium est, in suspicionem habetur, timetur quoque. Quæ ego uos à me non ostentationis gratia, aut quòd casu ad mentem meam accidissent, tractata existimare uelim, sed ita intelligere, me iam inde ab initio, quoniam & conuenire mihi ea, & conducere iudicabam, ita sensisse, locutum quoque fuisse. Proinde non in præsentiarum tantum bono uos esse animo hortor, sed de futuris quoque benè sperare: id cogitantes, quòd si quid hactenus simulassem, iam nunc tamen hac ipsa die quid seriò uellem omni sublata mora me declaraturum fuisse. Sed neque aliter unquam antè sensi (quod ipsa mea acta ostendere possunt) & nunc multo maiori cura id agam, non profectò ut dominium in uos, sed ut tutelam uestrum geram, neque tyrannus, sed dux ut sim: ita ut in omnibus his, quæ uestra causa sunt agenda, & Consul, Dictator quoque, in lædendo autem quopiam, (nihil enim grauius dicendum censeo) priuati loco sim. Qui enim aliquem ex uobis morte afficiam, qui me nulla iniuria læsistis? cum neminè eorum qui in acie contra me steterunt, etiam horum qui in me oppugnando alios summo studio adiuerunt, occiderim, sed misericordia omnes qui semel arma contra me tulissent, persecutus, nonnullis etiam qui denuò contra me dimicassent, salutem concesserim. Qui uerò iniuriarum acceptarum meminerim, cum arcanas Pompeij Scipionisque literas neque lectas neque descriptas extemplò combusserim. Proinde confirmatis animis, P. C. in gratiam redeamus, omnium quoque quæ necessitas quædam diuinitus imposita attulit, recordatione proiecta, agedum omni suspitione omissa mutuo amore nos inuicem, tanquam nouos ciues, complectamur, ut & uos me tanquam patris loco accipientes, metu tristiorum pulso, meæ prudentiæ procuratoris, quæ uestrum fructus capiat, ego quoque uos liberorum instar paterna cura tuear: id quidem in uotis habens, ut omnia semper quam rectissimè à uobis agantur, si quid tamen secus accadat, ferendam esse necessariò humanam sortem sciens. Cæterum milites ne uobis timorem offerant, neque enim aliter, quam mei uestrique imperij custodes eos esse, existimare debetis: quos quidem ali necesse est propter multitudinem, alentur tamen non contra uos, sed uobis uti præsidio sint, contentique his quæ suppeditantur, eos à quibus

m 3

accipiunt,

*Res secundæ
quomodo ferenda.*

accipiunt, amabunt. Atque hanc ob causam pecuniæ etiam plus solito exactum est, ut & seditiosi placarentur, & uictores ne ob rerum necessariorum defectum materiam seditiones mouendi haberent. Ego quidem de his pecunijs nihil in meam rem uerti: quinimò omnes meas facultates, contracto insuper magno ære alieno, uestris rebus impendi. Ipsi uerò cernitis pecuniæ exactæ partem in bella insumptam, reliquum uobis adseruatum esse. ita ipse quidem inuidiam imperatæ pecuniæ in me solum recepi: eius autē fructus, sicut & omnis meæ militiæ, in uos publicè redundat. semper enim uobis armis opus est, sine quibus tantam urbem, tantumq; imperium tenentibus tutò uiuere non licet: ad ea autem plurimùm conducit pecuniæ abundantia. Quod reliquum est, nemo suspicetur me uel diuiti ulli iniuriã facturum, uel noua uectigalia constituturum. nam & præsentibus contentus ero, & maiorem curam geram rem uniuscuiusq; uestrum augendi, quàm contra quenquã pecuniæ causã iniuste agere. Hæc Cæsar in Senatu primùm, deinde apud populum locutus, aliqua eos timoris parte leuauit. ut uerò omnino confiderent, id persuadere priusquam promissã repræsentaret, non potuit. Post hæc cæteris omnibus rebus magnificè, sicuti par erat, tot tantisque simul partis uictorijs, adornatis, quatuor continuis diebus de Gallis, Aegypto, Pharnace, & Iuba triumphos singulos duxit. Reliquos triumphi apparatus spectatores delectabat: sed Arsinoe Aegyptia, quæ ipsa quoque inter captiuos ducebatur, licetorum multitudo, de ciuib; qui in Africa peri erant, pompa instituta, magnum ipsis dolorem afferebant. Nam & licetorum tantum numerum, quantum prius uiderant nunquam, molestè ferebant: & Arsinoe quondã regina dicta, cum tunc (quòd Romæ antè conspectũ fuerat nunquã) in turba captiuorũ cerneretur, multã cõmiserationẽ mouebat: faciebaturq; ut cum eius in speciẽ lugerẽt uicẽ, quisq; proprias calamitates deplorarẽt. Cæterum Arsinoe in germanorũ gratiã dimissa, Vercingetorix cum alijs necatus est. Porro quamuis Romanis ea quæ retuli, indignationẽ mouerant, tamen iudicabant ne conferenda quidem hæc cum captiuorum multitudine, rerumq; gestarũ magnitudine esse: itaque in summa apud eos Cæsar admiratione. Eam augebat maxima eius in militum dicacitate ferenda lenitas: qui & allectos ab eo in Senatum dictis mordebant, & ipsi Cæsari inter alia conuicia Cleopatræ præsertim amorem, cõsuetudinemq; quam is adolescentulus cum Bithyniæ rege Nicomede habuerat exprobrabant, adeò ut dicerent Gallos à Cæsare, Cæsarem uerò à Nicomede subactum: quibus deniq; singulis una uoce acclamabant: Si rectè egeris, plectere: sin malè, regnabis. Iis uerò uerbis hoc significabant, si (quod æquum esse arbitrabantur) Cæsar populo liberum suarum legum usum redderet, fore ut eorum quæ præter leges egisset, iudiciũ sustinendum haberet: sin (quòd iniuste eum facturum censebant) suam potentiam retineret, regem eum futurum. His ita iactatis, tantum ab indignatione abfuit Cæsar, ut gauisus etiam sit, ea suos dicendi libertate uti, quòd ipsum nunquam succensurum certò crederent. Consuetudinẽ autem cum Nicomede uitio sibi uerti ægrius tulit, palamq; se molestia hinc affici ostendit: sed excusare ausus, atq; iuramento adhibito se purgare, risu exceptus est. Cæterum prima triumphi die omẽ ei aduersum obtigit, axe currus triumphalis apud fanum Fortunæ à Lucullo ædificatum ita confraçto, ut ad reliquam partem triumphi perficiendam alio curru opus fuerit. Cæsar uerò gradus in Capitolio genib; ingressus conscendit, nulla neque currus qui ei ex aduerso Iouis positus fuerat, neq; imaginis

Quatuor Cæsaris triumpho.

Omen sinistrũ in triumpho.

ginis orbis terrarum pedibus suis subiectæ, neque inscriptionis eius habita ratione, post semidei quoque nomē de illo titulo sustulit. Ad hunc modum *Epulum populo dato.* peracto triumpho, magnificum populo epulum dedit, addito extra ordinem frumēto, oleoq̃. Distributo frumēto in populū, uiritim insuper trecentenos numos distribuit quos promiserat, adiectis alijs centenis: militib. autem bina in singulos sestertia diuisit. Nec sola munificentia contentus, cætera quoq̃ accuratē inspexit: cumq̃ numerus eorum, qui ex publico frumentum accipiebant, nō legitime, sed eo modo quo in seditionibus fieri assolet, exisset, instituta recensione, dimidiam circiter partem eius amputauit. Cæteris triumphi diebus è more trāfactis, ultima post cœnā soleis indutus, omniuarijsq̃ floribus coronatus in forū suū prodijt, atq̃ inde domū uectus est, comitāte ipsum toto ferē populo, multisq̃ elephantis faces præferentibus. Forum enim Cæsar extruxerat, quod ab ipso nomē obtinuit, Romano *Forū Cæsaris. Romanum. Magnum.* pulchrius, sed tamen Romani ex eo dignitas aucta est, ut forum magnū diceretur. Forum uerò & templum Veneris (quam sui generis autorem ferebat) à se condita Cæsar statim tunc consecrauit, multa' que ibidem & uaria spectacula edidit. Theatrum quoque ad uenationes aptum ædificauit: quod, quia undiquaque habet sedes, scena' que caret, Amphiteatrum cognominatum est. Deinde in honorem filia' suæ uenationes, ludosq̃ gladiatorios exhibuit: quæ si singula enumerare intendam, fortasse non probabili aceruo opus institutū confundet, cum id genus res inflatius soleant referri. Itaque hîc & in sequentibus ea omittam, nisi quid omnino dictu necessarium occurrerit. Id nūc cōmemorabo, animal id, quod Camelopardalis nominatur, tunc primū à Cæsare Romam adductum, publiceq̃ ostensum fuisse. Est autem cameli omninò simile animal, nisi quod membrorum non eandem ubiq̃ proportionem seruat. Nam partes eius posteriores humiliores sunt, à clunibus paulatim erigitur, uideturq̃ quasi ascendere: cumq̃ diu iam altius subinde factum est, reliquam corporis partem prioribus pedibus eleuat. collo uerò sua peculiaris altitudo adest: colore, ut pardalis, uariiegato est, unde nomen ex Camelo & Pardali compositum habet. Viros alios singularibus certaminibus, ut Romanæ erāt consuetudinis, commisit: alios *Ludi & certamina.* plures simul in Circo, equites equitibus, peditibusq̃ pedites, aliosq̃ promiscuē, æquali utrinq̃ numero. erant etiam XL uiri, qui ab elephantis pugnarent. Deniq̃ prælium nauale non in mari, neq̃ in palude, sed in terra exhibuit, effosso ad id loco in Cāpo Martio, eoq̃ aqua repleto, inductisq̃ nauibus. In omnibus his certaminibus depugnabant captiui, quiq̃ erant capitibus damnati: quidam etiam equitum filij, adeoq̃ cuiusdam qui Præturam gesserat, filius, singularia certamina obibant. quin etiam Senator quidam Fuluius Setinus in armis pugnare uolebat, sed Cæsar nunquam se id cōcessurum asseuerans, hominem prohibuit: equitibus uerò id concessit. Etiam Troiam antiquo more patriciorum filij luserunt: iuuenesq̃, qui dignitate æquales erāt, curribus certauerūt. Etenim cædes in ijs spectaculis Cæsari uirio uersæ sunt, quod nondum ipsis satiatus esset, quodq̃ populo malorum suorum imagines ante oculos repræsentaret: hoc uerò longē maiorem ei inuidiam confluuit, quod in hæc sumptus immensos fecisset, itaq̃ ad singula spectacula acclamabant, eum iniusta de causā maiorem pecuniarum partem exegisse, quibus in huiusmodi res abuteretur. Vnum commemorabo sumptuositatis, quæ tunc à Cæsare adhibita est, exemplum, ex quo reliqua omnia deprehendi possunt. Ne quis enim spectantium à sole molestare-

Serice corti- tur, sericas cortinas, ut quidam autores sunt, super eos extendit. Est autem
ne. sericum textura barbaricæ luxuriæ, ab ijsq; ad luxum mulierum nobilium inuecta. Hæc cum alij necessariò silentio transmitterent, tumultus à militibus coortus est, quos non tam inutiles sumptus mouebant, quàm quòd ea pecunia nō in ipsos erat collata: neq; prius finem turbarum fecerunt, quàm Cæsar unum ex ijs subitò superueniens sua ipse manu correptum ad supplicium tradidit. Sed præter hunc, alij quoq; duo uiri sub sacrificij præscriptione iugulati sunt. neq; mihi constat, qua id de causâ factum fuerit. certum neq; Sibylla hoc præcepisset, nec aliud in hanc sententiâ oraculum edidit, tamen in campo Martio à Pontificibus & Salio immolati sunt. Leges prætereà nonnullæ sancitæ sunt, ex quibus paucas commemoratu maximè dignas, omisissis reliquis recitabo: ludicia solis Senatoribus equitibusq; mandauit, ut ea quàm iustissimè fierent, cum antè his quoq; in dicendo iure nōnulli plebeijs affuissent. Cum locupletiores nullum sumptibus suis modum statuerent, eos non legibus tantum temperauit, sed re ipsa attentè obseruauit. Et quoniam exhausta uehemèter erat urbis frequentia, propter eorum qui decesserant multitudinem, quod ex recensione (eam autem, & reliqua ei affinia munera, tanquam Censor peragebat) ipsoq; etiam cōspectu liquebat, ijs qui multos liberos procreassent, præmia proposuit. Et quoniam se ipsum nouerat, propterea quòd multis continenter annis contra Gallos cum imperio fuisset, inde ad dominandi cupiditatem prouectum fuisse, seq; ad confirmandam suam potestatem paruissè, lege cauit, ne quis omnino Prætor anno, aut Consul biennio amplius à suo magistratu continuò imperaret. Iam cum annorum dies inuicem sibi non satis congruerent, (eo enim tempore etiam nū Lunæ reuolutionibus menses æstimabant) annum Cæsar ad eum qui hodieq; obseruatur modum constituit, intercalatis septem ac sexaginta (quamuis alij falso plures perhibuerint) qui ad summam exactam requirebantur, diebus. Eam rationem ipse dum Alexandria uersaretur addidicerat: quamuis hoc uariet, quòd Alexandrinis unusquisq; mensis triginta diebus cōstat, deinde in singulos annos quinq; dies adduntur. Cæsar uerò & eos quinq; dies, & duos insuper alios, quos unius mensium detraherat, reliquis mensibus coaptauit: diem quoq; illam, quæ ex dierum quadrantibus cōficitur, ad quartū quencq; annum (tribus in medio annis omisissis) apposuit, ut iam ne in horis quidem annorū error, nisi per quā exiguus, incidere possit, q̄ tantus est, ut intercalatione unius diei MCCCCLXI quoque anno indigeat. Hæc omnia Cæsar, quæq; alia de Republica statuit, nō proprio consilio, sed semper communicata prius re cum primoribus Senatus, aut toto aliquando ordine, decreuit: quo fiebat, ut quanuis nonnullas leges asperiores aliquantum promulgasset, tamen Senatui se probauerit, laudatusq; fuerit. Enimuero quòd eorum, qui exilio iudicum uocibus damnati fuerant, multis per Tribunos plebis reditum cōficiebat, quodq; ijs qui ambitus condemnati fuerant, in Italia uersari permittebat, nonnullosq; parum dignos in Senatum adscribebat, multis ac uarijs de se rumorib; occasio nem præbuit. Cleopatrem uerò amor, neque is iam, cui in Aegypto seruierat, (quippe eius fama tantum Romam uenerat) sed cui in ipsa urbe deditus erat, magnoperè ei ab omnibus uitio uersus fuit. Venerat enim Romam cum marito suo Cleopatra, domiciliumq; ei in ædibus ipsius Cæsaris designatum fuerat, ut iam utriusq; rei nomine malè audiret: ipse infamiam eam nihil curans, inter amicos sociosq; Romanorum reges adscripsit. Iam quæ
in

Cleopatra Ro-
man uenit.

In Hispania Pompeius ageret, omnia Cæsar percipiebat. & quamvis eum hostem superatu haud facilem esse censeret, tamen, primò classem à Sardinia aduersum eum emisit: deinde exercitum quoq; habito delectu, sperans se horum opera id belli patraturum. Sed posteaquam Pompeij vires augeri, suos ad bellum ei faciendum non sufficere animaduertit, ipse Romæ custodia Lepido, octoq; ut nonnullis uidetur, uel, quod magis creditum est, sex urbis præfectis iniuncta, in Hispaniam expeditionem suscepit. Enimvero exercitus in Hispania sub Longino & Marcello tumultuati fuerat, nonnullæq; urbes ad nouas res cōsurrexerant: uerum hi mōtus Longino mortuo, succedenteq; ei Trebonio, cōquieuerant. pōst paulò ijdem animaduersum in se à Cæsare iri timentes, clanculū ad Scipionē legatis missis, ei se dediderāt: isq; cum alios, tum Cn. Pompeiū ad eos miserat. Pompeius insulas Baleares aggressus, reliquas sine prælio, Ebusum ui cepit: ibiq; morbo correptus, cum militibus suis aliquandiu remansit. Cum tempus tereretur, milites qui in Hispania erāt audito Scipionē perijisse, Didium aduersum se cum classe proficisci, ueriti ne si Pompeiū præstolarent, ante eius aduentū opprimerent, ducibus electis T. Scapula, ac Q. Aponio, equestris dignitatis uiris, Trebonio eiecto omnē Bætici ad defectionis societate perduxerāt. Interim Pompeius alleuato corpore in oppositā Hispaniā traiecit: nonnullisq; urbibus (quæ se ultro ei dediderāt, præfectorum imperijs grauati, spemq; in Pompeio patris eius memoria renouata haud exiguam habentes) receptis, Carthaginem, quia pacificationē repudiauerat, oppugnat. Quod ubi Scapula cum suis cognouit, ad Pompeium se contulerunt, eum Imperatorem sibi delegerunt, omni cura studioq; eius iussibus paruerunt, commoda periculaq; cum eo sua comunicârūt, unanimiterq; se & ad uitanda mala, & ad consecrandum feliciorem statum confirmauerūt, Pompeio nihil non ad gratiam ab ijs bonam ineundam (quem morē in eiusmodi imperijs, rerumq; statu seruare omnes homines solent) & loquente & faciente: idq; eo magis, quod à se nonnulli Allobroges, quos in bello contra Curionem Iuba captos dono ipsi dederat, transfugerant. Ita Pompeius effecit, ut non hos modò iam longè alacriores haberet, sed multi etiam contrariæ partis, præsertimq; hi qui sub Afranio militauerant, accederent: ex Africa etiam præter alios Sextus frater, Varusq; & Labienus cum classe ad Pompeiū uenerunt. Itaque multitudine studioq; militum elatus, regionem peruagatus, urbes partim deditione, partim ui in suam potestatem redegit, ut iam plus ipso Cæsare posse uideretur. Qui enim Cæsaris in Hispania erant legati Q. Fabius Maximus, & Q. Pedius, cum se satis instructos ad confligendū cum Pompeio nō putarent, nihil aliud agebant, quàm quòd Cæsarem, ut aduentum suum maturaret, hortabantur. Cum is rerum iam in Hispania status esset, præmissiq; Roma à Cæsare nonnulli aduenissent, ipsiusq; iam Cæsaris aduentus expectaret, territus Pompeius, cogitansq; ad totam Hispaniam obtinendam sibi non esse satis uirium, ne accepto damno demum consiliū capere opus haberet, maturè, ante quàm cum hoste manum conseruisset, in Bætici se recepit, eiusq; discessu statim omnis ora maritima defecit. Varus uerò à Didio apud Crantiam nauali prælio superatus, in terram euasit: coniectisq; in introitum portus ancoris, ita ut una ab alia teneretur, cum ad eas tanquā ad septum quoddā primæ insequētium naues offendissent, periculū totius clasis amittēdæ declinauit. Mediterranea uerò Hispania omnis ista Pōpeio se coniunxerat, excepta Vlla urbe: eam quòd noluerat ad amicitiam

Bellum Hispaniense, Cæsaris cōtra Cn. Pompeium.

Scapula. Aponius.

Pompeius summa rerum contra Cæsarem præfectus.

Allobroges à Pompeio deficiunt.

Q. Fabius Maximus. Q. Pedius.

Varus à Didio nauali prælio uincitur.

Pompeius Villam oppugnat.

micitiam suam accedere, oppugnabat. Interim Cæsar cum paucis Hispaniæ attigit, præter expectationem non Pompeianorum modò, sed suorum quoque militum. Tanta enim itineris usus erat celeritate, ut antè quàm audiretur ipsum in Hispaniam aduenisse, à suis, hostibusque ibi conspiceretur. Proinde (maximam enim militum partem in itinere post se reliquerat) sperabat se ea celeritate, soloque suo aduentu tantum Pompeio terrorem iniectionem, ut & ab urbis obsidione desisteret, & de tota re trepidaret. Pompeius uero uirum uiro longè præstantiorem esse existimans, fretusque suis uiribus, nihil eius aduentu consternatus, in oppugnatione urbis haud secus quàm antè pergebat. Cæsar paucis ibi locorum militibus, qui cæteros præuenerant, relictis, ad Cordubam se conuertit, cum spe eius per prodicionem potiundam, tum uero in primis, ut ei metuentem Pompeium ab Villa auerteret: responditque huic consilio euentus. Initiò enim Cneus relicta ad Villam parte exercitus, Cordubam uenit: eamque occupatam, Cæsare cedente, Sexto fratri custodiendam tradidit. deinde cum ad Villam nihil proficeret, cumque urbis turri ob multitudinem propugnatorum collapsa, eam milites irrumpentes, malè accepti essent, interim Cæsar noctu suppetijs in urbem missis, ad Cordubam iterum castra posuisset, obsidioneque eam cinxisset, ibi demum Cneus Villa omnino relicta, omnique exercitu ad Cordubam conuersus, tantum profecit, ut Cæsar, qui tunc morbo conflabat, eius aduentu audito recesserit. Verum Cæsar recepta sanitate, militibusque qui subsecuti erant, ad se acceptis, coactus est hyeme bellum gerere: nam & tabernaculis exercitus incommodis usus laborabat, & cibaria deerant: quibus rebus Cæsar (eo autem tempore Dictaturam gerebat, & sub exitum demum anni Consul creatus fuit, conuoca-

Lepidus Consul et magister equitum.

Atteguæ urbs ut in potestate Cæsaris uenerit.

to eius rei gratia populo per Lepidum, qui tum magister equitum erat, eumque titulum sibi Consul contra maiorum instituta sumpserat) ad bellum hyberna tempestate exequendum adactus, Cordubæ oppugnatione, quod eam ualido præsidio teneri norat, abstinens, ad Atteguam urbem, ubi magnam uim frumenti repositam esse audierat, se conuertit, sperans se multitudine militum suorum, repentinoque aduentu perterritis hostibus, facile eam in suam potestatem redacturum, eamque munitionibus clausit. Pompeius naturæ loci fidens, ratusque Cæsarem propter anni tempus obsidionem trahere non posse, simul quod milites suos frigore affligere nolebat, urbem defendendam sibi primum non arbitratus est: postquam uero ea uallo circumclusa à Cæsare, & circumfessa est, ad propugnandum eam timore adductus, nactus nubilam noctem, repente excubitores inuasit: compluribusque horum cæsis, cum eos qui in oppido erant, duce carere intelligeret, Munatium Flac-

Munatius Flaccus ut Atteguam perueniret.

cum ad eos intromisit. Cæterum is hoc artificio in oppidum peruenit. Noctu solus custodes aliquot adiit, tanquam ad inspiciendas excubias à Cæsare missus, tesseramque eos sibi dicere iussit, qua percepta (neque enim quis esset, illi norant: solusque cum esset, non aliunde uidebatur ad eos quàm ab amicis uenisse) digressus, extra munitiones circumiuit: cumque uenisset ad alios excubitores, tesseram eis nominauit, simulansque se ad recipiendum per prodicionem oppidum à Cæsare uenire, ab ijs deductus introiit: quanquam spes quidem retinendi oppidi eum decepit. Nam & alia incommoda nonnulla euenerunt, & cum operibus Romanorum aliquando ignem oppidani iniecissent, non modò nullum ijs memorabile detrimentum attulerunt, sed ipsi maximum damnum inde reportarunt. Coortus enim uehemens ex aduerso oppidi uentus, ædificia oppidi incendio miscuit, multique inter fumum prospectu

prospectu omni adempto, lapidibus ac iaculis percussi perierunt. Eo incommodo accepto, cum agri vastarentur, muriq; pars cuniculis actis corruisset, dissentire ceperunt, ac prior Flaccus ad Cæsarem pacis, impunitatisq; sibi & suis impetrandæ causa misit: cum eam non obtinuisset, quod arma tradere volebat, oppidani à Cæsare pacem acceperunt, cum imperata fecissent. Attegua capta, reliquæ etiam urbes aut ad Cæsarem legatis missis ad eum desciverunt, aut ipsum, legatos uel eius aduenientes receperunt. Itaq; Pompeius consilij inops, cum aliquandiu hinc inde passim uagatus esset, ueritus ne eare moti cæteri quoq; à se deficerent, in discrimen summæ rerum pugnare statuit, quanquam cladem ei haud dubiè dñj portendebant. Nam simulacrorum quidem sudores, sonitus in aere exercituum, multi animalium monstrosi partus, faces à cœli facie in occiduam partem percurrentes, quæ eo tempore per Hispaniam prodigia edebantur, non aperte utri minarentur perniciem sciri poterat: uerùm aquilæ exercitus Pompeiani, alas suas concutientes, fulminaq; quæ aurea nonnullæ pedibus gestabant, prouolantes, Pompeio exitium palam obnunciabant, ipsæq; ad Cæsarem auolabant. Sed Pompeius ea ostenta nihil curabat, iamq; bellum eo deductum erat, ut signis collatis decernendum esset. In utriusque ducis exercitu præter Romanos, sociosq; multi Hispani, Mauriq; erant, nam Bocchus filios suos Pompeio auxilio miserat, Bogud uerò ipse cum Cæsare militabat, ipsum nihilominus prælium non per alios, sed solos Romanos factum est. Milites enim Cæsariani cum multitudine & usu rei bellicæ, tum uerò præcipue præsentia Cæsaris freti, hoc omni studio agebant, ut iam nunc militiæ, miseriarumq; quas in ea diu iam tulissent, finem imponerent: Pompeiani his quidem rebus inferiores, tamen quia spem salutis nullam nisi in uictoria sibi restare uidebant, (pleriq; enim eorum antè cum Afranio & Varrone à Cæsare superati, uitæq; donati fuerant, eosq; desperatio ueniæ ad furorem quandam incitârat, ut uel fortiter uincendum, uel pereundum omnino sibi statuerent) animis ad pugnam parati erant. Itaque ad conferendum manus nulla ipsis adhortatione opus fuit, cum toties iam bello congressi, omnem uerecundiam proiecissent. Primo conflictu sociorum auxilia utraq; ex parte terga ostenderunt, fugæq; se commiserunt: ipsæ uerò Romanorum acies comminus congressæ, diuturnum summa contentione prælitum fecerunt: nam neq; loco suo excedebat quisquam, sed aut cædens, aut cadens eum tegebat, & quisq; in se totius uictoriæ aut cladis summam collocatam ducebat. Itaq; nullam pugnæ suorum auxiliariorum rationem habere, ipsi in prælium totis animi uiribus incumbere, neq; clamor militaris, neq; gemitus exaudiri, id tantum uociferari, feri, cæde, ipsi manibus linguæ officium longè anteuenire. Cæsar & Pompeius, eques uterq; ab edito loco pugnam conspiciebant, neque quid statuerent habebant, sed ambiguïs sententijs alternantes, metu fiduciaq; ex æquo conflictabantur: erat enim aspectus res difficilis, cum æquo Marte depugnantes uidentes, uterq; suos superiores cernere cuperet, metueretq; ne pellerentur, & simul uota mente, simul deprecationem agigaret, simul confirmaret animum, simul trepidaret. Neque uerò continere sese diutius uterque potuit, quin equo defiliens, in prælium ad suos descenderet: adeò corporis sui labore ac periculo potius, quàm animi auxietate suis adesse, & uel momentum pugnæ suis militibus præsentia sua afferre, uel certè amissa uictoria unà occumbere decreuerant, eamq; ob causam ipsi quoq; pugnam obibant. Neutris sui ducis præsentia uictoriam

*Attegua Cæsari
re deditur.*

*Prodigia Mun-
densæ pugnæ
præcedentia.*

*Prælium à Cæ-
sare & Pom-
peio apud Mā-
dam commissum.*

uictoriam attulit, sed cum eos unà periculum subire uiderent, ad longè maiorem mortis contemptum, inferendæq; aduersæ parti cædis cupiditatem excitati utrique sunt: itaq; neutri fugere, sed quia idem animus utrisq; erat, pugnam quoque æquis uiribus sustinebant. Quòd nisi Bogud, qui extra aciem cum suis constiterat, se ad castra Pompeij capienda conuertisset, profecto aut uniuerſi in acie cecidissent, aut nox incerta uictoria prælium diremisset. Nunc, cum Labienus animaduerso Bogudis instituto, ordine relicto aduersum eum cõtenderet, Pompeiani eum fugere opinati, animis ceciderunt. Et quanquam eius consilium postea cognouerunt, tamen rem in integrum restituere non ualuerunt, sed partim in urbem Mundam, partim in castra fuga se proripuerunt. Qui in castra confugerat, hostem inuadentem fortiter repulerunt: nec prius occubuerunt, quam parem hostibus cladem reposuissent: qui uerò in oppidum se receperat, diu id aduersus hostem obtinuerunt, nec nisi ipsis omnibus inter excursiones, quas crebras faciebant, oppressis, id in hostium potestatem uenit. Enimuerò tanta utrinq; Romanorum cædes eo prælio facta est, ut Cæsariani cum dubitarent, quā nam ratione urbem circumuallarent, ne quis noctu euaderet, ex ipsis cadaueribus aggerem cõportarint. Cæsar uictoria ad hunc modum potitus, Cordubam confestim, quia urbe Sextus ante eius aduentum exceſſerat, oppidanis deditiōnem facientibus cepit: quanquam serui manumissi resisterent, quorum Cæsar ijs qui armati fuere interfectis, reliquos uendidit. eodemq; modo Hispali egit. Qui eam urbem tenebant, cum non ægrè passi essent præsidium sibi à Cæsare imponi, post eo occiso bellum susceperunt. Cæsar cum exercitu eò profectus, remissiorem aliquanto obsidionem instituit, ita ut effugiendi spem oppidanis ostentaret: cumq; urbe eos egredi passus esset, per insidias interceptos occidit, atq; ita urbem quoq; senlim uiris nudatam cepit. Post hæc Mundam quoq; & cætera oppida, partim ui & ingenti resistentium cæde, partim deditiōne recepit: pecunijsq; conficiendis ita intentum se præbuit, ut ne à monumentis Herculi Gadibus consecratis abstineret: agros etiam quibusdam ademit, stipendiaq; imperata auxit. Hæc in eos statuebat, qui rebellassent: quorum uerò beneuolentia usus erat, eos agris alios, alios immunitate, ciuitate nōnullos, aut iure municipali donauit, quauis hæc ipsa etiam non gratuitò. Cæterum Pompeius fuga cladi elapsus, ad mare peruenit, spe classis, quæ Carteiæ stabat, utendæ: Sed cum eam ad uictorem defecisse offenderet, conscendit scapham, ut ea profugeret. Sed ex uulnere ibi fortè accepto æger, iterum ad continentem appulit: quosdamq; qui eò confluxerant, ad se recipiens, ad loca mediterranea contendit. ibi cū in Cefennium Lentonem incidisset, superatus: cum in syluā confugisset, ibi perijt. Didius autem eius rei ignarus, cum hinc inde uagaretur, ut Pompeiū alicubi depræhenderet, in alios quosdā incidit, ab ijsq; occisus est. Ac profectò Cæsar si quis ei optionē dedisset, maluisset ibi ab hostibus suis in bello cum gloria uitam suam amittere, quàm in patria, atq; in Curia ab amicissimis suis occidi: id quod ei non multò post euenit. Id postremū bellū ab eo confectū est, hancq; ultimā uictoriā reportauit: quanquā quasuis res maximas se perfecturū speraret, cum alijs de causis, tum q; ex eo loco, in quo pugnatū fuerat, statim à uictoria germē palmæ enatū esset. Id uerò non Cæsari quidē, sed Octauio, sororis Cæsaris nepoti, faustum ostentum fuit, qui tunc cum Cæsare militabat: eratq; futurū, ut ex suis laborib; periculisq; magnum splendorē consequeretur. Quod nesciēs Cæsar, sibi de seipso multa ac præcla-

ra pollicitus est: ac tametsi quasi immortalis si esset, ita animo efferebat, nihil tamen eorū quæ sibi proposuerat, peregit. Proinde triumphū (cum non modò de extraneo hoste nullo uictoriam reportasset, sed tantum etiam ciuium numerum perdidisset) non ipse tantum duxit, exhibito iterum populo prandio, tanquam in communi quadam felicitate, sed Fabio etiam, *Triumphus Cæsaris, Fabij, Perdicæ de Pompeio uicto.* Perdicæque legatis suis, qui nihil proprijs auspicijs gesserant, triumphandi potestatem fecit: qua in re id risum multum excitauit, quòd nō imaginibus, ferculisque nonnullis non eburneis, sed ligneis utebantur. Nihilominus tamen aperte triplex triumphus, triplexque pompa Romæ de uictoria Hispaniensis habita est, feriæque insuper quinquaginta dierum actæ. præterea institutū, ut Parilibus, (quo festo die equorum certamen celebrabatur) dijs immortalibus sacra fierent, non eam ob causam, quòd is dies natalis urbis erat, sed quòd nuncius de uictoria Cæsaris pridie eius diei sub uesperam allatus fuerat. *Parilia.* Hac urbi Cæsar cum dedisset, ipse ex decreto uestem triumphalem omnibus ludis gestauit, semperque & ubique laurea corona usus est: cuius quidē præscriptione hac utebatur, quia recaluaster esset. Sed occasionem de se obtractatoribus eo præbebat, quòd etiam maiore iam natu formæ studeret: quippe semper laxiori ueste delicatè utebatur, & cinctura fluxiore, aliquando etiam ueste sublimiori ac rubea utebatur more regum, qui Albæ quondam imperauerant, cum à Iulo id ad ipsos pertinuisset. omnino uerò Venerem colebat, à qua se etiam formæ quandam uenustatem habere, persuadere omnibus nitebatur. Igitur Venerem armatam annulo insculptam gestabat, eaque tessera in rebus summis plerumque utebatur. *Cæsaris in uestitu mollicies.* Certè laxam eius cincturam Sylla quoque notauit, qui cum neci Cæsarem destinasset, deprecantibus pro eo respondit, se quidem eum ipsis cōcedere, uerum ab isto malo præcincto sibi cauere. Quod cum Cicero non intellexisset, post accepta clade, Nunquā, inquit, putabam fore, ut ab hoc ita malè cincto Pompeius uinceretur. *Cæsar Veneri consecratus.* Id obiter commemorandum duxi, ne quid eorum quæ de Cæsare feruntur, ignoraretur. Porro Senatus nō hac modò quæ recensui, propter uictoriam Cæsaris decreta fecit, sed nomen ei præterea Liberatoris tribuit, atque ita in fastos retulit. præterea decreuit, ut Libertati ædes publicè extrueretur. Imperatoris quoque nomen, non antiqua tantum pro consuetudine, quā id cum alijs, tum ipse quoque sæpius ex bello reportauerāt, neque ea ratione, quòd ei merum imperium, absolutamque potestatem deferrent, Cæsari tribuerunt, sed eo modo, quo nunc his qui summū imperium obtinēt, tum primo Cæsari primū imposuerunt, tanquam ipsi proprium: eò etiam adulationis progressi sunt, ut filios quoque eius, nepotesque ita nominari iuberent, cum neque filium ipse ullum haberet, & iam senex esset. Id uerò nomen Imperatoris à Iulio, quemadmodum etiam Cæsaris nomen, tanquam peculiare summi Imperij cognomentum, ad omnes deinceps Imperatores dimanauit, nō tamen sublata antiqua huius nominis ratione, sed utraque integra. itaque denuò imperatoris nomen adsciscit, qui uictoriam eo dignam obtinuit. Imperatoris igitur nomen, ut & reliqua, omnibus ex æquo Imperatoribus primum tribuitur: qui uerò in bello rem eo cognomento dignā gestit, is antiqua consuetudine Imperator denuò salutatur: unde fit, ut quis secundò, tertio, ac toties omnino, quoties id mereatur, Imperator nuncupetur. Aedes præterea publicæ Cæsari ex decreto concessæ sunt, utque dies quibus uicisset, festi essent, sacrificareturque ijs: ac ne quis militiæ imperium cum Cæsare habere, aut rei confectæ partem sibi uendicare auderet. Enim- *Syllæ iocus in Cæsaris cincturam.* *Ciceronis dictum.* *Imperatoris nomen, idque duplici ratione gestum.*

n uerò

*Cæsari statua
inter regū Ro-
manorum sta-
tuas posita.*

*An. V. C. 709.
Cæsar IIII.
Consul.*

*Q. Fa-
bius.
C. Tre-
bonius.
C. Ca-
ninius.*

*Ciceronis io-
cus in Caninij
Consulatum.*

uerò hæc omnia, etsi nimia ac insolentia esse uidebantur, tamen à statu po-
pulari Reipublicæ non abhorrebant: alia autem decreta sunt ei, quæ regem
ipsum palam facerent. Quippe omnes magistratus eius potestati, etiam ple-
beios, permiserunt, ipsumq; Consulem ad decennium continuum, sicut an-
tè Dictatorem, constituerunt: utq; solus milites haberet, solus publicas pe-
cunias curaret, iusserunt: ac ne cui alterutro horum ipsius iniussu uti liceret.
Statuam quoque tunc eburneam Cæsaris, ac post thensam in Circensibus
pompis cum deorum simulacris uehi iusserunt, aliamq; imaginem cum in-
scriptione Dei inuicti in fano Quirini posuerunt: aliamq; iterum in Capito-
lio iuxta reges, qui quondam Romæ regnauerāt. Ac mihi fortuitum istum
casum admirari subit, quòd cum essent octo statuæ, septem positæ regibus,
& una Bruto ei qui Tarquinius euertit, iuxta Bruti huius statuam Cæsaris
tunc reposita est: nimirum hæc quoq; res in primis M. Brutum ad insidias
Cæsari faciendas incitauit. Hæc igitur (neque tamen omnia, sed quæ digna
relatu uidebant, enumeravi) ob uictoriā Cæsaris decreta facta, & alijs alia
diebus cōprobata sunt: Cæsar alijs statim uti cepit, alijs in posterum usus
erat. quantumuis tum ea omitteret. Consulatum cōtinuò, antè etiam quàm
urbem intraret, occepit: non autem toto anno gessit, sed postquā in urbem
uenit, eo se abdicauit, Consulesq; fecit Q. Fabium, ac C. Treboniū: Fabioq;
extrema magistratus sui die mortuo, statim in residuas horas C. Caninium
substituit. Hac in re dupliciter præuaricatum est à Cæsare contra instituta
maiorum: quòd Consulatus non toto anno, neque omni reliquo anni tem-
pore gestus est, sed ipse uiuus, ac neq; legibus patriæ, neq; edicto quodam
iussus eo se abdicauit, aliumq; subrogauit: deinde quòd is Caninius simul
& Consul creatus est, & gessit magistratum, & deposuit: quod Cicero cau-
latus, tanta fortitudine ac cura Consulē eum in suo magistratu usum dixit,
ut ne breuissimum quidem in eo somnum admiserit. Verum ab eo tempo-
re ceptum est, ut perpauci toto anno Consulatum gererent, sed alijs paucio-
res, alijs plures menses diesq;, prout casus tulisset, eo magistratu fungeren-
tur: ac nostro quidem tempore nemo neque ad integrum annum, neq; am-
plius duobus mensib. ferè cum collega aliquo Consul est: in cæteris ab an-
tiquo more nihil discrepamus. annorū autem numerus, his qui initio eius
Consules fuerunt, adscribit. Ego itaque in singularum rerum gestarū expo-
sitione ordinis causa eos Consules ponam, qui initio anni magistratū gesse-
runt, etsi nihil hi egerint: reliquorum autem Consulū, quoties id res ipsæ
exigent, mentionem faciam. De Consulibus dictum iam est: reliqui magi-
stratus in speciem quidem à plebe & populo secundum instituta maiorum
deligebantur, recusante Cæsare id muneris, ut ipse eos constitueret: attamen
re uera per ipsum creabantur, ac sine sorte in prouincias exhibāt. Nume-
rus autem magistratū in reliquis idem qui antè obseruabatur, sed Præto-
res XIIII, quadraginta quæstores facti sunt. Aliam enim Cæsar rationem
præstādi ea quæ multis multa promiserat, nullam habebat: adscripsit etiam
complures in Senatum, nullo in discrimine ponens siue quis miles esset,
siue libertinus, adeò ut summa Senatorum DCCCC fuerit. Multos quoq; in
patriciorum, Consularium, eorumq; qui aliòs magistratus gessissent, nume-
rum retulit: quin etiam quòsdam in ius uocatos ob donis corrupta iudicia,
conuictosq; absoluit, non sine suspitione acceptæ ob rem iudicandam pe-
cuniæ. quam suspitionem auxit, quòd loca publica nec profana modò, sed
sacra etiam sub hasta proposuit, ac pleraq; uendidit. Porro autē amicis suis
partim

partim pecuniā donanda, partim uendendis prædijs multa largitus est: L. cuidam Bacilo Præturam tum gerenti nullam prouinciā concessit, magnam autem pecuniā eius loco donauit: Bacilusq; & eo nomine, & quod ea contumelia, qua prætor à Cæsare affectus esset, permotus, uitam reliquisset, in ore omnium habitus est. Erant huiusmodi Cæsaris actiones his qui uel accipiebant, uel expectabant munera, quicq; Reipublicæ suam utilitatē anteferebant, admodum gratæ: cæteri egrè ferebant, uariosq; inter se sermones conferebant, & quibus id tutò licebat, libera uoce, libellisq; sine autore diuulgatis reprehendebant. Hæc eo anno gesta, ærarijque procuratio à duobus ædilibus administrata est, quia nullus Quæstor creatus fuerat: eo enim tempore, sicut & antè per absentiam Cæsaris factum, præfecti urbis cum Lepido magistro equitum omnium rerum curam gesserunt, accusatiq; quod licitoribus, uesteq; ac sede Curuli, haud aliter atq; Magister equitum, uisi essent, lege se defenderunt, qua usus earum rerum his permittit, quibus Magistratus à Dictatore est commissus, atq; ita absoluti sunt. Cæterum publicæ pecuniæ administratio à Quæstoribus tunc ad ædiles translata, post modò ad Quæstores non rediit, sed tandem Prætorij uiris mandata est. Sed, ut dixi, eo anno duo ædiles thesauris publicis præfuerunt, alterq; horum Cæsaris sumptibus ludos Apollini fecit, atq; ex Senatusconsulto Megalenses ludi ab ædilibus plebis celebrati sunt. Præterea ædilis ferijs constitutus, alium in suum locum postridiè subrogauit, isq; rursus alium: quod neq; ante, neq; post id tempus unquam factum est. Anno sequenti Cæsar Dictator quintum fuit, collega assumpto M. Antonio: eo anno sedecim Prætores fuerunt, idq; in multos annos, Tribunal quoq; cum antè medio in foro constitisset, in eum locum, quo nunc est, translatum fuit, restitutæq; sunt iuxta illud Syllæ ac Pompeij statua, qua re laudem Cæsar inuenit, sicut & eo, quod gloriam huius operis, inscriptionemq; Antonio cōcessit. Theatrum quoq; exemplo Pompeij ædificare instituit, sed id ne absolueret, morte præuentus est, idq; Augustus postea perfecit, ac M. Marcelli sororis suæ filij nomine inscripsit. Cæsari autem hoc uisio datum est, quod demolitus domos, templaq; quæ in eo loco erant, simulacra, quæ fere omnia lignea fuerant, cōbussisset, magnosq; pecuniæ thesauros repertos sibi reseruasset. Leges præterea Cæsar tulit, pomœriūq; amplius extēdit. In his & alijs id genus actionibus Syllam uidebatur imitari: sed quod omnem culpam his, qui contra se in bello stetissent, remittebat, impunitatemq; ex æquo omnibus proponebat, filijsq; partem facultatum donabat, magnopere Syllæ crudelitatem redarguebat, ac non fortitudinis tantum, sed clementiæ summam gloriam reportabat, quanuis arduum omninò sit, posse eundem apud populum et belli & pacis laudibus clarere. Addidit hoc etiā suis præclaris factis, quod Carthaginem, Corinthumq; instaurauit. Quod enim multas alias urbes per Italiam, atque extra eam partim refecit, partim nouas condidit, id cum alijs quibusdam ei fuit commune: Corinthum uerò, Carthaginemq; urbes antiquas, splendidas, illustres, quæ iam perierant, colonias Romanorum deduxit, quod ex usu fore censebat, easq; pristinis suis nominibus decorauit, restituitq; eas memoriæ eorū, qui olim eas habitauerant, ut ostenderet, se nullum aduersus loca nihil de se malè merita ob inimicitias habitatorum odiū exercere. Ita Carthago & Corinthus, quæ urbes prius uno tempore deletæ fuerant, tunc simul quasi reuiuiscere ceperunt, olim claræ rursus futuræ. Hæc Cæsare peragente, magna populum Romanum cupiditas incelsit,

L. Bacili casus.

Magistratibus à Dictatore creatis, quæ permissa.

An. V. C. 710.

Corinthus & Carthago instauratæ et colonie factæ.

n. 2. Crassum,

Parthicum bel-
lum Caesari mā-
datum.
Magistratus
in triennium in-
sequens consti-
tuti.

P. Ventidius.

Crassum, amissumque cum eo exercitum ulciscendi, spesque Parthos debellari diu id igitur bellum Caesari unanimi consensu decreuerunt, summoque ad id studio sese comparauerunt. Ac praeter caetera quae eius belli causa agebant, ut & administratorum copia Caesari esset, & eo absente neque sine magistratibus urbs esset, neque si ipsa eos delegisset ciuitas, res ad motus intestinos rediret, magistratus iam ante ad totum triennium (tantum enim temporis Parthicae expeditioni impendendum existimabant) constituere intenderunt, qui tamen non omnes tum ordinati sunt. Horum dimidia partem Caesar, quod lege quadam ei concessum fuerat, re ipsa autem omnes designabat. Eodem anno primum sex Aediles sunt constituti, duo Patricij, qui Cereris Aediles uocarentur, quatuor plebei. isque mos ad nostram usque aetate exinde perductus est. Praetores autem creati sunt sedecim: ne hi quidem secundum instituta maiorum. Inter hos Praetura P. Ventidii etiam obtigit. Is Ventidius, ut supra demonstraui, ex agro Piceno oriundus erat, in belloque quod a socijs contra Romanos gestum est, ipse quoque aduersus urbem arma tulerat, eumque captum Pompeius Strabo in triumpho uinctum duxerat. Post dimissus, successu temporis in Senatum lectus, ac tum a Caesare Praetor creatus fuit: ac tantos progressus fecit, ut Parthos deinde superauerit, ac de ijs triumphauerit. Ac magistratus quidem, qui primo proximo anno Rempublicam administrarent, omnes tum designati sunt, in secundum autem annum Consules tantum & Tribuni plebis, tantum abfuit, ut tertij quoque anni magistratus ordinarentur. Caesar autem his iisdem duobus annis Dictator futurus, Magistros equitum sibi alios, atque horum alterum Octauium, adolescentulum etiamnum, delegit: ipse Dolobellam pro se Consulem esse iussit, Antonio Consulatum ad finem usque eius anni gerente. Lepido Galliam Narbonensem, Hispaniamque finitimam ei prouinciae mandauit. Ita in Antonio, Lepidique locum duos alios Magistros equitum suffecit. cum enim plurimis beneficia deberet, his magistratibus, ac sacerdotibus collatis eis satisfecit: itaque xv sacerdotibus unum, collegio septenario tres addidit.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER QUADRAGESIMVS QVARTVS,

Guil. Xylandro Augustano interprete.

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI

De decretis in honorem Caesaris factis.

De conspiratione in mortem Caesaris inita.

Vt Caesar interfectus sit.

Vt Senatusconsulto mutuarum iniuriarum memoria sit prohibita.

Quomodo Caesar sepultus fuerit, oratioque in eius funere habita.

(equitum.

Continentur autem haec omnia eo adhuc anno, quo Caesar Dictator v. fuit, M. Antonio magistro

TAQVE Caesar ad bellum aduersus Parthos se hoc modo parabat. Enimvero sceleratus furor certos quosdam homines inuasit, qui & suos Caesari honores inuidebant, & eum sibi praelatum aegre ferebant, ut eum iniusta caede perimerent: idque facinus & nouum nomen peruersa hominum opinione inuenit, & decreta populi Romani inuertit, iterumque ex concordia seditiones, ciuiliaque bella Romae intulit: quippe et si ea illi praescriptione usi sint, se Caesare sublato populum

pulum in libertatem asseruisse, re uera tamen & impiè ei perniciem machinati sunt, & urbem recta iam Reipublicæ administratione uti incipientem in seditiones coniecerunt. Equidem populi in Reipub. principatus nomen speciosum habet, uideturq; ex legum æqualitate non plus uni quàm alteri tribuere: uerùm ipsa re comprobatur nihil ei cum sua appellatione cõuenire. Contrà monarchiæ nomen auditu difficile, penes unum tamē summam esse Reipublicæ, cõducibile omnium maxime est. Facilius enim unus quispiam uir bonus, quàm multi, reperit: ac si hunc inueniri difficulter quidam existimant, omnino fateri illi coguntur impossibile esse, ut multi boni inueniantur, quando uirtuosos esse multos consentaneum non est. Quo fit, ut si quis summæ rerum uitiosus præsit, tamē satius id sit, quàm à sui similiū multitudinē Rempublicam administrari. Cuius rei fidem facere possunt res gestæ Græcorum, barbarorumq; & ipsorum etiam Romanorum: nimirum cum semper & præstantiora longè, & plura sub regibus quàm sub populari gubernatione urbes ac priuati ciues beneficia adepti fuerint, longeq; minus rerum aduersarum sub unius, quàm multitudinis sub imperio sustinuerint. Ac si qua aliquando Respublica sub populari administratione floruit, id tantisper durauit, dum neque ad magnitudinem, neque ad uires altiores peruenissent: tum enim ex rebus secundis libido, inuidia ex cõtentionib. apud eas exortæ sunt. Proinde in urbe Roma, quæ eo tempore tanta erat, præstantissimas partes orbis terrarū, quæ quidem notæ essent, ferè omnes possidebat, multis, uarijsq; inter se diuersis moribus, gentibus imperabat, diuitias immensas habebat, omnis generis rerum gestarum successu publicè priuatimq; usa fuerat, in populari Reipublicæ statu impossibile erat ciues animis suis moderari: atqui continentia sublata ut concordēs permanerent, id adhuc minus fieri poterat. Quæ si cum animis suis M. Brutus, & C. Cæsius reputassent, nunquam præsidem procuratoremq; Reipublicæ necassent, neq; sibi, alijsq; qui ea tempestate uiuebant, hominibus ita infinitorum malorū autores fuissent. Cæterum res ita acta est. Quanquam Cæsarem in inuidiam (quæ ei causa mortis fuit) ipsi præsertim Senatores adduxerunt, primò nouis immodicisq; honoribus hominē erigentes, inflantesq; deinde eorundem causa reprehendentes obtrectantesq; quod promptius æ quo eos accepisset, maioriq; ab ijs fastu uteretur: tamen ipse etiā inuidiæ eius causam aliquā præbuit, quod nonnullos admisisset, dignumq; se ijs re uera iudicari credidisset. Maior tamen Senatorum culpa fuit, qui dum eos honores Cæsari tanquam digno deferūt, decretis suis crimini eum obiecerunt: cum nec renuere omnia auderet, ne contemptui habere ea uideretur, nec si admisisset, tutus esse posset. Nam immoderati honores laudesq; leuitatem animi etiam modestissimo cuiq; afferunt, ut se iam tales esse, quales prædicantur, existiment. Porro autem decretos Cæsari honores, præter eos quos suprà recensuimus, hoc loco simul cõmemorabo, quanquam non omnes eodem tempore neque decreti, neq; approbati fuerint. Primum ei datum est, ut semper uteretur ueste triumphali, etiam intra urbem: deinde ut semper Curuli sella sederet, exceptis ludis: tum enim sessio ei in Tribunicio sub sellio cum ijs qui quoq; tempore Tribunatū plebis gererēt, cõcedebat: præterea, ut opima spolia in templo Iouis Feretrj suspenderet, quasi sua manu imperatorē hostium aliquem occidisset: ut eius lictores semper laureas coronas gestarent: ut ipse ferijs Latinis peractis, ex Albano in urbē curru inueheret. Ad hæc nomē Patris patriæ ei imposuerūt: ipsius imagi

*Democratia
Monarchiā po
tiores esse.*

*Causa odiorū
in Cæsarem.*

Nimie laudes.

*Honores Cæsa
ri decreti.*

ne pecuniam signauerunt: sacra publicè fieri natali eius die iusserunt: utq; in omnibus urbibus, omnibusq; Romę templis eius statua poneretur: in ipsis rostris duas ei statuas collocarunt, ciuica unam, alteram obsidionali corona insignem, quasi & ciues ab interitu, & urbem ab obsidione liberasset: in super nouæ Concordiæ templum ædificari, annumq; ibi festum celebrari iusserunt, quod Cæsar ipsis pacem restituisset. Eos honores cum Cæsar accepisset, ut Pontinas paludes iniecto aggere complanaret, Isthmumq; Pelopennesiæcum perfoderet ei mandatum est, utq; nouam Curiam extrueret. Erat enim Curia Hostilia cū resecta fuisset, denuò destructa, eo uerbo, quod ibi templum Felicitatis ponere instituisent: quod Lepidus cum magister equitū esset, absoluit: sed re ipsa ob hanc causam, ut ne in eo quidem loco Syllæ nomen superesset, ac noua Curia, Iulia uocaret: sicut et mensem, in quem Cæsaris natalis competebat, Iulium, unamq; tribum sorte ad hoc ipsum delectam, Iuliam cognominauerunt: quinetiam decretum, ut Censor solus, idq; quandiu uiueret, esset: utq; eodem quo Tribuniplexis, beneficio uteretur, nimirum ut qui ei uel uerbo uel re iniuriā intulisset, is ut sacrilegio ac piaculo sese obligasse existimaret: ut si filius Cæsari nasceretur, is summus Pontifex constitueretur. His, cum ea Cæsar læto animo accepisset, additum est, ut sella aurata uteretur: statuaq; ei posita est, qualis regibus quondam: additum quoq; ex equitibus & Senatoribus satellitium: item ut quotannis uota pro salute eius publicè fierent, ut per fortunam eius iusiurandū ecociperetur, ut omnia quæ acturus foret, rata haberent, ut quinquennialia ei tanquam Heroi, festa agerentur. tertium item quoddam collegium sacerdotum, qui Lupercalia celebrarent, institutum, inq; Iulij uocati sunt, unusq; ei ludorum gladiatoriorum singulorum, siue ij Romæ, siue alibi in Italia ederentur, dies consecratus est. Cum hæc etiam Cæsari placuissent, iam in theatra etiam sellam eius auream, coronamq; gemmis auroq; præsignem, (qui honor aliàs Dñs tribui solebat) inferri, atq; in Circum etiam introduci à multitudine iusserunt: deniq; Iouis ipsi cognomentum palam imposuerunt, Templumq; ei Clementiæ dedicari iusserunt, sacerdotioq; eius Antonium, quasi Flaminem Dialem aliquem, præfecerunt. Enimuerò hoc potissimum animi eorum sententiam declarauit, quod dum hæc decernerent, interim sepulcrum ei intra mœnia uti fieret permiserunt, decreta hæc in argenteis columnis, literis aureis perscripserunt, easq; sub pedibus Iouis Capitolini collocauerunt, quo satis ipsum aperte admonebant, ut se hominem esse intelligeret. Initio enim honores ei detulerant, cum animo moderato ijs usum existimarent: post tum his eum gaudere, (perpaucos enim non admiserat) sentirent, identidem alios aliosq; ultra modū accumulauerunt, alij studio adulandi eum nimio, alij ut eum obtreccationibus exponerent. Quippe inuenti sunt, qui potestatem ipsi cum quibuscunq; uellet foeminis rem habendi permitterent. nam plurimis etiam tum quinquagenario maior utebatur. Maior tamen pars hæc eo agebant, ut ipsi in maiorem inuidiā reprehensionemq; adducto, perniciem maturarent, idq; consilium euentus probauit. Quanquam ipse Cæsar insidiarum securum sese existimabat, quod nec ab his eas qui hos ipsi honores decreuissent, neq; ab alijs etiam, hos nimirū metuentibus, structū iri putabat: quæ causa ei fuit, cur satellitio Senatorū ac Equitū recusato, etiam corporis sui stipatores à se remoueret.

Antonius Flaminem Dialem Cæsaris.

Cæsar Senatus non assurgit.

* * *

Cum enim quadam die in Senatu de summis ac multis Cæsari deferendis honoribus

honoribus sententiæ latæ essent, eosq; unanimi consensu præter Calsium, quosdamq; alios (de quibus iam tum quod ei minus cuperent, fama increbruerat, idq; euidentissimo Cæsaris clementiæ argumento, impunè faciebant) omnes decreuissent, ad eumq; in uestibulo Veneris templi sedentem, ut decreta hæc ei annuntiarent (absente enim ipso huiusmodi res agebantur, ut non à coactis, sed ultrò uolentibus agi uiderentur) accessissent, non assurrexit, sed sedens Senatum ad se uenire passus est. Id siue fatali quodam errore, siue nimio gaudio correptus admiserit, non constat: certè tantam ea res non Senatorum modò, sed reliquorum etiam iram aduersus ipsum excitauit, ut excusationē percussoribus eius uel præcipuam præbuerit. Quod enim nonnulli purgandi Cæsaris causa postea attulerunt, profluvio eum uentris laborasse, ueritumq; ne inter assurgendum alium deijceret, confedisse, id propterea creditum nō est, quòd paulo post pedibus ipse domum rediuerit: sed fastu elatum hoc fecisse suspicabantur: eumq; superbiæ nomine odio prosequabantur, quem immodicos honores deferendo ipsi superbium reddiderant. Accessit hoc etiam ad augendam suspicionem, quòd deinde Dictatorem se perpetuum creari passus erat. Itaq; Cæsare talem sese gerente, iam ei ab inimicis haud dubiè insidiæ parabantur, qui ut etià amicissimorum ei hominum odia aduersus eum excitarēt, cum alijs calumnijs eum petiuerunt, tum regem quoq; uocauerunt, idq; nomen diuulgauerunt. Id nomen cum Cæsar recusaret, ac qui ita se salutassent aliquādo increpuisset, neque tamen quicquam ageret quo se id nomen uerè ægrè ferre probaret, illi clam imagini ipsius quæ pro rostris stabat, diadema imposuerūt: id à C. Epidio, & L. Cestio Flacco Tribunis plebis detractū cum esset, quamuis ij neq; ignominiosum quicquā dixissent, & ipsum apud plebem laudassent, quòd huiusmodi honores non desideraret, molestissimè tulit, ægreq; se quin in eos aliquid statueret, cōtinuit. Sed post, cum ab Albano in urbem equo aduehentem, nonnulli regem salutassent, atq; ipse quidem non regem se, sed Cæsarem esse respondisset, idē uerò Tribunis plebis ei qui primus regis nomine Cæsarem appellasset, diem dixissent, iam ab ira superatus, ac tanquam ab illis aduersum se tumultus excitarentur, ingenti indignatione eā ob rem commotus, tamen ultionem aliquādiu distulit. Cum uerò Tribuni illi post paulò promulgationem ederent, neq; licere sibi, neq; tutum esse de Republica liberè agere querentes, summo dolore affectus, in Curiam eos adduxit, accusauitq; & sententias de eorū pœna rogauit. Ac tametsi nō deerant, qui capite plectendos eos censebant, tamen uitæ eorū parcens, opera Heluij Cinnae collegæ sui, Tribunatu spoliatos Senatu mouit. Idq; ij gratum habuerunt, aut certè simulauerunt gratum sibi euenisse, quòd iam nihil opus habentes subeundorum libertatis in Republica curanda retinendæ causa periculorum, tutò quæ agerētur inspicere possent: Cæsari uerò uitio datum est, quòd cum odio prosequi deberet eos, qui ipsi regis nomen obtulissent, ijs omisis Tribunos plebis accusasset. Hæc cum ad hunc modū euenissent, alia insuper res incidit, quæ euidentius argueret, ipsum regium nomen uerbis respuere, re uerò ipsa affectare. Luper calibus enim cum pro rostris aurea in sella cōsedisset, regia ueste, aureaq; corona exornatus, Antonius eum cum collegis sacerdotibus, regem salutauit, diademaq; imponens: Hoc, inquit, populus tibi per me exhibet: Cæsar responso dato, solum Iouem Romanorum regem esse, missoq; in Capitolium diademate, nihil omnino succensuit, quin etiam in acta publica referri iussit, regnum se à populo sibi per

*Cæsar rex nominatur.
C. Epidius.
L. Cestius Flaccus.*

Tribuni plebis à Cæsare magistratu depositi.

Antonius Lupercalibus Cæsarem regē salutauit.

Consulem oblatum, nō accepisse. Hinc suspicio insinuauit, id ita ex composito actum esse, ac Cæsarem regis nomen expetentē, ut id susciperet coactū uideri uelle. Itaq; odijs aduersum Cæsarem iam multorum flagrantibus, magnanimus quisq;

Brutumq; & priuatim accedentes hortabant, & publicē incitabāt. Quia enim idem cum nobili illo Bruto, qui Tarquinius quondam deiecerat, nomen gerebat (quanquam hic quidem Brutus nullam progeniem reliquerat, sed quos solos habebat duos filios adolescentulos etiam nū ipse interfecerat) ea nominis communitate abusi, M. Brutum ab illo Bruto ortum ferebant, ut ad simile facinus, quasi id generi suo conueniens, hominem excitarent, subiectis eius rei causa crebris literis, subindeq; acclamātes: O' Brute, Brute, dictitantesq; Bruto aliquo sibi opus esse: ipsiusq; adeo prisci illius Bruti statuæ subscripserunt: Vtinam uiueres. Tribunali etiam M. Bruti (præturam enim gerebat) inscripserunt: Dormis Brute, ac non es Brutus. Hæc igitur Brutum ad insidias Cæsari faciendas incitauerunt: quò faciebat, quò iam antè ab initio contra Cæsarem arma tulerat, quanquam post ab eo beneficijs affectus: quodq; Catonis eius qui Vticensis (uti supra ostendi) cognomentum inuenit, & sororis filius, & gener erat. Atque

Porcie fortitudo.

coniugem eius Porciam, solam ex omnibus mulieribus perhibent consciā insidiarum fuisse. Ea cum maritum hac ipsa de re cum animo suo deliberantem offendisset, percontata ecquid sollicitus esset, posteaquā nullū responsum tulit, suspicata à Bruto sibi fidem non haberi propter infirmitatem corporis, ne quid fortè quæstioni subiecta, eiq; perferendæ impar, enunciaret, magnam rem ausa est. Vt enim periculum sui ipsius faceret, posset ne aduersum tormenta perdurare, uulnus clām femori suo ipsa inflixit: cumq; dolori non succumberet, cōtempto uulnere, ad Brutum progressa: Tu quidē, inquit, mi uir, quamuis animum meum arcani satis fidum custodem credebās, tamen communem hominum opinionem secutus, diffidebas corpori meo: ego autem hoc quoque tacurnitatem seruare posse depræhendi. His dictis, femur ei ostendit, causamq; uulneris exposuit: Proinde, inquit, audacter mihi occulta tua consilia aperi. neq; enim adeo muliebri sum natura, ut me ad efferendum arcanum uel flamma, uel flagra, uel stimuli adigere possint. Quòd si fidem mihi nō habueris, nemo iam me uel Catonis esse filiam, uel tuam uxorem existimare debet, nisi mortem uitæ prætulero. Quibus auditis Brutus, uirtutē mulieris admiratus, ipse quoq; animo inde magis confirmatus, totam rem coniugi enarrauit, Caiumq; postea Cassium sororis suæ maritum, quem ipsum quoq; Cæsar salute donatum Prætura insuper ornauerat, aliosq; nonnullos idem sentientes sibi adiunxit, ut iam eorum qui in Cæsaris necem conspirassent, haud exiguus esset numerus. Ego autē cur cæterorum nominibus recensendis molestus esse debeam, non uideo: Trebonium tamen, ac D. Brutum, quem Iunium quoq; & Albinū uocauerunt,

C. Cassius.

silentio præterire non possum, qui summis à Cæsare affecti beneficijs, ac D. quidem Brutus Consul etiam in secundum annum constitutus, tamen ei uitæ periculum creârunt. Parum absuit quin ipsorum consilia manifesta fierent, cum ob multitudinem consociorum (quanquam Cæsar nullum de huiusmodi re indicium admittebat, deferentesq; ad se id genus sermones magnis pœnis coercebat) tum ob cunctationem, quippe reuerentur adhuc tamen Cæsarem, ac tametsi nullis stipatoribus utebatur, tamen metuentes sibi ab his, qui Cæsari semper aderant, rem extrahebant, ut iam discrimen ipsi

Trebonius, & D. Brutus, insidiarum contra Cæsarem socij.

plis impenderet, ne manifesti insidiarum facti perirent: neque id effugissent, nisi præter animi sui sententiam coacti fuissent institutum accelerare. Enimvero sparsus fuerat rumor, siue is uerus fuit, siue (uti fieri plerumque solet) confictus, sacerdotes, quos Quindecimuiros uocabant, perhibere, ita Sibyllæ uaticinio prædictum esse, Parthos nisi à rege subigi non posse: eos igitur Occasio matris
randarum insi-
diarum. uiros de appellatione regis Cæsari tribuenda relatu-
rum uerum esse iudicarent: atque etiam magistratibus dicendam fore sententiam in tanta rei deliberatione. Itaque Brutus & Cæsius (qui ipsi quoque magistratum gerebant) cum neque contradicere, neque tacere sibi integrum fore cerne-
rent, insidias antequam de eo negotio quidquam statueret, maturare decreuerunt. Proinde Curiam ad eam rem peragendam delegerunt, nam & Cæsare, qui in eo quidem loco minime aduersi quicquam metueret, insidijs opportuniorē futurum, & gladios se facile habituros, qui in scrinijs loco libellorum collocati importarentur, tum cæteros inermes non posse succurrere Cæsari sperabant: ac si quis omnino id conaturus esset, habituros se auxilium gladiatorum, quos multos in Pompeij theatro, à quo non procul Curia aberat, tantum ad spectaculum exhibendum adornauerat. His constitutis, postquam dies rei destinata appetijt, in Curiam conuenerunt, Cæsaremque ad se uocauerunt. Cæsari insidias & uates denunciau-
Cæsari interi-
tum prædican-
tia signa. erant, & insomnia. Ea enim nocte, quæ cædis eius diem præcessit, uxor eius domum suam corruisse, uirumque à quibusdam confossum in sinum suum confugere secundum quietem putauit. Cæsar in somnis sibi supra nubes sublimis ferri, ac Iouis dextram tangere uisus est: præterea arma Martis, quæ secundum instituta maiorum apud ipsum, summum Pontificem, asseruabantur, noctu sonitum magnum ediderunt, foresque cubiculi sponte patuerunt: hostijs quæ eorum causa fiebant, litatum non est: aues etiam domo eum exire prohibuerunt. Id quoque post peractam cædem in omen tractum est, quod sellam eius auream, cum uenire cunctaretur ipse, famulus Curia extulit, existimans ea posthac opus non futurum. His de causis moras faciente Cæsare, ueriti conspiratores ne dilato negotio (iam enim domi eam diem mansurus Cæsar ferebatur) insidias patefierent, ipsique comprehenderetur, D. Brutum, qui Cæsaris summus amicus habebatur, mittunt, qui eum in Curiam adduceret. Is eleuatis omnibus quas Cæsar prætendebat causis, Senatūque dicens magnopere eum cupere uidere, Cæsarem ut prodiret permouit. Domo exente eo, statua quædam ipsius in uestibulo posita, sponte decidit, ac comminuta est. Etenim erat omnino Cæsari ea die moriendum. Igitur neque hoc omine motus est, neque insidias sibi has indicanti animū aduertit, oblatumque sibi libellum, in quo omnia quæ in ipsius perniciem erant præparata, accuratè consignata erant, non legit, rem non necessariam eo contineri putans. Erat omnino tanta animi fiducia, ut uati quoque, qui iam ante ipsum ut hanc diem caueret, monuerat, per iocum diceret: Vbi ergo tuæ prædictiones, an non diem hanc, quam tu metuebas, me uiuo adesse uides? isque aliud nihil respondit, quam adesse quidem eam diem, non tamen præterisse. Vbi in Curiam Cæsar uenit, Antoniū Treboniū extra Curiam detinuit Cur Antonius
& Lepidus non
simul cum Cæ-
sare necati. (etsi enim statuerant Antonium quoque, Lepidumque simul occidere, tamen ne multitudinem cæsorū calumniæ de se locum præberent, quasi non liberandæ urbis, quod præ se ferebant, sed dominationis parandæ causa negotium suscepissent, consiliū solius Cæsaris necandi prætulerunt, Antoniumque ei neci interesse noluerunt, Lepidus enim apud exercitū in suburbio erat) Cæsar in Senatu occiditur. reliqui Cæsari confestim circumfusi, quippe is homo ad congressus collo-
quiaque

quiaque facilis, ut quisquam alius, natura erat, omnis suspicionis tollenda causa alij confabulari, alij deprecari ceperunt. Postquam uero tempus rei agenda uenit, tanquam quidam gratiarum agendarum causa accedens, togam Caesari ab humero detraxit: id enim signum conuenerat inter eos ut daretur, ceteri undique impetu facto multis uulneribus confecerunt, propter instantem multitudinem neque loqui, neque agere quicquam ualentem, sed ueste capiti obducta ictibus se prebentem. Ita enim rei ueritas habet: quanquam non desint, qui Bruto uiolentam plagam inferenti dixisse ferant: Tu ne etiam si

*Tumultus à ca
de Caesaris.* stabant, quod ea caedes subito nemine expectante edita erat, & neque de percussoribus, neque de eorum numero, consilioque constabat, omnes quasi in periculo futuros trepidatio incelsit, obuiosque sibi iidem perterruerunt, nihil certi dicentes, atque hoc tantum clamantes: Fuge, claude, fuge, claude. Eum clamorem alij ab alijs acceptum propagarunt, urbeque luctu repleta, ipsi in officinas domosque confugientes sese abdiderunt: quanquam Caesaris percussores recta in forum contenderant, & satis cum habitu, tum uociferando ostendebant nihil esse timendum, subindeque Ciceronem nomine uocabant. Ceterum plebs, quae neque credebat uera eos loqui, neque sedari facile poterat, uix tandem, idque aegre admodum, cum neminem caedi, nemini manus iniici uideret, animo recepto trepidandi tumultuandique sine facto conqueiuit. Populo in concionem congregato, caedis autores multis contra Caesarem, ac pro statu Reipublice populari uerbis factis, bono animo ciues esse iusserunt, nihilque mali metuere, non enim Caesarem a se ideo occisum, ut uel dominationem, uel commodum aliquod aliud proprium inde haberet, sed ut libertate, legumque usu restituto Respublica recte administrari posset. His uerbis, eoque in primis, quod neminem quenquam laedebant, multitudinem pacauerunt, ipsi ne uicissim aliorum insidijs impeterentur, in Capitolium, tanquam deos comprecaturi, concesserunt, ibique diem istam, noctemque exegerunt. Sub uesperam alij quidem etiam primarij uiri eodem se contulerunt, qui etsi negotij huius participes minimè fuerant, quia tamen laudari id factum uidebant, in partem gloriae, & praemiorum quae sperabantur, uenire cupiebant: Sed iustissime euenit, ut in contrarium eis hoc consilium uerteret, nam neque nomen huius facinoris, à cuius communicatione omnino abfuerant, adepti sunt, & in eadem pericula quae percussores Caesaris post

*Caesaris per-
cussores in Ca-
pitulum con-
cedunt.* sustinuerunt, ipsi quoque ut insidiarum socij, peruenerunt. Haec cernens Dolobella Con-

*Dolobella Con-
sulatum inua-
dit.* sulatum, ipse quoque cessandum sibi minimè ratus, Consulatum, quanquam is nondum ad ipsum pertinebat, inuasit, habitaque oratione quadam de re praesenti, in Capitolium ipse quoque ascendit. Interim Lepidus his quae acta essent, cognitis, noctu forum militibus occupauit, concionemque contra percussores Caesaris sub auroram habuit. Antonius autem, quanquam statim Caesare occiso fugerat, proiectaque, quod facilius lateret, ueste Consulari, sese occuluerat ea nocte, tamen ubi percussores in Capitolio, Lepidum in foro esse intellexit, Senatu in Telluris templum conuocato, de statu rerum praesenti retulit. Ibi cum uariae uarie affectorum sententiae dicerentur, Cicero, cuius auctoritati obtemperatum etiam est, in haec uerba disseruit:

*Ciceronis ora-
tio in Senatu,
qua mutuo a-
bolendas obli-
uione perpe-
tua praeteritas
iniurias suadet.* Omnibus ego, P. C. in consultationibus neque gratiam spectandam, neque odia esse existimo, sed eam unumquenque sententiam debere dicere, quam ipse optimam esse censeat. Quippe iniquum fuerit, cum Praetores Consul-
lesque nostros omnia ex praescripto recte rationis agere iubeamus, ipsi etiam
fortuna

fortuna præstanda sit, si quid minus rectè gesserint, nos in deliberando, ubi suam quilibet sententiam in sua potestate omnino habet, priuatarum cupiditatum causa commodum Reipublicæ prodere. His ego de causis cum arbitrer semper nobis in consilio capiendo æquitatis rationem habendam esse, id eo magis in præsentī negotio nobis faciendum censeo, quòd uideo nos, si omīssis non necessarijs rebus concordia seruemus, salutē nostrę consulere, aliosq; etiam nolentes nobis coniungere posse.

*

uereor autem, ne malè, sed initio orationis nolo quicquā durius dicere. Superioribus quidem temporibus aliquādiu is fuit Reipublicæ status, ut eam hi qui plurimum armis possent, obtinerent: ipsi nobis quid decernendum esset præscriberent, nō nos quid ipsis agendum esset, prospiceremus. Nunc eò res redierunt, ut in nostra sint omnia potestate, penesq; nos sit potestas aut concordiam, cumq; ea libertatem, aut dissensiones iterum ac ciuilia bella, dominumq; exinde deligendi. Id enim Senatusconsultum, quod hodie facieris, omnes etiam alij sequuntur. Quæ cum, ut quidem mea fert sententia, ita sese habeant, censeo nobis omnibus inuicem inimicitijs, ac contentionibus, aut quicquid id tandem malū est, omīssis, ad pristinam illam pacē, amicitiam, concordiamq; redeundum esse, id certè, si nihil aliud præterea, expendentibus, quòd quandiu his usi sumus in Republica procuranda, regiones, diuitias, gloriā, sociosq; nobis parauimus: postquam ad intestinas clades deuenimus, non modò nihil nostris rebus accessisse, sed longè omnia deteriora facta. Tantum uerò abest, ut ego aliquid aliud esse existimem, quod in præsentiarum salutem urbi afferre possit, ut nisi nos concordia auctores citò, adeoq; iam iam fiamus, restitui urbem in integrum non posse iudicem. Vera autem esse quæ dico, ita cognoscetis, si & præsentem conditionem inspexeritis, & antiqua memoria repetieritis. Nōne enim uidetis, populum iterum diuidi, diuelliq; aliosq; hæc, alios diuersa sentientes, in duas iam diuisas partes, bina castra habere: atq; hos quidem Capitoliū occupasse, quasi terrò à Gallis impendēte: alios in foro se ad oppugnandū Capitoliū parare, quasi Carthaginenses ipsi, ac non etiam Romani essent? Non ne audistis, ut prius quoq; sæpius dissensionibus coortis, alij Auentinum ac Capitoliū, alij Sacrum montem tenuerint? Atqui hi, quoties æquis conditionibus, aut alteri alteris modicum quicquam de suo iure concedentes, in gratiam rediissent, statim odiorum fine facto reliquum temporis in pace & concordia exegerunt, ita ut multa magnaq; bella comuni opera feliciter cōfecerint: quoties autem ad cædes peruenissent, alteri acceptas iniurias ulciscendi cupiditate, alteri ne qua in re inferiores fuisse uiderentur, contendendi studio decepti, nihil unquam commodum ipsis euenit. Quorum enim attinet Valerium, Horatium, Saturninum, Glauciam, Gracchosq; uobis ex æquo hæc mecum cognoscentibus, pluribus uerbis commemorare? Quæ cum exempla non peregrina, sed domestica habeatis, ne cunctemini ista quidem imitari, hæc uerò uitare: sed cum res ipsa euentum consiliorum uestrorum comprobatur uobis exhibeat, nō iam orationem meam, quasi nuda uerba, considerate, sed ita accipite, ut quæ Reipublicę ex usu sint, ac ipsa iam re se probent: neque enim spem incertam cogitatione quadam dubia consecrandam, sed certitudinem consiliorum fidei quodam quasi uadimonio confirmatam animo præcipiendam habetis. Ac quanquā quid uobis in deliberando sit sequendum, à domesticis maiorum nostrorum (quemadmodum dixi) exemplis petere potestis, ut mihi extraneis docu-

mentis

*Athenienses
quemadmodū
obliuione inu-
riarum aboli-
ta Rempubli-
cam restitue-
rint.*

*Incerta fortu-
na in ciuilibus
motibus.*

*Exempla dome-
stica proponit.
Marius.
Sylla.*

Lepidus.

Sertorius.

*Cladium acce-
ptarum bello
Pōpeij & Cae-
sar's enumera-
tio.*

mentis utendū esse non ducam: tamen cum infinita in mediū possim addu-
cere, unum cōmemorabo optime antiquissimæq; urbis, à qua etiā petere le-
ges certas maiores nostri nō dedignati sunt, quòd turpe utiq; sit futurū, nos
qui tantū uiribus atq; iudicio Athenienses prestamus, in capiendo consilio
ab ijs superari. Hi uerò (de re nota loquor) olim dissidijs ciuilibus agitati,
atq; hinc bello à Lacedæmonijs attriti, subq; ciuiū potentiorē tyrannidem
redacti, non antè exitum suis calamitatibus inuenerūt, quàm pacificatione
cōposita, memoriā omniū malorū, quæ passi erant plurima à se inuicem ac
grauissima, abolerēt, ita ut iniuriā acceptam nō modò iure persequi, sed ne
reminisci quidē ulli liceret. Postquam ita resipuerūt, nō à tyrannide modò
& discordijs liberati sunt, sed cæteris etiam rebus secundis usi, urbem suam
recuperarunt, deniq; sæpenumero salutem perniciemq; ipsorum Lacedæ-
moniorū, Thebanorumq; in sua manu positam habuerunt. Quòd si hi, qui
custodibus captis ex Piræo in urbem uenerunt, de urbis habitatoribus uin-
dictam sumere uoluissent ob acceptas iniurias, facinus fortassis causam sa-
tis honestam habens perpetrassent, mala tamen & intulissent multa, & acce-
pissent. Nam quemadmodum ijs præter suam spem superiores facti fuerāt,
ita fieri poterat ut rursus inopinatò succumberent. Nam in id quidem ge-
nus reb. nulla inest constantia, nec qui semel præualuit, uictoria omnino po-
titus est: sed multi cum suis rebus considerent, in calamitatē inciderunt, mul-
ti ulcisci alios cupientes, ipsi unā perierunt. Neque enim qui rebus aduersis
premuntur, quantumuis iniurijs aliorum sint expositi, semper eam sortem
perferunt, neque potentia, utcunq; aliquandiu perduret, semper prospero
successu utitur: sed utrunq; inopinatē humanarum rerum uiciū situdini, for-
tunæq; inconstantia obnoxium, sæpenumero non pro sua spe, sed improui-
sā horum mutatione momenta accipit. His igitur de causis quidam, atq; ex
studio contendendi (uehemens enim est omnis homo, cum uel affectus est
iniuria, uel affectum se esse putat) supra uires suas audacia efferuntur, & ul-
trā quàm robore suo possint, decertandi studio flagrant, aut superaturos se
sperantes, aut certè non sine clade inimici perituros. Hi quidem modò uin-
centes, modò uicti, alternisq; clades accipiētes edētesq; partim penitus pe-
reunt, partim misera, atq; (ut prouerbio dicitur) Cadmea uictoria potiunt:
tuncq; demum sentiunt se malè de rebus suis statuisse, cum id nihil iam pro-
dest. Quod ita se habere, res ipsa uos docuit, atq; agedum considerate. Ali-
quandiu in ciuilibus seditionibus Marius præualuit: deinde profligatus, co-
pijs iterū coactis quid egerit, satis uobis liquet. Similiter Sylla (ut Cinna,
Carbonemq; & reliquos qui in medio fuerunt, præteream) cum primò po-
tentia præstaret, post superatus, iterum dominatione potitus, nihil crudeli-
tatis sibi reliquum fecit: ne quid iam de Mario iuniore, Cinna, Carbonē ue-
dicam. Post hos Lepidus, quasi uindictam de his sumpturus, peculiarē ipse
seditionem excitauit, uniuersamq; propemodum Italiam cōturbauit. Post-
quam hoc quoq; exonerati sumus, nostis quot quantisq; nos incommodis
Sertorius, reliquiq; exules cum eo affecerint. Iam ut Catilinam, Clodiumq;
taceam, non ne Pompeius, ipseq; Cæsar primò bellum alter alteri fecerunt,
ne affinitate quidem eos inhibente: deinde innumeris miserijs non urbem
modò, aut Italiam, sed totum ferè orbem terrarum impleuerunt: Mortem
ne igitur Pompeij, ingētemq; ciuium istam cladem, quies excepit: minimè
uerò, cum & Africa & Hispania conscia sint multitudinis eorum, qui ibi
occubuerunt. Quid quòd ne sic quidem pacata sunt res: lacet enim Cæsar
ita

ita interfectus, occupatū est Capitolium, forum armis repletum est, terror urbem occupauit. Ita ubi ciues seditiones mouere inceperunt, uimq; ui ulci sci student, neque æquitate humanitate ue uindictam, sed cupiditate armorumq; licentiā metiuntur, necessariò calamitates quasi orbe quodam semper reuoluuntur, cōtinentiq; successione mala malis redduntur. Res enim secūde in libidinem mortalibus exundāt, ut nullum cupiditatibus modum statuunt: contrā calamitatibus pressos, ira malorū exagitat, ut cum non confestim perierint, ulcisci eos à quibus afflictī sunt, cōcupiscant, donec animū suum exatiant. Reliqua multitudo, etiam si nullam rerum societatem cum his cōtraxerit, tamen oppressorū misericordia, metuq; eiusdē sortis, odioq; eius quæ præualuit, ac spe eiusdem licentiæ adipiscēdæ, miseris opitulatur. Ita fit, ut hi quoq; ciues, qui neutram partem antè sequebātur, in seditionis partem ipsi quoq; alliciantur, aliq; subinde alijs sub specie ultionis (quam semper hi qui oppressi sunt, exigunt) in uindicanis iniurijs succedāt, idq; malum quasi legitimū iam in orbem recurrat, quibus uicibus cum alijs alias priuati pereant, ipsam interim Rempublicam omnes ex æquo pessundant. An' non uidetis, quanto temporis spacio nos inuicem bello ciuili attriuerimus, quot & quanta mala exhauserimus, aut quod tandem indignum facinus à nobis prætermisum est? Quis enim numerum inire possit eius pecuniarum multitudinis, quam cum socijs ademissemus, deos despoliassemus, ipsi suprà quàm facultates nostræ ferrent, contulissemus, contra nos inuicē impendimus? Quis rationem subducere queat eius uirorum multitudinis, quæ periit, non quidem reliquorum istorum, quorum summa inuestigabilis est, sed equitum, senatorumq;, quorū unusquisq; bellis exteris uel uiuēs, uel moriēs uniuersam ciuitatē seruare potuisset? Quot enim Curtij, Decij, Fabij, Marcelli, Scipiones, occubuerunt, non profectò ut Samnites, Latinos, Hispanos, Carthaginenses ue profligarent, sed ut ipsi, pariterq; uictores interirent. Ac quamuis uel maxime lugendi sunt nobis hi qui in armis ceciderunt, tamen est cur æquiore animo eorum sit ferendus interitus: uolentes enim (siquidem is uelle dici debet, qui metu cogitur) in pugnā progressi sunt, mortemq; indignam quidem, sed uiro certē dignā oppetierunt, interq; spem uictoriæ sine sensu mortis occubuerūt. Qui uerò in domibus, in uis, in foro, in ipsa Curia, Capitolioq;, nec uiri tantum, sed mulieres, neq; ualida ætate solum, sed senes etiam, pueriq; misere sunt trucidati, eorū quis satis exitium deplorare possit? Quæ cum eiusmodi sint, ut neq; nos prioribus temporibus unquam ab uniuersis hostibus nostris tantam perniciem acceperimus, neq; illis intulerimus, quanta nos inuicem affecimus, tamen ab ægrè ferendo hæc, curaq; finem ijs nobis dignum statuendi ita absumus, ut gaudeamus insuper, ac dies festos ducamus, horumq; malorū autoribus benefactorum nomen tribuamus? Ego quidem non hominum nos uitam hanc, sed ferarum quarundam quibus se inuicem perdere natura est uixisse arbitror. Verum enim uerò quid præterita luctu prosequi attinet, quæ infecta quidē nunc reddemus? Quin præsentibus potius rebus prospicimus, quarū ego causā præteritorū mentionem feci, nō ut cōmunes calamitates (quæ utinā nobis nō accidissent) cōmemorē, sed ut uobis earū ratione habita persuadeā, ut saltē quod reliquū est adhuc, cōseruetis: ad id enim solum recordatio acceptorū malorū cōducit, ut nos ad cauenda similia incōmoda adhorter. In præsentī autē re id uobis facere maxime licet initio adhuc huius mali, ac à paucis etiam nū facta coitione, priusquam alteri sperantes se supe-

Circulus malorum in seditionibus.

Malorū præteritorum recordatio ad quid proficit.

o riores

Cōparatio puerorum castigatōis.

Summum ius, aliquādo summū est iniuria.

Senatusconsultum factum de obliuione prætoriorum malorum.

riores futuros, alteri indignè ferētes se abiectos esse, inconsideratè ad rem armis decernendā cōtra suū ipsorū cōmodum efferant. Ei malo occurrere potestis sine labore, sine periculo, sine impensa, sine cædibus, si hoc unū decretū feceritis, ut iniuriarū mutuò omnis aboleat memoria. Non enim id nunc est tempus, ut si quid à certis hominib. peccatū est, id in disquisitionē uocare, arguere, uindicareq; expediat. Neque enim de causa nunc aliqua cognoscitis, ut exquiretū ius dicendū sit, sed deliberatis quānam ratione præsens rerum status tutissimè componi possit, quod fieri non potest, nisi ad nonnulla conniueatis. Quemadmodum etiam in puerorum uitam non exactè inquirimus, sed multa dissimulare opus habemus, quippe cum mediocria delicta non extremis sint plectēda supplicijs, sed leniter castiganda: ita nos etiā qui patres populi nō tantū nomine, sed re uera sumus omnes, nō expedit in omnia curiose inquirere, ne id nostra stet omnium perniciē. Multa quidem sunt, quæ Cæsari uitio uerti possunt, ita ut iure casus uideri possit, multa etiam crimina obijci eius interfectōribus possunt, ut poena digni existimari queant: uerū hoc agere, hominū est nouas seditiōnes expetentium: qui autem rectè cōsultum rebus uolunt, non summum ius persequendo incommodare urbi, sed eam æquitate adhibita cōseruare decet. Itaque quæ iam antè euenerūt, eo modo quo grandines diluuiāq; accidere solent, nobis obtigisse rati, obliuioni mandate, & iam nunc agnoscētes uos inuicem gentiles esse ac ciues, ad concordiam redite. Neq; uerò suspicari quicquam uestūm debet, me propterea Cæsaris percussoribus gratificari, quòd ipse quoq; Pompeij partes secutus fuerim: quid enim uerbis opus est? cum censeā, persuasum uobis esse omnibus, me neq; amicitiam, neq; inimiciā ullam mei ipsius causa suscepisse, sed semper in amore odioq; uestrūm omnium commodum, publicamq; libertatem cōcordiamq; spectauisse. Igitur de mea quidem uoluntate dicere supersedebo, pauca quædam in rem uestram loquar. Ego tantum abest ut priuatę beneuolentię causa, ac non cura communis salutis hanc sententiam tulerim, ut etiam reliquis omnibus qui Cæsare adhuc rerum potiente contra leges ac consuetudinem patriæ deliquerunt, pœnam omnem remittendam censeam: neque id solū, sed ut honores, magistratus, donaq; ab eo sibi data retineant, quanquam in his sunt, cum quibus mihi non conueniat. Nam ut autor uobis ego nequaquam esse uelim huiusmodi aliquid agendi, huiusmodiq; magistratus deligendi: ita cum acta hæc iam sint, nihil mouēdum uobis statuo. Neq; enim tantum ad uos redire detrimentum potest, si certi quidam contra leges indigniq; ipsi ea habeant, quantum profuerit, quòd potētioribus nullum metum conturbationem ue offertis. Hæc mihi in præsentiā dicta sint, quæ res ipsa postulauit: postmodò rebus constitutis, etiam de reliquis cōsiliū capiemus.

Hac oratione Cicero Senatum permouit, ut Senatusconsultum facerent, ne quis acceptæ ab alio iniuriæ in posterum meminisset. Interim percussores Cæsaris militibus etiam promiserant, nihil se eorum quæ Cæsar egisset, rescissuros. Cum enim eos uehementer indignari animaduertissent, uerentes ne his quæ ipsis largitus fuerat Cæsar, spoliarentur, præoccupandos sibi eos antequam Senatus quicquam decerneret, statuerunt: euocatisq; ijs qui subter Capitolium aderant, in locum unde exaudiri ipsi possent, quæ ad institutum suum faciebant, apud eos locuti, literis in forum missis, polliciti sunt, se neq; adepturos quicquam cuiquam, neque alia ulla re læsuros, uniuersasq; Cæsaris actiones ratas esse iussuros, summisq; sese iuramentis

iuramentis obstringentes, uerè se hæc præstaturos, ad assensum eorum ani-
 mos impulerunt. Ita postquam etiam Senatusconsultum annunciatum est,
 cum milites iam Lepido dediti amplius non essent, eumq; exinde percusso-
 res non metuerent, ad pacificationem utrinq; concessum est, maximè Anto-
 niij opera: quanquam is longè aliud animo suo cõceptum habebat. Nam Le-
 pidus ulcisci uelle Cæsarem præ se ferens, nouas res affectabat. ac quoniam
 exercitum habebat, succedere in Cæsaris posse potentiam sperabat, eiusq;
 rei causa bellum adornabat. Sed Antonius cum hoc eius propositum per-
 spiceret, ipse autem nullis suffultus uiribus ad nouas res cõsurgere auderet,
 Lepido, ne is præualeret, persuasit ut maiori parti concederet. Itaq; pacifi-
 catum est ijs quæ decreta fuerant conditionibus: neq; tamen antè hi qui in
 Capitolio erant, descenderunt, quàm Lepidi Antonijq; filios obsides acce-
 perunt. Ita Brutus ad Lepidum, propinquum suum descendit, Cæsius ad
 Antonium, proposita securitate. Inter cœnandum cum (ut solet fieri) uarij
 sermones incidissent, Cæcium Antonius ecquem adhuc pugionem sub ala
 gestaret percontatus est: Nimirum (inquit ille) magnum admodum, si tu
 quoq; tyrannidem occupare cupiueris. His ita tum peractis, neque actum
 quicquam grauius præterea est, neq; expectatum: gaudebat populus à do-
 minatione Cæsaris liberatus. nec defuerunt qui eius cadauer inhumatum
 proijcere in animo haberent. Percussores ocioso animo, nulli præterea rei
 intenti, libertatis restitutores, tyrannicidæq; cognominabantur. Cæterum
 post recitato Cæsaris testamento, cum populus cognouisset Octauium à
 Cæsare adoptatum, Antonium uerò, D. Brutum, aliosq; percussorū quos-
 dam secundos hæredes institutos, munera alia alijs, populo autem hortos
 ad Tiberim, ac uiritim centenos uicenos, ut Octauius ipse autor est, ut alijs,
 et centenos sestertios legatos, animi eorum cõmoti sunt, eosq; Antonius
 uehementius adhuc irritauit, corpore in forum (cõsilio profectò perquam
 uacordī) illato, propositoq; sicut erat à cæde sanguinolentū, uulneribusq;
 extantibus, habita insuper oratione, (elegantī sanè ea, splendidaq; sed præ-
 senti rerum statui minimè conducibili) in hanc sententiam.

Lepidi et An-
tonij institutū.

Obsides.

Cæcij dictum.

Testamentum
Cæsaris recita-
tum.

M. Antonij o-
ratio funebri-
in Cæsarem.

Si me priuato Cæsar, Quirites, priuatus ipse etiam diem clausisset, longo
 sermone mihi usus non fuisset, neque singulas eius res gestas enumerandas
 habuissem, sed paucis de genere, educatione, moribusq; eius dictis, mentio
 neq; aliqua eorū quæ Reipublicæ causa gessisset, facta, perorassem, ne mo-
 lestiam his aliquā, qui Cæsari necessitate nulla iuncti essent, afferrem. Nunc
 cum is summum gerens apud nos magistratum perierit, ego autem proxi-
 mum ab eo magistratum administrem, necessariò duplici mihi sermone,
 qui & hæres ab eo sum dictus, & cum magistratu sum, utendum est, nihilq;
 eorum quæ dici par est, omittendum: sed quæ uniuersus populus, si uno ore
 loqui posset, in laudem eius uiri prædicaturus erat, ea omnia edisserere. E-
 quidem non me fugit, quàm difficile sit eam orationem instituere, quæ ani-
 mis uestris satisfaciat, cum alioquin non pro diue sit huiusmodi rem tenta-
 re, quoniam nulla omnino oratio magnas res adæquare potest, & uos ob
 conscientiam uitæ Cæsaris inexatiabili uoluntate erga eum affectos, grauif-
 simos ego iudices orationis meæ sum habiturus. Quòd si apud ignaros uer-
 ba essent facienda, facile erat eos magnitudine rerum perterritos adduce-
 re: nunc loquenti mihi apud eos, quibus res eæ notæ sunt, omnino quæ-
 cumque dicentur, rebus ipsis inferiora uidebuntur. Nam sicubi apud extra-
 neos inuidia obstat, quo minus fidem uerba inueniant, attamen eā ipsa effi-

cit.

cit, ut suffecisse hæc quæ dicta sunt, uideantur: uobis autem necesse est satis fieri nullo modo posse, propter beneuolentiam qua erga Cæsarem estis affecti, cuius ipsi uirtutum usi fructibus præcipue, laudes eius non cum inuidia, tanquam nihil ad uos pertinentes, sed summo cum studio, tanquam uobis proprias, audire uultis. Itaque uestræ uoluntati satisfacere omni ego uicinoabor: id persuasum mihi habens, uos non uoluntatem meam orationis facultate æstimaturos, sed studij mei habita ratione id quoque in quo oratio mea deficiet, suppleturos. Dicam autem primum de genere Cæsaris, non quidem id propterea, quod id splendidissimum est: quanquam id quoque

Genu. ad uirtutem haud parum facit, non fortè fortuna, sed cognata quadam præparatione bonum fieri. Qui enim obscuro loco nati sunt, possunt quidem hoc sibi adsciscere, ut boni uiri sint, attamen eorundem ignobilitatem in nata quædam uitia aliquando arguunt. Quibus uerò semina uirtutis à maioribus per multum tempus ducta adsunt, fieri non potest quin & ingenita & perpetua uirtute sint præditi. Ego autem non id nunc potissimum in Cæsare laudo, quod si quis nouissimam progeniei eius partem spectet, à multis

Cæsaris genu. nobilibus uiris, si antiquissimam, à regibus & dijs immortalibus prognatus est: sed primum quod totius urbis nostræ cognatus est: (quos enim ille generis sui autores, eos Roma conditores habet) deinde quod cum primis eius patres propter uirtutes suas deorum progenies existimati sint, hic non modò cōfirmauit eam famā, sed auxit etiam: ut si quis antè in dubium uocauerit, filius ne Veneris fuerit Aeneas, nūc certè credere cogat. Sanè deorū filij quidam immeritò nominati sunt: Cæsarem uerò nemo indignum diuina origine iudicauerit. Aeneas quidem, eiusq; aliquot nepotes posteriq; reges fuerunt ipsi quoque: Cæsar uerò in tantum ipsos excelluit, ut cum illi Lauinij Albæq; regnassent, ipse regnum Romæ aspernatus sit: cumq; illi fundamenta urbis nostræ iecerint, ipse tantum ad fastigium eam erexerit, ut præter reliqua sua facta, colonias etiam maiores his urbibus quarum illi reges fuerant, deduxerit. Dixi de genere Cæsaris: consequens est, ut de educatione institutioneq; dicam, quam nobilitatis magnitudini consentaneam fuisse, non aliunde melius, quam ex actis ipsius demonstrari potest. Non enim fieri potest, ut non optimè educatus fuerit is, cuius & corpus et animus ad omnia pacis belliq; opera abundè suffecerunt. Equidem difficile est eundem uirū & pulcritudine corporis, & tolerantiā cæteris præstare, eundemq; & corpore esse ualidissimo, & animo prudentissimo: difficilius etiam, eundem & sermone & actionibus pollere. At uerò Cæsar noster (loquor autè apud conscios, ut neq; mentiendum mihi sit, quippe confestim coargutum iri cum sciam: neq; inflatus quicquam prædicandum, ita enim in contrariū proposito meo partem deferre: nam & optimo iure loquacitatis insimularer, uirtutemq; eius minorem ea quam uos de ea habetis opinione, efficere uelle iudicarer. Omnis enim, quæ de huiusmodi re instituitur oratio, si uel exiguam mendacij partem assumpserit, non laudi, sed culpæ oratori datur. cum enim auditoribus res ipsa de qua dicitur, nota sit, ea noticia cum mendacio non conueniens, ad ueritatem fertur: eaq; contenta, qualis oratio fuisse debuerit intelligit, eaq; collatione uitium depræhendit.) Enim uerò Cæsar, quod uerè possum affirmare, & corpore firmissimo fuit, & animo promptissimo. Erat in ipso uis quædam naturæ admirabilis: sed eam exercitatione omnis generis ita cōfirmauerat, ut non immeritò omnes res & cognoscere celerrimè, & exponere summa cum fide, & administrare

Educatio Cæsaris, animiq; corporis bona.

Vis ingenij Cæsaris.

strare prudentissimè posset, nunquam ipsum aut repentinum temporis momentum prauertit, aut occultata dilatio fefellit: ita omnia prius quàm acciderent, iam antè cognita habebat, atque ad ea se comparauerat: in indagandis occultis, dissimulandisq; his quæ cognita habebat, plurimum ualebat: arcana se cognoscere, cognita sibi ignorare simulandi, his occasiones temporis accommodandi, rationes que de his ineundi, singulaq; ad finem perducendi artem mirè callebat. Cuius rei certum est signum *

In re familiari curanda attētus, iuxtaq; liberalis fuit. Nam & facultates suas ut sibi sufficerent, conseruare studebat, & sumptus ubi res id exigebat, amplios faciebat. Propinquos suos, nisi qui essent sceleribus extremis polluti, summopere dilexit, neque aut ullum ex his afflictum aduersis rebus neglexit, aut felicitatem inuidit, sed & his sua bona auxit, & illis quæ deerant, iussit, alijs pecunias, alijs prædia, magistratusq; & sacerdotia alijs largiens.

Cæsar in necessarios, amicos, inimicos, & hostes animus.

Amicis etiam familiaribusq; suis mirificè usus est, ita ut neminē horum contemneret, neminem contumelia afficeret, omnibus se in colloquijs facilem præberet, quorum in ipsum extarēt officia, eos multipliciter remuneraret, reliquos beneficijs sibi deuinciret: neq; uerò splendori ullius inuidit, auge-scentem uel deprelsit, sed gauisus est, si quàm plurimos sibi æquaret, quod eorum dignitatem, potentiā, decusq; etiam ad se aliqua ex parte redire existimabat. Iam inimicis quoque nō crudelem se, non inexorabilem præbuit, sed multis priuatarū offensarum uindictam remisit, multos qui bellum ipsi intulissent, indemnes dimisit, honores etiam magistratusq; quibusdam detulit. Adeo totus ad uirtutem natus fuerat, ut non modò ipse uitio nullo laboraret, sed ne alijs quidem ea inesse crederet. Sed quia hæcenus dicendo

progressus sum, incipiam iam nunc de eius in Rempublicā actionibus uerba facere. Nam si in ocio uixisset, suam quidem uirtutē minus manifestam habuisset: nunc adeo euectus, ut non sui modò temporis homines, sed omnes qui potentia aliquid unquam ualuissent, superauerit, longè clariorem uirtutem suam effecit: utq; illos ferè omnes potentia declarauit quales essent, ita Cæsarem eadem iam antè notum, illustriorem fecit. Cum enim eas res agendas suscepisset, quæ uirtutem ipsius adæquarent, parem se esse ijs ostendit: solusq; inter homines cum tantam fortunam sua sibi uirtute parasset, eam neque calumnijs aliorum exposuit, neque contumelia affecit. Ego autem quæ Cæsar in militia sua, muneribusq; inferioribus ordinatim susceptis gessit, silentio præteribo, quanquam ea tanta sunt, ut alijs cuidam ad laudem abundè satis futura sint: sed minuta quædam consuetari uideri possim ea enumerans, si quis ad splendorem subsequētium eius actuum respiciat, quæ ipsa tamē quoq; non singulatim accurata narratione prosequar, quòd & exponere omnia non possum, & uobis omnium conscijs molestus potius sim futurus. Itaque primò omnium Cæsar ex Prætura in Hispaniam

Que Reipublicæ causa Cæsar egerit.

profectus, cum eam non satis fidam offendisset, minimè concedendum putauit, ut sub nomine pacis ij aduersarios se gererent, maluitq; ea agere quæ ex usu Reipublicæ forent, quàm per ocium tempus magistratus sui exigere. Igitur cum ultrò resipiscere Hispani nollent, uel eos castigauit, tantumq; ea re eos qui gloriā prius ab Hispania reportassent, superauit, quanto difficilius est conseruare res, quàm parare, aut id efficere, uti ne quos novos motus subditi excitent, quàm eos ab initio integris adhuc rebus utentes subigere. Ea propter & triumphum Cæsari uos decreuistis, & statim Consulatum commisitistis. Vnde liquidò constat, cum non suæ cupiditatis,

A' Prætura in Hispania acta.

o ; gloriaq;

*Res in Gallia
gestæ.*

*Bellum contra
Pompeium.*

gloriæq; studij causa id bellum gessisse, sed ad reliqua se comparasse, cum triumpho omisso, ita rebus urgentibus, actisq; uobis pro eo honore, quem satis ad gloriam sibi esse ducebat, gratijs, Consulatum occepit: in quo quæ in urbe gesserit, infinita commemorari poterant. Sed postquam Consulatu perfunctus, ad bellum Gallicum missus fuit, quot quantasq; res gesserit, mihi considerate. Socijs non modò oneri non fuit: sed cum eos infidelitatis nullius suspectos haberet, uideretq; ab hostibus detrimenta accipere, auxilio etiam iuuit. Hostes igitur, neque eos tantum qui sociorum erant uicini, sed alios omnes Galliam incolentes subegit: regionemq; permagnam, urbesq; innumeras, antè ne nomine quidem nobis notas, ditioni nostræ adiecit. Hæc omnia, quamuis neq; iustis copijs, neq; sufficienti pecunia à nobis instructus, tanta celeritate confecit, ut prius eum uicisse, quàm bellum gere re compererimus: tam uerò tuta omnia constituit, ut in posterum in Germaniam, adeoq; Britanniam, per Galliam transitus patuerit. Itaq; nunc Gallia ista, quæ quondam Ambrones Cimbrosq; nobis immisit, in seruitutem redacta agriculturam, sicut ipsa Italia, exercet: nauigatur non Rhodanus tantum, Ararisq;, sed & Mosa, & Ligeris, & ipse Rhenus, ipseq; adeò Oceanus. quorū enim prius uix nomina ad nos peruenerant, quæq; an essent dubitabamus, hæc illa nobis ex ignotis accessit, ex inexploratis nauigabilia, sua altitudine animi magnificentiaq; effecit. Ac nisi quidem ei, aut uobis uerius, hunc successum inuidentes, seditionibus motis eum ante constitutum tempus huc redire coegissent, utique totam Britanniam cum omnibus circumiacentibus insulis, omnemq; Germaniā ad Oceanum usq; septentrionalem subegisset: ut Imperij nostri limites nō amplius populi, terræ ue, sed aer & mare exterius ambiens fuissent. Cuius rei causa uos, cum magnanimi tatem eius, resq; gestas, ac fortunam animaduertetis, eum quàm diutissimè cum imperio esse iussistis, octo nimirum continuis annis: quod ab eo tempore, quo per populum res publica geri cœpit, nulli unquam cōcessum fuit. Sed non dubitabatis, quin omnia ea uobis pararet: neq; suspicabimini fore unquam, uti is aduersum uos cresceret. Cum igitur cuperetis, ut plurimo temporis spacio in ijs regionibus abesset, ij qui sibi solis reipublicæ administrationem, quasi nō amplius communem, uendicabant, neq; eum reliqua conficere, neq; uestrum sub dominium ea omnia uenire pasci, sed multa nefaria, abusi eius occupationibus, ausi sunt, ita ut Cæsaris uobis auxilio opus esset. Itaq; Cæsar institutis negocijs intermissis, celeriter uobis auxilium tulit, uniuersamq; Italiam ab impendentibus periculis liberauit, Hispaniam ab alienatam recuperauit. Cumq; uideret Pompeium relicta patria proprijs sibi in Macedonia regnum parare, eò uestra bona transferre, subditos uestros contra uos armare, uestrisq; uos pecunijs oppugnare: primum priuatim publiceq; ad eum legatis missis conatus est persuadere, ut ab incepto desisteret, sententiamq; mutaret: summaq; ei se fide obstrinxit, uelle se cum eo iterum pari conditione uti. postquàm nullo modo Pompeium à proposito deducere potuit, isq; non reliquo modo iure, sed affinitate etiam, quæ ipsi cum Cæsare intercedebat, uiolata, bellum contra uos suscepit, tum demum Cæsar coactus est bellum ciuile attingere. In quo qua audacia aduersus Pompeium hyberno tempore nauibus prouectus sit, quàm cōfidenter cum eo uniuersam quantumuis regionem obtinente congressus sit, quàm fortiter eum militum numero longe superiorem uicerit, quid dicam? quæ si quis singulatim exponere uelit, Pompeium illum, cuius tanta fuit admiratio,

tio, puerum fuisse ostendet, adeo artibus imperatorijs omnibus à Cæsare su-
peratum. Verum hæc quidem missa facio, de quibus neq; Cæsar ipse gloria
risolebat, odioq; necessitatem istam prosequabatur. Postquam iustissimo
arbitrio belli controuersia à Dijs immortalibus est dijudicata, quem nam *Clementia in*
ille tum, qui quidem tunc primum in potestatem eius hostis uenisset, occi- *uictos.*
dit: quem Senatorē, aut equitem, aut deniq; ciuem, quinimò quem etiam
sociorum, subditorum uel P. R. non honore affecit: Certè horum nemo ne-
catus est, neq; culpatus ab eo, neq; priuatus, neq; rex, neq; populus, neque
urbs: sed alij eius sunt deinde castra secuti, alij honestam impunitatem ade-
pti, ita ut ab omnibus hi qui perierant, deplorati sint. Tantum enim Cæsaris
clementia abundauit, ut non modò eos qui Pompeium adiuuissent, lauda-
uerit, omniaq; ijs ab eo tributa cōseruauerit: sed Pharnacē etiā, Orodemq;
odio habuerit, quod amico ipsorū Pompeio opem non tulissent: quorum
alteri paulo post bellum intulit, in alterum uerò expeditionem cogitabat.
Ipsū quidem Pompeium, siquidem uoluisset, uiuum capere facile potuif-
set. quod ex eo constat, quia eum non statim insecutus est, sed aufugiendi li-
berū tempus cōcessit, mortemq; eius non sine dolore cognouit: tantumq;
à laudando eius occisores abfuit, ut eorū paulo post cæde hanc necem com-
pensarit. ipsum quoq; Ptolemæum, quod ad benefactoris sui interitū con-
niuere sustinuisset, quamuis puerum adhuc, interemit. Quemadmodū au-
tem secundum has res gestas Aegyptum cōstituerit, quantamq; uim pecu- *Aegyptus.*
niæ inde attulerit, superfluum fuerit dicere. Pharnacen bello inuadens, qui *Pharnaces.*
iam haud exiguam Ponti Armeniæq; partem occupauerat, simul & annun-
ciatus est uenire, & uisus est adesse, & collatis signis uicit, una omnia die:
quod non minimo esse potuit argumento, nihilo ipsum Alexandriae dete-
riorem redditum, neq; luxuriæ causa ibi commoratum fuisse: nunquā enim
eam rem nisi multa prouidentia, multoq; robore usus peregisset. Pharnace
fugiente, cum se ad conuertenda confestim in Parthos arma comparasset,
iterum in urbe seditionibus coortis, contra animi sui sententiā huc adue- *Seditio com-*
nit: resq; ita omnes pacauit, ut nunquam cōturbatæ fuisse uideri potuerint. *posita.*
Nemo enim horum motuum causa, aut morte, aut exilio, aut ignominia ul-
la affectus fuit: non quod non optimo iure multis poenæ luendæ fuerint,
sed quod hostes affatim delendos, ciues autem, etiam si qui improbi sint, ser-
uandos Cæsar existimabat. Ita fortitudine extraneos debellauit, humanita-
te autem salutem ciuib; tumultuantibus, quamuis sæpenuerò indignis
ea, cōseruauit. Idem hoc in Africa quoq; Hispaniaq; egit, dimissis omni-
bus quos non antè quoq; captos misericordia prosequutus fuerat, aduersa-
rijs. Sic enim statuebat, stulticiæ esse, nō mansuetudinis, eos qui sæpius ipsi
insidias struxissent, cōseruare: primi uerò delicti gratiam facere, neq; iram *Quatenus i-*
implacabilem gerere, honoribusq; etiam huiusmodi homines afficere: sin *gnoscentū.*
autem in malicia sua perseverassent, e medio eos tollere, id sui officij esse.
Quamquam hoc quoque cur ego dixi: cum multos etiam ex his salute do-
nauerit, amicis suis, uictoriaq; socijs singulis unius horum captiuorum sup-
plicio eximendi potestate concessa. Quæ eum innata quadam bonita-
te, non simulata, aut spe emolumentī alicuius assumpta (qua complu-
res alij in alios usi sunt) secisse, hoc ipsum satis testatur, quod perpetuò
talī fuit, neque eum uel ira exasperauit, neque res secundæ corruerunt,
neque alium potentia fecit, neque licentiā mutauit: cum tamen diffici-
limū sit, hominem in tot tantisq;, atque ijs continētibus negocijs oc-
cupatum,

cupatum, quorum partem confecerit, partem præ manibus habeat, quædam adhuc expectet, eandem semper bonitatem retinere, ac non aliquando durius grauiusque aliquid statuere, si non ulciscendorum præteritorum, at certe sibi in posterum cauendi causa. Hæc nimirum ad bonitatem eius demonstrandam sufficiunt. Enimvero uerè à dijs prognatus fuit, qui unū hoc norat, salutem ijs, qui quidem salui esse possent, donare. Huc accedunt hæc quoque, quod neque de ijs qui contra ipsum arma tulissent, supplicia aliorum ministerio usus sumpsit, & eos quorum antè res corruerāt, restituit. *Bonitas eius in damnatos ab alijs.* fecit enim ut omnibus his qui cum Lepido Sertorioque fuerant, impunitas daretur: omnibus qui à Sylla proscripti supererant, incolumitatem parauit, eosque postea reduxit: omnium eorum filios, qui à Sylla uocati essent, honoribus & magistratibus dignatus est, & (quod uel summum est) omnes in uniuersum literas arcanas Pompeij Scipionisque repertas, non lectas à se combussit, ne adseruandas quidem ratus, ne quæ alijs maleficiorum exercendorum inde occasio suppeteret. Quod eum sic egisse etiam, ac non tantum uerbis præ se tulisse, res ipsa declarauit: nemo enim his ex literis non modò in periculū, sed ne in metū quidem peruenit: ac nemo cognouit, quid nam ijs in literis contineretur, præter hos ipsos qui scripssent. Id uerò ita admirabile hac in re est, ut magis esse nullo modo possit, quod quicumque erant consiliorum istorum literarumque conscij, & dimissi prius quam accusati sunt, & salutem prius quam periclitarentur acceperunt: ipseque qui eos saluos fecit, ignorauit quorum miseretur. Has ob eius res gestas, ac cætera etiam, quæ legibus ferendis emendandoque Reipublicæ statu præstauit: quæ singula commemorare opus non est, magna quidem per se, sed prædictorum respectu non multi ponderis, uos eum tanquam patrem amauistis, dilexistis ut benefactorem, ijsque honoribus exornastis, quos alij nulli unquam obtuleratis: præfectum eum urbis imperijque habere perpetuum cupiistis, nihil de nominibus anxij, quæ omnia ueluti ipso inferiora, ei attribuistis, ut quod unicuique eorum secundum instituta maiorum usurpato ad perfectionem honoris potentiaque exprimendam deficeret, id reliquorum additione suppleretur. Ea de causa Pontifex maximus deorum respectu, nostrum Consul, militum Imperator, hostium Dictator est creatus: quanquā hæc ipsa cur enuumeror: cum paulo post eum patrem patriæ appellaueritis, ut reliqua cognomenta reticeam. Cæterum is Pater, is Pontifex maximus, is sacrosanctus, is Heros, is Deus, mortē obiit, obiit (proh dolor) non morbo confectus, non senio absumptus, nō foris in bello uulneratus, non coelitus immisso aliquo casu abreptus, sed hinc intra mœnia dolo circumuentus periit: qui tutò in Britanniam exercitū duxerat, in urbe ea per insidias extinctus est, cuius urbis ipse pomœriū protulerat: in Curia, cū ipse aliam ædificasset, occisus est: uir bello clarus, inermis: nudus, qui pacem cōstituerat: ad tribunalia, qui iudex fuerat: à magistratibus. ipse magistratū gerens: à ciuibus, quem etiam in mare excidentē hostium nemo interficere ausus fuerat: à socijs, quos nō semel misericordia prosecutus fuerat, necatus est. Quid tibi tandē, ô Caesar, profuerunt clemētia, sacra & inuiolabilis potestates, legesque? At tu, qui lege etiam sapius caueras, ne quis ab hostibus trucidaret, miserè ab amicis tuis cæsus es, nuncque iugulatus iaces in eo foro, per quod sæpenumero coronatus popam duxeras: uulneribus concisus pro rostris positus es, unde ad populum sæpe concionē habueras. Eheu mihi, canos tuos sanguine foedatos: heu uellem tuam laniatam, quam, ut uidetur, in hoc solum acceperas, uti in ea confodereris.

Honores Cesari decreti.

Amplificat in dignitatem cædis, Cesari illa te.

fodereris. Hæc Antonio perorante, populus irritatus primò est: deinde ira commotus, tandem ita exarsit, ut percussores Cæsaris quæsitum irent. Senatoresq; etiam reliquos incusarent, quod passi essent eum uirum interficere, pro quo uti quotannis publicè uota conciperentur, decreuerat: per q; cuius ualitudinem, fortunamq; iurabant, quem iuxta Tribunis inuiolabilem esse iusserant. Post corpus Cæsaris acceptum alij in eam Curiam in qua occisus fuerat, alij in Capitolium ferre, ut ibi comburerent, intenderunt: sed à militibus prohibiti, metuentibus ne simul Theatrum quoq; & templa conflagrarent, in foro rogum extruxerunt, eiq; cadauer imposuerunt. Verum sic quoque multa uicina foro ædificia incendio absumpta fuissent, nisi milites obstitissent, nonnulliq; audaciorum Consulum iussu de rupe Tarpeia præcipitati essent. Quanquam ne sic quidem reliqui tumultuandi finem fecerunt, sed ad ædes percussorum tetenderunt: obuiosq; cum alios, tum Eluium Cinna Tribunum plebis obtruncauerunt, idq; immeritò. neque enim ex insidiatoribus, sed ijs qui maxime Cæsarem diligebant, unus is fuit: uerum errore nominis ea cædes facta est, quod Cornelius Cinna Prætor Cæsariæ necis socius fuerat. Consules armorum gestatiõe cum omnibus, præter milites, interdixissent, à cædibus cessatum est: aram autem multitudo eo in loco, quo rogus fuerat, extruxit, (nam cremati reliquias liberti eius sublatas, in monumento eius reposuerant) sacrificareq; apud eam, & immolare Cæsari, tanquã Deo, instituit. Consules aram eam subuerterunt, quosdamq; indignè ferentes supplicio affecerunt: legem etiam tulerunt, ne quis in posterum Dictator crearetur: execrationesq; addiderunt, ac mortem ei qui mentionem Dictaturæ fecisset, aut eum magistratum in se recepisset: poenam, pecuniamq; ei qui talem occidisset, constituerunt. Hæc tum ut secuturis temporibus consulerent, decreuerunt: quasi uerò in uocabulis uis rei, ac non in armis posita esset, quæ unusquisq; suo more & sumit & usurpat: ijsq; eum magistratum in quo ijs utitur, utcunq; is nominetur, polluit. Eos etiam tum, quibus ager à Cæsare adsignatus fuerat, statim in colonias emiserunt, ne quid nouarum rerum molirentur. Percussores, quibus prouinciæ sorte contigerant, in eas amandarunt, reliquos diuersa in loca alia alium sub præscriptione ablegauerunt, multiq; eos benefactorum suorum numero censentes honorauerunt. Ita Cæsar uitam suam clausit. ac quoniam in Curia à Pompeio ædificata, ac ponè statuam eius ibi positam occisus fuit, uisus est ei poenas aliquomodo perfoluisse: quò accessit etiam, quò ingentia tonitrua, & effusus imber id facinus subsecutus est. Porro in eo tumultu res commemoratu nō indigna accidit. C. quidam Casca cum Heluio Cinne causam interitus fuisse animaduertisset, quod idem cū Cornelio Cinna Prætoris nomen gesserat, ueritus ne ipse quoq; periret, cum P. Seruilius Casca unus ex Tribunis & percussoribus Cæsaris fuisset, literas publicè proposuit, quibus & nominis communionem, & diuersitatem sententiarum utriusq; exposcebat: ac neuter quidem in periculum uenit, quòd Seruilius custodia ualida utebatur, C. tamen Cascæ factum id memorabile esse iudicatum fuit. Huiusmodi erant, quæ eo tempore ab alijs, & ab ipsis Coss. agebantur. Nam Dolobellam Antonius, etsi in initio statuerat ad Consulatum non admittere, nondum ad eum pertinentem, tamen collegam sibi esse, ne seditionem moueret, passus fuit. Porro sedato tumultu Antonius, postquam ei acta Cæsaris inspicere, exequiq; quæ is fieri iussisset, mandatum fuit, continentiam animi exuit, atq; usq; primum tabulas in suam potestatem accepit, multa deleuit,

Corpus Cæsaris crematum in foro.

Eluij Cinne interitus.

Cornelius Cinna Prætor.

Ara.

Lex de Dictatura abolitio-
ne in perpetuum.

Percussores Cæsaris emissi.

C. Casca ut uita sue consuluerit.

P. Seruilius Casca.

Dolobella consulatus.

Antonius mala fide mandata Cæsaris exequitur.

uit, multa vicissim in eas retulit, leges etiam alias supponens, pecunias magistratusque alijs ademit, alijs tribuit, quasi ex Caesaris mandatis ea agens: pecuniam etiam multam hac ratione coegit, multa priuatos homines, populosque expulauit, regibusque alijs terram, alijs libertatem, alijs ius ciuitatis, alijs immunitatem uendidit. Hæc omnia in columnas æneas incidit, quanquam senatus edicto cauisset, ne qua statua, de legibus à Caesare factis, poneretur: quin etiam cum uehementius instaret Antonius, atque Caesarem multarum ac necessariarum rerum autorem fieri dixisset, Senatui iubenti, ut eorū disquisitionem cum optimatibus communicaret, non paruit. Octauium porro, adolescentem adhuc, rerumque imperitum, hæreditatemque ut difficilem, ac quæ teneri facile non posset, à se remouentē, prorsus despexit: atque ipse ita omnia gessit, quasi hæres non facultatum modo Caesaris, sed potentiae etiam relictus esset. Inter alia quæ egit, exules etiam nonnullos restituit: cumque Lepidus multum potentia ualeret, eumque Antonius magnoperè metueret, filiam suam Lepidi filio nuptum dedit, ipsumque patrem Lepidum Pontificem Maximum, ne in ipsius actiones inquireret, constituit. Quod ut facilius efficeret, Pontificis Maximi electionem à populo ad Pontifices iterum transtulit, per eosque Lepidum, omnibus ferè maiorum institutis neglectis, initiauit, cum ipse id sacerdotium obtinere potuisset. Hæc erant quæ tunc Antonius agebat.

Antonij in Octauium iniuriæ.

Lepidi et Antonij affinitas.

Lepidus Pontifex Maximus.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER QUADRAGESIMVS QVINTVS,

Guilielmo Xylandro Augustano

interprete.

CAPITVM HVIVS LIBRI INDEX.

De C. Octauio, qui postea Augustus cognominatus est.

De Sexto Pompeio, Pompeij filio.

Quomodo discordia inter Caesarem et Antonium oborta sunt.

Vt Cicero aduersus Antonium concionem habuerit.

Hæc autem acta sunt reliqua parte eius anni, quo Iulius Caesar fuit Dictator v. M. Aemilio Lepido Magistro equitum, et Consul. v. cum M. Antonio.

C. Octauij (qui deinde Augustus fuit) generus. Educatio.

Octavius Apollinis filius creditus. Nigidius Figulus.

Octavius Cæpias (hoc enim nomen fuit Attiæ filio, quæ sororis Caesaris filia erat) Velitris Volscorū oppido oriundus fuit, pupillus autem à patre suo Octauio relictus, apud matrem, & uitricum suum L. Philippum educatus est. Postquam adoleuit, cum C. Caesare uiuit, qui liberis ipse carens, magnamque de eo adolescente spem habens, summo eum amore complexus est atque fouit, eumque sibi nominis, fortunarum, regnique sui hæredem constituerat. Quod quo magis faceret, Attia etiam mouit, quæ etiam atque etiam affirmabat, Octauium hunc ex Apolline conceptum fuisse: quod cum in eius Dei templo quodam tempore obdormiuisset, uisa sibi esset cum dracone coire, ac tempore ad eum conceptum cõpetenti Octauium peperisset: præterea ante quam eum partum edidisset, per quietem sibi uisum esse, quasi intestina sua in coelum efferrētur, atque hinc supra uniuersam extenderentur terram. eademque nocte Octavius ex coniugis pudendis solem exoriri imaginatus fuit. Infanti recens edito, Nigidius Figulus Senator statim

tūm imperiū uaticinatus est, qui ea tempestate omnem coeli descriptionem,
 siderumq; differentias, & eorum proprias, quasq; coituū interuallorum ue-
 suorum ratione effectiones ea edunt, præ cæteris adeo callebat, ut prohi-
 bitis quibusdam studijs eum uti crederetur. Is Figulus Octauium, qui ob fi-
 lij natiuitatē in Senatum tum fortē conuocatum tardius ueniebat, obuiam
 factus interrogauit, cur cunctatus fuisset, cognitaq; causa exclamauit: Do-
 minum nobis genuisti. Eo sermone conturbatum Octauium, ac necare in-
 fantem uolentem, inhibuit, quod ei infanti tale quid euenire impossibile fo-
 ret. Hæc ea die qua in lucem natus est C. Octauius, acta sunt. Cum in agro
 is educaretur, aquila panē ei ē manibus eripuit, ac in sublime euolauit, post
 se iterum demisit, panemq; ei reddidit. Puer adhuc cum Romæ ageret, in
 somnis Cicero uidit eum aurea catena ē cælo in Capitolium demitti, flagel-
 laq; à Ioue accepisse: cumq; ignoraret, quem nam eum uidisset, postridie in
 eum fortē fortuna in ipso Capitolio incidit, agnouitq; & ijs qui aderāt quæ
 sibi apparuissent exposuit. Catulus autem qui ipse quoque Octauium nun-
 quam uiderat, per quietem putauit omnes nobiles pueros ad Iouem in Ca-
 pitolio accedere, eumq; imaginem Romæ in Octauij sinum iniecisse: eo in-
 somnio territus, in Capitolium adorandi Iouis causa ascēdit: cumq; ibi O-
 ctauium, qui ipse quoque fortē eodem se contulerat, offendisset, formam e-
 ius cum ea quæ in somnis oblata sibi fuerat, contulit, ueritatemq; insomnij
 apud sese cōfirmavit. Postquam Octauius ætate adultior factus uirilem to-
 gam assumpsit, toga ea utrinq; ab humeris rupta ad pedes ei decidit: id per
 se non in præsagium bonæ alicuius rei tractum est, sed dolorē præsentibus
 attulit, quod in assumptione uestis uirilis accidisset: sed Octauus, Dignita-
 tem, inquit, Senatoriam omnem sub meis pedibus habebō, idq; ab eo tum
 temerē, ut in buccam uenerat, prolatum, euentus comprobauit. Hæc Cæsa-
 rem in magnam de Octauio spem adduxerant, ideoq; eum ad Patricios re-
 duxerat, adq; gerendum magistratum erudiebat, in omnibusq; ijs, quæ in
 eo requiruntur, qui tanto imperio rectē, ac ut dignum est præesse debet, ac-
 curatē instituebat. Oratoria etiam arte non in Latina tantum, sed Græca
 quoque lingua instruebatur, in militiæ laboribus magnopere exercebatur,
 omnes Reipublicæ gerendæ, magistratuumq; administrandorum artes di-
 scebat. Proinde is Octauius, quo tempore Cæsar occisus fuit, Apolloniæ
 (quæ urbs est ad Ionium mare) disciplinæ capiendæ ergo morabatur, mis-
 sus eò à Cæsare Parthicam expeditionem parante. Cæsaris morte audita,
 quanquam, ut par erat, ægrē eam ferret, tamen noui quicquam conari non
 audebat, cum quod nondū audierat se filium, hæredemq; ab eo institutum
 fuisse, tum quod initio populi consensu ea cædes approbata nunciaretur.
 Cum uerò Brundisium transmisisset, ibiq; de testamēto Cæsaris, postero-
 req; populi sententiā certior factus esset, omni mora præcisa, idq; eo magis,
 quod secum magnam uim pecuniæ militumq; à Cæsare præmissam habe-
 bat, statim nomē Cæsaris assumpsit, hæreditatemq; inijt, & ad negociū exe-
 quendum se contulit. Videbatur eo tempore temerariē nonnullis, nimisq;
 audacter agere: sed post quia fortuna prospera usus, rem præclare gesserat,
 fortitudinis titulum inuenit. Iam enim usu receptū est, ut qui rem aliquam
 non rectē aggressi, tamen feliciter perficiunt, optimo consilio usi existimen-
 tur: alij contra stulticiæ culpētur, cum re optimē deliberata, uoti compotes
 facti non sunt. Quem ad modum Octauius quoque rem periculosissimam
 conatus est, quod cum iam primū ex pueris excessisset, annum agens de-
 cimum.

*Ciceronis som-
nium de Octa-
uio.*

*Catuli insom-
nium de eodē.*

*Institutio Octa-
uij.*

*Octauius quē-
admodum hæ-
reditatē suam
adiecit.*

*Consilia ferē
euentu ponder-
rantur.*

cimum Octauum, cumq̄ uideret successionem in hæreditatem ac **genus ple-**
nam inuidiæ criminumq̄ esse, tamen ea ausus fuit suscipere, quæ **Cæsari in-**
ultæ cædis causam attulissent, idq̄ neq̄ percussores eius, neque **Lepidum,**
neque Antonium metuens, iudicatus tamen est, non mala consilia secutus
fuisse, postquam rem feliciter cōfecit. Cæterum diuinitus quoque haud ob-
scure significatum est, qui tumultus eam rem essent comitaturi. **Ingridien-**
te enim Romā Octauio, iris ingens, eaq̄ uaria solem ambiuit. Proinde Cæ-
sar, qui antè Octauius, post Augustus dictus fuit, sic rem aggressus est: ita
uero confecit, ut uiros omnes audacia, iuuenes omnes prudentia superasse
uideatur. Primùm in urbem tanquam solius hæreditatis adeundæ causa pri-
uatorum habitu cum paucis, absq̄ omni apparatu, intrauit, neque aut mina-
tus est ulli, aut se ea quæ acta essent moleste ferre, pœnas uel exacturum o-
stendit: deinde tantum à repetendis ab Antonio, quas ille interceperat, pe-
cunijs abfuit, ut eum demereri contrà, quanquam contumelijs ab eo iniu-
rijsq̄ affectus, instituerit. Antonius enim præter quàm quòd re uerbisq̄
Octauium aliàs lædere solebat, promulgationē legis Curiatæ, (secundum
quam eum in familiam Cæsaris adoptari oportebat) quanquam se eam fer-
re simulabat, per Tribunos plebis quosdam extraxit, ut Octauius cum nō-
dum secundum leges filius Cæsaris esset, neque de facultatibus eius inqui-
rendi potestatem haberet, & in reliquis quoque rebus infirmior esset. Quæ
etsi erant Cæsari molesta, tamē quòd tuto sibi liberè agere non licebat, tan-
tis per tolerauit, dum multitudinem, cuius opera patrem suum cō incremen-
ti peruenisse nouerat, sibi cōciliaret: eam cum iratam propter huius cædem
animaduerneret, sibiq̄ ut eius filio cupituram speraret, esseq̄ eam Antonio
propterea quòd magister equitum fuisset, quodq̄ in percussores Iulij Cæsa-
ris non uindicasset, insensam cerneret, Tribunatum plebis affectauit, ut &
populum demulcendi, & Tribunicia potestate utendi facultatem haberet.
Itaque Cinne in locum, cui successum nondum erat, ut substitueretur cōten-
dit: cumq̄ id ne fieret, Antonius effecisset, ne sic quidem quieuit, quin Tibe-
rio Cannutio Tribunus plebis persuaderet, ut se ad populū produceret, eius
muneris nomine, quod populo Cæsar legauerat. Itaque Octauius ad popu-
lum habita oratione, quæ instituto suo negotio conueniret, nūmeraturum
se statim eam quam Cæsar iussisset, pecuniam, pollicitus est, iniecta etiam
multorum aliorum donorum spe. Deinde ludos institutos ob perfectio-
nem fani Veneris, quos uiuo adhuc Cæsare quidam sese celebraturos rece-
perant, sed tum sicut & equestre certamen Parilibus, negligebant, ipse suis
sumptibus, tanquam ad se ratione generis pertinens, ad captandam po-
puli gratiam fecit: sellam tamen Cæsaris auream, coronamq̄ gemmis orna-
tam in theatris (quamuis ita fuerat cōstitutum) Antonij metu non intulit.
Cæterum stella quædam quotidie inter Septentrionem & Occasum appa-
ruit, eamq̄ Cometen uocantes nonnulli, ea portendere dicebant, quæ aliàs
huiusmodi signum sequi cōsueuissent: creditum quidem hoc à plebe est, sed
tamen Cæsari eam, immortalitatē nimirū iam adepto, inq̄ sidera nūmerum
allecto, sacram esse dixerunt. Ea re Cæsar animo cōfirmato, statum patris
æream, cum stella supra caput, in Veneris templo posuit. Cum id metu ple-
bis nemo prohiberet, reliqua etiam quæ iam antè in honorem Cæsaris de-
creta fuerant, facta sunt: quippe & mensis Iulius nominatus, & propter ui-
ctorias eius feriæ institutæ, sacrificatumq̄ est. Has ob causas milites etiam
promptè Cæsari sese adiunxerunt, præsertim nonnullis pecunia cōciliatis,
iamq̄

*Iris circum So-
lem.*

*Cæsaris Octa-
uij moderatio
in petenda hæ-
reditate.*

*Antonij in Cæ-
sarem iniuria.*

*Cæsar Tribuna-
tum plebis affe-
cit.*

*Tib. Cannutius
Tribunus ple-
bis.*

*Ludi ob perfe-
ctam Veneris
ædem acti.*

Cometes.

iamque murmura suboriebantur, uidebanturque nouæ res impendere. Quam opinionem uel maximè confirmabat, quod Cæsarem in Prætorio conantè de sublimi conspicuoque loco, ut patre superstite consueuerat, uerba facere Antonius prohibuerat, detractumque per lictores exturbarat: id magnam apud omnes indignationem mouebat, ac præcipuè, quia exinde Cæsar foro se omnino abstinere, ut Antonij inuidiam augeret, animosque multitudinis ad se pertraheret. Quapropter metu perfractus Antonius, ijs qui sibi aderant dixit, se neque iratum Cæsari esse, & beneuolentiam ei se debere fateri, paratumque esse ad omnem similitudinem abolendam. quæ cum Cæsari essent annunciata, congressus est cum Antonio, uisique sunt in gratiam mutuo rediisse. Vterque enim etsi satis certus suæ sententiæ erat, tamè tunc eam exponere, intempestiuum existimabat: itaque alter alteri nonnihil concedebat. Cum aliquot deinde dies quieuissent, post nouæ suspiciones insinauerunt, inimicitiasque instaurauerunt, siue illæ metu uerarum insidiarum, siue falsis ex calumnijs (uti fieri in huiusmodi rebus assolet) obortæ. Qui enim post uehementes inimicitias in gratiam redeunt, multa leuiuscula, ac temerè accidentia in suspensionem rapiunt, atque in uniuersum omnia tanquam consultò & malam in partem facta, ad cõceptum antè odium apponunt. Hanc ad rem illi, qui inter hos obuersantur, haud parum conferunt, qui beneuolentiæ prætextu subinde aliquid annunciantes, animos iam antè irritatos magis exasperant: plurimi enim sunt, qui potentiorum inimicitijs gaudeant, quorum animi cum sint etiam antè similitudinibus inuicem correpti, facile eorum in hoc ipsum paratis sermonibus decipiuntur: qui odio ipsorum delectati, insidias ipsis sub amicitia nullius doli suspectæ specie struunt. Quo sanè modo Cæsar quoque & Antonius, cum neuter alteri crederet, magis etiam animis à se inuicem abalienati sunt. Antonius ergo, cum augeri potentiam Cæsaris perspiceret, ad inescandam plebem, si qua eam ratione à Cæsare auelleret, sibi que adiungere posset, animum adiecit. igitur per L. Antonium fratrem suum, Tribunum plebis, promulgationem tulit de multis agris, ijsque etiam qui essent in paludibus Pontinis (cum tamè eæ nondum complanatae, nedum agriculturæ aptæ essent) populo diuidendis. Erant eo tempore tres fratres Antonij, gerebatque quilibet eorum aliquem magistratum, M. Consulatum, L. Tribunatum plebis, C. Præturam: itaque facile etiā poterant eos qui socijs subditisque P. R. præerant, percussoribus tantum Cæsarisque, hisque qui ijs fidi erant, exceptis, præfectura deponere, aliosque in eorū locū substituere, alijsque contra imperium ultra quod Iulius Cæsar cõstituisset, prorogare. Proinde hoc agebāt, ut Macedoniā, quæ M. Bruto sorte obtigerat prouincia, C. Antonius sibi uēdicaret: Galliā uerò Cisalpinā D. Bruto assignatā, quod & militibus & pecunijs instructissima esset, ipse M. Antonius cum eo exercitu, qui Apolloniā fuerat præmissus. Hec igitur decernerebāt. Præterea Sexto Pompeio, qui iam magnas copias contraxerat, impunitas, quæ ei à Cæsare cum multis alijs data fuerat, confirmata est: decretumque ut pecuniæ, quæ in argento auro uel ex paternis eius bonis in ærarium essent repositæ, restituerentur: prædiorum autem maiorem partem Antonius habebat, neque quicquam reddebat. Sed iam res ipsius quoque Sexti exponendæ sunt. Is cum à Corduba profugisset, primū in Lacetanis se abdens, persecutores latuit, quod patris memoria eum is populus beneuolentiā prosequeretur: post cum Cæsar in Italiam serecepisset, in Batica exercitu non magno relicto, Lacetani, atque hi qui ex prælio superfuerant, Sexto sese coniunxerunt. Cum

Antonij & Cæsaris offensa, ac reditus in gratiam.

Eorum qui in gratiam redeunt, mutue suspiciones.

Antonius quæ in populi gratiam, & suum ipsius usum, decreta fieri curauerit.
L. Antonius Tribunus plebis.
C. Antonius Prætor.

Macedoniā & Galliā Antonij sibi uendicant.

Sextus Pompeius in integrū restitui iussus.

Sexti Pompeij res in Hispania gesta, & discessus ex ea.

p his

*g. Asinius Pol-
lio.*

*Error hostium
uictoriam Se-
xto parit.*

*Lepidus Pom-
peio restitutio-
nem conficit.*

*Romæ res in
statu incerto.*

*Romanorum
cōsuetudo in e-
uertēdis poten-
tibus, et abie-
ctis ad poten-
tiam euehēdis.*

*Belli cōtra An-
tonium occa-
siones.
Cæsar exercitū
parat.*

*Oratio Cæsa-
ris ad populū.*

his Pompeius in Bæticam, quod eam suis rebus commodiorem iudicabat esse, regressus, multis urbibus, alijs deditiōe, alijs ui receptis, idq; eo facilis, quod iam Cæsar mortem oppetierat, nihilq; uirum præfectus eius C. Asinius Pollio habebat, ad Carthaginē, eam quæ in Hispania sita est, arma conuertit. Cumq; Asinius per absentiam eius socijs ipsius maleficium inferret, reuersus ualida cum manu Sextus, prælio congressus cum Pollione, in fugā eum conuertit: reliquos fortiter pugnantes casu quodam huiusmodi accidente terruit, ac uicit: Asinius quo facilius in fuga latēret, paludamentum abiecerat, alius quidam inter equites præcipuus, cognominis Pollioni, ceciderat: ita cum alterius paludamentum in hostium potestatem uenisset, alter occubisset, militesq; alterum uidissent, alterum audissent, in eum errorem delapsi sunt, ut ducem suum cæsum crederent, itaq; cesserunt. Sextus ea uictoria potitus, totam ferē eam regionem obtinuit. Cum iam potentia ipsius aucta esset, Lepidus finitimæ Hispaniæ præfaturus aduenit, persuasitq; ei, ut redditis sibi bonis paternis pacificationem admitteret, idq; Antonius amicitia Lepidi, odioq; Cæsaris ita uti decerneretur, perfecit: quibus conditionibus acceptis Sextus Hispania excelsit. Interim Cæsar & Antonius, quanquam aperte inter se bellum non commiserant, tamen ita contra se mutuō omnia agebant, ut quantumuis id occultarent, tamen res ipsæ omnia hostilia arguerent. Erant eo tempore omnia Romæ incomposita atque confusa: in pace enim bellum gerebatur, imago quædam libertatis proponebatur, atqui ex potentia omnia agebantur: palam Antonius, nimirū Cōsul, præualebat, cæterū fauor populi ad Cæsarem inclinabat, partim propter patrem, partim ob spem sibi ab hoc promissorum: uerū præcipue hac de causa, quod Antonij magnam iam potentiam, molestē ferebant, Cæsare uerò minus ualidum adhuc, adiuuabant. Nam neutrum quidem diligebāt, sed homines semper nouarum rerum appetentes, quorumq; ita ferret natura, ut demoliri potentissimū quenq; oppressum autem adiuuare studerent, Antonio Cæsareq; ad suas cupiditates explendas utebātur: itaq; cum tunc per Cæsarem Antonium deiecissent, pōst Cæsarem quoq; euertere conati sunt. Quippe semper infensi potentioribus, infirmioribus opem præstare, ijsq; in superioribus deprimendis usi, ipsos quoq; deinde odio habere consueuerant, cum ad statum inuidiæ expositum euexissent: quo fiebat, ut eisdem amore odioq; prosequerentur, eosdem exaltarent atq; humiliarent. Ita Romanis erga Cæsarem Antoniumq; affectis, bellum tali ex principio coortum est. Antonio Brundisium ad milites, qui eō ex Macedonia transfugerant, profecto, Cæsar eodē suos cum pecunijs, qui sibi illos milites conducerent, præmisit, ipse in Campaniam usq; progressus, magnam manum, ex Capua præsertim contraxit, quod hi à patre ipsius eam urbem agrosq; accepissent: ijs multa pollicitus est, deditq; confestim singulis duo millia nūmum. Hæc legio Euocatorum appellata fuit, quod missi facti à militia, rursus ad eam conuocarentur. His ad se receptis, Cæsar antequam Romam rediret Antonius, in urbem reuersus, ad plebem sibi in hoc à Cannutio paratam progressus, memoriam patris sui, multis apud eos uerbis renouauit, eis res egregie gestas recensuit, de se quoque multa modestē dixit, Antonium accusauit: milites qui se essent secuti laudauit, quod ad auxilium urbi ferendum adessent, scq; ad id delegissent, ac per se id populo exponerēt. Ob hæc uerba laude, ut compositum fuerat, plebis, multitudinisq; quam se cum habebat, exceptus, in Hetruriam profectus est, ibi quoq; militum cogendorum

rum causa. Antonium autem milites qui Brundisij erant, primò amicè acceperunt, sperantes se plura his quæ à Cæsare promissa fuerat accepturos: nam & longè locupletiores eo esse credebant: postquam cccc tantum singulis sestertios pollicitus est, ortoq; tumultu eam ob rem, ante oculos suos uxorisq; cædi centuriones quosdam iussit, eo quidem tempore quieuerunt: sed euntes in Galliam, cum non procul ab urbe abessent, tumultuati sunt: spretisq; tribunis militum sibi præfectis, complures ad Cæsarem transiuerunt: legioq; Martia tota, & legio quarta ei se adiunxerunt. His Cæsar acceptis cum sicut prioribus argentum diuisisset, multos etiam reliquorū ad se pertraxit, elephantisq; Antoniū subitò omnib. potitus est, cum in eos præteruehentes incidisset. Postquam uerò Antonius Romam reuersus, constitutisq; ibi rebus, & militibus reliquis, Senatoribusq; qui cum ijs erant sacramento adactis in Galliam, ne in hac quoq; motus aliqui existerent, properauit, Cæsar nulla mora interposita eum insecutus est. Præerat eo tempore Gallia D. Brutus: in quo, quia Cæsaris cædis particeps fuisset, haud parum spei sibi Antonius ponebat. Verum Brutus cum neq; Cæsarem ulla in suspicionem haberet (nihil enim is patris sui percussoribus minatus fuerat) & Antonium non minus suum aliorumq; omnium qui potestatem aliquam haberent, quàm Cæsaris hostem ex insita hominis cupiditate cognosceret, Antonio non celsit. Cæsarem ea res diu suspensum tenuit, nam utrumque oderat, neq; tamen utrumq; simul oppugnandi facultatem habebat, quòd uix dum aduersus alterutrum satis uirum haberet. Verebatur etiam, ne si hoc conaretur, ipsos inter se coniungeret, bellumq; aduersus ambos gerendum haberet: itaq; id cogitans, in præsentiarum sibi aduersus Antonium certandum esse, ultionis autem cædis paternæ tempus nondum adesse, cum Decimo sibi societatem iungendam statuit: haud ignarus se eum, si nunc eius auxilio præsens negotiū obtinuisset, in posterum facile debellare posse: fore autem ut hoc pacto Antoniū summum hostem nunc secum haberet, nam inter Brutum ac Antoniū summa erat dissensio. Itaq; ad Brutum misit, qui ei suam amicitiam, belliq; societatem offerrent, si quidem Antonium non recepisset: eoq; effectū est, ut oppidani etiam Cæsaris rebus studerēt. Tunc igitur in Senatu (iam enim in exitu annus erat, ac neuter Consulū ad urbem erat, Dolabella etiam in Syriam ab Antonio præmissa) decretæ sunt laudes Mutinensibus (eam enim D. Brutus urbem tenebat) militibusq; qui Antonium dereliquerant: Tribunis etiam plebis suffragatibus. Utq; initio noui anni tutius possent in rem præsentem consulere, militum præsidio Curiam munire statuerunt: idq; cum reliquis qui tum Romæ erant plerisque, magno Antoniū odio flagrantibus, placuit: tum uerò in primis Ciceroni, qui cum insensibilissimus esset Antonio, Cæsari studebat, omni que & oratione & actione, pro uiribus Cæsarem iuuabat, Antonio que incommo- dabat: eiusq; rei causa, cum esset urbe profectus, filium suum, quem Athenas disciplinæ capiendæ gratia mittebat, comitaturus, postquam bellum inter eos coortum audiuit, Romam se recepit. Hæc eo anno acta sunt. præterea Seruilius Isauricus extrema senectute diem clausit. Cuius hac de causa mentionem feci, ut ostenderem quanta eo tempore Romani reuerentia erga eos qui dignitate aliqua præstaret, usi, quantoq; odio impudentes, etiam minimis in rebus, persecuti fuerint. Is enim Isauricus, cum sibi pedibus ingredienti quidam equo uehens obuiam factus equo non desilisset, sed rectà præteruectus esset, ubi eum fortè in iudicio uadimonium habent-

Antonium mi-
lites cur de-
liquerint:

Quo consilio
Cæsar D. Bru-
tum sibi cōtra
Antonium ad-
sciuerit sociū.

Militibus, &
Mutinensibus
gratiæ actæ.

Seruiliij Isauri-
ci mors.

tem agnoui, rem eam iudicibus narrauit: ipsæ tanta indignatione correpti sunt, ut indicta causa hominem condemnarint. A. Hirtio, C. Pansa (nam is quoque tum erat Consul creatus, quanquam pater ipsius in tabula proscriptionis Syllanæ signatus fuerat) Consulibus, Cal. Ianuarijs Senatus est conuocatus, perque dies continuos tres deliberatum: ita enim perturbati erant instante bello, prodigijsque quæ multa & terribilia acciderant, ut ne religiosis quidem diebus consultationem de sua salute intermitterent. Fulmina namque permulta deciderant, quibusdamque cella Iouis Capitolini quæ erat in templo Victoriæ, tacta fuerat: uentus uehemens coortus, columnas quæ positæ erant circa fanum Saturni et Fidei euulserat ac dissipauerat. statuam quoque Minervæ custodis, quam ante exilium suum Cicero in Capitolio collocauerat, deiecerat ac confregerat, quo Ciceroni perniciēs portendebatur. Ad terrorem autem reliquis iniiciendum accesserant terræmotus ingens, & quod taurus in templo Vestæ mactatus post rem sacram exiluerat: fax per cælum ab ortu ad occasum percurrerat, stella quædam ante non uisa per multas dies apparuerat: solis lumen aliquando diminui, extinguique, aliquando intra tres circulos effulgere, quorum unum corona spicarum ignita circumdaret, uisum fuerat: quo id quod futurum erat, euidentissimè fuit demonstratum, nempe, triumuirorum, Cæsaris, Lepidi, Antonijque potestas, è quibus Cæsar deinde rerum potitus est. Quinetiam uaticinia quæ status Reipublicæ popularis euerisionem prædicerent, euenerunt. Nam corui in Castoris templum inuolauerunt, nominaque Coss. Antonij & Dolabellæ in tabella quadam scripta rostris exciderunt. Canes multi noctu urbem totam peruagati, ac maxime ad Lepidi pontificis Max. ædes concursu facto ululauerunt. Padus cum in adiacentes terras admodum exundasset, repente retro cecidit, magnamque serpentium multitudinem in sicco destituit. pisces innumerabiles ex mari per ostia Tiberis in continentem eiectioni sunt. Hæc omnia pestis uehemens excepit per totam ferè Italiam: atque eius causa decretum est, ut Curia Hostilia reficeretur, isque locus in quo naualis prælij specimen exhibitum fuerat, terra iniectioni compleretur. Neque tamen hæc finis malorum fuit: quinetiam altero Consulum sacra Calend. Ianuarijs faciente, quia tum magistratum inibat, subito licitor concidit, atque expirauit. Igitur istis diebus consultatum est, multisque in utranque partem sententijs dictis, hæc Cicero orationem habuit:

Oratio Ciceronis in Senatu contra Antonium.

Cur profectionem ab urbe, P. C. quasi diu absuturus instituerim, curque celeriter in urbem redierim, spe plurimum uobis commodi adferendi, ante uobis exposui: quod nimirum neque in dominatione tyrannideque uiuere possem, ubi neque rem publicam curare, neque liberè sine periculo sententiam dicere, neque mortem adeo meam uestra cum utilitate coniungere possem, quodque uicissim nullum mihi periculum subterfugiendum esse existimarem, si quid in rem uestram efficere possem. Tam enim uiri boni officium esse iudico, se ipsum patriæ uisibus conseruare, cauereque ne temerè pereat, quam officio suo neque dicendo deesse, neque agendo, neque mortem etiam pro salute eius detrectare. Quæ cum sic se habeant, etsi Cæsaris opera effectum uidebatur, ut satis tuto possemus consilium de rebus urgentibus inire: tamen quoniam decreuistis, ut presidio adhibito Senatus coiret, omnino in hoc nobis incumbendum est, ut & in præsentiarum ita rem constituamus, & futuris ita prospiciamus, ne pari ratione deinde de hisdem deliberandi nobis necessitas imponatur. Enimuerò rem difficilem atque arduam esse, ac quæ diligentia

De difficultate propositæ deliberationis.

tia curaꝗ magna indigeat, uos ipsi si nulla alia re, certè præsidio Curia circumfuso declarauistis, quod nunquam instituissetis, si quidem solito ornatu atq; securitate consultare uos posse iudicassetis. Quare etiam propter milites qui ad sunt, necesse habemus aliquid operæ precium statuere, ne dedecus aliquod nobis contrahamus, qui tanquam aliorum metu militibus adscitis, ita deinde negligenter rem agamus, quasi nullo impendente terrore.

Quasi uerò opus sit eum ultra reliquos exercitus, quos contra patriam cōtrahit, hos etiam accipere, ne quid uel hodie aduersus ipsum decernatis. Quanquam eò impudentiæ quidam progressi sunt, ut dicere ausi sint, eum non aduersus urbem bellum parare, adeoꝗ stultos nos esse existimant, ut putent ipsorum nos uocibus potiùs, quàm Antonij actionibus fidem habituros. Quis igitur est, qui potiùs quàm consideret actiones eius, exercitus quos contra socios nostros senatus populiꝗ iniussu conduxit, incursiones in agros, obsidiones urbium, minas quas contra nos omnes iacit, spes, quibus fretus hæc omnia agit, horum uerbis, commentis & uanis prætextibus animum cum sua pernicië aduertere malit? Ego certè tantum abest ut hæc eum legitimè ac rectè facere censeā, ut propter hæc eius facta, ac quòd Macedoniam sibi sorte traditam reliquit, quòd loco eius Galliam nihil ad se pertinentem inuasit, quòd exercitus, quos Cæsar aduersum Parthos præmiserat, assumptos secum habet nullo belli terrore in Italia extante, quòd tempore sui Consulatus urbe excessit, populationibus ac maleficijs hinc inde uagatur, iam dudum hostem eum omnium nostrum esse pronunciem. Quod si uos non statim initio sensistis, neq; singula hæc facinora indignatione prosecuti estis, tanto is maiori odio dignus est, quòd uos homines tanta bonitate iniurijs lædere non desinit, sed cùm primorum suorum peccatorum ueniam fortassis impetrare posset, eò nō intermissa sua improbitate perrexit, ut primorum etiam delictorum pœnas luere opus habeat. Quo magis longè maximam curam huic negotio impendere uos expedit, cum perspiciatis eum qui tantis in rebus toties uos contemptui habuerit, nullo modo uestra æquanimitate ac clementia posse ad uoluntariam resipiscentiam adduci, sed necesse esse, ut armis, quoniam quidem id antè omissum est, uel inuitus coerceatur. Neq; uerò quòd partim persuadendo, partim cogendo uobis decreta pro se quædam extorsit, ideo minus iniuste eum egisse, aut minori supplicio dignum esse, iudicare debetis: quinimò hoc ipsum uel maximè in eo plectendum est, quòd cùm statuisset multa ac graua facinora edere, etiam à uobis traditis occasionibus (cum uos nihil de ipsius animo compertum habentes, aut prouidentes, ad certa decreta facienda cōpulit.) contra uos ipsos usus est. Qui enim uos, nisi inuiti, præfecturas à Cæsare uel sorte certis hominibus assignatas immutauissetis? Antonioꝗ eam potestatem concessissetis, ut reliquas socijs amicisꝗ suis conferret, C. fratrem suum in Macedoniam mitteret, ipse Galliam cum exercitibus, quibus pro uobis uti opus nō habebat, obtineret? An non meministis, quemadmodum uos ob necem Cæsaris turbatos aggressus, omnia ex animi sua sententia consecutus sit, cum de quibusdam subdole & ex tempore uobiscum cōmunicaret, quædam ipse per se mala fide adderet, omnia autē uerè ageret, militibus, ijsq; adeo Barbaris aduersus nos usus? Neq; uerò mirari quisquā debet, aliquid eo tempore secus quàm conueniebat decretum fuisse, quando quidem ne nunc quidem liberè quicquam loqui aut agere quod res flagitaret, potuiss-

p 3 semus,

Ostendere incipit, Antonium arma cōtra urbem cepisse.

Antonius lenitate Senatus abusus.

De his que Antonio decreta fuerant, disputat.

Antonium omnia secus, quam Senatus iussisset, egisse.

Non esse Senatui adscribenda, quæ præter eius sententiam Antonius gessit.

semus, nisi præsidio firmati: quo si tunc muniti fuissetus, neque ea is, quæ obtinuisse dici potest, tunc obtinuisset: neque ex his auctus, ea egisset quæ egit. Proinde nemo uobis ea quæ iussi, coacti, cum luctuque ei dare uisi sumus, tanquam legitime ac iure concessa ei quisquæ obijciat, cum ne in priuatis quidem rebus ea rata sint, quæ quis uel ab alio adactus fecit. Quanquam hæc ipsa uestra decreta si expendatis, neque magni momenti, neque magnopere à consuetudine nostra aliena inuenietis. Quid enim tandem mali est, si alij in alius locum Macedonia aut Gallia habenda data est: aut si Consul milites assumpsit? Verum hæc demum grauius ac misera sunt, regionem nostram infestari, socias urbes oppugnari, nostros milites contra nos armari, nostris nos sumptibus peti: quorum à uobis nihil unquam decretum, nihil cogitatum est. Non itaque propterea quod nonnulla ei concessistis, ideo etiam ut incōcessa agat ei permittere, sed contra odisse eum, ac supplicio afficere debetis, quod honoribus clementiaque uestra non in his quidem tantum, sed reliquis etiam omnibus in rebus contra uos abuti ausus fuit. Quod ut intelligatis, considerate ipsius omnes actiones. Pacem ac concordiam me autore mutuam decreuistis: cui gubernandæ cum Antonium præfecissetis, talem se is arrepta orationis in Cæsarem funebris occasione gessit, ut tota prope modum urbs incēdijs mixta, cædes ingens hominum edita sit. Omnia quæ Cæsar uel dederat quibusdā, uel legibus sanxerat, cōfirmauistis: (non quasi ea probaretis, à quo longissime abestis: sed quod uidebatis expedire ne quicquam eorum immutaretur, quod facilius sine suspicionibus & offensis unā degere possemus) ei negotio Antonius exequendo præfectus, multa Cæsaris acta euertit, multa in eius commentarios uicissim intulit, agros, ciuitatem, immunitates: aliosque id genus honores ips quibus Cæsar ea dederat priuatis, regibus, urbibus ademit, alijs ea tribuit, corruptis ob hanc rem Cæsaris commentarijs: his qui eius postulatis non satisfaciebant ea cripiens, alijs qui quod petisset dabāt, ea atque alia uendens. Quod ipsum cum uos prouidissetis futurum, edicto cauistis, ne post Cæsaris exitum columna aliqua figeretur ullius eius beneficij: tamen is post hoc edictū sapius eas fixit, quod diceret necessarium esse, ut quædam in libellis Cæsaris extantia & ederentur, & agerentur. Vos ut hæc cum principibus ciuitatis conferret, iussistis: is uerò adeo scilicet uestram autoritatem sequi instituit, ut nihilominus solus omnia quæ ad leges, exules, cæteraque quæ modo recensui, spectarent, peregerit. At uerò in his tantum rebus talis fuit, reliqua recte administrauit: non ita est P. C. Non ne enim pecunias publicas à Cæsare relictas conquirere & proferre iussus, ad se rapuit: earumque partem creditoribus suis reddidit, partem luxu consumpsit, ut nulla iam earum portio superet. Cum nomen Dictaturæ odio Cæsaris potentia protinus ex Republica sustulissetis, non ne eo quidem is nomine (quasi ipsa per sese uocabula nocerent) abstinuit, sub Consulari autem nomine Dictaturæ actiones & potestatem exeruit? Non ne uos eum concordia præfectum esse uoluistis: is uerò suo arbitrio tantum bellum neque iustum, neque à uobis decretum contra Cæsarem ac D. Brutū, quos uos laudauistis, suscepit. Denique, si quis singula persequi uelit, innumera proferri possunt, quæ sibi ut Consuli ille à uobis iniuncta, nullo modo ut par erat gessit: sed in omnibus diuersum, secutus, potētiā sibi à uobis concessam, aduersum uos cōuertit. Num nam igitur hæc quoque malè ab ipso acta in uos recipietis, uobisque causam eorum omnium adscribetis, propterea quod administrationē executionemque earum rerum

rerum ipsi commisit: id uerò absurdum fuerit. Neque uerò si quis dux aut legatus constitutus à uobis nihil rectè gerat, eam culpam uobis sustinendā uos existimabitis. Indignū enim fuerit ab ijs qui rebus gerendis præficiuntur, emolumēta honoresq; capi, crimina & culpam uobis impingi. Quamobrem ne Antonius quidem audiendus est, si dicat: Vos tamē Galliam mihi cōcessistis, uos pecuniā publicā procurationem mihi mandauistis, uos mihi exercitum qui ex Macedonia ueniebat, dedistis: nam hæc quidem ita decreta sunt (si quidem ita loquendum est, ac non potius ab ipso pœna exigenda, quòd uos ea decernere coegerit) non tamen hæc etiam, ut exules restitueret, ut alias leges subrogaret, ut ciuitatis ius, remissionesq; uectigaliū diuenderet, ut publicam pecuniam pecularetur, ut res sociorum diriperet, ut urbes maleficijs infestaret, ut tyrannidē in patriam affectaret. Eam enim potestatem neque Antonio, neque ulli alij, quantumuis ei multa decreuissetis, unquam dedistis, ut pro sua libidine omnia ageret: sed supplicia ijs qui hoc conarentur, imposuistis potius: quo hunc etiam modo tractabitis, si quid mea oratio apud uos ualebit. Quippe is nō in his modò rebus talem se præbuit, qualem uos eum nostis & experti estis, sed in omnibus omnino suis actionibus quandiu ipse in Republica uersatus est. Nam de ea quidem eius uita, quam priuatus egit, eiusq; libidinibus ac cupiditatib. data opera nihil dicam, non quòd non multa possint eius grauiā flagitia referri, sed quòd pudeat me herclē apud uos, quibus mecum hæc nota sunt, cōmemorare, quomodo puericiā suam instituerit, quomodo adolescentiā prostituerit, quomodo clām meretrix, palām scortator fuerit, quomodo pro uiribus suis omnia & passus sit & fecerit turpia: quomodo lustris ac temulentia, alijsq; horum uitiorū comitibus uitijs deditus uixerit: quippe impossibile est, hominem in ea libidine atque impudentia educatum, non omnem suam uitam contaminare, ita ut ille à rebus priuatis obscœnas uoluptates & auariciam ad publicas attulit. Hæc igitur omittam, eiusq; etiam in Aegyptum ad Gabinium profectionem, & in Galliam ad Cæsarem fugam, ne, si singula accuratè persequar, pudorem uobis iniicere uelle uidear, qui eum cum talem esse cognitum haberetis, tamen Tribunum plebis, magistrum equitum, Consulēq; etiam creauistis: hæc tantum in medium adducam, quibus his ipsis in magistratibus per temulentiam et petulantiam flagitijs debacchatus est. Tribunus plebis primò omnium obstitit nobis, quo minus res instantes bono in statu collocaremus, clamitans uociferansq;, & solus omnium communi urbis paci sese opponens. Postquam uos indignè id ferentes, decretum propter ipsum istud fecistis, non tantum relicto suo magistratu, urbe profugit, à qua ei unam noctem abesse per leges non licebat: sed ad Cæsaris arma confugiens, eum contra patriam adduxit: nosq; Roma, & tota ex Italia exturbauit, ac ferè omnium eorum malum, quæ postea in bellis ciuilibus pertulimus, causa præcipua fuit. Nisi enim se is nostris cōsilijs opposuisset, nunquam Cæsar belli causam aliquā inuenire potuisset: aut si uel ad extremam impudentiam progressus, præter nostra decreta copias iustas contraxisset, tamen aut ultro, aut uī coactus, ab armis ad sanam mentem rediisset. At uerò Antonius occasiones ei suppeditauit, Senatus dignitatem euertit, militum audaciam auxit: is semina eorum quæ post pullulauerunt malorum iecit: is communis non nostrum modò, sed totius propè orbis terrarū pestis fuit. Quod ipsum etiam diuinitus euidentissimè demonstratum est. Cum enim admirabiles illas suas rogationes ferret, omnia tonitrib. ac fulguribus

*Totam uitam
Antonij conui-
cijs exagitat.*

*Antonij in Aeg-
yptum et Gal-
liam profectio-
nes.*

*Tribunus ple-
bis Antonij.*

*Omnium malo-
rum quæ bellis
ciuilib. inuecta
sunt, causam
Antonio im-
putat.*

repleta sunt, quæ sceleratus ille, quamuis se Augurem esse diceret, pro nihilo habens, multis, ut dixi, ac magnis malis non urbem solam, sed omnes terras repleuit. Quid dicam, quemadmodum postea toto anno fuerit magister equitum? quod ante ipsum fecit nemo. Quid, quod uobis per ebrietatem deinceps illulit, inque concionibus pro ipsis rostris inter concionandum crapulam euomuit? quid, quod exoletos ac scorta, & ioculatores, mimasque cum licitoribus laurum gestantibus secum ducens, Italiam circumfuit? quid quod solus omnium hominum Pompeij bona emere ausus est, neque suam dignitatem, neque illius memoriam reueritus? eaque cum uoluptate rapuit, quæ nobis etiam num luctum mouebant? Quippe & in ea bona, & in multa alia inualit, sperans sibi precium nunquam fore perfoluendum: quanquam id non sine summa contumelia ab eo Cæsar ui exegit, tanti scilicet ipsum faciebat. Cæterum Antonius tot tantasque possessiōnes, pecuniamque omni ratione compilatam, Charybdis cuiusdam in morem alea, scortis, helluando, comptandoque absorbit. Verum hæc quoque mitto. Contumelias autem eius in Rempublicam, cædesque per uniuersam urbem ab eo editas quis silentio prætereat? Meministis uero, ut aspectu uobis grauis, longè molestissimus actis suis fuerit? Qui, proh deos, proh terram, primum ausus fuit hoc in loco, intra moenia, in foro, in Curia, in Capitolio, uestem purpura prætextam gestare, ac simul gladio se accingere, idem licitoribus iuxta & militum præsidio uti. Deinde cum posset etiam reliquos tumultuantes sedare, non modò id omisit: sed partim sua ipsius, partim aliorum opera nos concordēs ad dissidia concitauit. Ipse quidem alteri sese factioni adiungēs, eamque adiuuans, unica causa fuit ut ex ea complures occiderentur. Ne autem Pontii reliquæ partes, Parthique statim post obtentam de Pharnace uictoriam in nostram redigerentur potestatem, per solum Antonium stetit. Nam propter res ab eo commotas coactus Cæsar huc celeriter aduenire, à perfectione istarum rerum prohibitus fuit. Sed ne hæc quidem Antonio resipiscendæ causam attulerunt. Consul enim uero, P.C. nudus, unguentisque delibutus in forum uenit sub specie Lupercalium peragendorum: progressusque cum licitoribus ad rostra, inde concionem habuit, quod post urbem conditam à nemine non modò Consule, sed ne Prætor quidem, aut Tribunoplebis aut Aedili factum est. Nimirum agenda ei erant Lupercalia, uni ex collegio Iulio. (sic egerum agri Leotini) At uero Consulatum gerebas, uir bone (loquar enim tanquam ad præsentem) & cum minime decebat, aut licebat tibi ea in condicione constituto, uoluisti in foro apud rostra omnibus nobis præsentibus. perorare, nimirum uti corpus tuum admirabile, obesum illud & delicatum uideremus, unctamque tuam impuram uocem grauius istis in uerbis audiremus. (hæc enim cerimonia caruissent, nisi tu totam urbem eo gestu, ne quid dicam de oratione, dedecorasses. Quis enim ignorat, Consulatum totius populi publicum esse, cuius maiestatem ubique conseruare, nullo modo autem denudare, turpitudine uel afficere oporteat? Sed fortassis Horatium illum priscum Antonium imitatus est, aut antiquam illam Cloeliam? quorum hæc omni uestitu induta fluuium tranauit, ille etiam armatus se in flumen abiecit. Dignum profecto Antonium, cui ipsi quoque statua ponatur, ut Horatius cum armatus in Tiberi conspiciatur, hic nudus in foro cernatur: quippe isti nos seruauerunt, ac in libertatem asseruerunt, hic uero, quantum in ipso fuit, libertate nos

Magisterium
equitum.
Vomitur pro
rostris.

Antonius Cha
rybdis.

Antonius ar-
matus iuxta et
togatus.
Seditionibus
urbis ab Anto-
nio agitata.

Consulatus An-
tonij, & turpi-
ter in eo acta.

loco se exem-
plis maiorum
adductis cum
exagitat.

nos spoliavit, popularem reipublicæ statum dissoluit, dominum pro Con-
 sule, tyrannum pro Dictatore nobis dedit. Etenim memoria tenetis, quæ
 progressus ad rostra dixerit, quæ consensu rostris egerit. Qui uerò is, qui
 cum esset Romanus ac præterea Consul, ausus est aliquem in foro Roma-
 no, apud rostra Libertati sacra, omni populo, uniuerso Senatu præsentem re-
 gem nominare, diademaq; capiti eius rectè imponere, addereq; hoc nobis
 omnibus exaudientibus mendacium, à nobis sibi iniunctum esse, ut hæc di-
 ceret faceretq;: quî inquam, is non extrema quæuis ausit: à qua re, etiam dif-
 ficilima, se cōtinere possit. Nos ne igitur tibi M. Antoni, nos hæc mandauimus, qui Tarquinius eiecimus, Brutum amplexi sumus, Manlium de saxo
 deiecimus, Spurium occidimus: nos te regem aliquem salutare iussimus, *Antonium Cæ-*
 qui illud nomen, atq; huius causa etiam Dictatoris appellationem diris ex-
 ecrationibus deuouimus: nos tibi tyranni alicuius constituendi potesta-
 tem dedimus, qui Pyrrhum ex Italia profligauimus, Antiochum ultra Tau-
 rum montem repulimus: non ita, non per fasces Valerij, per legem Porcij,
 per crus Horatij, per manum Mutij, per hastam Decij, per gladium Bruti.
 Tu autem, hominum sceleratissime, supplex factus orauisti, uti seruires, scili-
 cet exemplo Pōsthumij, ut Saumitibus dederere, Regulij ue, ut Carthagi-
 nensibus redderis, aut Curtij, ut in hiatum præcipitare tibi liceret: Vbi ue-
 rò id scriptum inuenisti? Quemadmodum hoc quoq; ut Cretenes à Bruti
 præfectura liberi forent, quibus nos uti imperaremus post Cæsaris mortē,
 decreuimus: Proinde cum in tot tantisq; rebus sceleratam eius sententiam
 deprehenderitis, agite, pœnas ab eo non exigite, sed expectate, dum re ipsa
 quoque experiamini, quid nam hic armatus sit acturus, qui nudus hæc edi-
 dit. Nisi creditis hunc ad tyrannidem non aspirare, sed eam cupiditatem
 ex animo suo eiekturum, quæ semel insedit: aut eum spem regni depositu-
 rum, cuius causa cum tot dictis factisq; Rempubliæ uiolasset, impune id
 tulerit: Aut quis nam hominum est, qui cum in regno obtinendo alium uo-
 ce adeo sua (quam solam in sua potestate habuisset) adiuuerit, non idem si-
 bi ipsi, si eius facultas offerretur, paraturus sit? Quis, cum alium quendam
 tyrannum patriæ, sibiq; ipsi imponere ausus fuerit, non ipse eandem expe-
 tat? Quare, si tum ei pepercistis, at nunc certè ob ista facinora odio ipsum
 habere debetis, neq; expectare quid obtenta uictoria conaturus sit: uerum
 consideratis his, quæ iam antè ausus est, providere ne quid in posterū dam-
 ni accipiatis. Equidem ne id quidem Cæsaris factum laudem meretur, quod
 neq; nomen Regis, neq; diadema accepit, (quanquam ijs Antonium of-
 ferendis malè egisse satis patet, cum ne Cæsari quidem probata fuerint) sed
 culpari debet, quod initio huiusmodi aliquid audiens ac uidens sustinuis-
 set. Quod si id Cæsari iustam necis causam attulit, quid est, cur Antonio,
 qui confessus quodammodo est se tyrannidem expetere, non optimo iu-
 re pereundum sit? Tentatam uerò ab Antonio esse tyrannidem, satis qui-
 dem ex his quæ commemorauimus, liquet, sed euidentissime ex sequentibus e-
 ius actionibus arguit. Cuius enim rei causa, cum tutò posset quiescere, tur-
 bas mouere, adq; res novas consurgere aggressus est? Cur exercitum edu-
 cere ac bellum gerere statuit, cum citra periculū domi posset manere? Cur
 cum multine in suas quidem prouincias exire uoluerint, ipse non modò
 Galliam nullo iure ad se pertinentem inuadit, sed inuitam etiam armis co-
 git? Cur D. Bruto, se, militesq;, & urbes nobis dedente, ipse non modò hoc
 eius factum non imitatur, sed eum obsidione cinctum oppugnat: quæ om-
 nia

Antonium Cæ-
sari regnū tra-
didisse suo so-
lius arbitrio.

Demōstrat An-
tonium tyrannidem affecta-
re.

Alia argumen-
ta, tyrannidem
affectari ab An-
tonio ostenden-
tia.

Antonius quanto deterior Cæsare.

nia alio consilio nullo quam contra nos ille molitur. Hæc nos cernentes, tamen cunctamur, & ignauia nostra tantum aduersus nos tyrannum armamus: Id uero cum summa turpitudine coniunctum est, cum maiores nostri in seruitute educati, libertatem affectauerint: nos qui in libera hæcenus Reipublica uiuimus, spontaneam seruitutem subire. Cumque magno nostro cum gaudio regno Cæsaris liberati fuerimus, cuius tamen in nos multa constabant beneficia, nunc Antonium ultrò dominum nobis adsciscere: qui quanto deterior Cæsare sit, satis uel ex hoc uno constat, quod Cæsar multis à se bello uictis pepercit: Antonius cum nihil etiamnum potentiae adeptus esset, trecentos milites, inque his Centuriones aliquot, insontes omnes domus suæ trucidauit, præsentem uxorem suam, ita ut illa cruore oppleta fuerit. Qui cum tanta in hos crudelitate usus sit, eoque ipso tempore, quo demerendi ipsi potius fuerant, quid fauiciae putatis eum in nos sibi reliquum, si quidem uicerit, facturum? aut cum hæcenus summam per lasciuiam suam uitam traxerit, quam tandem libidinem tantam esse iudicatis, à qua is potestate armis parta temperaturus sibi sit? Quare satius est, ut antequam aduersi quid patiamini, uobis caueatis, quam re ipsa hæc mala expertos sententiam mutare: miserum enim est, cum anteuertere incommodum possitis, admittere ut id uobis eueniat, ac deinde poenitentia corripi. Neque uero rem eò deduci sinite, ut Celsus demum Brutisque ea indigeat, ridiculum enim fuerit, cum liceat iam uobis ipsis mature Reipublicæ opem ferre, uelle postmodò eos quærere, qui libertatem nobis restituant: quanquam periculum est, ne si inueniri nequeant, præsertim ubi nos eo modo de re præsentis statuerimus. Quis enim pro populari ciuitatis statu suam sibi salutem in discrimen coniiciendam existimet, cum publice animos nostros ad seruiendum propensos uideat? Verum enim uero Antonium nullum posthac suis ceptis finem facturum esse, sed in remotis locis, ac minoribus in rebus sibi aduersum nos uires parare, satis in promptu omnibus est. Non enim aliam ob rem D. Bruto bellum facit, Mutinamque oppugnat, quam ut eo uicto, acceptisque iis corporis contra nos parare se possit: neque enim ulla à Decimo est affectus iniuria, ut eam ulcisci uideri possit: neque adeò istorum bona appetit, ut cum eorum causa pericula laboresque perferat, à nostris facultatibus, quibus & istorum res, & alia plurimæ continentur, ultrò sibi abstinendum putet. Id ne igitur operiemur, dum his aliisque suam in potestate redactis, grauis nobis hostis euadat? Fidemque ei habebimus decipienti nos, ac se non contra urbem bellum gerere dictitanti? Quanquam quis eò stulticiæ peruenit, qui ex uerbis potius, quam actis eius iudicandum putet, an id bellum contra nos geratur? Ego sanè nō nūc primum ex eo, quod ex urbe profugit, bellum sociis intulit; Brutum oppugnat, urbesque obsidet, mala eum consilia agitare statui, sed ex his etiam, quæ prius nō modò post exitum Cæsaris, sed uiuo etiam tum eo, improbè ac flagitiose egit, hostem insidiatoremque Reipublicæ, libertatisque nostræ eum esse definitio. Quis enim unquam patriæ amans, aut tyrānidi insensus, horum quicquam egit, quæ hic multa ac uaria perpetravit? Porro, quoniam iandudum omni ex parte Antonius hostis noster esse conuincitur, ita res habet, ut si statim in eum uindicemus, etiam eorum quæ prius amissimus recuperandorum locum simus habituri: sin hanc occasionem neglexerimus, idque præstolati fuerimus, dum is insidias se nobis facere palam fateatur, omnia perdemus. Nam ne si ad ipsam quidem urbem exercitum adducat, hostiliter se agere confitebitur: sicut neque Marius id confessus fuit, neque Cinna, neque

Antonium non cessaturum uicta Gallia.

neque Sylla. sed ubi omnia in sua potestate habuerit, omnia eorū crudelia facta aut æquabit, aut superabit. Nam à uerbis eorum qui rem aliquam peragere cupiunt, hæc quæ ea re confecta ab ipsis agunt, discrepare solent. Eius enim rei consequendæ causa nihil non simulant, consecuti nihil quod libido sua suaserit omittunt. Accedit huc, quod semper posteriores priorum conatus excedere cupiunt, ac similia priorum facinoribus facinora uilia iam, propterea quod iam antè uisa sint, esse censent, inaudita autem, tanquam sola ipsis digna, propter nouitatem sibi proponunt. Quæ cum perspiciamus, P. C. agedum cunctandi finem faciamus, nec tranquillitate præsentis inducamur potius, quàm uitæ in posterum quoque tutò agendæ prospiciamus. Quis enim turpe non sit Cæsarem, qui nuper admodum ex pueris excessit, interque puberes adscriptus est, tantam Reipublicæ curam gerere, ut & saluti eius pecunias impenderit, & milites contraxerit, nos neque agere quicquam quod ex usu sit, neque eum adiuuandum nobis ducere, cuius studium nostri res ipsa testatum iam fecit: qui nisi cum militibus ex Campania collectis huc aduenisset, proculdubio Antonius rectè cum omnibus copiis à Brundisio torrentis instar in urbem irruisset. Iam id quoque indignum est, ueteranos milites, neque ætatis suæ, neque uulnerum ob patriam antè acceptorum, ratione habita, ultrò sese nobis ad præsentem rem gerendam obtulisse, nos bellum, iam nunc ipsorum suffragiis decretum, nolle comprobare. Tanto enim inferiores ijs, quorum periculo id bellum agetur, sumus uirtute, ut cum milites collaudauerimus, quod flagitijs Antonij cognitis, ab eo quantumuis Consulatum gerente, ad Cæsarem, id est ad nos per eum signa transtulerint, tamen ea quæ rectè ab ipsis facta dicimus, decreto confirmare trepidemus. Bruto gratias habemus, quod Antonium neque admisit initio in Galliam, & nunc bellum inferentem repellit: cur igitur non idem nos agimus? cur non quos tantum rectè de rebus statuentes laudamus, eos imitamur? Quamquam alterutrum horum faciamus oportet: aut Cæsarem, Brutum, ueteranos, legionesque malè egisse dicamus, supplicioque afficiendos, quod iniussu nostro populi que ausi sunt, hi quidem à Consule desciscere, illi uerò ad signa confluentes bellum contra ipsum gerere: aut fateamur, Antonium iandum à uobis re ipsa hostem esse iudicatum, ac de communi sententia esse in ipsum exemplum statuendum. Quod posterius cum iustius, tum magis è re uestra fore, nemo est qui ignoret. At enim Antonius neque ipse rebus gerendis idoneus est (qua enim ratione possit, homo per ebrietatem aleasque omnem uitam ducens) neque ullum secum habet, qui in aliquo sit numero habendus. Sui enim similes is tantum diligit, sociosque omnium manifestorum occultorumque consiliorum habet. In magnis autem periculis timidissimus est, idemque angustissime fidei in summos suos amicos, quorum neutrum imperatori, belloque concutit. Quis autem ignorat ipsum, cum omnia ciuilia mala nobis conflasset, in minimam periculi partem uenisse? qui Brundisij tanto temporis spacio ob timiditatem substitit, ut parum abfuerit, quin Cæsar desertus ab eo perisset: qui ab omnibus deinde bellis, Alexandrino, Pharnacio, Africo, Hispano abfuit. Quis nescit eum cum Clodio familiaritatem contraxisse, eiusque Tribunicia potestate in rebus pessimis abutsum, sua tamen eum uoluisse manu occidere: idque transgisset, siquidem ego cum id mihi deferret, promissionem eam approbassem? Cæsarem uerò, cui & Quæstor Propretori in Hispania adfuerat, & Tribunus plebis ei contra omnium sententiam adstipulatus, immensam pecuniæ uim honoresque immoderatos

Promissa, et acta potentia affectantur, et obtinentium.

Cæsaris, et ueteranorum exemplo Senatū stimulat.

Dilemma, quo ostendit bellum contra Antonium esse discernendum.

Antonij rei gerendæ ineptum esse.

Antonij in Cæsarem et Clodium infidelitatem.

*Antonium cau-
sam Cæsari in-
teritus attulif-
se, cogit gaude-
re.*

*Facile esse bel-
lum contra An-
toniū probat.*

*Legatos de pa-
ce ad Antoniū
nequaquam ef-
se mittendos ar-
guit.*

tos acceperat, de affectato regno suspectum reddere, calumnijsq; expone-
re ausus est, quæ necis causa Cæsari potissimum fuit. Tamen ei interfecto-
res à me esse subornatos aliquando dixit: adeò nimirum stupidus est, ut fal-
so mihi tribuere tantam laudem non uereatur. Ego uerò ipsum Cæsaris pa-
ricidam esse haudquaquam dixerim, non quòd uoluntas, sed quia audacia
defuerit, cæteris re ipsa Cæsari ab Antonio perniciem esse paratā affirmo.
Hic enim eum eo crimine grauauit, ut iure insidijs absumptus uideat, dum
regē eum nominauit, dum diadema obtulit, dum eum suis amicis inuisum
reddidit. Ego ne aut gaudeo morte Cæsaris, ad quem præter libertatem ni-
hil inde redijt: Antonius autem eam dolet, qui omnes eius fortunas diri-
puit, multa ex eius commentarijs mala fide egit, deniq; qui succedere ei in
potentia contendit: Sed, ut eò redeam unde digressus sum, Antonius neq;
ipse in se imperatoriā ullam laudem aut uictorię iustam spem positam; neq;
copias magnas aut prælio suffecturas habet. Militū enim maior ac melior
pars eum deseruit, elephantis profectò spoliatus est: reliqui ad maleficia, adq;
sociorum res prædādas quàm ad bellum gerendū sunt exercitatiores. quo-
rum mores ac sensus uel ex eo satis intelligi possunt quales sint, quòd etiā
num Antoni signa sequuntur: ignauix autem, quòd Mutinam tanto tem-
pore iam à se oppugnatam nondum ceperunt. Huiusmodi status est Anto-
ni, ac eorum quos ille secum habet. Cæsar autem, D. Brutus, quiq; his ad-
sunt, ea sunt cōditione, ut per se quidem uinci haud facile possint, cum An-
tonianos complures milites Cæsar sibi adiunxerit, Brutus uerò Antonium
Gallia arceat. quòd si uerò uos etiam auxilium ijs tuleritis, primū ea col-
landando, quæ priuatis ipsi consilijs egerunt, deinde acta eorum cōfirman-
do, ac in posterum legitimam potestatem eis tribuēdo, præterea ad bellum
utrumq; Consulem emittendo, nemo iam posthac eorum qui cum Anto-
nio sunt, eum defendet: aut si quis omnino cum eo permaneat, cæterorum
tamen omnium uim sustinere non poterit Antonius: sed uel sponte sua, ubi
primū de uestro hoc decreto certior fiet, armis depositis potestati sese ue-
stræ permittet, uel unico prælio in potestatem uestram ueniet. Hæc ego uo-
bis suadeo: quòd si Consulatum hoc tempore gererem, utiq; ipse ea transi-
gerem, sicut antè etiam cum in Catilinam ac Lentulum, Antoni huius ne-
cessarium, uindicatum à me est. Quòd si quis uestrū rectè hæc dici existi-
mat, legatos tamen prius à nobis ad eum mittēdos censet, ac deinde cogni-
ta eius sentētia, uel quiescendum, si is quidem sponte sua ab armis discedat,
ac se uestræ potestati permittat: sin in incepto perseveret, tum bellum con-
tra eum decernendum esse (audio autem esse quosdam, qui uos ad hoc co-
hortari uelint) is oppidò speciosam uerbis, re autem & turpem & periculo-
sam urbi actionem suadet. Est enim omnino turpe, præconibus nos & le-
gatis uti ad ciues: nam cum extraneis quidem rectum ac necessarium est
prius per internūcios, & legatione quàm ui agi: ciuib; autem iniustis sup-
plicia infligenda sunt confestim: iudicio quidem, si sententias de eis ferre
liceat: sin ad arma confugerint, bello persequendi sunt. Huiusmodi enim
homines omnes serui sunt uestri & populi, & legum, siue uelint, siue no-
lint. neque blandiri eis, aut ita ut cum hominibus summa in libertate con-
stitutis agere decet, sed in eos, tanquàm in fugitiuos seruos inquirendum,
animaduertendumq; in eorum insolentiam est. Quomodo autem inique
comparatum non sit, eum in exercendis contra nos iniurijs haud tuncari,
nos autem ultionem morari: ipsum arma in manibus iamdudum habētem,
hostiliter

hostiliter omnia agere, nos decretis faciendis ac legatis mittendis tempus consumere: cuiusque iniurias longè antè re ipsa comperimus, eum solis uoculis ac uerbis à nobis tractari. Quam spernum fore putamus, ut aliquando uerecundia correptus nobis obtemperet. Equidem fieri id nullo modo potest, cum eò iam progressus sit, ut ne si uelit quidè, populari in statu Reipublicæ nobiscum degere possit: qui si unquam æquo sibi iure nobiscum uiuendum statuisset, ne initiò quidem eas res conatus fuisset: quas si errore quodam animi, aut temeritate tentasset, certè ab iisdem ultrò statim destitisset. Nunc postquam semel sua sponte legum & Reipublicæ limites egressus est, potentiamque inde & licentiam sibi aliquam parauit, nã is nunquam uolens institutum mutabit, decretaque nostra obseruabit: sed necesse est eum his ipsis armis puniri, quibus nos lædere ausus fuit. Ac nunc mihi hoc eius dictum cum primis uelim memoria repetatis, cum aliquando dixit, saluos uos esse nisi uictoria obtenta non posse. Ideò qui legatos mitti iubent, nihil aliud hi uolunt, nisi ut uobis moras ne tentibus, sociorum uestrorum res remissiores ac languidiores fiant: iste autem per quietem omnia quæ instituit, cōficere, Decimum capere, Mutinam expugnare, Galliam uniuersam occupare possit: ut nos cum rationem nullam ei resistendi inuenire possimus, fracti animis demereri eum ac adorare cogamur. Vnum hoc de legatis mittendis addam, post dicendi finem faciam: Antonius nihil de his quæ acturus fuerat, ad uos retulit, itaque ne uobis quidem id faciendum est. His, aliisque omnibus de causis consulo uobis ego, ne cunctemini, aut rem extrahatis, sed bellum ei quàm primùm inferatis: id cogitantes, plura negocia opportunitate occasionum, quàm uiribus esse rectè confecta. Qua occasione uobis utendum esse, uel maximè ex hoc ipso intelligere potestis, quod nunquam ego belli uobis suscipiendi autor fuisssem, pace (si tamen hic rerum status pacis nomen meretur) neglecta, in qua & plurimum ualeo, & honores diuitiasque sum adeptus, nisi id uobis ex usu futurum censuisssem. Tibi uerò, Q. Fufi Calene, reliquisque qui idem quod tu sentiunt, suaserim, ut quieti ea, quæ oportet, decreta faciendi facultatem Senatui cōcedatis: neque uestre priuata gratiæ, qua Antonium prosequimini, causa, communem omnium nostrum utilitatem prodatis. Ego quidem, P. C. ita sum animo affectus, ut si meam sententiam secuti fueritis, fructus libertatis incolumitatisque uobiscum libentissimè percepturus: sin diuersum statueritis, uitæ mortem sibi prælaturus. Cumque in libertate dicendi seruanda nunquam mortem reformidauerim, quod mihi causa fuit, ut res præclarissimas gererè (quàm uerò egregia sint mea facta, inde patet, quod ob acta Cōsulatus mei sacrificia ac ferias decreuistis, id quod ante me cōtiguit, qui quidem togatus rem gessisset, nemini) iam minimè eam extimesco, non immaturam mihi qui ante tot annos Consul fui, futuram. (quanquā memoria tenetis, me hoc uobis in ipso meo Consulatu dixisse, ut mihi mortē cōtemnēti eo facilius in omnib. obsequemini) nulla uerò mihi grauior accidere res possit, quàm si hostes uestri mihi timendi, seruiendumque uobiscum alicui sit. Quorū ego hoc quidè calamitatem esse, perniciemque non corporis tantum, sed animi quoque, gloriæque, quæ sola nos aliquo modo sempiternos effecit, esse iudico: illud uerò, mori inquam pro uobis omnia & dicentem & loquentē, immortalitati cōparo. Quæ si Antonius sentiret, nunquam huiusmodi ad res sese contulisset, sed mori quemadmodū auus ipsius maluisset, quàm quicquam facinoribus Cinnae, à quo is est interfectus, simile perpetrare. cum quidem Cinna paulo post

Antonii ab incepto non destitutum.

Occasione.

Cicero gloriatur se mori pro libertate æquo animo uelle.

q ab

ab alijs ipse quoque huius aliorumq; flagitiorum causa occisus fuerit. Quare hoc quoque in Antonio demiror, quod eius acta imitans, non eundem metu exitum, praesertim cum existimatione aliquam haereditario ab auo suo acceperit: sed enim iam indignus est qui propter cognatos suos conferretur, cum neque auum imitatus fuerit, neque patris sui haereditatem adiuerit. Id uero neminem latet, quod cum multos in exilium missos non Caesare modo superstitite, sed defuncto etiam, ex libellis scilicet eius in urbem reduxerit, patruo suo non subuenerit, sed Lenticulum, qui cum aleam ludere solebat, propter uitae nequiciam patria exterminatum restituerit: Bambalionem, etiam ipsius cognomenti ratione infamem, diligit: sibi autem genere proximis ita utitur, quasi illis si succenseat, quod talibus natalibus sit ortus. Itaque eorum facultatum quidem haeres factus non est, in aliorum autem permultorum bona, quorum partim neque uiderat faciem, neque nomen audierat, partim uero adhuc uiuunt, haeres successit. Hos enim ita omnibus rebus exiit ac depradatus est, ut a mortuis nihil differant,

Lenticulus.
Bambalio.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER QVADRAGESIMVSSEXTVS,

Guilielmo Xylandro Augustano

interprete.

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI

Quae pro Antonio Cicero Q. Fufius Calenus responderit.

Vt Antonium Caesar et Consules apud Mutinam uicerint.

Quomodo Caesar Roman uenerit, ac Consul creatus fuerit.

De coniuratione Caesaris, Antonij, et Lepidi.

Vnico anno haec gesta sunt, quo Consules fuere

An. V. C. 711. C. Vibius Pansa Capronianus.

Aulus Hirtius A. F.

Oratio Q. Fufij Caleni in Cicero pro Antonio.

OSTQVAM finem orationis suae Cicero imposuit, Q. Fufius Calenus surrexit, & in haec uerba locutus est: Quamquam neque Antonium defendere, neque contra Cicero- nem dicere statueram, ut qui in huiusmodi, qualis praesens est, deliberationibus simpliciter suam unicuique sententiam dicendam, non disputandum iudicare, quorum alterum in consultatione, alterum in iudicio requiritur: tamen quoniam Antonium Cicero mutua inimicitia impulsus maledictis incessit, (quem si quid is deliquisset, in ius potius postulare debuisset) ac praeterea me quoque perstrinxit, quasi suam in dicendo uim aliter quam impudenter alijs traducendis ostendere non posset, mearum esse partium existimo, ut partim ab eo obiecta crimina refutem, partim sua ipsi obijciam, ne audacia ei sua uerbis a nemine inhibita, silentiumque meum cum aliqua malae conscientiae suspitione coniuncta prosint, ne ue uos eius oratione inducti, odium eius in Antonium pro communi utilitate accipientes, deterius quicquam statuat. Neque uero aliud hac oratione ei quaeritur, quam ut nos omissa cura de incolumitate Reipublicae prospiciendi, iterum seditionibus agitemur: neque id nunc primum agit, sed ab eo tempore, quo Rempublicam attigit, omnia sursum deorsumque conturbare non destitit. Non ne enim is est,

Cicero- nem mi- scendis seditionib. studere asserit.

est, qui Cæsarem Pompeio inimicum reddidit: qui ne in gratiam redirent, impediuit: qui uobis persuasit, ut hæc in Antonium statueretis, quibus irritatus Cæsar fuit: qui Pompeio Italia excedendi, ac in Macedoniam commigrandi (quæ omnium eorum malorum, quibus deinceps afflicti sumus, u-nica causa fuit) consilium dedit: Qui Milonis opera Clodium occidit, Bruti manu Cæsarem interfecit: qui Catilinam ad bellum cōtra nos gerendum impulit: Lentulum indemnatum necauit: Quare magnoperè mirum mihi uidebitur, si quem antè poenitētia quòd ei obtemperauissetis, correpti supplicio affecistis, ei nunc eadem dicēti agentiq; parebitis. Videtis ne ut post Cæsaris obitum, rebus ab Antonio (quod ne ipse quidem negare potest) potissimū constitutis, alienum ac periculosum sibi fore existimans, ut inter nos qui ad concordiam redieramus, uiueret, peregrè abiuerit: mox ubi conturbatas iterum res intellexit, multa salute filio Athenisq; dicta, redierit: Atq; is Antonium, quem amauisse hætenus dicit, contumelijs opprobrijsq; incessit: Cæsaris uerò, cuius patrem interemit, ipsi quoq; per occasionem paulo pòst insidiaturus, partes fouet: homo natura infidelis ac turbulentus, cuiusq; animus nullis repagulis continetur, qui omnia miscet ac conturbat, pluribus ipse uicijs quàm id ad quod confugit freum agitat, ut rectè nomen transfugæ inde inuenerit: isq; suo ex arbitrio uos amicos hostesq; iudicare poscit. Eum hominem uobis cauendum has ob causas existimo. est enim impostor, ac præstigiator, qui ex malis aliorum diuitias remq; suam auget, calumniando, diripiendo, ac more canum lacerando innoxios: Idemq; communi in concordia diffluit ac tabescit. neq; enim huiusmodi orator amicitia beneuolētiaq; nostrum mutua alere se potest: nam quib. alijs artibus eum ad diuitias, præstantiamq; eam peruenisse censetis: Neq; enim pater ei genus opes uel reliquit, fullo, operasq; in colendis uineis ac oleis locans, eoq; quæstu, & eluendis pannis abundè contentus uitam sustentare, sordidissimo uictu interdium noctuq; se explens. Inter quæ noster hic educatus, haud absurde ad meliores conculcandos & eluendos accedit, conuicijs ex officinis sedentarijs, triuijsq; depromptis instructus. Ergò talis cum sis, qui nudus inter nudos adoleueris, sordes lanarum, fimumq; & merdas colligens, atq; es homo impurissime, primū Antonij adolescentiam obtre-ctare, qui, ut suo genere dignum erat, pedagogis præceptoribusq; usus est: deinde id uitio uertere, quod Lupercalia, festum à maioribus ad nos deductum, faciens, nudus in forum uenit: Quid autem, (ò semper secundum patrum artificium uestibus alienis use, atq; ab obuijs easq; cognoscētib, ijs exute,) fecisset aliud homo non modo sacerdos, sed & collegij eius princeps: non ne ducenda ea pompa, peragendum id festum, sacrificandum ritu à maioribus instituto fuit: non ne denudandum corpus: non ne inungendum: Non hæc, inquires, criminor, sed quòd nudus in foro conspectus est, quòd concionem talem habuit: quippe in fullonia taberna ita accurate quid quencq; deceret didicit, ut quid peccatum esset, uerè intelligere, eiusq; causa obiurgare alios posset. Verū ego pro his omnia quæ ad rem pertinent, commemorabo, nunc percontari ab eo quædam libet: Non ne tu inter aliorū damna educatus, inter uicinorū calamitates institutus es, ideoq; liberalem disciplinam tenes nullam, hoc uerò loco collegium parauisti, ubi meretricis in morem semper eum qui daret aliquis, expectas: ac quasi lenones tuorum emolumentorum certos semper habes: ideo curiosè inquiris quis quem iniuria affecerit, aut affecisse uideatur, quis quem odio habeat,

*Abitum & reditum Cicero-
ni exprobat.*

*Ciceronis
questus.*

*Lupercalia An-
tonij excusat.*

q 2 quis

*Timiditatem
in causis agen-
dis exprobrat.*

*Artes Cicero-
nis.*

quis cui insidias struat. His ades, hinc te alis, his spem fortunæ obnoxiam uenditas, his in suffragiis iudicum obtinendis mercede conductus operam nauas. Amicum hunc solum quouis tempore habes, qui plurimum dat: inimicos uerò omnes quibus nihil est negotiorum, aut qui alium quàm te patronum deligunt: quos iam in manibus tuis habes, quasi ignorans negligis: qui uerò iam primum ad te accedunt, eis abblādiris ac arrides, quemadmodum mulierculæ tabernarum meritoriarum solent. Quanto autem melius fuerat tecum actum, si Bambalio ipse fuisses (si quis omninò est Bambalio) quàm id uitæ genus assumplisse, in quo necessarium omnino est aut sermonem pro iusta causa uenalem habere, aut malos conseruare: quanquam ne hæc quidem rectè præstas, etsi triennium totum Athenis commoratus. Ita enim tremebundus ad tribunal accedere soles, ac si de uita dimicaturus: locutusq; humile quid & exanimum, discedis, neq; eorum memor quæ domi præmeditatus fueras, neq; quod ex tempore diceres inueniens quicquam. Audacia enim in affirmando & promittendo omnes homines excedis: in ipsis autem certaminibus conuicijs ac maledictis exceptis, infirmissimus timidissimusq;. Putas uel esse quenquam, qui ignoret nullam admirabilium earum orationum tuarum quas edidisti, à te dictam esse, sed omnes deinde conscriptas, quemadmodum alij duces ac magistrōs equitum ex luto fingunt? Quod si negas, recordare quomodo Verrem accusaueris, quanquā ex arte paterna ei aliquid adhibebas, tamen minxisse te. Enim uerò metuo ne dum de te accurate ita ut mereris loquor, uidear orationem me ipso parū dignam habere. Itaq; ea missa faciam, ac Gabinij quoq; mehercle causam, cui cum accusatores iubernasses, deinde ita pro eo dixisti, ut damnatus fuerit. omittam etiam libros quos contra amicos conscribis, in quibus adeò tibi ipsi improbitatis conscius es, ut in publicum emittere eos non audeas: certè miserrimum est, ea nō posse negare, quæ fateri sit turpissimum. sed his missis, ad reliqua pergo. Nos sanè, qui bis mille iūgera agri Leontini, quod tu dicis, magistro dedimus, nihil ijs dignum didicimus: tuas uerò artes quis non miretur? Quæ sunt autem eæ? Semper meliori inuidere, excellentioribus æmulari, calumniari eos qui honore præstant, obrectare potentibus, omnes ex æquo bonos odisse, simulare se amicū ijs tantum per quos malum aliquod facinus editurum te speres, eiusq; rei causa subinde minores natu aduersus seniores concitare: fidem tibi habentes, postquam in periculum adduxeris, deserere. Quod ita esse, satis ex hoc constat, quod nullam illustri uiro dignam rem neq; in pace neq; in bello confecisti. Quæ enim in bello uicimus te duce, aut quam regionē Consule te populus Romanus acquisiuit? Verum tu primores semper fraude circumueniens, ac tibi adiungens, priuata tua negocia per eos consequeris ex animi tui omnia sententiā, publicè autem magnā uoce proclamas impuros istos tuos sermones: Ego solus uos amo, & (si res ita ferat) is, atq; iste: reliqui omnes uos odio habent: ego solus bene uobis cupio, reliqui omnes insidiātur: his & huiusmodi alijs uerbis nōnullos inflatos ac elatos p̄iicis, alios territos tibi adiungis. Tum si quid boni eorum aliquis peregit, id tibi sumis, tibiq; adscribis, dictitans te dicente, referēteq; ista acta esse: sin aliquid secus cecidit, te ipsum eximis, reliquos omnes culpas: num nam ergo, dicis, ego Prætor, aut legatus, aut Consul fui? Ita ubique omnibus conuicia facere soles, audacisq; in dicendo libertatis opinioni magis studes, quàm ijs dicēdis, quæ ex usu sint, nihilq; Oratoris nomine dignum ostendis. Quæ enim res à te publica

blica conseruata aut in meliorem statum posita est: quem in patriam iniurium in ius pertraxisti: quem re uera nobis insidiantē indicauisti: Nam, ut reliqua prætereā, ita nunc Antonium accusas, ut nulla quidem ei iusta poena propterea irrogari possit. Quid enim causæ fuit, cur cum ab initio uideres nos ab eo iniurijs premi (id enim tu affirmas) non statim in eum uindicandum duceres: aut eum accusares? Nunc nobis recenses, quæ is Tribunus plebis contra leges fecerit, quæ magister equitū peccata admiserit, quæ Consul deliquerit, cum in prōptu fuerit tibi statim de singulis poenā meritā ab eo iure exigere, atque ita & tu amore ciuitatis egisse uideri poteras, & nos citra damnum ac periculum in eius facinora animaduvertere potuissemus. Profecto alterutrum horum necessariò constat, aut te tum Antonij acta pro sceleratis habuisse, tamē certamina pro nobis suscipere noluisse, aut cum scias te nullius eum malefici conuincere potuisse, nunc frustra cauillari: quod sic esse, per singula Antonij facta uobis, P. C. iam nunc ostendam. Dixit in Tribunatu suo quædam pro Cæsare Antonius: nimirum dicentibus Cicerone & alijs pro Pompeio, quorsum ergo huic uitio dat, quod Cæsaris amicitiam obseruauit, ac se & alios qui contrariæ parti fauerunt, nō attingit? Obstitit tum Antonius quibusdam decretis, quæ contra Cæsarem parabantur: nempe Cicero omnia quæ pro eo decernebantur, impediēbat. Atqui communi, inquit, sententiæ Senatus repugnauit: qui uerò potuit id unus uir, aut si eius rei causa damnatus fuit deinde, ut hic refert, cur non supplicium ei impositum est? Quia fugit, aufugit ad Cæsarem. Atqui tu Cicero nuper non peregrē abieras: sed, sicut prius quoque, profugeris. Quare noli tua ipsius crimina ita temerē omnibus nobis impingere. Fuga enim ea est, qualem tu fecisti, cum iudiciū metueres, ac ipse te supplicio dignum esse præiudicauisses. At uerò reditus decretus tibi est: quo modo, aut cuius opera, omitto quidem id dicere, sit sanē decretū de reditu tuo factum, neque tu prius quā id consecutus es, pedē in Italia posuisti: Antonius autem & abiit ad Cæsarem, quæ acta essent annuntiaturus, ac, nullo ad id opus habens decreto, rediit, denique totam etiam pacem amicitiamque omnibus, quos in Italia tum offendisset, cum Cæsare ipse composuit, cuius reliqui quoque participes facti essent, nisi te autore profugissent. Quæ cum ita sint, tamē audes dicere, Cæsarem ab Antonio contra patriam adductum, ab eo bellum ciuile excitatum, eum unicam omnium quæ subsecuta sunt, nobis causam malorum fuisse? Nequaquā ille quidem, sed tu, qui Pompeio alienas legiones & imperium tribuisti, Cæsari ea, quæ ipsi fuerant concessa, adimere aggressus es, consilium Pompeio & Consulibus dedisti, ne conditiones à Cæsare latas acciperent, urbem, Italiamque uti relinquerent: qui Cæsarem Romanam aduenientem non aspexisti, sed in Macedoniam ad Pompeium transfugisti: neque ei quidem auxilium attulisti, sed ad ea quæ agebantur conuiuens, post infortunio afflictum deseruisti. Itaque ne initio quidem ei tanquam iustiore causam agentis opitulatus es, sed seditione concitata, rebus quæ cōturbatis, ex securo loco eorum certamē spectauisti: ab eo qui succubuit, quasi inique is quicquam egisset, statim discessisti, ad uictorē tanquam iustiore inclinauisti. Accedit ad reliqua tua uitia tanta ingratitude, ut non cōtentus salute ab eo donata, indignē etiam feras te non esse magistrum equitum factum. Horum tibi conscius, tamē audes dicere, Non fuisse Antonio magistrum equitum toto anno gerendum, neque enim Cæsarem toto anno Dictaturam gessisse, Sed hæc siue recte, siue necessariò ita acta sunt,

*Obicit Cicero
ni, quod non i-
nitio statim
Antonium ac-
cusauerit.*

*Acta ab Anto-
nio in Tribuna-
tu excusat.*

Fuga.

*Ciceronē fuisse
se malorum inte-
riorum causa-
sam.*

Acta ab Antonio Equitum Magistro defendit.

Contraria in Ciceronis oratione esse.

certè utrumq; ita decretum fuit, placuitq; uobis, placuit populo: hi tibi accusandi sunt Cicero, non ij quibus is honor habitus est, quiq; se tales gesserunt, ut eo digni essent. Quapropter si is tum rerū status fuit, ut etiam contra quam alias deceret ea fierent, cur nunc in Antoniū ea confers, cur nontum potius (si quidem potueras) contradixisti? Quia mehercle metuebas. Ergo tuæ timiditati ignoscendum est, quòd tum tacuisti: Antonio, qui tibi prælatus fuit, crimini sua uirtus dāda est? Quò nam loco hoc ius, & has leges didicisti? At uerò abusus est magisterio equitum: quid ita? Quia, inquit, bona Pompeij emit. Quot præter eum sunt, qui aliorū facultates emerint, neq; ulli horum uitio id uertitur? In hunc enim finem proscribuntur ea, & sub hasta ponuntur, publiciq; præconis uoce proclamantur, ut ab alio emanantur. Atqui Pompeij bona uenire nō debuerūt: nos igitur peccauimus, & malè egimus, qui ea prostituimus, aut (ut nos ac te culpa leuemus) Cæsar utique deliquit, qui id fieri iussit, quem tamē tu non inculcauisti. Sed stulticie in hac re palam coargui potest Cicero, qui duo inter se diuersissima crimina Antonio obiecerit: unum, quòd cum Cæsarem in plerisq; rebus adiuiuisset, multa q; idcirco ab eo recepisset, tamē deinde præcium bonorū Pompeij ab ipso Cæsar ui exegit: alterū, quod cum ne in paternas quidē possessiones successerit Antoniū, omniaq; bona pro sua libidine dilapidauerit Charybdis instar, (semper enim aliquid Siciliēse nobis Cicero profert, quasi memoria nobis exciderit, exulē ipsum eò profugisse) nihilominus id præciū omne persoluit. Neq; hic tantū egregius ille orator q; maximè contraria inuicem locutus depræhendit, sed, per Iouē, in hoc etiam, q; modò eum omnes Cæsar's actiones adiuiuisse, ideoq; omniū intestinorū malorū potissimam causam fuisse dicit: modò timiditatem exprobat, qui nulli rei, præter quæ in Thessalia gesta est, adfuerit. Id quoque inter crimina Antonio obiecta est, reductos esse ab eo exules, culpaturq;, quòd non auunculum etiam suū restituerit. Quali uerò quispiam credat, si is ullius restituendi potestatem habuisset, non primò omnium hunc fuisse restitutum, cum nullæ inter ipsos unquam intercesserint lites, quod ipse nouit Cicero: qui quanquā sæpius turpissimis mendacijs eum traduxerit, tamen hoc dicere non est ausus. Adeò in nullo discrimine hic ponit, omne id quod in buccam uenerit, tanquam spiritum effundere: quæ quis tandem possit omnia persequi? Iam quòd obambulans rem uerbis exaggerat, perhibetq; Antoniū Magistrū equitum, eum magistratum molestissimum omnibus reddidisse, ubiq; & semper cum gladio simul ac purpura, licitoribusq; iuxta & militibus obuersatum: respōdeat mihi diserte uelim, quid nam ad nos inde damni redierit: certè nullum dicere poterit, ac si potuisset, nihil prius sibi dicendum putasset. Secus habent omnia. Trebellius erat & Dolabella, qui seditiones excitarent, ac omnia mala perpetrarent: Antoniū neq; mali quicquam facinoris exhibuit, & omnia pro nobis egit, adeò ut custodia quoq; urbis ei contra facinorosos mandata fuerit, non modò non contradicente hoc mirabili oratore (aderat enim) sed astipulante etiam. Nullum enim potest uerbum commemorare à se tum editum, cum uideret impurū istum ac flagitiosum (sic enim contumeliosè eum nominat) ad id quòd nihil rectè ageret, hanc etiam potestatem à uobis accipere. Sic magnus ille orator, ac ciuitatis amator, qui nunquam non id in ore suo habet: Ego solus pro libertate certo, me neq; amicorum gratia, neq; inimicorum terror à commodis uestris prospiciendis depellit, ego si mihi pro uobis uerba facienti moriendum sit, eum ipsum

plum uitę exitum gratissimum habuero. is ergo tūm nihil horum quę nunc magna uoce iactat, mussare ausus est. Neq; id iniuria. Reputabat enim secū, adesse ex instituto maiorum Magistro equitum Antonio lictores & purpuram, usum autem esse eidem gladij ac militum contra seditiosos, qui nullum certę ne extremorum quidem facinorum sibi reliquum facturū erant, nisi is munitus istis fuisset, quando sic quoq; nonnulli eum contemptui habuerunt. Hęc omnia, ac reliqua quoq; rectę, ac omnino ex sententia Cæsaris acta esse, res ipsę ostendunt: nam neq; seditio ulterius progressa est, & Antonius non modō eorum causa mulctatus non est, sed Consul quoq; deinde creatus: quem magistratum ut gesserit, agedum mecum considerate. inuenietis enim, si attentē inspexeritis, eum urbi magnoperē utilē fuisse. Quod cum ipse Cicero perspectum haberet, liuore uictus, aususq; est ea reprehendere in Antonio, quę uellet à seipso acta fuisse, itaq; denudationem, unctio-
nem, ac ueteres illas fabulas protulit, non quod nunc eorum usum esse alique-
quem putaret, sed ut externarū rerū uituperatione luminib. ipsius Consula-
tus sciēter ac pręclare gesti obstrueret, eius uiri, qui, proh Deūm atq; homi-
nū fidē, (altius enim q̃ tu exclamabō, ac iustiori de causa eos obtestabor) cum tyrannide captam urbem re ipsa esse uideret, quod & exercitus Cæsari-
parebant, & S. P. Q. R. eidem cōcedebant, ita ut ei quandiu in uiuis esset, Dictaturam darent, utq; apparatu regio uti posset permitterent, ipse & manifestissimē eam tyrannidē detexit, & tutissima ratione inhibuit, ita ut Cæsar uerecundia correptus, ac territus neq; nomen regis, neq; diadema (quę erat sibi ipsi nobis inuitis daturus) acciperet. Si quis alius id fecisset, quod tum Antonius fecit, iussu se à Cæsare hoc fecisse diceret, necessitatemq; prætenderet, & ueniam haud dubiē cōsequeretur, factis iam tot nostris decretis, & in tanta militum potētia: sed Antonius, cui animus Cæsaris exploratus penitus erat, quicq; omnia quę is parabat, cognita exactē habebat, prudentissimē eum auertit ab instituto, & retinuit. cuius signum euident est, quod Cæsar prorsus nihil deinde pro potētia egit, sed promiscuē præterea ac sine satellitio inter nos uersatus est, quo factum est pręcipuē, ut ea quę pertulit, accidere ipsi possent. Hęc ita egit, o Cicero, siue tu Cicerculus, aut Ciceracius, aut Cicerithus, aut Græculus, aut quocuncq; tandē nomine gaudes, ille malē institutus, nudus, & unctus, quorum nihil tu pręstitisti, qui disertus, qui sapiens es, qui plus olei quā uini usurpas, uestemq; usque ad talos dependentem trahis, nō quidem histrionum more, qui suis personis te uarietatē motuum animi docent, sed ut turpitudinē tuorum crurum tegas. Neque enim id studio modestię à te fit, qui tam multa impudicē de uita Antonij dixeris. Quis enim non uidet tenues istas tuas lanulas? Quis non canorum tuorū pectinibus comptorū odorem percipit? Quis nescit, quemadmodum, priore tua coniuge, quę duos tibi natos pepererat, eiecta, aliam uirginem duxeris, ipse ætate decrepita, ut ex eius facultatibus æs alienū dissoluere posses? Sed ne eam quidem retinuisti, nimirum ut liberē Cerelliam habere posses, quam tanto te ætate superiorem, quanto inferior ea puella fuit quam duxeras, stuprauisti, ad quam ipsam eiusmodi literas scribis, quales scribi par est à scurra, linguęq; incontinētis uiro, cum muliere septuagenaria decertante. Hęc ut dicerem P. C. euagatus sum obiter, ne non hac etiam in parte aequū auferret. Conuiuium etiam quoddam exprobrare Antonio ausus fuit, ipse aquam, ut quidem refert, bibens, ut sermones contra nos elucubrare possit: filium uerō in tanta temulētia educat, ut sobrius ne-

Consulatus Antonij acta defendit.

Molliciem Ciceroni obijcit.

Cerellie cū Cicerone adulterium.

Cicero filius temulentus.

*Antonij factū,
quod Cæsari
diadema obtu-
lerit, laudat.*

que interdū sit, neq; noctu. Os etiam Antonij turpitudinis insimulare instituit, ipse per omnem uitam tanta libidine ac impuritate usus, ut ne à propinquis sibi abstineret, uxorem prostitueret, cum filia incestum commiserit. Sed his misis, ad institutum reuertar. Antonius, quem iste insectatus est, cum uideret Cæsarem sese supra Rempublicā efferre, ea re, qua maxime gratiam Cæsaris captare uisus est, effecit ne is ea quæ animo iam destinauerat, re perageret. Qui enim rem aliquam semel haud recte expetitam consequi omnino cupiunt, eos nihil magis ab instituto reuocat, quam si hi, qui aliquid mali ab ijs expectant, præ se ferunt, sibi id uolentibus euenturum: quod etsi illi conscientia suæ iniusticiæ nequaquam credunt, tamen propositum suum innotuisse opinantes, uerequindia metuq; corripuntur, cumq; alioquin sermonem, tanquam adulationem quandam, non nisi cum inquisitione accipiant, tamen ea quæ euentura sint cum pudore coniiciunt. Quæ cum essent perspecta Antonio, primū Lupercalia sibi delegit, ut Cæsar inter hilaritatem ac ludicram actionem absque periculo posset castigari, deinde forum, rostraq; ut ipsa loca pudorem Cæsari obijceret: affinxit etiam populi mandatum, ut Cæsar eo audito reputaret non quid dixisset Antonius, sed quid populus Romanus eum dicere iussurus fuisset: qui enim crederet populi hoc esse mādatum, cum sciret neq; decretum sibi esse tale quicquam, & non acclamare populum sentiret? Enimuerō debuit hæc audire Cæsar in foro Romano, quo loco sæpenuerō pro libertate à nobis deliberatum est: apud rostra, propter quæ infinitæ pro statu populari sunt consultationes peractæ: Lupercalibus, ut Romuli recordaretur: Consule, ut in memoriam priscorum Consulū acta reuocaret: sub nomine populi, ut ei in mentem ueniret, non in Afros ipsum, neque Gallos, Aegyptios uē, sed in Romanos tyrannidem moliri. Hæc illum uoces conuerterunt, hæc deiecerunt. Hæc est, ô Cicero, Antonij actio, cum neq; crus in fuga fregisset, ut ipse effugere posset, neq; manum exulsisset, ut Porſenam terreret, sed Cæsaris tyrannidem sapientia atque calliditate compesceret, artificio supra hastam Decij, & gladium Bruti laudando. Tu uerō, Cicero, quid in tuo Consulatu, non dico sapienter aut bene: sed quid egisti, quod non extremum meruerit supplicium? Non ne tu urbem quietam ac unanitem perturbasti, ac seditionibus agitauisti? forum & Capitolium cum alijs hominibus, tum seruis etiam euocatis repleuisti? non ne Catilinam magistratum tantū ambientē, nihil prætereā mali agentem, impiē perdidisti? non ne Lentulum eiusq; socios nullo ipsorum facinore extante, neq; accusatos in iudicio, neq; conuictos miseranda morte affecisti? quanquam tam frequens ubique à te fiat legum ac iudiciorum mentio, ut si quis eam orationibus tuis subtrahat, reliquum nihil sit futurum. Tu quidem Pompeio uitio dedisti, quod Milonis iudiciū præter instituta maiorum fecisset, ipse autem nihil ne minimum quidem eorum quæ legibus constituta sunt in causa Lentuli adhibuisti, sed citra defensionem ac iudiciū uirum bonum, ac senem in uinacula condidisti, qui à maioribus suis multa amoris in patriam pignora habebat, neque ei uel per atatem, uel per mores licebat quicquam noui moliri. Quod enim ei adfuit incommodum, quod rerum mutatione sanare cuperet? quæ autem ei non adfuerunt bonæ: de quibus omnibus si quid noui agredi uoluisset, in periculum ei erat ueniendum. Quæ arma parauit, quos socios collegit: ut ita miserē ac impiē homo Consulatis, Prætor, nullo neq; dicto, neq; audito quod esset contra patriam, in carcerem poneretur, ibiq; tanquam

Consulatum Ciceronis inuadit.

tanquā flagitiosissimus aliquis capite plecteretur. Hoc enim potissimum
 egregius ille Tullius expetit, ut in Tulliano, loco sibi cognomini, Lentuli
 istius, q̄ quondā princeps Senatus fuerat, nepotē occideret. Quid uerò a- Tullianum.
 cturū fuisse eum censemus, si armatā potestātē adeptus fuisset, qui hāc tan-
 ta atq̄ huiusmodi solo sermone perfecit: scilicet hāc tua sunt splendida ista
 facinora, hāc magnā illā tuā artes ac cōsilia imperatoria, p̄pter quē non ab
 alijs tantū damnatus es, sed ipse proprio suffragio ita iudiciū de ijs fecisti, ut
 antē q̄ de re cognoscere, profugeris. Quē uerò alia maior tui paricidij po- Fuga Cicero-
 test adduci demōstratio, q̄ quod ferē ab his ipsis pereundū tibi fuit, quorū nis.
 te causa ea fecisse prae te tuleras: metuistiq̄ istos, quos beneficio ea re affe-
 ctos dicebas: neq̄ uel audire aliquid ex ijs, uel aliqd̄ ipsis dicere sustinuiſti,
 qui disertus, q̄ animi bonis abundans, qui aliorū adiutor haberi uis, sed fuga Historiam à Ci-
 salutē tanquā ex praelio quesiuiſti. Tamē eò impudentiē processisti, ut hāc cerone condi-
 talia cōscribere institueris, quā ne ab ullo alio memoriā traderentur, in uo- tam subannat.
 tis tibi habendū fuit, quò hoc saltem cōmodi ad te rediret, ut tecum res tuā
 gestā perirent, ne ue ulla eorum ad posteritatem mentio transmitteretur.
 Sed ut ridere possitis, attendite hominis sapientiam: Cum proposuisset si-
 bi omniū huius urbis rerum historiam scribendam (nam & disputatorem,
 & Poetam, & Philosophum, & Oratorem, & Historicū se profitetur) non
 ab urbe condita initium duxit, quod alijs fecerunt, sed à Consulatu suo, ut re-
 tro procedendo, initium Commētarij sui Consulatum eum, finem uerò, re-
 gnum Romuli faciat. Agedū responde mihi, qui ea scribis ac praecepis, quā
 uiro bono & dicenda sunt, & facienda (facilius enim alijs quā recta sunt,
 consulere, quā ipse ea agere potes: faciliusq̄ alios culpas, quā teipsum
 emendas) quanto praestabat te tui animi corporisq̄ molliciem deponere,
 quā Antonio timiditatem obijcere: te neque infidum quid facere, neque
 transfugam esse, quā ei infidelitatem exprobrare: te benefactores tuos
 non afficere iniuria, potius quā eum ingratitude accusare. Est enim in
 hoc homine inſitorum uitiorum id quoq̄ in numero, quod omnium maxi- Ciceronis in
 mē eos odit, à quibus beneficiū accepit: cumq̄ ceterorum semper aliquos benefactores
 demereatur, his nunquam non insidias struit. Nam, ut cetera transiliam, mi suos Caesarē et
 sericordia saluteq̄ à Caesare affectus, atq̄ in patriciorum numerum relatus, Antonium in-
 eum occidit, nō quidem sua manu (qui enim id faceret homo meticulosus gratitudo.
 & effoeminatus?) sed subornatis qui id facerent: id autem me uerē loqui, i-
 pſi percussores Caesaris declarauerūt, cum in forum cum nudis gladijs pro-
 currentes, Cicetonem uobis audientibus nominatim subinde uocauerunt.
 Eum igitur suum benefactorem necauit, ac praeterea Antonio, à quo & sa-
 cerdos est factus. & Brundisij, cum ei periculum uitae à militibus impendē-
 ret, conseruatus, eam gratiam refert, ut hāc quā neq̄ ipse, neque alius quis-
 quam ullo tempore culpauit, tanquā crimina ei obtrechet, eaq̄ exprobet,
 quā in alijs laudare solet. Etenim Caesarem, qui neq̄ per aetatem adhuc ad
 magistratum capeſſendum, gerendam ue rem aliquam publicam aptus est,
 neque ad id à nobis delectus, cum uideat copias contraxisse, bellum neque
 decretum à nobis, neque mandatum sibi suscepisse, non modò nō accusat,
 uerū etiam laudat: adeò neque iusticiam ad leges, neq̄ utilitatem ad com-
 modum Reipublicae exigit, sed sua pro uoluntate omnia iudicat: & quā in
 alijs praedicat, in alijs eadem reprehendit, idq̄ et mendacia de uobis confin-
 gendo, & uos praeterea quoq̄ calumniando. Quā enim post obitum Ca-
 saris acta sunt ab Antonio, omnia iussu uestro acta esse reperietis, Ac de pe-
 cuniā

Gallia et exercitus recte Antonio esse commissus.

cuniarum quidem administratione, de quibus his quae ex libellis Caesaris acta sunt, dicere superuacaneum existimo. Nam de priori eum potius inquirere conuenit, qui haeres est Caesaris: in posteriori autem si quid omnino fuisse mala fide actum, tunc statim fuit impediendum. Non enim sub axilla, Cicero, furtim quicquam actum est: sed te ipso teste, in tabulis omnia edita fuisse. Quod si Antonius adeo palam ac impudenter, quod tu dicis, dolo malo egit, ut praeter reliqua Cretam totam Reipublicae eriperet, ac post exitum Bruti praefectura liberam esse iusserit, tanquam ex Caesaris literis, cum tamen Bruto ea provincia post mortem demum Caesaris fuerit mandata: haec si sunt inquam, qui fiebat ut tu taceres, ac reliqui etiam id admitterent? Sed, ut dixi, haec relinquam, quod minor pars eorum nominatim est commemorata, quodque Antonius abest, qui accurate uos singillatim de suis actis docere poterit. Verum de Macedonia, Gallia, reliquisque gentibus & exercitibus uestra extant, P. C. Senatusconsulta, quibus cum alia alijs mandaueritis, Galliam cum exercitibus Antonio dedistis, idque Cicero etiam nouit: inter fuit enim cum haec decernerentur, suamque uobiscum sententiam dixit. At quanto melius fuisset, tunc ipsum si quid non recte ageretur, contradixisse, eaque quae nunc obtendit, uos docuisse, quam tum quidem silentem ad erratum uestrum coniuere, nunc autem uerbis quidem Antonium accusare, re ipsa Senatum? Neque enim sanae mentis quisquam dicere potest, Antonium uos ut haec statueretis uel adegisse. nam neque militibus tum erat instructus, ut uos contra sententiam animi uestri decernere quicquam cogere posset, & ipsa res pro Republica acta est. Quippe cum Caesar legiones praemisisset, eaque iam conuenissent, metus autem erat, ne audita Caesaris nece tumultuarentur, hominemque aliquem nequam sibi ducem constituentes, bellum mouerent, recte & praclare a uobis decretum est, ut Antonius ijs legionibus praeficeretur, qui & Consul esset, & concordiae constituendae praefuisset, & Dictaturam prorsus de Republica sustulisset: ei igitur pro Macedonia Galliam tribuistis, ut in Italia manens neque mala quid fide agere posset, & continuo ea quae uos iussissetis exequeretur. Haec eo ad uos uerba feci, ut intelligeretis recte uos tum rebus consuluisse. Ad Ciceronem autem hoc quoque satis fuerat dixisse, quod & adfuerit his omnibus, & uobiscum ea decreuerit, cum neque ullos haberet Antonius milites, neque ullum nobis terrorem offerre posset, quo ad publicam utilitatem negligendam compelleremur. At uero, quando tum silentium tenuisti, uel nunc expone, quid faciendum nobis eo tempore, eoque rerum statu fuit? Exercitus ne sine duce dimitteredis? qui uero non innumerabilibus malis Macedonia, Italiamque repleturi fuissent? Atqui alij cuidam committendi fuerunt. Quem autem uel oportuit potius ijs praeficere, uel quis fuit ad eam rem magis idoneus, quam Antonius? qui Consul erat, qui omnes res urbis administrabat, qui tanta concordia in custodia habuerat, qui in finita sua in Rempublicam uoluntatis documeta dederat. Quem percussorum Caesaris huic negotio preposuissimus, cum esse eis ad urbem alioquin tutum non esset? Quem aduersariorum? cum omnibus non essent suspecti? Quis praeter Antonium auctoritate tum, quis peritia excellere? Sed nimirum indignum fers, quod non te delegimus. Quem uero tu magistratum gerebas? Quid uero non egisses, armis militibusque assumptis, qui in Consulatu tuo, sola dicendi arte, studiisque tuis (quae sola in tua erant potestate) fretus, tantos motus concitaueris? Sed eo reuertor, unde digressus sum. Adfueris igitur, cum haec Antonio decernerentur, neque contra quicquam dixisti, sed tanquam optimis ac ne-

ac necessarijs consilijs assensisti: neq; uerò libertas dicendi tibi deerat, solito
 sapius ab re oblatrare: neq; metuebas etiam quenquam. tu enim eum nu-
 dum ut exhoruisses, quem armatum nō times: aut solum, quem nunc non
 reformidas tot militibus cinctum: quanquam hoc ipso te iactas, quod mor-
 tem (ita enim refers) cōtemnas. Quę cum ad hunc modum se habeant, uter
 tandem horum uobis, P. C. iniuste agere uidetur? Antonius, qui copijs à uo-
 bis sibi creditis præest: aut Cæsar, qui priuatim tantas copias secum habet:
 Iterumq; Antonius ne, qui ad provinciam sibi à uobis mandatam profe-
 ctus est, aut D. Brutus, qui eum ista regione prohibet: Antonius ne, qui so-
 cios uestros cogere uult, ut decretis uestris obtemperent, aut illi, qui præfe-
 ctum à uobis missum non recipiunt, eum uerò cui abrogatus est magistra-
 tus, adiuuant: Antonius ne, qui milites uestros retinet, aut milites, qui du-
 cem suum reliquerunt: Antonius ne, qui nullum ex his militibus, quos ei
 uos dedistis, in urbē adduxit: aut Cæsar, qui pecunia allectis ueteranis, huc
 ut uenirent persuasit? Ego quidem ne uerbis quidem rem opus habere exi-
 stimo, quin ita iudicetis, Antonium omnia sibi à uobis imposita recte admi-
 nistrare: illis uerò alijs supplicium esse subeundum eorum nomine, quæ suo
 iudicio aggressi sunt. Qua de causa etiam præsidium militum accepistis, ut
 tutò de impendentibus negocijs consultare possitis, non quidem Antonij
 causa, qui neq; privato consilio egit quicquam, neq; ullum urbis terrorem
 ostendit, sed propter eum, qui contra Antonium exercitum conduxit, qui
 aliquoties intra mœnia ipsa suos milites habuit. Hæc propter Ciceronem à
 me dicta sunt, qui iniquis nos sermonibus prior inuasit, cum aliàs neq; liti-
 gator sim, quemadmodum iste, neque curiosus de alienis rebus, quo se iste
 studio usquequaq; iactat: nunc quod uobis consilium dem, idq; neq; Anto-
 nij gratia, neq; Cæsaris aut Bruti obtrectandi, sed (sicuti convenit) publi-
 ci commodi studio motus, exponam. Ego ita iudico, neminem eorum qui
 in armis nunc sunt, hostem à uobis esse iudicandum, neq; accuratè de eorum
 actis inquirendum: (nam neq; præsens tempus id fert, & cum ciues nostri
 illi omnes ex æquo sint, siue quis eorum succumbet, is nobis peribit: siue su-
 perior euadet, aduersum nos vires acquirat) sed esse eos ciuilitè ac man-
 suetè tractandos, mittendosq; ad unumquemq; eorum, qui ab armis eum di-
 scedere, ac sese militesq; in nostra potestate esse iubeat: bellum autem non-
 dum ulli eorum inferendum, sed responsa expectanda. tùm demum eos qui
 paruerint iussis nostris, laudandos, non obediētes autem, bello persequē-
 dos nobis esse. Id enim & iustum, & conducibile uobis est, ne festinetis, aut
 temerè quicquam agatis: sed paulisper expectantes tempus mutandi pro-
 positi ipsis, militibusq; concedatis: deinde bellum, si eo opus sit futurum,
 Consulibus mandetis. Te autem, ô Cicero, adhortor, ne mulierū more exa-
 spereris, ne ue Bambalionem imiteris, neu bellum excites, ac priuati in An-
 tonium odij causa publicè totam ciuitatem denuò in periculum adducas.
 Benè egeris, si cum eo in gratiam redeas, cum quo multa amicè sapius egi-
 sti: sin cum eo reconciliari nullo modo uis, at nobis tamen parce: neque con-
 cordiam eam, cuius nobis autor fuisti, conturba, sed reminiscere istius diei,
 orationisq; à te in Telluris templo habitæ: aliquidq; concordie etiam huic,
 de qua nunc deliberamus, gratificare, ne istius quoque prioris tuæ oratio-
 nis existimationi detrahas, tanquam non ex recta ratione, sed alio quodam
 ab affectu profectæ: id & ciuitati utile, & tibi gloriosum est futurum. Neq;
 existimare debes, ferociam istam aut laudabilem esse, aut tutam: neq; mor-
 tem à

*Ostendit, non
 Antonium, sed
 aduersarios e-
 ius, in Rempu-
 blicam pecca-
 re.*

*Eufij sententia
 de mittendis ad
 utrosq; legatis.*

Contemptus mortis non omnis laudabilis. tem à te contemni gloriari debes, aut laudem inde aliquam sperare: qui enim uitam suam pròiciunt, eos tanquam ex infania quadam rem aliquam magnam tentaturos, reliqui omnes suspectos, odioque habent: quos autem plurimam salutis propriæ rationem habere uident, eos laudant, & prædicant, tanquam nihil morte dignum commissuros. Proinde tu etiam si uerè incolumitatem patriæ curas, ea dic, eaque age, quibus tuam ipsius quoque salutem tuearis, non ea quæ nobis una tecum exitium afferant.

Hæc postquam Calenus dixit, Cicero (qui ut libertate dicendi in omnes intemperanti ac nimia uti consueuerat, ita eandem aliorum aduersum se minime ferre poterat) se non continuit, quin ommissa consultatione de Republica, ad conuicia Fusio facienda proueretur, quæ non minima causa fuit, cur ea dies frustra consumeretur. Postridie eorum, qui Cæsaris causam agebant, factio obtinuit: itaque decretum est, ut Cæsari statua poneretur, ut inter Quæstorios esset Senator, ut petendi reliquos magistratus maturius quam legibus præcipiebatur petendi ius haberet: ut pecunias quas militibus dederat, ex ærario (quia pro republica eos, priuato licet consilio, conduxisset) reciperet. Præterea decretum, ut militibus qui à Cæsare conducti fuerant, ac his qui ab Antonio discesserant, perfecto hoc bello uacatio militiæ daretur, statimque agri diuiderentur. Ad Antonium autem missi legati sunt, qui eum iuberent Gallia, exercitibusque dimissis in Macedoniam proficisci: militibus eius dicerent, ut ante certam diem domum discederent: nisi fecissent, hostium loco futuros. Senatores etiam, quibus Antonius prouincias assignarat, deposuerunt, reliquosque eorum loco amandandos statuerunt. Hæc tum decreta sunt: paulo post, priusquam de Antonii sententia fierent certiores, tumultum urbi impendere censuerunt, uestem Senatoriam exuerunt, bellum contra Antonium Consulibus, & Cæsari, cui Prætoriam potestatem tribuerant, iniunxerunt, ipsique Lepidum, & L. Munacium Plancum, qui parti alicui Gallia transalpina præerat, auxilio esse iusserunt. Ea ratione Antonio, iam tum bellum expetenti, ab ipso Senatu occasio hostiliter agendi præbita fuit. Is enim læto animo ea quæ decreta essent arripuit: statimque legatis exprobrauit, quod secum respectu adolescentis (Cæsarem notabat) neque recte, neque æquo iure egissent, missisque ipse alijs uicissim legatis, quò causam belli in Senatum reijceret, eas condiciones obtulit, quæ ipsi honestam aliquam speciem afferebant: fieri tamē nullo modo poterat, ut à Cæsare eiusque adiutoribus ista retur. Cum enim in animo haberet, nihil eorum quæ ei Senatus præcipiebat facere, satis compertum habens ne illos postulatorum ipsius ulli satisfactorios, pollicitus est se omnia quæ decreuissent, facturum, ut excusationem quasi eorum autoritati paruisset haberet: utque illi cum condiciones ab ipso latas respuerent, uiderentur causam bello præbuisse. Igitur pollicitus est, Gallia se discessurum, exercitumque dimissurum, si Senatus suis militibus eadem quæ Cæsarianis essent decreta, præmia conferret: ac si Cæsius & Brutus Consules (id enim eo petebat, ut uiros sibi istos conciliaret, ne succenserent ipsi propter ea, quæ contra D. Brutum coniuratum cum ipsis egerat) crearentur. Hæc duo Antonius petebat, quorum neutrum nouerat futurum. Neque enim Cæsar passurus erat, ut uel patris sui paricidæ Consules fierent, uel milites Antoniani eadem cum suis præmia accipientes, Antonium adhuc magis diligerent. Igitur neutra conditio approbata est, sed bellum potius iterum Antonio indictum, militesque iussi eum deferere, aliaque dies constituta: saga autem omnes Romani, etiam hi qui non proficiscebantur in bellum, sumptibus

sumpserūt: Consulibusq; custodia urbis mandata, ac Senatusconsultū pro consuetudine additum, darent operam, ne quid Respublica detrimenti caperet. Ac quoniam multa ad bellum gerendum pecunia opus habebant, unusquisq; uigesimali quintam suorum bonorum partem in commune contulit: Senatores præterea quaternos obolos in singulas tegulas earum ædium quas in urbe uel suas, uel cōducticias habebant, persoluerunt: ad hæc multa alia locupletissimus quisq; suppeditauerūt, arma & alia ad usum belli necessaria. multæ urbes, multi etiam priuati homines ultrò donauerūt (tanta enim tum ærarium laborabat inopia, ut ne ludi quidem qui eo tempore fieri debebāt, peragerentur, paucis quibusdam exceptis, qui ad soluendam religionem urbem celebrabantur) Hæc n̄ qui studebant Cæsari, quiq; Antonium odio habebant, promptè agebant: cæterum pleriq; bellis iuxta, pensionibusq; iam defatigati, id bellum ægrè ferebant: tantoq; magis, quòd incerta partium uictoria, certum erat ei qui uicisset, seruiendum esse. Itaq; complures qui Antonio cupiebant, partim ad eum profecti sunt: quo in numero etiam Tribunus plebis quidam, Prætoresq; fuere: partim Romæ manentes, omnia quæ poterant, uel clām uel apertè ea defendentes, pro Antonio agebant. inter quos Fufius etiam Calenus unus fuit. Hi uestem non statim mutauerunt, sed Senatui persuaferunt, ut denuò ad Antonium legatos mitteret, atque inter eos Ciceronem, uerbo quidem, ut eum ad pacificationem impelleret, re ipsa, ut eo liberarentur. sed Cicero re intellecta, ac ueritus se Antonij armis permittere, legationem eam non obiit: quo factum est ut ne reliqui etiam proficiscerentur. Interim prodigia non uilia urbi, ipsiq; Consuli Vibio Pansa euenerunt. In ultima enim concione, à qua in bellum profectus est, uir quidam morbo comitiali laborans cōcidit, orante ad populum Consule, eaq; die, eaq; ipsa hora qua is ad bellum profectus est, statua ærea in uestibulo domus collocata, sponte sua euersa est: ac in sacris quæ initio belli haberi consueuerant, exta ab aruspīcibus propter multitudinem sanguinis dīiudicari nequiuere: interimq; puniceam ei quidam uestem afferens, in effuso cruore lapsus, casu suo uestem contaminauit. Hæc ei ostenta acciderunt, quæ si priuato oblata fuissent, ad solum ipsum pertinuissent: quia uerò Consulatum eo tempore gerebat, ad omnes ex æquo pertinebant. Iam matris etiam deūm simulacrum in Palatio, cum antè solis ad ortum spectasset, tunc sponte sua in occasum conuersum fuit. et Dianæ simulacrum, quod Mutinæ (apud quam urbem præcipue bellatum est) colebatur, multū sanguinis, ac deinde lactis effudit. Consules quoque ante ferias Latinas urbe profecti sunt. quod quotiescunq; factum fuit, pernīcie ipsorum stetit: sicut tum quoque ambo Consules, ac magna multitudo de plebe, ac post paulo multi equestris Senatoriæq; dignitatis uiri, potissimumq; præstantissimi interierūt: ac partim prælijs, partim cædibus Syllano exemplo iterum editis, omnis flos populi Romani, qui ad ea tempora superstes manserat, ijs qui eas peregerunt cædes exceptis, absumptus est. Eius sibi ipsis calamitatis auctores ipsi Senatores fuerunt, qui cum unum aliquem qui optimè de Republica sentiret, præficere rebus, eumq; per omnia adiuuare deberent, contra certos homines quosdam ad opprimendos alios instruxerunt, ac deinde hos quoq; euertere aggressi sunt: quo factum est, ut amicum neminem, inimicos omnes haberent. Diuerso enim modo à plerisq; mortalium iniuriæ atque beneficia accipiuntur. nam iræ quidem uel inuiti memoriam retinent, memoriam autem beneficiorū ultrò proijciunt, hoc quòd n̄ uideri nolunt,

Apparatus belli contra Antonium.

Antonianorum actiones.

Fufius,

Cicero legatus ad Antonium delectus.

Prodigia Pansa et publice oblata.

Senatus sibi sue calamitatis auctor.

Beneficiorum minor, quam iniuriarum ratio à plerisque habetur.

r qui

» qui tanquam imbecilliores ab alijs sint adiuti: illud, quia nolūt suspicionem
 » timiditatis de se præbere, si quidem iniurias sibi illatas nō ulciscantur. Quæ
 causa Senatui Romano fuit, ut cum neminem unum fouerent, sed modò
 hunc, modò alterum certis in negocijs adiuuarēt, ac modò pro eo, mox ad-
 uersus eum statuta facerent, multa mala propter eos toleranda haberent,
 multa quoq; ab ijs ipsis paterentur. Erat enim istis omnibus unus belli hic
 scopus, ut populi potestate deleta, regnū stabilirent. Ita dum utraq; pars ar-
 mis de domino cui seruiat, disceptaret, utriq; suam incolumitatem perde-
 bant, & pro fortuna belli diuersam existimationem adipiscébantur. Quibus
 enim prosperæ erant res, ij bene consuluisse, ac ciuitatis amatores esse dice-
 bantur: quibus aduersa eueniebant, ij patrie hostes, & scelerati nominaban-
 tur. Ad eum statum res tum Romanæ deuenierant, sed iam singula uti acta
 fuerint, explicabo: id enim ad instituendam uitam apprimè conducere iudi-
 co, ut actiones cum consilijs conferantur: & cūm quales eæ sint, ex his de-
 præhendatur, tum consilia ipsa ex euentu cuiusmodi fuerint existimetur.

*D. Brutus Mu-
 tine ab Anto-
 nio obsessus.*

Antonius Mutinæ D. Brutū obsidebat, quòd is unus ex percussoribus Cæ-
 saris esset: hoc enim prætexebat. uera autem causa erat, quod Gallia Brutus
 sibi cedere nolebat: sed quia eam causam parum honestā esse intelligebat,
 uidebatq; in oculis populi esse Cæsarem, quia eum ulturum cædem patris
 sui sperabat, eum belli, quem dixi, prætextum obtendebat, cūm obtinen-
 dæ Galliæ causa id se egisse satis ipse ostenderit, cūm peteret, uti Cæsius
 & M. Brutus Consules designarentur, sui commodi causa res inter se duas
 diuersissimas simulans. Cæsar antè etiam, quàm ei id bellum Senatus man-
 dato iniunctum esset, in armis fuerat, neque tamen ullam rem memoratu
 dignam gesserat. Vbi quæ decreta essent, comperit, gauisus est: id quæ eo
 magis, quòd cum habitum ac potestatem prætoriam acciperet, sacrifi-
 canti, omnium hostiarum (erant autem duodecim) iocinora gemina inue-
 niebantur. Id uerò ægrè ferebat, quòd & legati & mandata ad Antonium
 mittebantur, ac non potius rectā ei bellum nulla per internuncios tentata
 pacificatione indicebatur: idq; adhuc magis, quòd animaduenerat Con-
 sules seorsim ad Antonium de cōcordia scripsisse, literasq; eius ad senatores
 quosdā scriptas, interceptasq; à Consulib. clam se illis redditas esse, quòdq;
 hyemis prætextu bellum neque seriò, neq; statim à Consulibus gerebatur.
 Quæ proferendi cum nullam rationem haberent, quia neq; alienos eorum
 à se animos reddere uolebat, nec persuadere eos aut uī adigere ad rem ge-
 rendam poterat, ipse quoq; Foro Cornelij in ocio hyematus est, donec De-
 cimo metuens, ad subueniendum ei proficisceretur. Is Brutus cum prius
 Antonium uī repulisset, post in suspicionem uenit nōnullos in urbem sub-

*D. Bruti acta
 Mutinæ.*

missos esse ad corrumpendos milites: eos ut deprehenderet, conuocauit o-
 mnes qui intra muros aderant: paucisq; uerbis factis, locum commonstra-
 uit: ad eius alteram partem milites, ad alteram oppidanos secedere iussit,
 eaq; ratione eos qui ab Antonio uenerant, dubios utram in partem se reci-
 perent, solosq; in medio relictos deprehendit, ac in uinculis habuit. secun-
 dum hoc factum undiquaq; munitiōnibus circumdatus ab Antonio fuit. I-
 taq; metuens Cæsar, ne aut uī expugnaretur, aut penuria ad deditiōnem cō-
 pelleretur, Hirtium ut secum expeditionem ad liberandū eum faceret, com-
 pulit. (Nam Vibius adhuc Romæ delectus habebat, & leges Antonij an-
 tiquabat.) Itaq; profecti coniunctis copijs Cæsar & Hirtius, Bononiam à
 præsidio destitutam, citra certamen receperunt, equitesq; obuiam factos

*Cæsar & Hir-
 tius D. Bruto
 succurrunt.*

in

in fugam dederunt: sed à fluuio, qui Mutinam præterfluit, custodiamq; ad eum positam, progredi ulterius prohibiti sunt: ut tamē de præsentia sua Decimum certiores redderēt, ne is pactiōem aliquam faceret, primū à celsissimis arboribus ignes ediderunt, postquam id Brutus nō intellexit, in tenuem ex plumbo ductam laminam quādam uerba inscripserunt, eam chartæ instar conuolutam urinatori cuidam noctu ad Decimum perferendam tradiderunt. Ita Brutus præsentia eorum, auxiliijq; promissione cognita, ad eundem modum rescripsit: ac deinde continenter mutuis literis quæ ex usu essent, significabant. Antonius cum deditiōem à Bruto iam non amplius speraret, relicto in obsidione urbis curanda L. Antonio fratre suo, in Cæsarem & Hirtium profectus est. Cum castra castris essent opposita, per aliquot dies equestria prælia leuia & dubia uictoria commissa sunt: deinde Germani equites, quos cum elephantis Cæsar adeptus fuerat, iterum ad Antonium defecerunt: egressiq; castris cum reliquis Cæsarianis, progressiq; ante reliquos, tanquam soli cum hostibus occurrentibus conflicturi, mox conuersi in Cæsarianos, qui nihil sinistri suspicantes subsequēbantur eos, magnam stragem ediderunt: post hæc cum utriusq; partis pabulatores cōgressi essent, ac auxilia suis utrinq; uenirent, acri coorto prælio Antonius superior discessit. Quibus rebus elatus, cū appropinquare Panfam sentiret, hostium castra oppugnare aggressus est, sperās se ijs captis facilius dein bellum posse ducere. Cum Cæsar Hirtiusq; partim memoria acceptę cladis, partim spe auxiliij à Panfa, castris suos continerent, eaq; custodirent, Antonius relicta sibi parte suarum copiarum, qui castra oppugnarent, ut & ipse adesse omnino crederetur, & nemo eum à tergo adoriri posset, clā de nocte in Panfam Bononia tum procedentem profectus est, eumq; insidijs exceptum uulnerauit, milites eius occidit, reliquos intra uallum inclusit: cepissetq; si obsidionem uel minimo temporis spacio ducendam putasset: nunc postquam prima oppugnatio frustra fuit, ueritus ne tēpus traheret, atq; interim à Cæsare & reliquis aliquid detrimenti acciperet, aduersum eos contendit. Quā rem cum Cæsar Hirtiusq; intellexissent, Hirtius ex itinere utroq; pugnaq; defatigato Antonio occurrit, Cæsare ad castra defendenda relicto, eumq; insigni uictoria superauit. Antonio uicto, non Hirtius tantū, sed Panfa quoq; qui aduersum prælium fecerat, & Cæsar, qui pugna non interfuerat, à militibus Senatuq; Imperatores nominati sunt: decretumq; ut ij qui eo in prælio ex Consulū parte cecidissent, publicē sepelirentur: liberisq; & parentibus eorum ex præmia darentur, quæ ipsi si uixissent, accepturi fuerant. Eodem ferē tempore T. Munatium Plancum Pontius Aquila, legatus D. Bruti, atq; ipse quoq; unus ex occisoribus Cæsaris, prælijs aliquot uicit: Brutus Senatoris cuiusdam qui ad Antonium transfugerat non modò non est ira persecutus facinus, sed omnem etiam ei supellectilem quam Mutinæ reliquerat, emisit: quo facto animi militum Antonianorū à duce suo abalienati sunt: quidamq; ē populo, qui cum Antonio prius senserāt, ab eo dissentire ceperunt. His successibus accessit animus Cæsari, Hirtioq; ita ut ad castra Antonij progressi eum ad pugnam prouocarēt: Antonius aliquandiu metu perculsus quieuit, sed copijs à Lepido sibi auxilio missis, auctus, animū recollectit. Nam is quidem Lepidus Antonium necessariū suum amabat, à Senatu autem contra eum euocatus erat, itaq; ut receptū ad utramq; partem sibi pararet, M. Silano tribuno militum exercitum suum ducendum dederat, ita ut expresse ei nō mandaret, utri parti eum adiungeret, neq; manifestum

Brutus quo artificio de eorū aduētū certior factus.

Germani equites ad Antonium desciscunt.

Antonij uictoria.

Panfa ab Antonio uictus.

Antonius clade ab Hirtio afficitur.

Premia uictorie.

Pontius Aquila T. Munatium Plancū uincit.

Lepidi ambigua fides, cuiusq; exercitus cum Antonio coniunctus. M. Silanus.

*Antonius iterū
uictus.
Consulum obitu.*

*Senatus consul-
tum.*

*D. Bruto tribu-
ta à Senatu.*

*Pontij Aquilæ
obitus, et ho-
nor.*

*Senatus in Ce-
sarem iniuria.
Sex Pompeius
rei nauali præ-
fectus.*

*M. Bruto Ma-
cedonia.
Cassio Syria, et
bellum contra
Dolobellā de-
cretum.*

nifestum fecerat, utri auxilium id mitteret: sed is Silanus sententiam Lepidi-
fatis exploratam habens, ad Antonium sua sponte sese adiunxerat. His sup-
petijs confusus Antonius, cum subito eruptionem fecisset, magna utrinque
edita cæde, suis suis aufugit. Hactenus Cæsar à populo Senatuq; auctus
fuit, ita ut cum alios sibi honores, tum Consulatum speraret. nam Hirtius in
capiendis Antoniæ castris, Pansa non multo post ex uulneribus perierat, ita
ut eorū mortis culpa Cæsari tanquā successione cupido impingeretur. Se-
natus cum nondū cōstaret, ad utrā partē uictoria esset inclinatura, omnē po-
testatē, quæ superioribus temporibus certis quibusdā hominibus erat præ-
ter maiorū instituta cōcessa, antiquarat: quæ etsi aduersus utrosq; statuebantur,
ut uictoris cupiditas ea ratione anteuenteret, tamen in causa ut hæc de-
cerneret, is erat futurus, qui succubuisset. Itaq; edictum fecerāt, ne quis diu-
tius anno cum imperio esset: itemq; ne quis solus annonæ procurator, reiue-
frumentariæ præfectus esset. Sed postquam quæ res gesta esset acceperūt,
Antoniæ clade læti, uestē mutauerūt, supplicationesq; dierū L X habuerūt:
omnes qui cum eo militassent, hostes iudicarunt: ijsq; sicut ipsi quoq; An-
tonio, facultates ipsorum ademerunt. Ut uerò Cæsari magnum aliquid iam
præterea tribueret, tantū abfuit, ut conati sint etiam detrahere de eius di-
gnitate, omniaq; quæ is se accepturū sperauerat, Decimo tribuerint: cui nō
sacrificia tantum pro re bene gesta, sed triumphum etiam decreuerunt, eiq;
belli reliquias mandauerunt: militib. Decimi, qui cum eo in obsidione habi-
ti fuerant, cum alias, tum Pansæ legiones addiderunt: ijsdemq; Bruti militi-
bus collaudationes, & ea præmia, quæ antè Cæsaris militibus promissa fue-
rant, tribuerunt: cum tamen ij ad uictoriam nihil contulissent, sed prælium
de muro spectauissent. Aquilā qui in pugna perierat, statua honorauerunt,
pecuniamq; quam is ex suis bonis D. Bruti militibus impendebat cōducen-
dis, hæredibus eius reddiderunt. Deniq; omnia quæ prius contra Antonium
Cæsari dederant, tunc aduersus hunc ipsum decreuerunt: ac ne is ulla ratio-
ne ad aliquam posset peruenire potentiam, omnes eius inimicos instruxe-
runt, re nauali Sexto Pompeio commissa, M. Bruto Macedonia, Cassio Sy-
ria, & bello contra Dolobellam. Quod nisi militum erga Cæsarem beneuo-
lentiam cognitam habuissent, haud dubiè eos quoque ipsi ademissent: quia
tamen palam hoc decernere non audebant, id tamē conati sunt efficere, ut
& inter seipsos dissentirent ij, & à Cæsare. Neque enim omnes laudibus ho-
noribusq; affecerunt, ueriti ne animis magis adhuc erigerentur: neque rur-
sus omnes præterire, ac inhonoratos relinquere uoluē, ne eos à se abalie-
natos ad mutuam inter sese concordiam compellerent. Itaq; mediam uiam
ingressi, quosdam collaudarunt, quosdam præterierunt, quibusdam oleagi-
nam coronam coronam ludis gestandam dederunt, quibusdam negauerūt:
alijs bis mille quingentos denarios, alijs ne æreolum quidem dare decreue-
runt: ea ratione ipsos inter se commissum iri, uimq; suam amissuros speran-
tes. Hæc qui militibus annuntiarent, non ad Cæsarem, sed ad ipsos milites
miserunt. Cæsar magno dolore ea ex re affectus, permisit quidem legatis,
ut se absente cum exercitu loquerentur: prædixit tamen eos nullum prius
respōsum accepturos, prius quàm ipse quoq; accersitus esset: ita postquam
ad exercitum uenit, ac unā percepit quæ Roma ad ipsos mandata missa e-
rant, longè adhuc arctius sibi ex ijs militum suorum animos deuinxit. Nam
quibus præ reliquis honor habebat, ij non tam prærogatiua ea gaudebāt,
quàm suspicabantur quorsum id ageretur, Cæsaris præsertim instinctu: qui
bus

bus nullus honor deferebatur, si non suis sibi praelatis succensebant, sed decreti sententiam calumniati, ignominiam eam ad uniuersos pertinere ostendebant, omnesque ad iram concitabant. Quod ubi Romae intellectum est, territus Senatus, ne sic quidem Consulem Caesarem designauit (id uero potissimum expetebat) honoribus, tamē Consularibus ornauit, ut sententiae etiam inter Consulares dicendae ius haberet: quae cum is parui admodum faceret, decreuerunt, ut proximē Praetor, ac deinde Consul crearetur, existimantes se ad hunc modum cum Caesare adoleſcente, aut puero etiam (ita enim uulgo uocabant) sapienter planē egisse. Ceterum is cum alia indignē ferens, tum id indignissimē, quod puer uocaretur, omni dilatione amputata, ad arma & uim animū adiecit, clam cum Antonio per internuncios egit, eos qui ex praelio profugissent, uictos à se, ac à Senatu hostes iudicatos, collegit, apud eos frequenter Senatum populumque accusauit. Quae Romae audita etsi aliquandiu negligebantur, tamen postquam Antonium cum Lepido societatem conſiſſe senatus sensit, Caesarem demereri iterū instituerunt, eiſque bellum contra illos mandauerunt, ignari eorum, quae is cum Antonio egerat. Id bellum Caesar suscepit, spe Consulatus obtinendi: idque omni studio cum per alios agebat ut Consul designaretur, tum per Ciceronē, quem sibi collegam assumpturū pollicebatur: sed cum ne sic quidem Consul crearetur, se ad bellum, quod ei Senatus iniunxerat, gerendum parare simulans, interim effecit, ut milites inuicem sese iuramento obſtringerent, contra nullum se exercitum qui Caesaris fuisset, pugnaturum: id uero ad Lepidi Antonijque exercitus pertinebat, qui maiori parte ex Caesarianis militibus constabant. Huius sacramenti inter milites suos dati causa Caesar suspenso interim negotio legatos Romam quadringentos ex his ipsis militibus misit. Verum ea quidem species erat legationis, re autem pecuniā promissam, Consulatumque Caesari ut poscerent, adueniebant. Cum responsum dare, ut in re deliberatione opus habente, Senatus differret, legati iussu Caesaris impunitatem iſs qui Antonij partes secuti essent, petiuerunt, quemadmodum consentaneum erat: (quod faciebant, non quod eam impetrare cuperent, sed ut Senatorum animos explorarent, ac irascendi occasionem, si negaretur, eam haberent) cum non impetrassent, nemine quidem contradicente, sed ita multis hoc idem alijs quoque postulantibus, ut negandi honestam exſationem Senatus haberet, ibi apertē iratis legatis, unus eorum curia egressus, gladioque resumpto (inermes enim ad Senatū introiuerant) manu eum tangens: Si uos, inquit, Caesari Consulatū non datis, atqui hic dabit. responditque ad ea uerba Cicero, Si adhuc modū petierint, fore ut Consulatū Caesar obtineat: sed ea quidem petitio Ciceroni ipsi exitiū attulit. Id militis dictum Caesar nō repræhendit. quod autem legati sui in Curiam introeuntes arma deponere iuſsi sunt, interrogatiſque à quodam, ab exercitū ne an à Caesare miſsi essent, in eo sibi à Senatu factam iniuriam duxit, celeriterque iuſsis ad se propius accedere Antonio, ac Lepido, quē ipsum quoque pro eius cum Antonio necessitudine sibi adiunxerat, ipse coactus à suis militibus Romam cum iſs contendit. eodem tempore equitem quendam, quem exploratum res ipsorum ueniſſe ſuſpicabant, interfecerunt: agros eorum, quorum diuerſa erat ſententia, infeſtauerūt, multaſque alia maleſicia eo prætectu ediderūt. Senatores aduentu eorum intellectu, pecunias ipsis antequam urbi appropinquarent, miſerunt, iſs acceptis eos reſeſſuros ſperantes: cum uero ſi nihi lominus pergerent, Caesarem Consulem designauerūt. Sed ne hoc quidem

Honores Conſulares Caſari decreti.

Caſaris cū Antonio & Lepido cōſpiratio.

Cicero.

Militum Caſaris conſpiratio.

Caſaris legatio Romā miſſa, & poſtulatione.

Militis dictum.

Caſar cum armatis Romam contendit.

profuit, quòd quæ nō ultrò, sed uī coacti faciebant, pro ijs gratias agendas milites non putarent: sed asperos inde magis se aduersum hos, quibus terrorem se iniecisse uidebant, exhiberent. Senatus igitur eo animaduerso, sententiam mutauit: ijsq; interdixit, ne ad urbem accederēt, sed ut ultra XCIII milia passuū ab ea abessent: ipsi uestē denuò mutauerūt, Prætorib; custodiā urbis pro more imposuerūt, custodias certis locis urbis collocauerūt: Ianiculū militū præsidio, quos ad urbē habebāt, ijsq; qui ex Africa aduenerant, occupauerūt. Hæc agebant, dum adhuc in itinere Cæsar erat, unoq; animo omnes quotquot Romæ erant, ijs intenti erant: quemadmodum solent pleriq; antequam in conspectum atq; experientiam periculi perueniant, audaces esse. Postquam autem in suburbana Cæsar aduenit, animos timori submiserunt: ac primò Senatorum nonnulli, deinde etiam complures ex populo ad eum transierunt. Itaq; Prætores etiam à Ianiculo descenderūt, secq; & milites Cæsari dederunt. Ita Cæsar Romam nullo certamine occupauit: ac quia comitijs habendis interrex in tanta temporis angustia, plerisque etiam qui patricios magistratus gerebant absentibus, prodi nō poterat, duo Proconsules (consultius autem ipsis uisum, ut de his deligendis Prætor urbanus decretū faceret, quàm ut ipse Consules crearet, quòd hi duo tantum comitia peracturi, ac nihilo potentiorum deinde magistratum habituri uidebantur) qui comitijs præessent, delecti sunt, Cæsarq; à populo Consul factus. Quod etsi metu armorum fiebat, tamen Cæsar, ne uim intulisse populo existimaretur, comitijs non interfuit: quasi uerò præsentia eius, ac nō potentia reliquis terrori esset: ita Consul creatus est, collega (si quidem is collega, ac non potius legatus dicendus est) addito Q. Pedio. Magnos id spiritus Cæsari addidit, quòd ea ætate, qua nemo unquā ante se mortaliū, Consulatum esset gesturus: præterea quòd prima comitiorum die in Campum Martium progressus, sex uultures, ac post concionem ad milites habens, alios duodecim uidisset. id enim ad Romulum, auguriumq; eidem oblatum referens, regnum quoq; eius sibi sperabat. Ac tamen iam antè Consulatus ornamentis decoratus fuerat, non tamen hunc suum Consulatum, secundum nuncupauit: idq; in simili re ab omnibus deinceps usque ad nostra tempora obseruatum est. Primus enim omnium Seuerus Imperator cum Plautiano honores Consulares tribuisset, eumq; deinde in Senatum adscriptum, cum Consulem postea faceret, iterū Consulem esse dixit: idq; exemplum alij deinde sunt secuti. Cæsar rebus urbanis suo arbitrio constitutis, militibus pecunias diuisit, non ijs tantum quibus Senatus decreuerat, sed reliquis etiam singulis, ut ipse quidem præ se ferebat, suis ex facultatibus, re autem ipsa ex publicis. Quam pecuniæ distributionem alij deinde ita interpretati sunt, ut omnibus urbanis exercitibus quæ cum armis Romam aduenissent, necessario uiritim dena ista sestertia diuidenda iudicarent. Igitur hi quoq; milites, qui ad evertēdum Iulianum cum Seuerò in urbem uenerūt, eas postulantes, ingentem ei nobisq; terrorem incusserunt: eosq; Seuerus, ignorantibus reliquis quid peterent, millenis nummis placauit. Enimuerò Cæsar militibus eo dato congiario gratias egit, idq; ex animo, quippe cum sine eorū præsidio ne in Curia ire auderet: Senatui autem gratiam se habere simulauit, ac quæ ijs uī adactis adeptus fuerat, ea quasi ab ipsis ultrò sibi oblata, beneficium se putare fingebat. Senatores uerò gloriabantur, quòd ea ipsi sua sponte contulissent: ac præterea ipsi, quem paulo antè Consulatum non dignabantur, id dederunt, ut peracto Consulatu, quotiescunque apud exercitum

Cæsar Romam occupat.

Comitia Consularia à Proconsulibus habita.

Cæsar et Q. Pedius Consules designati.

Augurium.

Plautianus.

Pecuniæ militibus semel data, in consuetudinem à posteris rapiuntur. Seueri largitio.

Senatus quæ Cæsari dederit.

exercitum esset, Consulibus quoque tempore honore anteiret: ac cui iudicia & poenam minati fuerant, quod priuato consilio copias contraxisset, eum alios etiam iam exercitus parare iusserunt: & cuius ignominia afficiendi, opprimendi causa bellum D. Bruto contra Antonium mandauerant, ei Bruti quoque legiones adiecerunt: denique urbis ei custodia commissa est, ut agere pro suo arbitrio etiam praeter legum praescripta posset omnia. Deinde secundum instituta maiorum in Caesaris familiam adoptatus est, nomenque mutauit, (quanquam enim iam ante, ut fert quorundam sententia, Caesaris nomen sibi cum hereditate assumpserrat: tamen neque id nomen constanter, neque apud omnes gerebat, priusquam more Romano id confirmasset) ac C. Iulius Caesar Octavianus dictus est. Sic enim institutum est, ut qui adoptatur, ab adoptante appellationem accipiat: nomen tamen eorum quae prius gefit aliquod, aliter paulo formatum seruet. Ego autem non Octavianum eum, sed Caesarem nominabo, quod ita usus obtinuit, ut nomen id omnibus Romanorum summis Imperatoribus tribuatur. Cognomentum etiam Augusti adeptus est idem, quo ipso etiam posteriores Imperatores utuntur. sed de eo cognomine suo loco dicam: interim Caesaris nomen satis sit de Octaviano hoc intellexisse. Is igitur Caesar, ut primum milites sibi deuinctos, Senatum seruitute quadam oppressum habuit, statim ad ulciscendam patris eadem se contulit: ueritusque ne populi aliquis inde tumultus existeret, non ante suum consilium patefecit, quam legata a patre iis reddidisset: ita demum plebe etiam pecunia (quanquam ea publica fuerat, ac belli nomine coepta) sibi conciliata, patris sui interfectores aggressus est. Quam in re ne ui, sed iure agere existimaretur, legem tulit de quaestionibus in eos habendis, iudiciaque de absentibus constituit: (aberant enim plerique, eorumque nonnulli prouincijs praerant: qui uero tum Romae erant, ij metu iudicii furtim urbe discedebant) damnatique sunt absentes non hi modo qui Caesari manus attulissent, aut cum his coiuuissent, sed multi alij, Caesari non modo non insidiati, sed ne eo quidem tempore Romae uersati. id autem praesertim in Sextum Pompeium parabatur, qui facinoris istius minime omnium particeps, tamen, quod hostis eius erat, damnabatur. Damnatis autem aqua & igne interdicebatur, eorumque bona publicabantur: omnes autem praefecturae, non ea modo quae tum ab istis tenebantur, sed reliquae etiam cunctae amicis Caesaris tradebantur. Fuit inter istos reos etiam P. Seruilius Casca Tribunus plebis: isque coniecturam de Caesaris animo mature faciens, ante aduentum eius Roma discesserat. aduersus eum P. Titius collega populo in unum congregato, magistratu eum, quod contra leges urbe excelsisset, deposuit, reumque peregit. Verum is Titius haud multo post diem suum obiit, idque quod antiquitus iam notatum fuerat, suo exemplo firmavit. Animaduersum enim est neminem ab initio urbis ad ea usque tempora, qui collegam suum magistratu deiecisset, ipsum annum superuixisse. sic Brutus cum Collatino Consulatum abrogasset, statim occidit. Gracchus cum Octauium deposuisset, caesus est. Cinna Heluius cum Marullum Flauiumque magistratu exturbasset, mox ipse interijt. Porro qui Caesaris percussores postularent multi fuerunt, partim Caesaris filij studio adducti, partim ab alijs eo permoti: praemium enim accusationis accipiebant, pecuniam ex bonis, & honorem magistratum uel (si quae is gerebat) accusati, uacationemque a militia pro se, filijsque & nepotibus suis. Iudicium autem plerique reos fauore ac metu Caesaris impulsu damnauerunt, iure se id facere aliqua ratione ostendentes. eorum alij secundum legem de supplicio

Caesar adoptatus in familiam et nomen Iulij Caesaris.

Caesar uindictam patris eadem instituit.

Percussoribus Caesaris aqua & igne interdictum. Sextus Pompeius.

P. Seruilius Casca. P. Titius Tribunus plebis.

Qui collegam suum deiecisset, annum nunquam superuixit.

*Sicilius Coro-
nâs M. Brutû
absoluit.*

Vienna.

*Lugdunum
edificatum.*

*M. Iuuentij in-
teritus.*

*Brutus, Cassius
& Pompeius
euocantur à Se-
natu.*

plicio hoc latam iudicabant, alij armis Cæsaris suam sententiâ adscribebant. Inuentus est etiam Sicilius Coronâs Senator, qui M. Brutum apertè absoluit, eoq; iudicio tum gloriatus est, occulteq; ab alijs laudatus, ac de Cæsare opinioni clementiæ occasionem præbuit, quòd non statim morte plecteretur: sed is post inter proscriptos necatus est. His ita actis, Cæsar expeditionem tanquam contra Lepidum Antoniumq; fecit. Nam Antonius cum è pugna profugisset, eumq; neque Cæsar, quippe Decimo bellum erat mandatum, neque D. Brutus insequeretur, quòd inimicum Cæsaris delere nollet, collectis ijs qui ex pugna supererant, ad Lepidum aduenerat, qui ipse quoq; cum se parauisset tanquã in Italiam exercitus ducturus, iussus id Senatus consulto iterum mandatum acceperat, ut eo in loco, in quo tum erat, maneret. Senatores enim cum audiissent Silanum Antonij rebus fauere, Lepidum, ac L. Plancum timentes, ne hi quoq; se Antonio adiungeret, miserunt ad eos qui diceret, nihil iam eorum Rempublicam opus habere. Ac ne quid sinisteri suspicarentur, facinusq; aliquod perpetraret, iussi sunt à Senatu, ijs qui quondam Vienna, quod est prouinciæ Narbonensis oppidum, ab Allobrogibus expulsi, ad cõfluentes Rhodani Ararisq; fluuiorum confederant, urbem condere. Itaque illi subsistentes, Lugdunû (quod olim Lugdunum uocatum fuit) ædificauerunt, non quòd, si quidem uoluissent, non possent cum exercitibus in Italiam proficisci, cum eo tempore nihil Senatus consultis ij tribuerent, qui exercitus habebant: sed exitum belli Antoniani expectantes, interim Senatui obtemperâtes uideri, suasq; res confirmare uolebant. Certè Silanum Lepidus ob initam cum Antonio societatem culpauit, neq; eum ad se uenientem continuò ad colloquium admisit, quinimò apud Senatum quoq; per literas eum accusauit, ita ut laudatus ob hæc, bellumq; ei contra Silanum iniunctû sit. Reliquo tempore, iisdem de causis neq; recepit Antonium, neque repulit: sed passus in uicinia agere, ac cum militibus suis eum conuersari, ipse tamen cum eo collocutus non est: ubi uerò eum cum Cæsare pactionem fecisse percepit, ipse quoque utrisq; sese adiunxit. M. Iuuentius autem, legatus Lepidi, primò eum conatus ab hoc consilio auertere, cum nihil efficeret, in conspectu militum seipsum interfecit. Itaq; huic Senatus laudationem, statuamq; & publicum funus decreuit: Lepidi autem statuam in rostris positam remouerunt, hostem eum iudicauerunt, bellumq; ijs qui cum eo erant, minati sunt, nisi intra dictâ diem ab eo discessissent: propterea uestem (nam Consulatu Cæsaris eam quam læto rerum statu gerunt, resumpserant) mutauerunt, ac M. Brutum & Cassium, Sextumq; Pompeium accersierunt, qui bellum ijs facerent: hisq; cunctantibus, Cæsari (quem coniurasse cum ijs nesciebant) id bellum commiserunt. Proinde Cæsar id bellum, quanquam ea, quæ suprâ demonstraui, ut inter se sibi sacramento cõfirmarent milites effecerat, cum gerendû recepisset, nihil quod ad id pertineret egit: neque id eò, quòd pactionem cum Antonio, Lepidoq; per eundem factam, magni faceret, sed quòd potentiâ Antonij Lepidiq; uidebat, eosq; ob propinquitatem generis cõsentire, nec uel à se posse superari, quodq; sperabat se eorû auxilio Cassium Brutumq;, qui iam ad magnam potentiam peruenerant, confecturum, ipsosq; deinde unum alterius operâ posse se opprimere. His causis etiam inuitus conuentibus stabat, Antonioq; & Lepido ueniam à Senatu populoq; impetrare intendebat. Ne uerò suspitioni alicui de his quæ inter ipsos composita erant, locum daret, ipse de uenia non retulit, sed cum exercitu profectus urbe est, tanquam

tanquam bellum ipsis facturum. Quod autem Pedius quasi propria ex sententia retulit, ut impunitas ipsi reditusque concederetur: neque tamen ante ea ipsi data sunt, quam Senatus cum Caesare eam rem, tanquam inscio, communicauit, isque inuitus, militumque (ut ferebat) ui adactus assensit. Dum haec aguntur, interim D. Brutus initio ut bellum contra Antonium Lepidumque gereret profectus, L. Plancum, qui cum Consul ad sequentem annum delignatus fuerat, socium sibi adsciuerat: sed ubi se damnatum, eos inter se coniungere eos rescivit, cum aduersus Caesarem uellet exercitum ducere, a Plancio, qui Lepidi & Antonii partes praetulerat, destitutus, relicta Gallia, per Illyricum pedestri itinere in Macedoniam proficisci ad M. Brutum instituit: praemissitque milites quosdam, dum ceteras res quas praemanibus habebat, constitueret. His ad Caesarem deficientibus, cum reliquos etiam Antonius Lepidusque per suos cōsectati ad se pertraxissent, desertus a suis, in manus inimici cuiusdam peruenit: cumque iam iugulandus iniquo animo suum casum ferret, ac deploraret, suo eum exemplo Heluius Blasius quidam, qui propter communem militiam eum amore prosequeretur, seipsum eo inspiciente interficiens, ad tolerandam necem animauit. Ad hunc modum sublato D. Bruto, Antonius ac Lepidus, relictis in Gallia legatis, in Italiam ad Caesarem contenderunt, secum maxima atque optima exercitus parte abducta: nam neque satis fidebant Caesari, neque eius beneficio suam impunitatem ac reditum debere, sed ea per se, suisque uiribus sibi parauisse uideri uolebant. ad haec sperabant propter suorum militum praesentiam Caesarem reliquosque Romanos omnia quae ipsi uoluissent facturos. Eo animo per prouinciam tanquam amicam sibi profecti sunt: quanquam ob multitudinem ac ferociam militum ei non minus quam in bello damni iniunctum fuit. His Caesar cum ualida militum manu prope Bononiam occurrit, satis paratus ad uim propulsandam, si quam non inferre uoluissent. Sed armis contra se inuicem tum quidem opus ipsis non fuit. Et si enim summis mutuo se odijs prosequerantur, tamen quod aequis uiribus erant instructi, quodque mutuis prius operis ulcisci suos alios inimicos uolebant, pacem ac concordiam fictam composuerunt. Congressi sunt autem ad colloquium in insula quadam eius fluminis, qui praeter Bononiam labitur, cum aequo numero militum, nemine praeterea praesente: proculque ab ipsis quos secum eo adduxerant digressi, postquam unus alterum excussisset, nequam sub ala sicam portaret, summissa quaedam uoce collocuti sunt, quorum summa erat, de dominatione sibi confirmanda, ac inimicis delendis, coniuratio. Ne uero palam rerum summam ad paucos se omnem reducere uelle uiderentur, ideoque aliorum inuidia, ac suorum ceptorum impugnationi locum darent, ita inter eos conuenit, ut publice quidem ipsi tres constitutendis administrandisque rebus praeficerentur, idque non in perpetuum, sed in quinquennium: ita ut omnia ex animi sui sententia, etsi neque ad Senatum, neque ad populum de his retulissent, agere, magistratus, aliosque honores, quibus ipsi uellent, tribuere possent: priuatim autem, ne uiderentur omnes prouincias sibi ipsis arrogare uelle, Caesari Africa utraque, Sardinia & Sicilia: Lepido Hispania omnis, ac Gallia Narbonensis: Antonio reliqua omnis Gallia quae cis ac trans Alpes iacet, tribueretur. Vocatur autem, uti supra ostendimus, altera quidem togata Gallia, quod reliquis uideatur esse pacatior, quodque urbanum Romanorum uestitum usurpet: altera comata, quod Galli isti comam gerunt promississimam, eoque a reliquis dignoscuntur. Haec ita inter se sortiebantur, ut & ipsi prouincias ualidissimas haberent, & alijs opinionem

Antonio & Lepido uenis & reditus datur.

D. Bruti interitus.

Heluius Blasius.

Antonij, Lepidi, cum Caesare apud Bononiam congressus, & coniuratio.

Conuentus & pacta ipsorum. Triumviratus.

Gallia Togata & Comata.

Præignam An-
tonij Caesar du-
cit.

de se præberent, quasi non omnia appeterent. Prætera compositum inter ipsos est, ut inimicos suos cæderent, utq; Lepidus in locum D. Bruti Consul fieret, Romamq; & totam Italiã in custodia haberet: Antonius uerò & Caesar contra Brutum & Cassium bellum mouerent. Hæc cum iuramento sanxissent, conuocatis militibus, ut ij & conscij & testes pactorum essent, eam ad ipsos orationem habuerunt, quæ honesta in speciem esset, ac tutò haberi poterat. Eodem tempore milites Antonij, filiam Fuluie, uxoris Antonij, quam Clodio pepererat, Cæsari, instinctu haud dubiè Antonij, in matrimonium dederunt: quamuis is aliam iam tum duxerat. neq; id Cæsar detrectauit, quòd arbitrabat eas nuptias nullo sibi obstaculo futuras in ea re quam contra Antonium animo iam præceperat: cum alioquin Iulium Cæsarem patrem suum cognouisset nihil moratum affinitatem cum Pompeio initam in suis contra eum actionibus fuisse.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER QVADRAGESIMVSSEPTIMVS,

Guilielmo Xylandro Augustiano

interprete.

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI.

Quemadmodum Cæsar, Antonius, & Lepidus Romam reuersi cædes fecerint.

De Bruto, & Cassio, ac quæ ante pugnam Philippensem egerint.

Vt Brutus & Cassius à Cæsare uicti obierint.

Hæc gesta sunt reliquo tempore eius anni, quo C. Vibius Pansa, et A. Hirtius Consules fuerunt, annoq; sequenti, quo Consulatum gesserunt,

An. V. C. 712. M. Aemilius Lepidus, I I.

L. Munatius Plancus.

*Prodigia Lepi-
do facta.*

Antonio.

Cæsari.

*Triumuiro-
rum aduen-
tus.*

Is illi ad eum modum inter se compositis, initaq; coniuratione Romã contenderunt, cum ex æquo omnes tres summe rerum præfuturi uiderent, priuatim uerò sibi unusquisque eam destinaret animo. Euidētissimè autem cum antè, tum eo ipso tempore eorum quæ ipsis euentura essent, indicia acceperunt. Serpens enim gladio Centurionis Lepidi circunvolutus fuerat: lupoq; in castra, tentoriumq; Lepidi coenantis ingressus, mensam euerterat: quo ostento & potentia Lepido, et difficultates in ea significari uidebantur. Circum castra Antonij lac circumfluxerat, concentusq; exauditus fuerat: quibus & uoluptates, & perniciēs eas cōsecutura ipsi portendebant. Hæc ante q̃ in Italiã ij uenirent, euenerunt. Cæsari autem inter ipsam pactiōē aquila, quæ tabernaculo eius insederat, duosq; coruos aduolantes, alasq; sibi conuellere conatas occiderat, uictoriã de utroq; eorū addicebat. Hi itaq; eo modo, primò Cæsar, deinde reliqui duo, Romã seorsim unusquisq; cum suis omnibus militibus ingressi, statim quæ cōstituerant legib. opera Tribunorū sanxerūt. nam quæ dolo acui sibi cōsequebantur, ea & legis nomen ferebant, & cōsolationi erant Romanis, cum essent summis precibus ad ea singula admittenda Triumuiroi adigendi. Itaque & sacrificia eorum nomine, tanquam felici rerum conditione oblata, decreta sunt: & uestis ea quæ lætis rebus gestari consueuit, resumpta, quantis multū terroris cum ex ipsis quæ tum agebantur rebus, tum uerò à prodigijs

diſſiſ etiam impenderet. Signa enim eius qui urbē custodiebat exercitus, *Prodigia.*
 araneis sunt repleta: arma ē terra cœlum uersus adscendere uisa: eorum mul-
 tus sonitus auditus: in culmen ædis Aesculapij multæ apes confluxerant:
 uultures complures in templo Genij P.R. ac Concordiæ infederant. quibus
 adhuc eodem in loco commorantibus, cædes illæ, quales olim Sylla proscri-
 ptione usus fecerat, editæ sunt, ac tota urbs cadaueribus impleta. Nam mul-
 ti intra domos, multi in compitis, in foris, in locis sacris promiscuè necati
 sunt, eorumq; capita pro rostris tum quoq; posita: trunci abiecti, & a cani-
 bus uolucrisq; uorati, aut in fluuiū proiecti sunt, omniaq; exemplo Syl-
 lanæ calamitatis acta, nisi quod duæ tabulæ peculiare, una Senatorum, alia
 reliquorum hominum propositæ sunt. Quod qua de causa sit factum, neq;
 ex alio discere, neq; ipse excogitare potui. falsum enim fuerit, si quis ex eo,
 quod numerus occisorum quam sub Sylla minor fuit, conijcere uelit, unicā
 tantum tabulam proscriptionis editam fuisse: longè enim plures, quippe à
 multis, inscripti sunt, quanquam numerus cæsum priorem tamen nō ex-
 cessit, quod nomina optimatum non promiscuè inter uulgares, sed seorsim
 relata; multum erroris circa eos, qui ob similitudinem nominis occidendi
 fuissent, attulerant: uerum in locum multitudinis peremptorū, alia non pau-
 ca acerbissima tum successerunt mala, quantumuis Syllana tanta fuisse uide-
 rentur, ut addi posset nihil. Verum qui sub Sylla eas cædes peragebant, ex-
 cusare se aliquo modo prætextu audaciæ, quam in nouo, ac nō antè aut per-
 petrato, aut præmeditato facinore adhibebant, poterant: ac pleraq; minus
 malitiosè ab his fiebant, nimirum non tam consultò, quam fortuitò agenti-
 bus: qui uerò interficiebantur, nō repentinis ac inauditis miseris obruti, tole-
 rabiliorem aliquomodo calamitatem eam habebant, quod ex insperato in-
 cidisset. Hoc autē tempore, cum Syllanæ tempestatis facinora alij ipsi per-
 egissent, alij uidissent, alij recens audita memoria repeterent, ac expectatio-
 ne similium rerum eo quod intercesserat tempore alij quæ addituri essent
 prioribus illis excogitassent, alij nouorum malorū in metum deuenissent, il-
 li quidem æmulatione superioris ætatis facinorum, studioq; eadem nouita-
 te quadam superandi, plurima fœda opera exercebant: hi autem cum repu-
 tassent omnia quæ sibi euenire possent, maximos animo dolores, illæsis e-
 tiamnum corporibus, tanquam iam in his malis constituti, percipiebant.
 Iam id quoque præsentia mala augebat, quod sub Sylla nemo, nisi eo iu-
 bente, cædebatur, solis his exceptis, qui maximas diuitias possidebant, (his
 enim in huiusmodi casu nihil contra uim potentiorum tuti est) tum uerò
 non inimici modò, aut diuites, sed etiam amicissimi præter opinionem
 peribant. Quippe etsi perpauci priuatis de causis Triumuiris inuisi erant,
 ut his ea res necem afferret, tamen publicæ res, & dominationum permu-
 tationes in causa uehementibus istis cum amicitijs, tum odijs erant: qui-
 cunque enim unum ex his uel studio, uel facto suo adiuuisset, statim ini-
 mici loco reliquis habebatur, ita idem homo alicui ipsorum amicus erat, &
 inimicus omniū: effectumq; ut dum quis suos inimicos ulcisceretur, iuxta
 illis quoq; summos suos amicos pessundaret. Etenim cum propter ea, quæ
 ipsi contra se inuicem egerant, cum eorum qui suis rebus fauissent, tum qui
 repugnassent, unusquisq; rationem aliquam haberet, nullus tamē ipsorum
 aut poenas de inimico suo, qui alij amicitia erat iunctus, sumere poterat, nisi
 de alio contra ei concessisset, sed id facile fiebat, cum ira præteritorum, ac su-
 spicio futurorum efficeret, ut præ ulciscendi cupiditate salus sociorum pror-
 sus

*Syllanæ et
 Triumuiralis
 proscriptionis
 collatio.*

*Amici etiam
 Triumuiro-
 rum quare pro-
 scripti sint.*

sus negligeretur. Itaq; inter se amicissimos suos pro ijs quorum odio flagrabant, & summos inimicos pro socijs coniunctissimis, modò æquali numero, modo plures pro uno, uicissimq; permutauerunt, uendentes, auctionantesq; tanquam sub hasta positos: sicubi unus alijs precio par esse existimaretur, simplex fiebat permutatio: qui uerò ob uirtutem aliquam, aut dignitatem, aut propinquitatem maioris precij censebantur, eorum interitus plurimum nece compensabatur. id enim quoq; nimirum in bellis ciuilibus, quæ longo tempore per uarias actiones se extendissent, euenerat, ut complures etiã inter genere proximos inuicem offensæ in factionibus incidissent. Sic

L. Caesar. Antonij L. Caesar auunculus eius, Lepidi frater L. Paulus hostis fuerat. Verum hi quidem incolumes euaserunt: reliquorum multi ab amicis suis, ac necessarijs necati sunt, à quibus uel maxime seruari eos oportuerat *

de præmijs metuens, quòd M. Cato Quæstor cum esset, à nonnullis qui Syl læ cædes executi fuerant, omnia bona eorum repetisset. * cur eum

occiderent, prædixerunt, se nullum eorum in publicas tabulas inscripsisse. Propterea cum in alijs necandis fuerunt promptiores, tum uerò in locupletibus, etsi nequaquam eos odissent. Quia enim multæ ipsis admodum pecuniæ opus erant, neq; aliter militum desideria explere ualebant, communiter omnibus diuitibus inimicitiam indixerunt. Ea ratione inter multa alia contra

Puer uirili toga sumpta occiditur.

legum præscripta acta, puerum etiam quendam togam sumere uirilem iusserunt, ut quasi uir iam esset, interfici ab ipsis posset. Hæc præcipue agebantur ab Antonio & Lepido, qui diutissimè à superiori Cæsare in honore habiti, ac in multis magistratibus prouincijsq; uersati, inimicos habebant multos. Videbantur tamen pro communionem dominationis etiam à Cæsare

Cæsaris in proscriptione moderatio & clementia.

reagi, qui ipse quidem sui causa multos occidendos non existimabat, homo natura nequaquam crudeli, ac patrios mores à puero edoctus, iuuenisq; adhuc, ac recens ad res gerendas progressus, neq; opus habebat ut odisset multos, & amari ipse cupiebat. Id hinc constat etiam, quòd postquam eos collegas habere dominationis desijt, ac solus rerum summam obtinuit, nihil in posterum huiusmodi egit: quinimò eo ipso tempore non modò paucos interfecit, sed plurimos potius conseruauit: grauissimè in eos statuens, qui dominos aut amicos prodidissent suos: summa autem benignitate utens in hos, qui eosdem adiuuissent. Cuius exemplum euident est, quod adducam. Tanusia mulier illustris T. Vinium proscriptum, maritum suum, primò in arca quadam apud Philopoemenem libertum deposuit occultatum, ita ut fidem fecerit, eum mortem obijisse: post obseruato tempore, quo ludi publici à quodam suo cognato erant faciendi, opera Octauiae sororis Cæsaris effecit, ut

T. Vinius à Tanusia coniuge sua seruatus.

ex triumuiris solus Cæsar in theatrum iret, eò ipsa insiliens, rem eam Cæsari inscio eius aperuit, arcam inferri iussit, uirumq; extraxit: itaque Cæsar miraculo rem habens, omnibus ijs ueniam dedit (nam his quoq; qui occultassent aliquem proscriptum, mors proposita erat) Philopoemenem uerò etiam inter equites retulit. Neq; tantum Cæsar quam potuit multos cōseruauit, sed Lepidus quoq; fratri suo Paulo concessit, ut Miletum aufugeret, & de reliquis non inexorabilem sese præbuit. Sed Antonius crudeliter, ac citra omnem misericordiam non proscriptos modò, sed eos quoq; qui opem ferre alicui horum ausi fuissent, trucidauit: eorumq; inter cibum capiendum etiam capita inspexit, ac se diutissimè nefario isto ac miserrimo spectaculo exatiauuit. Fulvia uerò multos ipsa quoq; morte affecit, inimicitia alios impulsa, alios propter pecunias, nonnullos etiam uiro suo nunquam cognitos: qui cum unius

Lepidi humanitas.

Antonij & Fulviae in proscriptis crudelitati.

aliquando

aliquando eorum caput uidisset, Hunc quidem, inquit, ego non noueram. Cum tandem Ciceronis quoque allatum caput esset, is enim in fuga depræhensus ac iugulatus fuerat, Antonius multis in eum atrocibus conuicijs inuectus, caput pro rostris poni iussit, magis conspicuo quam cætera loco, ut quo de loco contra ipsum concionans Cicero auditus fuisset, ibi caput eius cum dextra (nam hæc quoque amputata fuit) conspiceretur. Fulvia autem id caput arreptum, priusquam auferretur, insultansque amarulentis uerbis, & conspuens, genibus suis imposuit: orique eius aperto, linguam extractam, acubus (quales secum comendi capitis causa mulieres ferunt) compunxit, additis crebris ac turpibus opprobrijs. Ea tamen, maritusque eius, salutem nonnullis dederunt, accepta maiori ab ipsis pecunia, quam quantam cæsis ipsis reperturos se sperauerant, in eorumque locum, ne uacua nominum horum spacia essent, alios proscripserunt. Hoc unicum ab Antonio est bene actum, quod auunculum suum, matre sua Iulia summis id precibus efflagitante, dimisit. Interim varijs modis & iugulati sunt multi, & seruati: multi ab amicis cæsi, multi ab inimicis erepti: multi seipsos occiderunt, multos percussores immisi tanquam occisos, incolumes dimiserunt: qui prodidissent dominos aut amicos suos, alij supplicio, alij honoribus affecti, itemque qui salutis ipsidem autores fuissent: uidelicet cum non unus aliquis, sed tres uiri omnia, sua propria quilibet ex cupiditate, proque suo commodo agerent, ac nec amicos, nec inimicos hi eosdem haberent, ac sæpenuerò eum saluum esse, quem alij perire uellent, sæpe eum perdere, quem superstitem esse reliqui cupiebant, sicut uariè illi uel bene, uel male certis hominibus uolebant, ita uarios quoque casus eorum euenire necesse fuit: quorum ego singulos accurate scribendo persequi omittam, rem & operosam, & nihil magnopere huic historiæ conducentem: quæ uerò memoratu potissimum digna arbitror, ea recensebo. Herum quidam suam in cauernam abstruserat, quem cum indicio alieno iam iam periturum animaduerneret, uestem cum eo suam permutauit, herilique cum habitu percussoribus occurrit, ac pro suo ipse hero occisus est: herus autem diuersis ijs, cum se eum quem uoluissent, interfecisse crederent, aliò effugit. Alius quidam similiter omni habitu cum domino suo permutato, ipse in lecticam opertam se coniecit, in eaque ab suo domino uectus est: in hos cum emissarii incidissent, seruus ne uisus quidem ab ijs iugulatus est: dominus autem tanquam famulus aliquis esset, dimissus. Hi duo benefactoribus suis gratiam retulerunt. Cæterum quidam seruus stigmaticus, tantum à domino suo prodendo, qui eum notis compunxerat, abfuit, ut eum paratissimo potius animo periculo eripuerit. Cum enim eum aliquò euehens esset depræhensus, persequerenturque eum sicarii, quendam obuium sibi fortè factum obrutauit, amictuque huius domino suo tradito, cadauer rogo imposuit: ipse indutus uestem annulumque herile, persecutoribus obuiam dedit, commentusque est herum fugientem à se occisum: creditumque id ei ob exuias & stigmata est, itaque & hero uitam, & sibi honores confecit. Sed horum quidem nomina non extant. Hosiaum autem Getam filius, funere eius tanquam defuncti parato, neci subtraxit. Q. Ciceronem Marci fratrem filius occuluit: ac quantum in ipso fuit, seruauit: nam & occultauit patrem, ne inueniri is posset: & cum in quaestionem adductus omnibus tormentis interrogaretur, nihil enunciauit: sed pater re cognita, miratus simul ac miseratus filium, ultrò in publicum prodijt, ac se occisoribus exhibuit. Hæc sunt uirtutis & pietatis illustria opera. Popilius contra Læ-

Ciceronis capiti ab Antonio et Fulvia insultatum, idque cum dextra pro rostris positum.

Fides seruorum in dominos.

Filiorum in patres pietas. Geta Hosiaum. Q. Ciceronis obitus.

*M. Cicero à Po-
pilio Lenate
caesus.*

*L. Philusci ca-
sus.*

*M. Valerius
Messala.*

*Humane uitæ
inconstantia.*

*Perfugiū pro-
scriptorum.*

*Triumuiris ho-
nores decreti.*

nas M. Tullium Ciceronem occidit, quanquam eius beneficio causam pro se dicentis usus: isque ut Ciceronem occidisse non ex sermone tantum, sed uili etiam aliqua re crederetur, suam ipsius imaginem prope caput Ciceronis coronatam collocauit, inscripto suo nomine ac facinore. quod adeo gratiam Antonij ei conciliauit, ut maiorem ab eo promissa pecuniam acceperit. M. Terentius Varro, tribunus plebis tum temporis, eandem cum quodam proscripto appellationem gerens, uno excepto cognomento, cum alioquin nihil contra triumuiros deliquisset, ueritus ne idem sibi quod Cinnæ accideret, edito scripto eam rem declarauit, hocque eo nactus est facto, ut iocis risuque agigaretur. Incertitudinem autem uitæ humanæ L. Philuscius demonstrauit, qui ante à Sylla proscriptus, cum periculum euasisset, tum de nouo proscriptus, & occisus est. At M. Valerius Messala cum morti ipsum Antonius destinasset, non modo tuto superuixit, sed etiam in ipsius locum postmodum Consul est creatus. Adeo multi ex summis periculis euadunt incolumes, & non pauciores, cum maxime suo statui fidant, intereunt: quamobrem consentaneum est neque ita ad subitas nos calamitates animo corrue re, ut omnem spem proiciamus: neque latis in presentiarum rebus usque adeo efferri, ut prouidentiam etiam perdamus: sed spem futuri in medio utriusque fortunæ collocatam habere, & tuto in utramque partem consilium capere. Præterea uero multi eorum, qui proscripti non fuerunt, propter diuitias suas inimicitias uel perierunt: multi ex proscriptis non modo necem euitauere, sed post etiam in patriam reuersi sunt, ac nonnulli magistratus quoque gesserunt. Hi autem se ferè ad Brutum, Cassiumque aut ad Sextum Pompeium recipiebant, ad Sextum uero plerique: ei enim prius classis imperium fuerat commissum. cumque aliquandiu mare obtinuisset, etsi post à Cæsare erat ea præfectura spoliatus, tamen proprias sibi uires parauerat: Siciliaque occupata, cum proscriptus ipse quoque inter reliquos esset, cædesque istæ hierent, multum hominibus eiusdem fortunæ profuit: quippe haud procul ab Italia classem tenens in statione, Romam, aliasque ad ciuitates mittebat, qui duplum eius mercedis, quæ erat occisoribus proposita, ei qui aliquem proscriptorum salutem asseruisset, suo nomine pollicerentur, hospitiumque proscriptis, auxilium, pecuniam, & honores à se promitterent. Itaque multi ad eum omnino peruenerunt, quorum ego numerum omisi, sicut & proscriptorum, & occisorum, & elapsorum: nam multi primò in isto albo propositi, deinde de leti sunt: reliquorum complures mortem effugerunt, multi autem alij etiam occiderunt. Occisos ne lugere quidem cuiquam licebat, sed multi ob eam rem quoque perierunt. Denique cum iam calamitatibus omnis simulatio esset uicta, ac ne fortissimi quidem iam ipsi resistere possent, sed morositiam in omnibus sermonibus actionibusque præferrerent, initio anni, cum esset festum de more celebrandum, edictum est, ut læto essent omnes animo: quique id non fecisset, ei mors supplicium est constitutum: itaque hi coacti sunt communibus malis, quasi rebus in lætis, gaudere. Quanquam quid hoc referre oportuit: cum Triumuiris istis alios honores decreuerint, qui benefactoribus ac seruatoribus urbis tribui solebant, & coronas etiam ciuicas: neque enim non culpandi, quod interfecissent aliquos, sed laudandi, quod non plures occidissent, sibi uidebantur: aperteque tum ad populum dicebant, se neque Marij Syllæque crudelitatem imitari uoluisse, ne odio haberentur, neque Cæsaris clementiam, ne in contemplum adducti, exinde insidijs peterentur. Hunc ad modum peractis cædibus, multa etiam circa reliquorum facultates turpiter acta

acta sunt. Nam quamuis uxoribus interfectorum dotem, liberis autem eorum masculis decimam, uicesimam foemellis partem bonorum reddituros promiserant, ut & iusti & clementes uideri possent, tamen neque hoc nisi paucis quibusdam repræsentatum est, & in reliquorum etiam bona impetus impune factus. Primum eam mercedem domorum, quæ in habitationis nomine annua pendebatur, ab ijs qui cōducticias ædes habitarent, totam: ab ijs qui proprias possiderent, dimidiam, non Romæ modò, sed per totam Italiam exegerunt. Deinde alteram partem reddituum ijs, quibus prædia essent, ademerunt: præterea milites, ac alimenta ab ijs urbibus, in quibus habebatur, sine precio sibi suppeditari iusserunt. Iam dimissis suis per uniuersam regionem, qui bona aduersariorum (qui etiamnum supererant, ac quod intra prædictum diem non destitissent ab incepto, hostes iudicati fuerant) inuaderent, etiam reliqua direpta sunt ab ijs omnia. Suis enim, quò paratiores ad omnia eos haberent, si mercedem ante labores accepissent, hæc agere permittebant: iisdemque urbes & agros se daturos recepiebāt: quicque agris diuidendis & condendis urbibus præessent uiros constituiebant, ea ratione uulgus militum ijs sibi deuinciebant. Cæterum primores partim possessionibus occisorum inescabant, eas uel uili precio, uel gratis omnino tribuentes, partim magistratibus, sacerdotibusque honorabant. Vt autem tutò præstantissima prædia atque ædificia ipsi occupare, ac quibus uellent, dare possent, edixerunt ne quis eorum qui nihil empturus esset, in forum ueniret: qui secus fecisset, morte multatum iri: qui uerò uenissent, eos ita tractauerunt, ut cum ea quæ licitati essent, plurimi emere cogerentur, nemo deinde emendum sibi quicquam statueret. Proinde interfectorum magistratus ac sacerdotia, non ex præscripto legum, sed suo arbitrio alijs tribuerunt: Cæsar consulatu (quem adeò appetitum, ut bellum eius adipiscendi causa susciperet, ultrò deponebat) sese cum abdicasset, eiusque collega decessisset, P. Ventidium Prætorem, cum alio quodam Consulem creauerunt, Præturamque eius Aedili cuidam tradiderunt: omnibusque post Prætoribus, magistratū, quem quicque adhuc dies gesserat, abrogauerunt: ijsque in prouincias emissis, alios in eorum locum substituerunt: leges alias antiquarunt, alias pro ijs statuerunt: utque uno uerbo dicam, omnia ex sui animi sententia egerunt, adeoque omnia suo pro arbitrio ac cupiditate administrarunt, ut regnū Cæsaris (cuius regni nomen inuidiæ obnoxium, ac propter eam deletum non accipiebant) aureum fuisse ostenderint. Hæc igitur eo anno gesserunt, ac præterea templum Serapidi Isidiq; decreuerunt. M. Lepido iterum, L. Planco Coss. iterum tabulæ proscriptionis propositæ sunt, nemini mortem imponentes, sed uiuis facultates adimenes. Cum enim opus haberent pecunijs, nimirum multum militibus debentes, magnosque sumptus ipsi in ijs rebus quas agebant facientes, maioresque adhuc impensas bella quæ erant præmanibus requisitura existimantes, hæc eas ratione cogeant. Enimuero uectigalia, quæ partim prius abrogata, tum renouabantur, partim noua constituebantur: pensionesque, quas multas de agris, mancipijsque exigebant, medio crem tantum hominibus molestiam afferebant. Id uerò uehementer omnes dolebant, eos qui diuites utcumque essent, non Senatores tantum equitesue, sed liberos etiam, ac tam mulieres quam uiros proscribi, ac nouas quasdam decimas ijs imperari: nam uerbo quidem decima pars bonorum ab unoquoque eorum exigebatur, cum re ipsa nemini ne decima quidem pars suorum relinqueretur, cum non certa quædam pecuniæ summa pro ratio-

Facultates ut à
Triumuiris di-
repta, pecu-
niæque coacta
sit.

Militibus diripiendi facultas
data.

Magistratum
collatio.
Cæsar Consulatu
se abdicat.
P. Ventidius
Consul.

An. V. C. 712.

Proscriptio noua,
qua bona adimebantur
proscriptis.

ne facultatum pendī iuberetur, sed cuius suarum ipsi aestimandarum necessitas incumberet, ac deinde quasi non uerè suum censum professi essent, delati, etiam reliquum perderent. Quod malum si qui effugissent, tamen tributis his in arctum redacti, cum argenti magna esset apud eos penuria, sic etiam quodammodo omnibus suis rebus spoliabantur. Erat & aliud quoddam, auditu difficile, difficilimum re ipsa inuentum: Concedebatur ei, qui ultrò bonis suis omnibus celsisset, ut deinde eorum trientem repetere posset, id uerò erat, neque accipere quicquam, & inane negociū suscipere: Qui enim ui apertè bese suorum honorū spoliati erant, quò nam modo trientem receperant, praesertim tam uili precio cum ea uenderentur: quod fiebat partim ea ex causa, quia multorum facultatibus simul uenum propositis, ac plerisque auro argentoque carentibus, cæteris emere nihil audentibus, ne si quid possidere adhuc uiderentur, id quoque amitterent, precia omnium rerum imminuta erant: partim quòd milites omnia quàm maximo uendebant. Itaque nemo ciuis, qui à militia uacabat, quicquā alicuius precij ex suis bonis retinere poterat, cum ad onera cætera hoc quoque accederet, quòd seruos ad classem, etiam emptos sua pecunia, si cui mancipia non essent, dare, ac Senatores uias suis sumptibus curare cogeant. Soli autē ij, qui arma gerebant, diuitijs abundabant. Hi neque stipendio suo, quātumuis plus quàm sufficere, neque auctarijs plurimis quanquā illis, cōtenti, neque cædiū præmijs amplissimis, neque prædijs, quorū ipsis possessiones gratuito propè modum obtigerant: insuper alij bona defunctorū omnia petierunt atque impetrarunt, alij ui in senum, quibusque liberi non essent, genera sese intulerunt, adeoque auariciæ impudentiæque progressi iam erant, ut quidem Attiæ, quæ Cæsaris mater tum diem clauerat, publica quoque sepultura honorata fuerat, ab ipso Cæsare bona posceret. Præter has actiones Triuiri Cæsare quoque superiorē summis honoribus affecerunt. Nam ipsi quoque ad regnum aspirantes, percussores eius (ut impunitatem sibi ipsis quoque pararent) reliquos ulciscabantur, & quæ ad eius honorem spectarent, promptè admodum agebant, spe ipsam quoque olim se dignos iudicatum iri: itaque non modò decretis honoribus eum adornauerunt, sed alia ipsi quoque adiecerunt. Igitur Calendis Ianuarijs iuramento sese, aliosque obstrinxerunt, omnes eius actiones se ratas habituros (nostro tempore fit pro omnibus summis Imperatoribus, siue uiuis, siue iam defunctis, ac non per ignominiam eo fastigio deturbatis) sacellū ei in foro, eo in loco, ubi crematus fuit, erexerunt: statuam eius in equestribus certaminibus quandam cum alia Veneris statua inuexerunt: Si qua esset uictoria annūciata, supplicationes seorsim pro uictore, seorsim ipsi iam mortuo decreuerunt: imperauerunt, ut natalis ab omnibus animo læto, lauroque coronatis celebraretur: qui id neglexissent, ij execrationibus Iouis Cæsarisque ipsius haberentur obnoxij, ac si Senator, aut filius Senatoris in eo deliquisset, is multam decies sestertiū penderet. Ac quoniā die Cæsaris natali Apollinares ludi fiebant, pridie eius diei Natalicia Cæsaris peragi iusserunt, quòd Sibyllino oraculo interdictum esset, ne ea dies alij cuidam deo præter Apollinē festa esset. His ei honoribus tributis, diem cædis eius, quæ statutum erat ut semper Senatus ageretur, atram esse pronunciarunt, domumque in qua cæsus fuerat, statim obstruxerunt: Curiam Iuliam ab eo dictam, ex decreto prius facto ædificauerunt propter Comitium. Edixerunt porro ne in funeribus eorum qui Cæsari sanguine iuncti fuissent, Cæsaris, nimirum qui uerè deus esset, ulla imago (sicut tum adhuc pro antiquissima consuetudine

Militum auri-
cia, et impuden-
tia.

Attiæ mater
Cæsaris.

Triuiri quos
honores Cæsa-
ri superiori de-
tulerint.

Natalicia Cæ-
saris.

Curia Iulia.

consuetudine fiebat) gestaretur: ac ne quis impunitatis causa in eius facellum confugiens, inde eijceretur aut abriperetur, quod nemini ne deo quidem tribuerant antea, ijs quæ sub Romulo acta sunt, exceptis, quanquam id Romuli Asylum etiam, postquam is multitudinem uirorum eius nomine collegit, deinde titulum tantum loci sancti inuiolatiq; habuit, non rem, ita obseptum, ut nemo omnino in id posset intrare. Virginibus porro Vestalibus dederunt, ut singulis licitoribus uterentur, eò quòd quædam ex ijs à coena sub uesperam domū reuertens, cum quæ esset ignoraretur, uim passa fuerat. Magistratus autem urbanos in multos annos iam tum antè designauerunt, ut ijs & necessarios suos honorarēt, & successione magistraturū eorum adiuti, rerum ipsi quàm diutissimè potirentur. His ita confectis, Lepidus Romæ permansit, urbem (sicuti suprâ demonstrauimus) Italiāq; omnem gubernaturus, Cæsar autem & Antonius ad bellum profecti sunt. Brutus enim & Cæsius, primò secundum pactionem cum Antonio ac reliquis compositam, in forum prodierant, eodemq; quo prius ordine Præturas suas gesserant. Postquam uerò nonnulli mortem Cæsaris indignè receperissent, profecti urbe, in prouincias sibi mandatas properātes, (erat quidem tum Prætor urbanus Cæsius, nec dum Apollinares ludos curauerat, uerū eos per collegam Antonium absens etiam splendidissimè peregit) ac non statim Italiā relicta in Campania subsistentes, obseruarant quæ agerentur, Romam interim aliquoties ad populum tanquam Præturam adhuc administrantes missis literis. Cæterum ubi Cæsar Octavianus ad res gerendas accessit, plebēq; sibi deuincire institit, ibi simul spe popularis Reipublicæ status tenendi abiecta, simul Cæsarem metuētes, ex Italiā soluerant: Athenasq; delati, magnificè accepti, ac cum essent etiam ferè ubiq; locorum propter factum suum honorati, ab Atheniēsis etiam æræ statuæ eis iuxta Harmodium ac Aristogitonē, tanquam horum imitatoribus, poni iussæ fuerant. Interim Brutus ac Cæsius, cum audirent Cæsarem augeri, Creta ac Bithynia (eò enim missi erant) neglecta, quòd eas sibi prouincias non magnoperè profuturas iudicarent, ad occupandas Syriam ac Macedoniam animum adiecerūt, nihil quidem ad eos pertinentes eas, sed quòd eo tempore pecuniā copijsq; florebant. Itaque Cæsius ad Syros, notos sibi, & amicos à Craasi expeditione, contendit: Brutus Græciam, Macedoniamq; sibi adiunxit. Id quo facilius posset, eò fiebat, quòd altoquin ob gloriam rei gestæ, spemq; similis facti ab ijs populis colebatur, quòd multos secū milites habebat, quos partim etiam tunc à Pharsalica pugna ibi uagantes, partim cum Dolobella ex Italiā profectos, ac uel ob morbū relictos, uel ab ordinibus dilapsos, ad se receperat, accepta etiam ex Asia à Trebonio pecuniā. His instructus, nullo omnino labore Græciam, in qua nihil admodum militum erat, occupauit. In Macedoniā autem uenit eo ipso tempore, quo C. Antonius eòdem peruenerat, ac Q. Hortensius, qui antè præfuerat ei regioni, discessum parabat: neq; tamē laboris quicquam ibi sustinuit, cum & Hortensius statim se cum eo coniungeret, & Antonius prohibitus, Romæ rerū potiente Cæsare, quicq; eorū quæ summi essent magistratus agere, nihil uirium habebat. Vatinius autem, qui Illyrijs finitimis præerat, inde profectus, Dyrrhachiū occupauit, Bruto in tota dissensione ciuili aduersarius: ueruntamen ei nihil detrimenti ualuit iniungere, cum à militibus in odio haberetur, ac propter morbum contemptus, ad Brutum ijs transeuntibus defereretur. His quoq; assumptis, Brutus ad Dyrrhachiū aduersus An-

Asylum.

Vestalium lictores.

Bruti & Cæsi res geste secundum necem Cæsaris.

Atheniēses Bruto & Cæsi statuas ponunt.

Brutus quæ admodum Græciam & Macedoniam in suā potestatem redegerit.

C. Antonius. Q. Hortensius.

Vatinius.

*Bruto Macedo-
niæ & Græciæ
præfectura à
Senatu manda-
tur.*

*C. Antonius in-
ter milites Bru-
ti seditionem
miscet.*

*Brutus ut tu-
multum militum
composuerit.*

*Bruti clemen-
tia.*

*Bruti in Asiam
profectio.
Deiotarus.*

*C. Antonius
necatur.
Gellius Popli-
cola insidias
Bruto & Cas-
sio struit, dimis-
susq; cum eorū
hostibus se con-
iungit.
Palla.*

toniū profectus, obuiā sibi euntes milites ad se ut transferrent signa effecit, cumq; intra muros confugientē obsedit, per proditiōē aut in suā potestatem redactō pepercit. His rebus gestis cum totam Macedoniam Epirumq; cepisset, literis ad Senatum datis, ei quæ gessisset exposuit, seq; & milites ac prouincias in eius potestatē tradidit. Senatus, quod iam tum suspectū habebat Cæsarē, summoperē eum laudatū, omnibus illis regionibus præesse iussit. Quo Senatusconsulto confirmato sibi imperio Brutus maiora iam conari cepit, subditis sibi ad hoc per omnia iam obtemperantibus: ac Cæsari per epistolas, ut Antonio (adhuc enim eum à Cæsare oppugnari putabat) resisteret, ac secum in gratiam rediret, suasisit: ipse autem se ita comparabat, ut si Senatus euocaret, in Italiā traiceret. Sed posteaquam Cæsar rerum Romanæ protinus potitus, apertē de sui patris intersectoribus supplicium statuit: Brutus suo loco remanens, id consideratē intendit, quomodo aduenientem eum profligare posset. His intentus, cum alia per Macedoniā negotia optimē curauit, tum exercitum ad seditionem à C. Antonio concitatum pacauit. Is Antonius, quanquam prætorijs quidem etiam ornamentis à Bruto ipsi relictis, tamen non contentus ocio cum incolumitate, adeoq; honore frui, ad defectionem Bruti milites sollicitabat: sed maturē depræhensus, priusquam aliquod malum dare posset, insignibus prætorijs priuatus: ac in liberam custodiā, ne quid noui mouere posset, traditus, ne sic quidem quieuit, sed magis etiam quā antē nouas res molitus est: ita ut milites inter se quoq; ad dimicationem uenirent, ac nonnulli ad eripiendum ipsum Apolloniā contenderent. Brutus re per interceptas quasdam eorū literas præcognita, eorum conatum irritum fecit, Antonio tanquam ægroto in currum opertum coniecto, atq; ex urbe elato: igitur milites cum neq; inuenire Antonium possent, & Brutum metuerent, collem quendam urbi imminētem occupauerūt. Eos Brutus ad deditionem perduxit: paucosq; audacissimorum uel interficiens, uel ab exercitu remouens, ita animos multum mouit, ut relegatos tanquam causam præcipuam seditionis apprehenderint, necauerintq;: Quæstorem autē, & legatos Antoni dedit sibi ad necem postulārint. Sed Brutus neque eos dedidit ipsis, sed iniectos in naues, tanquam submersurus, in tuta loca amandauit. & ueritus ne si ea quæ Romanæ acta fuissent, terribilius quā res ferret annunciata audiuisent, iterum à se defectionem cogitarent: relicto Apolloniæ Antonio, eiusq; custodia C. cuidā Clodio mandata, ipse cum maxima ac ualidissima exercitus parte in superiorem Macedoniā abiit: ac deinde hinc in Asiam transmisit, ut suos milites quā longissimē ab Italia seductos, ibi ex subditorum opibus aleret. In Asia cum alios auxilios sibi parauit, tum Deiotarum, quanquā & extrema senectute uirum, & qui prius auxilium Cassio denegauerat. Dum in Asia Brutus agit, Gellius ei Poplicola insidiatur: Antonium autem M. frater missis ad hoc negociū nonnullis eripere conatur. Itaq; C. Antonium Clodius cum saluum retinere nequiret, necauit, siue proprio usus consilio, siue Bruti iussu: fertur enim Brutum, cum prius summam salutis C. Antoni curam habuisset, post intellecta D. Bruti nece, eam abieciisse. Gellius autem insidiarum cōiunctus, nullo supplicio est affectus: nam eum cum semper inter primos amicum sibi Brutus duxisset, ac M. Messalam fratrem eius Cassio coniunctissimum uideret, missum fecit. Sed idem Gellius post Cassio quoq; perniciem machinatus est, iterum quidem impune, cum mater eius Palla maturē cognitis insidijs, Cassio metuens ne ijs opprimeretur (uehementer

menter autem eum diligebat) filio uero, ne depræhenderetur, ipsa ultro insidias Cassio detexisset: ac filij salutem præmium habuit, ne sic quidem meliorem factum, quin à suis benefactorib. ad Cæsarem & Antoniū transfugeret. Brutus ubi primū M. Antoni conatū, ac mortem C. Antoni cognouit, ueritus ne qui etiam alij se absente noui motus in Macedonia existarent, in Europam festinatō se recepit: regioneq. Sadali, qui sine liberis decedens, eam P. R. reliquerat, recepta, in Bessorum ingressus regionem, eo animo, ut & in eorum maleficia uindicaret, & nomen sibi Imperatoris (quod facilius contra Cæsarem & Antonium bellum gerere posset) adipisceretur, utrunq. Rhascypolide regulo magnoperè adiuuante perfecit. Hinc in Macedoniam progressus, omnibusq. suam in potestatem redactis, in Asiam reuectus est. Hæc Brutus egit: qui etiam numismati quod faciebat, suam imaginem cum pileo ac duobus pugionibus incidit, eo, & inscriptione declarans, Patriam à se & Cassio esse in libertatem uindicatam. Eodem tempore Cassius in Asiam anteuerso Dolobella ad Trebonium traiecit: acceptaq. ab eo pecunia, permultos sibi equites, ex his qui à Dolobella in Syriā præmissi fuerant, multosq. item alios Syrios ac Cilices adiunxit: tum Tarcondinotum, ac Tarsenses ad societatem secum ineundam compulit: hos quidem inuitos. nam adeo Cæsari priori, ac eius gratia etiam posteriori fauebant, ut urbem suam pro Tarso Iuliopolin uocauerint. his actis in Syriam uenit, ibiq. & populum & exercitus omnes nullo certamine suos fecit. Erat tum is status Syriæ, Cæcilius Bassus equestri ordinis uir, cum sub Pompeio militasset, Tyrum deinde se receperat: ibiq. in eo loco, ubi mercatorum negociationes exerceri solent, latitabat. Nam tū Syriæ Sextus Iulius præerat, quem Quæstorem ac propinquum suum Cæsar in sua ex Aegypto contra Pharnacem expeditione omnibus ijs regionibus præfecerat. Bassus igitur primū uitæ usuram admodum satis habens quieuerat: post sui similibus nonnullis ad se receptis, sibiq. militibus Sexti diuersis temporibus, aliquib. ad custodiā urbis uenientibus, cōciliatis, cum multæ res aduersæ Cæsaris ex Africa nunciarentur, non contentus iam priori sorte, siue ut Scipionem, Catonemq. & Pompeios adiuuaret, siue ut sibi ipsi potentiam aliquam pararet, ad nouas res consurrexit: depræhensusq. in hoc à Sexto, antequam sese parauisset, auxilium se Mithridati Pergameno ad occupandum Bosporum parare dixit, habitaq. sibi fide dimissus est. Deinde ex literis, quas à Scipione sibi missas fingebat, retulit, Cæsarem in Africa uictum interiisse, sibiq. imperium Syriæ mandatū. itaq. cum ijs quos ad hoc instruxerat militibus Tyrum occupauit: hincq. ad Sexti copias procedens, ab obuio sibi facto eo uictus, uulnus accepit. Secundum id acceptum incommodū, ui quidem agere quicq. in posterū nō conatus est: sed missis suis ad milites, qui certas spes ipsis proponerēt, adeo eorū quosdā sibi ad sociauit, ut Sextū ipse strucidarēt. Sexto mortuo, Bassus omnē exercitū, præter paucos qui Apameæ hyemauerāt, quos inde ante suū aduentū egressos in Ciliciā usq. insecutus frustra fuit, ad se pertraxit: reuersusq. in Syriā, Prætor nominatus est, Apameamq. occupauit, ut eam domicilium quasi belli haberet: omnes qui ualida essent ætate, nō liberos tantū, sed seruos etiā, ad militiā delegit, pecuniā cōfecit, arma fabricauit. Hæc eum agentem, C. Antistius quidam obsidione circūclussit: ac cum aliquandiu æquis uiribus certassent, neuterq. præualere alteri posset, inducīs nullo pacto firmatis, ad auxilia paranda bellum suspendunt. Antistio finitimi qui Cæsaris rebus studebant, missiq. Roma milites à

Brutus in Europam redit, Bessos uincit, Imperator dicitur.

Bruti numisma.

Cassij res in Asia gesta.

Cæciliij Bassi in Syriā. Ita. Sextus Iulius.

Sexti Iulij introitus. Apamea.

C. Antistij contra Bassum acta.

Cæsare accesserūt, Basso autem Alchaudonius Arabs. Is cum (ut suprà retuli) antè cum Lucullo pactum icisset, deinde uerò Parthis contra Crassum suppetias tulisset, tum ab utroq; aduocatus, cum in medium intra urbem ac castra locum aduenisset, ac prius quàm alterutri quicquam responderet, auxilium suum uenale proposuisset, Basso plura danti se coniunxit, ac in pugna sagittis longè superior hostib. fuit. Parthi quoq; à Basso euocati, aduenierant, sed ob hyemem non diu adfuerunt, neq; memorabile quicquam egerunt. Bassus uerò cum aliquandiu præualuisset, postea à M. Crispo, & L. Statio Murco iterū est in obsidione habitus. Ad hunc statum rebus Syriæ perductis, Calsius superuenit, ac cōtinuò omnes urbes gloria rerū in Questura à se gestarū, reliquoq; eius nomine adductas in suam potestatē, exercitusq; item Bassi ac cæterorū sine ullo labore redegit. Cum uno loco cum his omnibus castra Calsius locasset, repentè magna uis aquæ de cœlo cecidit, apriq; omnibus portis simul in castra irruētes, omnia quæ in ipsis erant, confuderunt ac conturbârunt, adeò ut quidam ex ijs potentiā eius mox futuram, ac paulo pōst interitum aduenturum præfagierint. Syria occupata Calsius in Iudæam contendit, quòd eò progredi Cæsarianos milites in Aegypto relictos audiret: eos, Iudæosq; nullo cum negotio sui iuris fecit: secundum hæc Bassum, & Crispum, reliquosq; qui sub se militare nollēt, nulla iniuriā affectos dimisit: Statio autem & eam dignitatē cum qua ad se uenerat, integram reliquit, & classem præterea commisit. Sic uires paruo temporis spacio Calsius nactus, Cæsari de reditu in gratiam, Senatui de præsentis statu rerum eadem quæ Brutus scripsit, eiq; his de causis Senatus imperiū Syriæ confirmauit, ac bellum contra Dolobellam decreuit. Dolobellæ Syria prouincia fuerat decreta, Consulq; Roma ad eam capeffendam profectus, in itinere per Macedoniam ac Thraciam anno ferè circumacto in Asiam uenit. Ibi commoratus, ut de Senatusconsulto ei annuntiātū est, in Syriam progrediendū non existimans, in Asia remansit: ac Trebonio ita usus est, ut is summam sibi Dolobellæ beneuolentiā polliceretur, eius militibus alimenta ultrò daret, ac cum eo citra omnem metum conuictum haberet. Quam ad confidentiā postquam Trebonius deuenit, ac nulla sui ipsius custodia usus est, Smyrnā (ibi enim degebant) repentè noctu Dolobella occupauit, Trebonium interfecit; eiusq; caput ad Cæsaris statuam proiecit, omni ipse Asia deinde potitus est. Hæc cum Romani in urbe audiuisent, Dolobellā hostem iudicauerūt (nondum enim Cæsar neque Antonium uicerat, neq; res urbis suæ potestatis fecerat) ijs qui cum eo erant, diem nominauerunt, ante quam diem ab eius amicitia discederent, aut ipsi quoque hostium loco essent: bellum contra eum Consulibus omnino, si præsentia negocia confecissent, mandauerunt, (neque enim sciebant iam à Calsio Syriam obtineri) ac ne interim Dolobellæ uires augerentur, finitimarum nationum præfectis negotium dederunt: pōst de Calsij rebus certiores facti, ei bellum id mandauerunt, cum nihil dum à præfectis istis actum esset. Proinde Dolobella ad hunc modum Asia occupata, in Ciliciā uenit, (erat tum in Palæstina Calsius) Tarsoq; per spontaneā deditiōem recepta, quædam præsidia Calsij quæ Aegis erant, uicit, ac in Syriam inuasit, reiectusq; ab Antiochia, præsidio urbem defendente, Laodiceam absq; omni oppugnatione cepit, oppidanis se ob fauorem quo priorem Cæsarem profecuti fuerant dedētib. Ibi locorū cum aliquot dies potentia obtinuisset, præsertim classe eum sua celeriter ex Asia subsecuta, ad Aradum traiecit, ab his quoq; pecuniam

M. Crispus.
L. Statio Murcus.
Calsius Syriā,
et omnes in ea
exercitus, in
suam potestatem
accipit,
itemq; Iudæā.
Prodigium.

Statio Murcus
Calsij clas-
sis præfectus.

Dolobella Tre-
bonio Smyrne
per fraudē ne-
cato, hostis iu-
dicatur.

Trebonij inte-
ritus.

Dolobellæ ad-
fuit in Cilicia.

pecuniam & naues accepturus: quo in loco depræhensus cum paucis, ac in periculo cōstitutus, fuga elapsus, Calsio iam exercitum adducienti obuiam dedit, uictusq; ab eo pugna, ac Laodiceæ circumfessus, oppugnatusq; est. A terra quidem omnino excludebatur, cum Calsius & alijs, & Parthorum auxilijs uteretur, nauibus tamē Asianis, Aegyptijsq; à Cleopatra, pecuniāq; quam eadem miserat, ualebat. Verū postquam Staius classe collecta, in Laodicensem portum nauibus ingressus, occurrentes sibi prælio nauali superauit, ac mare etiam ei obstruxit, ibi tandem utraq; ex parte subuectione necessariorum rerum interclusus, cum ob penuriam excursionem tentata, in urbem statim compulsus esset, uidens se destitutum, metuensq; ne uiuus in hostium manus perueniret, seipsum interfecit, idemq; M. Octavius Legatus eius fecit. Eos, quamquam Trebonium inhumatum proiecissent, tamen sepultura dignatus est Calsius: quicq; eorum castra secuti supererant, quamquam erant ab ijs qui Romæ erant, hostes iudicati, nihilominus salute eos donauit, impunitateq; neq; Laodicenses præter impositam pensionem ulla mulcta affecit, atq; idem compluribus postea ipsi perniciem struentibus etiam supplicia remisit. Interim Tarsenses Tullium Cimbrum, qui Bithyniæ præsidebat, ipse quoq; unus ex Cæsaris percussoribus, ad opem Calsio ferendam properantem conati transitu Tauri prohibere sunt, mox eius claustra metu correpti deferentes, quod multas cum Cimbro esse copias putabant, pacificationem cum eo fecerūt: post intellecta militū eius paucitate, neq; urbe eum receperunt, neq; commeatum ei suppeditarunt. Itaq; Cimber auxilium Calsio ferre, quā Tarsum expugnare potius existimans, castello ipsis obiecto in Syriam abiit. Tarsenses eō cum armatis profecti, castello eo occupato, aduersum urbem Adana (quæ urbs uicina ipsis, semper controuersiam cum ipsis habuerat) quam Calsij partibus fauere dicebant, arma uerterunt. Calsius de hoc certior factus, dum adhuc uiueret Dolobella, L. Rufum cōtra Tarsenses misit: deinde uerō ipse quoq; aduenit, ac cum Tarsenses iam Rufo deditionem fecissent, omni eos publica priuataq; pecunia multatos, supplicio nullo alio affecit. Tarsenses autem à Triumuiris (qui iam Romæ rerum potiebantur) laudati sunt, spesq; eis facta, fore ut pro ijs quæ amiserant, aliquid reciperent: idem Triumuii Cleopatraz propter auxilium Dolobellæ subministratum dederunt, ut eius filius Ptolemæus, cui tanquam ex Cæsare nato Cæsarionis cognomentum dederat, rex Aegypti diceretur. Calsius rebus in Syria ac Cilicia constitutis, in Asiam ad Brutum profectus est. Eō enim conueniebant, cum iam de coniuratione trium uiro rum comperissent, ac de his quæ contra se ab ijs acta essent, arctioremq; adhuc rerum omnium societatem inibant: itaq; eandem causam belli habentes, idemq; periculum timentes, sententiamq; de tuenda populi Rom. libertate adhuc in animis suis retinentes, istosq; Triumuiros, quorum huius modi essent facta, tollere, sicut antè Cæsarem, cupientes, summa cum alacritate in mediū consulebant, eandemq; causam agebant. Conuenit autem inter eos, ut in Macedoniam se conferrent, ac uel eō transire hostem prohiberēt, uel ipsi in Italiam transire occuparent. Verū postea quā eos adhuc rebus Romæ componendis intentos esse acceperunt, Sexto etiam in propinquo aduersum eos stationem seruante, occupatos fore iudicantes, id quidem suum propositum distulerūt: ipsi uerō circumeuntes, aut legatos suos emittentes, eos qui nondum secum amicitiam iunxissent, sui iuris fecerunt, pecuniam & milites cōtraxerunt. Hoc agentibus alij omnes qui in istis partibus

Calsius Dolobellam uictum Laodiceæ obsidet, et ad mortem adigit. Staii navalis uictoria.

M. Octauij interitus.

Tullius Cimber. Tarsenses Calsio inhi, utq; multati ab eo.

Adana.

L. Rufus.

Cleopatraz filius à Triumuiris rex Aegypti factus. Cæsario. Calsij & Bruti in Asia cōgressus, ac deliberatio.

tibus terræ agebant, ac prius de societate compellati non fuerant, statim accesserunt. Ariobarzanes tantum, & Rhodij, Lycijq; etsi non resistebant, societatem tamen detrectauere. Eos Brutus ac Cassius suspicati aduersæ parti cupere, quod essent beneficijs à superiore Cæsare affecti, ueritq; ne quid se absentibus mouerent, ac reliquos etiam ad mutandam fidem concitarēt, primò omnium sibi aggrediendos esse statuerunt: sperantes se eos, quibus & armis longè essent superiores, & beneficia liberaliter conferrent, facile aut suadendo, aut uì ad suam amicitiam perducturos. Cassius igitur Rhodios nauali pugna (quanquam ij tantum re nautica fidebāt, ut ad Cassium in continentem quoq; adnauigauerint, eiq; compedes ostenderint, quas se cum attulerant, tanquam multos hostium uiuos capturi) primò apud Myn dum, deinde Statiij opera ad ipsam insulam Rhodum superauit, magnitudine ac numero nauium, ipsorum peritiam uincēs: ab his pugnis ipse in Rhodum aduectus, cum neq; resisterent iam, & ipse insulam, in ea disciplinæ causa aliquando uersatus, diligeret, nauibus Rhodios, & pecuniā spoliatos, sacra etiam, & donarijs omnibus præter currum Solis, cætera indemnes reliquit. Ariobarzanem deinde comprehensum occidit. Brutus autem Lyciorum exercitum in sinibus eius regionis sibi oblatum prælio uicit, ac cum fugientibus in castra irrumpens, eodem momento ijs potitus est: urbes pleraq; deditione accepit. Xanthum oppugnans, oppidanis repente excursionem facientibus, ignemq; in machinas inijcientibus, simulq; tela & sagittas iaculantibus, in summum discrimen adductus est: actumq; omninò de ipso fuisset, nisi milites per ipsum ignem impetum in hostem fecissent. Hi Xanthios nudos de improviso adorti, in urbem repulerunt: unaq; irruentes intro, ignem domibus nonnullis immiserunt, id incendium & perterruit proximos, & eis qui longius aberant, captæ prorsus urbis opinionem præbuit. itaq; uicini suis quoq; ultrò reliquis domibus inflammatis, maior pars se inuicem interfecerunt. Xantho ad hunc modum capta, Brutus ad Patara uenit: ciuibusq; ad amicitiam uocatis, cum non parerent (serui enim libertatem, pauperes liberi nouas tabulas nuper consecuti, pacificationi obstabant) captiuos Xanthios, quod plerisq; horum cum Patarensibus affinitas intercedebat, ijs misit, sperans horum opera se eos ad amicitiam adducturos: cum nihilo magis à proposito deducerentur, quamuis unicuiq; eorum suos necessarios dono dedisset, catastam sub ipso muro, in tuto loco constituit, primoresq; singillatim productos uendidit, si fortè hoc Patarēses per mouere posset, cum ne sic se dederent, paucis uenditis, cæteros missos fecit. Eo uiso oppidani, miratiq; hominis uirtutem, deditiōem tandem fecerūt, ac præter pecuniā exactam nihil damni passi sunt. Idem Myrij fecerunt, cum eorum Prætorem in nauali captum Brutus dimisisset. eodemq; modo reliqua etiam paruo temporis spacio confecit. Hæc postquam Brutus, & Cassius peregerunt, in Asiam reuersi sunt: omnibusq; suspicionibus quas ex aliorum calumnijs alter contra alterum conceperat (quod in huiusmodi rebus fieri frequens est) privato colloquio propositis, ac sublati, in Macedoniā festinauere. Iam C. Norbanus, ac Decidius Saxa antè quàm Statius cum classe aduenisset, Ionium mare transmiserāt, ac ante Bruti Cassiq; aduentum in Macedoniā, omni regione ea usq; ad Pangæum occupata, apud Philippos castra posuerant. Philippi oppidum est Pangæo & Symbolo adiacens: Symbolum autem uocatur iste locus à Græcis, quia is mons alij in mediam terram se extendenti committitur: estq; is locus intra Neapolim

Cassius Rhodios capit.

Ariobarzanes interitus.

Brutus Xantho, Pataris, et Myris captis, Lycios subigit.

Bruti & Cassij per Asiam in Europam iter.

C. Norbanus.

Decidius Saxa.

Legati Antonij.

Philipporum situs.

lim & Philippos, quorum oppidorū illud quidem ad mare eregionē Thasi situm est, hoc uerō in campo inter montes. Quamobrem, cum compendiosissimos eorum montiū saltus Saxa & Norbanus antecepissent, ea transire ne conati quidem Brutus & Cassius, ad alium transitum iuxta Crenidas longiorem circumierunt: ibiq; etiam praesidio inuento, pulso eo, intra montes peruenerunt: ac locis editis ad urbē accedentes, castrametati sunt: seorsim quidem, ut uidebatur, uterq; sed re ipsa coniunctim. Erant enim castra, quo facilius in officio retineri milites possent, inter se diuisa, sed interuallum fosso erat ualloq; munitū, ac utraq; castra uno ambitu comprahendebantur, cuius munitionibus ex æquo utraq; defendebātur. Erant autem a copijs longē quā hī qui tum aderant hostes, paratiores: ideoq; eis Symbolo deiectis, ipsi locum occupauerunt: iamq; & facilius a mari commeatus ipsis subuehebantur, & ex campis, facta decursione, petebantur. Norbanus autem, & Saxa, non ausi in discrimen pugnae rem adducere, sed emissis quoties uidebatur commodum equitibus, cum nihil proficerent, ac custodiae magis, quā pugnae milites adhiberent, Caesarem, Antoniumq; ut celeriter uenirēt, hortabantur. Hi enim, quādiu Brutum & Cassium Rhodijs Lycijsq; subigendis occupatos audiebant, fore ut bellum id extraheretur in multum tempus crediderant: ideoq; nihil festinantes, Norbanū cum Saxa in Macedoniam praemiserant. Ceterū audito Rhodios ac Lycios in potestatem hostium uenisse, ijs collaudatis, muneribusq; promissis, ipsi statim urbe egressi sunt: iterumq; Antonius Brūdijs a Statio inclusus, Caesar aut Rhegijs a Sexto Pompeio impeditus, q; Siciliā obtinens, Italiā quoq; attentabat, moras traxerūt. Sed cum Sextus haud facile uinci posse uideretur, Cassij autem & Bruti bellū magis eos urgeret, parte exercitus ad custodiendā Italiā relicta, maiori parte Ioniū traiecerūt: Cesareq; aegrotante Dyrhachij Antoni^o relicto, ad Philippos accessit. Ibi cū statim suorū animos auxisset, hostiū quosdā frumētatores ex insidijs adort^o, re infeliciter gesta, ipse quoq; animū demisit. Caesar hoc audito, ac utrumq; ueritus, ne se absente aut uinceret Antonius, aut uinceret: quorū alterū si euenisset, Cassiū & Brutum contra se uiribus auctū iri, sin alterū, Antoniū cōtra se inualiturū certō putabat: etsi nondum alleuato corpore, tamen festinatō ad Antonium perrexit, Antonianisq; animum reddidit. Ac quoniam diuersis locis habere castra parum uidebat tutum, uno in loco, ac intra unas munitiones tres exercitus cōduxerunt. Cum castra castris iam essent opposita, quanquā excursionibus utrinq; & leuia certamina promiscuē fiebant, tamē non nihil temporis consumptum est ita, ut nunquam collatis signis acie decertaretur: quamquam Caesar pugnam, Antoniusq; magnopere expetebant, copijs quā hostes robustioribus instructi, ac nō tam explicatis commeatibus utentes, quod classe ipsorum Sextum oppugnante, mare in sua potestate non habebant. His de causis, ac quia Sextus Siciliā tenēs, Italiā affectabat, metus erat ne se cunctantibus Italia ille occupata in Macedoniam adueniret, praelium committere quā primū cupiebant. Contrā Cassius ac Brutus, etsi ne ipsi quidem dimicationem reformidabant, ut qui uirtutem hostilis exercitus suorum militum multitudine aequarent: tamen & hostium, & suis occasionibus consideratis, cum auxilia sibi singulis diebus affluerent, ac a nauibus alimenta abundē supportarentur, id agebant, ut sine periculo & interu hominum uictoriam cōsequerentur. Quippe uiri summo populi amore affecti, ac contra ciues bellum gredientes, nō minus pro aduersarijs, quā pro

*Castra Cassij
et Bruti ad Philippos.*

*Caesar Dyrhachij aegrotat.
Antonius et
Caesar ad exercitum ueniunt,*

*Brutus & Cäs-
sius ad commit-
tendum præliū
minis suorum
adacti.*

*Exaggerat
præliū Philip-
pense à fine.*

*Ostendit, Mo-
narchiā ex usu
Romæ fuisse.*

*Prodigia pu-
gnā Philippen-
sem præceden-
tia.*

pro suis solliciti erant, ac utrorumq; & salutem, & libertatem pariter quære-
bant. Igitor aliquantū hi temporis, ne manum confererent, se cōtinuerunt.
Verū ubi exercitus, cuius maior pars ex Romanorum subditis cōstabat,
& moram ægrè ferre, & hostem contemnere, quòd lustrationem exercitus
(quæ antè quàm prælium committatur, fieri solet) intra castra, metu uideli-
cet adducti, fecissent, & pugnam poscere, ac si res diutius extraheretur, se
ex castris alium aliò discessuros minitari cepit: inuiti etiam ad tentandā pu-
gnæ fortunam Cæsius Brutusq; compulsi sunt. Omnium quæ ciuilibus bel-
lis depugnata sint, præliorum, id prælium decertatum fuisse maximū, haud
iniuria dicere quispiam poterit: non quòd omnia alia uel multitudine, uel
uirtute etiam pugnantium excesserit, (sæpe enim & à pluribus, & à melio-
ribus conflictū fuit) sed quòd non ullo magis prælio, quàm isto, de liberta-
te & statu Reip. populari actū est. Nam etli ante, & post hanc pugnā, ciui-
libus bellis etiā in acie dimicatū est: tamen ijs pugnis quæsitum est, cui nam
Populus Romanus pareret, hîc uerò alteri populū Romanū subijcere suæ
dominationi, alteri libertati eum asserere conabantur. Itaq; ab hoc prælio
nunquam ad libertatem P. R. oculos sustulit, quanquā à nullo extero hoste
superatus (quippe subditorū, ac sociorū quæ aderāt manus, quasi auctaria
tantum Romanorum exercituum erant) sed ipse & sui ipsius uictor, & à se
ipso superatus, sibi ipsi & cladem attulit, & accepit: extinctoq; populi prin-
cipatu, regia potestas uires assumpsit. Neq; ego hoc dico, non fuisse tum in
rem ipsorum, ut succumberent, (quid enim aliud dici potest de his qui ex
utraque parte tum bello congressi sunt, quàm uictos esse Romanos, uicisse
Cæsarem?) cum in eo Reipublicæ statu, qui tum Romæ erat, diutius ipsos
in concordia persistere fuerit impossibile. Neque enim fieri potest, ut in eo
Reipublicæ statu, ubi penes populum est imperium, si is ad summum fasti-
gium, ac tantam, quanta fuit tum Romanorum, potentiam, erectus fuerit,
animis suis ciues moderari queant: ita euenturum erat, ut multa multis de
causis alia huiusmodi bella contra se inuicem ineuntes, omninò aut in ser-
uitutem ad extremum redigerentur, aut penitus excinderentur. Etiam ex
ostentis, quæ tum temporis uisa ab eis sunt, colligere licet ad maximū pro-
culdubio id certamen ipsos descendisse, cum diuinitus (quemadmodum
res maximè omnium admirandas dii prædicere ferè solent) omnia quæ id
certamen secutura essent, diligentissimè sint & Romæ, & in Macedonia
prædicta. Romæ enim sol aliquando diminutus, & minimus uisu appa-
ruit, aliquando maximus, cum duobus alijs conspectus est, aliquando e-
tiam noctu effulsit: fulminibus cū alia multa hinc inde loca, tum ara Io-
uis Victoris tacta est: faces multis locis accensæ, clangor tubarum, strepi-
tus armorum, clamores exercituum sub noctem ex Cæsaris Antonij que
hortis, qui ad Tiberim sitj, inter que se uicini erant, exauditi sunt: canis ca-
ninum cadauer ad Cereris proripuit, terraq; pedibuseffossa, ibi sepeliit: in-
fans denos in utraq; manu digitos habens, natus est: mula monstrum biforme
peperit, anteriori parte equi, posteriori mulo simile: currus Mineruæ ad
Capitolium ex equestri quodam certamine reuectus, fractus est: simulacrum
Iouis quod Albæ fuit, ipsis ferijs ex dextro humero, & dextra manu
sanguinem stillauit: quidam fluuij in agro Romano aut planè defecerūt, aut
retrò fluere ceperunt. His deorum ostentis uidentur hæc quoq; adiungen-
da, quæ fortuitò homines prodigij uim habentia fecerunt. Nam cum essent
Feriæ, præfectus urbis Ioui Latiali solenne sacrum fecit, cum neque sui mu-
neris

neris id esset, neque eo tempore fieri consueuerit: Aediles plebis Cereri loco ludorum equestriū, gladiatorios exhibuerunt. Hæc & alia nō nulla, tum, & antè euenerunt, quæ statum Reipublicæ popularem euersum iri significarent. In Macedonia uerò (Macedonia enim Pangæum etiam cum circumiacente regione adscribitur) apes multæ Cassij castra circundederunt: in lustralibus eius sacrificijs coronam ei quidam inuersam imposuit: puer uictoriam in pompa, quales à militibus ducuntur, gestans concidit: & (quod maxime perniciē eis significauit, ita ut hostes quoque id animaduernerent) multi uultures aliæque aues quæ cadaueribus pascuntur, super solos ipsos uolauere: in eos intuiti sunt, terribilemque clangorem & stridorem ediderunt. Ab altera parte prodigia nulla euenerūt, quod quidem nos sciamus: insomniā autem huiusmodi. Vir quidam Thessalus uisus est in somnis iubere sibi Iulium Cæsarem, diceret Cæsari Octauiano, fore eam pugnam omnino ipsi prosperam, iuberetque aliquid eorum ad se accipere, quæ ipse Dictator gestasset: igitur statim annulum patris Cæsar induit, ac post etiam frequenter gestauit. Medicus autem Cæsaris imaginatus est per quietem sibi à Minerva mandari, ut Cæsarem quantumuis afflicta adhuc ualitudine, educeret tentorio, ac in acie collocaret, attulitque ea res Cæsari salutem. Quod enim alij in castris ac intra munitiones remanentes seruantur, ad arma & prælium euntes in periculum salutis ueniunt, id in Cæsare permutatum est, qui euidentissime eo incolumis euasit, quod uallo egressus, cum pugnantibus quamquam difficulter, idque inermis, propter imbecillitatem, in acie tamen stetit. Res ita gesta est. Diem prælij inter se nullam certam dixerant, nihilominus tanquam ex composito omnes sub auroram suos armatos in aciem eduxerunt. Ordinibus instructis, ad exercitū utriusque partis cohortationes, aliæque ad singulos milites habitæ sunt ab ipsis imperatoribus, à legatis, à centurionibus, quales de instanti pugnae discrimine, deque pugnam subsecuturis rebus dici ab ijs par est, qui iam casum dimicationis subituri sunt, quique de futuris laborant. Erant pleraque apud utramque similima quæ dicebantur, quoniam utrorumque copiae ex Romanis, & socijs Romanorum erant constate: uerum tamē hoc inter eas orationes intererat, quod Brutus suis libertatem, Reipublicæ administrationem popularem, uitam tyranno dominoque nulli addictam proponebat, commemoratisque ijs quæ in æqualitate bona, in tyrannide mala contingerent, quæ uel ipsi experti essent, uel ex alijs audiuisent, singulisque his expositis, ad appetenda bona, declinanda autem fugiendaque mala eos summa cum obtestatione hortabantur. Diuersæ partis duces milites suos ad exigendum de paricidis supplicium, ad occupanda aduersariorum bona, ad imperium in omnes suos gentiles parandum, uerbis excitabant: & (quod maxime militibus animū addebat) uiritim uicena festeria duros se promittebant. Tessera deinde militaris (ea Bruto erat libertas. nam de alterius partis signo non constat) data est. Secundum hæc unus utrinque buccinator classicum intonuit, deinde reliqui etiam concinuerunt: priores quidem ij qui loco in rotundo quodam constituti, certū genus modulationis tuba canebant, quo ut in ordine starent, & arma expedirent milites monebantur: deinde autem reliqui, qui animos militum concitarent, & ad congressum instigarent. Deinde subito altum est coortum silentiū, paulisperque eo seruato, ipsi mox alta uoce cecinerunt simul classicum, ac clamor utriusque exercitus est sublatus. Tum uerò legionarij milites pila scutis collidere, eademque in hostem conijcere, funditores, ac sagittarij, lapides ac tela

Insomnia.

Medici Cæsaris somnium, quod salutem Cæsari attulit.

Descriptio Philippensis prælij inter Brutum Cassiumque, & Cæsarem ac Antonium.

Cohortationes,

Classici canentes apud Romanos.

*Victoria, &
clades utriusque
partis.*

*Cassius sua cla-
de deceptus,
mortē sibi con-
sciscit.*

emittere, tum equites cōfligere, ac loricati milites eos subsecuti manus con-
ferere. Primò res multa corporum iactatione, multa gladiorum dimicatio-
ne agi, dum unus quilibet alterum uulnerandi, sibi uerò ab ictu cauendi, ac
iuxta hostem ferendi, & sui protegendi curam gereret: deinde ubi feruor
animorum creuit, ac ira exarsit, inconsideratè iam cum hoste hostis con-
gredi, nullam sibi cauendi rationem habere, sed cupiditate sternendi ho-
stis usque ad sui quoque corporis neglectum efferrì. Ibi alij scutis proie-
ctis eum qui cum congressi fuissent arripere, & uel galea tracti tergum feri-
re, uel armis nudatum pectus percutere: alij gladijs aduersariorū compræ-
hensis, eos tanquam inermes confodere, alij partem corporis uulneri hostis
exponere, ut reliquo in eum expeditius uti possent: nec deerant qui se mu-
tuo complexi, interendi uulneris adempta facultate, gladiorū ac corporum
suorum cōfractu perirent: alij unico uulnere, alij multis cōcidebant: ac nec
sensum uulnerum, nec lamentandi sui interitus spacium erat, morte utrunq;
preueniente: quicq; alios cædebant, gaudio elati similem perniciem nō pro-
uidebant: & qui cadebant, sensu priuati miseriam suam non intelligebant.
Utraq; autem acies suum locum omnino tuebatur, & ex eo neq; pedem re-
ferendo, neq; hostem insequendo excedebat: uerū ubi quisq; constitit, ibi
aut uulnerabat hostem, aut sauciabatur, aut sternebat, aut cadebat, pu-
gnamq; in multam diem hoc modo protrahebant. Quod si aut omnes u-
trinq; copiae simul conflixissent, quemadmodum in huiusmodi casu eueni-
re solet, aut Brutus Antonio, Cassius Cæsari oppositus fuisset, æquo Marte
à pugna discessum profectò ea die fuisset. Nunc & Brutus Cæsarem infir-
mum loco expulit, & Cassium Antonius re bellica sibi nequaquam parem
uicit, ac eo factum est, ut nō tota alterutra pars uel uinceret, uel uinceretur,
sed propemodum eadem utrinque fortuna esset, utrisq; & superioribus fa-
ctis, & superatis, pulso utrinq; hoste, utrinq; fuga, utrinq; insecutione facta,
utrorumque castris captis. Campus enim pugnantium multitudine maiore
sui parte repletus, prospectum utrisq; adimebat, nisi quantū in prælio quis-
que circa se cernebat: igitur fuga inita, utrisq; contrario cursu ad sua castra cō-
tinenter contenderunt: atq; hanc ob causam, tum propter immensum pul-
uerem exitum pugnae non cognouerūt, sed qui uicissent sibi oppositos, to-
tam suorum esse uictoriam, qui fugissent, omnes suos uictos putauere. Ne-
que prius res ipsa ut haberet cognitum est, quàm castra direpta, uictoresq;
in sua utrisq; castra redeuntes, obuiam sibi inuicem facti sunt. Itaq; quod ad
pugnam attinet, utraque pars & uicit, & uicta est. neq; enim prætereà tum
ad manus uenerunt, sed cum in discessu se mutuo uidissent, ac quid actum
esset, sensissent, nihil amplius conati inuicem sibi uia excefferunt. Quod au-
tem dixi, utrinq; & uictoriam partam fuisse, & cladem acceptam, sic patet.
Castra Cæsaris, Antonijq; prorsus cum omnibus quæ in ijs erant, capta fue-
runt, quo maxime somnium uerum esse comprobatum fuit. Si enim in ca-
stris Cæsar mansisset, haud dubiè cum reliquis perierat. Cassius autem præ-
lio superstes, castris suis exutus, cum aliò diffugisset, Brutum quoq; succu-
buisse, uictoresq; iam ad se tendere suspicatus, Centurionem quendam suū
emisit, qui exploraret rem, ac nunciaret, ubi nam Brutus esset, quidq; is age-
ret: is Centurio in equites à Bruto, ut Cassium quærerent, emissos incidit,
proinde quasi nemine urgente, ac nullo periculo impendente, cum ijs len-
to gressu rediit: eosq; Cassius procul conspectos cum hostes esse opinaretur,
Pindaro liberto suo interficiendum se præbuit. Centurio, cum se ei sua
tarditate

tarditate causam mortis dedisse intelligeret, ipse quoque sibi mortem conscivit. Brutus Calsij corpus statim clam in Thasum misit, ueritus id eo in loco sepelire, ne ea res militibus luctum afferret, animosque deiceret. Reliquis autem militum ad se receptis, eos uerbis consolatus est: donataque pecunia loco eorum quae amiserant refecit: ac in castra Calsiana, quod opportuniora suis essent, commigrauit. Ex ijs castriseducta suorum manu, hostibus & aliadamna intulit, & ad eorum castra noctu accessit, pugnae committere rem in posterum nolens: magnaque spe ductus, posse eos tempore ipso citra periculum a se confici. Itaque eos cum alijs, tum nocturnis terroribus agitare conatus, aliquando etiam flumine extra alueum suum auerso, magnam partem castrorum hostilium inundatione perdidit. Caesar & Antonius non modo uictus ac pecuniae defectu laborabant, ideoque suis militibus nihil pro amissis rebus reddiderant: sed copias etiam eorum a Brundisio trajicientes nauibus onerarijs, Statius deleuerat. neque tamen tuto aut alium locum quempiam petere, aut in Italiam reuehi poterant: sed in solis armis spem non uictoriae tantum, sed salutis etiam suae collocabant: cupiebantque praelio decertare, priusquam incommodum quoque mari acceptum sui, hostesque rescirent. Cum Brutus praelium detrectaret, libellos in castra eius furtim iniecerunt, quibus milites hortabantur ut aut ad se transirent (erant enim adiunctae pollicitationes) aut secum ad certamen deuenirent, si uel minimum haberent uirium. In hac mora nonnulli Germanorum ad Brutum ab ijs perfugerunt, uicissimque ad eos transijt a Bruto Amyntas Deiotari dux, & Rhascipolis: quanquam eum domum abiisse quidam autores sunt. Haec pauorem maioris defectionis Bruto obiecerunt, itaque committere praelium cum ipsis statuit. Cum autem in suis castris multos captiuos haberet, ac neque quoniam modo eos praelij tempore custodiret, neque qua ratione fidem ipsis adhiberet, nullum eos maleficium esse perpetraturos, inueniret, maiori eos ex parte interemit, necessitati etiam praeter animi sententiam seruiens: eoque id facilius, quia captiui ex suo exercitu ab hostibus erant occisi. His sublati, in aciem suos eduxit: iamque ordinibus instructis, aquilae duae, ex utraque parte uena, superuolantes, inter se certauere: ac praelij quae esset finis futura, ostendere. Quemadmodum enim aquila quae a parte Bruti erat, uicta fugit: ita legiones eius cum diu admodum anticipiti euentu pugnassent, tandem superatae sunt: multisque occisis, equitatus etiam, quanquam fortiter eoque usque pugnans, concessit. Eos fugientes in diuersas partes uictores insecuti, neque occiderunt quenquam, neque ceperunt: sed tantum circumsexis, ut singuli se fuga in alia atque alia loca proripuerant, iterum coeundi inter se facultatem eis ademerunt. Brutus in locum quendam natura tutum effugerat: conatusque in castra peruenire, cum nulla ratione id efficere ualeret, audito etiam militum nonnullos uictoribus se dedidisse, rebus omnibus saluteque desperata, uiuum autem in hostium peruenire potestatem se indignum iudicans, ipse etiam ad mortem confugit. altaque uoce recitato Herculis isto dicto, O infelix uirtus, ita ne, cum nihil quam nomē esses, ego te tanquam rem aliquam ex cui, cum tu fortunae serueris: suorum quendam sibi manus afferre iussit. Eius corpus Antonius humandum tradidit: caput autem Romam missum, in transmissione a Dyrrhachio tempestate coorta, in mare abiectum est. Mortuo Bruto, exercitus impunitate sibi proposita, signa ad uictores transtulit. Porcia autem, pruna ardenti deglutita mortem sibi conscivit. Vidorum autem primariorum, qui uel aliquem magistratum gessissent, uel ex percussoribus

Brutus ut bellum deinceps administrandum sumpserit.

Stadius hostium copias transfrangentes perdit.

Amyntas.

Bruti infelix praelium.

Herculis de uirtute dictum.

Bruti mors.

Porciae obitus.

t a cussoribus

Fauonij interi-
tus.

cussoribus Cæsaris, aut proscriptorum in numero erant, plerique confestim manus sibi ipsis attulerunt: aut capti (inter quos Fauonius fuit) perierunt: reliqui ad mare profugerunt, ac deinde Sexto se Pompeio coniunxerunt.

DIONIS ROMANÆ HISTORIAE LIBER QUADRAGESIMVS OCTAVVS,

*Guilielmo Xylandro Augustano
interprete.*

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI

Bellum, quod contra Fulviam & L. Antonium Cæsar gessit.

Vt Sextus Pompeius Siciliam occupauerit.

Quemadmodum Parthi omnem regionem ad Hellespontum usque obtinuerint.

De pace, quam cum Sexto Pompeio Cæsar & Antonius fecerunt.

Quomodo P. Ventidius Parthis uictis Asiam recuperauerit.

Vt Cæsar bellum contra Sextum Pompeium moliri inceperit.

De Baijs.

Annis hæc acta sunt quinq, quibus Consules hi fuerunt:

An. V. C. 713. L. Antonius M. F.

P. Seruius P. F. Isauricus

714. Cn. Domitius M. F. Calianus II.

C. Asinius Pollio.

715. L. Marcus.

C. Sabinus.

716. Ap. Claudius C. F. Pulcher.

C. Norbanus C. F. Flaccus.

717. M. Vipsanius L. F. Agrippa.

L. Caninius L. F. Gallus.

D hunc igitur modum Brutus & Cassius oppetierunt, ijs quibus Cæsarem interfecerant gladijs confossi: qui uero alij earum insidiarum participes fuerunt, aut ante, aut tum, aut postea temporis, paucis quibusdam exceptis perierunt. Ita nimirum & iusticia postulabat, & Deus uolebat eos interire, qui uirum ad id uirtutis ac fortunæ progressum, ac insuper benefactorem suum occidissent. Cæsar autem & Antonius statim à uictoria Lepidum, qui eius uictoriæ socius non fuerat, antecelluerunt, ipsi quoque paulo post sese inuicem aggressuri. Difficile enim erat tres, aut etiā duos uiros æquali dignitate sublimes, cum bello tantas res adepti fuissent, concordiam seruare. Itaque quæ hæcenus in aduersarijs evertendis unanimi consilio cōsecuti fuerant, ea tum præmia suarum inuicem cōtentionum facere ceperunt. Statim enim imperium Cæsar Antoniusque inter se partiti sunt: ac Cæsari quidē Hispania & Numidia, Antonio Gallia atque Africa adsignatæ sunt: ea conditione, ut si id animo iniquo Lepidus ferret, Africa ei cōcederet. Has tantum regiones sortiti sunt, quod Sardiniam Siciliamque Sextus adhuc tenebat: reliquæ extra Italiā provinciæ pacatæ nondum erant. Italiam autem eximiam semper in huiusmodi rerum statu fuisse, dicere nihil attinet, cum non de ea, sed pro eius salute certare se ipsi præ se tulerint. Ea igitur in medio relicta, Antonius id sibi nego-

Cæsaris et An-
tonij pactio.

cij

cū sumpsit, ut rebellia omnia pacaret, & pecuniam, quæ militibus promissa fuerat, conficeret. Cæsar uerò, ut Lepidum, si quid is moueret, opprimeret, contra Sextum Pompeium bellum gereret, ueteranis qui sua signa essent secuti, agros quos polliciti fuerant, diuideret, qui & statim dimissi sunt. Ad hæc conuenit, ut duas legiones Cæsar Antonio secum abducendas daret, ipse uicissim ab eo duas alias tū in Italia morantes acciperet. Hæc ita inter se composita, cōscriptaq; & consignata alter ab altero accepit, ut uter eorum conuentis non stetisset, is ex syngrapha conuinci posset: hisq; actis, Antonius in Asiam, Cæsar in Italiam cursum conuertit. In itinere ac nauigatione Cæsarem morbus tanta ui afflixit, ut ijs qui Romæ erant, mortis quoq; suæ opinionem præberet: sed existimantes ij, non tam infirmitate detentum, quam malū aliquid molientem moras ne ctere, sibi omnia quæ possent accidere mala, prælagiebant: quamuis ei cū alios, qui solent uictoribus, honores decreuissent (est enim in huiusmodi rebus receptum usu, ut ij qui perierunt, in repræhensionibus omnium sint: qui uicerunt, honoribus afficiantur) tum ut quotannis supplicationes eius nomine haberentur: atque hoc quidem uel inuiti. Ipse enim Cæsar aperte iusserat, ut id supplicio de parricidis exacto fieret. Aduentum igitur suum proferente Cæsare, uarij sermones uulgò iactati, uarieq; homines inde affecti sunt. Inter alios rumores is quoq; spargebat, diem eum suum obijisse, eratq; id multis uoluptati: alij malum aliquod ipsum machinari ferebant, multisq; metum iniiciebant, ita ut alij res suas absconderet, suiq; custodiam agerent: alij de loco in quem profugerent, sibi prospiciebant: pleriq; in tantum pauorem deuenerat, ut cum nullas inire suæ salutis rationes possent, interitui sese omnino pararent: paucissimi erant, qui animo essent bono. Nam cum prius tanta & tam uaria facultatū iactura esset facta, tot homines periissent: iam, ut qui prorsus in potestatem Cæsaris uenissent, nihil sibi leuius, omnia grauiora pollicebantur. Quare Cæsar metuens ne qui noui tumultus concitarentur, Lepido præcipue præsentē, literis ad Senatum datis bono eum esse animo hortatus est, pollicitusq; se omnia in præsentiarum clementer humaniterq; acturum.

Anno sequenti P. Seruilius & L. Antonius nomē Consulū, Consulatum autem hic & Fuluiā gesserunt. Hæc Cæsaris socrus, ac M. Antonij uxor, Lepido propter ignauiam contempto, ipsa Rempubicā administrauit: ita ut neq; Senatus, neq; populus quicquam præter eius sententiam statueret. Ipse L. Antonius cum de quibusdam Inalpinis à se uictis triumphare uellet, quandiu Fuluiā contradixit, ei is triumphus à nemine concessus: ubi ea demulsa concessit, ab omnibus decretus est. ita uerbo quidem L. Antonius de his quos uicisse aiebat (neque enim aut triumpho aliquid dignum egerat, aut omnino cum magistratu ullo ibi locorum fuerat) triumphauit: re autem, & triumphus iste, & honor Fuluiæ fuit. Proinde & magis eo, & uerius illa superbijt: est enim maius, triumphandi potestatem alicui cōcedere, q̃ eum concessum ab alio ducere: ac cum habitū triumphalē induisset Lucius, currum conscendisset, reliqua pro more fecisset, ipsa Fuluiā eos ludos hoc usā administro uisa est exhibere. Triumphauit autem Calendis Ianuarijs: ac se in eo Mario parem iactabat, quòd qua die magistratum initurus esset, triumphasset. imò & præferebat se Mario, se uolentem triumphī ornamentis depositis, ac togatum, Senatum cōuocasse dictans: Mariū id coactum fecisse. præterea Mario aut nullam, aut unicā omnino coronam datam: sibi uerò & alias, & tributim à populo (quod ante ipsum obtigisset nemini)

6 8 oblatas:

An. V. C. 713.

Fulvia uirilis
animi mulier.

De L. Antonij
triumpho.

*Cæsar Romam
reditus, et ori-
go belli eius
contra L. An-
tonium et Ful-
viam.*

*Cæsar Fulviam
filiam repudiat.*

oblatus: id uero factum erat propter Fulviam, & pecunias clam certis hominibus diuisas. Eo anno Cæsar Romam uenit: peractisque ijs, quæ ex instituto maiorum pro uictoria fieri solent, ad res constituendas expediendasque se contulit. Nam Lepidus quidem partim metu Cæsaris, partim animi infirmitate à nouis rebus agitandis detentus fuit. Cæterum L. Antonius & Fulvia, quia & propinqui erant eius, & consortes principatus, etsi primò quieuerant, tamen post progressu temporis dissidium inter eos coortum est, Antonio & Fulvia id præcedentibus, quòd in partem diuisionis agrorum eam quæ ad Antonium pertinebat, recepti non fuissent, Cæsare, quòd legiones sibi ab ijs redditæ non essent. Hoc dissidio & affinitas dirempta est, & ad bellum apertum res producta. Cæsar enim cum insolentiam socrus suæ non ferret (malebat autem uideri cum hac, quàm cum Antonio sibi non conuenire) cum filia eius, quam adhuc uirginem esse sacramento contendebat, diuortium fecit, nihil curans fides ne sibi non haberetur, tanto eum hanc tempore secum illibatam habuisse: an uero existimaretur hoc diu ante secum ita statuisse, cum se ad futura præpararet. Secundum hoc repudium nihil inter eos amicè actum est: sed L. Antonius causæ societate cum Fulvia contracta, ac si id fratris sui Marci causa faceret, (nam Pij quoque cognomen sibi propter suam in fratrem pietatem sumpserat) strenuè eam agebat. Cæsar M. Antonium nihil culpans, ne eum populos Asianos sub se habentem, hostem sibi redderet, Lucium & Fulviam inculabat, ac repugnabat ijs, non ea ex Marci eos sententia agere, sed peculiarè sibi dominationem quarere iactans. Erat autem utriusque parti magna potentiae spes in diuisione agrorum posita, ideoque de ea primum inter se contenderunt. Cæsar secundum id, quòd cum Antonio post uictoriam fecerat, pactum, omnibus suis Antonijque militibus agros diuidere uolebat, ut eorum sibi animos beneuolentia obstringeret: Antonius & Fulvia suis militibus còpetentem partem ipsi assignare, ipsique colonias deducere uolebant, ut eorum uires sui iuris efficerent: uidebatur enim utrisque expeditissima ea ratio, bona inermium suis militibus largiri. Postquam igitur præter ipsorum opinionem magnus tumultus exstitit, & res ad bellum spectauit, ac Cæsar, cum initio omnes per totam Italiam agros (nisi si quem miles aliquis dono acceperat, aut ex publicis agris partem emerat,) unà cum mancipijs & instrumento reliquo, dominis adimere, & militibus dare statuerat, eorum qui suis bonis spoliabantur, uehementia in se còcitauisset odia, mutare sententiã Fulvia & Antonius ceperunt. Existimabant enim plus sibi præsidij in ijs, quos Cæsar ea iniuria læsisset, quàm in ijs qui agros essent accepturi, futurum. igitur his omisis, ad illos, quorum & numerus erat maior, & iustam iram propter res ademptas sibi còceperant, se còuerterunt: eos sibi singillatim coniunxerunt, eos adiuuerunt, ac inter se societate copulauerunt, ita ut qui antè Cæsarem metuissent, iam patronos adepti animū resumerent, ac de suis facultatibus nemini cederent, cum M. etiam Antonio hoc ita uideri iudicarent. Hos igitur Consul & Fulvia ad suam causam ita adiunxerunt, ut interim in nullam Cæsarianorum militum offensam incurrerent. Ostendebant enim ijs agrorum diuisione nulla opus esse, sed hostium superatorum bona suffectura eis indicabant, præsertim cum prædicia, ac suppellex extarent, uendita partim, partim non uendita: ea igitur, aut precium pro ijs solutum dari eis iubebant, ac si ne hæc satis foret, ad spem prædæ Asianæ animos eorum erigebant. Ita mox factum est, ut Cæsar, qui possessio-ribus sua ui adimebat, laboremque & pericula omnibus ex æquo de ijs parabat

rabat, & dominis bonorum. & militibus in offensa esset. Isti uerò, quia neque quencquam suo spoliabant, & promissa se repræsentaturos sine ullo certamine ex partis bonis ostendebant, utrosque suos habuerunt. His rebus, ac fame (qua summa premebatur, mare Siculum Sexto Pompeio, Ionium Cn. Domitio Aënobarbo obtinere, qui & ipse unus ex Cæsaris interfectoris ex Philippiensi pugna effugerat, parataque classe aliqua, Ionium mare aliquandiu iam tenebat, ac multa rebus hostium damna inferebat) effectum est, ut Cæsar in summis difficultatibus hæceret. Accedebat ad eas, quod in contentionibus quæ militibus cum Senatoribus, aut reliquos qui agros possiderent, intercedebant, (cuiusmodi in certamine de re maximi momenti accidebant plurimæ) neutris tutò poterat astipulari: nam utrisque iuxta gratificari, erat quidem id impossibile, cum alteri iniuriam inferre, alteri eam defendere, alteri aliorum res inuadere, alteri suas retinere cuperent. Quoties igitur modò huic, modò illi parti, quemadmodum id necessitas postulabat, accederet, in odia alterius statim incurrebat: neque tantum gratiæ ab his, qui bus officium suum exhibuisset, quantum odij ab his quibus negasset aliquid, consequebatur. Alteri enim ita accipientes quæ desiderauerant, tanquam debitum sibi si exolutum esset, nullum id beneficium putabant: alteri suis se spoliari ægre ferebant. Sic Cæsar identidem alterutram partem offendens, ac modò ob populi studium, modò ob militum malè audiens, nihil proficiebat, experiebaturque ipsa re, armis eorum beneuolentiam, quos iniuria affecisset, parare se sibi non posse: sed posse quidem omnes qui non obtemperassent ipsi, armis ad interitum adigi, cogi uerò armis, ut eum quem nollet, amaret, neminem posse. Igitur inuitus etiam se subduxit, ac neque iam Senatoribus abstulit quicquam (primò enim horum quoque agros omnes militibus diuidere decreuerat, interrogans eos: Vnde enim alias militibus præmia persoluemus? Quasi uerò aut belligerari eum quisquam, aut tanta ipsis promittere iussisset) & ijs quoque agris abstinuit, qui uel à mulieribus dotis nomine, uel ab alijs possidebantur, minores quam ut promissæ in singulos milites quantitati satisfacerent. Hoc facto & Senatus, ac quibus præterea nihil eripiebatur, melius de Cæsare iam sentire ceperunt. Milites autem, quantum istis Cæsar pepercisset, aut honorem habuisset, tantum sibi ignominiae ac detrimenti accidisse, seque minus spe sibi facta accepturos putantes, indignabantur, multosque centuriones, aliosque Cæsaris familiares, qui eos ne tumultuarent inhihebant, complures interficiebant: parumque absuit quin ipsum quoque necarent: ac quaecumque arreptam occasionem, iustam suæ iræ causam faciebant. Nec antè finem indignandi fecerunt, quam impetrauerunt, ut cognatis suis, & eorum qui in præliis cecidissent parètibz ac liberis omnes agri quos nonnulli ad eos pertinentes possidebant, permitterent. Hoc rursum milites Cæsari coniunxit, plebis autem iram concitauit, ita ut ad manus quoque deuentum sit, conflictumque continenter, ita ut utrinque multi fa-

Conflictus plebis cum militibus.

*Fuluia gladio
se accingit.*

*Veterani con-
trouersie inter
Cesarem & L.
Antonium ar-
bitri.*

Nursia.

Calenus & Ventidius, qui Galliae transalpinæ præerant, Alpium transitum prohibuissent, territus Cæsar ne quid grauius pateretur, cum Cōsule & Fuluiā pacem componere statuit: & quia ipse per se priuatim nihil efficiebat, ad ueteranos confugit, ac per eos de pacificatione egit. At Lucio Fuluiæ animus auctus his euentis erat, adiunxerantq; ad suam causam eos quibus agri adimebantur: eos Lucius undiquaq; circumiens, à Cæsare abalienatos in unum cogebat. Fuluiā autem Præneste occupato, ac ad suam societatem pertracto, Senatores & equites à sua parte stantes habebat, cum ijs de omnibus negocijs cōsilia inibat: identidemq; edicta, ut ex usu uidebatur, proponebat. Id quidem mirandum adeò non est, cum gladio etiam se accinxerit ipsa, tesseram militibus dederit, sæpenumerò concionē apud eos habuerit. Cæsar, hoc sibi uidens ad cætera mali accedere, neq; opprimere eos ualens, non modò à potētia, sed à studijs etiam hominum longè ipsis inferior (multos enim lædebat ipse, illi uerò bonam omnibus spem faciebant) cum aliquoties per amicos priuatim compositionem apud eos frustra tentasset, tandem legatos ex ueteranis ad eos misit, in eum præcipuè finē, ut pace impetrata res cōstituere, ac deinde ipsis resistere posset: quod si eam nō esset consecutus, at certè causam discordiæ nō sibi, sed ipsis imputatum iri existimans: neq; falsus est sua opinione. Cum enim ne militū quidem actione interposita res succederet, senatores ad L. & Fuluiam misit, qui & pacta sibi cum Antonio facta eis exponerent, & de controuersia cognoscerent. ubi ne sic quidem effectum quicquā est (nam & multas condiciones ferebant, quibus staturus Cæsar nō esset, & omnia se iussu Marci Antonij agere perhibebāt) ibi demū Cæsar ad ueteranos se iterū cōtulit. Veterani Romā frequētes, tanq; cum populo ac Senatu aliquid acturi, aduenere: ac in Capitolium cōgregati, omīssis istis, cōuentus Antonij ac Cæsaris recitari sibi iusserūt: eos approbauēre, seq; arbitros litis eorū cōstituēre, eaq; acta in tabulas relata obliqnataq; Vestalibus uirginibus adseruāda dederūt: Cæsariq; præfenti, L. autē Antonio & Fuluiæ per legatos diē dixerūt, ad quā disceptādē rei causa Gabios uenirēt. Cæsare se promptū ad iudicandā litē exhibēte, ijs autem pollicitis quidem se adfuturos, nō tamen uenientibus (incertū metu ne, aut contemptu potius id ab ipsis factum, certè enim iudicium uerbis exagitabant, ac inter alia Senatum Caligam ab usu militaris uestimenti nominabant) iniuriarum Lucium & Fuluiam ueterani damnauēre, Cæsaris causam susceperē: ac sæpius deinde consultatione habita, bellum contra L. & Fuluiam instituerunt, atq; ad id gnauius se parauerunt, pecuniā undiq; contracta, atq; etiam ex sacris rebus conflata, (omnia enim ornamenta per totam Italiā, quā in sua eam potestate habebāt: ac Romæ etiam, quæ quidem pecuniā commutari possent, ex templis abstulerāt) ex Gallia etiam Togata, quæ tum Italiæ legibus ac institutis formata fuerat, ne in cisalpina regione eius gubernandæ causa essent exercitus alendi, pecuniā ipsis, militesq; adducebantur. Dum Cæsar hæc adornat, Fuluiā etiam ac Lucius ijs quæ in suam rem essent, parandis, exercituiq; cogendo intenti erant: utriq; autem legatos suos, ac milites, Tribunosq; hac illac circummittebant: & ciuitates alias sibi adiungebant, ab alijs non recipiebantur. quorum ego pleraq; ubi nihil memoratu magnopere dignum actum fuit, præteribo: quæ autem referre operæ precium esse existimō, ea breuiter recensēbo. Nursia Sabinorum oppidum est; eò Cæsar primū cum exercitu accessit: fugatoq; quod ibi stationes agebat præsidio, ab oppido à Titisiēno Gallo repulsus,

in

in Vmbriam digressus, Sentinates oppugnauit. Interim Antonius missis occulte Romam ad amicos militibus, alios alio sub prætextu, ipse repente superuenit: equitatuque qui sibi occurrerat, uicto, peditibusque intra muros compulsi, cum præmissi intro milites Antonij urbis defensores adorirentur, urbem cepit: neque Lepido, cui eius erat mandata custodia, quicquam resistente (erat enim homo natura ignauus) neque Seruilio Consule, ipso quoque nimis quietis studioso. Eo cognito Cæsar, relicto ad oppugnationem Sentinatium Q. Saluidieno Rufo, Romam ipse contendit. Antonius autem ante eius aduentum urbe exiuit, cum effecisset, ut decreto tanquam ad bellum proficisci iuberetur, concionatusque esset militari habitu indutus. quod factum ab alio nemine unquam fuerat. Ita Cæsar in urbem citra omne certamen receptus, Antoniumque frustra insecutus, reuersus Romam accuratiori custodia firmavit. Cæsare à Sentinatibus discedente, ut dixi, ac C. Furnio, (qui ei oppido præerat) eius insequendi causa ab oppido longius progresso, Saluidienus ex improviso oppidum aggressus cepit, diripuit, incēditque. Cæterum Nursinis sese deditibus nullum est damnum iniunctum: post autem cum eos qui in prælio (confluxerant enim cum Cæsare) ceciderant sepelientes, eorum monumentis inscriberent, pugnantes eos pro libertate occubuisse, tanta ab eis mulctæ nomine exacta est pecunia, ut urbe agroque omni cesserint. L. Antonius Roma profectus, in Galliam ire intendit: sed itinere prohibitus, Perusiam (urbs est Hetruriæ) se conuertit: ibi eum deprehensum primum legati Cæsar, deinde ipse Cæsar oppugnauerunt. Durante obsidione (nam & natura munitus est is locus, & satis instructus erat omnibus rebus ad defendendum necessarijs, & emissi ab Antonio, antequam operibus urbs omnino clauderetur, equites, multum Cæsarianis damni inferebant, ac multi alij diuersis ex locis uenientes enixe Antonium defendebant) multa utrinque acta sunt, in quibus cum plerumque Antonius priores tulisset, tamen fames tandem ei deditiōem extorsit: uenia ipsi, alijsque nonnullis data, plerique Senatores, equitesque, qui cum Antonio fuerant, necati sunt, neque id communi more (siquidem uerum est, quod fertur) sed ccc. equites, Senatoresque cum alijs, tum T. etiam Cannutius, qui olim Tribunus plebis multitudinem Cæsari Octauiano conuocauerat, ad aram Cæsari superiori sacratam adducti, ibique mactati sunt: Perusini, alijque ibi tum capti, plerique trucidati, urbs ipsa tota combusta, fano solum Vulcani seruato: simulacrum Iunonis casu ab incendio superstes, Romam aduectum est propter somnium Cæsaris quoddam, concessumque ab eo, ut qui uellent, eam urbem reficerent, ac habitarent, ager tamen urbi datus non totum milliare explens. Perusia capta (quod fuit Cn. Domitio Caluino iterum, Asinio Pollione Coss.) reliqua etiam Italiæ oppida partim ui, partim deditiōe recepit Cæsar. Itaque Fulvia cum liberis ad uirum aufugit, ac ex primoribus etiam complures partim ad Antonium, partim ad Sextum Pompeium in Siciliam abierunt, inter quos Iulia etiam Antoniorum mater ad Sextum uenit, ab eoque amicissimè excepta, & ad filium Marcum missa est, ut de amicitia cum eo ageret. Inter eos qui ex Italia tunc ad Antonium profecti sunt, Tiberius etiam Claudius Nero, præsidio in Campaniæ quodam oppido præfectus, cum Cæsaris res obtinerent, cum uxore sua Liuiā Drusilla, & filio Tiberio Claudio Nerone, eodem abiit: sed postea temporis res quam maximè admirabilis, ac præter omnium opinionem euenit, ut Liuiā, quæ tum Cæsarem fugiebat, ei nuberet, atque is Tiberius, qui cum parentibus tunc suis solum uertebat,

L. Antonij deditio.

An. V. C. 714.

Fuga ex Italia Fulviae.

Iulie.

Tib. Claudij Neronis.

Liuiæ Drusillæ.

Cæsar de conciliando Sexto Pompeio agit.

Mutia mater Sexti Pompeij. Sextus Pompeius ut Siciliæ compos sit factus.

Pompeius Bithynicus.

Saluidienus à Sexto Pompeio uictus.

bat, Imperator post Cæsarē fieret. Eodem tempore in urbe togæ (eas enim, etsi decretum factum non fuerat, à plebe coacti posuerant) resumptæ, festiq; dies acti sunt. Cæsar habitu triumphali in urbem adductus, serotiq; lauro honoratus: & decretum, ut quoties triumphans aliquis eo uteretur, Cæsar quoq; eodem decoraretur. Cæsar Italico negotio confecto, cum mare Ionium etiam liberatum iam esset (nam Domitius suis uiribus ad id tenendum diffidens, ad Antonium auctus erat) ad bellum Sexto Pompeio inferendū se parauit: sed cum de potentia eius esset factus certior, eumq; cum Antonio per matrē legatosq; agere audisset, ueritus ne contra utrumq; sibi bellum simul esset gerendum, Sextum & fidei & uirum plus quàm Antonium habentem ut sibi conciliaret, matrem ei Mutiam misit: sororemq; L. Scribonij Libonis (focer is Sexti erat) ipse duxit, sperans & beneficio & affinitate se amicum sibi Pompeium redditurum. Is Pompeius cum secundum pacta cum Lepido in ita ex Hispania discessisset, ac nō multo post classis esset præfectus, cum Cæsar ei eam præfecturam ademisset, nihilominus naues retinens, ausus fuerat in Italiam nauigare: mox cum eam iam Cæsar occupasset, se autem inter superioris Cæsaris occisores damnatum esse audiret, à continenti abstinens, & circum insulas nauigans, euentum expectarat, uictumq; citra ullius iniuriam sibi pararat: fore sperans, ut quoniam cædis particeps non fuisset, ab eius filio ipso reduceretur: uerū cum se quoque proscriptum esse intellexisset, desperato in patriam reditu, ad bellum se instruxit, triremes fabricatus est, profugos ad se recepit, prædones maritimos socios sibi adsciuit, eiectosq; patria suscepit. Ita paruo tempore uiribus acquisitis, mariq; Italiæ uicino potitus, in portus eius subuectus, naues abripuit, ac prædas exercuit: rebus succedentibus, ita ut iam & milites & pecuniam haberet, in Siciliam nauigauit, Mylasq; & Tyndaridem citra etiam pugnam cepit: à Messana autem eum Pompeius Bithynicus, Siciliæ ea tempestate præfectus, repulit. quanquam ne sic quidem Sextus omnino eam missam fecit: sed in agrū eius incursiones faciendo, com meatus intercludendo, subueniētes Messanæ partim metu eiusdem incommodi obiecto, partim per insidias damno dato, prohibendo, Quæstorem cum pecunijs, ac tandem & Messanam, & Bithynicum, cum conuenisset, ut insulam æquata potestate regerēt, in suam potestatem redegit. ac tum quidem Bithynico nihil mali exhibuit: Messanenſibus autem arma & pecuniā ademit. dein Syracusas, & alias nonnullas urbēs subegit, ac milites ab ijs accepit, mittente etiam ei milites ex Africa Q. Cornificio. Pompeij ita augeſcentis aliquandiu Cæsar nullam curam habuerat, quod & cōtemnebat hominem, & alijs negocijs distinebatur: sed cum fame multi in urbe perirent, ac Italiam quoque Sextus attentaret, ita demum classe parata Saluidienum cum magnis copijs Rhegium præmisit. Is Pompeiū ab Italia reiecit: regressoq; eo in Siciliam, naues ex pellibus ad imitationē eorum qui Oceanū nauigant facere instituit, intus baculis leuibus conserens, foris autem pellem bouis crudam in formam rotundi clypei obducens. Verū risui habitus, ac periculum, si is transfretare conaretur, ueritus, pelliceis nauigijs istis omiſſis, classe, quę iam instructa aduenerat, transire aggressus est: frustra id quidem, cum & multitudo & magnitudo nauium eius multum peritiæ & audaciæ hostium concederet. Hæc gerebantur eo tempore, quo in Macedoniam Cæsar expeditionem faciebat: isq; inspector huius navalis prælii, ægrè admodum tulit se primo hoc cōgressu uinci, ac non ausus ui transmissionem

tionem posthac tentare, quamvis plerisque nauibus suis saluis, sed sapenu-
merò clanculum factò periculo, quòd utique si in insulam peruenisset, pe-
destribus copijs uicturū se facile speraret, cum nihil proficeret, ualida ubiq;
insulam custodia obseruante, constitutis alijs quibuscumque, qui Siciliae inten-
ti essent, ipse Brundisium ad Antonium perrexit, auxilioq; nauium, Ionium
mare traiecit. His actis, totam insulā Pompeius occupauit, Bithynicū insi- Bithynici inte-
ritui.
diari sibi prætendens, occidit: spectacula, qualia uictores solent, edidit: ca-
ptiuorū naualem in freto, prope Rhegiū, ita ut hostium in cōspectu esset,
pugnā exhibuit, commissis inter se ligneis, & pelliceis ad deridendū Salui-
dienū nauiculis: deinde naues plures extruxit, mare circū insulā obtinuit,
auctus ea etiam gloria atque fastu, quasi Neptuni filius esset: nam & pater
quondam eius imperiū mari uniuerso habuerat. Hac à Sexto Pompeio ge-
sta sunt, Caisij adhuc Brutiq; rebus saluis. Secundū eorū interitum, cum alijs
ad eum, [tum Statius etiam Murcus sese receperūt: Statium Pompeius] liben-
ter accepit (nimirū ut copias, quib. ille præerat, ad se traduceret) deinde aut
strenuum & magnanimum esse uidens, interfecit, proditiōis eum insimulans.
Deinde eius classem, ac multitudinem seruorum qui ex Italia aduene-
rant, ad se recipiens, magnoperè creuit: tantus enim fuit fugitiuorū nume-
rus, ut Vestales etiam cum rem sacram facerent, uota conceperint si finis au-
fugiendi factus fuisset. His de causis, ac potissimum quòd exules recipie-
bat, & cum Antonio de iungenda amicitia agebat, Cæsar cum eo pacem in-
ire cupiens, ubi id non successit, M. Vipsanio Agrippæ bellum contra eum Agrippæ præ-
tura.
gerendū iniunxit, ipse uerò in Galliam profectus est. Qua re cognita Pom-
peius, obseruato eo tempore, quo Apollinaribus ludis exhibendis occupa-
tus Agrippa erat, (Præturam enim tum gerens, ac præcipuus amicus Cæ-
saris splendide omnia agebat, ludosq; inter cætera equestres biduo præbe-
bat, & Troiam uocatum ludum per nobiles pueros magnifice exercebat)
in Italiam transmisit, ac tandiu in ea prædas agendo commoratus est, donec
Agrippa adueniret: sub eius aduentū relicto in quibusdam locis præsidio,
in Siciliam reuectus est. Cæsar primò per alios Galliam occupare conatus,
cum Fufius hætenus, & alijs Antonij rebus fauentes id impediuiſſent, eo Cæsar Galliam
occupat.
tempore obtinuit, cum morbo absumptum Fufium inuenisset, eiusq; exer-
citus nullo labore ad se transfuisset: Lepidum moleste ferentem se sua im-
perij parte spoliari, in Africam misit, ut sibi eum eo amiciorē haberet, quòd
à se solo, ac non etiam Antonio eam prouinciā accepisset. Erant in Africa
duæ Romanorū, uti supra demonstratum est, prouincię: præerant autem
ante Triumuiratū, Numidiæ T. Sestius, alteri Cornificius ac D. Lælius, il-
le quidem Antonij, hi Cæsaris rebus studentes. Sestius primò cum eos (lon-
gè enim paratiores à copijs erant) in suam prouinciā irrupturos putaret,
ad propulsandam eorum uim se parauerat: post eos ob cunctationem despi-
ciens, elatus præsertim prodigio, quòd bos humana uoce (ut fertur) ei ut
ageret quæ instituisset, iusserat, in somnioq; quo taurum quendam in oppi-
do Tuca sepultum, imaginatus fuerat sibi dicere, ut caput eius effosum, per
ticiq; impositum circumferret, ita enim fore ut uinceret. his animo confir-
mato, præcipue cum taurum eò in loco quem ei somnium demonstraauerat,
inuenisset, omni mora præcisa, in Africam profectus, Adrumetum & alias
quasdam urbes inopinantes aggressus cepit. Postea hoc successu elatus, cum
minus accurata uteretur custodia, à Quæstore insidijs petitus, magna parte
exercitus amissa in Numidiā abiit: eamq; cladem eò referens, quòd tauri
caput

*Ut Sestius Afri-
ca omni poti-
tus sit, Cornifi-
cio & Lælio
sublatis.*

Lælij & Cornificij interitus.

Sestius ut Africam omiserit, iterumq; receperit.

Phango, eius astra & interitus.

Arabio ditione sua pulsus perit.

Lepidus Africam occupat.

Antonij in Asia acta, & amor Cleopatrae.

caput secum non habuisset, denuò se ad expeditionem parauit. Interim aduersarij occupauerant in Numidiā intrare, ac alijs Cirtam oppugnanti-
bus, Quæstor cum equitatu aduersus ipsum Sestium tendens, eum equestri-
bus aliquot prælijs uicit, ac collegā Quæsturæ sibi adiunxit. Sestius autem
nouis subsidijs auctus, denuò rem in periculū pugnae adduxit: superatoq;
uicissim Quæstore, Lælium agros populantem in castra cōpulit, obseditq;
Cornificium autem ei subuenientem opinione Lælij iam capti deceptū, a-
nimoq; consternatum, uicit, & in prælio occidit: ac Lælium quoq;, qui ut à
tergo adoriretur hostes, castris exiuerat. His actis, tutò deinceps utriq; pro-
uincię præfuit, donec Cæsare ex pacto cum Antonio Lepidoq; inito, impe-
rium in eas naçto, ac C. Fuficiū Phangonem eis præficiente, ultrò cessit.
Post pugnam Philippensem, cum Cæsar & Antonius inter alia Africā quo-
que diuississent, ita ut Numidiā Cæsar, Antonius Africam acciperet (Le-
pidus enim nomine tantum imperabat, ac id ipsum quoq; sæpe in literis o-
mittebatur) Fuluiā Sestio suasil, ut Africam occuparet: (commorabatur
enim adhuc in Africa Sestius: uerbo quidem, propter hyemem: re autem,
quod fore sperabat, ut aliqui noui motus ibi existerent) is cum Phangoni
non persuaderet, ut sibi provincia cederet, provinciales, qui Phangonis im-
perium iniquo animo ferebant (nanq; is Phango ex milite mercenario Se-
nator factus, quod multis eius similibus obtigisse supra demonstraui, malè
regebat provinciā) socios sibi adsciuit. Igitur Phango in Numidiā abiit:
Cirtensibusq; ipsum spernētibus, damno graui imposito, Arabionem, qui
in barbaros uicinos imperiū habebat, ac prius Lælio, deinde Sestio opem
tulerat, propterea quòd sibi opitulari nollit, ditione eiecit, isq; ad Sestium
confugit. Phango à Sestio Arabionem postulauit: cumq; nō dederetur, ira-
tus in Africam irruit, ac nonnihil maleficij regioni intulit: sed à Sestio obuiā
sibi cum exercitu profecto prælijs aliquot non magnis superatus, in Numi-
diā recessit, insequente Sestio, qui equitatu potissimum Arabionis confi-
dens, sperabat se breuiter uictoriam ab aduersario reportaturum. Sed post-
quam Arabionem suspicionis cuiusdam causa Sestius per fraudem interfe-
cit, indignè eam necem equitibus ferentibus, eumq; deferentibus, ac pleris-
que Phangoni se adiungentibus, nihil efficere potuit. Proinde quasi causa
belli è medio sublata, Phango & Sestius amicitiam inuēre, qua fretum Se-
stium cum animaduerneret Phango securè agere, in Africā inuasit: prælioq;
commisso, uterq; & uictus & uictor discessit. nam Phango equitatu Numi-
dico, legionibus Romanis Sestius præualebat: igitur ita utrinq; castra ab ho-
stibus direpta sunt, ut neutri quid socijs suis factum esset, scirent. Cum sese
recepissent à pugna, & quid euenisset, rescuissent, denuò cōgressi sunt. ibi
fufis Numidis Phango in montes confugit. noctu aut cum bubali ibi trans-
currerēt, equitatum hostium adesse opinatus, seipsum interfecit. Ita Sestius
reliquam provinciam absq; labore ullo recepit, Zonam autem diu admo-
dum resistētem, fame subegit, iterumq; utriq; provinciæ præfuit, usq; ad Le-
pidi aduentum: huic, siue quòd ex sentētia Antonij aduenire eum putaret,
siue quòd longè maiores secum is copias habebat, non repugnauit Sestius:
sed id quod necessariò faciebat, gratificari se Lepido simulans, quieuit. Le-
pidus utramq; provinciam in suam potestatem accepit. Eodem fermè tem-
pore, M. Antonius à pugna Philippeni in continentē Asiam uenit: ibi par-
tim ipse circumiens, partim alios emittens, pecunias ab urbibus exegit, ac
ditiones uendidit: interim Cleopatraz in Cilicia uisæ amore correptus, nul-
lam

iam deinde honestatis curā gerens, Aegyptiæ mulieri seruiuit, eiusq; amorī uacans cum aliā turpia multa fecisset, ac fratres eius Ephesi à templo Dianæ abreptos necasset, tandē Planco in Asia, Saxa in Syria relicto in Aegyptum profectus est. Præbuit ea res multis motibus occasionē. Nam & qui Aradum insulam incolebant, eis qui ad se pecuniæ exigendæ causa missi essent, non obtemperabant; nonnullis etiam eorū occisis, & Parthi cum iam antē se cōmouissent, tum magis adhuc cōtra Romanos insurrexerūt, ducibus Labieno & Pacoro: quorū hic Orodīs regis Parthorū filius erat, ille T. Labienī, qui qua ratione ad Parthos uenerit, ac cum Pacoro rem istā gesserit, iam explicabo. Cæsarij & Bruti commilito fuerat Labienus hic, de quo nobis sermo est: missusq; ad petēdum auxilium ad Orodem, ante pugnam Philippensem, aliquandiu apud eum commoratus est, cum nulla sui haberetur ratio, quod & adiuuare eos Regi in animo non erat, & negare auxilium uerebatur. Pōst clade annunciata Labienus, cum aduersariorū nemini ueniam daturus uictores putaret, potius sibi cum barbaris uiuendum ratus, quā in patria pereūdum, apud Parthos remansit: ac ubi primū Antonij delidiam, amoremq; & profectiōē in Aegyptum intellexit, Parthis inferendi Romanis belli autor fuit, quorum exercitus partim perisissent, partim damnum acceperant, reliqui autem inter se dissiderent, ac denuō ad bellum deuenturi intestinum essent: quare Regi suavit, ut dum in Italia Cæsar Sexti Pompeij causā detineret, Antonius autem in Aegypto amorī indulgeret, ipse Syriam & uicinas ei regiones subigeret: se autem ducem belli futurum, ac ita multos populōs, qui Romanis propter damna quibus ab ijs continuis affligebantur, insensī erant, ad defectionem permoturum pollicitus est. Hoc sermone cum Regem ad bellum gerēdum adduxisset, acceptis ab eo magnis copijs, filioq; regis Pacoro, in Phœnicem irruit, ac Apameam aggressus, à muro reiectus, deditione uoluntaria præsidia quæ erant in ea regione posita accepit. Ea ex militibus Cæsarianis ac Brutianis constabant, quos Antonius in suum exercitum allectos, Syriæ tum, regionis nimium eius peritos, custodiendæ reliquerat. Igitur Labienus eos facili, tanquam familiariter sibi notos, sin iuris fecit, Saxa qui tum ijs præerat, excepto, qui frater præfecti exercitus, ac Quæstor, solus Labienō se non adiunxit. Hunc Saxam Labienus prælio congressum, multitudine ac uirtute suorum equitum uicit, ac noctū ex castris aufugientem inscutus est, iaculatus etiam antē libellōs in eius castra, ad perducendos ad suam societatem eius milites: quod ne fieret ueritus Saxa, fugæ se dedit, affecutusq; eum Labienus, plerosq; qui cum eo erant, interfecit. Saxa autem Antiochiā cum perfigisset, ipse Apameam, iam non amplius repugnantē, quod opinio de morte Saxæ insinuauerat, accepit, ac post Antiochiā etiam, à Saxa desertam: denique ipsum etiam Saxam in Ciliciā fugientem cōsecutus, occidit. Saxa mortuo, Syriā Pacorus subegit uniuersam, Tyro excepta: quam urbem Romani reliqui, ac qui cum his sentiebant Syri anteceperant, ac neque suasionibus, neque ui (nam classē Parthi nullā secum habebant) in potestatem eius redigi potuerunt. Syriā reliqua omni Pacorus accepta, in Palæstinam profectus, Hyrcanum, qui tum præpositus à Romanis ei regionī imperabat, deposuit, fratremq; eius Aristobulum præfecit. Eodem tempore Labienus Ciliciā, & Asiæ urbes in continenti sitas (eius enim metu in insulas traiecerat Planco) præter Stratoniceam omnes, plerasque sine bello: Mylassa autem & Alabanda ui occupauit. Hæ urbes cum præsidium à Labieno

Aradiorum rebellio.

Pacorus.

Parthicum bellum.

Labienus quomodo dux Parthorum factus.

Phœnicem Labienus subigit, Saxam uincit, & interficit.

Saxa uincitur, & perit.

Tyros Parthis resistit.

Hyrcanus. Aristobulus.

Stratonicea.

u bieno

bieno acceperant; ijs die festo quodam necatis defecerunt. Igitur Labienus Alabandis captis, ciues supplicio affecit, Mylassa autem relicta ab incolis diruit: Stratoniceam cum diu obsedisset, nullo tamen modo potiri urbe ea potuit. Proinde pecunia confecta, ac spoliatis fanis, Parthicum sese imperatorē nominauit, ratione à more Romano diuersissima. Quos enim aduersum Romanos ducebat, ab ijs nomen sibi sumebat, quasi uerò eos, ac non ciues suos uicisset. Antonius cum & hæc, & quæ in Italia agebantur, audiret (nihil enim omnino ignorabat) neutris rebus in tempore consuluit: sed amore, temulentiaque detentus, neque sociorum neque hostium ullam curam gessit. Etenim quantisper humili loco constitutus, summum gradum affectaret, summo studio rebus intentus fuerat: postquam autem potitus et fastigio esset, nihil iam diligenter curabat, sed cum Cleopatra & Aegyptijs luxuriæ deditus usque ad perniciem extremam suam desidebat. Vix tandem coactus consurgere, ad Tyrum nauigauit, tanquam auxilium urbi laturus: sed occupatam iam ab hoste omnem circum regionem cernens, prætendens Pompeij bellum, eam deseruit: contra quod eam rem non maturasset, Parthos sibi in mora fuisse causabatur. ita euenit, ut neque socijs auxilio ueniret, propter Pompeium, (hoc enim prætexebat) neque Italiæ, propter socios. Proinde continentem præteruectus ad Asiam usque, in Græciam transmisit: ibi cum matre & coniuge sua congressus, Cæsarem hostem suum fecit, & cum Pompeio amicitiam iunxit: deinde in Italiam transfuectus, Sipuntem cepit: Brundisium, quia dedere se nolebat, oppugnauit. Iam ex Gallia Cæsar redierat: is audito quæ ageret Antonius, contractis copijs, P. Seruilium Rullum Brundisio tuendo, Agrippam Sipunti recipiendo misit. Agrippa Sipuntem ui recepit. Seruilius autem Antonius subito adortus, multos eius milites interfecit, multos ad se pertraxit. Ad hunc modum commisso inter Cæsarem ac Antonium bello, cum uterque urbes, ueteranosque, unde sibi aliquid auxilij sperabat, circummissis suis administris sollicitaret, alijque iam tum alterutri accederent, alij differrent, noui per Italiam, ac Romæ potissimum, coorti sunt tumultus. Suspensis & ducum & auxiliariorum animis, Fulvia Sicyone, ubi morbo correpta decumbebat, moritur: effecit autem et amor Cleopatræ, & petulantia ipsius Fulviæ, ut Antonius causam ei mortis attulisse uideretur. Enimuerò Fulvia mortua, statim uterque armis positis, in gratiam redierunt, siue quod reuera ad bellum ipsos Fulvia incitasset, siue hac præscriptione utentes, cum alter alterum metueret, & uterque æquis uiribus & spe uteretur. Tum Cæsari Sardinia & Dalmatia, Hispaniaque & Gallia, Antonio reliquæ omnes trans Ionium mare regiones adscriptæ sunt. nam Africas prouincias Lepidus habebat, Siciliam Sextus. hæc tum denuò imperij diuisio facta, bellique contra Sextum Pompeium societas inter Cæsarem & Antonium inita, quanquam Antonius per internuncios sacramento se obstrinxerat Pompeio ad consortium belli contra Cæsarem. Quæ causa præcipue fuerat Cæsari, cur impunitate proposita omnes ad se reciperet eos, qui bello Perusino contra se stetissent, ac nonnullos etiam ex patris percussoribus, interque eos Domitium, omnes item proscriptos, ac qui Calsij Brutique castra secuti fuissent, uel Antonium postmodò adiuuissent. Adeo in seditionibus & bellis omnia præter rationem eueniunt, ubi non iure, sed utilitate sua ac necessitate amicos inimicosque suos hi qui rerum potiuntur æstimant, ac pro opportunitate temporis eisdem & hostes, & necessarios suos iudicant. His ita in castris ad Brundisium compositis, conuiuium se mutuo acceperunt

acceperunt, quòd Cæsar more militari ac Romano, Antonius Asiatico Aegyptioq; instruxit. Cum in gratiam rediissent (ut quidem sibi uidebantur) milites qui tum cum Cæsare erant, Antonium circumstetere, postulantes pecuniā, quā ipsis de pugna Philippenſi pmiserat, cuiusq; cumulatè cōficiendæ causā in Asiam missus fuerat, ac uim ei intulissent, nisi eos spe iniecta Cæsar inhibuisset. Postea emeritis in colonias dimissis ne ulterius tumultibus excitandis progredierentur, Cæsar & Antonius ad bellum contra Pompeium ferendum se contulerunt. Pompeius enim secundum fœdus cum Antonio patratū in Italiā uenerat, eius auxilio contra Cæsarem belligeraturus: sed certior factus de eorum pactione, in Siciliam reuersus, Menæ liberto suo, quem plurimi faciebat, imperauit, ut cum classis parte circumuectus hostium ditionē infestaret. Menas Hetruria haud leuiter uexata, M. Titium, Titij filium eius, qui proscriptus, ad Sextum Pompeium cōfugerat, ac cum eo erat, classē sibi peculiaris potentiae obtinendę causa parantē, & in Narbonensi prouincia stationem habentem, uiuum cepit. Huic Titio propter patrem suum, ac quòd nomē Pompeij milites eius suis scutis inscriptum ferebant, uenia data est: sed is malam suo benefactori gratiam retulit, quem & debellauit, & occidit: quæ res inter similia exempla maximè commemoratur. Menas his actis in Sardiniam nauigauit, ibiq; cum cum M. Lurio in sulæ præfecto confligens, primò pulsus est: deinde inopinatò conuersus in hostem inconsideratè insequentem, uictoriā recuperauit, insulamq; Lurio cedente occupauit, deditione cætera, Aradin autem (quò ex pugna complures cōfugerant) expugnatione. Captiuos cū alios, tum Helenum Cæsaris libertum, eiq; maximè charum, sine precio redemptionis dimisit, beneficium hoc multò antè apud Cæsarem deponēs, & perfugium sibi, si res ita ferret, apud eum præparans. Romę, Sardinia amissa, cum ora maritima populationibus uexaretur, annonæ commeatus interclusus esset, fames, uectigalia multa & omnis generis, pensionesq; ipsi qui mancipia haberent impositæ, cum molesta hæc omnia admodum essent, ciues non amplius se continuerunt, sed quantum læticię Cæsaris ac Antonij pacificatione acceperant (sibi enim pacem ex eorum concordia sperabant) tantum, aut plus etiam indignationis inter eos propter bellum eorum contra Pompeium est coortum. Itaque qui modò Cæsarem Antoniumq; equitātes tanquam in triumpho quodam in urbem adduxerant, uesteq; triumphali eos exornauerāt, ludos ut sellis curulibus sedentes spectarent, iusserant, Octauiam Cæsaris sororem, marito eius defuncto, prægnantem tum, Antonio coniugem conciliauerant, ij adeò mutati sunt, ut uel coitionibus factis, uel ad spectaculum congregati, eos ad pacem cum Pompeio componendam hortati sint, multo eam rem clamore agentes. Cum nihil efficerēt, ab alienati animis ab ipsis ad Pompeium inclinauerunt, ac cū alios studio eius sermones sparserunt, tum ludis equestribus illatum Neptuni simulacrum multo plausu honorauerunt, eoq; magnoperè delectati sunt: cumq; id per aliquot dies non inferretur, lapidatione in magistratus facta, eos foro eiecerunt, Cæsaris & Antonij statuas deiecerunt, ac tandem cum nihil consequerentur, impetū in eos necis inferendæ causa fecerunt. Ibi Cæsar, suorum nonnullis uulneratis, ueste laniata se ad deprecandum multitudinem conuertit: Antonio autem asperius cum ipsis agente, magisq; adhuc ira plebis aucta, ita ut graue aliquod ab ea facinus expectandum esset, ita demum ad Pompeium de pace ineunda mittere coacti sunt. Interea temporis, etsi iam in exitu erat annus,

Menas Sexti Pompeij libertus que egerit. M. Titij ingratitudo.

Sardinia à Menas capitur. M. Lurius.

Helenus.

Cæsar & Antonius ad faciendam cum Pompeio pacem adduntur.

Octauia Antonio nupti data.

u 2 abrogato

Magistratus abrogato Prætoribus & Consulibus magistratu, alios ipsi suffecerunt, nihil curantes, quod ipsi paucos dies essent cum ea dignitate futuri. Fuit inter eos qui tum Consules facti sunt, L. Cornelius Balbus, Gadibus natus, tantum suæ ætatis homines diuitijs & magnificentiâ superâs, ut moriēs populo Romano in singula capita uicenosquinos denarios legauerit. Aedili quodam extrema anni die mortuo, alius quidam in reliquis horas suffectus est. Eodē tempore aquæ, quas Iulias nominât, in urbē canalibus ductæ sunt, ludosq; quos pro bello contra Cæsaris percussores uouerât, Consules exhibuerunt: ac quia septem uiri nō aderât, eorū munus Pontifices obierunt, quod aliàs etiâ sæpe factum est. Hæc eo anno acta. Sphærum etiâ Cæsar, pædagogū & libertū suū, publicè sepeliit, ac Saluidienū, quod ab eo insidijs peteret, necauit. Ei Saluidieno, obscurissimo genere nato, pascēti gregem flamma e capite emicuit, eumq; Cæsar ad id dignitatis euexerat, ut Consul, cum Senator nunquam fuisset, designaretur, utq; frater eius, qui prior uita abierat, ponte in Tiberi facto, super eum efferretur. Sed, ut nihil est in rebus humanis perpetuum, idem in Senatu ab ipso Cæsare accusatus, ac tanquam Cæsaris, & populi totius hostis, iugulatus est, supplicationesq; eius rei ergo decretæ, ac Triumuiris custodia urbis mandata, addito pro more, Curarent, ne quid ea detrimenti caperet. Priore anno uiri equestris ordinis feras equestri ludorum Apollinariū certamine confecerunt, diesq; una intercalata præter consuetudinem, ne Calendis Ianuarij insequentis anni nundinæ essent (id enim antiquitus diligentissimè curatum est) ac deinde alia exempta dies, ut tempus ad Iulij Cæsaris ordinationem competeret. Castori etiam cuidam Attali & Deiotari in Gallogræcia defunctorum ditio tradita est, & lex Falcidia à P. Falcidio Tribuno plebis lata, quæ nunc quocq; plurimum ualeat in hæreditatibus adeundis: ea autem permittit, ut hæres, si adire hæreditatem grauetur, quadrante accepto, reliquum dimittat. Hæc eo biennio acta. Qui proximus fuit post id annus, L. Marcio, C. Sabino Coss. eo Triumuii quæ ab inito eo Magistratu egissent, omnia rata esse Senatus iussit, cum uectigalia noua iam antè instituisent, quod longè maiores sumptus q; quos Cæsar superior statuerat, fiebant: cum enim immodicam pecuniam impenderent militibus, turpe sibi putabant, si præstitutum sumptibus modum ipsi seruarent. Etenim Cæsar tum primum barbam radens, ipse splendide diem eum festum egit, & publicum epulum dedit: ab eo tempore genas læues seruauit, sicut alij solebant, iam enim Liuiam amare ceperat, ideoq; Scriboniam, cum filiolum sibi peperisset, eadem die repudiauerat. Enimuerò quia sumptus longè fiebant quàm antè maiores, ac creditus alloquin nō sufficientes, minores etiam tum essent propter ciuilia bella, noua uectigalia quædā excogitata ab ipsis sunt: in Senatum etiam adscripti permulti nō modo e socijs, militibus ue & libertinis: sed serui etiâ. Sanè Maximum quendam Quæsturam ambientem dominus suus cognouit, & abduxit, idq; impunè factū ei, qui ausus esset magistratum petere: alius quidam seruus inter milites deprehensus, de rupe Capitolina deiectus est, prius manumissus, ut cum dignitate supplicium in eum statueretur. Ansam autem multitudinē eorum, qui in Senatum allegerentur, expeditio Antonij, quam in Parthos parabat, præbuit, unde & magistratus alij in aliquot annos, & Consules in octo totos annos tum ordinauerunt, partim gratiam ipsi referentes, quibus usi erant adiutoribus, partim alios ipsi honoribus demerentes. Consules autem electi sunt, non, ut moris erat, duo, qui annum eum magistratum gererent, sed ipsi

ipsis Comitibus tum primum plures designati simul sunt. Equidem iam ante quoque nonnulli alii in Consulatu substituti fuerant, neque mortuis, neque per ignominiam aut alias eo depositis, uerum hi tamen ipsi ex arbitrio eorum, quibus Consulatus in totum annum mandatus fuerat, constituti: tum uero annuus Consul nullus est creatus, sed alii ad alias partes temporis eius designati, quorum primi nomen Consulum per totum annum gerebant, ut nunc quoque fit, reliquos ii qui Romae aut in Italia erant, sui quemque magistratus tempore Consulem nominabant, (quod ipsum hodie etiam obseruatur) reliqui aut omnes istos, aut plerisque ignorabant, ideoque eos Consules minores appellabant. Ceterum cum Sexto Pompeio primum de conditionibus pacis futurae per socios actum est: deinde uero apud Misenum Caesar & Antonius cum eo ad colloquium uenerunt, cum ipsi in continenti starent, Pompeius autem in aggere quodam circumfluo in mari ad hoc ipsum congesto, quod tutior esset. aderat autem ipsi uniuersa sua classis, illis autem pedestres omnes copiae: ita quidem, ut haec in terra, Pompeiani autem in nauibus armati astarent: ut uel ex hoc perspicuum omnibus esset, eos metu aduersae partis uirium, ac coactos illos quidem a populo, Pompeium uero ab his quos secum habebat, pacem composuisse. Eius uero pacis haec fuerunt conditiones: fugitiuis dari libertatem, exulibus omnibus, Caesaris percussoribus exceptis, reditum (hi autem excipiebantur, quamuis horum etiam quidam restituti sunt, ac ipse etiam Sextus inter eos numeratus fuerat) cum impunitate, & quadrante bonorum suorum, quae publicata fuerant, atque horum quibusdam Tribunatus plebis, Praeturas, & sacerdotia tribui: ipsum uero Pompeium Consulem creari, & augurem, ac ex facultatibus paternis ei reddi septingenties sestertium: quinquennale ei esse imperium in Sicilia, Sardinia, & Achaia, ita ut neque fugitiuos reciperet, neque naues alias pararet, neque castella in Italia obtineret, sed pacem eius in mari ipse tueretur, ac certam summam frumenti ad urbem mitteret (id uero tempus ei praescriptum fuit, quod ipsi etiam uolebant uideri, non perpetuum, sed certo tempore definitam potentiam habere.) His compositis, ac conscriptis, literas huius pactionis apud Vestales uirgines deposuerunt, ac deinde dextras mutuò iunxerunt, seque osculati inuicem sunt. Quo facto, immensus clamor & in terra, & in mari sublatus est. Nam multi milites, multi inermes aderant frequentes, qui bellum exosi, ac magnopere pacem expetentes, cum repente se malis bellorum liberatos uiderent, adeo exclamauerunt, ut sonitum montes reddiderint, horrorque & terror ingens coortus sit, quo ipso multi statim exanimati sunt, multi conculcati & suffocati perierunt. Qui in nauibus erant, non expectato dum terrae naues appellerent, in mare prosiluerunt, uicissimque alteri a terra in mare decurrerunt: ibi simul natantes, sese mutuò saturabant, amplectebanturque: eratque ea res & uisu & auditu mirabilis. Nam alii suos cognatos aut amicos superstites uidentes, ac praesentes, expleri uoluptate, quam inde capiebant, non poterant: alii quos perisse existimauerant, eos tum praeter suam opinionem saluos cernentes, dubij secum, ambigentesque haerebant, neque fidem oculis suis habentes, & id maxime optantes, ne ii fallerent: neque prius suos agnoscebant, quam eos nominatim uocassent, ac uocem eorum exaudissent. ibi uero tantum erat gaudium, quantum fieri par erat, si ii mortui iam antequam ab inferis extitissent: cumque cumulatissimam delectationem ex eo caperent, ea absque lachrymis frui nequibant. Contra alii cum de eorum, quos charissimos habuerant, interitu non cognouissent, eosque in uiuis etiamnum extare ac adesse

Pax apud Misenum cum Sexto Pompeio facta.

Conditiones.

Varij affectus hominum pace composita moti.

u 3 putarent,

putarent, circumbāt eos quærētes, ac unumquemlibet, in quē incidissent, de
 ijs percontabantur: & quandiu nihil certi cognoscerent, mente captorum
 similes dubij hārebant, & inuenturos se ipsos sperantes, et mortuos esse ue
 rentes, neq; eos uel desperare cupiditas, uel securo animo esse spes sinebat.
 Vbi uerō rem ipsam comperissent, tum crines suos laniabant, uestem rum
 pebant, nominatim eos inuocabant, perinde ac si exaudire illi possent, &
 quasi eo in loco mortuos ac iacentes complorabant. Quod si quis sui ipsius
 causa nihil huiusmodi patiebatur, attamen aliorum eum affectus perturba
 bant, & uel socius alicui laticig, uell lugenti doloris fiebat. Itaq; etsi maximē
 per se animo non commouebatur, tamen propter aliorum præsentiā quie
 scere nequibat. Ita & dies et noctis pars maior ab eis exacta est, cum neque
 satietate, neque pudore, nimirum inter sui similes uersantes, afficerētur. Se
 cundum hāc conuiuijs sese mutuō & alijs, & ipsi principes exceperunt. Se
 xtus Pompeius copijs erat instructior: is itaq; non antē in terram egressus
 est, quā Cæsar & Antonius in nauem ad ipsum uenissent: ac poterat sanē
 utrumq; in nauī cum paucis quibusdam habens interficere, quod ei consi
 lium Menas tum dedit, sed id quidem noluit: ac quamuis Antonius scitissi
 mo dicto falsē notauit, tamē nihil præterea egit, quo se memorem accepta
 rum iniuriarum ostenderet. Cæterū id dictum tale fuit: Carinæ loci no
 men est Romæ, quo in loco Pompeius Magnus ædes habuerat, quas tum
 temporis Antonius possidebat: porrō autem nauis quoque aliqua pars, ca
 rina dicitur: ea ambiguitate ludens Sextus, conuiuium aiebat se ipsis in Ca
 rinis suis præbere. Postridie ipse cōuiuiū exceptus, filiam suam M. Marcel
 lo, cuius auunculus erat Cæsar, despondit. Id igitur bellū ad hunc modum
 in aliud tempus reiectum est: bellum uerō Labieni ac Parthorum, in hunc
 modum confectum. Antonius in Græciam ex Italia reuersus, permultū ibi
 temporis exegit, simul ut suæ cupiditati satisfaceret, simul ut quā maxi
 mē debilis prouincia Pompeio traderetur, urbes affligens, ibi inter alia que
 contra patrium morem agebat, Bacchum se alterum nominauit, idq; nomi
 nis sibi tribui ab alijs uoluit. cumq; Atheniēses inter reliquos honores ei e
 tiam Mineruam despondissent, probare se id matrimonium dixit: dotisq;
 nomine quadragies sesteritiū exegit. his rebus ipse occupatus, P. Ventidius
 in Asiam præmisit. Ventidius antē ad Labienū peruenit, quā is id
 futurum cognosceret, territūq; repentino aduentu, exercitūq; suo (solus
 enim tum cum collectis ex Asia militibus Labienus ibi agebat, absque Par
 this) inde ne ausum quidem congregi profligauit, fugientemq; in Syriam
 insecutus est cum expeditissimis sui exercitus militibus: deprehensūq; ap
 pud Taurum montē, ulterius progredi prohibuit. Eo loco complures dies
 oppositis inuicem castris quieuerunt, Labieno Parthos, Ventidio legio
 nes expectante. Cum iisdem diebus utrique id quod operiebatur adue
 nisset, Ventidius, quia equitatum Parthorū metuebat, in sublimi loco (ibi
 enim castra posuerat) perstitit: Parthi uerō sua multitudine freti, hostemq;
 olim à se superatū contemnentes, ante quā se Labieno coniungerent,
 summo manē ad tumulum accesserunt: ac nemine contrā exeūte, subire ad
 ipsum collem intenderunt. Cum iam in sublime euassissent, Romani decur
 rentes, haud magno labore eos per decliue præcípites egerunt: ita Parthi
 pars à Romanis trucidati, maior pars in receptu se inuicē perdiderūt, cum
 alteri iam fugerent, alteri tum primū colli succederēt. Ventidius Parthos
 non ad Labienum, sed in Ciliciam fugam conuertentes usque ad castra in
 secutus,

Sexti Pompeij
 fides, et scom
 ma in Anto
 nium.

Carinæ Pom
 peij.

Affinitas Sexti
 Pompeij cum
 Cæsare.

Antonius Bac
 chum se uocat.

P. Ventidij de
 Parthis et La
 bieno uictoria.

Tectus, uiso ibi Labieno substitit. Nam Labienus cum se ad pugnam composuisset, uidens militum suorum animos fuga barbarorum consternatos, non ausus conflare, sub noctem aufugere aliquò instituit. Ventidius re e pfugis præcognita, multos in ipso discessu per insidias interfecit, reliquos omnes à Labieno desertos sibi adiunxit. Labienus ueste mutata effugit, ac aliquandiu in Cilicia cum latuisset, à Demetrio (fuerat hic superioris Cæsaris libertus, actum Cyprum, ab Antonio præpositus ei insulæ, regebat) postmodò, qui ubi delitesceret cognouerat, indagatus ac captus est. His ita gestis, Ventidius Ciliciam recepit, ac constituit: Vpedium autem Silonem cum equitibus ad Amanū præmisit. Amanus mons est in cōfinio Ciliciæ & Syriæ: tantæq; sunt in eius transitu angustiae, ut quondā portæ fuerint in ijs cum muro extructæ, ac loco nomē inde inditum. Eas Silo obtinere non ualuit: quinimò à Pharnapate Pacori legato, qui eum transitū custodiebat, in summum discrimen cōiectus perijisset, nisi fortè fortuna Ventidius pugnatibus superueniens, suos conseruasset: is Parthos & ex improviso, & numero sibi impares adortus, Pharnapate cum multis alijs cæso, Syriam à Parthis relicta, iam citra præliū recepit, Arado tantum excepta, ac deinde Palæstinam etiam, Antigono eius rege perterrefacto. Quibus perfectis, pecuniā multam à singulis alijs, multam uerò in primis ab Antigono, Antiochoq; & Malcho Nabatæo exegit, quòd ij Pacorum auxilio iuuissent. Hæc ob facta nullum ei à Senatu præmium datum est, quia non imperator ipse, sed alienis auspicijs rem gessisset: Antonius autem laudatus, supplicationesq; eius nomine decretæ sunt. Aradij autem metuentes ne eorum quæ contra Antonium ausi fuerant, pœnas dare cogerentur, Ventidio se non dediderunt, quanquam aliquādiu ab eo oppugnati, ac uix tandem postea temporis ab alijs expugnati sunt. Eodem tempore etiam apud Epidaurios (Parthinorum urbs est Epidaurus) tumultum coortū Pollio factis aliquot prælijs compescuit. Ceretani quoque in Hispania rebellionem fecerunt, eosq; Domitius Caluinus subegit, non antè tamen, quàm legatus eius rem & bene gessisset contra eos, & infelicitè, à barbaris insidijs circūuentus, & à militibus desertus. Itaque Domitius hostem non nisi sumpto prius de militibus supplicio aggressurus, conuocatis quasi aliam ob causam fontibus, reliquum eis exercitum circumfudit, ac è duabus centurijs decimū quemq; supplicio sorte delegit, in Centuriones etiam complures, & primi pili quoque Centurionem exemplo statuto. His actis, ita ut propter punitum exercitum etiam M. Crassi nomen inuenerit, in hostem duxit, eumq; haud difficulter debellauit. Triumpho autem sibi cōcesso (quamuis enim Hispania Cæsaris imperio suberat, tamen honores legatis tribui solebant ex sententia eorum qui summam imperij tenerent) aurum, quod in triumphum conferri ab urbibus solet, à solis Hispaniæ ciuitatib. accepit, atq; eius aliquam partem in triumphi apparatus insumpsit; maiorem uerò in Palatium reficiendum: id enim incendio absumptum instaurauit, ac dedicauit, cum alijs rebus splendide ornatum, tum imaginibus, quas à Cæsare mutuo acceptas, cum deinde reposceretur, nō reddidit, faceret eluso Cæsare: nam perinde ac si ipse famulorum non haberet satis, mitte (respondit Cæsari) qui eas è Palatio domum tuam deferant: Cæsar autem locum sacrū despoliare ueritus, eas reliquit. Hæc eo tempore gesta sunt. Appio Claudio, C. Norbano Confulibus, qui primi binos Quæstores habuerunt, plebs seditionem contra publicanos, qui eam grauissimè urgebant, mouit, ita ut cum ijs, ac ministris

Demetrius.

Vpedius Silo.
Amani portæ.Pharnapates à
Ventidio cū
exercitu fusus.Aradiorū per-
tinacia.Pollionis res
gesta.
Ceretanos re-
bellantes Domi-
tius Caluinus
coercet.
Militēs suppli-
cio afficit Do-
mitius.Domitij trium-
phus.Palatium refe-
ctum & orna-
tum.An. V. C. 716.
Motus plebis
contra publica-
nos.

u 4 militibusq;

militibusque quos non secum in exigenda pecunia habebant, manus conserue-
rint: eodem anno LXXVII. Prætores fuerunt, alijs subinde in aliorum locum
subrogatis. quidam puer Quæstor factus, postridie uirilem togam sumpsit:
alius in Senatum adscriptus, gladiatoris loco dimicare uoluit, sed is quidem
hoc facere prohibitus est: edictoque præterea cautum fuit, ne quis Senator
dimicaret ludis gladiatorijs, ne uel quis seruus licitor esset, ac ne mortui intra
Prodigia. duo millia passuum ab urbe cremarentur. Multa ante id tempus euenerant
prodigia, idque inter alia, quod oleum apud Tiberim flumen scaturierat, mul-
ta tunc quoque uisa sunt. Cella enim Romuli, cum in ea Pontifices sacrum fe-
cissent, incendio inde absumpta est. statua Virtutis que ante portam quan-
dam stabat, in faciem decidit: ac quidam furore matris deum correpti, irasci
populo diuam dixerunt. Eius rei causa libri Sibyllini sunt inspecti. ac ex ijs
respondere xv. uiri, succedere deam populo, simulacrumque eius esse ad ma-
re deportandum, ibique aqua lustrandum. id cum fieret, dea cum adhuc lon-
ge à mari abesset, à terra in id progressa est: ac aliquandiu ibi morata, uix ran-
dem rediit. Id prodigium Romanis metum haud exiguum iniecit, neque an-
te animum receperunt, quam palmæ quatuor ad delubrum eius deæ, ac in
Cæsaris ex Li- uie nuptiæ. foro enatæ sunt. Eodem tempore Cæsar Liuiam duxit. Filia erat hæc Liuij
Drusi (qui ex proscriptis unus, seipsum post pugnam in Macedonia uita
exuerat) coniux uero Neronis, cum quo, sicuti supra ostensum est, aufuge-
rat, ac tum forte sextum iam mensem ex eo grauida uterum ferebat. Ambi-
genti autem Cæsari, ac sciscitanti à Pontificibus, fas ne esset sibi eam præ-
gnantem ducere: responsum est, si quidem ex quo mulier concepisset, dubi-
taretur, opus esse ut nuptiæ differrentur. quia uero de eo constaret, nihil im-
pedire, quin statim fierent. id quidem ut in iure à maioribus tradito inuene-
rint, fortassis fieri potuit: sed profecto sic responsuri fuere, ut maxime non i-
ta inuenissent. Elocabat autem Liuiam ipse maritus, patris loco. In cōuiuio
forte puellus quidam, quales garrulitate amabiles matronæ nudos delecta-
tionis causa aliquos alere solent, cum diuerso loco Liuiam cum Cæsare, di-
uerso autem Neronem cum alio quodam accumbentem uideret, accedens:
Cl. Drusus Ne- ro. Quid hic, inquit, agis domina? maritus tuus (monstrabat Neronem) isthic
accumbit. Liuiam cum Cæsare agens, Claudium Drusum Neronem peperit:
eumque Cæsar tollens, patri suo misit, ac id ipsum in sua commentaria sic in-
scripsit: Cæsar filiolum, quem sua coniunx Liuiam peperit, Neroni patri red-
didit. Qui Nero paulo post moriens, Cæsarem tutorem huic suo filio, &
Tiberio reliquit. De hac re uulgò multadicta ferebantur, idque etiam, fortu-
natis etiam trimestres nasci liberos, quod deinde in prouerbum abiit. Hæc
Romæ acta. Sub idem tempus Bogud Mauritaniæ rex in Hispaniam, si-
ue Antonij iussu, siue suapte uoluntate, nauigauit, ei que & dedit mul-
tum mali, & uicissim accepit: interim que deficientibus ab eo Tingitanis,
eique Bocchus substituitur. & ex Hispania recessit, neque suum regnū recepit. Quippe qui in Hispania
Cæsari fauebant, non Bocchi auxilio Bogudem uicerunt, Bogud ad Antoniū
Tingitanis ciui- tas data. se contulit, Bocchus regnum eius occupauit, idque Cæsar ei confirmauit, ac
Tingitanis ciuitas data est. Hoc ipso tempore, ac paulo superius, bellum in-
ter Cæsarem & Pompeiū exortum est. Quia enim non sponte sua, sed coa-
cti pacem iniuerant, haud diu eius condiciones seruauere, sed statim ijs ne-
glectis ad dissidium redierunt, haud dubie bellum moturi, etiamsi prætex-
Occasiones bel- li inter Cæsare m et Pompeiū. tum eius nullum inuenissent. Causæ autem belli ipsis hæc fuerunt. Menas
Menas ad Cæsa- rem transfugit. cum adhuc in Sardinia Prætoris loco esset, in suspicionem Pompeio uene-
rat,

rat, propterea quòd Helenum dimisisset, ac cum Cæsare colloquutus fuisset: huc accedebant eiusdem conditionis hominum calumniæ, qui Menæ potentiam inuidebant. Is igitur cum eum Pompeius, ut de administratione frumenti ac pecuniæ sibi rationes redderet, euocaret, dicto audiens nō fuit: sed missos ad se necauit, præmissisq; ad Cæsarem qui de pace agerent, se & insulam, cum classe & exercitu ei tradidit. Cæsar Menam libentissimè accepit (nam Sextum quoq; neglectis pacis conditionibus fugitiuos recipere, trirèmes struere, castella in Italia obtinere dicebat) neq; dedit Pompeio postulanti, & magno insuper in honore habuit, annulisq; aureis decorauit, & in equestrem ordinem adscripsit. Nam apud antiquos Romanos nō modò liberto, sed ne ingenuo quidem ulli aureo annulo (sicuti suprà ostendi) licebat uti, nisi Senator esset, aut equestris ordinis. Proinde is qui summæ rerum præerat, libertis quibus uolebat, etli aurum alioquin gestarent ij, tamen honoris causa, ut libertis præstantiores uiderentur, & equestris dignitatis, annulorum usum largiebatur. Sextus Pompeius non hoc modò nōmine Cæsarem accusabat, sed Achaïam quoq; uexatam, ac non repræsentatas ijs qui restituti erant promissiones: igitur Menecratem, libertū hunc quoque, in Italiam misit, eiusq; opera cum alia Campaniæ oppida, tum Vultur num infestauit. Hoc cognito Cæsar, pactorum literas à Vestalibus repetijt, Antonium ac Lepidum accersijt: quorum hic quidē non statim paruit, Antonius autem cum Brundisiū usq; accessisset ex Græcia, antè quàm ad Cæsarem (is tum in Hetruria erat) perueniret, territus prodigio, quòd lupo in prætorium suum intrasset, & milites aliquot laniallet, specie Parthici belli urgentis usus, in Græciam reuectus est. Cæsar, etli omnino ideo existimabat desertum se ab Antonio esse, ut solus bellum hoc sustinendum haberet, tamen iram palàm non tulit: Pompeius uerò rumores spargens, Antoniū Cæsaris causam nō probare, maiori etiam conatu in rem propositam incubuit, ac tandem ad Italiam quoq; adnauigauit, ingressusq; in continentem, damna multa aduersarijs iniunxit, multa ipse recepit. Eodem tempore nauale prælium apud Cumas inter Menecratem & Caluissium Sabinum commissum est: in eo etli à parte Cæsaris plures naues amissæ fuerant (nam cum hominibus mare semper exercētibus res erat) tamen Menecrates cum Menaque, quē maximè oderat cōgressus, atq; interfectus, parē calamitatem Pompeij effecit, ita ut neq; hic uictoriā sibi uendicaret, & Cæsar cladis suæ solatiū haberet. Is tum Rhegijs erat, itaq; Pompeiani & morte Menecratis perculsi, & ueriti ne Cæsar in Siciliā transfretaret, Cumis discesserunt. Sabinus eos infecutus, usq; ad Scyllæū (Italiæ hoc est promontoriū) tutò peruenit, ibi aut cum flecteret cursum, uentus eum uehemēs adortus, nauium magnā partem promōtorio allisit, alias in alto submersit, reliquas disiecit. Pompeius eo audito, Apollophanem in eas cum classe emisit: qui cum eo loco circumnauigantem Cæsare cum Sabino in Siciliam trañciendi consilio offenderet, aduersus eum se conuertit. Cæsar naues in ordinem collocās, & armatos milites ad eas defendēdas statuēs, primò hostes fortiter omninò repulit: (nam naues eius proris aduersus hostem directis, nō concedebāt, ut is tutò ictum ijs inferre posset, sed cum & crassiores & celliores essent, maius damnum accedenti hostili naui inferebant: adhuc milites cum hoste manus conferentes, longè superiores fiebāt) sed cum Apollophanes se recipiens saucios ac fessos subindē in alias naues ad hoc destinatas exponeret, aliosq; integros pro ijs reciperet, ac crebrò naues ad hostem appelleret, igniferis etiam iaculis

Annuli gestandi honor.

Menocrates Campaniam uexat.

Antonius in Italiam redit, & re infecta recedit.

Prodigium.

Nauale præliū Menecratis & Caluissij.

Cæsaris & Apollophanis naumachia.

lis

*Cæsaris classis
tempestate af-
fligitur.*

*Sextus Pompe-
ius Neptuni fi-
lius.*

*Liparenſes à
Cæsare in Cam-
paniam trans-
lati.*

*Cæsaris appa-
ratus ad bellū
Pompeianum.*

An. V. C. 717.

*Situs lacuum
Auerni, Lucri-
ni, itemq; Eai-
rū describitur.*

lis uteretur: tandem Cæsar pulsus ad terram confugit, et in stationē subdu-
xit. Cum etiamnum instaret hostes, quidam repente anchoris abscissis ob-
uiam ijs ex improviso prouecti sunt: id, ac nox superueniens effecit, quo mi-
nus omnes naues Apollophanes accenderet, aut abduceret. Postridie uen-
tus aduersus Cæsarem ac Sabinum (uno enim in loco stationem habebat)
ita afflixit, ut prius incommodum exiguum iam uideretur. Ac Sabini qui-
dem classis minus læsa est. Menas enim rei maritimæ multo usu peritus, cum
tempestatem prægidiſſet, naues in altum deduxit, anchorisq; laxioribus, ne
funes inter tendendū rumperentur, fixit, eoq; modo uento restitit, cum ne-
que funes ulli intenderent, & semper eodem in loco ipse cum nauibus per-
sisteret, naues in eum locum, unde eas uentus propulſiſſet, remigando redu-
cens. Reliqui uerò, qui & pridie magno essent periculo conflictati, neque
nauticas artes satis tum calleret, ad terram propinquam allisi, multas naues
perdiderunt: ac nox, quæ præcedenti die haud minimo ipsis auxilio fuerat,
tum summum eis detrimentum attulit. Nam uentus sub noctem ualidior fa-
ctus, naues ab anchoris reuulsas in scopulos impulit, et cum ipsis socij naua-
les etiam, ac classici milites, quia et tenebræ prospectū omnem adimebant,
& propter tumultum, ac sonum à montibus redditū, uentumq; obstrepentem
exaudire nihil poterāt, unā perierunt. Hac accepta clade Cæsar, Siciliæ
potiundæ spe abiecta, contentus fuit continentis oram maritimam tueri.
Pompeius autem magis tum elatus animo, uerè Neptuni filius esse credi-
tus est, uestemq; cæruleam induit, & (ut quidam referunt) equos uirosq;
uiuos in fretum coniecit: Italiam postea ipse uastans, Apollophanem in A-
fricam misit, quem consecutus Menas, damno affecit. Cæterum incolis ea-
rum quæ sunt circum Siciliam insularum ad Pompeiū deficientibus, Lipa-
renſes Cæsar anteuertit, & ex insula in Campaniam translatis, Neapoli ha-
bitare usque ad finem belli coegit. Interim per uniuersam fermè Italiam na-
ues ædificabat, remiges primū ab amicis, tanquam ultrò conferentibus,
deinde à reliquis etiam Senatoribus, equitibusq; & plebeiorum locupletibus
accipiebat, classiariorum delectus agebat, pecuniam ab omnibus ciui-
bus, socijs, subditisq; & intra & extra Italiam contrahebat. Nauibus paran-
dis, & colligendis exercendisq; remigibus totus is cum sequenti annus est con-
sumptus: Cæsar hæc & reliqua omnia quæ & in Italia, & in Gallia fiebant, in-
spiciebat, atq; uti fieret mandabat, Agrippæ rei naualis apparandæ negocio
dato: Nam in Gallia quoq; rebellio facta erat, & Agrippā (Consul is tum e-
rat cum L. Gallo) cōtra eos qui defecerāt, bellū gerentē, cuius causa etiā se-
cundus ipse inter Romanos Rhenū trāsiuit, tum Cæsar euocatū, & triūphi
honore affectū, classi fabricandæ, exercendisq; naualib. socijs militibusq; præ-
fecerat. Igitur Agrippa triūpho omisso (turpe enim putabat esse, si re à Cæ-
sare infelicitè gesta ipse exultaret) omni studio in mandatū sibi munus in-
cubuit: proinde in uniuersa ora maritima Italiæ naues conficiebantur. Sed
quoniā littus nullū erat, quo tutò illæ in statione locari possent (eo em̄ tem-
pore pleræq; eius cōtinentis partes portū nullū habebant) opus præclarū
& excogitauit Agrippa, & perfecit, quod ego copiosius exponā, ut & qua-
le fuerit, intelligi possit, & quæ præterea sit eius loci natura. Cumæ urbs est
Campaniæ, ibiq; locus quidam in lunæ formam curuatus, inter Misenum
& Puteolos: is enim ferè totus montibus paruis ac nudis circumdatur, ha-
betq; tres sinus maris, quorum unus extrā, prope ipsas urbes est, Tyrrhenū
uocant, quod ad mare Tyrrhenum pertinet: secundus exigua intercapedi-

ne

ne à priore dirimitur, Lucrino nomen est: tertius in ipso recessu interiori stagni in morem extat, Auerni nomine. Proinde Agrippa in ea maris parte, *Portus ad Ba-*
 propter ipsam continētem, id interstitium, quod Lucrinum lacum utrinq; *ias ab Agrippa*
 à mari dirimebat, angustis faucibus, per quas naues introire possent, apertis *factus.*
 perfodit, effecitq; portus nauium stationi aptissimos. Cum id opus fieret, *Prodigium.*
 supra Auernum lacum simulacrum quoddam (siue id Calypsus fuit, cui fa- *Calypso.*
 crum eum locum esse dicunt, qua etiam Vlyssē naui intrasse perhibent, si-
 ue alijs cuiusdam heroinæ) sudore tanquam humanum quoddam corpus
 repletū est: id quomodo factum sit, non habeo quod dicam. reliqua autem,
 quæ eo in loco commemoratione digna uidi, exponam. Montes isti, qui ad
 interiores sinus extant, fontes habent ignis multi cum aqua commixti, ac
 nequaquam uel ignis uel aqua seorsim reperitur, uerū ex eorum inter se *Baiarum natu-*
 coitu & aqua calefcit, & ignis fluidus fit: atq; ea quidem aqua per montium *ram explicat.*
 procurrentes ad mare extremitates in cisternas deferunt: uaporem autem in
 ædes sublimiores canalibus subducunt, ac eo calefiunt. nam quæ longius à
 terra & aqua sursum se attollunt, ea sicciora redduntur. Igitur uterq; locus
 præciosa habet ædificia, estq; & ad delectationem uitæ, & ad medendum a-
 ptissimus. Hæc is mōs habet. præterea uerò terra ibi hac natura est, ut (quo-
 niam ignis uim comburendi propter aquæ coniunctionem omnem amise-
 rit, nihilominus tamen diuidere ac colliquare obiectam materiam possit)
 terræ eò loci pinguedine omni consumpta, tantum duræ eius & quasi osseæ
 partes relinquantur. igitur glebæ necessariò sunt cauernosæ, & si æstuoso in
 loco ponantur, in puluerem abeunt: sin aqua admisceatur, ita cohærent, ut
 quandiu humectæ sint, condensatæ in lapidis modum consistant. cuius rei
 causa est, quod eius terræ friabilis per se, ariditatem ignis cognatus auget at
 que eam compminuit: idem admixtione humoris cum refrigeretur, interio-
 res huius terræ partes humor cōstipat, ita ut dissolui inuicem haud possint.
 Hæc est Baiarum (id enim ei loco nomen) natura. Porro Agrippa cum pri-
 mum istum locum ita fabricatus esset, ut naues eò subire possent, naues con-
 duxit, easq; intexit, remigesq; congregatos remos ducere in transstris do-
 cuit. Romæ autem hominum animi prodigijs turbati sunt: inter quæ multa
 annunciata, etiam id relatum est, Delphines apud Clypeam Africæ urbem *Prodigia.*
 inter se depugnasse, ac perijisse: præterea ad ipsam urbem sanguis è coelo de-
 fluxerat, eumq; aues in uaria loca distulerant: ludis quoq; Romanis nullum
 Senatorem in Capitolio epulatū esse, quod aliàs more receptū erat, in pro-
 digium tractū fuit. Liuiæ autem huiusmodi prodigium euenit, quod ei uo- *Liuiæ ostētum*
 luptatem, alijs metum attulit: Aquila gallinā albam in gremium eius abie- *factum.*
 cit, quæ ramum lauri fructum suum ferentis gestabat. Liuiæ, quod id osten-
 tum haud exiguum duceret, gallinam adseruauit diligenter: laureum au-
 tem ramum seuit, atq; is radicibus actis adoluit, ita ut postea temporis fron-
 des triumphantibus diu admodum suppeditaauerit: ac futurum erat, ut Li-
 uia suo in sinu potentiam Cæsaris, ipsumq; omnibus in rebus parentem sibi
 haberet. Ad prodigiorum terrorem accessit etiam magistratuum crebra cō-
 mutatio, quæ Romanorum animos haud mediocriter mouebat, cum non
 Consules modò & Prætores, sed Quæstores etiam alijs alijs identidem suffi-
 cerentur. In causa autem fuit, quod unusquisq; id expetebat, non tam ut do-
 mi aliquādiu cum magistratu esset, quàm ut inter eos qui magistratum ges-
 sissent relatus, honorem inde, ac prouinciā aliquā acciperet. itaque non
 ad certum quoddam tempus magistratus dabantur, sed pro arbitrio eorum
 penes

penes quos suprema erat potestas, idem & accipiebat nomē alicuius magistratus, & deponebat, id quod multi utrunq; eadem die fecerunt: nec defuerunt, qui propter suam paupertatem omnino magistratus non adierunt, inter quos (prætereo enim eos, qui cum Sexto Pompeio fuerant, ac ignominia quadam tanquam damnati afficiebantur) M. Oppius cum ædilitatem omittere paupertatis causa (hic enim, & pater quoque eius, in proscriptionum numero fuerant) statuisset, plebs id non permisit, sed stipem ei contulerunt cum ad sustentandam rem familiarem, tum ad impensas muneris ædificij, ferturq; quosdam flagitiosos personatos pro histrionibus in theatrum ingressos pecuniam præbuisse. Non uiuus modo iste Oppius ita gratus plebi fuit, sed defunctum etiam iidem paulò post in campum Martium extulerunt, crematumq; ibi humarunt: quod plebis studium erga Oppium omne indignè ferens Senatus, ossa eius monitu Pontificum tanquam loco sacro non ritè posita, inde remouit, quanuis & antè, & post multos eodem loco sepelierint. Circa hoc tempus Antonius ex Syria in Italiam uenit: ac præ se ferebat, uenire se ad belli societatem contra Sextum Pompeium gerendi, aduersa fortuna Cæsaris permotum: sed quia re ipsa magis speculandi causa quam agendi aderat, nauibus suis Cæsari datis, alijsq; quas mitteret promissis, receptisq; loco earum militibus, discessit, bellum Parthicum obtendens. Antequàm discederet ex Italia Antonius, ipse & Cæsar mutuò primum per amicos, post coram exposulauerunt: ac, quia non uacabat ipsis bellum mouere, in gratiam redierunt, Octaviæ præcipuè opera. Ac quò artiori necessitudinis uinculo continerentur, Cæsar Antyllo Antoni filio filiam suam despondit, ac contra Antonius suam ex Octauia filiam Domitio (quanquā is & ex percussoribus Cæsaris unus esset, & proscriptus fuisset) desponderunt: hæc uerò ita ab ijs fingebantur, quæ facturi haudquaquam erant, sed tantum simulabant, quia præsentia negocia id poscebant (Octaviam quidem Antonius statim à Corcyra in Italiam remisit, ne sui in Parthico bello periculi consors ea foret.) Præterea uerò Sexto Pompeio Consulatum & sacerdotium, quæ ei destinata fuerant, ademerunt illi, ac in aliud sibi quinquenniū (iam enim exierat prius) principatū prorogauerunt: deinde Antonius in Syriam profectus est, Cæsar bellum incepit, in quo ex sententia ei omnia successerunt, nisi quod Menas homo natura fidei ambiguae, ac semper felicioris partes potiores habens, cum præterea indignè ferret nullum sibi proprium esse imperium, sed Sabino se esse subiectum, iterum ad Sextum Pompeium transfugit. Hæc hyeme gesta, L. Gellio, Cocceio Nerua Consulibus.

M. Oppium
quanto studio
populus profecutus.

Antonius in
Italiam uenit,
et inde abire
sum.

Nonne affinitates contractæ.

Menas ad Pompeium
rursus
transiit.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER QUADRAGESIMVS NONVS,

Guilielmo Xylandro Augustano
interprete.

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI.

Quomodo Cæsar Sextum Pompeium uicerit, & Lepidum de sua dignitate deiecerit.
Ut Ventidius Pacorum superauerit, ac occiderit, & Parthos trans Euphraten compulerit.
Quemadmodum Antonius à Parthis superatus sit.
Cæsar quomodo Pannonios subegerit.

Vt

Vt Antonius Artavasdem Armenia regem in fraudem inductum ceperit.

De dedicatione porticus Pauli.

Quomodo Mauritania, quæ est circa Casaream, in Romanorum potestatem uenerit.

Hæc gesta sunt annis quatuor, quorum Consules:

L. Gellius L. F. Poplicola.

An. V. C. 718.

M. Coccius Nerva.

L. Cornificius L. F.

719.

Sex. Pompeius Sex. F.

M. Antonius. M. F. II.

720.

L. Scribonius L. F. Libo.

Cæsar II.

721.

Volcarius L. F. Tullus.

L A S S E parata, Cæsar initio ueris, Baïjs naues soluit, ac præter Italiam prouectus est, magna cum spe Siciliã undique circundandi. nam & naues plurimas secum habebat, & missæ ab Antonio iam freto Siculo appulerant, ac Lepidus auxilium uel inuitus promiserat. Fidebat etiam plurimum altitudinẽ nauium, lignorumq; ex quibus eæ compactæ erant crassicie, quæ modum utraq; excede-

Cæsar in bellũ
contra Sextum
Pompeium it.

bant, efficiebantq; ut maximus classicorũ militum numerus recipi posset: erantq; eæ naues turratæ, ut ex editiore hi loco tanquam de muro pugnarent, ipsæq; naues ad hostiliũ conflictum faciliẽ resisterent, harumq; rostra, si uiolentiũs alliderentur, auerterent. His cogitationibus adductum Cæsarem, ac iam Palinurum promontorium præteruẽtũ ingens tempestas intrasit, ac multas naues perdidit: reliquas disiectas Menas adortus, complures ex ijs uel combustis, uel secum abripuit. Quod nisi Menas iterum uenit & alijs pollicitationibus quibusdam adductus ad Cæsarem descuiisset, receptisq; eius triremibus, quæ se à Cæsare ad ipsum transire simulabãt, omnem cui præerat classẽ prodidisset, frustra utiq; tunc etiam Cæsar eam navigationẽ instituerat: Menæ autem ut deficeret à Pompeio causa fuit, quod is eum neq; ad bellum contra Lepidum gerendum adhiberet, & in omnibus negocijs suspectum haberet. Cæsar Menam denuo lubentissimẽ recepit, ita tamen, ut nullam ei deinceps fidem haberet: ipse resectis nauibus quæ læsæ fuerãt, libertateq; donatis triremium remigibus, ac ijs qui suis nauibus iam instructis supererant (multi enim naufragio perditis nauibus enatauerãt) in Antonij classẽ, quæ paucitate hominum laborabat, collocatis, in insulã Liparam aduectus est: ibi Agrippa cum classẽ relicto, cõtinentem petijt, ut per occasionem pedestres quoq; copias in Siciliã trajceret. Pompeius eo cognito, Messanæ in statione classẽ habens, eius transfretationem operiebatur, Damochare qui Mylis cum classẽ subsistens Agrippam obseruaret, constituto. Effluxit permultum temporis, dum hi leuibus, ut res subinde ferebat, prælijs alter alterius uirium periculum facerent, in discrimen autẽ naturalis pugnæ totam classẽ deducere nõllent, quia & copias alter alterius quantæ essent ignorabat, & omnia utrinq; inflatius ac terribilius quàm pro rei ueritate referebantur. Tandem Agrippa cunctationem sibi non conducere intelligens (Pompeianis enim, qui in sua regione stationem agebant, nihil causæ erat cur festinarẽt) optimis nauium acceptis, Mylas cursum instituit ad explorandam hostium multitudinẽ: & quia neq; uniũersos eos uidere poterat, neq; quicquam aduersus ipsum exhibat, contempto hostẽ Li-

Cæsar incom-
modũ patitur.

Menas rursus
ad Cæsare re-
dit.

x param

*Navale praeliū
apud Mylas in
ter Agrippam
& Democha-
rem.*

*Agrippæ dictū
de Principum
ingenijs, utq;
eorum admini-
stri se gerere
debeant.*

*Cæsar Tauro-
menū trajicit,
& cladem pa-
titur.*

param reuectus, ita se parauit, tanquam postridie totam classem Mylas ad-
ducturus. Idem hoc Damochari cōtigit: is eas tantum naues Agrippam ha-
bere existimans, quæ Mylas aduenissent, easq; propter molem suam tardis-
simas esse conspiciat, noctu ad se uocato Pompeio, omnia ad hunc modū
cōposuit, ut qui ad Liparam accedere statuisset. Ortaluce, uterq; aduersus
alterum tanquam minoribus copijs instructū prouectus est. Vbi uerō clas-
ses inuicem sibi appropinquauēre, & uterq; hostium longē maiore sua opi-
nionē numerum conspexit, terror utriusq; pariter incidit, neq; defuerunt qui
retrosum naues suas agerēt. Sed post fugam magis quam pugnam metuen-
tes, cum in hac spes uictoriæ esset reposita, in illa autem extremæ omnium
perniciē metus, ad confligendum nauali praelio progressi sunt. Erant mul-
titudine nauium alteri, alteri peritiā rei nauticæ superiores: atq; alteris na-
uium altitudo, crassities epotidum, turresq; proderant, alteros facultas ena-
uigandi adiurabat, & contra robur classiariorum Cæsaris, audacia Pompe-
ianorum (quippe pleriq; ex Italia cum perfugissent, ex desperatione salu-
tis ad furorē uertebantur) sufficiebat. Itaq; cum utriq; in quo hostibus præ-
starent suis haberent, quasi æquatis uiribus congressi sunt, diuq; æquo mar-
te pugnatum est. Pompeiani enim aduersarios suos impetu terrebant, na-
uesq; nonnullas uehementius incitatis suis inuadentes, ita ut earum remos
quoq; exteriores detergerent, uulnerabant: sed de turribus in conflictu ia-
culis petiti, manicisq; ferreis iniectis affixi hostium nauibus, nō minus dam-
ni recipiebant. Cæsariani etsi hostem comminus pugnātes, & in eius nauim
transeuntes, superabant, tamen hoc uicissim Pompeiani præstabant, quod
nauibus suis subsidentibus, facile in mare exiliebant, & in alias naues se re-
cipiebant: ad quam rem & natandi usus, & leuis habitus eis conferebat. Na-
uium etiam ab altera parte agilitatem, ab altera moles & firmitas adæqua-
bat. Serō admodum, & iam instante nocte Cæsariani superiores euaserunt:
neq; tamen hi hostem insecuti sunt, quod (ut mea quidē fert opinio, & uerū
simile est) neq; assequi eos possent, & uerebantur ad terram suas naues ap-
pellere, uadorū (quæ ante eam erāt) imperiti. Sunt qui dicāt Agrippā quia
nō sui ipsius, sed Cæsaris causā pugnabat, satis habuisse fugatis a se hosti-
bus, solitumq; dicere ad amicissimos suos, esse hunc morē plerisq; principi-
bus, ut nolint quenq; ipsis præstantiorē haberi, ideoq; eos plerasq; res ipsos
gerere, ubi uidelicet haud magno labore sit statuta uictoria, contra diffi-
cilia incertioraq; negocia alijs eos iniungere: ac si cogant aliquādo his rem
aliquam minus incommodam mandare, tum gloriam eos horum iniquissi-
mo animo ferre: atq; ut aduersam eis fortunam esse non cupiunt, ita titulum
rei alicuius feliciter gestæ nolle sjs adscribi. proinde duo hæc eum, qui suæ
ipsius incolumitatis curam gereret, obseruare iubebat: unum, ut negotio
præfectus, difficultatem eius a sese remoueret: alterum, ut rei benē gestæ no-
men iisdem reseruaret. Ego autem uera quidem hæc esse, & Agrippæ cordi
fuisse compertum habeo: quod autem non insequeretur hostem, has ei cau-
sas fuisse non arbitror, ut quem si uel maximē uoluisset, consecrari non po-
tuerit. Naualis huius pugnae tempore, cum primū Cæsar Sextum Messa-
na abiisse, fretumq; praelidio nudatū intellexit, ea occasione belli haudqua-
quam neglecta, confestim conscensis Antonianis nauibus, Tauromenium
transmisit: uerū hoc ei factum secus cecidit. Nauiganti quidem ei, ac in ter-
ram egredienti, adeoq; castra etiam ponenti nemo impedimento fuit: sed
peracto nauali praelio, Pompeius cum Messanam festinatō rediisset, ac de
præsentia

præsentia Cæsaris cognouisset, celeriter integros in naues suos eorum loco qui in pugna fuerant imposuit: atque ita & nauibus Cæsarem mari, & terra militibus armatis aggressus est. Cæsar contra pedestres copias pugnandum sibi non ratus, nauibus hostium contemptis, quia & paucæ erant, & iam ante victæ, proiectus contra eas, maiorem suæ classis partem amisit: ipse propemodum unâ cum perisset, ad suos qui in Sicilia erant perfugere non potuit: sed euasisse in continentem optime contentus fuit. Ibi quamuis in tuto erat, tamen exercitum in insula destitutum agere ferebat: neque prius animum recepit, quam piscis quidam sponte sua, ex mari profluitens ad pedes eius se proiecit. Id cum aruspices impertum ipsi maris portendere dicerent, confirmato animo Agrippam uocauit, ad opem eis ferendam. Obsidebantur autem iam in Sicilia Cæsaris copie: cumque iam & commeatus eos deficeret, & auxilium nullum appareret, uertus Cornificius (nam is exercitui præerat) ne si eo in loco maneret, tandem fame expugnaretur: secumque reputans, ne minem hostium, (erat enim à militibus ipse instructior) pugne facultatem facturum, siquidem ibi perstitisset: sin aliò se cõferret, fore ut uel ad pugnam euocatum hostem uinceret: uel pugnam detrectante eo, in locum se tutum recipere, & cibarijs potiri posset, ac uel à Cæsare, uel ab Agrippa subsidium acciperet. his motus, naues quæ à pugna supererant, & ad castra delatæ fuerant, combussit: castrisque relictis, Mylas iter conuertit. Quo in itinere emissus ab equitibus & leuis armaturæ peditibus infestati, Cæsariani, in summis difficultatibus uersati sunt. Nam Pompeiani & ingruiebant, quoties id opportunum uidebatur, & se statim recipiebant: contra Cæsariani grauis armaturæ usu ab insectandis hostibus detinebantur, præterea etiam inermibus, qui ex classe superstites erant, defendendis occupatisque ulcisci nullo modo poterant damna quæ ab hostibus accipiebant. Ac si quando se in eos conuertissent, in fugam eos tantum dederunt, insequi ultra non potuerunt: quinimò hi reuertentibus, ac facta excursione à suis diuisis, uehementius molesti erant. Caterum in transeundis præsertim fluminibus summo opere affligebant, circumfussis tum potissimum hostibus, ac (ut ratio itineris exagebat) paucos simul properato & sine ordine cunctes, nudatosque quæ uulneribus maxime expositi erant, in limoque detentos, aut rapidiore fluminis cursu labantes, eminens uulnerantibus. Ita tribus cõtinuis diebus uexati Cæsariani, nouissima autem extremis malis affecti, cum Pompeius ipse cum grauis armaturæ militibus superueniret. Itaque iam eorum qui peribant, nullam habebant rationem: ac potius bene cum ijs actum esse censebant, quibus nullum præterea accidere incommodum posset: ipsique superstites desperatione salutis, eorum sibi conditionem optabant. Saucijs autem, quorum quàm mortuorum maior erat numerus, (quippe lapidibus & iaculis emissis impetiti, nullumque comminus ictum ferentes, uaria, nec letalia uulnera accipiebant) non ipsi modò in summis erant miserijs, sed reliquis etiam plus quàm hostes laboris exhibebant. nam siue portabantur, hos etiam qui ferebant, secum perdebant: siue relinquebantur, lamentando totum exercitum in mœrorem coniiciebant. Actum omnino fuisset de toto exercitu, ni Pompeiani quantumuis inuiti ab eo discedere opus habuissent. Agrippa enim uictor à naturali prælio Liparam repetierat: ibi audito Pompeium Messanam confugisse, Democharem aliò discessisse, in Siciliam transmisiit: Mylisque & Tyndaride occupatis, Cornificiano exercitui frumentum & milites misit. Pompeius igitur ipsum quoque ad eos aduenturum putans, territus

Piscis ad Cæsariis pedes se projcit.

Cornificius quomodo Cæsarianum exercitum obsidioni exemerit.

Agrippe in Sicilia res gestæ.

tanta celeritate discessit, ut uasa quoque & cibaria nonnulla in castris suis relictuerit: ita Cornificius cum suis copia alimentorum potitus, ad Agrippam euasit. Hunc exercitum Cæsar laudatum donis etiam refecit, quo insolenter admodum post naualem Agrippæ uictoriam, quasi iam confecto bello, usus fuerat. Ipse Cornificius tantum sibi ob seruatos à se milites tribuit, ut Romæ, quoties foris deinde cœnaret, elephanto domum reuectus sit. Cæsari post hæc facta in Siciliam profecto, apud Artemisium (sanum Dianæ Latini uocant) Sextus Pompeius castra opposuit: ibi commissis leuibus aliquot equitum pugnis, aliquandiu à iusto prælio temperatum est: interimque Gallus Tisienus Pompeio, Cæsari Lepidus cum copiis accessit. Lepidus enim ea, quam commemorauimus, tempestate, & à Damochare etiam uexatus, amisso nauium magno numero, non statim ad Cæsarem perrexerat: sed Lilybæo appulerat, siue ob acceptum damnum, siue ut solus Cæsar belli labore detineretur, siue ut Pompeium ab eo reuelleret. Eò ad bellum contra eum gerendum missus fuerat Gallus: & cum nihil efficeretur, uterque inde ad Artemisium uenerunt. Gallus Pompeij uires auxit: Lepidus autem, dissidio inter ipsum ac Cæsarem oborto, (quia ipse ut collega Cæsaris, omnia æquato imperio administrare, Cæsar autem Lepido in omnibus rebus tantum legati loco uti uolebat) ad Sextum Pompeium inclinauit, ac occulte cum eo consilia agitauit. Cæsar cum id quod res erat, suspicaretur, & neque aperire animum suum auderet, ne eum palam hostem sibi redderet, neque tuto occultare posset (suspicioni enim occasionem præbebat, si qua de re non communicasset cum eo: porro autem incommodum uidebatur, omnia ei consilia referre) statuit quam primum prælio decernere, priusquam noui aliqui motus existerent: quanquam aliam festinandi causam habebat nullam. Nam & alimentis & pecunia Sextus destituebatur, ita ut spes esset, posse prope diem citra prælium eum euertere. Proinde Cæsar pedestres copias in aciem ante castra eduxit, Agrippa naues in mari constituit: id quæ aliquot continuis diebus factum, ita ut Pompeius neutris copiis congregeretur: erat enim multo imparatior. Postremo Pompeius metuens ne contemptus ob hæc, à sociis defereretur, nauibus (hac enim parte magis confidebat) occurrere hosti suos iussit. Signo proposito, postquam classicum concinuisset, omnes naues iuxta terram congressæ sunt: simulque pedestres copię in acie in ipso littore collocatæ, sanè quam memorabili spectaculo. Omne enim eius loci mare nauibus, quæ multæ admodum cum essent, maximū spacium occupabant: terra mari uicina, armatis militibus: proxima deinde, turba reliquorum hominum repleta erat. Itaque ipsum certamen quanquam navalium tantum copiarum futurum uidebatur, tamen re ipsa ad alios etiam pertinebat. Alacriores enim classiarii pugnam obibant, ut suis inspectantibus sese ostenderent: contraque illi etsi non confligebant inter se, tamen ipsę pugnae conspectus suum quoddam apud eos certamen excitabat. Quandiu enim æquis uiribus utrinque certatum est (erat autem hæc navalis pugna prioris simillima) ipsorum quoque spectantium animi in neutram partem commouebantur, & sperabant quidem omnino eam pugnam bello finem imposituram: sin minus, at certe Cæsariani si hanc quoque uictoriam obtinuissent, nullum sibi deinde magnum laborem reliquum fore: Pompeiani, si nunc superarent, postea nunquam succubituros se esse. Hac spe animos utriusque confirmabant suos: ideoque silentium tenebant, quo melius pugnam spectare possent, ne uel eos qui decrabant, à contentione auerterent. Clamore autem exili utebantur

Gallus Tisienus Pompeio.

Lepidus cum Sexto Pompeio occulta consilia tractat.

Nauale prælium, quo Pompeius ab Agrippa uictus est.

tur, sicubi pugnantibus acclamarent, aut deos inuocarent, victores laudarent, victos conuicijs exagitarent. Multis autem & suos vicissim hortabantur, & mutuò alteri contra alteros uociferabantur, ut & sui facilius exaudirent, & hostes suorum uocem minus perciperent. Hæc utrinque fiebant, quando dubia uictoria pugnatum est, quinetiam motu corporis signa suis dabant, quasi aut uidere ea illi, aut intelligere possent. Sed postquam Pompeiani in fugam compulsi sunt, tum confertim, atque uno impetu & Cæsariani lætum clamorem, & Pompeiani ululatū sustulerunt: atque hi quidem, quasi unā cum suis uicti, statim Messanam petierūt. Cæsar autem eos qui uicti ad terram efferebantur, excepit: ac ipse in mare progressus, omnes naues quæ in paludes eiectæ erant, combussit, ut iam neque nauigantibus securitas esset, hos enim Agrippa cædebat, neque ad terram appellentibus, quos Cæsar interficiebat: ita perpauci Pompeiani fuga elapsi, Messanam sese corripuerunt. In hoc prælio captus Demochares seipsum interfecit, Apollopphanes naui sua integra etiamnum cum posset effugere, ad Cæsarem se cōtulit, quod idem cum alijs non pauci, tum Gallus etiam, omnesque eius equites, & pedites aliquot fecerunt. quæ non minima causa fuit Pompeio, ut desperatis rebus de fuga cogitaret. Itaque filia, amicisque & pecunijs, cæterisque rebus preciosis in naues superstites, quæ essent quam maxime agiles, collocatis, noctu abiit, nemine insequente: quia & clanculum discedebat, & Cæsarem continuo ingens tumultus exceperat. Lepidus enim Messanam profectus, receptusque, incendio ac direptione urbem uastauerat. quò cum Cæsar celeriter inhibendi eius causa aduenisset, urbe relicta propter metum, in colle quodam munito castris factis, Cæsarem culpauerat, recensitis omnibus eius iniurijs, reposcensque ea omnia, quæ à coniuratione prima sibi data fuerant, & Siciliam quoque sua opera subactam sibi uendicās. hæc Cæsari obiecerat, & missis suorum nonnullis, eum ad disceptationē prouocabat. Habebat autem secum eas copias, quas ex Africa adduxerat, omnesque eos qui Messanæ remanserāt: hi enim simul atque Lepidus Messanam uenit, & spem nouarum rerum ostendit, sese ei adiunxerāt. Cæsar ad obiecta nihil respondens, ac omne ius in se armisque, quibus Lepido præstabat, ponens, statim cum paucis quibusdam in Lepidi castra aduenit, sperans se eum repentino aduentu, hominem alioquin parum strenuum, perterrefacturum, eiusque milites sibi adiuncturum. Admissus autem, quòd propter suorum paucitatem uidebatur pacificum aliquod acturus, cum nō ex sententia Lepidi militum esset locutus, ad iram hi concitati, impetū in eum fecerunt, Cæsarianisque aliquot caelis, ipse Cæsar suis properato subuenientibus periculū euasit. Quapropter post cum uniuerso suo exercitu aduersum eos profectus, in castris obsedit: milites Lepidi cum metuerēt ne ui caperentur, etsi Lepidum reuerentes publicè nihil mouebant, tamen priuatim ab eo sensim ad Cæsarē descuerunt. Lepidus igitur eorum defectione adactus est supplex pullo uestitu ad Cæsarem uenire, eiisque principatus prorsus adeptus, uitaque in Italia non sine custodia cōcessa est. Equites & Senatores, qui Pompeio fauissent, supplicio affecti, paucis exceptis. Legionarios milites ingenuos Cæsar in suas legiones adscripsit, seruos dominis reddidit, ut pœnas darent: qui non inueniebant dominos suos, in crucem acti. Vrbes quæ ultrò deditionem faciebant, ueniam inuenerunt: in eas quæ resistebant, uindicatum est. Hæc agentem Cæsarem, militum suorum seditio excepit. Hi multitudine sua elati, pericula & spes sibi propositas reputantes, præmia immodica petebant,

Democharis mors.

Apollopphanes et Gallus Cæsari se coniungunt.

Fuga Pompeij.

Lepidi et Cæsaris rixa.

Lepidus Cæsari se dedit, et imperio deturbatur.

Seditio militum Cæsaris.

ac colloquētes inter se poscebant singuli ea quę animo destinauerant: cum eos sermones frustra serere se uiderēt, (Cæsar enim eos nihil iam curabat, quia nullus supererat hostis) tumultuati sunt, ac ipsi Cæsari à se exanclatas ærumnas recensuerunt, promissaq; eius commemorauerunt: minis crebrò adiectis, uel inuitum eum sperantes in ipsorum potestate futurum. Cum nihil obtinerent, cum ira atque clamore immoderatis missionem postulauerunt, non quòd eam cuperent, (erant enim plerique integra adhuc ætate) sed quòd iam bellum contra Antonium futurum præuidentes, existimabāt si se à signis eius discessuros minitarentur, fore ut ea impetrarent, quæ alioquin frustra poposcerant. Sed ne hac quidem uia successit. Nam Cæsar, et si satis compertum sibi erat de bello futuro, & eorum consilia intelligebāt, tamen non concessit eis: ita iudicans, non debere principem præter animi sui sententiam quicquam agere coactum à militibus: quibus si semel morem gessisset, statim eos alia quę postulerent inuenturos: proinde simulans se eorum petitionem æquam iudicare & humanam, primùm eos exauctorauit. quibus bello Mutinensi contra Antonium usus erat: deinde instātib; reliquis, omnes quoq; alios qui decennio meruissent: ad inhibēdos autem cæteros dixit se nullo eorum quos missos fecisset, posthac usurum, uel maxime id flagitante, neq; ijs omnibus ea quæ promiserat representaturum, aut agros daturum: sed his tantum, quos primò dimisisset, & reliquorum dignissimo cuique. quo dicto effecit, ut nihil præterea milites dicerent, sed ipsum studiosè obseruarent. Itaque singulis quingentos denarios nauali prælio uictoribus etiam coronam ex olea dedit, ipem quoque fecit cum alijs, tum centurionibus, quasi eos inter Senatores in sua quenque patria adscripturus: inter alios honores legatis suis exhibitos, Agrippam aurea corona rostrata donauit, quod neque antè, neque post eum contigit ulli: estq; deinde Senatusconsulto statutum, ut quoties triumphans aliquis coronam lauream ferret, ipse nauali hac uteretur. Ita militibus suis placatis, pecuniam statim, agros paulò post id tempus Cæsar dedit. ac cum ager publicus non sufficeret, alios etiam coemit: multos uerò à Campanis ijs, qui Capuam colebāt, quorum urbs colonis multis indigebat: ijsq; aquam Iuliam, & Cnosiam (regionis hoc nomen est) precij loco dedit, quibus ij maxime lætantur. Sed hoc postea temporis factum est: tunc uerò Sicilia constituta, per Statilium Taurum utramq; Africam citra negociū recepit, Antonioq; æqualem nauium numerum pro amissis remisit. Eodem tempore seditio in Hetruria coorta, statim hac audita eius uictoria, sedata est. Romæ autē Cæsari laudatio unanimi consensu, statuæq; primus locus in consessu, arcus trophæo ornatus, utq; eques in urbem intraret, semper lauro coronaretur, ac die ea qua uicisset, qua feriæ anniuersariæ essent, in æde Iouis Capitolini cū coniugibus & liberis epularetur, statim post uictoriam decretum est. (Eam uictoriam primus annunciauit miles quidam ex ijs qui tum ad urbem erāt, furore deū alicuius correptus ea ipsa die, isq; multis alijs & dictis & factis, tandem in Capitolium se proripuit: gladiumq; quasi eo posthac opus non habiturus, ad pedes Iouis deposuit. Deinde alij quoq; qui prælio interfuerant, missi ad hoc à Cæsare) posteaquam uerò ipse Cæsar aduenit, aduocato in concionem extra pomerium populo, sicut moris erat Romani, res gestas à se exposuit, eorum quæ decreta erant, quædam recusauit: pensionem quæ ex professione census imposita fuerat, ac si qua alia in publicum conferri ante tempus belli ciuilis huius iussa, adhuc debebantur, remisit: ue-

Agrippa corona
nauali dona-
tus.

Cæsar Africa
potitur.
Seditio in He-
truria.

Cæsar Romanis
reuersus quæ
egerit.

ctigalia

etigalia nonnulla abrogauit: Pontificatū Lepidi sibi oblatum non accepit,
 (neq; enim licebat eum uiuo alicui adimi) tum uerò longè plura in eius ho-
 norem decreta facta sunt. Iam enim non deerant, qui hunc sermonem disse-
 minarent, Cæsarem ea propterea magnificentiā tunc usum esse, quo Anto-
 nium ac Lepidum inuidiā hominum obijceret, & causam eorum quæ iniu-
 ste prius acta fuerant, in eos solos conferret: alij dictitabāt, quia satisfactum
 iri sibi de his debitīs nullo modo sciret, uoluisse eum ex inopia ciuium gra-
 tiam sibi bonam sine ullo damno suo captare. Porro autem decretum fuit
 Cæsari, uti in publico habitaret, (Aream enim in Palatino emptā à se do-
 mus sibi ædificandę causa, quòd esset de cœlo tacta, consecrauerat, & Apol-
 lini dedicauerat) ut neq; uerbo eum quisquam, neq; reladeret: qui læsisset,
 obnoxius ei poenæ esset, quæ Tribunū plebis uiolanti dicta est, in subse-
 līs Tribunorum plebis Cæsar adsideret. Hæc Senatus tum Cæsari tribuit.
 Valeriū uerò Messalam, quē antè inter proscriptos Antonius morti desti-
 nauerat, Cæsar inter augures, numerum etiam eorum augens, adscripsit. V.
 ticensibus ciuitatem dedit: edixitq; ne quisquam nisi Senator qui cum ma-
 gistratu esset, purpurā gestaret, quam iam uulgò sumi uidebat. Eodem tem-
 pore neq; Aedilis quisquā fuit. nam quibus conferri is magistratus debe-
 bat, ij paupertate ab eo detinebātur, ideoq; munera Aedilium Prætores, &
 Tribuni plebis obiuere: neque præfectus urbis ad serias creatus fuit, sed
 Prætores quidam eius officium peregerunt: reliquas res nō Romæ modò,
 sed per totam Italiā isto, ac diu etiam sequēti tempore C. Mæcenas eque-
 stris dignitatis uir administrauit. Cæterum Sex. Pompeius Messana profe-
 ctus, insectationem metuens, proditiōis que suos comites suspectos ha-
 bens, cum eis dixisset, se per altum uela daturum, extincto igne, quo naues
 prætoriæ reliquis prælucere solent, ut subsequi certius possint, oram Italiæ
 legit: hinc ad Corcyram, ac deinde in Cephalleniam traiecit, ibiq; alios ad
 se recepit, fortè eò tempestatis ui eiectos: quibus conuocatis, habitu depo-
 sito militari, exposuit fore, ut si unā omnes manerent, neq; satis mutuo sibi
 prodesse, neq; latere possent: sin dissipati hinc inde essent, facilius diffugitu-
 ros. ideoq; monuit, ut quisq; seorsim suæ salutis rationes iniret. Cui admo-
 nitioni cum pleriq; obtemperantes, alij aliò discessissent, ipse cum reliquis
 in Asiam transmisit eo animo, ut se statim Antonio adiungeret. Sed cum
 Lesbū uenisset, ibiq; audiret Antonium in Medos expeditionem fecis-
 se, inter Cæsarem autem & Lepidum bellum extitisse, in ea insula hyeman-
 dum sibi statuit, Lesbij eum propter patris memoriā libentissimè & reci-
 piētibus, et detinētibus. Verū cum percepisset Antoniū in Media aduer-
 sam fortunam sensisse, C. uerò Furnium Asiæ eo tempore præfectū parum
 amicè erga se affectum expertus esset, spe concepta in Antoniū imperiū suc-
 cedēdi, cum & ex Sicilia & aliunde multi ad se uenirēt, partim paternę glo-
 riæ opinione, partim uictus inopia exciti, his permotus, imperatorio habi-
 tu resumpto ad occupandam continentem oppositam se accinxit. Interim
 Antonius cum in sociorum euasisset terram, actis Pompeij cognitis, ei si ab
 armis discessisset, ueniā ac amicitia promisit. Pompeius cum ita facturum
 se esse rescripsisset, Antonio propter acceptā calamitatē, & quòd is statim
 in Aegyptum abiret, contempto, in instituto suo perrexerit, & cum Parthis
 de societate per internūcios egit. Qua re cognita Antonius ab itinere suo
 quidem nō reflexit: M. uerò Titium, qui quondam ad se à Sexto Pompeio
 descuerat, cum classe contra ipsum misit: qui cum futurum hoc animaduer-
 tisset,

*Domus publi-
ca Cæsari de-
creta.*

*Valerius Mefa
sala Augur fit.
Vticensibus ci-
uitas data.
Purpuram ges-
tare.
Magistratus
intermissi.*

*Mecenas.
Sexti Pompeij
fuga, & consti-
lia.*

*Antonius quæ-
se Sexto Pom-
peio præbuc-
rit.*

M. Titium.

Sextus Pompeius capitur, & necatur.

Antonio honores à Cesare tributi.

Ventidij in Parthos strategema.

Chaunæus.

Ventidius Parthos vincit.

Pacorus cadit.

tisset, sibiq; metueret (neque enim paratus adhuc satis erat) ea loca petijt quâ maximè effugere posset. Verùm Nicomediæ depræhensus, pacem per legatos petijt, spem eius impetrandæ in beneficio quo Titium ipse quondam affecerat, positam habens: Titius pacem se ei, nisi nauibus et copijs omnibus sibi traditis, cōcessurum negauit. Proinde Pompeius desperata à mari salute, apparatu grauiori in naues cōiecto, ijsq; accensis, in mediterraneâ contendit: quem insecuti Titius ac Furnius, Midaij (Phrygiæ oppidū hoc est) depræhenderunt, circumdatumq; in suam potestatem uiuum redegerunt. Antonius certior ea de re factus, ira permotus, confestim eis per literas mandauit, ut interficerent Pompeium: paulo post poenitentia captus, salute eum donari iussit. Atqui cum priorem tabellarium posterior præuenisset, Titio posteriores eæ literæ sunt redditæ, quibus necare Pompeium iubebatur, easq; uel scriptas omnino posterius esse ratus, aut cognita quidē rei ueritate, fidem tamen habere nolens, ordinem literarum ut sibi redditæ erant, non sensum secutus est. Ita Sextus Pompeius mortuus est, L. Cornificio & Sexto alio quodā Pompeio Consulibus, eiusq; mortis causa Cæsar, ludos equestres exhibuit, Antonioq; currū apud rostra, & statuas in templo Concordiæ posuit, potestatemq; dedit ibi cum coniuge & liberis cōuiuandī, sicut antè sibi decretum fuerat. Nam adhuc fingeat se eius esse amicū, eumq; de Parthica clade cōsolatus est, inuidiamq; aduersus se uictoriæ suæ, & honorum ob eam decretorum nomine obortam exposuit. Porro autem Antoni & barbarorum res ita habēt. P. Ventidius cum Pacorum exercitū colligere, et in Syriam p̄ficisci audisset, in metū peruenit, cum neq; urbes essent adhuc cōstitutæ, & exercitus in hybernīs etiānum dispersi: utq; & moram Pacoro iniiceret, & tarditati suarū copiarū mederetur, regulū quendā Chaunæum notum quidem sibi familiariter, sed quem certò sciebat Parthis magis cupere, cū alioquin tāquam fidissimum sibi in honore habuit, tum consiliū quoque nonnullis in rebus ab eo petijt, ita ut citra suum tamen detrimentum ei hanc de se opinionem præberet, quasi conscium eum suorum arcanissimorum consiliorum faceret, eò re deducta, simulauit metuere se, ne Barbari consueto suo Euphratis transitu, qui est apud urbem Zeugma, omisso, alia uia infra eum locum flumen transirent, quod hīc campi Parthis, ibi uerò colles sibi commodi essent: idq; & persuasit Chaunæo, & per eum etiam Pacorum decepit, ita ut campestri itinere (qua Ventidius finxerat se eum nolle uenire) prolixiori delecto, spacium copias suas cogendi Ventidio daret. Porro Ventidius ita paratus, Pacorum in Syria Cyrrhestica prælio uicit. Nam cum & passus esset Parthos fluuiū transire, neq; secundum transitum eos adortus esset, in eam ipsos opinionem adduxerat, ut effœminatos ac imbecilles esse Romanos iudicantes, castra quoque eorum quanuis edito loco posita aggrederentur, spe ea primo impetu capiendi: uerū à Romanis repentina eruptione facta, non magno labore per decliue depulsi (equites enim erant) deinde fortiter quidem pugnantes (& erant pleriq; grauis armaturæ) tamē improviso hostium incursu perturbati, ac superati à legionibus Romanis sunt, maximè funditoribus uictoriam adiuantibus, qui eminus uiolentis ictibus Barbaros impetentes summo perē affilgebant. Pacorus quoq; in ea pugna cæsus, maximum attulit suis damnum. quem simul atq; Parthi cecidisse uiderunt, pauci pro eius cadauere alacriter certauere: quibus ipsis quoq; concisis, reliqui omnes cesserunt, ac partim per pontem domum cōfugere conati, præuenti ab hostibus perierunt, partim

partim in Commagenem ad Antiochum profugerunt. Ventidius Syriam, quæ suspensio animo euentum belli expectabat, (nam iusticiæ ac clementiæ nomine Pacorum Syri summo amore prosequiebantur, ita ut maiori nulum unquam regem) circum urbes misso Pacori capite cum facile pacuisset, contra Antiochum duxit, eo obtento, quod is ei seruos nō deditisset: re autem uera, pecuniæ, quam plurimam Antiochus possidebat, spe potiūde. Hoc agenti ei Antonius subito superuenit: ac non modò non gauisus est, sed inuidit etiam ob rem proprio ductu præparatam: & quamuis sibi propter utrunq; factum Ventidij & supplicationes & triumphus erant decreti, tamen eum & officio suo detrulit, & neque tum, neque deinceps ulla in re opera eius usus est. Romæ autem Antonio hæc decreta sunt, tum ob eius eminentiā, tum secundum leges, quia ea prouincia ipsius fuerat: nihilominus tamen Ventidio quoq; eadem concessa sunt, quia uidebatur Crassī calamitatem Pacorus abunde compensasse, præsertim cum eadem anni die utraq; res euenisset. Sed ut Ventidius solus uicerat, ita solus quoque triumphauit de Parthis, (Antonius enim ante q̃ triumphare posset, periit) eaq; res, & fortunæ opus mirum, auxere gloriā Ventidij: quippe olim in triumpho Pompeij Strabonis cum alijs captiuis ductus, primus postea temporis de Parthis inter Romanos triumphum duxit. Antonius porrò tunc Antiochum aggressus, Samosatisq; obseßum oppugnauit: sed cum nihil proficeret, & tempus frustra cōsumeretur, suspicareturq; milites ob affectū ignominia Ventidiū animo à se esse alieno, clanculū de pace cum Antiocho egit, ut recedere honestè posset: nimirum ipse non plures duobus obsides, ac ne hos quidem illustres, neq; eam quam poposcerat pecuniam accepit: Antiocho concessit, ut Alexandrum necaret, qui prius ab eo ad Romanos transfugerat. His actis Antonius in Italiam cursum instituit. C. autem Sosius Syriæ & Ciliciæ ab Antonio præfectus, Aradios hætenus oppugnationem perpeßos, fameq; & morbo confectos subegit: Antigonom, qui præsidium Romanum quod apud se erat, occiderat, prælio uictum, Hierosolymis (eò enim confugerat) uī expugnauit. Iudæi, ut est gens ea iræ, si semel ea correpta fuerit, acerbissimæ, multa ac grauiā mala quidem ij Romanis intulerunt, longè tamen plura passi sunt: capti enim ab his sunt priores quidem illi, qui pro templo Dei sui propugnabant: post reliqui etiā Saturni diē, quam tanta religione festam agunt, ut hi qui prius cum templo erant capti à Sosio, instante diē ea à Sosio uentam exorauerint, ac in templum adscendentes, cum reliquis rem sacram pro more peregerint. Sosius Herodi regno Iudæorum concessio, Antigonom cruci alligatū (quo supplicio nullus unquam rex à Romanis erat affectus) flagris cecidit, ac deinde iugulauit. Id factum Claudio & Norbano Consulibus Anno insequenti, nihil memoratu dignum à Romanis in Syriā actū est. Nam Antonius in Italiam eundo, ac inde reuertendo totum annum exegit: Sosius Antonij, non suam gloriam aucturus, metu inuidiæ iræq; eius, ita id tempus consumpsit, ut non quomodo re aliqua egregiè gesta Antoniū offenderet, sed quomodo ociatus eius gratiam iniret, cogitauerit. At Parthi ipsi nemine laceßente nouum bellum ingens mouerunt, idq; hac occasione. Orodes rex Parthorum cum & senectus eum, & Pacori luctus cōficeret, uiuus adhuc regnum Phraati filiorum ætate maximo tradidit: is regno accepto, omnium se mortalium sceleratissimum gessit. Nam & fratres suos ex Antiochi filia natos, se & uirtute, & materno genere præstantiores, dolo necauit: & Orodem ipsū

Syriam Ventidius recipit.

Antonij inuidia in Ventidius.

Ventidij triumphus de Parthis.

Antonij cum Antiocho pactum.

Alexandri mors.

Sosius Aradios et Iudæos subigit.

Herodes regno Iudæorū preßtus.

Antigonus supplicio afficitur.

Phraates regno Parthiæ potitus quam impiè se gesserit.

*Moneses ad
Antonium con
fugit.
P. Canidij Craf
sires cōtra Ibe
ros et Albanos
gesta.*

*Antonius falsa
ciam Parthis
struit.*

*Antonius ab
Armenia rege
inductus, bellū
Medie infert.*

*Oppius Statia
nus.*

*Praasporum
obsidio.*

*Romani cum
Statiano à Par
this cæsi.*

*Polemoca
ptus.*

*Armenie rex
in Romanos
perfidus.*

*In Praasporo
rum oppugna
tione Antonius
quæ egerit.*

psum indignè id ferentem occidit: ac pòst etiam nobilissimum, quemque, ac præterea tam multa flagitiosè egit, ut primorū permulti ab eo partim alio, partim ad Antonium, in quibus etiam fuit Monæses, concesserint. Euenit hoc Agrippa & Gallo Cōs. Reliqua hyemis parte, Gellio & Nerua Consu libus, P. Canidius Crassus in Iberos exercitū duxit: uictumq; pugna regem eorum Pharnabazum ad societatem belli compulit: ac cum eo in Albaniam progressus, uictam eam gentem, & regem eorum Zoberem similiter sibi adiunxit. His, & Monæsi fidens Antonius, (is enim se ducem belli futurū, ac sine ullo labore plerasque Parthiæ partes occupaturum promiserat) bellum Parthicum Monæsi gerendum iniunxit: atque inter alia præmia ei trium Romanis subditarum urbium reditus fruendos usque ad finem belli concessit, regnumq; Parthiæ promisit. Phraates cum eius rei causa sibi metueret, præsertim quia fugam Monæsis Parthi molestè ferebant, legatos ad Monæsem misit de pace, summisque pollicationibus ut retrò cederet persuasit. Quod cognitū etsi, ut par erat, itomachum Antonio mouit: tamē Monæsem, quē in sua adhuc potestate habebat, nō occidit: (quia id fecisset, neminem Barbarum deinceps ad suam amicitiam accessurum putabat) sed fraudem contra hostem struens, eum dimisit, tanquam eius opera cum Parthis amicitiam facturis: misitq; cum eo legatos ad Phraatem, qui uerbis pacem componerent, siquidem rex signa & captiuos, quæ Crassi calamitate Parthi ceperant, Romanis reddidisset. Sperabat autē se regi spe pacis imparato superuenturum. Ipse interim ad bellum se comparans, usq; ad Euphraten processit, existimans eum nullo præsidio teneri, quod ubi eo loco uidit diligentissime positum, auerso inde itinere, in Armeniam statim ire instituit, ad bellum Artaxasdi Medorum regi faciendū, ab Artaxasde Armeniæ maioris rege, inimico eius, impulsus: cumq; intelligeret regē Mediæ ad opem Parthis ferendam procul domo abiisse, impedimentis ac parte exercitus cum Oppio Statiano relictis, subsequiq; se iussis, ipse cum equitibus ac peditatus optima parte festinatō profectus est, sperās se primo impetu omnē Mediam subacturum: cumq; ad Praaspa (regia hæc est Mediæ) uenisset, aggere iacto ea oppugnare cepit. Sed Parthus ac Medus cū id cognouissent, laborare eum frustra in oppugnanda urbe ualidis muris, ac multis defensoribus munita passi sunt: ipsi uerò Statianū in itinere fatigatū improuiso adorti, ad unū omnes qui cum eo erāt, conciderūt, solo Polemone Ponti rege capto, ac pecunia data dimisso. Fuit autē hoc barbaris factū facile, quia Armeniæ rex ei pugne non intererat: qui cum, ut autores sunt quidam, posset Romanis subuenire, non modò id fecit, sed ne ad Antonium quidem, uerū in regnum suum discessit. Antonius etsi ad primum Statiani nuncium festinārat, ut suis auxiliū ferret, tamen tardius uenit, ac præter mortuos neminem inuenit. Itaq; tamen clade hac terrebatur, tamen quia nemo barbarorum sibi occurrebat, censens eos propter metum aliquò abiisse, animum resumpsit: ac non multò pòst cum eis congressus, funditorum opera (quorum magnus erat numerus, iaculaq; ipsorum sagittis hostium longius procedebant, ita ut armaturæ quoq; grauis miles ab ijs tutus non esset) in fugam eos coniecit: sed propter celeritatem equitandi barbarorum, non magnam stragem eorum edidit. Porro iterum Praasporum oppugnationem aggressus, hostibus quidem (cum & præsidium eum magna uire repelleret, & qui foris erant hostes, cōgrediendi facultatem non darent) damni nihil admodum intulit: suorum autem permultos in quærendis ac supportandis com meatibus

cōmeatibus amisit, multos ipse supplicio affecit. Nam initio quidem, cum cibaria ex uicinia Romani haberent, & obsidioni urbis, & cōmeatibus parandis facile suffecerant: postquā autem propinquis omnibus absumptis, milites frumentatum longius abire opus habuerunt, eueniebat ut si pauci emitterentur, non modò nihil apportarent, sed ipsi quoq; perirent: sin multi, oppugnatoribus nudabantur Praaspa, ac barbaris erumpentibus multi milites, multā machinæ Romanorū perdebant. Igitur Antonius omnibus suis militibus hordeū pro frumēto dedit, & de quibuscūq; decimū quēq; ad supplicium sorte legit: omnino autem cum uideretur alios in obsidione habere, ea patiebatur quæ obsessis usu uenire solent. Nam & oppidani diligenter tempus eruptionibus idoneum obseruabant: & qui foris erant, Romanos, sicubi dispersos intelligerent, celeriter eos adoriendo, ac statim se recipiendo, plurimum uexabant: frumentatores uerò in pagos exire illæsos sinentes, in reditu palantes subito inuadebant. Cum nihilominus obsidionem Antonius produceret, ueritus Phraates ne si ea diutius cōtinuaretur, Antonius uel per se, uel auxilio etiam aliquo auctus, eam incommodo aliquo afficeret, subornatis qui eum ad pacem à se petendam spe eius facile impetrandæ permouerent, cum Antonius persuaderi id sibi passus, legatos eius rei causa ad ipsum misisset, aurea sella sedens, ac neruum arcus pulsans, multisq; uerbis in Romanos inuectus, tandem pacem ea cōditione promisit, ut continuò exercitum abducerēt. Hoc audito Antonius cum & fastum regis metueret: & si discessisset aliquò, pacem se habiturum crederet, à Praaspis recessit, operibus, quæ ad oppugnandā urbem fecerat, tanquam in sociorum terra iam uersans, integris relictis. Sed enim dum pacis compositionem expectat, interim Medi opera incendunt, ac aggeres difficiunt: Parthi autem pacis mentione omiſsa, eum subito adorti, multis ac magnis incommodis afficiunt. Itaq; se deceptum intelligens, nō ausus præterea legatos mittere, cum neq; tolerabiles iam pacis conditiones latum iri putaret, & in mœrorem cōiungere milites frustra tentata pacificatione nollet, properādum in Armeniam, quoniā semel castra mouisset, sibi statuens, aliāq; uia (qua enim uenerat, eam sibi omnino interclusam opinabatur) ingressus, cum exercitu extrema mala pertulit. Nam & regionū imprudentia ipsis oberat, & barbari angustijs præoccupatis, fossis, operibusq; transitum obstruebant, aquationem ubiq; difficilem reddebant, pabulatione arcebant: ac si quando erat fortè per commodiorem aliquem locū iter faciendum, falsis nuncijs summissis eos ab his deterrebant, tanquam ab hostibus insiderentur: in loca autem quā suas ipsi insidias collocassent, auertebāt. his incommodis, ac fame multi perierunt, iamq; ad hostem perfugere ceptum est: ac nisi perfugas Parthi in reliquorum conspectu sagittis confecissent, uidebantur omnes ad barbaros transituri, sed Parthorum crudelitas eam defectionem inhibuit. Hoc quoq; ipsis fortuna interitus sui effugium dedit: Cum aliquando in insidias incidissent, ac frequentibus sagittis peterentur, repente clypeis constipatis testudine effecta, sinistro genu in terram procubuerunt. Barbari autem, qui nihil unquā huiusmodi uiderant, putantes eos propter uulnera concidisse, ac iam simul omnes posse concidī, proiectis arcubus ab equis desiluerunt, acinacibusq; nudatis ad cædendum eos accurserunt. Tum Romani consurgentes, signo dato, phalāgemq; unā explicantes, singuliq; proximū hostem à fronte adorti, armati inermes, inopinantes parati, sagittarios legionarij, barbaros Romani, tanta clade affecerūt, ut reliqui

Supplicium militare.

Antonius spe pacis à Phraate deceptus, obsidionem soluit.

Romanorum in Armeniam recedentium miseria.

Testudo militaris, Romanos ab extrema pernicie defendit.

*Testudinis mi-
litaris descri-
ptio ac usus.*

liqui statim discesserint, neque unquam postea insequuti ipsos sint. Porro testudo talis est, & hoc modo fit. Impedimentis, & levis armaturæ militibus, equitibusque in medio exercitus collocatis, gravis armaturæ pedites, hi qui oblongis clypeis cauis, ac in more tubi incuruatis utuntur, in extremis partibus quasi tegularum loco ponuntur, ita ut foras obuersi cum armis suis reliquos ambiant. Cæteri qui lata gestant scuta in medio conferti, ea supra se & reliquos omnes tollunt, ita ut nihil aliud quam clypei à tota phalange conspiciantur, omnesque propter densitatem ordinum à telis protecti sint: est enim hæc clypeorum densatio adeo firma, ut & super ea ingredi aliquot homines possint, & equis eadem, uehiculisque ferendis est, si in cauo ac angusto loco constipetur. Hæc figura est illius ordinis, nomenque testudinis propter firmitatem, ac quod tam egregie exercitum cõtegat, inuenit. Vsus porro eius duplex est. Nam aut in oppugnando aliquo loco facta testudine succedunt ad murum, ac sæpenumero ad ipsum murum quosdam ea attollunt, aut à sagittarijs circumdati, omnes genu nituntur simul, equi etiam (nam hos quosque se in genua inclinare adiuu faciunt) opinioneque de se tanquam confectis præbita hostibus, accedentibus eis, repente, nec sine terrore eorum, insurgunt. Antonius hostibus præterea non urgentibus, frigore magnoperè conflictatus est. Iam enim hyems inierat, & montes Armeniæ (per quos solos facere iter tutò poterat) nunquam non glacie integuntur: ac tum maxime eos uulnera, quæ multa acceperant, molestabant. Idcirco multis mortuis, multis ad bellum inutilibus redditis, Antonius quia non ferebat hæc singula audire, interdixit ne quis tale sibi quicquam annuntiaret: regi autem Armeniæ, quam ei quod se deseruisset, succederet, ac ulcisci eum in animo haberet, ab-
blanditus est, ac demeruit, ut ab eo pecuniam ac alimenta acciperet: denique cum neque ulterius ferre iter milites, præsertim hyberno tempore, possent, & alioquin frustra essent hæc ipsis miseriæ tolerandæ, cum statuisset ipse parua interiecta mora in Armeniam redire, regem adulando ac pollicitando identidem permouit, ut sibi in suo regno hyemandi potestatem faceret, uere iterum contra Parthos ducturo exercitum. Allatæ sunt ei etiam à Cleopatra pecuniæ, ex quibus centenos quadragenos sestertios singulis legionarijs, ac reliquis ratam portionem diuisit: & cum eæ pecuniæ non sufficeret, ex suis facultatibus reliquum addidit, Cleopatram suos etiam sumptus acceptos referens. multum enim ei etiam amici contulerunt pecuniæ, multum à socijs exegit. His actis Antonius in Aegyptum abiit. Romæ etsi nihil horum quæ acta fuerant, ignotum esset (non quod ipse ueritatem perscripisset, solitus omnes acceptas clades occultare, aut de ijs contrarium, quasi re feliciter gesta, scribere, sed quia famam, sicut habebat, ipsam annuntiabat. Cæsarque & qui cum eo erant, diligenter & explorabant omnia, & diuulgabant) tamen publice ea non sunt indicata: quinimò sacrificatum etiam est, & dies festi acti. Quia enim adhuc Cæsar contra Pompeium bellum gerebat, neque conuenienter, neque opportu-

*Antonius in
Armeniam ue-
nit, utque regem
demulserit.*

*Militibus pecu-
niam diuidit.*

*Antonius ut
prouincias Ro-
manas regulis
scribuerit.*

ne ea palam proponi poterant. Antonius his ita actis, Amyntam, qui scriba Deiotari fuerat, Galatiæ principem constituit, Lycaoniæ, Pamphyliaque partibus quibusdam adiectis: Cappadociæ eiecto Ariarathæ, Archelaum, cuius genus paternum deducebatur ab Archelaïs, qui contra Romanos belligerauerat, mater autem ei erat scortum Glaphyra. Hæc tamen ciues eo minus uitio dederunt Antonio, quod de alieno liberalis fuerat. Cleopatram autem nomine magnoperè culpatus est, quod & liberos ex ea suscepisset, prius gemellos Alexandrum & Cleopatram: deinde Ptolemæum, Philadelphum cognomine

mine: quodq. multas Arabie, Nabateę, Ituręaq. (Lyfanią enim quem regem eorum fecerat, inſimulatum quod ſtuderet Pacoro, necauerat) Phœnicęsq. & Palæſtinę, ac Cretę partes, & Cyrenen quoq. ac Cyprum ipſiſq. donauit. Anno ſubſequēte, Pompeio & Cornificio Conſulibus, bellum regi Armenię facere inſtituit, haud parum ſpei in rege Medię ponens, qui Phraati ſuccenſens, quod neq. prædę magna parte, neq. alio honore eſſet præditus ab eo, cupiensq. Armenię regem ulciſci propter inductos ſibi ab eo Romanos, Polemone ad ſe miſſo, amicitiam ac ſocietatem ſuam ambiebat: quare adeo delectatus eſt Antonius, ut in ita cum Medo pace, præmiũ legationis Polemoni Armenię minorem poſtea dederit. Proinde Armenię regem primò in Aegyptum tanquam amicum euocauit, ut ibi deprehenſum ſine labore occideret. Cum autem is dolum ſuſpicatus non ueniſſet, rationes eum aliter decipiendi inuiuit. neque enim iram contra eum palam ferebat, ne eum ad bellum excitaret. Igitur tanquam iterum contra Parthos proſecturus, quo imparatum Armenium inueniret, ex Aegypto abiit. In itinere autem cognito Octauiam Roma aduenire, in Aegyptum reuerſus eſt, ſtatim eam domum redire cum iuſiſſet, ac dona eius cum alia, tum milites, quos in hunc finem ea à fratre ſuo petierat, accepit: atque ita deinde magis adhuc amoris & impoſturi Cleopatrę ſeruiuit. Interim Cæſar Pompeio mortuo cum res Africę compositione indigerent, in Siciliam uenit, inde in Africam tranſmiſſurus: ſed ibi tempeſtate detentus, quo minus deinde trañceret, hanc cauſam habuit. Saluſi & Tauriſci, Liburniq. & Iapydes, cum iam antè in Romanos haud mediocriter iniuri fuiſſent, ac ſtipendio quod pendere debebant, non ſoluto, etiam in finitima inualuiſſent, eaq. maleficijs infeſtaſſent, tum apertè propter Cæſaris abſentiã rebellauerāt. Ea propter Cæſar ex Sicilia reuerſus, ad bellũ contra eos ſe parauit. In eo apparatu cum nonnulli quibus miſſio militię facta fuerat, tumultuarentur, ac quia nulla præmia accepſſent, iterum ſtipendia merere uellent, omnes in unam legionem eos conſcripſit, ut à cæteris ſegregati, neq. corrumpere alios, & ſi quid mouere noui inſtituiſſent, ſtatim deprehendi poſſent: cumq. ne ſic moderatè ſe gererent, paucos ex ipſis, qui natiuerant maximi, in Galliam in coloniã dimiſit, ſperans reliquos etiam idem ſperantes quieturos: & cum nihilominus fremerent, in quosdam eorum exemplum ſtatuit: irritatos reliquos eo facto quaſi alius rei cauſa conuocauit, circumfuloq. exercitu, arma eis ademit, & exautorauit. Hi cum ſimul & quam parũ ipſi poſſent, & Cæſaris magnanimitatem cognouiſſent, mutauerunt ſententia, multis precibus à Cæſare impetrauerunt, ut inter milites denuò recipereſſent. Cæſar, quod & militibus indigebat, & metuebat ne eos Antonius ſibi adiungeret, ueniam dedit, eorumq. deinceps operarius eſt in omnibus rebus optima. His actis, alijsq. ad alios populos ſubigendos miſſis, Iapydas ipſe bello petijt: quorum eos, qui citra mōtes haud procul à mari habitabat, non omnino difficulter in ſuam poteſtatem redegit, qui uerò montes, & ultra eos incolebant, eos non ſine maximo labore perdomuit. Hi Metulo maxima ſua urbe occupata, Romanos oppugnantes multoties repulerunt, machinas multas combuſſerunt, Cæſarem ipſum à lignea turri quadam murum conſcendere conatũ grauiter ſauciauerunt: tandem cum nihilominus propoſitum urgeret, copiasq. euocaret, ſimulantes ſe pacem facturos, præſidium in arcem acceptum noctu interfecerũt, ædes ſuas incenderunt, ſeipſos, ac quidam etiam uxores & liberos ſimul occiderunt,

An. V. C. 719.
Antonius bellũ
contra Armenię
regem molis,
amicitiã cum Medo iungit.

Octauia Antonio dona adfert.

Gentium quãdã Pannoniæ & Illyrico uicinarum rebellio.

Milites turbulentos ut compoſuerit Cæſar.

Cæſar ut Iapydes ſubegeat.

Metulum.

*Cæsar in Pan-
nonios expedi-
tio, & gesta in
ea.*

*Pannonie de-
scriptio.*

*Dio Africa,
Dalmatie, &
Pannonie pro-
uincijs præfuit.*

*Pæones qui
sint.*

*Siscia urbs Pan-
nonie capta à
Cæsare.*

*Colops.
Sauus.*

Tiberij opus.

Menas occidit.

*Fufius Gemi-
nus.*

*Honores Liuiæ
& Octauiæ da-
ti.*

*Cæsar in Bri-
tanniam ire in-
stituit.*

derunt, ita ut nihil prædæ inde ad Cæsarem redierit, cum captiuus etiā paulo post necē sibi ipsis cōsciuerint. Cum ad hunc modū hi perijissent, reliqui in potestatem eius nulla re memorabili gesta uenissent, in Pannonios exercitum duxit, neq̃ læsus quidem ab ijs unquam, neq̃ ullum crimen obijciens, sed militum exercendorum simul, & alienis bonis alendorum causa, omne id iustum esse censens, quod armis potentior contra infirmiore decerneret. Pannonij habitant ad Istrum fluuium à Norico usq̃ ad Mysiam Europæam, Dalmatis uicini: tolerant autem omnium hominum uitam durissimam: nam neq̃ terram, neq̃ aerem felicem habent: neq̃ apud eos oleum, aut uinum, nisi paucissimum, nascitur: neq̃ enim hæc colunt, cum maiorem partem acerrima in hyeme uiuant: sed hordeum & milium & edunt, & potum ex eis conficiunt: cæterum omnium, quos nos quidem nouerimus, hominum fortissimi sunt, nimirum cum nihil uita honesta dignum habeant, ad iram & cædes propensissimi. Quod ego non auditu tantum, aut lectione sed re ipsa cognitum, cum præessem uidelicet ei nationi, scribo. Nam post Africæ præfecturam, Dalmatiæ, quam olim pater quoque meus aliquandiu administrauit, & Pannoniæ superiori præpositus fui: unde hæc quæ scribo, explorata mihi sunt. Nomen autem Pannonibus inditum est ex eo, quod tunicas manicatas ex pannis more suo concisis ac confutis conficiunt: uerum siue ea nominis est ratio, siue alia, certè quidam Græci ueritatis ignari, Pæones eos uocarunt, quod ipsum quidem etiam nomē antiquū est, non tamen istius populi, sed eius qui ad Rhodopem montem, & Macedoniam maritimam (sic enim nostro tempore uocatur) habitant: quapropter ego hos Pæonas, istos Pannonios nominabo, sicuti & ipsi sese, & Romani eos appellant. Enim uero Cæsar in Pannonios profectus, primū à rapinis se continuit, quamuis ij pagos in campestribus sitos deseruerant, q̃ sperabat se eos citra uim sibi adiungere posse: sed cum ad Sisciam accedentem eum læsissent, ira correptus agrum eorum uisit, prædasq̃ quas potuit maximas egit. Cum urbi appropinquasset, incolæ à primoribus persuasi, statim ei se dederunt, & obsides præbuerunt: postea autem portas cum occlusissent, in obsidione habiti sunt, cum & muris ualidis, & duobus navigabilibus fluuijs confiderēt. Fluvius enim Colops ipsa moenia alluens, in Sauus defluit, qui & ipse tum haud procul ab urbe meabat, & nunc totam urbem circumambit, à Tiberio magna fossa eò adductus, per quam rursus in antiquum alueum exit: eo autem tempore cum Colops ipsis moenibus allabere tur, & Sauus haud magno inde spacio præterflueret, intervallum uacuum relinquebatur, quod fossis & palis actis munitum erat. Cæsar itaq̃ nauibus, quas socij ijs in locis parauerant, acceptis, ijs per Istrum in Sauum, atq̃ inde in Colopem subductis, urbem terra simul fluuioque aggressus est, ibiq̃ naualia nonnulla prælia fecit. Barbari enim lintribus paratis, ad pugnam exhibant inq̃ fluuiio inter alios Menam etiam Sex. Pompeij occiderunt, ac in terra quoq̃ Cæsarem fortiter propulsarunt, donec tandem audito quosdam sociorum suorū insidijs exceptos perijisse, animi collapsi deditionem fecerunt. Ita his in potestatem Cæsaris receptis, reliqua etiam Pannonia pacis conditiones accepit. Ibi Cæsar cum exercitus parte Fufio Geminio relicto, Romam redijt: triumphumq̃ sibi decretum in aliud tempus reijciens, Octauiæ, & Liuiæ statuas dedit, utq̃ sine tutore suis ipsarum facultatibus uterentur, sacrosanctæq̃ eodem iure quo Tribuni plebis essent. Cum autem in Britanniam etiam expeditionem, patrem æmulatus, intenderet, iamq̃ in Galliam usq̃

usq; eius rei causa progressus esset ea hyeme, qua Consulatum Antonius iterum, & L. Libo gerebant, Pannoniorum recens subactorum, & cum eis Dalmatarum rebellio exorta est: et Pannonios quidem Geminus, quamuis Tuscia ab ijs eiectus, tamen praelijs aliquot superatos recepit. Salassios autē, & qui eorum rebellionis focij fuerant, Valerius Messala domuit. in Dalmatas autem Agrippa prius, deinde Cæsar ipse exercitum duxit, eosq; plerisque hi multis ac magnis tamen acceptis incommodis (nam & Cæsar uulneratus est, & militibus propter delictum quibusdam hordeum pro tritico datum est, & alij qui ordines deseruissent, decimus quisq; sorte ad poenam delictus) subiugauerūt. contra reliquos Statilius Taurus bellum gessit. Hoc tempore Antonius eadem die & inijt Consulatum, & deposuit, substituto in suum locum L. Sempronio Atriatino: itaq; hunc nonnulli, non Antoniū in enumeratione Consulū recensent. porro autem quærēs rationem, qua minimo labore regem Armeniæ ulcisci posset, misso ad eum Q. quodā Dellio exoleta suo, filiam eius, suo filio Alexandro eam uidelicet matrimonio coniuncturus, multis pollicitationibus interpositis poposcit. postremò repente sub initium ueris Nicopolin Pompeij uenit, eoq; eum ad se exciuit, scilicet ut opera & cōsilio eius in bello Parthico uteretur. Cum Artauasdes insidias esse suspicatus non ueniret, iterum Dellium ad eum misit colloquij causa: ipse interim celeriter ad Artaxata progressus est, sic eum partim socio rum opera persuadendo, partim copijs terrendo, cum & scriptis & actis eius se amicum omnino ostendisset, eò uix tandem adduxit, ut in castra sua ueniret. Tum comprehensum, primum absque uinculis circum castella in quibus thesauri erant repositi, circumduxit, ipse eorum sine certamine potiundi, simulans se eum non alia de causa captiū habere, quā ut ab Armenijs pro liberatione ac regno eius pecuniā colligeret. postquam autem custodes gazæ ei non obtemperarunt, & qui in armis erāt, Artaxam maximum natu inter filios eius regem eius loco constituerunt, argenteis Artabazum catenis uinxit, quia nimirum turpe erat regem ferreis in catenis haberi. Post hæc uniuersam Armeniā partim ui, partim deditione in suam potestatem accepit: nam Artaxes praelio cōgressus, & uictus, ad Parthos concesserat. His perfectis, Mediæq; regis filia arctioris amicitiae causa filio suo in matrimoniū impetrata, relicto in Armenia exercitu, magnam prædam, Artauasdemq; cum cōiuge & liberis secum abducens, in Aegyptum reuersus est, eosq; inter alios captiuos ante se in triumpho Alexandriam introduxit, curru ipse inuectus. In Cleopatraz autem gratiam & cætera egit: & Artauasdam cum suis, aureis in uinculis ad eam in medio populū, tribunali argento obducto, aurataq; sella sedentem, adduxit. Barbari autem neque supplices ei facti sunt, neque in genua conciderunt (quanquā & minis & promissis hoc crebrò iuberentur) sed nomine eam suo compellauerunt: atq; ideo magnos quidē habere spiritus existimati, durius autem propterea tractati sunt. Deinde Antonius Alexandrinis epulum præbuit, ac in concilio populi Cleopatraz eiusq; liberis propter se sedem dedit, habitaq; ad populū quadam oratione, Cleopatram reginam regum, Ptolemæum, Cæsariōnem cognomine, regem regum appellari iussit: ijsq; Aegyptum & Cyprum, alia à priore diuisione instituta, addixit. Dicebat autem illam uerē Cæsaris superioris cōiugem fuisse, hunc eiusdem legitimum filium: fingebatq; se studio eius Cæsaris adductum hæc facere, quò Octauianum non natum eius, sed adoptatum filium in inuidiam adduceret. Suis uerò ex Cleopatra sibi natis

Rebellio Dalmatarū et Pannonum.

An. V.C. 720.

Antonius quē admodum per fraudem cepit regē Armeniæ, utq; eum tractārit.

Artaxes rex Armeniæ.

Armenia occupata ab Antonio.

Antonius Alexandriæ quē in gratiam Cleopatraz egerit.

Cleopatra regina regum. Cæsario rex regum.

Diuisio Romanarum prouinciarum in familiam Cleopatraz.

y 2 liberis,

liberis, Ptolemæo Syriam, & omnes cis Euphratem usque ad Hellespontum regiones: Cleopatraz autem Africam Cyrenaicam: Alexandro fratri eorum Armeniam, & alias trans Euphratem usque ad Indiam, quasi uerò iam eas occupasset, largitus est. Neque uerò Alexandriæ modò hæc egerit, sed Romam quoque perscripsit, ut ibi rata esse iuberentur: quæ tamen literæ publicè recitatæ non sunt, Domitio, Sossioq; qui tum Consules Antonio quàm maximè fauebant, etsi maximè ut id fieret Cæsar efflagitabat, obstantibus. Contrà Cæsar hoc obtinuit, ne quid eorum quæ cum Artuafide Antonius egerat, in publicum efferretur: quia et regem, cum quo occultè aduersus Antonium consilia ipse agitârat, miserabatur, & triumphû Antonio inuidebat. Antonius his actis, tamen ausus fuit ad Senatum scribere, uelle se magistratu abire, omnesq; res S. P. Q. R. potestati permittere: non quòd ita facere instituisset, sed ut spe de se hac exhibita efficeret, ut Cæsar, qui ad urbem erat, aut cogeretur se prior ab armis discedere: aut si id recusasset, in inuidia esset eorum. Ludos præterea Veneri gcnitrici Consules fecerunt, & ad ferias præfecti urbis à Cæsare cõstituti sunt pueri impuberes, equestri, nō patricio genere natî. Porticum, quæ Pauli dicitur, Aemilius Lepidus Paulus proprijs impensis perfecit, & in Consulatu suo (gerebat enim eum in parte istius anni) dedicauit. Agrippa aquam Marciam, quæ propter corruptos canales defecerat, suis sumptibus reparauit, ac per multas urbis partes deduxit. Hi quidē omnes cū de suis facultatib. liberales fuissent, summissem tamē se ac moderatè gesserūt: contrà aliq; quidam minimū etiam magistratū aliquē obtinētes, triumphū sibi uel à Cæsare uel ab Antonio concessi impetrauerūt, eiusq; nomine multū aurū à populis coronariū exegerūt. Anno sequēti Agrippa ultrò Aedilis factus est, omniaq; ædificia publica, omnes uias priuatis impendijs refecit, cloacas expurgauit, ac per eas in Tiberim subuectus est. In Circo cum uideret errare homines propter multitudinem metarū, Delphinas, & ouata opera posuit, quibus cursuū circuitiones & cōuersiones ostēderent: oleū etiā & salē populo distribuit, ac balnea publicè & tonsores uiris ac mulieribus gratis toto anno præbuit: ludis autem, quos multos & omnis generis exhibuit, tanta usus est munificentia, ut pueros etiam qui Troiā equestri certamine luderent, precio cōduxerit, ne quis sumptum faciendum haberet: deniq; tesseras in theatrum de sublimi loco proiecit, quibus argentum, uestis, uel aliæ quædam res offerebantur: alias item multas res uenales in medium propositas, diripiēdas uulgo concessit: præterea aut Astrologos & præstigiatores urbe eiecit. Iisdē ferè diebus Senatusconsultū factū est, ne quis Senatorij ordinis latrocinij causa in ius uocaretur: eo & rei huius criminis impunitatem sunt cōsecuti, & in posterum eorū maleficiorum licētia permissa est. Cæsar Consulatum, quem secundum collega L. Tullo gerebat, statim primā die, exemplum Antonij secutus, deposuit, inter patricos plebeios aliquot adscripsit, Senatu id decernente. & cum L. quidam Asyllius Prætura propter diuturnum morbum se abdicaret, filium eius ei suffecit, in alius Prætoris locum extrema magistratus die defuncti, alium ad reliquas horas ordinauit. Boecho quoq; (fuit is rex Mauritaniz Cæsariensis) uita functo, regnū eius nemini aliq; tradidit, sed inter prouincias Romanas retulit. Ex manubijs porrò Dalmatarū protinus subactorū, fornices, & bibliothecas, à sororis nomine Octauianas dictas, extruxit. Antonius hoc tempore usq; ad Araxem profectus, quasi Parthis bellum illaturus, satis habuit cum Medorum rege societatem iunxisse, cuius ratione

Porticus Pauli.

Agrippæ Aedilis et magnificētia.

Latrociniorū questio.

An. V. C. 721.

Boechi mors. Mauritania Cæsariensis prouincia facta.

Bibliothecæ.

Antonij cum Medo pactum.

tionē mutua sibi auxilia, Antonius Medo cōtra Parthos, Medus Antonio aduersus Cæsarem sponponderunt, militesq; nōnullos eius rei causa permurtauerunt, & Antonius Medo parte Armeniæ recens occupatæ tradita, filiā eius Iotapen, ut Alexandri coniugem futuram, & signa militaria, quę in Statiāni pugna amiserat, recepit. Secundum hæc Polemonem Armeniā (ut su præ ostendi) minore donauit, Consulatumq; simul & dedit L. Clauuius, quē secum habebat, & ademit: deinde in Ioniam, ac in Græciam inde belli contra Cæsarem adornandi causa properauit. Mediæ rex in initio usus Romanorum auxilio, Parthos & Artaxam contra se profectos, uicit: deinde autem cum Antonius & suos milites euocasset, & istius quoq; milites non reddidisset, uicissim superatus in potestatem hostium uenit. Ad hunc modum Armenia simul cum Media amissa est.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER QVINQVAGESIMVS,

*Guilielmo Xylandro Augustano
interprete.*

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI.

Quomodo inter Cæsarem & Antonium bellum coortum sit.

De uictoria Cæsaris contra Antonium Actiaca.

Acta sunt biennio, Consulibus

Cn. Domitio Aënobarbo.

C. Sossio.

C. Cæsare Octauiano III.

M. Valerio Messala Coruino. M.F.

An. V.C. 722.

723.

OPVLVS Romanus amisso iam principatu, nondum tamen sub unius potestatem deuenerat, sed Antonius ac Cæsar æquata potentia rerum potiebantur, pleraq; inter se sorte partiti: cætera cum maximè communia inter se faterētur, tamen uterq; sicubi licentiam consequbatur, alteri præripiebat. Postea uerò quā Sextus Pompeius obiit, Armeniæ rex captus, gentes quæ bellum contra Cæsarem mouerāt, domitæ sunt, Parthiq; quieuerunt, ipsi quoq; bellum inuicem susceperunt, populusq; omnino est in seruitutem redactus. Belli inter Cæsarem & Antonium hæ fuerunt causæ, ac prætextus. Accusabat Antonius Cæsarem, quòd Lepidum magistratu detrusisset, prouincias & exercitum, cum Lepidi, tum Sexti sibi uendicasset, quæ debuerant cōmunia ambobus esse: horum dimidiam partem postulabat, ac militum etiam, quos ex Italia utriq; communi Cæsar delegerat. Cæsar Antonio inter alia obijciebat, quòd Aegyptum sorte sibi nō datam obtineret, quòd Pompeium à se ultrò dimissum (sic enim ferebat) occidisset, quòd Artuaslada per fraudem capto, inq; uincula coniecto infamiam magnam populo Romano conciliasset: manubiarum etiā partem dimidiā polcebat, ac omniū maximè Cleopatram ei, liberosq; ex ea susceptos, ac donatas his regiones exprobrabat, idq; præcipuè, quòd Cæsarionis nomen filio Cleopatraz indidisset, & eum in Cæsaris genus retulisset. Hæc mutuo criminabantur, ac excusabāt etiam per literas inuicē missas, & apud Senatum Cæsar coram, Antonius per epistolas se defendebat: hacq; occasio-

Cæsaris & Antonij mutue obiectiones.

y 3 ne

ne alter ad alterum crebrò legatos mittebat, quò & suam causam quàm maxime iustam esse ostenderet, & aduersarij res exploraret: interim pecuniam quasi in alium quendam finem contrahebant, & ad bellum sese tanquàm contra alios quosdam hostes parabant, donec Cn. Domitius, ac C. Sossius, Antonianarum uterq; partium, Consulatum occeperunt: tum enim demum palàm ad bellum ciuile descenderunt. Ea res ita acta est. Domitio, quia multas antè calamitates expertus esset, nihil noui agitâte, Sossius homo aduersæ fortunæ rudis, ipsis Calendis Ianuarijs multa uerba in Antonij laudem, & uituperationem Cæsaris fecit: ac edictum contra hunc facturum cōfestim erat, nisi Nonius Balbus Tribunus plebis intercessisset: Cæsar autē cum coniectura præcepisset quid acturus esset Sossius, quia neque conuiuere ad id, neq; si repugnasset, bellum incepisse prior uideri consultū putabat, neq; in Senatum uenerat, neq; omnino in urbe eo tempore manserat: sed cum huius rei causa, tum ut per ocium de annunciatis sibi actionibus eo certius cōsiliū capere posset, causam quandam commētus, peregrè abierat. Post uerò reuersus Romam, Senatum conuocauit: præsidioq; militum, & amicorum pugiones occultè gestantium seprus, sella curuli in medio Cōsulum se dens, multa in defensionē sui ipsius inde mediocria locutus est, multis Sossium & Antonium accusauit: ac cum neq; alijs, neq; Consules ipsi quicquam dicere auderent, conuenire eos ad certam diem iussit, scripto ipsis Antonij tum iniurias demonstraturus. Consules neq; contradicere ausi, neq; tacere sustinentes, clanculū ante eam diem urbe profecti, ad Antonium se contulerūt, eosq; reliquorum Senatorum multi secuti sunt. Eo cognito Cæsar, cum eos à se ultrò emissos dixisset, ne propter aliquam iniuriam suam ab ijs desertus uideretur, reliquis etiam qui uellent ad Antonium abire, ut tutò id facerent permisit. Compensauerunt hoc eorum factum alijs ab Antonio ad Cæsare fugientes, interq; eos Titius etiā, Plancusq;, quos Antonius & præ reliquis omnib. in honore habuerat, & secretorū suorū conscios fecerat. Hi cum post discessum Cōsulum Cæsar Senatu congregato recitasset de scripto ac perorasset quæ uoluisset, Antoniusq; ijs auditis, Senatu præsentium habito, multis cōtrā dictis bellum suscepisset, ac Octauiam repudiasset, offensi eius actionibus nonnihil, ac Cleopatraz consuetudinem molestè ferentes, ad Cæsare perfugerunt, qui eos & libentissimè recepit: & ab ijs cum omnia alia acta ac consilia Antonij didicit, tum testamento eius quæ essent statuta, ac apud quem id esset, resciiuit. nam id Titius ac Plancus obsignauerant. Cæsar uerò de testamento Antonij certior factus, ingenti dolore correptus, statim & quæsiuit id, & inuentum in Senatum, ac deinde etiam in concionem attulit, recitauitq;. quod factum etsi erat iniustissimum. tamē ea quæ testamento continebantur, huiusmodi erant, ut omnem Cæsaris facti inuidiam tollerent. Nam Antonius eo testamento Cæsaroni testimonium ferebat, quòd esset uerè Cæsaris filius: suis autem ex Cleopatra filijs immensa munera dabat, suum mortui corpus Alexandria cum Cleopatra sepeliri iubebat. Hæc tantam indignationem apud omnes excitarunt, ut reliqua etiam quæ uulgò iactabantur, uera esse crederent, nempe Antonium si rerum potitus foret, Romam Cleopatraz dono daturū, ac imperium in Aegyptum translaturū: proinde uehementi ira correpti omnes eum nō inimici modò, aut qui neutri parti studebant, sed hi quoque iam qui summa ei iuncti fuerant amicitia, summoperè culpârunt: quippe hi testamento recitato territi, ac exinde suspicioni, in qua Cæsarem habuerāt, repugnantes, cum reliquis sentiebant.

Consules Cn. Domitius, C. Sossius Antonio fauent. Occasionem belli ciuilis inter Cæsare & Antonium.

Nonius Balbus.

Consules ad Antonium abeunt.

Titius & Plancus ad Cæsare deficiunt.

Octauiam Antonius repudiast.

Testamentum Antonij publice Cæsar recitat.

sentiebant. Itaque unanimi consensu Antonio Consulatus (erat enim Consul iam designatus) adeptus, ac reliqua etiam potestas omnis abrogata est: ac ramet si hostis appellatus non est (metuebant enim eos qui cum eo erant: qui ipsi quoque, nisi ab eo discessissent, hostium numero habendi erant) nihilominus re ipsa hostis palam declaratus est: nam & impunitas, ac laudatio ijs proponebantur, qui Antonium deseruissent, & Cleopatram bellum manifestò indicebatur: ac quasi id iam gereretur, saga ipsi sumpserunt, & ad ædem Bellonæ progressi sunt, ibique Cæsar tanquam Fecialis omnia quæ ante quàm bellum iniretur, fieri Romano more cōsueuerant, iussu eorum per egit. Quæ etsi omnia uerbo contra Cleopatram fiebant, tamen re ipsa ad Antonium pertinebant. Adeò enim hunc mancipauerat sibi Cleopatra, ut eum Gymnasiarcham Alexandrinorum effecerit, ab eo regina ac domina appellata sit, milites in suo satellitio Romanos habuerit, omnesque in suis clypeis nomen Cleopatram inscripserint: ipsa cum Antonio in forum prodibat, ludos cum eo curabat, cum eo iudicia obibat, cum eo equitabat, in urbibus ipsa curru uehebatur. Antonius pedester cum eunuchis eam sequebatur: prætorium suum, regiam nominabat: aliquando acinace se accingebat, peregrinorumque uestitu utebatur: in sedili & curru aureis in publico uersabatur: Osiridem se & Dionysum, ipsa se Lunam et Isidem scribebant ac fingeabant: quò magis præstigijs quibusdā ad insaniam ab ea adactus uidebatur. Ipsa enim non Antonium modò, sed omnes etiam qui in aliqua apud eum essent estimatione, huiusmodi incantatione quasi usa constrinxerat, ut sibi ipsa imperium in Romanos ausa sit sperare: ac si quid iureiurando affirmaret, ius quod esset ipsa datura in Capitolio, iuramentum fecerit. Enimuerò bellum contra Cleopatram his de causis decretum fuit, contra Antonium nequaquam. Satis enim sciebant alioquin eum se hostem habituros, nunquam Cleopatra proiecta Cæsaribus rebus accessurum: uolebantque hoc ipsum ei crimen obijci posse, quòd contra patriam nihil à suis læsus, ipse ultrò bellum pro Aegypcia muliere suscepisset. Proinde iuuentus ab utrisque magno studio ad arma conuocabatur, pecuniæ cōficiabantur: omnia quæ bello gerendo sunt necessaria, festinatò cōparabantur: fuitque eius belli apparatus longè prioribus omnibus maior, multis utrique ad hoc bellum gentibus auxilia subministrantibus. Cæsarem Italia omnis (quos enim Antonius in colonias deduxerat, eos Cæsar partim metu, pauci enim erant, partim beneficio sibi adiecerat: cuius rei causa inter alia Bononiam quoque denuò coloniam militibus constituerat, ut à se id beneficium habere uiderentur) Gallia, Hispania, Illyricum, Africa cum ea quæ antiquitus sub Romanis fuerat, excepta Cyrenaica, tum ea quæ Bogudi prius ac Boccho paruerat, Sardinia, Sicilia, ac reliquæ insulæ prædictis terris continentibus uicinæ adiuuarunt. Antonio regiones Asiæ continentis Romanis parentes, Thraciaque, Græcia, Macedonia, Aegyptus, Cyrenaica cum finitimis, insulæ etiam propinquæ, regesque & principes fere omnes, quotcunque tum Romani imperij fines attingebant, alij ipsi, alij per suos opitulabantur. Tanta autem contentione uterque utebatur, ut sociorum auxilia etiam sacramento rogauerint. Antonius se quoque suis militibus uicissim iuramento obstrinxit, bellum se non denunciaturum gesturum, ac imperium intra secundum à bello perfecto mensem depositurum, idque omne S. P. que R. redditurum: ac uix tandem persuaderi sibi passus, ut sexto demum mense id faceret, quo rectius per ocium res constituere posset, ita facturum se pollicitus est, etsi nequaquam ita in animo

Contra Antonium decreta.

Antonij & Cleopatæ uitæ turpis ratio Alexandria.

Apparatus ad bellum.

Bononia.

Y 4 haberet:

haberet. Victoriā quidem sibi certam promiserat, quod & longē maiore sibi quā aduersario adesse multitudinē uidebat, & istius copias se largitionibus corrupturum sperabat, ideoq; omnia ad defectionē à Cæsare sollicitandi, sibiq; adiungendi causa aurum identidem in Italiam, ac in urbem ipsam summittebat: quæ Cæsari causa fuit, ut & attentiores ubiq; custodias institueret, & pecuniā suis militibus diuideret. Hæc Cæsare Antonioq; agitantibus, ac parantibus, uarij ac multiplices rumores uulgò ferebantur, multa etiam diuinitus euidentia signa ostendebantur. Sacrificio quodam simius in fanum Cereris ingressus, omnia quæ intus erant confudit: Bubo in templum primū Concordiæ, deinde in reliqua etiam ferè omnia quæ sanctissima habebantur delubra, deuolauit: ac cum undiq; exigeretur, in æde Genij populi cōsedit, ac neq; captus est, & tardè omnino auolauit: Currus Iouis equestrib. ludis Romanis fractus est: fax multas dies supra mare Græcum suspēsa, in cœlū euolauit: multa tempestate afflicta sunt, inter quæ trophæum quoddā in Auentino positū cōcidit, Victoriæq; simulacrū à scena theatri deiectū est, ponsq; ligneus totus corruit: multa ignis absumpsit, ac ab Aetna quoq; is plurimus exundauit, damnumq; urbibus & agris dedit. Hæc Romanis partim uisa, partim audita. Draconē quoq; in memoriā reuocauerunt, ipsum etiā eis portendere aliquid in præsentia existimantes: nam paulò superiorib. diebus in Hetruria draco biceps, lōgus pedes LXXXV. subito apparuerat, ac multis editis maleficijs fulmine ictus conflagrauerat. Hæc prodigia ad uniuersum populum spectabant: nam & Romani utrinq; erāt qui pugnaturi essent, & futurum, ut ab utraq; parte multis perditis, reliqui omnes in potestate uictoris forent. Antonio autem clades à pueris Romæ prædicta est, qui nullius iussu in duas partes diuisi, quarum altera Cæsariani, altera Antoniani uocarentur, biduum conflixerunt, ac succubuerunt Antoniani. Statua quoque Antonij in Albano iuxta Iouem posita lapidea, multum sanguinis effudit, quo ei interitus portendebatur. Suspensis iam omnium ex æquo animis, eo tamē anno nihil ampliū actum est. Nam Cæsar rebus in Italia constitutis, eoq; magis, quod eò ab Antonio missæ pecuniæ aduenissent, ante hyemem occurrere ei nequiuit. Antonius cum ad Italiam cursum intendisset, ibi bellum inopinātibus aduersarijs gesturus, cum Corcyram ueniens audisset Cæsaris naues, quæ ad speculandum præmissæ fuerant, apud mōtes Ceraunios stare, suspicatus eò Cæsarem cum tota classe uenisse, in Peloponnesum (iam enim sub finem autumni erat) reuectus, Patris hyemauit, dimissis in omnia loca militibus, ut & custodirent ea, & facilius alimenta eis suppeterent. Interim & sponte sua utrinq; ab altero ad alterum quidam Senatores, ac nonnulli alij uenerunt: & explorator quidam L. Mesius à Cæsare depræhensus est, eum Cæsar etsi antè Perusiæ quoque ceperat, omnibus ei prius suis copijs monstratis dimisit, Antonioq; scripsit, uel recederet à mari tanto spacio, quantum una die equus conficere potest, ita se ad eum fide interposita adnauigaturū, ut nimirum intra quintū diem congregerentur: uel ipse eadem conditione in Italiam trañceret. non quod putaret hoc futurum, (Nam Antonius quidem Cæsarem huius postulari nomine derisit omnino, ac dixit: Quis ergò noster erit iudex, si quid contrā quā conuenerit, agetur?) sed quia hoc modo suis militibus audaciā, hostibus terrorem se iniecturum censebat. Anno sequenti, cum essent Consules ad eum designati Cæsar & Antonius, idq; iam olim, cum in octo continuos (ex quibus hic ultimus erat) annos magistratus ordinassent, Antonio

nio deposito, sicut à me demonstratum est, Valerius Messala, quondam ab his proscriptus, cum Cæsare Consul fuit. Eo tempore quidā mente captus cum ludi essent, in theatrum insiluit, coronamq̃ superioris Cæsaris rapuit, ac sibi imposuit, estq̃ à circumstantibus discerptus. Lupus in ædem Fortunæ ingressus, depræhensus occisusq̃ est. Canis canem in Circo cum maxime equestre certamen fieret, laniauit ac deuorauit. ignis cum alia multa, tum magnā ipsius Circi partem, templaq̃ Cereris & Spei absumpsit. Id incendiū liberti uidebant excitasse, quibus cum imperatū esset, ut quotquot in Italia degentes ducenta festertia aut amplius possiderent, octauam partē suarum facultatum conferrent in publicum, turbas, cædes, ac incendia ediderant multa: neq̃ prius finem fecerant, quā armis essent domiti. Horum clades liberos compescuit, ne quid ipsi etiam tumultus cōcitarent, sed sine prælio uel inuiti quadrantem annui redditus sui (nam is exigebatur ab omnibus ingenuis, qui in Italia prædiū haberent) penderent. Enimuerò id incendiū etsi uidebat insidijs libertorū euenisse, tamen ppter multitudinem eorū quæ conflagrāunt, inter p̃digia etiā maxima adscriptū est. Neque tamen istos ea terruerūt, aut eo remissius ab ijs bellū gestum est. Tota hyems speculādo, uicissimq̃ obiter damna iniungēdo exacta est. Nam Cæsar cum Brundisio soluisset, ac Corcyrā usq̃ prouectus esset, hostes apud Actium in statione morantes inopinatō aggressurus, tempestate coorta afflictus, re infecta reuerterat. Vere inito Antonius nusquam progressus est: nam socij nauales quos ad triremes suas remiges habebat, promiscuē ex uarijs nationibus collecti, cum procul ab ipso hyemassent, neque exercuerant sese, & morbo insuper, ac perfugiēdo diminuti erant. Et Agrippa Methona expugnata, ibiq̃ occiso Bogude, obseruans naues onerariæ quibus locis appellī commodē possent, diuersis subinde locis in Græciā egressus, magnopere eum perturbabat. Cæsar his animo auctus, cupiensq̃ quā primū alacritate exercitus egregiē exercitati uti, ac bellum in Græciā, Antonijq̃ regionibus potius quā in Italia prope Romam gerere, Brundisium omnes milites qui alicuius essent precij, omnesq̃ Senatorū equitūq̃ primores conduxit: alteros, ut eorum opera in agendo uteretur: alteros, ne soli relictī ad nouas res confurgerent: potissimū uerò, ut ostenderet hominibus, maximam ac optimam Romanorum partem secum sentire. Ibi cum iussisset, ut certum numerum seruorum singuli adducerēt, alimenta q̃ (excepti tamen hic sunt milites) secum afferrent, Ionium mare cum omnibus copijs transiit. ducebat autem non in Peloponnesum, aut contra Antonium, sed ad Actium, ubi classis Antonianæ maior pars stationem habebat, quam se uel deditione, uel ui capturam Cæsar sperabat: ideoq̃ pedestres copias infra montes Ceraunios expolitas eò mittens, ipse Corcyram à præsidio destitutam nauibus occupauit: ijsq̃ in portum dulcem (sic dicitur, quia à fluuio eò effluente dulcis eius aqua redditur) subductis, stationem ibi fecit. Inde ad Actium cum classe profectus, cum neq̃ exiret ad pugnam quisquam, neq̃ ad colloquium (nam Antoniani uel ad deditionem, uel ad pugnam prouocati, alterum fidei, alterum metus causa detrectabant) locum eum occupauit, in quo nunc Nicopolis sita est: ibiq̃ in sublimi, unde uniuersum mare quod est ad Paxos, interiusq̃ sinus Ambracius, & mare interiacens, in quo sunt portus ad Nicopolim, cōspici poterat, castra posuit, locumq̃ munivit: ac muros ab eo ad portum exteriorem, Comarum nomine, perduxit, ac deinceps & terra & mari Actium obseruauit. Accepi etiam eum triremes ex mari

Valerius Messala Consul.
Prodigia.

Libertorum pensio.

Bellum civile inter Antonium et Cæsare init.

Bogudis interi-
tus.

Cæsar Actium transiit co-
piis.

Corcyram occu-
pit.

*Actium descri-
bitur.*

*Antonius A-
ctium percu-
nit.*

*Agrippa res
gestæ.*

Q. Asidius.

M. Titius.

*Philadelphus
rex Paphlago-
niæ.*

*Cn. Domitij de-
fectio ab Anto-
nio et mors.*

*Antonij in
suos crudelitas.
Iamblichus.*

Q. Postumius.

Q. Dellius.

Amyntas.

*Navali pugna
Sossius et Tar-
condimotus
pereunt.*

mari exteriori per murum in sinum Ambracium transfuisse, loco sulcorum per quas ea educerentur, tergoribus animalium recens direptis, oleoq; inunctis usus: sed quia nihil actum in sinu eo istis navigiis inuenio, fabulae quoque huic fidem adhibere nequeo. Neque enim parui res erat laboris, per tam angustum locum, tamq; inaequalem triremes super pellibus transportare. Ceterum Actium, Apollinis templum est eregione portuum qui sunt apud Nicopolim, ante fauces sinus Ambracii situm: qui sinus per angustias longe sese effundens, ipse, & qui ante eum positi sunt loci, appellendis nauibus, stationi que sunt commodissimi. Quos Antoniani cum praecurrerent, ex utraque faucium parte turribus aedificatis, ac medio inter has intervallo nauibus munito, ita ut intrare ac exire nauibus tuto possent, ipsi in altera sinus parte iuxta templum castra habuerunt, loco aequali ac lato, & ad pugnam quam castra habenda aptiori. quae ipsa haud minima causa fuit, cur & hyeme & aestate morbo magis affligerentur. Antonius simulatque de aduentu Caesaris cognouit, nihil cunctatus, cum iis quos secum habebat, Actium haud multo post uenit. & quanquam Caesar identidem pedestres copias ante castra in acie constituebat, ac nauibus saepe numero ad hostes aduehebatur, eorumq; onerarias abducebat, ut cum his solis ante quam omnes eorum copiae conuenissent, decertaret: tamen Antonius hanc ipsam causam habuit, cur non periclitandam pugnae fortunam cogitaret, leuibusq; certaminibus tantum vires hostium exploraret, donec suus exercitus, alioquin iam minus instante Caesare, transfretauit. Eo recepto, castra haud procul a Caesare ipse posuit, & utraq; ex parte sinus equitatum etiam subsidio collocauit. Igitur Caesar quiescens ipse, ac nullum prelium ultrò suscipiens, in Graeciam ac Macedoniam quosdam misit, qui eo Antonium auocarent. Eo tempore Agrippa Leucadem repente aduectus, insulam & naues quae in ea erant, cepit: ac Patras deinde, victo navali pugna.

Q. Asidius: post Corinthum quoque recepit. Quae cum euenissent, ac praeterea M. Titius & Statilius Taurus subito adorti equitatum Antonii fudissent, sociumq; sibi Philadelphum regem Paphlagoniae adsciuissent, & Cn. etiam Domitius infensus Cleopatrae redditus ad Caesarem transiisset (qui etsi Caesari nihil profuit, nam paulo post morbo decessit, tamen uisus fuit propterea ab Antonio profugisse, quod de rebus eius desperasset) eiusq; factum multi essent secuti, Antonius audacia perdita, omnes suos in suspitione habere cepit, ex iisque cum alios, tum Iamblichum Arabiae cuiusdam partis regem inter tormenta occidit: quibusdamq; negotium dedit, ut Q. Postumium Senatorem discernerent. Veritus deinde, ne Q. etiam Dellius, & Amyntas Galata, quos ad conducendos stipendarios milites in Macedoniam & Thraciam miserat, res Caesaris praeferrerent, ad eos contendit, ut si qui hostes eos inuasissent, auxilium suis ostenderet. Interim navalis pugna huiusmodi incidit. Sossius sperans se, si L. Tauresium, qui paucis cum nauibus stationem aduersus Antonianos seruabat, ante reditum Agrippae (cui uniuersa Caesaris classis commissa erat) aggredieretur, posse rem aliquam memorandam gerere, sub auroram repente contra eum euectus est, obseruata densa nebula, ne Tauresius nauium suarum multitudine praeuersa fugeret: ac eum primo conflictu fugatum cum insequeretur, obuiam facto forte fortuna Agrippa non modo non assecutus est Tauresium, aut uictoriae fructum aliquem percepit, sed ipse cum Tarcondimoto, aliisque multis interijt. Hoc Antonium, et quia ipse reuertens equestri praelio ab excubijs Caesaris superatus fuisset, a consilio

consilio castra castris hostium opposita habendi detraxit. itaq; ijs noctu relictis, ad alteram sinus partem discessit, ubi castra copiae eius ampliores habebant. Et cum iam commeatibus etiam interclusum alimenta deficere inciperent, deliberationem proposuit, an ibi manentes praelio decertarent, an uerò aliò digressi, bellum tempore traherent. ibi cum esset sententijs uariatum, Cleopatrae consilium uicit, quae suadebat ut opportunissima loca praesidijs firmarentur, ac secum & cum Antonio reliqui in Aegyptum abirent. Prodigia autem eam ut ita sentiret impulerant. Nam hirundines circa eius tentorium, ac in praetoria naui ipsius nidificauerant, ex cera lac sanguisq; profluxerant: statuae eius & Antonij, quas Athenienses deorum forma factas in arce posuerant, fulmine in theatrum deiectae fuerant. His signis, exercitusq; praeterea mortificia ac infirmitate Cleopatra territa, Antonio quoq; timorem iniecerat. Neq; uerò aut furtim, aut palam fugientium more auehi statuerunt, ne socijs quoq; metum incuterent: sed tanquam ad nauale praedium instructi, ut etiam si quis obstare uellet, ui dicessum sibi conficerent. Igitur primum optimis quibusq; nauibus delectis (nam & militum numerus cladibus ac fugis diminutus fuerat) ceteras combusserunt: deinde noctu preciosissimis quibusq; rebus in eas cōportatis, cum essent omnia iam instructa, Antonius conuocatos milites ita est allocutus.

*Antonij delibe-
ratio.*

Prodigia.

*Fugam Anto-
nius instituit.*

Quae a me, milites, ad hoc bellum comparari debuerant, confecta omnia satis sunt. Est enim uestrum multitudo ingens, ex omni flore sociorum ac subditorum delecta, & ad omne genus pugnae composita, quod quidem in usu apud nos sit: deinde tot opifices, ita ut singulae nostrarum copiarum partes seorsim hostibus formidini esse possit. Videtis enim ipsi, quot & quales socios nauales, militesq; clasicos habeamus, quot legionarios, quot equites, funditores, quot cetratos, sagittarios pedites, equitesq;, quorum pleraq; militum genera uel desunt hostibus, uel certè multo & pauciora infirmioraq; nostris adsunt. Iam pecuniae etiam ipsis & paucae sunt, & ea ipsae pensionibus uiolentis coactae, ut neq; sufficere diu ea possint, & eos qui contulerunt, nobis quam eis propensiores effecerint: qui cum alioquin eis non optime cuperent, etiam aperte nunc seditiones mouebunt. Contra nobis pecuniae sunt & ex abundantibus diuitijs collectae, neq; cum ullius partae iniuria, profuturaq; omnibus. Quae cum tot tantaq; nobis adsint commoda, nihil quidem statueram de me ipso magnifice loqui: sed tamē quoniam ad summam hoc quoq; facit, ac apud omnes homines maximī ponderis existimatur, nō mirum ut qui bellum feliciter sint gesturi, optimum habeant imperatorem: ipsa res hoc ita fert, ut necessario omnino mihi de me ipso sit dicendum, quò intelligatis, & uos tales esse, qui etiam sine bono duce uincere possitis: & me eum esse, qui uel malis cum militibus uictoria potiri queam. Eam enim nunc aetatem ago, qua hominū & corpora & animi quam maximè uigent, ac neq; iuuentutis temeritas, neq; senectutis debilitas eis officit, sed medio inter utrunq; loco constituti plurimum ualent. Deinde hac ego & natura sum, & ita institutus, ut & intelligere quae in rem uno quoq; tempore sint, & efferre eadem facili me possim: experientiam quoq; (quae stupidis etiam, & disciplinae expertibus aliquid existimationis conciliat) rerum & civilium, & bellicarum mihi parui, ab ineunte aetate ad hunc usque diem in utrisque exercitatus. Saepenumero parui aliorum imperijs, saepenumero alijs imperaui: itaq; & quid imperare, & quid subditum obtemperantem agere conueniat, noui. Timui, audax fui, eoque & timoris & audaciae modū calleo: fortuna

*Antonij ad mi-
lites suos ora-
tio.
Suas copias
laudat, hostiū
exagitat.*

De se ipso.

*Actae.
Natura.
Disciplina.
Peritia.*

*Cæsarem con-
temnit, et ner-
bis obterit.*

tuna & secunda & aduersa uisus sum, ut neque desperandum quicquam, neque contemnendum sciam. Hæc apud confcios uos loquor, uosque testes facio eorum quæ dixi, non ut me ab re uobis iactarem (mihi enim ad gloriam factis est, mearum uos esse laudum confcios) sed ut hoc ipso quoque intelligeretis, quanto hostibus paratiores simus. Qui etsi nobis multitudine militum ac pecuniæ, ac multiplici apparatus uarietate cedunt, tamen nulla alia res magis eos inferiores nobis efficit, quam ætas & imperitia ducis, cuius singillatim omnia uitia recensere opus ego non habeo: id summam dicam, quod uos quoque compertum habetis. Nimirum igitur & corpore est infirmissimo, neque ulla insigni aut terrestri aut nauali pugna ipse uictoriam parauit. Profecto enim apud Philippos in ipso prælio uictus ille est, ego uici. Habetis quanto sum Cæsare præstantior. Enim uero ferè penes eos uictoria solet esse, qui instructiores sunt. Quod si igitur & hostium aliquod est robur, certè id in legionibus, & in terra esse inuenietis: nauibus autem ne cõgredi quidem omnino nobiscum poterunt. Videtis enim ipsi molem ac crassiciem nostrarum nauium, ut si etiam numero nos hostium nauibus æquales essemus, tamen si neque rostris impellendo, neque oppugnando lædere possint nostras, quas etiam defensoribus uacuas, crassicies tamen lignorum, & altitudo ipsa facillè tutas præstiterint. At uero cum nostris nauibus tantus sagittariorum ac funditorum uehatur numerus, sique etiam de turribus desuper iaculentur, audebit quisquam his hostis appropinquare: aut si appropinquauerit, qui tandem non à multitudine ipsa remorum nostrorum eius nauis subuertatur: qui non undique nostris à tabulatis nauium ac turribus iacula con-

*Victoriam Cæ-
saris Sicilien-
sem eleuat.*

iciantibus, nauis eius obruta subsidat. Neque uero quia uictoria nauali apud Siciliam potitus est Agrippa, ideo eos classe aliquid posse existimare debetis. Neque enim tum cum Pompeio ipso, sed cum seruis eius depugnauerunt, ac contra eos, qui multo imparatiores nobis erant: aut si quis omnino eam uictoriam magni facit, meritò is cladem qua ipse Cæsar à Sexto affectus est, ei opposuerit: ac sic etiam nequaquam pares Cæsaris nostris uires, sed longè omnibus partibus nostras & maiores & præstantiores inueniet. Denique, quanta tandem portio Sicilia est nostri imperij: aut quam rationem Sexti copiarum ad nostras habuerunt: quæ causa est, cur si Cæsar maxime easdem quas tum habuit, copias habeat, neque augmentum, neque detrimentum passas, potius propter secundam quam sensit fortunam, is metendus, quam propter cladem acceptam contemnendus sit? Quibus ego me-

Cur classe potius, quam acie pedestri uoluerit decertare.

cum cogitatis, nolui pedestribus primum copiis fortunam pugnae tentare, quibus eum aliquantum posse opinio est, ne si quid ea nobis incòmodi accidisset, animo quisquam nostrum caderet: sed nauibus, quibus & plurimum ualeamus, & longè maiorem hostilibus numerum habemus, pugnam inire statui, ut si his uicissemus, etiam pedestres deinde eius copias despiceremus. Nam hoc quoque satis notum uobis est, quòd in classe utriusque nostrum totius belli omne momentum est positum, qua si nos superiores euaserimus, nihil

Quæ uictis timenda essent proponit, Cæsaris iniurijs ac crudelitate in alios et se enumeratis.

est quod reliquos deinde hostes metuamus, quos tanquam in exigua insula circūfessos, cum omnia circumcirca in nostra sint potestate, nullo negocio, ac si nulla alia re, fame certè expugnabimus. Porro autem certamen nobis futurum non de rebus exiguis aut uilibus, sed pugnantibus acriter, maxima præmia: segniter autem, extrema pericula proposita esse, uerbis indigere non arbitror. Quid enim uictores isti si fiant, crudelitatis in nos sibi reliquum faciet: qui ferè omnes uiros illustres, quotquot cum Sex. Pompeio fuerant,

suerant, interfecerint: multos qui eis cum Lepido auxilium tulerant, necauerint: Imò autem qui Lepidum nulla eis iniuria, ac subsidio etiam exhibito, principatu prorsus spoliauerint, ac tanquam captiuum in custodia teneant: Qui libertis omnibus per totam Italiam, omnibusque alijs qui prædia possiderent, ita pensionem imperauerint, ut quosdam eorum ad arma capiendâ adegerint, eaque occasione permultos occiderint: scilicet hi nobis parcent, qui ne à socijs sibi temperarunt: abstinebunt rebus nostris, qui suis etiam tributum imposuerunt: Clementia uictores utentur, qui etiam ante uictoriam tales se exhibuerunt: Ac ne quas in alios ipsi fecere iniurias omnes enumerando prolixior sim, hæc potius quæ contra nos ausi sunt, referam. Quis enim nescit, me participem rerum ac collegam Cæsaris constitutum, curamque Reipublicæ cum eo æqualem fortitum, ipsidemque honoribus & magistratibus ornatum, tantumque hæcenus temporis in ijs uersatum, nunc, quantum quidem penes Cæsarem est, ijs omnibus spoliatum, ex imperatore priuatum, ex Consule honoribus exutum effici, non quidē iussu populi, Senatusue (qui enim isthuc: cum palam ex urbe profugerint Consules, & alij nonnulli, ne quid huiusmodi decernere opus haberent) sed Cæsaris ipsius opera, eorumque qui eum sectantur, neque sentiunt se ei regnum in seipsos primum usurpandum parare. Nam qui ausus est mei uiuentis, tantis copijs instructi, Armeniæ uictoris, testamentum querere, id habentibus ui eripere, resignare, publiceque legere, quomodo hic uobis, aut ulli alij parcat: Qui talis in me amicum, conuictorem, cognatum suum fuit, qua nam humanitate hic in eos, quibus cum ei nihil intercedit iuris, utetur: Quod si eius rei coniecturam sumere libet ex his quæ iste decreuit, uos quidem hostes plerisque iudicauit, & manifestò uobis minatur: mihi uerò nihil huiusmodi indixit, cum & bellum contra me gerat, & omnia non quasi me uicisset, sed quasi etiam interfecisset, iam nunc agat. Quo modo si me tractat, quem nondum hostis se loco habere simulat, minime quidem à uobis se continebit, contra quos bellum se suscepisse palam fatetur. Quid autem sibi uult, qui cum arma contra omnes nos ferat, in decreto tamen alijs se bellum facere, alijs non facere asserit: non profectò, nō eo animo, quod discrimen aliquod inter nos statuatur, aut si uicerit, diuersis alios atque alios modis tractare statuerit: sed ut seditionem inter nos misceat, inuicemque commissos, infirmiores reddat. Neque enim ignorat, se nobis, si concordia seruata uno omnia animo agamus, superiorem nequaquam futurum: dissentientes autem nos, ac in diuersa studia scissos, spem sibi uincendi esse, ideoque ad hunc modum nobiscum agit. Proinde quemadmodum ego, & qui mecum sunt Romani, periculum nostrum præuidimus, quantumuis decreto nobis securitas promittitur, eiusque insidias intelleximus, ac quemadmodum neque uos destituimus, neque priuatum nostrum commodum prospicimus: sic uos etiam, quos ipse non negat se hostium, ac quidem summorum hostium numero censere, decet hæc cum animis uestris reputantes arbitrari, pericula ac spes ex æquo ad omnes spectare, ideoque omni conatu rebus communibus opitulari, omni alacritate in ijs nobiscum elaborare, componentes inter se ea quæ uictis patiendâ, & uictoribus obtinendâ nobis sint. Equidem magnum est hoc effecisse, ne uicti contumelias iniuriasque patiamini: id uerò longè maximum, uictoribus licere ea quæ uotis quisquam expetenda haberet, omnia agere. Tot uerò, talesque cum simus, tam præclare armis, pecuniâ, nauibus, equisque instructi, peiora nos uelle melioribus præferre, cumque possimus alios etiam in libertate

z uindicare,

*Dellius ad Cæsarem per-
fugit.
Naues Antonij
quales.*

uindicare, uelle cum illis seruitutem subire, summum id uerò dedecus fue-
rit. Hoc enim inter me & Cæsarem differt, quòd is rex uester esse cupit, ego
autem ipsius quoque partes sequentes libertati asserere, ut iureiurando etiam
confirmauit. Itaque, milites, tanquam pro utrisque certantes, & communia om-
nibus bona paraturi, ita contendamus, ut & nunc uincamus, & deinceps
perpetua felicitate fruamur. His peroratis, Antonius primores ex ijs quos
secum habebat, in naues imposuit, ne si in sua ipsorum potestate essent, no-
uū quid tentarent, quod Dellius & nonnulli alij ad Cæsarem perfugientes
fecerant: permultos autem sagittarios etiam, funditoresque & armatos mili-
tes imposuit. Quia enim propter magnitudinem nauium Cæsaris, ac mul-
titudinem classiariorum Sex. Pompeius præcipue uictus fuisset, naues An-
tonius ædificauerat multo hostilibus maiores, paucas quidem triremes, re-
liquas omnes à quaternis usque ad denos ordines remorum capaces, tur-
resque in ijs altas extruxerat, multitudinemque in ijs hominum collocauerat,
qui quasi de muro pugnarent. Cæsar apparatus hostium conspiciens, ipse
etiam se ad pugnam composuit. Sed ubi consilium eorum ex alijs, ac maxi-
me Dellio intellexit, conducto in unum locum ipse quoque exercitu, hanc
orationem habuit.

*Cæsaris ad mili-
tes suos oratio.*

Cum & auditu, milites, accepissem, & re ipsa expertus essem, maximas ac
plurimas bellicas, aut potius omnes actiones humanas, feliciter ab ijs con-
fectas, qui in consilio capiendò, in que agendo iusticiam & pietatem præ
alijs obseruassent, nunc id & mente cum primis repeto, & uos considerare
iubeo. nam etsi tantis sumus instructi uiribus, ut etiam in causa iniquiore ui-
ctoriam sperare nobis liceret, tamen haud paulo plus fiduciæ in belli causa,
quam in apparatus robore pono. Romanos enim nos, ac maximis optimisque
orbis terrarum partibus imperantes, despectui haberi, conculcarique ab Æ-
gyptia muliere, indignum quidem fuerit maioribus nostris, qui Pyrrhum,
Philippum, Perseum, Antiochum debellauerunt, qui Numantinos & Car-
thaginem exciderunt, Cimbros & Ambrones ad internecionem delerunt:
indignum autem nobis quoque ipsis, qui Gallos domuimus, Pannonios su-
begimus, ad Istrum usque progressi sumus, Rhenum transiimus, in Britan-
niam traiecimus. Qui enim non dolore afficiantur omnes isti, qui quas dixi
preclaras res confecerunt, si nos sentiant mulieri perniciosè subiectos esse?
Qui uerò nobis non ingens sit dedecus, si qui omnibus hætenus uirtute
præstitimus, nunc horum contumelias æquo animo toleremus? Qui, pro
deum fidem, cum sint Alexandrini, ac Ægyptij, (quo neque uerius, neque ma-
ius eorum dedecus dici potest) cum deorum loco reptilia, ac alia animan-
tia colant, immortalitatis opinionē ut consequantur, cadauera sua condiāt,
qui ad ferociā pronissimi, ad fortitudinē imbecillissimi cum sint, ac (quod
summum est) foeminae pro uiro seruiant, tamen ausi sunt bona nostra affe-
ctare, ac nostrum ipsorum opera ea adipisci, ut nos ultrò eis felicitate nostra
cedamus. Cui enim non dolorem moueat, si uideat reginam eorum Roma-
nis militibus stipatam? Quis non gemat, si audiat equites & Senatores Ro-
manos Eunuchorum instar eam adulari? Quis non lugeat, audiens uidensque
Antonium ipsum, qui bis Consul, Imperator sapius fuit, qui mecum Rei-
publice præfecturam gessit, cui tot urbes, tot exercitus commissi sunt, nunc
omnibus patrijs uiuendi moribus relictis, barbaricos & peregrinos om-
nes imitatum, nostri, legumque ac deorum à maioribus nostris ad nos trans-
missorum nullam curam habentem, mulierem istam pro Iside aut Luna
adorare,

*A maiorum, et
suis rebus ge-
stis.*

adorare, natis eius Solis ac Lunæ nomina tribuere, denique seipsum Osiridem ac Dionysium appellare: hinc quasi si uniuersæ terræ dominus esset, totas insulas, ac cōtinētes etiam terras donare: Equidē noui, milites, incredibilia uobis hæc, & mirabilia uideri: quò magis indignationē hæc uobis cōcitare par est, cum quæ uos ne audita quidē creditis, uerē ab ipso agant: & quæ cognoscere sine dolore nemo potest, ea is per luxuriam edat, quod summā meritò uobis iram mouere debet. Ego autem initiò tanto eum studio colui, ut & participem principatus mei fecerim, & meam ei sororē nuptum dederim, exercitusq; donauerim: postmodò ea usus sum in illam humanitate ac beneuolentia, ut neque propterea quòd sororem meam ignominia affecisset, neque quòd natos sibi ex ea liberos neglexisset, neq; quòd ei Aegyptiam prætulisset, neque quòd huius liberis omnia ferē uestra bona dono dedisset, neque ullam aliam ob causam bellum ei faciendum duxerim. Primò enim existimabam non eodem modo quo Cleopatram, Antonium etiam tractandum esse, cum ista ex his quæ egisset, quia alienigena esset, statim hostis iudicaretur: Antonius autem, quòd ciuis esset, ad sanitatē mentis reduci posset. deinde sperabam si nō sponte, at certē uel inuitū propter decretum contra eam factum, poenitentia ceptorum acturū esse. Has ob causas igitur nullum ei bellum indixi. Quoniam uerò his spretis ac despectis, neque ueniam nobis dantibus, ignosci sibi uult, neq; misericordia nostra uti statuit: sed siue stultitia adductus, siue insania (audiui enim, ac si dem audito habui, esse eum detestata illius mulieris incantamenti peruersum) nihili faciens nostrum beneficium, nostramq; in se humanitatem, seruiens mulieri, eius causa bellum & pericula ultrò contra nos & patriam suscipit, quid nobis reliquuum est, nisi ut in eum unā & in Cleopatram uindictam. Nemo proinde eū pro Romano, sed Aegyptio habeat: nemo Antonium nominet, sed Serapionem aliquem: nemo Consulem aut imperatorem fuisse, sed Gymnasiarcham existimet. hæc enim pro istis uolens recepit, omniq; patrio splendore proiecto, unus ex cymbalistis Canopi factus est. Neque metuere quisquam debet, ne is aliquod momentum bello sit allaturus: nam prius quoq; nullius eum precij fuisse bellatorem, uos nouistis, qui eum apud Mutinam uicistis. Quòd si quid uirtutis dum nobiscum militauit, iste sibi parauit, scire tamē oportet, omnem eam uitæ hac mutatione eum perdidisse. Fieri enim non potest, ut is qui regio luxui, mollicieq; muliebri indulget, uiro aliquid dignum uel consulat, uel agat. Est enim necesse omnino, ut quibus unusquisq; uitæ rationibus utitur, earum similis reddatur. Cuius signum euident est, quòd cum interea temporis unū tantum bellum gesserit, ac unicam expeditionē fecerit, in prælijs plurimos ciues amisit: turpissimè autem à Praæspis recedens, plures adhuc suorum in fuga perdidit. Etenim si quis uestrum ridiculè saltare, ac choream Bacchi ducere opus habeat, omnino is ab Antonio superabitur ea in re: nam saltare hic didicit: sin pugna & armis opus est, quid tandem in eo timendū est: num ætas: atqui ea defloruit, & effoeminata est. Animi uis: atqui muliebris & cinædica lasciuia eum corripit, pietas erga deos nostros: atqui contra hos & patriam bellum suscepit, fides erga socios: quis autem nescit quomodo inductum in fraudem Armeniæ regem ceperit: Num eius in amicos bonitas: quis ergo non uidit quā miserè eorum multos interemerit: Existimatio eius, in qua est apud milites: quasi uerò non hi quoq; de eo desperauerint: id quod ex eo patet, quòd ad nos ab eo permulti quotidie transeunt.

Suam equanimitatem proponit.

Antonij mores, & studia deridet.

z 3 Atq;

Premium bello propositū.

Copias ex apparatus Antonij eleuat.

Atque ego quidem hoc acturos omnes ciues existimo, sicut antè etiam fecerunt, cum is à Brundisio in Galliam iret. Quandiu enim eis spes diuitiarum sine periculo potius undarum adfuit, omnino libenter cum eo multi manserunt: nunc uerò ubi pugnandum eis erit contra nos suos gentiles pro his qui nihil ad ipsos pertinet, certè praelium detrectabunt: eò magis quidem, quòd nobiscum ipsis saluis esse & beatis tutò licet. At uerò multos auxilios secum, magnam pecuniæ uim habet. Certè Asiæ cōtinentis habitatores crebrò à nobis uictos fuisse, nouit Scipio Asiaticus, Sylla Felix, Lucullus, Pompeius, pater meus Cæsar: nouistis uos ipsi, qui Asianos Bruto & Cassio oppem ferētes deuicistis. Iam quo maiores Antonij diuitias esse cogitatis, tanto magis in id uobis incumbendum est, ut uestras eas faciatis. Pro maximis enim præmijs, maxima etiam certamina subire conuenit. Quanquam ego quidem maius uobis huius belli præmium propositū esse nullum dixerim, quàm ut dignitatem maiorum conseruetis, ut magnanimitatē uestram tueamini, ut eos qui à nobis defecerunt, ulciscamini: ut uindictam ab his qui infurijs uos affecere, sumatis: ut uictores omnibus hominibus imperetis: ut ne patiamini ullam mulierē uiris æquari. Num uerò qui tot praelia, uos ipsi qui nunc mihi adestis, contra Tauriscos, Iapydes, Dalmatas, Pannoniosque propter oppida quædam, & terram desertam fecistis, eosque omnes, bellicosissimos omnium opinione habitos, subegistis, imò etiam de unica Sicilia contra Sextum Pompeium, de Mutina sola contra hunc ipsum Antonium certauistis, ac utrumque uicistis: iam minus gnauiter pugnandum uobis arbitramini contra foeminam omnibus uestris rebus insidiatam: contra maritum eius, omnia uestra bona filijs eius elargitum: contra egregios eorum socios ac mensarum assecclas, quos ipsimet stercorarios uocant? Quid ita uerò? an propter multitudinem eorum? atqui hæc nihil contra uirtutem corporum potest. propter nationē? atqui onera baiulare magis didicerunt, quàm bellare propter peritiā: at remos ducere magis, quàm nauali praelio pugnare nouerunt. Me quidem pudet, cum huiusmodi hominibus nobis esse conflegendum, quos si uicerimus, gloriæ id futurum nobis non sit: dedecori autem, si uincamur. Porro neque magnitudinē nauium, neque crassiciem lignorum uirtutis uestre parem esse censete. Quæ enim unquam nauis per se aut saucia uit ullum, aut occidit? qui autem fiet, ut non propter ipsam altitudinem ac crassiciem & difficilius à remigibus impellatur, & gubernatoribus minus pareant? Quid proderunt his qui ab his pugnabunt, qui neque enauigare, neque circumnauigare (quæ pugnae nauales sunt opera) poterunt? Neque enim pedestre praelium nobiscum in mari conferent: neque ad hoc parati sunt, ut tanquam intra muros aliquos circumfessi oppugnent. Nobis quidē admodum erit commodum, eos ligneis quasi moenibus septos aggredi. Si enim eodem loco naues hostium uelut infixæ substiterint, rostris eas nobis perumpere licebit, aut tormētis eminus pertundere, ignique & iaculis ignitis inflammare: sin se loco mouere ausæ fuerint, neque insequentes aliquam nostram consequentur, neque fugientes euadent, propter grauitatem suam ad agendum aliquid incommodissimæ, propter molem autem ad accipienda damna opportunissime. Quanquā quid attinet multis uerbis tempus terere, cum iam aliquoties periculum eorum fecerimus, & apud Leucadem, & nuper, non modò non superati ab ipsis, sed omnibus partibus uictores. Itaque non tam meo sermone, quàm uestris ipsorum actis confirmatū, nunc ad imponendū toti bello finē animos intendite: hoc scientes, quòd si hodie uicerimus, nullus

lus nobis sit labor reliquus futurus. nam & alioquin hominū id natura fert, ut primis certaminibus aduersam fortunā experti, etiam ad cætera sint animo demissiore, & nos extra omnem controuersiam terra ijs præualemus, ita ut etiam nullam antè cladem passos uincere possemus. Quæ ipsi hostes etiam cognita habent, adeò ut consternati animis (nihil enim uos eorum quæ audiui, celabo) propter accepta detrimenta, speq̃ salutis, si hîc remaneant, amissa, ideò effugere aliquò conentur, atq̃ ob id classem nunc educere non naualis prælii conferendi, sed fugæ consilio capiendę instituerint, ac optimas preciosissimasq̃ suas res in naues imposuerint, ut si possint, cum his effugiant. Nos igitur eos, qui ipsi confitentur se nobis uiribus impares esse, ac suis in nauibus uictoriæ nostræ præmia uehunt, ne patiamur aliò enauigare, sed hoc ipso in loco uictis omnia auferamus. Secundum hanc orationem Cæsar id consilij cepit, ut hostibus enauigandi facultatem concederet, quò fugientes à tergo adoriretur. nam & celeritate suarum nauium fretus, facile se eos assecuturū iudicabat, & fore ut cum patere Antonium aliquò effugere conari, cæteri omnes ultrò ad se transirēt. Verum prohibitus ab Agrippa id cōsiliū exequi, qui metuebat ne hostes, quia ij uelis essent usuri, assequi non possent, uictoriæ præterea facilioris spe concepta, quòd effusus imber, ac multa grando Antonianæ classis incidisset, eamq̃ conturbasset: omisso suo proposito, multos ipse quoq̃ pedites nauibus suis imposuit, in scaphas ad obeūda ministeria omnibus auxiliarijs collocatis, qui celeriter circumnauigantes, et pugnantes de ijs quæ res ipsa postularet monerent, & sibi omnia quæ opus esset annūciarent: ipse hostium exitum præstolatus est. Qui cum classico dato naues eduxissent, easq̃ cōfertim in acie ante fauces constituissent, neq̃ iam amplius quoquam progredierentur, Cæsar ad eos classem direxit, ut uel cum stante eorum classe pugnaret, uel eam retrocedere cogeret: cum ne sic quidē uel ad pugnā exirent, uel recederēt, sed eodem loco manentes ordines magis magisque densarent, hæsitans Cæsar remigibus ut remos dmitterēt iussit: ac paululū cunctatus, subitò cornua dato signo utrinq̃ eduxit, circumflexitq̃, cōsilio hostē circundandi, aut certē ordinem eius disijciendi. Itaq̃ Antonius ueritus ne circumueniretur, quantum potuit suos etiam ad pugnā eduxit, ad eamq̃ uel inuitus accessit. Ad hunc modum prælium nauale commissum est, cum & in sua alacritate arteq̃ utrinq̃ classarij multum spei haberent, et pedites eos utrinq̃ in terra collocati acclamantes cohortarentur. Erat autem pugnæ dissimilis inter partes ratio. Nam Cæsariani, impetu concitatis nauibus suis, quas & minores & celeriores Antonianis habebant, hostiles naues inuadebant, undiq̃ tecti ad uitanda uulnera: itaq̃ aut submergebant aliquam nauem hostilem, aut si nequirent, antequam ad manus deueniretur sese recipiebant, tumq̃ aut iterum eandem nauim aggrediebantur subitò, aut ea omissa ad aliam se conferebant: atque inde rursus celeriter se ad aliam, aliamq̃ inde conuertebant, raptim ea quæ possent agentes, ut quàm maximè inopinantes hostes adorirentur. Nam & robur hostium propter multitudinem, & dimicare cōminus metuentes, neq̃ in appellendis nauibus, neque in receptu moras trahebant: sed subitò irruentes, ita ut iaculationem hostium anteuerterent, ac uel uulnerata aliqua naui, aut conturbata, ita ut apprehendi ab ea non possent, statim retrò cedentes, telorum ictus euadebant. Contrà Antoniani hostes accedentes multis lapidibus ac iaculis impetebant, nauibusq̃ eorum propius aduectis manus ferreas iniiciebant, eæ si opportunè incidissent, su-

Omen futuri
uentus nauale
chie.

Nauale apud
Actiū præliū,
quo Antonium
Cæsar superauit.

perabant hostem: sin aberrassent, aut nauibus suis pertulis mergebantur: aut dum ne eæ perforarentur, propugnando tempus terunt, ab alijs hostibus facilius inuadebantur: duæ enim, aut tres simul naues Cæsarianæ, unam adoriebantur, ac partim damnum ei inferebant, partim accipiebant. Altera ex parte laborabant maximè & fatigabantur gubernatores & remiges, ex altera classici milites. Erantq; Cæsariani equitibus similes modò irruentibus, modò se recipientibus, eo quòd appellere subinde, ac retrò abducere naues ipsi suas tantum poterant. Contra Antoniani legionis armatæ speciem habebant, appropinquantes sibi obseruantis, eos que retinere omni studio conantis. Proinde illi eo hosti incommodabant, quòd accedentes subito, remos nauium hostiliũ detergebant, hi contrà desuper eos saxi ac tormentis ferientes submergebant: uicissimq; hi ea re ab hostibus superabantur, quòd eos propius aggressos lædere nequibant: illi cõtrà eo, quod si nauem hostilem aggressi non submerisissent, iniecta manu ferrea constricti nequaquam æquis uiribus pugnam sustinebant. Cum diu iam dubio esset euentus certatum, tandem Cleopatra quæ in anchoris post classem pugnantem stabat, cum non ferret diuturnam ac incertam euentus expectationem, mulier quippe, & Aegyptia genere, diutius suspensa animi sollicitudine, ancipitisque prælij exitus expectatione uicta, signo suis dato fugæ se dedit: quí cum uela confestim erexissent, ac in mare se dedissent, eosq; forte fortuna coortus uentus secundus impulisset, opinatus Antonius eos non dato à Cleopatra signo, sed metu coactos tanquam uictos fugam cepisse, ipse etiam eos secutus est. Hoc facto reliquorum etiam militum animi consternati sunt, ac ipsi quoq; de fuga cogitantes, alijs uela sustulerunt, alijs turres & armamenta nauium in mare proiecerunt, ut exoneratis nauibus facilius esset fuga. Cæsariani, quibus neq; uela erant, & ad nullam aliam rem nisi prælium nauale se parauerant, eos qui iam fugam cepissent, non insecuti, reliquos qui eam adhuc adornabant, adorti, multis suis nauibus singulas hostiles circumdantes, eminus cominusq; pugnam conseruerunt. Erat hoc ipsum etiam certamen uarium planè, acerrimumq; cum Cæsariani inferiores partes nauium circumcìrca perforarent, remos detergerent, gubernacula abrumperent, in tabulata hostilium nauium conscendentes alios repellerent, cum alijs dimi carent: (erant enim iam etiam numero aduersarijs æquales) contrà Antoniani contis hostium naues detruderent, securibus caderet, eis saxa aliasq; in id ipsum paratas moles inijcerent, ascendentes arcerent, cum comminus congressis pugnarent. Poterat qui eam pugnam spectasset, haud ineptè (modò parua liceat magnis componere) eam oppugnationi murorũ, aut multarum in mari exiguarum insularum conferre: eam utrorumq; conatus speciem præ se ferebat, cum alteri in naues hostium, quasi in continentem terram aut arcem conscendere cuperent, omniaq; quæ ad id perficiendum facere uidebantur, summo studio appararent: alteri nihil eorum quæ fieri in huiusmodi re solent omittentes, eos arceret. Cum ancipiti euentu esset diu pugnatum, Cæsar ignem ex castris afferri iussit: neq; enim aliud consilium uictoriæ explicandæ habebat: quanquam potiundæ hostilis pecuniæ causa initio statuerat incēdio abstinere. Igne allato, statim aliud genus pugnae accidit. Cæsariani undiq; ad hostilem aliquam nauim accedentes, iacula ignifera in eam emittere, faces manu cōijcere, ollulasq; etiam carbonum picisq; plenas eminus tormentis eò iaculari: Antoniani hæc singula repellere, si quod incidisset, quia id statim appræhēsis lignis multam in naui flammam excitabat.

Cleopatre fugit.

Antonius fugit.

Comparatio.

Ignis nauibus Antonianis iniicitur.

Excitabat, primum eam aqua, quam potius causa secum tulerant, restinguere: post ea absumpta, marinam haurire: eaque si multam simul adhibuissent, nonnihil obistere ignis uiolentiae: quia uero id non ubique fieri licebat (nam & urnas habebant haud iustae magnitudinis, & terrore iniecto eas tantum dimidia sui parte aqua repletas trahebant) non modo auxilium nullum ferbatur, sed uires malo addebantur. (aqua enim marina flammæ non multa infusa, magnopere eam exuscitat.) Proinde aquae praesidio deficiente, ctones, & cadauera flammæ Antoniani innocere: id aliquādiu inhibuit ignis, ac compesci incendium uidebatur: post his ipsis etiam auctum, praesertim quia uentus uehementior inciderat, maius effulsit. Ibi uero hi dum partes nauium flamma depalcebatur, incendio succurrere, in ipsam flammam insilire, alias partes rescindere, res in alia loca differre, eas uel in mare proijcere, aut in hostes, laedendi causa: alij ad integras partes nauis sese recipientes, manibus ferreis, ac longurijs tum maxime uti, ut nauis hostili sibi annexa, aut in eam exilientes, periculum incendij euaderent, aut eam saltem unā comburerent. Caesariani hoc ipsum ne fieret, ad naues ipsorum non appropinquare. Itaque cum ignis iam & latera nauium corripuisset, & in solum usque descenderet, tum demum in summis Antoniani uersari miseris: quippe alij, ac nauem potissimum, fumo, antequam ignis ad eos peruenisset, necabantur: alij in medio incendio tanquam in camino assabantur: alij armis ignem concipientibus colliquabantur: alij antequam aliquid huiusmodi paterentur, nonnulli etiam semiuisti, armis proiectis uel uulnerabatur eminus, uel in mare se deijcientes suffocabantur, uel ab hostibus icti mergebantur, uel à belluis marinis laniabantur: solis his æquior inter tantas miseras mortis fuit conditio, qui prius quam huiusmodi mala subirent, mutuis se inuicem uulneribus interfecerunt, aut sibi ipsis manus attulerunt, non expectato cruciatus ullo genere, ac cum nauibus suis tanquam rogo cremati sunt. Caesariani qui se dum defendendi sui aliqua facultas adfuisset hostibus, ab earum nauibus abstinebant, cum uiderent nauibus igni correptis, homines ne sibi ipsis quidem auxilio esse, nedum aduersariū ledere posse, celeriter aduecti pecuniae eripienda studio, ignemque à se immissum restinguere conati sunt: horum quoque per multi cum ipsis nauibus à flamma correpti, & harpagonibus hostium, perierunt.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER QVINQVAGESIMVS PRIMVS,

*Guilielmo Xylandro Augustano
interprete.*

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI

*Quomodo Caesar à uictoria Actiacares constituerit.**De Antonio ac Cleopatra, ac eorum post acceptam cladem actis.**Vt Antonius in Aegypto uictus, seipsum occiderit.**Quemadmodum Caesar Aegyptum subegerit.**De Caesaris reditu Romam, triumphisque ab eo ductis.**De curiae Iuliae dedicatione.**Vt Mysia in potestatem populi Romani ueniret.**Acta sunt haec reliqua parte eius anni, quo Caesar IIII. Consul fuit, collega M. Valerio Messala Coruino, ac biennio deinceps, cuius Consules*

24

Caesar

An. V. C. 724. *Cæsar* 1111.

M. Licinius M. F. Crassus.

725. *Cæsar* V.

Sextus Apuleius Sexti F.

Qua die Cæsar
ris Monarchia
ceperit.
Apollo Actius.

Actij ludi.

Nicopolis.

Acta Cæsar
is victoria.

Quomodo in
hostes Cæsar
animaduerte-
rit.

Amyntas.

Archelaus.

Philopator.

Lycomedes.

Alexander.

Medeus.

Cydonij.

Lampej.

Sossius.

M. Scaurus.

Mucia.

Curio.

Aquilij Flori.

N hunc modum pugna naualis facta est, 1111 Nonas Septembris. Id à me non frustra commemoratum est, dies annotare alioquin nō solito: sed quod ab ea die primū Cæsar solus rerū potitus est, Imperijq; eius recensio præcise ab ea sumitur. Eadem die Cæsar Apollini, qui apud Actium colitur, triremem, quadriremem, ac alia nauium genera usque ad deciremem ex captis nauibus consecrauit, templū maius extruxit, ludos Musicos ac Gymnicos, & certamen equestre cum sacro quinquennali * (sic enim hi qui annonæ sunt præfecti, appellantur) constituit, Actios illos ludos dicens, urbemq; eo loco ubi castra habuerat, effecit: partim collectis ad eam incolēdam hominibus, partim eò translatis finitimis, eiq; urbi Nicopolis nomen indidit: ac locum in quo tenderat, lapidibus quatuor pedum magnitudine constrauit, rostrisq; nauium captarum ornauit, sacrarium ibi Apollinis sub dio cōstituens. Verū hæc postea temporis facta sunt: tunc autem emisit classis suæ partem, quæ Antonium ac Cleopatram insequerentur: quæ cum consequi eum nō posset, reuerfa est: cum reliquis uerò ipse castra hostium, ijs propter paucitatem non resistentibus occupauit, ac deinde reliquum exercitum deprahendēs iter in Macedoniam intendentem, sine pugna sibi adiunxit. Diffugerant autem iam tum alij quidam primores Romani ad Antonium, auxiliarij autem in suam quisq; patriam: uerū hi contra Cæsarem nullum præterea bellum gesserunt: sed & ipsi, et omnes populi qui antè etiam Romanis subditi fuerant, pars statim, pars post pacis condiciones à Cæsare acceperunt. Cæsar urbib. pecunia imperata, ademptaq; eis in ciues ipsarū potestate, quam in concilijs populi usurpabāt, regulis ac regibus omnia oppida quæ ab Antonio acceperāt, exceptis Amynta & Archelao, abstulit: Philopatorē Tarcondimoti filium, & Lycomedem regnum in parte Cappadocici Ponti obtinentem, principatu spoliāuit: Alexandrum autem lamblichi fratrem non modò regno exuit, quod præmium propterea quòd ipsum accusasset acceperat, sed in triumpho quoque ductum occidit: Lycomedis ditionem Medeo cuidam concessit, qui ante pugnam nauale Mysos Asianos ad deficientem ab Antonio permouerat, eorumq; opera bellum Antonianis fecerat: Cydonijs ac Lampæis libertatem dedit præstiti sibi auxiliij causa, instaurata etiam Lampæorum ciuitate, quæ euerfa fuerat: Senatores, equitesq; & alios insigniores uiros qui Antonium aliqua in re adiuuissent, multos pecunia multauit, multos occidit, quibusdam pepercit. Inter uita donatos præcipuus fuit Sossius, qui cum bello sæpe Cæsare petijset, tunc fuga elapsus occultatusq; post inuentus ac dimissus est: & M. quidam Scaurus, uterinus Sexti Pompei frater, ipse quoq; neci destinatus, propter Muciam matrem uitam obtinuit. Inter supplicio affectos potissimum commemoratione dignus uidetur Curio, filius Curionis istius, cuius Cæsar superior opera plurimum usus fuerat: & Aquilij Flori, pater ac filius: quorū cum alter tantū, in quem fors incidisset, mori à Cæsare iussus fuisset, uterque perijt. Nam & filius prius quàm fortiretur se percussori præbuit ultrò, & pater dolore rei permotus, sibi ipsi necem intulit. Porro autem Antonianos milites in exercitum

citum suum Cæsar allegit, ac veteranos ciues nemini quicquam dans, in Ita-
 liam, reliquos sparsim aliò dimisit. Quia enim in Sicilia post uictoriam me-
 tum ei obiecerāt, ueritus ne denuò tumultuarentur, ut præueniret omnem
 motum, alios sibi omnino ab armis reiiciendos, reliquorum multitudinem
 diuellere à se inuicem statuit. Libertis, quia adhuc eos suspectos habebat,
 quartam pensionem remisit, quam adhuc ad pendendam pecuniam sibi im-
 peratam debebant: hiq; non tam acceptæ iniuriæ memores, quàm pro be-
 neficio remissam pensionem habentes, gauisi sunt: milites quoq; qui non-
 dum annos militiæ impleuissent, nonnihil inhibiti à Tribunis militum, po-
 tissimum autem spe Aegyptiarum diuitiarum illecti, quieuerunt. At qui ui-
 ctoriæ socij, tum à militiâ dimissi nullo præmio dato fuere, indignè id fe-
 rentes, seditiones paulo post agitare ceperunt. Id ueritus Cæsar, ac ne Mecæ-
 natem, tum Romæ Italiæq; administrandæ præfectum, contemptui, quòd
 equestris tantum ordinis homo esset, haberent, Agrippam quasi aliam ob-
 rem in Italiam misit. Tantam enim in omnibus rebus potestatem Mæcena-
 ti ac Agrippæ Cæsar eo tempore tribuerat, ut literas quoque ipsas, quas ipse ad
 Senatum alios uel scribebat, ante q̃ redderetur, legerint, ac quæ uisum fuis-
 set mutauerint: cuius rei causa annulū quoq; ab eo acceperāt, ut obsignare
 eas possent. Sigillum enim, quo tum maximè utebatur, duplex parauerat,
 Sphynge in utroq; eadem insculpta: (nam seriùs incepit suam imaginem in
 eo incidere, ac ea literas obsignare, quod omnes deinceps Imperatores imi-
 tati sunt, excepto Galba, qui canem ex prora nauis prospectantem, signum
 à maioribus suis ad se delatum, usurpauit) ac si quid uel ipsi, uel alijs suis ne-
 cessarijs scriberet arcani, proximè sequentē semper literam pro ea quæ exa-
 rari deberet, ponebat. Proinde quasi nullo iam imminente à veteranis am-
 pliùs periculo, res Græciæ constituit, ac duorum diuorū sacris initiatus est:
 deinde in Asiam profectus, rebus ibi quoq; constitutis, quid Antonius age-
 ret expectauit: ac se ita parabat, ut si certum quonam is perfugisset compe-
 riret, expeditionem contra eum faceret. Interim ipsi apertè tumultum conci-
 tantibus, quòd procul ipse abesset, metuens ne si quem ducem inuenissent,
 mali aliquid facinoris ederent, alijs ad Antonium inuestigandum constitu-
 tis, in Italiam properauit, media hyeme, se quartum, & M. Crasso (hunc e-
 nim collegam habebat, quanquam & Pompeianas & Antonianas priùs
 partes secutum) Consulibus. Cum Brundisium peruenissent, iam eo uni-
 uersus Senatus audito eius aduentu, tantum Tribunis plebis ac duobus
 prætoribus ad urbem ex S. C. relictis, occurrerat, cum equitibus, ac magna
 plebis parte, ac multis alijs qui uel legati, uel sua sponte eò frequentes con-
 uenerant: itaq; aduentu Cæsar, & studio maioris partis effectum est, ut ne-
 mo ullam rem nouam tentare auderet, quin ipsi milites, partim metu, par-
 tim spe, nonnulli etiam euocati eòdem confluerunt. Horum Cæsar alijs
 pecuniam dedit: alijs, qui omnibus secum bellis fuissent, agrum etiam
 addidit. Nam eos conuentus Italiæ, qui Antonijs rebus studuissent, extorres-
 egerat, militibusq; agros eorum donauerat: extorrium autem plerisq; Dyr-
 rhachium, Philippos, & alia oppida habitanda cōcessit: reliquis pecuniam
 pro agro aut numerauit, aut numeraturum promisit. Etsi enim ex uictoria
 magnam uim pecuniæ adeptus fuerat, tamen impensæ fiebant longè maio-
 res: ideoq; in foro uenum proposuit sua & sociorum aliquot bona, ut uel e-
 mere ea, uel pro agris recipere liceret ei qui uellet: quæ quidem nemo fecit,
 (quis enim ausus fuisset?) promissionis tamē ea ratione honestam nactus
 dilationem,

*Agrippæ ex
 Mæcenatis po-
 testas à Cæsare
 ipsis data.*

*Sigillum Cæsa-
 ris.*

*Galba signum.
 Scribendi oc-
 culte ratio.*

*Cæsar sacris
 initiatus.*

*Seditio militū
 absente Cæsa-
 re.*

*Cæsar ut mili-
 tū desiderit, on-
 dinauerit.*

*Cæsar sua et a-
 micorum bona
 proscrit.*

*Cæsaris celerri-
mus in Asiam
aduentus.
Cleopatra ut
in Aegyptum
redierit.*

*Cleopatra fla-
gitia.
Artaxas de in-
teritus.
Pinaris Scar-
pus.*

*Antonius Ale-
xandriam ue-
nit, eiusq; ex
Cleopatra con-
silia.
Cæsario ex An-
tyllus in uiros
relati.*

*Cleopatra Cæ-
sari munera
mittit.
Responsum Cæ-
saris.*

*Arabij naues
Cleopatra cõ-
burunt.
Q. Didius.
Gladiatorum
fides in Anto-
nium.*

dilationem, eam ex Aegyptiaca deinde præda repræsentauit. Hæc, & alia necessaria cum ita constituisset, ijsq; quibus impunitas data erat, concessisset ut in Italia morarentur, id quod antè non licebat, populo qui Romæ remanserat, nec ad se Brundisiū uenenerat, neglecto, in Græciam auctus est, trigesimo quàm in Italiam uenerat die, ac propter hyemem nauibus per Isthmum Peloponnesiacum translatis, tanta celeritate in Asiam aduenit, ut de eius discessu simul redituq; Antonius & Cleopatra cognouerint. Hi à pugna nauali fuga elapsi, usq; ad Peloponnesum simul cum peruenissent, ibi præter animi sui sententiā diuulsi inuicem sunt, Cleopatra in Aegyptum contendente, ne clades audita nouos ibi tumultus concitaret. Hæc ut tutò in Aegyptum adnauigare posset, uictoriam mentita, proras coronauerat, cantionesq; uictoria obtenta usurpari consuetas tibijs cõcini iusserat. postquam in tutum peruenit, multos primores, semper sibi infensos, ac tum clade eius animo auctos, occidit. horū facultatibus, & reliquis, diuis etiā consecratis (neque enim ab ullo quantumuis inaccessio sacrario se abstinebat) ingentem pecuniam confecit, copias comparauit, auxilia quasiuit: utq; Mediæ regem ad suam societatem pertraheret, Armeniæ regi caput amputatum ei misit. Cæterum Antonius in Africam quosdam misit ad Pinarium Scarpum, & exercitum quem is iam antè ibi conscriptum ad tuendam Aegyptum habebat: uerum cum neq; reciperetur ab eo, & missos quoq; ad se is occidisset, nonnullosq; milites id moleste ferentes necasset, infecta re Antonius ipse quoq; Alexandriam se contulit. Ibi & alia quæ bello accelerando conueniunt, ab ijs parata sunt, & filios suos, Cæsariem Cleopatra, Antyllum ex Fuluiâ sibi natum Antonius in uiros retulerunt, ut & Aegyptij uiro sibi imperante essent alacriores: & reliqui eos duces habituri, si quid Antonio & Cleopatraz accidisset, animis eò magis constarent. Id quidem factū perniciem adolescentibus istis attulit, ut Cæsar ijs, tanquā uiris iam, & principatum aliquem gerentibus non parceret. Antonius autem ac Cleopatra ita se parabāt, tanquā & classe & pedestribus copijs belligeraturi, in eumq; finem uicinos populos, & reges amicitia sibi iunctos ad auxilia conuocabant: nihilo tamen minus etiam ad hoc se instruebant, ut si qua necessitas urgeret, in Hispaniam (alioquin etiam pecuniæ multitudine se eam regionem posse ad defectionem cõpellere sperantes,) nauigarēt, aut ad rubrum mare concederent. Quæ consilia ut quàm diutissimè occulta haberent, ac Cæsarem uel fallerent, uel etiam dolo necarēt, miserunt ad eum qui de pace agerent, ac interim pecuniâ eius exercitum corrumperent. Interim Cleopatra clam Antonio sceptrum aureum, coronam auream, sellamq; regiam Cæsari misit, quasi regnū cum ijs tradēs, ut is si omnino exosum haberet Antonium, ipsam saltem misericordia prosequeretur: Cæsar autē acceptis muneribus, ominisq; loco ductis, Antonio nullo dato responso, Cleopatraz palam quidem multa comminatus est, idq; etiam respondit, si ea ab armis & regno destitisset. consilium ipsum capturum quid eam fieri deberet: occultè autem ei impunitatem ac regnum integrum pollicitus est, si Antonium occidisset. Eodem tempore Arabij à Q. Didio Syriæ præfecto persuasi, naues in sinu Arabico fabricatas ad nauigationem in rubrum mare, combusserunt, populiq; & reguli omnes suppetias Antonio Cleopatrazq; denegauerunt. Ac mihi quidem mirari subit, cur reliqui complures eos deseruerint, multis ab ijs ornatī beneficijs, cum qui ad ludos gladiatorios alebātur conditione abiectissima, summum studium eorum ostenderint, pro ijsq; fortissime

tissimè certauerint. Hi gladiatores Cyzici ad ludos triumphales, quos deu-
 cto Cæsare se facturum Antonius sperabat, cum exercerentur, ubi primùm
 quæ essent acta cognouerunt, in Aegyptum ad ferendum eis auxilium iter
 instituerunt; cumq; haud parum incommodi Amyntæ in Galatia, filijs que
 Tarcondimoti in Cilicia exhibuissent, (qui summa antè amicitia cum An-
 tonio & Cleopatra iuncti, tunc fortunâ secuti defecerât ab ijs) multa etiam
 Didio, qui transitu ipsos prohibebat, neq; tamen in Aegyptû euadere pos-
 sent, sed circumuenti essent, ne sic quidē ullo modo, quantūuis multa Didio
 pollicente, ad defectionē perducī se passi, Antoniū ad se accersierunt, faci-
 lius se putantes cum eo coniunctos in Syria bellum posse gerere. Tandem
 cum neq; ueniret Antonius, neque nuncium mitteret, perijisse eum rati, in-
 uiti se Didio dederunt, ea conditione, ne gladiatores posthac essent: utq;
 Daphnem Antiochiæ suburbium eis habitandum concederet, donec Cæ- *Daphne.*
 sari res ea significaretur. Hi quidem gladiatores postea à Messala decepti, *Messala gladi-*
 alij aliò dimissi, quasi in legiones adscribendi, ac per occasionem interfecti *tores excindit.*
 sunt. Antonius & Cleopatra postquā Cæsaris responsum ex legatis cogno-
 uerunt, alios miserunt, ac Cleopatra quidem per eos magnam ei uim pecu-
 niæ promisit: Antonius autem amicitia eum ac propinquitatis admonuit,
 suam cum Aegyptia muliere consuetudinem excusauit, ipsorum mutuum
 quondam amorem, ac societatem actorum in adolescentia enumerauit: de-
 nique P. Turullium Senatorem, unum ex Iulij Cæsaris percussoribus, ami- *P. Turullij inte-*
 cum tum suum, Cæsari tradidit, ac seipsum etiam interfecturum pollicitus *ritus.*
 est, si eo factō salus Cleopatraz repræsentari posset. Cæsar Turullio occiso,
 idq; in Co insula (ita ut uisus sit Turullius pœnas Aesculapio dedisse, cuius
 in luco, qui in Co insula est, arbores ceciderat) Antonio ne tum quidem re-
 spondit quicquam. Igitur tertiam legationē Antonius, ac filium suum An-
 tyllum cum multo auro misit. Cæsar auro accepto, eum sine responso pro-
 positi ritū à se dimisit: Cleopatraz ut primò, sic secundò etiam, ac tum ter-
 tiò, multas & comminationes, & pollicitationes proposuit. Nihilomi-
 nus tamen ueritus ne Antonius & Cleopatra, desperata ueniæ impetratio-
 ne in incepto perstarent, ac uel suis uiribus uincerent, aut in Hispaniam ac
 Galliam trañcerent, aut pecunias, quas immensas esse audierat, corruppe-
 rent: (nam eas omnes Cleopatra in sepulcrum cōgesserat, quod parauerat
 in regia: ac si uel in re minima fortunâ aduersam sensisset, omnes secum cre-
 maturam minitabatur) Thyrsus libertum suum ad Cleopatram misit, qui *Thyrsus ad de-*
 & humaniter multa cum ea loqueretur, & Cæsarem eius amore captum di- *cipiendū Cleo-*
 ceret: sperans eam, quæ ab omnibus hominibus amari uolebat, eò adduci *patram à Cæsa-*
 posse, ut Antonio necato seipsam & pecuniam incolumem seruaret. Neq; *re missus.*
 Cæsar eo consilio falsus fuit. Verùm antè quàm hæc acta sunt, Antonius co-
 gnito Cornelium Gallum accepto Scarpi exercitu, subitò Parætonium oc- *Cornelius Gal-*
 cupasse, etsi in Syriam proficisci euocatus à gladiatorib. in animo habebat: *lus.*
 tamen eo omisso, ad Parætonium contēdit, sperans quidem se eas copias à *Antonius rem*
 Gallo ad se sine ullo labore traducturum, (nam beneuolentia erga se affe- *infelicitèr ad*
 ctos propter communem militiam nouerat) sin aliter nequiret, uī certè po- *Parætonium*
 titurum: nam & nauales & terrestres copias secum adducebat magnas. Sed *gerit.*
 neque colloqui cum ijs potuit, quanquam ad murum accederet, & alta uo-
 ce clamaret (concinere enim tubicines iusserat Gallus, ita ut nemo exaudi-
 re quicquam posset) & præterea subita eorum eruptione damnum accep-
 pit, ac classis quoq; incommodum passus est. Catenas sub aqua latentes ali
 quot

quot noctu per fauces portus Gallus extēderat, ac deinde nullo apertē pręsidio portum custodiens, absque omni timore Antonij naues cum sui contemptu intrò nauigare passus fuerat. postquam eæ intrò peruenerunt, attractis per instrumenta ad hoc parata catenis, naues simul terra, mariq; & ex ædibus circūuentas partim incendit, partim submersit. Dum hæc fiunt, *Cæsar Pelusio* Cæsar Pelusium uī, ut ferebatur, re uera autem proditione Cleopatæ cepit. *potitur.* Hæc cum nemo suppetias ferret, Cæsari autem resisti nullo modo posse aut *Cleopatra Pelusium prodit,* diret, ac ex sermonibus Thyrsi (quos maximè mouebat) crederet eum suo *et totam causam.* amore captum, cum quòd id ita esse cuperet, tum quòd eadem ratione patrem eius, ac Antonium sibi mancīpauerat, ideoq; non ueniam modò sibi, & regnum Aegypti, sed Romanorum imperium sperabat, statim ei Pelusio cesserat. Post cum idem ad Alexandriam accederet, ciues occultè prohibuit contra eum exire, cum palàm eos ut hosti occurrerent cohortari uideretur. Antonius cum ad nuncium eorum quæ Pelusij euenissent, Paratōnio discessisset, ante Alexandriam Cæsari obuīam factus, equitatu eum ab itinere fatigatum superauit. Hinc aucta confidentia, ac eo etiam, quòd iaculatus in Cæsaris castra libellos, sena in singulos sestertia promississet, pedestri etiā certamine congressus, uictus est. Etenim Cæsar ipse ultrò libellos militibus suis recitans, Antonium criminatus, turpitudineq; proditiōis eis ostensa, ac studio sui renouato eò adēgit, ut fidem suam tentatam indignè ferentes, strenuos se esse fidelesq; demonstrare summo studio anniterentur. Antonius insperatò uictus, ad classem confugit: ac eò se comparauit, ut aut nauali pugna decerneret, aut in Hispaniam transmīteret. Sed Cleopatra eo intellecto, id effecit, ut naues ab eo transfugerēt: ipsa autem confestim in monumentum insiluit, uerbo quidem, quasi id metu Cæsaris ac mortis sibi consciscendæ causa faceret, re ipsa autē, quòd eodem Antonium quoq; uenire uolebat. Antonius etsi se proditum esse suspicabatur, tamen amor ne id crederet obtinuit, ac ferè magis eius, quàm sui ipsius commiseratione afficiebatur: id exploratum habens Cleopatra, speransq; fore, ut si ipsam obijisse audiret, ipse etiam superuiuere nollēt, sed confestim mortem expeteret, in sepulcrum cum Eunuchō & duabus ancillis cucurrit, atq; inde nunciū suæ mortis emisit. Quo audito Antonius, nulla mora interposita ipse quoq; mori decreuit, ac primū quendam eorum quos secū habebat, orauit ut se occideret: cum uerò is gladio nudato semetipsum interfecisset, imitari hoc factum cupiens, sibi ipsi uulnus ingessit: collapsusq; in faciem, mortem obijisse ab astantibus iudicatus est. Inde coorto tumultu, Cleopatra cum id sensisset, ex fastigio sepulcri prospexit: (nam ianua eius ita erat parata, ut aperiri semel clausa nequiret, solæ partes superiores ad fastigium nondum erāt absolutæ) quam cum uidissent quidam, adeò exclamauerunt, ut Antonius quoq; exaudierit: isq; intellectu eam esse superstitem, consurrexit, quòd uere se posse arbitraretur. Sed multo profuso sanguine, desperata uita, obtestatus est præsentes, ut se ad sepulcrum deferret, ac per funes qui ad extrahendos lapides suspensi erāt, dēmitteret, sicq; in gremio Cleopatæ diem suū clausit. Cleopatra nonnihil Cæsari fidens, omnem ei rem statim significauit: tamen metuens sibi ne quid durius in se statueretur, in sepulcro remansit: ut si nulla alia ratione salutem consequi posset, at certè metu pecuniarum amittendarum sibi ueniam à Cæsare & regnum redimeret: adeò etiam inter tantas calamitates regni memoriā retinebat, ut mallet nomine & ornamentis eius retentis mori, quàm priuata uita frui: ideoq; & ignem paratum

*Cæsar Pelusio
potitur.*

*Cleopatra Pelusium prodit,
et totam causam.*

Antonius uincit Cæsarem, et superatur.

Cleopatra Antonium prodit.

Antonius mortem sibi ipsi consciscit.

paratum perdendis pecunias habebat, & aspides, aliosque serpentes, quibus se ipsam interficeret: qui quo modo mortem afferrent, in alijs iam ante hominibus periculum fecerat. Cæsar etsi gaza potiri, eamque uiuam capere cupiebat, ut in triumpho duceret: tamen si quid fide interposita promississet, impostor uideri nolens, id agebat, ut cum ea captiua, ac inuitè in suam potestatem redacta agere ex animi sententia posset: itaque C. Proculeium equitem ad eam misit, & Epaphroditum libertum, mandato quæ loquerentur, agerentque. Hi cum Cleopatra congressi, tolerabilibus ei conditionibus propositis, subito eam priusquam assentiretur, corripuerunt: remotisque omnibus rebus, quæ ad mortem consciscendam facerent, aliquot diebus ei sibi ut commoraretur, dum Antonij cadauer cõdiret, concessis: deinde in regiam adduxerunt, nihil ei de comitatu ac consueto cultu detrahentes, quò magis ea quæ cupiebat, impetraturam se speraret, ac ne quid sibi ipsa mali iniungeret: quinetiam cum petisset Cæsaris colloquium, obtinuit: ac ipse, quò magis eam deciperet, se uenturum ad eam promissit. Tum Cleopatra conclauis ornatisimo, ac sella preciosissima parata, seipsam cultu quàm maximè abiecto adornauit (nam habitus eam lugubris mirè decebat) ac in sella cõsedit, appositis multis ac uarijs Cæsaris superioris imaginibus, inque sinu suum epistolis ab eo ad se datis acceptis. Ingressenteque Cæsare, pudore suffusa exiuit, & Salue, inquit, ô domine, hoc enim nomen mihi ademptum Dej tibi tribuerunt: Sed uides nimirum ipse hinc patrem tuum, qualis sæpenumero ille ad me ingressus est, audisque quos mihi honores tribuerit, qui me etiam reginam Aegypti constituit. Vt autem aliquid eius etiam ex me percipias, accipe & lege eas literas, quas ipse sua manu exaratas ad me misit. His dictis, multa amatoria Cæsaris uerba recitauit, ac modò illacrumauit, literasque exosculata est: modò ad eius imagines deuoluta, eas adorauit, palpebrisque in Cæsare reflexis, artificiosum luctum, ac uoces ad molliendum animum appositae edidit, alias has: Quoniam mihi Cæsar hæ tuæ literæ redierunt: alias: At uerò in hoc tu quoque mihi superstes es: deinde iterum: Vtinam quidem te prior ego mortem obijissem: mox rursum: Atqui cum hunc habeo, te quoque habeo. Hac uarietate & sermonis & gestuum usa, alia quædam & uoce & intuitu ei abblandida est. Cæsar quanquam mulierem ciendis affectibus intentam animaduertebat, tamèn eo dissimulato, oculis in terram defixis, hoc unum pronunciauit: Bono esto animo mulier, nihil enim mali patieris. At Cleopatra ingenti dolore correpta, quòd neque aspexisset eam Cæsar, neque de regno aut amore ullum fecisset uerbum, ad genua eius se proijciens, fletumque edens: Viuere quidè, inquit, ô Cæsar neque uolo neque possum, hanc autem à te per patris tui memoriam peto gratiam, ut quoniam ab eo me fortuna Antonio despondit, cum eo etiam mori liceat. Vtinam uerò statim post mortem Cæsaris uita excelsissem: nunc quoniam ut hæc perferrem in fatis fuit, mitte me ad Antonium, neque mihi communem cum eo sepulturam inuide, ut quemadmodum eius causa pereor, ita etiam apud inferos cum eo sim. Ad hæc uerba nihil Cæsar respondit, ueritus autem ne se ipsa occideret, iterum animo ut esset bono hortatus est: ac neque solitam ei uitæ rationem ademit, & accurate obseruari iussit, adhibiturus eam ad exornandum suum triumphum. Quod ita fore suspicata Cleopatra, ac infinitis mortibus id acerbius ducens, mori seriò cupijt, multisque Cæsarem precata, ut quacunque ratione uitam sibi adimeret, multis idem ipsa modis tentauit. Sed cum frustra id esset, sententiam se mutasse finxit, ac multum spei in Cæsare, multum in Liuiâ

A habere,

C. Proculeius.
Epaphroditus.

Cleopatra capitur.

Cæsaris et
Cleopatre colloquium.

habere, ultroq; se uelle nauigare dixit, cimeliaq; quædã quæ dono huic ferret, parauit: sperans futurum, ut fidem faceret se mori nolle, minusq; attente custodita, necem sibi consciscere posset. Neq; eam hæc spes frustrata est. Igitur ubi cum alijs, tum Epaphroditus, cui custodia eius mandata erat, ex animo ita eam sentire putantes, de diligentia obseruandæ ipsius remiserunt: ad id se componens, ut quàm minimo cum dolore diem suum clauderet, epistolam, qua à Cæsare petebat ut cum Antonio sepeliri ipsam iuberet, Epaphrodito dedit perferendam, obsignatã quidem, ut is aliud quiddam contineri ea existimans, occasione epistolæ Cæsari reddendæ è medio remoueretur: eoq; digresso, rem propositam exequendam sibi sumens, ueste se omnium elegantissima induit, ac quàm potuit pulcerrimè exornauit, omniq; habitu regio assumpto, uita excessit. Quo mortis genere obierit, certum nemo nouit: puncturæ tantum exiguæ in brachio eius repertæ sunt. Perhibent quidam, eam in urna illatam aspidem, aut inter flores quosdam, corpori suo adhibuisse: alijs acum ab ea, qua capillum componere solita esset, ueneno inunctam tradunt: cuius ea fuerit natura, ut cum corpori aliàs nullũ damnum iniungat, ubi primũ tamen sanguinem uel minimum attigerit, mortem et celerrimam, & absq; omni dolore afferat. Hanc acum ab ea more suo in capite eatenus gestatam, tum detractam, brachioq; in hoc fauciato, sanguini immissam fuisse. Ad hunc igitur Cleopatra modum, aut certè minimè dissimili ratione cum ancillis duab. mortua est. Nam Eunuchus simul atq; Cleopatra capta fuit, serpentibus sese ultro mordendum præbuerat, morsusq; in foueam præparatam sibi ad id inciderat. Cæsar audito Cleopatrarum interitu, attonitus, corpus eius uidit, remediaq; ei, & Psyllos adhibuit, si qua eam ratione uitæ restituere posset. Psylli enim hi uiri sunt (neq; enim fœmella nascitur Psylla) qui possunt omnium serpentum uenena ex hominibus nondum mortuis exugere, neque ipsis morsis à serpentibus incommodum ullum accidit. Nascuntur autem ex seipsis, natosq; aut serpentibus continuo iniectis, aut ipsis fasciis in serpentes cõiectis probant: nam serpentes neque lædere infantem possunt, & uestibus eius impositis, torpore corripuntur. Cum nullo modo ad uitã reduci Cleopatra posset, miratus eam, ac misericordia profecutus, magnoperè doluit, omni se triũphi sui gloria spoliatum esse ratus. Ita Antonius ac Cleopatra multorum malorũ & Aegyptijs & Romanis autores, & bellum gesserũt, & mortem oppetierunt, ac eodem modo conditi, in eadem arca sepulti sunt. Fuit autem hæc utriusq; animi natura, & uitæ fortuna. Antonius quæ ex usu essent intelligendo nemini concessit, idemq; multa imprudenter egit. in nõnullis rebus fortitudine claruit, multas propter timiditatem infelicitè gessit: par in eodem magnanimitas ac pusillanimitas erat, aliena rapiebat, sua negligebat, multos præter rationem miserabat, plures iniuste plectebat. his artibus ex infirmissimo potentissimus, ex pauperrimo ditissimus effectus, neutro bono usus est: sed cum solus Romanorum imperio potiri cuperet, seipsum interfecit. At Cleopatra modum neque rei uenereæ, neque auariciæ statuere nouerat, multa per ambitionem prodigalitate, multa etiã temeraria superbia utens, regnũ Aegyptium amore parauerat, ac eadem arte Romanum quoq; adipisci intendens, & hoc non consecuta est, & suum insuper perdidit: cumq; duos uiros Romanorum suo tempore maximos sub se redegisset, propter teitium necem sibi ipsa consciuit. Hæc illorum & uita fuit, & exitus. Ex liberis autem eorum Antyllus, quanquam ei erat Cæsaris filia despõsata, ac in patris eius facellum

*Cleopatra
mors.*

Eunuchi fides.

Psylli.

Antonij ingenium.

Cleopatra natura.

Cæsar in liberos eorũ quid statuerit.

facellū à Cleopatra factum confugerat, statim iugulatus est: Cæsario autem in Aethiopiam fugiens, interceptus in itinere, necatus: Cleopatra autem Iubæ, Iubæ filio in matrimonium tradita est. Hunc Iubam Cæsar in Italia educatum, ac suam militiam secutū hoc regno, & paterno etiam donauit: hisq; etiam Alexandrum & Ptolemæum concessit: sororis suæ filiabus, quas ex Antonio susceperat Octauia, ac nutruerat, pecunias ex bonis paternis tribuit. Iulio Antonij & Fuluiæ filio liberos eius cōfestim ea omnia dare iussit, quæ morientes ei relinquere legibus iubebantur. Qui Antonij rebus fauissent, eorum alios supplicio affecit, alios uenia, uel sua sponte, uel amicis intercedentibus. Cumq; inuenisset apud Antonium permultos principum ac regum liberos, alios obsidum nomine, alios per contumeliā educatos fuisse, eorum partem domum remisit, partim coniugio inuicem copulauit, alios retinuit: ego cæteris omisis, duo tantum exēpla eius rei nominatim commemorabo. Iotapem regi Medorum, qui ad se uictus cōfugerat, ultro reddidit: Artaxæ autem, quia is Romanos, qui in Armenia superfuerāt, occidisset, fratres suos quantumuis petenti non remisit. Aegyptijs porrò, Alexandrinisq; uniuerfis ignouit, ac nullum eorum occidit: cuius causa re uera hæc fuit, quòd nolebat tot talesq; uiros, qui multis in reb. magnoperè Romanis profuissent, extremis malis afficere. nam prætendebat huius suæ clementiæ causam, Deum Serapin, Alexandrumq; urbis conditorē, tertiumq; præter eos Arcum Alexandrinum ciuem, cuius olim in philosophia opera ac conuersatione usus erat. Orationem autem, qua causam ueræ ipsi datæ exponeret, Græcè habuit, ut intelligi ab ipsis posset. Deinde corpus Alexandri inspexit, idq; attrectauit, ita ut nasi quoq; (ita enim fertur) particulam aliquam fregerit: Ptolemæorum autem corpora, quanquā ea ostendere Alexandrini enixè uolebant, nō spectauit, regem se, nō mortuos uoluisset uidere dicens: eademq; de causa Apim quoq; noluit accedere, deos se, nō boues adorare consueuisse perhibens. Aegypto autē tributariæ factæ Cornelium Gallum prefecit. Multitudo sanè hominum, urbium, ac agrorum, ac mores eius gentis leues efficiebant, tum copia annonæ & pecuniæ efficiebant, ut non modò committere prouinciam Senatori nulli auderet, sed & proficiscendi in Aegyptum potestatem, nisi ipse nominatim alicui permisset, omnibus adimebat: adeò enim suspectos Aegyptios studij nouarum rerum habebat, ut nemini eorum Senatorem esse Romæ permiserit, sed cæteris quidem urbibus suo unicuique modo, Alexandrinis sine Senatoribus Rempublicam administrare iusserit. Quæ eo tempore constituta, reliqua quidem omnia hodieq; constant: Senatores autem Alexandriae sunt, & esse ceperunt sub Seuero Imperatore, Alexandrinicq; in Senatum etiam Romanum adscripti sunt à filio huius Antonino. Hoc pacto Aegyptus in seruitutem redacta est, omnibus qui restitissent, paulo post subactis. quod ipsis diuinitus etiam euidenter præmonstratum fuit. Nam & pluit ijs in locis, in quibus antè nulla unquam gutta deciderat: idq; non aqua, sed sanguine: & simul arma in nubibus apparuerūt, sonitusq; ab alia parte tympanorum ac cymbalorum, fistularumq; & tubarum uoces exaudita sunt. Draco quidam immodicæ magnitudinis repente apud Aegyptios uisus, immēsum sibilauit: apparueruntq; eodem tempore Cometæ, & mortuorū imagines, simulacraq; tristitiam præ se tulerunt, & Apis lugubrem mugitum, ac lacrymas edidit. Cæterum magna pecuniæ uis in regia reperta est (omnia enim ferè etiam sanctissimorū templorum donaria sustulerat Cleo-

Antylli & Cæsari-
onis interi-
tus.

Cleopatra Iu-
bæ nupta.
Alexander.
Ptolemæus.

Iotape patri
reddita.

Artaxe in Ro-
manos iniuria.
Alexandrinis
cur pepercerit.

Arcus philoso-
phus.
Corpus Ale-
xandri.

Apis.
Aegypto tribu-
tarie factæ
Cornelius Gal-
lus preficitur.

Alexandrini
quādo Senato-
res Romæ esse
ceperint.

Prodigia serui-
tutem Aegy-
pto predicen-
tia.

Cometa.

Maxima præ-
da Romani po-
titi.

A 2 patra,

patra, ac Romanis prædam sine ipsorum scelere aliquo adauxerat) multæ etiam ab ijs, qui criminis alicuius rei fierent, exigebantur, ac reliqui seorsim omnes, quibus crimen nullum obijci poterat, bellem bonorum suorum poscebantur. Inde omnibus militibus stipendia debita numerata sunt: qui uerò tum quoque cum Cæsare erant, ducenos quinquagenos singuli denarios acceperunt, ne urbem diriperent: omnibus qui mutuum ante aliquid dedissent, exolutum id est: multa Senatoribus ac equitibus qui in belli societate fuerant, dona data sunt. In summa, Imperium Romanorum ditatum est, templaque eorum exornata. His actis, Cæsar eo quoque ibi in loco quo pugnatum fuerat, urbem condidit, idemque ei & nomen, & ludos eosdem attribuit: fossas autem quibus aqua ducebatur, partim expurgauit, partim nouas egit: omnibusque que ex usu erant constitutis, per Syriam in Asiam provinciam profectus, hyberna ibi egit: simulque & subditorum omnia negocia, & Parthicum composuit. Coorta enim inter Parthos discordia, ac quidam Teridates contra Phraaten insurrexerat, & primum, quandiu res Antonij adhuc

* * *

ac etiam post nauale prælium poscentibus, nihil aliud quam deliberaturum se respondit, occupationem Aegyptiam prætendens: cum hoc uere ageret, ut ipsorum mutuo bello uires attererentur. Tunc autem Antonio mortuo, cum Teridates uictus in Syriam confugisset, Phraates uictor legatos ad Cæsarem misisset, ijs Cæsar amice respondit: ac Teridati quidem auxilium nullum promisit, ut tamen in Syria uersaret, concessit: filiumque ab eo Phraatis beneficii loco acceptum, Romam adduxit, obsidisque loco habuit. Hoc, & superiori tempore, permulta Romæ in honorem Cæsaris propter uictoriam naualem sunt facta decreta: nam ei & de Cleopatra triumphus concessus est, & fornix trophæum gerens Brundisij, aliusque in foro Romano, utque sacrarij Iulij basis captiuarum nautum rostris ornaretur, ludique in honorem eius quinquennales haberent, feriæ essent natali eius die: ac ea die, qua uictoriæ nunciatus fuit, utque ei in urbem ingredienti Vestales uirgines, Senatus, populusque cum coniugibus & liberis obuiam irent. Iam enim superfluum est uota, imagines, primum in confessu locum, aliaque id genus referre. Hæc igitur primò decreta sunt, ornamentaque Antonij partim deiecta, partim deleta, diesque eius natalis nefastus iudicatus: & edicto cautum, ne quis ex ea familia Marci prænomen ferret. Postquam uerò mortuum eundem esse annunciatum est, eo ipso anno, in cuius aliqua parte Cicero Ciceronis filius Consulatum gessit, quidam hoc non sine numinis alicuius consilio censuerunt accidisse, quod pater eius fuerat ab Antonio occisus: Cæsarique præterea decretæ sunt coronæ & supplicationes multæ, eique etiam alius de Aegyptijs triumphus concessus est. Neque enim uel antè, uel tunc etiam Antonium ac Romanos qui cum eo fuissent, eo nomine habebant, ut de ijs triumphandum esse statuerent. Diem quo capta fuit Alexandria, festum esse censuerunt, ab eoque reliquis annis numerandi initium sumi, utque Cæsar per omnem suam uitam Tribuniciam potestatem haberet, eique qui ipsum implorassent intra pomerium, ac extra usque ad D. passus auxilium ferre posset, nemini quidem hoc Tribunoplebis concessum: utque ad eum prouocationes fierent, ac ipse omnibus iudicijs suffragium quasi Minerva ferret, ut sacerdotes ac sacre mulieres cum pro S. P. Q. Romano uota conciperent, pro ipso quoque uota facerent: ut in conuiujs non modò publicis, sed priuatis quoque pro eo libaretur, Cæsare V. Sexto Apuleio Consulibus: præterea iuramento omnia eius

Nicopolis in
Aegypto.

Cæsar in Asia
it.

Parthicum ne-
gocium ut Cæ-
sar composue-
rit.

Teridates.

Phraatis filius
obses à Cæsare
seruatur.

Honores Cæsa-
ri decreti.

Cicero iunior
Consul.

Quasi Miner-
ua, suspecta le-
gio.

An. V. C. 725.

eius acta cōfirmata sunt, Kalendis Ianuarijs ipsis: cumq; etiam à Parthis litera uenissent, decretū ut in hymnos iuxta dñs immortalibus ipse adscriberetur, tribus Iulia ab eo denominaretur, corona triumphali omnibus ludis uteretur, Senatores socij eius uictoriæ in triumpho cum ipso inueherent uestibus purpura prætextis induti, ut dies qua in urbē intrasset, sacrificijs publicis celebraret, semperq; festa esset: ut sacerdotes quotcunq; uellet etiam neglecto numero antiquitus recepto constitueret: quod quidem ab eo acceptum, deinceps in infinitum excreuit, ut mihi nequaquam opus sit de numero sacerdotum accuratè commentari. Cæsar omnia hæc paucis demptis admisit. id uerò apertè recusauit, ne omnes qui in urbe erant, obuiam sibi procederent. Sed ex omnibus his decretis nullum ei maiori uoluptati fuit, quàm quòd portæ Iani ab ipsis clausæ sunt: quasi omnibus bellis confectis: ac quòd auguriū salutis factum est, hætenus ob eas quas dixi causas intermissum. Erant quidē tum quoq; in armis Treuiri, Germanis sibi adiunctis, & Cantabri, Vaccæi, Asturesq;: uerū hos Statilius Taurus, illos Nonius Gallus domuit, extabantq; apud istos populos quidam tumultus: sed quia nihil magnū inde euenit, neq; Romanis bellum esse suscipiendum eo tempore uisum est, ego quoque nihil insigne quod de ijs scribam habeo. Cæsar hoc tempore cū alia quædam egit, tum templū Romę, ac patris sui, quem heroem Iulium uocabat, Ephesi & Nicææ fieri permisit, (hæ enim tum urbes Asiæ & Bithyniæ clarissimæ habebantur) utq; ab incolis Romanis cōlerētur: extraneis autem hominibus, quos Græcos ipse appellabat, concessit ut sibi ipsi quoq; templa facerent: Asiani quidem Pergami, Bithyni uerò Nicomedię. Id ab hoc initio tractum reliquorum in honorem deinceps Imperatorum non à Græcis tantū factum est, sed & omnibus alijs populis Romano imperio subditis. nam Romæ quidem, & in Italia nemo unquam alicuius precij homo id facere ausus est: quanquam defunctis Imperatoribus, qui imperio rectè usi sint, cū alij diuini honores dantur, tum sacraria tribuuntur. Hæc ea hyeme acta, & Pergamentis quoque ut ludos quos sacros dicūt, in honorem templi eius celebrarent permillum. Aestate in Græciam, atque hinc in Italiā Cæsar transmisit, eoque urbem intrante rem sacram & alij fecerunt (quod decretum fuisse suprā demonstratum est) & Consul Valerius Potitus, qui Apuleio successerat, Cæsare toto hoc anno, sicut & priori biennio, Consulatum obtinente. Is igitur Potitus publice pro S.P.Q.R. propter aduentum Cæsaris sacrificauit, quod ante id temporis pro nemine unquam factum fuerat. Deinde Cæsar legatos suos colaudauit, honoribusq; decorauit, ut consuetudinis suæ erat: Agrippamq; in primis præter alios honores uexillo cæruleo, quod uictoriæ naualis esset testimonium, exornauit, militibus suis munera quædam præbuit, populo uirum quadringentos nummos diuisit, puberibus primū, deinde etiam pueris, in gratiam Marcelli, sororis suæ filij. Hæc, & quòd ab urbibus Italiæ aurum coronarium non acceperat, omnia quæ ipse debebat, persoluerat, sibi debita etiamnum ab alijs nequaquam exigebat, (quod debitum quale fuerit, suprā meminī ostendere) effecerunt, ut omnium malorum Romani obliuiscerentur, ac triumphos eius libenter admodum spectarent, tanquam de solis exteris superatis ductos. Tantum enim pecuniæ per uniuersam urbem ferebatur, ut & facultatum census auctus sit: & fœnus quod ante denario pendebatur, tum ad trientem eius reciderit. Prima die Cæsar triumphum egit de Pannonijs, Dalmatis, Iapydis, finitimisq; eorum, & nonnullis Galliæ

Ianus à Cæsare clausus.

Bella barbarica.

Cæsar patri & sibi diuinos honores dat.

Imperatoribus diuini honores dantur.

Valerius Potitus Consul.

Cæsaris ob aduentum Romæ sacrificatur.

Agrippa honore afficitur, & milites donis, ac populus.

Triumphus Cæsaris tres.

A 3 ac

C. Carinæ res gestæ et triumphus. ac Germaniæ populis. Nam C. Carinas Morinos, aliosq; eorum rebellionis socios domuerat, Sueuosq; Rhenum aliquoties transgressos profligauerat: itaq; & ipse triumphum (quamuis pater eius à Sylla interfectus, & ipse cum eiusdem conditionis hominibus magistratum gerere prohibitus fuerat) duxit, & Cæsar: quoniam uictoria ad summæ rei præfectum imperatorem referri solebat. Secunda die Cæsar de Actiaca nauali pugna triumphauit. Tertia, de subacta Aegypto. Erant quidem reliqui etiam triumphus insignes, propter spolia, quæ tanta parta fuerant, ut apparatus omni facile sufficerint: Aegyptius tamen preciosissimus fuit, & ornatissimus apparatus. Inter alia quæ in eo triumpho inferebantur, Cleopatra etiam in culcitra portabatur, ad imitationem mortis eius efficta, ut quodam modo ipsa etiam inter reliquos captiuos, cum Alexandro filio suo, filiaq; Cleopatra, quibus Solis & Lunæ nomen indiderat, spectata fuerit. His omnibus triumphis Cæsar in urbem inuectus, ex consuetudine nihil non egit, præterquam quod collegam & reliquos magistratus passus est præter morem se subsequi cum Senatoribus uictoriæ socijs: alioquin enim magistratus præcedere, subsequi autem Senatores istos receptum fuerat. Deinde Mineruæ templū, & quod Chalcidicū uocatur, tum Curiam Iuliam in honorem patris sui factam dedicauit, in eaq; imaginē Victoriæ posuit, quæ hodie quoque extat, Tarento olim Romam aduecta, ac à Cæsare tum in Curia posita, & spolijs Aegyptijs decorata: quo Cæsar nimirum ostendebat, Imperium se ex uictoria esse adeptum. Iulij quoq; patris sacrariū multis in eo suspēsis donarijs ex præda Aegyptiaca exornauit, multa etiam Ioui Capitolino, Iunoniq; & Mineruæ cōsecrauit, cum ex S. C. omnia in eorum templis suspensa ornamenta, tanquam contaminata, essent detracta. Ita Cleopatra, quanquam uicta & capta, gloriam tamen cōsecuta est, cum eius ornamenta in templis nostris affixa sint, & ipsius aurea imago in templo Veneris conspiciatur. Porro in sacrarij consecratione, ludī omnis generis facti sunt, patricijq; pueri Troiam luserunt, uiriq; simili ratione equis celetibus, bigisq; & quadrigis certauerunt. Q. Vintelius. Vintelius Senator pro gladiatore pugnauit. multæ feræ, ac animantia, & inter hæc Rhinoceros, & equus fluuiatilis (Hippopotamum Græci dicunt) tunc primū & uisi Romæ, & occisi sunt. Hippopotamus quale sit animal, multi tradiderunt, multo plures uiderunt: Rhinoceros autem cætera elephantis similis est: cornu autem ex ipso naso prominens habet, hincq; suum nomen inuenit. Turmæ quoq; Dacorum & Sueuorum depugnantes inuicem introductæ sunt: quarū altera Scythica est quodāmodo, altera Germanica natio. nam Sueui, si accuratē loquamur, trans Rhenum incolunt, quam multi quoq; alij Sueuorum nomen sibi sumant: at Daci ex utraq; parte Danubij habitant: quorum qui citra id flumen sunt, Triballorum uicini, Myforum more uiuunt, ac Mysi ab omnibus, nisi qui easdem regiones incolunt, appellantur: qui ultra Danubium degunt, Daci uocantur, siue Getæ ij sint, siue Thraces, orti ab illis Dacis, qui Rhodopen quondam incoluerunt. Hi Daci ad Cæsarē superioribus temporibus miserant legatos, ac cum nihil eorum quæ peterent impetrassent, ad Antonium inclinauerāt: uerū intestina seditione turbati nihil magnoperē ei profuerant: ac deinde capti quidam, tum cum Sueuis dimicare coacti sunt. Hæc spectacula multis (ut par erat) diebus edebantur, neq; propter ægrotationem Cæsaris interpolabantur, sed etiam eo absente ab alijs curabantur, ijsq; ludis singuli Senatores unam diem in uestibulis domorum suarum epulati sunt. quod qua de causa

causa fecerint, neque compertum mihi est, neque à quopiam traditum. Porro autem Cæsare adhuc quartum Consulatum gerente, Statilius Taurus Amphiteatrum in campo Martio suis sumptibus absoluit, inque eius dedicatione munus gladiatorium exhibuit: ideoque ei à populo concessum est, ut quotannis unum Prætorem eligendi potestatem haberet. Ferè eodem, quo hæc agebantur, tempore, M. Crassus in Macedoniam & Græciam missus, contra Dacos & Bastarnas bellum gessit. De Dacis qui essent, & cur bellum suscepissent, diximus. Bastarnæ inter Scythas uerè numerantur. hi tum transgressi Istrum, Mysiam sibi oppositam, finitimosque eius Triballos, Dardanosque ibidem habitantes subegerant: & hæcenus quidem nihil eis erat cum Romanis rei. Postquam uerò Aemo monte superato in Thracum Dentheletarum, quibus cum P. R. foedus erat, regionem incursionem fecerunt, ibi demum Crassus cum ut Sitæ Dentheletarum regi luminibus capto auxilium ferret, tum uerò ut Macedoniæ caueret, contra eos duxit: ipso suo aduentu perterritos sine prælio ea regione expulit. Porro domum fugientes insecutus, Segeticam occupauit: in Mysiam inuasit, agrum infestauit: aggressusque oppidum bene munitum, nonnullos eorum quos præmiserat Mylis eos solos esse coniectatis, ac obuiam egressis, perdidit: toto autem exercitu auxilio suis profectus, hostem repulit, oppidumque obsidione cepit. His agendis intento Crasso, Bastarnæ in fuga substituerant ad fluuium Cedrum euentum rei expectantes: hi cum Crassus uictis Mylis aduersum eos quoque iret, missis legatis ne se insequeretur interdixerunt: neque enim se ullam Romanis iniuriam fecisse. Crassus legatos retentos, tanquam postridie responsurus, humaniter tractauit, uinoque inebriauit, (quod immodicè Scythica omnis natio ingurgitare solet, facileque eo replentur) hacque arte omnia eorum consilia expiscatus est. Interim in syluam de nocte progressus, speculatoribusque ante eam constitutis, exercitum quiete refecit. Bastarnæ speculatores conspicati, cum solos eos esse putarent, impetum in eos fecere: ipsi que in loca arboribus consita se recipientibus instantes, magna & ibi, & rursum fugientes clade affecti sunt. nam et à tergo currus ipsorum obiecti fugam impediebant, & uxores simul liberosque eripere cupientes, peribant una: & regem ipsorum Deldonem ipse Crassus interfecit, utique si imperator ac proprijs auspicijs rem gessisset, opima loui Feretrio spolia lecturus. Reliqui aut in syluam confugientes, cum ea cremati sunt: aut in oppidum euadentes, expugnatione capti, aut in Istrum incidentes, uel per regionem hinc inde dispersi perierunt. Quidam superstites loco munito occupato, per aliquot dies Crassum obsidentem sustinuerunt: post Rolæ Getarum regis auxilio eos Crassus cepit. Is Roles ad Cæsarem profectus, amicus ab eo sociusque dictus est. captiui inter milites diuisi. His gestis Crassus in Myfos se conuertit, quorum alijs persuadendo, alijs terrefaciendo, nonnullis ui in suam potestatem redactis, ac præter paucos admodum, tota ea gente subacta, magno quidem cum labore & periculo: deinde quia hyems instabat, in sociorum terram reuersus est, multis à frigore, pluribus à Thracibus, per quos ut amicos iter faciebat, incommodis acceptis: quæ ei causa fuit, ut hunc rei gerendæ modum statueret. Sanè horum factorum causa non modò Cæsari, sed Crasso etiam sacrificia & triumphus decreta sunt: neque tamen (quod quidam tradiderunt) imperatoris nomē Crassus accepit, sed solus Cæsar. Cum uerò Bastarnæ calamitatē qua affecti fuerant, ægrè ferrent, auditoque eum ab expeditione contra ipsos facta destitisse, iterum contra Dentheletas & Sitam, quos

*Amphiteatrum
Statilij Tauri.*

*M. Crassi bellum
contra Dacos
& Bastarnas.
Bastarnæ.*

*Sitæ rex Den-
theletarum.*

Segetica.

Cedrus fluuius.

*Deldo rex Bas-
tarnarum à
Crasso occisus.*

*Roles Getarum
rex, adiuuat
Romanos.*

Mysi subacti.

*Bastarnæ iterum
domiti.*

causam sui mali fuisse unicam arbitrabatur, proficisceretur. Crassus uel preter animi sui sententiam excitatus, maturato itinere, inopinatus eos adortus uicit, pacisque pro suo arbitrio conditiones eis dedit. Ac quoniam semel arma cepisset, ulcisci Thracas statuit, à quibus in reditu ex Mysia læsus fuisset, quique iam tum oppida munire, & bellum parare ferebantur. Ex his, etsi non minimo negotio, Merdos & Serdos præliis superauit, captiuorumque manus amputauit, reliqua usque ad Odrysios populatus est. His Bacchi cultoribus, cum sine armis obuiam sibi processissent, pepercit: eisque regionem in qua Deum istum colunt, Bessis tum eam obtinentibus ademptam, dono dedit. Hæc eum agentem Roles contra Dapygem quorundam Getarum regem bellum gerens ad se uocauit: isque auxilio ueniens, equitatum hostilem in peditatum compulit: itaque utrisque perterritis, nulla pugna opus deinde habuit, sed utrarumque copiarum fugientium magna strage facta, Dapygem qui in castellum quoddam confugerat oppugnauit. Ibi Crassum obsidioni intentum quidam Græce de muro salutauit, collocutusque, prodicionem composuit. quo modo barbari in hostium potestatem cum uenisse se uiderent, mutuis cædibus sese occiderunt: inter quos etiam Dapyx obiit, cuius fratrem captum Crassus omnis mali expertem dimisit. His perfectis, ad speluncam, cui Ceira est nomen, exercitum duxit. Is locus adeo magnitudine ac munimentis reliquis omnibus præstabat, ut fabulati sint Titanas ipsos à dijs superatos eò confugisse. eum indigenæ occupauerant magna cum multitudine hominum: aliasque res preciosissimas suas, & greges eodem omnes contulerant. Crassus aditus omnes, qui & obliqui erant, & difficiles inuestigatu, perscrutatus cum obstruxisset, his quoque fame deditionem extorsit. Ita succedentibus rebus, neque à reliquis etiam Getis, quamuis nihil ad Dapygem pertinentibus, abstinuit: sed ad Genucla, quod omnium sub Zyraxis imperio oppidorum erat ualidissimum, profectus, quod ibi signa militaria adseruari audierat, quæ C. Antonio Bastarnæ apud Istrorum urbem ademerat, oppidum id simul à terra & à fluuio (Nam Genucla ad Istrum ædificata erant) oppugnans, paruo temporis spacio, non tamē sine magno labore cepit. Zyraxe quidem absente: nam is simul ac de instituto Crassi cognouerat, acceptis secum pecunijs in Scythas auxilij causa profectus, nec dum reuersus erat. Hæc in Getis à Crasso gesta. Mysos autem qui à se subacti rebellionem fecissent, aliorum opera recepit: in Artacios autem, aliosque nonnullos populos neque subiugatos unquam, neque dedere se uolentes, ac non modò hoc suo proposito superbientes, uerum alios quoque suo exemplo ad indignationem sollicitantes, ipse arma conuertit: eosque haud segniter se defendentes partim ui, partim quod captiuis suis metuerent, in suam potestatem redegit. Atque hæc quidē eo tempore acta sunt. Ego autem & hæc ipsa eo quo ab alijs tradita sunt modo perscripsi, & ipsa etiam populorum nomina. Nam antiquitus Mysi ac Getæ omnem eam regionem quæ Aemum ac Istrum interiacet, incoluerunt: progressu uerò temporis, alia quidam eorum nomina acceperunt: Mysiaque nomine omnis ea regio, quam Sauus in Istrum incidens, supra Dalmatiam & Macedoniam Thraciamque à Pannonia dirimit, uocari cepit. in qua Mysia cum aliæ multæ gentes sunt, tum qui olim Triballi appellati sunt, quos hodie etiam Dardanos nominant.

Thracas à M.
Crasso domiti.

Merdi.

Serdi.

Odrysij.

Dapygem Ge-
tarum regem.
Rolē adiuuans
excidit Cras-
sus.

Ceira Getarū
spelunca capi-
tur.
Titanum resu-
gium.

Genucla.
Zyraxes Getarum
rex.
C. Antonius à
Bastarnis ui-
sus.

Mysi subacti,
& Artacij.

Mysia que sit.

Triballi.
Dardani.

DIONIS

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER QVINQVAGESIMVS SECVNDVS,

*Guilielmo Xylandro Augustano
interprete.*

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI

*Quemadmodum Cæsar consilium Monarchiæ deponendæ inierit.**Vt imperator uocari inceperit.**Acta sunt hæc reliqua parte eius anni, quo Cæsar v. & Sextus Apuleius Consules fuerunt.*

AE C itaq; a Romanis sub regibus, inq; populari Reipub-
blica administratione, ac certorum deinde hominū prin-
cipatib. acta sunt annis ab urbe conditā DCCXXV. Hoc
autem anno uerè iterum penes unum hominem summa
totius Reipublicæ esse cepit; quanquam armorum depo-
nendorum, resq; omnes Senatus populiq; potestati tra-
dendi consiliū Cæsar agitauerit. Ad quam deliberationē

*Quando mo-
narchia Roma-
na ceperit sub
Imperatorib.*

cum Agrippā Mæcenatemq; adhibuisset (nam cum his de omnibus suis
arcanis cōmunicare solebat) prior in hanc sententiam Agrippa locutus est.

Etsi te, Cæsar, solo summae totius imperij præfecto, multa inde ad me re-
dierunt bona, mirari tamen non debes me ab ea Reipublicæ administra-
tione te dehortari. Nam siquidem ea tibi quoque conducibilis futura es-
set, omni studio in ea tibi adseruanda laborassem: nunc cum longè di-
uersa sit huiusmodi Imperatoris, & amicorum eius conditio, cum hi quos
uelint fructus citra inuidiam ac pericula percipiant, ille utrisque his sit
obnoxius, non priuatum meum commodum, quod ne in alijs quidem ne-
gocijs sequi soleo, sed tuam, ac publicam salutem spectandam mihi es-
se censui. Proinde per ocium omnia ea, quæ adsunt Imperio huic, quod
unus supremum gerit, expendamus: eoq; facto id sequamur, quod ipsa no-
bis ratio ostendet. neq; enim quisquam dicet omni modo id imperium, etsi
minimè nobis expediat, esse à nobis expetendum. Nam si id quidem statue-
rimus, alterum horum accadat nobis necesse est, ut uel secundam fortunam
ferre non potuisse, successuq; rerum prospero de sanitate mentis deiectione ui-
deamur: uel cum iam dudum summam rerum affectauissemus, pietatis in pa-
trem tuum, inq; S. P. Q. R. præscriptione usi censeamur, non ut hos insidia-
toribus liberaremus, sed ut ipsos in seruitutem redigeremus: quorum sane
neutrum crimine uacat. Quis enim non indignè ferat, alia nos in ore, alia in
pectore gessisse cernens? qui uerò non maioribus nunc odijs impetamur,
quàm si initio statim cupiditate nostra detecta regnū affectauissemus? Nam
ui aliquid tentare, etsi id cum iniuria aliorum coniunctum est, tamen huma-
næ naturæ conueniens quodammodo esse existimatur: qui enim alios qua-
piam in re præstat, ijs plus habere se æquum iudicat: idq; si consequatur, for-
tunæ potentiæ, sin minus, fati legibus adscribitur. Qui uerò insidiosè ac ma-
litiōse idem conatur, primū fraudulentus, peruersus, improbus, prauus que
ingenij homo esse iudicatur: (quæ tibi aliorum uel sermone, uel opinione
tribui satis scio te ferre non posse, si etiam orbis terrarum inde ad te redeat
arbitrium) deinde uel adeptus id quod petebat, iniuste reliquis superior
factus: uel si secus ei conatus ceciderit, meritū infortunium tulisse censetur.
Quæ cum ita sint, certè non minus crimen nobis impingetur, si etiam initio

*Agrippe ora-
tio, qua Cæsarē
ad deponendū
principatū, &
reddendam po-
pulo Romano
potestatem ad-
hortatur.*

*Non simplici-
ter esse expe-
tendā monar-
chiam.*

*Vis facilius ue-
niam inuenit,
quàm simula-
tio.*

nulla

Moderari fortune nō posse, turpe est.

Commēdat æqualitatē, cum eodem in Republica iure uiuitur.

Comparat iam Monarchiam.

Ipsi principi Monarchiā esse molestant.

nulla huiusmodi cupiditate acti, nunc ea appetamus. Longè enim deterius est præsentī conditioni succumbere, & se continere nequire, donisq; fortunæ non rectè uti, quàm aduersis rebus impulsos alijs iniuriā inferre: hoc enim ij faciūt, qui à suis calamitatibus etiā inuiti utilitatis suæ causa aliquid peccare cogūtur, cum illorum impotentia uoluntaria sit, ac præter ipsorum quoq; commodum ea agant. Iam qui nulla æquanimitate sunt præditi, neq; moderari oblati sibi bonis possunt, quomodo eos putandum est aut alijs rectè imperaturos, aut res aduersas rectè toleraturos. Proinde ita nos hanc deliberationem ineamus, ut neutro horum uitiorum laborare, aut imprudenter uelle quicquam agere uideamur, sed id secuturi, quod consultantibus nobis optimū uisum fuerit. Dicam autem libere quod sentio. nam neq; aliter ipse loqui possum: & mendacia adulationibus coniuncta te nequam libenter auditurum noui. Aequalitatis & nomē est speciosum, & res iustissima. Qui enim eandem naturam acceperunt, ex eadem gente sunt nati, iisdem moribus educati, iisdem legibus instituti, eundem corporum animorumq; usum patriæ exhibent, qui non iustum sit eos cæterorum quoq; omnium communiatem habere, quī non optimum sit, neminem alteri nisi uirtutis causa præferri: Qui enim eadem sunt conditione nati, æqualitatem appetunt, eaq; potiti gaudent, destituti dolent: hominesq; cum & ex Dijs sint orti, & ad eos redituri, sursum respiciunt, ac neq; uolunt sub unius semper esse imperio, neq; ferunt se laborum, periculorum, impendiorumq; participes, rerum meliorum communicatione priuari: ideoq; si cogantur omnino aliquid huiusmodi tolerare, eum à quo sibi uis facta est, odio habent. Omnes enim habere in alios imperium cupiunt, ac propterea ipsi quoq; aliqua ex parte parere alijs dignantur: nolunt alios se potiores esse, ideoq; ipsi etiā alijs se ui non præferunt: gaudent honoribus ab æqualis dignitatis hominibus, laudant supplicia ex præscripto legum irrogata. Qui, si hac ratione Respublica administraretur, communia & bona & mala ducentes, nihil aduersi ciuium suorum ulli, omnia prospera contingere optant: ac si quis ipsorum uirtute aliqua præditus est, eam & ostendit promptè, & exercet studiose, & libentissimè illustrem facit: si uirtutem aliquam in alio inesse animaduertit, eam & producere in mediū paratus est, & omni studio augmenta eius adiuvat, honoresq; ei summos defert. ibi si quis improbè quicquam agit, odio eum reliqui omnes, si aduersam patitur fortunam, misericordia prosequuntur: commune totius ciuitatis & damnum, & dedecus quod inde accadat existimantes. Hæc fiunt ubi populus in Republica principatum obtinet: in unius principatu diuersa eueniunt omnia. Quæ ne singillatim persequar, nemo certè est, qui sibi boni aliquid adesse uideri uelit. nam plerunq; id inimicitia eius qui summam rerum obtinet, sequitur: uerum huius mores unusquisque sibi regulam uitæ suæ proponens, ipse etiā ea tantum exercet, unde sine periculo priuatū lucrum speret: quo fit, ut plerique proprio tantum commodo intenti, omnes alios oderint, eorumq; felicitatem suum damnum, infortunia suum emolumentum putent. Quæ cum ad hunc modum se habeant, non uideo quid temeritò ad principatum cum nemine alio communicandum incitare debeat, cum nō modò is populo molestus, sed tibi ipsi longè sit futurus difficilior. Non ne enim uides quomodo urbs, resq; urbanæ etiānum sint conturbatæ? quàm difficile sit futurum, plebi nostræ libertatem, in qua tot annos uiuit, adimere? quàm arduum socios, subditosq; partim antiquitus populari imperio rectos, partim à nobis ipsis libertate

libertate donatos, nunc in seruitutem redigere, idque tot circum nobis instā-
 tibus hostibus: Vtque ab eo quod primum est, ac minimum, ordiar, pecunias
 te multas undique conficere necesse est. neque enim ex his qui nunc sunt rediti
 bus cum ad alia, tum ad alendos exercitus impensae suppetent. Iam etsi nul-
 la Respublica sine sumptibus constare potest, tamen in ea, ubi penes popu-
 lum est imperium, multi multam pecuniam conferunt, etiam liberalitatis o-
 pinionem ut consequantur, ac pro his honores meritos adipiscantur: quod
 si etiam uniuerso populo pensionem imperare necessitas postulat, tamen
 id eo perferunt, quod sibi ipsis se obtemperare, ac in suum ipsorum usum con-
 ferre pecuniam arbitrabantur. At contra ubi unus omnium dominatur, eum
 ut diuitijs abundantem solum impensas facere æquum esse cuncti iudicāt,
 studiosius redditus, quam sumptus quos is faciendos habet, indagantes, ac
 neque priuatim libenter ultro ue aliquid pendunt, neque sua sponte publicas
 pensiones offerunt: quorum illud quidem nemo facere animum induxerit,
 (neque enim facile diuitem se esse confitebitur quisquam) neque ex usu
 principi esset hoc fieri. statim enim is qui ultro pecuniam obtulisset, a uul-
 go ciuitatis studiosus iudicatus, animo elatus concutere præsentem sta-
 tum Reipublicæ institueret. Hoc autem posterius omnino molestum pleris-
 que est, idque eo magis, quod damnum esse suum, emolumentum ad alios re-
 dire uident. Nam ubi popularis est Reipub. gerendæ ratio, permulti quo-
 que eorum qui pecuniam pendunt, stipendia merere solent, atque ita quo-
 dam pacto eam recipiunt: sub unius dominio ferè alij sunt qui agros colunt,
 nauigant, ac ciuilia munia obeunt, quibus præsertim pensiones incumbunt:
 alij uero arma ferunt, & mercedem militiæ accipiunt. Atque hæc una est ea-
 rum rerum, quæ tibi molestiam exhibebunt. Altera hæc est. Omnino opus
 est, ut uno quoque tempore in maleficos homines animaduertatur. Plerique
 enim (quod in tanto imperio, tanta hominum multitudine, maximè statu
 Reipublicæ immutato fieri solet) non admonitionibus, non exemplis in
 alios statutis emendantur, sed necessitas exigit, ut ignominia, exilio, aut mor-
 te mulctati coerceantur. Quibus si alios iudices constitueris, utique absol-
 uentur fauore eorum damnatione euitata, hi in primis, quibus tu infensus
 esse putaberis, (nam iudices non nihil potentiæ sibi arrogant, si quid con-
 tra principis sententiam fecerint) aut si qui condemnabuntur, ex compo-
 sito in tui gratiam damnati uidebuntur: sin ipse iudicis munus obire statueris,
 multis tibi æqualium tuorum (quod quidem durum est) supplicium irrogan-
 dum erit, omninoque ira magis, quam iure in eos uindicasse existimaberis.
 Nemo enim credit eos qui uim inferre possunt, si iudicum munere fungan-
 tur, ex iusticia agere: uerum hæc omnium est opinio, speciem eos, ac quasi
 adumbratum quoddam exemplar Reipublicæ propter uerecundiam ueri-
 tati actionum suarum prætereundum, ac sub iudicij nomine cupiditatem suam
 explere. Atqui ubi Respublica populi arbitrio gubernatur, longe secus eue-
 nit. Hic enim priuatis criminibus priuati iudices, publicis publici constitu-
 ti sunt, qui forte lecti sententias ferant: itaque iudiciorum exitum facilius ho-
 mines ferunt, cum eum neque potentiæ iudicis, neque gratiæ imputare pos-
 sint. Ad hæc præter facinorosos, multi genere, diuitijs, aut alia quadam re e-
 lati, uiri alioquin boni, principatui tamē unius hominis infensi existunt: hos
 neque si augeri patiari, tutus uiues: neque si opprimere coneris, iuste ages.
 Quæ nam igitur eos ratione tractabis? Si generis eorum dignitatem deij-
 cies, diuitias imminues, spiritus eorum magnos deprimes, omni te subdito
 rum

I. Difficultas
 pecuniarum confi-
 cienda in Mo-
 narchia.

II. Difficultas
 in iudicijs exe-
 quendis in Mo-
 narchia.

III. Strenuos
 & nobiles ui-
 ros, libertatis
 studiosos esse,
 & plurimum
 negotij monar-
 chæ exhibere.

rum benevolentia priuabis. Quis enim ei bene cupiat, per quem neque nobili, neque honestis diuitijs prædito, neque potenti, neque forti, neque prudenti esse cuiquam liceat. Sin hæc singula crescere fines, haud facile tibi erit rationem inuenire, quomodo ijs utaris. Nam si unicus ipse ad ciuilia simul bellicaq; negocia recte & suo quauis tempore conficienda sufficeres, neque adiutores tibi ad hæc opus essent, alia nimirum fuisset ratio: nunc cum tibi ea omnino incumbat necessitas, ut multos habeas laboris tui socios, quorum opera tot terras gubernes, eosq; omnes utique fortes esse, prudentesq; expedit, non ne si ijs exercitus ac prouincias committes, periculum erit ne tu, ac Reipublicæ sub te instituta forma euertatur: (neque enim uir e-

Gradatio. gregius ullus sine magno animo nascitur, neque ea magnanimitas ex seruilis uitæ ratione oritur: neque fieri potest, quin animo sublimi ac spiritibus altis præditus, libertatis cupiditate ducatur, dominumq; omnem oderit) sin huiusmodi uiros nullis negocijs præficias, sed ea ignauis ac nullo in numero reputatis hominibus iniungas, celerrime & strenuorum iram propter contemptam à te eorum fidem concitabis, & maximis in rebus clades patieris. Quid enim præclari homo ignarus aut ignobilis gerat? quis cum non despiciat hostis? quis ei socius obtemperet? quis militum non dedignetur eius dicto audiens esse? Enimvero quæ inde mala proueniant pleraq; nihil opus habeo tibi, qui ipse compertum hoc habeas, exponere: hoc omittendum unum non fuit, huiusmodi uirum si rem male gerat, plus tibi damni, quam ab hostibus sit expectandum, daturum: sin recte aliquid egerit, statim eius animum, omnis nimirum bonæ disciplinæ expertem, amentia correptum iri, eumq; inde tibi ipsi formidabilem fore. Quod mali à Reipublicæ statu eo, cui populus præest, longè abest: ubi quanto plures uiri diuites ac strenui fuerint, tanto hi magis urbem liberalitate ac uirtute sua augent, ijsq; urbs lata utitur, nisi si quis tyrannidem affectauerit: in eos enim acerrime uindicant.

Exemplis ostendit Democratiā Monarchia præstatiorem. Greci.

Romanorum exemplum.

De priuatis incommodis, quæ Caesar Monarcha sit sensurum.

Iam Græcorum etiam res hoc approbant, longè meliorem esse populi principatum unius alicuius Imperio: quia hi quoque quandiu unus solus Rempublicam eorum gessit, nihil egregium perfecerunt: postquam autem eam populus administrare cepit, præclarissimam famam adepti sunt. Apparet idem ex alijs etiam populis, quorum qui sub tyrannis uiuunt, apud eos perpetua seruitus, & insidiæ contra principem reperiuntur: qui uero annuis magistratibus, aut etiam ad longius tempus constitutis utuntur, liberi ac suis legibus utentes agunt. Quanquam quid attinet uti nos exteris exemplis, cum domestica suppetant? Nos enim ipsi Romani cum antè diuerso modo Republica instituta multa pertulissemus incommoda, deinde libertatem appetiuis, eamq; consecuti, ad præsentem potentiam peruenimus, non alijs quidem ullis, quam popularis Reipublicæ administrationis adiuti bonis, cum & Senatus autor fieret, & populus iuberet, cum & milites strenui, & duces liberales essent. In regno quidem nihil horum fit, ac propterea eius tanto odio prisce Romani affecti fuere, ut detestarentur eam Reipublicæ formam. His omisis, si etiam de tuo priuati commodo dicendum est, quomodo laborem die nocteq; tot tantisq; rebus administrandis impendendum toleraturum te putas? quomodo ualitudinem tuam ad id suffecturam? quomodo ijs te, quæ homines bona habent, frui turum? Aut quomodo his spoliatus, felix futurus es? quando tandem aut ueram uoluptatem aliquam senties, aut à magnis molestijs uacabis? Necessum enim omnino est, ut qui tantum imperium gerat, multis curis ac timoribus cõficiatur, uoluptates minimè percipiat,

cipiat, molestissima quæq; identidē & uideat, & audiat, & sentiat: quæ, nisi fallor, causa Græcos Barbarosq; nonnullos mouit, ut oblata regna respuerent. Hæc igitur maturè cognoscens, prius expende, quàm ea tibi eueniāt. Turpe enim, aut potius impossibile est eum qui se semel in ea demiserit, iterum inde emergere. Neque imponere tibi debet uel potentia magnitudo, uel diuitiarum abundantia, uel stipatorum frequentia, uel te demerentium turba: nam & magnitudinem potentia occupationes multæ, & magnas diuitas impensæ ingentes necessariò sequuntur, & tantus satellitū numerus propter multitudinē insidiantium cōtrahitur: adulatōres uerò ad perniciem quàm salutē parandā plus faciūt. Hæc igitur nemini sano causæ appendi summi imperij debēt esse: sicut ne hæc quidē, quòd locupletare, ac conseruare, multisq; alijs beneficijs multos is qui solus summæ rerum præest, imò uerò etiam contumelijs ac iniurijs afficere quos uult potest. Nam qui propter ea censet fastigium illud ambiendum esse, maximo errore is ducitur. Quid enim tibi commemorem, quàm turpe, quàm periculosum, quàm

Dijs hominibusq; exosum sit, libidini ac flagitijs se dedere, cum neq; in te hoc competat, & ipse statuerim dicere, non modò quæ is, qui potentia sua rectè uti nesciat, mala edere possit, uerùm etiam quæ ijs & agenda & toleranda sint, qui omnium optimè eam potentiam gerant. Iam quàm plurimis posse benefacere, est hoc quidem dignum quod magno studio quisquam consequi curet, uerùm si eam beneficentiam priuatus aliquis exercet, tum & honesta, & uenerabilis, & gloriosa, & tuta est. In unius principatu primum ea non tanti est, ut reliqua incommoda, quæ sunt multa, compenset, utq; hæc quoq; propter eam sint ferenda, præsertim cū huius fructum alij sint percepturi, ad te uerò solum istorum molestia reditura. Deinde non est perinde, ut uideri alicui potest, ea res simplex ac expedita, neque unus ille summam in omnia potestatem obtinēs, omnibus qui aliquid beneficij desiderant, satisfacere poterit. Omnes enim fermè homines ab eo aliquid accipere postulabunt, etiam si nullum ijs beneficium debeat: (quippe ita cōparatum est à natura, ut unusquisque sibi placeat, ac boni aliquid ab eo qui dare potest, adipisci uelit) atqui respectu tantæ eorum qui beneficia postulant multitudinis, facile numerus iniri eorum potest, quæ ipsis largiri ille queat, honorum inquam, magistratuum, & aliquando etiam pecuniæ. Quæ cum sint, in odium eorum qui id quod petebant nacti non sunt, facilius incurret, quàm eorum fauorem consequatur, quorum uoto satisfactum est. Hi enim, tanquam debito sibi exoluto, alioquin etiam nō existimantes magnam se ei qui dedit gratiam debere, cum sint nihil sua opinione amplius consecuti, præterea quoque gratiarum actionem subterfugiunt, ne ea re se indignos acceptorum beneficiorum fuisse profiteantur: illi spe sua frustrati, duplicem iniquo id animo ferendi causam habent: unam, quòd priuati re sua (præcipiunt enim animo omnes ea quæ cupiunt) sibi uidentur: alterā, quòd sibi alicuius culpæ conscij, eam quin impetrarent id quod sperauerāt, obtitisse putant. Nam qui beneficia conferre rectè intendit, is pro suo unumquęq; merito ut tractet, prouidet, ac ita alios muneratur, alios præterit: ut iam huius ipsius iudicium aliorum animos extollat, aliorum indignationem ipsa conscientia eos stimulante excitet. Quæ si quis ueritus, distribuere beneficia discrimine isto neglecto statuerit, uehementer errabit. nam & mali inconuenienter honore affecti, deteriores fient, uel laudari se tanquam bonos, uel tanquam formidabiles demulceri opinantes: et boni, cum

*Obiectiones
currit.*

Reiectio.

*Beneficentiam
à Monarcha
difficilimè
posse exerceri.*

B se

se malis potiores non haberi, neque plus illis sibi tribui uideant, maiorem eo
 eo quod malis æquati sint molestiam, quam ex beneficio gaudiū percipiet:
 ac proinde omisso uirtutis studio, deteriorum uitam imitabuntur. Quo effi-
 citur, ut ab hac ipsa munificentia neque bonus aliquis ad principem redeat
 fructus: & qui beneficijs afficiuntur, peiores abeant: ut si prorsus aliquid in
 regia potestate inest quod te delectet, certè intelligas difficilimā tibi hanc
Conclusio. rem futuram. Quapropter hæc, & quæ paulò ante retuli, cum animo tuo
 cogitans, consilium dum res patitur cape, ac populo arma, prouincias, ma-
 gistratus, & pecunias redde. quod si ultro nunc feceris, cum summa id tua
 apud omnes mortales gloria, ac securitate fiet: sin expectabis, dum uis tibi
Exempla. inferatur, fortassis malum aliquod cum dedecore patieris. Documento sunt
 Marius, Sylla, Metellus, ac Pompeius initio, qui rerum potiti, statim à domi-
 natione se abstinentes, omnia pericula euitauerunt: contra Cinna, Carbo,
 Marius alter, Sertorius, atque idem Pompeius postea temporis principatum
 affectantes, malè perierunt. Haud facile enim hæc urbs, quæ tot annos
 populi arbitrio gubernata est, tot populis imperat, seruire alicui dignabi-
Camilli exiliū. tur. Audiuisti etiam hoc, quemadmodum Camillum maiores nostri, quod di-
Scipio. abis equis in triumpho usus esset, in exilium egerint: ut Scipionem euertere-
 rint, quod eum Rempublicam defraudasse iudicassent, meministi quæ in pa-
Julium Cæsar. trem tuum statuerint, quod regnum eum petere suspicarentur: at certè præ-
 stantiores his uiri nulli unquam extiterunt. Neque ego tibi suadeo, ut tan-
 rum principatum deponas, sed ut prius omnia quæ ex usu Reipublicæ sint,
 agas, tuumque principatū edictis ac legibus, quas fieri expedit, claudas, Syl-
 læ exemplo, cuius etsi post quædam statuta abolita sunt, pleraque tamen &
 potiora supersunt. Neque est quod obijcias, futurum ut hoc modo seditio-
 nes quidam excitent, multo enim minus (ut prius ostendi) sub unius pote-
 state esse tolerabunt. Itaque si omnia quæ expedire possunt, præmeditati fue-
 rimus, absurdissimum fuerit profectò potius seditionum quàm popularis
 Reipublicæ status secum fert, metu moueri, quàm tyrannidis, quæ ex unius
 imperio enasci solet: cuius de malis dicendum mihi non duxi, quia non con-
 silio traducendi rem alioquin criminationibus opportunissimam, hæc uer-
 ba feci: sed ut ostenderem hanc esse eius naturam, ut neque boni uiri
 neque persuadere facile aliquid propter libertatem sui dissimilibus possunt,
 etiam si res ipsa dissentientibus prosperè gerant. Quamobrem si tibi patria
 cordi est, pro qua tanta bella obijsti, cui lubens etiam animum impenderis,
 transforma eam, ac in meliorem formam castigatam redige. Nam licetiam
 habere omnia ex animi sui sententia agendi loquendi que, id si in sapiente ho-
 mine spectaueris, esse causam publicæ felicitatis inuenies: si uerò in stulto,
 cōmunis perniciiei: ideoque qui eam potestatem homini fatuo cōcedit, infanti
 scilicet hic, aut insano gladium porrigit: qui autem prudenti eam tribuit, hoc effi-
 cit, ut is omnibus, ipsisque adeo fatuis nec uolentibus salutem afferat. Quare te
 quoque uelim non ad uocabulorum decorā speciem respicientem decipi: sed ea quæ
 inde sequuntur præmeditantem, ferociam plebis compescere, administra-
 tionem Reipublicæ tibi optimisque alijs uiris sumere, ut prudentissimi con-
 silia

Desunt haud
 pauca. perora-
 tionem Agrip-
 pæ, et primam
 partem com-
 plexa eius ora-
 tionis, quæ Ma-

cenæ ad Cæsa-
 rem habuit, ad
 retinendum im-
 perium eum co-
 hortans.

Meccenatis o-
 ratio.

Libera alicu-
 ius potestas
 quomodo Rei-
 publicæ utilis.

Ratio bonæ
 Monarchiæ.

filia inquant, artibus imperatorijis instructissimi exercitus ducant, robustissimi ac pauperrimi stipendia faciant. Hac enim ratione fiet, ut cum suas quisque partes studiose obeat, mutuaeque operae tradantur, neque suum quisquam defectum sentiat, & uerum populi imperium, libertasque tuta paratur. Illa enim plebis licentia, qua optimus quisque seruire cogitur, & acerbissima est, & utrique communem perniciem adfert: haec autem, in qua modestia ubique praefertur, ac unicuique id quo dignus est tribuitur, omnes ea utentes ex aequo felices efficit. Neque enim id existimare debes, autorem me tibi esse, ut tyrannidem in S. P. Q. R. in seruitutem redactum teneas, quod neque dicere meum, neque facere tuum est: uerum haec ego consulo, quae & tibi & urbi honesta ac utilia sint futura, nempe ut tu cum optimatibus omnia quae ex usu sint, decernas, neque contradicente, neque repugnante quoquam ex populo: utque uestro arbitrio bella gerantur, omnibus reliquis mandata uestra exequentibus: ut uestra sit potestatis creare magistratus, praemiaque ac supplicia irrogare: ut quod tu optimatesque communi sententia statueritis, id statim legis uim habeat: ut bella occulte ac per occasiones hostibus inferantur: ut quibus ea committuntur, non sorte aut ambitione, sed uirtutis gratia ad id deligantur: ut boni citra inuidiam honoribus ornentur, mali sine seditione plectantur. Sic demum Respublica recte geretur, cum neque omnibus consilia de ea inita uulgentur, neque in aperto ea agitentur, neque ijs qui ultro sese obtrudunt mandentur, neque ob eorum ambitionem in periculum ueniant. Ita nostris nobis licebit perfrui bonis, neque bella periculosa, neque impias seditiones mouentibus. Atqui haec mala usuuenire solent ubi penes

Ostendit Democritum seditionibus quam maxime obnoxiam esse.

populum est summa Reipublice, cum potentiores & ad primatum aspirant, & infirmiorum operas mercede conducant, atque ita omnia perturbent. Sensimus haec ipsi iam diu, neque alia praeter eam quam dixi, ratione finis eis imponetur. Cuius rei euidentis signum est, quod longo iam tempore bellis et seditionibus uexamur propter hominum multitudinem, ac rerum magnitudinem: quia & homines tam uarij nationibus. ac natura, ac tam multipliciter diuersis affectibus praediti sunt, & res ipsae eo perductae sunt, ut difficulter administrari possint. Id me uere loqui, res ipsae testantur quae euenerunt nobis. Nam quantisper neque ingens fuit Romani populi multitudo, neque multo praestantior uicinis, & ciuitas bono in statu fuit, & Italia fere tota ab ijs subacta est. Postea quam uero extra Italiam progressi, in uarias terras insulasque traiecimus, omnia maria, omnes terras nomine potentiaeque nostra repleuimus, ex eo iam nihil boni nobis accidit: sed primum domi atque intra moenia coitionibus factis Rempublicam concussimus, deinde in exercitus quoque id mali propagauimus. Itaque urbs nostra nauis onerariae magnae similis est, quae repleta uaria turba, ac destituta gubernatore cum sit, multis nunc seculis uarijs procellis agitata fluctuat, ac hinc inde nullo retinaculo firmata iactatur. Eam tu ne tempestate conflictatam negligas: uides enim ut iam plurimum aquae hauserit, neque abrumpi retinaculum prorsus patere: est enim conuulsata iam, neque diutius durare poterit: sed quoniam dii miserae patriam, ei te rectorem ac magistrum dederunt, noli eam proijcere, quin sicut ea per te nunc paululum respirauit, ita effice, ut sequentibus quoque saeculis tuta permaneat. Ac iamdudum quidem te meum consilium, quo te ut sub unius tui imperio populus regatur adhortor, probare existimo. Quod si ita est, agetum id imperium tu promptus ac paratus suscipe, imò uero ne depone. Neque enim de eo deliberatio nobis est, quae nam id ratione

B 2 adipi-

*Periculosam fore Casari de-
positionem Im-
perij cōfirmat.* adipiscaris, sed ne id amittas, ac præterea in pericula incidas. Quis enim tibi parceret, ubi omnes res uti nunc eæ sunt, populi, aliorumq; potestati permittes, cum & permulti à te sint offensi, & omnes ferè summam rerum tentaturi, quorum alteri & ulcisci te, alteri aduersariū sibi te è medio tollere cupient.

*Exempla.
Pompeius.
Julius Cæsar.
Marius.
Sylla.* Argumento sit Pompeius, qui cum potentia sua ultrò cecidisset, contēptui deinde habitus, insidijsq; petitus, eoperijt, quod recuperare eam nō ualuit. pater item tuus cum idem facere uellet, interiit. quod idem Mario quoq; & Syllæ accidisset, nisi morte præuēti essent. quanquā sunt, qui Syllam quoq; cum hoc ipsum timeret, morte sibi conscita aduersarios anteuerisse dicant: certè permultæ eius leges, ipso etiamnum uiuente, antiquari ceperunt: ut tibi etiam multi Lepidi, Sertorij, Bruti, Calsijq; sint expectandi.

*Diluit Agrippæ argumen-
tum, fore dicen-
tis ut si Monar-
chiam retineat
Cæsar, uideatur
eius gratia
omnia priora
egisse.* Hæc tu cernens, reliquis etiam rationibus subductis, noli uitandæ eius opinionis gratia, quasi sponte tua principatum appetijisses, te ipsum & patriam prodere. Primum enim etsi quis maximè hoc suspicabitur, tamē is certè conatus non est ab hominis natura alienus, sed honestus. deinde quis nescit, qua necessitate ad hæc agenda compulsus fueris: ut si quid culpari in hac re possit, id omne iustissimè patris tui occisoribus imputetur: qui nisi ita impie ac miserè eum trucidassent, neq; tu quidē aut arma sumpsisisses, aut exercitum collegisisses, aut cum Antonio & Lepido pactum icisisses, aut in hos ipsos deinde uindicassēs.

*Translatio cul-
pæ.* Quæ omnia te rectè & iustè egisse, nemo est qui ignoret: ac si quid adeò delictum est, tutò id corrigere non licet. Igitur & nostrum ipsorum, & ciuitatis causa, agetum pareamus fortunæ, tibi unī imperium deferenti: agamusq; ei ingentes gratias, quod non bellis tantum ciuilibus nos repleuit, sed constitutionem quoque Reipublicæ à te fieri uoluit: cuius cum eam quam par est, curam gereres, manifestū efficias ab alijs motus illos ac mala fuisse edita, te uerò esse bonum ciuem. Neque uerò magnitudinem imperij metuere debes, quod quanto maius est, tanto plura etiam

*Magnitudinē
imperij non esse
metuendam,
alterum quod
obicerat Agrippa, soluit.* quibus conseruetur habet: longe q; facilius est parta tueri, q; adipisci quicquam, cum ad hoc labores & pericula requirantur, illud curam tantum mediocrem desideret. Quod si in eo gerendo meum consilium sequi institueris, nihil est quod uerearis, ne non & summa cum securitate tibi uiuere, & omnibus homini concessis bonis frui possis. In quo meo consilio explicando si pluribus uerbis sum usus, non debes iudicare, uoluisse me à proposito sermonem deflectere, aut loquacitatis studio in id deductum esse: sed à me hoc fieri in hunc finem, ut perspicuū tibi reddā, hominē prudentē posse, ac faciliè quidem posse & rectè, et sine periculo summe rerū præesse.

*Præcepta felici-
ter administrā-
di Imperij Ro-
mani.
Senatus dele-
ctus.
Etiam peregrinos in Senatū
allegendos.* Principio igitur statim Senatores omnes accuratè examinādī, ac delectus eorū tibi habendus (nam multi in eum per seditiones parū idonei adsciti sunt) boni retinēdī, reliqui autē expungendī sunt: hīc neminem bonū uirum paupertatis causa remouebis, uerū ipsi pecuniam potius quanta opus habet, dabis: & in locum reiectorum, nobilissimos optimosq; & ditissimos sufficies, non ex Italia tantum, sed à confœderatis etiam ac subditis desumptos. sic fiet, ut neq; multis rerum agendarum socijs opus habeas, & omnium populorum primarios uiros in tuto constitues: ac neq; populi, cum nullū præclarum ducem habeant, præsentem conditionē labefactabunt, & qui apud eos primas gerunt, cum uideant te secum imperium communicasse, amore

*Equestris ordi-
nis examen
allectio.* te prosequuntur. Idem in equestri ordine faciendum. In hunc ordinem omnes eos, qui ubiq; locorum genere, uirtute, ac diuitijs secundum locum merentur, adscribes. In Senatoribus autem, equitibusq; legendis, nihil anxius

de

de numero, omnes Quotquot tibi digni uisi fuerint, recipies: quanto enim plures uiri eximij tecum erunt, tanto facilius omnia quæ facto usus erit, perficies: subditosq; in hanc persuasionem adduces, quod eos non seruatorum, aut deterioris quam Romani sint conditionis hominum loco habeas, sed cum eis omnia nostra bona, ac ipsum etiam imperium comunices, ut ipsi quoque maiori studio in id ad se quoque pertinens tuendum incumbant. Tantum uero abest ut hoc quasi non recte à me dictum retractandum arbitrer, ut hoc insuper addam, omnibus ijs esse ciuitatem donandam, ut huius quoque participes fideles nobis socij sint, nostram quasi unicam urbem ipsi quoque incolentes, eamque uere urbem, suas autem patrias agros & pagos putantes. Verum de hoc accuratius postmodò consultabimus quid sit statuendum, ne simul eis omnia largiamur. Cæterum in equestrem statum allegendi, octodecim annos ætatis habere debent. hac enim ætate potissimum & corporum firma affectio, & ingenium conspicitur: in Senatum uero adscribendi, annos uiginti & quinque. quomodo enim non sit turpe ac damnosum, cum nemini ante id ætatis suorum bonorum administrationem concedatis, his qui eam nondum attigerint, rempublicam uos crederet: itemque cum questuram, ædilitatem, ac Tribunatum plebis gesserint, annum ætatis trigelimum habentes Prætores fiant: ad quos magistratus, ut ad Consulatum etiam, solos Romanos tibi diligendos censeo, partim propter institutorum patriæ memoriam, partim ne protinus immutare Reipublicæ statum uidearis. Eos magistratus ipse tu constitues, neque plebi aut populo potestatem eorum creandorum permittis, contentionum euitandarum causa, neque Senatui, alioquin enim per amicum petentur: magistratuum autem potestatem antiquitus ijs concessam nequaquam seruabis, ne eodem res recidat: sed honore eorum integro relicto, tantum potentiæ detrahes, ut neque dignitas eorum diminuatur, neque noui aliquid moliendi facultas ulli adsit. Id cum alijs rationibus, tum hac præcipue consequeris, si eos omnes in urbe tantum geri iusseris, ac neque magistratus tempore, nec statim ab eo, sed interposito quantum singulis satis uidebit tempore, arma eis committes: ita neque magistratus titulo elati, insuperque exercituum cõpotes facti, ad concutiendum Reipub. præsentem statum accedent: & mitiores eo efficientur, si aliquandiu priuatim post gestum magistratum uixerint. Hi autem, ut singulorum erit officij, ludos ac iudicia omnia, præterque de cæde, tempore urbani sui magistratus edant. nam iudices quidem etiam ex reliquis Senatoribus ac equitibus sunt diligendi, summa tamen rei penes istos sit. Præfectus etiam urbis ex primarijs uiris quidam creandus est, qui omnes magistratus, quos geri ante hunc conuenit, gesserit, non ut per absentiam magistratuum Rempublicam administret: sed ut cum reliquis in rebus urbi præsit, tum causas quoque eas quibus prouocatio competit, capitalesque etiam omnes, ijs exceptis quas post dicam, in urbe, ac extra eam usque ad LXXXI millia passuum iudicet. Alius quidam ex eodem ordine deligi debet, qui genera, facultates moresque Senatorum & equitum, adulatorum iuxta ac puerilis ætatis, itemque mulierum, & familiæ totius examinet ac procurret, easque corrigat, quæ cum supplicio nondum digna sunt, tamen neglecta multis ac magnis malis occasionem præbent: de maioribus autem ad te referat. Hoc munus patricio alicui post præfectum urbis præstantissimo, potius quam equiti iniungendum est, nomenque à tua Censura (nam omnino in hac te primas gerere conuenit) haud absurde habebit, ut Succensor ille dicatur: hisque duobus magistratus per omnem suam uitam prorogetur, nisi

Ciuitatē socijs
dandam.Ætas allegen-
dorum.

Prætura.

Magistratuum
potestas immi-
nuenda.Præfectus ur-
bis.

Succensor.

B 3 quis

quis aliquod crimen admiserit, morbo'ue aut senectute confectus sit: nam ex diuturno hoc magistratu nihil potest mali accidere, cum alter omnino armis careat, alter paucos milites habeat, ac coram te maiorem partem sui magistratus obeat. At reliquos qui gerent magistratus, lædere aliquem, aut iniqui aliquid agere magnoperè uerebuntur, cum se priuatos rursus, aliosq; cum potentia futuros præuideant. His etiam occupationum ac dignitatis nomine præmiū aliquod dandum est. Prouinciæ porro tantum prætorijs uiris sunt mandandæ: reliqui eo quem mōstrabo ordine Proprætores sint semel atq; iterum, & ad Consulatum ea ratione accedant, si præturas rectè gesserint, ac deinde maioribus præficiantur imperijs. Hoc autem est meum de ordinanda hac re consiliū. Vniuersam Italiam, quantum eius ultra XCIIII. millia passuum ab urbe distat, cæterasq; omnes nobis subditas terras insulasq; secundum populos ac nationes distribue, ita ut singulis urbibus, quæ unius alicuius hominis mero imperio possunt gubernari, milites imponantur, ac Consularis unus, & duo Prætorij uiri eis præsent, quorum alter tunc primū extra Romam amandatus, priuatorum negotijs, rebusq; necessarijs parandis occupetur: alter iam antè hoc munere functus, Rempubicā urbium procuret, ac imperium in milites obtineat, exceptis his casibus, in quibus ignominia aut morte plectendum est. Hi autem omnes casus ad Consularem referentur, nisi qui ad Centuriones ac primarios priuatorum hominum pertinet: quorum puniendorum nemini alijs potestatem facere tu debes, ne is adeò formidabilis alijs fiat, ut contra te etiam aliquando quicquam conetur. Quod autem dixi, alterum ex prætorijs debere militibus præfici, ita accipiendum est, si pauci quidem milites in exteris urbibus sint, aut una legio urbana: sin duæ urbanæ legiones eodem in loco hyberna habeant, (plures enim his ut uni committas, nequaquam tibi autor fuerim) oportebit duos prætorios diuiso imperio, legionibus, ac rebus ciuitatum priuatorumq; hominum præesse. Consularis uerò cum ea quæ dixi mūnera obibit, tum eas causas, in quibus à prætorijs ad ipsum sit prouocatio, cognoscet. Porro quòd Italiam in tot partes distribuendam tibi consulo, mirari nō debes: cum enim & magna sit, & hominum in ea summa frequentia, ab urbanis magistratibus rectè gubernari non potest. oportet enim præfectos semper ijs quos regendos habent, adesse, neque eis alia quàm quæ exequi possint negocia incumbere. Cæterum omnes illi, quibus aliquod extra urbem imperium committitur, singuli rationi sui officij congruentem accipiant mercedem: nam neq; ex suis facultatibus in alienis locis uiuere eos consentaneum est, neq; rursus immensis ac nullo certo modo definitis sumptibus eos uti. Idemq; neq; minus triennio (nisi quis quid deliquerit) neq; plus quinquennio magistratum obeant. nam & annui illi magistratus, ac pauco tempore circumscripti hoc habent, ut cum quis aliquid in ijs addidicerit, prius decedat, quàm eius specimē exhibere possit: & diuturniora imperia multos ad fastum, ac tentandas res nouas extollūt. Quamobrem maiora imperia nequaquam unum ex alio eidem tribuenda censeo, cum quòd nihil interest, in eadē ne aliquis prouincia, an uerò in diuersis continenter, diutius quàm expedit cum imperio sit, tum quòd hi aliquo inter magistratus suos interiecto intervallo, domum reuersi, ac priuatim uiuentes, meliores redduntur. Ac de Senatoribus quidem, quæ officia ijs essent assignanda, satis dixi. Proinde ex equitibus duos quosdam præstantissimos, satellitio tuo præficies. Nam unū id committere, periculo, multis

Premium.

De admistradione Italiae, & prouinciarum.

Consulares.

Prætorij.

Premium magistratuum.

Equites quibus rebus præficiendi.

Præfecti satellitio.

tis uerò, turbis non caret. Duo igitur sint, ut si alter etiam insidias tibi creare conetur, tamen habeas adhuc qui te custodiat. Hi ex ijs qui aliquoties militiam fecerint, deligendi sunt, quicquid multis alijs etiam officijs functi sint: imperium autem obtineant in stipatores, omnesque per Italiam totam milites, ita, ut capite etiam fontes plectendi potestatem habeant: demptis tamen Centurionibus, ac reliquis, in quos Senatorijs magistratibus tantum est potestas, ac ea ipsa quoque libera, ut pœnas aut præmia suo arbitrio imponere possint. Verum hi duo, quos dixi, satellitij tui præfecti, in cæteros per totam Italiam milites ius habeant, ac in Cæsarianos etiam qui in tua sunt familia, reliquosque omnes, quorum aliqua est habenda ratio. Vicarios autem habeant hi suos necesse est, alioquin pluribus, quam quibus sint expediendis onerati negocijs, exequi ea quæ usus postulat, omnibusque simul istis præesse non poterunt. Hi, quemadmodum etiam Præfectus urbis, & subcensor, magistratum omni uitæ suæ tempore retineant. Præterea ex equitibus proximæ dignitatis, unus nocturnæ custodiæ magister, & alius qui annonam procuret, ad certum tempus, ut Senatorij quoque magistratus, constituantur: ærarij quoque publici, ac fisci, præterea negociorum aliorum Romæ, & per Italiam administratio equitibus mandetur. His ipsis etiam merces, quæ honori ac functioni eorum respondeat, danda est, quia Senatoribus pauperiores, Romæ etiam nequeunt obeuntis aliquem magistratum ex suis facultatibus uiuere: sed tamen ijs quoque officia quædam committi, ex usu est, cum neque fieri possit, neque expediat, ut iisdem & exercitus, & pecuniam in sua potestate habeant: ac præstat per multos publica negocia administrari, ut & complures hinc emolumentum sentiant, & experientiam rerum gerendarum consequantur. ita enim & subditi maiori te beneneuolentia prosequuntur, multipliciter bonis publicis fruenter: & tu semper copiam eorum habebis, quibus ad quasque necessarias res cōficiendas utaris. Cæterum Romæ satis est ad unamquamque rationem pecuniæ colligendæ, foris autem in singulis prouincijs, unico equite, qui quot opus fuerit administratos sub se habeat ex equitibus sumptos, ac ex libertis. Nam hos quoque eis adiungi prodest, ut & famulis tuis præmium uirtutis extet, & non desint tibi, ex quibus uel inuitis cognoscere possis, si quid peccatum fuerit. Iam si quis eques multis negocijs obeundis adeo clarus euadat, ut dignus sit qui in ordinem Senatoriū recipiatur, id ætas eius quo minus fiat impedire nullo modo debet: quin etiam ex ijs qui ordines in ciuilibus legionibus duxerunt, in Senatū adscribendi aliquando nonnulli sunt, modò ne stipendia meruerint: quippe turpe ac probum sit, eos in Senatoriū numero haberi, qui aliquando storeas ac corbes gestauerint: alioquin ex ijs qui centuriones ab initio fuere, nihil impedit quin præstantissimi inter Senatores referant. Hoc quoque te summopere hortor instituas, ut Patricij equestrisque ordinis homines, dum adhuc pueritiam agunt, ludos literarios frequentent: adolescentes autem facti, equos & arma tractare discant, ad utrumque doctoribus publicis certo stipendio conductis. Ita enim statim à puero discantes ac exercentes omnia ea, quæ adultis sunt usurpada, ad omnia negocia aptiores habebis. Optimi enim ac egregij principis est, non modò ipse ut omnia ex officio agat, uerum ut qua ratione etiam reliqui omnes quæ optimi fiant prospiciat. Id autem tu ita præstabis, si non permittas omnia eos ex libito agere, ac deinde delinquentes corrigas: sed si prius quam peccauerint quicquam, omnia eos doceas, quæ exercetes & tibi & sibi ipsis maiori sint usui: ac si om-

Nocturnarum
uigiliarum præ-
fectus,

Liberti.

In Senatū qui
ex equitib. ad-
scribendi.

Studia puero-
rum & adole-
scentium.

Boni principis
officium.

Disciplina, &
institutio pri-
mæ ætatis bo-
na quid possit.

B 4 nem

Milites quomodo habendi.

De ratione pecuniaria rei explicande.

Agrippæ sententiam refellit.

nem occasionem propter diuitias, nobilitatem, aut aliam quancumq; præstantiam uitæ per desidiam, molliciem, aut praua studia ducendæ occasionem præcidas. Etenim permulti metuentes ne istiusmodi bonorum nomine inuidiæ ac periculis sint obnoxij, multa seipsis indigna agunt, quo tutius uiuere possint, atque inde misericordiam consequuntur: quia hoc ipsum iniquè eis accidisse uidetur, quod sibi rectè uiuere opinati sint. ad principem uerò & damnū, bonis uiris destituto, & infamia huius causæ redit. Id igitur ne fiat, cauendum tibi est: neque metuendum, ne quis eo quem dixi modo educatus, institutusq;, consilium cōuellendi status Reipublicæ sit initurus: quinimò id à disciplina nulla formatis, à libidinosis timendum est: hi enim faciliè eò adducuntur, ut turpissima ac pessima quæque in se & alios statuant. Qui uerò rectè educati institutiq; sunt, cum alium neminem iniuria afficere, tum minimè omnium eum uolunt, qui ipsis educationis huius ac disciplinæ autor fuit. Quod si omnino quis peruersus ingratus que existet, nullum ei huiusmodi negocium commiseris, unde aliquid mali facinoris edere possit: aut si nihilominus aliquid molietur, conuictum supplicio affice: neq; est quod uereare, ne quis tibi id uitio uertat, qui nō magis propter punitū malum culpaberis, quàm medicus propter uita aut excisa corporis uitia: ille uerò ab omnib. accusabit, qui eodem quo reliqui modo eductus ac institutus, periculū tibi creare ausus fuerit. Ac de Senatoribus quidē & equitibus hætenus. Milites autē perpetuò alēdi sunt, ex ciuib. fœderatis, ac subditis delecti, ad prouincias tutandas, pro ratione necessitatis temporibus diuersis plures pauciores uel, qui semper in armis sint, bellicasq; artes assiduò exerceant, hyberna locis opportunissimis habeant, certū militiæ tempus expleant, ita ut non nihil ætatis etiam ante senium supersit. Non enim ex tempore contractis auxilijs amplius uti possumus, qui & tam procul ab extremis imperij nostri finibus distamus, & undiq; conterminos nobis hostes habemus: ac si omnibus qui integra sunt ætate, armorum & rei bellicæ usum concedamus, semper seditiones ab ijs, & bella intestina excitabuntur: iam si armorū eis usu interdiciamus, ac post suppetias ab eis accipere opus habeamus, periculum est ne imperitis ac inexercitatis militibus utendum nobis sit. Itaq; hæc mea est sententia, ut robustissimi omnes, quiq; sibi alendis quàm minimè sufficiunt, in exercitū conscribantur, ac in armis exerceantur, reliqui omnes ab armis & re bellica uacent. Nam & illi soli militiæ dediti, rectius eam facient: & hi facilius agriculturam, nauigationes, reliquasq; pacis actiones exercebunt, cum neq; ad arma concurrere opus habeant, & alij eorum defendendorū causa excubent. Iam ea hominum multitudo, quæ ætate ac uiribus ualidissima, rapto uiuere potissimum cogitur, citra ullius iniuriam aletur, & reliqua pars sine periculo degēt. Vnde ergo, inquires, pecuniæ in hos, & in alias res impendendæ suppetent? Enimuero id mox ostendam, hoc præfatus, etiam si Reipublicæ summam penes populum esse sinamus, utique tamen pecuniā opus nobis futurum, cum impossibile sit & sine bello nos tutos esse, & milites sine stipendio habere, ne iam uel unius principatum quasi is solus necessariam pecuniæ collectionem requirat, accusemus, uel propter hanc ab eo abhorreamus: sed ita cōsilium capiamus, ut qui nouerimus in qualicumq; Reipublicæ forma pecuniam necessariò esse cōficiendam. Porro quod ad eam rem attinet, primò omnium debes, ut ego quidem sentio, omnes publicas res (cuiusmodi bellis partas esse multas uideo) uendere, paucis omnino tibi admodū utilibus ac necessarijs

sarijs exceptis, preciumq; earum mediocri fœnore omne mutuò dare. Hac
 ratione & terra fertilior erit, dominorum opera propria cum colatur, atque
 hi ea occasione locupletiores cum euadât, plus in publicû cōferent, Resq;
 publica reditus sufficientes ac perennes habebit. Deinde horum omnium,
 ac eorum quoq; quæ ex metallicis fodinis, aut aliunde certò ad nos redeût
 ineunda est ratio: ac contrâ computandæ impensæ, quæ non in milites mo-
 dò, sed etiam in alia ad urbis rectam administrationem facientia insumun-
 tur, tum quæ in repentina bella, aliâq; ex tempore accidētia necessariò con-
 ferunt: sic cōparatis rationibus, ut reliqui sumptus suppeditēt, pensio impe-
 randa est de omnibus ijs, quæ aliquē possessori quæstû ferunt, uectigaliaq;
 imperanda omnibus nostris subditis. Iustum enim æquumq; est, neminem
 horum neque priuatum hominem, neque populum immunem esse, cum
 ex æquo ad omnes utilitas eorum, in quæ insumuntur, redeat. Exactores
 porrò ubique locorum constituendi sunt, qui singulis suæ functionis tem-
 poribus ex omnibus redditibus quantum par est exigant: ita cum paulatim
 ac certis spacijs subditi nostri ea pendant quæ debent, ac non aliquan-
 diu neglecti, pòst simul omnia poscantur, & pensionem istam exoluen-
 tibus ea res haud minimum commodi adferet, & exactoribus faciliior e-
 rit sui officij ratio. Neque clam me est, nonnullos tributa ac uectigalia con-
 stituta ægrè laturos esse: uerùm hi ipsi, si neque alio præterea damno affi-
 ciantur, & re ipsa comperiant, hæc ipsorum salutis causa, utq; cæteris suis
 bonis tutò perfrui possint, exigt, præterea cum pleriq; ipsorum eam pecu-
 niam, alij magistratum gerentes, alij præfecti regionum, alij militantes acci-
 piant, magnas etiam tibi gratias agent, quòd exiguam suorum reddituû par-
 tem tibi conferentes, reliqua omnia sine damno percipere possint. Idq; eo
 magis fiet, si te continenter uiuere, ac nihil prodigere uideant. Quis enim,
 cum uideat te in re familiari summa parsimonia uti, in publica liberalissimû
 esse, non ultrò uelit aliquid conferre, cum tuas diuitias suam securitatem ac
 copiam esse iudicet: Itaq; pecuniæ etiam plurimæ tibi suppetent. Reliqua
 ad hunc modum tibi meo iudicio sunt peragenda. Romam omni magnifi-
 centia exornabis, omni ludorum genere decorabis: nam quia multis impe-
 ramus gentibus, conueniens est nos omnibus alijs hac in re præstare: atque
 hæc res efficit quodammodo etiam, ut socij nos obseruent, hostes reformi-
 dent. Quod ad externos pertinet, neq; populus ullus cuiusquam rei potens
 sit, neq; in concionem omnino coeat. nam neq; boni quicquam statuent,
 & subinde turbas aliquas excitabunt, ideoq; ne nostro quidē populo cōce-
 di debet, ut ad iudicia, comitia, aliud uel huiusmodi cōcilium rei alicuius sci-
 scendæ causa conueniant. Aedificijs neq; numero neq; mole quàm pro ne-
 cessitate maioribus utantur, neq; in ludos multos ac uarios sumptû faciant:
 ne uel uanis studijs occupentur, uel sumptibus absurdis certantes ad inimi-
 citias mutuas progrediantur. Ludos quoq; & spectacula sua habeant, exce-
 pto nostro equestri certamine, non tamē ita, ut Rempublicâ familiaremq;
 suam corrumpant, cogantq; peregrinos apud se aliquid sumptuum facere,
 aut omnibus qui quocunq; certamine uicerint, cibum perennem tribuant:
 Nam rationi consentaneum non est, ut diuites extra patrias suas cogantur
 impensas facere, & præmia certantibus ubiq; constituta sufficiunt, nisi quis
 Olympiaca, Pythia, aut alia id genus certare uelit certamina: his enim solis
 cibis præbendus est, ut neq; urbes frustra impendijs onerētur, neq; nisi di-
 gnis opera certaminibus quisquam exerceatur, cum possit aliquid aliud pa-
 triæ,

pensio.

Ve ctigalia.

Obiectioni oecurrit.

De sumptibus
aedificiorum et
ludorum.

triaz, sibiq; utilius tractare. Porro ludos equestres qui sine Gymnicis certaminibus fiunt, nulli alij urbi exhibendos censeo, ne uel multę pecunię ab re infumantur, uel homines ad malum furorem exagitent: ac præcipue ideo, ut militantibus copia optimorum equorum sufficiat: hi itaq; ludi non alibi quam Romę dari debent. in reliquis eam moderationē adhiberi, ut singulis in locis spectacula & musica cum fiant tolerabilibus impendijs, locus sit modestiæ ac tranquillitati. Vti præterea numismate, pondereq; uel mensura peculiari urbs nulla debet, sed nostris: neq; ad te legationē nisi res discussionem tuam requirat, ullam mittant, sed quæ uoluerit, præfecto suo indicet, ac per eum ad te de sua uoluntate referant: ita & sumptus, & turpis rei conficiendæ ratio uitabitur, ac integra responsa sine ullo impendio ac labore auferent. Reliqua etiam omnia uideris mihi hac ratione optimè omnium confecturus, si legatos ab hostibus, aut à confœderatis regibus populis que missos primū in Senatum introduces: (alioquin enim ē dignitate Reipublicæ est, uideri omnia esse in potestate Senatus, ac multos esse eorum aduersarios, qui eum spernant) deinde Senatorum opera omnia de eis statuas quæ legib. sunt sancita, nihilq; iniussu eius cum quoquam agas. hoc pacto & dignitas imperij magis confirmabitur, et legum instituta aperta ac conspicua omnibus erūt. Tertium est, ut Senatorum res, liberosq; & mulieres eorum, si quod crimē perpetrauerint, ignominia, exilio, aut etiam morte plectendū, nullo facto præiudicio in curiam adducas, integramq; de causa cognitionem Senatui permittas, ut & fontes citra tuam inuidiā rei coram suæ sortis hominibus peracti plectantur, reliquiq; metu publici iudicij meliores euadant. Hæc de ijs criminib. loquor, de quibus & leges extant, & iudicia secundum eas fiunt. Nam quod conuicium tibi quisquam fecerit, aut obtrectauerit, neque deferente aliquo audire, neque ulcisci debes. Turpe enim fuerit te id credere, inuentū qui te neminem lædentem, omnibus beneficientem ignominia affecerit, idq; soli mali credunt principes, quos ad fidem dictis habendam cōscientia mouet. Deinde iniquum est ea agrè ferre uelle, quæ si uera sunt, præstat nō admisisse: si falsa, dissimulare. cum multi hæc uindicātes, pluribus ac grauioribus de se sermonibus occasionē præbuerint. Hic igitur est meus sensus de obtrectationibus, ac conuenit te omni altiore esse iniuria, & neque ipsum id in animum tuum inducere, neque alijs eam opinionem subijcere, extare qui in te contumeliosus esse ausit: ut iam idem de te, quod de dijs immortalibus iudicetur, esse te uenerādum. Quod si perniciem tibi machinatus fuisse quispiā culpetur (quod sanè fieri potest) eum tu ipse neque iudicabis, neque præiudicium contrā afferes (est enim absurdum eundem & accusatoris, & iudicis partibus fungi) sed in Senatum adductū, causam dicere iube, ac si conuincatur, quā fieri potest moderatissimo supplicio plecte, ut fides crimini fiat. Nam pleriq; difficulter omnino adducuntur ut credant ab inermi in fidias armato structas: quod hac solū ratione consequeris, si neq; ex ira, neque extremo supplicio (quantum quidem eius fieri licet) in huiusmodi reos animaduertas. Hic tamen eos exclusos uelim, qui cum exercitum obtineant, palām contra te insurgunt: neque enim hi in iudicium pertrahendi, sed hostium exemplo puniendi sunt. Proinde hæc, & pleraq; alias res maximè ad Rempublicā spectātes Senatus potestati permittes: nam & Rempublicam communi consilio administrari par est, & natura suapte homines gaudent ijs, quæ tanquam conditione æquales à maiori adipiscuntur, omniaq;

De legationibus.

De cognitione causarū & criminum.

Negligenda & contemnenda conuicia sibi facta: Cæsare docet.

De insidiatoribus.

In seditiosos.

nāq̄ que is cum ipsorū consilio decernit, tanq̄ propria laudant, ac tanq̄ ul-
 trā à seipsis statuta diligūt. De his itaq̄ ad Senatū referre te iubeo, omnesq̄
 Senatores ex æquo de plerisque rebus sententiā ferre: sed ubi quis Senator *In dammando*
 reus agitur, non omnes, nisi reus aut Senator nondū sit factus, aut Questor *quomodo sen-*
 rius adhuc sit. Est enim à ratione alienum, eum qui nondū Tribunus plebis, *tentie ferēda.*
 aut Aedilis fuerit, de eo qui hos magistratus obierit, suffragium dicere, aut
 hos de Pretorijs, uel rursus hos de Consularibus: uerū Consularib. liceat
 de omnibus suam sententiā ferre; reliquos de æqualibus, aut minoribus.
 Ipse autem seorsim de causis in quibus prouocatione certatur, iudicium fa- *Prouocatio*
 cies, quæ à maioribus magistratibus, tutoribus, præfecto urbis, sub censore, *nes.*
 præsidibus prouinciarum, annonæ procuratore, & nocturnæ custodiæ ma-
 gistro ad te referuntur. nemo enim ita merum imperium obtinere debet, ut
 non ab eo prouocari possit. De his igitur causis, & equitū, Centurionumq̄,
 priuatorumq̄ primariorū cognosces, ubi de capite aut ignominia erit con-
 trouerfia: nam hæc ad te solum debent referri: ac nemo, ob eas quas dixi cau-
 sas, alius iudicare de ijs debet. Adhibere autem unoquoq̄ tempore ad ea iu- *Quomodo con-*
 dicia potes præstātissimos quosq̄ patricij equestrisq̄ ordinis uiros, aliosq̄ *siliarijs, et bel-*
 ex Consularibus & Pretorijs, alios alio tempore, ut & tu prius moribus eo- *lorum legatis*
 rum hac ratione certius perspectis, recte uti eis possis: & illi consuetudine *utendum.*
 habita tuorum morum ac consiliorum, ita demum in prouincias exeant. Hos
 in causis grauioribus sententiās non aperte rogabis, ne necessarijs suis fa-
 aientes, non libere quid sentiant pronuncient: sed in tabella eas scriptas ad
 te solum, ne cui alij innotescant, perferri, ac deleri statim lectas iube. Sic e-
 nim uniuscuiusq̄ sententiā certissimè cognosces, si eam illi à nemine alio:
 cognitum iri persuasum habeant. Præterea ad iudicia, ad literas, ad urbium:
 decreta, ad priuatorum hominum postulata, ad aliaq̄ omnia quæ admini-
 strationi imperij competunt, adiutores administratosq̄ ex equitibus quosdā
 habebis: sic & facilius singula peragentur, & neq̄ tu per errorem falleris,
 neq̄ solus omnia cōficiens fatigaberis. Liberam dandi tibi ex animi sui sen- *Libertas.*
 tentiā consilij omnibus potestatem facies, proposita securitate: nam & si cir-
 cū tibi sermo probabitur, multum inde utilitatis ad te, & si non placebit, ni-
 hil incommodi redibit: quorum consilium sequendum existimabis, eos col-
 lauda, ac honora: (nam illorū inuentis gloriam tibi partes) quorū uerò rei-
 cies, nequaquam eos aut ignominia afficies, aut culpabis, cum ad eorum ti-
 bi uoluntatem, non successum eius sit respiciendum. Quod idem in re belli-
 ca etiam tibi obseruandum est, ne uel fortuito alicuius infortunio succen- *Legatorum o-*
 seas, neq̄ re bene gesta inuideas: ita libentes alacresq̄ pro te omnes pericu- *pera.*
 la suscipient, cum neq̄ infelicitè re gesta supplicium, neq̄ prosperè, insidias
 sibi timendas persuasum habeant. Nam multi cum eorum penes quos sum-
 ma esset imperij metuerent inuidiam, cladem accipere quàm uictoria poti-
 rimauerunt, eoq̄ sese tutos præstiterunt, damno illis iniuncto: quare tu, ad
 quem utriusq̄ euentus uel commoda uel incommoda maxima sui parte re-
 ferentur, nequaquam debes uerbo quidem alijs, re autem ipsi tibi inuidere.
 Ea autem dices, ac ages, quæ sentire ac facere præfectos tuos uelis: id enim
 facilius eos officium suum docebit, quàm metus legum: cum alterum imita-
 tione constet, alterum timore: ac facilius meliora imitentur homines cum
 ea in re ipsa cōspiciant, quàm peiora uident, uerbis eas prohibita audientes.
 Ipse igitur omnia summa cum diligentia ages, nihil tibi ipsi ignoscens: sed
 certum hoc habens, omnia tua & dicta & facta statim omnibus nota futu-
 ra:

ra. Viues enim ueluti in quodam orbis terrarum theatro, nec fieri potest, ut uel minimum tuum peccatum lateat: nihil enim sine arbitris, sed semper in magna hominum multitudine ages, & perscrutari acta principum omnes homines libentissimè solent. Qui si semel compererint te alia alijs præcipere, alia ipsum agere, non iam minas tuas metuent, sed facta imitabuntur. A-

Quomodo aliorum uitia & uirtutes rectè tractentur.

liorum uita inspicienda quidem tibi, non tamen grauiter inquirendum: sed quæ ab alijs accusantur crimina, de ijs iudicandum: reliqua accusatore cætètia tu quoq; dissimula, nisi quid in Rempublicam sit delictum; de his enim exigenda est merita pœna, etiam si nemo deferat. Priuata autem cætèra, cognoscenda quidem sunt, ne erres aliquando huiusmodi inepto homine ad functionē aliquam adhibito, non tamen coarguenda. Nam natura multos homines eò rapit, ut contra leges delinquant: quæ si quis omnia accuratè

Aequitas.

delicta persequi uelit, aut neminem, aut perpaucos impunitos relinquat: sin humaniter æquitatē iuri misceat, fortassis eos emendet. Lex enim quamquam necessariò pœnas graues statuit, tamen naturam coercere nō semper potest: cætèrùm homines quidam cum occulta esse sua peccata putant, aut saltem mediocriter uerbis castigantur, uitam emendant, partim quòd metuunt ne manifesti delictorum fiant, partim denuò peccare ueriti: ijsdem palàm factis uitijs suis pudore proiecto, aut immodicè puniti, omnia iura confundunt ac conculcant, solisq; naturæ impetibus seruiunt. Quamobrem neque facile est omnes peccantes punire, neq; decorum eos qui apertè libidine mala feruntur, negligere. Habes rationem peccata hominum, nisi extrema omnino sint, tractandi. At egregia eorum facta etiam maiori quàm mereantur honore sunt ornàda. Ita enim potissimùm efficies humanitate tua, ut à deterioribus abstineant: & munificentia, ut meliora sequantur. Neque enim timendum est, ne te aliquando pecuniæ, alia ue, quibus compenses uirtutem tuorum, deficient, nam te in tot terras ac maria imperiū habente, citiùs arbitror defuturos, qui donis tuis digni sint. neq; id uerèdum, ne qui à te ornati, ingratos se exhibeant, cum nulla alia res perinde hominis ingenium subigat ac conciliet, quàm si is non modò nulla iniuria, sed etiam beneficio afficiatur. Eum te alijs ut præbeas consulo. Iam quod ad te ipsum attinet, nihil insolens, aut superbū admittere debes, tibi uel ab alijs uel à Senatu uerbis aut re oblatum. Ut enim alios honores à te dati ornant, ita tibi maius his quæ habes dari nihil potest: sed quidquid datur, multam fuci suspicionē secum fert. nemo enim est, qui sponte sua aliquid tale ei qui summā rerum obtinet, decernere uideatur: quæ uerò sibi ipsi quispiam tribuit, neq; laudari solent, & risu excipiuntur. Ideò splendorem tu tibi præclaris facinoribus para, statuas tibi neq; aureas neq; argenteas fieri unquam sine. nam nō modò magnis sumptibus eæ constant, sed insidijs etiam opportuna, ac parum diuturnæ sunt: benefaciendo autem alias tibi statuas in animis hominum nulli interitui obnoxias effice. Templum quoq; nullum tibi pàtere ædificari. Quippe in huiusmodi res incassum multæ pecuniæ insumuntur, quas necessarijs rebus impendere præstat. Etenim diuitiæ magnæ non tam multa accipiendo, quàm non multos sumptus faciendo colliguntur: & id genus res nullam gloriam adferunt. At uirtus multos Dijs æquat: nemo autem unquam mortaliū suffragijs Deus effectus est. Ita tibi si bonus fueris, ac rectè imperaueris, uniuersa terra templū erit, pro delubris omnes urbes, omnes homines pro statuis, quorum in animis semper cum gloriâ insidebis: qui uerò imperium summum malè gerunt, eos ista ornamenta, quanquam in om-

Immodici honores non admittendi.

Parfimonia.

nibus

nibus urbibus posita, tantum abest ut decorent, ut etiam reprehensionibus eos hominum exponant, cum sint trophæa quædam maliciæ eorum, ac iniusticiæ monimenta: quæ quod diutius perdurauerint, eò longius quoque infamia istorum permanet. Itaque si reuera immortalis fieri cupis, ita ut dixi agendum tibi est. Deos quoque semper & ubique ita cole, ut moribus patriæ est receptum, ad eundemque cultum alios compelle: peregrinarum uero religionum autores odio & supplicijs prosequere, non modò Deum gratia, quos qui contemnit, haud dubiè nihil quoque aliud magni faciet, sed propterea etiam, quod qui noua numina introducunt, multos ad peregrinis legibus utendum pelliciunt: inde coniurationes, coitiones, & conciliabula existunt, minimè unius principatui commodæ res. Itaque neque deorum contemptorè, neque præstigiatores ullum tolerabis. Nam diuinatio quidè necessaria est, ideoque omnino aruspices & augures tibi sunt constituendi, quos consulere possint qui uolunt: magi uero omnino ferendi non sunt, qui cum sæpe numero uera etiam dicant, tamen frequentius mentiando hominibus nouarum rerum tentandarum causam præbent. Quod idem philosophiam quoque profitentes haud pauci faciunt: quos ipsos quoque cauere te iubeo. Neque enim quia Areum & Athenodorum bonos ac honestos uiros expertus es, omnes alios idem studium præ se ferentes similes eorum iudicare debes, cum hac specie usi multi infinita mala populis priuatisque hominibus adferant. Animo quidè te quàm maximè pacis studioso, nihilque præter ea quæ possides appetente esse decet, interim tamen ad bellicam rem paratissimè, ut neque uelit quidem, neque ausit quisquam te lædere: aut si omnino id conetur, facile & ex tempore plecti possit. Ac quandoquidem ob hanc & alias causas habere te oportet auscultatores ac exploratores, quorum operas omnes tui imperij res cognoscas, ne quid custodia aut emendatione indigens te fallere possit: memento non omnia statim quæ ab his referuntur, credenda, sed diligentem considerationem adhibendam esse. permulti enim eorum uel odio aliorum, uel eorum bona sibi petentes, uel in gratiam quorundam, uel irati ob postulatam ab alijs ac non acceptam pecuniam, falso crimine seditionis tentatæ, aut contra Imperatorè alicuius facti uel dicti improbi eos onerant: ideo non facile ijs animus est aduertendus, sed omnia accuratè indaganda. Quod si enim tardius fidem adhibueris, nullo tuo magno id fiet damno: festinàdo autem fieri potest ut peccatum aliquod irreparabile admittas. Ad hæc libertorum te tuorum ac familiarium optimum quemque in honore habere oportet, quia id & decus tibi magnum, & securitatem afferet: nulli tamen nimia est indulgenda potentia, sed ita moderandum omnibus, ut ne in quam te reprehensionem conijciant. Nam quæcunque uel rectè, uel secus egerint, omnia tibi imputabuntur: talemque te omnes iudicabunt, qualia eos facta exercere permiseris. Ergo potentibus omnibus iniuria alios afficiendi, calumniandi, que facultatem adimes, ut si nihil etiam delinquant, tamen ne posse quidem id culpari queant. Inferioribus sortis hominibus iniuriam passis omni opera succurre, ita tamen ut eorum querelas haud temerè accipias, sed rem ipsam per se intuearis, neque potentiores omnino suspectos, neque infirmioribus in omni re fidem habens. Operantes, artibusque utilibus deditos honoribus afficito, ociosos aut negotijs prauis intentos odio habeto, ut illa utilitatis gratia amplectentes, hæc propter damna omittentes, & priuatæ & publicæ rei magis conducant. Expedi porrò priuatorum ciuium controuersias quàm fieri potest maximè dirimere,

Pietas.

Magica.

Philosophi
falsi.Auscultatori-
bus quatenus
credendum.Quomodo tra-
dendi familia-
res.

Potentes.

Inferiores.

C mere,

mere, ac quàm celerrimè componere: id uerò magis adhuc præstat, populorum studia inhibere, ac cum uota facientes pro imperio, salute, & fortuna, cogere aliquos uolunt, ut aliquid ultra facultates suas agant impèdant uel, id non concedere: præterea inimicitias eorum cōtentionesq; penitus præcidere: neque concedere, ut inania cognomenta, aut alia unde discordiæ incidere possunt, sibi sumant. In quibus, inq; alijs omnib. facilius tibi omnes & priuatim & publicè parebunt, si nihil horum ulli præter alios permiseris.

Acqualitas. Nam inæqualitas etiam ea quæ bene in unum coaluerunt, dissipat. Itaque omnino pati non debes, ut quis horum quicquam à te petat, quod ei daturus non sis: sed hoc summoperè conari debes, ut ne quid uetitorum poscat quisquam. In summa autem id tibi consilium do, ne quando abutaris potentia tua: neque cam putes esse diminutionem eius, si non simul omnia facias

Potentia rectè utendum. quæ possis. sed quanto magis omnia quæ statueris, potes perficere, tanto magis cura, ut optima quæque tibi proponas. semper tecum ipse expende, rectè ne an secus quid egeris, quo facto amorem tibi concilies nec ne: atq; ita hæc uita, illa suscipe. Neq; si neminem te incusare audias, ideo existimare debes te iure posse aliquid contrà agere: neque expectare debes, dum eò quispiam insanix progrediatur, ut apertè tibi obtreçtet: hoc enim nemo etiam summè læsus faciet: quinimò multi eos à quibus iniuriam acceperunt, palàm laudare coguntur, dum id efficere conantur, ne succensere uideantur.

Caput totius adhortationis. At principis est, non ex sermone aliorum de animo ipsorum cōiecturam facere, sed ex ijs quæ eos sentire sit uerisimile. Hæc te & similia horum agere uelim. Multa enim prætereo, quòd simul ea omnia dici nō possunt. Vnum dicam, quòd caput est & summa omnium eorum quæ uel dicta sunt, uel ad dicendum restant. Si hæc tua sponte omnia egeris quæ uelles alium in te imperium habentem agere, nulla in re peccabis, omnia prosperè conficies, uitamq; exinde & suauissimā & tutissimā duces. Quī enim non patris ac seruatoris loco te omnes & suspiciant, & diligant, cum uideant te modestum, uitæ integræ, bello ac pace præstantem: cum neminem contumelia, neminem iniuria afficias: cum uitæ æqualitatē serues: cum non ab alijs pecuniam exigens, ipse diuitias asserues: cum non alios affligens, luxurieris ipse: cum non alios castigans, ipse libidini indulgeas, sed in omni re tuam uitam eorum moribus accomodes: Itaque fretus eo præsidio, quod in te ipso, si neminem læseris, magnum habebis, crede mihi, neminem tibi neq; infestum futurum, neque periculum creaturum: quo præsentē, uitam esse iucundam

Iucunda uita. omnino necesse est. Quid enim dulcius, quid felicius, quàm cum uirtute omnibus humanis bonis fruuentem, ijsdem alios quoque impertire posse? His itaque, ac reliquis quæ recensui omnibus consideratis, assentire mihi, neq; aspernare fortunam, quæ te ex omnibus delectum summæ rerum præfecit. Quòd si unus imperij summam re ipsa tibi sumens, regni nomen ut execrabile reformidas, potes eo omisso sub Cæsaris nomine omnia in tua potestate habere: sin alias etiam appellationes desideras, dabunt tibi Imperatoris titulum, etiam patri tuo quondam datum, exornabūt autem te præterea alio etiam quopiam cognomento, ita ut regni omnibus bonis sine eius inuidiosa nuncupatione perfruaris.

Mecenatis sententia prælatæ. His Mæcenas ita peroratis, conticuit. At Cæsar cum utrumq; sapientiæ, copiosæq; & liberæ orationis causa magnoperè collaudasset, Mæcenatis consilium prætulit: non tamen omnia statim quæ is suauisset, agere institit, ueritus ne si subito homines in alium traducere statum cuperet, res ea parum

rum sibi esset successura, ideoq; alia cōfestim mutauit, alia postea temporis: nonnulla etiam sequentibus imperatoribus perficienda reliquit, quæ successu temporis commodius constitui posse iudicabat. Neque uerò minori Agrippa, quamuis contrariam sententiam tulisset, in hoc exequēdo instituto est usus industria, quàm si ipse autor eius fuisset. Hæc sunt, & ea quæ ante has orationes retuli, quæ Cæsar egit eo anno, quo Consul quintum fuit. Eodem anno etiam Imperatoris nomen accepit, non quale propter uictoriam tribui uetusto more solebat, (id enim sæpius & antea, & postmodò ex ipsis actionibus reportauit, uicies quidem Imperator dictus) sed quo summa imperij demonstraretur, quod patri quoq; eius Iulio, & eius filiis fuerat decretum. Deinde Censor collega Agrippa fuit, emendauitq; cum alia quædam, *Censura Cæsar* *ris, & lectio* *Senatus.* Senatū examinauit. Nam in eum ordinem multi equites ac plebei indigni bellis ciuilibus adsciti erant, ita ut ad millenarium numerus Senatorum peruenisset. Hos ut remoueret, nullum eorū ipse deleuit: sed cum horatus fuisset, ut sua ipsi conscientia teste de genere & uita sua iudicium ferrent, primū quinquaginta uiros permouit, ut Senatu cederent, deinde ad horum exemplum sequendum alios CXL. adegit. Horum nomina edidit, at primis quod nulla interiecta mora dicto paruissent, hanc quoq; ignominiam remisit. Porro hi sponte sua priuati facti sunt. At Q. Statilius idem inuitissimū quidem Tribunatu, qui ei destinatus fuerat, prohibuit alios quosdam Senatores effecit: in numerum Consularium duos ex patribus retulit, C. Cluuium, & C. Furnium, quod Consules designati, eum magistratum ab alijs præuenti non gessissent. Patriciorum etiam familias Senatu id permittente, quia pleraq; perierant, suffecit: quippe præsertim nobiles in bellis ciuilibus pereunt, atqui patricijs ad plerosq; patrios magistratus obeundos opus est. Præterea edixit, ne quis Senator iniussu suo permissuq; extra Italiam abiret, id quod hodie etiam obseruatur, cum nulli Senatori aliò quàm in Siciliam, Galliamq; Narbonensem liceat peregrè proficisci: eo autē propter propinquitatem, ac quia pacatæ sunt regiones armisq; uacant, etiam sine uenia impetrata licet quoties uelint Senatoribus proficisci, ijs qui aliquam ibi locorum habent possessionem. Ac quoniam multos etiamnum Senatores, aliorumq; ordinū homines parum ipsi fidere animaduvertebat, eosq; ne quid noui machinarentur uerebatur, omnes se literas in Antonij scrinijs repertas combussisse dixit: nam re uera nonnullæ erant perditæ, at plerasq; summo studio adseruabat, quibus in posterum uti haud dubitauit. Carthaginem quoq; denuò coloniam deduxit, quia Lepidus partem eius cum habitatoribus orbasset, uidebatur ius coloniae dissoluisse. Antiochum Commagenum ad se exciuit, quod is fratris sui, cum quo litem habebat, Romanum missum legatum dolo occidisset: eum Antiochum in Senatum adductum, damnatumq; interfecit. Capreas à Neapolitanis, quorum antiquitus erāt, permutatione agri redemit: hæc sita est insula haud procul à Surrentina continente, ad nullam quidem rem utilis, nomen tamen adhuc hodie, propterea quod ibi habitauit Tiberius, obtinens.

Imperatoris
nomen Cæsar
adsumit.

Censura Cæsar
ris, & lectio
Senatus.

Q. Statilius.

Senatoribus pe
regrinationib.
interdictum.

Antonij literæ.

Colonia Car
thaginensis in
staurata.

Antiochus Cō
magenus capi
te plectitur.
Capreas Cæsar
emit.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER QVINQVAGESIMVSTERTIVS,

*Guilielmo Xylandro Augustano
interprete.*

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI

De dedicatione templi Apollinis in Palatio.

Quomodo Caesar in Senatu orationē de deponendo imperio habuerit, ac deinde cum Senatu prouincias partitus sit.

De constitutione praefectorum, qui in prouincias mitterentur.

Vt Caesari cognomentum Augusti sit datum.

De nominibus, quae Imperatoribus dantur.

Septa quemadmodum fuerint consecrata.

Caesar ut bellum contra Astures & Cantabros obierit.

Quomodo Galatia à Romanis regi ceperit.

De dedicatione porticus Neptuni, & balnei Agrippae.

De Panthei dedicatione.

Quemadmodum Augusto necessitas legibus parendi sit remissa.

De expeditione in Arabiam felicem suscepta.

Annis gesta haec VI. in quibus Cos. fuere

Ab. V. C. 726. Caesar VI.

M. Vipsanius L. F. Agrippa. I I.

727. Caesar VII.

Agrippa III.

728. Caesar Augustus VIII.

T. Statilius Taurus.

729. Augustus IX.

M. Iunius Silanus.

730. Augustus X.

C. Norbanus. C. F. Flaccus. I I.

731. Augustus XI.

Cn. Calpurnius Piso. Cn. F.

Agrippa cum
Caesare affini-
tas, honoresq;
ab illo ei exhi-
biti.

Census.

Apollinis tem-
plum.Ludi quinquen-
nales.IIII. Sacerdo-
um genera.

NON insequenti Caesar Consul VI, cum alia omnia secun-
dum instituta maiorū egit, tum fasces cum Agrippa col-
lega suo partitus est, ita ut dimidia ipse parte uteretur: ac
perfunctus magistratu eo, iuramentū patrio more prae-
stitit. Quē postmodò etiam an fecerit, incertus sum. Pro-
fectò enim Agrippam plurimi fecit: cui etiam sororis suae
filiam in matrimonium locauit: & si quando simul in bel-
lum proficisceretur, tabernaculum sui simile dedit, ac signum militare ut ab
utroq; acciperetur iussit. Eo quidem anno censum etiam peregit, princepsq;
Senatus ipse in eo dictus est, pro eo more, qui integro etiamnum populi in
Republica statu erat receptus: praeterea Apollinis in Palatio templum,
ac Bibliothecas perfecit, & dedicauit: ludos propter Actiacam uictoriā de-
cretos cum Agrippa exhibuit, & in ijs equestre certamen per pueros & ui-
ros patricios peregit: nōq; deinceps ad nostram usque aetatem ludi quinto
quoque anno facti sunt, eorumq; curatio quatuor sacerdotum collegijs per
ordinem incumbit, Pontificibus nimirum, auguribus, septemuiris, & quin-
decimuiris.

dedmuis. Gymnici quoque ludī, stadio in campo Martio extructo ligneo, acti sunt: & munus gladiatorum depugnantibus captiuis exhibitū. Hæc per aliquot dies spectacula edita, neq̃ propter inualetudinem etiam Cæsaris intermissa, eius quoq̃ partes Agrippa obeunte. Ad ea Cæsar sumptus suis ex facultatibus suppeditauit: cumq̃ publicum ærarium pecunijs egeret, mutuo sumptas in id contulit. instituit etiam, ut administrationi ærarij quotannis bini prætorij uiri præficerentur. populo quadruplū frumēti prioris diuisit. Senatoribus quibusdā pecunias est largitus, cum eorū multī adeo essent re tenui, ut propter impensarum magnitudinē nemo eorum uellet Aedilitatem gerere: sed cū alia, tum iudicia ad eum magistratū pertinentia Prætoribus, ut sit, partim urbano, partim peregrino mandarentur. Prætorum urbanum Cæsar ipse cōstituit, idq̃ aliquoties etiam inferioribus temporibus: sponsiones quæ Reipub. factæ fuissent ante pugnam Actiācam, omnes sustulit, exceptis his quæ essent de ædificijs: syngraphas anti-quas eorum qui Reipublicæ aliquid deberent, cremauit: Aegyptijs dijs sacra fieri intra pomœrium non est passus: templorum tamen curam gessit, ut quæ priuatus quispiam fecisset, ea ab horum filijs ac posteris, si qui superessent, adornarētur: reliqua ipse refecit. Horum refectorū gloriam ipse sibi nō uendicauit, sed ijs qui ea instaurassent, eam attribuit. Ac quoniam multa omnino in seditionibus ac bellis intestinis, præsertim in Triumuiratu iniuste & iniquē constituta fuerant, unico edicto ea omnia antiquauit, sine ijs quæ abrogaret, sexto suo Consulatu posito. Ob quæ cum esset in oculis omnium, ac laudibus afficeretur, ad ostendendam nouam magnanimitatem, quo magis suus honor augeretur, imperiumq̃ in Republica unius hominis uolentibus ciuibus, ne coacti uideri possent, stabiliendū animū adiecit. Itaq̃ septimum Consulātū gerens, cum ad id aptissimū quenq̃ Senatorū sibi comparasset, in Senatum uenit, atq̃ hanc de scripto orationem recitauit:

Aegyptij dij.

*Triumuiratus
acta abolita.*

Satis compertum, Patres, habeo fore ut nonnullis uestrūm, incredibile propositum meum uideatur: quæ enim nemo facere ipse uelit, ea si alium se facturum dicere audiat, nequaquam fidem habet. quò accedit, quod cū superioribus omnes inuideant, ijs de se ipsis loquentibus eo promptius diffidant. Iam ne hoc quidem me fallit, hos qui ea dicant, quibus fides habenda non uideatur, non modò non persuadere auditoribus, sed scurras etiam iudicari. Verū enim uerò si quid ego huiusmodi polliceri instituissem, quod non confestim essem representaturus, profectò haud facile animum induxissem id proferre, ne malam pro bona gratiam inirem: nunc cum uerba mea statim, hacq̃ ipsa die sim re confirmaturus, equidem confido me nō tantum in nullam mendacij infamiam incursum, uerū omnes homines honesto nomine superaturum. Proinde posse me perpetuum in uos obtinere imperium, ipsi cernitis. Nam & aduersarij mei omnes aut supplicio coerciti sunt, aut misericordia affecti ad sanitatem redierunt, & auxiliarij mei beneficiorum talione mei sunt iuris facti, societateq̃ rerum muniti, ita ut nemo ad res consurgere iam nouas possit. Quod si quis tamen ausus fuerit, cōtra eum auxilia mihi uel maxima in promptu sunt, cum & exercitus habeā ualidos, & beneuolentiam roburq̃ eorum, & pecunias, & socios, ac, quod præcipuum est, cum uos populusq̃ eo in me litis animo, ut præesse me uobis omninò uelitis. Neque uerò diutius uos uerbis suspensos meis tenebo, neque est quòd dicat quisquam omnia quæ ante hoc tempus egi, esse à me propter summum mihi imperium parandum facta, iam enim id imperium

*Cæsaris in Senatu oratio,
qua se imperio
abiturum pollicetur.
Fidem sibi conciliat.*

*Potestatem suā
prædicat.*

C 3 omne

*Promittit se
cessurum impe-
rio.*

*Suas actiones,
& earum finē
adducit.*

*Suas ipsius uir-
tutes predicat.*

Iustum et utile.

*Factum suum
de reddēda Re-
pub. extol-
lit compara-
tione reliquo-
rum.*

omne depono, restituo uobis omnia protinus, arma, leges, prouincias, neque ea tantum, quae mihi commisistis, sed haec etiam omnia, quae ego deinde parauit: ut iam ex re ipsa perspiciatis, me ab initio nequaquam potentiam aliquam animo propositam habuisse: sed hoc uerè cupiuisse, ut patris mei misere interfecti caedem ulciscerer, urbemque magnis & continentibus malis liberarem. Vtinam quidem nunquam mihi eae res suscipiendae fuissent: utinam, inquam, mea opera nunquam ad haec negotia indignisset ciuitas: sed quomodo olim maiores nostri in pace & concordia aetatem transegerunt, ita nobis quoque licuisset. At quoniam fatum aliquod, ut uidetur, eò rem deduxerat, ut me quoque, quamuis paruo tum natu, opus uobis esset, usque: quamdiu res meum auxilium desiderauit, omnia studio summo, etiam supra quam anni mei ferrent feci, omnia felicius quam pro uiribus adeò meis gessi. neque me ulla res à subsidio uobis in periculo uersantibus ferendo auertit, non labor, non terror, non inimicorum minae, non amicorum preces, non multitudo seditiosorum, non furor aduersariorum, quin propter uos me in omne discrimen prorsus darem, eaque & agerem, & sustinerem, quae nota sunt, & unde nihil mihi quam liberatio patriae, uobis autem salus & quies parta est. Quando igitur fortuna, ut par fuit, pacem sinceram, ac concordiam tranquillam uobis mea opera restituit, recipite iam nunc libertatem, & pristinam Reipublicae formam, accipite arma, gentesque uobis subditas, & uestro more rempublicam gerite. Neque uerò mirum uobis uideri potest, quod ita sentio, si bonitatem meam in ceteris omnibus rebus, clementiamque, & tranquillitatis studium consideretis: ac reputetis, nihil me unquam fastuosum, aut ceteris sublimius, quanquam multa uobis mihi huiusmodi decernentibus, accepisse. Neque stulticiae me damnabit, quod imperium in uos, ac principatum tot terrarum ultrò asperner: nam si iusticiam quisquam respiciat, ego sanè iustissimum esse ceriseo, uos uestras res ipsos administrare: sin utilitatem, mihi utilissimum esse iudico, ne negotijs distinear, neue inuidia & insidijs sim obnoxius, uobis autem, ut in libertate placide ac amice rempublicam teneatis: sin gloriam, (propter quam multi bella saepe & pericula susceperunt) nonne summæ mihi sit gloriae, à tanto me imperio abstinuisse, ac sponte mea ex tanto principatus fastigio ad priuatam uitam descendissem? Etenim si quis uestrum est, qui in alio quodam homine nullo tantum continentiae esse, aut uerè eum haec de se dicere posse putat, is tamen mihi haec tribuere debet: nam cum multa possim, & magna mea, patrisque mei in uos beneficia referre, propter quae meritò nos plus ceteris & amare & honorare debeat, nullum tamen aliud est quod potius praedicem, aut quo magis glorier, quam quod regiam potestatem & is à uobis datam repudiauit, & ego eam habens depono. Cum quo beneficio quis tandem comparare uelit Galliam subactam, aut Mysiam captam, Aegyptum domitam, aut Pannoniam in seruitutem redactam: quis Pharnacem, Iubam, Phraatem, expeditionem Britannicam, Rheni transitum? Haec quidem tot tantaque sunt, quot quantaque patres nostri omni superiore tempore non praestiterunt. Verum neque horum ullum praesenti facto est conferendum, neque haec etiam, quod bella ciuilia maxima ac multiplicia, eademque continua, & confecimus prosperè, & uictoriam summa humanitate temperauimus, omnibus aduersarijs, tanquam hostibus, superatis, omnibus subiectis, tanquam amicis, conseruatis, ita ut si in fatis ita sit, rursus nostram urbem laborare, optandum sit, eo iterum modo eam seditionibus agitari. Id uerò humano amplius est ingenio,

genio, nos, cum in nostra uos essetis potestate, cum hos tantum uirtute ac fortuna floreremus, ut uolentibus nolentibus uobis imperare possemus, tum nos neque animis elatos fuisse, neque ad regnum aspirasse, sed patrem meum id a uobis oblatum respuisse, me id acceptum reddidisse. Neque hoc a me temere iactatur: (nam si quid mihi his uerbis quæri putassem, nunquam omnino ea protulisset) sed ut intelligatis, cum multis nos in Rempublice meritis, multis nostris ornamentis gloriari possimus, hoc nos maxime exultare, quod ultro ab his abstinuerimus, quæ alij per uim etiam sibi quærunt. Quis enim me (ne defunctum patrem denuo commemorem) animi magnitudine diuinitateque præstet? Ego enim, prohi Deum fidem, cum habeam tot tantosque milites, ciues & socios qui me amant, cum ferè toti mari mediterraneo imperem, in omnibus continētibus terris urbes & populos possideam, cum nemo uel exterius bellum, uel ciuis seditionem moueat, cum uos omnes in pace, concordia, & felici statu agatis, quodque maximū est, sponte uestra mihi pareatis, tamē ultro, nemine iubente, tanto imperio tantisque diuitijs abeo. Quod si Horatius, Mucius, Curtius, Regulus, ac Decij pericula & mortem sustinere uoluerunt, ut magni facti atque præclari alicuius nomen sibi pararent, cur non ego id potius egissem, quo consequi possum, ut uiuus etiam istos, ac mortales omnes gloria excellam? Nolite enim ita existimare, priscos illos Romanos uirtutis ac famæ studiosos fuisse, nunc omnem animū uirilem ex ciuitate euanuisse. Neque suspicari quisquam debet, me uobis præteritis, summam Reipublicæ malis quibusdam hominibus, aut turbæ (unde non modò boni nihil, sed extrema mala nunquam non proueniunt) tradere instituisse, quinimò uobis, uirtute & sapientia præstantissimis Rempublicam ego committo. illud enim nequaquam facturus fui, etiam si uel milies mihi moriendum, uel omnino regnandum fuisset: hoc uerò in meam & ciuitatis utilitatem facio. Ipse enim laboribus & ærumnis cōfectus sum, neque iam uel corpore uel animo perdurare possum: deinde preuideo odia & inuidiam, quæ multi contra optimos etiam uiros suscipiunt, insidiasque ex ijs nascentes, ideoque priuatim potius cum gloria uiuere, quam regnum gerere cum periculo statui. Res autem publicæ rectius communi consilio, & a multis, non uno aliquo gubernabit. Quapropter summis precibus a uobis omnibus cōtendo, ut meum hoc propositum studiose approbetis, ac uobiscum reputantes, quæ & bello & pace a me pro uestra salute acta sint, pro istis omnibus eam mihi gratiam referentes, reliquam ætatis partem me per quietem traducere sinatis, intelligatisque me scire non tantum imperare, sed etiam imperijs aliorum obtēperare, omniaque quæ alijs mādauī, pati ut mihi uicissim iungantur. Equidem spero me tuto uicturum, ac neque uerbo, neque re a quoquam læsum iri, tantum me mea conscientia uestræ iubet tribuere beneuolentiæ: quod si quid mihi, quemadmodum multis euenit, secus accidet (neque enim possibile est, ut unus homo, præsertim qui tot bella ciuilia externaque, totque magnarum rerum administrationem obierit, omnibus placeat) paratior sum omnino etiam ante definitum mihi a fato tempus mori priuatus, quam rex perpetuò uiuere. Id enim ipsum laudī mihi cedit, quod tantum abfuerim a quoquam occidendo, regni mihi parandi causa, ut mortem adeo oppetierim, ne rex essem. Qui uerò me interficiet, is utique a dijs & uobis suum inueniet supplicium, quemadmodum patri quoque meo contigit. Is enim inter deos relatus, consecutusque est sempiternos honores, cum eius occisores digno suis factis interitu perierint. Immortalitatem quidem homo

Magnanimitatem, et diuinæ naturæ similitudinem suam iactat.

Quietē et securitatem se querere fingit.

Immortalitas.

C 4 consequi

*Præcepta bene
administranda
Reipub.*

consequi nemo potest, ueruntamen hæc ipsa quodammodo uita honesta, honestaque morte nobis paratur. Quibus motus ego, cum alterum iam habeam, alterum sperem me adepturum, restituo uobis arma, provincias, reditus, legesque: hoc tantum addens, ne uel magnitudine rerum, difficultateque eas administrandi territi animo sitis trepido: uel his contemptis, ac facilem esse earum rerum tractationem putantes, negligentiam uos detis. Quanquam non piget me de singulis maioribus rebus in summa uobis consilium quod sequamini dare. Primum igitur leges firmiter retinete, neque quicquam in his mutare: nam quæ eadem semper manent, etsi sint nonnihil uitiosa, utiliora tamen sunt his quæ subinde, etiam si in melius, innouantur. Deinde quæ legibus præcipiunt, ea uos exequi, quæ prohibent, ab his cauere iubeo: nec uerbo id tantum, sed facto: & non publice modo, sed priuatim unumquemque in eo esse, ne poenam, sed præmia consequatur. Præterea provincias & pacatas, & in quibus bella sunt, optimis ac prudentissimis mandate, non iniudentes hic cuiquam, neque certorum hominum commoda, sed urbis incolumitatem & felicitatem spectantes. Porro hos honoribus, diuerso modo in Republica uersantes, poenis afficite: res priuatas ciuitati tanquam publicas exhibete: à publicis tanquam alienis abstinete: res uestras diligenter adseruate, aliorum nequaquam desiderate: socios neque iniurijs afficite, neque expilate: hostes neque iniuste lædite, neque timete: arma semper in manibus habete: uerum his neque contra uos mutuo, neque contra pacatos utimini: militibus alimenta quæ satis sint, præbete, ne per egestatem alienas res appetant: ita uero eos continete in disciplina, ne quid mali ex ferocia eorum nascatur. Sed quid attinet multis me uerbis omnia quæ agenda sint uobis exequi, cum ex dictis reliqua facile intelligatis? Vnum hoc addendum est, si qua dixi ratione. Rempublicam geretis, felices eritis, gratiasque mihi agetis, qui uos male seditionibus fluctuantes accipiens, ad hunc statum perduxit: si uero committetis ut horum quæ consului quicquam non agatur, me quidem ut facti poeniteat efficietis: uos ipsos autem rursus in bella multa, ac in gentia pericula conijcietis.

Hæc cum Cæsar ita recitasset, miræ Senatorum animi affecti sunt. Fuerunt pauci, qui eius animum intelligerent, ideoque astipularerunt: reliqui aut suspicabantur quo hæc consilio dicta essent, aut fidem his habebant. Horum alteri artificium in callide occultanda sua sententia Cæsaris admirabantur: alteri hoc eius propositum, alteri ægrè eius uersutiam, alteri poenitentiam ceptæ Reipublicæ procurationis ferebant. Iam enim extiterant, qui popularem Reipublicæ formam ut turbulentam odissent, ac mutationem eius approbarent, Cæsarisque imperio delectarentur. Ex his diuersis affectionibus eadem tamen omnium sententia proueniebat. nam neque qui credebant eum ex animi sententia locutum, gaudere, (quod eos, qui abire Cæsarem imperio uoluissent, metus, qui noluisent, spei suæ iactura à læticia detinebat) neque qui fidem orationi non habebant, eum reprehendere aut coarguere poterant: quia uel audacia his, uel uoluntas deerat. Itaque ei omnes cum aut uerè crederent, aut credere se simularent, laudare tamē nemo eam orationem ausus est, cum alteris ea non probaretur, alteris metus obstaret. Proinde cum frequenter etiam dicenti adhuc occlamassent, ubi perorauit, multis omnes eum uerbis precati sunt, ut solus imperij summam gereret: multisque quibus id ei persuaderent, adductis argumentis, tandem eò compulerunt, ut principatum solus obtineret. Tunc statim stipatoribus eius, quo accuratiori

*Cæsar cogitur
solus Rempu-
blicam regere.*

tiori custodia nimirum munitus esset, duplex eius quod reliquis militibus pendebatur stipendiū ut daretur decretum est. Hac arte Cæsar, cum se uelle imperium deponere simulasset, effecit ut ei à Senatu, populoq; confirmaretur. Is ut popularis opinionem sibi nihilominus aliquam pararet, recepta in se omni Reipublicæ cura, negauit se omnes uelle prouincias obtinere, aut quas regendas sumplisset, in perpetuum gubernare, ideoq; infirmiores, nimirū quia essent pacatiores, alijs attribuit, potentiores prouincias, ut quæ plus periculi ostenderent, ac uel hostes accolas haberent, uel nouos per se ipsæ aliquos motus turbare possent, sibi retinuit. Id faciebat sub hac specie, ut cum Senatus tuto bonis imperij perfrueretur, ipse laboribus & periculis obiectus uideretur: at sub eo prætextu eum uerè inermē imbellemq; efficiebat, & ad se solum arma militesq; transferebat. Hac de causa Senatui populoq; Africa, Numidia, Asia, & cum Epiro Græcia, Dalmatia, Macedonia, Sicilia, Creta, Africa Cyrenaica, Bithynia cum Pōto finitima, Sardinia, atq; Hispania Bætica ascriptæ sunt: Cæsari autem Hispaniæ quod reliquum erat, ut Tarraconensis, Lusitaniaq;, tum omnis Gallia & Narbonensis & Lugdunensis, Aquitaniaq;, & Celtica, cum ijs populis qui eorum coloni essent, (nam Celtæ quidam, quos Germanos uocamus, cum omnem Celticam regionem, quæ ad Rhenum est, occupassent, effecerunt ut ea Germania uocaretur, superior ea quæ Rheni fontibus propior est: inferior, quæ ab hac usq; ad Oceanum Britannicum se extēdit) item Cœlesyria, Phœnice, Cilicia, Cyprus, Aegyptus: ex his tamen postea temporis Cæsar Cyprum ac Galliam Narbonensem populo reddidit, pro eisq; Dalmatiā recepit, quæ permutatio etiam, ueluti in processu operis dicam, in alijs quibusdam prouincijs est facta. Recensui autem prouincias hoc modo, quoniam nunc earum quæuis suum habet peculiarem præfectum, cum antiquitus binis uel ternis singuli præfuerint: cæteras, quæ uel tum temporis nondum à Romanis erant subactæ, aut subactæ quidem fuerant, suis tamen legibus adhuc utebantur, uel regibus concessæ fuerant, non recensui, quarum quæ post id tempus sub Romanā ditionem peruenerunt, semper Imperatori accesserunt. Cæsar quo longius Romanos à suspitione regiæ potestatis sibi propositæ abduceret, Imperium in suas prouincias decennale suscepit, hoc etiam instantanter addito, si breuiori spacio eas posset pacare, eo citius se imperio destitūrū. Deinde utriusq; sortis prouincijs Patricios præfecit, Aegypto tantum equestris dignitatis uirum, ob eas quæ supra sunt commemoratæ causas: annuas autem esse eorum præfecturas iussit, nisi quis multitudinis liberorum, aut nuptiarum ratione priuilegium haberet, utq; de communi Senatus consilio mitterentur, neq; gladio accincti, neq; militari habitu utentes: Proconsules autem eos dici uoluit, nō modò duos istos Consulares, sed reliquos etiam Prætorios, aut qui prætoriorum loco haberentur, utq; lictores utrisq; tot, quot in urbe permissum est legibus habere, adessent, ut imperij insignia statim atq; extra pomerium uenissent, adsumerent, & usq; ad reditum in urbem ea seruarent: qui neq; Consulares, neque Prætorij essent, ipse delegit, ac legatos suos, & Propratores nominauit. Nam cum hæc nomina diu admodum in priori Republicæ forma floruisent, Prætores inquam & Consulis, Prætoris nomine, ut bellis maximè ab antiquis inde temporibus conueniens, à se delectos insigniuit, Propratores eos nuncupās: Consulū appellatione reliquos, ut paci propinquiore affecit, Proconsules dicens. Hæc nomina in Italia Cæsar reseruauit, qui extra Italiam imperarent, quasi

Diuisio prouinciarum inter Cæsarem et S. P. Q. Romanum.

Germania duplex.

Imperium decennale Cæsari suscipit.

*Præfecti.**Gladij gestandi ius.**Affessores seu consiliarij.**Cæsaris provincie ut administrarentur.**Curatores.**Stipendia.*

quasi eorum locum tenentes, Præfectos appellavit. A se porro designatis præter nomen Proprætorū hoc etiam tribuit, ut plus quàm annum essent cum imperio, quatenus uidelicet ipse statuisset: ut militarem habitum gestarent, gladiumq̃, & ius capite plectendi militis haberent. Neque enim ulli Proconsuli aut Proprætori Præfecto uel licebat gladio se accingere, quo ipso licentia necandi militis adimebatur: nam & Senatoribus, & equitibus, quibus alterum conceditur, alterum quoque adest. Omnes autem Proprætores, ac qui non sunt pro Consulibus, sex utuntur licitoribus, nomenq̃ inde apud Græcos habent ἱσαπείκας: utrique autem imperij insignia statim atque uenerint in prouinciam ipsis destinata, accipiunt: perfunctiq̃ eo, statim deponunt. Ad hunc itaque modum decretū est, ut cum in Cæsaris, tum in reliquas prouincias Prætorij ac Consulares præsidēs mitterentur, eosq̃ Imperator in quas uisum est ipsi regiones, ac quando ipsi uideretur, dimittit: multiq̃ etiamnum Præturam aut Consulatū obeuntes prouincias administrauerūt: quod nostro etiam tempore nonnunquam fit. Senatoribus autem seorsim Africam & Asiam, prætorijs reliquas prouincias adscripsit: utrisq̃ autem ex æquo interdixit, ne ante quintum annum à gesto in urbe magistratu prouincias sortirentur: ita fiebat, ut etsi eorum numerus quàm prouinciarum erat maior, tamen ad omnes tandem imperium perueniret. Post Cæsaris autem Octauiani tempora, cum nonnulli eorum malè gessissent magistratum suum, Imperatori istæ quoq̃ prouinciæ sunt adiectæ, ac sic his etiam ipsis quodammodo is prouincias assignabat: nam iubebat tot uiros, quot essent prouinciæ, sortem inire: quidā Imperatores etiam à se delectos in istas prouincias legatos miserunt, ac nonnullis per plures annos imperium prorogauerunt, & aliquando loco Patriciorum equites præfecerunt. Hæc ergo ita statuta sunt de Senatoribus ijs, qui potestatem mortis in subditos habent. Mittuntur enim & quibus ea nō est in eas prouincias quæ populi Romani esse dicuntur, ijsq̃ ex Quæstoribus & legatis eorum qui prouincias gubernant, sorte deliguntur. Hos legatos, seu affessores potius aut consiliarios suos singuli sibi prouinciarum præfecti adscribunt, unicum quidem Prætorius ex sui aut inferioris ordinis hominibus, tres autem Consularis ex eiisdē dignitatis uiris accipit eos, qui ipsi Imperatori probentur. Etsi enim de his quoque posteriores Imperatores nonnihil innouarunt: quia tamen id statim desijt, satis erit suo loco indicasse. Satis dictum, quomodo legatos præfecti prouinciarum P. R. acciperent. At in prouincias Cæsaris, & urbanis legionibus unā pluribus instructis præfectis, ab ipso Cæsare legati mittuntur, plerumq̃ quidem ex Prætorijs, nonnunquam tamen ex ijs etiam qui Quæsturā alium uel intermediū magistratum gesserint. Atq̃ hæc de Senatoribus. At equitū Imperator eos, qui tribuni militū, aut in Senatu fuerint, alijs uel ijs rebus, de quibus supra dictum est, præstāt, partim ad mœniorum Romæ, partim ad urbium aliarum tutelam constituit, sicut tunc ab ipso Cæsare est institutum: Imperator etiam curatores (sic enim ij uocantur, qui publicos redditus colligunt, certasq̃ impensas faciunt) in omnes prouincias suas ac populi Romani ex equitibus alios, alios ex libertis mittit: eo dempto, quod Proconsules quibus locis præsunt, ipsi tributa exigunt. Certum etiam stipendium istis curatoribus, ut etiam Proconsulibus, edicto constituitur: quia tum etiam Cæsar ut merces eis sua daretur, censuerat. Antiquitūs quidem qui aliquod à Republica munus suscepissent, omnia suis ipsi impendijs agebant, sub Cæsare primū accipere stipendium ceperunt, non-

idem

Idem omnes, sed quemadmodum muneris eorum rationi congruebat: sane curatoribus istis ipsum nomen sui officij à numero pecuniæ quam eius nomine acciperent, inditum est. Hæc uero leges ad omnes ex æquo prouinciarum administratores erant factæ: ne quem delectum militum agerent: ne pecuniam præter eam quæ constituta erat, exigerent Senatus Imperatoris uel iniussu: cui successor missus esset, is ut statim ex prouincia abiret, ac ne in redeundo domum tempus tereret, sed intra tertium mensem Romam reuertetur. Hæc omnia eo fere tempore ita sunt instituta. At re ipsa Cæsar unus in omnibus rebus plenum erat imperium habiturus, cum & pecuniâ (nam etsi suas ab ærario separatim habebat, tamen his quoque suo arbitrio utebatur) & milites in sua haberet potestate. Ei cum primum decennium exiisset, aliud quinquennium, atque eo circumacto, rursum aliud quinquennium, post decennium, ac eo finito aliud iterum decretum est, ita ut continuatis decennijs per totam uitam summam imperij obtinuerit. Quam ob causam posteriores quoque Imperatores, etsi non ad certum tempus, sed per omne uitæ spatium ijs Imperium deferatur, tamen singulis decennijs festum pro eius renouatione agunt, quod hodie etiam fit. Cæsari cum orationem de iurando regno, ac diuidendis prouincijs habuisset, multiterant honores delati, nempe ut ante ipsius domum in Palatio lauri ponerentur, ac super eas coronæ quærne suspenderentur, nimirum quod perpetuus hostium uictor, ac ciuium esset seruator: (Imperatoris autem ædes Palatium nominantur, non quod ita aliquando decretum sit, sed quod in Palatio Cæsar habitabat, ibique Prætorium eius erat, ac non nihil domus eius nomen ab eo monte propterea quod ibi quondam Romulus in habitarat, splendoris accepit: ideoque etsi alibi Imperator domicilium suum habeat, tamen id quoque Palatii nomen obtinet.) Sed posteaquã ea quæ pollicitus fuit, re ipsa perfecit, ibi demum Augustus à Senatu populoque appellatus est. Etenim cum statuissent peculiari eum quodam cognomento insignire, ac alij alia referrent ac probarêt, Cæsar quauis Romuli nomen uehementer appetebat, tamẽ cum sentiret hinc se suspectum affectati regni fieri, eo omisso, Augustus, quasi hominis natura amplior ipse, cognominatus est: augusta enim ea quæ honore dignissima, ac sanctissima sunt, dicuntur, ideoque ὀβασκός Græci Augustum interpretati sunt, quasi uenerandum dicas. Hoc pacto omne populi Senatusque imperium ad Augustum rediit, ab eoque perfecta

Leges generalis.

Æraria duo.

Honores Cæsari decreti.

Palatium.

Augusti cognomen Cæsar accipit.

Unius enim dominatio, etsi aliquando duo uel tres simul rerum potiti sunt, uerissimè dicitur. Equidem nomen eius imperij, quo omnis penes unicum aliquem esset potestas, adeo inuisum Romanis fuit, ut ne Dictatorem quidem nominare sustinuerint. cum tamẽ ad Imperatores summa Reipublice referatur, fieri non potest, quin sub regno Romani sint. Nam qui ex præscripto legum magistratus habentur, plerumque nunc etiam

Censorem constituuntur, cæterum omnia ex sententia Imperatoris aguntur. Quod ne uideantur Imperatores ex potentia potius quam legibus habere, omnia quæ in populari forma Reipublice multum ualuerant Senatu populoque uolentibus, ea cum ipsis nominibus in se recipiunt, excepta Dictatura. Cōsules enim fiunt sæpenumerò, & quoties extra pomerium sint, Proconsules dicuntur, nomenque Imperatoris, non modò si qui aliquam uictoriam retulerint, sed & aliàs reliqui omnes, ad significandam plenam suam

De potestate & cognominis Imperatorum. Consulatus. Proconsulatus. Imperatoris nomen.

&

& perfectam potentiam, semper gerunt, loco nominis regij & Dictatoris: quæ semel è Republica sublata ut nō imponunt sibi, ita eorum uim ac rem ipsam Imperatorio titulo confirmant. Horum nominum ratione exercitus scribendi, pecuniæ conficiendæ, bella suscipiendi, pacem faciendi, peregrinis atq; urbanis rebus perpetua & in omnia ualente potestate imperandi, atq; etiam intra pomerium equites Senatoresq; necandi, aliæq; omnia quæ Consulibus alijsq; cum pleno imperio magistratibus facere licet, agendi ius habent. Ex Censoria autem appellatione in uitam & mores inquirendi, census agēdi, in equestrem ac Senatorium ordinem adscribendi, aliosq; ex ijs remouendi pro suo arbitrio licentiam consequuntur. Quod autē omnibus sacerdotijs inaugurati sunt, ac plerosq; in ea collegia adsciscunt, semperq; unus eorum (si quidem duo uel tres simul Imperatores sunt) summū Pontificatum gerit, eo fit ut omnes religiones & sacrificia in sua habeāt manu. At Tribunicia potestas, quam præclarissimus quisq; Imperator habuit, efficit ut intercedere ijs, quæ ab alijs contra ipsorum placitū mouentur, possint, ac sacrosancti sint, ita ut si uel minimo sermone se ab aliquo læsos existiment, indicta eum causa tanquā qui se piaculo obstrinxerit, necare queant. Gerere quidem tribunatum plebis nefas ducunt Imperatores, cum utique ipsi Patricij sint: omnem uerō Tribuniciam potestatem, quanta unquā maxima fuit, accipiunt: & quia quotannis eam cum Tribunis plebis eius anni renouant, annorum imperij ipsorum hinc summa concipi solet. Hæc igitur singula cum legibus fuerint stabilita in ea Reipublice institutione, qua penes populum est summa rerum, Imperatores cum ipsis nominibus sibi sumunt, ut nihil sibi à subditis nō datū habere uideātur. Aliud porrò quoddā ius habent, nulli unquam Romano apertè & in omnibus rebus cōcessum. Legibus solui. Legibus enim soluti sunt imperatores: quo ipso solo & ea quæ retulimus, ac reliqua etiam omnia agendi licentia eis datur. Ad hunc itaq; modum ratione eorum nominum, quæ in populari ciuitatis statu usurpantur, omnem totius Reipublicæ potestatem accipiunt, ac regiam etiam, nisi quod inuidiam nominis uitant. Nam Cæsaris & Augusti uocabula, nihil eis quidem ea potentia adijciunt peculiari, sed alterum successionem stirpis, alterum splendorem dignitatis significat. Patris autem nomen tametsi eis aliquod ius in subditos tribuit, quale est parentum in liberos, tamen initio non in hunc finem eis impositum est, sed honoris gratia, utq; admonitioni esset ipsis, ut subditos liberorum loco, hiq; rursus ipsos ueluti parentes suos charos haberent. Hæ sunt appellationes istæ, quibus Imperatores secundum leges, ac instituta nostri etiam temporis utuntur: nostra uerō ætate omnia eis hæc tribuuntur, Censorio excepto, ac olim singulæ ex legibus decretæ eis sunt. Censoris autem nomen etiam quidam Imperatorum more antiquitatis recepto acceperūt, idq; Domitianus per totam suam gessit uitam, nunc uerō non amplius fit. Cum enim rem ipsam nostri temporis Imperatores habeant, neque deliguntur ad Censuram gerendam, neque eius magistratus nomen, præter quā in agendo censu, ferunt. Enimuerō quem ad modum Respublica in meliorem ac salubriorem formam (neque enim fieri poterat, ut sub populi imperio ea diutius esset incolumis) fuerit, ordinemq; commutata, expositū est hæctenus. Caterū quæ postea res gestæ sunt, eodem modo quo superiorū temporum acta perscribi non possunt. His enim omnia quæ uel procul ab urbe agerētur, Senatui populoq; recitabant, ideoq; multi ea stylo persequabantur: & quamuis non deerant, qui metui aut gratia,

*Censura.**Sacerdotia.**Tribunicia potestas.**Legibus solui.**Patris nomen.**Censuram Imperatores non omnes gerunt. Domitianus.**Causas reddit, cur sequētes historiæ minus certò tradi queant.*

tiæ, inimicitiaq; uel amicitie in condenda historia aliquid tribueret: tamen apud reliquos, ac in publicis Commentarijs ueritas reperiri quodammodo poterat. Verum à tempore immutata Reipublice, quia pleraque occulte agi ceperunt, parum fidei eorum narratio inuenit: quin etiam si quid aperte ac publice ageretur, tamen ei quoque non multum certitudinis, rei quippe non satis explorata tribuitur. Est enim suspicio, omnia dici agiq; ad arbitrium Imperatorum, eorumq; qui horum sunt potentia comites: inde fieri, ut multa conficta diuulgentur, multa quæ uere acta sint, ignorentur, denique omnia secus quam euenerint, edantur. Iam ipsius etiam imperij moles ac rerum multitudo efficit, ut difficilimum sit omnia accurate memoriae prodere. Et enim permulta quotidie Romæ, multa in sociorum regionibus, multa contra hostes geruntur, de quibus præter eos qui ea conficiunt, nemo quicquæ certi cognoscit, plerique etiam ne facta quidem esse audiunt. Idcirco deinceps omnia ego ea, quæ recensere opere est, ita ut ab alijs indicata sunt, commemorabo, siue ita rei ueritas, siue etiam aliter: mea tamen nonnunquam appositæ opinione, si quando fieri potuit, ut ex multis his quæ legi, uidi, auditu ue accepi, aliter rem quam tradita sit gestam coniectarer.

Cæsari, cum Augusti cognomentum, quemadmodum retuli, accepisset, *Omen.* signum haud nullius momenti ea ipsa nocte euenit. Tiberis enim exundans ita omnia quæ in plano iacerent Romæ loca repleuit, ut nauigabilis esset: id sic interpretati sunt aruoli, ut eum ad magnū fastigiū euasurum, totamq; urbem in sua manu habiturum dicerent. Cum alijs alij immodicè ei modis gratularentur, Sextus quidam Pacuius, quem alij Apudium nominant, *Sextus Apudium seu Pacuius se Cæsari Augusto consecrat.* omniū studia superauit, more Hispanorum se Cæsari consecrans: idemq; ut facerent, alijs autor existens. Id cum Augustus impediret, ad multitudinem adstantem (Tribunus enim erat plebis eo tempore) prosiluit, eosq; & reliquos per compita & angiportus circumuagando, ut suum factū imitarentur, ac se Augusto consecrarent, adegit. Vnde tractum, ut hodie etiam qui Imperatorem uerbis adhortantur, se ei dicant esse sacros. Is igitur Pacuius *Consecrati Imperatori.* obtinuit, ut ab omnibus sacrificaretur ob hanc rem, ac in plebe aliquando professus est se Cæsarem hæredem ex æquo cum filio suo nuncupaturum, non quòd possideret quicquæ, sed ut Augustus eum huius studij causa remuneraret, quod etiam factum est. Porro Augustus cum alia quæ ad imperium pertinerent maiori iam studio, quippe cui id ultrò esset oblatum, egit, tum multas leges condidit: quarum ego actionum, præter eas quæ conducere nostro aliquid operi possunt, singulas persequi opus non habeo: idem in reliquis etiam facturum, ne molestus lectori sim, ea introducens, quæ ne hi ipsi quidem accurate recitarunt, qui maximè hoc propositū sibi habuerunt. Enim uerò non omnia proprio cōsilio Augustus egit, sed multa publicè de- *Augustus consiliarijs usus.* liberanda proposuit, ut si quid alijs displiceret, corrigere id posset: omnes uerò adhortatus est, ut suum sibi consilium aperirent, si quid rectius inuenirent, libertatem omnem eis cōcedens, eorumq; motus sententijs quædam retractauit: præsertim uerò à Consulibus, aut si ipse Consulatum gereret, à collega suo hoc contendit. Ex reliquis etiam magistratibus singulos, ex Senatoribus sorte quindecim delegit, qui per sex menses consiliarij sui essent, ita ut uideretur per hos etiam reliquis omnibus ea quæ statueret communicare. (de nonnullis quidem ad uniuersum Senatum retulit, tamen præstare ratus est, ut cum paucis per ocium de plerisque & maximis rebus cōsiliū caperet.) Hos etiam iudicij aliquando adhibuit, cum nihilominus Senatui

D quoq;

quoque sua essent, ut prius, iudicia, ac legatis & oratoribus populorum re-
Comitia. gūmq; responsa dedit. Comitia uerò populi etsi nihilominus habebantur,
 tamen nihil præter uoluntatem Augusti agebatur: magistratus partim ipse
 designabat, alios populo plebiq; creandos permittebat, id modò curans,
 ne qui indigni per coitiones aut ambitum designarentur. Hæc fuit Au-
 gusto generalis Imperij administrandi ratio: nunc singula, quæ neces-
 saria relatu uidebuntur, ordine prosequar cum Consulibus, sub quibus
Viarum refe-
ctio, acta sunt. Anno eo, quem supra demonstraui, cum uideret Augu-
 stus uias extra urbem aliquandiu neglectas, difficilia itinera exhibere, re-
 liquas patrum quibusdam proprijs sumptibus reficiendas mandauit: Flami-
 niam, quoniam eâ ducturus erat exercitum, ipse procurauit, estq; ea statim
 instaurata, ac ob id statux Augusti sunt supra aras in ponte Tiberis, & A-
 rimini positæ. Reliquæ uia posteriori tempore resectæ, siue publicis, (ne-
 que enim Senatores libenter sumpus faciebant) siue ipsius Augusti sum-
 ptibus hoc factum quis dicere uelit: neq; enim inter huius, & publicum æ-
 rarium, quid interfuerit, satis uideo, quantumuis Augustus statuas nonnul-
 las suas argenteas, ab amicis sibi & populis datas, in numisma conciderit,
 quò existimaretur ex suis facultatibus omnia quæ præ se ferebat impende-
 re. Itaq; mihi animus non est dicere, pecunia ne sua, aut publica Imperato-
 res quicquam perlecerint, cum utrunq; sapius obtigerit: neq; mihi æs alie-
 num factum, aut donationes, & alia id genus referre lubet, cum hæc omnia
 populus cum Imperatore semper communia habuerint. Augustus his per-
 actis cum exercitu ab urbe profectus est, ut in Britanniam bellum transfer-
 ret: uerum postquam in Galliam uenit, cum Britanni oratores petitem pa-
 cem ad eum misissent, componendis Gallicis rebus, quæ quia subactis illis
Augustus res
Gallicas & Hi-
spanicas com-
ponit. statim bella ciuilia subsecuta fuerant, etiamnum fluctuabant, Gallorumq;
 agendo censu, uitæq; & republica formanda aliquid temporis extraxit. In-
 de in Hispaniam profectus, eam quoq; provinciâ constituit. Anno sequen-
An. V.C. 738.
Agrippa Septa
exornat. ti, Augusto VIII. Statilio Tauro Consulibus, Agrippa, quia nullam uiam
 sternendam susceperat, Septa dedicauit. Septa locus est in Campo Martio,
 eum ad habenda tributa Comitia Lepidus undiquaq; porticibus circumdu-
 ctis ædificauerat, tabulis lapideis & picturis à se exornatum Agrippa, Se-
Septa Iulia. pta Iulia ab Augusto cognominauit. Hic quidem Agrippa eo facto nō mo-
 dō inuidiâ nullam, sed magnos honores apud Cæsarem omnesq; alios inue-
 nit: nam omnibus rebus Cæsari quàm maximè clementium, gloriosarumq;
 & utilium actionum autor adiutorq; cum esset, nihil tamen eius gloriæ sibi
 arrogabat, honoresq; ab eo sibi tributos nō in priuatum suum commodum
 aut uoluptatem, sed in Augusti ac Reipublicæ utilitatem conuertebat. At
Cornelii Galli
interitus. Cornelius Gallus ad libidinem ex honore sibi ab Augusto dato præcipita-
 uit, ita ut multa cōtra Augustum uana dicta deblateraret, ac multa flagitio-
 se ageret, statuas sibi ipsi per uniuersam propemodum Aegyptum ponens,
 suaq; acta in Pyramides inscribens. His de causis accusatus à Valerio Lar-
Valerius Lar-
gus. go, qui socius eius & conuictor fuerat, ignominia ab Augusto affectus est,
 prohibitusq; intra prouincias eius degere. Eo facto, multi quoq; alij Gal-
 lum aggressi, uaria eius crimina detulerunt: decretumq; est ab uniuerso Se-
 natu, ut iudicio damnatus exularet, bona eius Augusti essent, ac rem sacra
 eius rei causa Senatus faceret. Gallus dolorem non ferens, morte uolunta-
 ria damnationem præuenit. Documento fuit is Galli casus, quàm parū sin-
 cere pleriq; beneuolentiâ alios prosequeretur: quando eos se Gallo, quem
 adulat

adulati hacenus fuerant, præbuere, ut eum ad inferendas sibi manus ad-
gerint, & ad Largum, quoniam eum iam crescere uidebant, studia sua con-
uertere, proculdubio si quid similis rei euenisset, eadem in ipsum statuturi.
Certè Proculus ita de Largo sensit, ut obuiâ eo fortè factò, nares suas oscip *Proculij de*
manu compresserit, ijs qui secum erant significans ne respirare quidem Lar *Largo senten-*
go præsentem quenquam tutò posse. Alius quidam Largum accedens, adhi *tia.*
bitis arbitris, Largo ipse ignotus, percontatus est, Notus ne ei esset: & ab-
negante id Largo, rem in tabulas adsignauit: quasi uerò homo improbus
non possit etiam ignotum calumnijs impetere. Adeò autem plerique magis
actiones aliorum, quamlibet prauas, imitantur, quam infortunia eorum ca-
uent, ut tum temporis etiâ M. Egnatius Rufus, qui cum Aedilis plebis fuis- *M. Egnatij Ru-*
set, eoq; in magistratu præter alia multa rectè facta, ædificijs quoque suo an *fi edilis in Au-*
no incendio correptis seruorum suorum, aliorumq; mercede cōductorum *gustum contu-*
opera succurrisset, ideoq; ei à populo sumptus in eum magistratum dati, & *melia.*
ipse præter leges Prætor creatus esset: animo propter hæc sublato, Augustū
despexerit, ac publicè scriptum proposuerit, sese illè sam integramq; succes-
sori urbem tradidisse. Id iram cum aliorum in Republica principum, tum i-
psius Augusti mouit, qui paulò post Egnatium ne quid præter cæteros sibi
sumeret, edoctrus, tunc satis habuit Aedilibus mandasse, cauere ne qua *Aedilib. incen-*
incendia existerent, aut si extitissent, ignis restinguendi curâ gererent. Eo- *diorum cura*
dem anno Polemo rex Ponti in socios ac foederatos P. R. adscriptus est, ac *mandata.*
prima subsellia in theatris per totum eius regnum Senatoribus tributa. Au- *Polemo socius*
gustum iam in Britannia, quia de pacto non conueniebatur, expeditionem *Romanorū fa-*
animo agitantem, Salassi, Cantabri, Asturesq; rebellionem facientes redhi- *ctus.*
buerunt: quorum Salassij sub Alpibus habitant, ut supra dixi, alteri uerò re- *Salassiorū, Can-*
giones Hispaniæ planas ad Pyrenæum montem, ac munitissimas Pyrenæi *tabrorum, &*
partes incolunt. Igitur Augustus, qui tum nonum Consulatum, M. Silano *Asturum rebel-*
collega gerebat, aduersum Salassos Terentiū Varronem misit, ipse bellum *lio.*
cōtra Cantabros & Astures suscepit gerendum. Varro in terram hostilem *An. V. C. 729.*
multis simul locis, ne coire inter se, ac iunctis uiribus uictoriâ distingere pos- *Terentius Var-*
sent, irrumpens, faciliè Salassos, non magnis nimirum sibi agminibus oc- *ro Salassos per-*
currentes, uicit, & ad accipiendas pacis condiciones adegit: tum certam ar- *domat.*
genti summam eis imperauit, quasi nihil prætereà damni accepturis, ad id
argentum exigendum undiq; dimissis militibus, omnes qui essent iuuenili
ætate, comprehendit: diuenditq; ea conditione, ne quis eorum ante uice-
simum annum liber fieret. Agri eorum pars optima cohortibus prætorianis
data, urbs Augusta Prætoria fuit. Cum Astures ac Cantabri, simul bello *Augusta Præto-*
à Cæsare petiti, neq; dederent se locorum naturæ cōfisi, neq; etiam manum *ria.*
conferrent, quippe & numero longè inferiores, & uelites plerique, cumq; *Cæsar bello Cā-*
eum, si quâ se commoueret, subinde editioribus locis occupatis, ac syluestri *tabrico agro-*
bus conuallibus insidias collocantes, frequenter infestarent: Augustus in *tat.*
summis difficultatibus constitutus, ac ex labore curisq; in morbum prola-
psus, C. Antistio ei bello præfecto, Tarraconem se contulit. Antistius in e- *C. Antistius A-*
ius belli administratione multa præclare gessit, non quòd artibus imperato *stures uincit.*
rijs Augusto anteiret, sed quòd eo contempto Barbari, ausi sunt prælio con- *T. Carisius.*
gredi, idq; sinistrum fecerunt: ita & multa ipse oppida cepit, & T. deinde Ca- *Lancia.*
risius Lanciam, quæ est maxima Asturiæ urbs, desertam occupauit, multaq; *Augusta Ema-*
alia in suam potestatem redegit. Finito hoc bello, Augustus emeritos mili- *rita.*
tes exautorauit, urbemq; eos in Lusitania, Augustam Emeritam nomine,

D 2 condere

*Spectacula ca-
strensia.
Iuba regnum.*

*Amyntæ mors.
Galatia & Ly-
caonia prouin-
cie Rom. fiunt.
M. Vinicij de
Germanis ui-
storia.*

*Iani templum
clauditur.*

*Agrippa por-
ticum Neptuni
& balneū La-
conicū & Pan-
theon extruit.*

*Nuptie Mar-
celli & Iulie.*

*Agrippa coha-
bitator Augu-
sti.*

*C. Toranij in
patrem pietas.
P. Seruilius fe-
rarum conse-
cror.*

*An. V. C. 736.
In acta Augu-
sti Senatus iur-
rat.*

*Augustus legi-
bus soluitur.
Marcello & Ti-
berio tempus
petendi magi-
stratus remis-
sum.*

cendere iussit: ijs qui militari etiamnum erant ætate, spectacula quædam per Marcellum ac Tiberiū, quasi Aediles, in ipsis castris exhibuit: Iuba pro paterno regno Gætuliæ quædam partes, quoniam pleræque ad morem Romanum cōpositæ erant, & Bocchi Bogudisque ditiones dedit: Amynta mor- tuo, regnum filijs eius nō tradidit, sed prouinciā P. R. fecit, atque exinde Gallogræcia cum Lycaonia Romanum habere præfectum cepit: oppida Pamphylia, quæ prius sub Amynta fuerant, suæ sunt libertati restituta. Ferè hoc ipso tempore M. Vinicius Germanos quosdam ultus, qui Romanos uiros in ipsorum regionem commercij gratia ingressos obtruncauerāt, ipse quoque nomē Imperatoris Augusto parauit. triumphique ei propter hanc, aliasque res tum gestas decreti sunt: quos cum recusasset, Fornix trophæum ferens in Alpibus ei positus est, dataque potestas Calendis Ianuarij singulis coronæ & uestis triumphalis gestandæ. Augustus bellis ad hunc modum confectis, Iani templum, quod propter hæc bella fuerat referatum, clausit. Agrippa autem eodem tempore proprijs sumptibus urbem exornauit: nam & porticū Neptuni propter uictorias navales extruxit, & Argonautarum pictura decorauit, & sudatorium Laconicum fecit. Lacedæmonicum autem uocatur id genus balnei, quoniam hi tum nudari corpora, & inungi oleo præcipuè uidebātur. Pantheon quoque perfecit Agrippa: id sic dicitur fortassis, quod in simulacris Martis & Veneris multas Deūm imagines acciperet: ut uerò mihi uidetur, inde id nominis habet, quod forma conuexa fastigiatum, cœli similitudinem ostenderet. Voluit Agrippa in eo Augusti quoque statuam collocare, nomenque operis ei adscribere: neutrum autem eo accipiente, in Pantheo ipso Cæsaris superioris statuam, suam & Augusti in uestibulo posuit. Quæ quoniam non eō, ut cum Augusto de liberalitate contenderet, sed firma erga hunc beneuolentia, & perpetuo Reipublicæ studio ab Agrippa fierent, non modò non culpauit Augustus, sed magnis potius est profectus honoribus. Nam cum propter morbum nuptias filia suæ Iulie, & Marcelli (erat is sororis Augusti filius) Romæ non posset facere, Agrippæ eas celebrauit opera: cumque domus in Palatino monte, quæ prius Antonij, deinde Agrippæ & Messalæ concessa fuerat, incendio esset absumpta, argento Messalam donauit, Agrippam in suam domū ad se recepit. His rebus haud equidē iniuria animū Agrippa sustulit. C. etiā quidā Toranius nullā culpā meruit, quod Trib. plebis patrē suum, libertū quidē eum alicuius, in theatrū introduxisset, ac in subsellio Tribunicio apud se collocasset. Innotuit quoque P. Seruilius, qui ludis quibusdam urfos trecentos, & totidem alias Africas belluas interfecisset. Augusto X. C. Norbano Consulibus, Calendis Ianuarijs Senatus iuramento confirmauit se eius acta approbare: cumque iam urbi appropinquare diceretur (nam propter morbum diutius absuerat) ac pollicitus populo uiritim centenos esset denarios, negassetque se prius id proscripturū, quàm Senatus assensisset, omni eum legum necessitate Senatus liberauit, ut, ueluti demonstratum à me est, uerè cum plena potestate perfectum sui iuris, legibusque solutus, agere aut non agere omnia suo posset pro arbitrio. Hæc absenti Cæsari decreta. Postea quàm in urbē aduenit, alia pro salute & reditu eius acta, ac præterea decretū, ut Marcellus inter Prætorios in Senatu esset, decennioque maturius quàm leges postulant, Consulatum peteret: Tiberioque permissum, ut singulos magistratus quinquennio antè quod constitutum fuit, adire posset, statimque alteri Quæstura, alteri Aedilitas data est: & quia nō qui Quæstores prouinciarum essent, numerum nō explebant, sorte

forte ad id delecti sunt omnes qui citra hoc officium superioribus usque ad decimū annis Quæstores fuissent. Hæc tum in urbe memoratu digna acta sunt. Cæterum Cantabri & Astures, ubi primum Augustus ex Hispania, L. ei Aemilio præposito, discessit, rebellionē extemplò facta, ad L. Aemilium prius quàm ei quicquā sui consilij indicaret, miserunt qui dicerent, frumentum ipsos aliasque quasdam res exercitui donare: atque ita cum nacti essent permultos Romanos milites ad ea apportanda profectos, in loca sibi opportuna adductos interfecerunt. Sed hoc eis gaudium diuturnum non fuit, quin agro ipsorum vastato, incensis oppidis, & maxime * celeriter manu caperetur. Interim alia quoque expeditio quædam simul & cepta moveri, & deserta. In Arabiam Felicem, cuius tum rex erat Sabos, Aelius Largus exercitum adducebat. Cui etsi primò in conspectum nemo prodiret, tamen haud exiguo id iter labore stetit: nam solitudo regionis, sol quoque & aquæ natura infestæ, ita eos afflixere, ut maior pars exercitus periret. Morbus ipse nulli notorum assimilis, in caput decumbebat: eoque exiccato, multos statim perimebat: qui uerò euasissent mortem, ipsi in pedes per totum corpus transibat, eosque ita afflictebat, ut remedium nullum prodesset, nisi quis oleum uino mixtum biberet, eoque se inungeret. quod sanè paucissimis licebat facere, cum neutrum in istis locis nascatur, neque ipsi eius secum copiam attulissent. Inter hæc mala barbari, qui prius si quando prælium commisissent, semper inferiores discesserant, ac oppida quædam amiserant, morbo auxiliario suo usi, Romanos aggressi sua receperunt, reliquosque Romanos sua regione expulerunt. Hi primi, atque, ut mea fert sententia, ultimi etiam Romanorum eo usque in Arabia ista bello progressi sunt: Athlulorum enim tenuis (urbs ea insignis est) peruenierant. Augustus x. Consul, cum Calpurnio Pisone, adeo graui morbo decubuit, ut nulla salutis spes adesset: itaque omnibus ita ut fato concessurus dispositis, magistratibus, & Senatorum equitumque primoribus ad se conuocatis, nemine sibi successore (cum omnes putaret, Marcellum ad hoc ab eo destinatum iri) constituto, cum quædam ipsi de publicis negocijs exposuisset, Pisoni libellum, in quem exercituum & redituum publicorum indicem conscripserat, Agrippæ annulum tradidit. Antonius uerò Musa, cum nihil Augustus eorum quæ maxime ad sanationem opus erant, posset facere, lauacris frigidis, frigidisque potionibus sanitati restituit: quam ob rem etiam pecunia ei ab Augusto & Senatu multa, usque annuli aurei (libertus enim erat) datus est, immunitasque non ipsi modò, sed omnibus eandem artem exercentibus in posterum quoque tempus concessa. Verum enim uerò ut palam conuinceret hic Musa opus fortunæ fatique sibi arrogasse, euenit paulo post ut Marcellus ægrotans, eademque ratione à Musa eodem curatus, mortem obiret: quem funere publico elatum, laudatumque pro more Augustus in sepulcrum ab ipso factum condidit, memoriaque eum theatri eius quod antè ceptum à Cæsare, Marcelli dictum est, honestauit: iussitque ut ludis Romanis effigies Marcelli aurea, aureaque corona, & sella curulis in theatrum inferretur, mediisque inter præfectos ipsi ludis magistratus collocaret. Verum hæc postea temporis acta sunt. Tum uerò Cæsar ualitudine recuperata, testamentum quod fecerat in Senatum intulit, uoluitque recitare, ostendens hominibus neminem se sui principatus successorem constituisse, ne tamen legeret, ab omnibus prohibitus fuit: id uerò summam eius apud omnes admirationem excitauit, quod Marcello, quæ sororis suæ filium, generumque suum amauisset, quem tot honoribus ornasset, cuius munus Aediliciū adeo splen-

Cantabrorum et Asturum rebellio. L. Aemilius.

Aelii Largi in Arabiam Felicem infelix expeditio.

Athlula. An. V. C. 731. Augusti morbus grauissimus.

Antonius Musa Augustum restituit sanitati.

Immunitas medicis concessa.

Marcelli mors, et quibus eum honoribus Augustus ornauit. Marcelli theatrum.

didit adornauiſſet ſuo auxilio, ut per totam æſtatem ſupra forū conopea ſuſpenderit, equitem ſaltantem, inſignemq; mulierem in orcheſtram introduxerit, tamen ei principatū non credidiſſet, ſed ei Agrippam prætuliffet. Nimirū Cæſar nondū animo iuuenis Marcelli animo ſatis ſiſus erat, & uel populum libertatem ſuam recipere uolebat, uel Agrippam ſummæ rerum ab eo præfici, quem cum compertum haberet à populo ſummopere diligere, tamen nolebat ipſe ei imperium mandare. Porro Auguſtus alleuato corpore, cum intelligeret hiſ de cauſis Marcellum ſimulatē aliquam contra Agrippam ſuſcepiffet, ne ſi uno in loco manſiſſent, offenſæ inter eos ac contentiones intercederent, Agrippam continuò in Syriam amandauit. Agrippa urbe præfectus, in Syriam non perrexit, ſed adhuc maiori uſus moderatione, eò miſſis legatis ſuis, ipſe Leſbi permanſit. Auguſtus uerò decem tantum Prætores, quia pluribus opus non haberet, conſtituit, idq; in plures etiam annos: quorum reliqui eadem quæ prius officia exequerentur, duo uerò ad miniſtrationi ſingulis annis præeſſent. Hiſ ſingulis ordinatis, in Albanum exiit, ac Conſulatu ſeſe abdicauit. Quoniam enim ipſe iam inde à compoſitione Reipublicæ, ac nonnulli alij toto anno Conſulatum geſſerant, inhibere eum morem cupiens, ut ad plures Conſulatus perueniret, extra urbem magiſtratu abiit, ne impediretur. Laudatum eſt hoc eiſ factum, idq; etiam, quod in ſuum locum ſubrogauit L. Seſtium, qui uir ſemper Bruti rebus fauerat, omnibusq; in bellis ei ad fuerat, ac adhuc eiſ memoriam colebat, imagines eiſ habebat, eumq; laudare ſolebat: amicitia uerò obſeruantiam, fidemq; Seſtij non modò non odio, ſed honori etiā habebat Auguſtus. Ea propter Senatus Auguſto hoſ honores decreuit, ut Tribunus plebis perpetuus eſſet, ut quoties Senatus haberetur, etiam ſi Conſulatum non gereret, de quibuſcunq; rebus referre poſſet, ut Proconſulare imperium ſemper haberet, neq; id in urbem intrans deponeret, aut renouando opus ei eſſet, ut maior ipſi in prouincijs quàm præfectis earum ſemper eſſet poteſtas. Inde exortum eſt, ut Auguſtus, quiq; eum ſunt ſecuti Imperatores, lege quadam reliquis hiſce, & Tribunicia poteſtate uterentur. Nam Tribuni plebis nomen neq; Auguſtus, neq; ullus alius imperator geſſit. Ac mihi ſanè hæc ei tunc non adulantes, ſed uerè tribuiſſe Romani uidentur: nimirum in omni re cum ipſiſ tanquam liberis hominibus agebat: ita cum Teridates, ac legati à Phraate Romam adueniſſent, ſuarum controuerſiarū cauſa, in Senatum eoſ Auguſtus introduxit, ac deinde mandata ſibi à Senatu litis cognitione, Teridatem Phraati nequaquam tradidit: filium tamen Phraatis, quē antè ab eo acceperat, patri remiſit, ut pro eo captiuos, ſigna q; militaria Craſſi & Antonij cladibus amiſſa reciperet. Eodē anno Aedili cuiſdam plebis mortuo, C. Calpurnius, qui tamē antè Aediliſ curuliſ fuerat, ſucceſſit, quod aliàs factum fuiſſe memoriæ proditum nuſquam eſt. Ferijs binis ſingulis diebus præfecti urbiſ fuere, interq; eoſ unus qui nondum iuuenilem ætatem attigerat. Sanè mortis Marcelli cauſa Liuiæ à quibuſdam impuſtata eſt, quæ eum ſiſ ſilijs præferri indigne tuliſſet: eam tamen ſuſpicionem dubiam effecit eiſ, ac ſequentis anni temperies, ita uitioſa, ut ingens hominum multitudo morbis abſumpta ſit. Tum quoq; (ut ferè huiuſmodi mala ſignis ſiſ prænunciantur) lupus intra urbem depræhenſus eſt, ignisq; & tempeſtas multa ædificia læſit, Tiberiſq; auctus pontem ſublicium euertit, fecitq; ut urbs triduum eſſet nauibus peruſa,

DIONIS

319

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER QVINQVAGESIMVS QVARTVS,
Guilielmo Xylandro Augustano
interprete.

CONTENTORVM IN HOC DIONIS LIBRO, INDEX

Quemadmodum procuratores uiarum et annonae ex Praetorijs uiris sint delecti.

Ut Noricum fuerit subactum, ac Rhætia.

Quomodo Alpes maritimae Romanis obedire ceperint,

Ut Balbi theatrum fuerit dedicatum.

De Marcelli theatri dedicatione.

De morte Agrippae, utq; Cherrhonesus in bonis Augusti esse cepit,

Quomodo Augustalia instituta fuerint.

Annis haec acta XIII. quorum Cos. hi recensentur.

M. Claudius M. F. Marcellus Aeserninus.

L. Aruntius L. F.

M. Lollius.

Q. Lepidus.

M. Apuleius Sex. F.

P. Silius P. F. Nerva.

C. Sentius. C. F. Saturninus.

L. Lucretius Q. F. Vespallio.

Cn. Cornelius L. F. Lentulus

P. Cornelius P. F. Lentulus Marcellinus.

C. Furnius C. F.

C. Iunius C. F. Silanus.

L. Domitius Cn. F. Cn. N. Aenobarbus.

P. Cornelius P. F. P. N. Scipio.

M. Drusus L. F. Libo.

L. Calpurnius L. F. Piso.

M. Licinius M. F. Crassus

Cn. Cornelius Cn. F. Lentulus.

Ti. Claudius Tiberij F. Nero

P. Quintilius Sex. F. Varus.

M. Valerius M. F. Messala Barbatus.

P. Sulpicius P. F. Quirinius.

P. Fabius Q. F. Maximus.

Q. Aelius Q. F. Tubero.

Iulius Antonius M. F.

Q. Fabius Q. F. Africanus.

An. V. C. 732.

733.

734.

735.

736.

737.

738.

739.

740.

741.

742.

743.

744.

ANNVS insequens M. Marcellum, L. Arruntium Consules An. V. C. 732. habuit. Eo anno iterum Tiberis inundatione Romae nauibus uehi licuit, fulminibus cum alia multa, tum statuae in Pantheo ictae sunt, ita ut hasta etiam e manu Augusti excuteretur. Pestis eo anno per totam Italiam ita grassata est, ut agris colendis nemo uacaret, quod idem exteris etiam regionibus euenisse opinor: itaque Romani lue ista, fameque attriti, existimantes id sibi haud alia de causa contingere, quam quod Augustum non eo etiam an-

Prodigia.

D 4 no

no Consulem haberent, Dictatorem eum dicere uoluerunt, inclusumq; in Curia Senatum eò ui compulerunt, ut hoc decernerent, ni fecissent, incendium minitantes. Ipsi cum XXXIII. fascibus ad Augustum accedere, orantes ut se Dictatorem creari, annonæq; procuratorem exemplo Pompeij pateretur. Augustus inuitus quidem, tamen annonæ procuratorem suscepit, iussitq; ut singulis annis duo uiri, qui ante quinquennium Præturam gessissent, frumento distribuendo cōstituerentur: Dictaturā autem nequaquam admisit. quinimò cum alia ratione neq; uerbis neq; precibus populum posset inhibere, uestem suam discidit, rectè inuidiam atq; odium eius nominis uitans, cum honorem & potestatem maiorem etiā Dictatoria haberet. Idem fecit, cum eum Censorem perpetuum constituere uellent: neq; enim hunc honorem accepit, sed Censores statim alios fecit, Paulum Aemilium Lepidum, & L. Munatium Plancum, fratrem hunc eius qui quondam proscriptus fuerat: Lepidū uerò eum, qui tunc ipse proscriptus fuit. Hi postremi Censores ex priuatis fuerunt, quod statim eis est ostensum. Tribunal enim ipsorum cum prima magistratus die conscenderent, corruit & confractum est, nec deinde alijs Censores eorū similes creati sunt. Augustus quauis his Censura esset mandata, multa tamen quæ eorum essent officij egit, collegiorum alia prorsus sustulit, alia correxit, ludorum curam omniū Prætoribus iniunxit, ita ut eis à populo aliquid daretur: edicto etiā addito, ne quis plus reliquis ex suis facultatibus in eos impenderet, ne uemunus gladiatorum iniussu Senatus, aut sæpius duabus quotannis uicibus, aut plurimum quā centum & uiginti gladiatorum exhiberet. Aedilibus Curulib. incendia extinguenda mandauit, sexingentis seruis quorum ad hoc uterentur opera datis. Ac quoniā equites, & foeminae illustres adhuc in Orchestra saltabant, prohibuit ne non modò patriciorum liberi (id enim iam antè cautum erat) sed etiam nepotes eorum, quiq; equestris essent ordinis, amplius id facerēt. In his actionibus legislatoris Augustus, & Imperatoris speciem nomenq; ostendit: in alijs adeo se demisit, ut amicis quoq; in ius uocatis auxilio fuerit. M. cuidam Primo dies erat dicta, quod Macedonia præfectus, bellum Odrysis intulisset: is cum modò Augusti, modò Marcelli ex sententia id se fecisse diceret, Augustus nemine uocante ad tribunal uenit, interrogatusq; à Præторе, mādasset ne id bellum Primo, inficiatus est: tum Licinio Murenæ, qui causam Primi agebat, multis eū maledictis incessenti, ac percontanti quid hinc in foro ageret, aut à quo uocatus adesset, A' re, inquit, publica. Propter hæc ij qui sanæ erant mentis Augustum laudauerunt, adeo ut Senatum quoties uellet conuocandi licentiam ei darent: reliqui malè de eo senserunt: inuentiq; non modò qui Primum suis suffragijs liberarent, sed etiam qui in Augusti perniciem conspirarent. Eius conspirationis dux fuit Fannius Cæpio, socij autem nonnulli alijs, interq; eos Murena etiam siue uerè, siue falso habitus, qui libertate dicendi contra quoscunq; intemperanti ad fastidium usq; utebatur. Hi cum die dicta in iudicio non comparuissent, absentes exilio damnati sunt, & paulò post necati: neque auxilio fuit Murenæ neq; frater eius Proculus, neq; sororis maritus Mæcenæ, qui tamē summo erant apud Augustum loco. Hi conspiratores cum nihilominus quorundam iudiciū sententijs absoluerentur, legem Augustus tulit, ne quis occultè in iudicijs eorum qui ad nomen die dicta non respondissent, suffragiū ferret, utq; hi omnes indicta causa ab omnibus damnarentur. Quod eum non iracundiā commotum, sed propter utilitatem publicam instituisse, ipse euidenter

Augustus Dictaturā et Censuram recusat.

Censores.

Omen.

Augustus quæ Romæ correxit.

Orchestra.

M. Primus.

Licinijs Murenæ in Augusti contumelia. Conspiratio contra Augustum.

Fannius Cæpio.

Proculus. Mæcenæ.

evidenter demonstravit. Cum enim pater Capionis alterum servorum, qui cum filio eius fugerant, manu mitteret, quod ei ad mortem cum raperetur, opitulari uoluisset: alterum qui herum prodidisset, per medium forum ductum cum tabula causam supplicij indicante, in crucem tolleretur, Augustus id factum indignè non tulit: quod nisi in quodam iudicio passus fuisset aliter quam lege ipsius cautum fuerat, suffragia ferri, profecto omnem eorum qui facta ipsius improbabant, reprehensionem refellisset. Eotempore Cyprum ac Galliam Narbonensem, quia nihil armis suis indigerent, populo reddidit, atque ita Proconsules etiam in istas provincias mitti ceperunt. Iouis etiam Tonantis templum dedicavit, de qua re duo hæc commemorantur, & in ipso tunc sacrificio tonitrua accidisse, & somnium deinde Augusto tale oblatum. Cum propter nominis ac formæ eius Iouis novitatem, & quod ab Augusto is consecratus esset, maxime autem, quod adscendentes in Capitolium ad eum primo perveniebant, Iupiter Tonans ab omnibus frequentaretur ac coleretur, imaginatus est in somnis Augustus Iovem Capitolinum secum expostulare, quod secundo iam ipse loco haberetur, seque respondisse, excubito rem hunc Tonantem ei Capitolino a se esse positum: ideoque orta die, tintinnabulum Iovi Tonanti appendit, somnij confirmandi causa. His enim tintinnabulis ianitores nocturni utuntur, ut si quid usus sit, significare possint. Hæc tum Romæ acta. Sub idem fere tempus Cantabri Asturesque rebellionem fecerunt: hi quidem propter factum ac crudelitatem Carisij, illi autem quod Astures iam defecisse sentirent: contemptoque C. Furnio; quem quia recens advenisset, imperitum suarum rerum esse iudicabant. Verum hunc longè alium utriusque experti sunt, cum auxilium Carisio veniens acie utrosque victos in servitutem redigeret. Cantabrorum pauci vivi in hostium potestatem venerunt: nam cum de libertate desperassent, vita quoque contempta, incensis munitionibus seipsos interfecerunt, aut una conflagrarunt: alij publice sumpto veneno perierunt, ita maxima ac ferocissima pars Cantabrorum periit. Astures vero ut primum ab oppugnatione oppidi cuiusdam repulsi, prælio etiam deinde victi fuere, armis positis statim perdomiti sunt. Hoc ipso fere tempore Aethiopes qui supra Aegyptum habitant, duce Candace regina usque ad urbem Elephantinam populando obvia quæque progressi sunt. Ibi cum audirent C. Petronium Aegypti præfectum contra se venire, ante eius adventum discessere, ut se fuga eriperent: sed depræhensi in itinere, victique, etiam in suam regionem eum pertraxerunt. Ibi quoque egregie gesta Petronius, cum alias urbes, tum regiam Tanapen occupavit: ea diruta, præsidioque alio quodam loco relicto, cum maiore parte exercitus recessit, cum neque progredi propter arenam & æstum, neque ibi commodè cum toto exercitu permanere posset. Interim audiens Aethiopes eos quos in præsidio posuerat aggressos, iterum in eos exercitu ducto, suos liberauit, Candacemque ad conditiones pacis accipiendas coegit. Interea temporis Augustus in Siciliam profectus est, ut eam, ac omnes alias ad Syriam usque provincias constitueret. Per eius absentiam populus Romanus in creandis Consulibus seditione agitato est, quod ipsum satis ostendit, incolumem Rem publicam si sub populi esset imperio, manere non posse, cum parum absuerit, quin ipsis comitijs ac magistratibus constituendis, ubi populi est potestas, res ad tumultum pervenerit. Consulatus locus alter Augusto servabatur, ideoque anni initio M. Lollius solus Consulatum gessit. Cæsare autem Consulatum non accipiente, Q. Lepidus & L. Silanus eum ambiuerunt, itaque fa-

Augusti humanitas.

Cyprus & Gallia Narbonensis populo redduntur. Iouis Tonantis ædes. Somnium Augusti.

Cantabrorum et Asturum rebellio. Carisius. C. Furnius.

Aethiopum in Aegyptum expeditio, sub Candace. Elephantina. C. Petronius. Tanape.

Romæ turba Comitij Consulibus.

uoris

uoris uenatione sua omnia cōturbarunt, ut cordati uiri Augustum Romā euocarent. Augustus ipse quidem Romam non rediit, sed Consulatus petitores ad se profectos, uerbis increpatos, iussosq; cum suffragia ferrentur, abesse, dimisit. Nihilo sedatius res acta est, sed tantum denuò factionū ac turbarum extitit, ut uix tandē Lepidus Consul creatus fuerit. Quæ Augustus molestē ferens, cum neq; soli Romæ uacare posset, neq; eam sine gubernatore relinquere auderet, de præficiēdo ei aliquo cogitans, Agrippam ad id aptissimum esse iudicauit: plus tamen ei maiestatis addēdum ratus, quò facilius regere urbem posset, uxore eum sua (quanquam hæc sororis Augusti filia erat) repudiata, Iuliam ducere iussit: ac continuo Romam misit ad nuptias peragendas, urbisq; administrationem suscipiendam: quod ut faceret, præter alia etiam Mæcenatis eum dictum mouerat, qui consultus hac de re: Tantū, inquit, Agrippā iam fecisti, ut uel gener tuus fiat, uel occidat necesse sit. Agrippa cum turgescerent adhuc motus in urbe inuenisset, omnia sedauit, & sacra Aegyptia, quæ iterum in urbem iam insinuabāt, represit, edicto ne quis ea in suburbano intra D. passus ageret. Tumultum autem qui propter præfectum urbis ad ferias constituendum extiterat, cum componere non potuisset, annus ille sine hoc magistratu transactus est. Augustus rebus in Sicilia ordinatis, Syraculisq; & alijs quibusdam urbibus coloniæ Romanorū ut essent destinatis, in Græciam transmisit: Lacedæmonios Cytheris donauit, conuictuq; suo honorauit, quod ibi Liuiā cum uiro & filio ex Italia profuga commorata fuisset. Atheniēsisibus autem Aeginam, & Eretrēā (harum enim fructus capiebāt) ademit, sicuti quidam sunt autores, quod Antonio fauissent: ac præterea edixit, ne quē ciuē accepta pecunia facerent. Id Atheniensibus uidebatur eo portentum fuisse, quod statuē Minervæ accidit: quæ ad solem orientē spectans in arce posita, obuersa ad occasum, sanguinem expuit. Rebus in Græcia confectis, Augustus in Samum nauigauit, ibiq; hyemauit. Vere in Asiā perrexit, M. Apuleio, P. Silio Consulibus, ibiq; & in Bythynia omnia constituit, non minori eas, ut & priores prouincias, cum essent populi, quā suas procurans. Nam & omnia ut conueniebat, emēdauit, & pecunias alijs largitus est, alijs etiam ultra tributum nouas imperauit. Cyzicenos, quod in quadam seditione nonnullos Romanos flagris caesos necassent, in seruitutē redegit: idemq; in Syriam cum aduenisset, Tyrijs & Sidonijs propter factiones supplicium irrogauit. Interim Phraates quia nihil dum eorū quæ pactus fuerat, perfecisset, ueritus ne bello ab Augusto impeteret, signa ei militaria, et captiuos omnes, paucis demptis, qui se ipsos pudore moti interemerant, aut in Parthia occultē remanserant, misit, eaq; Augustus quasi bello aliquo Parthum uicisset, accepit. Nam hanc rem magnæ sibi laudi ducebat, quod prælijs prius amissas res, citra ullum certamen recepisset. Itaque & sacrificia eius rei causa, & templum Martis Vltoris in Capitolio ad imitationem Iouis Feretrii, quæ signa ea militaria suspenderentur, decerni iussit, ac deinde perfecit: equo etiam ouans in urbem inuectus, ac fornice trophæū gestante honoratus est: ceterū hæc omnia postea temporis hanc ob rem acta sunt. Tunc autem ipse uiarum quæ sunt circa Romam curator constitutus, Miliarium aureum, quod uocatur, fecit: quiq; uis muniēdis præessent Prætorios uiros, qui binis licitoribus uerentur, designauit. Iulia aurem eo tempore Caium peperit, sacrificiumq; perēne natalibus eius cum quibusdam alijs decretū est: priuatim uerò Aediles natalibus Augusti ludos equestres & uenationē ediderunt. Dum hæc Romæ

Agrippa
gener Augusti
factus, Romæ
præficitur.

Mæcenatis
dictum.

Aegyptia
sedata.

Augustus
ut res in Sicilia,
Græcia, & Asia
composuerit.

Portentum.

Cyzicenis, Ty
rijs, Sidonijsq;
libertas adem
pta.

Phraates Par
thus Augusto
captiuos & si
gna militaria
reddit.

Martis Vltoris
templum.

Uiarum refe
ctio.

Miliarium.
Caius nascitur.

Romæ sunt, Augustus interim subditos ex Romanarum legum præscripto composuit, fœderatos uti maiorum suorum institutis permisit, neque quicquam uel illis adimere, uel bello acquirere, sed contentus esse partis stauit, idq; etiam ad Senatum scripsit. Itaq; tunc temporis nullum bellum attigit: principatus uerò Iamblichus Iamblichi filio paternū in Arabia, Tarcondimotusq; eam, quā pater eius Tarcondimotus in Cilicia habuisset, maritimis quibusdam exceptis, quæ Archelao cum minoris Armeniæ regno donauit, Medo rege, qui regnum id quoq; antè obtinuerat, uita functo: Herodi Zenodori cuiusdam Tetrarchiam, Mithridati cuidam Commagenem, quod eius rex patrem huius Mithridatis occidisset, puero etiamnum attribuit. Cum Armeniæ maioris populus Artabazem accusaret, Tigranemq; fratrem eius qui tum Romæ erat, euocaret, Augustus Tiberium accersiu, ut Artabazen regno pelleret, Tigranemq; ei præficeret. Tiberius ab Armeniis ante eius aduentum occiso Artabaze, nihil suo apparatui respondens perfecit: tamen ea se re, quasi sua quicquam uirtute egisset iactauit, præsertim cum sacrificia propter eam essent decreta: ac iam de summo imperio cogitationes animo agitabat, quod cum ad Philippos accederet, tumultus ex eo loco, in quo antè depugnatū fuerat, tanquam ex castris auditus fuerat, ac ignis ex ara in castris olim ab Antonio posita, effulserat. Augustus in Samum reuersus, libertatē hospitij Samijs præmiū dedit, ac nō pauca eo tempore negocia cōfecit. Frequētes enim eō ad ipsum legati cōmeant, ac Indi pacē, quā antea per oratores petierant, tunc interpolito fœdere sanxerunt, mittētesq; dona: inter quæ tigres etiā, animalia tum primū Romanis, ac Græcis etiā, ut ego existimo, uisā, ac adolescentē etiā quendā humeris carentem, (cuiusmodi Mercurij fingi solēt) qui manuū loco pedū omnia officio peragebat, ijs arcum tendebat, sagittas emittebat, tuba canebat: quod quomodo potuerit, equidem nescio, ab alijs tamē tradita scribo. Vnus ex Indis Zarmarus, siue ex sapientibus eorū unus, ac propterea uel gloriæ causa, uel senectutis secundū leges patrias, siue ut ostentaret se Augusto et Atheniensibus (Athenas enim uenerat) mori uolens, deorum sacris etli (ut referunt) nō legitimo tempore initiatus in gratiam Augusti, inde se in ignem dedit. Eo anno Consul fuit C. Sentius, cui cū collega esset dandus (nam tum quoque reservatum sibi Consulatum Augustus non accepit) iterum seditiones ac cædes Romæ euenerunt, adeo ut urbis custodiam Sentio Senatus mandauerit: quam cum non reciperet in se, legatos ad Augustū cum binis lictoribus miserunt. Augustus re cognita, cum uideret nullum mali finem fore si eandem quam prius rationem teneret, unum ex legatis Q. Lucretium nomine, qui unus ex proscriptis fuerat, Consulem designauit, ac ipse Romam contendit. Ob reditum eius, ac propter ea quæ absens egisset, multa ac uaria in honorem eius decreta sunt, quorum ille nihil accepit, nisi quod Fortunæ Reduci arā consecrari, diemq; sui reditus inter ferias referri, & Augustalia dici passus est. Cum nihilominus magistratus populusq; in hoc essent, ut obuiam ipsi prodirent, noctu in urbem inuectus est: postridie Tiberio Prætorios honores dedit, Drusoq; concessit, ut quinquennio maturius quā consuetudo Reipub. ferret, magistratus posset petere. Et quoniam ea quæ se absente per seditiones, reuerso autem per metum egissent, non consentiebant, decretum ei est, ut magister morum per quinque annos esset, potestatemq; Censoriam per id temporis, Consularem autem quandiu uiueret, haberet, ut semper ei fasces duodecim præferrentur, ac in medio Consulū semper

Principatū accipiunt Iamblichus.

Tarcondimotus.

Archelaus.

Herodes.

Zenodorus.

Mithridates.

Armenie tumultus.

Artabazes perit.

Tigranes.

Tiberius in Armeniā uocatus.

Augurium.

Samijs libertas data.

Indi pacē cum Augusto componunt.

Tigris.

Homo sine humeris.

Zarmarus Indus sese comburit.

An. V C. 735.

C. Sentius Consul.

Tumultus propter Consulatum.

Q. Lucretius Consul.

Augustus Romam redit.

Fortunæ Reductæ.

Augustalia.

Tiberio et Druso honores oblati.

Magisteriū morum.

Cōsulatus perpetuus.

per

Leges Augustae.

Agrippa Galliarum & Hispaniarum res composuit.

Cantabrorum rebellio.

Ignominia militaris.

Aqua virginalis, & Lulia.

Agrippae potestas Tribunicia data.

An. V. C. 736.

Examen Senatus.

per sella curuli sederet. Hac cum decreuissent, cōtenderūt ab ipso, ut emendaret omnia suo arbitrio, ac leges quas uellet ferret. ijsq; Augustarum nomen indiderunt, ac obtemperaturos unanimiter illis, uelle se iuramēto obstringere professi sunt. Augustus cū reliqua, ut necessaria, admisisset, iuramentum eis remisit: nimirum satis intelligēs quā ex animo decreuissent, ea ipsos etiam nō iuratos seruaturus: quā contra, ne si infinitis quidam modis spopōdissent, firma habituros. Hoc ipso tempore quidē Aedilis ultrō propter egestatē magistratu sese abdicauit. Agrippa, qui prius ex Sicilia ad gubernandam urbem fuerat missus, Gallijs tum administrandis est praefectus: tumultuabantur enim inuicem Galli, & à Germanis infestabantur: ijs motibus sedatis, in Hispaniam transijt. Nam Cantabri qui in bello capti fuerant, ac uenditi, singuli suis dominis interfectis domum suam redierāt, multisq; ad defectionis societatem permotis, castellis quibusdam occupatis ac comunitis, praesidia Romanorū adoriebantur. Contra hos cum exercitu profectus, primō in militibus suis in officio retinēdis laborauit. ueterani enim multi erant, qui continentibus bellis confecti, ac Cantabros ut bellicosos metuentes, dicto audientes esse recusarent. His celeriter quā consolando, quā minando ad obtemperādum sibi compulsis, ad Cantabros cum peruenisset, ab hoste, qui cum Romano seruisset, rerū inde peritiam sibi pararat, ac spem salutis, si captus fuisset, nullam eliquam habebat, multis est incommodis affectus: tandem cum multos milites amisisset, multos propter rem malē gestam ignominia notasset (nam praeter cetera, totam legionem quē Augusta uocabatur, eo nomine uti prohibuit) Cantabros qui essent militari aetate omnes propē deleuit, reliquos dearmauit, & ex montanis locis in campestres transtulit. De his tamen rebus neque literas dedit ad Senatum, neque triumphum Augusti iussu ei decretum, egit: sed hīc quoq; solita animi moderatione usus fuit. Idem aliquando à Consule de eius fratre sententiam interrogatus, eam nō tulit: aquā, quā Virginalis uocabatur, proprijs sumptibus in urbem adduxit, Augustamq; nominauit: quod ita gratū fuit Augusto, ut inopia aliquando uini existente, cum quiricaretur populus, satis prouisum diceret esse ab Agrippa, ne quis eorum siti periret. His morib. Agrippa fuit. At uerō alij quidam qui nequaquam tantas res gessissent, sed uel latrocinia excidissent, uel seditiones urbium pacassent, triumphum ausi sunt petere, impetratumq; duxere: nam & in hoc, et in publicē sepulture honore concedendo facilem se initiō Augustus praebat, ijsq; his honoribus adeptis superbiebant. Caterū Agrippam ad Imperiū quodammodo Augustus prouexit. Cum enim Rempublicam exquisita uideret cura indigere, insidias quē ipse metueret, quā in huiusmodi re plerunque eueniunt, contra quas sanē parum praesidij sibi futurum in thorace (quem frequenter etiam cum in Senatum iret sub ueste gestabat) putaret, primū in aliud quinquennium suum sibi principatum prorogauit, cum iam decennium esset in exitu: (id enim agebat, P. iam, & Cn. Lentulis Consulibus) deinde Agrippae cū alia ferē eadem quē sibi, tum Tribuniciam potestatem, itidem ad quinquēniū dedit: tot enim ipsis annos tunc sufficere dicebat, ac non multō post pleraque Imperatoriā potentiae propria accepit, ut iterum decennium eius principatus duraret. His actis, Senatorum delectū instituit, quorū ut magnus ei esse numerus uidebatur, ita plerique nullius erant eius existimatione precij, quippe qui non malicioso modo, sed adulatoribus etiam apertis insensus esset. Et quoniam neque ultrō quisquam (quod antea factum

factum fuerat) dignitate Senatoria cedebat: neque ipse solus omnem culpam, si qui ea essent deiectioni, sustinere uolebat: triginta uiros optimos (hos enim se delecturum iureiurando affirmarat) ex omnibus elegit, eos iuramento eodem adactos iussit in tabellas quinque uirorum nomina conscribere, ita tamē ut ne ij cognatos suos inter hos referrent: deinde ex hoc quinario unum forte delegit, qui Senator esset: post alios quinque eadem ratione, iterumque alios conscribi ac deligi curauit, donec numerus triginta Senatorum hoc modo conficeretur: qui uerò peregrè aberant, in eorum locum alij sorte suffecti sunt. Hoc primum aliquot ita diebus actum est. Post cum mala fide quædam acta essent, non ampliùs Quæstoribus tabulas credidit, neque fortì quinariis istas classes commisit: sed ipse reliquos qui ad explendā Senatorū summā deessent, elegit, donec numerus sexcentorum Senatorum cōpleretur. Statuerat quidē trecentos tantum secundū antiquam consuetudinem cōstituere, abundē contentū se esse debere censens, si tot dignos Senatoria maiestate reperisset: sed omnibus hoc ægrè ferētibus (futurū enim erat hac ratione, uti plures Senatu mouerentur, quā in eo remanerēt, maiorēq; iccirco apud unumquemq; metus amittendæ dignitatis quā spes eius retinendæ erat) D. C. Senatores collegit. Neque uerò hunc finem eius rei fecit. Quia enim & indigni nonnulli sic quoque cooptari fuere, & Licinius quidam Regulus, deletum se ex albo Patrum, cum filius ipsius, & multi alij, quibus se præstantiorem esse iudicabat, in eo legerentur, in ipsa Curia ueste lacerata corpus denudauit: enumeratisq; militijs suis, cicatrices ostentauit: & Articuleius Petus in Senatum receptus, eiecto patre, orauit ut sibi patri loco cedere liceret. his motus Augustus, denuò examen Senatus instituit: quibusdamq; depositis, alios subrogauit. Cum sic quoque multi ordine Senatorio moti essent, quorum nonnulli causas, ut fieri in huiusmodi rebus assolet, afferebāt cur iniquè secum ita actum esset, ipsi tum Augustus inter Senatores, eodemq; habitu cōuiuia & spectacula frequentandi, ac deinceps magistratus petendi copiam fecit: horum plerique postmodò in Senatum recepti sunt, pauci in medio inter Senatum ac populū loco reputati manserunt. His ita actis, complures statim, multi deinde delati sunt, quod Augusto Agrippæq; insidias struxissent, siue id crimen iure, siue iniuria eis obiectū fuerit. in huiusmodi enim rebus nemini præter eos ad quos ea spectat, certò quicquam cognoscere licet. Cum enim Imperator de multis, quasi insidijs eorum petitus, uel ipse uel per Senatum supplicium exigat, etiam si id iustissimè fiat, tamen fraude id agere eum apud multos suspicio insinuat. itaq; mihi huiusmodi res omnes ita ut uulgò ferunt scribere in animo est, (nisi quando ea apertè falsa sint) nihil curiosius scrutaturo, neque disputaturo iuste ne aut secus ea acta, aut uerè ne an falso memoriæ sint tradita. Tum igitur Augustus nonnullis poenam irrogauit: Lepidum autem cum odio haberet & alijs de causis, & quia filius eius perniciem ipsi machinatus fuisse cōuictus, poenas dederat, tamē interficere nolens, alia tantum supra aliam ignominia affecit: nimirum ex agro in urbem inuitum eum uenire iussit, ac subinde in concilia populi introduxit, ut propter potentiæ ac dignitatis in cōtrarium mutationem risui & ludibrio omnibus esset. cumq; aliàs nulla in re eum ut alicuius precij adhiberet, tunc postremū ei inter omnes Consulares locum assignauit, cum reliquos conuenienti ordine, ac sibi placito collocasset. Eadem contumelia Lepido etiā à Consulibus illata est. Cum Antistius Labeo (cuius arbitrio legendum Senatum Augustus permiserat,) in Senatorum

Numerus Senatorum.

Licinius Regulus.

Articuleius Petus.

Insidie in Augustum et Agrippam.

Augusti in Lepidum contumelia.

E numerum

- Antistius La-*
beo Augusto
contrarius. numerum Lepidum retulisset, periuriū ei Augustus obiecit, suppliciumq̃ minatus est: at cum is respondisset, non uideri sibi rem indignam hanc à se factam, quod eum uirum in Senatu retinuisset, quem ipse Augustus adhuc pateret esse Pontificem Maximum, iram omnem Augustus remisit, qui sane cum saepenumero & priuatim & publico iudicio hoc sibi sacerdotiū expetisset, nō censuit tamen id uiuo Lepido occupandum. Hoc itaq̃ dictum Antistij haud importunè prolatū esse uidebatur, sicut ne illud quidem, cum in Senatu mentione aliquando illata, conuenire ut Augustum ipsi per ordinem singuli custodirent, neq̃ contra dicere ausus, neq̃ assentiri sustinens, somnolentum se, & excubijs pro eo agendis inhabilem esse dixit. Inter alia
- Lex ambitus.* ab Augusto tum statuta hoc quoque fuit, quod eos qui largitionibus factis magistratum aliquem ambūissent, quinquennium ab ijs arcuit, grauiorem
- Nuptiarum.* mulctam innuptis utriusq̃ sexus imposuit, contraq̃ nuptiarum & multitudinis liberū præmia constituit. Ac quoniam masculi patricij generis numerum patriciarum foeminarum multo anteibant, liberum fecit, ut qui uellent, (modò Senatores ne essent) libertas etiam ducere possent, eorumq̃ liberos legitimos esse iussit. Interim cum in Senatu de mulierum ac iuuentū immodestia occlamaretur, quæ uidelicet causa esse, quo minus facile matrimonia contraherentur, cōtenderentq̃ ab eo ut huic quoq̃ emendationem adhiberet rei: (quo ipso eum tacite subsannabant, quia cum multis mulieribus rem haberet) primū respondit, quæ maxime essent necessaria, ea se constituisse, reliqua autem eodem modo determinari nequaquam posse: deinde is ei sermo ui extorsus est, ut diceret, debere ipsos ea quæ uellent, cōiugijs suis præcipere ac admonere, quemadmodum ipse faceret: tum uerò multo magis instare Senatores, & cupere discere, quæ nam essent eæ admonitiones, quibus se ad Liuiam suam uti dixisset. Itaq̃ Augustus etsi per inuitus, nonnulla de uestitu, ac reliquo mundo muliebri, de progressuq̃ in publicum & modestia mulierum retulit, nihil curans quod res ipsa fidem dictis nō faceret. In Censura cum adduceretur ad ipsum adolescens quidam, qui mulierem cum qua adulterij consuetudinem habuisset, uxorem duxerat, essetq̃ multis accusatus, diu anceps hæsit, cum neque conuiuere ad eam rem, neq̃ poenam irrogare auderet, tandem collecto animo: Seditiones, inquit, multa mala nobis attulerunt, ea obliuioni demus, id uerò curemus, ne quid simile in posterum fiat. Quidam de infantibus pactiones nuptiales faciebant, ac fructum ipsi ex bonis desponsorum percipiebant, res ipsa nō re præsentabatur: id ut corrigeret, edixit, nequa pactio nuptialis rata esset, ubi ultra biennium essent nuptiæ differendæ, id est, ut omnino ea decem annos nata esset, quam despōdere aliquis, & fructum bonorū eius percipere uellet: puellis enim, uti diximus, duodecimus annus perfectus, maturitatis ad nuptias terminus est. Præterea instituit, ut ad distribuendam annonam magistratus singuli singulos ex ijs qui ante triennium Præturā gessissent, proderent, ex ijs quatuor sorte delecti frumento diuidendo uacarēt ordine: ut unus semper præfectus urbis propter ferias, non plures, constitueretur: & quia iam uetustate libri Sibyllini exolescebant, Pontificibus negocium dedit, ut sua manu eos describerent, ne quis alius eos legeret: omnib. qui quadringēta sestertia possiderēt, ac magistratus gerere eis per leges liceret, eorum petendorum potestatem dedit. Hunc enim primum censum Patriciorum constituerat, quem deinde usq̃ ad decies sestertiū protulit, quibusdamq̃ honeste uiuentibus, qui prius minorem quàm quadringenta sestertia

tia

tia, aut postea minus quam decies sestertium possiderent, quantum defuit, dono dedit: ideoque pratoribus, si qui uellent, permisit ut triplum eius pecunie quæ ad ludos faciendos ex ærario præbebatur, insumerent. Itaque et si non defuerunt, qui ob reliquas leges nimis præcise ab eo latas indignarentur, tamen propter hæc, & quod Pyladem histriionem per factiones ex urbe profligatum reduxit, ea omnis indignatio euauit. Proinde sapienter admodum Pylades ab eo obiurgatus, quod cum Bathyllo eandem artem exercente, & Mæcenatis familiari rixaretur, respondisse fertur: Expedit tibi Cæsar, populum nobis intentum tempus consumere. Hæc eo anno gesta. C. Furnio, C. Silano Consulibus, iterum natus est Agrippæ filius, cui Lucio nomen factum: hunc, & fratrem eius Caium Augustus, quo tutior esset ab insidijs, non expectato dum uirilem ætatem attingerent, statim adoptauit: festum, quod Virtuti & Honori celebrabatur, in eam diem, qua hodie agitur, transtulit: ijs qui triumpharent, mandauit ut in rerum à se gestarum memoriam aliquod opus ex manubijs facerent: sæculares ludos quinto perfecit: oratores iussit causas nullo accepto præmio agere, qui secus fecisset, eum quadruplum acceptæ mercedis pendere: qui quotannis iudices sorte deligerentur, ijs prohibuit ne eo anno in domum alicuius eorum qui causam in iudicio agendam haberent, ingrederentur. Et quoniam negligentius in Senatum Senatores ueniebant, ijs qui tardius absque probabili causa uenissent, maiorem quam antea, multam proposuit. His constitutis, L. Domitio, & P. Scipione Consulibus, in Galliam profectus est, obtendens causam huius profectionis bella quæ ibi conturbata essent. Cum enim diuturna eius in urbe commoratio molesta multis esset, ac multos qui contra leges deliquissent plectens, offenderet, multis parcens, cogeretur suas ipse leges præuaricari, peregre abire Solonis exemplo statuit. Fuerunt qui propter Terentiâ Mæcenatis uxorem eum discedere suspicarentur, ut quoniam multi Romæ de ipsorum amore sermones per uulgus darentur, in peregrinatione sua citra omnem rumorem eius rei cum ea uiuere posset. Eam enim adeo amabat, ut aliquando effecerrit, ut ea cum Liuiâ de forma certaret. Ante suum abitum, templum Quirini de nouo ædificatum dedicauit: id eò commemorandum duxi, quod id templum cum sex ac septuaginta columnis decorasset, totidemque omnino annos ipse uixit, occasionem nonnullis dedit ea res, ut dicerent non fortè fortuna, sed consulto ipsum hoc columnarum numero usum fuisse. Munus quoque gladiatorium per Tiberium & Drusum permissu Senatus id agentes, exhibuit. Deinde urbis & Italiæ gubernatione Tauro iniuncta (nam statim Agrippam in Syriam miserat: erat autem ei Mæcenæ propter uxorem minus iam gratus) ac Tiberio secum accepto (quanquam is tum Prætoriam gerebat, cum tamē Prætorios honores iam antea haberet) ab urbe profectus est: Tiberij Præturam Drusus ex senatusconsulto ad finem usque gestit. Augusto et Tiberio Roma profectis, ædes Iuuentutis insequentis nocte conflagrauit: huius, aliorumque quæ tum præterea accidere prodigiorum causa (nam & lupus uia sacra in forum irruerat, ac homines aliquot occiderat, & procul à foro apertissime formicarum examen confluxerat, & fax totam noctem à meridie aduersus Septentrionem lata fuerat) uota sunt pro reditu Augusti concepta. Tum quinquennales etiam ludi propter principatum eiusdem ab Agrippa (nam is quoque à collegio Quindecimuirorum, quibus per ordinem horum ludorum curatio incumbere cooptatus, & inauguratus fuerat) exhibiti sunt. Multi quoque alij motus in id tempus inciderunt. Ca

Pylades et Bathyllos histriiones.

An. V. C. 737. Lucius & Caius Agrippæ filij, ab Augusto adoptantur. Festum Virtutis et Honoris, Sæculares Iudi.

An. V. C. 738.

Augusti in Galliam peregrinatio.

Terentia Mæcenatis uxor, Cæsaris adultera.

Templum Quirini.

Anni uite Augusti.

Taurus Italia præfectus.

Tiberius Prætor.

Drusus Prætor.

Prodigia.

Quinquennales ludi.

E 2 muni

Comunorū & Vennonetū bel- lum.
P. Silius.
Pannonij, Norici.
Dalmatici, Hispanici, Macedonici tumultus.
M. Lollius, Rhymetalces.
Bessi.
Sauromate.
Germanicum bellum, & clades Lolliana.
An. V. C. 739.
Cetus magnus.
Licinnius Gallie præfectus, eiusq; auaricia & nequicia.
Licinnius astu periculum effugit.
Rheti à Druso & Tiberio subacti.

muni & Vennonetes gentes Alpinae, arma contra Romanos sumpserunt; uictique à P. Silio & subacti sunt. Pannonij cum Noricis in Histria incursiones fecerunt, & à Silio eiusque legatis incommodis affecti, rursus pacem acceperunt, Noricisque etiam causam seruitutis praeberunt. Qui in Dalmatia & Hispania tumultus extiterant, paruo negotio sunt sedati. Macedoniam Dentheletæ & Scordisci infestauere. In Thracia M. Lollius Rhymetalci auunculo & tutori filiorum Coccyos auxilium ferens, Bessos domuit: post eum C. Lucius eadem de causa contra Sauromatas bellum gerens, uictos trans Istrum repulit. Cæterum maximè ea tempestate bellum, quod ipsum adeò Augustum urbe extraxit, contra Germanos fuit. Sicambri, Vlipetæ, et Tenchteri, primum quosdam in suo territorio deprehensos Romanorum in crucem egerant: deinde Rheno transmissi ex Gallia, prædas egerant: equitatum Romanorum contra se missum per insidias circumuenerant: & à fugientibus usque ad Lollium præfectum præter opinionem suam pertracti, hunc quoque uicerant. Quibus cognitis Augustus aduersus eos expeditionem cum suscepisset, bellum nullum gerendum habuit. Barbari enim cum Lollium arma parare, Augustum exercitum adducere audirent, in suam terram regressi, obsidibus datis pacem acceperunt. Itaque Augustus etsi nihil armis ad id bellum fuit opus, tamen reliquis rebus constituendis, hunc & posteriorem proximè annum, quo Consulatum gesserunt M. Drusus Libo, & L. Calpurnius Piso, absumpsit, cum multa Germani, multa Licinnius moueret. Idque uidetur mihi potissimè cetus is præmonuisse, qui uiginti pedes latus, L. X. longus, ac præter caput, cætera mulieri similis, in terram ex Oceano prosiluerat. Licinnius origine Gallus erat, captusque à Romanis, seruus Iulij Cæsaris fuerat, & ab eo manumissus, ab Augusto Galliae præfectus fuit. Is cum auaricia barbarica maiestatem Romanam usurpans, omne id quod sibi præferretur, euertebat, omne quod in præsentia uires haberet, opprimebat, multasque ex officio sibi iniunctas pecunias exigebat, multas autem sibi & suis quoque conficiebat: iamque eò maliciæ peruenerat, ut quoniam singulis mensibus tributum erat Gallis pendendum, quatuordecim menses anni constitueret, Decembrem mensē uerè decimum dictitans: itaque duos quoque alios Augustos menses, undecimum, & duodecimum à se uocatos, esse, pecuniamque ipsi competentem Gallis conferendam. Has ob fraudes in periculum uenit Licinnius, Gallis apud Augustum grauissimè eum accusantibus, ita ut partim indignationē ei, partim misericordiam mouerent, utque quædam se ignorare diceret, quædam credere dissimularet, nonnulla etiam occultaret, uerecundia affectus, quod tali usus esset præfecto. Verum alio Licinnius usus artificio, Gallos ludificatus est. Cum uideret Augustum sibi infensum, poenasque se daturum intelligeret, in ædes eum suas adduxit, multisque argenti aurique thesauris, multis acerbis demonstratis, Hæc, inquit, domine data opera tibi ac Romanis collegi, ne Galli tanta uiciniæ instructi deficerent: itaque omnia & conseruaui tibi hæc, & nunc do. Ita Licinnius quasi uires Gallorum in Augusti gratiam enervasset, discrimen euasit. Eo tempore à Druso & Tiberio hæc res sunt gestæ. Rheti inter Noricum & Galliam ad Alpes Italiae finitimas, quas Tridentinas nominant, sedes suas habent: hi uicinam Galliam frequenter populati, ex Italiae finibus prædas egerant, Romanosque & eorum socios iter per ipsorum terras facientes infestauerant: id quidem consuetudine iam receptum erat, ut in eos qui nullo essent foedere iuncti, ita statuerent: sed præter hoc omnes masculos quos

quos cōprehendissent, etiam in utero adhuc matrum (id enim quibusdam diuinationibus inuestigabant) morantes necabant. Ea propter Augustus principio Drusum contra eos cum exercitu misit, isq; Rhætos apud Alpes sibi Tridentinas obuiam factos, prælio congressus, haud magno certamine fudit, eiusq; uictoriæ ergo Prætorios honores adeptus est. Deinde cum ab Italia reiecti Rhæti nihilominus Galliam urgerent, Tiberium quoque contra eos misit. Proinde Drusus ac Tiberius simul multis locis in Rhætiam irumpētes, legatorum opera, ac ipse etiam Tiberius per lacum nauigijs subuectus, exterruerunt ea re barbaros: dissipatosq; aggressi, haud difficulter multis exiguis prælijs dispersas eorum copias deleuerunt: reliquosq; infirmiores exinde, ac animis collapsos in suam potestatem redegerūt. Quia uerò populosa erat gens Rhætorum, uidebanturq; bellum retentaturi, maximam eius, & ætate ualidissimam partem inde abduxerunt, ijs relictis, qui & colendæ ei regioni sufficerent, & ad rebellandum non satis uirū haberent. Hoc ipso anno Vedius Pollio mortem obiit, uir qui alioquin nihil memoria dignum egerit, libertinus genere, & equestri ordinis, diuitiarum tamē & sæuiciæ nomine celeberrimus, ita ut in historijs quoq; locum inuenerit. Ne uerò molestus sim, singula eius facta recēsendo, habuit is murenas (piscis est hoc nomen) quæ humana carne uesci didicissent, eas in piscinis aliebat, mancipiaq; eis quæ morti addidisset, obijciebat. Cum aliquādo Augustum cōuiuio excepisset, & calicem crySTALLINUM minister poculorū fregisset, murenis eum, ne conuiuæ quidē pudore motus, proijci iussit: cum puer ad Augusti pedes pccideret, eiq; supplicaret, primum Augustus psuadere Polioni conatus est, ne quid huiusmodi ageret: quod ubi frustra fuit, Agedū, inquit, pfer omnia pocula quæ huius generis, aut alioquin preciosa habes, ut ijs utamur: allata omnia confringi iussit. Quod etsi indignè ferebat Vedius, quia tamen neq; propter unicum poculum respectu tantæ eorum que perierant multitudinis amplius irasci, neq; pœnas eius quod Augustus egisset à seruo exigere poterat, inuitus etiam conquieuit. Hic igitur uir erat Pollio, qui tum mortuus multa multis legauit: Augusto autem magnam hæreditatis partē, & Pausilypum uillam inter Neapolim & Puteolos iacentē, iussitq; ut is populo aliquod splendidum opus faceret. Eius operis causa faciendi uerbo, re autem, ne quod Vedij in urbe extaret monumētum, ædes Pollionis funditus euertit Augustus: porticuq; ibi circumducta, non Pollio nis, sed Liuiæ nomen inscripsit. Sed hæc posteriorib. temporib. facta sunt. Tum uerò multas in Galliam & Hispaniam colonias deduxit, Cyzicenis libertatem restituit: Paphijs terræmotu afflictis largitus est, iussitq; ut urbem Augustam nominarent. Id non eò à me refertur, quasi non alijs quoq; urbibus multis prius ac postea in simili infortunio Augustus ac Senatores auxilium tulerint, quas si quis omnes enumerare uelit, res in infinitum se extenderit: sed quod cognomina etiam urbium honoris causa Senatus eis imposuit, & non, quod nunc fit, ipsæ sibi nomina quotquot uellent delegerunt. Anno sequenti, M. Crassus & Cn. Cornelius Consulātū gesserunt: at Aediles, quia aues eis nō addidissent, cum se magistratu abdicassent, eundem cursus alijs comitijs contra maiorum instituta susceperunt. Pauli porticus incendio absumpta est, ignisq; ab ea ad Vestæ usq; grassatus, ita ut sacra à Vestalibus (nam earū summa sacerdos excēcata fuerat) reliquis in Palatiū sint trāsata, & in domo Flaminis dialis posita. Hæc postea porticus uerbo quidem ab Aemilio, qui ab eo qui primus hanc fecerat genus suum trahebat,

E 3 re

Vedij Pollio-
nis mors, lu-
xus, & crudeli-
tas.

Murena.

Augustus ut Ve-
dium inhibue-
rit.

Pausilypum.

Porticus Li-
uiæ.Cyzicenis li-
bertas reddita.
Paphos Augu-
sta.Cognomina ur-
bium.

An. V. C. 740.

Incendium.

Pauli porticus.

Pannonij.
Liguria Coma
ta Romanis
subditur.
Scribonius Bo
spori regnum
affectat.
Dynamis.
Polemoni Bo
spori regnum
ab Agrippa da
tum.

Triumpho omi
so, triumphali
bus honoribus
esse cōtentum,
unde ceperit.

An. V. C. 741.
Augustus Ro
mam redit.
Cornelij Balbi
theatrum.

Augusti mode
stia.

Militiæ tem
pus et stipen
dium.

Theatrum Mar
celli.

re autem ab Augusto & Pauli amicis refecta est. Tunc autem Pannonij rebellantes, denuo subiugati sunt: Ligures etiam Comati, qui Alpes maritimas liberi hactenus coluerant, in seruitutem redacti sunt. res quoque in Bosporo Cimmerico ad defectionem spectantes, pacatae. Scribonius quidam Mithridati se nepotem esse perhibens, sibi quoque id regnum, quia Asander diem suum clauserat, ab Augusto traditum, uxorem Asandri Dynamin, cui a marito regnum fuerat relictum, filiam Pharnacis, neptem Mithridatis in matrimonium duxit, Bosporum quoque occupauit. Agrippa re audita, Polemonem Pontici eius quae est ad Cappadociam sita regem misit, ut ei bellum faceret, is quoque Scribonium superstitem non inuenit, (fraude enim eius cognita Bosporani iam necauerant hominem) resistentes tamen Bosporanos, quod metuebant, ne is rex ipsis constitueretur, praelio uicit, neque tamen eos subegit: cum uero Agrippa contra ipsos exercitum adducens Sinopen peruenisset, armis demum positis Polemoni traditi sunt, coniux quoque Dynamis data, Augusto nimirum id probante. Ob haec supplicatio Agrippae nomine fuit, neque tamen is triumphum, etsi decretum sibi, duxit: sicut neque initio quicquam de his rebus gestis ad Senatū perscripsit. Cuius exemplum pro lege quadam acceptum posteriores imitati, ne ipsi quidem Senatū per literas de re gesta certiore fecerunt, neque triumphum duxerunt: ideoque ut ego censeo, nulli etiam alij qui eius similis esset, triumphus concessus deinde est, sed solis triumphalibus honoribus sunt ornati. Augustus rebus Gallicis, Germanicis, Hispanicis quoque omnibus confectis, cum multos in singula sumptus fecisset, magnam ab alijs pecuniae uim accepisset, libertatem ac ius ciuitatis alijs dedisset, alijs ademisset, Druso in Germania relicto, Romam reuersus est, Tiberio & Quintilio Varo Coss. Nuncius aduentus Augusti forte iisdem diebus Romam allatus est, quibus theatrum Cornelius Balbus, quod nunc quoque ab ipso nomen habet, dedicans, spectacula exhibebat: itaque Balbus id sibi gloriae duxit, quod Augustū etiam ipse esset in id introducturus, (quamquam tantum aquae Tiberis exundans per urbem diffuderat, ut non nisi nauis in theatrum posset ueniri) eum quoque in honorem theatri tum Tiberius sententiam primum omnium rogauit. Conuenerat enim Senatus, ac statuerat inter alia aram in ipsa curia pro reditu Augusti consecrare, utque qui Augusto cum esset intra Pomœrium supplices fierent, impunitatem haberent. Neutrum horum Augustus accepit, ut neque passus est obuiam sibi ire populum, sed noctu urbem intrauit: solitus hoc semper ferè facere, siue in suburbana, siue aliò profectus fuisset, ne cui molestiam exhiberet. Postridie quam in urbem uenit, in Palatio populum salutauit: & in Capitoliū ascendens, lauream fascibus detraxit, ac ad Iouis eam genua apposuit: eadem quoque die balnea & tonfores populo gratis praeiuit. Deinde conuocato Senatu, ipse grauedine laborans nihil locutus, Quæstori libellum recitandum dedit: eo recensabantur res ab ipso gestae, anni militiæ ciuibus determinabant: quantum quoque pecuniae emeritis stipendijs pro agro quem nunquam non petebant, essent accepturi. uidelicet ut constituto certo militiæ premio, nullam tumultuandi causam haberent. Erant autem definiti anni prætorijs cohortibus duodecim, alijs sedecim, pecuniae quoque etiam plus illis quam his. Hoc institutū neminem militum in præsentiarum neque uoluptate, neque indignatione mouit, cum neque adipiscerentur omnia quae cupiebant, neque omnes eorum spes irritae fierent: reliquis autem spes bona ostensa est, fore ne posthac suis fortunis spoliarentur. Post hæc theatrum Marcelli Augustus dedicauit, ludisque eius

eius rei gratia factis, Troiam inter alios patricios pueros nepos Augusti Caius Iulius lussit, feræ Africanæ D.C. occisæ. Natalem Augusti diem Iulius Antonij F. Prætor equestri certamine & uenatione celebrauit, & ex senatusconsulto epulum Augusto & Senatoribus in Capitolio dedit. Secundum ea iterum Senatus censura inita est. Cum enim initio Senatoribus census esset definitus quadringenta sestertia, quoniam multi bellis intestinis paternas facultates amiserant, progressu autem temporis, ac locupletioribus factis hominibus, is usque ad decies sestertium auctus fuisset, nemo iam inueniri potuit, qui sponte sua Senator esse uellet: sed fuere filij etiam, nepotesq; Senatorum, qui siue reuera inopes, siue propter maiorum calamitates animis fracti, non modo non affectarent Senatoriam dignitatem, sed eam quoque adscripti in Senatorum numerum eiurarent. Itaque absente adhuc ab urbe Augusto Senatusconsultum fuerat factum, ut XX. uiri (magistratus hoc nomen est) ex equitibus constituerentur, quorum deinde nullus in Senatum est electus, nisi quem etiam alium magistratum, cuius ratione Senator posset fieri, gessisset. Porro hi uiginti uiri in locum uiginti & sex uirorum successerunt, eorum tres ad capitalia iudicia sunt ordinati, alij tres cuedo nomismati præsumt, quatuor uias urbanas curant, decem iudicijs ijs quæ ad Centumuiros sorte deferuntur, præficiuntur: duo enim ijs, qui uias extra urbem curabant, & quatuor qui in Campaniam mittebantur, tunc abrogati erant. Id igitur Senatusconsultum factum est Augusto absente: decretumque præterea, quoniam nemo facile Tribunatum plebis petebat, ut sorte ex ijs qui Quæstores fuissent, nec dum quadagesimum annum attigissent, ij deligerentur. Tunc uero Augustus omnem eum ordinem examinauit: omisisque ijs qui trigessimum quintum annum superassent, reliquos omnes qui censum Senatorium haberent, neque corpore essent manco, Senatores esse coegit. Ipse quidem corpora eorum inspexit: de fortunis autem iureiurando ut uerum profiterentur eos obstrinxit, iuratis etiam ijs qui testimonium ferrent, simulque rationem paupertatis & uitæ eos poposcit. Neque uero hac in publicis cura usus, priuata neglexit: quinimo Tiberium increpauit, quod ludis uotiujs quos pro suo reditu faciebat, Caio iuxta se sedem dedisset: populumque obiurgauit, quod plausu & laudibus eam rem profecutus esset. Lepido postea mortuo Augustus cum esset summus Pontifex creatus, ac propterea decernere quædã ipsi Senatus uellet, professus nihil se admissurum, cum nihilominus instarent, surgens e Senatu abiit. Itaque eorum decreta approbata sunt, neque domum publicam accepit: sed cum omnino publicam esse Pontifici maximo habitationem oporteret, suarum ædium partem ipse publicam esse iussit, ac regis sacrificuli domum uirginibus Vestalibus dedit, quoniam earum ædibus cõtigua erat. Cum Cornelius Sisentius propter uitam uxoris suæ culparetur, ac in Senatu dixisset, se eam & sciens, & suadente Augusto duxisse, uehementi ira correptus Augustus, nihil neque locutus neque agens grauius, e curia se proripuit, pauloque post reuersus est, quod malebat (ita enim amicis suis deinde referebat) hoc potius quanquam inconueniens facere, quam ibi manens, aliquo grauiori facto opus habere. Post Agrippam ex Syria reuersum, Tribunicia potestate in aliud quinqueniũ prorogata cohonestauit, ac in Pannoniam, ubi iam bellum gliscebat, cum maiori imperio quam ullus alius extra Italiam haberet, misit. Agrippa eam expeditionem iam hyeme instate, qua M. Valerius Messala Barbatus, & P. Sulpicius Quirinius Cõsules fuere, fecit: quo eius aduentu exterriti Pannonij cum a rebellionē destitissent, reuersus, cum in

Caius.

Natalicia Augusti.

Senatus censetur.

Census Senatorius.

Senatusconsultum de XX.

uiris, & Tribu

missis.

XXVI. uiri.

Mani corpora, Senatu prohibiti.

Tiberius ab Augusto notatus.

Augusti Pontificatus maximus.

Cornelius Sisentius.

Augustus ut ira moderatus sit.

Agrippa Tribunicia pote-

state ornatus in Pannoniam mittitur.

An. V. C. 742.

Agrippæ mors. Campaniam uenisset, morbo decubuit. Augustus tum fortè Quinquatrib. munus gladiatorium filiorum nomine exhibebat: is simulac de casu Agrippæ cognouit, properatò ex urbe profectus, mortuum eum inuenit, corpus eius in urbem aduexit: ac in foro propositum, fimbria laudatione deco-
Augustus ut fu- nus Agrippæ honestauerit. rauit, cortina inter se & mortuū expansa. (Id uelut quid sibi uoluerit, equi- dem certus non sum. Qui enim dicunt, propterea quòd summus Pontifex, aut quòd Censor esset Augustus, ideo hoc factum, utrique errant: nam ne- que Pontifici Maximo cadaueribus aspiciendis interdictum est, neq; Cen-
Censori lustrum condendo cada- uer uidere ne- fas. fori, nisi cum lustrum cōdit. hīc enim si quod ante lustralia sacra mortui cor- pus intueatur, omnia ab eo antè acta rescinduntur) deinde funus eius extu-
Agrippæ laus. lit in eum locum, in quem deinde ipse elatus est, suoq; eum in sepulcro con- didit, cum esset Agrippæ proprium in campo Martio monumentum con- cessum. Ille fuit Agrippæ uitæ exitus, uiro citra controuersiam omnium sue ætatis hominū optimo, amicitiaq; Augusti ad eius, Rei q; publicæ summam utilitatem uso. Quanto enim alios uirtute anteibat, tantum ultrò concede-
Cherrhonesus Augusti. bat Augusto: cui cum omnem suam sapientiam ac fortitudinem cum sum- mo eius commodo utendam daret, honores ac potentiam ab eo recepta in bene merendum de alijs impendebat. Vnde factum est, ut neque Augusto molestus unquam esset, neque inuidiæ aliorum obnoxius: sed & Augusto ita imperium stabiliuit, ut eam formam Reipublicæ ipse maximè appetisse uideri posset, & populum beneficijs ita sibi deuinxit, ut omnium maximè popularis iudicaretur. Moriens etiam populo hortos, & balneū à se deno- minatum legauit, ut gratis lauarentur, prædia quædam ad hoc Augusto tri-
Agrippæ A- grippæ F. Post- humus. buens. Augustus nō hæc modò populo dedit, sed uiritim quoq; pecuniam à se, quasi Agrippa ita mandasset, diuisit. Nam plurima bona defuncti A- grippæ ad Augustum redierūt, interq; ea Cherrhonesus etiam apud Helle-
Prodigia. spontum, quæ nescio quo iure ad Agrippam peruenerit. Desideriū autem Agrippæ diu admodum tenuit, ideoq; & apud populum eum honoratum effecit, & filium qui ei mortuo natus fuit, Agrippam nominauit. Tamen ne
Augustus mo- rum magister. quid eorum quæ antiquitus instituta erant, intermitteretur cauit: & quan-
Senatus conue- nientis sancti- monia. quam nemo optimatum ludis interesse uellet, tamen ipse gladiatorios lu-
Tribunatus pe- titio. dos perfecit, qui se quoque absente sæpius facti sunt. Certè Agrippæ casus adeò non priuatim ad eius domū, sed publicè ad omnes Romanos specta-
Asia reditum Cesar persol- uit. uit, ut tunc quoque ea quæ maximas calamitates præcurrere solent signa e- uenerint. Bubones enim in urbem frequentes uenerunt, fulmine domus ea in Albano, in quam Consules sacram rem ibi faciētes, diuertere solent, icta fuit, Cometa cum multos dies urbi imminens apparuisset, in faces abiit, in-
potissimum cendio multa urbis ædificia, ac Romuli inter hæc tabernaculum conflagra- uit, cum in id corui carnes ignitas ab ara quadam raptas cōiecissent. Secun- dum hæc Augustus in aliud quinquennium magister correctorq; morum constitutus (nam hoc quoque, ut & imperium, ad certum tempus accipie-
potissimum piebat) iussit, ut Senatores quoties in Curiam cōuenire, aut se accedere uel- lent, suffitum adolerent: eo & religionis studium inculcabatur, & signū con- ueniendi facilius dabatur. Cum Tribunatus plebis propter dissolutam eius uim à perpauca peteretur, legem tulit, ut ex equitibus, qui nō minus quam decies sestertiū possiderent, unusquisq; magistratus unum deligeret, atq; ex his populus eos qui deficerent designaret, si quidem ij equites deinceps patricij esse uellent: sin minus, licere ijs ad equestrem ordinem redire. Præ-
potissimum terea quoniam Asia prouincia adminiculo aliquo indigebat, terramotib.

potissimum concussa, ex suis pecunijs tributum eorum annuū in ærarium intulit, sorteque non suffragijs lectum ei præsidem ad biennium dedit. Cum aliquando in iudicio de adulterio Apuleius & Mæcenas malè audirēt, non quod ipsorum esset crimen, sed quia reo studiose patrocinebantur, uenit in Curiam Augustus, ac pro tribunali sedēs, nullo alio acto quàm quod accusatori edixit, ne suos cognatos amicosque traduceret, surrexit. Ob hæc & alia eius facta eum collata ad id pecunia statuis honorauerūt, permiseruntque id quod antea nequaquā licebat, ut natalicjs Augusti innupti innuptaque inter alios spectare, epulis que interesse possent. Agrippa mortuo, quem nō necessitudinis, sed uirtutis causa dilexerat, cum opus quodam haberet, qui se in rerum administratione adiuuaret, qui ipse tamen honoribus & potentia reliquis longè esset superior, quò omnia commodè & citra inuidiam insidias que aliorum administrari possent, inuitus etiam Tiberium ad hoc adsumpsit, cum nepotes sui puerilem adhuc ætatem agerent. Itaque Tiberio adempta quā habebat uxore (filiam Agrippæ ex alia quàm Iulia coniuge) quæ & infantem ex eo natum iam alebat, & uterum ferebat, Iuliam ei copulauit, ac contra Pannonios eum misit, qui cum metu Agrippæ quiescerent, eo defuncto ad bellum consurrexerant. Eos Tiberius, usus egregia Scordiscorum qui Pannoniorum fines attingebant, eodemque belli apparatu utebantur, opera, multis maleficijs agro mortalibusque impositis domuit, arma ademit, iuniorum plerosque in alias regiones abducēdos uendidit. Harum rerum gestarum causa Senatus Tiberio triumphum decreuit: quem ut duceret, Augustus non permisit, eius loco triumphalibus eum honoribus ornans. Idem hoc Druso etiam obtigit. Hic cum Sicambri, eorumque auxilia riji propter absentiam Augusti, ac quia uidebant Gallos iugū seruitutis grauatim ferre, bellum mouissent, Gallorū primoribus sub prætextu eius festi, quod hodie etiam Lugduni ad aram Augusti celebratur, euocatis, motum subditorum præoccupauit: inde Germanis intētus, quando Rhenum transirent, eos repulit, atque ipse deinde in Vsiptetarum regionem secundum insulam Batavorum, atque inde in Sicambrorum terram transgressus, magnam agri partem uastauit. Inde secundo Rheno in Oceanum deuectus, Frisios subegit, ac per paludem in Chaucorum fines profectus, in periculo fuit, nauibus propter defluxum maris in sicco destitutis: tamen Frisiorum opera, qui pedestri militia se ei iunxerant, superato discrimine inde digressus (iam enim hyems appetebat) Romam peruenit, ibique Prætor urbanus, quanquā Prætorios honores iam adeptus, est creatus, Q. Aelio Tuberone, Paulo Fabio Maximo, Consulibus. Initio ueris rursus ad bellum profectus, Rhenum transijt, Vsiptetas subiugauit, Lupiæque fluminis ripis pōte iunctis, in Sicambros irrupit, perque eos in Cherulcorum regionem usque ad Visurgim processit: id ut ei liceret, Sicambrorum in Chattos, qui soli finitimorum auxilia negauerāt, totius populi uiribus facta expeditio effecerat. quo tempore Drusus ijs imprudentibus regionem peragrauit, Visurgim etiam transiturus, nī eum inopia alimentorum, ac hyemis propinquitās, præterea examen apum in castris uisum deterruissent. Regressus in sociorum terram, in summū deuenit periculum, insidijs hostium frequenter læsus, & aliquando in loco angusto ac cōcauo circumclusus, haud procul abfuit quin cum toto exercitu periret, à qua eum pernīcie nihil aliud eripuit, quàm hostium temeritas, qui cum uno omnes Romanos impetu deleri posse crederent, nullo ordine seruato eos aggressi, uicti inde, ferociaque sua fracta discessere, Ex eo Barbari propius

Augusti in
suos familiares
amor, in alios
modestia.

Tiberius gener
Augusti fit, &
in locū Agrippæ
succedit.
Pannonij à Ti-
berio domiti.
Scordisci Ro-
manorū socij.

Drusi res egre-
giæ gestæ in
Germania.
Sicambri.
Ara Augusti
Lugduni.
Vsiptetæ.
Insula Batavo-
rum.
Frisij subacti.

An. V. C. 743.

Lupia fluminis,
Visurgis flu-
uius.

Honores Druso
dati.

Augustalia.
Dalmatæ &
Pannonij domi
ti à Tiberio.

Dalmatia Au-
gusto cōmissa.
Vologæsis
Thracis ac Bes-
sorum bellum,
et ut à L. Piso-
ne uicti.

Rhasciporis
mors.

Sialetæ.
L. Piso Thra-
ces domat.

Senatusconsul-
tū quot Sena-
tores facerent.

Salutis publi-
cæ, Concordiæ
et pacis statuæ.

Augustus stipē
colligit.

Octauie mors.

propius adire ueriti, eminus tantum hostem infestauere, ita ut Drusus uicissim ijs contemptis, castellum contra eos ad Lupiæ & Alifonis fluuiorū confluentes, aliudq; in Chattis ad ipsum Rhenum extruxerit. Ob hæc ei honores triumphales, ut ouans in urbem inueheretur, ac peracta Prætura cum Proconsulari imperio esset, decretum est: nomen autem Imperatorium, etsi sicut Tiberius etiam, à militibus imperator fuerat dictus, ac utraq; re gesta id abunde meruerat, nondū ab Augusto datum est. Hæc eo tempore à Druso gesta sunt: ludiq; quos Prætor iple tum faciendos habebat, maximo sumptu exhibuit, ac natalis Augusti in circo & varijs alijs urbis locis, uenationibus celebratus est: idq; etsi nō decretū, tamen quotannis ferè à Prætoribus factum: Augustalia etiam quæ hodie celebrantur, tunc primum ex senatusconsulto acta sunt. Tiberius autem Dalmatas rebellantes, ac Pannonios qui per eius, ac maioris partis copiarum absentiam res novas moliti fuerāt, utrisq; simul bello illato, ac modo hanc, modo illam transferendo in suam potestatem redegit: quas ob res gestas iidem ei qui Druso honores sunt tributi, ac exinde Dalmatia, ut quæ arma semper & per se, & ob propinquitatem Pannoniæ requireret, Augusti custodiæ cōmissa est. Sub idem tempus Vologæses Thrax, Bessus natione, sacerdosq; Bacchi, qui apud eos colit, multos uana religione obiecta sibi ad sociauit, eorumq; auxilio facta defectione, Rhasciporim Cotys filium uictum necauit, ac deinde Rhymetalcē superstitionis uanæ pretextu usus citra prælium exercitū nudatum in fugam coniecit, eumq; insecutus, in Cherrhonesum irrupit, ac multum ei damni iniunxit: Sialetæ quoq; Macedoniam infestauere. Contra hos populos bellū gerere iussus L. Piso, qui tum Pamphylia præerat. Cuius aduentu præcognito cum recessissent Belsi, ipse in eorum regionem exercitū adducto, primò prælium sinistrum fecit: deinde recuperata uictoria, Bessorum & circumiacentes eorum qui defectionis socij fuerant agros uastauit, omnes eos populos partim ultro sibi se dedentes, partim terrore ut id facerent compulso, nonnullos etiam pugna superatos subegit, ac nonnullos deinde rebellionē retentantes, denuò in seruitutem coniecit. Ob has ei res gestas supplicatio & honores triumphales decreti. Interea Augustus indicem omnium suorum bonorum perinde ac si esset priuatus homo conscripsit, Senatumq; legit: & cum uideret non semper frequentes conuenire Senatores, senatusconsulta etiam à paucioribus quam cccc. Senatoribus ut fieri possent statuit, cum antè ea hunc numerum, ut rata essent, requirerēt. Cumq; iterum pecuniam ei ad imagines faciendas Senatus populusq; conferrent, nullam quidem sibi salutis autem publicæ, Concordiæq; & Pacis posuit: Semper autem ferè, utcumq; se eius occasio obtulerat, id faciebant, ac tandem ipsa prima anni die eam non in commune iam contulerūt, sed ad ipsum Augustum accedentes, plus minúsue singuli ei porrexerunt: atq; ipse tantundem aut plus etiam addens ipsis reddidit, nō patricijs modò, sed reliquis etiam. Accipio etiam ex oraculo quodam, aut somnio, quotannis certa die argenti nō nihil ab accidentibus quasi emendicantem accepisse: id si quis credendum non putet, tamen ita traditum est. Eodem anno Iuliam Tiberio matrimonio coniunxit, & Octauiam sororem uita defunctam in sacrario Iulio publicè exposuit: cortinaq; ut antè, extensa pro corpore, funebrem orationem habuit, Drususq; pro rostris, uidelicet in publico luctu, Senatoriam uestem lugubri permutauit: tum funus eius generi extulerunt, Augustus autem nō omnia quæ in eius fuerant honorem decreta admisit. Tum quoq; primū post Merulam

Merulā flamen Dialis creatus est: Quæstoribus etiā quæ unoquoq; tem- Flamen Dialis.
 pore fierent Senatusconsulta adseruāda tradita, cum Tribuni plebis, ac Ae- Quæstorū offi-
 diles, quibus antè id negotium datum fuerat, per apparitores hoc suos egis- cium.
 sent, atq; inde error & confusio incidisset. Decretum quoq; est, ut Iani Ge-
 mini templum, quod ijs quæ dixi bellis exortis apertum fuerat, ijs iam com-
 positis clauderetur: uerū id ne fieret, Daci obstitēre, qui Istrū frigore con-
 cretum transgressi, ex Pannonia prædas abstulerant: Dalmatæ quoq; pro- Daci et Dalma-
 pter exactum tributum rebellionem fecere. Hos motus Tiberius ex Gallia, te arma capiē-
 in quam cum Augusto profectus fuerat, euocatus, pacauit. Germanos cū tes à Tiberio
 alios, tum Chattos (hi enim quoq; relicto eo agro, quem Romani ipsis assi- compescuntur.
 gnauerant, Sicambris se cōiunxerant) Drusus partim maleficijs infestauit, Chatti à Dru-
 partim subegit. His peractis Tiberius & Drusus cum Augusto, qui in Lug- so uicti.
 dunensi Gallia plerūq; uersabatur, haud procul à bello Germanico remo-
 tus, eiusq; euentui intentus, Romam redierunt, ac ea quæ uictoria impetra-
 ta fieri leges iubent, aut aliās conuenit, peregerunt. Hæc acta Iulio, ac Fabio
 Maximo Consulibus.

An. V. C. 744.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER QVINQVAGESIMVS QVINTVS,

Guilielmo Xylandro Augustano
interprete.

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI

De morte Drusi.

Vt Liviæ templum fuerit dedicatum.

Vt campus Agrippæ fuerit dedicatus.

Vt Diribitorium fuerit dedicatum.

De discessu Tiberij in Rhodum.

Vt Augusti ædes, fanumq; in ea Martis fuerint consecrata.

De morte Lucij & Caij Caesarum.

Quomodo Augustus Tiberium adoptauerit.

Quemadmodum Livia Augustum adhortata fuerit, ut elementius imperaret.

De legionibus, utq; constituti sint, qui pecuniam militarem administrarent.

Vt uigiles nocturni fuerint instituti.

De bello, quod contra Dalmatas & Pannonios Tiberius gessit.

Annorum historia XVII. hoc libro narratur, in quibus Consulatum habuerunt:

Claudius Nero Ti. F. Drusus.

T. Quintius T. F. Crispinus.

C. Marcus Censorinus.

C. Asinius C. F. Gallus.

Ti. Claudius, Tiberij F. II.

Cn. Calpurnius C. F. Piso II.

D. Lælius D. F. Balbus.

C. Antistius C. F. Veter,

Augustus X II.

L. Sylla.

C. Calpurnius Sabinus, II.

L. Paßenus Rufus.

An. V. C. 745.

746.

747.

748.

749.

750.

L. Cornelius,

751. L. Cornelius L. F. Lentulus.
M. Valerius M. F. Messalinus.
752. Augustus XIII.
M. Plautius M. F. Sylvanus.
753. Cossus Cornelius Cn. F. Lentulus.
L. Calpurnius Cn. F. Piso.
754. C. Cæsar Augustus XIII.
L. Aemilius L. F. Paulus.
755. P. Vinicius M. F.
P. Alfenus P. F. Varus.
756. L. Aelius L. F. Lamia.
M. Servilius M. F.
757. Sex. † Aemilius Q. F. * Catus. † alij Aelius.
C. Sentius C. F. Saturninus. * al. Catulus.
758. L. Valerius Potiti F. Messala Volesus.
Cn. Cornelius L. F. Cinna Magnus.
759. M. Aemilius L. F. Lepidus.
L. Arruntius L. F.
760. A. Licinius Nerua Silanus.
Q. Cæcilius Metellus Creticus.
761. M. Furius M. F. Camillus.
Sex. Nonius C. F. Quintilianus.

Prodigia.

Drusires ge-
stæ.

Albis.

Ostentum Dru-
so factum.

Mors Drusi.

Laudationes fu-
nebres Drusi
duæ.

N N O insequenti, Druso & T. Quintio Crispino Con-
sulis, signa Druso haud læta acciderunt. Inter multa alia
quæ tempestate & fulminib. perditæ fuere, templa quoq;
nonnulla, adeoq; Iouis etiam Capitolini, & huic adiu-
ctum sanū læsa sunt. Quibus neglectis, Drusus in Chat-
torum fines ingressus, obuia quæq; nō sine magno labo-
re subigendo, congressosq; prælijs haud incruenta victo-
ria superando, usq; in Sueuos peruenit: inde in Cheruscos conuerso itine-
re, Visurgin transgressus, omnia populando ad Albim usq; perrexerit, qui ex
Vandalicis montibus profluens, in Oceanum Septentrionalem magnus
admodum factus effluit. Hunc cum frustra conatus esset transire, trophæis
constitutis recessit: etenim mulier quædam humana amplior forma ei ob-
uiam facta: Druse, inquit, quò tandem nullum cupiditati tuæ modū statuēs
contendis? non tibi fatis concessum hæc omnia uidere, quin tu abi: iam e-
nim & operum tuorum & uitæ instat tibi terminus. Oblatam à deo aliquo
hanc uocē, mirū profectò est, neq; tamē mihi fides abroganda uidetur huic
rei, quam statim euentus comprobauit: nam & cōtinuò retrò ire Drusus ce-
pit, & in itinere prius quàm Rhenū attingeret, morbo decessit. Astipulan-
tur huic quod cōmemorauit prodigio, etiā alia: namq; & sub mortē eius lu-
pi circum castra ipsius uagati ululārāt, & iuuenes duo per medias munitio-
nes equis transuecti apparuerāt, eiulatusq; muliebris auditus fuerat, & stel-
læ in coelo discurrerant. Ad famam ægrotantis Drusi Augustus, qui nō ita
procul ab eo aberat, celeriter Tiberiū accersijt, isq; animam adhuc trahen-
tem fratrem suum reperit, Romamq; corpus defuncti attulit, portantibus
id principid usque ad hyberna cēturionibus ac Tribunis militum, inde sin-
gularū in itinere urbium primoribus. Cadauere in foro proposito, duplex
Drusi laudatio, una à Tiberio in ipso foro, altera in Flaminio circo ab Au-
gusto

gusto habita est, quæ cum exercitu urbe profectus, neque fas ei erat intra pomerium intrare, cum ea quæ ante id fieri instituta maiorum iubent, nondum perfecisset. Drusi funus ab ijs qui equestrem ordinem cum dignitate servabant, & à Patricijs in campum Martium est allatum, ibi cremati reliquiae in Augusti sunt sepulcrum conditæ, Germaniciq; cognomen ei & filijs datû, *Germanici cognomen.* honoresq; statuarum, fornicum, & honorarij ad ipsum Rhenum tumuli dati. Tiberius, quod uiuente adhuc Druso Dalmatas & Pannonios nonnihil motuum ostendentes oppræsserat, ouans in urbem equo inuectus est, epulumq; populo in Capitolio partim, partim alijs locis urbis exhibuit, simulq; Liuia & Iulia mulieribus epulum dederunt, eademq; Druso etiam parabantur, feriæq; iterum agenda in eius Triumpho gratiam erant, cum is interitu suo hæc omnia irrita fecit. Liuia autem solatijs causa statuis donata, & in matrum quæ ter perperissent numerum relata est: quibus enim uel uiris uel mulieribus fortuna tertiam prolem non concessit, eorum nonnullis tamen lex quædam à Senatu primum, nunc autem ab Imperatore etiam lata ius trium liberorum largitur, ut neq; multa ea quæ sterilibus est proposita teneantur, & paucis duntaxat exceptis, copiosæ proli constituta præmia omnia adipiscantur:

*

Livia statue, et honor carum que ter perperissent. Ius trium liberorum.

& non modò homines, sed Dii quoq; hæc inueniunt, ut quod ijs moriens aliquis legauit, accipiant. Augustus porrò edixit, ut certis diebus Senatus ageretur, de quibus cum antehac nihil esset definitum, ideoq; multi abessent, singulis mensibus dies certos habendi Senatus constituit, ad quas necessarii omnes hi, quos leges in Senatum uenire iubent, adessent: ac ne qua absentia posset obtendi excusatio, cavit, ne quod iudicium, aut alia ulla res Senatoribus competens eo tempore fieret: numerum etiam, qui ut ratum esset Senatus consultum requireretur, secundum singulas, ut paucis dicam, Senatusconsulti formas definiuit: multamq; eorum qui nullam ob iustam causam in Senatû non uenissent, adauxit: & quoniam multæ huiusmodi culpæ ob multitudinem reorum poenam effugiebant, iussit ut si plures hoc modo peccassent, quintus quisq; in quem fors incidisset, plecteretur: omnia nomina Senatorum in albo conscripta publicè edidit, qui mos etiam nû inde tractus permanet. Hoc modo ad compellendos in concilium Senatores usus est Augustus. Quod si quando casu fieret, ut non tot quot opus erat conuenirent, (nam præterquam quod Imperatore presente numerus Senatorum qui adessent, accuratè inibatur, idem hoc etiam fermè omnibus alijs etiam quibus Senatus habebatur diebus fiebat) consilium quidem ijs capiebant, & quod statuissent, id perscribatur: non tamen uim Senatusconsulti obtinebat, sed autoritas Senatus dicebatur, quæ uidelicet ostenderet quæ fuisset sententia eorum qui consilio interfuerat Senatorum. Idemq; hoc etiam tum obseruatum est, cum aut loco aut tempore alieno, aut nullo legitimo edicto uocati festinato conuissent, aut Tribuni aliqui plebis intercessissent, nã hinc quoq; cum Senatusconsultum fieri nequiret, tamen sententiam suam Senatus nolebat esse occultam, quæ deinde more Romano rata foret, ac nomen Senatusconsulti acciperet. Idq; ab antiquis multo tempore studiosissimè retentum, nostro tempore ferè exoleuit, sicut & id, quod de Prætoribus sanxit Augustus: his, cum indignè ferrent se, cum honore tamen Tribunos plebis anteirent, in Senatu sententiã dicendi ius nō habere, Augustus id iuris cōcessit, quod tamē tēpus eis postmodò abstulit. Hæc omnia Augustus

Senatus habendi lex ab Augusto facta.

Quid differant Senatusconsultum, et Auctoritas Senatus.

Prætoribus datû, ut sententiã in Senatu dicerent.

F ante-

Augusti Cæsaris modestia et facilitas.

Quæstorum imperium.

Ambitui obuii ut Augustus.

Seruum non licet contra dominum torqueri.

Augusti et Tiberij expeditiones.

Cantabrorum legati male tractati.

Tiberio alter Consulatus designatus. Consulum desinatorum potestas.

antequam sanciret, in tabula perscripta in Curia proposuit, & Senatoribus binis ingredientibus liberum fecit ut legeret, ac si quid displiceret, aut melius eo aliquid inuenirent, id ut exponerent. Omnino autem adeo popularis uideri uolebat, ut cum commilitonum suorum cuidam patrociniū ipsius petenti, quia ipse occupationibus distineretur, amicum quendam patronū dedisset: isq; iratus, se ipsi auxilio indigenti, nō alium quendam suo loco misisse diceret, sed sese ubique pro eo pericula obuiisse, motus eo dicto ipse in forum uenerit, ac causam hominis egerit. Amico cuidam in iudiciū pertracto adfuit, cōmunicata prius cum Senatu re, eumq; reis exemit: actorem autem non modò ira nulla est profecutus, quamvis multa usum in dicendo libertate, sed etiam morum causa reum factum absoluit: id dicens, libertatem eius propter multorum maliciam ex usu ipsis esse, alioquin quos insidias sibi struxisse indicio cognouerat, supplicijs afficere solitus. Quæstores etiam in ora maritima prope urbem, & alijs Italiæ locis ut præessent constituit, idq; pluribus annis fecit. In urbem tamē intrare tunc propter mortem Drusi noluit: sed anno proximo, C. Asinio Gallo, & C. Marcio Censorino Consulibus, Romam iniiuit, laureamq; in Iouis Feretrii templum præter consuetudinem Romanam intulit, neque ullum diem tamen festum egit, plus sibi morte Drusi damni, quàm uictorijs commodi accidisse existimans. Consules uerò ea quæ pro uictoria fieri solebant, fecerunt, ac inter alia captiuos quosdam dimicare iusserunt. Augustus deinde cum Consules & reliqui magistratus culparentur, quod largitionibus eas sibi dignitates parassent, neque inquisitionē instituit, & totam rem dissimulauit: quia neq; punire quēquam, neq; criminis manifesto ulli ueniam dare statuerat: sed pecuniam pignoris loco ab ijs qui petitori essent magistratū aliquem accepit, quàm qui largitiones fecisset, amitteret, idq; eius factum ab omnibus laudatum fuit. Quod uerò cum non liceret seruum contra dominum adhibitis tormentis quæstioni subijci, huiusmodi seruos si usus postularet, uel Reipublicæ uel sibi uendi iussit, ut alienæ iam possessionis, nec iam domini prioris qui reus esset, existens, examinari posset, id à nonnullis culpatum, legem dissolui ea domini mutatione quærentibus, alijs necessario id fieri dicentibus, cum multi hoc freti cōtra ipsum ac magistratus conspirarēt. Post hæc Augustus cum principatum deposuisset, (hoc enim præ se ferebat) exacto decennio altero, inuitus iterum suscepit, & in Germanos bellum molitus, ipse domi substitit. Tiberius autem Rhenum transijt. Eorum uim metuentes barbari omnes, exceptis Cantabris, legatos miserunt pacem petentes, sed neque tumcam impetrauerunt, cum Augustus nisi Cantabris ad causam adiunctis negaret se eam daturum, neq; deinde, cum Cantabri quoq; legatos misissent: quos Augustus cum per urbes quasdam disposuisset, (erant autem multi ac præclari inter suos) tædium rei non ferentes, magis sibi ipsis intulere. Ita quoq; pax infecta mansit: sed barbari cum aliquandiu se cōtinuissent, postmodò affatim à Romanis uindictam sui doloris repetierunt. Augustus præterea militibus, non quidem uictoriæ nomine (quanquam & ipse Imperatoris nomen acceperat, & Tiberio dederat) sed quod Caium tunc primum militaribus exercitijs deditum secum habebant, pecuniam largitus est. Cæterum Tiberium Drusi loco ad imperium prouehens, imperatorioq; ob id nomine decoratū, Consulem iterum fecit, iussitq; eum more antiquitus recepto antequam magistratum iniret, literas publicè proponere, triumpho etiam ipsum ornauit. Nam ipse quidem Augustus triumphum ducere uolebat,

bat, sed id potius accipiebat, ut natalicijs suis perēnes lūdi essent equestres. Idem pomœrii quoq; terminos protulit, mensemq; Sextilem, Augustum nominauit: quod nomen cum alijs Septembri, quo mense natus esset Augustus, indere uellent, ipse Sextilem prætulit, quod eo mense primum Consul factus, ac eo multis magnis prælijs uictoria potitus esset. Vt læta hæc Augusto fuere, ita Mæcenatis obitu grauiter affectus est, cuius egregia cum in alijs rebus opera usus fuit, ita ut equestris etiam duntaxat ordinis homini urbis custodiam diu commiserit: tum uerò sicubi ira impotētiùs efferretur, utilem eum sibi habuit, à quo ab ira ad mansuetiorem animum reduceretur. Vnum eius rei documentū proferam. Præfente aliquando Mæcenate Augustus pro tribunali sedēs, cum multos esset morte damnaturus, præuidens hoc fore Mæcenas, cum per circumstantium coronam ad ipsum irumpere ac proximè assistere nequiret, hæc uerba in tabella scripsit: Surge uerò tandem carnisex: eamq; tabellam quasi aliud quid indicantē in sinum Augusti proiecit: qua lecta, is statim surrexit, nemine morte mulctato. neque uerò huiusmodi res stomachū Augusto mouebāt, sed gaudebat quantum ipsum sua natura et necessitas rerum ad iram etiam præter decorū pro-
 uexisset, tantum amicorum libertate corrigi. Virtutis uerò Mæcenatis maximum id indicium fuit, quod cum Augusti cupiditatibus resisteret, tamen ab eo inter familiares habitus, reliquis etiam se omnib. probauit: & quod, cum plurimum apud hunc posset, adeò ut ab eo multis honores magistratusq; impetrauerit, tamen animo nihil elatus, in equestri statu uitam suam exegit. Hæc in causa fuere, cur uehementem luctum Mæcenatis mors Augusto afferret, quo ea etiam accessit, quod Mæcenas quamuis propter uxorem suam ei esset infensus, tamen hæredem eum nuncupauit: ac præter minima quædam, in eius potestate reliquit, si uellet amicis suis quædam dare. Idem primus Romæ natatorium aquis calidis refertum instituit, primusq; ad celeritatem scribendi notas quasdam literarū excogitauit, quam rem Aquilæ liberti ministerio multos docuit. Tiberius Calendis Ianuarij, quibus Consulatum iniuit cum Cn. Pisone, in Octauij Curiam (hæc enim erat extra pomœrium) conuocato Senatu, fanum Concordiæ sibi parari iussit, ut suo id & Drusi nomine inscriberet, ac deinde triumphauit: triumpho perfecto templum Liuiæ dedicauit cum matre, ac ipse Senatum in Capitolio, Liuiæ autem seorsim matronas epulo excepit. Paulo post Tiberius coortis in Germania motibus ad bellum profectus est, ac pro eo ludos uotos pro Augusti reditu Caius ac Piso fecerunt. Campum autem Agrippæ, porticu excepta, ac Diribitoriū, ipse Augustus dedicauit. Diribitorium domum omnium earum quæ unquam uno culmine fuissent maximā (nunc omni eius tecto diruto, quia rursus cōmitti inter se nō potuit, aperto fastigio cōspicitur) Agrippa imperfectū reliquerat, tunc uerò ad finē perductū erat opus. Porticus in campo, quā eius soror Pola, quæ etiā cursus ordinauit, parabat, absoluta nondum erat. Funebre quoq; gladiatorij munus, primò singulis cōtra singulos pugnātib. post æquali numero cōmissis, editū est, idq; in Septis, cum in honorē Agrippæ, tum quod multa circa forū ædificia incendiū absumpserat: spectātibus omnibus, ipsiq; adeò filijs Augusti (is enim eam nō sumpserat) in pulla ueste. Incendij causa in alieno ære cōstrictos collata est, quasi ij cum se magnis damnis affectos existimarēt, cōsultò id parauissent, spe debitorū leuandorū. Verum hi nihil cōsecuti sunt, procuratores aut uicorum plebeij sunt cōstituti, quibus ueste quā magistratus gerunt, ac li-

Pomœriū prolatum.

Augustus mens.

Mæcenatis obitus, & laus.

Augustus reprehensiones ab amicis exquisitissime ferebat.

Natatorium

Notæ literarū compendiosæ.

Aquila.

An. V. C. 747.

Octauij Curia.

Tib. Triumphus.

Liuiæ templū.

Campus Agrippæ.

Diribitorium.

Pola soror Agrippæ.

Incendium.

Procuratores uicorum.

F a ribus

ribus binis in ijs locis quibus praeessent uti certis diebus concessum, ac seruitia quae antè cum aedilibus in usum incendiorum restringendorum fuerat, addita, urbsq; tota in regiones diuisa fuit tunc quatuordecim, quibus sorte diuisis hi uicorum curatores, Tribuni plebis, & Praetores praeessent, idq; hodie etiam fit. Eo anno in Germania nihil memorabile actum. Annus deinde proximus C. Antistiū ueterem, D. Laelium Balbum Consules habuit. At Caius & Lucius Caesares, utputa in principatu educati, patris sui Augusti mores nequaquam imitabantur, non modò delicatius uiuentes, sed insuper etiam ferocientes: quippe Lucius iniussu aliquādo in theatrum ingressus, cum omnium applausu, partim ex animo, partim ab adulatione profecto exciperetur, aucta petulantiā, ausus est petere ut Caio fratri, nondum ex ephebis egresso, Consulatus daretur. Hæc ubi animaduertit Augustus, indignatus optauit, ne quando ea quae ipsi quōdam impenderat, temporum iniquitas eueniret, ut Consulatus ei mandandus esset, qui nondum uicesimum annū attigisset: cum nihilominus filij hoc ab ipso contenderent, tunc demum inquit hunc magistratū alicui esse suscipiendū, cum & ipse à peccando sibi cauere, & populi cupiditatibus resistere posset. Deinde sacerdotium Caio, utq; in Senatum ire, ac inter Senatores spectaculis epulisq; interesse licere, dedit: ut uerò aliqua ratione modestiores eos efficeret, Tiberio Tribuniciam potestatem in quinquennium cōcessit, Armeniamq; quae defecerat mandauit. Hoc frustra ab Augusto factum, & hos, & Tiberium offendit: hos quod se spretos iudicabant: Tiberium, quod iram eorum uerebatur: itaq; se in Rhodum hic contulit, quasi disciplinae capiendae causa, ne comitatu quidem omni suo secum accepto, ut & à conspectu se eorum, & actionibus subduceret: nec desunt, qui hoc eum propter Iuliam coniugem fecisse putent, quam ferre diutius nequiuert, certè eam Romae reliquit. Cæterum Augustus multitudinem eorum qui frumentum ex publico accipiebant, ad hominum CC millia redegit: in singulos eum dedisse ducentos quadraginta denarios nonnulli autores sunt: spectacula cum exhiberet, aquam in Circum Flaminiū induxit, in ea triginta sex crocodili sunt concisi: Praetorianorum quoq; militum duos praefectos tum primū instituit. Iuliam filiam suam adeo lasciuiæ progressam, ut in ipso etiam foro & rostris nocturnas comestationes ac compotationes ageret, serò tandem cum depræhensisset, (nam etsi antè coniectabatur, eam non rectè uiuere, tamen non adhuc buerat fidem: nimirum cum principes omnia facilius quàm sua cognoscant, ac neq; clam suos quicquam agant, neq; eorum res curiose scrutentur) adeo immodica ira correptus est, ut eam domi suae non continuerit, sed cum Senatu etiam cōmunicauerit. Itaq; Iulia in Pandatariam (quae est sita ad Campaniam insula) relegata est, ultrò cum ea Scribonia matre abeunte: qui uerò cum ea rem habuissent, Iulius Antonius, quasi spe Imperij occupandi id fecisset, cum alijs nonnullis morte mulctatus est, reliqui in insulas exulatum missi. Multis autem alijs etiam mulieribus ob similem culpam delatis, non omniū causas iudicandas suscepit, sed tempus certum nominauit, ante quod si quae acta essent, de ijs inquisitio nulla fieret: ita alijs parcendum duxit, qui nihil mediocre in filiam statuisset, atq; adeo cum Phœbe liberta Iulie, eiusq; uitiorum adiutrix, morte sibi illata supplicium praeuenisset, huius se, quàm Iuliae patrem esse malle dixit. Caio autem ad bellum Armeniacum missi, Tiberius in Chiū profectus, ei se submisit: neque Caio solum, sed omnibus qui cum eo erant, Phraates rex Parthorum cum de pace ad Augustū literas dedisset,

XIII. regio-
nes urbis.

An. V. C. 748.

C. & L. Caesarum mali moris.

Tribunicia potestas Tiberio concessa.
Tiberius Rhodum secedit.

Frumentum ex publico accipientium numerus imminutus.

Crocodili spectaculis concisi.

Iulia lasciuia, & ut eam Augustus puniret.

Principes suam plerumq; ignorant.

Iulia et Scriboniae exilium.

Iulij Antonij interitus.

Phœbe liberta Iuliae.

Caius ad bellum Armenicum missus.

disset, isq; rescribens, Phraaten tantum nominasset, omisso titulo Regis regum, iussissetq; Armenia eum cedere, adeo nihil territus est Phraates, ut rescribens superbe, sibi ipsi Regis regum titulo dato, Augustum tantum Caesaris uocabulo affecerit. post uero cum Caium in Syriam aduenisse audisset, acres domi odio sui conturbatas suspicaretur, ea conditione ut Armeniam missam faceret, in gratiam redijt. Statim post hanc rem, Caio & Lucio mortuis, Tiberius Romam e Rhodo redijt. Erat eius diuinationis, quæ ex astris ducitur, cum ipse peritissimus, tum Astrologia omni præstantissimum secum habebat uirum, Thrasyllum nomine, unde & suum, & ipsorum fatum omne compertum habebat. Ferunt eum aliquando cum esset in Rhodo, Thrasylli de muro præcipitandi consilia animo agitalle, quod is solus omnium suarum cogitationum conscius esset: inde cum tristem uideret, percontatum quid ita uultum contraxisset, eumq; respondisse, periculum se aliquod suum uereri, admirationeq; motum Tiberium propositum abiicisse. Is quidem Thrasyllus adeo omnia certo habebat cognita, ut cum procul aduertare nauim uidisset, quæ nunciū reditus Romam, à matre & ab Augusto uehebat, prædixerit quæ is esset annunciaturus.

Phraatis factus, utq; Armenia Romanis cesserit.

C. & Lucij mors. Tiberij reditus Romam. Tiberius Astrologia callentissimus. Thrasyllus Astrologus.

Corpora porro Caij & Lucij à tribunis militum, ac singularum ciuitatum proceribus Romam apportata sunt, parmæq; & hastæ, quas aureas ab equitibus cum uirilem togam sumerent acceperant, in Curia suspensæ. Augustus eo tempore dominus salutatus, non modò prohibuit, ne quis ipsum hoc nomine compellaret, sed summopere etiam id cauit. Tertio quoq; iam decennio completo, in quartum decennium, coactus scilicet, Imperium suscepit, quod mansuetior iam ac seignior ad Senatores exasperandos contra se factus, nolebat quenquam eorum amplius offendere. Cum fortè Palatium incendio perijisset, multiq; multa ei largirentur, nihil præter aureum à singulis conuentibus, à privato homine denarium accepit. Aureum uero uoco id nomisma, quod uiginti quinque denarios continet: sic enim nostrates aureum accipiunt, estq; ita inuenire apud Græcos quosdam autores, quos propter linguæ Atticæ studium legimus. Cæterum resectam domum suam Augustus, totam publicam esse iussit, siue quòd ad eam ædificandam populus pecuniam contulisset, siue quòd Pontifex Maximus cum esset, simul in proprijs ac in publicis ædibus habitaret. Cum magnis ab eo precibus populus contenderet, ut filiam reduceret, citius respondit aquæ ignem mixtum, quàm illam in patriam restitutum iri: ac quantumuis populus multos in Tiberim ignes cõieciisset, nihil tamen tum impetrauit: postea tamen uirum eò perpulit, ut in cõtinentem saltem eam transferret. Tiberium adoptauit, ac Tribunicia potestate ad annos decem data, in Germaniam ablegauit: ueritus tamen ne is aliquando animo elatus nouas ad res cõsurgeret, Germanicum Drusi fratris filium ei adoptandum dedit, quanquam ipsi Tiberionatus fuerat filius. Inde animo fiducia concepta, his quasi successoribus ac adiutoribus, iterum Senatus delectum habere instituit: decemq; quibus plurimum tribuebat Senatoribus, ei rei destinatis, sorte ex ijs tres delegit, qui Senatum examinarent: neq; tamen multi tum inuenti sunt, qui (quod antè factum ab alijs fuerat) licentia sibi eius permissa ultrò Senatoria dignitate cederent: pauci etiam inuiti ea moti sunt. His per alios transactis, ipse recensionem eorum qui in Italia habitarent, ac ad ducenta sestertia possiderent, iniit, pauperioribus ac ijs qui extra Italiam uiuerent omisis, ne quid turbari

Domini nomen Augusto iniitum.

Palatij incendium. Aureus quantiprecij.

Magnificentiæ Augusti.

Seueritas in filiam. Ignis Græcus.

Tiberium Augustus adoptat, ac Tribunicia potestate munit. Germanicus Caesar à Tiberio adoptatur. Senatus delectus. Censuræ actus ab Augusto.

*Manificencia
Augusti.*

*Lex de manu-
missione.*

*Insidie in Au-
gustum.*

Cn. Cornelius.

*Liuiæ cum Au-
gusto collo-
quium, quo eū
ad clementiam
et fugiēdas in-
sidias horta-
tur.*

*Cur tam multi
principibus in-
sidentur.*

*Omnem prin-
cipatum, mul-
tis periculis et
timoribus esse
obnoxium.*

*Domestici prin-
cipibus timen-*

darent. Id ne Censor facere uideretur, cuius rei causa supra est à me indica-
ta, ad hunc censum peragendum, lustraleq; sacrum faciendum Proconsula-
re imperiū accepit. Cum multi patricij ac equestres iuuenes citra ullum cri-
men ad paupertatem redigerentur, plerisq; censum constitutum eorum or-
dini compleuit: octoginta autem quibusdam eum usq; ad duodecies sester-
tiū adauxit. Quia multi multos manumittebant, ætatem quam & manu-
mittens, & manumittendus habere deberent, iuraq; quibus erga liberos
cum alijs, tum ipsi patroni uterentur, constituit. Interim insidijs impetitus,
quarū præcipuus autor erat inter alios Cn. Cornelius Cinna Magnus, filia
Pompeij Magni natus, aliquandiu consilij inops fuit, cum neq; necare eos
uellet, quia nihilo tutior editis cædibus fiebat, neq; dimittere impunes, ne
alios quoque contra se incitaret. Dubium quid statueret, ac neque dies, ne-
que noctes sine cura, ac cum quiete agentem, Liuiæ aliquando percontata
est, quid nam rei eum à somno detineret: Quis uerò, inquit Augustus,
uel minimum temporis à curis uacet, qui tot inimicos habeat., alijsq; super
alias insidijs petatur? an uerò nō cernis quā multi & mihi & imperio no-
stro periculum struant? quos ne supplicia quidem coercēt, quin contra cæ-
teri punitorum exemplo, quasi uerò hi aliquid egregij egissent, perire stu-
deant. Quo sermone audito Liuiæ: Perniciem, ait, tibi creari, neque mirum
est, neque ab humana sorte alienum, multa, ut in tanto imperio, agenti, mul-
tosq; offendēti. Nimirum fieri non potest ut princeps omnibus placeat, ac
ne uel iustissimè regens, permultorū in odia incurrat. Maior enim pars ho-
minum iniusta iustis potiora ducunt, quorum expleri cupiditates nequeūt.
Iam uirtuosorum quoq; alijs magnas ac multas res expetunt, quas consequi
non possunt, alijs alijs posthabitos se indignantur, itaq; utriq; culpant prin-
cipem: quapropter certum ab his malum impēdet, ijsq; deinde qui insidias
struunt, non quidē tibi, sed principatui. Etenim priuato nemo tibi mali quic-
quam, nisi à te accepta iniuria, fecisse uoluit: principatum, eiusq; bona po-
tens quisque etiam infirmioribus promptius appetit. Id etsi est iniustorum
hominum, ac minimè prudentium, tamen inter alia uitia ijs inest, ac neque
monitis, neque ui eximi potest, quod nulla lex, nullus metus eis que natura
insunt plus ualeat. Hæc tu tecum reputans, aliorum peccatis minus succēse,
tui autem ac regni custodiam exquisitam institue, ut id non pœnis irrogan-
dis, sed summopere custodiēdo tutum seruemus. Ad hæc Augustus: Sanè,
inquit, cognitum habeo mulier, cum alia magna ab inuidia & insidijs tuta
non esse, tum uerò in primis summum imperium: deū certè immortalium
princeps esset similis, nisi maioribus quā priuati curis, occupationibus, ac
solicitudinibus teneretur. Me uerò hoc ipsum potissimum angit, quod hæc
ita fieri necessum est, neq; ullum contra ea remediū excogitari potest. Cum
sint omnino, respōdit Liuiæ, qui iniquè agere uelint, ab ijs ergo caueamus.
Sunt nobis multi milites, quorum alijs hostibus opponantur, alijs te stipent,
ac nos custodiant, ac domi forisq; securitatem nobis præstent. Tum Augu-
stus: Multos sapenūm à suis interfectos esse, uerbis opus non habet.
Nam inter cætera hoc difficilimum est in imperio, quod non reliquorū mo-
re tantum ab hostibus nobis, sed ab amicis quoq; timemus, quodq; multo
plures ab his, quā ab alienis perniciem inuenerunt. Dies enim noctesq;
adsunt, nudis etiam ac dormientibus, & cibum potumq; ministrant: contra
hostes quidem amicos opponere licet, contra hos nullum est auxilium. Ita
semper nobis & solitudo est grauis, & hominum frequentia: uacare custo-
dia

dīa periculosum, periculosissimum esse inter stipitatores: hostes molesti, molestiores amici, (hoc enim eos etiam minime dignos nomine appellare oportet) quos ut etiam bonos quis nanciscatur, nunquam tamen tantum eis fidei tribuere potest, ut cum ijs puro, curisq; & suspicionibus uacuo corde conuersetur. Porro autem id grauissimum est, necessitatū imponendi insidia toribus supplicij incumbere, quod ægerrime bonus quisque facit. Recte tu quidem hæc, inquit Liuiā. Ego autem habeo quod tibi dem consiliū, (modo ne id repudies, aut indignè feras me mulier cum sim, tibi consulere aulam) quod nemo etiam summus amicus tibi dare possit: non quia scientia, sed quia deest audacia. Iussa deinde quid id esset proferre: Dicam, inquit, liberè, tecum uidelicet bonorum ac malorū particeps, te incolumi ipsa quoque hodie regnans, eademq; unā si quid (quod abominor) durius accidat, peritura. Homines quosdam ipsa ad peccandum impellit natura, eiusq; cupiditas coerceri difficulter potest. Iam, ut plerorūq; de malicia nihil dicā, multos omnino opinio boni ad delinquendū mouet: multos generis splendor, diuitiarum fastus, honoris magnitudo, ac fortitudinis comes audacia, & potentiae moles, ut à recto cursu exorbitent, facit. At neque nobilitatem in obscuritatem, neque fortitudinem in ignauiam, neq; prudentiam in stupiditatem mutare licet, neque fortunas hominum accidere, aut spiritus deſicere infontiū decet: quod ut iniustum est, ita sumpta de noxijs hominibus uindicta, offensas ac infamiam parit. Agedum alia uia insistamus, ac uenia eos prosequamur. Ego enim ita iudico, plus clementiam quam saui-
ciam proficere: nam misericordes non ijs tantum quibus delicti gratia facta est charos habent, ac gratiam referre student: sed reliqui etiam omnes reuerentur ac colunt, ita ut nemo eos deinde lādere ausit. At qui ira inexorabili utitur, non modò eos odio habent ijs qui sibi metuunt, sed cæteri quoque insensu insidijs structis suam perniciem euitare statuūt. Viden' ut medicis rarissime sectiones & ignes adhibeāt, ne ipsa uidelicet uitia corporis magis exasperent, pleraq; autem lenibus corporis exercitijs, & mitibus medicamentis molliunt ac sanant: Neq; enim putandum est, quòd hæc corporū, illa animorum sunt uitia, ideò esse inter se dissimilia. Etenim etsi animi hominum incorporei sunt, tamen multa habent cum corporum natura cōuenientia: contrahuntur metu, turgent ira, dolore minuuntur, audacia inflantur, ut non multum à corporum natura differant, atq; eandem ferè sanationem requirant. Nam sermo lenis ad aliquem habitus, omnem fremitum laxat, contra asper remissum etiam ad iram concitat: uenia data ferocem etiam quenque placat, supplicium uel mitissimos animos exasperat: uiolentæ enim actiones, ut sint omninò iustissimæ, irritant, mansuetæ placāt, ideoq; facilius persuadendo quispiam quàm cogendo eò adducitur, ut uel grauissima subeat. Quod adeò est natura comparatum, ut brutorum quoq; animantium multa robustissima alioquin & ferissima, blandiēdo cicurētur, inescandoq; perdomentur, alia timidissima atq; imbellissima malè habita ac territa ad iram concitentur. Neq; ego omnibus ex æquo noxijs parcendum esse dico, sed audaces, inquietos, maliciosos ac sinistri consilij homines, immedicabilesq; & continuæ maliciæ adſuetos, excindere te iubeo, exemplo earum corporis partium, quæ medicinam non patiuntur: reliquos, qui propter ætatē, imperitiā, imprudentiā, aut alio casu quodam uel uolentes uel inuiti peccant, uerbis castigare, minis corrigere, alia uel tolerabili ratione tractare: utq; in alijs rebus modò grauiiores, modò mediocres pœnæ irrogantur, sic

Liuiā consiliū.

Occasiones delinquendi.

Clementiam commendat.

Simile.

Animi et corporis morborum similitudo.

Bellis cicurantur obsequio.

Modum indulgentiæ prescribit.

*Delatorū frau-
des.*

*Opinio etiam
iniusticiæ cauē-
da principi.*

*Quomodo tra-
standi subditi.*

*Neminem ca-
pite plectendū
consulit.*

in hac quoque re citra periculum exilijs alios, alios ignominia, uel pecunia mulctare, aut in diuersa loca urbes uel relegare licet. Inuenti nimirum sunt, qui cum spes ac cupiditates eorum irritæ factæ fuissent, ad sanitatem redierint: alios in confessu locus inhonestus, aut factiones probrosæ, doloresq; & terrores ante oblatis emendauerunt, pro quibus homo nobilis ac fortis mortem sibi optauerit. Quo intelligitur, poenas non faciliores, sed grauiiores etiā futuras, cum nos inculpati interim tutò uiuere possimus, qui nunc multos inuidia, auaricia, metu uel fortitudinis aut nobilitatis necare existimamur. Haud enim facile creditur, eum qui in tanta potentia ac licentia uiuit, ab inermi homine priuatoq; insidijs peti posse: ideò alij hos de nobis ru mores diuulgant, alij falsis delationibus nos fidem adhibere dictitant, cum exploratores auscultatoresq; emissarij nostri odio iræ ue, aut ab inimicis eorum quos accusant accepta pecunia, negatæ ue ab his indignatione adducti multis in fontibus perniciem struant, non modò quòd egerint, agendum uel sibi proposuerint quicquam, sed quòd etiam certi quippiam dixerint, audito uel tacuerint, risuq; aut lacrymis dictum exceperint. Possum infinita id genus referre, quæ si maximè uera sint, tamen ea te apud liberos homines perscrutari, eaq; tibi annunciari indecorum est, cum si te fallant, damnum nihil adferant, relata uel inuito (quod cum alijs, tum uerò principe indignum est) stomachum moueant: at multi complures indicta causa, iudicio uel subdole parato iniuste exitium reperisse autumant: neq; testimonia, cruciatus, aut alia contra illos usurpata pro ueris habent. Hæc etsi non nunquam iniuste, tamē de omnibus ita capitali supplicio affectis uulgò memorantur: tuum autem, Auguste, est non modò ab iniusticia, sed ab opinione quoque eius abesse: quorum alterum in priuato, alterum in principe requiritur. Hominibus enim, non belluis imperas, eaq; est unica beneuolentiæ ipsorum ueræ consequendæ ratio, si hoc ipsis persuasum efficias, neq; à uolente, neq; ab inuito te quenquam eorum lædi. Cogi quidem ad metuendū aliquem homo potest, ad amandum autem persuasionem opus est: ea beneficijs in eum collocatis, quæq; alijs uideat tribui, paratur. At qui iniuste alium morte affectum suspicatur, eandem sibi fortunam metuens, cædis autorem ut odio habeat impellitur: porrò autem inuisum esse subditis, neq; honestū est, & minimè expedit. Hæc est quippe hominum sententia, priuato omnes iniurias esse persequendas, ne uel contemptui inde habeatur, uel opprimatur: principem uerò debere ea quæ in publicam rem peccantur, ulcisci, priuatim in se admissa tolerare, cum qui ita deliquerint, neq; ex contemptu, neque ex incursum possint ipsum tanta septum custodia damno afficere. Quæ ego audiens, ac in ea intuens, parum absūm quin tibi suadeam, ut neminem omninò ob huiusmodi causam uita spolies. Nam in hoc principatus instituti sunt, ut salutem subditorum consulatur, ne inuicem, aut ab exteris ij iniurias accipiant, nō profectò ut si quid principem offenderint, ab eo interimi possint: ac legibus quidē, beneficijs, & admonitionibus eos princeps institueri debet, ut in officio maneat, uitiosis mederi quodam modo, ac sanare ne prorsus pereant. Est uerò magni animi, eximiaq; naturæ, uulgi peccata ferre: quæ si quis omnia puniendæ cogitet, imprudens plerosq; hominum occidet. Proinde id tibi consulo, ne quem posthac facinoris alicuius causa capite plectas, sed alio quodam modo castiges, ne quid in posterum facinoris edere possit. Quid enim malū tibi inferat in insulam quandam deportatus, aut in uilla, uel oppido non modò absq; pecuniæ, & seruiciorum copia, sed etiam

etiam in custodia positus, sicubi res id requirat: Nam agentibus in uicinia hostibus, mari uel ab alienato, aut si in ipsa Italia urbes muris & armis munitæ essent, quò perferre fontes possent, ipsi uel occupatis terrorē nobis incutere, alia ratio ineunda fuisset: nunc cum omnia armis & munitionibus bellicis uacent, ac longissimè absint hostes, tot maribus, terris, montibus ac fluminibus inuicis interiectis, quis certum aliquem hominem metuat nudum, priuatum, hic in medio tui imperij, ac intra tua arma inclusum? Ipsa sanè neque cogitaturum tale quid ullum, neque si omnino uelit, agere posse censeo. Ergò ab his, qui nunc sunt rei insidiarum apud te facti, periculum facere incipiamus, fortassis & hi mutabunt sententiam, & alios meliores facient: uides Corneliū & nobilem, & fama clarū esse, humaniter etiam peccatū eius expendi par fortassis sit. Non omnia gladius conficit (magnum enim bonū is fuisset, si emendare homines, ac persuadere ualeret, & ad suscipiendū sincerū amorē adigere) sed ut corpus abolere alicuius potest, ita cæterorū animos à cædis autore auertit, qui nō propter supplicium sumptū uindicæ amare, sed ob metū mali odisse solēt. Contrā quib. delicti uenia est donata, poenitudine ducti benefactorē laedere in posterum uerent, sed spe consequendi maiora præmia eum suis officijs colunt: uidelicet qui iniuria affectus, salutē eam inferenti concesserit, eum omnes putant beneficia summo opere cōpensaturum. Morem itaque, mi uir, gere mihi, propositumque muta, consecuturus hoc quoque, ut cætera à te grauius facta, necessitatē tibi extorsisse iudicetur, quia tantam urbem ex populari forma Reipublica in unius hominis potestatem redigere sine sanguine impossibile est: quòd si in cepta ratione perseueraueris, uidebere hæc quoque duriora sponte fecisse. His Liuiæ uerbis adductus Augustus, omnes reos uerbis castigatos indemnes dimisit, Cornelio etiam Cōsulatu donato: eoque facto ita sibi omnium animos deuinxit, ut non modò insidiæ contra ipsum nullæ deinde componerentur, sed opinio quoque omnis earum intercideret. Liuiā autem, potissima tum Cornelio salutis causa, posterioribus temporibus mortis Augusti culpam sustinuit. Ceterum ea tempestate, Cn. Cornelio Cinna Magno, ac Valerio Messala Cōsulibus, horrēdi terræ tremores acciderūt, Tiberis quoque deiecto ponte, urbem septem dies nauigabilem effecit, sol aliqua parte lumen suum amisit, fames coorta. Eodem anno Agrippæ nihilo eorum quæ fratribus obtigissent porrito uirilis toga est data: ludī Circenses seorsim à Patricijs ac Equestrib. spectati sunt, quod adhuc moris est: cumque nobiles ægrè suas filias in collegiū Vestalium darent, lex lata est, ut eo sacerdotio uti etiam libertinis uirginib. liceret: eaque cum plures de eo disceptarent, in Senatu sorte lectæ, præsentibus earum patribus, nulla tamen tunc in id sacerdotium cooptata. Cum milites præmiorum exiguitatem ob impendentia bella ægrè ferrent, ac nemo extra tempus militiæ constitutum arma sumere uellet, decretum est, ut cohortib. Prætorijs, postquam annos sedecim meruissent, uiritim uicena milia nummū, reliquis exactis uiginti annis militiæ, duodena darentur. Alebantur eo tempore legiones urbanæ x x i i i. aut, quem alij numerum ponunt, x x v, nostro tempore solæ x i x. restant, nempe secunda legio Augusta, cuius in superiori Britannia sunt hyberna, tres Tertiæ, una in Phœnicia, Gallicæ nomine, altera in Arabia, Cyrenaica dicta legio, tertia Augusta in Numidia, quarta Scythica in Syria, quinta Macedonica in Dacia, Sextæ duæ, una in inferiori Britannia, Victrix: altera in Iudæa, Ferreæ uocabulo insignis, septima in Mysia superiori, Claudia præcipue nuncupata, octaua Augusta

*Liuiæ consiliū
sequitur Augu-
stus.*

*Cornelius Con-
sul.*

An. V. C. 758.

*Agrippa uirilē
togam sumit.*

Vestales lectæ

*Premium mi-
litibus statutū.*

*Legionum Ro-
manarum enu-
meratio.*

*Legiones Clau-
diae unde di-
ctae.*

*Gemellae le-
giones.*

*Satellitum Im-
peratoris nu-
merus.*

*Urbis praesi-
dium.*

*Extraordina-
rij equites Ba-
taui.*

Euocati.

An. V. C. 759.

*Aerarium mili-
tare Augustus
constituit.*

*Deliberatio de
perenni redditu.*

gusta in Germania superiori, decima Gemella in Pannonia superiori, ac in Mysia alia decima, undecima in Mysia inferiori, Claudia cognomēto (hæ duæ legiones à Claudio sunt nominatae, quod in seditione Camilli non rebellassent ipsi) duodecima in Cappadocia Fulminifera, decimatertia Gemella in Dacia, decimaquarta Gemella in Pannonia superiori, decimaquinta ab Apolline cognominata in Cappadocia: uigesima Valeriana & Victrix, in Britannia superiori uersantes, quos ipsos, ut mihi uidetur, cum ea legione cui nomen est uigesimæ, ac hyberna in superiori sunt Germania, ac non ab omnibus Valeriana dicitur, neque hodie id nomen retinet, ipse acceptos adseruauit. Hæ legiones Augusti supersunt, reliquis aut omnino dissipatis, aut ab Augusto & alijs Imperatoribus inter ceteras legiones admixtis, unde Gemellarum appellatio tracta putatur. Ac quoniam quidem semel de legionibus dicere cepi, lubet reliquas etiam ab alijs Imperatoribus institutas hoc loco referre, ut qui de his cognoscere cupit, uno omnia loco facilius percipiat. Nero legionem primam, Italicamq; nuncupatā instituit, in inferiori Mysia hyemantem: Galba primam Auxiliariam in inferiori Pannonia, septimam in Hispania: Vespasianus secundam Auxiliariam in Pannonia inferiori, quartam in Syria Flauiam: Domitianus primam Atheniensem in Germania inferiori: Traianus secundam Aegyptiam: trigessimā Germanicā, quibus à suo nomine nomen imposuit Marcus Antoninus: item secundam in Norico, tertiam in Rhætia, quæ etiam Italicæ uocantur. Severus Parthicas primam & tertiam in Mesopotamia, secundamq; mediam in Italia. Nostro itaq; tempore tot sunt legiones præter Urbanam & Prætoriam: sub Augusto autem $xxiii.$ uel $xxv.$ istæ alebantur, ac multæ etiam aliæ auxiliariæ equitum peditumq; & classiariorū, quorum certus numerus mihi non constat. Stipatores autem corporis Imperatoris sunt decē millia, in decem diuisi partes, urbis præsidio destinati sex millia, quadriariam hi diuisi, tū equites alienigenæ extraordinarij, Batauī appellati à Batauia quæ est in Rheno insula, cuius incolæ arte equitandi pollent: eorum, sicut & Euocatorum, summā dicere non possum. Vti illis Augustus cepit tum primū, cum ueteranos patris contra Antonium conuocauit, seruauitq; deinde, & sunt una adhuc legio peculiaris suos habens fasces, quemadmodum centuriones. His de causis cum indigeret pecunia, Senatum consuluit de redditu quodam perpetuo constituendo, unde citra ullius iniuriæ stipendia ac præmia militibus sufficerent: in eo querendo cum uersaretur, ac nemo sua sponte Aedilitatem peteret, quidam sorte lecti ex ijs qui Quæstores aut Tribuniplexis fuissent, ad eam gerendam adacti sunt, quod sæpius etiam aliās factum. M. Aemilio deinde Lepido, L. Arruntio Consulibus, cum nullus redditus excogitari posset quem omnes probarent, omnesq; eum quæri indignarentur, Augustus pro se & Tiberio pecuniam in aerarium, cui militaris nomen indidit, intulit, eiusq; administrationem Prætorijs tribus sorte lectis ad triennium mandauit, qui binis licitoribus, ac ministris alijs quos conueniebat uterentur. (id per successionem aliorum in multos annos productum: nunc ab Imperatore eliguntur, & lictores non habent.) Itaq; illata pecunia ab ipso, promissioq; id se quotannis facturū, à regibus etiam & populis promissa sunt quædam: nam à priuatis, quamuis multi se libenter collaturos eò pecuniā dicerent, nihil omnino accepit. Verū cum hæc pecunia sumptuum magnitudinem minima parte attingeret, ac perenni copia esset opus, Senatoribus negociū dedit, ut pro se quisq; aliquam rationem inueniret

niret, eamq; in libello conscriptam ipsi traderet expendendam: id nō eō fiebat, quōd ipse nihil reperiret, sed ut eis persuaderet, quō hāc maximē uiam, quam ipse probabat, sequendam ducerent. Certē multis uariē propositis, nulla earum probata, instituit ut uigesima pars hæreditatum ac legatorum, *Vigesima hereditatum & legatorum ærario militari destinatur.* exceptis ijs quæ proximē genere iunctis ac pauperibus morte aliorum relictæ erant, in ærarium militare inferrentur, quasi scriptū in Cæsaris commentarijs id pensionis genus reperisset: fuerat enim iam antē etiam eius rei mentio illata, sed omissa rursus, tunc relata est. Ita auctis redditibus, tres ex consularib. uiros Augustus, quibus fors id officij obtulisset, ad sumptus partim contrahendos, partim tollendos adhibuit. Hæc Romanis molesta fuerunt, ac fames præterea ingens, adeo ut gladiatores, mancipiaq; uenalia ultra LXXX M. passus sint ab urbe reiecta, multosq; ex suis ministris cum alijs, tum ipse Augustus ablegauerint, iusticiū indictū, Senatoribus, ut quō uellent proficiscerentur, permissum fuerit, ac ne Senatusconsultis inde uis aliqua decederet, omnia quæ Romæ præsentibus decreuissent, rata esse iussa, uiri Consulares frumento & panis præfecti fuerint, qui certam singulis summam uenderent: dedit quidem gratis etiam Augustus frumentū ijs qui ex publico id alioquin accipiebant, tantum quantum ijs aliās dabatur: quod cum non sufficeret ijs, nō passus est eos epulari publicē natalib. suis. Cumq; eo tempore multa in urbe incendijs essent uastata, libertinos septem locis ad ea curanda cōstituit, equitem eis præfecit, quos etsi haud diu id officium gerere pati statuerat, tamen re ipsa expertus utilissimū ac maximē necessarium esse eorum munus, perdurare iussit: suntq; nostra etiam ætate nocturni hi custodes nō ex libertinis tantum, sed ex alijs etiam militibus, murosq; in urbe tenent, & mercedem publicē accipiunt. At plebs fame, tributo, incendijs affecta indignari, multa palam de nouis rebus loqui, multos noctu libellos proponere, quæ omnia P. cuiusdam Rufi instinctu fieri ferebantur, suspicio autē ad alios inclinabat: ipse enim Rufus procul ab his excogitandis faciendisq; aberat, sed alijs sub eius nomine credebantur nouādis rebus studere. Itaq; decretum est factum, ut in eos inquireretur, indicibusq; præmia constituta, nonnulliq; delati sunt. Non antē hi tumultus in urbe confecerunt, quā annone difficultate finita Germanicus Cæsar, & Ti. Claudius Nero filij Drusi, in honorem patris munus gladiatorium præbuerunt: hoc plebem memoria Drusi consolatum est, idq; etiam, quod in dedicatione ædis Castoris & Pollucis non Claudiani modō (adoptatus enim in familiam Augusti, Claudianum se nuncupabat) sed Drusi etiam nomen ei imposuit, frequenter solitus ab administratione bellorum, quoties liceret in urbem cōmeare, partim ob negotia quædam, potissimū uerō metuens ne quem ipsi absenti alium Augustus præferret. Eodem anno cum mediante imperio Achaia præfectus diem suum clausisset, Quæstori eius ac Legato, alteri prouincia intra Isthmum, alteri reliqua mandata est. Herodes Palæstinus à fratribus accusatus, trans Alpes est relegatus, ac pars eius ditionis in publicum redacta. Eodem tempore multa bella extiterunt. In multas regiones à prædonibus sunt incursiones factæ, ita ut Sardinia per aliquot annos nullū Senatorem præfectū, sed milites & duces equites habuerit: urbes haud paucæ defectionē molite, ita ut populi Romani prouincias ijdem præfecti non sorte, sed suffragijs lecti per biennium rexerint, cum alioquin Cæsaris prouincias ijdem multos per annos soliti essent regere. Hæc singula persequi non statui, quia multa singulis locis, nec ea memoratu digna acta sunt, quæ

curiose

Fames uchemens.

Iusticiū.

Nocturni custodes instituti.

Nouæ res à plebe tentate. P. Rufus.

Germanicus Cæsar.

Ti. Claudius Nero.

Aedes Castoris.

Præfecto prouincie Quæstor & legatus succedunt. Herodes Palæstinus relegatus.

curiose expolita nihil utilitatis adferant, quæ memoria digna sunt, paucis, nisi res sint maximæ, perstringam. Isauri facti à prædationibus initio, usque ad belli molem prouecti, domitiq; eo sunt. Gætuli iniquè ferentes lubam regem, non Romanos sibi præesse, contra eum insurgentes, finitima uastarunt, multosq; Romanos cum exercitu contra se profectos interfecerunt: denique adeo elati sunt, ut propter ipsos subactos Cornelius Cossus Triumphalibus honoribus & cognomento Gætulici ornatus fuerit. In Germanos expeditione cum alijs, tum Tiberius fecit, progressusq; est primò ad Erygrum, deinde ad Albin fluuios, nihil tamè magnoperè memorandū actū est: quamquam de Germanis Imperatoris nomen nō Augustus modò, sed Tiberius etiam inuenerit, honoresq; triumphales C. Sentius Germaniæ præfectus, quod horum metu bis Germani pacem accepissent. Ea cur mox ijs, cum tamen fidem uiolassent, redderetur, res Dalmaticæ ac Pannonicæ maioribus motibus concitata, celerisq; correctionis indigentes in causa fuerunt. Dalmaticæ & Pannonicæ bellum à Tiberio confectum. Valerius Messalinus. Bato Dysidiatus. Breuci. Bato Breucius. Cæcina Seuerus. Salone oppugnantur. Illyricū uastatur. Messalini & Batonis conflictus. Alma mons. Rhymetalces Rom. socius. Rasciporis. An. V. C. 760.

curiose expolita nihil utilitatis adferant, quæ memoria digna sunt, paucis, nisi res sint maximæ, perstringam. Isauri facti à prædationibus initio, usque ad belli molem prouecti, domitiq; eo sunt. Gætuli iniquè ferentes lubam regem, non Romanos sibi præesse, contra eum insurgentes, finitima uastarunt, multosq; Romanos cum exercitu contra se profectos interfecerunt: denique adeo elati sunt, ut propter ipsos subactos Cornelius Cossus Triumphalibus honoribus & cognomento Gætulici ornatus fuerit. In Germanos expeditione cum alijs, tum Tiberius fecit, progressusq; est primò ad Erygrum, deinde ad Albin fluuios, nihil tamè magnoperè memorandū actū est: quamquam de Germanis Imperatoris nomen nō Augustus modò, sed Tiberius etiam inuenerit, honoresq; triumphales C. Sentius Germaniæ præfectus, quod horum metu bis Germani pacem accepissent. Ea cur mox ijs, cum tamen fidem uiolassent, redderetur, res Dalmaticæ ac Pannonicæ maioribus motibus concitata, celerisq; correctionis indigentes in causa fuerunt. Dalmatæ tributa molestè ferentes, cum superiori tempore uel inuiti se cōtinuissent, postquam Tiberius secundam in Germanos expeditione fecit, ac cum eo magna parte exercitus abducta, ipsisq; Dalmatis milite imperato ad bellum Germanicū Valerius Messalinus, Dalmatiæ ac Pannoniæ tum præfectus, abiit: cum eam ob rem ipsi conuenissent, iuuentutemq; suam florentē conspexissent, cunctatione abrupta, primò pauci quidam rebellauere, Batone quodam Dysidiato eos maximè cōcitante, Romanosq; obuiam profectos sibi fuderunt. Inde reliqui quoq; Dalmatæ defecerunt, ac Breuci Pannonica gens alio sibi quodam Batone duce sumpto, & ad Sirmiū quod Romanorum tenebatur præsidio accesserunt. Id ne caperent, Cæcina Seuerus propinquæ Mysie præses rebellionem eorum intellecta, celeriter eos ad Drauum flumen consecutus prælio uicit. Sed quoniam multi etiam Romanorum in ea pugna ceciderant, sperantes Barbari sarcire se facile acceptū damnum posse, ad auxilia sociorum paranda se contulerunt, ac quos potuere sibi cōiunxerunt. Interim Bato Dalmata ad Salonas agmine ducto, grauiter saxo ictus, infectaq; re alios emisit, qui maritimis omnibus usq; ad Apolloniam uastatis, cum Romanis prælio cōgressi, uictiq; primū, deinde eos ipsi uicissim superauere. Hæc cum cognouisset Tiberius, metueretq; ne in Italiā irruerent, ex Germania reuersus, Messalino præmissis, ipse cum maioribus copijs subsecutus est. Bato eorū aduentu accepto, etsi nondū ex uulnere reualuerat, tamè obuiam Messalino profectus, collatis signis superior discessit, hinc insidijs circumtētus uictusq;, ad Breucum Batone abiit, iunctaq; belli societate hi montem Almam occupauerunt: ibi à Rhymetalce Thrace, præmissis aduersum eos à Seueris, paruo conflictu superati, Seuerum ipsum uel sustinuerunt. Qui cum in Mysiam propter Dacos Sauromatasq; eam infestantes rediisset, Tiberius autem ac Messalinus Sisciae commorarentur: ipsi incursionibus in sociorum Romanorum agros factis, multos ad rebellionis societatem pertraxerunt, cum Tiberio, qui iam ad eos accedebat, manum conferere detrectantes, sed aliò subinde uagati, multa uasta dederunt, (nempe qui ob regionum peritiam, & habitum leuem facile quò uellent, euadere possent) idq; multò magis hyeme iam imminente. Cæterum hos iam in Macedoniam rursus inuadentes Rhymetalces, fraterq; eius Rasciporis pugna fuderunt: reliqui agris suis deinde uastatis, quod fuit Q. Cæcilio Metello Cretico, A. Licinnio Nerua Silano Consulibus, ijs relictis in loca natura munita cōfugere, atq; inde captis temporibus decursiones fecerunt.

De

De quo Augustus certior factus, in suspitione Tiberium habens, quasi is cum posset hostem paruo temporis spacio in potestatem redigere, bellum cōsultò traheret, quo diutius eius specie in armis esse, Germanicum eò misit, Quæsturam tunc gerentem, additis ei militibus nō ingenuis modò, sed libertis etiam, quorum multos à uiris ac mulieribus cum cibarijs sex mensibus certo precio redemerat. Præter hunc belli apparatum, equitum quoque inspectionem quæ in foro habebatur, in aliud tempus distulit, ludosq; magnos uouit, cum mulier quædam literis aliquibus in brachium suum incisis, quasi diuino afflatu mota quædam uaticinia edidisset: quam cum satis ipse sciret non numine correptam, sed ex composito id agere, tamen perturbato uehementer ob bella ac famem quæ rursus ingruerat populo, se quoque fidem eius dictis adhibere simulauit, omniaq; quæ ad cōsolandam plebem facerent egit, necessaria putans. Annone procurationem rursus ob penuriam duobus Consularibus mandauit, additis licitoribus: pecunia ad bella & nocturnos custodes alendos cum opus esset, tributum instituit, quod de precio mancipiorum uenditorum quinquagesimam partem exegit: & quam pecuniam Prætores ex ærario acceptam gladiatorijs spectaculis infumebant, expendi uetuit. Quòd autem Germanicū, non Agrippam ad bellum misit, Agrippæ seruales mores in causa fuerunt, soliti ferè mare exercere, unde sibi ipse Neptuni nomē sumpserat, iraq; uti præcipiti, Iuliamq; quasi nouercam conuictis proscindere, ipsumq; sæpius Augustum propter patris bona insimulare. itaque cum finem nequiciæ non faceret, abdicatus ab Augusto, eius facultates in ærarium militare relatae, ipse in Planasiam Corsicæ propinquam insulam est relegatus. Cum Germanicus in Pannoniam uenisset, eoq; undique exercitus confluerent, Batones obseruato tempore, quo ex Mysia Seuerus accederet, improviso adorti sunt castra ad Volcæas paludes ponentem, eos qui extra uallum erant, intra id cōpulerunt: sed excipientibus suos ijs qui intus erant, uicti sunt: inde Romani in multas partes diuisi, ut hostium agros simul multis locis inuaderent: tum à reliquis nihil memorabile gestum: Germanicus Mazeos gentem Dalmaticam pugna uictam damnis affecit. M. deinde Furio Camillo, Sex. Nonio Quintiliano Consulibus, pacificationē Pānonij ac Dalmatæ expetiuerunt, fame primū, inde eam secuto morbo, ac uariarum quibus uesci opus habuerant herbarum ac radicum esu: quo minus tamen eam per legatos peterent, sed etiam num resisterent, per eos effectum est, qui nullam salutis spem apud Romanos reliquam habebant. Germanico Drusi filio bellum ijs faciēte, urbemq; ualidam obsidente, neq; expugnare eam ualente, Pulio eques, Germanus natione, saxo in murum coniecto, ita propugnaculum concussit, ut statim id cum uiro ei incumbente corruerit: id sic perterruit reliquos, ut muris relictis in arcem cōfugerint, ac post sese & eam dediderint. Cum Bato, qui civitatis ad rebellionem Dalmatis, multum incommodi Romanis exhibuerat, tandem ad colloquium de pace cum Tiberio congressus, postridie eum in tribunali sedentem accessisset, percontatus est Tiberius, quid ita defecere, ac tantum temporis rebellare Romanis statuissent? Vos, respōdit Bato, in culpa estis ipsi, qui ad uestros greges custodiēdos nō canes pastores ue, sed lupos mittitis. Ita Dalmatia partim bello, partim pacificatione ad Romanos redijt. Augustus Senatui potestate data, ut se absente de plerisque causis cognosceret, progressu in publicum abstinuit: utq; priori anno cum turbæ essent, ipse omnes magistratus ordinauerat, ita tunc tantum literis

G quibusdam

Germanicus
ad bellum Dal-
maticum mis-
sus.

Mulier uatici-
nans.

Quinquagesi-
ma mancipio-
rum precij.

Agrippæ mo-
res improbi,
utq; sit relega-
tus.

Planasia.

Cecina Bato-
nes uincit.
Volcæ palu-
des.

Mazeos Ger-
manicus uincit.
An. V. C. 761.

Pulionis equi-
tis Germani ro-
bur.

Batonis Dal-
matæ dictum
in provincia-
rum iniquos
prefectos.
Dalmatia rece-
pta.

*Batonis Breuci
interitus.*

*Sylvanus rem
gerit contra
Pannonios.*

*Pannonij pacē
accipiunt.*

quibusdam propositis, eos quibus cupiebat, populo commēdabat. Ad bel-
lorum uerò administrationem ita intentus fuit, ut quo propius quæ in Pan-
nonia ac Dalmatia gerēda essent subinde monere posset, Ariminum se con-
tulerit: in eius ab urbe exitu uota nuncupata, ac redeunte sacrificatum, tan-
quam si ex hostico rediisset. Sub idem tempus Bato Breucus, qui prodito
Pinne mercedis loco regnum Breucorū acceperat, captus ab altero Bato-
ne, occisusq; est. Suspectam enim ille fidem subditorum habens, circum ca-
stella profectus, obsides postulabat: eumq; alter re cognita insidijs interce-
ptum, prælioq; superatum in arcem quandam compulit: traditumq; ab ijs
qui arcem tenebant, in castra adduxit, & damnatū mori coegit. Quo facto
cum iterum permulti Pānonij rebellassent, Sylvanus in eos exercitu ducto,
Breucis uictis, reliquorum nonnullos absque prælio recepit. Igitur Bato in
Pannonia nihil spei reliquum uidens, prælijs aditus ex ea in Dalmatiam
pertinētes muniuit, Dalmatiamq; uastauit. Sic reliqui etiam Pannonij, cum
ager eorum à Sylvano maleficijs infestaretur, pacis conditiones acceperūt,
nisi quòd latrocinia quædam, ut quæ in huiusmodi tumultu diu iam exerci-
tata essent, superfuere: (res nunquam non, præsertim apud istos populos,
usitata) ipsa etiam ab alijs deinde excisa.

DIONIS ROMANÆ HISTORIAE

LIBER QVINQVAGESIMVSSEXTVS,

*Guilielmo Xylandro Augustano
interprete.*

CONTENTA HOC IN LIBRO.

*Quemadmodum ad eos quibus liberi essent, ac deinde ad eos quibus liberi coniugesq; non
essent, Augustus uerba fecerit, ac quæ de ijs constituerit.*

Ut Quintilius Varus à Germanis uictus obierit.

Quomodo templum Concordiæ fuerit dedicatum, ac Liuiæ porticus.

De morte Augusti.

Annis acta hæc sex, in quibus Consules:

An. V. C. 762.

Q. Sulpicius Q. F. Camerinus.

C. Pompeius Q. F. Sabinus.

763.

P. Cornelius P. F. Dolabella.

C. Iunius Silanus.

764.

M. Aemilius Q. F. Lepidus.

T. Statilius T. F. Taurus.

765.

Germanicus Caesaris F. Caesar.

C. Fonteius C. F. Capito.

766.

L. Munatius L. F. Plancus.

C. Silius C. F. Cæcina.

767.

Sex. Pompeius Sex. F.

Sex. Apuleius Sex. F.

C A E T E.

AETERV'M Tiberius Romam uenit secundum eam hyemē, qua Q. Sulpicius Camerinus, & C. Poppæus Sabinus Consules fuerūt: ei in suburbana obuiam progressus Augustus, cum eo in Septa uenit, ac de tribunali salutato populo, alia quæ uictoria impetrata fieri receptū erat, peregit, ac spectacula eò pertinētia Consulū opera præbuit. Quoniā uerò inter hæc equites magno studio eam legē quæ de cōiugij liberorumq; expertibus lata fuerat, antiquari cupiebant, eorum cōelibes seorsim, seorsim nuptos aut quibus esset proles, in concionem conuocauit: ac ubi hos numero illis longē inferiores uidit, dolore commotus, hos in hæc est ferē uerba allocutus:

Etsi respectu tantæ huius urbis molis perpauci, longeq; alijs qui officiū suum detrectant pauciores estis, tamen propter hoc ipsum ego uos eò magis laudo, ac gratias maiores habeo, quod & audientes dicto fuistis, & patriam ciuibus impletis. qui enim uestro more uiuunt, multos posteritati Romanos relinquent. Ita ab initio cum Romanorum esset perquam exiguus numerus, nuptijs studentes, liberosq; procreantes, non uirtute modo, sed multitudine etiam hominum omnes mortales superauimus. Quorum memores nos mortalitatem naturæ conuenit perpetua stirpis successione quasi faciem alijs subinde alijs porrigentibus compensare, ut qua sola re à diuina felicitate absumus, eam perennitatem mutuò inuicem nobis tradamus. Quam potissimum ob causam primus iste ac maximus qui nos condidit Deus, humanum genus in duas partes cum secuisset, ac masculam unam, alteram muliebre fecisset, amorem eis ac necessitatē coitus inter se indidit, eamq; fecundam esse uoluit, ut ex his qui alijs ex alijs nascerentur, humanum quoque aliquo modo sempiternum existeret genus. Quin ipsorum quoq; Deū uiri quidam, aliæ mulieres esse, genuisseq; alijs alios traduntur, adeo etiam ijs nihil harum rerū indigis nuptiæ & procreatio liberū pulcra uisa sunt. Proinde rectē uos deos imitati, ac parentū uestrorum exempla secuti estis, ut quō modo uos ijs progenerarunt, ita uos aliam sobolem sufficiatis: utq; istos maiores uestros ducitis ac uocatis, ita alijs uobis idem nomen tribuant: ut quas res illi uobis cum gloria præclare traderunt, ad alijs uos transmittatis: quæ bona ijs parta uobis reliquerunt, uos eadem alijs ex uobis ortis transmittatis. Quid enim causæ est, cur non optima res sit uxor pudica, domus custos, administratrixq; liberorum nutrix, quæ & sanum exhilarare, & ægrum curare, latis utenti rebus socia esse, aduersas consolari possit, iuuentutis nimiam animi naturā coercere, effœtam senectæ austeritatem temperare: non sit suaue, ex utrisq; natum infantem alere ac educare, imaginem corporis animiq; sui, ut in eo adolescente altertute nascaris: non beatissimum, uita abeuntem proprium ac ex te ipso editum relinquere, qui in facultates ac stirpem tuam succedat, ac naturæ humanæ ratione dissolutum, eius successione uiuere: neq; quod in bello sit, inter alienos uersari, ac protinus semel perire? Hæc commoda priuatim eos sequuntur, qui nuptijs & liberis student. At uerò Reipublicæ, cuius causa etiam contra animi nostri sententiam multa nobis sunt facienda, qui non sit & utile, & necessarium (si quidem urbes & populi durabunt, ac uos alijs imperabitis) multitudinem esse hominum, quæ pacis tempore terram colat, quæ nauigationes exerceat, quæ artes & opera tractet: quæ in bello promptior generis sui causâ sit ad res tuendas, ex qua in amissorum locum alijs possint

Augusti oratio ad eos qui uxores ac liberos habebant.

Mortalitas generis humani, stirpis successione corrigitur. Sexuum ratio.

Deorum coniti-
gia.

Honestæ uxoris commoditates.

Proles iucunditas. Successio.

Reipublicæ utilitas.

G a sint

sint substituit? Vos itaque ego ô uiri (soli enim uos hoc nomen meremini) atque ô patres (hæc enim uobis merito communis est mecum appellatio) hac de causa & amo, & laudo, præmijsq; quæ constitui, uos orno, ac præterea alijs honoribus etiam magistratibusq; decorabo, ut & uos magnos inde fructus percipiat, & non minora uestris bona liberis relinquatis. Nunc uerò ad reliquos descendam, qui ut omnia uestris factis dissimilia egere, ita diuersa quoq; omnia habebunt, ut nō uerbis modo, sed ex re ipsa magis adhuc intelligatis, quanto ijs uos præstetis. Hæc locutus, ac nonnullis eorum certa præmia confestim largitus, reliqua pollicitus, digressus ad alteros, in hanc sententiam eos appellauit:

*Augusti in co-
libes aspera o-
ratio.*

Miro modo uestrū causa affectus sum ô uos, quos nescio quo nomine compellem: uirorum ne at uirile nihil exhibetis. ciuium: at quantum in uobis eius situm est, ciuitas perit: Romanorū: atqui hoc nomē destruere intenditis. Quicumq; uerò tandem estis, aut quocumq; nomine uos fertis, inusitata, inquam, res mihi accidit. Solitus enim nihil non semper agere, quo magnam uestrū efficerem multitudinem, nunc ad uos uerba facturus, ægrè fero tantam esse uestrū copiam: maluissemq; tantum esse eorum numerum, quos iam sum allocutus, uos autem aut cum istis fuisse, aut omnino mihi non uis: qui nulla neque deū providentiæ, neque maiorum curæ uestrorum habita ratione, omne uestrum genus abolere, ac uerè morti obnoxium efficere, omne autem nomē Romanum perdere, ac finem ei impingere in animos uestros induxistis. Quod enim generis humani semē relinqueretur, si factū uestrum omnes alijs populi imitentur? cuius cum initium apud uos sit, iure uniuersalis interitus culpam sustinebitis. Quod si nemo exemplum uestrum sequetur, optimo iure hanc ipsam ob causam odio omnibus eritis, cum ea negligatis, quæ nemo alius: & eas leges feratis, ea studia introducat, quæ si imitari uelint uniuersi, perniciem incidant: sin odio habeant, uos damnent. Neque enim quia non omnes homines latrocinia aut sacrilegia alia ue flagitia perpetrant, ideo his deprehensis parcitur: quinimo poenā luere coguntur ob hoc ipsum, quod soli aut cum paucis ea egerint, quæ ne

*Celibatus uitu
peratio.*

mo alius. Quanquam si quis maxima omnia flagitia enumeret, nec singula quidem, sed uniuersa cum eo quod nunc tractatis componat, tamen ea omnia magnitudinem uestri non adæquent. Nam & homicidium est quod facitis, qui eos ne gignitis quidem, quos nasci ex uobis conueniebat: impietatis uos obligatis, qui nomina ac honores maiorum cessare cogitis: sacrilegium committitis, qui genera uestra à dijs immortalibus monstrata aboletis: maximumq; donariorum ijs sacrorum, humanam naturam pessundatis, eoq; templa eorum arasq; euertitis: quinetiam ciuitatē dissoluitis, legibus non obtemperantes: proditis patriam uestram, sterilem eam atq; infœcundam reddentes: imò uerò funditus eam demolimini, dum habitatorib. eam orbatis. Neque enim ciuitas domibus, porticibus, aut foris hominum inani bus, sed uiris constat. Considerate uerò, an non summam iram iure Romulus

*Confert celiba-
tum cum alijs
flagitijs.*

autor noster concepturus sit, si suos natales cum uestro instituto conferat, qui ne ex legitimis quidē nuptijs prolem generare uultis? quid eos qui cum eo fuerunt Romanos, si expendant se alienas uirgines rapuisse, uos ne uestras quidem amare? se bello prolem quæsisse, uos ne ex ciuib. uelle?

*Romuli studiū
in prole susci-
pienda.*

Curtius.

Hersilia.

Quid Curtiū, qui mortē pertulit, ne nuptis sui spoliaretur? quid Hersiliam, quæ filiam suam secuta, nuptiales uobis ritus ostēdit? Enim uerò patres nostri & bellum contra Sabinos pro nuptijs gesserunt, & pacem composue-

runt.

runt, ipsis eos mulieribus ac natis in gratiam inuicem reponentibus, iureque iurando & foederibus eas stabiliuerunt: uos hæc omnia confunditis: quamobrem? ut scilicet coelibes sitis, exemplo Vestalium uirginum? Ergo si pudicitiam non seruaueritis, itidem ut illæ, supplicio afficiendi? Atque satis compertum habeo, acerbum uobis meum, asperum que sermonem uideri: sed primum cogitandum uobis est, à medicis quoque permultos, quando aliter nequeant, urendo sanari: deinde, me non libenter hanc ad uos orationem habere, qui id ipsum quoque crimen uobis obijciat, quod in hæc uerba me prouexeritis. Quod si uerba mea molesta sunt uobis, nolite ea agere, ob quæ necessario male sit uobis audiendum: si enim uos mea dicta mordent, quanto magis me & reliquos Romanos uestra facta? Ergo si uerè ea uos lædunt, poenitentiam agite, ut laudandos uos & gratias agendas habeam, quem natura haudquaquam difficili præditum, omnia quæ bonum legum latorem decebant constituisse ipsi quoque nostis. Et quidem neque ante me cuiquam permissum erat coniugium ac sobolem negligere, cum initio sub primam Reipublicæ constitutionem de ea re diligenter legibus sit cautum, multaque inde de eadem Senatus, populusque statuerit, quæ recensere superuacaneum esset. Ego autem multam non obedientibus adauxi, ut eius metu in officio continerentur, præmia autem obtemperantibus tot ac tanta, quanta nulli uirtuti præterea essent proposita, constitui, ut si nihil aliud, ea saltem ad coniugia & liberorum procreationem uos excitarent. Vos autem neque præmia appetentes, neque poenam timentes, omnibus his spre-
tis, ac quali in nulla uiueretis ciuitate conculcatis, expeditam istam, ac liberam uitam extra matrimonium & sine sobole prætulisse uos dicitis, cum interim latronibus ac immanissimis belluis nihilo præstetis: neque enim adeo solitudo uos uiuendi capit, ut absque mulieribus degatis, ac non quilibet uestrum mensæ ac lecti sociam habeat, sed licentiam libidini ac lasciuia uestræ exercendæ quæritis. At ego teneras adhuc puellas, & uiris immaturas ut ambiretis uobis permisi, ut cum sponсорum propediem nuptias celebratorum nomen ferretis, eò magis rem familiarem curaretis: Libertinarum quoque matrimonia ijs qui Patricij non essent concessi, ut si quem eò amor aut consuetudo impelleret, lege id facere posset: Neque festinare uos quicquam coegi, primum triennio, deinde biennio ad parandam rem dato. At qui neque minando, neque hortando, neque differendo, neque orando quicquam profeci. Ipsi uidetis, quod multo plures maritis uos sitis, cum debueritis totidem, imò uerò multiplices uestrum iam liberos nobis dedisse. Qua enim alia ratione genera constabunt? qua respublica conseruabitur, neque uxores ducentibus uobis, neque prolem creantibus: nisi fortè expectatis, dum, quod in fabulis fertur, ex terra aliqui existant, qui res uestras publicamque excipiant. Nefas uerò sit, uos nostro genere ac nomine Romano extincto, alienigenis hominibus Græcis Barbaris ue urbem tradere. An in hoc potissimum mancipia libertate donabimus, ut quàm plurimos ex ijs ciues fiant, socijs ciuitatè comunicabimus, ut ea frequentior sit: uos autem ipsi à prima origine Romani, Quintos, Valerios, Iulios enumerantes, cum uobis simul & gentes, & nomina abolere in animo habetis? Verecundia profectò moueor, quod hæc mihi dicenda sunt, quæ uos facitis. Ea propter insaniam modum ponite, ac iam nunc reputate demum, fieri nullo modo posse, ut cum multi eodem morbis ac bellis absumantur, salua urbs esse queat, nisi multitudo eius subinde alijs natis expleatur. Ac ne quis putet ignorare me, esse quædam etiam

*Excusat suam
asperitatem o-
rationis.*

*Celibatum fl-
atium exagitat.*

Molestias coniugij extenuat.

Mulieres lege Voconia soluta.

Lex Pappia Poppæa de maritandis ordinibus.

Romanorum sub Germanico in Dalmatia res gestæ.

Rhetinorum stratagema.

tiam in matrimonio & liberorum procreatione difficilia ac molesta: sed hoc cogitate, cum nullum bonum habeamus, cui non sit aliquid acerbi admixtum, tum plurimis & optimis bonis annata esse plurima etiam ac maxima tristitia: quæ si declinare uelitis, ne bona quidē appetenda uobis erunt, quando ad uirtutem ac uoluptatem nullam sinceram perueniri potest, nisi in ea paranda, obtinēda, ac seruanda labor impendatur. Quæ singula prolixè referre quorsum attinet: Quin si in coniugio etiam & suscipienda prole quædam sunt molesta, meliora cum ijs conferte potius, eaq̃ plura & magis necessaria inuenietis: quippe præter ea commoda, quæ res ista suapte natura secum fert, ipsa etiam legibus proposita præmia, quorum uel exigua pars ad mortem subeundam aliquos pellicit, utiq̃ ad parendum mihi omnes adducere debent. turpe enim profectò sit, eorum causa, propter quæ alij suam uitam concedunt, uos nolle mulieres ducere, ac liberos alere. De his ego uobiscum ô ciues (iam enim uos persuasos uelle ciuium nomen retinere, ac uirorum patrumq̃ cognomen accipere confido) ita exposculandum duxi: libenter quidem, sed necessariò, neque ut inimicus, nec qui odio uos, sed qui amore prosequeretur, cupereq̃ uestrum similes multos acquirere, ut penates legitimos habitantes, domosq̃ plenas progeniei habentes, cum coniugibus liberisq̃ ad deos accedamus: æquatisq̃ inter nos ijs quæ in publicum conferuntur, ac qui inde fructus percipiuntur, conuersemur. Quomodo enim ego præesse uobis rectè possim, si semper diminutionem de uobis aliquam fieri patiar? quomodo pater uester iure dicar, cum uos nullam prolem educetis? Quare si uerè me diligitis, ac nomen mihi patris non adulationis, sed honoris gratia dedistis, date operam ut mariti patresq̃ fiat, quo & ipsi participes eius reddamini, & ego meritò id gerā. Postquā ad hunc modum cum utrisque fuisset locutus, liberos deinde habentibus præmia adauxit, & multa maritos à cœlibus secreuit, annuo spacio præstituto, intra quod qui eius iussis parere cepissent, culpa uacarent: cumq̃ lege Voconia mulieribus prohiberetur, ne qua maiorem centum millibus nummum hæreditatem posset adire, ea quoque lege quasdam soluit: ijs quæ perpetuam uirginitatem seruarent, eadem quæ matribus præmia largitus est. Inde lex quoque Pappia Poppæa à M. Pappio Mutilo, & Q. Poppæo Secundo lata est, qui parte eius anni Consules, uterq̃ neque uxorem neq̃ liberos habebat: quo ipso deprehendi potuit, quā ea lex necessaria fuisset. Dum Romæ hæc agūtur, Romani ad Rhætinum Dalmatiæ urbem cum Germanico profecti, damnum tulerunt. Hostes horum multitudine pressi cum resistendo non essent, studio ignem in mœnia & ijs uicina ædificia iniecerunt, prouiso diligenter ne is statim effulgeret, sed aliquandiu latitaret: eo facto, in arcem sese receperunt. Romani, quos ea res fallebat, cum irrupissent, primo omnia impetu direpturi, intra ignis ambitum peruenerunt: neq̃ eum uiderunt antè, quā undique ab eo circumdati, in extremo discrimine fuerunt, cum desuper ab hominibus impetiti, foris ab igne afflicti, neque tutò manere, neque euadere sine periculo possent, ac telorum ictum euitantes ad ignem compellerentur, ab igne resiliētes, iaculis exponerentur, inq̃ tanta angustia quidam utrinq̃ & ab igne uisti & ab hoste uulnerati perirent. Hæc maioris partis eorum qui in urbem uenissent fortuna fuit: pauci mortuis in ipsam flammam coniectis, transitu sibi quasi per pontem parato effugerunt. Ignis quidem adeò inualuit, ut ne ij quidē qui in arce erant, manere ibi potuerint: sed noctu ea relicta in ædificia subterranea sese

sefe abdiderint. Hæc ibi acta. Seretium uerò, quod frustra olim Tiberius op-
 pugnauerat, tum expugnatum est, atq; alia exinde etiam loca facilius in po-
 testatem redacta. Reliquis nihilominus resistentibus cum bellum extrahe-
 retur, ac non minima famis in Italia causa esset, iterum in Dalmatiam Tibe-
 rium Augustus misit. Is cum uideret milites moræ iam impatientes, etiam
 cum periculo finē bello imponere cupere, ueritus ne si unā essent, seditio-
 nem concitarent, in tres partes copijs diuisis, unam Silano, M. Lepido alte-
 ram dedit, cum reliqua ipse & Germanicus se aduersus Batonem contule-
 runt. Silanus & Lepidus haud difficulter suos aduersarios prælijs domue-
 runt: Tiberius autem omnem ferè regionem peruagatus est, Batone in di-
 uersa loca discurrente, eumq; tandem in castello Anderio obsedit. Erat ue-
 rò Anderiū ad ipsas Salonas in munita apprimè ac inaccessa rupe ædifica-
 tum, profundis conuallibus, & in quibus essent torrentes, cinctū, eoq; mor-
 tales omnia quæ usui essent partim iam antè comportarāt, partim per mon-
 tes, quos obtinebant, eò congerebant, insidijs etiam positis Romanos fru-
 menti commeatu intercludebant, ita ut Tiberius cum eos in obsidione ha-
 bere uideretur, ipse obsessi mala tulerit. Cum maximè consilij dubius esset,
 quia obsidio inanis & periculosa, discedere inde dedecus uidebatur, tumul-
 tus militū tanto cum clamore, coortus est, ut hostes qui sub arce statua ha-
 bebāt, percussi terrore inde recesserint. His partim iratus, partim lætus, cō-
 uocatum exercitum Tiberius uerbis quā increpans, quā laudans, neq; fidu-
 cia auctus est, neq; castra remouit: eoq; in loco quietus permāsit, donec Ba-
 to desperato se rem tenere posse, cum reliqua omnia ferè in potestatem ho-
 stium uenissent, essentq; suæ quā aduersæ partis copijs minores, pacē per
 internuncios petijt: & cum nō persuaderet suis ut idem facerent, eos dese-
 ruit, neq; ulli postea, quamuis à multis accitus, auxiliū tulit. At Tiberius reli-
 quis qui castellū defendebāt, iam inde cōtemptis, ratus posse se eos sine san-
 guine superare, loci etiā naturā nihil amplius moratus, erigere acie in subli-
 me aggressus est. Quia uerò nulla planicies suberat, neq; hostes ad pugnā
 descendebāt, ipse in cōspicuo loco pro Tribunali sedēs, ut inspicere quæ a-
 gerent posset, quò alacrius milites pugnā cierēt, ac ubi id res posceret, sub-
 ueniret, quā ad rem partē exercitus (quē copiosissimū habebat) secum re-
 tinuerat: ceteri denso agmine per obliquum primò ascendentes, post ipsius
 montis natura, qui præceps, ac inæqualiter multis conuallibus abruptus e-
 rat, inuicē ipsi diuulsi sunt, aliq; alijs maturius in superiora euaserūt. Quod
 ubi uidere Dalmatæ, acie super ipsius prærupta montis ante castellum in-
 structa, multa saxa in eos fundis deiecerūt, multa deuoluerunt, aliq; etiam ro-
 tas, & plaustra tota plena lapidum, arcasq; rotundas more eius regionis fa-
 ctas & saxis refertas dimiserunt, quæ multo simul omnia impetu delata ma-
 gis adhuc Romanos dissipauerunt ac conturbauerunt, cum interim sagittis
 ac pilis multi eorum sternerentur. Ardere ibi certamen inter pugnantes, his
 euadere in altum, & occupare sublimia nitentibus, illis arcere eos ac præci-
 pites agere conantibus. nec segnis etiam concertatio eorum qui de muro
 spectabant pugnam, eorumq; qui Tiberio aderant, esse, utrisq; suos adhor-
 tantibus, strenuos confirmantibus, cedentes increpantibus: cōfertimq; cla-
 more aliq; alios superare, deos pro suorum propugnatorum salute compre-
 cari, libertatemq; ex eo prælio alteri, alteri pacem poscere. Verum ibi qui-
 dem Romani, quibus non contra hostium ordines tantum, sed loci etiam
 naturam erat contendendum, incassum omne periculum subiissent, nisi re-

Seretium captū.

Tiberius iterū
ad bellum Dal-
maticum mis-
sus.

Silanus.

M. Lepidus.

Bato pugnam
detrectat.Anderiū à Ti-
berio oppugna-
tum & captū.Bato suos dese-
ruit.

centibus eos summissis identidem subsidij à fuga Tiberius continuisset, ac diuersa ex parte missis qui in sublime per ambages subirent alijs militibus, hostibus terrorem inieciisset: ita fusi, ne in castellum quidem cum se recipere possent, abiectis expeditionis fugæ causa armis in montes palati sunt, eosq; Romani in omnes partes insecuti (debellandi enim summa cupiditate tenebantur, neque uolebant iterum coeuntes hostes denuò ipsis posse molestiam exhibere) plerosq; per syluas latentes inuenere, ac more ferarum trucidauere. Deditione postea etiam qui in castello erant, recepti sunt, ijsq; Tiberius omnia quæ conuenta erant præstitit, Germanico contra eos qui adhuc in armis erant profecto, quos perfugæ (eorum autem magnus erat apud ipsos numerus) pacem componere non patiebantur. Ardubam tum, castellum hoc quoq; cepit Germanicus, non id quidem suis copijs, quibus hostem longè excelebat, munitissimum nempe, ac flumine rapido radices eius alluente totum ferme ambitum: sed perfugis cum eius loci habitatoribus pacem expetentibus seditio primùm, inde conflictus inciderat, perfugas etiam mulieribus quæ Ardubæ erant, adiuantibus, quæ libertatis etiã contra uirorum cupidæ sententiã, quiduis potius quàm seruitutem pati statuerant: ea dimicatione inferiores facti perfugæ cõcesserunt, ac quidam eorum effugerunt, mulieres arreptis liberis, aliæ in ignem, aliæ in flumen precipitauere. Germanico Arduba sic potito, uicina deditionem fecerunt, isq; his rebus actis, ad Tiberiũ redijt. Postumius reliqua subegit. Sub idem tempus Bato missus ad Tiberium Sceua filio, si impunitas detur, traditurum se suosq; ei pollicitus est: fideq; accepta, noctu in castra uenit, adductusq; postridie ad Tiberium pro Tribunali sedentem, nullum suum periculũ deprecatus, caputq; etiam tanquam abscindendum protendens, multa pro reliquis uerba purgandis habuit: iterumq; à Tiberio, ut antè, interrogatus, quæ de causa rebellassent, bellumq; tandiũ protulissent, eadem quæ prius respondit, Romanos causam eius esse, qui ad suos greges custodiendos nō canes, neq; pastores, sed lupos mitterent. Hoc modo bellum id iterum confectum est, quod Romanis magna hominum, maxima pecuniæ iactura stetit, multis ad id nutritis legionibus, præda minima capta. Victoriæ nuncium attulit Germanicus, eiusq; ergò Augusto & Tiberio nomen Imperatorium, ac triumphus decretus, ac inter alios honores fornices duo in Pannonia, quibus trophæa insisterent: Germanico insignia triumphalia, quod alijs etiam ducibus datum, ac Prætorij honores, utq; primus secundum consulares diceret sententiã, & legibus in petendo Consulatu solutus eum citius peteret: Druso Tiberij filio, etsi is in belli nulla parte fuerat, ut in Senatum prius quàm allectus in eum ordinem esset, ueniret, ac Quæstura acta ante Prætorios sententiã diceret. His recens decretis, aduersus ex Germania allatus nuncius Triumphos eorũ impediit. Hæc uerò eodem tempore in Germania acta fuere. Loca quædam Germaniæ Romani tenebant, non simul, sed ut fortè subacta fuerant hinc inde, unde in historijs eorum nulla mentio. Iis in locis Romani milites hyberna habebant, urbes condebant, eorum mores iam barbari accipiebant, in forum conueniebant, congressusq; cum ijs pacatos habebant: neq; tamen patriarum cōsuetudinum, morum innatorum, libertatis, armorumq; potentiæ obliti penitus fuerant. Itaq; dum paulatim & uia quadam in custodia habiti ea dediscerēt, mutationem uitæ suæ adeo non grauātē ferebāt, ut ne sentirent quidem eam. Vbi uerò Quintilius Varus Germaniæ post administratam Syriam præfectus, rebus ibi gubernandis

Germanicus
Ardubā capit.

Postumius.
Bato se Tibe-
rio dedit cum
suis.
Sceua.

Finis belli.

Honores uicto-
riæ ergò Augu-
sto, Tiberio,
Germanico, et
Druso Ti. F. de-
creti.
Drusus Tibe-
rij F.

Variane in
Germania acce-
pte cladis de-
scriptio.

Quintilius Va-
rus Germanis
molestus.

dis susceptis instituit eam gentem subito transformare, tanquam fertilitati subiectis imperare, pecuniasque ut à subditis exigere: Germani eius inceptum non tulerunt, primoribus ipsorum amissum principatum desiderantibus, uulgo consuetam rerum rationem peregrine dominationi anteferente. Quia autem Romanos multos apud Rhenum, multos apud se uersari uidentes, rebellioriem palam tentare non audebant, Varum ita acceperunt, ut omnibus eius iussis obtemperaturi uiderentur, proculque eum à Rheno in Cheruscorum fines, & ad flumen Visurgin abduxerunt. Ibi summa in pace ac amicitia erga eum uiuentes, in hanc eum opinionem adduxere, quasi possent absque militum opera in seruitute contineri. Igitur Varus neque milites, quod in hostico fieri debet, uno loco continuit, multosque suorum petentibus infirmioribus Germaniæ populis sub nomine præsidio firmandorum oppidorum, aut latronum comprehensorum, comitum uel tutius subuehendorum, distribuebat. Erant inter eos qui conspirauerant, ducesque insidiarum & belli, quod tum conflagratur precipui, Arminius & Sigimerus, semper cum Varo conuersantes, sapientiusque conuiuentes. Iam fidente rebus Varo, ac nihil mali expectante, ac non modo fidem omnem ijs qui rem ut erat suspicantes, eum ut caveret sibi monebant, abrogante, sed obiurgante etiam eos, quod frustra sibi timerent, ac illos in inuidiam uocarēt, repente ex composito quidam ex longinquis Germani insurgunt: nimirum ut contra eos proficiscens Varus, in itinere opportunior cladi esset, cum se per amicorum regionem ire crederet, ne uel omnibus simul bellum mouentibus sibi caueret. Id consilium euentu approbatum fuit. Nam & exercitum abducētem eum cohortati sunt, & ipsi ut auxilia paraturi, ac celeriter subsidio uenturi domi remanserunt: mox acceptis quæ iam in promptu certo quodam loco erant suis copijs, occisis Romanis quos ante ab eo impetratos quisque secum habebat militibus, in syluis eum iam inuijs hærentem affecuti, repente pro subditis hostes se esse ostenderunt, ac mala Romano exercitui multa ac grauia ingesserunt. Erant montes, quæ Varus tum ducebat, conuallibus crebris intercepti, ac inæquales: arbores autem densæ, ac immodicæ proceritatis, quibus Romani etiam ante hostium aduentum cadendis, uiamque parando, & quæ opus habebant, pontibus iungendo defatigati fuerant. Currus autem & iumenta impedimentis ferendis agebant secum plurima, ut in pace: sequebantur etiam pueri ac mulieres, calonesque magno numero, quo ipso etiam iter magis incompositum facere opus habebat. Interim pluuia cum magno uento superueniens, magis adhuc eos dissiparat, solumque lubricum ad radices & truncos arborum redditum, gressus quam maxime lapsui obnoxios effecerat, tum arborum summa confecta ac deiecta eos perturbabant. His difficultatibus Romanos tum conflictatos, Germani undique simul per densissimas ipsas syluas, quippe callidum periti, consecrati circumuenere, ac initio eminus tantum impetire: post cum nemo se defenderet, multi uulnerarent, comminus congressi sunt. nempe nullo ordine, promiscuo itinere inter currus & inermes proficiscentes Romani, neque coire inter se facile poterant, ac singuli à pluribus cum inuaderentur, multa incommoda, nullo hostibus reddito, patiebantur. Locum modo ibi, ut in monte syluis obsito, opportunum nacti, castra fecerunt, maiorique curruum, & quibus carere possent impedimentorum parte combusta, aut relicta, magis ordinato itinere postridie progressi sunt in locum nemore uacuum: ne hoc quidem sine suorum cade. Hinc iterum in syluas inciderunt, & cum ab adortis se hostibus conarentur defendere, haud parum hoc ipsis ad cladem contulit.

Arminius &
Sigimerus duces Germanorum.

tulit. Loco enim angusto orbem uoluētes, ut confertim equites simul peditesq; in hostem incurrerēt, multa sibi inuicē ipsi damna dederunt, multa ab arborib. passi sunt. Excepit hanc diem alia, effuso imbri & uento uehementi importuna, ut neq; procedere. neq; consistere firmiter possent: usu quoq; armorū ipsis adempto, sagittis, pilis, scutisq; madentibus, & eò nullius comodi usus: ea hosti, quod pleriq; leuis erant armaturæ, ac aggredi regrediq; tutò poterant, minus eueniebāt. Iam & numero aucti Germani erant, cum permulti antè ambigui uel prædæ nomine se eis adderent, quò facilius Romanos, qui multos prioribus cladibus suorum amiserant, & circundabant, & trucidabant: ideo Varus, aliq; primores, iam acceptis uulneribus, cum metuerent ne uel in hostium potestatem uiui uenirent, uel ab insensissimò hoste interficerentur, sibi ipsi manus attulerunt, rem duram quidem, necessariam tamen ausi. Horum audita morte, nemo iam etiam eorum quibus robur suppetebat, se defendit: sed aliq; ducis sui exemplum imitati sunt, aliq; armis abiectis cædi se præbuerunt. Itaq; iam nullo metu uiri omnes equiq; cædebantur: omnesq; Romani ea die occisione perisissent, aut capti fuissent, nisi se Germani ad diripiendam prædam conuertissent. Quo factum est, ut robustissimus quisque euaderet: ac tubicines qui cum is erant, signum cursus incincentes, se ab Asprena auxilio suis missos opinionē hostibus iniecerunt, quia uideri (iam enim tenebræ se intenderant) non poterant. Ea res inhibuit ab insequendo Germanos: & Asprenas cognita re, uerè auxilium suis tulit. Postea temporis nonnulli captorum redempti sunt, cōcesso hoc ipsorum necessarijs, ea conditione, ut extra Italiam manerent. Augustus Variarum necessarijs, ea conditione, ut extra Italiam manerent. Augustus Variarum clade audita, uestem, ut quidam memorant, lacerauit, inq; magno luctu fuit propter amissum exercitum, metumq; qui à Germanis & Gallis impendere uidebatur, maximè quòd eas gentes iam ipsam Italiam ac Romam petituras uerebatur, ac neque urbana iuuentus magni momenti supererat, & sociorum auxilia, quæ alicuius essent præcij, afflicta erant. Nihilominus tamen ad omnia se quantum præsens rerum conditio ferebat, comparauit: & quoniam ij qui militari essent ætate, dare nomina nolebant, ex is qui nondum annum trigessimum attigissent quintum, ex natu maioribus decimum quēq; ut fors in quemuis incidisset, bonis priuatū ignominia notauit: postremo cum multi ne sic quidem obedirēt, quosdam morte mulctauit. Tum collecta quantam maximè potuit ex ueteranis & libertinis per sortem multitudinē, celeriter eam manum cum Tiberio in Germaniam misit. Et quia complures Galli ac Germani Romæ obuersabantur, partim peregrinātes, partim inter stipatores recipiendi, ueritus ne quid hi noui molirētur, in insulas armatos amandauit, inermes urbe exire iussit. Hæc tum ab Augusto acta: ea quæ decreta fuerant, ludiq; omissi. Secundum hæc ubi accepit nonnullos milites superfuisse cladi, Germaniā præsidio contineri, hostem Rhenum transire non ausum, terrore liberatus rem in disquisitionem uocauit: uidebatur enim ei hoc tantum ac subitum malum non sine diuina quadam ira accidisse, suspectamq; Deū uoluntatem prætereā propter prodigia quæ ante ac post eam cladem euenerāt, magnoperè habebat. Etenim templum Martis in campo Martio fulmine tactum fuerat, & locustæ multæ in ipsam urbem deuolantes ab hirundinibus consumptæ: Alpium uertices in se inuicem corruere, tresq; igneas columnas emisisse uisi: cælum sæpius ardere apparuerat: multi simul cometæ effulserant: hastæ à septentrione latæ in Romanorum castra decidere existimatæ: circa aras eorū apes ceram sinxerant, quædam

Varus seipsum
interficit.

Asprenas.

Augustus Variarum
clade con
sternatus.

Apparatus bel
licus.

Tiberius in
Germaniam
missus.
Galli & Ger
mani Roma
pulsæ.

Prodigia.

quædã Victoriæ statua in Germaniâ hostem spectans, ad Italiam obuersa: etiam circa aquilas in exercitu militum inane certamen fuerat, quasi Barbari irrupissent. Anno sequenti Tiberius ædem Concordiæ sacrauit, inscripto suo & fratris Drusi uita pridem functi nominibus. M. Aemilio Lepido, Statilio Tauro Consulibus, Tiberius & Germanicus, cui pro Consule erat imperium, impressionem in Germaniam fecerunt: ac populi nonnullas partes, nullo tamen neque prælio uicerunt, cum nemo manum confereret, neque ullum populum subegerunt: ueriti enim ne rursus cladem acciperent, haud ita procul à Rheno discesserant, sed prope eum usque ad autumnum morati, ludis in honorem natalium Augusti actis, ac ministerio Centurionum edito equestri certamine, in Italiam reuersi sunt. Romæ Drusus Cæsar, Tiberij F. Quæstor erat: Prætores sedecim, tot enim eum magistratû petierat, quorum offendere nullum Augustus in ijs rebus constitutus uolebat: posterioribus autem deinceps multis annis tantum XII. fuere. Vatis interdictum ab Augusto est, ne uel absentibus arbitris, uel coram alijs de morte prædicarent: quanquam ipse pro se adeo nihil esset sollicitus, ut publice stellarum constitutionem sub qua in lucem erat editus, proposuerit. Subditis quoque suo Imperio edixit, ne cui præfectorum tempore eius magistratus, aut intra LX. diem post discessum eius ullum honorem offerrent; quod nonnulli laudibus sibi & honoribus in prouincia adornatis, multa ea occasione facinora mala patrarent. Legatis tunc etiam tres Senatores responsa dederunt: & equitibus (quod mirum uideri posset) dimicandi ludis gladiatorijs licentia data; in causa fuit, quod nonnulli ignominiam ei rei propositam pro nihilo ducebant. itaque cum edictum nihil prodesset, maiorque poena ad deterrendos eos iam requireretur, permissum fuit ut dimicarent, quod pro ignominia morte afficerentur: nihilo enim minus dimicauerunt, præcipue cum eorum certamina magno studio uiderentur, ita ut Augustus quoque Prætoribus qui præmia distribuiebant adesset. Post Consulatum Germanicus, nondum gesta Prætura, coepit, ac toto anno gessit non dignitatis causa, sed quia idem etiam num ab alijs quibusdam fiebat, nulla re memorabili gesta, nisi quod potiores tulit partes, cum ipsius collega C. Capito obiter tantum numeraretur. At uero Augustus senectute iam grauis, Germanicum Senatui, Senatui Tiberio scripto commendauit, quod ipse quidem (uocem enim destituebatur) non recitauit, sed Germanicus, uti consueuerat: petijt deinde à Senatu excusatione belli Germania prælata, ne ipsum posthac domi suæ salutarerent, ne uel in malam partem acciperent, si deinceps non conuiuaretur cum eis. nam frequenter eum salutare, præsertim quoties Senatus ageretur, in foro, in Curia intrantem abeuntemque, ac iam in ipso etiam Palatio sedentem, cubantemque moris erat non Senatoribus modo, sed equitibus quoque, & plebeis nonnullis. Neque uero à cura Reipublicæ Augustus ideo animum auertit, quin & equitibus ius petendi Tribunatus plebis concederet, et famosorum libellorum, quos ad traducendos homines à quibusdam conscribi acceperat, conquisitionem fieri iuberet, repertos in urbe ab Aedilibus, extra urbem à singulorum locorum præfectis comburi mandaret, in autores eorum quosdam animaduerneret. Quod permulti extorres, alij extra loca in quæ expositi fuerant, uersabantur, alij in ijs ipsis delicatius uiuebant, edixit ne quis eorum qui bus aqua & igni esset interdictum, in continenti, aut insula ulla nisi quæ quin quaginta millia passuum ab continente distaret, excepta Co, Rhodo, Sardinia & Lesbo (quas mihi non liquet cur eximias habuerit) degeret, ne uel aliquo

Concordiæ
templum.

An. V. C. 764.

Tiberij et Germanici in Germaniam profectio.

Drusus Quæstor.

Diuinationibus modus præscriptus.

Equitibus gladiatorijs ludis pugnare concessum.

An. V. C. 765.

Germanicus Consul.

Edictum de famosis libellis.

Lex de exulum luxu inhibendo.

An. V. C. 766.

Pensionis ge-
nus.

An. V. C. 767.

Augusti mors.
Prodigia mor-
tis Augusti an-
tecedentia.

quò trañcere, aut plures naues quàm unam onerariam mille amphoras ca-
pientem, & duas actuarias, ne' ue seruos aut libertos super uiginti haberet,
ne plus quingētis millibus mummum possideret: minatus poenam & ipsis
exulibus, & ijs qui contra has leges in ulla re ipsis auxilio fuissent. Hæ tum
leges ab eo (quæ quidem in historia referri mereant) late sunt, ludiq; extra-
ordinarij ab histrionib. & equitib. acti, Martisq; ludi in foro Augusti (quia
Circum Tiberis stagno occupauerat) cum equorū decursu quodam & ue-
natione celebrati. Hi iterum facti ludi sunt, & in Circo ijs Germanicus du-
centos leones occidit, porticusq; Liviæ in honorem C. & L. Cæs. ædificata,
tum dedicata fuit. L. Munatio, C. Silio Consulibus, Augustus quintum in
decennium gubernationē Reipublicæ inuitus scilicet accepit, Tiberio Tri-
buniciam potestatem prorogauit, Druso Ti. F. potestatem Consulatus ter-
tio anno, etiam non gesta Prætura, petendi concessit: sibi autem propter fe-
nectutem, cuius causa rarissimè in Senatum ueniebat, cōsiliarios annuos ui-
ginti petijt, cum antè in senos menses quindenos accepisset. decretum por-
rò est, ut quæcunq; Augustus cum his, Consulibusq; & designatis Consuli-
bus, cum adopticijs suis nepotibus, ac reliquis quos quocq; tempore assump-
sisset, deliberans statuisset, rata nō minus quàm in Curia si statuta fuissent,
haberent. Hæc ex Senatus consulto, sicut antè re ipsa habebat, adeptus, ple-
runq; etiam decumbēs sententiam dixit. Quia uerò uigesimæ pensio adeo
omnibus ferè molesta erat, ut uideret aliquid noui motus excitatura, misso
in Senatum libello, aliorum reddituum excogitandorum negotium eis de-
dit: nō ut abrogaret id tributi genus, sed ut nullū aliud eo probabilius ipsis
inuenientibus, id ipsum uel ab inuitis absque sua inuidia confirmaretur: ne
uerò si Germanicus Drususq; sententiam tulissent, eam suo iussu pronun-
ciatam Senatus suspicaretur, ac indiscussam approbaret, uetuit ne quam
sententiam ij dicerent. Multis ea re in Senatu sermonibus agitata, non-
nullisq; etiam sibi per literas indicatis, cum quiduis eos facilius quàm uige-
simam toleraturos intelligeret, in agros & domos pensionem transtulit, ac
confestim, nō ostenso quantum aut quo pendendum cuilibet modo foret,
alios aliò demisit, qui priuatorum ac ciuitatum facultates describerent: ut
cum singuli maiorem iacturam uererentur, mallent uigesimā pendere. idq;
eius consilium ita res ipsa probauit. Enimuerò Augustalibus ludis, quibus
natalis Augusti celebrabatur, mente quidam uir captus in sede Iulio Cæs-
ari posita seipsum collocauit, coronamq; eius arreptā suo capiti imposuit:
idq;, quod res erat, uidebatur Augusto aliquid portendere. Namque anno
insequenti, Sex. Apuleio, Sex. Pompeio Consulibus, in Campaniam profe-
ctus Augustus, exhibito Neapoli spectaculo, Nolæ morti concessit. Prodi-
gia quæ id ei prædicerent, neque minima, neque obscura euenerant. Sol to-
tus defecerat: magna pars cœli ardere uisa fuerat: ignita ligna de cœlo ca-
dere apparuerāt: crinitæ & sanguinolentæ stellæ fulserant: cum Senatus in-
dictus esset ut pro salute Augusti uota conciperentur, Curia clausa inuenta
erat, eiq; insidens bubo tecinerat: fulmen in statuam eius in Capitolio posi-
tam delatū primā nominis Cæsaris literā deleuerat. ideo uates eum centesi-
ma post diē diuinæ naturæ cuiusdam participem fore dixerant, eo id conie-
ctati, quòd litera C. apud Latinos centenarium numerum designat, reliqua
nominis pars AES AR Hetruscorū lingua Deum significat. Hæc osten-
ta Augusto adhuc in uiuis morante acciderunt. Posteris autem Consulum
quoque, & Sergij Sulpicij Galbæ euentus in omen tractus est: quorum illi
tum

tum Augusto genere iuncti magistratū gessissent, cum fato isungeretur: Galba autem qui imperio deinde potitus est, ipsis Calēdis eius anni Ianuarijs uirilē togam sumpsisset, isq̃ quia primus post Augusti genus finitum ex reliquis unus Romanorū summam rerum obtinuit, data est occasio sermoni quorundam, quasi tum ea non casu, sed diuino quodam consilio euenissent. Cæterum Augustus ex morbo decessit, suspecta nonnihil Liuiā, quasi eius fraude obiisset. Etenim ad Agrippā Augustus clam uxore in insulam transmiserat, uisusq̃ erat omnino cum eo in gratiā rediisse. Veritam itaque Liuiam, ne eum reduceret Augustus, ac Imperium ei traderet, ficus quasdam in arboribus adhuc pendentes, quas sua manu Augustus decerpas comedere consueuisset, ueneno infecisse, eiq̃ medicatas carpēdas obtulisse, ipsam sanas edisse ferūt. Siue ea causa morbi, siue alia fuit, id sanē constat, conuocatis socijs, ac quæ opus essent dictis, tandem hæc uerba protulisse: Romam se terream accepisse, lapideam relinquere. quo non ædificiorum elegantiam, sed firmitatem imperij innuere uoluit: applausum quoq̃ ab ijs, ueluti mimo aliquo finito ludiones solebāt, poposcit, omnem humanæ uitæ partem eo subfannans. Vita excessit xiiii. Kal. Septembris, quā diē quondam primum Consulatum inierat. uixit annos lxxv, menses decem, dies xxvi: siquidem natus est i. x. Kal. Octobris. Solus summum imperium gessit à uictoria apud Actium, annos (quibus tamen xiiii. dies defunt) xliiii. Mors eius non confestim innotuit. Nam Liuiā metuens ne Tiberio in Dalmatia adhuc uersante aliquid noui existeret, usque ad eius aduentum eam clam habuit, ut quidem plerique & fide digniores auctores tradunt: neque enim defunt, qui adfuisse ægrotanti Augusto Tiberium, ab eoq̃ mandata quædam accepisse perhibeāt. Corpus Augusti Nola ad Romam usq̃ primores singularum ciuitatū per ordinem gestauerūt: ab equitibus exceptum, noctu urbi illatum est. Postridiē Senatus habitus est: in eum reliqui Senatores equestri habitu, Magistratus Senatorio, prætextis demptis, uenerunt, Tiberius, filiusq̃ eius Drusus, pullam forensi more paratam amicti uestem, thure ipsi quoq̃ rem sacram fecerunt, tibicine omissa. Consedit uerò Senatorum multitudo, solito quisque locò: Consules autem inferius alter in Prætorijs, alter in Tribunorū plebis subsellijs. Tum Tiberio impunitas data, quòd cadauer (prohibitum enim hoc erat) tetigisset ac comitatus fuisset: post testamentum Augusti Polybius quidam ex Cæsaris libertis recitauit, quasi non conueniens id à Senatore legi. In testamento (sicuti quidam memoriæ tradiderunt) exbesse Tiberius, ex triente Liuiā hæres instituebantur. nam Augustus ut suorum quoq̃ aliqua bonorum pars ad Liuiā peruenire posset, à Senatu petierat, ut tantum etiam præter legum præscripta legare ei posset. Bona aut, & pecuniā, multa multis nō necessarijs modò suis, sed nihil ad se pertinentibus etiam, neq̃ Senatoribus tantum, equitibusq̃, sed regibus etiam legauit: populo quadringētis sestertium, militibus prætorianis singulis millia nummū, urbanis quingenos sestertios, reliquæ urbanæ multitudini uiritim trecenos: pueris etiam, quorum parētum, ipsis adhuc teneram ætatem agentibus, hæreditates adierat, paternas facultates cum redditibus iussit reddi, simul ac uirilē ætatem attingissent: quod idem superstes etiam obseruauerat, ut si cuius hæres fieret, cui liberi essent, omnino his paterna bona uel statim, si adulti essent, uel post omnia restitueret. At qui ea bonitate erga aliorum liberos utebatur, tamē filiam suam in patriam non reduxit, quamuis donatione eam dignatus, inq̃

Galba uirilem togam sumit.

Liuiā suspecta, quasi ueneno Augustum sustulisset. Augustus Agrippæ reconciliatus.

Roma lapidea. Plausus.

Liuiæ in celandis morte Augusti astus.

Corpus Augusti ut Romam delatum.

Cadaver tangere religioni est. Polybius.

Testamentum Augusti ex legata.

H suo

*Quatuor libri
Augusti.*

*Præcepta Rei-
publicæ felici-
ter gerendæ.*

Funus Augusti.

*Pompeij ma-
gni imago in
funere Augusti
ducta.*

Rostra Iulia.

*Tiberij in fune-
re Augusti ora-
tio.*

*Exordiū à dif-
ficultate ora-
tionis futuræ,
quæ ex benueo-
lentiam captat,
et nonnihil at-
tentionis mo-
net.*

suo sepulcro humari prohibuit. Illati sunt præterea in Senatū libri quatuor, quos Drusus recitauit. Primo continebantur de funere suo mandata: altero enumeratio rerum à se gestarum, quam incidi in columnas æneas, ac statui eas ante suum sacrarium iubebat: tertius summam militum, reddituum, impendiorum publicorum, pecuniæ in thesauris, aliæque id genus ad principatum pertinentia indicabat. quarto præcepta & consilia Tiberio ac Reipublicæ data, interque alia, ne multos manumitterent, ne nimirum uaria turba urbs impleretur: neue multos iure ciuitatis donarent, quod uidelicet ipsi multa haberent suis subditis potiora: ut Rempublicam omnibus qui prudentia ac rerum gerendarum peritia essent præditi, committerent, neque uni alicui eam totam crederent, ne uel tyrannidem is affectaret, uel eo aduersa passio Respublica corrueret: ut contenti præsentī fortuna non cuperent fines imperij proferre, quippe cum difficulter imperiū tantum seruari possit, periculum fore, ne plura appetendo, parua quoque amitterent. Hoc eum non uerbis modò, sed re etiam seruasse constat. namque etsi plurima barbarorum sui iuris poterat efficere, nunquam tamen uoluit. Secundum hæc funus eius factum est. Lectus erat ex auro & ebore constructus, purpureis stragulis, auroque his intertextis, ornatus. in eius infima parte cadauer arcæ cuidam inclusum latebat: imago autem eius cerea, habitu triumphali, conspiciebatur. hanc à Palatio ducebant Consules designati. altera aurea ex Curia, tertia in curru triumphali ducebatur. Post has auorum ipsius, ac cognatorum uita functorum (excepta Iulij Cæsaris, qui inter Semideos erat relatus) aliorumque qui Romæ unquam factis suis præclari fuissent imagines, initio à Romulo factis, ferebantur: inter quas Pompeij quoque Magni imago quædam, omnesque nationes quas subegisset, cum suo ipsarum cultu effictæ cernebantur. has reliqua omnia, quæ supra commemorauimus, subsecuta sunt. Feretro posito ad rostra, pro illis Drusus quandam orationem de scripto recitauit: cæterum pro rostris Iulij Tiberius ex Senatufcōsulto ad populum in hæc propemodum uerba perorauit:

Quæ priuatim ab homine cognato de Diuo Augusto dicenda fuerunt, à Druso dicta sunt. Quoniam autem eum, idque merito, publica etiam aliqua uoce Senatus dignatus est, id muneris mihi iniunctū iure esse satis scio. cui enim laudatio hæc rectius quam mihi, filio eius successorique mandata fuisset? Veruntamen non futuram meam orationem longè & uestra uoluntate, & Augusti dignitate inferiorem, confidere nequaquam possum. Quæ si apud externos mihi esset habenda, uehementer utique timuisssem, ne meis res intenti, ex his res quoque illius gestas æstimaturi essent: nunc me id consolatur, quod apud uos dicendum est, qui eas omnes compertas habetis, qui ipsi experti eas estis, qui propter eas hac eum laudatione dignum cœsistis. Non enim meis ex dictis de uirtute eius iudicium facietis, sed ex his, quorum conscij estis, meum sermonem adiuuabitis: & quod ei deerit, ex memoria præteritorum addetis. Ita hæc collaudatio à uobis omnibus ex æquo profisciscetur, me ueluti in choro quodam, capita tantum indicæte, uobis reliqua succinentibus. Neque uereor, ne uel tenuitatem uirium mearum damnaturi, quia cupiditati uestræ satisfacere nequeo, uel uirtuti eius uestram excedenti inuisuri sitis: cum nemo nesciat, ne si omnes quidē in unum homines conueniant, dignis eum laudibus exornaturos, & uos de palma ei libenter concedere, non id inuidentes, quod nemo uestrum cum eo conferri possit, sed ipsa etiam eius præstantia gaudentes. quanto enim uobis maior Augustus appareat,

appareat, tanto plura uos ab eo accepisse beneficia uidebimini, ut non excellentia eius liuorem, sed merita reuerentiam apud uos pariant. Incipiam autem ab ea ætate eius, qua ille ad Rempublicam gerendam accessit, hoc est, à prima eius adolescentia: id enim ex maximis Augusti factis est, quod primum puericiam egressus, initio adolescentiæ, cum prius tempus, dum feliciter Respublica à diuo Iulio administrabatur, disciplinæ capiendæ intentus uixisset, simul hic insidijs circumuentus, respublica conturbata fuit, & ultus est patris necem abunde, & uobis maximè opus habentibus, opitulatus est, non multitudinem inimicorum ueritus, non magnitudine rerum territus, non ætate sua trepidans. Quid horum simile Alexander ille Macedo, quid Romulus uester egerūt, qui potissimum iuuenes præclaras res gessisse censentur: quanquam hos quidem omitto, ne ipsa cōparatione apud uos hæc mecum ex æquo cognita habentes, detrahare aliquid uirtuti Augusti existimer. Vni Herculi eiusq; operibus fortassis rectè eum componere posse uidear: quanquam hîc quoq; tantum me institutum meum frustrabitur, quantum interest, quòd Hercules angues puer elisit, quòd uir ceruum quēdam, & aprum, adeoq; leonem, inuitus hoc & imperio adactus inter fecit: noster non inter feras, sed uiros belligerando, & leges sanciendo Rempublicam palam seruauit, sibiq; splendorem parauit. Ob hæc etenim eum & Prætorem, & Consulem fecistis, ea ætate, qua multi militiam quoq; recusant. Hoc fuit Augusto uitæ in Republica agendæ, ac proinde meæ de eoratoris principium. Post hæc cum uideret secum maximam ac potissimam S. P. Q. R. partem consentire, esse tamen quosdam factiosos, quorum opera Lepidus, Antonius, Sex. Pompeius, Brutus, Cæsiusq; uterentur, metuens ne multis simul ciuilibus bellis urbs occupata diuelleretur ac exhauriretur, ita ut nullo modo se colligere denuò posset, prudentissimè ac summa cum Romani populi utilitate ea confecit. Iunctis enim sibi potentissimis seditiosorum, ac ipsi Romæ imminetibus, eorū auxilio reliquos debellauit: quibus de medio sublatis, ab istis quoq; nos liberauit, cum & inuitus quosdam illis cōcedendos propter maioris partis salutem, & ita cum singulis agere statuisset, ne simul contra uniuersos esset bellandum, unde ipse quidem priuatim nulum commodum, uos apertè maximum estis adepti. Verum quid multis eius in ciuilibus ac exteris bellis facta commemorare iuuat, quorum altera utinam nunquā accidissent, alteris parta bona utilitatem euidentius quam ullo possit sermone fieri demonstrant: deinde cum pleraq; fortunę accepta ferantur, ac multorum ciuium, sociorumq; auxilio cōfecta, cum ijs communicandam eorum causam reddāt, possintq; fortassis etiam cum aliorum rebus gestis comparari. Igitur ijs præteritis, quę uariè scripta ac expressa legere uidereq; quiuis potest: quæ ipsius maximè Augusti sunt opera, à nullo unquam hominum edita, quibusq; ciuitatem nostram non tantum ex multis ac multiplicibus periculis exemit, uerum opulētiorem etiam, potentiorēq; effecit, ea exponam, & gloriam ipsi eximiam, & senioribus uestro uoluptatem repræhensionis uacuum, & iunioribus documentum accuratum formæ ac constitutionis Republicæ allatura. Proinde Augustus, quem has ipsas ob causas hoc cognomento dignati estis, ubi primū ciuilibus bellis defunctus fuit, cum & egisset & tulisset omnia nō sua ex sententia, sed ut facto uisum fuerat, principio plerosq; eorum, qui contra ipsum arma tulissent, prælijsq; superfuissent, salutē donauit, nihil imitatus Syllam, qui Felicis cognomē tulit: quos ne singulos recenseā, Sossium, Scaurū Sex. Pompeij fratrem,

Augusti adolescentia.

Alexander: Romulus.

Herculi Augustum præponit.

Qua arte seditiosos excidit Augustus.

Rei cessione à ciuilibus bellis ad posteriora transit.

Augusti in aduersarios bonitas.

*Socijs nō indul-
sit nimium An-
gustus.*

*Laudat factū
Augusti, quod
Repub. reddi-
dit.
Metellus Creti-
cus.*

*Augusti sum-
mam in Repub.
potestatem ha-
bentis, optimū
imperium.*

trem, ipsumque adeo Lepidum quis nescit, qui tantum temporis casui suo su-
peruixit, ac per omnem uitam suam Pontifex Maximus permansit. Dein-
de eos, qui suas partes fuissent secuti, multis ac ingentibus donis ornatos,
nihil per superbiam aut libidinem agere passus est: nostis enim hic quoque
præter alios Mæcenatem, Agrippamque, ut ne referre me eos opus sit. Hæc
autem duo nemo alius in se habuit. Equidem noui quosdam fuisse, qui ini-
micis parcerent, alios qui incontinentiam amicorum suorum coercerent:
atqui nemo qui utrumque simul faceret, repertus est. Sylla quidem & Marius,
etiam in liberos aduersariorum suorum sæuierunt, ut mentionem minorum his
hominum nullam faciam: Pompeius & Cæsar ab eo quidem se continuerunt
ferre, uerum amicos multa ab ipsorum moribus aliena agere passi sunt. Au-
gustus ita utrumque miscuit, ut & inimicis uictis clades uictoriæ cesserit, &
suis felix uirtus reddita sua fuerit. His actis, omnibusque factionis sua huma-
nitate pacatis, militibus uictoribus per beneficia ad moderationem adduc-
tis, cum posset militum, armorum, pecuniæ auxilio dominus uniuersarum
sui temporis rerum esse, noluit: sed boni medici exemplo cum corpus ægro-
tum acceptum, ad sanitatem reduxisset, omnia uobis bonæ ualitudini resti-
tuta reddidit. Id quantum sit, inde potestis conijcere, quod à maioribus no-
stris Pompeius & Metellus, qui eodem tempore floruit, laudati sint, quia
exercitus quibus bella gesserant, sponte sua dimiserunt. Quibus si laudi fuit,
copijs haud magnis, & ad certum tempus commissis, cum haberent etiam
aduersarios, qui aliter eos agere passuri non fuissent, ultrò celsisse: quis iam
Augusti magnanimitatem uerbis exæquet, qui cum omnes uestros tot tan-
tosque exercitus, omnem uim pecuniæ longè maximam in sua potestate tene-
ret, ac neque metueret quenquam, neque suspectum haberet, cum liceret ei om-
nibus id laudantibus soli rerum potiri, tamen noluit, sed arma, prouincias,
pecuniam in medium deposuit: Quapropter recte uos prudenterque egistis,
non passi eum priuatam uitam ducere: sed satis intelligentes, popularem Rei-
publicæ formam tantis iam rebus nequaquam aptam, ac unius adeo uiri sub
principatu posse incolumem manere, id uerbis præ uobis tulistis, nolle uos
ad liberum legum usum reuerti, cum re ipsa nolletis in seditiones recidere,
ideoque Augustum, cuius in ipsis rebus periculum fecissetis, prætulistis, eumque
ad tempus utique aliquod uobis ut præesset coegistis. In quo cum magis e-
tiam quam antè eius uirtutem experti essetis, iterum, ac tertium inde, quar-
tumque & quintum uicem eum eò compulistis, ut Reipublicæ in administratio-
ne perseveraret. Neque id quidem iniuria: quis enim non cupiat citra ullum
suum laborem saluus esse, absque periculo felicitate potiri, bonis Reipubli-
cæ perfrui, à curis quæ pro ea geruntur uacuum? Quis autem fuit, qui suam
unicam domum melius rexerit, quam Augustus tot mortalibus præfuit? Hic
cum difficiles & bellicosas prouincias custodiendas seruandasque in se rece-
pisset, pacatas & unde nihil erat periculi, uobis restituit: tot perpetuos mili-
tes ad defendendum uos alens, fecit ut ne cui uestrum uim afferret, sed con-
tra externos essent custodes quam maxime terribiles, erga uos autem inermes.
Præterea neque Senatoribus fortunam sortis in obtinendis imperijs
ademit, & præmia insuper uirtutis addidit: in deliberationibus neque suffra-
gij ius abstulit, et securitatem libertatis adiecit: à populo translata difficulta-
te disceptationum in iudiciorum diligentiam, Comitiorum maiestatem con-
seruauit, in ijsque docuit pro contentione liberalitate uti: ac ex ipsa petitione
honorum ambitum tollens, in eius locum uerum honorum studium indu-
xit.

xit. Iam suas facultates modestè augens, in communem omnium eas utilitatem impendit, publicorum bonorum tanquam propriorum curam habuit, iisdem ueluti alienis abstinuit: instauratis omnibus quæ iam ruinam minabantur operibus, nullum eorum qui ea extruxerant, sua gloria spoliavit: multa noua suo & aliorum nomine aut ædificauit, aut alijs ædificanda mandauit, in omnibus ut ad publicum commodum respiciens, ita honorẽ inde uenientẽ nulli priuatim inuidens. Suorum facinora inexorabili uindicta persequens, clementer aliorum peccata tractauit: qui uirtute aliqua essent præditi, eos faciliè passus sibi æquari, ex ijs quorũ insidijs esset impetitus in eos tantum animaduertit, quorum uita ne ipsis quidem utilis erat, reliquis eum sese præbuit, ut multo tempore nemo neq; uerè neque falso structarum insidiarum insimularetur. Perniciem sanè aliquando ei fuisse creatam mirum minime est, cum ne dii quidem ipsi omnibus placeant: at boni principis uirtus non ex aliorum flagitijs, sed ex ipsorum factis iudicari debet. Dixi, Quirites, maxima ac pulcherrima, idq; carptim, cum ad enumeranda exactè omnia permulta dies requirantur: atque mihi quidem constat, cum hæc tantum ex me audieritis, ipsos uos reliquorum omnium ex his recordaturos, ut ea quoque dixisse quodammodo uidear, cum alias quoq; non ostentationis causa hæc oratio ad uos instituta sit, sed ut multa ac bona eius facta immortalem apud animos uestros gloriam ei concilient. Quis enim Senator eius memoriam non retineat? ex quorum ordine cum indignum quemq; qui per seditiones multi in eo ordine uersabantur, remouisset, reliquos hac ipsa re decorauit, splendorẽ eorum aucto censu auxit, largitione pecunię locupletauit, in dicendis sententijs sibi æquauit, quorum in collegio fuit, quibus cum de rebus maximis ac apprimè necessarijs semper uel in curia, uel domi suæ, ubi id senectus & uale tudo flagitabant, alias alijs adhibitis cõmunicauit. Quis eius ex reliquis Romanis obliuiscatur? quibus ædificia, pecunias, ludos, spectacula, immunitatem, abundantiam rerum ad uitę usum facientium, securitatem non à flagitijs modò hominibus, sed ab his quoque, quę fortuito noctu aut interdiu accidere possunt, parauit. Quis sociorum? quibus periculi expertem libertatem, indemnem societatem præstitit. Quis subditorum? quorum nemo neq; iniuria est, neq; damno affectus. Quis deniq; effluere ex suo animo patiatur eum uirum, qui sibi pauper, Reipub. diues, parcus in re sua familiari, erga alios liberalis fuit? qui pro uobis semper omnes labores & pericula sustinuit, uos ne ea quidẽ molestia, ut abeuntẽ deduceretis, aut redeuntẽ obuiã iretis, grauare uoluit? qui festis diebus domũ suam etiam populũ accepit, reliquis diebus in ipsa Curia Senatũ salutauit? Quis memoriam abijciat multitudinis & diligentia latarũ ab eo legum? quæ iniuria affectis satis consolationis, iniustis poenam non atrociorẽ humanis moribus proponunt? Quis munerum maritis, ac liberos habentibus constitutorum? Quis præmiorũ militibus citra aliorum detrimentũ concessorum? Quis, quod contentus his, quę semel necessitate ita postulante adepti fuisset, noluit præterea alia à nobis quærì, ne dum extendere imperium cuperemus, etiam antè parta amitteremus? Quis, quod amicorum gaudia doloresq; seriatq; & iocos cum ijs nunquã non communia habuit? Quod omnibus quicumq; utile aliquid excogitare possent, liberè id edisserendi licentiam fecit? Quod libero ore loquentes laudauit, adulantes odio habuit? multa ex suis facultatib. multis largitus, omnia sibi ab his, quibus esset proles, legata, liberis eorũ restituit: qua tandem hæc obliuione abolenda sunt?

H ; Itaq;

*Summatim e-
gregia Augusti
facta recenset.*

*Funus Augusti
ducitur.*

*Aquila.
Liuiæ ossa le-
git.*

Luctus.

*Athenodori
inreparationem
Augustus e-
quissimè tulit.*

*Fides & huma-
nitas eius in Co-
rocottam.*

Itaq; ob hæc meritò ipsum principem & patrem Reipublice fecistis, multis honoribus, multis Consulatus extulistis, ac postremò semideū, ac immortalem esse statuistis. Proinde neque lugere eum nobis conuenit, sed corpus eius naturæ nunc reddere: animū autē, ut Dei, perpetuò colere. Hæc cum recitasset de scripto Tiberius, feretrum iisdem qui antè sublatum triumphali porta ex Senatusconsulto extulerunt. Aderant ducendo funeri Senatus, equitesq; cum coniugibus, Prætorianiq; milites, ac ferè omnes qui tum Romæ agebant homines. Postquàm cadauer rogo in Campo Martio positum fuit, primū omnes pontifices eum circumierunt, deinde equites, tum legionarij reliquiq; milites, & ij demū qui custodiæ præfuerant, omnia præmia quæ ob sua quondam egregia in bello facta ab ipso accepissent, super eum conijcientes. Post hæc Centuriones acceptis facibus, iussu Senatus rogi succenderunt: eo absumpto, aquila ex eo emissæ euolauit, quasi animū Augusti in cælum ferens. His peractis, reliqui discesserūt. Liuiæ autem cum equitum primis eo in loco quinque dies morata, ossa eius legit, ac in monumento condidit. Luxere uiri eum haud multos dies, mulieres autem integrum annū, quod decretū erat. Caterū re ipsa, tum quidem pauci ipsum luxerunt, postea temporis omnes. Fuerat quippe erga omnes in alloquijs benignus, multos pecunia iuuerat, summo in honore amicos habuerat, & ex libertate ipsorum in dicendo maximam capiebat uoluptatem. Cuius documentum est id, quòd cum Athenodorus aliquando in curru cōtectò pro muliere quadam in aedes eius adductus, ex eo strictum tenēs gladium profiluisset, dixissetq; ei: Non ergo metuis ne quis hoc modo ueniens te interficiat: tantū ab ira absuit Augustus, ut gratias potius ei egerit. Neq; id modò memoratur, sed iniurias quoq; eum acceptas non immodica ira persecutum, fidemq; etiam indignis seruasse. Corocottā quendam latrocinij in Hispania uigentem, primū in tanta ira habuit, ut præmiū ei qui uirum istum sibi adduxisset decies sesteritiū promiserit: deinde ultrò eum ad se uenientem neq; pœna affecit, & ea quam dixi pecunia ditauit. Luctum quoque id auxit, quòd unius principatum populari imperio ita temperauerat, ut & libertatem Romanis suam seruauerit, & ornatum securitatemq; addiderit, ut absq; populi contumacia, absq; tyrannorum superbia, in modesta libertate, & sub unius innoxia potestate, in regno sine seruitute, & in populari reipublicæ statu sine seditionibus uixerint. Quòd si qui eorum quæ bellis ciuilibus acciderant reminiscerentur, ea tamen necessitati rerum imputabant, omnemq; eius animum ex eo tempore, quo solus haud dubie rerum fuit potitus, spectandum arbitrabantur, magnum scilicet in his discrimen cernebatur, quòd in omnibus eius actionibus deprehendi, si quis accuratè eas inspiciat, posset. De quibus omnibus hoc quasi caput scribendum duxi, omnes eum seditiosos coercuisse, Rempublicam in optimam formam conuertisse, eamq; firmo imperio rexisse, ut si quid etiam uolētius (quod fieri plerunq; in rebus inusitatis solet) actum sit, eius culpa iustius ipsis rebus quàm ei impingi debuerit. Ad gloriam uerò Augusto haud minimum momenti etiam diuturnitas principatus attulit. Nam pleriq; & potētissimi uirorum, qui imperium penes populum esse uellent, iam tum oppetierant: posteriorē huius reipublicæ status ignari, ac in presenti tantū educati, non modò non indignè eam ferebant, cui aduerti nimirum essent, sed gratam etiam habebant, quam uidelicet meliorem ac tutiorem ea uidebāt, de qua auditu accepissent. Hæc etsi ita superstitè adhuc Augusto pro certis haberent, tamen

certius

certius adhuc post eius excessum cognouere. Nam omnes mortales non tam rebus secundis suam felicitatem sentiunt, quàm malis conflictati eam desiderant. Quod idem de Augusto euenit, quem deinde Tiberium haud ipsius similem experti, requirebant. Poterat iam tum unusquisque prudens mutationē presentis status cōiectari. Etenim Pompeius Consul cum Augusti corpus apportantibus obuiam ex urbe contenderet, offensus crure cum eo in urbem gestatus fuit: bubo iterū prima ea die, qua Senatus à morte Augusti habitus fuit, Curia insidens, feralem cantum multum ediderat. Tanta profectò fuit inter Augustum & Tiberium dissimilitudo, ut suspicio quosdam tenuerit, consultò Tiberium ab Augusto, satis eum qualis esset cognoscente, successorem ordinatum, quò magis ipsius gloria floreret. Verum hi rumores seriùs in uulgus dari ceperunt. Tum uerò immortalitatem ei tribuerunt, flaminesq̃, & sacerdotem Liuiam (quæ tunc Iulia etiam, Augustæq̃ cognomenta acceperat) constituerunt, lictoreq̃ uti eam in sacrificijs permiserunt. Cæterum Liuia Numerio cuidam Attico, Senatori & Prætorio, decies sestertiū dono dedit, quòd iurauerat uidisse se Augustū in cœlum adscendentem, quemadmodum antiquitùs Romulum Proculus uidisse perhibetur. Decretum quoque Romæ Augusto sacrariū à Senatu, à Liuia autem & Tiberio factum: alibi quoq̃ multis locis ei fana extructa sunt à populis partim uolentibus, partim inuitis, Nolæq̃ domus in qua decessisset, in templum mutata. Dum eius Romæ templum ædificabatur, auream ipsius imaginē in æde Martis lecto impositam collocauerunt, omniq̃ eam cultu, qua in posterum essent usuri, uenerati sunt. Decretum porrò est, ne qua eius imago ullo in funere ferret, ut natalicijs eius ludis Consules, quæadmodum Martis fieri solitum, præmia certaminum proponerent, Augustalia Tribuniplebis, tanquam sacri celebrarent, ijq̃ omnia reliqua eo quo consueuerant fieri more peregerunt, ueste triumphali ludis Circensibus usi, currum tamen non conscenderunt. Præter hæc in Palatio Liuia peculiare ludos in honorem Augusti fecit, qui ipsi quoque secundo loco ab Imperatoribus ipsis exhibentur. Hæc ergo sunt, quæ in honorem Augusti, uerbo quidem Senatus, re ipsa Tiberius ac Liuia statuerunt. Alijs enim alia stuentibus, placuit hæc in libellos inscripta Tiberio offerre, ut eligeret quæ uellet. Liuiæ porrò nomen addidi, quòd ipsa etiam, quasi Imperatrix, rebus sese ingessit. Eo tempore plebs tumultuata est, cum Augustalibus quidam histrio nollet pro constituta mercede in theatrum intrare: nec finis antè turbarum fuit, quàm ea ipsa die tribuniplebis coacto Senatu, precibus imperarunt ut liceret sibi maiores aliquanto quàm legibus permetteretur, sumptus facere. Hæc Augusti tempore eueniunt.

Homines suam felicitatem non agnoscunt, nisi amissam.

Omina,

Cur Augustus Tiberium sibi suffecerit.

Augusto diuini honores tribuuntur.

Livia Iulia Augusta.

Numerius Atticus Proculus imitatur.

Plebs ob histriionē tumultuatur.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER QVINQVAGESIMVSSEPTIMVS,

*Guilielmo Xylandro Augustano
interprete.*

INDEX CAPITVM HVIUS LIBRI

De Tiberio.

Vt Cappadocia à Romanis gubernari ceperit.

De morte Germanici, & Drusi Cæs.

H 4

Vndecim

An. V. C. 768.

Vndecim hæc annis gesta sunt, Consulibus.

769.

Druso Cæsare Ti. F.

C. Norbano C. F. Flacco.

770.

T. Statilio T. F. Sifenna Tauro.

L. Scribonio L. F. Libone.

771.

G. Cæcilio C. F. Rufo.

L. Pomponiano L. F. Flacco.

772.

Ti. Cæsare, Augusti F. III.

Germanico Cæsare, Ti. F. II.

773.

M. Iunio M. F. Silano.

L. Norbano C. F. Flacco: uel Balbo.

774.

M. Valerio M. F. Messala.

M. Aurelio M. F. Cotta.

775.

Ti. Cæsare Augusti F. IIII.

Druso Iulio Ti. F. II.

776.

D. Haterio Q. F. Agrippa.

C. Sulpicio Galba.

777.

C. Asinio C. F. Pollione.

C. Antistio C. F. Iusto.

778.

Ser. Cornel. Ser. F. Cethego.

Visellio L. F. Varrone.

M. Asinio M. F. Agrippa.

Cossio Cornelio Cossi F. Lentulo.

Tiberij ingenium subdolum, & simulata omnia, ac dissimulata.

TIBERIV: patricio natus fuit genere, liberaliterq; educatus, ingenij peculiaris. Nam neq; præ se ferebat quæ cupe-
ret, & iermone ab animi sui sentetia diuersissimo utebatur,
negando quæcunq; desideraret, annuendo ijs quæ odio ha-
beret, iratum se cùm minimè succenseret, æquo animo esse
cùm maximè indignaretur, simulabat: nimirū quos suppli-
cio atticeret, ijs misericordiam ostentabat, infensum se ijs quos uenia prose-
queretur exhibebat, inimicissimos ferè uultu quàm maximè beneuolo, ami-
cissimos summè ab alienato intuebatur: denique principis animum nemini
cognitum esse debere censebat, dicere solitus eum intellectum multorum
ac magnorum causam esse malorū, contrà dissimulato, plura ac maiora com-
moda parari. Ac si quidem hæc tantum in Tiberio fuissent, nemo certè eo-
rum, qui cum ipso rem haberent, cauere sibi ab eo potuisset, cum omnia cō-
trario atq; is sentiret modo accipientes, ea quæ is nolebat, uelle, & nō cupe-
re ipsum quæ maximè appetebat, iudicaret: nunc autem adeò commoue-
batur animo, si quis eius sententiam assecutus depræhenderetur, ut multos
haud aliam ullam ob rem necauerit: ut iam periculosum esset non intellige-
re qui ipsius esset animus, (etenim multi dictis eius, nō uoluntati assensi, in-
fortunium inuenerant) periculosius etiam intelligere, hi enim quasi institu-
tum eius explorassent, idq; odio haberent suspectabantur. Itaq; is solummo-
dò (quod rarissimè fit) tutus fermè erat, qui neq; ignoraret ingenium eius,
neq; argueret, is enim neq; credendo decipiebatur, neq; in odiū eius osten-
dendo se uoluntatem eius sentire incutebat. Erat quippe maximæ difficul-
tatis dictis eius uel refragari, uel ad stipulari, cum ipse aliud fieri uellet, aliud
iuberet, essentq; utrobique qui ab eo discreparent, quorum his ueritatis, illis
opinionis causa irascereetur, His itaq; artibus instructus Tiberius, statim ad
exercitus

exercitus & prouincias Nola tanquam Imperator literas dedit, Imperatorē quidem se non appellans, nam id nomen cum alijs sibi decretū, non adsumpserat: ut neq; cognomentum Augusti, cuius hæreditatem ceperat. Iam uerò stipatores circum se habens, auxiliū à Senatu petijt, ne quam uim in corpore Augusti humando pateretur, scilicet ueritus, ne qui id raptum in foro, ut Iulij pridem Cæsaris, cremarent: ibi cum quidam hanc eius petitionem facere norans, sententiam tulisset, ut ei præsidium, quo nimirum careret, adderetur, intellecta fanna, non suos, sed Reipublicæ milites etiam esse respondit. Porro autem cum pro imperio omnia ageret, negauit eo opus sibi esse, primumq; totum id partim propter ætatem, (annos iam LVI. natus) uisusq; imbecillitatē (quippe in tenebris plurimū, minimū interdiu uidebat) uerbis recusauit: post socios imperij ac collegas petijt: nō quidem cum quibus omnia regeret, quod fit ubi rerum potestas in manus paucorum deuenit, sed diuiso imperio in tres partes, unā sibi sumere uolebat, reliquas alijs relinquebat. Cæterum partes istæ, prima Romam & Italiam complectebatur, altera exercitus, tertiā subditos. Hanc sententiam cum uehementer urgeret, nihilominus tamen reliqui contradicebant, soli q; omnia deferebant: at Asinius Gallus, qui paternam semper in dicendo libertatem plus etiam quam sibi expediret usurpabat: Elige, inquit, quam uelis partem. Ad ea Tiberius: Quī nam fieri possit, ut idem & diuideret eandem rem, & partem sibi eius eligeret? Ibi Gallus sentiēs quō malī deuenisset, demulcere eum uerbis cupiens, non eō id à se quæsitum fuisse, dixit, quō tertiam aliquam partē Tiberius haberet, sed ut ostenderet, Rempubicā diuidi non posse. Non tamen leniuit hominē, quin multa ac grauiā ab eo perpeßus, tandem iugularetur, iam pridem inuißus, quōd priorem eius coniugem in matrimonium duxisset, Drusumq; filij instar haberet. Neq; natura tantū sua, ac uoluntate hæc Tiberius egit, sed quōd legiones etiam Pannonicas Germanicasq; suspectas haberet, Germanicumq; ijs charum, qui tum Germaniæ præerat, metueret: nam Italicas quidē iuramento ab Augusto demonstrato sibi maturē obstrinxerat. Illas uerò metuens, in utranque partem cunctabatur, ut si quid illæ turbantes præualerent, priuatim uicturus utique incolumis esset: quam ob rem sæpenuerō morbum simulauit, ac se domi cōtinuit, ne quid expresse agere aut dicere opus haberet. Sanē accepi eum, quia Liuiā inuito Augusto ipsi Imperium parasse ferebatur, hæc ita finxisse, ne à Liuiā (cui erat admodū infensus) sed à Senatu, coactus etiam quia omnibus uirtute anteiret, id accepisse uideretur. id quoq; traditum, quōd hominum animos à se alienos uideret, cunctatum tempus traxisse, ut cum spem fecisset ultro se imperio cessurum, à nouis rebus alios detineret, donec eo ipse prorsus esset potitus. Verū ego hæc nō tam in causa fuisse putō, cur hac ratione ueretur, quam ipsius animi studium, motumq; exercitus. Etenim Agrippam statim à Nola missō percussore necauit, iniussuq; suo eam cædem patratam dicens, minatus etiam ei qui fecisset, nō tamen ultus est, sed sermonibus hominum uarijs locum dedit: alijs eum ab Augusto sub mortem interfectū, alijs, suo pte consilio Centurionem, cuius custodia mandatus fuerat, nouas res agitantī necem attulisse, alijs, Liuiæ, non Tiberij mandato cæsum comminiscens. At Germanicum uehementer metuebat. In Pannonia quidem etiam militum tumultus coortus fuerat. Hi simul atq; de obitu Augusti cognouere, in unum oppidum cōuenere: eoq; potiti, multa seditiose egerunt: ac inter alia præfectū quoq; sibi Iunium Blæsum trucidare intendere, seruos

Tiberius ut initio Imperij se gesserit.

Tiberius Imperium annos habens 56. & cæcutiēs occipit.

Diuisio Imperij R.

Asinij Galli in Tiberium libertas.

Asinius Gallus Tiberij priorē uxorem duxit.

Germanicum Tiberius metuit.

Tiberius Agrippam Posthumum necari iubet.

Seditio militū in Pannonia. Iunius Blæsus.

seruos eius compræhensos cruciâuere: summa fuit, ut misionem militiæ à sedecim annis, stipendiūq; in singulos dies denarium, præmia statim in ipsis castris persolui sibi poscerent, minantes, nisi impetrassent, sollicitata ad defectionem prouincia, Romam petituros. Aegrè eis à Blæso persuasum est, ut legatos pro se ad Tiberium mitterent, quia spem conceperant in mutatione Imperij se aut illum territuros, aut alij summam rerum in manus duros.

Drusus ut seditionem placauit. Inde Druso cum Prætorijs militibus ad eos profecto, quia is nihil ipsis confirmaret, rursus tumultu cõcitato, quosdã qui cum eo erant, cõsauciauerũt, ipsum ea nocte ne effugere posset, armati circumfoderunt. Cæterum deliquo Lunæ animis cõsternati, ui omissa, alios ad Tiberium legatos misere.

Lunæ defectus. Interim tempestate ingenti coorta, eiusq; causa singulis in sua hybernare deuntibus, ferocissimus quisq; à Druso tanquã alius rei causa accitus, in tabernaculo eius ab his quos secum Drusus adduxerat necati sunt: reliqui ita pacati, ut seditionis autores quosdã ad suppliciũ tradiderint. Hic finis Pannonicæ seditionis. At in Germania milites, quorũ ad id bellum eò ingens copia missa fuerat, cum Germanicum & ipsum quoq; Cæsarem esse, & longè Tiberio præstantiorem uiderent, nihil moderatè egerũt, sed eadem obtendentes, traducto Tiberio, Germanico nomen Imperatoris obtulerunt: cumq; is multis uerbis habitis nõ potuisset eos sedare, ac tandem gladium quasi manus sibi ipsi illaturus strinxisset, lugubrem clamorem sustulerũt, ac quidam ipso suo porrecto gladio, Hunc ergo, inquit, accipe, acutior tuo est: ita Germanicus quòd res res rediisset uidens, seipsum interficere non ausus est, quia præsertim finem seditioni nihilo magis futurum metueret, literis tamen compositis, quasi Tiberius eas misisset, doni quòd Augustus eis legasset, duplum exoluit quasi Tiberij iussu, & ueteranos dimisit, quorum maxima pars ex urbana multitudine cõstabat, quam Augustus post Variam cladem conscripserat. Ad hunc modum ea tunc seditio resedit. Postea uerò quàm à Tiberio missi legati Senatores aduenerunt (quibus clam Tiberius ea modò quæ uellet Germanicum scire, dixerat, quòd satis comperit habebat eos Germanico omnia ipsius cõsilia indicaturos, ideoq; præter ista, quasi nihil aliud mente agitare, neque ipsos, neque Germanicum quicquam scrutari uolebat) milites intellecta arte, qua usus fuerat Germanicus, existimantesq; ideo legatos missos, ut eius acta rescinderet, ita rursus tumultuati sunt, ut parum à cæde legatorũ abfuerint: Germanicoq; instantes, uxorem eius Agrippinã, Agrippæ & Iuliæ Augusti F. ac filium Caium (cui Caligulæ cognomen dederant, quòd plerunque in exercitu educatus, militari pro urbico pedum tegmine uteretur) emissos aliquò ab ipso comprehenderũt, Agrippinãq; quæ tum uterum ferebat, ei præcati reddita, Caium detinuerunt. Post aliquantum temporis cum nihil consequerentur, ultro finem turbarum fecerunt: adeoq; immutati sunt, ut sponte sua turbulentiissimũ quencq; corripuerint, ac alios ipsi necauerint, alios in medium productos, ut maiori parti placuisset uel interfecerint, uel dimiserint. Germanicus ueritus ne denuò turbaret, in hostium terram duxit, ibiq; & negocium eis, & uictum abundantem ex alienis bonis exhibuit. Poterat, siquidem uoluisset, is uir imperio potiri, adeò omnis Romanorum subditorumq; beneuolentia in eum inclinabat. Eius rei causa Tiberius ipsum laudauit, multasq; ad eum & Agrippinã amicè scripsit literas: at uerò actionibus eius nequam delectatus fuit, magis iam eum metuens, ut qui militum animos sibi deuinciret. Vt enim sibi ipse cõsciũs erat aliter se agere atq; sentire, ita Germanico

*Agrippina Germanici uxor.
C. Caligula.*

Tiberio Germanicus suspectus.

manico quoque diuersum ab his quæ egisset consilium subesse suspicabatur. Neque minus Agrippinam suspectam habebat, mulierem eam, cuius spiritus generis excellentiæ responderent. Enimuero omnino dissimulans omnem in eos simultatem, laudato in Senatu multis uerbis Germanico, sacrificia propter eius acta, ut Drusi etiam fieri, iussit: militibus in Pannonia tantundem, quantum is Germanicis dederat, donauit: in posterum autem non nisi uiginti annis militassent, missionem ijs qui extra Italiam merebant, concessit. Postquam nulli iam motus annunciabantur, omnis tuto res Romana in principatum ipsius consentiebat, ita demum missa dissimulatione imperium occepit, idque ad hunc modum, quandiu uixit Germanicus, administravit. Suo arbitrio nihil aut perpauca agebat: de rebus etiam minutissimis ad Senatum referebat, posito in foro tribunali, in quo sedens ius diceret, semper consiliarios Augusti exemplo habebat, neque tamen nisi communicata prius re etiam cum cæteris, quicquam serium peragebat: proposita sua in medium sententiâ, non tantum omnibus contra dicere liberum relinquebat, sed ferebat etiam aliquando contraria suæ sententiæ decreta fieri: nam ipse quoque sæpenumero suffragium dicebat. Etenim Drusus itidem ut reliqui modo primus, modo post alios sententiam ferebat: & Tiberius aliquando silentium tenebat: aliquando primus, aut alijs posterior, uel ultimus etiam omnium, quædam aperte pronuntiabat, plerumque, ne uideretur libertatem alijs adimere, dicere solebat, se si sententiam laturus fuisset, hoc uel illo modo dicturum fuisse: id etsi eandem cum altero uim habebat, nihil tamen impediēbat, quo minus reliqui etiam quid ipsis placeret exponerent: quin sæpius diuersum ab ipsius sententiâ posteriores probauerunt, ac sæpenumero nihil cuiquam succensente ipso obtinuerunt. Ius quo dixi modo dabat: magistratum quoque iudicia uel uocatus ab ijs uel ultrò accedebat, eos suo quenque loco sedere sinens, ipse in subsellijs e regione positus confidens, quid ipse sentiret primo loco dicebat. Eodem modo in alijs quoque se rebus gerebat. Nam neque dominum se à libero homine, nec Imperatorem, nisi à militibus, uocari patiebatur, Patris patriæ nomen planè recusabat: Augusti nomen non quidem usurpabat (neque enim id sibi unquam decerni concessit) audiens tamen, aut scriptum legens ferebat, idque etiam quoties ad regem aliquem literas daret, adscribebat. Omnino autem Cæsaris, & quandoque propter res à Germanico gestas, Germanici, Principisque Senatus more antiquo nomen sibi tribuebat, sæpius dicens, dominum se seruorum, Imperatorem militum, principem cæterorum esse: & quoties casus ita tulisset, precari solitus est tantum sibi uitæ & imperij tempus, quantum Reipublicæ cōduceret. Adeo popularis erat in omni re, ut neque præter consuetudinem quicquam fieri natali suo, neque per suam fortunam iurare cuiquam permiserit: neque si quis eam iurasset, ac periurij reus ageretur, id persecutus est. Utque omnia in unum caput cōtraham, quod de Augusto in hunc usque diem semper Cal. Ianuarij, ac de omnib. qui post eum fuerunt alicuius precij Imperatores fieri cōsuevit, ut acta eorum, & que acturi sint hi qui adhuc in uiuis sunt, omnia iuramento populi approbent, id quoque initio de se fieri Tiberius non permisit, quamuis in Augusti acta & ipse iurauerit, & sacramento reliquos adegerit. Quod ut manifestius redderet, ipsis Calēdis in suburbano exactis, ac neque in Curia, neque omnino in urbe uisus ea die, deinde ingressus, priuatim fidem dedit. Fuit & alia causa, cur ijs Calēdis extra urbē esset, nempe ne hominib. anni auspicio & festo die occupatis

*Tiberius quā
se moderatum
gesserit initio,
& iuūte Ger-
manico.*

*Nomina, quib.
Tiberius uteba-
tur.*

*Calēde Ianua-
rie.*

*Impietas in Im-
peratores.*

*Aemilius Re-
ctus quod pro-
vinciam compi-
lasset, à Tib.
obiurgatus.*

*Rhodium
error.*

Aequalitas.

occupatis negotiis præberet, ne ue strenas ab ijs acciperet, quod Augusti fecisse improbabat: quia ea res multæ molestiæ, multiq; in rependēdo sumptus esset. Præterea eo tempore neq; templum ullum sibi proprium extrui, neq; se in alio ullo coli passus est, edicto etiam palam, ne quis priuatus, neue urbs ulla statuam ipsi poneret, iniussu suo: sed addiderat, nunquam se id concessurum. Iniurias aliorum, impietatem ue in se (iam enim impietatis nomen id generis peccatis tribuebatur, multisq; ob eam dies dicebatur) penitus dissimulabat, neq; ullam accusationē huiusmodi propter se factam admittebat, quanuis ea in re honori Augusti studeret. Initio quidem neminem Augusti causa in iudicium tractum puniuit: multosq; accusatos quod per ipsius fortunā peierassent, absoluit, quanuis posterioribus temporibus multos morte affecerit. Ad hæc Augustum eo etiam coluit, quod ædificia ab eo inchoata necdum absoluta, perfecit, Augustiq; nomen ijs inscripsit: statuas & fana ei à populis aut priuatis facta partim ipse dedicauit, partim sacrandæ Pontificibus iniunxit. Quem inscribendi morem non in Augusti tantum operibus, sed & in alijs obseruauit, quæ refectione indigebant: quæ cum omnia instaurasset (nihil enim de nouo ædificauit, præter Augusti templum) nullum eorum suo, omnia eorum qui primū ea extruxissent nomine inscripsit. Minimos uerò sumptus pro se, plurimos pro Republica faciebat, omnia propemodum publica opera aut reficiendo, aut exornando: multa quoq; ciuitatibus et priuatis hominibus suppeditabat. Senatores multos ad egestatem reductos, ac ob id eo ordine cedere uolentes, locupletauit, nō tamen nisi adhibito examine: multis Senatu propter luxuriam aut paupertatem cuius rationem edere probabilem nullam possent motis. Si quid alicui largiebatur, id confestim numerari se inspiciente iubebat, magna adhibita cura ne idem sibi quod Augusto eueniret, cuius munerū permagnam partem dispensatores detrahare consueuerant. Hæc omnia non aliunde quam ex constitutis redditibus infumebantur: nam eo quidem tempore neminem pecuniæ causa necauit, aut bona cuiusquam publicauit, neq; provinciam ullam expilauit. Certè Aemilio Recto, cum is pecuniæ maiorem constituta summam ex Aegypto (nam ei præerat) misisset, rescripsit, se tonderi suas oues, non ad uiuum usq; radi uelle. Præbebat se etiam ad congressus & alio quia benignum: inde Senatores simul omnes se salutare iussit, ne certando de priore aditu se inuicem truderent. Deniq; tanta utebatur clementia, ut cum aliquando Rhodiorum magistratus data ad eum epistola, non subscripsissent illud consuetum, quod uota ipsi facerēt, celeriter eos excitos, quasi malè mulctaturus, cum id quod deerat adiecissent, indēnes dimiserit. Quasi in populari Reipublicæ si uiueret imperio, ita magistratus quouis tempore honorabat, etiam Consulibus assurgens: cumq; eos conuiuio acciperet, ingredientiæ apud ianuam excipiebat, abeuntes prosequebatur. Si quando curru ueheretur, comitari se non modò patricium, sed ne primariorum quidem equitū ullum sinebat. Cum festi dies essent, aut aliquid simile, quo multitudo occupata esset futura, uesperu ueniens ad Cæsarianorum quenquam quæ eo loci, ubi conuentus populi esset futurus, habitaret, noctem ibi exegit, ut expeditissimè & quàm minimo labore homines ipsum accedere possent: sæpenuerò etiam equestres ludos de liberti domo spectauit. Frequenter enim ad spectacula ueniebat, in honorem eorum qui hæc edebat, utq; multitudinem ornaret, ac unā ea celebrare uideretur, ipse exhibendis eis neque per se, neque cum alijs gloriam captans. Adeo æqualitati in omnibus

nibus rebus studebat, ut cum populus histriionem quendam manumitti cu-
peret, non prius adensus sit, quam domini precium eius accipientis uolun-
tate id fieret. Amicis perinde ac priuatus aderat, eos & in iudicijs defende-
bat, & rem sacram unâ faciebat, ægrotantesq; nullo secum adducto præsi-
dio inuisebat, etiam in funere cuiusdam funebrem orationem habuit. Ma-
trem quoq; adhortabatur ad hæc eadem agenda, quantû eius decorû pate-
retur, partim ut ipsum imitaretur, partim ne immodico fastu sese ea efferret:
quippe quæ superbia omnes priores fœminas longo intervallo post se reli-
querat, quæ Senatum ac de populo qui uellent domum ad se salutandâ ue-
nire admittebat, idq; ipsum in publicos cõmentarios referri curaret. Quin-
etiam epistolis Tiberij nomen matris aliquandiu adscriptum fuit, literæq;
ad Tiberium datæ, Liuiæ etiam inscribebantur: ac nisi quòd in conciliû, ad
exercitum, inq; conciones uenire non fuit ausa, cætera omnia quasi ipsa im-
perium teneret, agere audebat: etenim Augusto incolumi plurimû potue-
rat, ipsaq; se Tiberio Imperium dedisse ferebat: ideoq; nõ æquata modò po-
testate cum eo regere, sed priores ipso gerere uolebat. Hinc multa extra cõ-
suetudinem populi Rom. introducta, inuentiq; haud pauci, qui matrẽ eam
patriæ ac genitricem appellandam censerent: alij Tiberio ab ipsa nomẽ ha-
bendum, nimirû à matre uocatum, ut Græci à patre. quæ indignè ferens Ti-
berius, & decretos illi, exceptis minimis, honores improbauit, neque inso-
lens quicquam agere permisit. Statuam quandam Augusto Liuiæ dedica-
re, ac propterea Patricios & equites cum eorum uxoribus cõuiuio accipe-
re statuerat. Tiberius neque dedicationem ei nisi Senatusconsulto conces-
sam permisit: & uiris ipse epulum, illa tantû mulieribus eo iubente præ-
buit. Postremò ab omnibus actionibus publicis ei remota, rei familiaris cu-
rationem mandauit, qua ipsa cum molesta ipsi esset, peregrinationes insti-
tuit, omniq; modo se illi subtraxit: neque minima Capreas secedendi causa
mater ipsi fuit. Hæc de Liuiâ traduntur. Cæterûm Tiberius cum seuerum se
ijs quibus aliquod crimẽ obijceretur præberet, Drusum quoq; filium suum
hominem impurissimum, & extremæ sæuiciæ, (nam gladijs quoq; acutissi-
mis ab eo nomen inditum, ut Drusiani uocarentur) & odio habuit, & pri-
uatim publiceq; sæpenumerò obiurgauit: idq; aliquando multis præsen-
tibus ei dixit, non illum se uiuo quicquam per uim aut libidinem perpetratu-
rum: sin conatus fuisset, effecturum se, ut ne se defuncto quidem. Nimirum
aliquandiu moderatissimè Tiberius uixit, ac ne reliquos etiam libidinibus
obsequi passus est, multis ob id supplicio coercitis. idemq; cû Senatus pœ-
nam ijs qui luxuriarentur constituere uellet, improbauit: eo addito, præsta-
re singulos certa ratione castigari, quàm commune omnibus supplicium ir-
rogari. sic enim in præsentia quosdam metu dedecoris sibi temperaturos,
ne uitia eorum palàm fierent: ubi uerò semel legem natura uicisset, nemini
eam curæ futuram. Gestabant eo tempore permulti uiri etiam uestem pur-
puream, quanquam uetitum id esset iam pridem: id neque reprehendit in
quoquam Tiberius, neque mulctauit: tantû ludis cum plueret, pulla ipse
penula indutus effecit, ne quis etiã alius uestẽ inconcessam usurparet. Hæc
ita ab eo acta sunt, quandiu in uiuis mansit Germanicus: eo autem defun-
cto plurimû immutatus est, siue quòd eum animum ab initio gerens, qua
lem postea ostendit, ita se cõposuerit dum Germanicus uita frueret, quem
principatui imminentem ante oculos habebat, siue quòd aduersario sub-
lato ab egregia natura in uitia cursum deflexerit. Proinde autem quæ uno-

*Liuiæ fastus.**Drusi malicia,
& Tiberij in-
cum seueritas.**Mutatio Tibe-
rij in peius.*

I quoq;

- An. V. C. 768.** quoque tempore memoratu digna euenerint, exponam. Druso Tiberij F. C. Norbano Consulibus, legatum populo ab Augusto persoluit, ob huiusmodi factum. Cum funus quoddam per forum efferretur, accessit quidam, & mortuo in aurem quidā infusurrauit: interrogatusq; ab his qui uiderant, quid nam dixisset, indicare eum Augusto iussisse respondit, nihil dum eius nomine quenquam accepisse: hunc, quo ipse eum nuncium perferret (id enim illud dicens dicebat) statim interfecit Tiberius, cæteris mox satisfecit, uirum diuulsis septuagenis quinque denarijs. Quidam hoc priore anno actū affirmant. Cum duo quidam equites, gladiatorio spectaculo, quod Drusus suo & Germanici nomine dabat, cōgredi uellent, ipse pugnam non inspexit: altero cæso, alterum dimicare præterea uetuit. Aliæ item pugnae ludis equestribus in honorem natalis Augusti factis editæ, nonnullæ feræ occisæ sunt, idq; per multos annos ita factum. Cretæ præfecto defuncto uita, Quæstori & legato insula in reliquū tempus mandata. Cum multi, quibus sorte prouincæ obtigissent, diu Romæ & in Italia commorarentur, ita ut eorum antecessores diutius quā conueniebat in prouincia manerent, ante Calendas lunias illos discedere in prouincias iussit. Nepote eius, quem ex Druso habebat, mortuo, nihil consuetorū agere intermisit, principi curam Reipublicæ propter priuatum infortunium relinquendam non putans, reliquosq; hortans, ne mortuorum causa uiuentium quoque officia desererent. Cum Tiberis multas urbis partes corripuisset, adeo ut nauigaretur in urbe, hoc quoq; in prodigium ab alijs tractum est, ut cætera quæ tum acciderunt, magni terræ motus, quibus pars quoq; muri corruit, multa fulmina, quibus uinum etiam uasis illæsis absumptum est: ipse uerò existimans ex abundantia hoc aquarum fieri, mandauit, ut quouis tempore quinque Senatores, quos fors ei officio destinasset, curarent ne uel æstate deficeret, uel hyeme abundaret Tiberis, sed quā maximè æqualis semper flueret. At Drusus quæ Consulatus ei cum collega erant communia munera, priuati instar obiuit, hæresq; à quodā dictus, unus ex funus eius efferentibus fuit. Ira tam graui erat, ut uerbera etiam illustri cuidā equiti infligerit, indeq; sit Castor cognominatus: adeo in temulentiam effusus, ut cum noctu cum stipatoribus suis cogeretur, aquam eis poscentibus, calidam infundi iusserit: in tantum deditus histrionibus, ut eos ad tumultuandum, legesq; Tiberij de eis latas detrectandum concitauerit. Sisenna Statilio Tauro, L. Libone Consulibus, Tiberius edixit, ne quis uir serica ueste uteretur, ne quis aurea uasa nisi ad rem sacram haberet: dubitantibus nonnullis an argenteis etiam, quæ aureis emblematis cælata essent, interdixisset, facturus etiam hac de re edictū, emblematum uocabulum in eo poni, quia Græcum esset, prohibuit, quamquam Latinum, quo id interpretaretur, nullum esset. Idem Centurionem in iudicio testimonium Græcè dicturū non tulit, quanuis eo ipso in loco multas causas Græca lingua dictas ipse audiuisset, multas ipse interrogasset. itaque haud cōsentaneum id eius factum. L. Scribonium Libonem patricium adolescentem, tentatarum nouarum rerum insimulatum, quandiu is firma fuit uoletudine, non uocauit in ius, at morbo lethali correptum, in lectica operta, cuiusmodi Senatorum uxoribus in usu sunt, in Senatum inferri iussit: cumq; is dilato iudicio sibi ipsi conscita morte damnationem prauertisset, etiam defunctum reum peregit, eius pecuniam accusatoribus dedit, supplicationes non sibi modò, sed Augusto etiam, & Iulio, ut olim statutū fuerat, decerni fecit. At Vibio Ruso initio crimini datum ab eo non est, quod
- Cæsaria**

Cæsaris sellam eam haberet in qua is semperederat, in qua etiã occisus fuit: id enim cōsultò Vibius faciebat, ac Ciceronis uxorem in matrimonio habebat: utroq; gloriabundus, aut orator scilicet propter coniugem, aut Cæsar propter sellam futurus: quod adeò inculpatum tulit, ut Consulatum etiam sit adeptus. Porro Tiberius etsi Thrasyllo assidue utebatur, ac singulis diebus uaticinia accipiebat, tamen re accuratè considerata, cum aliquando per somnum iussus esset cuidam argentum dare, hominem interemit, quòd intelligebat sibi per magicam artem dæmonem immissum fuisse: reliquos omnes Astrologos, magos, aut quicumque alio quopiam modo diuinationes exercebant, exteros necauit: ciues qui etiam nū neglecto priore edicto, quo prohibitum fuerat usu harum artium omnibus qui in urbe essent, tractare huiusmodi res deferretur, extorres egit: qui uerò destitissent, impunitatem consequerentur. Quod nisi Tribunus plebis intercessisset, etiã contrà quàm censuerat Tiberius, omnes ciues impunitatem tulissent: unde formæ præcipuè Reipublicæ popularis imago uideri potuit. nam sententia Drusi & Tiberij ad stipulata sententiæ Cn. Calpurnij Pisonis uicerat, sed Tribunus plebis eis præualuit. Quia ij qui hoc anno Quæstores fuere, ad prouincias non sufficiebant, emissi sunt etiam in eas quidam ex prioris anni Quæstoribus: id deinde etiam quoties usus esset factum. Cum publicorum commentariorum quidam omnino periissent, quidam uetustate iam euanidi fierent, tribus Senatoribus negocium eos qui extarent describendi, reliquosq; conquirendi mandatum est: incendio correptis quibusdam non Tiberius modo, sed Liuius etiam succurrit. Eodem anno Clemens quidam seruus Agrippæ, nec absimilis ei, Agrippam se esse finxit, in Galliamq; profectus, multos ibi, multos etiam in Italia sibi adiunxit: deniq; Romam quoq; ad aui sui imperium recuperandum contendit. Itaq; tumultu propterea in urbe coorto, multisq; ei accedentibus, sapiēter eum Tiberius per quosdam, qui ipsi quoque eius se factionis socium simularent, in suam potestatem redegit: deinde cum quæstioni eum subiecisset, ut conscios facinoris ederet, neque is quenquam nominaret, interrogauit, quoniam nam modo Agrippa esset factus: eodem, inquit ille, quo tu Cæsar. Sequenti anno C. Cæcilius Rufus, L. Pomponius Flaccus Consulum nomē gesserunt. Tiberius strenam à quibusdam oblatam non accepit: eaq; de re edictum proposuit, in eo uoce non Latina usus. eius cum in mentem ipsi noctu uenisset, ut erat elegantia in loquendo perquam diligens, omnes qui Latinae linguæ proprietatem studiose obseruarent, ad se uocauit. Ibi Ateio Capitone dicente, tamen si nemo ante ipsum eo uocabulo usus fuisset, nunc nihilominus in Tiberij gratiã inter antiqua referendū: Marcellus quidam subdidit, hominibus Cæsarem ciuitatem Romanam dare posse, dictionibus non posse: eam eius immoderatam libertatem æquo animo Tiberius tulit. Cæterum Cappadociæ regem Archelaum, infensus ei, quia cum olim sibi is supplicasset, suoq; patrocinio usus cum ab incolis apud Augustum accusaretur fuisset, Rhodi se neglexisset, at Caium in Asiam uenientem officiose coluisset, insinulatum quasi nouis rebus studeret, euocauit Romam, ac Senatus iudicio tradidit, hominem nō senectute modò extrema, sed podagra etiam confectum uehementi, ac delirare creditum: et quidem aliquando uerè mente alienatus fuerat, ita ut tutor regno eius ab Augusto tum datus fuerit: tunc uerò satis sanus, impotem se animi simulabat, saltem in hoc præsidium salutis querens. Neq; euitasset mortem, nisi quis mendax de ipso testimonium tulisset: dixisse Archelaum, ubi do-

Cicronis uxor.

In Mathematicos decretum.

Tribb. pl. potestas sub Tiberio.

Publici commentarij iterum exscripti.

Clemens Agrippam se iactat, et seditionem molitur.

An. V. C.

770 Tiberius scomate iectus. De strenis edictum.

Ateius Capito. Marcelli in Tib. libertas.

Archelaus à Tiberio ad causam dicendam Romam uocatus.

Archelai mors.
Cappadocia sit
Romanorum
provincia.
Tiberij libera-
litas.

num rediisset, ostensurum se Tiberio, neruos sibi esse: id risum excitauit, ac Tiberium à necando eo retraxit, qui tum adeò malè affecto corpore erat, ut in lectica coniecta in Curiam illatus fuerit, (cōcessus enim erat uiris etiam harum usus, ut qui per ualeitudinem aliter non possent, eo modo in Senatū adueherentur, idq; tum à Tiberio factum) prospectansq; ex eo nonnulla differuerit. Archelaus uerò tum euitato periculo, nihilominus paulo post obiit, ac inde Cappadocia quoq; Romanorum iuris effecta, equitq; regenda data. Urbibus Asiæ, terræ tremore concussis, Prætorius uir cum quinque licitoribus præfectus, multa eis tributū pecunia remissa, multa à Tiberio donata: qui dum uirtutibus deditus fuit, alieni abstinentissimus, ne hæreditates quidem à cognatis sibi relictas adiit, in urbes & priuatos homines magnam uim pecuniæ impendit, neq; inde aut honorem aut laudem admisit: nunquam solus legatis urbium aut prouinciarū responsum dedit, sed multos, præcipuè qui earum aliquando præfecti fuissent, in cōsiliū adhibuit. At Germanicus expeditione in Germanos prospera, ad Oceanū usq; processit: barbarisq; ui deuictis, ossa eorum qui cum Varo ceciderant lecta humauit, signaq; militaria recepit. Cum instaret Tiberio Senatus, ac mensem Nouembrem (nam xv i. Calend. Decembris natus fuit) cuperet ab eo Tiberium nominare: Quid, inquit, facietis, si tredecim Cæsaris fiant? Marco Iunio Silano, Lucio Norbano Consulibus, ipsa prima anni die, prodigium haud exiguum euenit, quo scilicet Germanici casus prædicebatur. Norbanus enim Consul tuba canere sedulus, ac multus in ea re, cum tum quoq; diluculo multis ad domum eius iam confluentibus eam inflaret, omnium animos perturbauit, quasi signum belli Consul incinuisset. Iam quoque statua corruit. Neq; parum mouit animos hominum oraculum quoddam pro Sibyllino habitum, nihil quidem ad isthæc, sed ad nostra tempora pertinens, in hanc sententiam:

Ast ter tercentum reuolutis protinus annis
Roma intestina perdetur seditione,
Et furor exitium Sybariticus afferet urbi.

Germanici interitus.

Hoc carmen Tiberius ut falsum cauillatus, omnes libros uaticinos inspexit, aliosq; probauit, alios reiecit. Germanici mors, summæ delectationi Tiberio ac Liuiæ fuit, summo omnibus alijs dolori. Fuit enim & corporis forma, & animi bonis, institutioneq; iuxta & robore, clementia & modestia præstantissimus, neque egit quicquam uel ad Drusi spectans inuidiam, uel quod Tiberius culpæ posset: sanè se penumerò Imperium cum posset adipisci, aspernatus est. Obiit autem Antiocheæ Cn. Pisonis & Plancinæ fraude: etenim uiuo adhuc ipso, in ea quam inhabitabat domo, ossa hominū defossa, laminæq; plumbeæ diris imprecationibus cum nomine eius repertæ fuerant. Piso ob necem Germanici ab ipso Tiberio in Senatum uocatus, dilatione impetrata sibi ipsi manus intulit. Enimuero Tiberius, cum iam nemo esset qui principatui imminens uitam eius obseruaret, cum antehac plurima egregie fecisset, tum in contraria omnia mutatus est. Imperauit crudeliter, uiolati numinis postulari iussit non modò qui cōtra Augustum, sed iam etiam qui contra ipsum aut matrem quicquam egissent, locutiq; essent incommodius. Neque quæstiones modò tum seruorum in capita dominorū habebantur, sed liberi etiam ciuesq; tormentis subdebantur: accusatores, & qui falso testimonio reos presissent, facultates damnatorum sortiebantur, augebanturq; insuper magistratibus & honoribus. Multos etiam indaga-

Cn. Piso.
Plancina.

Pisonis interitus.

Tiberius in deterius commutatus.

Crudelitas eius.

to eorum natalitatis die ac hora, indeque mores & fortunam eorum scrutatus, si quid adesse excellens, aut quod imperium sperare iuberet, depræhenderetur, protinus interficiebat. Adeo sanè fatum uniuscuiusque præstantissimorum uirorum indagabat, ac certò cognoscebat, ut Galbæ etiam, qui posterioribus temporibus Imperator factus, tum fortè uxorem duxerat, obuiam factus dixerit, eum quoque aliquando Imperium gustaturum: abstinuit autem eius eadē, quia hoc quoque in fatiis Galbæ erat, ut quidem ego sentio: ut ipse Tiberius dicebat, quòd se iam defuncto, multo post tempore esset Imperio potiturus Galba. Ad hæc omnia adiutorem administrumque habuit promptissimū, L. Aelium Sej Strabonis filium, Seianum, qui puericiam suam M. Gabio Apicio prostituerat: ei qui luxuria adeo omnes homines superauit, ut cum aliquando inire rationem uellet, quantum iam prodegisset, quantumque restaret, cum superesse adhuc centies sestertium reperisset, magno mœrore correptus, quasi fame sibi pereundum foret, mortem sibi cōsciuerit. Hic Seianus aliquandiu cum patre suo Prætorij cohortibus præfuit: postquam eo in Aegyptum misso, solus eas gubernauit, cum alijs modis eas instituit, tum quia antè per centurias diuisi, quemadmodum nocturni custodes, alijs alio in loco morabatur, intra una omnes castra cōduxit, ut simul celeriter omnes mandata accipere possent, omnibusque inde terrori essent. Igitur eum Tiberius propter morum similitudinē adsumptum, Prætorij honoribus (qui nemini antehac eius conditionis hominū obtigerant) ornauit, consiliarioque & ministro in omnibus rebus usus est. Cum Tiberius in quarto suo Consulatu Drusum II. Consulē collegam haberet, statim ex hoc ipso homines Druso perniciem uaticinati sunt: neque enim ullus eius in Consulatu collega nisi uiolenta morte obierat, exemplo Quintilij Vari, Cn. Pisonis, ipsiusque Germanici, hoc nimirum fatum Tiberij uitæ obtigerat: ita Drusus quoque, & Seianus postea, collegæ eius, ad eundem modum perierunt. Tiberio ab urbe absente C. Lutorius Priscus, eques, magni alioquin nominis poeta, qui in Germanici mortem insigne carmen composuerat, ac magnam pro eo pecuniam acceperat, accusatus est quòd per morbum Drusi carmen in mortem eius scripserat, eiusque rei causa à Senatu cōdemnatus obiit. Aegrè id Tiberio latum, non quòd is supplicio esset affectus, sed quòd Senatus aliquem sine sua sententia damnaisset, ideoque Senatusconsultū fieri iussit, ne quis à Senatu damnatus intra diem decimū necaret, ne uel sententiā contra eum lata ante id tempus publicaretur: quo uidelicet absens etiam de eorū sententiā cognoscere, & iudiciū ferre posset. Finito suo Consulatu Romam rediit, Consulesque patrocinari aliquibus cupientes eo dicto uetuit, quòd se, si Consul esset, id facturū negabat. Cum Prætor quispiam impius in Tiberiū facto aut uerbo fuisse accusare, & egressus Curia, uestem magistratui propriā deposuisset, priuatumque se accusari iussisset, magno dolore Tiberius motus, in posterū eum missum fecit. Histriones Tiberius Roma exturbauit, arteque ea interdixit, quia & mulieres ignominia afficerent, & turbas darent. Cum multos alios post mortem statuis & publico funere cohonestasset, Seiani etiam uiui statuā æneam in theatro posuit: inde multæ eiusdem imagines à multis factæ, frequenter à Senatu ac populo laudatus, manè ad domum eius illustres uiri, ipsique Consules adsidue uenire, cum eo & quæ priuatim à Tiberio quisque petiturus erat, & de quibus publice acturi essent, communicare, in summa nihil horum sine Seiano agi. Eodem tempore cum porticus maxīma Romæ in alterum latus inclinasset,

Tiberius Astrologia abutitur in hominū perniciem.

Galbæ Tiberius Imperium prædicit.

L. Aelius Seianus administrus crudelitatis Tiberij.

M. Gabius Apicius luxuriosus.

Eius interitus. Prætoriani milites in unum locum conducti.

An. V. C. 784.

Tiberij collegæ omnes mala morte perierunt.

C. Lutorij Prisci casus.

S. C. de differendis supplicijs.

Consulibus patrocinijs interdictum.

Histriones Romam pulsi.

Seiani statuæ & autoritas.

*Architecti in
erigenda nutan-
te porticu so-
lertia.* mirum in modum erecta est. Architectus quidam (cuius ne nomen quide-
notū est, quod inuidens miri artificij Tiberius in libros id referri prohibuit)
firmatis undiquaque fundamentis eius, ne moueri possent, reliqua omnia uel
leribus & centonibus circumdedit, ac porticum laqueis ab omni parre alli-
gatam, multorum hominum ac machinarum impulsu in pristinum positum
restituit: hoc & miratus est Tiberius, & inuidit, ideoque pecunia hominem
donatum urbe eiecit. Atque is rursus ad principem accedens, supplexque fa-
*Vitrum ducti-
le.* ctus uitreum poculum consulto abiecit, fractumque manibus rursus refecit,
sperans eo se ueniam impetraturum, uerum necari ob id iussus est. At filius
*Drusus ueneno
à Seiano neca-
tus.* Tiberij Drusus ueneno extinctus est. Nam Seianus potentia ac autoritate
sua exturgescens, homo alioquin fastuosus, etiam Drusum aggressus iam erat,
eique colaphum aliquando intenderat: inde Drusum iuxta, ac Tiberium ti-
mens, simulque existimans si iuuenem sustulisset, facile se in sua senem manu
habiturum, uenenum Druso per famulos eius, uxoremque eius, cum qua cō-
suetudinem ipse adulterij habebat, (Liullæ nomen fuisse tradunt aliqui) ex-
hibuit. Nec uacauit suspicione Tiberius, quia neque ægrotante, neque mortuo
*Liulla uxor
Drusi, adulte-
ra Seiani.* filio quicquam præter consueta egisset, aut alios pati siuisset: cui suspicioni
fidem ea derogat, quod ita statuerat in omnibus huiusmodi calibus agere,
quod filium unicum ac sibi natum maxime diligebat, quod mortis eius au-
toribus aut statim, aut post supplicium irrogauit. Tum quidem in Senatum
uenit Tiberius, filioque ut par erat laudato, domū se recepit. Interdixit etiam
iis, quibus aqua & igni esset interdictum, testamenti compositione, quod
interdictum hodie ualeat. Aelium Saturninū, quod is de ipso carmina quæ-
dam famosa sparsisset, in Senatum adduxit, damnatumque de Capitolio præ-
cipit trahi. Multa id gentis alia scribere haberem, si omnia persequi instituis-
sem. Ut paucis omnia cōplectar, multi cum huiusmodi de causis ab eo sunt
occisi, tum complures ob hanc, quod dum singula accurate inquirens, quæ
de se in malam partem essent dicta, nullum in hominem cadere uitium po-
tuit, quod non ipse de sese prædicaret: etenim si quis in arcano cum uno ali-
quo collocutus in Tiberium quicquam dixisset, id in publicum ab ipso ra-
ptum est, ac in publicos adeo commetarios relatum: multa quoque ipse affin-
xit nunquam à quoquam dicta, sed quorum ipse sibi conscius esset, quod ius-
tius irasci putaret. Inde euenit ut propter quæ alios quasi impios puniret,
ea ipse omnia in sese admiserit, risuque præterea se exponeret, dum quæ infici-
as ibant alij se protulisse, ea affirmando ipse, adiurandoque, uerius se ipsum
lædebat. Quapropter fuere qui eum insanire suspicarentur: uerum reli-
quarum omnium rerum optima administratio eius, eam alienatæ mentis o-
pinionem diluit. Senatori cuidam luxuriose uiuenti, tutorem, quasi pupil-
*Capito in exi-
lium actus.* lus si esset, dedit. Capitonem Asiæ curatorem in Senatum introduxit, obij-
ciensque inter alia crimina quibus se Imperatorē tulisset, militibus usum fuisse,
se, in exilium misit. Neque enim iis qui Imperatoris pecunijs tractandis erant
constituti præter definitorum reddituum exactionem, & controuersiarum
in foro secundum leges priuatorū modo disceptationem quicquam cōces-
sum erat. Hæc Tiberij actionum diuersitas. Decem annis Imperij eius exa-
ctis, ad resumendum id nihil decreto opus habuit: neque enim in decennia
*Ludi decenna-
les.* intercisum, quod Augustus fecerat, eum gerere statuerat. Ludi tamē decen-
nales facti. Cremutius Cordus manus sibi ipsi inferre propter offensum
*Cremutij Cor-
di interitus.* Seianū coactus fuit. Adeo nihil in eo uiro iam ingrauescentis ætatis, uitæque
honestissime actæ, criminij obuiū fuit, ut historiæ causa, quam de rebus ab
Augusto

Augusto gestis quondam composuerat, ac ipse Augustus legerat, postulatus sit, quia Cassium & Brutum laudasset, populum ac Senatū perstrinxisset, Caesarem & Augustum etsi nullo maledictio, non tamen immodicis laudibus affecisset. Hæc enim uitio dabantur, atque ob hæc mortem oppetijt, libriq; eius in urbe inuenti per Aediles, foris per præfectos, cremati sunt: postea tamen temporis iterū editi (nam eos cum alijs, tum Marcia filia eius *Marcia.* occultauerat) maiori studio ob casum Cordi sunt excepti. Eo tempore Tiberius exercitia cohortium Prætorianarum Senatoribus tanquam uires earum ignoratibus ostentauit, ut robore earum ac multitudine cognita, eo magis ipsum metueret. Hæc tum, quæ in historia mentione digna sint, acta. Cyzicenis præterea libertas iterum adempta, quod Romanos quosdam in *Cyzicenis adēpta libertas.* uincula duxissent, inchoatumq; Augusto sanum non perfecissent. Erat animus Tiberio eum quoq; necare, qui cum domo statuam ipsius aliquā uendidisset, (nam eo crimine postulatus quidam erat) nisi Consul ipsum primum omnium sententiam rogando effecisset, ut cum pueret ipsum in sui gratiam quippiam censere, suo suffragio eum absolueret. Lentulum, unum *Lentuli Senatoris constantia.* ex Senatoribus, hominem natura mansuetū, ac tum magno admodum natu, accusauit quidam quod insidias Imperatori tetendisset: ad id Lentulus (aderat enim) cachinnū sustulit. Tiberius autem tumultuante nonnihil Senatu, uita se iam dignum amplius negauit: ubi Lentulus quoque ipsi infensus esset,

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER QVINQVAGESIMVS OCTAVVS,

*Guilielmo Xylandro Augustano
interprete.*

VB id tempus Roma discessit, neq; unquā in urbem redijt, quanquam subinde uenturū se polliceretur. Iam Latiaris quidā, Sabini uiri inter Romanos præcipui socius, in gratiam Setani, in culmine suæ domus occultatis quibusdam Senatoribus, occasione colloquij Sabino oblata, dictisq; ijs quæ solebat, eò hominem pertraxit, ut omnia quæ sentiret, liberè enunciaret. Hic enim sycophantis mos est, ut cōuicijs proscindere aliquē, & arcani quippiā efferre ipsi incipiant, ut audiens aliter, ipse quoq; simile aliquid enunciando, crimini obnoxius fiat. nam illis quidē hoc absq; periculo licet, nimirū ex compacto id facientibus, nō quod ita sentiāt, sed ut aliorū sensum expiscent: at hi si uel minimum præter quā licitum est uerbulū emittant, pœnas dant. quod tunc etiam factum. Nam ea ipsa die in carcerem cōiectus est Sabinus, deinde in dicta causa necatus, corpus eius in Gemonias proiectum, ac post in flumen *Gemonie.* missum. Eius casus atrocitatem adauxit canis Sabini, qui cum eo in carce- *Canis fides.*

I 4 rem

rem fuit, morienti affuit, denique cum eo in fluuium se precipitauit. Eodem tempore *Liuiæ mors.* Liuiæ quoque morti concessit, cum uixisset annos LXXXVI: eam neque decumbentem morbo inuisset Tiberius, neque defunctæ exequias celebrauit, neque præter funus publicum, imaginesque & alia leuia ullum ei honorem tribuit, decerni ei coelestem religionem palam prohibuit. Cæterum *Honores.* Senatus non contentus his quæ Tiberius ei decernenda scripsisset, luctum mulieribus in totum annum indixit, (laudato interim tamen Tiberio, quod ne tum quidem à Reipublicæ administratione se abstineret) arcum quoque ei, nulli unquam id mulieri datum, decreuerunt: scilicet quod multis ipsorum salutem attulisset, quod multorum liberos educasset, multos in eloquendis filiabus adiuuisset: unde nonnulli matrem patrie eam cognominauerunt. Conditæ *Apophtegmata Liuiæ.* est in Mausoleo Augusti, ferunturque cum alia eius scite sapienterque dicta, tum quod obuiam sibi factos quondam uiros nudos, cum ea de causa iam essent necandi, ita eripuerit morti, quod diceret pudicis mulieribus hos nihil à statuis differre: interrogati cuidam, Quia nam ratione Augustum ita in suam potestatem redegisset, respondit: Exquisita pudicitia, omnia eius mandata lubenter exequendo, nullas eius res scrutando, lusus eius uenereos neque persequendo, & dissimulando. Arcus uero ei non est extructus: nam Tiberius, cum puderet eum uerbis Senatuscōsultum irritum facere, pollicitus se eum suis sumptibus ædificaturum, eo modo rescidit: quia neque publicis impensis fieri passus est, neque suis ipse fecit. Porro Seianus magis etiam elatus est, decretumque fuit, ut publice eius natalis celebraretur: (nam numerum quidem statuarum quas ei Patricij, equites, tribus, ac primarij uiri posuerunt, inire nemo possit) legatosque ad ipsum, perinde atque etiam ad Tiberium seorsim Senatus, seorsim equites, ac plebs ex Tribb. & Aedilibus suis miserunt, pro eis iunctim uota & rem diuinam fecerunt, ac per eorum fortunam iuramenta conceperunt. Cæterum Gallum Asinium Tiberius propter ductam ab eo uxorem suam, ac libertatem dicendi de imperio usurpatam, capto tempore adortus est. Cum enim is legatus ad Tiberium uenisset, conuiuio acceptus, comiterque habitus est, literæque ad Senatū simul à Tiberio missæ, quibus eum accusabat: ita res inexpectata, ac inusitata Gallo accidit, ut eadem die Tiberij cōuiuia esset, cum eoque amicè cōpotaret, & in Senatu damnaret, missō etiam ad hoc Prætorē, qui eum uinctū ad supplicium duceret. Ac Tiberius his actis, ubi quæ lata esset sententia cognouit, ne mortis quidem copiam Gallo eam appetenti permisit: sed, quo diutius male haberet, ac multo tempore ignominia simul & metu conflictaretur, bono animo ut esset hortatus, in libera custodia usque ad suum in urbem aduentum haberi iussit: ita Gallus semper à Consulibus, aut si Tiberius Consulatum gereret, à Prætoribus adseruabatur: non profecto ne effugeret, sed ne mori posset: neque ei aut seruus ullus aderat, aut colloquebatur quisquam, neque uidebat quenquam, nisi cum ad sumendum cibum cogeatur: qui sanè eiusmodi erat, ut neque uoluptatem ullam robur ue adferret, neque mori eum sineret. Hæc uero erat extrema miseria, qua alios quoque permultos Tiberius afflixit. Ad hunc modum amicorum eius quendam in uincula condiderat, deinde de eo necando illata mentione, reuocauit, quod nondum se cum eo in gratiam rediisse diceret. Alium quendam cum grauissimis tormentis excruciasset, deinde cognito eum immerito accusatum, summa celeritate occidit, grauiora passum perhibens, quam ut commodè uiuere posset. Syriacus nullius criminis neque reus, neque accusatus, doctrinæque insignis, unam hanc causam habuit cur iugularetur,

Tiberij inhumanitas.
Syriacus.

gularetur, quòd eum Galli amicitia usum Tiberius dicebat. At Seianus subinde ingrauescere ac maiorem terrorem sui offerre, iamq; & Senatus & reliqui Tiberio spreto, ei tanquam Imperatori animum aduertere. De quo ubi rescivit Tiberius, ac ueritus ne Imperium rectè ei deferretur, rem neque parui faciendam, neq; negligendam duxit: quia uerò prætorianos milites Seianus sibi summè deuinxerat, Senatorum alios beneficijs, nonnullos spe, quosdam metu sibi adiunxerat, & in omnium qui cum Tiberio erant, ita se insinuauerat amicitia, ut de omnibus eius actis statim resciret, nihil eorum quæ ipse egisset quicquam ad Tiberium deferret, idè palàm nihil conatus est. Alià igitur uia eum aggressus, statim Consulem designauit, curarumq; suarum participem nominauit, Seianumq; suum nominàs, sæpè id repetijt, idem hoc etiam ad S. P. Q. R. scribens. Quo credito decepti Romani, omnibus eis locis æreas statuas coniunctim posuerunt, in literis unà utriusque nomen scripserunt, amborum currus aureos in theatrum inuexerunt; denique decretum est, ut ad quinquennium Coss. simul ij constituerentur, utriusque cum Romam intrarent, obuiam procederetur: deniq; ad statuas etiam Seiani, tanquam Tiberij solebant, sacrificarunt. Interim multi illustres uiri peribāt, inter quos unus fuit C. Geminus Rufus: is impietatis in Tiberium reus factus, testamentum suum in Senatum intulit, recitauitq;, ostendens se hæreditatem ei cum liberis suis communem reliquisse: tum molliciei culpatus, antequam sententiæ ferrentur, domum discelsit, audiensq; Questorem ad supplicium sumendum uenisse, uulnus sibi ingessit, eoq; ostenso Quæstorì, nunciare iussit Senatui, uirum se mori. Vxor etiam eius Publica Prisca in ius uocata, in Curiam uenit, ibiq; se pugione, quem occultū attulerat, interfecit. Enimuerò Seianus fastu, potentiaq; adeò efferebatur iam, ut (quo paucis rem expediā) seipsum pro Imperatore, Tiberium pro insulæ rectore quodam habuerit, quòd in insula cui Capræ nomen Tiberius agebat. Hinc studia erga eum, & luctationes propter ianuam eius, cum metuerent singuli, non modò ne non uiderentur ab eo, sed etiam ne postremi, omniū, ac præcipuè procerum & uerba & nutus accuratè obseruāte. Nam qui propria dignitate aliqua eminent, neq; salutationes istas ab alijs requirunt, neq; omittas uitio uertunt, conscij nimirum sibi, non hoc contemptu sui fieri: at qui adsciticijs ornamentis utuntur, summoperè ea, tanquam ad perfectionem suæ dignitatis necessaria, desiderant: ac nisi consequantur, tanquā probro iniuriā ue affecti animis cōmouentur. Idè magis huiusmodi homines, quàm ipsi ferè Imperatores, sunt obseruandi, quòd apud hos uirtutis habetur peccatorum gratiā facere: apud illos quod delinquitur, imbecillitatem suam arguere creditur, facereq; ad firmandam magnæ potentiæ opinionē, ut ea persequatur ulciscanturq;. Calendis quibusdam, frequentibus omnibus in domum Seiani conuenientibus, lectus in aula in quam salutantes ad mittebat, multitudine insidentium totus cōfractus est: progredienteq; ipso ex domo, felis per medios discurrit: cumq; in Capitoliò sacrificasset, ac inde in fòrum descenderet, serui eius stipatores cum propter turbam eum sequi non possent, in uiam quæ ad carcerem ducit diuerterunt, ac per scalas Gemonias descendentes lapsi deciderunt: augurium deinde captanti, nulla a uis secunda apparuit, corui autem circumuolitantes, obstrepentesq; ei, cōfertim ad carcerem deuolārunt, ac super eam confederunt. Hæc neq; à Seiano, neq; ab alio ullo pro prodigijs sunt habita: uidelicet ad præsentia respiciens nemo ne Deo quidem futuram tantam breui mutationem prædicen-

*Tiberius quam
moliri contra
Seianum ceperit.*

*C. Gemini Rufi
interitus.*

Publica Prisca.

*Tiberius Capræ
degit.*

*Insolentia eorum,
qui indigni cum aliqua
sunt potentia.*

*Omina Seiano
exitium significantiā.*

ti

*Astus Tiberij
in euriendo Se-
iano.*

ti credidisset. Itaq; adulationis pleni omnes eius fortunam iurabant, colle-
gamq; cum Tiberio non iam in Consulatu, sed in summa rerum admini-
stranda innuentes destinabant. Quorum etsi nihil iam Tiberium latebat, id
tamen agitabat, qua ratione eum e medio tolleret: ac nō inueniens, quomo-
do id tuto posset manifestò peragere, mirabili usus est consilio, ad eius reli-
quorumq; omnia consilia percipienda. Continenter multa ac uaria de se ad
Senatum ac Seianum scribebat, modò se malè affectum ac tantum non mo-
ri, modò bona ualitudine uti, uenturumq; Romam: Seianum aliàs laudib.
extollere, interdum deprimere, amicorum Seiani alios honore, alios igno-
minia propter eum afficere. Itaq; Seianus & superbiam & metus in medio, u-
triusq; plenus, semper animi pendere, neq; metu adductus ad nouas res cō-
surgere audere, cum adhuc in honore haberetur, neq; rursus ex confidentia
quicquā conari, quia diminutio erat de ipsius potentia facta: reliqui itidem
omnes, cum breui temporis spacio diuersissimos nuncios acciperent, ac ne-
que suspicere iam Seianum, neq; cōtemnere certi essent, Tiberijq; mortem
iuxta aduentumq; expectarent, ancipites hærebant. Non ea modò Seianū
turbabant, sed longè magis, quod ex ipsius statua initio fumus copiosus e-
merferat, deinde capite eius statuę sublato, ut posset inspicere quid nam rei ef-
set, serpens magnus exiluerat: rursusq; alio capite imposito, cū propter hæc
rem sacram facere uellet Seianus (nam inter alia, sibi quoq; sacrificabat) in-
uentus est funis capiti statuę circumiectus: & ipse litans uiderat simulacrū
Fortunæ (quod Tullij quondam Romanorum regis fuisse ferebatur, ipse
domi suæ gratissimum habebat) sese auertere,

*

*Caius Caligula
& Tiberio or-
natus.*

ac deinde alij etiam unā egressi. Reliqui etsi hæc suspicabantur, tamen quia
animum Tiberij ignorabant, eius uanitatem, rerumq; incōstantiam expen-
dentes, in utramq; partem propendebant, priuatimq; suę incolumitatis ra-
tiones ineuntes, palām Seianum colebāt, eo magis, quod Tiberius cum eo
& ipsum, & filium eius sacerdotes fecerat: ideo ei proconsulare imperiū de-
derunt, addito ut omnes Consules exemplo eius magistratum gererent. Ti-
berius cum sacerdotijs Caium Caligulam exornasset, ad se tamen non uoca-
uit, quin etiam petenti ut liceret sibi in Campaniam uenire, quia sponsa sibi
pacta ægrotaret, domi manere iussit, quò ipse etiam statim esset uenturus.
Hæc Seianum denuò abalienauerunt, & quod Tiberius Caium cum sacer-
dotem fecisset, collaudauerat, ac nonnihil præ se ferebat, quasi eum esset Im-
perij successorem relicturus: neq; se à moliendis nouis rebus continuisset,
præsertim tam promptis ad exequenda quæcunq; mandasset militibus, nisi
maxima populum affectum uoluptate ex his quæ de Caio dicta essent me-
moriam patris eius Germanici intellexisset: & prius opinatus populum quo-
que suis rebus fauere, postquā tum sensit eos Caij studiosos, ægrè tulit, pœ-
nitentiaq; correptus est, quod non in Consulatu aliquid conatus esset. Reli-
quos & hæc mouerunt, & quod Tiberius inimicum quendam Seiani ante
decennium ad regendam Hispaniā electum, ac tum certas ob causas in ius
uocatum absoluisset, alijs quoque qui prouincias administraturi, aut aliud
quodcunq; publicum officium obituri essent, impunitatē eo tempore defi-
niens, quodq; datis ad Senatum de morte Neronis literis, Seianū nudè, nul-
lo addito eorum quos moris habebat titulo, nominauisset: edixisset etiam,
ne cui homini sacrificaretur, (atqui Seiano res sacra fieri solebat) ne uē in
suum honorem quicquam decerneretur (quippe multa Seiano decerne-
bantur)

*Nero Germa-
nici F.*

bantur) quod iam antè interdictū, tum propter Seianum repetebatur: neque enim id cōcessurus alteri erat Tiberius, quod sibi ipsi non permisisset. Hæc effecerūt, ut contemptus Seiani apud populum adeò augeretur, ut iam non occultè ab eo se subtraheretur, eumque defereretur. Tiberius ubi hæc cognouit, sumpto animo, ratusque se auxiliarijs etiam populo ac Senatu usurū, quo magis improviso hominem adoriretur, rumore sparso, quasi Tribunicia potestatem Seiano esset daturus, per literas eum apud Senatū accusauit, easque perferendas dedit Næuio Sertorio Macroni, quem iam antè occultè cohortibus Prætorijs præfecerat, & quæ agenda essent docuerat. Is noctu Romam uenit, tanquam aliud ob negotium, mandata cum Memmio Regulo tum Consule (nam collega eius Seiano fauebat) & Gracino Lacone nocturno uigilum custode communicat, sub auroram in Palatium adscendit, (Se natus enim in Apollinis templo indictus erat) cumque in Seianum nondum eam ingressum incidisset, tristementemque ob non datas ad se à Tiberio literas inuenisset, consolatur remotis arbitris, ac dicit, ferre se ei Tribuniciam potestatem. Eo magna læticia perfusus Seianus in Curiam insiluit. At Macro militibus Prætorianis, qui circum Seianum & Curiam erant, in castra ablegatis, cum prius se eis à Tiberio præfectū esse ostendisset, seque literas ferre ab eo, quibus præmia ipsis quædam darentur, in eorum locum nocturnos custodes templo circumfudit: ipse tum ingressus, literisque Senatui exhibitis, egressus inde, antè quàm ea recitaretur, custodiam eius loci Gracino mandauit, ipse in castra ne quid ibi turbaretur contendit. Interim epistola recitatur bene longa, in qua nihil consertim contra Seianum continebatur, sed aliæ principio res, deinde breuis eius insectatio, tum rursus aliud quiddam, iterumque aliud contra Seianum: in fine duos Senatores Seiani familiares plectēdos, Seianum in custodia habendum dicebat. Neque enim palam eum necari iubebat, non quod hoc noller, sed quia uerebatur, ne quem id tumultum pareretur, qui etiam ad se alterū Consulū uocabat, quasi ne tutò quidem ipse iter facere posset. Videre uerò erat, audireque multa ac uaria, quæ hæc secum litteræ attulerunt. Nam antè quàm ea recitarentur, laudare Seianum Senatus, ut Tribuniciam potestatem accepturum, acclamare, spes quisque suas præcipere animo, ostentare quæ Seiano daturus esset: postquàm nihil eorum quæ sperarant, contraria omnia inuenta sunt: ibi uerò hæsitatio, & secundū eam mœsticia cooriri, ac quidam eorum qui Seiano assidebant, cōsurgere: (quem enim paulò antè amicum habere magni duxerāt, cum eo ne sedem quidem iam communem habere dignabantur) deinde Prætores ac Tribuni plebis circumdare eum, ne profiliens foras aliquid turbarū daret. Et dedisset haud dubiè, si initio graui aliqua subito oratione ictus fuisset: nunc singula quæ recitabantur, quasi sola & leuia prætermittēs, ac omnino uel nihil de se, aut certè non extrema perscripta esse sperans, commoratus loco suo est. Regulo eum ad se uocante, non audiens dicto fuit, neque id quidem fastu, (iam enim animo deiectus erat) sed quod parere insolēs ipsi esset: iterum, ac tertium inclamanti manu protenta, Seiane ades huc, id modò interrogauit an ipse uocaretur. Demū cum surgeret, Laco ingressus ante eum adstitit. Perlecta ad finem epistola, omnes uno ore clamore & maledictis Seianū incessere, pars iniuriā ab eo passā, alij quibus terrorem obtulerat, nonnulli eo amicitiam, quam cum eo habuissent, oblitterātes, quidam mutatione eius fortunæ læti. At uerò Regulus neque omnes sententiā interrogauit, neque capitis anquisiuit, ueritus ne suffragijs uariaretur, ac inde tumultus existeret:

uno

Næuius Sertorius Macro.

Memmius Regulus Consul.
Gracinus Laco.

Epistola Tiberij ad Senatum contra Seianū.

Seianus in uin-
cula ducitur. • uno censere iussu, acceptoq; qui in uincula ducendum assentiretur, Seianū
 „ æde eductum, comitātibus magistratibus reliquis, & Lacone, in carcerem
 „ traxit. Is uerò casus humanam imbecillitatem egregiè ob oculos ponit, mo-
 „ netq; nusquam inflatè se gerere. Quem enim mane ut præstantiorem se, u-
 niuersi ad Curiam comitati fuere, tunc quasi nequaquam se meliorē in car-
 cerē rapuerūt: quem coronis antè dignatī fuerāt, ei tum uincula induxerūt:
 quem tanq; dominū stipauerāt, eum fugitiui instar custodierūt, tegimenq;
 obuelanti sese detraxerunt, alapis ingestis: quem antè prætexta purpura ue-
 ste decorauerant, cui genua flexerant, ac ut Deo sacrificauerāt, eum tum ad
 mortē duxerūt. Populus quoq; irruens, multo ei clamore hos quibus mor-
 tem intulerat exprobrauit, spes quas sibi propositas habuerat ludibrio iac-
 tauit: omnes eius statuas deiecit, confregit, raptauit, quasi ipsum si ea con-
 tumelia mulctarent. Ita spectātor eorū quæ passurus esset Seianus fuit, dum
 in carcerem cōijcitur. Nulla interiecta mora, eadem die prope carcerem in
 ædem Concordiæ conuenit Senatus, cum hunc sensum populi, Prætorios
Seianus morte
affectus. milites nullos adesse uiderent, ac morte eum damnarunt. Itaq; capite mul-
 ctatus, in Gemonias proiectus est, eumq; totum triduū populus ludibrio
 habitum in Tiberim misit: liberi eius ex Senatus consulto necati sunt. filia,
 quam pactus erat Claudij filio, constuprata prius à carnifice, quasi impium
 esset uirginem in carcere perire. Verū Apicata uxor Seiani damnata non
Apicata Seiani
uxor. fuit. Hæc liberorum morte suorum audita, eorumq; in scalis corpora intui-
 ta, digressa inde libellum composuit, in quo continebatur quo modo Dru-
 sus esset interfectus, accusatioq; Liuillæ uxoris eius, propter quam uir ipsi
 infensus nunciū remiserat: eo ad Tiberium libello misso, uita seipsam priua-
 uit. Quo Tiberius lecto, req; ut acta esset perspecta, reliquos omnes Dru-
Liuille interi-
tus. sianæ cædis reos, & ipsam Liuillā interfecit: accepi tamen hoc etiam, ipsum
Antonia in fi-
liam seueritas. Liuillæ propter eius matrem Antoniam pepercisse, Antoniam uerò ipsam
 sua sponte Liuiā inedia necasse. Sed hæc post paulo facta. Tum uerò ingēs
Tumultus in
urbe post necē
Seiani. in urbe tumultus extitit, nam quoscunq; apud Seianum ualuisse populus,
 ideoq; iniurios alijs fuisse uidit, eos trucidauit: milites quoq; indignantes se
 propter gratiam Seiani suspectos esse, sibiq; nocturnos custodes antehabe-
 ri propter fidem aduersum Imperatorem, incendia & direptiones fecerūt:
 quanquam omnes qui cum magistratu essent urbis custodiam mandato Ti-
 berij suscepissent. Ne Senatus quidem quietus fuit: sed qui Seiano studue-
 rant, uehementer metu pœnæ turbabantur: & qui alios antè detulerāt, aut
 falsis testimonijs oppresserant, metuebāt sibi, ne in Seiani, non Tiberij gra-
 tiam id egisse censerent. Pauci animo securo erant, quibus nihil horum ad-
 erat, & fore clementiorem Tiberium sperabant: quippe, ut adsolet fieri, ea
 quæ acciderant, in Seianum iam sublatum conferebant, nihil, aut perpauca
 Tiberio imputabant, pleraq; aut ignaro eo, aut inuito acta dicentes. Hi pri-
Decreta facta
propter Seiani
exitum. uatorum erant affectus. Publicè autem decreuerunt, ut quoniam domino
 exonerati essent, nemo Seianū lugeret, ut Libertatis effigies in foro pone-
 retur, festus dies ab omnibus magistratibus & Pontificibus (quod nunquā
 antè factū) celebraretur: dies quo is pœnas morte dedisset, annuis Circen-
 sibus ludis & uenationibus per quatuor collegia Pontificum & Augusti sa-
 cerdotes ornandus indiceretur, ne hoc quidem prius usitatum: ita quem im-
 modicis ac nouis honoribus ad perniciem prouexerant, in eum Dñs quoq;
 novos cultus statuerunt. Equidem satis ipsis liquebat, istos Seiano præser-
 tim furoris sui causam præbuisse: itaq; edicto prohibuerunt extemplò, ne
 quis

quis nimis honoribus in posterum afficeretur, neque per quenquam alium quam per Imperatorem iuramenta fierent: quæ etiam diuino quodam consilio tum decreuerunt, tamen haud ita multo post Macronem & Laconem adulati sunt, pecuniam eis, & honores, huic Quæstorios, illi Prætorios tribuentes, permissoque ut in spectaculis sibi adsiderent, ludisque uotiuus prætexta uterentur. Verum hi territi recenti exemplo, eos honores repudiarunt. Tiberio quoque decreta multa, ut Patris patriæ nomen ferre inciperet, ut natalis eius decem equorum certamine, & epulo Senatui dato honoraretur: horum nihil admisit, iterum prohibito, ne quid huiusmodi decerneretur. Hæc Romæ acta. Porro Tiberius eatenus in magna sollicitudine uersatus, ne Roma occupata Seianus contra se quoque nauigaret, parauerat lembos, ut si quid huiusmodi euenisset, effugere posset: mandaueratque, ut quidam referunt, Macro, si quis grauior motus incidisset, ut Drusum ad populum & Senatum produceret, Imperatoremque constitueret: audito interitu Seiani, ut par fuit, gaudio affectus, tamen legatione ea de re missam non admisit, quamuis multi Senatores, multi equites, ac de plebe, ut antè quoque, legati essent: quin etiam Consulem Regulum, semper sui studiosum, eoque uenientem ut tuto ipsum Romam, quod per literas petisset, adduceret, repulit. Ad hunc modum Seianus, inter omnes qui ante aut post illum, solo Plautiano excepto, eum magistratum gessissent, summam ad potentiam euectus, obiit. Ceterum propinqui eius & amici, ac reliqui omnes, qui eum antè adulati fuerant, honoresque decreuerant, postulati sunt, ac plerique condemnati propter ea ob quæ prius in aliorum inuidia fuerant, damnantibus eos cæteris propter ea quæ ipsi antè statuisserant. permulti etiam eorum, qui superioribus temporibus causa dicta absoluti fuerant, tunc in iudicium retracti, reique peracti sunt, quasi tum in Seiani gratiam causa stetissent. Atque adeo si cui nullum aliud obijci poterat crimen, satis erat ad irrogandam poenam, quod amicus Seiani fuisset: quasi uerò non Tiberius quoque eum amauerit, ac propter hunc reliquit. Inter alios delatores huiusmodi criminum ipsi quoque erant, qui maxime prius Seianum coluissent: hi enim cum sui similes certo cognoscerent, neque in inquirendo, neque in conuincendo, quicquam laboris habebant, ipsique salutem inde suam, pecuniamque ac honores sperantes, eos aut accusabant, aut testimonio urgebant. Atque eorum spes irritæ omnino fuerunt: ipsidem nimirum, quæ alijs obijciebant, criminibus obnoxij, partim ob hæc, partim ob proditos amicos poenas luebant. Eorum qui rei erant facti quidam præsentibus accusati sunt, & se defenderunt, & quidam magna in eo libertate usi sunt: reliqui damnationem uoluntaria morte præuenterunt, hac potissimum de causa, ne contumeliam & cruciatus pati opus haberent. (Omnes enim qui huiusmodi criminis iudicabantur, non equites modò, sed Senatores etiam, non uiri tantum, sed & mulieres, in carcerem unà trudebantur: damnatique aut ibi plectebantur, aut à rupe Tarpeia eos Tribuni plebis, uel ipsi etiam Consules præcipitabant. omnium corpora in forum proijciebantur, inde in fluentem mittebantur.) tum ob hoc etiã, ut ad liberos suos hæreditas perueniret. Paucorum enim qui se ante diem iudicii ipsi interfecissent, bona publicata sunt, quod Tiberius homines ad consciscendam sibi ipsis mortem alliciebat, ne ipse eos necasse uideretur: quasi uerò non longè grauius sit, adigere aliquem ad manus sibi ipsi inferendas, quam spiculatori eum tradere. At qui non de se ipsis statuisserant, eorum bona ut plurimum in fiscum redigebantur, exigua planè aut nulla parte accusatoribus data. Erant enim pecuniæ,

K

quam

Macro & Laconem
ad Senatū honorati.

Plautianus.

Iudicia & necesse propter Seianum.

*Auaria Tiberij.
Centesima pensio.*

Crudelitas & iniusticia Tiberij.

An. V.C. 785.

Iuratū in acta Imperatoris nouo modo.

Ridiculum Senatus de Tiberio decretum.

Iunij Gallionis casus.

quàm coenarum attentior Tiberius, qui etiam pro ducentesima pensione, centesimam instituit, omniumque hæreditates, qui eum hæredem dixissent, adiunctis, nuncupatus autem fuit hæres à plurimis, etiam ipsi fere qui se ipsi interfecerant, ut Seianus quoque dum in uiuis erat, fere ab omnibus hæres nuncupatus fuerat. Eodem consilio, quo uitam ultro relinquentium bonis abstinent, etiam omnia crimina ad Senatum deferri iussit, ut ipse omni culpa uacare uideretur, Senatus autem iudicijs faciendis seipsum damnaret. Unde cum uiderent seipsos sibi ipsis exitij causam esse, facile intellexerunt, priora quoque ista non Seiani, sed Tiberij fuisse acta: quippe non modo ipsi qui alios reos fecerant, ipsi in iudicium uocabantur: sed hi quoque qui suis sententijs alios damnauerant, uicissim ipsi damnabantur. Ita Tiberius nemini parcebat, uerum omnibus ad omnium perniciem utebatur, neminem amicū constanter habens, sed Seianorum criminum persecutione nullo discrimine noxa & innocentia, securitasque & metus habebantur. Visus est tandem uelle sancire obliuionem omnium eorum, quæ præterito tempore acta essent, cum & lugere Seianum ipsi qui uellent permitteret, & interdiceret, ne quis lucrum quenquam prohiberet etiam de alijs, quod sæpenumerò erat decretum: non tamen eam obliuionem re quoque confirmauit, sed paululum moratus, mox propter Seianum & alia crimina in permultos animaduertit, incesti crimine & parricidijs propin quarum obiectis. Eo rerum statu, ut nemo iam inficias ire posset, quin carnem quoque Tiberij uorare cuperet, tamen sequenti anno, Cn. Domitio, & Camillo Scriboniano Consulibus, res apprimè ridicula accidit. Cum enim iam per multos annos lege statutum fuisset, ne uirum Senatus Calēdis Ianuarijs in acta Imperatoris iuraret, sed uno iuramentum præeunte, reliqui adsentirent, sicut supra demonstratum est, eo anno secus factum, et sua omnes sponte, nemine cogente seorsim unusquisque fidem dederunt, quasi eò melius præstito iuramento. Initiò enim, ut dixi, ac per aliquot animos neminem omnino passus erat in ea quæ ad Imperium suum facerent iurare. Quia & adhuc risu dignior res euenit. Decreuerunt enim ut Tiberius ex suo ordine deligeret quotquot uellet, ac uiginti ex ipsis, quos fors tulisset, quoties in Curiam intraret custodes sui haberet, gladijs armatos: nimirum cum extra Curiam omnia militari præsidio essent munita, priuatus autem homo nemo Curiam iniret, propter quænam alium, quàm seipsos, ad quos nimirum tanquàm inimicos ingrederet, eam ipsi custodiã addiderunt. Tiberius laudato Senatu, beneuolentiæque ergò gratijs actis, rem ipsam ut insolentem auersatus est. neque enim eò stoliditatis deuenerat, ut ipsi quos odisset, & à quibus maxime odio haberetur, gladios daret. Sanè ex his ipsis rebus suspectans eos, (omne enim id quod præter ueritatem adulandi causa fit, in suspicionem incurrit) multum ualere iussis eorum decretis, prætorios milites ipse, quanquam Seiano fauisse sciret, oratione & pecunia honorauit, quibus promptioribus contra Senatum uti posset. Laudauit tamen iterum Senatum, cum decreuissent, ut militibus istis stipendium ex arario solueretur. Tam uerò accuratus erat in decipiendis uicissim suo sermone Senatoribus, ac re ipsa sibi conciliandis militibus, ut Iunium Galenum Gallionem, qui sententiam dixisset, ut milites Tiberij exactis stipendijs in subsellijs equitum spectacula uiderent, in exilium miserit, hoc ipso crimine, quod is militibus persuadere uoluisset uidebat, ut Reipub. potius quàm Tiberio studerent: neque eo contentus supplicio, cum Lesbum ire eum accepisset, tutæ ibi uitæ amoenitati eum subtraxit, & magistratibus, ut Asinium pridem Gallum, custodien-

dum

dum dedit. Vtq; & Senatu & militibus euidentius ostenderet, quid de u-
trifq; sentiret, à Senatu paulo pòst petijt, còtenti essent eum Macronem se-
cum, & Tribunos militum in Curiam introducere, id sibi satis fore: at uerò
ne his quidem indigebat, certus nunquam in urbem reuerti, sed & odium il-
lorum, & militū beneuolentiā notabat. Confessi sunt hoc Senatores: nam
Senatusconsulto addiderunt, excutiendos esse qui in Senatum uenirent, ne
quis eorum pugionem sub ala haberet. Id Senatusconsultū anno insequen-
ti factum. Tum uerò & alijs familiaribus Seiani pepercit, & L. Seiano Præ-
tori, Marcoq; Terentio equiti. Seianus Floralibus ad ridendum Tiberium
(caluus enim erat) omniā caluorum ministerio ad noctem usq; peregerat,
lumen quoq; discedentibus à theatro per puerorum rasis capitibus quinq;
millia præbuerat: id Tiberius adeò nulla ira persecutus est, ut omnino se cer-
torem factum dissimulauerit. quanquam inde tractum fuit, ut omnes cal-
ni Seiani dicerentur. At Varro in ius uocatus propter amicitiam Seiani, tan-
tum à negando abfuit, ut ostēderit maximo se eum studio coluisse, quem
ipse Tiberius in tanto habuerit honore: Qui si recte, inquit, fecit eius amici-
tia utens, neque ego quidem quicquam peccaui: sin Imperator, qui omnia
explorata habet, deceptus fuit, quid mirum me quoq; in errorem unā tra-
ctum, cum conueniens nobis sit, omnes eos quos is honore dignatur, ama-
re, nihil anxios quales ij sint, unumq; hunc amicitiae eorum terminum sta-
tuentes, quòd Imperatori probantur. Hanc ob excusationem absolutus est
Senatorum suffragijs, accusatoresq; eius uerbis increpati, ad stipulāte etiam
Tiberio. Idem L. Pisonem, urbis præfectum, defunctū publico funere deco-
rauit, quod alijs quoq; largiebatur. Lucium ei Quæstorem suffecit, quem
dudum exercitui destinatum Romæ detinuerat, idemq; cum multis alijs e-
gerat, nihil quidem ijs opus habens, tantum ut honores eis tribuere uideretur.
Interim Vetrasio Pollione Aegypti præfecto uita functo, ex Cæsarianis
libertis cuidam Ibero ad certum tempus prouinciā mandauit. Ex Con-
sulibus alter Domitius, toto anno gessit magistratum: habebat enim in matri-
monio Agrippinam, Germanici filiam: in locum alterius alij alijs suffecti
pro arbitrio Tiberij, alijs longius, alijs breuius tempus eius honoris consti-
tuentis, idq; ipsum alijs contrahentis, alijs prorogantis: nam etiam si quem
ad totum annum Consulē creasset, mox eo deposito, alium, iterumq; aliū
subinde subrogabat. eo modo Consulatus ferè toto imperij eius tempore
habitus. Eorum uerò, qui cæteros magistratus peterent, electos quot uide-
batur, in Senatum misit, alios commendans, ij q; omnium suffragia aufere-
bant, alios petitioni, professioni q;, & forti permittens: tum ad populum ple-
bemq; qui utroq; modo candidati erant magistratuum progressi, antiqui ri-
tus causa, (cuius nunc etiam imago extat) designabantur. Quòd si qui ali-
quando deficerent, aut immodica còtentione efferrentur, pauciores solito
constituebantur. Anno insequenti, cum Sergius Galba, is qui deinde Impe-
rator factus est, & L. Cornelius Sylla Consulū nomen haberent, xv. Præ-
tores fuerunt, idq; multis annis accidit, ut nonnunquam xvi. nonnunquā
uno aut duobus plures pauciores ue fierent. Cæterum Tiberius etsi appro-
pinquauerat Romæ, & in locis circumiacentibus uersatus fuerat, ac intra
quatuor M. passuum ab urbe abesset, non tamen eam iniuit, quanquam fi-
lias quoque Germanici reliquas, & filiam Drusi Iuliam nuptum dedisset: i-
deoq; ne ciuitas quidem eas nuptias celebrauit festo die, sed Senatus quo-
que eo die ac iudicia habita sunt. Magna autem cura obseruabat Tiberius

L. Seianus Præ-
tor Tiberij cal-
uicium irridet.

M. Terentij li-
bertas in futen-
da Seiani ami-
citiā.

L. Pisonis
mors.

Vetrasius Pol-
lio.

Tiberius magi-
stratus uarie
constituit.

An. v. c. 786.

Tiberius Ro-
mæ appropin-
quat, non tamē
intrat.
Iulia Drusi Fi-
lia.

K 2 eos

eos dies quibus Senatus conueniebat, ne uel tardius ueniret, uel maturius
 discederet: eaquē de re multa ipsis quoque Consulibus scripsit, recitari literas
 iussis, ut in reliquis etiam negocijs solebat, quasi non posset ad ipsum Sena-
 tum literas dare. Mittebat autem in Senatum non modò libellos sibi à dela-
 toribus exhibitos, sed & ea quæ erant quæstionibus à Macrone cognita, ita
 ut præter condemnationem nihil requireretur. At postquam Vibulenus
 Agrippa eques in ipsa Curia hausto quod ex annulo deprompserat uene-
 no mortuus est, Neruaquē consuetudinem Tiberij nō ferens prætereà, (cau-
 sæ ei erant cū aliæ, tum quod à Cæsare latas leges de contractibus is reno-
 uaturus erat, causam angustæ fidei & multorum tumultuum præbituras)
 multum hortante Tiberio ut animum suum explicaret, nullo dato responso
 abstinentia uitam finiuit: ibi demum motus Tiberius rem fœnerariam modo
 statuto temperauit, milliesquē sestertiū Reipublicę largitus est, quam pecu-
 niam Senatorij ordinis uiri indigentibus citra usuram ad tres annos mutuò
 darent. Vna item die eos qui inter delatores præcipui erant omnes occidi
 iussit, ac cum unus, qui aliquando Centurio fuerat, indicium de aliquo de-
 ferret, omnibus miilitaribus ea re interdixit, cū equitibus & Senatoribus
 eam concessisset. Hæc laudi Tiberio fuerunt iuxta, ac spreti qui propterea
 decernebant honores. Cæterum ob libidines, quibus promiscuè in nobilis-
 mos utriusquē sexus effusus erat, malè audiebat. Vnū exemplū referā. Fuit in-
 ter amicos Tiberij Sex. Marius, tantis inde diuitijs ac potētia auctus, ut ira-
 tus cuidā uicinorū, biduò eum cōuiuiam habuerit, ac priorī die domū illius
 penitus subuerterit, postridiē ampliōrē ac splendidiorē refecerit: ignaroquē
 à quo id factū esset, utrunquē cōfessus, simul dictis ostenderit, eam sibi & ul-
 ciscendi, & gratias referēdi adesse facultatē. Is Marius cum formosam filiam
 aliquò ablegasset, ne eam Tiberius pollueret, incesti cum ea cōmissi accu-
 satus est, ac cum filia perijt. Ob huiusmodi flagitia turpitudinis incusabatur: at
 ob Drusum & Agrippinā necatos, crudelitatis. Etenim cū quæ prius id ge-
 nus perpetrata erant, omnia homines Sciano accepta referret, eoquē sublato
 saluas res fore sperarent, postquam de eorū quoquē cæde rescuerūt, quodquē
 non modò in Mausoleo condi eorum reliquias prohibuisset, sed occitari
 etiam in terrā defossas iussisset, ne inueniri possent: summo dolore icti fue-
 runt. At Agrippinæ obitus, Munatiæ Plancinæ necē traxit, quamuis ei iam
 antè Tiberius insensus, non Germanici, sed alia de causā, tamen usura uitæ
 frui passus fuerat, ne eius mors Agrippinæ gaudio esset. Caium quoquē Cæ-
 sarem non inter primos Quæstorem fecit, attamē ad reliquos magistratus
 quinquennio quā leges ferrent maturius se eum euecturum pollicitus, o-
 rato etiam Senatu, ne eum multis ac intempestiuis honoribus extollerent,
 quam rectam uitæ cursū non tenendū esset occasionem habiturus. Erat ipsi
 nepos etiam nomine Tiberius, uerū eo & propter ætatem (puer enim e-
 rat adhuc) & propter suspiciōē, quòd non credebatur Drusi sanguine na-
 tus, neglecto, Caio tanquam Imperij potituro deditus erat, eò magis, quòd
 Tiberium haud diu uicturum, ac ab ipso Caio interemptum iri compertum
 habebat: nihil enim eorum quæ Caio essent euentura ignorabat: & quodā
 tempore ei cum Tiberio litiganti, Tu quidem, inquit, hunc occides, te uerò
 aliq. Enimuero neque alium quenquam sanguine sibi coniunctiorem habe-
 bat, & sciens Caium pessimè uicturum, haud illibenter Imperium ei fertur
 tradidisse, ut & sua facinora Caij grauioribus flagitijs occultarentur, ac reli-
 qua pars Senatus, nobilissimus quisquē etiam post suam mortem interficere
 tur.

Macro Tiberij
 quæstor.
 Vibuleni A-
 grippæ obitus.
 Neruæ mors.

Tiberius fœ-
 nus imminuit.

Delatores una
 die omnes occi-
 si.

libidines Tibe-
 rij.

Sex. Marij po-
 tentia & ince-
 ritus.

Drusus & A-
 grippina à Ti-
 berio necati.

Munatiæ Plan-
 cinæ interitus.

Caium Caligu-
 lam Tiberius
 ad Imperium
 promouet.

Tiberius nepo-
 tem suum Tibe-
 rium cur negle-
 xerit.

Tiberij odium
 in posteritatē.

tur. Sæpe uerò recitasse memoratur antiquum hoc:

Me misceatur igne terra mortuo.

Priamum quoque crebrò beatum dixit, cuius interitus cum exitio patriæ & regni totius fuisset coniunctus. Equidem quæ eo tempore euenerunt, si-
dem ijs faciunt quæ de eo scripta ita sunt. Tantus enim sub Tiberio Senato-
rum, ne reliquos dicam, numerus periit, ut sorte ducti prouinciarum præfe-
cti, Prætorij quidem per triennium, Consulares per sexennium præfuerint,
cum non suppeterent successores: ne iam electos ab ipso referam, quibus in
plurimos annos imperium prorogauit. Inter eos qui tum necati sunt, Asi-
nius etiam Gallus fuit, cum quo uix tandem (ita enim ipse Tiberius dice-
bat) in gratiam redierat: adeo enim res redierat, ut uita pro supplicio, mors
pro beneficio essent. Vicesimo anno Imperij, cum frequens in Albano &
Tusculi esset, in urbem non uenit. Sed Consules L. Vitellius, & Fabius Pri-
scus, decennium nuncupauere, tanquam ei, ut Augusto usitatum, tunc Im-
perium prorogarent. Verum hi ludos decenales simul & celebrarunt, & pœ-
nas dederunt. Nam reorum iam nullus absoluebatur, omnes damnabantur,
plerique ex literis Tiberij, & quæ quæstionibus actis Macro comperisse fere-
bat, reliqui ex ijs, quæ Tiberium & Macronem uelle suspicabantur: ru-
morque uagabatur, ideo ipsum Romam non ingredi, ne præsentī damnatio-
nes pudori essent. Alij igitur à carnificibus necabantur, alij sibi mortem ipsi
cōsciscabant: inter quos Pomponius Labeo, qui à Prætura Mysiæ octo an-
nos præfuerat, cum una cum uxore, quod se pecunia corrumpi passus esset,
arcesseret, uoluntariæ mortis eam sociam habuit. At M. Aemilius Scaurus
neque prouinciæ malæ administratæ, neque donorum acceptorum reus, ob
Tragœdiam à se scriptam postulatus, grauiora his quæ composuerat mala
perpeffus est. Atreus carmini titulus erat: eius subditorum quendam mone-
bat Euripideis istis uerbis, ut stultitiam imperantis ferret. Id cognitum Ti-
berius, in se conditum poema dicebat, Atreique se propter patrata parricidia
nomine notatum, sed Aiace se de Scauro facturum: compulsi quoque ad sibi ipsi
ipsi inferendas manus hominē, non hoc obiecto, sed adulterio Liuille. Mul-
ti enim propter hanc, alij uero, alij cōficto crimine pœnas dederant. Eo Ro-
mæ rerum euentu, ne subditi quidem quieuerunt. Drusum quidam se adole-
scens iactabat: is per Græciam & Ioniam uisus, ab urbib. ultrò acceptus, &
auxilio firmatus, in Syriam haud dubie uenisset, exercitusque occupasset, ni-
si quis eum agnitum detinuisset, & ad Tiberium misisset. Secuti Consules C.
Gallus, M. Seruilius. Tiberius Antij nuptias Caij Caligule celebrauit. Nam
ne harum quidem nuptiarum causa Romam uenire uolebat, quia Fulci-
nius Trio, qui amicus quondam Seiani, ipsi propter quadruplationes gra-
tissimus, die dicta metuens accusatores, uita seipsum exuit, multis in
testamento suo in ipsum Tiberium, multis in Macronem conuicijs reli-
ctis. Id testamentum cum non auderent publicare, ipse ubi quid scriptum
in eo eo esset cognouit, in Senatum afferri iussit: minime conuicia ista cu-
rans, qui occultas etiam de se querelas sæpius in uulgus edi tanquam lau-
des suas, uolebat. Hæc certè ipsa quoque quæ Drusus in tantis miserijs & ma-
lis uerba protulisset, ad Senatū scripta misit. Poppæus porro Sabinus, qui
ad id usque temporis per omnem ferè Tiberij principatum Mysiæ utrique, &
Macedoniæ præfuerat, gratissimum habuit nece sibi ultrò conscita, iudicia
omnia euitare. Ei in præfectura Regulus successit: nam Macedonia, & si
quibusdam credimus, Achaia extra sortem prouinciæ dabantur. Sub idem

Priamus Tibe-
rio felix.

Asinij Galli
mors.

An. V. C. 787.

Crudelitas Tibe-
rij.

Pomponius La-
beo seipsum in-
terfecit.

M. Aemilij
Scauri interi-
tus.
Atreus Tragœ-
dia.

Liulla multis
exitij causa.
Drusum se qui-
dam iactas, tur-
bas mouet.

An. V. C. 788.
Caij Caligula
nuptiæ.
Fulcinij Trio-
nis interitus.

Tiberius con-
uicia sibi fa-
cta publicat.

Sabini Poppæi
interitus.

Regulus.

K 3 tempus

Artabanus Par-
thus Armeniā
inuadit.

Arfaces.

Phraates.

Teridates.

Mithridates I-
berus.

Pharasmales.

An. V.C. 789.

Tiberis inunda-
tio.

Incendium.

Phoenix usus.

Thrasylli obi-
tus.

An. V.C. 790.

Macronis insi-
dia in multos
irrite.

Tiberius spe lō-
gioris uitæ à
Thrasyllo de-
ceptus.

L. Arruntij obi-
tus.

Mors Tiberij.

Caligula mor-
tem Tiberij ac-
celerat.

tempus Artabanus Parthiæ rex mortuo Artaxa, filio suo Arsaci Armeniam dedit, idq; cum à Tiberio impune tulisset, Cappadociam quoq; attentauit, & superbius Parthos tractauit. Itaq; nonnulli defecerunt ab eo, & missis ad Tiberium legatis, regem sibi unum ex obsidibus petierunt. Iis statim Tiberius Phraatē, eo in itinere mortuo, Teridatē regij & ipsum generis misit: cui ut expeditius regnū adire liceret, Mithridati Ibero scripsit, Armeniam inuaderet, ut Artabanus dum filio opitularetur, domo abstraheretur. atque ita factum est. Neque tamen diu Teridates regnum tenuit: etenim Scytharum auxilio eum Artabanus non magno labore expulit. Armenia autē Mithridati data est, filio, ut uidetur, Mithridatis Iberi, fratri Pharasmales, qui ei in regno Iberiæ successit. Sex. Papinio, Q. Plautio Consulibus, Tiberis multas urbis partes aqua repleuit, ita ut nauib. peruiæ essent, incendio longē plura propter Circum & Auentinum perierunt: itaq; Tiberius millies sestertiū ijs qui damnum inde tulissent leuandis impēdit. Quod si Aegyptiæ etiam res ad Romanos. attinent, eo anno ibi Phoenix apparuit. Hæc omnia uisa sunt mortem Tiberij prænunciare. Nam tunc Thrasyllus, Tiberius autem anno insequenti Cn. Proculo, Pontio Nigrino Consulibus mortem obiit. Caterum Macro permultis, ac inter eos Domitio insidias tetendat, criminibus & quæstionibus falso paratis: qui omnes morte mulctati fuissent, nisi Thrasyllus sapientissimē Tiberiū tractasset. Quippe cum diem & horam suæ mortis præcise indicasset, Tiberium decem adhuc annos uicturum affirmauit, ut spe longioris uitæ eorum necem non properaret. Neque id consilium irritum fuit: nam Tiberius existimans fore, ut per ocium posset omnia quæ statuisset perficere, nihil festinauit: neque offensus est, cum Senatus iudicium distulisset, quia rei quæstionibus cōtradixissent. Etenim quædā mulier cum seipsam sauciaisset, in Curiam illata est, atq; inde in carcerem abducta obiit. L. Arruntius ætate & moribus grauis, mortem sibi consciuit, quanquam iam ægrotante Tiberio, ita ut spes nulla morbo leuatum iri esset: tamen quia Caij maliciam norat, maluit antē quā eum experiretur, uita concedere, non posse se in senectute sua dominū, eumq; talem, ferre dicens. Reliqui partim iam damnati, quia tamē intra decimum diem morte afficere eos prohibitum erat, partim cum graui morbo Tiberiū consiliari nunciatum esset, dilato iudicio euaserunt. Miseni mortuus est Tiberius, antē quā de ijs causis resciret, cum diu iam ægrotus, tamē sperans ad id tempus quod Thrasyllus prædixerat se uicturum, neque medicos consulisset, neq; uictus rationem mutasset, sed sæpenuerò, ut senectute et morbo haud acri sensim tabescens, imbecillitatem cum ualitudine mutasset, Eò multis alijs, Caio autem in primis modò spem moriturus, modò metum uicturus obiecit. Ideo Caius metuens, ne uerè ualitudinem recuperaret, ci- bum petenti negauit, scilicet damnum si obtulisset, laturo: iniectisq; multis ac densis uestimentis, tanquā calefactione egenti, suffocauit eum, nonnihil etiam Macronis auxilio usus, qui adolescēti iam obsequebat, malè tum affecto Tiberio, eumq; antē in amorē uxoris suæ Enniæ Thrasyllæ pellexerat. Quod ipsum suspicatus ita esse Tiberius, Bene tu, dixerat, qui sole occidente relicto, ad orientem te confers. Ita Tiberius, homo multis uirtutibus, multis uitjs præditus, utrisq; peculiariter usus, mortuus est VII. Cal. Aprilis. Vixit annos LXXVII. menses quatuor, dies nouem. Imperauit annos XXII. menses VII. ac dies totidē. Publico funere elatus est, habita oratione in laudem ipsius à Caio.

DIONIS

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER QVINQVAGESIMVS NONVS,

*Guilielmo Xylandro Augusto**interprete.*

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI

De Caio Cesare Caligula.

Vt templum Augusti dedicatum fuerit.

Quomodo Mauritania à Romanis regi ceperint.

De Caij Caesaris morte.

Anni reliqua parte hæc gesta, C. Acerronio, & Pontio Nigrino Cos. tum tribus alijs, quibus Consulatum gessere

M. Aquila C. F. Iulianus.

P. Nonius M. F. Asprenas.

C. Caesar Germanicus II.

L. Apronius L. F. Celianus, siue Cestianus.

C. Caesar III. solus.

C. Caesar IIII.

Cn. Sentius Cn. F. Saturninus.

Hic annus non annumeratur, quia pleraque eius acta in libro LX. referuntur.

An. V. C. 291.

292.

293.

294.

TIBERIO successit Caius, Germanici & Apprippinæ filius, quem Germanicum quoque, & Caligulam dictum fuisse ostendimus. Reliquerat sane Tiberius nepoti suo Tiberio principatum, sed Caius testamentum id per Macronem in Senatum misit, idque Consulum, reliquorumque ante ad hoc preparatorum sententijs irritum iudicari fecit, tanquam ab

C. Caligula Imperium excipit. Tiberij testamentum irritum factum.

homine mentis impote conditum, qui Imperium puero, cui ne in Curiam esset per ætatem aditus, legasset. Ita Tiberium imperio tunc exutum, post adoptatum sibi, occidit. Quanquam Tiberius eandem sententiam suam multis modis perscripserat, quasi vires ita habituram, quæ omnia scripta in Senatu tunc sunt à Macrone recitata: sed nihil consilij aduersum ingratitudinem hominum & uim posterorum ualet. Ita Tiberio ea eueniunt, quæ ipse matri suæ fecerat, nisi quod is nemini quicquam legatorum eius testamento dedit: at quæ ipse alijs legasset, excepto nepote, omnia persoluta omnibus sunt, euidenti indicio, omnem de testamento actionem nepotis eius causa adornatam fuisse: nam cum satis compertum Caius haberet testamenti eius sententiam, possetque id suppressere, tamen quia multi erant conscij, ipse inuidiam eam subiturus, maluit Senatus auxilio id euertere, quam occultare, eiisque culpam imputari. Cæterum legata omnia quasi ex suo omnibus persoluens, liberalitatis apud homines opinionem sibi parauit. Itaque statim exercitio Prætoriarum cohortium coram Senatu edito, legatum ijs distribuit, mille in singulos nummos, additis totidem à se: populo quadringentes quinquagies sestertium (id enim legatum erat) ac uiritim sexagenos denarios, quos cum ipse uirilem togam acciperet non persoluerat, cum fororis causa additis quindenis denarijs numerauit: urbanis militibus, & nocturnis custodibus, tum legionibus extra Italiam, & urbanis alijs militibus qui in oppidis minoribus erant, similiter legatum representauit, urbanis scilicet uiritim quingenos sestertios, reliquitis trecenos. Liviæ quoque testamen-

Tiberius Drusus F. à Caligula imperio & uita spoliatur.

Liviæ testamentum à Tiberio irritum factum.

Liberalitas Caligulae.

K 4 10

to legata exoluit: potuissetq; magnificus & animo alto præditus haberi, si reliquas etiã pecunias cōuenientibus impendijs absumpisset: (nam etsi me tu populi & militum nonnihil ad hæc facienda esset compulsus, tamen magis uoluntas in causa fuit, cum non his modò, sed priuatis etiam, nec à Tiberio tantum, sed à proauia quoq; sua legata omnia perfolueret.) nunc statim reuocatis histrionibus, equis, gladiatoribusq; & alijs huiusmodi rebus immodicè pecuniam impendens, & thesauros maximos breuissimo tempore exhaustit, & demonstrauit priora quoq; ista non iudicio, sed prodigalitate à se facta fuisse. Quippe uicies ter milles sestertiũ (alijs tradunt uicies semel millies sestertiũ, ac cccxx. insuper sestertia) cum accepisset in thesauris, nullam eius summæ partem in tertium annum seruauit, quin altero statim anno magna inopia laborauit: eodemq; modo alijs omnibus in rebus usus est. Nam cum initio se maximè popularem ostentasset, adeò ut nihil ad Senatum aut populum scripserit, neq; ullum Imperatoris nomen usurpauerit, mox ita Regios mores sumpsit, ut omnia quæ tanto imperij sui tempore Augustus, uix ea quidem, & singulatim sibi decreta accepit, quorum nonnulla Tiberius quoq; recusauit, omnia uno die arripuerit, tantum patris nomine, neq; in longum tempus, dilato. Adulterijs fuit inquinatissimus, uxores unam pactam alijs, reliquas ab aliorum cōiugio auullas habuit, easq; deinde omnes unica excepta odit, ne hanc quidem si diutius uixisset, odij immunem passurus. In matrem, fratres, auiamq; Antoniam permulta pietate usus est: nam hanc Augustam statim, & sacerdotem Augusti fecit, omnesq; Vestalium honores tribuit: eosdē sororibus quoq; suis dedit, utq; sibi in ludis equestribus spectandis assiderent, ut uota quæ quotannis magistratus & pontifices pro ipsius & publica salute nuncupant, ac iuramentum quod in eius imperium præstatur, ad eas etiam spectarent: ossa matris & fratrum defunctorũ ipse eò naue aduectus sua manu legit, & Romam allata in Augusti sepulcro cōdidit, prætextam amictus, ac licetoribus ornatus tanquam in triumpho quodam: omnia contra eos decreta, aboleuit, insidiatores eorum omnes supplicio affecit, in exilium eorum causa pulsos reuocauit. Hæc tamen omnia, extremis in auiam & sorores flagitijs contaminauit. Auiam enim, quòd esset ab ea uerbis correptus, ad mortem uoluntariam compulit: sorores suas omnes uitiauit, ac duas in insulã quandam exposuit, tertia morte id præuertit: ipsum Tiberium, quem auum suum appellabat, cui omnes Augusto oblatos honores decerni petebat, cum hi non statim essent decreti (nam ad ipsius aduentum patres eam rem extraxerant, nondum satis eius sententia perspecta honores neq; dare, neq; adimere Tiberio ausi) nulla alia re quàm publica sepultura decorauit, noctu eius corpore in urbem allato, & manè proposito: quam enim funebrem habuit orationem, ea nō tam Tiberij laudes, quàm Augusti & Germanici memoriæ apud populũ renouationem, suiq; commendationem continuuit. Adeò autem contrarius sibi ipsi in omni re fuit, ut cum libidines Tiberij, & paricidia conuicijs agitasset, non imitatus modò ea fuerit, sed excesserit: & quæ in eo laudauit, nequaquam secutus est. Primus omnium contumelijs & probris Tiberium proscidit, unde alijs rem gratam se Caio facturos rati, libertate dicendi magis temeraria usi sunt: deinde ita laudibus eum extulit, ut nonnullos dictorum causa mulctauerit: iuxta & eos propter maledicta tanquam inimicos Tiberij, & qui eum laudassent, quasi amicos, odio habuit. Maiestatis legem sustulit, ita tamen, ut permultos ob id crimen necauerit, ut horum etiam, qui contra p

trema

trem, matrē, fratresq̃ suos cōspirārent, tametsi iram his remisisse se, & combussisse literas eorum perhiberet: & sanē literas nonnullas aboleuerat, non tamen ipsa inimicōrum manu scriptas, in quibus ad cōuincendum eos euidētia erant argumenta, sed ab his descripta exemplaria. Idem cum initio prohibuisset, ne qua sui effigies fieret, deinde ad statuas sibi ponendas ita delapsus est: ut passus sit decretum de sacrificādo fortunæ ipsius in cōlumna incidi, iusseritq̃ templa sibi extrui, & rem sacram, tanq̃ Deo, fieri. Modò frequentia hominū, modò solitudine gaudebat: siue peteretur aliquid, siue nemo quicquā eum posceret, stomachabat: res quasdem celeritate summa aggressus, aliquoties ignauissimē tractauit: pecuniā ut profudit, ira turpissimis rationibus confecit: adulatoribus & libero ore loquentibus ex æquo gaudebat ac succensebat: multorum in se grauiōres iniurias cæde ultus est: amicorum alios nimia adulatione, alios immodicis iniurijs habuit: ita nemo erat, qui sciret quo pacto cum eo loqui aut agere deberet: ac si quis prosperē id fecit, magis fortuna quā consilio hoc assecutus est. Tali ergo Romani tunc traditi sunt Imperatori, ut Tiberij acta, quanquam molestissima ea, tantum a uitijis Caij abfuerint, quantum ab Augusti uirtutib. Tiberius. Nam Tiberius ipse Imperium gerebat, alijsq̃ ministris ad suam uolūtatem exequendam utebatur: Caius ab aurigis gladiatoribusq̃ regebatur, seruus histriōnum & scenicorum hominū. Apellem quidem, Tragædorum ea ætate principem, semper & in publico secū habuit, deinde scōrū ipse, scōrū sim histriōnes, omnia ea quæ huiusmodi homines potētiam nacti agere au sint, peregerunt: quæ ad eam rem pertinebant, ipse preciosissimē quacūq̃ occasione suppeditaui ac constituit, coegitq̃ etiam Prætores ac Consules, ut ea pararent: itaque ferē quotidie fabula aliqua acta fuit. Principiō ipse spectatorem tantū se, ac auditorem præbuit, ac studio suo, quasi unus ē turba hominū, aut fauit cuidam, aut restitit, ita ut aliquando aduersarijs iratus ad spectaculum non uenerit. Procedente tempore multos imitatus est uarijs in rebus, cum multis certauit: nam & aurigauit, & pugnaui, & saltauit, & Tragædiam egit, semper hæc tractans. Semel noctu primoribus Patrum quasi ad necessariam deliberationem uocatis, corā saltauit. Eo anno quo Tiberius obiit, & ipse principatū occepit, primum Senatores, præsentibus in Curia equitib. etiam, ac nonnullis de plebe, multis uerbis adulatus est, communicaturū se cum eis imperiū, omniaq̃ ad placitū eorum acturū, filiumq̃ se, & alumnū eorum dictitans. Agebat tum ætatis annum xxv. quinq̃ adhuc ad eum explendū mensibus & diebus quatuor indigens: deinde eos qui in carcere erāt dimisit, inter quos fuit Q. Pomponius, septē totos annos a Consulatu suo ibi miserē habitus: actiones læsæ maiestatis, quibus urbē maximē uexari uidebat, sustulit, libellosq̃ de ijs a Tiberio relictos congestos exulsit, ut quidem præ se ferebat: addens eō id a se factum, ut ne si omnino quidem uellet propter matrem aut fratres quenquam ulcisci, id posset. Ob hæc laudatus, quia spes erat uera hæc eum promittere, neq̃ posse per ætatem suam aliud sentire quā dcere, auxit spes hominū, iussitq̃ Saturnalia per quinq̃ dies agi: accepitq̃ ab omnibus ijs quibus frumētum ex publico dabatur, obolum pro eo denario, quem ad imagines ei faciēdas conferebant. Confestim ei Consulatus abrogatus, Proclo et Nigrino decretus est, utq̃ eum deinceps quotannis gereret: neq̃ uerō ea recepit, sed cum sex mensibus ij (ad hoc enim tempus Consulatum acceperant) Consulēs fuissent, ipse deinde Consulatum inijt, collega adsumpto Claudio patruo.

*Caius Tiberio
deterior.*

*Caius mancipa
tus ludicris.
Apelles.*

*Caligula pro-
missa ad Sena-
tum.
Q. Pompo-
nius.*

Saturnalia.

*Cōsulatus Caij
& Claudij Ce-
sarum. An. V.
C. 790.*

Claudius. Is Claudius ad id usque tempus in equestri ordine uixerat, & ab eo missus legatus ad Caium post mortē Tiberij, tunc primum, annos iam natus XLVI. Senator una Consulque factus est. Bene hæc egisse Caius creditus, initio Consulatus eam ad Senatum habuit orationē, singula Tiberij uitia perstringendo, & multa de se pollicēdo, ut Senatus ueritus ne mutaretur, Senatus consulto facto iusserit quotannis eam recitari. Deinde Caius habitu triumphali templū Augusti dedicauit, nobilissimis pueris ætate florentibus cum uirginibus eiusdem ordinis hymnum canentibus: epulumque Senatoribus, & earum uxoribus, ac populo datum, uariaque spectacula edita. Nam & omnis generis musica introducta, & equi certauerunt duabus diebus, priore uicibus, posteriore (natalis enim erat Caij) uicibus quater: ea fuit dies pridie Calend. Septembris. Idque posthac etiam quoties uoluit, Caius fecit, cum antè tantum duodecies certaretur. Vrsæ quoque tum CCC. ac totidem aliæ feræ Africæ sunt interfectæ. Patricij pueri Troiam luserunt: sex equis tractus est currus triumphalis quo Caius uehebatur, nunquam antè usitatum. Ipse autem metas aurigis non constituit, sed præsidens cum sororibus & collegis in sacerdotio Augustali spectauit. Ac ne qua ulli excusatio esset non ueniendi in theatrum, (nam ægerrimè id ferebat, si quis abesset, aut spectaculo nondum finito discederet) iusticiū indixit, luctus inhibuit, ita ut liceret uiduis nubere intra constitutum quondam tempus, siquidem non essent prægnantes: interdixit etiam id, quod aliàs receptum erat, ut obuij in uis Imperatorem saluarent, quo nimirum facilius ad theatrum iri posset. Permisit etiam, ut qui uellent discalceati spectarent, deductum ab antiquo more, quo iudicia etiam ita ætate obire dabatur: atque ipse etiam Augustus sæpe ludis æstiuis ita interfuerat. à Tiberio omissum. Tunc etiam primum Senatoribus ne nudis asseribus insiderent, puluinaria subdita, ususque pileorum Thessalicorum concessus in theatris, ne solis ardore laborarent: qui sicubi esset uehementior, diribitorio pro theatro usi sunt. Hæc in Consulatu egit Caius, quæ gessit duos menses, ac dies XXI. reliquam semestris temporis partem ijs, qui iam antè ad id designati fuerant, tradidit. Post morbo cōflictatus mortem euasit: at Tiberiū, qui iam ex ephebis excesserat, ac princeps iuuentutis creatus fuerat, quemque adoptauerat etiam, interfecit, eo crimine oneratū, quod mortem ipsius optasset ac sperasset: eodemque prætextu multos etiam alios uita spoliavit. Qui enim Antiocho Antiochi filio Commagenem paternū regnum adiectis Ciliciæ maritimis dabat, qui Agrippam Herodis nepotem uinculis, quæ ei à Tiberio fuerant indita, liberabat, & aui principatum ei reddebat, idem fratrem, imò uerò filium suum non modò paternis bonis, sed uita etiam priuauit, ne consulto per literas quidem Senatu. Idemque cum alijs multis egit. Atque ita Tiberius, quod insidiatus esset Caio per occasionē morbi, cæsus fuit. Sed P. Afranius Potitus plebeius homo, qui stulta adulatione inductus non modò uolens, sed iureiurando etiā sese obstrinxerat uita cessurum, si Caius reualuisset: Ataniusque Secundus eques, qui promiserat se depugnaturum gladiatorijs ludis, salute Caio reddita: uterque spe pecuniæ à Caio accipiendæ uitam suam pro eius anima se daturum pollicitus, coacti sunt promissum persolvere, ne periurij se alligarēt. At focer Caij M. Silanus, neque receperat quicquam in se, neque iurauerat, tamen molestus ei propter uirtutem & adfinitatem, ideoque ludibrio habitus, manus sibi intulit. Hunc in tanto honore Tiberius habuerat, ut nunquam ferre sententiam de causa in qua facta ab eo fuisset prouocatio, uoluerit: uerū ei omnes huiusmodi causas

Augusti templum dedicatū.

Tiberius Drusus si F. Ti. N. à Caio occisus.

Antiochus. Agrippa Herodis nepos.

P. Afranij Potiti, & Atanij Secundi interitus.

M. Silanus focer Caij uitam morte uoluntaria mutat.

causas remiserit. Caius uero cum alijs magnis eum contumelijs affecerat (quanquam tam bene de eo sentiens, ut auream pecudem uocaret) tum ne primus sententiam diceret (qui ei honos ab omnibus Consulibus propter ætatem & dignationem habebatur) antiquauit eam consuetudinem, quas is qui de re aliqua ad Senatum retulisset, sententiam aliquem Consula rem primo aut secundo loco, ut uisum ei fuisset, rogabat: instituitque ut Consulares æquo iure cum reliquis secundum ordinem magistratus sui censerent. Filia quoque eius eiecta, Corneliam Orestillam, sponso C. Calpurnio Pisoni ex ipsis nuptijs (intererat enim) ereptam duxit, uerum ante exitum secundis mensibus, eam ad Pisonem relegauit, quod coisset medio tempore: Pisoni concessit ut secum decem seruos abduceret: cumque is plures peteret, liberum fecit ut haberet quot uellet, addito totidem ei milites ad futuros. Anno insequenti Consules ex his qui designati fuerant, facti sunt M. Aquilius Iulianus, & P. Nonius Asprenas: atque hi quidem in acta Tiberij non iurauere, ideoque ea irrita habita sunt (neque enim ullus Imperator ea recenset, cum in sua acta iuratur) uerum de Augusto & Caio reliqua pro more facta, iuratique ab omnibus, Caium se eiusque sorores seipsum & liberis suis antehabituos, uotaque pro ijs omnibus concepta. Prima anni die Machaon quidam seruus ad puluinar Iouis Capitolini adscendit, multaque & dira uaticinatus, catellum quem secum intulerat, ac post se ipsum iugulauit. Caius autem hæc egregie & laude digna fecit. Rationes publicarum pecuniarum iam inde a secessione Tiberij non uulgaras, exemplo Augusti omnes conscripsit & edidit: incendium auxilio militum restinxit, damnumque palis optulatus est; cum ordo equestris diminutus esset, ex omni suo etiam extra Italiam imperio multos affinitatibus & opibus auctos primores in eum allegit, quibusdamque eorum usum uestis Senatoriæ, antequam magistratum ullum gessissent, quo in Senatum aditus paratur, concessit, ut spem Senatoriæ dignitatis haberent adipiscendæ. ante id solis patricijs permixtum. Comitibus quoque populo plebique reddidit, abrogatis Tiberij ea de re constitutionibus: tributum centesimarum sustulit: ludis Gymnicis tesseras proiecit in uulgus, quas qui arripuissent, eos multis donis affecit. Fuere hæc grata hominibus deterioribus: at prudentibus dolorem attulerunt, cogitantibus si rursus in multitudinis potestate magistratus fierent, absumptisque ijs quæ essent ærario pecunijs, etiam pensiones peculiare cessarent, multa mala euentura. Contra hæc eius facta ab omnibus culpabantur. Gladiatoriam operam a plurimis poscebat, impetrato hoc a Senatu, & non modo uirum cum uiro, sed quasi acie quoque eos conferatim committebat. Liber a legibus omnia agebat ex animo suo, necabatque cum alios multos, tum XXVI. equites, qui partim suas facultates decoxerant, partim armis dimicabant: neque tam atrox uisum id facinus propter numerum, quanquam esset sæuum, quam quod summam ex istis cædibus uoluptatem cepit, sanguinis effusi spectaculo citra satietatem intectus. Eadem a crudelitate profectum est, quod aliquando deficientibus ijs, qui ad bellas damnabantur, iussit ex turba quæ tabulis adstabat quosdam abripi, & feris proijci, præcis ante linguas, ne clamare aut accusare quicquam possent. Quendam illustrem equitem digladiari coegit, quasi in matrem ipsius Agrippinam eius iniuria extante, uictoremque accusatoribus tradidit, & interfecit: patrem eius innoxium in cauea inclusum, ut permultos alios, interemit. Exhibuit autem spectacula ista primum in Septis, effosso omni loco eo, & aqua repleto, ut unam nauim introducere posset. post alibi etiam maxi-

Consularibus
dignitas sua
dempta.

Caij secunda
uxor Cornelia
Orestilla.

C. Pisonis &
Orestille exi-
lum.

An. V. C. 791.

Tiberij acta re-
iunguntur.

Machaonis
predictioes.

Caij laudabilia
facta.

Comitia popu-
lo reddita.

Centesime sub-
lata.

Tesserae proie-
ctæ.

Caij mala faci-
nora.

Crudelitas
Caij.

ma ædificia demolitus, tabulata fixit, cōtempto Tauri amphitheatro. Hæc ei, & sumptus, cædesq; uitio datæ sunt: idq; præterea, quòd Macronem ac Enniam, neq; amoris huius, neque illius beneficiorum, quibus etiam ipsum Imperium consecutus fuerat, ad mortem uoluntariâ adegit (quanquã Aegypto Macroni mandata) & ea infamia onerauit, cuius ipse mæxima in parte futurus esset, obiecto nimirum eo crimine, quòd stuprorum cōciliatores fuissent. Multi autem alij pars damnati, pars ante iudicium occidebantur, pretextu propter parentes & fratres Caij, ac eos qui propter hos perijissent, re ipsa propter diuitias. Erant enim exhausti iam thesauri, neq; ei quicquam satis. Hi uerò conuincebantur uel falsis testibus, uel literis, quas se prius cremasse Caius dixerat: alijs mortis causam morbus, quo priore anno Caius laborarat, sororis' ue Drusillæ obitus ferebat. nam præter alia id quoq; supplicium inueniebat, si quis ijs diebus conuiuio quenquam accepisset, aut salutasset, aut lauisset. Drusillæ maritus fuit M. Lepidus, cum quo mutui stupri consuetudo erat Caio, sed rem quoq; frater cum ea habebat: tunc mortuam maritus laudauit, publicam sepulturam frater tribuit, ac Prætoriani milites cum suo tribuno, ac seorsim equester ordo, seorsim patricij pueri Troiæ decursione circū tumulū eius obequitârūt. Decreta ei omnia quæ Liuie, ac insuper ut immortalis haberetur, aurea in Curia effigies eius poneret, ut in foro imago Veneris stature eius æqualis collocaret, ijsdemq; honorib. coleretur, peculiare sanum ei ædificaretur: eamq; statuīs sacris non modò uiri, sed mulieres etiam uenerarentur: ut mulieres eam iurarent, quoties aliquid sacramentō cōfirmarent: ut natali eius die ludi Megalensium similes fierent, epulumq; Senatui & equitibus daretur. Itaq; tunc Panthea uocata est, & diuinis honoribus per omnes urbes culta. At Liuus Geminius Senator, uidisse se eam in cœlum adscendentem, ac cum Dijs conuersantē iurauit, perniciem sibi liberisq; si uanum id asseruisset, imprecatus: uocatisq; ad hoc testibus cū alijs Dijs, tum ipsa Drusilla: ob id donatus est decies sestertiūm. Hi honores ei à fratre habitī, ludicq; qui tum erant edendi, neq; eo tempore, quasi nefas, neque postea facti. Omnes autem homines in culpam incurrebant, siue mœsti siue læti esse sentirētur. nam & lugere eam, quippe deam, & nō lugere, nimirum hominem, uitio dabatur. Quid tum euenerit, ex hoc uno colligi potest, quòd quidam ob aquam calidam uenditam impietatis reus factus, & à Caio trucidatus fuit. Paucis interpositis diebus Caius Lolliam Paulinam duxit, coacto eius marito Memmio Regulo, ut eam sibi traderet, ne præter leges uidelicet nō desponsam duceret: atq; hanc quoq; statim missam fecit. Interim Soæmo Arabum Ituræorum regnum, Cotyi Armeniam minorem, ac deinde nonnullas Arabiæ partes, Rhymetalci Cotyis ditionem, Polemoni Polemonis filio paternum imperium ex Senatusconsulto uidelicet tribuit. Ipse in foro pro tribunali in sella inter Consules sedens, cortinis sericis, ut quidam prodidēre, utebatur: ac cum fortè multum cœnum in angiporto quodam uidisset, iussit id in uestem Flauij Vespasiani, cui tum Aedili purgandorum angiportuum cura incumberebat, cōijci. id sic actum, ad præsens obseruatū à nemine est: sed post cū Vespasianus res perturbatas suscepisset ac constituisset, uisum fuit haud sine Deūm uoluntate actum fuisse, sed Caius ei propalā urbem componendam dedisse. Post hæc iterum Consul, Iouis Flaminem uetuit in Curia iurare: (hi enim, ut sub Tiberio etiam, seorsim tum iuramentum inibant) ipse & occipiens magistratū, & deponens itidem ut reliqui de tribunali, quod priore maius erat factum,

Macro & En-
nia ad mortem
adaçti à Caio.

Drusilla Caij
soror, eius
mors, hono-
resq; habiti, &
cædes ob eam
editæ.

M. Lepidus.
Honores de fun-
dæ Drusillæ
tributi.

Panthea.
Liuus Gemi-
nius se Drusil-
lam uidisse in
cœlum ire ad-
seuerat.

Caius Lolliam
Paulinam Re-
gulo ademptā
ducit.

Soæmus.
Cotys.
Rhymetalces.
Polemo.

Flauij Vespasiani
Aedilitas.
Omen.

An. V. C. 792.
II. Consulatus
Caij.

factum, iusiurandum dedit: gestoq; per xxx. dies magistratu, ac sex mensibus L. Apronio collegæ cōcessis, abiit Consulatu, successore Sabino Maximo, tum præfecto urbis. Hoc, & paulò inferiori tempore, multi procerū damnati, (multi enim etiā ē carcere dimissi, ob hæc ipsa, propter quæ à Tiberio in uincula coniecti fuerant, pœnas dederunt) multi ali j gladiatoria dimicatione perierunt, neq; præter cædes quicquā erat. Neq; enim iam multitudinē Caius quicquā gratificabatur, sed omnibus eius cupiditatibus resistebat, atq; ipsi contrā omni eius uoluntati refragabantur, eratq; tum uidere & audire ea quæ is iratus, illi repugnantes loquerentur ac facerent, quam nulla similitudine. nam præter uerba, & gestus quibus animū suum exprimeret, populus nihil poterat, cum Caius multos inter spectandum arreptos, multos à theatro domum reuertentes apprehendens obtruncaret. Causa iræ potissima fuit, quod negligentius ad spectacula cōueniebant, scilicet uexati eo, quod aliās alio tempore, quā edixisset, ac sæpe noctu etiā eò ueniret, & quia non semper eosdem quos ipse probabāt, nonnunquam etiā inuisos ei. Id quoq; ægerrimè tulit, quod eum prædicantes, Iuuenem Augustum inclamassent: non fortunas suas laudari, quod iuuenis id Imperium obtineret, sed reprehendi se, qui ea ætate tantum principatū gereret existimans. Minatus certè aliquando populo, optauit unicam omnibus ceruicem. Etenim tum eo exasperato, ut solebat, plebs indignata, spectacula negligebat, & in delatores se conuertebat, magno eos cum clamore inquirerens. Quare iratus Cæsar, nullo respōso, alijs ludorum mandata curatione, in Campaniam abiit. Reuersus inde ad Drusillæ natalicia, effigiem eius elephantis impositam bigis in theatrū inuexit, spectaculum populo bīdū grauitò exhibuit, ac priore die præter equestria certamina, ccc. ursæ sunt necatæ, posteriore totidem Africanæ feræ: etiā Gymnicis certaminibus multis in locis exhibitis, epulumq; populo, Senatoribus, & eorū uxoribus donum datum.

L. Apronius
Consul.

Sabinus Maximus.

Cædes Caiæ.

Caius propter
neglecta spe-
ctacula seuit.

Iuuenem se uo-
cari Caius æ-
grè fert.

Vnam populo
toti ceruicem
Caius optat.

Drusillæ natali-
cia.

Caius quibus
rationibus pe-
cuniam parauit.
Gladiatores
uenditi.

Has igitur, quasi planè inops, cædes edebat. Inuenta ei etiam alia pecuniæ parandæ ratio. Gladiatores qui superfuissent, Consulib. & Prætoribus non uolentibus modò, sed etiam inuitissimis coactis in ludis, præsertim uerò ijs in quos sors incidisset (reduxit enim morem antiquū, ut duo Prætores gladiatorum munus sortirentur) precio iniquissimo uendidit, ipse assidens in foro, & auctionans. Multi quoq; aliunde aduenientes eos emebant, maxime quod maiorem etiam quā legibus permittebatur numerum gladiatorum habere ijs qui uellent concedebat, ac ipse sæpe intererat uenditioni. Itaque ali j quod opus haberent ijs, ali j ut rem principi gratam facerent, plerique qui diuites censebantur, ea occasione insumere partem suarum facultatum, ut pauperiores facti salui essent, uolentes, magna eos pecunia comparabant: quanquam horum quoq; ut equorum etiam, & aurigarū sibi aduersantium optimos ac præclarissimos quosq; ueneno sustulit.

Summopere autem ei qui batrachidē (uestimenti hoc genus est, coloris uiridis) gestabat, ac Prasinus à colore porri dicebatur, intētus erat, adeò ut locus in quo solebat aurigationem exercere, etiamnum ab eo Caius dicitur: quendam suorum equorum, Incitatum nomine, ad cœnam quoq; adhibebat, & ei in auro hordeum apponebat, & in poculis aureis uinum propinabat, salutem eius ac fortunam iurabat, Consulemq; se eum creaturū pollicebatur, facturus si diutius uixisset. Ad conficiendam porrò pecuniam, editum fuit, ut quicumq; in uiuis essent, qui antè hæredem sibi Tiberium desti-

Batrachis.
Prasinus.

Incitatus e-
quus Caij,
quāto in hono-
re habitus.

L nassent

nassent, ij morte sua bona Caio legarent: nam ne præter leges has hereditates ac dona accipere uideretur, cum neq; uxorem tunc saltem, neq; liberos haberet, Senatus consultũ adhibitum fuit. Cæterum absq; eo omnia ea bona, quæ centuriones à patris sui triumpho alij quàm Imperatori legassent, in suas facultates redegit. Cum ne hæc sufficerent, tertium genus pecuniæ

*Cn. Domitius
Corbulo noue
exactionis Ca-
io autor.*

*Claudij iusti-
cia.*

*Caius Tiberiũ
laudat, & in
Senatum inue-
nitur.*

*Tiberij ficta
responsio.*

*Maiestatis cri-
men renouatũ,*

conficiendę inuenit. Cn. Domitius Corbulo Senator cum sub Tiberio uias malè habitas uideret, semper earum curatoribus negociũ facessebat, etiam Senatui propterea molestus. Huius opera Caius omnibus quicumque uias curandas unquam habuissent, ac pecunias ad eam rem accepissent, non uiuis modò sed & mortuis insidias struxit, eosq; & quibus hi quicquã facien- dum locassent, quia eam pecuniam non impendissent uiarũ refectioni, mul- ctauit. Id tum Corbuloni Consulatum attulit, post sub Claudio crimini da- tum est, diesq; ob id dictus: nam Claudius neq; exegit multam quę adhuc debebatur, & quod solutum eius nomine fuerat, partim ex ærario deprom- ptum, partim ab ipso Corbulone postulatum, multatatis reddidit. Verum hi tum singuli, atque omnes alij expilabatur quocunq; artificio, nemine locu- plete, uir mulier uel esset indifferēs, in urbe indemni relicto. Si cui enim pro- uectionis ætatis uita concedebatur, at patre uel auo, matre uel auia nomina- ta Caius, fructus bonorum uiuentis etiamnum percipiebat, defunctorũ hæ- reditates adibat. Ad id usque temporis cum Tiberium semper & apud om- nes homines maledictis lacerasset, quicq; idem facerent non modò non cul- passet, uerum etiam gauisus esset, tunc primũ in Curiam ingressus, multis uerbis eum collaudauit, ut qui immeritò traduceretur: sibi quidem, nimirũ Imperatori, hoc quoque permissum, at ipsos iniuste, suum quondam princi- pem ita accipere: deinde recensitis singulatim ijs qui sub eo perierat, osten- dit, ut quidem uideri uolebat, plerisque causam exitij Senatores fuisse: alios quod accusassent, alios quod falso testimonio onerassent, uniuersos, quia damnassent. Ea omnia recitatis per libertos libellis, quos se pridẽ combus- sisse dixerat, demonstrauit. His subiunxit, Tiberio, si quid iniuste egisset, non honores uiuo habendos, multò minus ea quæ de eo sæpenumerò dixissent ac statuissent, mutanda fuisse: uerum ipsos & Tiberio stolidè usos, & Scia- num inflauisse, corruptumq; à se necasse, ideoq; ne sibi quidẽ ab ipsis quic- quam boni expectandum. Ad hæc Tiberium sibi respondentem introdu- xit in hanc sententiam: Tu uerò Caij rectè hæc & uerè omnia, ideoq; caue- ne quem horum diligas, ne uel ulli parcas: omnes enim te oderunt, mortem tuam in uotis habet, necabuntq; te si possint. Ne tu igitur cogita quid ipsis gratum agas, neque eorum de te sermones cura, sed uoluptatẽ modò ac se- curitatem tuam, tanquam iustissimam omnium rem, considera: ita enim & nihil mali patieris, & omnibus iucundis rebus perfrueris, & ab ijs uelint no- lint honoraberis. Ast alteram illam uiam secutus, nihil re consequeris, tan- tũ uerbis inani gloria affectus, ac nihilo præstans, insidijs circumuentus, inhonestæ morte peribis. Nemo enim hominum spontè principĩ subest, sed metu eo adigitur, ut eum colat: fiducia uerò auctus, infirmiorẽ ulciscitur. His uerbis habitis Caius, maiestatis crimina reuocauit, rursusq; ea tabulis æneis incidi iussit, ipse festinatò è Curia se proripiēs, eodem die in suburba- na abiit. At Senatus, populusq; in magno esse metu, reputantes & quàm sæ- pe Tiberium uerbis inculassent, & quantum in eius oratione mutationis à priore fuisset. Ac tum quidem præ terrore & mœsticia nihil potuerunt lo- qui aut censere: postridie rursus conuenerunt, ac multas ei laudes, tanquam ueracissimo

ueracissimo ac pijsimo, tribuētes, maximasq; falsi gratias, quod uiuere eos passus fuisset, quotānis ea die qua hæc recitata erant, sacrificare eius clementiæ decreuerūt, & ijs diebus qui in Palatio festi celebrabant, ita ut uehere in Capitoliū imago eius aurea, canentibus eam carmine nobilissimis pueris, ouationemq; ei quasi hostibus deuictis dederunt. Hæc ipsa ad singulas deinde occasiones auxerūt. Verū Caius, rem haud magnam esse censens, si equo per cōtinentem terram inueheretur, ouationem eam spreuit: at per mare equo uehi intendit, ponte iniecto ei maris parti, quæ est inter Puteolos ac Baulos. Is locus est eregiōne urbis situs, & distant inter se Bauli ac Puteoli millibus passuum tribus ac quadrante. Ad eum pontem cōuectæ sunt naues partim, aliæ fabricatæ, cum quæ in tanta celeritate cōportatæ essent, non sufficerent, quanquam omnibus quæ haberi poterant conquisitis. Unde & fames uehemens Italiam, ac maximè Romam inuasit. Non uerò tantum trāsitus causa pons paratus fuit, sed diuersoria etiam in eo effecta sunt, quibus etiam aqua dulcis affluebat. Omnibus perfectis, thoracem qui Alexandri fuerat, (sic enim perhibebat) & supra eum chlamydem sericam purpurei coloris, multo auro, multisq; gemmis Indicis ornatā induit, gladioq; se accinxit, & clypeum sumpsit, querna corona capiti imposita. Tum sacra re Neptuno ac Dijs alijs facta, & Liuidi etiā, ne qua inuidia, ut aiebat, premeretur, pontem à Baulis ingressus est, ac in urbem, quasi in hostes celeriter irruit: ibi quieti die insequenti se cum dedisset, quasi à prælio fessus, per ipsum pontem curru reuectus est, tunica auro intertexta amictus, ductus ab equis, qui in certaminibus uictoriam præsertim obtinebant. Sequebantur autem eum inter reliquum apparatus spolia, & Darius Arfacidarum generis, unus ex obsidibus Parthicis, tum amici eius ac socij in curribus, uel stibus floridis, ac exercitus etiā reliquus, singuli peculiariter ornati. Et quia opus erat nimirum eum tanta expeditione facta, ac tanta uictoria impetrata concionem habere, suggestum conscendit in medio pontis nauibus impositum, ac primò se ut leximia conatum iactauit, deinde milites ut periclitatos ac fatigatos laudauit: hoc inter alia gloriatus, se pedibus mare percursisse. Congiario deinde dato, post ipse in ponte tanquam in insula aliqua, reliquis in alijs nauibus stationem habentes, diei reliquum & totam noctem epulati sunt, multo ex ponte igni, multo ex montibus affulgente: nam loco in Lunæ formā curuato, undiq; ignis quasi in theatro quodam uidebatur, ita ut omnem tenebrarum sensum eriperet. ita noctem quoq; in diem conuertere, ueluti mare in terram, uolebat. Postquam ad satietatem usque cibo & potu sese ingurgitauit, multos amicorum de ponte in mare proiecit, multos nauibus rostratis circumuectus submersit, ita ut perierint nonnulli, plerisque quanquam ebrijs euadentibus, quod eo loci mare placidissimum ac minime turbulentum erat. Hoc ipso inflatus, Neptuno se timorem incussisse dixit, Dario & Xerxe non nisi ludibrij causa memorato, quia longè plus maris ipse ponte instrauisset. Hic finis fuit pontis eius, qui ipse etiam multis causa necis fuit, cum omni in eum pecunia absumpta, multo iam pluribus propter opes perniciem crearet. Iudicia peragebat partim solus, partim toto Senatu adhibito, nonnulla Senatus priuatim, sed ab eo tamen ad Caium prouocatio erat frequens: sententiæ Senatus alio modo quàm Caij edebantur, qui nomina damnatorū proponebat, scilicet ueritus ne ij effugerēt. Supplicio affecti sunt rei uel in carcere, uel de Capitolio præcipitati, uel morte damnationem prauenerunt: ne pulsus urbe quidem securitas erat, sed multi eorum

*Caij ouatio in
ponte ad Baulos.*

*Alexandri tho-
rax.*

*Liuidi sacrifici-
cat Caius.*

Darius.

Concio Caij.

*Cades à Caio
patrata.*

L 2 eorum

- eorum in itinere, aut exilio perierunt. Singulis accuratè recensendis lectori frustra molestiam exhibere, non est operè. Caluissius Sabinus præcipuus inter Senatores, cum recens à Pannoniæ administratione redisset, mulierq; eius Cornelia, postulati (uitio huic dabatur excubias, ac exercitia militaria inspexisse) morte, spontanea iudicium anteuerterunt. Idem fecit Titius Rufus, cui obiectum erat quia dixisset, Senatum aliter sentire ac loqui. Iunius Priscus Prætor prætextu aliorum criminum, propter diuitias damnatus est: Caiusq; intellecto fortunas eius cædem non meruisse, mirabili oratione usus est, dicens se ab eo deceptum, frustra q; eum obijisse, qui potuerit uiuere.
- Domitius Afer*
qua arte præ-
sens periculū
effugerit. Inter reos eius temporis Domitius Afer periculum inopinatum, mirabiliori salute mutauit. Infensus ei alioquin Caius, quod principe Tiberio mulierem quandam Agrippinæ matris suæ necessariam in ius uocasset, (quo sane tempore Agrippinæ obuiam fortè factus, uia decesserat, idq; ea pudore factum intelligens, uocatum compellarat, ac bono animo esse iusserat, non enim eum sibi horum causam esse, sed Agamemnonem:) eo autem tempore Caij imaginem ponens, inscriptione ostenderat, Caium annū iam agentem uicesimum septimum, alterum Consulatum gerere. Id quasi ab eo ætatem sibi & leges spretas exprobrante, molestè accepit Caius, eiusq; rei causa, unde Domitius honorem sibi sperabat, in Curiam pertraxit, ac orationē contra eum de scripto prolixam habuit. Quippe alioquin omnes arte dicendi præstare cupiens, Domitium eloquentem sciens, superare satagebat: ac profectò morte eum multasset, si studio certare intēdisset. nunc Domitius nihil respondens, nihil se purgans, sed mirari se uim orationis Caij, eaq; obstupefactum simulans, ac orationem eius per singulas partes repetēs, quasi auditor, non si reus esset, laudansq; deinde cum iussus esset dicere pro se, ad deprecationem & querelas se contulit, deniq; humi se prostrauit, ac supplēcauit Caio quasi oratorem magis eum, quam Cæsarem metuens. Quæ uidens is audiensq; læticia perfusus fuit, sperans se orationis apparatu eum uicisse, atque ob id, ac Callisti in gratiam liberti sui, quem plurimū faciebat, & quem demeruerat Domitius, iræ suæ finem posuit: ac postmodò à Callisto incusatus, quòd hominem eum in ius traxisset, nō debuisse à se eam orationem occultari dixit. Ita Domitius amissæ eloquentiæ suæ damnatus, incolūmis fuit. L. uerò Annii Seneca omnes sui temporis Romanos, multosq; alios sapientia præstans, penè interiit, neq; ullo suo peccato, neq; opinione peccati, sed quod causam aliquam in Senatu, præsentē Caio egregiè egisset: eum Caius, iam damnatū dimisit, fidem mulieri cuidam qua utebatur habens, quæ eum tæbe laborare, nec diu superuicturum affirmarat. Domitium porro Consulem tum constituit, Consulibus abrogato magistratu, quòd ferias in suum natalem non indixissent, cum Prætores eo decursionem equestrem exhibuissent, uenationemq; solitum id quotannis, quodq; propter Augusti de Antonio uictorias diem festum pro more egissent. Et calumnia circunueniendorum Consulū causa, ab Antonio potius quàm ab Augusto genus trahere uideri uolebat: hoc quoq; ijs quibus cum sermones conferret dicens, in alterutram omnino partem Consules peccaturos, siue propter calamitatem Antonij sacrificarent, siue rem sacram pro Augusti uictoria omitterent. Itaq; eo ipso die magistratu eos, fractis antè fascibus, detrusit, qua re tantus alterū eorum mœror corripuit, ut seipsum confoderet. Domitium autem collegam Caius ipse sibi re, uerbo populus elegit. Reddidit enim Comitiorum ius populo, cum iam longo tempore nihil liberè decreuissent,

creuissent, ideoque segiores ad agendum quicquam pro sua dignitate essent, cumque raro plures quam eligi possent, magistratus peterent, aut sicubi plures essent, ipsi inter se compararent: ita forma status in republica popularis conseruabatur, res aberat, ideoque ipse rursus Caius Comitia sustulit. Porro deinceps omnia, ut sub Tiberio, ordinata sunt: praetores tum xv. alias ut res tulerat, plures paucioresue creati. Adeo autem in uniuersum inuides ac suspiciosus erat Caius in omni re, ut Carinnam Secundum oratorem non alia de causa in exilium egerit, quam quod contra tyrannos exercitij causa declamasset. Quia L. Piso, Cn. Pisonis & Plancinae filius Africam regebat, ueritus ne is ad nouas res cõsurgeret, homo animi plenus, ac praeterea copias magnas & ciuiles & peregrinas habiturus, in duas partes prouincia diuisa, exercitus alteri, & Numidas mandauit, atque ita hodie etiam fit. Iam omnes in Italia Romaeque absumptae erant pecuniae, unde omnino quicquam haberi potuisset: neque ibi praeterea ulla pecuniae conquirendae ratio alicuius momenti quae esset, reperiri poterat, urgentibus interim uehementissimè sumptibus. Igitur Caius in Galliam abiit, Germanici belli obtentu usus, quod is populus aliquid noui motus dedisset: ipse in animo habens Gallias quoque opibus florentes, & Hispaniam expilare. Abitum suum non palam ostendit, sed in suburbium progressus, inde subito discessit, abductis secum multis saltatoribus, gladiatoribus, mulieribus, ac reliquo luxus famulicio. In Galliam cum uenisset, hostium terram nullo maleficio infestauit, ultra transitum a se Rhenum parumper progressus, inde statim reuersus: tum quasi in Britanniam iturus motis castris, ab ipso Oceano rediit, iratus etiam legatis si quid rei gessissent: at subditos, foederatos, ciuesque mirum in modum afflixit. Horum alios, qui locupletes essent, quacunque excogitata causa pecunijs spoliabat, cum dona ei tamē a priuatis ac ciuitatibus ultrò maxima ferretur: alios nouarum rerum, aut insidiarum sibi paratarum insimulatos necabat, eratque omnibus ijs commune crimen diuitiae. Horum facultates dum uenderet, multo plus eo quoque pecuniae conficiebat. nam omnes cogebantur omnia longè iniquissimo precio emere, ut demonstratum est. Quo inductus, instrumenta etiam principatus pulcherrima & preciosissima Romae allata diuendit, in eorum aestimatione etiam possessorum pristinorum gloriam uendens: singulis enim addebat, Hoc patris mei fuit, hoc matris, aui, aut proauis: hoc Antonius in Aegypto usus est, hoc Augustus de uictoria parauit: simul ostendens necessitatem emptionis, ut iam nemo auderet diuitiarum opinionem de sese praebere. Nihil tamen inde diuitiarum ei partum, cum sumptus faceret pro more suo multos, Lugduni quoque nonnullis editis spectaculis: tum uerò in milites. Collegerat ducenta, aut ut alij asserunt, ducenta quinquaginta millia militum, ab ijsque est septimum Imperator appellatus, cum neque unquam collatis signis uicisset, neque omnino quenquam ex hostibus occidisset. Paucos omnino hostium in fraudem inductos ceperat, at suorum magnam partem perdiderat, alios singulatim obtruncans, alios toto agmine trucidans. Videns enim aliquando turbam seu captiuorum seu aliorum quorundam, tritum illud iussit, à caluo ad caluum usque omnes occidi. Aleam quondam ludens, auditoque deesse pecuniam, Gallorum census indices poposcit, iussisque ex ijs locupletissimis necari, ad collusores reuersus, paucos ipsos ludere denarios inquit, at se iam nunc ad sexies milies sestertium coegisse. Atque hi quidem nulla de causa necati sunt, unusque eorum Iulius sacerdos, satis quidem pecuniae possidens, non tamē immensis diuitijs

Carinna Secundus Orator in exilium missus.

L. Piso. Africa in duas prouincias diuisa.

Caius in Galliam profectio, pecuniae parandae causa.

Gallia à Caio expilata.

Caius Principatus instrumenta uendit.

Copiae Caii.

A' caluo ad caluum usque. Alea Caii.

Iulius Sacerdos.

tijs mortem meritis, cognomenti similitudine mortem inuenit: ita tum omnia citra iudicium etiam fiebant. Reliquos qui cæsi sunt, nominatim referre singulos non est operæ, illos dicam, quorum mentionem historia requirit.

Lentulus Getulicus. Lentulum Getulicum cum alijs rebus illustrẽ, tum administrata per decennium Germania, occidi Caius iussit, quod militum beneuolentiam sibi parasset.

M. Lepidi interitus. Lepidum, eum cum quo mutui stupri consuetudinem fecerat, maritum Drusille, qui cum Agrippina etiam ac Liuilla rem post Caium habuit, cui quinquennio antequam legibus permetteretur magistratus adire concesserat, quem principatus sui successorem se destinasse promiserat, interfecit, ac militibus donatium eam ob rem, quasi hostibus superatis, dedit: pugionesque tres Romam Marti Ultori sacros misit: sorores suas, quod cum eo consissent, in Pontias insulas relegauit, cum multæ eas impietatis ac libidinis apud Senatum per literas accusauisset. Agrippinæ quoque ossa eius in urna dedit, iussitque ut ea in sinu per omnem uiam Romanam usque deferret. Cumque permulti sororibus sui in gratiam decreti essent honores, uentit cuiquam suorum cognatorum ullum honorem deferri. Hæc tum ita ad Senatum perscripsit, quasi grauibz insidijs elapsus, alias solitus simulare, in magnis se uitam periculis & miserijs agere. Senatores acceptis literis, cum alia nonnulla, tum ut urbem ouans Caius iniret, censuerunt, legatosque qui ei hæc nunciarent sorte ductos miserunt, Claudium uero delectum suffragijs. id Caius iniquo animo tulit, ita ut rursus edixerit, ne cui suorum cognatorum quicquam laudis aut honoris tribueretur. Iam sibi non meritos honores oblatos succensuit, solitus semper ea quæ darentur, nihili pendere, ac si parua essent ei decreta, contemptu eorum irasci: sin magna, itidem stomachari, quasi maiorũ licentia dempta sibi. Neque enim uolebat uideri, quasi in Senatus potestate quicquam esset, quod ad suum honorem faceret, aut sibi illos aliquid largiri, quorum uis esset minor, ideoque sibi ab ijs decreta sæpe numero non quasi augmenta sui splendoris, sed imminutionem potentie sue suggillabat. Ita affectus, Senatui obirascabatur, sicubi non æquantia suam dignitatem censuissent, homo animi impotentis, & cui non facile esset satisfacere. Ita tunc quoque legatos quasi speculatum sua missos non omnes, sed paucos electos ad se admisit, reliquis antequam in Galliam uenirent, discedere iussis: neque admissis ullum honorem habuit, quin imò Claudium etiam necasset, nisi eum contempsisset ob socordiam, quam partim natura, partim simulatione multam præ se ferebat. Alios postea temporis legatos, eosque plures (nam inter alia paucitatem quoque priorum culpauerat) missos, nuntiantesque multa in eius honorem statuta esse, læto animo excepit, obuiam quoque eis progressus: ob quæ iterum alij ei honores habiti. Ad præsens uero exturbata Paulina, ut sterili, sed re uera, quia satietas eius ipsum ceperat, Miloniam Cæsoniam duxit, adulterio prius sibi cognitam, quam tunc uxorem ducere statuit, quia grauida erat, ut tricesimo die pater ex ea fieret. Hæres Romanos turbabant, nec minus multitudo eorum, qui propter sorores Caij, ac occisorum amicitias in iudicium pertrahebantur, ut Aediles quoque & Pretores quidam coacti sint magistratu posito causam dicere. Aestus quoque urbem afflixit tantus, ut uela supra forum suspendi opus fuerit. Fuit inter eos qui tum exilio plecebantur Tigillinus etiam Sophonius, propter commissum cum Agrippina adulterium pulsus. Cæterum non hæc tantum doloris afferebant Romæ, quantum metus, fore ut crudelitas ac libido Caij magis adhuc augesceret: præcipue quod ferebatur Agrippam ei ac Antiochum

etiam reges adesse, qui cum ad tyrannidem instruerent. Itaque Consule eo tertium, nemo Tribunus plebis aut Prætor ausus fuit convocare Senatū. Col legam enim Caius non habebat, non quidem (sicut putant quidam) data opera id ab eo factum: sed eo qui designatus fuerat, mortuo, tam breui spacio in cōcione alius ei subrogari non potuerat. Erat porro officij Prætorū, ut per absentiam Consulū, omnia horum munia obirent. Si ne uiderentur Imperatoris aliquo munere fungi, omīssis ijs quæ agēda essent, cū frequen tibus Senatoribus in Capitolium adscenderūt, rem sacram ibi fecerūt, Caij fellam in templo positam adorarunt, ac argentum, ex more qui sub Augu sto inualuit, quasi præsenti obtulerūt: (quod insequenti etiam anno factum est) deinde in Curiam convenire, a nemine aduocati: nullaq; re acta, diem totum eo laudando, uotisq; pro eo nuncupandis absumpserūt: tanto id diu tius agentes, ut quoniam neque charum eum habebant, neq; saluum cupie bant, sententiam eo suam occultarent. Tertio die edicto omniū Prætorum ad uota peragenda conuenerunt, sed neq; tum, neq; post quicquam statue runt, donec nunciatum est, die duodecima Caium magistratu sese abdicaf se: tunc ocepto consulatu ij qui designati erant, officio suo functi sunt: de cretumq; inter alia, ut natalibus Tiberij & Drusillæ eadem quæ Augusti na talicio festo fierent: ludi quoq; in orchestra exhibiti, ac spectacula, & statuæ Caij ac Drusillæ positæ, dedicatæq;. Hæc ex rescripto Caij acta, soliti ea quæ decerni uellet, pauca quidem uniuerso Senatui, pleraq; Consulibus tribu re, ac nonnunquam mandare, ut in Senatu recitaretur. Cæterum Caius Pto lemæum Iubæ filium euocauit, ac cum cognouisset de eius diuitijs, necauit: nonnullosq; etiam præterea alios. Eodē tempore ad Oceanū profectus, tan quā in Britannia bellū translaturus, in acie omnes milites suos propter lit tus collocauit, ipse triremi cōscensa paululū a terra auctus redijt, ac dein de alto in suggesto cōsicens, signū pugnæ militib. dedit, classicumq; canere iussit, ac subito mandauit, ut cōchylia legerēt. His partis spolijs (nimirū ex uijs hostium ad triumphum indigens) animum sustulit, quasi ipsum qui O ceanum subegisset, donatisq; militibus, conchylia hæc Romam attulit, ut i bi quoq; prædam suam ostentaret. At Senatus neq; ut quiesceret, cum eum magnificē de ea re sentire audiret, neq; rursus ut eum laudaret, certus animi esse: quippe magnæ laudes, honoresq; immodici nulli, aut exiguæ certē rei gestæ tributi, traducere eam modò, ac suggillare existimantur. Vt in urbem Caius aduenit, parum absuit, quin uniuersum Senatum necaret, quia nō di uinos ipsi honores decreuerant: populum conuocauit, ac de sublimi loco multū argenti auriq; in eos profecit, cuius direptione multi perierunt, cum, ut quidam tradunt, ferramenta exigua eis immiscuerit. Cassium porro Be cillinum occidi iussit, patremq; eius Capitonem cædi interesse, neque ullo delicto, neq; crimine eius extante: interrogantemq; an conuiuere sibi con cederet, ipsum etiam necari imperauit. Fuit quidam Caij in omnibus atro cissimis rebus administer, nomine Protogenes, solitus duos libellos semper circumferre, gladij ac pugionis titulis insignitos: hic in Curiam fortē quasi aliud propter negocium ingressus, cum omnes, ut solet, eum alloquerētur, ac dextram iungerent, Scribonium Proculum infesto uultu intuitus: Quid, inquit, tu me etiam salutas, tanto Imperatoris odio flagrans? id reliqui audi entes, Senatorem eum circumfusi discerpserunt. Eo facinore delectatus Ca ius, in gratiam se cum Senatu redire dixit. Tum ei decretum, ut in tribunali excelso in ipsa quoq; Curia omnibus alijs sublimior sederet, ac ibi quoq; mi

An. V. C. 793.
Cōsulatus Caij
tertius.

Senatus & Ma
gistratus Caii
absenti ut adu
lati sint.

Caius Ptol
emæum Iubæ F.
occidit.
Ridicula Caij
in Britanniam
expeditio, &
conchyliorum
captura.

Laus paruariū
rerum.

Cassij Becillini
& Capitonis
interitus.

Protogenis li
belli gladius &
pugio.

Scribonius
Proculus a Se
natoribus di
scriptus.

litari præsidio uteretur. Proinde alijs eum Heroem, alijs Deum uocantibus, uehementi insanã correptus est. Iam antè quoq; humano fastigio altior haberi uolebat, seq; cum Luna coire, & à Victoria coronatum esse uideri: Iouem se fingeat, eaq; occasione cum multis alijs mulieribus, tum uerò cum sororibus cõgressum esse præ se ferebat: sæpe Iuno, Diana, Venusq; fiebat, mutato cum nomine etiam omni habitu. Inde aliquando muliebri ornatu conspiciebatur, craterã ac thyrsum gerens: modò uiriliter cõpositus clauam & leonis pellem gestabat, aliàs barbatus cõspiciebatur, aliàs imberbis: nunc tridentem tenens, nunc fulmen uibrans: iam uirgini bellatrici se adsimulabat, mox in mulierem transformabatur: deniq; cõpositione uestitus & ornatu imposito sibi ac circumiecto mirifice uariabatur, quiduis potiùs quàm homo uideri cupiēs. Forte quadam accidit, ut Gallus quidam eum pro excelso Tribunali sub specie Iouis ius dantem uideret, ac rideret uiso: eum Caius uocatum percontatus est, quid nam ipsi esse uideretur. Magnū, respondit ille (uerba enim eius ponam) deliramentū. Idq; impunè tulit, quòd esset futor: nam huiusmodi homines, facilius uulgarium, quàm aliqua dignitate præstantium libertatem tolerant. Hoc habitu se induebat, cum Deum se fingere uellet, supplicationesq; ei, uota & sacrificia pro singulorum ratione fiebant. Aliquando serico uestitu, aut triumphali ornatu inter populū uersabatur: paucos osculabatur, plerisq; etiam Senatorum, manum tantum, aut pedem adorandū porrigebat: ac quibus id amicitia ab eo oblatum fuisset, ij in Senatu gratias ei agebant, cum quotidie eum saltatoribus oscula dare omnes uiderent. Adulabantur eum autem etiam hi, qui in summa erant estimatione. Fuit inter eos etiam L. Vitellius, neq; ignobilis, neque insipiens homo, præsertim Syria à se gubernata insignis. Nam inter alia egregie acta, Artabanum, qui Armeniam impunè aggressus, Syriam quoq; inuadere instituerat, obuiam ei repente ad Euphraten factus exterruerat, ita ut in colloquiū ueniret, ac sacrificare eum Augusti & Caij statuis coegerat, pacis conditiones quæ ex usu Romanis essent dederat, liberosq; eius obsides acceperat. Is ergò Vitellius à Caio accitus, ut interficeret, (eadem ei causa periculi erat, quæ antè effecerat, ut rex Parthorum à suis pelleretur, quippe inuidia ei odium, metus insidias parauerat) eo modo se neci eripuit. Composuerat se longè quàm gloria eius ferret humiliori habitu, Caijq; pedibus aduolutus, effusis lachrymis, ac eum multis diuinis honoribus demulcēs, uouensq; si incolumis euassisset, se ei sacrificaturum: ita hominem emollijt ac sibi placauit, ut non modò ueniam ab eo consequeretur, sed & inter præcipuos posthac amicos haberetur. Aliquando Caius rem sibi esse cum Luna dixit, percontatusq; est Vitelliū, uidisset ne se cum Dea cõgredi: tum Vitellius quasi attonitus, oculis in terram demissis, tremēs exigua uoce: Solis, inquit, Domine uobis Dijs licet inuicem uidere: eoq; facto initio Vitellius, omnes reliquos adulando superauit. Caius uerò ulterius prouectus, Romæ sibi templum extruxit: ac in Capitolio quidem mansionem sibi edificauerat, ut posset cum Ioue, sic enim ferebat, conuersari: sed indignum putans se in eo conubernio posteriores ferre, incusato simul Ioue, quòd Capitolium occupauisset, ipse in Palatio sibi properato templum posuit. In quo cum statuisset Olympij Iouis simulacrum suam in effigiem commutatum collocare, neq; posset id perficere: (nam nauis ad id aduehendū parata fulminibus absumpta fuit, exauditusq; multus risus, quoties quis sacrarium eius tacturus accederet) minatus ei, aliud sanum sibi instituit. Ergò diuisa in duas partes æde Castoris,

Caius in omnes se deos transmutat.

Galli cuiusdā futoris in Caiū scomma.

Libertas humilium facile fertur.

Oscula Caij.

L. Vitellius re contra Artabanum præclare gerit.

L. Vitellius quemadmodū Caium adulatū sit.

Astutum Vitellij ad Caiū responsum.

Templum Caij Romæ.

Iouis Olympij simulacrum Caius Romam uelut conuertitur.

Castoris, quæ erat in foro Romano, ingressum per media Geminorum simulacra in Palatium struxit, dicens, uelle se, sibi ianitores esse Iouis & Ledaë *Sacerdotes filios: tum se Dialem appellans, sacerdotes addidit Cæsoniâ uxorem suam, Caij.*

Claudium, aliosq; ditissimos, centies sestertiûm à singulis eo nomine accipiens. Ipse etiam sui sacerdos fuit, equumq; suum collegam adsciuit: immo- *Equus Sacerdos Caij.*
labantur autem ei singulis diebus aues delicatæ ac magni precij. Machinâ habebat, qua tonitribus obstrepere, ac cōtra fulgura fulguraret: ac quoties *Fulgura contemnit Caius.*
fulmen decidisset, lapidem ei aculabatur, semper Homericum illud addens: *Iliad. 23.*

Tollito me, uel ego te.

Is proinde Deus, is Iupiter, ut taceam omnino quàm turpissimas rationes pecuniæ conficiendæ excogitauerit, tamen lupanaria ab eo in ipso Palatio posita, in ijsq; ad libidinem suam prostitutas primarias fœminas, puerosq; clarissimorum uirorum, ac inde exactam ab omnibus pecuniam uel sponte, uel inuitis, tamen eam ne indignè quid ferre uiderentur, conferentibus, quis silentio inuoluat? Idem uoluntate se in auro & argēto ad hunc modum collecto identidem solebat. Itaque ubi ad extremum insanix euasit, *Lupanaria Caij, et auaricia.*
Cassius Chærea, & Cornelius Sabinus, Tribuni Prætoniarû militum, insidias ei struxerunt, ijsq; eadem eius suis manibus peregerunt. fuerunt enim alij quoq; coniurationis participes, ac conscij, inter quos Callistus & Eparchus. Chærea uir erat antiquis moribus præditus, ac præterea odij in Caium causam peculiarem habebat, mollis ab eo uocatus, cum esset fortissimus: ac si quando tessera petendæ munus ad ipsum deuenisset, Cupidinē ei Caius, aut Venerem, aut aliud quippiâ id genus dare solitus erat. Haud multò ante oraculo Caius monitus fuerat, ut sibi à Cassio caueret: ideo C. Cassium, qui *Conspiratio contra Caium.*
tum Asiæ præerat, in suspitione habēs, quod genus à Cassio Cæsaris interfectore ducebat, uinctû ad se adduci iusserat, cum tamē oraculû Cassiû Chæream innueret. Et Apollonius quidam Aegyptius domi Caio quid euenturum esset, prædixerat: missusq; ideo Româ, adductus est ad eum ipsa die cædis, dilatusq; ut de quo paulo post supplicium esset sumendum, ita saluus euasit. Porro cædes ita acta est. Festum quoddam in Palatio Caius celebrabat, ac spectaculû edebat, ibiq; ipse etiam edens ac bibens, reliquis epulum dabat. Ibi Pomponius Secundus Cos. ad pedes eius adsidēs cibû capiebat, ac subinde demisso capite eos exosculabatur. Postquâ uerò saltare etiam, & fabulam agere Caius instituit, Chærea cum suis rem extrahendam porro non rati, obseruauerunt e theatro exeuntem, ut pueros spectaret, quos nobilissimos ex Græcia & Ionia ad canendum carmen de se compositum accersierat, depræhensumq; in angiportu obtruncauerunt. Cum cecidisset Caius, nemo eorum qui aderant, à uulnerando etiam cadauere eius abstinuit, ac quidem carnes quoque eius gustarunt. Confestim uxor quoque eius, & filia necatæ sunt. Ita Caius cum tribus annis, mensibus nouem, diebus uiginti octo ea quæ retulimus egisset, re ipsa comperit se non esse deum. Venitq; ijs qui cædi aderant in mentem eius, quod ad populum quondam dixerat: Vtinam unam omnes ceruicem haberetis: ostenderuntq; ei, multas sibi manus, unicam ipsi ceruicem esse. Cum autem Prætorianæ cohortes tumultuarentur, ac quærerent, quis Caium occidisset, mira ratione eos sedauit Valerius Asiaticus, uir Consularis, cum in locum unde conspici posset progressus, exclamauisset: Vtinam ego ipsum interfecissem: qua uoce territi milites, turbarum finem fecerunt. *Cassius Chærea.*
Cornelius Sabinus.
Callistus.
Eparchus.
Oraculum Caio datum.
Apollonius Caio perniciem prædicit.
Pomponius Secundus Consul.
Caius Caligula trucidatur.
Vxor et filia Caij ceduntur.
Valerius Asiaticus Consulatus.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER SEXAGESIMVS,

*Guilielmo Xylandro Augustano**interprete.*

*Quomodo
Claudius rerū
& Imperij po-
tuitus sit, utq; i-
nitio se gesse-
rit.*

*Mores & edu-
catio Claudij.*

*Lecticarum
usus.*

A I O ita ut dixi mortuo, Consules dimissis in omnes ur-
bis partes custodibus, Senatum in Capitolium uocarūt. Ibi sententijs discrepatum, cum alij populo summā Rei-
publicae restituendam, alij unum principem habendum
censerent, atq; hi rursus alius alij principatum deferret:
ita re infecta, reliquum diei & nox tota absumpta. Inter-
rim milites quidam rapinae causa Palatium ingressi, Clau-
dium (is quia cum Caio agebat, tumultum metuens se abdiderat) in obscu-
ro angulo occultatum inuenientes, primū protraxerūt, alium quendam
esse, ac secum aliquid absconditum habere arbitrati, mox cognitū, Impera-
torem salutauerūt, ac in castra duxerūt: ibi omnium consensu militū ei, orto
nimirū Imperatorio genere, ac bono uiro, Imperium est tributū. Consules
cum aliquādiu missis tribunis plebis ei edixissent, ne principatū capefferet,
sed sub populi, Senatusq; & legū potestate esset, postq; a suis quoq; militi-
bus deferri se uiderūt, ipsi quoq; assensu sunt, ac Imperiū ei decreuerūt. Ita Ti-
berius Claudius Nero Germanicus, Drusi filius, Liviū nepos, Imperator fa-
ctus est, cum praeter Consulatum, nullum unquam imperium gessisset: an-
num agebat aetatis quinquagesimum. Animi bonis non destituebatur, ita
institutus, ut quaedam etiam scripserit. At corpus ei morbis obnoxium, tre-
more capitis & manuum laborabat, uoce quoq; male affecta: itaq; non om-
nia ipse sua uoce pronuntiabat, de quibus in Senatu referret, sed recitanda
ferē Quaestori, idq; praesens ipse initio, dabat, sedens plerumq; ipse, si ita usu
ueniret, recitabat. Primus hic inter Romanos lectica operta usus est, ac in-
de ea non Imperatores modò, sed nos quoq; qui Consulatum gessimus, ue-
himur, cum antè Augustus & Tiberius lecticis tantum gestarentur, quibus
nostro tempore nonnunquam mulieres uehuntur. Enimvero ei hoc nō pe-
rinde uitio datum est, ut libertorum & mulierum consuetudo: nam inter e-
ius similes nemo unquam euidentius a famulis & mulieribus se regi passus
est. Nimirum a puero inter sinistram ualitudinem, & multum timorem edu-
catus, ita ut maiorem quā ipsi inesset simplicitatē (quod ipse etiam in Se-
natu aliquādo confessus est) pra se ferre opus habuerit, praeterea quòd diu
cum Liviā auia, diu cum Antonia matre, & libertis uixisset, ac cum multis
mulieribus rem habuisset, nihil in se uerè liberum habebat: sed quanquam
in omnes Romanos ac subditos eorum imperiū teneret, tamē mancipium
erat. Maximè autem fraus ei parabatur in comotationibus ac re Venerea,
quibus utrisq; immodicè deditus, ijs occasionibus facillimè circumuenieba-
tur. Inerat ei & timiditas, qua saepe perculsus, nihil sanī consilij capere po-
tuit. Quod ipsum adiumento fuit ijs, qui Claudium sibi mancipauerant, ut
facilius quae uellent consequerentur. nam & ei terrorem incussum in suam
rem uertebant, & tantum reliquis metum injiciebant, ut (quò rem totam
paucis complectar) multi ab ipsis & Claudio ad coenam eadem die uocati,
hoc quasi aliam ob causam neglecto ad illos commeauerint. His ferē Clau-
dus erat moribus. Attamen multa quoq; rectè egit, cum sui compos praedi-
ctis

etis uitis uacaret. Porro eius actiones singulatim persequar. Decretos sibi honores statim accepit, nomine tantum patris patriæ dilato: attamen uix tricesimo demum die in Senatū uenit. Cum enim uideret quo pacto Caius perisset, audiretq; à Senatu multos tanquam se meliores quibus Imperium daretur destinari, nequaquam animi fidens, exquisita usus est custodia: iussitq; omnes ad se accessuros uiros mulieresq; excuti, ne quem pugionē secum ferret, omnibusq; in conuiuijs aliquos milites adstantes habuit. quod ab illo demonstratum, hodieq; durat, at explorationem uestium accedentium Vespasianus aboleuit. At Chæream Claudius, quanquā ei mors Caij esset gratissima, quosdamq; alios necauit: non gratias ei agens, quod ipsius facinore ad Imperiū euectus esset: sed iratus ei, qui ausus fuisset Principem trucidare, ac eminus de sua ipse securitate sollicitus. Thraseam autem non ulciscendi Caij prætextu sustulit, sed eum sibi quoq; exitium machinari causatus. Sabinus eius mortem ultrò comitatus est, superesse ei non ferens. At reliquis, qui aut palam Reipublicæ formam popularem expetissent, aut uidebantur principatum adepturi fuisse, nō modò omnem offensæ memoriam remisit, sed honoribus etiam eos, ac magistratibus ornauit: non modò uerbis omniū antè aëtorum ijs ueniam tribuēs, exemplo, ut aiebat, Atheniensium, sed re quoq;. Similiter maiestatis accusationes & literis, & ipso quoq; facto aboleuit, neq; præteritorum, neque posteriorum causa huiusmodi criminum quopiam punito. Qui priuatum ipsum iniuria aut cōtumelia læsisent, (quod multi fecerant, hominem nullius precij existimantes, ac Tiberij & Caij gratiam captātes) eorum neminē ficto crimine ultus est: sed si quis alterius quoq; facinoris reus fieret, supplicium propter se quoque sumpsit. Pensiones à Caio institutas, & reliqua eius acta quæ repræhensionem merebantur, antiquauit: non quidem simul, sed sensim per occasiones. In exilium ab eo immeritò missos, interq; eos etiam sorores eius Agrippinam & Iuliam reduxit, ac bona ijs restituit. Cum in carcere permulti essent, dimissis ijs qui propter maiestatis crimen aut aliud id genus in eum coniecti essent, in fontes alios exempla statuit, habita diligentissima inquisitione, ne uel noxij propter calumnijs circumuētos absoluerentur, uel hi propter illos perirent. Quotidie propemodum, uel cum uniuerso Senatu, uel solus ipse, plerumq; in foro, quandoq; alibi pro Tribunali de causis cognoscebat, renouato more de adfessoribus principis, qui ab eo tempore, quo in insulam Tiberius secessit, interciderat: sæpenumerò autem cum Consulibus ac Prætoribus, ijs præsertim qui ærario præerant, iudicia obibat, ac paucas causas alijs iudicibus committebat. Venena, quæ à Caio parata multa inuenta erant, librosq; Protogenis, (quem ipsum quidem interemit) & literas quas cremauisset se Caius simulauerat, tum in Palatio inuentas, Senatoribus ostensas, legendasq; exhibitas ijs à quibus & contra quos scriptæ erant, combussit. Cum Senatus Caium ignominia notare uellet, ei Senatusconsulto intercessit, ipse tantum eius statuas omnes noctu sustulit: hinc Caij nomen non est in numero Imperatorum, quorum nos in iuramentis & uotis concipiendis mentionem facimus, ut nec Tiberij, cum tamen ea ignominia neutri ex Senatusconsulto contigerit. Claudius rescissis ijs, quæ à Caio, aut ab alijs propter eum malè essent statuta, Druso patri, & Antoniæ matri ludos equestres eorū natalibus instituit, trāslatis ijs ludis, qui in eos dies incidissent in aliud tempus, ne simul fierent: auia Liuiā præter hunc honorē, etiā immortalitati adseruit, dedicauitq; eius effigiē in templo Augusti, ac rem sacrā ei fieri

Quæ initio Imperij egerit Claudius.

Caij Chæream & Sabini interitus.

Sabini interitus.

Maiestatis crimen abolitum.

Claudius sorores Caij ab exilio reducit.

Venena à Caio parata. Protogenis interitus.

Per Caij & Tiberij nomina non iuratur.

Pietas in suos Claudij.

Liuiæ immortalitas decreta.

fieri à Vestalibus mandauit, mulieresq; per nomē eius iurare iussit. Hos honores parentib. suis tribuēs, ipse nihil præter nomina imperij accepit: quæ enim equestria certamina Calendis Augusti (qui est natalis Claudij) exhibentur, instituta sunt propterea, q; ea die Martis ædes consecrata fuit. Vfus porro in alijs quoq; rebus eadem est moderatione, edixitq; ne quis ipsum adoraret, ne quis ipsi sacrificaret, acclamationes crebras istas & nimias inhi-
Natalis Clau-
dij. buit, imaginē sui unā modò argenteā, statuasq; duas ex ære & lapide initio sibi decretas admisit: inutiles uidelicet hos sumptus esse, ac magno damno, magnis turbis urbi eos stare, cum omnes iam ædes, omnia opera statuarū & donariorum essent plena: itaq; de his etiam se quid esset statuendū, consiliū capturum. Prætoribus porro prohibuit, ne munera gladiatoria darēt, ac si quis alius ea præberet, ne uel scripto uel dicto pro sua salute facta per-
Filiarum Clau-
dij nuptiæ. hiberet. Hæc omnia ita ex animo, non fictē egit, ut cætera quoq; consenserint. Filias duas eodem anno, unam L. Iunio Silano, alteram Cn. Pompeio
L. Iunius Sila-
nus. Magno nuptum tradens, nihil à uulgari consuetudine eximium fecit, quin & ipse ea die de fure respondit, & Senatus actus est: generis suis tum in uiginti uiris magistratū gerere, post urbis præfectos ferijs esse, ac serò tandem permisit, ut quinq; annis maturiùs solito cæteros magistratus peterēt. Huic
Cn. Pompeius
Magnus. Pompeio Caligula nomē Magni ademerat, ac parū abfuit, quin eius causa eum necaret, contempto tamen propter tenerā adhuc ætatem uitam concesserat, cognomine ablato: haud sibi tutum esse dicens, Magni aliquem cognomentum ferre: at Claudius ei & appellationem restituit, & filiam in matrimonium collocauit. Humaniter hæc à Claudio acta. Nec minus id, quòd in Curia cum Consules suis de subsellijs alloquendi ipsius causa descenderent, ipse quoq; surrexit, obuiamq; ijs uenit. Neapoli sanè omnino tanquā priuatus uixit, cum ipse ac familia eius Græca uictus ratione uterentur, ac in
Claudij uita
Neapoli. Musicis ipse ludis togam & soleas, Gymnicis purpurā & auream coronam ferret. Quin & pecuniariam rem mirificè tractabat. Nam et strenarum oblationem, sub Augusto & Caio usurpatam edicto sustulit, ac ne quis se hæredem nominaret, qui cognatos quoscunq; haberet, prohibuit, multa etiam bona quæ Tiberio & Caio secus legata essent, ijs qui superessent, aut liberis eorum reddidit. Cum statutū esset, ut ludi, si quid in ijs præter consuetudinem accidisset, instaurarentur, (ut suprà demonstrauimus) ac inde eueniret, ut sæpe tertium, quartum, adeoq; nōnunquam decimū ijs reperentur, partim fortuitò casu, plerunq; uerò studio eorum ad quos inde captura redibat, legem tulit, ut Circenses ludi per unum diem tantum reficerētur: quanquam re ipsa id quoque ne temere fieret, impediit, cum eorum artifices spe
De ludis Clau-
dij constitutio. magni alicuius lucri præcisa nihil consultò peccarent. Cum Iudæi adeò iterum Romæ frequentes fierent, ut difficulter sine tumultu propter multitudinem urbe possent exigī, non eiecit quidem eos, patrijs tamen legibus uitam tolerantibus non passus est conuenire. Instituta quoq; à Caio conciliabula dissoluit. Et quia intelligebat nihil profici si quare uulgo interdiceretur, nisi uita quoq; eius quotidiana transformaretur, cauponū tabernas in quas coeuntes porabāt, demolitus est, edixitq; ne quis carnē elixam aut aquam calidam uenderet, in quosdamq; contra delinquentes animaduertit. Restituit etiam urbib. statuas, quas Caius abstulerat, templumq; suum Geminis, & memoriā theatri Pompeio, scenę addita inscriptione nominis Tiberij, qui eam incendio haustam refecerat, ac suum, non instauracionis, sed dedicationis causa nomen adiecit, nulli alio operi inscriptum, Ludis ueste trium-
Collegia prohi-
bita.
Tabernæ cam-
ponum. phali

phali, quanquam decretum id sibi, nō usq̃ ad finem usus est, sed mox ea deposita, reliqua in prætexta purpura toga peregit. In orchestram introduxit inter alios uiros etiam equites ac mulieres, quales Caij principatu saltare solebant, non quod ijs delectaretur, sed ut præterita argueret. Nam posthac certē nemo eorū in scena uisus est dum Claudius uiueret: pueri quoq̃ quos ad Pyrrhicam saltationem Caius euocauerat, semel duntaxat ea saltata, ciuitate donati, ac ablegati sunt. Alij deinde ex famulis Claudij saltarunt. Hæc in theatro. In Circo autem semel cameli, & duodecim equi certarunt, urfæ c c c c. totidemq̃ Africæ feræ trucidatæ sunt: spectauerant iam antè seorsim singuli ordines, Patriciorum, Equitum, & plebeiorum, ex eo tempore, quo lex de eo lata fuit, non tamen certi loci singulis attributi erant: sed tunc Claudius ea subsellia Patricijs destinauit, quæ nunc quoq̃ sunt, concessio etiam si qui alibi ueste plebeia spectare uellent. His actis Senatum cum uxore, equitesq̃ & tribus epulo excepit. Deinde Antiocho Commagenē, quam ei idem dederat, ademerať Caius, restituit: Mithridatem Iberum, quem Caius euocatum in uincula condiderat, domum ad recipiendum regnum remisit: alij cuidā Mithridati, qui genus à magno illo Mithridate deducebat, Bosporum largitus est, pro eo Polemoni parte Cilicię data. Agrippæ, qui se in potiundo principatu adiuuerat, Palæstino, regnum auxit, honores Consulares tribuit, fratriq̃ eius Herodi Prætoriā dignitatem & principatum quendam cōcessit: in Senatumq̃ ingredi eos, ac gratias ipsis Græcæ agi mandauit. Hæ Claudij erāt actiones, laudatæ ab omnibus. Cæterum alia his absimilia à libertis eius, ac uxore Valeria Messalina agebantur. Hæc Iuliā, Germanici filiam, indignè ferens non honorari se ab illa, non adulari, formæq̃ eius æmula, ac quod sæpius sola cum Claudio ageret, extorrem egit, paratis cum alijs, tum adulterij criminibus, ob quæ Seneca etiam in exilium pulsus est. Neq̃ multò post Iuliā eadem necauit. At Senatus Claudio persuasit, ut propter res in Mauritania gestas, honores triūphales acciperet, non modò ab ipso non gestas, sed ne sub eius quidem Imperio. Eodem anno Sulpicius Galba Chattos uicit, ac P. Gabinus Marfos: qui inter alia quæ laudi ipsi essent militarem aquilam, quæ sola à clade Variana adhuc supererat, recuperauit, quibus utrisq̃ uerum Imperatoris nomē Claudio partum est. Anno insequenti Mauri iterum bellum mouentes, oppressi sunt, Suetonio Paulino uiro Prætorio eorum regionem usq̃ ad Atlantem populante. Eandem ob causam Cn. Sidius Geta post eum expeditione facta re-ctā aduersus Salabum ducem eorum contendit, eumq̃ semel atq̃ iterum uicit. Qui cum relictis quibusdam ad limites, qui insequentes arcerent, ad arenosa confugeret, ausus est Sidius insectari eum, ac parte exercitus posita in subsidijs, processit aqua secum quantā potuit portata: uerū ea absumpta, cum nulla alia suppeteret, in summa hæsit difficultate, Barbaris durantibus, eo quod sitim diutissimè tolerare adsueuissent, ac peritia locorum aquā inuenirent. Romanis uerò neq̃ progredi iam, neq̃ regredi integrū erat: cum quidam indigenarum cōfœderatorum Sidio autor fuit, ut incantationibus & magica arte uteretur, affirmans sæpius se eo modo plutimam aquam eliciſſe: cum paruisset, tanta confestim aquæ uis coelitus fluxit, ut & sitim exercitus restingueret, & hostes perterrefaceret, diuinum auxilium Romanis adesse opinantes. Itaq̃ ultro pacis conditiones acceperunt. His actis Claudius Mauritaniam subditam in duas partes diuisit, Tingitanam & Cæsariensem, duobus ijs equitibus præpositis. Eodē tempore finitimi Barbari cum

Antiochus Cō-
magenus.

Mithridates I-
berus:

Bosporanus.

Polemo.

Agrippa.

Herodes.

Messalina in lu-
liam odium.

Seneca exiliū.

Mauritania
subacta.

Galba Chattos
uincit.

P. Gabinus.

Suetonius Pau-
linus.

Cn. Sidij Ge-
ta res contra
Mauros gesta.
Salabus.

Incantationib.
aqua elicitur.

Mauritania du-
plex.

Tingitana.

Cæsariensis.

M Numidiæ

Numidiæ quasdam partes infestassent, uicti bello sunt, ac Numidia pacata. An. V. C. 795. Consulatum gerebat tum Claudius, collegam habens C. Largum, cui Consulatum in totum annum prorogauit: ipse tum quoque duos tantum menses eum gessit, in Augusti acta iurare alios iussit, ac ipse quoque fidem dedit: neque enim passus est quenquam in sua iurare acta, & Consulatu se abdicans, itidem ut alij iuramentum præstitit, solitus id omnibus suis consulatibus facere. Tunc etiam Calend. Ianuar. cum recitarentur ex Senatusconsulto orationes quædam Augusti & Tiberij, ita ut usque ad uesperam Senatus detineretur, finem imposuit, dicens satis esse, eas in tabulis incidi. Cum quidam Prætores administrando ærario præpositi culparentur officij malè acti, non quidem id persecutus est, sed uenditiones quasdam locationesque ipse inspexit, correxitque si quid minus rectè agi censeret, idemque crebro factitauit. Eo tempore non idem numerus Prætorum obseruabatur, cum XIII. aut XVII. aut medio inter hos numero crearentur, pro ut res tulisset. Constituit etiam tres uiros prætorios, qui debita Reipublice exigerent, ipsique lictores et alios ministros addidit. Fame ingenti exorta, non modò ad præsens tempus copiam alimentorum, uerùm in perpetuum etiam prospexit. Nam frumentum quo Roma utitur, omne propemodum aliunde aduehebatur: at cum loca circum ostia Tiberis neque tuta nauibus appellendis essent, neque portus opportunos haberent, efficiebatur ut maris imperium parùm Romanis prodesset, cum præter ea quæ æstate subueherentur, ac in granarijs conderentur, hyeme nihil supportaretur: ac si quis id tentaret, magno periculo ei hoc stare. Id intelligens Claudius, instituit portum ibi fabricari, cumque architecti interrogati, quâti sumptus eius operis essent futuri, tantos respondissent, quantos ipse facere nolleret: sperantes impedij magnitudine audita, ipsum à proposito destitutum, nihil deterritus, rem in animum suum induxit, perfecitque, magnanimitate ac potentia Romana dignam. Effodit continentem haud exiguo spacio, ambitumque omnè crepidine lapidum firmauit, ac in eum locum mare accepit: deinde ex utraque huius loci parte aggeres in ipso mari magnos iecit, multumque ipsius maris complexus est, ibique insulam effecit, imposita turri, unde noctu ignes emicantes signum nautis darent. Idque opus ab eo ita extructum, portus nomen hodie quoque retinet. At in Fucino lacu, qui in Maris est, in Tiberim emittendo, ut & locus circa eum lacum agriculturæ aptus, et Tiberis magis adhuc nauigabilis fieret, inanes sumptus fecit. Multas tulit leges, quarum plerasque commemorare superfedeo. Inter alias fuit, ut sorte ducti præfecti, quia tum diu in urbe morabantur, ante Calend. April. in prouincias abirent: tum ne electi ei gratias in Senatu agerent, quòd pro more faciebant: dicens non eos sibi gratiam debere, quasi uerò ambitione eum honorem obtinuissent, sed se ipsis qui eum in principatu administrando promptè adiuuarent: pollicitus etiam uberiores laudes, si bene præfuisent. Qui propter morbum non possent esse Senatores, eis ueniam dedit: quibusdam equitibus Tribunatum plebis permisit, reliquos autem omnes coegit in Senatum, quoties uocaretur, uenire: ac qui non paruissent ita obiurgauit, ut quidam horum necem sibi consciuerint. Alioquin facilis & bonus ipse erat, ut ægrotantes inuiserit etiam, dies festos agentibus adfuerit. Cum quidam Tribunus plebis publicè seruum suum percussisset, nihil aliud in eum statuit, quàm quòd ministros ademit, restituitque eos non post multum temporis. Seruum suum alium, qui quendam illustrem uirum probro affecisset, in forum missum flagris concidit. In Curia si Senatores diutius stetissent, ipse

Exactores debitorum Reipublice.

Annones rationes ut explicauit Claudius.

Portus à Claudio fabricatus.

Fucini lacus emissio in Tiberim tentata. Leges Claudij.

Bonitas Claudij.

ipse quoque surrexit: nam (ut dixi) propter infirmitatem sedens plerumque si quid rogaretur, de scripto respondebat. L. Syllæ, cum is propter senium in suo subsellio quædam audire non potuisset, ac ideo surrexisset, permisit ut in Prætorij subsellij sederet. Qua die prioris anni Imperator fuit creatus, ipse quidem nihil præter consuetudinem egit, nisi quod Prætorianis militibus uiritim centenos nummos distribuit, repetijtque deinceps quotannis idem: at Prætores quidam (neque omnes, sed quibus esset uolentibus, id enim licentiæ habebant) sua sponte, nullo decreto, eum diem, ac natalem Messalinæ publicè celebrarunt. Vtebatur omnino ea moderatione, ut nato quoque sibi filio, qui tum quidem Ti. Claudius Germanicus, post Britannicus appellatus est, nihil splendide egerit, ac neque ei Augusti, neque Messalinæ Augustæ nomen dari passus sit. Munera autem gladiatoria continenter edebat, quibus adeo gaudebat, ut uitio ei cesserit. Peribant uero paucissimæ bestię, multi homines uel inter se pugnando, uel à feris enecti. Odio acri persequabatur Claudius seruos, liberosque, qui sub Tiberio et Caio dominis suis perniciem machinati essent, aut delationibus alios circumuenissent, uel falsa testimonia tulissent: ideo plerisque hoc modo perdebant, reliquos alio modo plectebat, aut dominis puniendos suis tradebat. Equidem eorum qui ita in publico perirent, tantus fuit numerus, ut Augusti statuam eo loco positam iusserit aliò trasferri, ne uel semper inspiceret cædes, uel semper uelata esset. Risumque meruit eo facto Claudius, quod sese ipsi exaturaret spectaculis, quæ æneam omnique sensu cassam statuam uidere nollet. Delectabatur autem eo præsertim, si inter prandiū, medio munere, cæsos homines intueretur, quanquā leonē homines uorare doctū, ideoque multitudini apprimè placentem occidisset, quasi non cōueniret oculis Romanis tale spectaculum. Quia uero populo in ijs spectaculis promiscuè aderat, ac quæ uellēt præbebat, rarissimè præconibus utens, ac pleraque asserculis inscriptis significans, eo magnopere laudabat. Enimvero fuetus sanguine & cædibus impleri, prouior etiam ad reliquas neces inde factus fuit, quarum potissimum causa penes eius familiam, & Messalinam fuit. Nam si quem uellēt occidere, metum Claudio incutiebant, atque ita potestatem ab eo agendi pro arbitrio suo accipiebant. Sæpenuero repente cōsternatus, ideo necari aliquem cum iussisset, post cum se collegisset, & ad mentis sanitatem redisset, eundem requirebat, facinorisque cogniti dolore & poenitentia corripiebatur. Earum cædium à C. Appio Silano initium sumptū est. Hunc quasi opera eius indigens, hominem nobilissimū, Hispaniaque eo tempore præfectum acciuit, matremque ei Messalinæ coniugio iunxit, eumque inter amicissimos propinquissimosque aliquandiu habuit, post subitè interfecit, quod Messalinā, concubitu eius (erat enim extremæ libidinis ac impudiciæ foemina) recusato, ac per eam Narcissum libertū principis offendisset. Narcissus qui neque uerū, neque probabile ullū crimē obijcere Silano poterat, finxit in somnis uidisse se Claudium manu eius occisum, idque ei adhuc in lecto cubanti tremebundus narrauit, excepitque sermonem Messalina, & uerbis exaggerauit: ita insomnium Appio mortem attulit. Eo interfecto, nihil iam sibi de Claudio boni Romani pollicebantur: iccirco statim cum alijs, tum Annius Vinicianus insidias parauerunt, unus eorum qui post exitum Caij digni principatu habiti fuerant, ideoque perniciem sibi metuens. Is cum nullis esset instructus uiribus, Furium Camillum Scribonianum Dalmatiæ præfectum, copias multas urbanas ac peregrinas habentem ad societate defectionis per-

L. Syllam honorat Claudius.

Britannicus Claudij F.

Ludis Gladiatoribus Claudius addictus.

Augusti statuam translata.

Messalina & liberti Claudij ad cædes exercendas instigant.

Cædes à Claudio editæ.

C. Appius Silanus ut Messalinæ & Narcissi dolo perierit. Messalinæ impudicitia.

Annius Vinicianus & Furius Camillus Scribonianus contra Claudium insurgunt.

M 2 nuncios

nuncios pellexit, iam tum id ipsum animo agitantem, quod ipse quoque Imperio dignus esset iudicatus. Ad hunc id agentem multi Senatores ac equites se contulerunt. * * Milites enim, cum eis

Camillus à militibus desertus perit.

Camillus nomen populi obtenderet, ac pristinae libertatis restitutionem polliceretur, ueriti ne iterum molestias ac mutationes tolerandas haberent, dicto ei audientes non fuerunt. Itaque eos metuens Camillus, in Isthmum insulam delatus est, ibique mortem uoluntariam oppetit. At Claudius, qui eatenus in tanto metu fuerat, ut paratus ultro ei principatu cedere esset, recepto tum animo, militibus cum alijs donis gratias egit, tum effecit, ut urbanae legiones septima & undecima, Claudianae, fideles, praeterea à Senatu nominarentur. Insidiarum autem conscios conquisiuit. ac ea causa permultos, interque eos Praetorem quendam, postquam is se magistratu abdicasset, necauit: multi, & Vinicianus ipse, manus sibi attulerunt. Hac arrepta occasione Messalina, Narcissusque, & reliqui liberti, à nullo extremo facinore abstinerunt: indicibus uisum est etiam seruis ac libertis contra suos dominos, eosdemque, & ingenuos quoque multos, non peregrinos modo, sed ciues etiā, eosque non de plebe modo, sed equites etiam patriciosque quaestionibus subiecerunt, quanquam initio principatus Claudius iurauerat, nemini se libero tormēta adhibiturum. Hoc modo multi uiri morte affecti, multae mulieres, aliae in carcere, aliae ad tribunal protractae captiuarum instar, & earum quoque in Gemonias projecta corpora, cum eorum qui extra urbem necarentur, corpora tandem committerentur. Quidam tamen nocentissimorum partim gratia, partim pecunia Messalinae & Narcissi sociorumque interuentu mortem uitauerunt. Liberis necatorum impunitas omnibus, bona etiam quibusdam paterna concessa.

Iudicia.

Iudicia peragebantur in Curia, Claudio eiusque praefectis & libertis praesentibus: referebat ipse ad Senatum, in medio Consulum sella curuli aut in subsellis sedens, tum ipse sedile consuetum occupabat, ac ijs selle ponebantur.

Galesi in Narcissum scōma.

Eo modo & illustrissimi uiri iudicabantur. At Galesus quidam Camilli libertus in Curiam introductus, multa libera uoce protulit: unum uero praefertim memoriam meretur, quod interrogatus à Narcisso in medium progressus, quid nam acturus fuisset, si Camillus rerum potitus esset? Quid, inquit, nisi ei à tergo astans tacuissem? Arria alio facto insignis facta. Hec coniunx Cæcinæ Consulis, neque uiuere eo perempto statuit, (quod sane potuisset non absque honore, Messalinae coniunctissima) & ipsum trepidantem confirmauit: arrepto quippe gladio se fauciauit, eique eum porrigēs: Viden, inquit, puer me non dolere? Hi laudem inuenerunt, quia continentibus malis eō res deuolutae erant, ut uirtus nulla alia, quam fortiter mori, haberetur. Claudius sane ita huius & aliorum facinorum ultioni intectus fuit, ut proressera quoque hunc Graecum uersum suis militibus dederit:—Hunc uos

Arria fortitudo et fides in maritum. Cæcina.

Odyss. 21.

Vlcisci, quicumque prior nos laedat, oportet.

Multa quoque huiusmodi ad milites & Senatum dicta spargebat Graeca, risu ab ijs qui intelligerent excepta. Eodem tempore Tribunus plebis, uno ex eorum collegio defuncto, quanquam praesentibus Consulibus, ipsi Senatū sufficiendi alterius causa conuocarunt. Post haec Claudius III. Consul, multa sacrificia, multas ferias abrogauit: nam maior anni pars ijs absumebatur, non sine magno Reipub. detrimento. Igitur eas & reliqua omnia quae poterat, contraxit. Quae Caius quibusdam nullo iure aut causa dederat, repetiit, adempta ab eo uiarum curatoribus per Corbulonem, restituit: pro uinciarum praefectis sorte constitutis, qui etiamnum in urbe moras trahebant.

An. V. C. 796.

Perie imminuta.

bant, ut ante mediantem Aprilem discederēt Roma, imperauit. Lycios ad eandem usque Romanorum quorundam tumultuando progressos, in seruitutem redegit, & Pamphylia adiecit. De qua re cum in Curia cognosceret, legatum quendam, Lycium quidem origine, Romanum tamen natum, Latine interrogauit, ac non intelligenti quid quæsiuisset, ciuitatis ius ademit, dicens Romanum eum esse non debere, qui sermonem eum nesciret. Multos alios quoque indignos, ciuitate spoliauit, multis alijs singulatim, aut conseruim eam dedit, absque etiam discrimine. Quia enim ferè omnibus in rebus Romani peregrinis potiores habebantur, multi ciuitatis ius ab ipso petebant, multi à Messalina ac familia eius redimebant. Itaque ius illud, magna quondam pecunia uenditum, adeò tunc uile factum est, ut rumor insinuauerit, posse id uel uitreorū uasorum fragmentis pro precio datis parari. Hac de causa dictorū agitatus Claudius, eo contra laudem inuenit, quòd cum multi deferrentur, qui Claudij nomine non uterentur, aut testamento ei nihil legarent, quasi utrumque ijs qui ciuitate ab eo donati essent, facto opus esset, edixit, ne quis horū causa accusaretur. Proinde Messalina, libertique Claudiani ita non ius modò ciuitatis, exercituumque regendorum, & procuratorum, ac praefectarum officia uendebant: sed reliquarum etiam omnium institutam exercebāt, ut uenales omnes res magno iam precio essent, adeò ut Claudius coactus fuerit in Campum Martium conducto populo, ipse pro tribunali rerum precia indicare. Porro in castris chlamydem indutus munus gladiatorum exhibuit, natalem autem filij eius Praetores iniussu spectaculo & epulo decorauerunt, quod postmodò etiam ab ijs qui uellent factum est. Interim Messalina cum ipsa libidine uiuebat, tum alias mulieres ad impudicitiam cogebat, multasque in ipso ut Palatio in praesentia ac conspectu maritorum adulteria committerent, adegit: qui ipsi in eare obsequebantur, eos honoribus ac magistratibus ornabat: qui uerò se in id flagitij non demittebant, eos odio habebat, ac exitium afferebat. Haec tot & tanta scelera diu Claudium latuerunt, cui ancillas Messalina componebat thoro, ac eos qui indicium aliquid deferre possent, beneficijs aut supplicijs praeuertebat: ita Catonium quoque Iustum, militibus Praetorianis praefectum, cum Claudio aperire quippiam flagitij uellet, nece praeuenit: Iuliam quoque filiam Drusi Tiberio nati, quae uxor Neronis, Germanici filij, fuerat, æmulatione ducta, ac alteram Iuliam Germanici filiam interfecit. Tunc etiam eques quidam, insidiarum Claudio factarum insimulatus, de rupe Tarpeia per Coss. & Tribunos plebis deiectus est. Dum haec Romae geruntur, eodem ferè tempore A. Plautius, Senator, uir clarissimus, in Britanniam exercitum duxit, Berico, qui per seditionem insula exturbatus fuerat, Claudio ita persuadente. Plautius tum Praetor, difficulter exercitum à Gallia abduxit, indignè ferentem, quòd extra orbem terrarū bellum esset gerendum, multumque temporis cunctando extrahentem. Ast ubi Narcissus à Claudio missus tribunal Plautij adscendere, & exercitum alloqui instituit, tum maiori indignatione milites accensi, conclamauere confestim tritum illud, Iò Saturnalia, (mos enim est Saturnalibus, ut id festum habitu dominorum serui celebrent,) statimque uolentes Plautium secuti sunt. Copijs in tres partes distractis, ne uno loco appellentes prohiberi littore possent, retrò acti à uento in transmissione non nihil molestiae senserunt: animo tamen recepto, quia fax ab ortu solis ad occidentem, quā nauigabant, discurrisset, insulam aduecti sunt, nemine prohibente, Britannii enim cum ob ea quae narraui, eos non aduenturos

M 3 credidissent,

*Lycijs libertas
adempta.*

*In eos qui ius ci-
uitatis habe-
rent, linguam
non tenentes e-
ius.
Ciuitatis ius ua-
rie ademptum
& datum.*

*Messalina &
Narcissi poten-
tia.*

*Messalinae libi-
do.*

*Claudij ignoran-
tia.*

*Catonij Iusti
interitus, &*

Duarum Iuliarum.

*A. Plautij in
Britanniam ex-
peditio.
Bericus.*

*Narcissus à mi-
litibus explo-
sus.
Saturnalia.*

credidissent, non conuenerant: ideoque non congressi, in paludes se ac sylvas abdiderunt, spe Romanos mora extrahendi, ut re infecta discedere cogerentur, sicut Iulio Cæsari acciderat. Proinde Plautius his indagandis multum laboris exhausit. Postquam inuenit, (erant autem non liberi, sed regibus diuersis subiecti) primò Cataratacum, post Togodumnus Cynobellini filios uicit, patre antè mortuo. Fugientibus his, partem Bodunnorū in fidem accepit, qui Catuellanis parebant: præsidioque ibi relicto, ad fluuium quendam progressus est: quē quia sine ponte non posse à Romanis transiri Barbari credebant, sociordius in altera eius parte castra habebant. Igitur Plautius Germanos misit, solitos etiam rapidissima flumina faciliè in armis transire. Hi hostem inopinatū inuadentes, neminem uirum sauciarunt, equis tantum qui currus traherent, uulneratis, quibus turbatis ne sessores quidē constare ualebat. Tum Flauium Vespasianū (qui summo post Imperio potitus est) huiusque fratrem Sabinum legatum milit, qui ipsi etiam traiecto amne, permultos Barbaros improuiso interfecerunt. Neque uerò reliqui fugæ se dederunt, sed postero die prælium incerta uictoria conseruerunt, donec C. Sidius Geta. Sidius Geta cum propè in hostium potestatem uenisset, ita eos uicit, ut ei propterea honores triumphales, quanquam Consul nō fuisset, dati sint. Inde se barbari ad fluuium Tamesin, quā is in Oceanum se exonerat, eoque affluente stagnat, receperunt, eumque faciliè transierunt, locorum quæ firma & peruia essent gnari: eos Romani insequentes periclitati sunt, mox cum Germani iterum tranauissent, ac superiori loco per pontem quidam transgressi essent, undique Barbaris circumfusi magnam stragem ediderunt, reliquos uerò inconsultius cōsectantes, in paludes inuias inciderunt, multosque suorum amiserunt. His de causis, & quia Togodumni interitu non modò nihil remiserant Britanni, sed acrius ad uindictandā eius cladem bellum parabant, ueritus Plautius ultra non processit, sed custodia eorum quæ tenuisset posita, Claudium accersit: iussus id facere, si quid uiolentius eueniret, ad quā expeditionem cum omnia multa parata erant, tum elephantī contracti. Claudius accepto nuncio, res urbanas, ac milites etiā Vitellio collegæ suo, (cui Consulatum itidem ut sibi ad sex menses dederat) mandauit, ipse ab urbe Ostiam deuectus nauigio, inde Massiliam est, reliquosque itinere partim terra, partim mari facto, ad Oceanum uenit, transmisitque in Britanniam, & ad copias ad Tamesin se expectantes perrexit. Quibus ad se receptis, transgressus fluuium, cum Barbaris, qui ad eius aduentum conuenerant, signis collatis dimicauit, uictoriaque potitus est, & Camalodunum Cynobellini regiam cepit, multosque inde ui, alios deditioe in suam potestatem accepit. Ob hæc aliquoties Imperator dictus est, contra institutum Romanorum: neque enim sapius quā semel licet uno de bello id nomen adsumere. Porro Britannis Claudius arma ademit, Plautioque eos regendos, subigendosque reliquos mandauit, ipse Romam contendit, generis suis Pompeio & Silano cū nuncio uictoriæ præmissis. Senatus rebus gestis cognitis, Britānici cognomen ei, triumphum, ludos annuos, arcum trophæa ferentem in urbe, aliumque in Gallia: (unde in Britanniam traiecerat,) filio idem cognomen, ut quasi proprio suo nomine Britannicus diceretur, Messalinæ primum in cōfessu locum, ut Liviæ quondā, utque carpento ueheretur, decreuerūt. Contra Caij memoriā ægrè ferentes, omne æreū numisma quod eius imaginem haberet, cōflari iusserunt: id quidē factum, non tamen æs in meliorem usum conuersum, quia Messalina ex eo Mnesteris hūstrionis statuas fecit, hanc ei suæ

con-

consuetudinis gratiā referēs, quia is ante Caio quoque familiaris fuerat. Huius
 Mnestris amore flagrans Messalina, cum nullo modo neque pollicitis neque
 minis ad concubitum pellicere posset, cum marito locuta est, petens ut sibi
 eum parere cogeret, quasi alia in re eius indigēs: itaque cum Claudius ei man-
 dasset, ut Messalina in omnibus quae iussisset, morem gereret, coijt cum ea
 Mnester, quasi id quoque ab eo iussus. Eodem modo permultis cum alijs e-
 git Messalina, ita adulteria perpetrans, quasi conscio & permittente Clau-
 dio. Ceterum Britanniae parte aliqua subacta, Romam redijt Claudius C.
 Crispo II. T. Statilio Consulibus, sexto quam discesseret mēse, sedecim tan-
 tum diebus in Britannia actis, triumphauitque cum reliqua pro more agens,
 tum per gradus in Capitolio genibus adscendens, leuantibus eum utrinque
 generis. Tribuit autem non Consularibus modo, qui ea in militia affuissent,
 sed Senatoribus quoque alijs triumphalia insignia, solitus hoc etiam in mini-
 mis rebus profuse agere. Rubrio autem Pollioni praefecto suo imaginem
 quoque, ac sedem inter Senatores quoties ipsum in Curiam comitauisset,
 concessit: ac ne nouum id facere uideretur, dixit Augustum hoc idem Vale-
 rio cuidam Liguri tribuisse. Laconem qui prius uigilibus praefuerat, tum
 Galliam procurabat, his ipsidem ac Consularibus praeterea honoribus orna-
 uit. Deinde ludos triumphales edidit, accepta ad id Consulis potestate. Hi
 ludi in duobus simul theatris exhibiti sunt, ac saepius ipso a spectaculis di-
 gresso, alij ea curarunt: equorum certamina tot promisit, quot dies ille admit-
 teret, plura tamen quam decem non fuere. nam inter equorum cursum urse
 caedebantur, athletae certabant, pueri ex Asia euocati pyrrhicam saltabant.
 Alios propter hanc uictoriam ludos artifices scenici fecerunt, cum Senatus
 id concessisset. Haec propter triumphum Britannicum acta: ac quo libetius
 reliqui se dederent, decretum est ut omnia pacta quae Claudius aut eius le-
 gati icissent, rata essent, quasi a S. P. Q. R. facta. Achaiam & Macedoniam
 iam inde a principatu Tiberij a praefectis electis administratas, sorti reddi-
 dit. Praetores qui pecuniae publicae curandae praefuissent, abrogauit, Quae-
 storibus eo munere, ut antiquitus institutum fuerat, mandato: non quidem
 ut annuij essent (sicut olim & Quaestores, & hi deinde Praetores fuerant)
 sed ut duo ad triennium ei negotio praessent: atque hi statim Praetores dein-
 de creabantur, pecuniamque pro eo ac uisi fuissent suum munus obijisse, acci-
 piebant. Praefecturas autem Italiae extra Romam omnes aboleuit, ac Quae-
 storibus mandauit: Praetoribus quaedam iudicia, a Consulibus olim cogni-
 ta, commisit: militibus, quia ex lege uxores habere nequibant, ius maritorum
 concessit. M. Iulio Cottio paternum principatum, quem ad Alpes sui nomi-
 nis habebat, adauxit, tunc primum eum regem appellans. Rhodios liberta-
 te priuauit, quod Romanos quosdam in crucem sustulissent. Vmboniū Si-
 lionem praefectum Baticae accitum, Senatus mouit, quod in Mauritania mi-
 litantibus parum frumenti misisset: hoc ei crimen obtentum, cum ob id ple-
 cteretur, quia libertos quosdam offendisset. Atque is quidem Silio omnem
 suam suppellectilem proscripsit copiosam & elegantem, quasi omnem di-
 uenditurus, nihil tamen uendidit quam uestem Senatoriam, ostendens ni-
 hil sibi mali accidisse, ac posse se priuatū bene uiuere. Nundinae quoque tum
 propter sacrificium in alium diem translatae: id ipsum alias quoque saepe fa-
 ctum. Annus insequens M. Vinicius iterum, Statilius Coruinus habuit
 Consules. Tunc Claudius omnia solita iuramenta praestauit, reliquos uiritim
 iurare prohibuit, atque ita ut olim, unus ex Praetoribus, Tribunis plebis, ac
 reliquis

*Messalina quae
 dolo Mnestri-
 ris concubitus
 potita.*

*An. V. C. 797
 Triumphus
 Claudij.*

*Rubrius Pol-
 lio.*

Laco.

*Ludi trium-
 phales.*

*Pyrrhica salta-
 tio.*

*Circa magistra-
 tus quaedam a
 Claudio immu-
 tata.*

*M. Iulius Cot-
 tius.*

*Rhodijs liberta-
 tas adempta.
 Vmbonij Si-
 lionis casus.*

*Nundinae tras-
 late.*

An. V. C. 798.

*Statuas ponendi
modus impe-
ratus.*

reliquis collegiis pro omnibus iusiurandum dixit, quod per multos annos seruatum est. Quoniam quidem uerò urbs imaginibus replebatur (licebat enim omnibus qui uellent pictura, ære, lapideque suam effigiem publicare) plerasque earum loco mouit Claudius, interdicto ne quis in posterum priuatus iniussu Senatus hoc ageret, nisi quis opus aliquod ædificasset aut refecisset: his ac eorum cognatis permittebat, ut ipsi in locis memoriâ sui ponerent. Cum Præfectum quendam prouinciæ propter dona capta exilio puniret, omnia quæ is præfecturæ tempore acquisiuisset, in publicum redegit: ac ne subterfugere iudicium Præfecti possent, nulli statim unum post alterum imperium dedit. Decretum quidem id iam antè fuerat, ut alij post alios, citra excusationem forte in prouincias mitterentur, ac ne quis exacto officio aliam ex alia peregrinationem susciperet, ne uidelicet delicta uel imperiis, uel peregrinationibus continentibus impunita redderentur, uerum exoleuerat iam. Claudius uerò utrumque tam diligenter seruauit, ut ne suorum consiliariorum ullum passus sit statim prouinciam ad se pertinentem sortiri, quanquam nonnullos pateretur biennio toto præesse, ac aliquando delectos in eas mitteret. Qui peregrinationem extra Italiam petebant, concedebat quidem ipsis non consulto Senatu, tamen ut ipsi lege abesse uiderentur, iubebat Senatusconsultum fieri. Verum id posteriore demum anno factum est. Eo uerò tempore ludos uotiuos, quos suæ expeditionis causa promiserat, edidit, plebique quæ

*Donatium
Claudij.*

ex publico frumentum accipiebat, in singula capita trecenos sestertios diuisit, quanquam fuere qui plus acciperent, & nonnulli mille ducetos quinquaginta adepti sunt. Eam pecuniam non ipse omnem distribuit, sed partem generi eius, cum plures in dies se largitio proferret, quibus ipse ius uolebat dicere. Saturnalibus quintum diem, a Caio additum, ac ademptum deinde,

*Claudius Solis
defectum et e-
ius causas præ-
dicat.*

*Cause eclipsium
Solis et Lune.*

restituit. Quia uerò natali suo defectus solis futurus erat, ueritus ne quis inde tumultus existeret, cum alia quoque prodigia quædam accidissent, publice edidit non modò futurum id deliquitum, sed tempus etiam, quantitatemque eius, causasque ob quas necessario euenturum esset. Causæ sunt huiusmodi. Luna infra solem (ut certum habetur) siue proximè ei subiecta, siue Mercurio etiam, Venerique supposita, mouetur in longitudinem ac altitudinem, quemadmodum & Sol uidetur cursum habere suum: sed præterea etiam in latitudinem, quod Soli nequaquam conuenit. Proinde Luna si respectu aspectus nostri rectè sub Solem ueniat, ac infra eius radios currat, splendor eius qui in terram deferretur, hominum alijs magis, alijs minus occultat, nequaquam uerò eum obscurat: nimirum cum Sol semper proprium lumen obtineat, neque unquam id amittat. unde his etiam quibus Luna non ita opponitur, ut Solem obtegat, integer uidetur. Hoc ita Soli accidit, ac tum ita sub Claudio editum est. Porro Luna (neque enim alienum fuerit de ea quoque loqui, quando semel eum sermonem attigimus) deficit, quoties eregione opposita Soli (quod ei in plenilunio, sicut Soli deliquium in coniunctione obtingit) in umbram terræ, quæ habet metem seu turbinis figuram, incidit. Fit hoc, cum in medio latitudinis suæ mouetur, ac tunc luce quam à Sole accipit destituta, ipsa per se qualis sit apparet. Circumactò hoc anno,

An. V. C. 799.

Valerius Asiaticus iterum, M. Silanus Consulatum acceperunt. Silanus tempus magistratui suo præscriptum exegit: Asiaticus autem ad Consulatum toto anno gerendum destinatus (quod alijs etiam euenit) ultrò se eo abdicauit, non sine exemplo id quidem. Veruntamen alijs inopia causam præbuit, cum sumptus ludorum Circensium immodicè excreuissent, quia uicies quater

quater certabatur: Asiaticum ipsæ diuitiæ mouerūt, quas cum magnas possideret, ne prætereā propter secundum Consulatum molestus, inuidiæq; aliorum obnoxius foret, demittere se sponte sua statuit, quò tutior à periculis esset. Verùm id ei consiliū irritum fuit, ac propter suam opulentiam perijt. Vinicius uir illustris nihil quidem à Claudio passus est, cum se ocio & cura suarum rerum seruaret: at à Messalina, cui suspectus erat, quoniam ea uxorem eius Iuliam occiderat, indignante insuper quòd coitum suum recufasset, ueneno necatus est, publicoq; funere & laudatione (multis enim ea concedebantur) ornatus. Verùm Asinius Gallus, Drusi frater uterinus, insidiatus quidem est Claudio, nō tamen morte, sed exilio multatus: fortassis propterea etiam, quòd neq; exercitum parauerat, neq; pecuniam cōtraxerat, sed multa eum insania, quasi generis causa in Romanos uolentes imperium habituro, ad ferociā prouexerat: potissimū autem ideò, quòd statura minima, ac deformitate summa præditus, despiceretur, ac risum magis quàm periculum mereretur. Laudi hæc summæ Claudio fuerunt, ac profectò id quoq; cum quidam Libertus Tribuno plebis patronum suum deferret, ac contra eum lictorem peteret, acciperetq; indignatus, hunc & eius socios supplicio affecit, edixitq; ne quis auxilium eis qui contra dominos ita agerent, ferret: qui tulisset, eum ius alios accusandi amissurum. Atqui cōtrægrè omnes ferebant, mulieris eum, et libertorum suorum esse mancipium, potissimū ubi in gladiatorio quodam certamine Sabinum Gallia sub Claudio præsidem perdere Claudio alijsq; cupientibus, eum (erat enim adulter ipsius) Messalina eripuit. Eadem Messalina quoque non sine omnium dolore detinebat Mnesterem, abstractum à theatro, ac quoties cur non saltaret, mentionē populus faceret, miratus Claudius id esset, excusaretq; inter alia, eum secum nō esse. Etenim credentes uerè eum quæ fierent ignorare, dolebant solum ipsum nescire quid in regia rerum gereretur, quæ iam hostibus etiam innotuissent, indicare tamē ea nolebant, uerecūdia Messalinæ: & Mnesteri parentes, qui non minus populo propter artem, quam formæ causa Messalinæ gratus erat. Tam egregius uerò artifex saltandi erat, ut cum ab eo magno populus studio contenderet, ut quandam fabulam præstantem ageret, è scena prospexerit, dixeritq; non posse se id facere, quia cum Oreste dormiuisset. Claudius porro, cum causæ innumeræ disceptarentur, ac qui se casuros sua timebant, uadimonium deferrent, edicto testatus est, se contra absentes etiam intra certum diem pronunciaturum, idq; re confirmauit. Annus sequens Claudium IIII, L. Vitelliū III. Consules habuit, Anno Romæ octingentesimo. Mouit tum Senatu aliquos Claudius, quorum pleriq; non inuiti, sed libenter propter egestatem exciderunt. Et cum Surdinius quidam Gallus, cui ad Senatorium ordinem tuendum opes sufficiebant, Carthaginem migrarēt, celeriter eum Claudius reuocauit, aureisq; se eum compedibus ligaturum dixit: ergò dignitate à principe illigatus, Romæ mansit. Porro in alienorum libertorum scelera grauiter animaduertens Claudius, ita suis indulsit, ut cum quidam Pantomimus in theatro uulgatū illud protulisset:

Tolerari nequit beatus uerbero, uniuersusq; populus in Polybium
eius libertum intueretur, ac Polybius clamaret, dictum esse ab eodem
poeta: Polybij Claudio liberti licentia.

Reges quoq; extitere de caprijs, impunè id tulerit. Quibusdam delatis,
quali insidias ipsi struxissent, contempti reliqui, quia diceret non eodem
modo Claudij nox.

- Valerij Asiatici interitus.** modo de pulice ac de fera uindictam expetendam: Asiaticus autem apud eum causam dicere iussus, parū absuit quin euaderet. Inficias enim ibat, neque se quenq; horū, qui cōtra ipsum producti essent testes, agnoscere dicebat: tum miles qui se consilijs eius interfuisse perhibebat, iussus Asiaticum demonstrare, caluum quendā fortē adstantem indicauit: ea re in risum uersa multum, Claudioq; iam de absoluendo Asiatico cogitāte, Vitellius Messalinæ gratificans, oratum ait se ab Asiatico, ut liceret sibi qua uellet morte perire: ita demum Claudius existimans conscientia uictū eum seipsum morte damnasse, hominem interfecit. Eodem anno apud Theram insulam parua insula enata est, antē non uisa. Quia multi seruos ægrotantes nulla cura dignabantur, sed domibus eiiciebant, legem tulit Princeps, ut qui ita exturbati ad sanitatem rediissent, liberi essent. In Britannia circumdato à Barbaris Vespasiano, & in extremo periculo uersantem, Titus filius eius patri metuens, coronam hostium incredibili audacia disiecit, fugientesq; insecutus cecidit. Plautius Britannici belli causa, quod egregia id gessisset confecisset, que, à Claudio laudatus est, ac triumphauit. At Cn. Domitius Corbulo in Germania exercitui præfectus, milites exercuit, ac Barbaros, in primis autem Chauchos uexauit: cuius ubi uirtutem ac studia Claudius cognouit, non passus maiora augmenta accipere, ex hostico reuocauit. Et redijt Corbulo dicto parens, hac tantū uoce emissā, felices fuisse quondam exercituum duces: quo ostenderet priscis illis licuisse citra periculum præclare rem gerere, suæ uirtuti Imperatoris inuidiam officere. Triumphauit tamen nihilominus. Iterum copijs præpositus, nihilo minus eas in exercitijs habuit, cumq; pax esset, eorum opera fossam à Rheno ad Mosam perduxit, longam ad millia passuum xxi. ne ij fluij æstuante Oceano refluentes stagnarent. Messalina uerò adulterijs & stupris nō contenta, (iam enim etiam in lupanari in Palatio sese & alias primarias scēminas prostituēbat) maritos quoque simul multos, scilicet lege quadam habere cupiuit. Ideo C. Silio nupsit, nuptiasq; magno sumptu parauit, regiamq; ei donauit, preciosissimis quibuscq; Claudij rebus in eam congestis, deniq; Consulem eum designauit. Hæc omnibus audita uisaq; solus Claudius ignorabat. Quippe rei frumētariæ explicandæ causæ Ostiam iuerat: Messalina uerò relicta Romæ simulatione morbi, magnum conuiuū instruxerat, in eoq; summa cum libidine luxuriata fuerat. Narcissus Claudio ab ea seiuncto pellicū ministerio omnem rem aperit. Ergo reuersus in urbem Claudius, Mnestērē & multos alios trucidauit, ipsamq; deinde Messalinam: pauloq; pōst fratris sui filiam Agrippinam, matrē Domitij Neronis, uxore duxit, forma insignem, & quæ ad eum ut patrum crebrō cōmearet, solaq; cum eo esset, blandiūs accepta, quā fratris filiam decet. Agrippina ubi primū in regiam uenit, mulier tractādis negocijs aptissima, Claudium statim sui iuris effecit, quicq; eius beneuolentia utebantur, alios metu, alios beneficijs sibi deuinxit. Claudio, quanquam ipse ex se natos liberos haberet, persuasit ut filiū suum adoptaret, eumq; ad gerendū Imperium instruxit sub præceptore Seneca, collegitq; ei ineffabiles diuitias, nihil sordidissimum etiam ac minimum quod ad pecuniam parandam faceret, omittēs, omnes quacunq; ratione locupletes demerendo, multos propter opes interimendo. Aemulatione impulsā nonnullas etiam illustres scēminas morte affecit, inter quas Lolliam Paulinam, quod spem ea nuptiarum Claudij aliquam habuisset. Huius occisæ caput allatum sibi, cum non agnosceret, sua manu os eius aperuit, dentesq; peculiare
- Vitellius calūnia Asiaticum morti tradit.**
- Insula enata.**
- De seruis ægrotis.**
- Titus patrem Vespasianū eripit.**
- Cn. Domitij Corbulonis in Germania res gestæ.**
- Chauci.**
- Fossæ inter Mosam et Rhenu.**
- Messalinæ stupra & nuptiæ cum C. Silio.**
- Narcissus index rei.**
- Claudius Mnestērē et Messalinam cedit.**
- Nuptiæ Claudij cum Agrippina.**
- Nero adoptatur à Claudio.**
- Seneca.**
- Lolliam Paulinam Agrippinam tollit.**

culiare quippiam habentes inspexit. Mox in Messalinam planè commutata est, tum præsertim, cùm Senatus ei honores quosdam, utq; carpento ludis ueheretur, decreuit. Quo tempore Claudius Neronem Agrippinæ filium adoptauit, generum quoque eum sibi fecit, filia tamen prius adoptanda in aliam familiam tradita, ne sororem fratri coniungere existimaretur. Eo tempore haud leue prodigium accidit, cùm ea die ardere cœlum uideretur. In palude quadam Claudius exhibere naualem pugnam cupiebat, cinxeratq; eam ligneo muro, fixeratq; tabulata, conueniente ad spectandū immensa multitudo. Vestitum quisq; suo arbitrio, militarem Claudius & Nero gestabant, Agrippina chlamydem auro intertextā induerat. Quibus depugnandū fuit, morte damnati erant: utrinque naues quinquaginta habebant, partiū alteri Rhodiorum, alteri Siculorum nomen. Primum utriq; in unum congregati, Claudium his uerbis compellauere: Ave Imperator, morituri te salutant: post cum salutē non impetrarent, sed nihilo minus pugnam naualem cōserere iuberentur, tantum nauibus ordines inuicem peruadentes, non antè ad manus uenerunt, quàm ui coacti mutuò se trucidarunt. Cæterum Narcissus ita ludibrio habebat Claudium, ut fama sit, cum Bithyni ius dicēte Claudio multis clamoribus Iunium Cilonem munerum haud mediocriter captorū accusarēt, qui præfectus ipsis fuerat, Claudiusq; præ turba non intelligens quid uellent, assistentes interrogaret, quid nam dicerent Bithyni, Narcissum mentitum respōdisse, agere eos gratias Iunio: idq; credentem Principem subdidisse: Præsit ergo adhuc eis biennium. Porro Agrippina publicè quoq; persæpe de Republica respondentī, aut legatos audienti Claudio adfuit, in proprio tribunali locata, maximum id spectaculum. Iulio Galico oratori causam agentī iratus, in Tiberim iuxta ipse iurisdictionem exercens, eum abijci iussit. Vnde extat perelegans Domitij Afri, patroni reorum suo tempore præstantissimi, iocus, cuius auxiliū cum quidā imploraret, à Galico destitutus: Quis, inquit, tibi indicauit, me natatorem Galico meliorem esse? Enimuerò Claudius Agrippinæ actionibus, quas quidem comperisset, iam insensus, filiumq; suum requirens Britannicum, (quem ipsa consuko plerunq; aspectui subducebat, Neroni filio suo ex priori marito Domitio, omni modo Imperium parans) nec ferens modò quæ fiebant, consilia Agrippinæ deprimentæ, filiumq; suū successorem Imperij relinquendi rationes cogitabat. Quod ea sentiens, metuq; perculsa, ueneno consilia eius præuenire statuit. Et quoniam uinum, quod plurimo semper ingerebat, ac cætera uictus ratio, qua ad sui custodiam Imperatores utūtur, ne læderetur obstabat, Locustam famosam ueneficiorum causa mulierem ad se uocauit, uenenumq; eius opera immedicabile præparatum, boleto infudit: proinde ipsa de reliquis comedens, medicatum Claudio, maximum uidelicet, & pulcerrimum, manducandum exhibuit. Hoc pacto circumuentus insidijs ille, è conuiuio quasi temulentia oppressus elatus est, quod erat ipsi frequens: noctu autem amissa loquendi audiendiq; omni facultate diem clausit, III Idus Octobris, cum uixisset annos L X I I I, imperasset X I I I, mensesq; præterea V I I I, dies X X. Vt efficere hoc posset Agrippina, Narcissum in Campaniā, quasi aduersus podagram aquis eius regio- nis usurum amandauerat, attentissimum domini sui eum custodem, & quo præsentē nunquam id facinus perpetrare potuisset. Ipsi quoque interitus Claudij obitum subsecutus est. Fuit is Narcissus hominū ea tempestate potentissimus, ut qui amplius quater millies sestertiū possederit, quem ur-

Nero generi sit
uitrici.

Ardor cœli.
Naualis pug-
næ spectacu-
lum à Claudio
editum.

Iulius Cilo men-
dacio Narcissi
seruatus.

Iulius Galicus
orator.
Domitij Afri
iocus.

Locusta uene-
fica.
Claudius ab A-
grippina uene-
no necatur.

Aque Campa-
niæ.
Narcissi opu-
lentia ex obi-
tus.

bes

bes regesq̃ coluerint: idemq̃ iam instante percussore, egregium factum edidit, crematis omnibus Claudij literis, quibus secreta contra Agrippinam ac nonnullos alios continebantur, quæ in sua ipse potestate, principi à libellis quòd esset, habebat. Hic fuit Claudio uitæ exitus, nimirum à Cometa tam diu uiso, pluuiæ sanguinolenta, fulmine in signa prætorianorum militum delato, spontanea templi Iouis uictoris apertione, examine apum in castris congregato, ac morte singulorum ex omnibus magistratibus hominū præmonstratus. Sepultura, & alij honores ei, qui Augusto, omnes cōtigerunt. Agrippina autem ac Nero lugere se eum, quem necauerant, simulauere, euexeruntq̃ in cœlum, quem e conuiuio extulerant. Vnde L. Iulij Gallionis, qui frater fuit Senecæ, urbanissimum extat dictum. Scripsit quidem Seneca etiam librum, ἀποκαταστάσεων titulo, quasi diceret de immortalitate fungo parta: sed Gallionis iocus memoratur, paucissimis uerbis plurima ambiens. cum enim eos qui in carcere necantur, magnis uncis in forum carnifices, ac inde in profluentem protraherēt, unco Claudium in cœlum raptum dixit. Neq̃ illud Neronis memoria indignum, qui fungos deorum cibum esse dicebat, quoniam Claudius etiam boleti esu Deus esset factus.

Prodigia que mortem Claudij portenderunt.

L. Iulij Gallionis de morte Claudij iocus.

Seneca liber de morte Claudij.

Neronis de fungis faceti dictum.

FINIS DIONIS ROMANAE HISTORIAE,
Guilicmo Xylandro Augustano interprete.

DIONIS NICAEI,
rerum Romanarū à Pompeio
Magno, ad Alexandrum Mamææ fi-
lium Epitome, Ioanne Xiphilino au-
tore, & Guilielmo Blanco Al-
bienſi interprete.

*Quæ verſio diligenter eſt, quibus in locis oportuit, à GUIL.
XVL ANDRO Auguſtano caſtigata.*

N

GVILIELMVS BLANCVS GEORGIO ARME-
niaco, Illustrissimo atq; amplissimo Cardinali
suo S.

VM me domum tuam superiore anno recepisses, Georgi Illustrissime atq; optime, nihil mihi potius fuit, quam curare, ut eximium et singulare studium meum, quod in te habui semper, multis rebus perspiceres. Constitueram enim cum Romam uenirem, me tibi totū aliquando dedere, et in te omnia mea ponere, et quasi consecrare. Ad quam rem multae me impellebant causae, sed in primis uera illa et firma, quae de tua singulari humanitate, suauissimisq; moribus habebatur, opinio. Accedebant etiam studia doctrinae, quibus tu non solum à pueritia deditus fuisti, sed etiam ad ea diligenter exercenda ita reliquos omnes inflammasi, ut apud Ruthenos, cum factus esses eius gentis episcopus, multos tuo exemplo, maximisq; beneficijs ad haec studia literarum ac humanitatis excitares. Quae cum statuisses nunquā intermittere in maximis occupationibus tuis, essesq; postea à Francisco rege Gallorū optimo ac tui amantissimo missus ad Venetos legatus, atq; inde huc Romam ad Paulum III. Pontificem Maximum, nactus occasionem, magnam operam posuisti in restituendis optimis authoribus, et ab obliuione uindicandis. Quorum magnum numerum non solum undiq; perquiri ac describi iussisti tuis sumptibus: sed etiam Regi omnium bonarum artium studiosissimo, ut idem faceret, missis in omnes partes Europae doctissimis hominibus, facile persuasisti. Deinde cum esses propter has legationes obitas literè cooptatus in ordinem Cardinalem, ad illustrandam nobilitatem tuam, et ad memoriam laudum domesticarum, nempe ut tu unus memoriam maiorum tuorum Armeniacorum principum, quos uiros clarissimos fuisse constat, et potentissimos in Aquitania, dignitate simul et uirtute renouares: existimasti manendum tibi esse semper in proposito, susceptoq; consilio, ut abs te ueteres libri ab obliuione hominum atque silentio uindicarentur. In quibus fuit Epitome Dionis: quae cum forte domi tuae in meas peruenisset manus, cuperem que (ut principio dicebam) ut tu meam erga te uoluntatem cognosceres, cepti tua causa ipsam à Graeco in Latinum conuertere. Quae in re cum tibi opera mea satisfacere uideretur, iussissesq; mihi, ut inchoatum opus absoluerem: magna letitia sum affectus, propterea quod tibi, quo nemo auctoritate apud me plus ualeat, neq; uoluntate, rem gratam fecissem. Itaq; cum rusticaretur hac aetate cum Iacobo Sabello, nobilissimo et clarissimo Cardinali, omni studio contendendi, ut hunc Xiphilinum tuum, cum in urbem rediissemus, tibi possem latinum offerre, ac dicare. Quod cum faciam hoc tempore, non ab re erit, ut opinor, si pauca de Dione et Xiphilino, deq; ratione, quam sum in interpretando secutus, dixerō, quō possis rem omnem facilius cognoscere. Igitur Dion Nicæus nobili genere natus, patrem habuit Apronianum proconsulem Ciliciae. Ipse uir senatorij ordinis, et bis consul fuit. Versatus est in studijs bonarum artium, uideturq; ut de Socrate accepimus, habuisse diuinum quoddam, quod daemonium appellat, cui parebat semper, ita ut ob eam causam coniector somniorum, et interpret portentorum esset. Scripsit enim librum de Somnijs, et prodigijs, quorum causa Seuerus principatum sperabat. Quo libro in lucem edito, missosq; ad Seuerum, imperatum est ei in somnis, ut animum ad scribendam historiam applicaret. Itaq; scribere cepit ea, quae gerebantur illis temporibus: quae cum ipsi Seuerō, et ceteris maximè satisfacerent, statuit omnia, quae spectabant ad populum Rom. perscribere, praesertim quod ei confirmatum esset diuinitus, hanc historiam, quam relinqueret, magistram uitae, nullo unquam temporis spacio esse perituram. Itaq; primò consumpsit annos decem in colligendis et coaceruandis ijs rebus omnibus, quas gessit populus Romanus ab urbe condita usque ad mortem Seueri: ijsq; compositis rebus, spacio annorum duodecim, cetera, uti successerunt, usque ad secundum consulatum suum, qui fuit Alexandri temporibus, persecutus est. De quo Imperatore scripsit pauca, propterea quod non est Romae diu commoratus, et quod incidit in morbum, cum ex Asia in Bithyniam uenisset: quodq; ex Bithynia missus est praefectus in Aegyptum. Cumq; inde reuertisset in Italiam, non ita multo post praetor in Dalmatiam, atq; inde in Pannoniam superiorem profectus est. Post ubi Romam uenit, in Bithyniam, quae

N 2 patria

patria eius erat, reuertit, dimissus, quod laboraret ex pedibus, ut posset reliquum uitæ tempus in patria degere. His de causis factum est, ut ibi finem acceperit historia, quam diligenter uereq; propterea uidetur scripsisse, quod ut uacaret a publicis muneribus, et otium in scribenda historia consumeret, Capuam delegerat ad habitandum, quoties in Italia moraretur. Neq; uero tam difficile fuit Dionis Consulari et prætorio uiro historiam Romanorum principum scribere, quam cæteris priuatis hominibus. Nouerat enim, ut opinor, causas bellorum, cæterarumq; rerum, quæ ab ipsis gerebantur: quippe magnam partem audiebat in senatu, et optimatibus, atq; adeo ipsis imperatoribus ita familiaris erat, ut ei facile esset eorum consilia cognoscere. Nec uero reprehendi debet, ut ego quidem arbitror, quod sæpe dicat uolatibus auium, cantibusq; et somnijs multorum, declaratas esse res futuras. Nam cum Romanis nihil ferè liceret inauspicato gerere, essetq; collegium augurum ob eam causam constitutum, et scientia iuris augurandi magno in honore semper haberetur, nihil præcipue peccauit illis quidem temporibus Dion, dum prodigia, quæ futura prædicerent, narrauit. Quæ cum ita sint, illud potius optare omnes debemus, ut historiam populi Romani, quam ille ab urbe condita usq; ad tempora Alexandri multis uoluminibus erat complexus, integram aliquando inuenire et saluam posimus. Quæ tamen ipsa fortasse nobis uideretur prolixior, non aliter quam Ioanni Xiphilino, qui eius Epitomen cōfecit. Hic enim cum esset Ioannis Xiphilini Patriarchæ Constantinopolitani nepos, Michaelis Imperatoris temporibus, uideretq; fortasse historiam Dionis, qui annis circiter CCCC ante scripserat, negligi, quod multis longissima esse uideretur, hanc eius Epitomen fecit. An autem idem fecerit in superioribus libris Dionis, qui pertinebant ad id tempus, quo res publica populi Romani in nullius uiri deuenerat potestatem, et a Pompeio initium sumpserit, ut nunc habemus, mihi quidem non constat. In hoc autem maxime probandus est Xiphilinus, quod cum hanc Epitomen scriberet, atque ea, quæ nimia esse uidebantur, refecaret, in cæteris a uerbis, quibus Dion usus fuerat, non discessit: pauca enim adiecit de suo, ut Dionem ipsum magna ex parte, non Xiphilinum loqui putes. Itaque cum Xiphilinus hanc fidem Dionis in Græco sermone præstiterit: mihi fuit elaborandum, ut cuius uerba latine totidem uerbis interpretari non poteram, ab eius sententia nusquam discederem. In primis autem illud egi, quoad facere potui, ut esset in hac Epitome latina sermo non ille quidem ornatus, sed tamen non abiectus, ne Græcam ad intelligentiam historiæ magnopere desiderare, quod plerisque uideo interpretibus contigisse, qui dum religioni uerborum seruiunt, ut latina ad uerbum de Græcis exprimant, ipsi latine sine Græco intelligi nō possunt. Habet enim unusquisq; sermo propria multa, quæ si quis uelit, ita ut sunt, in alium transferre sermonem, obscurus ijs, qui non habent utriusque linguæ scientiam, et insolens in uerbis, ac odiosus sit necesse est. Nam (ut exempli causa dicam) si, quod Græci dicunt factum esse, *πεποίηται ἡμεῖς πρὸς τὸ αὐτὸν*, id ego non dicam latine Calendis Decembris esse factum, sed uelim Græcos imitatus, primo die Decembris interpretari, uidebor omnino Latini sermonis ignarus atq; inscens esse. Cum igitur sint multa eiusdem generis, nunquam putauim in hoc libro interpretando, si dicat Dion de disce imperatorem, *πρὸς τὴν ἑξῆς ἐκκοινοῦναι τὸν ἀρχαῖον*, latine me posse dicere XXXV myriadas drachmarum, aut CCL millia drachmarum: sed potius aureorum decem millia, communi consuetudine sermonis latini. Nam cum ipse Dion testis sit, in aureo esse drachmas XXXV, et constet ex multis iuris consultorum responsis, aureos in numeranda summa pecuniæ maxime in usu fuisse illis quidem temporibus, pro centum drachmis mihi dicendum esse quatuor aureos putauim. Itemq; in itineribus non dixi abesse aliquem ab urbe stadia CCCC, sed passuum quinquaginta millia, complexus uidelicet octo stadia in singulis millibus passuum, ne ab usu latini sermonis discederem. Nam si Dion, cum de rebus Romanis scriberet Græcis hominibus, ipse Græco more locutus est, dixitq; drachmas et stadia, quò Græci facilius intelligerent, cur mihi de ijsdem rebus Romanis tractanti non liceret Romano more dicere, sanè nō uidebam. Et quanquam tibi Georgi eruditissime hanc rationem meam probari certò scio, tamen ut satisfacerem omnibus, si fortè hic liber perueniret in manus hominum, utrumq; semper in margine adscribendum curauim. Præterea ut nihil omnino prætermittam, quod dubitationem asferre queat, quoties dicitur ab eodem Dione, uel Xiphilino, *θεατρὸν κωνυγέτικόν*, id est theatrum uenatoriū,

ego amphitheatrum ponere malui, propterea quòd, ut idem Dion author est, ita proprio nomine appellatum est illud, in quo uenationes fiebant, quòd sedes absq; scena undequaque haberet. Reliquū est, ut cum omnia, quæ ad hunc Xiphilinum tuum pertinent, cognoueris: nunc quales fuerint oppressa republica principes populi Romani, mecum recognoscas. Multa uerò hic inuenies, quæ aut non sunt tractata ab alijs scriptoribus, aut non tam latè fuseq; explicata: & quod mihi uidetur esse maximum, omnia utilia, ut in Epitome, atque necessaria, scilicet inanibus rebus amputatis & circumcisis. Nec ego nunc postulo, ut tu hanc translationem meam in lucem proferas, nondum enim talis est: tamen, cum ornatio erit & limatio, si, ut tibi consecrata est, ita apparebit in tuo nomine, non recusabo. Illud peto, ut eam in tuam fidem recipias, meq; perpetuò pro tua summa humanitate ames, & habeas in tuis. Vale, Romæ VII Cal.

Martias. M.D.L.

N 3 EPITOME

EPITOME ROMANAE HISTORIAE

DIONIS NICA EI DE VIGINTIQUINQUE PRIN

cipibus Romanis, à Pompeio Magno, usque ad Alexandrum Mamea

filium, Ioanne Xiphilino auctore, & Guiljelmo Blanco

Albiensi interprete.

E' DIONIS LIBRO XXXV.

Hortensius ur-
be magis quam
bello delecta-
tus.

Metellus in
Cretam missus.

L. Luculli in
Asia res gesta.

L. Lucullus.

Naphtha.
Tigranis de
Romanorum
exercitu dictu-
rium.

Virtus excellit
in bello multi-
tudinem.

Pacorus Par-
thorum rex.

Nisibis.

V M Consules sortirētur, Hortensio, ut bellum ge-
reret cum Cretensibus, obuenit. Sed is urbe dele-
ctatus, & foro, in quo primum locum post Cice-
ronem obtinebat, collegæ ultro exercitum celsit,
ipse in urberemansit. Metellus autem in Cretam
missus, totam insulam cepit: deinde etsi impedi-
batur à Pompeio Magno, qui per id tempus habe-
bat totius maris imperiū, & continentis, quæ non
abesset à mari longiùs itinere trium dierum, tan-
quam insulæ ad ipsum quoque spectarent, tamen eo inuito bellum Creten-
se confecit, de quo triumphauit, & Creticus cognominatus est. Iisdem tem-
poribus L. Lucullus, cum Mithridatem, Tigranemq; Armenium, reges A-
siæ bello superasset, & terga uertere coegisset, Tigranocerta obsidebat. Sed
eum grauib; incommodis affecere barbari, non solum coniectis telis,
sed etiam naphtha, quam tormentis quibusdam emittebant. Est autem na-
phtha ex genere bituminis, usque adeò ardens, ut omnia, quibus adhære-
scit, prorsus exurat, nec ulla re humida facile restinguatur. Quare Tigranes
cōfusus, properè cum tantis copijs uenit, ut Romanos, qui tum aderant præ-
sentes, irriserit. Itaque dixisse fertur eos, si quidem ad bellum gerendum ue-
nissent, perpaucos esse: si uerò ut legatione fungerentur, permultos. Neq;
tamen diuturna affectus est uoluptate. statim enim intellexit, quantum uir-
tus & ars multitudinì antecellat. Cùm profugisset, milites inuētam eius tia-
ram, uittasq; L. Lucullo dederunt. Tigranes enim metuens, ne ex ijs agni-
tus caperetur, ea disciderat atq; abiecerat. Captis Tigranocertis omnia di-
ripuit, mulieribus ab iniuria milium cōseruatis: quo factò earum uiros, qui
cum Tigra ne fugiebant, sibi deuinxit. Pacoro Parthorum regi, quòd intel-
lexerat eum Tigrani esse auxiliaturum, per literas minatus est. Sed is nec P.
Romanus amicus fuit, nec Armenio auxilia misit. Lucullus quoque Nisibin,
quod erat oppidum Tigranis, cepit. Cæterum etsi Lucullus fuit rei milita-
ris peritissimus, qui primus è ciuib; Romanis Taurum montē transijt bel-
ligerandi causa, qui duos potentissimos reges bello uicit, quicq; in Asia lon-
gissimè progressus est: tamen infidis ad omnia militibus est usus, à quibus
etiam ad extremū desertus est. Multa enim ipsis imperabat, parum erat affa-
bilis, in primis acer in rerum gestarum rationibus reposcendis, inexorabi-
lis in supplicijs, nesciebat aut molli oratione placare, aut muneribus quen-
quam sibi cōciliare. Cuius rei argumēto est, quòd Pompeius, cum eisdem
milites postea recepisset, eos ne minimū quidem seditiosos habuit, tantum
homo hominì præstat.

DIONIS LIBER XXXVI.

Bellum cum pi-
ratis.

Eodem tempore Romani bellum cum piratis gesserunt, quo bello non
minus quam ullo alio sunt conturbati. Nam piratarum multitudo in mari
exorta,

exorta, iamq̃ (quia populus Romanus in bellis gerendis occupabatur) securitatem nacta, ac supra modū aucta, nō solum mare quā plurimis damnis classe uexabat, sed etiam cōtinentem, in quam ingressa, uicos exurebat, atque urbes depopulabatur. Postremò, quia propter eos mercatorum nauigatio conquiescebat, in multis ciuitatibus, sed Romæ præsertim ingens famēs fuit. Nam piratæ ad Ostiam usque nauigabant, naues exurebant, postremò cuncta rapinis uastabant. Contra hos populus Romanus classem comparat: huic classi Pompeiū præficit, eumq̃ summum imperatorē deligit in triennium contra uoluntatem Senatus. Plebs intellecta patrum uoluntate, qui grauius ijs, qui Pompeiū delegissent, succēsebant, in eos, dum adhuc federēt, impetū facit, eosq̃, nisi de loco abiissent, oppressisset. Pompeius id imperium ficto sermone deprecabatur, cuius tamen eum audum esse constabat. Roscius perspecto plebis studio non audebat sententiam dicere, tamen porrecta manu iubebat, ut duos uiros deligerent, ut hac uia diminueretur aliquid de Pompeiū potestate. Dum hæc manu significat, turba usque adeò graueis ac minaces clamores tollit, ut coruus, qui tum fortē superuolabat, quasi fulmine cōsternatus ceciderit. Cumq̃ Catulus unus ex optimatibus ita populum rogaret: Si Pompeius, inquit, ad certa pericula, qualia in certaminibus, præsertim maritimis, euenire solent, missus fuerit, quem uirum ad res magis necessarias in eius locū sufficietis? Vniuersa multitudo una uoce conclamauit, Te. Itaq̃ Pompeius imperium maris, insularum, & continentis ad millia quinquaginta passuum a supero mari accipit: accipit præterea legatos quindecim, ac naues omnes. id Senatus inuitus confirmat. Parta uictoria expiratis, eorum magnā curam gerit, tum in primis, ne rursus inopia coacti, eiusmodi scelera committant. Quæ loca desertæ esse uidet, eis distribuit: præterea urbes dat, quæ hominibus ad habitandum egerent. Igitur ab istis cum aliæ multæ habitatae sunt, tum ea, quæ Pompeiopolis est appellata. Est autem urbs in Cilicia maritima, quam Tigranes depopulatus fuerat, ea Soli antea dicta est. Præclara certè sunt hæc Pompei facta, & plena humanitatis. Post hæc Lucullo succedit: quanquam optimates etiam in hac causa resistunt: sed ei plebs fauet, Cæsar, Ciceroq̃ opitulantur & causam eius agunt. Id propterea faciūt, quod alter eorum plebem iam inde à principio sequebatur & colebat: alter utriusq̃, modò plebis, modò Senatus partes sustinebat, principatū in Republica affectans: tum ostendebat siue cum plebe, siue cum patribus se coniungeret, omnino se utrisq̃ profuturum: ex quo tamen transfuga esse dicebatur. Igitur Pompeius ducto in Asiam exercitu, Mithridatem nocturno prælio superat. Eum enim, quia pugnam detrectare consueuerat, in ualle collibus circumdata, nocte obscura inuadit, exercitu in locis superioribus collocato. Hic tubicines simul omnes signum canere cœperunt: mox milites, cæteraq̃ multitudo ingentem elamorem edere: pars scuta hastis, pars arma ex ære lapidibus percutere. Huiusmodi sonitum concaui montes recipere, receptumq̃ reddere multo horribiliorem, ut eo barbari uehementer perterriti sint. Romani primū sagittis telisq̃ præliabantur: consumptis telis omnibus, in eos iruerunt. Qui erant ad alas, cædebantur, ijsq̃, quod magna ex parte essent leuis armaturæ, unū ad necem uulnus satis erat. qui in ipsa acie consistebant, premebantur, propterea quod ij, qui in alis erant, eò præ timore perfugiebant. Itaque Barbari neque sibi auxilio esse, neq̃ in hostes quicquam moliari poterant. Mithridates cum paucis in Colchidem profugit: inde ad Mæo-

Roscius.

Catulus.

Pompeius imperator contra piratas delictus. Stadia CCCC.

Pompeiopolis.

Soli.

Cæsar populans.

Cicero transfuga.

Mithridates uincitur.

tidem & Bosphorum peruenit, atque in ea regione, interfecto per insidias Machare filio, qui Romanis fauebat, regnauit. Pompeius urbem ædificat in agro, in quo libi uictoriam peperit, in eaq; saucios milites, & eos qui iam per ætatem bellum gerere non possent, habitare iubet. Hi iam Nicopolitæ appellati, legibus Cappadocæ utuntur. His rebus gestis, postquam transiisset Araxem fluuium, Artaxata oppidum cepit, Tigrane eius oppidi, suiq; ipsius deditiōē faciēte. Is cum in castra Pompeij eques ueniret, Pompeius eum ex equo descendere per licitorem iussit. Sed cum eum uideret ingressum proiecto diademate ad terrā accidisse, & adorare se, misericordia commotus accessit, hominem erigit, diademate coronat, in proxima sede collocat: denique consolatur cum alijs uerbis, tum imprimis quod diceret eum non solum regnum Armeniorum non amisisse, sed etiam uenisse in amicitiam populi Romani. Ipse in regione Tanaitide ad Cynum fluuium exercitu in tres partes diuiso hyemauit: ibi bello uicit Albanos, à quibus cōtemnebatur: quo in bello maximus eorum numerus trucidatus fuit.

DIONIS LIBER XXXVII.

Phraates. Eodemq; modo Iberis, qui Caucasum incolunt, usus est. Phraate Parthorum rege, qui antè amicitiam per litteras cōfirmauerat, insolentiùs usus est, incussitq; timorem, se etiam ei bellum illaturum. Is ad Pompeium rescribit, eumq; grauiter accusat, ac crimina nonnulla populo Romano obijcit. Quamobrè Pompeius affectus pudore, & obstupescens, consilio destitit. Itaq; neq; Tigrani, cui Parthi bellum inferebant, auxiliatus est, nec amplius contra Phraatem quicquam hostiliter admisit: ambobus tamen arbitros dedit, à quibus eorum dissidia componerentur: quibus utrinq; admissis, ipsi omnem inter se controuersiam diremerunt. Reuersus ex Armenia, cum de rebus omnibus inter reges principes ue, qui ipsum adiuuerāt, ius dixisset, cumq; alijs regna confirmasset, aliorum dominia auxisset, aliorum comminuisset potentiam, Coelesyriam & Phoenicem nuper regibus liberatas, atq; ab Arabibus & Tigraue uastatas coniunxit. eas enim Antiochus quamquam est ausus repetere, tamen non obtinuit, sed in idem imperium cōiunctæ leges acceperunt, ita ut more populi Romani administrarentur. Dum hæc aguntur, corpus Mithridatis à Pharnace filio eius interfecti ad ipsum perfertur: id cōspectum in monumentis maiorum sepeliri iubet. Arabibus absque labore subactis, in Syriam Palæstinam proficiscitur, quod ij populi Phoenicem populati essent. Apud eos regnabāt Hyrcanus & Aristobolus fratres, qui de sui dei (quisquis ille est) sacerdotio (sic eorum regnū est appellatū) inter se dissidebant. Igitur Pompeius reliquos facilius deuicit. Sed Hyrcanum nihili facit, Aristobolum in uinculis habet, postquam is neq; pecunias dat, neque arcem tradit, quorum utrunq; deditiōem faciens promiserat. Inde Hierosolyma obsidet: in cuius urbis obsidione uehemēter laborat. quinetiā nisi Iudæi Saturni diebus ociosi omnino fuissent, nunquam urbem cepisset: sed illi, cum dies festos agerēt, tradebant Romanis murum ad percutiendum: Romani, quoties dies huiusmodi redijissent, fortissimè percutiebant. Itaque cum non resisterēt ipso die Saturni, cuncti capti sunt: dein omni pecunia direpta, ac regno Hyrcano reddito, Aristobulus captiuus abducitur. Cæterum Iudæis unde id nomē esse cœpit, equidem nescio, quod nomen tamen latissimè patet. nam ad cæteros quoque homines spectat, qui etsi alterius nationis sunt, tamen legem eorum imitantur. Fuit hæc gens à Romanis sæpenumero imminuta, ita tamē creuit, ut legem sua liber-

tate

tate uicerit Iudæi distincti sunt à cæteris gentibus, cum in omnibus ferè rebus, quæ ad uiuendi ritum pertinent, tum maxime, quod aliorum deos omnes negligunt, unus quidam est, cui soli amplissimos & maximos honores habent. Simulacrum Hierosolymis nunquam habuerunt, sed ei Deo, cuius nomen dici non posse, quemq; forma uacare arbitrantur, magnificè præter cæteros homines, religiosèq; seruunt. Huic etiam templum amplissimū atque pulcerrimū, nisi quod uastum & sine tecto erat, ædificauerunt, diemq; qui Saturni nomē habet, consecrauerūt: cui diei cum alia multa ab illis propriè sunt attributa, tum id potissimum, quod eo die negotia nullo pacto tractant. Hæc sunt, quæ ad hunc deum pertinere uidentur. Quis autem ipse sit, aut unde in tanto honore fuerit, & quemadmodum eum colant, cum à multis antea dictum est, tum nihil ad præsentem historiam facit. Quod uerò ex stellis septem, quæ Græcis planetæ, Latinis errantes dicuntur, dies dispositi sunt: primum est ab Aegyptijs constitutum, deinde ad reliquas gentes emanauit, nec olim id quidem, (ut ego arbitror) cum id nullo modo fuerit, quod sciam, à ueteribus Græcis intellectum. Sed quoniam his temporibus & cæterarū gentium, et ciuium Romanorum ita proprium est, ut in cuiusq; patria quodam modo natū esse uideatur, placet de hac re, quemadmodum acciderit, paucis differere. Cuius quidem rei duplex est ratio, nec ea difficilis, si quis animaduertat diligentius. Nam si quis eam harmoniam, quæ *ᾠδὴ τῶν ἀστροῦ* appellata est, qua totius musicæ fundamentū contineri ueteres crediderunt, ad eas stellas retulerit, quibus uniuersus cœli ornatus variatus ac diuisus est, & ad eum ordinem, quo singulæ earum mouentur: deinde sumpto principio ab extremo orbe Saturni, proximis duob. relictis, quarti orbis principem numerauerit, post duobus alijs prætermisis, ad septimū peruenierit, eodemq; modo easdem stellas, earumq; principes deos percurrendo ad dies applicauerit, eos omnes inueniet musica ratione quodam modo cum cœli ornatu conuenire. Atque hæc quidem ratio sic se habet. Altera est huiusmodi. Horas diei noctisq; omnes recense, ita tamē, ut Saturnus primum locum teneat, alterum Iupiter, Mars tertium, Sol quartum, Venus quintum, Mercurius sextum, Luna septimum: nam hunc esse ordinem orbium Aegyptij arbitrantur. Id si faciēs, quatuor & uiginti horis connumeratis, reperies primam horam diei sequentis Soli tribui. Rursum si in iisdem xxiii horis supradicta ratione perges, Lunæ primā horā diei tertij assignabis. Postremò si reliquos persequere, unusquisq; dies sibi proprios deos habebit & accommodatos. Igitur hæc in hunc modum tradita sunt. Cæterum ex rebus à Pompeio gestis, magnam partem earum, etsi præclare sunt, quas nullus ex ueteribus Romanis adæquauit, tamen fortunæ tribuere, & militibus fortasse aliquis potest. Hoc uerò omnium rerum est maximum atque pulcerrimum, quod cum posset totius Italiæ imperio potiri, Romæq; propter amplissimā potentiam, quam habebat, solus regnare, id noluit: sed statim ut Brundisium uenit, exercitum dimisit, nihil plebe aut Senatu de eo decernente. Parta uictoria, trophæa singularū rerum abs se gestarū in pompæ triumphū misit, quorum unum erat clarum & ornatum in primis, cui ascriptum erat, orbis terrarum esse. Iisdem temporibus Iulius Cæsar, & M. Cato florere ceperunt. Cæsar popularis & assentator ciuis esse, & Pompeio fauere, quem tamen non diligebat: sed quoniam ei clam infestus erat, propter honorum multitudinem in odium plebis trahebat. Cato sæpe Pompeio aduersari: nam Catoni mortalis nullus admirationi fuit: Rempubli-

Iudæi.

Templum Iudæorum.

Dierum ordo.

Saturnus.

Iupiter.

Mars.

Sol.

Venus.

Mercurius.

Luna.

M. Cato.

Cæsar.

blicam præter cæteros charam habere, eiꝑ, quicquid supra modum excelebat, odio esse, propter suspicionem potestatis: si quid plebeium erat, idcirco (quia erat imbecillum) charum esse: deniqꝫ de rebus iustis etiam periculo imminēte libere loqui. Porro multis partibus historiæ prætermisissis, quæ ualde sunt ab his temporibus alienæ, præsertim cum noui nihil afferant, aut utilitatis, id unum dicendum uidetur, fuisse patefacta à Cicerone Consule, coniuratione Catilinæ, quæ ad Reipublicæ perniciem spectabat, & coniurationis omnibus, qui capti fuerāt, supplicio affectis, Aulum quendam Fuluium Senatorem à patre suo interfectum. Cæsari autem facinus aliquod præclarum facere semper cupienti, cum Lusitaniæ præesset, equus fisis ungulis anteriorum pedum natus est. Is equus ferox & elatus Cæsarem uehebat, fesso, rem præterea admittebat neminem. Ex eo Cæsar in maximam spem uenit.

*Aulus Fuluius
à patre suo occisus.
Equus Cæsaris.*

DIONIS LIBER XXXVIII.

Consulqꝫ cum esset, reuersus ex Lusitania, leges populares tulit. Qua in re perterritis cæteris omnibus, coactisqꝫ tacere, ui & grauitate orationis, ei Cato per se solus obstitit, quem iam ex ipsa Curia abstractum Cæsar in carcerem erat coniecturus. Sed dum Cato se æquo animo deduci patitur, consequunturqꝫ permulti, quorū unus M. Petronius à Cæsare increpatus, quòd Senatu nondū dimisso abiret, Malo (inquit) in carcere cum Catone, quàm hîc esse tecum: pudore affectus, Catonem dimisit: Ciceroni uerò, à quo multis conuicijs fuerat lacepsitus, ne respondit quidem. quippe natura mitis erat, nec admodum iracundus. Clodium tamen in ipsum concitauit, ac per eum, ut Roma exularet, fecit. Itaqꝫ Ciceronis bona publicata, ades disturbata, ipse procul ab urbe expulsus est, millia passuum circiter quadringenta septuaginta. Id quidem in Cæsare fuit, ut qui ipsi negocium facerent, eos propter magnitudinem animi despicere simularet, sed per alios sine ulla suspitione inimicos ulcisceretur. Ciceronem fugientem in Macedoniam Philiscus, qui ei iam inde Athenis fuerat familiaris, uerbis philosophicis consolatus est. Sed is non multo tempore post studio & diligentia Pompeij Romam reuertitur. Cæsarem res præclare gestæ in Gallia, cuius administrationem in quinquennium sortitus fuerat, mirifice extulerunt. Nam etsi barbari multitudine & magnitudine Romanis antecellebāt, tamen Romani belli scientia atqꝫ armis superiores erant. Quinetiam quæ contra ferocem animum & temerarium impetum Gallorum opponeretur, prudentia Cæsaris inuenta est. Etenim eos tot prælijs superauerat, tantamqꝫ eorum multitudinem oppresserat, ut cū Romani tot gentes, quarum ne nomina quidem antea sciebāt, ab eo debellatas, esse intelligerēt, ob eam rem dies x v, quod antè factum non fuerat, sacrificauerint.

Cato in carcerem.

Cicero exul.

Stadiorū tria millia. DCCL.

Galli.

DIONIS LIBER XXXIX.

Ptolomæus. Iisdem temporibus Ptolomæus rex Aegypti, postquam Aegyptij cōtra eum rebellassent, quòd ipsis uis magis quàm iure imperaret, Romam perfugit, ubi muneribus alliciebat potentissimos quosqꝫ, ut à populo Romano in regnum suum restitueretur. Miserunt præterea Aegyptij Romam legatos centum, ad regem accusandum, quos ille omnes potuit uenenis per insidias necare. Id scelus populo Romano grauissimū est uisum. Sed & Dionem, qui eius legationis principem locum obtinebat, à quo constabat eum accusatū iri, pariter interfecit. Cuius sceleris ideò nullas poenas dedit, quòd Pompeius eum domum suam receperat, atqꝫ multis modis adiuuabat. tantum Romæ per id tempus poterat largitio. Cyprus insula in regno Ptolomæ

maꝛi tum primum in populi Romani potestatem uenit. Eadem tempestate Pompeius theatrum, quod nunc percelebre est, ædificauit, in quo leones quingenti diebus quinque absumpti sunt: præterea elephanti decem & octo cum armatis hominibus certauerunt, quorum pars statim, pars non multo post interiit. nam eorum populus misertus est contra Pompeij uoluntatem: propterea quod faucij non solum certandi finem fecerunt, sed etiam lugubri uoce missa circumeuntes rostra sua in coelum intendebant. Ferunt ab hoc genere animalium non modò patriam linguã, sed ea quoque, quæ in coelo fiunt, intelligi. Itaque noua Luna, priusquam ea ueniat in hominum conspectum, ad aquam limpidam proficiscuntur, ubi se abluunt. Accepi præterea id theatrum non esse à Pompeio, sed à Demetrio liberto eius ex pecunia, quam cum eo militando quaesierat, ædificatum: sed Pompeium id sibi uendicasse, ne propterea malè audiret, quod libertus eius tam magnã pecuniã conlasset, ut tantos sumptus potuisset sustinere. Cæsar primus Romanorū Rhenu transiit, deinde in Britannia profectus est, Pompeio & Crasso consulis. Ea regio minimum abest à continenti Celtica, ab ea parte, qua Morini sunt, millia passuum quinquaginta sex, porrectaque in pelagus ad reliquam Galliam pertinet, & Hispaniam serè omnem: quæ regio an esset, omnino à ueteribus tum Græcis tum Romanis est ignoratū: nouis uerò, esset ne continens, an insula, in dubitationem uenit. Itaque scripsere permulti in utramque sententiam, qui propterea nihil certi habebant, quod neque uidissent ipsi, neque ab eius regionis hominibus audiuisent: sed ut ocio & studio abundabant, ita coniecturam faciebant. Progrediente uerò tempore antea quidem Agricolaë proprætoris, modò autem Seueri imperatoris temporibus insulam esse, certò compertum est. Igitur Cæsar in Britanniam profectus, rebus non planè gestis ex animi sententia, & acceptis à Britannis obsidibus paucioribus quàm putabat, in Gallia reuertit, quod audierat Gallos res novas moliri. Eadem tempestate Tiberis siue immensis imbribus de coelo, siue nimio uento fluxum eius in mare arcente, subito in planicie urbis inundauit, ædesque multas deiecit, ac multos mortales perdidit.

DIONIS LIBER. XL.

Cæsar iterum traiecit in Britannia, uicit bello Barbaros, ipsaque tributis imperatis, & obsidibus acceptis, in Galliam reuersus est ad bellum gerendum. Porò ut Cæsar Gallias, ita Crassus & Pompeius sortiti fuerat, uel potius occupauerant, ille Syriam, hic Hispania. Dum Pompeius ducibus belli in Hispaniam missis Romæ sedet, populique fauorem captat, Crassus in Parthos studio & cupiditate pecuniæ quærendæ exercitum ducit, quanuis ei prodigia ad Zeugma iuxta Euphratem (sic enim is locus à transitu Alexandri dictus est) parum prosperè euenerunt. Nam aquila aurea (sic enim appellatur ea, quæ facellum habet perexiguum, in quo collocata est, quæ longissimæ hastæ affixa gestatur in omnibus exercitibus ex delectu comparatis: cuius quidem hastæ pars inferior peracuta est, ita ut possit in terram defigi) ea inquam aquila cum Crasso Euphraten transire noluit, sed terræ perinde adhærebat, atque si in ea nata fuisset, donec eam multitudo, quæ circumstabat, conuulsit, ipsaque ui consequuta est. Præterea pons, antequam omnes transissent, fractus est. Quibus rebus cum milites animos demitteret, eos Crassus consolabatur his uerbis. Bono animo este (inquit) o uiri: uobis enim iuro, neminem uestrum hac esse reuersurum, nam redire per Armeniam cogito. Milites his uerbis, quod ea uia iurasset neminem reuersurum, multo magis

Theatrum
Pompeij.
De elephantis.

Demetrius.

Britannia.

Stadia
CCCCZ.

Tiberis stagna
uit.

Cæsar iterum in
Britanniam.
Syria Crasso,
Hispania Pom
peio, & Gallia
Cæsari.

Zeugma.
Aquila.

De Parthis. gis conciderunt. Parthi, qui olim sub imperio Persarum in exigua regionis parte habitabant, neque magnam admodum potentiam fuerant adepti, postquam labefactato Persarum imperio res Macedonum floruerunt, deinde successores Alexandri multis magnisque inter se seditionibus debilitari & frangi ceperunt, primum duce quodam Arsaco, a quo reges eorum deinceps sunt Arsacidae nominati, in medium prodierunt: atque Asia potiti, eam per sa trapas retinuerunt. Sunt omnes equites sagittarii, ad quam rem plurimum eis confert coeli regionisque opportunitas. nam coelum, quod in primis sic cum est, nervos arcuum intentos facit: regio uero tota plana est, & ob eam rem equis arcommodata. Hi populi Romanis infesti sunt: itaque Crassus contra eos, atque eorum regem Orodem exercitum duxit. Ibi ipse cum Crasso filio, cunctoque fere populi Romani exercitu interijt. Parthi quoque auro in os Crassi infuso, hominem irriserunt. Erat enim Crassus usque adeo dives, & pecuniae cupidus, ut eorum ueluti pauperum miseretur, qui suis redditibus exercitum Romanum alere non possent. Inde Parthi cum iam Antiochiam usque uenissent, atque omnia, quae obuiam facta essent, occuparent, a C. Cassio Longino repulsi, domum reuerterunt. Hunc exitum Crassus contra Parthos habuit, cuius calamitatis acerbitas propter magnitudinem memoriae hominum commendabitur sempiternae.

DIONIS LIBER XLI.

Causa bellorum civilium. Hoc praelio facto, bella civilia maxima atque durissima Romanis extiterunt, Pompeio & Caesare dissidentibus: quorum bellorum multae causae feruntur: sed certissima causa fuit primarum partium, & dominandi cupiditas. Pompeius enim etsi antea Caesarem auxerat, tamen eius fortunae & gloriae postea cepit inuidere: atque cum initio potentiam eius impedire clam studuisset, deinde grauius & aperte se inimicum ostendit. Caesar, qui nihil de dignitate sua detrahi patiebatur, quique potius omnium maximus esse cupiebat, relicta Gallia, Romam contendit, scilicet imperium adhuc Pompeium offensurus. Caesar enim propter belli apparatus, militesque tanto tempore in bellis Gallicis exercitatos, & tot uictorijs exultantes, ac donis eius promissisque permotos, paratissimus erat. Ex quo factum est, ut Pompeius Roma decesserit, & paulo post Italia. is secum habebat Senatum fere omnem, atque pecuniam. Itaque qui Romae remanisset, quamuis non esset partium Caesaris, eum tamen aequae hostem iudicauit. Cum Dyrrhachium uenisset, conuocatis socijs, milites exercebat. Igitur per id tempus multa ab optimis & potentissimis uiris praeclare gesta ac dicta fuerunt. Sed quia summa rerum omnium ad Caesarem & Pompeium uenerat, horum, quia summam rerum scribimus, facimus mentionem. Caesar a Lepido, qui postea fuit in triumuiratu, Dictator dictus est: quo magistratu suscepto, ultrò se statim abdicauit: quamuis eius factis perinde atque Pompeius uteretur. nam uterque, quod paratos exercitus haberent, omnia pro libidine ac uoluntate faciebant. Caesar, cum ei pecunia opus esset, donaria caeteraque omnia ex Capitolio abstulit. Cumque Fortunae sacrificaret, taurus priusquam feriretur, extra urbem profectus, ad lacum quendam peruenit, eumque enatauit. Quo facto aruspices Caesari, si Romae remaneret, exitium: si mare transiret, salutem ac uictoriam fore praedixerunt. His rebus confusus Caesar, contra Pompeium exercitum duxit. Quo iam profecto, pueri in urbe in duas partes sua sponte distributi, ac partim Pompeiani, partim Caesariani nuncupati, absque armis quodammodo certauerunt: tandem uero, qui nomen a Caesare habebant, uictoriam reportaue-

runt.

runt. Cæsar, cum ignorante Bibulo, cui maris præsidia cōmissa fuerant, transisset Apolloniam, & alia loca finitima Pompei præsidij destituta occupauit. Ea regio in pulcherrima terræ parte maris ac fluminum sita est. Sed id omnium maxime admiratus sum, quod cum magna copia ignis ad superum flumen existat, tamen ad proximam terram non ualde diffunditur, sed neque eam, in qua est, adurit, aut facit aridiorem: quin etiam herbas, ac uirides arbores proximè habet, augetur imbribus, & sublimè tollitur. Cæsar cunctante Antonio, cui mandatum erat, eos qui Brundisij remanserant, adducere, solus nauigare in Italiam constituit: & tanquam aliquis alius nauiculā conscendit, seq̃ a Cæsare missum esse dixit, ac gubernatorem etiam aduerso uento soluere coegit. Iam procul à terra nauigabant, cum uentus uehementer urgere, & tempestas eos grauiter conturbare cepit. Quam obrem cum gubernator inuito Cæsare regredi conaretur, Cæsar se, quis esset, patefecit, tanquā esset ex eo uim tempestatis placaturus: Bono animo es, inquit, nam Cæsarem uehis: tam magno enim animo erat, atq̃ in tantam spem uenerat, siue ex uatū prædictionibus, siue alia ratione, ut præter ea quæ uiderentur, faceret idoneam fidem salutis: tamen nihilo magis transijt. Pompeius sperans se eum, priusquam cum Antoni copijs coniungeretur, facile confecturum, in Apolloniam cum exercitu properauit, atq̃ Apsum flumē, ad quod erant castra Cæsar, transire conatus est: sed ponte grauitate oneris collapsa, cæsaq̃ parte militum, qui iam pertransierāt, à suis destituta, idcirco animum despondit, quod ei statim in ipso belli principio malè successisset. Dum ea geruntur, uenit Antonius: itaq̃ Pompeius timens, Dyrrachium cōfugit. nam Brundisio excedere, quouisc̃ Bibulus uixit, Antonius ausus non erat: sed postquam Bibulus multis laboribus defatigatus mortem obiit, & Libo dux præfectusq̃ classis factus est, Antonius hominem cōtemplit, atq̃ inde soluit. Dyrrachium erat ἐν τῷ αὐτῷ Corcyrensi, quo nomine à Romanis propter scopulorum difficultatem quidam appellatum ferunt. Nam cum damni appellatio Latinorum lingua magni incommodi significationē habeat, ipsis, ut possent eò transire, mali ominis esse uidebat̃. Igitur Pompeius, postquam Dyrrachium confugit, extra oppidum castra locat, eaq̃ profundis fossis, & magnis aggeribus munit: ibi persæpe, sed tamen nullo magno momento pugnatum est. Cæsar Dyrrachium spe deditiois inter paludes atque ipsum mare nocte adortus, in loca angusta uenit, sed inde multi ante à tergoq̃ irruunt, qui nauibus uecti repente eum inuadunt: itaq̃ per multis suorum amissis quin ibi interiret, parum absuit: mox inde in Thessaliam properauit. Pompeius tanquam confecto iam bello Imperatoris nomen accepit, etsi nihil propterea agebat insolenter, atq̃ postea Cæsare infectus, in Thessaliā peruenit. Hic cepere exercitus conferri. Pompeius ne mini secundus, Cæsar omnium primus esse cupere: ambo, qui duces essent, & uictoriam obtinerēt, dignissimi, rei q̃ militaris supra omnes homines periti. Pompeius Aphrica, Sertorio, Mithridate, Tigrane, ac maritimis uictorij fretus erat: Cæsar de Gallia, Hispania, Rheno, Britannia gloriabatur. Cum iam utrinq̃ irruptio facta esset propter utriusq̃ appetitum dominandi, atq̃ eiusdem gentis homines inter se confligerent, res erat miserabilis & calamitosa, eodē tempore aduersarios agnoscere, mox fauciare: uocare ad se, deinde occidere: simul patrię mentionem facere, & spoliare: multa etiam ipsis intersectoribus, quæ domum referrent, mandare. Pompeiani uidebantur equitatu & sagittis superiores esse, itaq̃ eminus contra eos, quos intercludebant,

Apollonia.

Bibulus.
Libo.

Dyrrachium

Pugna Pharsalica.

cludebāt, repente iaculari & cōturbare, mox regredi, deinde eos iterū atq̃ iterū inuadere, locis se penumero huc & illuc cōmutatis. Cæsariani hęc obseruare, suos ordines cōvertere, deinde iaculātibus occurrere, ac cum propius accessissent, uiros equosq̃ capere, postremo alacriter pugnare. Nam pedites leuis armaturæ ob eam rem erant unā cum equitibus instructi. Id non semel, ut suprā dixi, sed simul saepe in uarijs locis gerebatur. Igitur cū illi eminus, hi cominus pugnaret, cumq̃ percuteret alij, alij percuterentur, hi fugerent, illi insequerentur, multæ pedestres equestresq̃ pugnae esse uidebantur. Dum hæc geruntur, multa præter opinionem acciderunt. Qui alterum fugasset, mox ipse terga uertebat: qui fugisset, statim aggrediebatur: percusserat aliquis, ipse sauciebat: lapsus erat, statem occidebat: pleriq̃ etiam nullo accepto uulnere moriebantur: multi uix semiuui alios interficiebant: lætābantur alij & canebant, alij mœrebant & lamentabantur: omnia clamore gemitibusq̃ complebantur. Tandem cū utrinque diu æquo Marte pugnatum esset, Pompeius, quippe qui magnam partem exercitus Asiaticam, & minus exercitatum habebat, uictus est. Id illi antea fuerat diuinitus significatū, quod fulmina de cœlo in castra eius cecidissent, apesq̃ militaribus signis infedissent. Cæsar equitibus & Senatoribus captis perhumaniter est usus: quinetiam literas inuētas in scrinijs Pompeij, quibus multorum erga illum beneuolentiā, atq̃ odium in Cæsarem significabatur, neque legit, neq̃ descripsit, sed eas statim igni combussit, ne ijs fortasse commotus, grauius aliquid committere cogeretur. quamobrem permultos sibi deuinxit. Pompeius, quod se superiorem fore Cæsare speraret, ea, quæ sibi magno usui futura erant, non prouidit: neq̃ enim castra in idoneis locis collocauerat, neq̃ quod uictus perfugeret, constituerat. Deinde, cum posset sine periculo cunctando rerum potiri, tamē siue sua sponte, tanquam esset omnino uictor futurus, siue coactus a suis, confligit. Itaq̃ repente uictus, grauiter perterritus est, ut nec consilium ullum opportunum, aut spem firmam in periculis habuerit. nam metus tempore ratio omnis & consilium deest: quibus rebus si quis ante animum suum præmunierit, metū omnem superare egregie potest: sin minus, facile uinci. Itaq̃ relicto munito loco, in Aegyptū profectus ibi per insidias obtruncatus est. Post id facinus Aegyptij, quod ante minime uoluerant, Cleopatraz imperio subiecti sunt: deinde uenerunt in ditionem populi Romani. Placet enim eiusmodi facinorū scelerorū uindictā, etiam præter rationē historię, rebus ipsis gestis annectere.

I V L I V S C A E S A R.

OMPEIUS potentissimus Romanorum est habitus, ita ut Agamemnon, quod ipse quoq̃ mille nauibus imperasset, uocaretur. Is ipsa octaua die *, qua olim de Mithridate & piratis triumphauerat, occisus est. Id uerò multo magis est admirandum, quod cū Cassios omnes ciues Romanos ex aliquo responso suspectos haberet, ei nullus eorum unquam insidias parauit: sed apud montem, cui Cassius nomen erat, mortem obiit, in eoq̃ sepultus est. Cæsari uerò omnia adeo prosperè succedebant, ut cū in Hellespontum cum nauicula traieceret, inciderit in classem Pompeij: qua ex re non solum nullum damnum sustinuit, sed eos quoq̃ perterrefactos in suam potestatem redegit. Is in Aegyptum proficiscens, ut uidit allatū ad se caput Pompeij, collachrymauit: qui tamen huius inanis & fictæ simulationis

Cæsar in Hellespontum.

Cæsar uiso capite Pompeij fleuit.

simulationis causa ridiculus erat. Nam cum iam inde initio dominationem expeteret, eum se desiderare, eiusque mortem grauer ferre simulabat, quæ olim non secus oderat, quam aduersarium & hostem: qui etiam ob nullam aliam causam in Aegyptum festinauerat, quam ut eum, si quo pacto consequi posset, conficeret. Cum autem opera Caluini legati Athenas cepisset (nam eæ ultro post mortem Pompeij Cæsari deditioem fecerant) omnes Athenienses impunitos reliquit: hoc unum inquires, eos cum multa deliquissent, à mortuis cõseruari. Annulum Pompeij, in quo, quemadmodum in Syllæ annulo trophæa tria insculpta erant, Romam misit, quo mortuum iam esse Pompeiũ Romanis persuaderet. Ipse interim captus amore Cleopatraz, in Aegypto commorabatur, nam ita libidinosis amoribus seruebat, ut cum alijs quam plurimis mulieribus, in quas incidisset, consuetudinẽ haberet. Cleopatra autem pulcherrima fuit, tum uerò flore ætatis, & facundia. Omnibus præstabat, eratque apud omnes, cum quibus uersabatur, gratiosa. Ea forte, cum per id tempus cum fratre suo disideret, ac primũ apud Cæsarem per amicos causam ageret, deinde uerò ab illis se prodi confirmaret, ipsa suam causam agere instituit: quam ubi uidit, & dicentem audiuit Cæsar, statim captus est, moxque Ptolemaum accersiri iussit, ab eaque magis stare, quam utrique iudex æquus esse cepit. Itaque adolescens cum ob hoc, tum postquam intus sororem de improviso conspexit, exiuit ira cõcitatus: congregataque iam hominum multitudine, prodi se uociferabatur. Eo die Cæsar Aegyptiorum tumultũ uix reprimere, aut eos sibi recõciliare potuit. quin etiam paulo post, cum nõ haberet apud se milites (nam eos dimiserat in diuersas partes Syriæ, quasi ipsorum opera minus indigeret) in maximum periculum atque discrimen uenit: propterea quod ipsum Achilles dux Aegyptiorum inuasit. Cumque aliquando Cæsar introisset in urbem Pharum, atque eius urbis habitatores interfecisset, re animaduersa Aegyptij, qui continentem incolebant, factis pontibus auxilio suis uenerunt: cælisque frequentibus Romanis, reliquos ad naues compulerunt: quorum magna pars in mare prolapsa est, et Cæsar ipse grauer affectus. Oberant ei in primis uestimenta: nam quod purpurea essent, in eum Aegyptij facile iaculabatur: sed is positis uestimentis enatauit, post nauiculam conscendit, itaque saluus euasit, literis, quas nando in sinistra manu gerebant, ab aquæ iniuria cõseruatis. Huius uestem Aegyptij suspenderunt in trophæo, quod statuerant. Verum ubi milites conuenerunt, ipse Aegyptum in suam ditionem potestatemque redegit, deditque Cleopatraz, cuius causa bellum gesserat. Ex Aegypto profectus ad Pharnacen Mithridatis filiũ, qui Pontum sibi uendicabat, eum, quo die aggressus est, superauit: deinde in Italiam uenit. Fuit Cæsar diligens in pecunijs faciendis. Quippe potentiam duabus rebus, pecunia scilicet, & militibus parari, cõseruari, atque augeri dicebat, eaque sese mutuo consequi: exercitum commeatu retineri, rursum commeatum armis comparari: idque non tantum dicebat, sed etiam sentiebat. Cum Romæ esset, milites ex Campania, ubi erant, ut inde in Africam traicerent, Romam nemini obuioparcentes uenerunt: quorum aduentum ut Cæsar intellexit, statuit contra eos mittere Prætorianas cohortes: sed ueritus, ne ille etiam aliquid seditiose molirentur, continuit se, tantum ad eos iam in suburbia ingressos, paucos obuiam misit, qui rogarent, quid uellent, & quamobrem uenissent. Qui cum Cæsari se dicturos respondissent, eos ipse inermes uenire, enses solos gestare, (neque enim deposuissent) ita in urbem ingredi passus est. Hic cõpere

Caluinus.
Athenienses
deditioem fecerunt.
Annulus Pompeij.
Cleopatra.

Achilles.

Cæsar nando euasit.

Seditio militũ.

O 2 milites

milites uehementer instare, ut se missos faceret: simul ostendere, se magnos labores sustinuisse, nec dum tamen ea quæ sperauerant, fuisse consequutos. Id milites dicebant, nō quod uellent priuatam & quietam uitam agere, sed quod existimarent his uerbis, Cæsare perterrito, se omnia ex animi sententia confecturos. At Cæsar contra omnium expectationē, Vos uerò, inquit, rectē. Itaque statim omnes tanquam amplius nullo usui forēt, dimisit: denique datis postremis muneribus, promisit ijs, qui per legitimum tempus militassent, ea quæ dari consueuerunt. Tum cepere milites obstupefacti consilium mutare, seque in posterum strenuos milites fore polliceri. Is negare se illorum opera indigere, idque astute: ualde enim indigebat. illi Cæsarem uehementer rogare, ab eoque, quod tumultuati essent, ueniā petere: qua ad extremum data, ac ferocissimis quibusque militibus dimissis, cæteris usus est. Porro tumultuosos & seditiosos milites, nactus occasionem in bellis consumebat, atque hostes per eos conficiebat. Post hæc consueta celeritate, qua multa prosperè gerebat, hyeme in Aphricam trāsmisit. Cumque e naui egredertur, fortē euenit, ut in terram caderet: quem ut milites conspexerunt pronū cecidisse, ipsi quoque animis conciderunt, atque grauer ferentes, tumultuati sunt. Cæsar ne dubitauit quidē, sed porrecta manu, quasi de industria cecidisset, terram apprehendit: dein eam osculatus, Teneo te (inquit) Aphrica. Eo tempore Cato & Scipio Aphricā obtinebāt, cum quibus Iuba Lybs erat societate cōiunctus. Cato prudentia, iusticiāque antecellebat: Scipio nobilitate generis, & dignitate superior erat. idcirco Catone concedente exercitui imperabat: quo tandē à Cæsare superato, Iuba ita metu perculsus est, ut iam desperata salute cum Petreio legato Scipionis, qui & ipse rebus suis diffidebat, in certamen uenerit, eo animo, ut in eo uterque moreretur. Cæsar quēdam nomine Sallustium, qui fortē tum apud ipsum erat, à quo etiā de iisdem rebus historia conscripta est, Aphricā uerbo quidem, ut præfesset, iussit, re autem ut diriperet & expilaret, idque fecit. Nam etsi multa contra expilatores prouinciarum scripsit, tamen constat eum aliter fecisse, nec non grauer accusatum, tandem impunitum à Cæsare relictum esse, licet se ipse in historia satis infamauerit. Post hanc uictoriā Romani ad gratiam Cæsaris, quem ut antea semper metuebant, multa decreuerunt: eumque super æream statuam orbis terrarum collocatum, Semideum esse subscriplerūt. Cum autem continuīs quatuor diebus triumpharet de Gallis, Aegypto, Pharnace, Iuba, atque Arsinoen reginam Aegypti inter captiuos duceret, dum eum propter magnitudinem & multitudinē rerum gestarum cæteri admirabantur, soli milites irridebant: amorem Cleopatæ, & consuetudinē, quam puer cum Nicomede rege Bithyniæ habuerat, exprobrabant. itaque canebant, Cæsar Gallias subegit, Nicomedes Cæsarem. Post hæc frequentes clamabant: Si rectē facies Cæsar, punieris: sin malè, regnabis. Quibus uerbis significabant, Cæsarem, si libertatem patriæ redderet, quod ipsi iustum existimabant, supplicio affectum iri, quia contra leges fecisset: si uerò dominari pergeret, ut instituerat, quod factum improbi ciuis erat, tum demum imperaturum. Cæsar ut non molestè ferebat, cum ei amorem Cleopatæ obijcerent, ita calumnias de Nicomede iniquo animo patiebatur. quod factum cum adhibito etiam iureiurando negaret, magis irridebatur. Postremo supplicationis die relicta plebe in forū suū introiit crepidatus, & uarijs floribus coronatus: inde comitante uniuerso ferè populo, atque multis elephantis faeces gestantibus, domum deductus est. Post deinde multa & uarij generis spectacula

Teneo te Aphrica.

Mors Iubæ & Petreij.

Sallustius.

Cæsar Gallias subegit, Nicomedes Cæsarem.

spectacula edidit; theatro ad uenationem extructo: id postea amphithea- *Theatrum.*
 trum appellatum est, quod sedes absque scena undequaque haberet. Planè *Amphithea-*
 de reliquo genere animantium accuratè differere longum esset: de Camelo *trum.*
 pardali dicendum uidetur, quæ bellua tum primùm Romā uenit. Ea, quod *De Camelo-*
 quidem ad reliqua spectat, camelus est, nisi quod membra sine proportio- *pardali.*
 ne habet: sunt enim posteriora paulo humiliora, ut si à natibus incipias, pau-
 latim altior esse, & quasi ascendere uideatur: atque ita cum sit, corpus ad an-
 teriora crura & ceruicem ad iustam altitudinem extendit. Color est ueluti
 pardalis uariatus, idcirco commune utriusq; nomen habet. In his certamini-
 bus cum alijs multi certauerunt inter se, tum nonnulli ab elephantis quadra-
 ginta pugnaverunt. Postremò nauale prælium non in mari, sed in terra fe- *Nauuaxia.*
 cit, loco in campo Martio defosso, immissaq; aqua, ac nauibus introductis.
 Pugnaverunt captiui multi, et qui erant rerum capitaliū damnati. Fuit quo-
 que equestris ludus, cui Troia nomen est, à pueris nobilissimis antiquo mo- *Troia.*
 re paratus. cum quibus iuuenes itidem nobilissimi ex curribus certauerunt.
 Hominum interfectorum Cæsar magnam culpam sustinuit, quod nondum
 sanguine satiatus aut expletus uideretur: multo uerò maiorem, quod infini-
 tam pecuniam in edendis huiusmodi spectaculis cōsumpsisset. nam uulgò
 circumferebatur, quod eam per iniuriam fecisset, idcirco in eos usus impen-
 disse. Porro autem magnificentissimi apparatus argumentum est, quod ne
 Sol spectatoribus molestus esset, conopea serica suprā extensa fuerunt: qui
 panni facti primò ad barbarorum uoluptatem, ab illis ad nos ad muliebres
 delicias fuerunt importati. Post hæc milites tumultuati sunt: neque antè de-
 stiterunt, quàm Cæsar repentè uenisset, atq; unum ex ijs captum manu sua
 trahi ad supplicium iussisset. Multas leges tulit, sed in primis dies anni pa-
 rum antea inter se consentientes. Nam tum, cum Lunę ratione menses cor- *De diebus,*
 gruebant, in præsentem ordinem adduxit, prioribus sexaginta diebus, se- *mensibus,*
 ptem alijs adiectis, qui ad perfectam rationem facere magnopere uideban- *et*
 tur. Id Cæsar ex Alexandria, in qua commoratus erat, reportauit: nisi quod *annis.*
 apud illos singuli menses triginta diebus constant, deinde toti anno quin-
 que dies adiiciuntur. Cæsar uerò iisdem mensib. ad eos quinque duos quo-
 que, quos uni detraxit, addidit: adiuncto ad extremū quinto cuique anno,
 eo die, qui quatuor partibus compleretur. Itaque sic annos ordinauit, ut ra-
 ra sit horarum cōmutatio. nam annos mille quadringētos sexaginta unum
 uno alio die intercalari tantummodo cōstat indigere. Cum filij Pompeij in *Bellum cum fi-*
 Hispania maximum bellum mouerēt, ipse cum ijs pugnat: quæ pugna cum *lijs Pompeij.*
 permagna fuisset, & ita pares utrinque exercitus, ut etiam belli duces, quia
 de summa rerum decertabatur, ex equis descenderent, atq; graui imminen-
 te periculo inter cæteros pugnarēt: Bogud qui fortè cum alijs ducibus non
 erat, aliunde in castra Pompeij irruit. Quod ut uidit Labienus, relictis ordi- *Labienus.*
 nibus illum est consequutus. Pompeiani rati Labienum fugere, illico ani-
 mos desponderunt, neq; postea, cum id, quod uerum erat, rescuiissent, colli-
 gere se aut recipere potuerunt. Hanc Cæsar postremam uictoriam reporta-
 uit: etsi sperabat longè maxima se confecturū. Nam in quo loco pugnatum
 est, ramus palmæ statim post uictoriā natus est: quæ res tamen nihil de Cæ *Prodigium*
 sare, sed de Octauio eius sororis nepote portendebat. Is tum erat in exerci- *palmæ.*
 tu, & multis laboribus susceptis, periculisq; aditis, clarus erat futurus. Igitur
 Cæsar rerum potitus perfecit, quanquam ciuib. inuitis, ut publico decre-
 to in conuentibus regia ueste indui, coronatq; laurea ornari perpetuò sibi li-
 ceret:

ceret: cuius rei causam, quod caluus esset, afferebat. Idem mollioribus uestibus utebatur, & interdum caligis paulò altioribus, ac rubri coloris. Quam cincturæ laxitatem Sylla adeò suspectam habuit, ut eum occidere uoluerit. Deprecantibus autem nonnullis, Ego (inquit) hoc uobis gratificabor, uos uerò hunc malè præcinctū caute. Quā rem etsi Cicero nō intellexit, tamē rebus fractis ait: Nunquā putauī Pompeiū ab homine malè præcincto superatum iri. Decretū publicè fuit, ut Cæsar Imperator nominaret, non quem admodum Imperatores dicuntur ij, qui ex magno prælio uictoriam reportauerūt, aut qui in magna potentia sunt, sed quomodo ij, qui quod summū imperium habent, idcirco nostris temporibus Imperatores appellātur. quā ratione Cæsarem primum omnium Imperatorem, deinde post illum ceteros Romanorū Imperatores numeramus. Cæsari statua eburnea iuxta statuatam Bruti, eius qui reges exegerat, est collocata: quā ex re euentū rerū admirari licet. Futurum enim erat, ut à Marco Bruto, qui ex illo superiore genere ducebat, ipse ex insidijs necaretur. Cū alia multa faceret contra mores institutaq; maiorum, tum singulis annis plures Consules faciebat, adeò ut postremo anni die, Consule uita functo, Caniniū in locū demortui Consulem suffecerit. De quo Cicero iocose: Consulem (inquit) habuimus uigilantissimum & fortissimum, qui in toto suo Consulatu somnum non uidit. Carthaginem et Corinthum urbes antiquissimas atque florentissimas, quæ fuerant à Romanis deletæ, instaurauit, in easq; colonias deduxit: quæ sicut antea unā eodemq; tempore dirutæ fuerant, ita tum unā reficiebantur, ac florere incipiebant.

Cæsaris statua eburnea iuxta statuam Bruti posita est.

Dictum Ciceronis in Caninium.

DIONIS LIBER XLIIII

Cū iam compararet exercitum contra Parthos, eum M. Brutus, & C. Cæsius insidijs factis interfecerunt, furore atq; amentia impulsī, ut autor hystorię metuens Cæsares scribit. Sic enim fortasse loqui decebat Senatorem, & nobilem uirum, qui illustrem hystoriam componebat. Reuera autem, ut & Plutarchus in Parallelis ostendit, prudentes eò uenere, & cum dignitate suscepto consilio, ut se Remq; publicam in libertatem uendicaret: nam tales eos fuisse constat. Dion uerò unius uiri dominationem reipublicæ præponendam putat, idq; planum facere ijs rationibus conatur. Cū tanta sit (inquit) urbis Romæ magnitudo, quæ pulcherrimi atque amplissimi orbis terrarum imperium tenet, in quo diuersis & cōtrarijs inter se moribus multarum gentium homines uiuunt, quæ omnibus diuitijs referta, uarijs actibus & fortunis priuatim publicèq; utitur: fieri non potest, ut in reipublica mediocritas teneatur: multoq; ait esse facilius, unum bonum & moderatum uirum, quàm multos inueniri: postremo necesse esse grauiora damna, acioresq; iniurias à multis, quàm ab uno existere. Cæsari autem adulatores mortis causam fuisse idem autor testis est. ab his enim nouis summisq; honoribus elatus & inflatus, eorundem calumniam postea non effugit. Ceperunt isti mensem, in quo natus erat, Iuliū appellare: deinde Cæsare ipsū, deumq; præterea Iouem coram nominare: postea templum ei facere, eiq; templo sacerdotem Antonium, ut Dialem quendam, præesse uoluerūt: decretis, quæ de his rebus facta sunt, in columnis argenteis aureis literis scriptis. Id idcirco faciebant, quod eiusmodi decretis eum exultantem, atq; omnia ferè admittentem uiderent, partim quidem assentantes, partim uerò illudentes, ut ob eam rem in inuidiam ueniret, & odium acerbissimum, itaque celerius, id quod euenit, moreretur. Regium nomen, quo fuit à plerisq; nominatus, recusauit:

Plutarchus.

Adulatores.

Antonius Cæsaris sacerdos.

recusavit: de quibus tamen cum tribunus confidenter quæsiuissent, essentque supplicium sumpturi, ac de statua eius diadema quod ei fuerat impositum, liberè detraxissent, eos iratus tribunicia potestate priuauit, & Senatu mouit: quæ res hominibus suspicionem attulit, eum nomen regium affectare, sed ad id accipiendum cogi quodammodo uelle: itaque tum magno odio apud omnes fuit. Subscriptum à quibusdam fuit Lucij Bruti statua, Vtinam uiueres: item tribunali M. Bruti, nam is tum erat Prætor urbanus, (sella uerò, de qua iudex pronunciat, tribunal appellatur) Dormis Brute, nec tu quidem Brutus es, nos uerò Bruto egemus. Maximè autem in superbiâ & arrogantiâ eius odium concitatum est. Nam cum Senatus uniuersus ad ipsum uenisset salutandi causa, eum ille sedens accepit. id peccatum defendebant nonnulli excusatione profluuij uentris, quod cum eum antea arripuisset, nec dum planè cõstitisset, meritò dicebant sedisse, ne quid excerneret: sed hanc causam ideo minus multis probauit, quòd paulo post cum inde surrexisset, pedibus domum reuertit. Sed Cæsari futura cædes multis portentis antea significata est. Martis enim arma, quæ tum apud ipsum more maiorum seruabantur, quia Pontifex erat, sonuerunt: præterea fores cubiculi in quo dormiebat, sua sponte apertæ sunt: ille nihilo magis dubitabat. Nam aruspici, qui olim, ut eum diem caueret, premonuerat, ridens fertur dixisse: Vbi sunt responsa & uaticinationes tuæ? Non uides eum diem, quem metuebas, uenisse, & me uiueretum ille, Venit, (inquit) necdum præterijt. Igitur conspirati, qui insidias fecerant, sedentem in Senatu undique circumstant, eiq; de improviso irruentes uulnera infligunt. Hic M. Bruto grauius percutienti dixisse fertur, καὶ σὺ τέκνον: Et tu fili. Post Cæsaris necem Lepidus armatis militibus forum occupauit, quòd diceret se Cæsarem esse uindicaturum: uerè autem rebus nouis studebat, & sibi dominationem querere nitebatur. Brutus uerò & Cassius in Capitolium ascenderunt. Igitur cum Roma in maximo periculo esset, Cicero habita oratione ciues in concordiam reduxit. Antonius huic reconciliationi operam & studium suum nauauit, non quò pacis author esset, sed quia per id tempus priuatus ciuis, & dominandi cupidus, nolebat in illa seditione & tumultu dominationem ab alio cõparari. Cum inde simul abirent, Brutus ad Lepidum propinquum suum, Cassius ad Antonium proficiscitur. Inter cœnandum cum sermonem, ut par est, de multis rebus habuerunt, tum uerò Cassium Antonius interrogauit: An nunc etiâ, inquit, pugionem sub axilla geris reconditum? Certè, inquit, longè maximum, si quidem tu quoque regnum affectabis. Post hæc testamento Cæsaris publicè recitato, in quo septuaginta quinque denarios populo uiritim legauerat: deinde ipso Cæsare mortuo in foro posito: postremò habita de eo Antonij oratione, plebs ira accensa atq; commota, Cæsarem in foro cõbussit, postea sepeliuit, tum aram ei dedicare, ad eamq; tanquam esset deus Cæsar, sacrificia facere conata est: deinde effrænata & furiosa contra interfectores contendit, atq; Helium Cinnam tribunum plebis, errore nominis ducta, propter alium Cinnam socium & participem coniurationis, interemit: neque prius cessauit, quàm Consules eandem aram euerterunt, latis legibus de quibusdam temerarijs ac nefarijs hominibus è saxo Capitolino præcipitandis: sanxeruntq; execrationibus publicis, neminem in reliquum tempus Dictatorem fore. tanquam enim in solo uerbo factorum acerbitas esse uideretur, non ex armis, aut cuiusq; moribus, aut ex ipsis rebus nomina magistratus, in quo res ipsæ geruntur, calumniabantur. In hoc tumultu id prætereun-

Cæsius et M. Brutus.

Signa cædis Cæsaris.

Lepidus.

dum non est, quod Caius Casca tribunus plebis, cum rescivisset Cinna ex similitudine nominis occisum esse, timuit, ne ipse quoque necaretur, quod P. Seruilius Casca, idemque tribunus plebis ex illo grege interfectorum erat. Itaque scripto promulgato, simul communionē sanguinis, & consilij differentiam significauit. Antonius ad existimandas & ponderandas res ab Cæsare gestas cōuersus, ut primum tabulas eius habuit in sua potestate, ex his multa deleuit, multa reposuit: post uerò quā plurima expilauit, ex priuatis ciuibus, populis, atque regibus magnam pecuniam confluxit: quorum nonnullis regionem, alijs libertatem, alijs ciuitatem, multis immunitatem uēdidit: ad extremum cōtempso Octauio, ut puero adhuc & rerum imperito, quasi hæres non solum pecuniæ Cæsaris, uerum etiam potentiae, omnia administrabat. Et quia Lepidus magnam habebat potestatem, filiam suam in matrimonium filio eius dederat, eumque Pontificem Maximum fieri curauerat, ut nihil de suis rebus inuestigaret curiosius. Deinceps de cæteris imperatoribus dicendum est, hoc opere in tot partes distributo, quot imperatores Romæ post Iulium fuisse comperimus.

OCTAVIUS CAESAR AV-

gustus.

DIONIS LIBER XLV.

A I V S Octauius Pias, nam id fuit nomen filio Attiae, filiae sororis Cæsaris, Velitris oppido Volscorum natus, pupillus ab Octauio patre relictus est apud matrem, & uirtricum Lucium Philippum: cumque adoleuisset, à Cæsare non discedebat. Cæsar enim, quod nullos liberos suscepisset, quodque iam in eo magnam spem positam haberet, ualde eum diligebat, eiusque curā habebat, quippe quem

nominis sui & pecuniæ hæredem, ac imperij successorē erat relicturus: praefertim cum Attia sine ulla dubitatione confirmaret, eum se ex Apolline concepisse, in cuius templo obdormiens, rata est cum dracone commisceri, peperitque expletis ad pariendum mensibus. Ad hæc antequā pareret, somniauit uiscera sua sublimē in cælum tolli, & in totum orbem terrarum diffundi. Item eadem nocte Octauius solem ex uulua uxoris oriri in somnis uidit.

Nigidius Figulus Astronomie peritissimus.

Cumque puer iam natus esset, Nigidius Figulus Senator statim ei summum imperium prædixit. Nouerat is supra omnes homines suæ ætatis totius cœli ordinem & cursum: tenebat stellarum uim atque differentiam, quid ipsæ per se, aut cum alijs coniunctæ possint & efficiant: quorum etiam studiorū causa culpatus est, quasi magicis artibus uteretur. Is igitur ut uidit Octauium serius propter partum uxoris in curiam uenientem, (nam tum fortē Senatus erat) statim exclamat, Nobis Octauī dominum genuisti: deinde ea re perculsum Octauium, atque idcirco puerulū necare uolentem prohibuit. nam ut hoc modo (inquit) moriatur filius tuus, fieri certē nullo pacto potest. Cum uerò puer ruri paruulus educaretur, aquila de manibus eius panem rapuit, mox euolauit: atque ubi paulo post reuolasset, ei reddidit. Item eo adhuc puero, & Romæ commorante, Cicero somniauit, eum catenis aureis suspensum ē cœlo in Capitolium pendere, eique flagellum ab Ioue datum esse: cumque ipse puerū ignoraret, postero die in Capitolio obuiam ei factus est:

Somnium Ciceronis.

Somnium Catuli.

quem ut agnouit, somnium ijs qui aderant præsentēs, narrauit. Sed & Catullo, qui antea Octauium nunquam uiderat, uisum est in somnis, à nobilissimis

mis

mis quibusq; pueris louem Capitolinum adiri, & ab eo Romæ statuam in sinum Octauij demissam fuisse. Quare exterritus, properauit in Capitolium precandi causa: ibi fortè ascendentem Octauium inuenit, eiusq; faciem reuocauit ad somnium, idq; postea uerum esse confirmauit. Præterea ut primum ex pueris excessit, cum sumeret uirilem togam, ea ab humeris utrinq; fracta usq; ad pedes demissa est: quæ res quasi per se nihil boni portederet, eos qui aderant præsentis, conturbauit, quia eo tempore, quo primum togam uirilem sumebat, euenerat. Atq; tum fortè Octauius: Tenebo (inquit) omnem Senatoriam dignitatem in mea ditione & potestate. id quod postea factum est. Igitur Cæsar his rebus permotus omnibus, de eo quam plurimum sperare cepit, eumq; introducere ad nobilissimos uiros, & ad regnandum exercere: postremò docere accuratè omnia quæ conuenire uidebantur ei, qui summum imperium benè gesturus esset, & cum amplissima dignitate. Nam in omni genere dicendi Græcè & Latine exercebatur: militiæ labores perferebat: perdiscebat omnia quæ ad rempublicam, quæ uel ad regnum pertinerent: fuitq; Octauius studiorum causa, cum Cæsar necaretur, in Apollonia, ad sinum maris Ionij. nam eò Cæsar præmiserat, quòd bellum contra Parthos pararet. Itaq; de morte Cæsaris accepto nuncio, ubi se ab eo hæredem factum intellexit, nihil cunctandum ratus, statim Cæsaris nomen sumpsit, hæreditatemq; adiit, ac res gerere instituit: atq; ita Octauius antea uocatus, tunc Cæsar, post Augustus, ad magnas res gerendas animum applicat: easq; fortius administrat atq; diligentius, quàm omnes uiri: prudentius, quàm senes omnes. Nam principio ut priuatus, quasi solius hæreditatis successor, cum paucis nullo magnifico apparatu in urbem ingressus est: tum Antonium, licet ab eo iniuriam acciperet, coluit, plebemq; sibi deuinctam habere conatus est. Itaq; cum Antonius in foro de superiore loco ipsum in Curia ut uiuo patre cõsueuerat, de sublimi loco dicere nō passus fuisset, sed eum expelli & eijci per lictores iussisset, cuncti grauiter & iniquo animo tulerunt: potissimū quòd Cæsar, ut conflaret inuidiam Antonio, & sibi multitudinis animos ad beneuolentiā alliceret, ampliùs in forū nō ueniebat. Quocirca metuens Antonius, Cæsari reconciliari uoluit: cum quo rursus propter aliquam suspensionem dissensio facta est. Interea Senatus securitatem & impunitatē decernit Sexto Pompeio Cnei minori filio: simul decernit, ut quæ pecunia numerata ex hæreditate patris in ærariū redacta fuerat, ea filio reddatur. Is tum maximas copias habebat, uiceratq; à Bætica pugna Caium Asinium Pollionem, multasq; urbes partim ui, partim de uoluntate ipsarum ceperat. Huic cum Antonius prædia ab se occupata non restitueret, Lepidus, qui finitimam Hispaniam obtinebat, persuasit, ut cum eo in gratiam rediret, quòd posset omnia recuperare facilius. Porro in urbe omnia confusa & conturbata erant propter Cæsaris & Antonij dissensionem. Etenim iura ciuib; minimè reddebantur, propterea quòd isti simulata causa libertatis, cuncta ad dominandi cupiditatem trahebant. Antonius, quia Consul erat, apertè amplissimam potētiam usurpabat: sed multitudo studio in Cæsarem accendebatur, non solum permota patris autoritate, sed etiam adducta spe, quam de eo conceperat. Ad hæc ualdè Antonium oderat, quòd petulanter uiueret, & homo imperiosus esset. Cassius autem & Brutus erant in prouincijs, quas sortiti fuerat: hic in Macedonia, ille in Syria. Igitur Antonius omnibus copijs ad Galliam occupandam profectus est. Cæsar milites Antonij, quàm maximè potest, suos facere, atq; eorum nōnullos propter eam quam

erga

*Antonius ho-
stis iudicatur.*

erga patrem habuerant beneuolentiam, contra Antonium ducere, etq; impedimento esse in tempore conatur. Senatus, persuadente Cicerone uetere odio in Antonium, eum hostem iudicat, pecunias & milites ad Caesarem mittit. Quibus rebus omnibus cum nondum Antonio par esset, eo prope ambo Consulibus cum magnis copiis ire iubet. Eodem fere tempore multa portenta uisa sunt. praeter cetera enim fax ardens ab oriente sole ad occasum comaeuit, & noua quaedam stella multis diebus apparuit, splendorq; solis diminui & extingui, ac tribus orbibus contineri uisus est: quorum unus ignea corona cinctus esse putabatur: quae omnia fatalem casum reipublicae portendebant.

DIONIS LIBER XLVI.

*De fortuna Ca-
saris & Anto-
nij.*

Postquam pecunia ad bellum gerendum opus esse compertum est, omnes suarum facultatum quintam & uicesimam partem contribuunt. Senatores uero etiam in singulos lateres, quos habebant in aedibus urbanis, non suis solum, sed etiam alienis, in quibus habitabant, quatuor obolos persoluunt. Insuper ditissimi quique separatim alia permulta conferunt: praeterea arma, ceteraq; militibus necessaria multae ciuitates, multiq; priuati homines gratis suppeditant. tum enim aerarium exhaustum erat. Igitur magna pars hominum a Caesare contra Antonium stabat, etsi neuter eorum in cura et cogitatione Reipublicae uersabatur, sed ab utroque pari scelere, dispari tamen fortuna & opinione cuncta afflictata erant & labefactata. Caesariani fortunatissimi esse, prospicere & consulere Reipublicae, eamq; ex animo curare uidebantur. Contra Antoniani miserrimi, hostes patriae, ac sceleratissimi homines esse dicebantur. Placet autem cuncta sigillatim persequi: nam mihi quidem in eo magna uis esse uidetur, si acta & euentus rerum ex cuiusque consiliis, quemadmodum ea inter se consentiant, iudicauerimus. Fortuna Antonium in uarios casus misit. Is enim principio Hircium & Caesarem felicissime intra munitiones continuit: deinde Vibium uenientem ad opem collegae ferendam factis insidiis fauciauit, quo ex uulnere paulo post mortuus est. Verum inde contra Hircium & Caesarem conuersus, occurrente Hircio se in castra sua recepit, quod belli laboribus defatigatus, & de uia fessus erat: atque quia castra tueri non poterat, cum paucis ad Lepidum confugit. Consul fortiter pugnando castra cepit, in qua tamen pugna ipse occisus est. Apud ceteros, qui se periculis commiserant, fuerunt bellicae laudis & uictoriae insignia: sed potestas omnis, & rerum bene gestarum gloria penes Caesarem fuit: quanquam in maximis periculis e castris non exierat, quippe adolescens erat decem & octo annos natus. Fracto Antonio, Senatus Caesarem suspectum habere cepit, atq; id agere, ut imperium deponere, ac priuatus esse cogeretur. Quare cognita, Caesar statuit milites, quos apud se habebat utriusque Consulis paulo ante in bello contra Antonium defuncti, sibi donis & promissis deuincire, atque clam legatos ad Antonium & Lepidum mittere, eosq; ad reconciliationem ehortari. Misit quoque milites ad Senatum, ac per eos Consulatam petiit: quem dum ei negaret Senatus, quidam e militibus manu gladium, quem gerebat, attigit, Mox (inquit) nisi uos Patres conscripti Caesarem Consulem facietis, hic est facturus. Huic Cicero ita respondit: Siquidem (inquit) ita Consulatam petitis, obtinebit. Post haec Caesar cum exercitu Romam contendit. Senatus principio eum prohibere, atque urbem tueri nitebatur. Sed cum iam Caesar adesset, impenderetq; urbi grauisimum periculum, mutato consilio, frequens obuiam ei processit, urbemq; inuitus permisit. Ea res mirifice extulit Caesarem, tum etiam, quod primo

*Dictum militis
in Senatum:*

mo die comitiorū in campum Martium ingressus, sex uultures uidit, & paulo post duodecim, cum apud milites cōcionaretur. quod ille ad Romulum, atque eius auguria referens, sperauit sibi regnum futurum. Porro militibus magnam pecuniam largitus est, ijsq; maximas gratias egit, propterea quod sine eorum præsidio & custodia in Senatum uenire non audebat. Adoptatus in familiā Cæsaris, ex eo Caius Iulius Cæsar Octauianus dictus est. *Octauianus* nam hæc est eorum qui adoptantur consuetudo, ut adoptantiū quidem nomen accipiant, pristinum uerò aliqua ratione formatum ac paulum mutatum seruent. Postmodò etiam Augustus cognominatus est, quo nomine reliqui post eum Imperatores appellati sunt. Igitur Cæsar ubi milites sibi deuinctos habuit, redegitq; Senatum in suam potestatem, ad ulciscendam necem patris animum appulit. Itaque contra interfectores contendit: post properantibus Antonio & Lepido cum magnis copijs, cum ipsis fœdus inire studeat, quod eos opprimere nō poterat, & quod sperabat Brutum & Cassium iam potentissimos uiros per eos confici posse, seq; postea separatim utrumque eorum esse superaturum. Itaque ad paruam insulam eius fluuij, qui Bononiam præterfluit, conueniunt, nec illi quidem soli, sed pari militū numero comitati. Post ubi satis exploratū est, ne quis eorum in occulto gladium haberet, in congressum colloquiūq; ueniunt, ibiq; dominationem in omnes communem esse inter se iubent: præterea contra communes inimicos coniurant, etsi propria quædam & præcipua sibi relinquūt. Cæsar enim Lybiam & Siciliam accipit: horum alter Hispaniam, alter Galliam.

DIONIS LIBER XLVII.

Inde Romam profecti, proscriptorum tabulas in albo proponunt, multo certè crudelius, quàm in Syllæ dominatione factū fuerat. Sylla enim inimicos tantum sustulerat, amicis uerò suis pepercerat: at isti non modò perdebant inimicos, sed etiam amicissimos quosq; in potestatem aduersariorum mutuo tradebant, quibus traditis, acciperet infestos sibi homines, eosq; ad extremū ulciscerentur. ex quo fiebat, ut in his nulla firma amicitia esset, sed irarum ardor acerbissimus. Prius quàm Romam cum exercitu uenirent, multa prodigia uisa sunt, quibus eorum magna potētia, & grauissimi casus demonstrabantur. Nam Lepido anguis gladium Centurionis cuiusdam circumplicauit, & lupo ingressus in castra, intra tentorium Lepidi cœnantis uenit, ac mensam deiecit, amplissimam potentiam eius ostendens: sed in ea conseruanda difficultatem. Antonio uerò fossa lacte circumfluēs, & concentus de nocte auditus, magnas animi uoluptates significauit, ob easq; exitū perniciosum. Sed Cæsari aquila statim inito cum ambob. fœdere, supra tentorium stetit, moxq; coruos duos aduolantes, qui ex alis eius plumas euellere conabantur, occidit: itaq; ex utroque uictoriam portendit. Interim milites Antoni, Fuluiæ uxoris eius filiam, quam ipsa ex Clodio habuerat, Cæsari, etsi antè sponsalia cum alia fecerat, desponderūt, Antonio scilicet eam rem procurante, quæ res etiam non est à Cæsare recusata. Dum hæc geruntur, cædes indignissime maximæq; ut antea Syllanis temporibus, fiunt. Et enim urbs tota interfectorum hominum referta erat, capita pro rostris posita, reliqua corpora proiecta iacebant, atque à canibus & uolucris comedeabantur. In his rebus hanc solam proprii & alieni rationē habebant, quod eorum nemo inimicum suum, qui esset alterius amicus, ulcisci poterat, nisi pro eo alium tradidisset. ita aut ira uetere incitati, aut futura suspicione adducti, amici salutem supplicio inimici postponebant, permutabantq; facili-

me,

me. Nam amici pro inimicis, socij pro hostibus inuicem dabantur: & commutabantur aut pares cum paribus, aut plures cum uno: aut cum pluribus pauciores, quasi uenales essent, precijs & licitationibus factis. Tum enim simplex erat permutatio, cum pares erant inter se: sin minus, pauci pro multis moriebantur. Commune autem in primis eorum fuit, ut cum locupletibus inimicitias gererent, non eas quidem susceptas ex aliqua similitudine uel odio, sed quod erat in ipsis summa auaricia, & infinita pecuniæ cupiditas. Antonius & Lepidus his nefarijs & truculentis sceleribus potissimum astringebantur: sed & Cæsar in eadem culpa esse uidebatur, communicato cum illis imperio. natura quidem certè crudelis non erat, in moribus patris educatus. Præterea modò ad res gerendas accesserat, nec, cur multos odio haberet, causa erat: denique ipse se diligere & amari cupiebat: quin rerum potitus, ex quo tempore regnum habuit, non solum nihil tale commisit, sed multos etiam conseruauit. Magno argumento est, quod Tanyfia matrona nobilis, cum Titum Iunium uirum suum proscriptum in arcam coniecisset, ac eam apud Philopœmenem libertum reposuisset: cumq; propinquus eius diem festum celeberrimum acturus esset, curauit, Cæsarem per Octauium sororem ipsius solum ex triumuiris eò uenire, ibiq; de improviso accedens, Cæsari rem omnem aperuit, allataq; arca, uirum ex ea eduxit. Quam rem Cæsar admiratus, omnibus ueniam dedit: etsi capitale erat, si quis proscriptum hominē occultauisset: hoc amplius Philopœmenem in equestrem ordinem perduxit. Itaq; Cæsar tali ingenio præditus erat. Sed neq; Lepidus in propinquos suos & alios erat inexorabilis: Antonius uerò acerbè & crudeliter nulla misericordia permotus occidebat non modò eos quos proscripserat, sed eos quoq; qui proscriptis opem ferre conarentur: quorum capita etiam inter epulas spectabat, eaq; spectatione nefaria & calamitosa magna ex parte satiabatur. Eodem modo Fuluiam nō tam odio impulsam, quā studio pecuniæ quærendæ, sæpe morte afficiebat homines uiro suo incognitos. itaq; is, ut caput cuiusdam ad se perlatū uidit, Hunc hominem (inquit) ignorabam. Sed capiti Ciceronis allato contumeliosissimè maledixit, iussitq; in Rostris, quò magis inter cætera emineret, collocari in præcelso atq; adito loco, ut unde in concione auditus fuerat in ipsum dicere, ibi cum amputata dextra cōspiceretur. Idem caput, antequam inde exportaretur, Fuluiam sumit in manus, consecratur conuicijs, spuit in faciē, supra genua collocat, ex eoq; ore aperto linguā extrahit, deinde pungit acu, quæ ad ornamenta capitis sui utebatur: ad extremum illud ei maledicè & contumeliose. Sed ut illis temporibus uariæ cædes factæ sunt, ita pleriq; salus multis modis data est: quorū pleraq; prætermittere uisum est, eaq; tantum quæ commemoranda esse uidebantur, referre. Igitur cum quidam seruus in speluncam dominum inclusisset, eumq; nō multò post alius indicasset, ita ut mors ei haud dubia impenderet, seruus ueste cum domino commutata, ingredientibus properauit obuiam, & quasi ipse dominus esset, occidi se passus est: ita illi ratifè, quem uolebant, interfecisse, abierunt. hic postea aliò se contulit. Sed & alius pariter mutatis cum domino uestibus, in opertam lecticā ingressus, domino persuasit, ut eam deferret: post ubi ambo deprehensi sunt, seruus ne conspectus quidem necatus est, dominus quasi lecticarius euasit, Id serui dominis beneficio eorum affecti præstiterunt. Cæterum stigmatias quidam non modò non prodidit dominum à quo notis fuerat cōpunctus, sed etiam ad eum seruādum promptissimus fuit. Cum enim clam dominum

Cæsar mitis natura.

Tanyfia uirtus.

Philopœmen.

Ciceronis caput.

Seruorum fides erga dominos.

dominum exportaret, eumque inimici re cognita insequerentur, hominem sibi forte factum obuiam interemit, ei que uestem detraxit, ac domino induit: deinde mortuo in rogam impolito, acceptaque ueste domini, annuloque eius, persequētibz occurrit, is ait se fugere, quod dominum occidisset, atque eius rei fidem ex spolijs & notis fecit: qua ratione non modo conseruauit dominum, sed ab his quoque beneficium accepit. Verum memoria nominis istorum, quod obscuri homines erant, nullis monumentis consecrata est. Osiauz quoque Geta quod patri suo opem & salutem ferret, eum pro mortuo extulit. Porro Quintum Ciceronem M. Tullij oratoris fratrem filius in occulto habuit, & quantum potuit conseruauit, nam eum ita abdidit, ut nullo pacto posset inueniri, cumque ob eam rem uerberibus & tormentis afficeretur, nihilo magis indicauit. Quintus autem postquam ea res ei nunciata est, admiratus filij constantiam, atque eius misericordia permotus, ultro prodijt, seque inimicorum potestati permisit. Marcus uero Terentius Varro, quod uni ex proscriptis idem nomen erat, metuens ne quod Cinnae euenerat, sibi quoque eueniret, (erat enim tribunus plebis) edito scripto eam rem exposuit, & ob eam causam irrisus est. Per hac tempora permulti etiam proscripti non erant, tamen uel quod inimicitias gererent, uel quod locupletes essent, occidebantur. Plerique etiam proscripti, qui incolumes euaserant, postea restituti sunt, & magistratus gesserunt. Ex quo intelligi potest, quanta sit uarietas rerum humanarum & inconstantia. Multi ad Brutum & Cassium confugiebant, plurimi ad Sextum Pompeium, quod classi praeerat, & aliquanto tempore in mari potens erat, tenebaturque Siciliam provinciam. Postea quam proscriptio de eo facta esset, cumque ueniret in proxima loca Italiae, pecuniam, receptumque, & honores promittebat is, qui ex impetu percussorum ciues eripuissent ac seruassent: itaque permultos conseruauit. Triumuiui autem non solum occidebant eos quos in albo proscripterant, sed eos etiam quos iam missos fecisse uidebantur, quodammodo perdebant, dum eos ex locupletibus egentes facerent, nam ab his exigebant pensionem aedium quas habitabant, capiebantque redditus praediorum, & pecunias maximas inter milites distribuebant, eosque fouebant ac alliciebant multis muneribus, ut dato prius stipendio, eos haberent ad omnia facinora paratiores. Quamobrem cum bona damnatorum uenalia proponerent, ceteros quidem minis deterrebant, quod minus emerent: post uero solis militibus ea paruo precio uendebant. Sed in hoc maximo moerore & acerbissimo luctu urbis, rem crudelem fecerunt, ac omnibus modis irridendam. Iusserunt enim ciuibz, ut ista proscriptio ne laetarentur, grauiter minati, nisi parerent. Eo pacto cuncta ad eorum arbitrium libidinemque gerebantur, ita ut regnum Iulij Caesaris aureum fuisse uideretur. Post id tempus tabulas rursus in albo proponunt, ex quibus ne mini quidem mortem afferunt, tamen uiuos fortunis spoliant, exigentes a singulis ciuibz decimam partem bonorum, ut aiebant: uere autem uix cuique decimam partem reliquerunt. Idem Iulio Caesari sepulchrum fecerunt in foro, ubi combustus fuerat, eosque qui ad ipsum confugerent, tutos & inuiolatos esse uoluerunt, aedem in qua fuerat occisus, inaccessam in posterum effecerunt. His rebus gestis, Lepidus Romae remansit: Caesar & Antonius contra Brutum & Cassium profecti sunt. Nam hi ubi intellexerunt Rempublicam arbitratu Antonij & Caesaris administrari, contempta Creta & Bithynia, quas provincias sortiti fuerant, contendunt, hic in Syriam, ille in Macedoniam: quae provinciae non solum erant opportunitate, sed etiam pecunijs,

Quintus Cicero,
ro, ex eius fili-
lius.

Brutus &
Cassium.

P &

& magnis copijs florentissimę. eas cōfestim sine pugna capiunt, deinde Asiā omnem in suam redigunt potestatem, deditiōe populorum, si res ita ferebat, & ui facta ijs qui resisterent. Erant per id tempus magistratus in singulis prouincijs, quorum alij ad Brutum propter eius dignitatē & gloriā itatim se recipiebant: ceteri, qui Antonij & Cæsaris partes sustinebant, facile capiebantur. In eo fuit numero Dolobella, à quo Trebonius Smyrnæ ex insidijs necatus fuerat, eiusq; caput ad statuam Cæsaris proiectū, quod cædis eius particeps fuisset. Fuit & frater Antonij in Macedonia, quem Antonius eò miserat, ut exercitui præesset. Hi omnes obstupefacti Brutum admirabantur propter ea quæ ab omnibus ciuitatibus facta erant. Nam Athenienses Bruto & Calsio statuas ex ære iuxta statuam Armodij et Aristogitonis publico decreto posuerant. In primis autem id eos celeriter auxit, quod à triumuirorum crudelitate & scelere longissimè aberant, præsertim Brutus: quodq; ad Senatum referebāt omnia, eiq; se resq; suas omnes permittebant: id enim Senatui erat gratissimum. idcirco cōfirmabat ea omnia quæ ab illis gesta essent, quousq; seruire omnino coactus est. Hi postquam intelligunt Senatum redactum esse in seruitutem, & cædes nefarias in urbe factas, omnibus copijs in unum conductis, properè contendunt de libertate dimicaturi. Dum autem adhuc essent in Asia, adfuerūt Antoniani, qui ut Ioniū mare transierūt, apud Philippos Macedonię castra locant. Illi ubi uenerunt ex Asia, ex aduerso castra ponunt, eorumq; duas partes faciūt, quō magis liberos & expeditos milites habeant, eisq; facilius queant imperare: deinde fossa ualloq; circūdant. quæ res utraq; castra uno ambitu cingebat, ac communiter utrunq; exercitum munitum & tutum præstabat. Cum ita essent inter se oppositi, utrinq; crebræ excursiones fiunt: & quanquam prælium aliquanto tempore commissum non est, tamē ad extremum congressi sunt. Hanc pugnam præcesserūt nonnulla portenta, quibus eius belli exitus & casus Reipublicæ demonstrabantur, quod eam Deus optimus maximus in meliore statu & cōditione regni erat collocaturus. Nam ut tum res erant, pax & cōcordia ciuib; diu non poterat insidere. Respublica enim, in qua penes populum omne sit imperium, potentissima, & in summo fastigio collocata, modum tenere nullo pacto potest. Itaque Romani multa utique huiusmodi in posterum quoq; bella suscepissent, ac tandem cadere & seruire coacti fuissent. Sed huiusmodi portēta ijs quibus ea curæ sunt, puto relinqui oportere: multoq; melius Dion, ut opinor, fecisset, si ea supra modum admiratus non esset, sibiq; Polybium proposuisset aliqua ex parte ad imitandum. Ille enim historiam de Carthaginis & Græciæ captiuitate conscripsit, itemq; de graui diuturnaq; clade, quam Romani antea ab Annibale acceperant: nusquam tamen monstra eiusmodi referre, aut calamitates urbibus antè significatas esse, dicere uidetur. Id si facit, ratus ea nunquam accidisse, culpa non caret: portentorum enim plena est historia. quod si euenisse putauit, tamen ea scribere noluit, ueniam meretur: historiam enim conficiebat. Ego uerò ex his omnibus quæ temporibus Cæsaris & Antonij acciderunt, hoc unum referam, quo commutatio rerum, ut ego arbitror, significabatur: flumina quædā in Italia in contrarias partes fluxisse, quædam prorsus exaruisse. Pugna autem in hunc modum commissā est. Principiō utrinque unus tuba sonuit, pōst reliqui omnes, sed primū iij qui continebantur certo & præfinito loco, ut tuba canerent: deinde alij, ut animos militum ad prælium ineundum excitarent: mox repente silentiū factum est. Illi rursum sonos

*Res mira.
Pugna in Philippiis.
Vide nostras
in Dionem annotationes.*

sonos acutissimos fuderunt, & utrinque exercitus cōclamauit. Tum ceperunt milites grauis armaturæ scuta hastis percutere, easque contra se inuicē torquere, funditores & sagittarij tela lapidesque iacere, equitatus irruere, subsequētibz militibus grauis armaturæ. Ita res ad manus atque ad pugnam uenit. Fit grauis impetus, distringuntur gladij: id primum omnes agunt, ut multos uulnerēt, ipsi uerò nullum uulnus accipiant. Pōst ubi animi, ut sit, ira incendi & inflammari ceperunt, accurrunt propius, & temerē irruunt. Hic rationem nullam habent sui, neque sentiunt accepta uulnera, quod mors dolorem anteuertat. Itaque morientium nullus est gemitus, nulla lamentatio: etenim absque cruciatu corporis statim moriebantur: in primisque utriusque in suis locis consistebant. neque enim recedebant aliò, ut quenquam insequerentur, sed in iisdem locis in quibus essent, sauciabant, pariterque sauciabantur, cumque hostes occidissent, ibidem ipsi non multo post cadebant. Mansit ea pugna quousque dies iam inclinaret. Igitur si Brutus cum Antonio praelio decertasset, & Calsius cum Cæsare, ipsi pares inter se fuissent. Sed dum Brutus Cæsarem imbecillum uicit, atque Antonius Calsio, qui par ei in bellicis rebus non erat, superior fuit, uictores quodammodo uicti discesserunt. Castra enim Cæsaris & Antonij, & quæ in castris erant, omnia capta sunt: *Capta castra Cæsaris.* Cæsar mirabiliter saluus euasit. Nam ei, antequam praelium cōmitteretur, medicus somniū narrauit, quo eum castris excedere iubebat. Calsius quoque incolumis ex praelio amissis munitionibus profugit: sed cum existimaret Brutum iam occisum esse, cumque quidam e uictoribus ad eum properaret, mortem sibi ipse intulit. Brutus quamuis postea exercitum Calsij recepisset, tamē iterum sibi confligendum esse non putabat, quod sperabat cunctando se posse hostes sine periculo conficere. Cæterum de nocte conturbare eos maximo tumultu conabatur, quin etiam aliquando alueo fluminis auerso, munitiones eorum inundatione repleuit. Dum Brutus hæc ageret, Cæsar & Antonius commeatu & pecunijs maximè indigebant, ob eamque rem nihil dederant militibus, quo damna, quæ captis castris in rebus eorum facta erant, resarcirent. Ad hæc copias nauales iam à Bruto superatas amiserant: ita in armis spes relicta erat, non modò uictoriæ, sed etiam salutis. quæ amobrem experiri & tentare omnia etiam cum periculo cupiebant. Brutus quoque, quod crebrò milites ab eo deficiebāt, idem facere coactus est: iamque acies instructæ erant, cum duæ aquilæ uolantes super utrumque exercitum inter se concertarent, finem belli prænunciantes, propterea quod ea quæ ad Brutum spectare uidebatur, uicta est. Bruto superato, plerique militum in diuersas partes fugæ se mandarunt, quos uictores insequabantur: etsi neminem eorum occidebāt, aut capiebant, sed noctu locati in insidijs providebant, ne rursus cogerentur. Brutus desperata salute, ratus turpissimū esse capi, & indignissimum, ad mortem confugit. Itaque cum exclamasset illud Herculis, O misera uirtus, ergo nihil quam uerbum eras, atqui ego te *Bruti moriturus sententia.* tanquam rem exercebam, sed tu seruebas fortunæ: cohortatus est aliquem ex suis, ut se interficeret. Quo facto Antonius corpus eius sepultura affecit, nisi quod caput Romam missum orta tempestate, cum Dyrrhachio soluisset, in mare proiectum est. Morte Bruti cognita, uxor eius carbonem candentem absorbuit: ita mortua est. Cumque permulti clarissimi uiri cum Bruto essent, plures eorum statim mortem sibi consciuerunt, quàm captiui decesserint. In his fuit Fauonius amicus Catonis: reliqui in Siciliam ad Sextum *Fauonium.* se receperunt.

Antoniſ pecuniæ faciendæ cauſa in Aſiam profectus eſt. Cæſar Romæ uenit, ut eſſet impedimento Lepido, ſi quid moliri conaretur, atq; ut Sexto *Fuluia.* bellum inferret. Per id tempus Fuluiâ ſocrus Cæſaris & Antoni uxor, contempto Lepido ita adminiſtrabat omnia, ut nihil à Senatu decerneret uel à plebe cōtra eius uoluntatem. Cum ea erat Lucius Antoni frater. Igitur poſteaquam Cæſar uenit, in pace aliquanto tempore fuerunt, poſt uerò diſſidere ceperunt, atq; in apertum odium uenire. Nam Cæſar propter inſolentiam ſocrus, quam ferre non poterat, filiam eius repudiauit, ut uirginem adhuc: quam rem iureiurando cōfirmauit. Cū autem apertas inimicitias gerent, proderat in primis Fuluiæ odium hominum, quod paulò antè in Cæſarem concitatum fuerat. Cauſa odij hæc fuit, quòd cū Cæſar Italiā omnem teneret, niſi ſiquid ueterani milites ab eo dono ceperant, aut ex publico emptum poſſidebāt, ope auxilioq; ſeruorum, alijsq; rationibus adiutus, bona dominis eripiebat atq; auſerebat, eaq; deinceps dabat ſuis militibus: Cū autem ij, qui partis bonis priuabantur, grauiter ferrēt, atq; ut par erat, indignarentur: ita eos interrogare ſolitus erat, Vnde igitur, inquit, ueteranos remunerabimur? quāſi aut bellum gerere, aut tot promiſſa facere quiſquam ei iuberet. Sed cū Lucius & Fuluiâ iniuriâ affectos à Cæſare beneficijs ſibi deuincirent, eiſq; omnibus in rebus auxiliarentur, Cæſar & quidē inuitus remittere aliquid de crudelitate ſua, nec ampliùs quenquam fortunis ſpoliare uiſus eſt. Quare non modò apud Senatum, ſed etiam apud omnes charus haberi cepit: milites autem grauiter ferre. Idcirco interfecerunt Centuriones, alioſq; permultos, qui eorum tumultum compeſcere, eosq; placare nitebantur. Parum quoq; abſuit quin ipſe Cæſar ab ijs fuerit interfectus. Etenim qualibet cauſa incitati, uſm iracundiamq; ſubibant: neq; prius deſtiterunt, quā propinquis ſuis & patribus, liberis ue eorum qui in prælijs cecidiſſent, prædiâ quæ ab alijs poſſidebantur, reſtitui iuberet. Quo impetrato, milites Cæſari fuerunt amiciores: ſed populus Romanis iterum acerbè tulit, ita ut ipſi inter ſe uenirent ad manus, & pugnarent continenter. Quare timore permotus Cæſar, ſtudebat cum Fuluiâ & Lucio reconciliari: id tamen per legatos impetrare non potuit, propterea quòd multi Senatorij & equeſtris ordinis cum Fuluiâ erant, cum quibus conſilia communicabat: eaq; nonnunquam, quod mirum fortasſe uidebitur, accingebat gladiū, ſigna q; distribuēbat inter milites, atq; apud eos ſæpenumero concionabatur. Quapropter Cæſar ad ueteranos confugit. (erant ueterani, qui militia dimiſſi erant, ubi per legitimum tempus militauerant.) Cū igitur eſſent in Italia complures ueterani, ab ijs contendit, ut ſe Fuluiâ reconciliarent, cōponerentq; controuerſias omnes, de quibus eos iudices ſumebat. Itaq; ueteranorum magna multitudo Romam uenit: deinde frequentes in Capitolio tabulas, in quibus ſcripta erāt fœdera quæ Cæſar cum Antonio fecerat, legi coram iuſſerunt: ibi Cæſari præſenti, abſentibus autē per legatos diem dicunt, quam ad diem Romam ipſi ueniant cauſam ſuam acturi. Die conſtituta, cum Cæſar paratus eſſet iudiciū accipere, illi non adfuerunt, timore fortasſe adducti, aut certè quòd ea res indigniſſima uideretur. Irridebant igitur ueteranos, & Senatum Caligam uocabant, ex uſu caligarum militarium. Veterani nihilominus Lucium & Fuluiam iniuſtè facere pronunciant, reſq; Cæſaris comprobant. Quo facto Cæſar Lucio & Fuluiâ bellum indixit, mox ea quæ in fanis religionis cauſa erant, cætera q; ex quibus pecuniam

*Fuluia Antoni
uxor gladium
accingebat.
Cæſar ad uete-
ranos confu-
git.*

niam facere poterat, nec ea solùm quæ Romæ, sed etiã omnia quæ in Italia, & in ditione ac potestate eius reposita erãt, sustulit. Dum Cæsar bellum appararet, Lucius & Fulvia, comparatis etiã rebus ad bellum gerendum necessarijs, copias cogunt. Tandem autem datis acceptisq; utrinq; magnis incommodis, Cæsar superior fuit, atq; oppidum in quo Lucius erat, diuturna obsidione fameq; afflictum cepit. Et quanvis Lucius cum paucis saluus & incolumis euaserit, tamen complures Senatorij & equestris ordinis perierunt: Fulvia uerò cum liberis ad maritum perfugit. Iulia Antoniorum mater primùm in Siciliam profecta ad Sextum Pompeium, ab eodem honorifice ad filium remissa est. Claudius quoq; Tiberius Nero cum ijs fuit qui se ad Antoniũ receperãt. Nam cùm præesset præsidio in Campania, intelligeretq; Cæsarem bello superiorem fuisse, fugit cum Liua Drusilla, filioq; suo Claudio Tiberio Nerone, ut postea mira res accidisse uideatur, quòd Liua Cæsari quem antea fugerat, nupserit, atque Tiberius is, quicum parentibus suis fugæ se mandauerat, Cæsari in imperio successerit. nam utrunq; postea factum est. Cæsar postquam urbem grauissimis morbis affligi propter famẽ uidet, Sexto Pompeio maris imperium obtinente, iamq; Italiã inuadente, cum eo decertare nauali prælio constituit, ac primùm naues ex pellibus facere conatus est, ut ij solent, qui in Oceano nauigant, quas contextas uiminibus integebat crudis boum corijs, quæ non aliter extendebat, quàm in rotundis scutis fieri solet. Itaq; irridebatur, putabaturq; si quid cum ijs tentasset, in maximum periculum esse uenturus: sed alia classe comparata usus, tamen uictus est. Hic studuit statim cum Sexto pacem facere, sed eum in foederibus faciendis concordẽ non habuit. In his rebus cùm occuparetur Cæsar, Antonius ex Asia amore Cleopatrar in Aegyptum profectus est: quo tempore Labienus qui præfuerat equitibus Pompei Magni, uel potius filius eius hic Labienus fuit, qui primò ad Parthos se cõtulit, deinde unã cum filijs Pompei bellum contra Cæsarem gessit, ijsq; superatis, ad Parthos confugit: Orodi Parthorum regi persuasit, ut bellum inferret Romanis. Huic Orodes Pacorum filium tradit, deinde eum ab se cum exercitu dimittit. Ab ijs Syria omnis præter Tyrum capta est: Palæstina quoq; Cilicia, ac urbes Asia, quæ in continenti ædificatæ erant, omnes ferè captæ sunt. Quæ quamquam ad Antonium perferebantur, tamen homo remulentus, & amoribus irretitus, nec socios curabat, nec hostes. Tandem uerò coactus, quòd omnia occupata esse intelligeret, Aegyptum reliquit: cur id faceret, bellũ Sexti in causa esse dicebat. Inde uenit in Græciã, ubi cum matre & uxore cõiunctus, Cæsarem hostem, Sextum uerò sibi amicum fecit. Post hæc in Italiã transijt, ac repentẽ occurrens Publio Seruilio, qui Cæsaris exercitum cõtrea eum ducebat, multos occidit, multos etiã cepit. Hoc prælio factò Fulvia moritur, tunc ambo ab armis discedunt, hac reditus in gratiam, nisi præscriptione, ad quam eò ueniebant, quòd eorum copiar atq; spes æquales erant. In eo foedere Cæsar Sardiniam, Dalmatiam, Hispaniam, & Galliam sortitus est: Antonius ea quæ trans mare Ionium, quæq; in Europa Asia ue erant in ditione ac potestate populi Romani. Lepidus enim Lybiam, Sextus Siciliam tenebat. Contra hunc cùm Cæsar & Antonius bellum appararent, in maxima damna incurrerunt, quòd ipse omnes qui Romæ essent, infestos eis inimicosq; reddidit: usq; adeò mari potens erat, præsertim quòd Menæ liberti sui opera & cõsilijs uterẽt. Tum Romanos, quia Sardinia occupabat, uexabaturq; maritima regio, res frumetaria defecit. Quamobrẽ cùm ingēs

L. Antonius

uictus.

Fulvia.

Iulia Antoniorum mater.

Claudius Tiberius Nero.

Labienus.

Parthi in Syriam.

Fulvia mortitur.

Reconciliati Antonius & Cæsar.

Menæ libertus.

fames esset, eaq̃ grauius affligerent, hortabantur Cæsare & Antonio ad pacem cum Sexto faciendam, ob eamq̃ rem multum clamorem profundeabant. Sed ut nihil perficere se intelligunt, celeriter ad eos interficiendos contendunt. Quare animaduersa Cæsar, etiam iam suos uulneratos habebat, tamē uelle discit, supplexq̃ eorum fidem obtestari, & misericordiam implorare cepit. Antonius maiore uia adhibita restitit: tandem uero legatos de pace ad Sextum mittere coacti sunt. Per id tempus L. Cornelius Balbus Gaditanus uir consularum gerebant. cuius mentio fit in historia propterea, quod ita omnibus copiis circumfluebat, tantaq̃ erat magnitudine animi, ut omnes homines suæ ætatis facile superauerit. moriens enim denarios x xv populo Romano uiritim reliquit. Eodem quoq̃ tempore lex Falcidia, quæ nunc etiam obtinet in hæreditatibus, ut grauatus hæres quartam partem retineat, reliquum omittat, à Publio Falcidio Tribuno plebis lata est. Interea Cæsar & Antonius multa faciebant contra ius fasq̃: nam complures non modò alia ratione indignissimos, sed etiam seruos in Senatorum ordinem cooptabant. Etenim Maximum quendam, qui Quæstoris officio functurus erat, agnitum, dominus in seruitutem uindicauit. Alius quoq̃ inter milites, ut miles de præhæsus, è cliuis Capitolinis præcipitatus est, data prius ei libertate, ut maiorem auctoritatem haberet animaduersio. Cæsar autem & Antonius tandem cum Sexto in colloquiū uenerunt, cum quo initis fœderibus, paceq̃ facta, tantis præ gaudio clamor eorum qui aderant præsentibus fuit, tot belli scilicet laboribus exantlatis, & pace longo tempore expetita, ut montes maxime personarent, ob eamq̃ rem magnum horrorem incuterent. Pompeiani non sustinebant, quousq̃ in terram uenissent, (erant enim in nauibus) sed statim saliebant in mare: alteri quoq̃ se in profundum iaciebant, secq̃ deinceps natantes mutuò salutabant, & complectebantur. Post hæc conuiuia uicissim utrinq̃ acta sunt: primum à Sexto in nauis: deinde in cōuinentia à Cæsare & Antonio. Poterat Sextus utrinq̃ cum esset in nauis cum paucis, interficere, idq̃ Menæ consilium erat: tamen noluit, sed cum Antonio iocabatur familiariter, à quo ædes eius paternæ quas in Carinis habebat, occupabantur. Est autem locus in urbe, cui Carinæ nomē est: quæ appellatio cum ad partem quoq̃ nauis inferiorem pertineat, facere dicebat Sextus, se ipsis in Carinis epulum dare. Idem filiam suam despondit M. Marcello Cæsaris ex sorore nepoti, itaq̃ hoc bellum dilatum est. Antonius ex Italia in Græciā reuersus, multa fecit contra mores institutaq̃ maiorum. Etenim damna multa attulit ciuitatibus, in ijsq̃ cupiditates suas expleuit: deniq̃ Dionysius appellari uoluit. Quare animaduersa Athenienses Minervam ei desponderunt. Is nuptias sibi placere respondit, ab ijsq̃ quadragies sestertium exegit dotis nomine. Cumq̃ esset in his rebus occupatus, in Asiam præmisit Publium Ventidium, qui Parthos, qui in munitis locis castra posuerant, à quibus etiam inuadebatur, contra opinionē Labieni, cui paulo antè res exsententia successerant, magna uia in fugam cōuertit, Syriamq̃ expulit, ipsum denique Labienum cepit: * Hic nonnihil deest. De Domitio enim Caluino, non Ventidio hæc Dio scribit. ac propterea Romæ triumphauit. Hic ex eo tempore cum propter magnificentiam et sumptum cæterarum rerum clarus erat: tum uero, quod Palatium incendio consumptum restituit, atque statuis quas à Cæsare acceperat, uidelicet postea redditurus, adornauit. eas enim, cum Cæsar paulo post repeteret, non reddidit: sed ei ita facere respondit: Mihi quidem, inquit, seruorum copia non est, tu uero seruos tuos ad Palatium mitte, atq̃ inde

L. Cornelius
Balbus.

Lex Falcidia.

Pax facta cum
Sexto.

Menæ consi-
lium.
Carinæ.

Antonius Dio-
nysius.
Centum myria-
des drach.
Ventidius ad
Parthos.
Captus Labie-
nus, uicti Par-
thi.

inde statuas accipe. Cæsar autem eas reliquit, metuens, ne si inde eximeret, sacrilegij accusaretur. Post hæc Liuiam uxorem duxit, cuius amore olim captus fuerat. Erat Liuiæ uxor Neronis, quicum fugerat, ut supra dictum est, ex eoq; puerum sex mensium in aluo cõtinebat: eam Nero quasi pater, non maritus esset, Cæsari uxorem dedit: ibiq; cum epulum fieret, in eoq; puerulus quidem garrulus interuenisset, quales solent esse ij, qui nudi à mulieribus deliciarum causa educantur, uidissetq; Liuiam unà cum Cæsare esse, Neronem uerò seorsum cum alio sedere, ad eam accessit, mox ait: Quid hic agis Domina? ecce enim uir tuus (Neronem mōstrabat) illic sedet. Liuiæ cum Cæsari nupfisset, peperit Claudium Drusum Neronem, quem Cæsar educauit, deinde ad patrē misit. Tiberius non multo pōst moritur, Cæsaremq; eidem Druso, Tiberioq; liberis suis tutorem relinquit. Interea plebs de his rebus multum sermonem habebat, sed id potissimū circūferebatur, *Τὸς Ὀτυ-χῶσι καὶ τριπλῶν παύσιν*, quod fortunatis hominibus liberi tertio mense nascerentur, idq; postea in prouerbij consuetudinē uenit. Sub hæc tempora Mæna à Sexto ad Cæsarem defecit, quem Cæsar Sexto reposcenti non modò non tradidit, sed eum in honore habuit, atque in equestrem ordinem cooptauit, concessio ei iure aureorum annulorum. Est autem ius aureorum annulorū, quod solus princeps libertis dat: propterea quod olim ciuibus Romanis, nisi ijs qui Senatorij erant aut equestris ordinis, aureos annulos ferre non licebat. Sextus hac re permotus, à pace recedit, præsertim quod Cæsar promissâ sibi non exolvebat: nam is etiā querebatur à Sexto fœdera aliqua ex parte uiolari. Cæsar Lepidum & Antoniū uenire iubet ad bellum Sexto inferendū. Sed dum illi non statim paruerūt, Cæsar solus cum Sexto bellum gessit: quo in bello primū aduersa fortuna usus est. nam nō solum quibusdam prælijs navalibus inferior fuit, sed etiā magna ui tempestatis complures naues amisit. Quibus rebus Sextus efferebatur, diripiebat & uexabat Italiā, seq; Neptuni filium appellabat. Qua re cognita, Cæsar in omni ferè Italiā naues ædificari iubebat, multas aliunde conducebat, cōscribebat milites, cōgregabat pecuniam, ita ut in nauibus ædificandis, ac quærendis pecunijs, exercendisq; remigibus biennium consumpsit hac ratione. Hæc aliāq; permulta, quæ ad Italiā & Galliā spectabāt, providebat. M. Vipsanium Agrippam comparandæ classis præfecit, eumq; quod iam bellum cōtra Gallos confecerat, & secundus ciuium Romanorū belli gerendi causa Rhenum transierat, accersiri iussit, atq; ei ut triumpharet concessit: mandauitq; ut milites qui in ea classe futuri erant, in laborib. exerceret. Agrippa cum Lucio Gallo Consul erat, & idcirco triumphare noluit, quod sibi turpissimum esse existimabat, efferri gloria in aduersa fortuna Cæsaris. Classē uerò celerrimè cōparauit: tum quod ea loca sine portu erant, opus magnificum & præclarum fecit. Nam apud Cumam, quæ ciuitas est in Campania, inter Misenū & Puteolos, locus quidam interiectus instar Lunæ incuruus & inflexus est, eumq; cingui montes ambiūt, uacui ab arboribus & nudi, paucis tamen exceptis: præterea tres sinus maris habet. quem locum ubi Agrippa perforauit, in eo portus tutissimos fecit. Iam uerò quæ in eo loco uidi, quia cōmemoranda esse uident, paucis exponam. Nam in his montibus, quos iuxta sinus maris esse paulo antè dictum est, fontes sunt ignis & aquæ plenissimi: & qui constet ex altero separatim, omnino nullus inueniri potest. Nec uerò per se ignis, aut aqua frigida esse uidetur: sed quia cōmischentur, aqua calida, & ignis quodammodo humidus est: atq; cum aqua

Liuiæ nubit Cæsari.

Fortunatis tertio mense filios nasci.

Ius aureorum annulorum.

M. Vipsanium Agrippa.

Puteoli.

per canales in cisternas influat, eius uaporem ij qui ea loca incolunt, inducunt per tubos in altissima domicilia, ac postea calefiunt in illis. Nam is uapor quanto longius à terra abfuerit, & ab aqua, tanto magis exsiccatus et aridus est. Quamobrem utrinque aedes magnificae aedificantur & sumptuosae, quae sunt uitae hominis & ualitudini aptissimae. Idem quoque mons eam terrae naturam efficit. Cum ignis exurere eam non possit (quippe uim eius & flammam contraria uis aquae, quae cum eo commiscetur, restinguit) nihilominus tamen ea quae proxima sunt, dissipare atque consumere possit, sit ut ea pars terrae quae pinguis & humida est, calore eliquetur: quae uero aspera est & dura, consistat. Ex quo necesse est in glebis eius terrae cauernas existere: quae si in locis aridis collocatae sunt, in puluerem rediguntur: coiectae uero in aquam, & mixtae puluere, consistunt: atque adeo, quandiu in aqua sunt, coelescunt, magisque obdurantur. Cuius rei causa afferri potest, quod ea pars quae arida est, igni augetur propter naturae similitudinem, ab eoque frangitur: sed admixta re humida, ita refrigeratur, ut propterea coelescat, atque omnino con-

Baie. solidetur. Cum igitur Baiae eiusmodi sint, in eas Agrippa uenit, fecitque portus, naues celeriter comparauit, ac remiges delegit. Tum in urbe multa portenta nuntiata sunt, sed in primis complures delphinos ad Aspidem oppidum Aphricae concertantes inter se interfuisse: in eodemque oppido pluuisse sanguinem, eundemque statim à uolucris in uarias partes dilatum esse. Porro quod Liuiæ euenit, magnam ei attulit uoluptatem. nam aquila in sinum eius coniecit gallinam albam, quae ramum lauri ferebat, in qua baccae erant: quae res cum magnum aliquid significare uideretur, Liuiæ gallinae magnam curam habuit, seuitque laurum, quae cum creuisset, lauream suppeditabat ijs, qui parati uictoria triumpharent. Sed Liuiæ Caesarem in sinu suo atque omnino in potestate erat habitura. Eodem tempore Antonius ex Syria in Italiam uenit, propter bellum Sexti, ut aiebat, à quo magna clades Caesari allata esset: sed postea cum Caesare dissidere cepit, ita ut ei prope bellum intulerit: tamen

Ramus lauri. rursus cum eo opera Octauiae reconciliatus est. nam eam, quia soror erat Caesaris, superiore foedere in uxorem duxerat. Antonius Caesari naues dedit, ab eoque milites accipit, quorum opera contra Parthos uteretur. Haec illi faciebant, non beneuolentia adducti, sed quod commodi sui causa ita faciendum esse putaret. Antonius quoque Octauiam Corcyra statim in Italiam remisit.

DIONIS LIBER XLIX

Caesar comparata classe, transmisit in Siciliam: cumque ei bello nauali Agrippam praefecisset, ipse pedestres copias ducebat, obseruabatque omnia quae gererentur. Sextus quoque classe tradita Demochari cuidam, e terra pugnam spectabat. Igitur Agrippa pugnam cum Demochare committit: quae cum aequalis utrinque multo tempore fuisset, essetque iam ad noctem perducta, tandem Caesariani superiores fuerunt. Pugnatum est apud Mylas urbem Siciliae. uictos uero non sunt longius insecuti, mea quidem sententia, & ut uerisimile est, propterea quod eos comprehendere non potuissent propter nauium magnitudinem, tum quod imperiti uadum, quae erant ad proximam terram, naues eò compellere nolebant. Quidam tamen existimant Agrippam satis duxisse hostes in fugam conuertere, quod Caesaris, non suam ipsius rem gereret. Nam familiaribus suis dicere solebat, hunc esse morem

Demochares. „ principum, ut nolint quenquam habere se potiore. Nam ea quidem, inquit, quae facilem & exploratam uictoriam uidentur esse habitura, ipsi gere

Distum Agrippae. „ re statuunt: pessima uero quaeque & difficilima alijs committere. Quod si eueniat,

ueniat, ut opportuna negotia alijs mandare cogantur, grauiter & acerbè ferunt laudem & gloriam eorum, qui ea gesserint. Neque enim uinci eos uolunt, aut parum fortunatos esse: at uerò rerum præclarè gestarum gloriam apud alios esse non facile patiuntur. Itaq; sæpe cohortabatur eos, qui se saluos & incolumes esse uellent, darent operam, ut principes liberarent omnium rerum difficultate & molestia, sed tamen eis rerum gestarum gloriam reseruarent. Hæc Agrippa ut dicere, ita facere consueuerat. Sed cum prælium nauale commissum esset, intelligeretq; Cæsar Messana Sextum abiisse, fretumq; esse omni præsidio destitutum, nactus occasionē belli eam non prætermisit, sed statim cum nauibus quas ab Antonio acceperat, Messanā contendit: nec tamen felix fuit ad casum fortunamq; belli, propterea quod Sextus ei cum classe ac pedestribus copijs occurrit. Cæsar enim contemnēs Pompeianos, quod iam ab Agrippa superati fuissent, cum ijs confligit: quo in prælio non solum amisit magnam partem classis, sed ipse quoq; in maximum periculum & discrimen uenit, cum non posset ad suos, qui in Sicilia erant, perfugere: satisq; ei fuit, se recipere in proximam continentem, atque ibi tutò esse. Sed cum exercitum suum in insula interceptū esse animaduerteteret, iniquo animo ferebat: nec antè animum recepit, quàm piscis ultrò e mari saliens ad pedes eius accidit: atq; a uatibus ob eam causam responsum est, mare in eius fore potestate. Cornificius autem, qui Cæsariano exercitui in Sicilia præfectus erat, periclitabatur, ne si in loco consisteret, inopia ciborum expugnaretur: quod si recederet, ne unā cum exercitu periret, circumstantibus hostibus, & eminens iaculātib; ac opportunis locis inuadentibus: tamē quia Agrippa transierat in Siciliam, Mylasq; ceperat, ac hostes insecutus ad eum uenerat, præter spem euasit. Qua ex re propter suam & militum salutem tanta læticia efferebatur, ut Romæ, quoties foris cœnaret, elephanto ueheretur. Igitur etsi Cæsar eo tempore Sicilia non est potitus, tamen paulò post coniunctis cum Lepido copijs, postquam in eam trāsiuisset, opera Agrippæ uicit Sextū prælio nauali. Quare Sextus de Sicilia diffidens, fugæ se in Asiam mandauit, ibiq; quod res nouas moliretur, ab Antonio missis militibus occisus est. nam eum Cæsar neq; confestim est insecutus: neq; postmodò, propter dissensionem quam fecerat cum Lepido. Lepidus enim, quod bellum ex æquo gessisset, æquum esse statuebat, se quoq; Sicilia potiri. Verum Cæsar eo ueluti legato in rebus omnibus utebatur, agitareq; eum cum Sexto occulta colloquia suspicatus, eam suspicionem tamen non patefecit, ne eum aperte inimicum & hostem haberet. Pugna autem celerius, quàm uolebat, cum Sexto commissa, priusquam Lepidus aliquid palam moliretur, Pompeio superato, cum Lepido apertas inimicitias gessit. Lepidus petebat ea quæ ex primis foederibus ad se pertinebāt, præterea Siciliā sibi uendicabat, quod in ea expugnāda socius fuisset: ob eamq; rem Cæsarem in ius uocabat, cum secum haberet copias, quas adduxerat ex Libya. Adhæc Cæsar nihil respondit, sed ratus ius in armis esse, quod ipse potentior esset, confestim aduersus Lepidum cum paucis cōtendit, ut eum perterreret, hominem uidelicet minime strenuum: ac primū ut amicus in castra Lepidi ingressus, pauca apud milites concionatus est: sed postquam nihil dicit ad eorum uoluntatem, magis concitati sunt, ac facto in ipsum impetu, nōnullos ex ijs militib; quos secum habebat, occiderunt: ipse, quod ei celerrimè auxilia uenerūt, saluus euasit, eosq; omnib; copijs postea adortus est. Tum milites Lepidi uniuersi Cæsarē adierunt, ipseq; Lepidus cum pulla

*Cæsar uictus
in Sicilia, fugit.*

Cornificius.

*Cæsar aduersus
Lepidum.*

pulla ueste supplex fuit, atque ob eam rem omnem dominationem amisit, uixitque in Italia non sine custodia. Cum autem Antonius esset in Græcia, Ventidius legatus eius Pacorum filium Orodis regis Parthorum bello deuictum interfecit, qui non infra cæteros reges propter iusticiam & mansuetudinem apud suos charus fuerat: præterea Parthos omnes qui ex ea pugna supererant, expulit ex Syria. Tum Antonius Ventidio ob res præclare gestas inuidere cepit: eumque imperio deposuit, nec opera eius amplius ulus est: tamen post mortem Antonij primus ciuium Romanorum de Parthis triumphauit, qui triumphus fuit ei decretus à Senatu, & maxime, quod eodem die eandem cladem Parthis intulisset, quam ab ijs populus Romanus Craffi temporibus acceperat. Propter inopinatum quoque casum magnam gloriam adeptus est. Nam cum antè per triumphum Pompeij Strabonis cum reliquis captiuis ductus fuisset, de Parthis ipse postea triumphauit. Tunc Antonius Solsium præfecit Syriæ & Ciliciæ: à quo cum alia multa præclare gesta, tum uerò ab eo Hierosolyma expugnata sunt, ac primum quidem capti sunt ij, qui templum eius urbis defendebant: post deinde reliqui omnes ipso die Saturni: tantaque fuit eorum religio, ut ij qui antè unà cum templo capti essent, à Solsio impetrauerint, ut liceret sibi, postquam idem dies redisset, de more sacrificare. Antonius Herode rege apud eos constituto, Antigonom, qui per id tempus in ijs regnum obtinebat, cruci alligatum flagris cædi iussit: quod nulli regi antea acciderat à populo Romano. Post hæc in Parthos exercitum duxit, cumque ad Phraata uenisset, cepit eam urbem obsidere: quo tempore tamē nihil magnum gerebat, sed à barbaris, qui extra urbem erant, multis magnisque incommodis afficiebatur. In hac obsidione urbis, Phraates ad Antonium quosdam submisit, qui ei persuaderent, ut ad se legatos de pace mitteret: ita facile fieri posse, ut quæpetebat, obtineret. Deinde legatis missis ab Antonio, sedens in sella aurea, respondit, eosque multis conuiicijs confectatus, ac neruo arcus quem habebat in manibus, sæpe pulsato, promisit, si mox inde castra moueret Antonius, se pacem esse cum eo confirmaturum. Erat Phraates omnium hominum sceleratissimus, qui Orodē patre, ac fratribus suis interfectis, regnum Parthorum occupauerat. Antonius cum hæc à legatis accepisset, metuens Phraatem quia se iactauerat insolentius, inde castra mouit: deinde paulo post exercitum in maximum periculum adduxit: ex quo tamen contra opinionem euasit. Nam milites eius labores militiæ uehementer pertulerunt: cumque in insidias incurrissent, ceperunt coniunctis scutis testudinem repente facere, flexisque genibus sinistris in terram conniti. Barbari rati eos defessos esse ex uulneribus, abiectis arcubus, ex equis descendunt, districtisque gladijs proximè accedunt, scilicet omnes simul interfecturi. Romani insurgunt subito, & signo dato totam phalangem explicant: inde irruentes uidelicet inermes armati, imparatos parati, sagittarios grauis armaturæ milites, barbaros Romani confertos trucidant. Testudo autem in hunc modum fit: Impedimenta & milites leuis armaturæ cum equitibus medium locum tenent, ij qui sunt grauis armaturæ, qui utuntur scutis longissimis, ad alas instruuntur, & reliquos instar la terculi circundant: cæteri, quorum scuta lata sunt, conferti in medio agmine consistunt, atque scuta sua non supra se solum, sed etiam supra cæteros extollunt, ita ut nihil præter scuta uideatur: quæ cum densa sint, omnes defendunt à telis cuiusuis generis, tantumque roboris habent, ut supra eam testudinem non modò homines ire, sed etiam equos agere possint, & uehicula, quoties fuerint

Caius Solsius.
Hierosolyma
capta.

Herodes rex
Iudeorum.

† Dio habet
Phraata.

Testudinis for-
ma.

fuerint in concauò & angusto loco: cui rei propterea testudo nomen est, quòd fortissìma sit, atq; tectissìma. Ea duas ob causas utuntur: una est cum propugnacula quædam adoriri uolunt, sic enim plerunq; nonnullos extolunt, ut eos supra muros collocent: altera causa est, quòd ita circũuenti à sagittarijs, simul omnes subsidunt. (nam equos etiã genua flectere, secp̄ inclinare docent) Ita hostib. opìnionem præbent lassitudinis, quibus ob eam causam irruentibus subitò insurgũt, eisq; terrorem inijciunt. testudo ergo fieri ad hunc modum solet. Antonius regem Armeniorũ dolo cepit, quòd sibi in bello contra Parthos subsidio non uenisset: quem cum uinctum primò catenis argenteis secum adduxisset, pòst aureis constrictum ad Cleopatrà duxit: cum qua deinceps relictis armis sese dedit uoluptatibus, atq; filios eius reges regum appellauit. Nec solùm inter eos partitus est Armeniam, & quas habebat prouincias, sed etiã Indiam & Parthiã. Interea Cæsar milites exercebat, dum Pannonios & Dalmatas in suam ditionem et potestatem redigeret. In quibus prælijs & laboribus nonnunquam etiã uulneribus acceptis periclitabatur. Per id tempus Agrippa Romę aquam, quę defecerat uitio aquæductuũ, sumptu suo restituit, atque in complures partes urbis deduxit: præterea refecit ædificia publica, uiasq; omnes sine ullo sumptu publico. Cloacas uerò ita purgauit, ut per eas in Tiberim nauigaretur. Cumq; in Circo errare homines animaduerneret, in numero circuituũ, quos Græci *δαίμας* uocāt, delphinos & ouata opera fieri iussit, ut ex ijs circuitus curriculum ostenderentur. Ad hæc oleum salemq; omnibus dedit ciuib;: balneaq; gratis per annum uiris mulieribusq; concessit, in quibus lauarẽtur. Conduxit etiã tonfores ludis, ut nemo quicquam impenderet de suo. Præterea de loco superiore in theatrum tesseras iecit, quibus argentum promittebatur, aliæq; res permultæ. Res quoq; uenales multas in medio positas populo ad diripiendum dedit. Astrologos & magos omnes ex urbe expulit. Hæc omnia Agrippa, cum esset Aedilis, fecit. Cæterum rege Medorũ à Parthis deuictò, Armenia Mediãq; in potestatẽ Parthorũ uenit.

Agrippa.

Delphini.

Locus hic est
mancus, uide
Dionem no-
strum.

DIONIS LIBER I.

Quibus rebus gestis Antonius & Cæsar paulo pòst bello concertare ceperunt, atq; alter alterum multis modis criminari. Cæsar obijciebat Antonio, quòd Cleopatraz daret ea quæ essent populi Romani: quasi præstigijs quibusdam factum esset, ut ei ueluti mancipium seruiret, cuius rei causa nõ planè Antonio, sed Cleopatraz bellum indixit. Antonius Cæsarem accusabat, quòd ab eo iniuriã accepisset, à quo Antonij adhuc superstitis tabulas testamenti apertas esse & publicatas ferebatur. Fuerunt & aliæ causæ: nam cum statuissent longo tempore antè bellum inter se gerere, causæ eis non defuerunt. Huius belli apparatus omnes uicit superiores: nam utrique auxilio fuerant quàm plurimæ nationes & gentes. Cum Cæsare erant Gallia, Hispania, Illyria, atq; Afri, qui antea fuerant in ditione populi Romani, exceptis his, qui circum Cyrenem incolebant: itemq; ij, apud quos Bogud & Bocchus regnũ obtinuerant. Sardinia quoq; & Sicilia, aliæq; insulæ proximæ supradictis regionibus opem ei ferebant. Antonius secum habebat Asiaticos eos qui parebant populo Romano: item Thraciam, Græciã, Macedoniam, Aegyptios, Cyrenæos, cum finitimis nationibus & insulis: præterea omnes ferè reges & principes, aut eorum legatos, qui uicini erāt prouincijs populi Romani, quas Antonius tenebat. Idem Antonius, antequã bellũ gereretur, iurauit militibus, se parta uictoria in duob. mensibus proximis

Cæsar & Antonio
hostes.

mis imperium depositurum, traditurumque omnem potestatem senatui populoque Romano: uixque ei persuasum est, ut id sexto mense faceret, quod facilius res in meliore statu collocarentur. Ante id bellum hæc portenta uisa sunt: Bubo primum uolauit ad templum Concordiæ, deinde ad reliqua, in quibus etiam confidebat: nisi Dion ridiculus est, qui dicat uolatibus bubo, num, & simiarum introitibus in templa, & si qua sunt eius generis, bella & calamitates tam magnas declarari, aut etiam eruptione Aetnæorū ignium finitimis ciuitatibus uastatis. Porro quod draco biceps uisus sit in Hetruria, longus pedes LXXXV, sitque, cum multa uastasset, fulmine percussus: si uerum est, mirabile profecto est. Romæ autem pueri sponte sua in duas partes diuisi, ac partim Antoniani, partim Cæsariani nuncupati, cum biduum certauissent inter se, Antoniani uicti sunt. Quæ res casum Antonij futurū præmonstrauit. Eidem quoque sua statua interitum portendit, quæ in Albano collocata, cum lapidea esset, multum sanguinem misit. Pugnatum est apud Actium, ubi nunc est Nicopolis. Antonio amici maxime offensi erant, quod in eo bello sociam sibi adiunxisset Cleopatram, propter quā uictus est prælio nauali, quod in hunc modum factum est. Naues Antonij erant nauibus hostium longè maiores, in quibus triremes paucae, quinqueremes & deciremes complures, reliquæ erant inter has mediæ: in his altissimas turres ædificari, atque magnum numerum hominū imponi in turribus iusserat: ex quo efficiebatur, ut pugna dissimilis esset. Nā Cæsariani, quod minores & celeriores naues haberent, impetum in hostes faciebant, undique tecti, ne faucia- rentur. Itaque aut submergebant naues eorum, aut si id non facerent, recedebant, antequam ad manus uenirent: rursusque irruerant in eosdem subito, aut ijs relictis, alios aggrediebantur: quibus celeriter confectis, alios atque alios petebant, ut quā maxime possent, offenderent imparatos. nam quod uires hostium, quodque pugnare cum ijs timerent, ubi eos aggressi erant, non expectabant diutius: sed ubi de improviso irruissent, ne tempus darent sagittarijs contra se iaculandi, procul à telis fugiebant, uulneratis aut perturbatis hostibus, ne ab iisdem postea caperentur. Antoniani Cæsarianos ad hunc modū celeriter contra se nauigantes percutiebant crebris lapidibus, telisque in eos coniectis: quod si accessissent propius, manus ferreas iniiciebant: quæ si opportunè cecidissent, ipsi superiores erant: sin minus, submergebantur, suis nauibus impetu hostium fractis: quod si in eo prohibendo tempus traherent, aggressionibus aliorum hostium fiebant opportuniore. nam duæ tresue naues contra unam magno cursu ferebantur, aliæ earum præstabant quod poterant, aliæ affligebantur. Igitur erant ex Cæsarianis gubernatores potissimum & remiges labore defessi: ex Antonianis milites. atque Cæsariani, quod celeriter impellerent nauigia, ac subito in contrarias partes agerent, comparabantur cum equitibus, qui equos concitant & reflectunt: Antoniani armatis hominibus similes erant, ex quo uictores esse uidebantur & uicti. Nam illi ad naues horum proximè accedentes remos frangebant: hi de superiore loco submergebant illos lapidibus, & alijs machinis. Sed cum diu pariter esset pugnatum, accidit ut Cleopatra, quæ post tergum pugnantium erat, stabatque in anchoris, non potuerit exitum belli ancipitem atque incertum expectare, sed muliebri & Aegypto animo propter dubium certamen suspensa metu & sollicita expectatione in fugam se contulit, suisque signum dedit: quos Antonius, postquam subito uela fecisse, ac tum fortè secundissimo uento in alto nauigare intellexit, subsecutus est. Quare cogni-

ta, cum cæteri milites animos demitterent, & uehementer conturbarentur, Cæsar superior fuit, eo prælio nauali ad quartum nonas Septembris confecto: quem diem, etsi mihi mos non est ita faciendi, tamen propterea notauimus, quod eo die penes unum Cæsarem summa rerum esse cepit, ut ex eo anni principatus eius numerentur.

Quo die Antonius natus.

DIONIS LIBER LI

Cæsar urbem ædificauit in eo loco, in quo sibi uictoriâ pepererat, eamque Nicopolim appellauit: præterea eum locum, in quo castra habuerat, lapidibus quatuor pedum magnitudinem habentibus extruxit, ornauitque rostris nauium quas ceperat ab hostibus: & in eo Apollini templum sine tecto fieri iussit. Agrippa in eo bello Cæsari magno usui fuit: nam & Antonij quasdam urbes euertit, in quibus habebat bellicos apparatus, & eius aduersarios crebro uicit. Quas ob res ei atque Mæcenati tantam potestatem detulit Cæsar in rebus omnibus, ut literas quascunque ad Senatum, uel ad alios mitteret, ipsi prius legere possent, & ex eis quæ uellent immutare: cuius rei causa annulum ab eo acceperant, quo literas obsignarent. nam duo signa fieri iusserat, quibus eo tempore multum utebatur, quorum in utroque primo sphinx erat pariter impressa: sed postea in eis suam imaginem imprimi uoluit: quibus signis omnia deinceps obsignauit, hisque reliqui post eum Imperatores præter Galbam usi sunt. Nam is sigillo accepto à maioribus suis usus fuisse dicitur, quod habebat canem ex prora nauis caput inclinantem.

Mæcenat.

Duplex sigillum.

Sphinx.

MONARCHIA AVGVSTI

Cæsari.

ACTO prælio nauali, Antonius qui fugerat in Aegyptum cum Cleopatra, ubi post aduentum Cæsaris ab amicis sociisque relictus est, mortem sibi consciiuit, atque in sinu Cleopatrae obiit. Cæsar iam ceperat Alexandriam, & Cleopatram solutam à uinculis in custodia palatii retinebat. ea supplicabat Cæsari, ut ad se ueniret, cupere se pauca cum eo

In Cleopatrae sinu Antonius moritur.

colloqui. Deinde postquam Cæsar promisit se uenturum, negligenter ornata in lectu & squalore erat: sed ita, ut ualde uenusta esse uideretur: sedebatque in lecto, statuis Iulij Cæsaris patris eius multis variisque iuxta se collocatis: continebat etiam in sinu literas omnes, quas ad se olim Iulius miserat. Itaque postquam Cæsar uenit, exiliens subito rubore perfusa: Domine (inquit) nam id nomen tibi datum à dijs immortalibus, mihi ademptum est: uides patrem tuum quemadmodum saepe ad me uenit: intelligis, quos honores mihi tribuit, & quomodo mihi regnum Aegyptiorum dedit. ut igitur (inquit) eum audias de me aliquid dicentem, accipe has literas, & lege, quas ad me sua manu scripsit. Hæc cum diceret, oculos coniciebat in Cæsarem, & lamentabatur suauiter, utebatur molli & delicato sermone: interdum dicebat: Quid mihi istæ tuæ literæ profunt Cæsar? mox addebat, Sed tu quidem mihi es in hoc superstes: ac rursus, Utinam (inquit) habuissem te superstitem: mox contra, Sed hunc cum habeo, te certe habeo. Cæsar licet eam intelligeret, tamen dissimulabat, tandem uero oculis ad terram spectantibus respondit: Fac (inquit) bono animo sis o mulier: nam tibi quidem certe nihil accidet mali. Cupiebat eam Cæsar Romam adducere, ut nobilem Cleopatram, & omnium sermone celebratam per triumphum duceret. idcirco

Q eam

eam bene sperare iubebat, & curam eius habebat maximam, neq; eam priuabat suo famulatu. Quam rem Cleopatra (quippe stolidam non erat, sed strenua mulier & intelligens) cum esset facile suspicata, pulcherrimam uestem induit, ornataq; elegantissime, ac in lectulo recumbens mortua est, aspide ad se in urnula portata, uel ut quidam putant, brachio puncto acu, quae solebat capillos suos crispas facere: quae quod uenenata esset, interitum ei percelerem attulit. Caesar cognita morte Cleopatrae, grauiter & moleste tulit, uoluitq; corpus eius uidere, praeterea medicamenta parari, & psyllas adhiberi iussit, si forte posset ullo pacto uitam ei restituere. Hi psylli omnes masculi sunt: mulier enim psylla esse non potest. Eorum ea uis est & potestas, ut queat subito uenenum serpentium cuiusuis generis sugere, priusquam homo interierit, nec eorum morsu uulnerantur aut laeduntur. Solent ex alijs psyllis nasci, atq; infantes suos in hunc modum experiri, ut uel eos, ubi primum nati sunt, conijciant inter serpentes, uel fascias eorum: quae res nihil nocet infantibus, a quorum etiam uestibus serpentes torporem concipiunt. Itaque Psylli huiusmodi sunt. Sed cum Caesar nullo pacto posset efficere, ut Cleopatra reuiuisceret, eam est admiratus, atq; eius misericordia permotus, magnam animo molestiam cepit, quod totius uictoriae laude & gloria priuatus esse uideretur. Igitur Antonius & Cleopatra hunc finem habuerunt. Caesar autem Alexandrinis pepercit propter Alexandrum conditorem eius urbis, & propter Areum philosophum, cuius opera utebatur in studio philosophiae: sed re uera id fecit, ne graue damnum inferret tantae hominum multitudini, quae antea saepe seruierat utilitatibus & commodis populi Romani. Deinde uoluit corpus Alexandri uidere, uiditq; & contrectauit, ita ut ferant nasum illius ab eo paululum fractum esse. Sed cum Alexandrini in primis cuperent ei corpora Ptolemaeorum ostendere, ea non aspexit: Cupiui enim (inquit) regem, non mortuos uidere. Qua de causa Apim quoque adire noluit, quod se deos adorare non boues diceret consueuisse. Aegyptum uero tributariam fecit, eiq; praefecit Cornelium Gallum: nam eam Senatori concedere non solum non est ausus, sed neq; Senatorem quenquam in Aegypto passus est commorari, nisi sicui hoc ipse nominatim permisisset. Pecunia uero in Aegypto conflata, partim ad milites peruenit, partim ea imperium Romanorum locupletatum est, & templa eorum ornata. Itaque Aegyptus subacta est, quod futurum esse Deum ante manifeste ostenderat. Nam in ea loca imber non solum aquae, sed etiam sanguis effluxit, in quae ne stilla aquae quidem antea ceciderat. Praeterea draco mirae magnitudinis, ut primum ab Aegyptijs uisus est, statim mirum in modum sibilauit. Stellae quoque uisae sunt, quas Graeci Cometas uocant. Apparuerunt etiam imagines hominum mortuorum, & simulacra deorum moesta fuerunt. postremo ipse Apis mugitus ingentes & miserabiles edidit, ac uim lachrymarum profudit. Post haec Caesar Romam uenit, de quo multa amplissima & ornatissima decreta a Senatu facta sunt, quae commemorare non est necesse. Sed ante omnia gloriose triumphauit, & ornamenta Cleopatrae in templo posuit. Itaque Cleopatra licet bello uicta & capta fuerit, tamen omnium sermone celebrata est: nam ea in templo Veneris aurea conspicitur. Caesar ob res feliciter administratas coplures dies festos egit: in quibus equus fluuiatilis, & rinoceros tunc primum introducti sunt in theatrum. Est autem rinoceros similis elephantum, cornu iuxta nasum habens, quamobrem hoc nomine appellatus est. Per id tempus M. Crassus per Graciam & Macedoniam ad Danubium missus est,

Mors Cleopatrae.

Psylli.

Caesar corpus Alexandri uidit.

Aegyptus tributaria.

Cornelius Gallus.

Prodigia.

Apis.

Rinoceros.

est, ubi crebris praeliis Mysos & Basternas deuicit, Deldonemq; regem eorum ipsemet occidit. Deinde Thraces subegit, ac Getas magnis affecit incommodis: cuius rei causa Caesari decernebantur honores amplissimi.

DIONIS LIBER LII.

Itaque populus Romanus cum fuisset uel in ditione regum, uel in auctoritate reipublicae ac magistratum septingentos quinque & uiginti annos, rursum cepit in regiam potestatem uenire. Quanquam Caesar in deliberationem uenit, & consultatione de armis deponendis, ac rebus omnibus senatui populoq; Romano permittendis: eamq; deliberationem habuit cum Agrippa & Maecenate, cum quibus communicabat omnia arcana consilia. Ex his Agrippa consulebat iustius, ut imperium deponeret, remq; publicam restitueret. Maecenas maiorem rationem habebat utilitatis: aiebat enim regnum iustum & legitime comparatum in primis conducere rerum magnitudini. Caesar Maecenati assensus est, magisque regnum confirmauit, sumptisque nomen imperatorium, non illud quidem uetus, quo parta uictoria olim Imperatores appellabantur: sed hoc, quo significatur summum imperium, quod & Caesari patri eius, filijsq; & deinceps nepotibus decretum fuit. Post haec Censor factus cum Agrippa, Senatum correxit: non quod Senatorum quenquam mouerit Senatu, sed quod eos cohortatus sit, ut qui sibi consocij essent sui generis, aut ante actae uitae, de se ipsi iudicium facerent: praeterea cauit, ne Senatores ex Italia, nisi iussu aut permissu suo profiscerentur: id quod etiam obtinet usque ad haec tempora. Non enim ius est Senatoribus proficisci nisi in Siciliam, aut in prouinciam Narbonensem. Possunt autem in has prouincias abire non habita licentia, propterea quod proximae sunt, & quod eas incolunt homines inermes.

Caesar deliberauit de imperio deponendo.

Maecenatis sententia.

Caesar Censor cum Agrippa.

DIONIS LIBER LIII.

Agrippae Caesar sororis suae filiam in matrimonium dedit, & quoties una in castris erant, ei concedebat, uti simili tentorio uteretur: quinetiam ab utroque signa militibus dabantur. Igitur confectis bellis civilibus, accidit ut populus Romanus a Caesare bene & ratione regeretur, eumq; deinceps sapientissimi quique non modo non oderant ut regem, sed etiam charum habebant, ut optimum & praestantissimum uirum. Urbem enim afficiebat beneficijs quam plurimis, quod partes eius ruinosas reficeret atque restitueret, quodq; daret operam ut esset optimus status ciuitatis. Praeterea priuatim homines beneficijs sibi deuinciebat, ob eamque rem erat charissimus. Quibus rebus confusus & ornatus, conuocato Senatu, cepit agere de regno deponendo, ac Republica restituenda: tamen ei contra uoluntatem accidit: nisi id ei magis ex animi sententia dicamus euenisse, quod ficta haec fuerit & simulata potestulatio. Nam qui per uim & iniuriam regnum occupauerunt, cupiunt id uideri sibi de uoluntate ciuium esse delatum, ob eamque causam ad hanc delinationem & simulationem procedunt. Dum haec Caesar petit, concitant omnes partim dolo & malicioso consilio, partim timore adducti, qui eam rem suspectam haberent: nonnulli etiam ex animo, qui paulo erant prudentiores, principe deinceps opus esse, & quae eo spectabant, cogerebant omnia, quousque eum imperare coegerunt. Nam iam quibusdam odio erat populi principatus, quod saepe seditionem faceret: tum eis Caesar placebat, & Reipublicae commutatio. Itaque iusserunt stipatoribus Caesaris duplex stipendium dari eius, quod caeteri milites merebantur, ut se firmiore praesidio defenderet. Quocirca imperium eius hoc modo a Senatu populoq; confirma-

Caesar tentauit regnum deponere.

Q 2 tum

tum est. Sed cum uellet popularis uideri, curam eorum quæ publica erant, administrationemque suscepit, quod res ita postulare uidebatur, tamē negauit se omnibus nationibus & gentibus imperare uelle, easque quibus imperabat, se in potestate perpetuò habiturum. Igitur quarum gentium uires debiles erant: & imbecilles, eas in Senatus reliquit potestate, quod eas diceret posse absque armis summo in ocio teneri, ac proinde Senatum ex imperio fructus maximos atque iucundissimos esse capturum: potentissimas quasque gentes ipse tenere statuit, ut quam plurimos labores susciperet, adiretque pericula propter ociū Senatus. Verē autem id fecit, ut illi inermes & imbecilles essent, atque ut ipse armatus secum milites haberet. Quanquam promisit post decem annos se non modò regnum, sed eas quoque prouincias, quas antea sortitus fuerat, relicturum, cōcessurumque Senatui: tamen id non fecit, se elapso eo tempore, alterum decennium, eoque trāfacto, rursus aliud ei decretum est. Itaque sæpe prorogato sibi decennio, regnum quandiu uixit, obtinuit: ex quo deinceps factum est, ut Imperatores omnes licet in imperio præfinitum tempus non habeant, sed in perpetuum facti sint, tamen decimo quoque anno diem festum celebrent, & sibi prorogent imperium. Post hæc complura decreta de Cæsare facta sunt. Decretum est enim, ut apud palatia sua haberet lauros propositas, ex quibus penderet corona quæ facta esset ex quercu, quasi ipse hostes perpetuò uinceret, & ciues cōseruaret.

Palatia. Porro regiæ Palatia appellantur, nō quod sint ita ex decreto aliquo nominatæ: sed quod Cæsar habitabat in Palatio, atque ibi suos milites habebat. Domus enim Romuli Palatiū dicebatur à loco in quo esset ædificata. Quamobrem licet alibi habitet Imperator, tamen domus ubi habitat, Palatij nomen habet. Ad hæc Cæsar Augustus à Senatu populoque Romano cognominatus est. nam etsi Cæsar ualde cupiebat Romulus appellari, tamen sensit ob eam rem suspicionem esse ab se regnum affectari: non igitur amplius id nomen usurpauit, sed Augustus dictus est, quasi hominum naturam excederet. nam ea quæ sacrosancta & in maximo honore sunt, augusta esse dicuntur. quamobrem Græci eum *σεβαστὴρ* nominabant, scilicet cultu & honore dignissimū. Cuius nominis appellatio quemadmodum Imperatoris, ad cæteros qui eum subsequuti sunt, pertinuit propter summum & amplissimum eorum imperiū: nec sunt Reges aut Dictatores appellati, quæ nomina semel sunt profligata à Republica, sed eorum facta et potestas Imperatoris uerbo continentur. Hanc autem uim habent suprā dicta uocabula, ut ex ijs possint cōscribere milites, colligere pecuniam, inferre bella, pacem facere, ac postremò Senatoribus mortē afferre: sed quod Censores sunt, de moribus nostris iudicium faciunt, censent populum arbitratu suo, legunt in Senatum, & Senatu mouent. Quod autem sunt omnibus sacerdotijs cōsecrati, eo pontifices faciunt, & sacris præsunt. Tribunicia uerò potestas eos facit inuiolabiles: nam si quis eis maledicere, aut uim afferre uisus fuerit, indemnatus ut sacrilegus occiditur. Igitur Imperatores his nominibus fulciuntur, ut omnia habere uideantur concessu populi. Id uerò sibi usurpauerunt, quod antea ciuium Romanorū datum est nemini, ut soluti legibus esse dicantur, hoc est, omni legis necessitate liberati, nec ijs quæ scripta sunt subiecti. Itaque dempta nominis acerbitate, regiam obtinēt potestatem. Nam Cæsaris aut Augusti appellatio nullam eis potentiā tribuit, sed altero familia significatur, altero splendor dignitatis. Patris uerò cognomen fortasse eam eis potestatem in nos omnes dat, quam patres in liberos habent, neque tamē propter

Quasdam sibi prouincias retinuit.

Romulus. Augusti appellatio.

Dictator. Tribunicia potestas.

Imperatores soluti legibus.

Patris appellatio.

pter imperium, sed reuerētiæ & honoris causa ita nominati sunt, ut quos in potestate habent, perinde ut filios diligant, & hi eos ut patres reuerentur. Igitur Respublica in meliorē statum ac magis salutarē commutata est: nam omnino fieri nō poterat, ut ea, si apud populum fuisset imperiū, salua esset. Cæterum ea quæ deinceps gesta sunt, non possunt eodem modo cum ijs quæ præcesserūt, narrari, quod antè ad Senatum & ad populum omnia referbantur, licet procul accidissent. Ex quo fiebat, ut ea nō solū nota essent omnibus, sed etiam à multis scriberentur: tum etiam ex annaliū monumentis ueritas cōquirebatur. Pōst uerò magna pars rerum occultè geri & administrari cepit. Quod si qua diuulgata sint, idcirco fidem non habent, quia probari non possunt. nam omnia dici fieri uel putantur in gratiam Imperatorum, aut eorum hominū, qui plurimum apud Imperatores possunt. Itaq; multa, quæ nunquam acciderūt, omnium sermone celebrantur, multa quoque silentio prætereuntur, quæ acciderunt: cætera ferè narrant aliter quàm facta sunt. Nam magnitudo Imperij efficit, & multitudo rerū gestarū, ut nequeāt omnia accuratè perscribi. Siquidē in urbe multa quotidie penè fiūt, & in prouincijs, quæ subiectæ sunt imperio, ut ea nemo certò sciat, præter eos à quibus gerunt, plurimi ne audierūt quidē gesta esse. Quamobrem ea quæ restant prosequar, quomodo cūq; se habeāt, sed ita uti ea putabo accidisse, si quid præter ea quæ uulgò circūferunt ex ijs quæ legi, audiui aut uidi, nōnunquam possim conijcere. Postquam igitur Cæsar, ut paulo antè dixi, Augustus cognominatus est, ei subito de nocte prodigium non parū extitit. Tiberis enim in æquis & planis locis urbis ita stagnauit, ut in ijs nauigaretur: qua ex re uates Cæsarem maiorem in modum auctum iri prædixerunt, urbemq; omnino in eius futurā potestate. Itaq; Augustus ea quæ pertinebant ad imperium, alacrius faciebat & diligētius, quasi id sibi omnium consensu datum esset. Multas leges condebat, non suo consilio, sed eas ad populum ferebat, atq; omnibus ijs qui possent, emendandi faciebat potestatem. præterea consultabat de multis rebus cum Consulibus & optimatibus: nam & sorte quindecim Senatores adhibebat in consilium in sex menses, cum quibus nonnunquam ius reddebat. Quinetiam Senatus per se iudicabat, ut antea, dabatq; responsa legatis quorundam regum & populorum: populus quoque ad magistratus eligendos congregabatur, etsi nihil fiebat contra Cæsaris uoluntatem. Nam partim proponebat eos qui essent magistratus futuri, partim id more maiorum relinquebat in populi & plebis uoluntate: sed tamen prouidebat, ne minus idonei, aut largitione facta, precibus uel designarent. Cumq; cuncta in initio administrauerit in hunc modum, mihi de singulis dicendum est: id enim necesse esse nunc potissimum arbitror, quod res ualde sunt à nostra memoria remotæ. quod ego nō dico Dionis nomine, qui fuit Imperatorum Alexandri & Seueri temporibus, sed ut Ioannes Xiphilinus Ioannis patriarchæ fratris filius, qui tempore Michaelis Imperatoris filij Ducæ ex multis libris Dionis hanc Epitomē composui. Igitur cū Augustus rebus bene administratis, & latis legibus magnam gloriam consequeretur, Cornelius Gallus cui fuerat Aegyptus cōmissa, propter magnitudinem honoris cepit omnibus modis iniuriam facere. nam & uana quædam conuicia iactauit in Augustum, & suas statuas in omnibus ferè partibus Aegypti collocauit, iussitq; res ab se gestas in pyramidibus inscribi. Is à Largo amico suo accusatus magno dedecore affectus est, & suis facultatibus priuatus: quæ cū decreto Senatus ad Cæsarē peruenissent,

Difficile est hanc
historiam Imperatorum scribere.

Senatus iudicabat.

Dion & Ioannes Xiphilinus.
Historia Romana Dionis amplissima & plurima uolumina continens.

Q 3 uenissent,

*Cornelius Gal-
lus se interfi-
cit.*

Largus.

*Publius Serui-
lius Prætor.*

*Largus.
* Sabos Dioni.*

** Athlulæst
apud Dionem.
Valetudo Au-
gusti.*

*Antonius Mu-
sa.*

uenissent, mortem sibi consciuit. Quo facto multi in partes Largi transie-
runt, quod ipsum augeri uidebant: in quibus tamen non fuerunt optimates.
Nam Proculus, cum primum ei factus esset obuiam, cepit nares suas & os
manu occludere, atque ita significare his qui aderant presentes, tutum non esse
coram eo respirare. Præterea alius quispiam ad eum accessit cum testibus, ta-
met si erat incognitus. eumque interrogauit, an se cognosceret: & cum ille ne-
gasset, iussit id responsum in libello scribi. quasi non liceret homini quantum-
uis improbo calumniari eum, quem antea nunquam uidisset. Augustus Astures
uicit, & Cantabros gentes Celticas, opera Terentij Varronis & Titi Cari-
sij, cepitque multa oppida earum gentium, propter quas cum templum Iani
apertum fuisset, ab eo clausum est, quod omni ex parte pacem Romanis pe-
perisset. Idem postquam domus, quæ Antonij antea fuerat, post Agrippæ,
ac Messalæ data, deflagrauit, Messalæ aliam dedit, & Agrippam apud se ha-
bitare iussit. Per id tempus Publius Seruilius Prætor per celebre nomen ha-
buit, quod trecentos urfos, totidemque alias feras Libycas occidisset quibus-
dam ludis. Senatus Cæsarem, à quo magno honore afficiebatur, communi-
cato sæpe consilio rerum gerendarum, mutuo colebat, eumque ut Imperato-
rem decreto liberauit omnibus legum uinculis, ut ea quæ uellet faceret, &
ab his quæ nollet abstineret. Hæc cum Romæ gererentur, alia expeditio po-
puli Romani eodem penè tempore principium & finem habuit: Cum enim
Largus. Largus præfectus Aegypti exercitum duxisset in Arabiam, quæ Felix no-
minata est, in qua * Samo regnum obtinebat, principio nemo omnium eius
regionis ad bellum processit, sed solitudo, sol, & aqua, quarum natura mo-
lesta erat, Largo magnam cladem attulerunt, cuius magna pars exercitus in-
terijt, non quidem usitato morborum genere, sed quodam alio, qui cum
caput inualisset, ipsumque aridum relinqueret & exiccatum, subito opprime-
bat ægrotantes: uel cum peruagatus esset cæteras partes corporis, descen-
debat in crura, eaque maxime affligebat. Huic morbo remedium non erat præ-
ter oleum cum uino commixtum, quod uel ægrotus potaret, aut eo ungere-
tur. cuius tamen copia non erat: propterea quod neque regio ferret, neque ipsi
secum multum apportarent. Itaque barbari in eos quos ualde laborare intelli-
gerent, irruptionem fecerunt. Nam primum quidem cōgressi inferiores fu-
erant, & quædam loca amiserant: post uero, morbi qui Romanos preme-
bat auxilio usi, non modò sua receperunt, sed eos quoque qui superfuerant,
expulerunt è suis finibus. Hi Romani primi, & ut ego arbitror, soli lon-
gissimè belli gerendi causa in hanc Arabiam progressi sunt: perueniunt
enim ad ea loca celebrata, quæ * Epibula appellantur. Augustus cum
antea sæpe in graues morbos & periculosos incidisset, tum rursus factus
XI. consul cum Calpurnio Pisone, uehementer ægrotauit, ut nullam
spem haberet salutis. Itaque quasi esset paulo post moriturus, omnia con-
stituit, conuocatis magistratibus & principibus ciuitatis: & quanquam om-
nes sperabant Marcellum in hac re omnibus præpositum iri, tamē nullum
successorem reliquit. sed cum apud eos nonnulla disseruisset de Repub. li-
bellum Pisoni Consuli dedit, in quo scriptæ erant copiæ & redditus ciuita-
tis. Annulum Agrippæ tradidit. Sed cum ita ægrotaret, ut nequiret quic-
quam facere eorum quæ sunt in primis necessaria, Antonius Musa eum fri-
gidis quibusdam potionibus & lauationibus curauit, ac seruauit incolumem.
Quamobrem Cæsar magnam ei pecuniam dedit, concessitque ius aureorum
annulorum: (erat enim libertus) nec solum ei, sed etiam cæteris omnibus,
qui

qui eandem artem profiterentur, uel essent in posterū professuri. Sed oportebat nimirum Musam, qui fortunæ, aut (ut ipse sentio) Dei opus sibi ipsi adscriberebat, e uestigio redargui. Marcellus enim cum nō multo post ægrotaret, atq; eodem modo Musa curaretur, mortuus est. Mirabantur omnes cur Cæsar noluerit Marcello imperiū relinquere (is ex posteris at Marcelli eius qui cum Annibale pugnauerat) quā ut generum & nepotem charū habebat, tantisq; afficiebat honoribus, ut cum is esset Aedilis, uoluerit tota ætate forum cortinis suprà coopertum esse. At in hac re nondum ingenio adolescentis satis confidere uidebatur: sed uel reddi populo libertatem uolebat, uel Agrippam concessu populi imperium obtinere: quippe sciebat eum apud omnes esse charissimum. Posteaquā cōualuit, intellexitq; Marcello ob eam rem non satis cum Agrippa conuenire, statim Agrippam in Syriam misit, ne fortē inter eos fieret dissidium ac dissensio. Agrippa tamē Roma subito profectus non peruenit in Syriam, sed cū cōsideratius temperantiusq; faceret omnia, illuc legatos misit, ipse in Lesbo remāsit. Quod autem postea factum est à Cæsare, ualde approbatum atq; laudatū est. nam Lucium Sestium Consulem in suum locum designauit, etsi antea Bruti partes semper sustinuerat, eiq; militię affuerat, atq; tum adhuc memoriam eius libenter usurpabat, & statuas habebat, ac eum ornabat laudibus.

Marcellus moritur.

DIONIS LIBER LIIII.

Præterea Cæsar cū a populo Dictator crearetur, cogereturq; parere oblati quatuor & uiginti fascibus, uestem discidit. quo facto rectē inuidiā & odium nominis declinauit, quamuis honore atque autoritate Dictatoris antecelleret. Cumq; M. quidā Primus Prætor Macedonia bellū Odrysibus intulisset, diceretq; in iudicio nonnunquā, se de sententia Augusti, nonnunquam, de Marcelli uoluntate id fecisse, Augustus ultrō in ius uenit: deinde à Prætore interrogatus, an Primo bellum gerere præcepisset, negauit: cumq; Licinius Murena patronus & defensor Primi multa in Cæsarem maledicta iaceret, eumq; ita rogaret: Quid igitur hīc facis, aut quis te accersiuit? tantum respondit, se uocatum à Republica uenisse. Iisdem temporibus Aethiopes qui ultra Aegyptū incolebant, usq; ad urbem quæ Elephantina dicitur, progressi duce ac præsentē Candace regina, omnia quæ fierent obuiam, uastabant. Quo cognito Caius Petronius præfectus Aegypti contra eos contendit: illi regredi ceperunt, seq; in fugam conijcere. Petronius eos in itinere consecutus, atq; in patriam eorum attractus, cum ijs prælium feliciter commisit, cepitq; Tanapem urbem regiam, quam retinuit relictis in ea præsidijs. Nam cum nollet progredi longius, nec posset in ea regione diutius remanere, regressus est. Interim Aethiopes præsidia à Petronio relictā adorti sunt: quamobrem ipse exercitum reduxit, suosq; liberauit, atque Aethiopes domum compulit. Sed cum Augustus in Siciliam profectus esset, populus in creandis Consulibus seditionem fecit. nam etsi exigua erat populi potestas, tamen ubi populus dominium habebat, ciues salui esse non poterant. Hanc ob causam Augustus indignatus, quod Romæ semper esse nō posset, nec eam auderet sine præfecto relinquere, Agrippam accersiri iussit, eiq; Iuliam quæ tum uidua erat, uxorē dedit, deinde eum Romam misit. Ferunt Mæcenatem id consilium Cæsari dedisse, propterea quod Agrippam tot tantisq; honoribus auxisset. Nam eum, inquit, generum tuum esse, aut interire necesse est. Postquam transijt in Græciam, Lacedæmonijs magnos honores tribuit, quod Liuiā, cū fugeret olim cum Nerone

Primus.

*Candace.
Petronius.*

Iulia filia Augusti Agrippæ nupsit.

uīro suo, apud eos commorata fuerat. Athenienses uerò multis incommodis affecit, atque ijs Aeginam ademit. Cyzicenos autem, & alias ciuitates, quæ contra quosdam ciues Romanos nonnihil uidebantur commisisse, in seruitutem adduxit. Phraates per id tempus metus ne Cæsar cōtra se exercitum duceret, captiuos ad eum remisit, & signa militaria quæ à Crasso acceperat: quæ ex re Cæsar gloria efferebatur, quòd absq; labore recuperasset ea quæ alij magnis prælijs amisissent: ob eam causam sacra fecit, atq; quans urbem ingressus est. Tum laudabat, quòd sibi nihil præterea acquirendum esse putaret, quodq; statueret contentus esse rebus præsentibus. Cùm esset in Asia, regnaq; & principatus partim alijs cōfirmasset, partim ad alios trāstulisset, condemnatis quibusdam regibus, nonnullis etiam laudatis, atq; in amicitiam receptis, quàm plurimæ legationes ad eum uenerunt. Nam Indi qui antea quoque legatos miserant, tunc amicitiam confirmauerunt datis muneribus, in quibus præter cætera fuerunt tigres, quæ tum primùm à Romanis uisæ sunt: præterea adolescentulus absq; humeris ei datus est, qui pedibus perinde ac manibus in rebus omnibus utebatur: pedibus arcum tendebat, mittebat sagittas, tuba canebat. id quemadmodū faceret, nescio, tantum scribo quæ uersantur in sermone omnium. Eodem tempore Zamarcus Indus sophistes, siue gloriæ cupiditate permotus, siue senectute, ut est mos regionis, uiuus se in ignem coniecit. Cæsari Romam redeunti Romani se cōparabant, ut obuiam procederent: sed is de nocte Romam aduectus est, ut semper cōsueuerat, cū uel in urbem introiret, uel ex urbe proficisceretur. studebat enim diligenter clām utrunq; facere, ut nemini molestus esset. Cum autem uellet Senatores pauciores esse, certoq; & definito numero contineri, plerisque molestiam exhibuit, tum ei à permultis insidiæ paratæ sunt: atque ipse coegit permultos sibi mortem asserre: in quorum numero fuit Murena, qui cum eo olim cōstanter & liberè se gesserat: quosdam alios condemnauit, in quibus erat filius Lepidi: Lepidum uerò patrem tractauit contumeliose, quem inuitū rure iussit, in urbem uenire, ac postea semper in conuentus adduxit, ut propter autoritatis & dignitatis commutationem maiorem iniuriam sustineret, essetq; ludibrio & despectui. neq; uerò iussit eum interfici, neq; ei, cū Pontifex esset, pontificatum ademit, quandiu uixit. Cū autem haberetur sermo in Senatu, ut Senatores Augustum uicissim custodirent, Antistius qui repugnare non est ausus, sed neque uolebat acquiescere: (is erat homo nobilissimus) Sterto, inquit, quamobrē nequeo apud Cæsarem excubare. hunc Cæsar, etsi alia contra uoluntatem eius fecerat, tamen non puniuit. Cū autem de ornatu mulierum, & uirorum continentia præcepta dare conaretur, irrisus est, quòd propter ea quæ domi suæ fiebant nō haberet de ijs rebus loquendi libertatem: cum multis enim rem habebat, Liuiæq; quam uiuo marito eius duxerat, erat, ut aiunt, subiectus. Liuiæ adducto ad se adolescente, qui duxerat in uxorem eam cum qua adulterium commiserat, eoq; grauiter accusato, Cæsar in dubitationem uenit, quòd neq; auderet id facinus negligere, neq; in adolescentem animaduertere, tamen ita respondit: Seditiones, inquit, nobis attulerunt multa & grauiā incommoda, quæ recordari non est necesse, quare provideamus in posterum, ne quid huiusmodi committatur. Florebant per id tempus Pylades & Bathillus saltatores, propter quos cū sæpe fieret populi concitatio, Cæsar Pyladi iratus est. At ille dixisse fertur: Id tibi quidem conducit Cæsar, populum propter nos occupatum & distentum esse. Cæterum consuetudine

Mæcenatis

Mæcenatis propter uxorem eius non perinde delectabatur, ut antea: nam Mæcenæ eam usque adeo diligebat, (ei Terentia erat nomen) ut ea aliquando sit ausa cum Liviâ de pulchritudine contendere. Sub id tempus cetus latitudine pedum xx, triplicata uero longitudine, atque in omnibus præter caput mulieri similis ex Oceano in Celticam uenit. Licinius quidam Iulij Cæsaris libertus, quem Augustus Galliarum præfecerat, adductus barbara & immani avaricia, præditusque Romana dignitate, Gallis plurima damna & detrimenta attulit. Tanta enim fuit eius improbitas atque peruersitas, ut cum solerent singulis mensibus à Gallis tributa conferri, ipse quatuordecim menses fecerit. Hunc cum Galli uehementer accusaret apud Cæsarem, ferrentque grauiter, Cæsar partim eis concedebat, partim excusabat Liciniū: quædam negabat se scire, nonnulla se credere dissimulabat, cætera occultabat, pudore scilicet affectus, quod eum hominem Gallis præfecisset. Sed Licinius capto astuto & callido consilio omnes irritis: nam ut sensit Augustum sibi iratum et offensum esse, ac de se supplicium sumptum iri, eum in domum suam introduxit, ei que thesauros ostendit, magnam uim argenti & auri, aliaque per multa cumulatè in eum locum congregata: mox inquit, Domine, hæc omnia coegi & coarceruauit tua & populi Romani causa, ut ne rationes huiusmodi copiosæ & locupletes abs te deficerent: omnia quidem certè tibi seruauit, ea que in præsens do. Itaque Licinius saluus euasit, quasi in gratiam Augusti uires barbarorum eneruasset. Cæsar Tiberium & Drusum uxoris filios contra hostes misit. Hi uicerunt barbaros qui iuxta Danubiū, & Germanos qui prope Oceanum incolunt: postea Drusus admodum adolescens mortuus est. Tiberius diu uixit, accepitque imperium Augusti: quanquam Augustus Caium & Lucium (quos Iulia filia sua ex Agrippa pepererat) imperatores fecerat, & filios sibi eos, adoptauerat, quod minus sibi insidiæ pararentur: nec enim expectauit, dum ad uirilem ætatem perueniret, sed statim eos successores imperij renunciauit: quoniam thoracem quem sub ueste gerebat, etiam cum in Senatum ueniret, putabat parum sibi profuturum, tametsi ciues Romani adducti beneuolentiâ ad eum ineunte anno uenerant, argentumque omnes dederant, dispari tamen numero: ille quoque tantundem, aut plus eo non modo Senatoribus, sed etiam reliquis omnibus reddiderat. Tanto enim amore erat in amicos inflammatus, ut cum Mæcenæ & Apuleius malè audiret in iudicio, quod adulteri cuiusdam patroni & defensores essent, ipse in ius uenerit: ac cum sedisset in tribunali prætoris, nihil quidem admiserit grauius, sed accusatori interdixit, ne amicis suis propinquis uel conuicium faceret, atque inde statim surrexit. Cum autem Cornelium quendam de uita uxoris accusaret, isque in Senatu respondisset, se de uoluntate & consilio Cæsaris eam duxisse: ira uehementer incitatus, nihil dixit acriter, nihilque fecit acerbè, sed statim exiuit e Senatu, ac paulo post reuersus: Malui, inquit ad amicos, hoc facere, quamuis rectum non fuerit, quam hic manere, coactus maleficium aliquod committere. De Vedio uero Pollione, qui mortem obiit iisdem temporibus, mentionem faciam, quamuis nihil memoria dignum fecerit: quippe libertino patre natus erat, tamen quod maximas opes habuit, & eius est nobilitata crudelitas, solet nomen eius historiis mandari. Porro autem molestum esset omnia quæ ab eo dicta sunt aut facta, commemorare: sed in piscinis murænas habuit, quæ carnibus humanis uescerentur, eisque seruos proposuit, de quibus uoluit supplicium sumere. Itaque cum Augustum conuiuiam accepisset, pinxernâ qui fortè scyphum crystallinum fregerat,

*Vxor Mæcenæ
tis.*

Cetus.

*Licinius libertus
Iulij Cæsaris.*

*Consilium Li-
ciniij astutissi-
mum.*

Cornelius.

*Vedij Pollio-
nis crudelitas:*

*Muræne car-
nibus humanis
uescuntur.*

fregerat, murænis offerri iussit. Augustus, cuius ad pedes puer supplex iacebat, primum conabatur ei persuadere, ne id faceret: sed dum ille non obtemperat, Affer, inquit, ad me cætera pocula quæ sunt huius generis, & reliqua omnia quæ preciosa habes, ut ego quoque ijs uti possim: post ubi allata sunt, cōfringi iussit. Tum Pollio, ut cui maior terror iram unius poculi causa conceptam excussisset, inuitus conquieuit. Idem postea moriens Augusto domum suam, & eam uillam cui Pausilypum nomē est, quæque est inter Neapolim & Puteolos, reliquit. Sed domum Vedij Augustus, ut memoria nominis eius ex urbe deleteretur, funditus euertit, atque in eo loco porticum nomine Liuiæ ædificauit. Idem cum in complures alia locos, tum in Hispaniam & Galliam multas colonias deduxit, extruxitque templū Quirino LXXVI columnis ornatū: cumque ita tot annos uiuisset Cæsar, uisum est quibusdam id ei non casu & fortuito, sed iudicio deorum immortalium, & fato quodam euenisse.

Pausilypum.

Porticus Liuiæ.

Templum Quirini.

DIONIS LIBER LV.

Drusus autem Tiberij frater missus contra Celtas qui trans Rhenum incolunt, captis rebus omnibus quæ factæ essent obuiam, usque ad Albim fluiuium est progressus, qui à Vandalorum montibus maximus in eum Oceanum influit, qui spectat ad Septentriones. Ibi quædam mulier inusitata magnitudine fertur ei occurrisse, atque ita dixisse: Quò pergis Druse cupide & inexplebilis: non enim potes hæc omnia ex fatis uidere: quamobrem recede, nam tibi iam adest exitus uitæ, & rerum tuarum omnium. Itaque Drusus cum celeriter reuerteretur, tamen in itinere morbo extinctus est. Tum Liuiæ statuæ positæ sunt consolandi eius causa, eaque in numero matrum, quæ tres liberos peperissent, scripta est. Lex enim antea quidē ex Senatus, nunc autem ex Imperatoris autoritate eadem iura beneficii loco tribuit quibusdam mulieribus, quæ data sunt ijs quæ ter pepererint, ut non subijciantur pœnis steriliū, sed, eis omnia ferè præmia tribuantur, quæ mulieres fecundissimæ consequuntur, * quæ non modò sunt hominum, sed etiam deorum inuenta, ut accipiant si quid à morientibus sibi relictum fuerit. id enim huiusmodi est. Cæsar nomina Senatorum omnium scripta in albo proposuit, quod ex eo tempore quotannis fieri solet, ijsque qui sine causa desissent in Senatū uenire, multam auxit: post uerò quoniam iam solebāt impunes relinqui propter magnam multitudinē eorum qui in pœnam inciderent, iussit quoties multi deliquissent, ut inter eos sortes ducerentur, quibus ductis, quintus quisque pœnas persolueret. Senatores etiam absente Cæsare consultabant, scribebaturque eorum sententia, neque tamen uim Senatuscōsulti habebat, aut rata erat, sed tantum Autoritas Senatus dicebatur. nimirum ut tamen Senatorum sententia nota esset: nam ea est uerbi significatio, quæ Græcè uno uerbo exprimi non potest. In primis cupiebat popularis esse: itaque cum quidam qui cōmilito ipsius fuerat, egeret eius patrocínio, principio quòd sibi per ocium non liceret, cuidam ex amicis præcepit, ut causam eius defenderet: sed cum cōmilito indignatus ita respondisset, Ego uerò quoties tibi necessaria fuit opera mea, neminem ad te misi, sed præsens ipse tua causa pericula suscepit: tum ei Cæsar aduocatus uenit. Cumque quispiam amicus eius reus esset factus, ei ipse patrocিনatus est, re prius cum Patribus communicata, eumque seruauit, nec solum accusatori non est iratus, cuius fuerat magna in accusando licentia: sed etiam eum, cum mori reus citaretur, absoluit, dixitque propter multorum hominum nequitiam, eam libertatem loquēdi necessariam

* Vide annotata in Dionem.

Autoritas.

cessariam esse: de ijs uerò supplicium sumpsit, qui nunciabantur ipsi insidias fecisse. Cum autem non liceret quæstionem habere de seruo contra dominum, cōstituit, quotiescunq; id usu ueniret, ut is seruus uel Reipublice uenderetur, uel sibi: atque ita, cum non esset amplius in rei potestate, torqueretur. Quamobrem eum alij accusabant, quòd futurum esse diceret, ut domini mutatione lex abrogaretur: alij contendebant id esse necessarium, quòd multi his de causis in ipsum Augustum, ac magistratus conspirarent. Post hæc imperium, quanquam iam ab se depositum esse dicebat, scilicet præterito altero decennio, rursum tamen inuitus suscepit. Mensem sextilē, et si mense Septembri natus erat, Augustū cognominatū, quòd tum primū Consul esset factus, quodq; sibi in eo multas magnasq; uictorias peperisset, de quibus rebus omnib. maximè gloriabatur. Sed ei mors Mæcenatis magnū & acerbum dolorem commouit, nam is cum multum cæteris in rebus proderet Cæsari, tum uerò, quoties paulò uehementius irascebatur, iram eius placabat atq; leniebat: idq; ex eo licet animaduerrere, quòd cum Cæsar aliquando ius diceret, adessetq; Mæcenas, ac præuideret eum multos mortales cōdemnaturum, conatus est reiectis ijs qui circumstant, ad Cæsarem proximè accedere: sed cum non posset, ad eum scripsit in hæc uerba: Tandē aliquando surge carnifex: deinde quasi aliud scriptum esset, epistolam ei in sinum coniecit: ita Cæsar, nemine capitis condemnato, statim surrexit: tantumq; absuit, ut ex ea re molestiam ceperit, ut gauisus sit maximè se quoties supra modū irascebatur, coactus uel natura sua, uel rebus necessarijs, libertate ac licentia amicorum corrigi. Mæcenas quamuis propter uxorem indignatus esset, tamen eum hæredem reliquit. Hic primus balneum aquæ calidæ in urbe construxit, primusq; quasdam notas literarum inuenit ad celeriter scribendum, easq; cōplures per Aquilam libertū docuit. Eodem tempore propter incendia facta nonnulli curatores angiportuum à plebe constituti sunt, quos Græci *συνταρχες* uocant. His toga uti magistratum, & lictores duos habere in ijs angiportibus quibus præfunt, datum est. Cæsar propter Caium & Lucium, quos Agrippa ex filia eius susceperat, nō solum quòd petulanter uiuerent, sed etiam quòd essent adeò temerarij, ut Caius nondum adolescens Consulatum petierit, graui dolore affectus, precatus est, ne unquam inciderent huiusmodi tempora, in quæ olim ipse inciderat, ut minor x x annis Consul fieret: cumq; adhuc instaret, respondit, id imperium deferendum esse ei qui nihil peccaret, quicq; posset cupiditatibus populi Romani obsistere: deinde ut eos modestiores efficeret, Tiberio Tribuniciam potestatem dedit in quinquēniū, eiq; Armeniam, quæ alienata erat à populo Romano, attribuit. Cæterum id factum eò recidit, ut omnes istos Augustus offenderet, dum illi se negligi putabant, dumq; Tiberius eos metuebat iratos: qui ob eam causam Rhodum se cōtulit, quasi doctrina opus esset & studijs literarum, eoq; non modò non duxit alienos, sed neq; familiares omnes, ut celerius omnino conspectum, factaq; Lucij & Caij uitaret: uel, ut quidam dicebant, propter Iuliam uxorē, quam ferre amplius non poterat: eam enim Romæ reliquit. Augustus autem cum infinita esset populi multitudo, cui frumentum dabatur, eam redegit ad hominum ducenta milia, & ut à quibusdam dictum est, populo uiritim sexaginta denarios dedit, præbuitq; spectacula, aqua in Circum Flaminium introducta, in quo sex & triginta crocodili interfecti sunt. Tum primū duos præfectos Prætorianorum creauit: nam ita mihi nominādi sunt, cum iam hoc uerbum in usum uenerit,

Quæstio de seruo contra dominum.

Sextilis Augustus.

Mæcenatis amici admonitione, Cæsar se penumero ad meliorem mentem est reuocatus.

Mæcenas.

Mæcenas inuentor notarū.

Angiportuum in urbe curatores.

In consules qui potissimum creandi.

Tiberius Tribunus plebis.

Præfecti prætorianorum ab Augusto creati.

Julia. uenerit. Porro lasciuia Iuliae tanta fuit, ut in foro, atque adeo in rostris nocturno tempore comestiones ageret, et compotaret. Quam Caesar ut tandem deprehendit, grauiter iratus est: nam et antea suspicabatur eam minus pudice uiuere, etsi pro certo non habebat, propterea quod si qui principatum tentent, omnia potius, quam ea quae ad se spectant, intelligunt: utque non possunt clam suos quicquam agere, ita suorum facta nunquam optime percipiunt. Ob hanc causam Caesar usque adeo commotus est, ut iram domi suae continere non potuerit, sed rem omnem detulerit ad Senatum. *Pandateria.* Julia in Pandateria insulam finitimam Campaniae relegata est, eamque est Scribonia mater sponte consecuta. *Scribonia mater Julia.* Ii qui cum ea rem habuerant, Iulius Antonius, qui spe regni id fecerat, cum quibusdam alijs uiris illustribus occisus est, reliqui sunt in insulas relegati. Sed cum aliae quoque mulieres permultae accusarentur de iisdem sceleribus, non omnes accusationes admisit, sed tempus praestituit, ut de ijs quae ante facta essent, non quaereretur: & cum erga filiam nulla clementia usus esset, dixissetque se malle patrem Phoebe, quam illius fuisse, ceteris pepercit. Erat Phoebe liberta Iuliae & socia, quae mortem uoluntariam sibi conscium, & ob eam rem ab Augusto laudata est. Cum Caius ad bellum contra Armenios missus esset, Tiberius in Chium uenit, eumque in magno honore habuit: nec solum Caio humilem se praebuit, sed etiam ceteris omnibus qui cum ipso erant, submissus fuit. Cum autem Phraates rex Parthorum de pace ad Caesarem literas misisset, Caesarque Phraati simpliciter sine regis nomine rescripsisset, iussissetque de Armenia decedere, Phraates non solum non est timore perterritus, sed etiam ad eum rescripsit arroganter, seque regem regum, illum tantummodo Caesarem appellauit. Tamen in gratiam reditum est, postquam Phraates Caium in Syria adesse expertus, domesticamque seditionem ob sui odium ueritus, Armenia celsit. His peractis rebus, defunctisque Lucio & Caio, factum est ut Tiberius Rhodum in urbem redierit. is propter stellarum cognitionem erat uates exercitissimus, habebatque Thrasyllum uirum in astronomia peritissimum, qui sciebat optime quid sibi atque alijs esset euenturum. Nam ferunt Tiberium aliquando statuisse Rhodi Thrasyllum e muro praecipitare, quod is solus omnes cogitationes eius cognosceret: sed ut eum moestum esse animaduertit, rogauitque causam moeroris, atque is respondit se periculi cuiusdam suspicionem habere, Tiberium admiratum, quod proposuerat, non fecisse. Sic enim omnia certo sciebar, ut cum procul uidisset nauem in qua nuncius uehebatur, quae de reditu in urbem mater & Augustus ad Tiberium mittebat, statim quod ille nunciaturus erat, praedixerit. Lucij autem & Caij corpora tribuni militum cum primarijs singularum ciuitatum Romam tulerunt: scuta quoque aurea & hastae, quas ineunte adolescentia acceperant ab equitibus Romanis, in curia reposita sunt. Augustus cum esset aliquando dominus a populo nominatus, non solum uetuit ne quis se appellaret eo nomine, sed etiam id cauit diligenter. Tertio autem expleto decennio, quartum imperium inuitus suscepit: quod senectute mitior iam ac minus ad offendendos Senatores procliuis factus, nolebat cuiquam insensus esse. Palatio incendio consumpto cum multi ipsi multa offerrent, nihil accepit praeter aureum a singulis populis, & a priuatis denarium. Aureum appello more Romano genus monetae, quinq; & uiginti denarios continens: eundem Graeci quidam, quorum libros propterea legimus, quod Attici sunt, *γεγραμμ* appellant. Augustus restitutum palatium omnino publicauit, uel propter stipem quam a populo

populo acceperat, uel quòd pontifex erat, ut in publico simul & priuato habitaret. Instabat populus Augusto, ut filiam suam restitueret. is respondit, citius ignem cum aqua commisceri posse, quàm illam restitui. Itaq; populus multum ignem in Tiberim coniecit, sed tamen nihil egit, quanuis eum postea coegerit, ut saltem eam ex insula in cōtinentem reduceret. Cæsari multi insidias fecerunt, atq; in primis Cneus Cornelius Pompeij Magni ex filia nepos: quos cum nollet occidere, propterea quòd morte eorum nō magis se securum esse intelligebat, neq; liberare, ne ob eam rem cæteros contra se incitaret, adeò in magnam dubitationem uenit, ut dies noctesq; curis angere retur. Itaq; Liuiā eum interrogare cepit, Quid hoc rei est mi uir, quamobrem non dormis. Tum Augustus, Equis posset, inquit, mea uxor uacuo animo esse, cui tot perpetuò inimici sunt: an non uides, quot homines mihi & principatui insidias parent, quos nō modò non deterrent damnatorum supplicia: sed contrā, tanquam spe alicuius boni proposita, cæteri ad immaturam mortem contendunt. Liuiā postquam hæc audiuit, Mirum non est, inquit, quòd tibi insidiæ parentur: partim quòd alienum non sit ab humana cōditione, partim quòd in tam magno imperio multa facias, ex quibus par est plerosq; molestiam capere. Princeps enim non solū non potest omnibus placere, sed etiā quātumuis rectē imperet, ei multos irasci necesse est. Neq; enim tam multi homines iusti sunt, quàm ij qui uolunt iniuriam facere, quorum cupiditates expleri nō possunt. Boni autem uiri & uirtute præditi, partim multa & ea quidem magna expetunt, quæ non possunt assequi: partim cum habeantur alijs inferiores, molestè ferunt: ob eamq; rem utriq; culpam in principem conijciunt. Itaq; damnum quod ab his infertur, & ab ijs qui non te, sed regnum tuum inuadūt, uitari nullo modo potest. Etenim si ciuis priuatus esses, nemo tibi iniuriam faceret, nisi qui prius à te iniuriam accepisset. Regnum autem atq; eius cōmoda magis expetunt ij, qui potentiam aliquam habent, quàm qui egentiores sunt: quod etsi est improborum hominum atq; amentium, tamen ut cætera uitia, ita hoc quoq; natura comparatum est, quæ ex quibusdam hominibus nulla oratione, nullo metu possis extirpare ac tollere: neque enim lex ulla, aut timor plus potest, quàm ea quæ mortalibus à natura tributa sunt, quæ omnia si animum tuum induces, contemnes cæterorum uitia, teq; maioribus præsidijs, ac imperium tuum firmabis, ut id non multorum supplicijs, sed fida & diligenti custodia teneamus. Ad hæc Augustus respondit, Scio, equidem, inquit, mea uxor, cū omnia quæ præclara sunt, tum in primis summum imperium inuidiā habere, nec tutum unquam ab insidijs esse. Nam nisi curæ nostræ, timores & negotia maiora essent, quàm priuatorum omnium, profectò dijs omnino æquales essemus: quæ res eò mihi maiorem molestiam affert, quòd ita fieri necesse sit, nec ullum possit inueniri remedium. Tum Liuiā, Quoniam, inquit, pleriq; omnes homines ad iniuriam procliuēs sunt, ab ijs caueamus, cum habeamus milites permultos, quorū alij contra hostes parati, alij apud te sunt, propter quos omnes domi & foris tutò esse possimus. Tum Augustus, Mihi, inquit, necesse nō est commemorare, quàm multi saepenumero à suis familiaribus interfecti sint: regna uerò præter cætera hanc difficultatem habent, quòd non solū hostes, ut cæteri faciunt, sed etiam amicos & necessarios timemus, à quibus insidiæ multo pluribus factæ sunt, (quippe qui nudi & dormientes cum illis dies noctesq; uersentur, ab ijsq; cibum paratum & potionē capiant) quàm ab alienis & externis hominibus. Possumus enim

R amicos

Reducitur Liuiā.

Hortatur & admonet Liuiā Augustum.

Respondet Augustus.

» amicos & familiares nostros hostibus opponere, amicis autem possumus
 » neminem. Itaque solitudo nobis pariter atque multitudo grauissima est, me-
 » tuendumque est, esse sine custodia, sed multo etiam magis custodes metuen-
 » di sunt. Inimici quidem certe molesti sunt, sed amici multo magis, quod eos
 » oporteat, quauis non sint, amicos appellare. Quod si quis forte sit fidos ami-
 » cos nactus, tamen eis tantam fidem non habet, ut cum ijs possit sincerè ab-
 » que ulla suspitione uersari. Igitur cum hoc grauissimum est, tum uerò alios
 » insidiatores punire oportere: nam bonis uiris puniendi necessitas magnum
 » dolorem affert. Tum Liuià: Tu uerò, inquit, rectè: at ego tibi consilium da-
 » bo, si quidem uoles capere, nec debebis propterea reijcere, quod cum sim
 » mulier, id tibi consulere audeo, de quo ne amici quidem te admonebunt,
 » non quod id planè non intelligant, sed quod non audeant explicare. Iam
 » uerò, inquit Augustus, dic mihi quicquid est. Tum Liuià: Dicam, inquit,
 » non grauatè: nam & ego commodorum partem simul et incommodorum
 » habeo, quia te saluo & incolumi sum regni particeps: atque si quid malì ti-
 » bi accadat, quod dij omen auertant, tecum una pereō. Igitur si natura quos-
 » dam homines incitet ad peccandum, profectò eius impetus reprimi non po-
 » test. Et ut ne multorum hominū uitia persequar, ea quoque quæ bona qui-
 » busdam esse uident, quàm plurimos commouent ad iniuriam faciendā. Nam
 » nobilitas generis, copia diuitiarum, amplitudo dignitatum, fortitudo ani-
 » mi, & magnitudo potentiae in errorem homines inducunt. Non enim po-
 » test uir generosus & nobilis uilis effici, nec fortis timidus: nec qui prudens
 » est, stultus reddi potest. Iam hominibus facultates adimere, aut diminuere
 » hominum studia, praesertim si nihil deliquerint, nullo pacto oportet. Cum
 » enim ius non sit eos ulcisci, aut cruciare, antequam peccauerint: nos ob eam
 » causam molestia affici, ac malè audire necesse est. Age uerò mutemus sen-
 » tentiam, & quibusdam ignoscamus. mihi quidem uidetur multo plura cor-
 » rigi posse humanitate & beneuolentia, quàm ulla crudelitate. Etenim ij qui ue-
 » niam dant, non solum chari sunt ijs quibus se misericordes praebuerunt, ita
 » ut illi studeant his meritam gratiam et debitam referre: sed etiam apud cæte-
 » ros omnes summo in honore sunt, & colunt ab omnibus, ita ut ijs iniuriam
 » facere audeat nemo. Contrà autem homines irati atque inexorabiles non tan-
 » tum odio sunt ijs à quibus timentur, sed etiam sunt reliquis omnibus. permo-
 » lesti: ex quo fit ut ijs plerique parèt insidias, ne prius ipsi pereant. An non ui-
 » des medicos quàm rarò ueniant ad urendum & secandum, ne morbos effi-
 » ciant grauiore, & ut eos perfusionibus ac mitibus medicamentis curent at-
 » que molliant. Nec uerò existimare debes, inter morbos corporum & has
 » animorum perturbationes interesse. Nam ea quæ corporibus accidunt, sæ-
 » pe solent cum animis nostris, quamuis incorporei sint, conuenire: metu e-
 » nim contrahuntur, ira turgescunt & tument: mœror quoque quosdā deijcit,
 » alios inflat audacia, ita ut corpus & animus non multum inter se differant,
 » & ob eam causam egeant consimili medicina. Lenis enim et placida oratio
 » ferocitatē reprimat, quemadmodū aspera mansuetū hominē ferocem & in-
 » festum facit: praeterea data uenia immanem & ferum continet atque coercet,
 » non aliter atque supplicium mitem & placidum incendit. nam facta uiolenta
 » quamuis iustissima sint, omnes concitant, mansueta uerò mitigant & rela-
 » xant. Quocirca persuadēdo facilius unusquisque eò adducetur, ut toleret ea
 » quæ grauissima sunt, quàm si coactus sit. Adeo autem utrisque id natura ne-
 » cessario inest, ut etiam bruta animantia & rationis expertia, quæ robustissi-
 » ma

*Oratio Liuiæ,
 quæ regnū ritè
 administrandi
 uia ac ratio de-
 monstratur.*

ma & ferocissima sunt, blanditijs quibusdā mansuefiāt, et escis capiant, contra ea quæ timidissima sunt, ac maximè imbecilla, dolore cōturbent & metu, atq; in irā accendant. Neq; uerò id dico, oportere generaliter iniustis & nefarijs hominib. parcere: imò uerò temerarios, inquietos, sceleratos, mala cōsilia agitātes, & postremò omnes quorū uita ita est omnib. uitijs & flagitijs dedita, ut sanari nequeāt, tollēdos esse censeo, nō secus q̃ eas partes corporis, quibus medicina adhiberi nō potest: ceteros uerò qui propter adolescentiam, aut imprudentiā, aut ignorantia, aliò ue casu uolentes deliquerūt, aut inuiti, eos esse arbitror admonēdos, et ppositis minis cōtinēdos, nōnullis quoq; utendū esse moderatē, quemadmodū in reliquis sceleribus alij alijs maiore poena afficiunt. Quæ cum ita sint, tibi licet in primis sine periculo hæc facere mediocriter, ut alios exilio, alios infamia, nonnullos pecunia mulctes, urbesq; quibusdam, aut alia loca habitandi circumscribas. Quinetiam pleriq; hominū iam resipuerunt, quòd non essent ea quæ sperauerant & diutissimè concupierant, consecuti. Nonnulli quòd uiles & abiecti ac cōtumeliose essent habiti, facti sunt meliores: quanuis nobiles & fortes uiri, antè quàm hæc patiantur, mortem sibi anteponendam putent. Ex quo intelligi potest eis non modò nō esse leue id genus supplicij, sed multò etiam grauius atq; molestius, nosq; culpa uacuos tutò esse, & sine periculo uicturos. Nunc autem multos uel cupiditate pecuniæ, uel timore uirium eorum, uel inuidia uirtutis interficere uidemur. Non enim facile cuiquam persuaderi potest, insidias ab homine priuato & inermi fieri posse ei qui tantum imperium obtineat, quicq; sit tam magnam potentiam consecutus. Hæc quidē dicuntur à quibusdam: sed alij putant nobis plerunq; falsa pro ueris nunciari, nosq; eis temerè credere & imprudenter: aiuntq; eos qui ista uidēt & audiunt, adductos odio, ira, nonnunquam etiam accepta pecunia ab inimicis eorum, aut ab ijs ipsis de quibus loquuntur ipsis negata, multa confingere & comminisci, commemorantes eorum non solum præterita & futura facta, sed etiam quædam ab alijs dicta esse renunciātes, tacuisse alios, posteaquam audiuiissent, risisse, plorasse. Equidem possem enumerare sexcenta eiusdem generis, quæ etsi uerissima sunt, non tamen digna quæ à liberis hominibus inuestigentur curiosius, aut tibi referantur. Nam ea ignorata tibi nullum damnum afferent: intellecta autem & cognita, te inuitum, quod minime decet, ad iracundiam prouocabunt. Quæ cum ita se habeant, plerique putant à nobis multos indemnatos, multos etiam confictis falsisq; sententijs damnatos contra ius fasq; interfectos esse. Non enim adhibita testimonia ut uera, non habitas quæstiones, non ea quæ sunt eiusdem generis, contra eos admittunt, neq; approbant: quæ etsi ab illis magna ex parte non iure, sed falso dicuntur de ijs qui supplicio affecti sunt, tamen uulgò circumferri solent. Atqui oportet Auguste te non solum nihil facere per iniuriam, sed nec omnino facere uideri. Nam priuatis quidē hominibus satis est nihil delinquere: principem uerò decet ne suspectū quidem esse: hominibus enim imperas, non belluis, nec alio pacto uerè potes eorum animos ad beneuolentiam allicere, atq; id pariter omnibus persuadere, quàm si nemini uolens inuitus ue iniuriā feceris. Etsi enim ut alterum metuat, cogi aliquis potest, tamen ut amet, id ei persuaderi necesse est. Cū igitur uidet in se atque in alios beneficia conferri, facile persuadetur: cū uerò putat quempiam non iure cæsum esse, mox ne idem sibi eueniat, timet, cogiturq; cum qui id fecerit, penitus odisse. Odio autem esse subditis, præterquam quod bonum non

R 2 est,

» est, damnum quoque affert & detrimentum maximum. Nam plerique arbitran-
 » tur necesse esse reliquis hominibus eos ulcisci, à quibus uel minimam iniu-
 » riam acceperint, ne contemni aut superari uideantur: principes oportere tan-
 » tum in eos animaduvertere, qui contra rempublicam committunt: eos uero
 » qui in se peccant, toleranter ferre. Non enim eis iniuriam fieri propterea
 » quod contempti atque abiecti sint, si quidem sunt magnis multisque praesidijs
 » & custodijs muniti. Quæ cum mihi perspecta sint atque cognita, omnino id
 » tibi consilium do, ne uelis ob eam rem quenquam istorum occidere. Nam
 » principatus propter salutem subiectorum constituuntur: ut ij nullum dam-
 » num capiant non modò ab alienis, sed neque à suæ gentis hominibus, non au-
 » tem ut à suis principibus uexentur & affligantur: multoque est profectò ma-
 » gnificentius atque gloriosius multos ciues conseruare posse, quam occidere.
 » Quamobrem ij sunt instituendi continendique legibus, beneficijs, admoni-
 » tionibus, ut modesti sint & prudentes, tum uero usque adeò diligenter obser-
 » uandi & custodiendi, ut si maxime iniusti esse cupiant, tamen non possint:
 » qui uero infirmi sunt atque imbecilles, sanari debent quodammodo & resti-
 » tui, ne omnino corrumpantur. ferre autem multorum hominum delicta, ma-
 » gnæ prudentiæ est atque potentiæ. Quod si quis omnibus sceleribus iustas
 » & debitas poenas constituat, is certe magnam partem hominum breui tem-
 » poris spacio uidebitur perdidisse. Quamobrem te Auguste hortor & mo-
 » neo, ne de istis capitale supplicium sumas, sed alia ratione castiges, ut nul-
 » lum graue scelus in posterum committant. Quid enim, obsecro te, peccare
 » poterit is qui erit in insulam deportatus, aut in uilla ciuitate uel aliqua con-
 » clusus, non solum destitutus multitudine famulorum, & copia pecuniarum,
 » sed etiam in custodia retentus, si res ita postulet? Quod si propè hostes ad-
 » essent, aut si aliqua pars huius maris à nobis esset aliena, ut qui nobis dam-
 » num attulissent, possent eò perfergere: aut si essent in Italia ciuitates firmissi-
 » mis muris septæ ac telis munitæ, ut qui eas cepisset, eum nobis metuendum puta-
 » remus, alia esset ineunda ratio: nunc autem cum omnia loca sine armis sint, & pa-
 » rum munita ad bellum gerendum, absintque hostes longissimè, disiuncti à nobis lon-
 » go maris interuallo, terrarumque, fluminum ac montium qui nequeunt sine magno la-
 » bore transiri, quis eos metuat nudos, inermes, & priuatos homines in medio
 » regni tui positos, ac in tuis armis conclusos? Equidè arbitror neminem unquam
 » hæc in animum inducere, aut quantumuis furore exardeat, perficere posse. Quas
 » ob res hinc capiamus exordium, & periculum faciamus. Eo pacto & illi for-
 » tasse consilium mutabunt, & cæteros efficient meliores. Primum uide Cor-
 » nelium nobilem & clarum uirum: deinde tecum, ut decet omnem hominem,
 » reputa, gladium non esse omnia tibi confecturum. Etenim magna esset eius
 » utilitas atque commoditas, si is posset prudentes homines facere, persuade-
 » re, cogereque, ut uerè aliquem diligant. At is profectò dum corpus duntaxat
 » alicuius occidit, à nobis reliquorum animos alienat, nec sunt homines ami-
 » ciores cuiquam propter aliorum supplicia: sed quod timent, infesti atque ini-
 » mici fiunt, idque certum est & exploratum. Si autem homines ueniam conse-
 » cuti sint, poenitentia atque pudore adducti, non modò non audent ipsi à qui-
 » bus beneficium acceperunt, iniuriam facere, sed etiam plerumque beneficium
 » remunerantur, quod sperant se multò maiora accepturos. Etenim qui est sal-
 » uus & incolumis seruatus ab eo cui ipse iniuriam intulit, putat eundem ac-
 » cepto ab se beneficio, nihil esse omnino sibi negaturum. Quamobrem mihi
 » crede uir charissime, sine te persuaderi, & muta sententiam: hoc enim pacto
 » uideberis

uideberis omnia quæ grauia fuerunt & molesta, necessitate coactus & inui-
tus fecisse, propterea quod non potest Respublica usque adeo magna & po-
tens in regnum mutari sine sanguine: si autem manebis in propolito, susce-
ptoque consilio, uideberis profecto illa libenter studioseque fecisse. Hac ora-
tione Liuiæ permotus Augustus, reos omnes uerbis admonitos dimisit,
designauitque postea Cornelium Consulem, atque in posterum non eum solum,
sed etiam reliquos omnes tanto sibi amore coniunxit, ut nemo amplius ei
uerè insidias faceret, aut omnino facere uideretur. Cornelio autem & Va-
lerio Messala Consulibus magni terremotus facti sunt. Tiberis pontem dis-
turbauit, fecitque ut urbs septem dies nauigaretur: Alebantur eadem tem-
pestate tres & uiginti legiones populi Romani, ex quibus nostris tempo-
ribus tantum decem & nouem supersunt. Earum secunda Augustalis nomi-
nata hybernat in superiore Britania. Tertia tres sunt: Gallica in Phœnicia,
Cyrenaica in Arabia, Augustalis in Numidia. Quarta Scythica in Syria.
Quinta Macedonica in Dacia. Sextæ duæ, quarum altera uictorum ap-
pellata est in inferiore Britannia: altera ferrea, in Iudæa. Septima in Mysia
superiore: huic Claudianæ nomen est. Octaua Augustalis in Germania su-
periore. Decima in superiore Pannonia: ea Gemella appellatur, quod con-
stet ex duabus legionibus permixtis inter se & confusis. Undecima Clau-
diana in Mysia inferiore: habuere enim duæ legiones nomen à Claudio,
propterea quod ei in seditione Camilli non restiterunt. Duodecima fulmi-
nifera in Cappadocia. Decimatertia in Dacia, gemella. Decimaquarta in su-
periore Pannonia. Decimaquinta Apollinaris est in Cappadocia. Postrema
est uigesima, ij Valeriani & Victores appellantur: hæc restant ex Augusti le-
gionibus, cæteræ dispersæ & omnino sublatae, aut cum alijs permixtæ sunt,
quæ ob eam causam creduntur gemellæ esse nominatæ. Aluntur in super stipa-
tores, qui in decem partes distribuuntur. Sex autem millia hominum collo-
cata in præsidijs urbis, diuiduntur in partes quatuor. Delecti sunt etiam e-
quites peregrini, ac extraordinarij, nominati Bataui à Batauiâ, quæ insula
est in Rheno flumine. hi sunt equites optimi. Igitur Augustus, cum ei ma-
gna pecunia opus esset ad alendos tot exercitus, iussit dari sibi uigesimam
partem hæreditatum, legatorum ac donationum, quæ mortis causa fiunt, nisi
si qua essent proximis agnatis, aut pauperibus hominibus. relicta: idque fecit,
quasi in commentarijs Cæsaris hoc genus tributum scriptum reperisset. Qua-
re conturbatus est populus Romanus, & quod tanta fame afflictus esset, ut
gladiatores & uenales serui expulsi fuerint ab urbe ultra quatuor & nona-
ginta millia passuum, Augustusque & cæteri magnam partem famulorum suo-
rum dimiserint, ac iustitium indictum sit. Postquam fames cessauit, Augu-
stus Germanici (is erat Drusi filius) atque fratris eius nomine ludos Circen-
ses fecit, in quibus elephanti superauit rhinocerotem, & uir equestri ordi-
nis, qui fuerat olim locupletissimus, obiit munus gladiatorum. Cum autem
non posset Cæsar propter senectutem atque imbecillitatem corporis omni-
bus qui auxilio eius indigebant, respondere, sedens ius dicebat in palatio
pro tribunali, negotijs cum assessoribus suis communicatis: permisitque tri-
bus uiris consularibus, ut legatos regum populorumque qui ad se uenirent,
ipsi singuli audiret separatim, ijsque responderent: nisi forte quædam accide-
rent, in quibus suo & Senatus decreto opus esset. Per id tempus cum Ger-
manicus Drusi filius esset in Dalmatia cum exercitu, obsideretque munitum
aliquod oppidum, nec posset id capere, Pulio eques Germanus iactu lapi-

Tiberis exun-
datio.Exercitus po-
puli Romani.

Bataui.

Vigesima.

DCCCL. stadia.

Germanicus in
Dalmatia.

dis in murum ita pinnam eius cōcussit, ut ea statim ceciderit, traxeritq; se cum hominem, qui tum fortē ad eam adhærebat. Quo facto, cæteri obstupefacti, ac timore perterriti, relicto muro in arcem confugerunt, eamq; postea seq; ipsos dederunt. Cum autem Bato, qui Dalmatis defectionis autor fuerat, & Romanis magna damna attulerat, tandem aliquando ad Tiberium uenisset pacis componendæ gratia, ac postero die cum eo sedente in tribunali colloqueret, eum Tiberius ita interrogauit, Dic, inquit, quamobrem uisum est uobis deficere, tantoq; tempore nobiscum bellū gereret. Is respondit: Vos, inquit, causam dedistis, qui ad greges uestros custodiendos non canes mittitis aut pastores, sed lupos. Tum Dalmatia uenit in ditionem populi Romani.

DIONIS LIBER LVI.

Quintilius Varus.

Quintilij Vari in Germanos crudelitatem.

Astuta à Romanis defectio Germanorum.

**Dio melius pro urbem, urbanum exercitum habet.*

Cautum, ne uates de morte cuiusquam respondant.

Sed idem populus incidit in grauē casum in Germania. (ei præerat Quintilius Varus) Nam Germani, quantisper paulatim, ac ratione & cautela adhibita dediscebant mores & instituta patriæ, catenus mutatione uitæ non grauabantur, quam ne animaduertebant quidem. At postquam Varus, qui Syris præfectus fuerat, imperium Germaniæ accepit, & ad eam gentem immutandam subito animum adiecit, cepitq; Germanis perinde atque seruis imperare, & pecuniam tanquam à subditis exigere: Germani id ferre non potuerunt. Neq; tamen defecerunt aperte ac palam, sed simulata beneuolentia. Cumq; is exercitum contra quosdam Barbaros duceret, ad eum uenerunt, quasi socij futuri essent ei ad bellum gerendum. post eum nihil tale cogitantem inuadunt in locis quibusdam difficilimis, & circumstantes undique iaculantur, quoad exercitus populi Romani, qui neque sibi auxilio esse, neque se fugæ mandare poterat, interiit, Varusq;, & qui cum eo erant clarissimi uiri mortem sibi consciuerunt. Augustus cognito Vari casu, ueste subito discissa, magno in mœrore fuit, partim propter eos qui interierant, partim quod ei Germani magnum timorem iniicerent, quos uerebatur non solum in Italiam, sed etiam Romam properē esse uenturos. neq; enim ullā urbem munitam reliquam habebat, & socij omnes qui opem ferre ei potuissent, magnis erant incommodis affecti: tamē ut tum potuit, ex rebus præsentibus parauit omnia. Sed postquam nemo eorum qui per ætatem bellū gerere poterant, conscribi uoluit, iussit eos sortiri, ac quintum quenq; ex ijs qui nondum quinq; & triginta annos attigissent, ex ijs autem qui essent natu grandiores, decimum quemq; sorte lectum priuauit facultatibus, & notauit ignominia: & postremo cum pleriq; ne sic ei obtemperarent, nōnullos interfici iussit. Tum coactio ueteranorum libertorumq; quam maximo potuit numero, eos cum Tiberio contendere in Germaniā celeriter iubet. Sed postquam intellexit aliquot milites saluos et incolumes euasisse, nec audere hostes ad Rhenum usque uenire, magno timore liberatus est. His rebus in hunc modum gestis, uatibus prohibitum fuit, ne cuiquam remotis arbitris, aut etiam præsentibus de morte responderent: quamquam Augustus ea quæ ad se pertinebant, adeo parui faciebat, ut descriptū stellarum ordinem, sub quibus natus erat, palam omnibus ostenderet. Cum senex esset, Germanicum Senatui, & Senatui Tiberio perlitteras commendauit, quas non ipse legit in Senatu, (uoce enim destituebatur) sed Germanicus, ut solebat antea: deinde propter cladem Germanicā, ut aiebat. petijt à patribus, ne se amplius domum uenirent salutatum: ne ue molestè ferrent, si eis in reliquum tempus epulum nō daret: nam tum eum, quoties sedebat

debat in foro, interdum etiam in Curia, quoties ueniret in Senatum, aut inde discederet, plurimum salutabant. Iam uero in palatio id non modò faciebat Senatus, sed etiam equites ac plebei multi, sedente eo, ac nonnunquam iacēte. Augustus rursus quinto decennio suscepit curam & administrationem reipublicæ, L. Munatio & Caio Silio Cōsulibus. Hic propter senectutem, quæ ingrauescente perrarò ueniebat in Senatum, petijt uiginti consilia annuos, nam antea quindecim tantum adhibebat in sex menses. Cumq; uigesima omnes ferè grauari intellexisset, ratus eos ob eam causam esse aliquid noui molituros, literis ad Senatū missis petijt à Patribus, ut alia genera tributorum quærent: id faciebat, non quò uellet uigesimalam remittere, sed ut eam nullo præterea tributo inuento magis idoneo & accommodato absq; ulla eius calumniâ comprobarent: atq; ut ne suspicarentur Germanicum & Drusum, cum de ea re sententiâ dicerent, id iussu suo facere, ideoq; eam nihil præterea discutientes aut examinantes admitterent, utriq; ne sententiâ diceret, interdixit. Itaque à plerisq; dicta sunt multa, eiq; per literas significata. Ex quib. ubi intellexit eos paratos esse, omnia potius quam hæc perpeti, tributum ex ædibus agrisq; conferri iussit: neq; tamen definiuit, quantum aut quemadmodum persolui uellet: sed aliquot homines misit in diuersas partes orbis, à quibus prædia priuatorum hominum, atq; adeò ipsarum ciuitatum describerentur, ut metu damni incommodiq; maioris mallent uigesimalam soluere, id quod euenit. Dum hæc ita ab Augusto gererentur, accidit ludis Augustalibus, qui natali die ipsius fiebant, ut quidam furiosus homo confederit in sella, quæ Iulio Cæsari posita & consecrata fuerat, eiq; coronam ademerit, sibiq; imposuerit, quæ res in Augustum nonnihil portendere uisa est, idq; uerum esse constitit postea. Nam sequenti anno Augustus profectus in Campaniam, ludis apud Neapolim factis, Nolæ mortuus est, Sexto Apuleio & Sexto Pompeio Cōsulibus. Id ei multis prodigijs antè denunciatum fuit, nec paruis ijs quidem aut difficilibus ad intelligendū, quòd sol totus hominib. deficere, & cœli magna pars ardere uisa est, quòdque ignitæ trabes cadere de cœlo, & sanguinolenti cometæ uisi sunt. Cumq; Senatus decreuisset, ut publicè supplicaretur propter eius ualitudinem, curia clausa reperta est, buboq; qui super eam confederat, cecinit: & fulmen quod cecidit in statuam eius positam in Capitolio, primam literam e nominis Cæsaris deleuit. Ex quo aruspices responderunt, eum * centesimo post die participem fore alicuius diuinitatis: idq; conijciebant ex eo, quòd prima litera eius nominis, centum apud Latinos, reliqua pars Hetrusco sermone Deum significabat. Itaq; Augustus morbo extinctus est. Neq; tamē abest suspicio, quanquam mihi non sit uerisimile, Liuiam ei mortem attulisse. Ea enim uerita (ut aiunt) ne Agrippam filium Agrippæ in urbem reuocaret, ad principatum ei relinquendum, (is tum exulabat in quadam insula) ficus pendentes adhuc in arbore, quas Augustus manu sua decerpere consueuerat, illiuit ueneno: cumq; ipsa cum Augusto comederet eas quæ illitæ non erant, ei uenenatas offerebat. Sed postquā ex hac causa uel alia in morbum incidit Cæsar, conuocatis amicis, exposuit ea quæ necessaria esse uidebantur: tandemq; Vobis (inquit) urbem, quam latericiam accepi, marmoream relinquo. quod ipse non ad magnificentiam ædificiorum, sed ad amplitudinem & magnitudinem imperij retulit. Postremò petijt ab ijs, ut plauderent, quemadmodum ab histrionibus fieri solet mimo peracto, eoq; pacto humanæ uitæ conditionem risit. Mortuus est x i i i Cal. Septembris,

Quintū decennium principatus.

Orbis descriptio.

Ludi Augustales.

Augustus Nolæ moritur. Prodigia.

Sic legendum ostendi apud Dionem.

Liuiæ in Augustum maritum impietas.

Urbs marmorea pro latericia.

R 4 quo

*Anni uite Au-
gusti.*

*Augusti Cæsa-
ris mors ali-
quandiu celata.*

*Testamentum
Augusti.*

*Mille myria-
des drachma-
rum.*

*LXXV.
drach.*

Libri quatuor.

*Præcepta Cæsa-
ris.*

Funus Cæsaris.

quo die primùm Cōsul factus fuerat, uixitq; annos septuaginta quinque, mē-
ses decē, dies XXVI. erat enim nono Cal. Octobris natus. Regnavit, post-
quam uictoria potitus est apud Actiū, quatuor & quadraginta annos, die-
bus tredecim exceptis. Mors eius non est subito cognita, quòd eam, cūm
adhuc Tiberius esset in Dalmatiā, Liuiā metuens ne fieret aliqua seditio, ce-
lauit, quousq; Tiberius uenisset. Augusti corpus primarij singularum ciuita-
tum Nola uicissim exportauerunt: cumq; Roma non longē abesset, ipsum
equites Romani de nocte in urbem intulerūt. Fuit postridie eius diei Sena-
tus, in quem cæteri uenerunt equestri uestitu, magistratus Senatorio, nisi q
purpura prætextas uestes nō habebāt. Tiberio, Drusoq; filio eius toga pul-
la erat, qualis solet in iudicijs gestari: ab utroque thus est adhibitū in sacrificio.
tibicinem interesse noluerunt. Sedebat quisque ferē in quibus locis an-
tea cōsueuerat. Consules sedebant in subsellijs inferioribus: unus in ijs quæ
Prætorum, alter in ijs quæ tribunorum plebis sunt. Post hæc quidam Poly-
bius Cæsarianus tabulas testamenti eius recitauit, quòd eas non deceret Se-
natorem legere, in eoq; testamento Tiberius ex besse, Liuiā ex triente, ut
nonnulli putant, hæredes scripti erant. nam Augustus, ut eam augeret sua
facultatibus, petiuerat à Senatu, ut liceret sibi tantundem ei etiam cōtra le-
ges relinquere. Ab his hæredib. scriptis multa prædia magnamq; pecuniā
plerisq; hominibus propinquis suis & extraneis legauit: nec Senatoribus
solum, sed etiam equitibus regibusq; ad hæc reliquit populo Romano qua-
dringentes sestertiūm. Sed et militibus legata reliquit: prætorianis quidem
uiritim CCL denarios: ijs autem qui erant in præsijs urbis collocati, singu-
lis eius summæ dimidium: cætera multitudinī urbanæ trecenos sestertios
uiritim dari iussit. Præterea mandauit, ut quæ sibi hæreditas testamento ob-
uenisset à parentibus filiorum impuberum, ea cum fructibus perceptis resti-
tueretur ijs, cūm ad uirilem ætatem peruenissent: quod ipse uiuus faciebat.
Nam quoties succederet ei, cui essent liberi superstites, siquidem tum erant
adulti, statim eis omnem hæreditatem restituebat: sin minus, ubi adoleuis-
sent. Cumq; talem se præstaret erga liberos alienos, tamen filiam suam non
reduxit ab exilio, licet eam donatione quarundam rerum honestauerit: sed
uetuit, ne in suo monumēto sepeliretur. Hæc cūm essent ex testamento co-
gnita, allati sunt libelli quatuor, quos Drusus legit: in quorū primò scripta
erant ea quæ ad funus pertinebant. Secundus continebat res omnes ab eo
gestas, quas in columnis æneis ad sepulchrum suum collocatis insculpi ius-
sit. In tertio erant ea quæ ad milites, quæ ue ad redditus sumptusq; publi-
cos, & ad eam pecuniam ac thesauros, cæteraq; eiusdem generis spectabāt,
quibus principatum, quem habebat, tueretur. In extremo præcepta manda-
taq; dabat Tiberio, atq; reipublicæ, præsertim, ne multis libertatem daret,
quo minus urbē multitudine cuiusuis generis implerent, utq; paucos dona-
rent ciuitate, quò plurimū differrēt ab ijs quos haberent in potestate. Præ-
terea monebat, ut Rempub. cōmitterent ijs qui usu & experientia rerū plu-
rimū possent, nec eam sinerēt ullo tēpore pendere ex unius cuiusquā uolun-
tate, ne fortē is in regni cupiditatē ueniret, aut ne aduersa passo eo Respub.
periclitaret: cōsulebat, ut cōtenti rebus præsentibus, augere & dilatare im-
periū nollēt, quòd futurū esset ut id tuerentur difficilior, immineretq; pericu-
lum, ne quæ iam parta erāt, amitterēt. id quod ab eo nō uerbis modò, sed re
etiā fuerat obseruatū: nam cum posset ex barbaris nationib. multo plura ac-
quirere, id noluit. Postquā huiusmodi præcepta recitata sunt, funus ducit.
Erat

Erat lectus ex ebore & auro factus, ornatus stragulis purpureis atque auro intextis, subter quæ tanquam in feretro corpus eius iacebat occultum. Ante omnia statua cerea uestitu triumphali uidebatur, eaq̃ ferebatur ex Palatio ab ijs qui erant in sequenti anno magistratus futuri: deinde ex Curia, altera aurea: tertia curru triumphali uehebatur, subsequabanturq̃ statuæ maiorum ipsius atque propinquorum, qui è uita discesserant, uno tantum Cæsare excepto, propterea quòd esset in numerum heroum relatus. Ferebantur deinde statuę ciuium Romanorum, quicunq̃ principatum unquam tenuerant, capto ab ipso Romulo exordio: sed & quædam Pompeij Magni statua ferri uisa est. Aderant etiam omnes prouinciæ pictæ atque nationes, quæ partē ab eo fuerant & deuictę. Post hæc lectus sistitur in rostris, ubi solebat haberi concio, de quo loco ubi Drusus legisset nonnulla, Tiberius Augustum pro rostris, quæ Iulia nominantur, apud populum decreto Senatus laudauit. Tum qui lectum antea ferebant, eundem tulerunt porta triumphali, ut senatus decreuerat. Aderat autem senatus præsens, mortuumq̃ pariter efferebat: aderant quoq̃ omnes equestris ordinis, eorumq̃ uxores, intererant prætoriani milites, ceteriq̃ omnes ferè, qui tum in urbe erant. Cum esset impositus in rogi extructū in campo Martio, eum primò cuncti sacerdotes circumeunt: deinde equites: post ij qui magistratu fungebantur: postremò ceteri milites qui erant in præsijs urbis, concurrunt, præmiâq̃ uictoriæ quæ acceperant ob præclara facinora, dum in eius exercitu militarent, in eum coniiciunt. Rogum centuriones postea ad motis facibus incendunt. is comburitur: mox aquila ex rogo dimissa, quasi animum Augusti in coelum ferret, euolauit. Peractis his rebus omnibus, ceteri abeunt. Liuius in eodem loco cum primarijs equitibus mansit dies quinq̃, ossaq̃ eius collegit & sepeliuit. Viri in luctu fuerunt per paucos dies, ut erat cõsuetudo: matronæ eum decreto Senatus annum luxerunt. Et quanquā pauci reuera mortem eius doluerunt in præsentia, tamen omnes postea sunt in maximo more uersati. Erat enim Augustus omnibus affabilis, multosq̃ mortales pecunia adiuuabat, amicos omnes habebat in honore, eorumq̃ libertate loquendi lætabatur & gaudebat. Quibus rebus argumēto est Athenodorus, qui cum in cubiculum eius lectica pro muliere uectus esset, tenensq̃ pugio nem in manu de ea desiluisset, atque ita dixisset, Non times, inquit, ne te aliquis eodem modo ingressus interficiat: Augustus non modò ei non est iratus, sed etiam gratias egit. Quæ cum de eo, aliâq̃ permulta commemorarentur, tum illud in primis, eum nunquam ijs à quibus erat affectus molestia, iratum grauiter & intemperanter fuisse, fidemq̃ seruasse perpetuò, ijs etiam qui id non mereretur. Nam cum Coracotæ latroni insigni in Hispania principio ita fuisset infensus, ut edixisset se ei qui Coracotæ uiuum cepisset, daturum decies sestertiūm, postquam is ultrò uenit, non modò ei nullum damnum attulit, sed etiam pecuniam dedit, eumq̃ locupletauit. Itaque Romani adducti his rebus omnibus, Augustum luxerunt, sed in primis quòd regnum cum Republica permiscuerat, libertatemq̃ conseruauerat, seq̃ ita ornauerat, & securos reddiderat, ut populi temeritate, & tyrannorum iniurijs liberati, simul in moderata libertate atque regno quietam & securam uitam agerent, regerenturq̃ sine seruitute, & absq̃ ulla seditione Rempublicam obtinerent. Quòd si qui etiam recordabantur ea quæ superioribus bellis ciuilibus facta fuerant, tamen eorum omnium culpam in tempora & necessitatem conferebant, putabantq̃ ex eo tempore esse animū eius spectandum

*Statua Pompeij Magni in funere Augusti.
Tiberius laudauit Cæsarem.*

Mulieres animi luxere.

Athenodori factum.

*Coracotæ latro.
XXV. myriades drach.*

*Hominum
stulticia.*

*XXV myria-
des drach.
Numerius.*

*Augustales lu-
di.*

dum ex quo cepit sine controuersia regno potiri. Maximè uerò ei contulit ad gloriam diuturnitas principatus: etenim complures qui fuerant in Republica potentissimi uiri, mortem iam obierant, quorum posterì ignorantes qualis status Reipublicæ fuisset, cōtentiq; rebus præsentibus, in quibus erant educati, non solum ex ijs nullam molestiam capiebant, sed etiam eorum cōsuetudine delectabantur. uidebant enim potiora esse ijs quæ ex maioribus audiuerant, longeq; tutiora. Quas res etsi uiuo Augusto non ignorabant, tamen eodem uita functo eas penitus perspectas planeq; cognitās habuerunt. Quippe ea solet esse, nescio quomodo, hominum natura et conditio, ut quandiu fortunæ muneribus fruuntur, non tam felicitatem agnoscant, quàm afflicti & calamitosi eandem requirant atq; expetant. id quòd accidit Augusti temporibus: cuius desiderio, postea quàm essent Tiberiū haud eius similem experti, omnes tenebantur. Tantum enim hi duo discrepabant inter se, ut quibusdam nō abfuerit suspicio, Augustum ob eam causam Tiberium, cuius mores habebat cognitos, de industria successorem reliquisse, quò ipse maiorem gloriam cōsequeretur. Cū autem Augusto populus Romanus æternitatē immortalitatemq; donauisset, ei Liuiam, quæ tum Augusta nominabatur, sacerdotem creauit. Dedit Liuiā decies sesteritiū cuidam Numerio Attico, Senatori & Prætorio uiro, quòd is iurasset, quemadmodum de Proculo Romuloq; traditum est, se Augustum, cū in coelū ascēderet, uidisse. Eidem Augusto sanū in urbe decretū est, idq; Liuiā postea & Tiberius ædificauerunt. Fuere quoq; alia ædificata in plerisq; locis, partim assentiētibus populis & approbantibus, partim etiam contra eorum uoluntatem. Aedes quoq; in qua Nola mortuus est, ei fuit cōsecrata, decretumq; fuit, ne statua ipsius in funere cuiusquam deferretur, atq; ut Tribuniplex, quòd essent sacrosancti, ludos Augustales facerent. Hæc facta sunt Augusti temporibus.

TIBERIVS

DIONIS LIBER LVII.

*Tiberius in oc-
cultandis affe-
ctibus uaser.*

*Principis con-
silia secreta es-
se oportere.*

TIBERIVS patricius erat, et doctus, sed ingenio & moribus peculiaribus, rarisq;. Nam ita omnes animi affectus occultabat, ut quæ cupiebat, nunquam ferè diceret, pugnaretq; cum oratione uoluntas eius & desiderium. Id enim diffitebatur, quod expetebat maximè, & quod oderat, dissimulabat. Irascebatur nulla re conturbatus: iratus, tranquillissimo æquissimoq; animo esse putabatur. commiserabatur eos, in quos grauius animaduertebat, & quibus ueniam dabat, succensebat nonnunquam. sic amplexabatur inimicissimos homines, ut sibi familiarissimos & coniunctissimos: cōtrā autem cum amicissimis non aliter se gerebat, quàm cum alienissimis hominibus. Denique putabat principis animum nemini cognitum esse oportere. Quòd si id in Tiberio tantum fuisset, cauere sibi ab eo nemo, cui cum ipso res fuisset, potuisset: cū omnia contrario atq; is sensisset modo accipiens unusquisq; eo quæ is nolebat, uelle, & non cupere ipsum ea quæ maximè expetebat, iudicasset. Sed præter ea quæ suprā dixi, grauius ferebat, dum suspicabatur aliquem esse consciū & participem cōsiliū suorum, multosq; non aliam ob causam interfici iussit, quàm quòd sentiret ab ijs uoluntatem suam animaduersam & perspectam esse. Itaq; is solus fe-
re

re tutus erat (quod tamen perrarò accidit) qui neq̃ ingenium eius ignora-
ret & mores, neq̃ patefaceret cognitos. Nam eo pacto qui ei parerent, non
decipiebantur, nec propterea in odium eius ueniebant, quod ostenderent
se ea quæ ageret, percepisse. His moribus præditus Tiberius, sicut Impera-
tor, non modò ad exercitum, sed etiam ad nationes omnes Roma literas mi-
sit, in quibus tamen non scripsit se Imperatorem, propterea quod id nomen
sibi unà cum cæteris nominibus decretum à Senatu repudiàuit, hæredita-
temq̃ Augusti, non cognomen admisit. Sed cùm iam haberet stipatores sui
corporis, tamen petiuit à Senatu ut sibi opem ferret, ne quam iniuriam pa-
teretur. Quod facete quidam interpretatus, censuit custodiam ei, quasi nul-
lam haberet, dari oportere : à quo Tiberius postquam irrideri se cognouit,
non suos esse milites respondit, sed populi Romani. Cumq̃ hæc ageret, ad-
ministraretq̃ omnia quæ pertinerent ad principatum, tamen eo se negabat
indigere, quem primò tum propter ætatem (natus erat annos sex & quin-
quaginta) tum propter sensum oculorum hebetem & imbecillum (noctu
enim plurimum, interdù parum uidebat) omnino negabat se uelle: post au-
tem socios quosdam petijt et collegas, non quidem rerum omnium, ut sit in
ea republica cuius potestas penes paucos est, sed totius in tres partes diuisi
principatus, quarum unam haberet ipse, collegæ reliquas. Earum partium
una erat Roma cum cætera Italia; altera exercitus: tertia reliqui omnes, qui
sunt sub imperio Romano. Cumq̃ instaret ut id sibi concederent, illi nega-
rent contenderentq̃ ab eo, ut omnibus imperaret, Asinius Gallus utens,
plus quàm sibi utile fuisset, patria loquendi libertate, Opta igitur, inquit,
quam partē uelis. Huic Tiberius ita respondit, Qui fieri potest, inquit, ut is
opret, qui ipse partes faciāt? Gallus, ut cognouit se ob hanc causam in peri-
culo uersari, cepit eum lenire sermone, atq̃ ita respondit, Non, inquit, hæc
à me dicta sunt, ut tu tertiā tantummodo partē habeas, sed id propterea tibi
propofui, quod principatus diuidi nullo pacto possit. Tiberiū tamē uerè ni-
hilo magis placauit, sed acceptis postea multis & grauibus incōmodis, ad
extremū occisus est. Iam enim ei antè odio erat, q̃ eam quæ à Tiberio dimis-
sa fuerat, ipse postea uxore duxisset, quodq̃ Drusum tanq̃ filiū suum tracta-
ret. Sed cùm milites qui tum erant in Germania, animaduernerēt Germani-
cū & Cæsare esse, & patre suo meliorē, Tiberio maledicere, Germanicū Im-
peratorem nominare ceperunt. Cum his Germanicus egit pluribus uerbis,
ne id facerent: post ubi uidet eos nō posse de sententia dimoueri, gladium,
tanquam sibi mortem inferre uellet, distrinxit. Tum ei unus ē militibus gla-
dium suum offerēs, Tu uerò potius, inquit, hunc meum accipe, est enim acu-
tior. Hanc seditionem militū Germanicus uix tandem sedare potuit. Tum
Caius Caligula filius eius (nam id ei cognomen erat, propterea quod cùm
esset magna ex parte in exercitu educatus, caligis militaribus pro urbanis
utebatur) à militibus retentus est. Itaq̃ Germanicus cùm summum posset
adipisci principatum, (beneuolentiā enim populi Romani, atq̃ subditorū
omniū omnino erat in eum propensa) noluit. Quare Tiberius eum, eiusq̃
uxorem Agrippinam magnis laudibus affecit. Vtrunq̃ enim suspectum ha-
bebat, propterea quod Agrippina erat foemina magni animi. Igitur Tibe-
rius, quousq̃ Germanicus uiuit, principatum obtinuit modestius atq̃ mo-
deratius. pauca enim faciebat ex sese, uel nihil potius, sed de minimis qui-
busq̃ rebus referebat ad Senatum, cum eoq̃ communicabat omnia, & con-
siliarios, ut Augustus consueuerat, capiebat. Cumq̃ suam ipse sententiam
dixisset,

*Imperatoris
nomen recusauit
Tiberium.*

*Diuidere uo-
luit principatū
in tres partes.*

Asinius Gallus.

*Punita loquen-
di libertas.*

*Militum amor
in Germanicū.*

*Vnde Caius uo-
catus sit Cali-
gula.*

*Tiberius consi-
lia sua alijs li-
benter commu-
nicauit exami-
nanda.*

- dixisset, non modò dabat potestatem omnibus, ut contra se dicerent, sed etiam facta sæpenumero decreta in contrarium, æquo animo ferebat. Interdum palàm suam sententiam proponebat, sæpe ita dicebat, ne libertatē eis eripuisse uideretur: Si mihi statuēdum aliquid fuisset, hæc aut alia exposuissēm. Præterea ius dicebat, uocatusq; à magistratibus accedebat in forum, ubi ius reddebant, eoq; nonnunquam ueniebat inuocatus. Cumq; concederet magistratibus, ut in suis locis sederent, ipse in sede eregionē collocata, uidelicet ut princeps, exponebat ea, quæ sibi uidebantur. Dominus à liberis hominibus, aut Imperator, præterquàm à militibus, uocari nolebat. Patris patriæ nomen omnino repudiavit, princepsq; Senatus, ut erat uetus consuetudo, nominari uoluit. Crebrò dicebat se dominum seruorum, Imperatorem militum, principem reliquorum esse, optabatq; uiuere obtinereq; principatum, quousq; Reipublicæ utilitas postularet. Sic enim popularis erat in rebus omnibus, ut nihil suo natali die fieri permitteret, quod antè fieri non consueuisset. nemini licebat per fortunā eius iurare: sed neq; animaduvertebat in eos, qui per eandem fortunam iurantes peierassent: nec uerò in his solùm popularis erat, sed etiam in eo, quòd ei nullum templum dedicatum est, quodq; nemini licebat statuā ei facere. Edixit enim palàm, ut ne ciuitas ulla, ne uē priuatus quisquā id faceret: cui edicto addidit hæc uerba, Nisi ego permittam: moxq; adiecit, Atqui non permittam. Cumq; ei maledicerēt homines, aut contra eum aliquid impiē facerent, (nam id scelus nominabant impietatem, eiusq; grauissimas pœnas repetebant) minimè curabat, nec quenquam ob eam rem accusari patiebatur, cum tamē Augustum ea in re ueneraretur. Nam principio quidem in eos qui contra Augustum deliquerant, non animaduertit, progrediente tempore de plerisque supplicium sumpsit, ac tum Augustum propterea maximè honorauit, tum etiam quòd consueuisset ædificijs, quorum fundamenta iecerat, nec tamen absoluerat, nomen eius inscribere. Idem Tiberius consecrabat statuas & monumenta Augusti, nonnunquā mandabat pontificibus ut id facerent. Cumq; restituisset ædificia, quæ in urbe corruerant (nullum enim extruxit nouum præter Augusti sacrum) nullum prorsus sibi uendicauit, sed eis nomina reddidit eorum, à quibus ædificari cepta essent. In suos usus parum, in publicos multum impēdit, restitutis operibus publicis, aut ornatis, maximaq; ope ciuitatibus & priuatis hominibus allata. Cumq; pecuniam daret aliquibus, aut alia munera, iubebat ea coràm numerari subito, aut repræsentari. Intelligebat enim Augusti temporibus magnam diminutionē de donis eius sæpenumero à ministris esse factam: itaq; magnopere prouidebat, ne idem suo tempore eueniret. Hos sumptus faciebat ex legitimis redditibus. Neq; enim pecuniæ causa quenquam occidebat: nullius tum bona proscribebat, nulla ui atque uiolētia pecuniam exigebat. Etenim Aemilio Recto, qui ad se aliquando miserat maiorem summam pecuniæ ex Aegypto cui præerat, quàm imperata fuisset, rescripsit in hæc uerba: Tonderi, inquit, oues meas uolo, non ad uisum radi. In primis erat affabilis, comis & humanus. Itaque iussit ut Senatores simul omnes se salutatū uenirent, ne dum alius aliū præuenire cuperet, se inuicem truderent. Aequitatem maximè colebat: nam cum Rhodij magistratus ad eum scripsissent, nec ei in extrema epistola, ut erat consuetudo, uota fecissent, eosq; ob eam rem accersiri iussisset, tanquam statuisset in ipsos animaduertere: ut uenerunt, nihil fecit acerbius: sed eos, posteaquam uota quæ deerant epistolæ, subscripserunt, dimisit.

• Cognomina Tiberij.

Impietas erat committere in Imperatorem.

Augusti Caesaris statua.

Augustale.

Munera sua Tiberius coràm uolebat numerari.

Tonderi oues, non deglubi.

Consuetudo subscribendi salutem in epistolis.

fit. Magistratus habebat in honore non aliter atque stante Republica, assurgebatq; Consulibus, atque, quoties eis cœnam dabat, ingredien-
 tibus ad fores procedebat obuiam, & comitabatur abeuntes. Cumq; sella
 ueheretur, neminem Senatorij aut equestris ordinis consequi patiebatur,
 ueniebatq; sapissimè ad spectacula, non solum ut honoraret eos qui ea face-
 rent, sed etiam ut plebem ornaret, atq; ut unâ cum ea dies festos celebrare
 uideretur. Non enim his rebus studere unquâ, aut fauere cuiquam istorum
 est uisus. Etenim cum populus uellet seruum saltatorem donare libertate, id
 ipse non antea comprobauit, quàm dominus eius consensit, & precium ac-
 cepit. Cum amicis uersabatur ut priuatus, ijsq; cùm rei essent, præstabat pa-
 trocinium: intererat eorum sacrificijs: uisitabat ægrotantes, nullis custodi-
 bus stipatus. Quinetiam defunctum amicum, & familiarem suum laudauit
 in funebri concione. Cumq; conuentus & ludi celebrarentur, eos ipse spe-
 ctabat de domo cuiusdâ Cæsariani aut liberti, quò se possent homines pro-
 ximè & facilimè conuenire. Liuiam uerò matrem suam temperatiorem hu-
 milioremq; præstitit, cuius tanta erat insolentia, ut superbiam mulierum om-
 nium quæ antea fuerant, superaret. Ea Senatum & plebeios homines, si qui
 uellent, domum admittebat salutatum, idq; in annalibus scriptum est: præ-
 terea nomen eius aliquanto tempore scribebatur in epistolis Tiberij, cæte-
 raq; omnia, ut imperatrix administrare conabatur. Nam obtinente Augu-
 sto principatum, summa fuerat eius autoritas, & dicebat ab se Tiberium Im-
 peratorem esse factum: ob eamq; causam non solum uolebat ex æquo cum
 Tiberio imperare, sed etiam eo superior esse. Itaq; decernebāt assentatores
 præter cætera, Tiberium ex ea nominari debere, ut quemadmodum Græ-
 ci ex patribus, ita ille ex matre nominaret. Qua re indignatus Tiberius, pau-
 ca confirmabat eorum quæ Liuiæ decernebantur, eamq; remouit omnino
 ab administratione rerum publicarum, ac ei tantummodo curam rei fami-
 liaris reliquit. Qua in re cùm etiam offenderetur postea, eam relicta urbe fu-
 git, & ob eam causam Capreas habitatum uenit. Druso quoq; filio suo petu-
 lantissimo & crudelissimo uiro, ex quo acutissimi gladij Drusiani appella-
 bantur, insensus esse cepit, eumq; sæpenumero priuatim publiceq; increpa-
 re. Huic enim dixit aliquando multis præsentibus: Tu certè me uiuo nemi-
 ni uim afferes, neque facies iniuriam: quod si quid audebis tentare, ne mor-
 tuo quidem. Fuit enim Tiberius aliquandiu continentissimus, nec sinebat
 alios libidinose quicquâ agere, sed ob eam causam in multos animaduerte-
 bat. Cumq; purpurea toga pleriq; uterentur, quod antea uetitum fuerat, ne-
 minem quidē ipse repræhendit, aut mulctauit: sed cùm fortè pluisset in con-
 uentu quodam, pulla penula se induit, quo facto, uti alio genere uestium ne-
 mo deinceps est ausus. Hæc omnia ab eo facta sunt quousq; uixit Germani-
 cus: quo defuncto, quasi aduersario imperij sublato, mores commutare ce-
 pit. Legata, quæ populo Romano in testamento Augusti relicta erāt, quan-
 quam non soluūt illico, ea tamen præstitit postea: ad quam rem hæc ei obla-
 ta est occasio. Cùm enim mortuus efferretur, ac fortè per forum funus pro-
 cederet, quidam in aurem mortui insurrexit, rogatusq; ab ijs qui aderant
 præsentibus, quid ei dixisset, Augusto ut diceret se mandasse respondit, popu-
 lum legatam pecuniam nōdum accepisse. Hunc Tiberius statim occidi ius-
 sit, uti ipse de iisdem rebus nuncium ferret Augusto, (hoc enim illudens et
 dicebat) ipse non multò post reliquis satisfecit, trecentis nummis uiritim di-
 stributis. Singulari quorundam equitum certamini interesse noluit: sed alte

*Tiberius Sena-
toribus debitū
tribuit hono-
rem.*

*Orationē pro
amico mortuo
habuit.*

*Liuiæ nomen
scriptum in li-
teris Tiberij.*

*Drusi petulan-
tia ac crudeli-
tas.
Acuti gladij
Drusiani ap-
pellati.*

*Legata, quæ
populo Roma-
no Augusti te-
stamento erāt,
serius repræsen-
tata.*

- ro occiso, uetuit alteri ne eo genere certaminis in reliquum tempus uteretur. Eodem tempore cum nepos eius quem ex Druso habebat, excessisset e uita, nihil fecit præter consuetudinem. putabat enim non debere principem sui incommodi causa curam Reipublicæ omittere. Drusus quoque cum esset factus Consul, officio Cōsulis cum collega suo ut priuatus pariterungebatur, heresque à quodam institutus, corpus eius simul extulit. Is ira incitabatur acerbissima, ita ut percussisset equitem nobilissimum, quamobrem Castor cognominatus est: eratque usque adeo temulentus, ut cum aliquando de nocte coactus esset cum Prætorianis subuenire incendio, suos aquam postulantes feruenti aqua iusserit perfundi. Tauro autem Statilio, & L. Libone consulis Tiberius interdixit usum sericarum uestium, uetuitque ne quis nisi ad sacra uasis aureis uteretur. Cumque postea dubitaretur à quibusdā, an ea quæ quæ haberent emblemata, interdicta essent, de hoc etiā edixit: & quamquam Latine id proprie significare non poterat, tamen id uerbum propterea quod Græcum erat, edicto inseri noluit. Centurioni quoque uolenti Græcè in Senatu testimonium dicere non permisit: etsi enim antea in eo complures causas audierat Græco sermone, & multas examinauerat, id tamen non satis conuenienter fecit. Vibium Rufum ne accusauit quidē, quod sella in qua semper Iulius Cæsar sederat, interfectusque fuerat, uteretur: qui cum etiam uxorem Ciceronis duxisset, atque de utroque gloriaretur, quasi aut propter sellam Cæsar, aut orator propter uxorem esset futurus, tamen harū rerum non solum nullam culpam sustinuit, sed etiam consulatum gessit. Tiberius astrologos magosque peregrinos morte affecit: ciues Romanos misit in exiliū, etsi cum Thrasyllo erat semper, cuius uaticinatione quotidie utebatur, eiusque sciētiæ ipse peritissimus erat. Nam cum esset iussus in somnis cui dam pecuniā dare, facile intellexit arte magica demonem ad se missum esse, ob eamque rem hominem interfici iussit. Per id tempus quidam Clemens nomine, qui fuerat Agrippæ seruus, eique similis erat quodammodo, Agrippam se esse dixit, atque eo pacto magnam hominum manum sibi coniunxit, comprehensusque tandem à Tiberio, interrogatusque quomodo Agrippa factus esset, Eodem, inquit, modo quo tu Cæsar es factus. Cum autem in quodam edicto uerbo parum Latino usus esset, idque postea noctu animaduertisset, omnes qui erant in huiusmodi uerbis diligenter uersati, accersuit ad se, studebat enim Latine & eleganter loqui. Cumque Ateius Capito dixisset, Quamquam hoc uerbo nemo usus est antehac, tamen id tua causa recipiemus in posterum, & inter uetera referemus: atque Marcellus quidam ad hæc ita respondisset, Hominibus, inquit, dare potes Cæsar ciuitatem Romanā, uerbis non potes: hunc Tiberius, quamquam nimia licentia loquendi usus fuerat, nullo damno affecit. Archelaum uero regem Cappadociæ, cui iratus erat, accersitum, quasi res nouas moliretur, tradidit Senatui, ut de eo cognosceret, hominem non solum summa senectute, sed etiam podagræ doloribus cōfectum: fuisseque Archelaus affectus ultimo supplicio, nisi testis qui contra ipsum productus fuerat, asseruisset eum dixisse se Tiberio ostensurū, postquam domum rediisset, quales sibi nerui essent. Qua ex re risus tam magnus excitatus est, propterea quod ille non solum stare non poterat, sed ne sedere quidem, ut Tiberius eum amplius occidi noluerit. Itaque Archelaus tunc saluus euasit, qui tamen non multo post mortuus est. Post cuius mortem Cappadocia uenit in potestatem populi Romani, eique uir equestris ordinis præfuit. Tiberius, quandiu reliquas uirtutes etiam exerceuit, magnopere absti-

re abstinuit ab alienis. Non enim adiuit hæreditates quæ sibi erant à propin-
quis relictæ, multa quæ impendit in usus ciuitatum & priuatorum hominum:
cuius rei causa nullum honorem postulauit, nullam laudem admisit. Lega-
tis ciuitatum nationum, ue nunquam respõdebat solus, sed plerosque, eosque
potissimum qui apud eas gentes cum imperio fuerant, suæ sententiæ parti-
cipes faciebat. Germanicus autem exercitu prosperè contra Germanos ducto,
usque ad Oceanum peruenit, barbarisque fortiter deuictis, ossa eorum qui cum
Varo interierant, collegit & sepeliuit, ac postremò signa militaria recupera-
uit. Tiberius, cum ei instaret Senatus, statueretque Nouembrem (eo mense *Senatus uole-*
natus erat x v i. Cal. Decembris) Tiberium appellandum esse, ita respon- *bat Nouembrè*
dit, Si uobis, inquit, Cæsares erunt x i i, quid facietis? Post hæc Marco Lu *appellare Tibe-*
nio, & Lucio Norbano cõsulibus, Calendis ipsis Ianuarijs prodigium non *rium.*
paruum extit, quo Germanici interitus prædici quodam modo uidebatur.
Nam eo die Norbanus Consul, qui semper in id incumberebat, ut tuba caner-
et, in eoque studiose exercebatur, prima luce, cum iam domi adesset magna
hominum multitudo, tuba canere cepit, quæ res omnes pariter conturba-
uit, quasi Consul bellicum cecinisset. Augebat timorẽ, quod statua Iani ce- *Sybillina car-*
ciderat, quodque per id tempus quædam oracula canebantur pro Sibyllinis, *mina.*
quæ licet ad hæc nostra tempora potius quàm ad illa pertinerent, tamen ipsæ
omnes ualde commouebantur: ea erant,

Τεὶς ἡ τρεῖς κισίων περιττομολίων ἐνιαυτῶν,

Ῥωμαίους ἐμφυλῶ ἑλῆ σάσις, ἃ Σὺ βασιλεὺς

Ἀφροσύα. id est:

Ast ter tercentum reuolutis protinus annis

Romana intestina perdetur seditione,

Et furor exitium Sybariticus afferet urbi.

Hæc Tiberius ut falsa calumniari cepit, librosque omnes scriptos de uaticii-
nijs inspicere, ex quibus eos qui inutiles esse uidebantur, damnari atque reij-
ci, cæteros reponi & retineri iussit. Mortuo Germanico, Tiberius & Livia
magna læticia affecti sunt, cæteri omnes tulerunt grauius. Erat Germanicus *Germanici mo-*
egregia forma, optimo ingenio præditus, omni doctrina ornatissimus, ma- *res atque uirtu-*
gnis uiribus corporis, uir perhumanus & modestus. nihil enim contra Dru- *tes.*
sum faciebat inuidiose, nihil contra Tiberium, quod reprehendi posset. Nam
cum sæpenumero potuisset adipisci imperium, noluit. Is Antiochiæ mortuus *Germanici*
est, insidijs ei à Pisone & Plancina factis. Etenim ossa hominum mortuorum *mors.*
defossa in ædibus, in quibus habitabat, & laminæ plumbeæ, in quibus erat
nomẽ eius scriptum cum quibusdam execrationibus, eo adhuc uiuo inuen-
tæ sunt, eiusque necis Piso reus à Tiberio factus, introductusque in Senatum,
dilatione postulata, mortem sibi consciuit. Tiberius postquam neminem
habuit aduersarium & competitorem in Imperio, ab ipsis rebus quas antea be-
ne gerebat, deficere, & cuncta acerbè administrare cepit. Tum enim reus
erat impietatis is, qui non modò in Augustum, sed etiam in eum aut eius ma-
trem fecisse aliquid, aut minus commodè dixisse deferretur, ac in eum ani-
aduertebatur grauius. Torquebantur non modò serui contra dominos, *Tiberij crude-*
sed etiam liberi & ciues. Qui accusauerant, aut testimonium contra reos di- *litæ.*
xerant, cõsequebantur eorum bona, adipiscebanturque honores & magistra-
tus. Multos interfici iussit explorata die & hora qua nati fuissent, atque in-
de animaduersa fortuna eorum et moribus. Quem enim excellere uidebat,
aut sperare principatum, eum funditus perdebat, didiceratque fatum cuiusque
ciuis

Galba principatum præiudicatus Tiberius.

*Apicij luxus. * Dio Gabio legit.*

CC L. Myriades drachmarum.

Seianus prætorianos unum in locum congregauit.

Omnes qui cū Tiberio Consulatum gesserunt, morte infamata sublati.

C. Lutorius Priscus.

Vetuit, ne de damnatis supplicium intra decem dies sumeretur.

Saltatores expulsi.

Honores habitati Seiano.

cuius primarij: ita ut Galbæ, qui postea principatū obtinuit, factus obuiam quo die ille sponsalia fecerat, dixerit, Et tu aliquando principatū degustabis: cui propterea pepercit, ut ego quidem arbitror, quod id ei certum & fatale erat: ut autem ille dicebat, propterea quod in senectute & longo tempore post mortē suam esset regnaturus. Aderat ei semper, & diligenter conficiebat omnia Lucius Aelius Seianus (is erat Strabonis filius) qui olim M. * Sabio Apicio in delicijs fuerat. Hic Apicius luxuriose uixerat supra omnes homines. Cum enim aliquando uoluisset intelligere quantos sumptus fecisset, et quantum restaret, cognouissetq; sibi superesse centies sesteriū, magna molestia affectus, metuensq; ne fame moreretur, mortem sibi consciuit. Igitur Seianus aliquanto tempore unā cum patre prætorianis præfuit: sed postquam eius pater in Aegyptum missus est, atque ipse præfectus eorū fuit solus, præter cætera quæ constituit, prætorianos milites seorsum antè per cohortes cubantes unum in locum atque in eundem murum conduxit, ut conferti celerius possent imperata facere, utq; quod in eodem muro essent, metuerentur ab omnibus. Huic Tiberius coniuncto sibi morum similitudine Prætorios honores tribuit, quod antea nemini qui similis eius esset, contigerat, eumq; cōsiliarium ac ministrum in rebus omnibus cepit. Postquam Tiberius Consularem dignitatē cum Druso adeptus est, statim plerique omnes ex eo mortem Druso prædixerūt. Nemo enim fuit eorum qui cum Tiberio Consulatum gesserunt, qui infelicissima morte non obierit. Siquidem Quintilius Varus, Cneus Piso, atque adeo Germanicus misere perierunt, idq; ei fato quodam uidetur cōtigisse. Drusus quidem eo tempore & Seianus postea, cum collegæ eius fuissent, mortui sunt. Cum autem abesset ab urbe Tiberius, Caius Lutorius Priscus eques Romanus, ac poetice in primis peritus, qui Germanici epitaphiū cōposuerat, ob eamq; rem magnam pecuniā acceperat, accusatus est in Drusum ægrotatem carmen scripsisse. Quamobrē cū damnatus à Senatu, occisus esset, Tiberius moleste tulit, non quod esset affectus supplicio, sed quod Senatus aliquem interfici iussisset nō cognita sua uoluntate. Itaque increpatis patribus iussit ut decernerent, ne de ijs quos ipsi damnauissent, intra decem dies supplicium sumeretur, ne uel decretum quod de capite alicuius esset factum, intra idem tempus publicaretur, quod posset absens decreta eorum intelligere, eaq; an iure facta essent, cognoscere. Post hæc functus Consulatu, atque in urbem reuersus, uetuit Consulibus ne quenquā in iudicio defenderent. Nam ego, inquit, si Consul essem, id non facerem. Cum autem unus ex Prætoribus argueretur contra eum impiè dixisse aliquid aut fecisse, ac postea de curia decessisset, reuersusq; relicta ueste magistratus, petiisset, ut statim ueluti priuatus accusaretur: id Tiberius uehemēter doluit, eumq; nullo damno affecit. Saltatores autem Roma expulit, uetuitq; ut eam artem nusquā exercerent, quod notarent ac uituperarent mulieres, & quod seditiones concitarent. Plerosq; qui excesserant è uita, statuis ornauit & publicis monumētis. Seiano quidem uiuenti statuam æneam in theatro collocauit, eiusdemq; statuæ multæ postea à multis factæ sunt: estq; apud populū & in Senatu maximis laudibus affectus. Hunc Seianū Consules nedum cæteri clari uiri domum prima luce semper ueniebant salutatum, cum eoq; communicabāt omnia, quæ priuatim essent à Tiberio petitura: itemq; ea quæ publica erant, de quibus Tiberium respondere oportebat. omnino enim nihil eiusmodi absque Seiano gerebatur. Per id tempus cum Romæ porticus maxima in alteram partem

partem inclinaret, eam quidam architectus contra omnium opinionem erexit, cuius nomē propterea ignoratum est, quod Tiberius permotus inuidia rei admirabilis, id scribi in annaliū monumētis noluit. Is igitur quisquis fuit, fultis undique fundamentis porticus, ne moueretur, ac superiore parte eius uelleribus ouium, & crassis uestimētis cincta, & circumligata funibus, eam adhibitis multis hominibus, & machinis in pristinum locum restituit. Tiberius hominem admiratus ei inuidit: cui quanquam ob id factum pecuniam largitus est, tamen eum ex urbe per inuidiam expulit. Is aliquāto tempore post ad Tiberium reuertitur, atque interim dum eum uehementer obsecrat, cōsultō poculū uitreū quod gerebat, clām de manib. abijcit, fractūq; primō & collisum, mox integrū illāsumq; in suis manibus ostendit: cumq; ob eam rem se ueniam consecuturum putaret, eum Tiberius interfici iussit. Drusus filius eius ueneno sublatus est. Nam cū Seianus propter potentiā & dignitatem quam obtinebat, cætera omnia faceret petulantius atq; insolentius, tandem se ita contra Drusum conuertit, ut cum eo pugnis aliquando certauerit. Quocirca eum metuens, Tiberiumq; simul sperans, si adolescentem de mediō sustulisset, se faciliē arbitrato suo senem esse tractaturū, Druso uenenum dedit, usus opera famulorum eius, uxorisq; (ea Liulla à quibusdam nominata est) cum qua antea adulterium commiserat. Huius facinoris culpa penes Tiberium quoq; nonnullorū arbitrato fuit, quod Druso ægrotante mortuoq; nihil fecit præter consuetudinem, nec alijs ut facerent, permisit. Quæ ratio ideo mihi non probatur, quod eodem modo se gerebat erga reliquos omnes, quodq; erga Drusum unicum filium, & certē legitimum ualde affectus erat, & quod de ijs, qui eum necauissent partim statim, partim postea supplicium sumpsit: uenitq; in Senatum, & filium, ut par erat, laudauit, inde domum reuectus est. Vetuit Tiberius ne ijs quibus aqua & igni interdictum esset, testamentum facerent, quod etiam obtinet hisce temporibus. Aelium uerò Saturninum, à quo carmina quædam in ipsum scripta erāt minus commodē, reum factum in Senatu, conuictūq; iussit Capitolio præcipitari. Memorare possem complura eiusdem generis, si uellem omnia persequi. sed in summa permulti homines ex huiusmodi causis ab eo interfecti sunt. Id uerò prætereundum non est, Tiberium singula diligenter inuestigare quæ sibi homines exprobrarēt, eaq; comperta contra se patefacere consueuisse. Etenim ea quæ nonnulli secretō collocuti essent, ea ipse ita dictitabat palām, ut postea in publicis commentarijs scriberentur: præterea quod uideretur irasci iustius, ea sæpe quæ nemo dixerat, sed quorū erat sibi conscius, dicta esse mentiebat. Ex quo fiebat ut contra se delinqueret in ijs, propter quæ alios ut impios puniebat. Hanc ob causam ridiculus erat, cū ea quæ rei se negabant dixisse, ipse dicta esse confirmans, iuransq; sibi uerius iniuriam faceret. Qua ex re eum non esse sanæ mentis plerique arbitrati sunt: neque tamen demens esse omnino putabatur, cū cætera administraret sapienter. Senatori enim qui petulāter & luxuriōse uiuebat, curatorem dedit nō secus ac pupillo: & Capitonem qui procurator fuerat in Asia, detulit ad Senatum, eumq; accusatum quod milites habuisset, fecissetq; multa, quasi præfesset ei provinciæ cum imperio, in exiliū misit. Nam illis quidem temporibus nihil amplius licebat ijs quibus cura pecuniæ Principis mandata erat, quā redditus legitimos colligere: iudicabanturq; eorum controuersia in foro, atque ex iure ciuili, pariter cum causis priuatorū ciuium. Itaque in rebus à Tiberio gestis magna fuit uarietas, magna inconstantia.

Venenum Druso à Seiano datum.

Testamenti factio prohibita ijs, quibus aqua & igni interdictum est.

Tiberius eorū diligens inuestigator, quæ sibi exprobrarentur.

Tiberius non esse satis sanæ mentis existimatus.

*Primum decem
nium Tiberij.*

Cordi historia.

*Cyzicenis li-
berta erepta.*

*Lentuli digni-
tas apud Tibe-
rium.*

*Calumniato-
res.*

Sabini mort.

Canum fides.

*Liuiæ mort,
eiusq; uite an-
ni.*

stantia. Postquam decem anni præterierunt, etsi non petiuit principatum confirmari Senatus cōsulto, nec enim opus erat, propterea quòd nō repudiabat eum, ut Augustus, tamen celebrati ludj, qui decimo quoque anno fieri cōsueuerant. Cremulius autem Cordus, quòd Seianum offendisset, manus sibi afferre cōactus est: nam cū eum Tiberius non posset reum facere alius cuius sceleris (erat enim iam senex, uixeratq; semper honestissime) propterea ream condemnauit, quòd in historia quam olim de rebus gestis ab Augusto cōposuerat, & quā Augustus ipse legerat, Cassium & Brutum laudauisset, & Senatum populumq; Romanum repræhēdisset: quodq; Cæsarem & Augustum, etsi nihil contra eos scripserat, tamē non ornauisset summis laudibus. De ijs enim rebus accusatus, occisus est: atq; scripta eius in urbe quidē ædiles cremauerunt, foris autem præfecti singularum ciuitatum: quæ tamen postea rursus in lucem edita sunt: fuerant enim & ab alijs multis, & à Marcia filia eius occultata: ac tum propter Cordi calamitatē multo ceperet legi studiosius. Eodem tempore Tiberius prætorianos milites corā Senatoribus, tanquam uires eorum ignorarent, curauit exerceri, ut se magis timerent, animaduersa eorum multitudine & uiribus. Quæ cū illis temporibus facta fuerint, & historiæ mandata. Cyzicenis, quòd ciues aliquot Romanos tenuissent in uinculis, nec templum quod Augusto ædificare inceperant, absoluissent, libertas iterū erepta est. Cū autem quidā simul cum ædibus suis statuā Tiberij uendidisset, eum Tiberius ob hanc causam condemnari iussisset atque interfici, nisi primus esset à Consule sententiam rogatus. nam ita affectus pudore, ne in rem suam dicere uideretur, reum sua sententia liberauit. Sed cū Lentulus Senator, homo suauis ingenio & modesto, ac iam grandis natu, accusatus Principi insidias fecisse, accusatores (aderat enim præsens) uehementer irrideret, Tiberius, quòd ob eam causam cōmotus fuisset Senatus, Siquidē, inquit, me Lētulus odit, hac luce me indignū puto.

DIONIS LIBER LVIII.

Itaq; Roma profectus eo tempore, nunquam in urbem reuersus est, licet se uenturum semper pollicetur. Retiarius uerò quidam amicus & familiaris Sabini uiri primarij in urbe, ut Seiano rem gratam faceret, Sabinum domum suam in qua habitabat, introduxit, nonnullis Senatoribus sub tecto eius occultatis, cepitq; ibi cum eo cōferre sermones, eumq; paulatim pelligere, quibus rationibus cōsueuerat, ut omnē animi sui sententiā explicaret. Solēt enim calumniatores principio alteri maledicere, ac quēdā arcana patefacere, ut eos accusent postea, qui se maledictis nō abstinerint. Itaq; illi, ut qui id cōsultō faciāt, tuto loquunt & sine periculo. nō em̄ ita sentire existimant, sed propterea obtrectare, quòd alios captare & coarguere uelint: hi, si paulò dixerint aliter q; deceat, puniunt subito, ut tum accidit. Nam Sabinus eodem die coniectus in carcerem, postea est indemnatus occisus, corpusq; eius in Gemonias tractum, inde in flumen proiectum est. Hunc casum grauiorē fecit canis eiusdem Sabini, qui cum eo unā in carcere fuit semper, nec reliquit mortuum, quiq; se ad extremum in flumen coniecit. Iisdem temporibus Liuiæ annum agēs sextum & octuagesimum mortua est. Eam Tiberius non uisitauit ægrotantē, nec exequias funeris eius prosecutus est, nullosq; honores ei tribuit præter funus publicum, statuasq; aliāq; nonnulla quæ nihil habere momenti uidebantur, uetuitq; palām ne immortalitate donaretur. Huic Senatus non solū decreuit ea quæ Tiberius mandauerat, sed etiam censuit, ut eam matronę annum lugerent, laudato in primis Tiberio

rio quòd ne tum quidem Reipublicæ curā omitteret, arcumq; ei decreuit, quod antea foeminae acciderat nunquā, propterea quòd multos Senatores conseruauisset, educassetq; eorū liberos, ac cōplures filias eorū in matrimoniū elocādas dote iuuisset. Quas ob res nonnulli Liuiā matrē patriæ appellauerunt: eaq; in monumento Augusti sepultra est. Multa ab ea sapienter dicta referunt, quæ uocātur *ἐκφύματα*. Nam cū nudos homines qui sibi fa- *Liuiæ apo-*
cti erāt obuiā, mori ob eam causā oporteret, dixit eos matronis quidē ho- *phibegmata.*
nestis & cōtinentibus, nihil à statuis differre, sicq; eos seruauit. Cumq; inter rogaretur, quibus rationibus Augustū sibi subiecisset: respondit multa modestia, quòd ea quæ placerēt Augusto, faceret libenter, quòd .es ipsius nō inquireret curiose, quodq; se scire dissimularet, quibus ille rebus ueneris domi frueretur: talis enim Liuiā fuit. Ceterū arcus qui Liuiæ decretus fuerat, nō est ædificatus, propterea quòd Tiberius promittebat se eum ædificaturū suis sumptibus. nam decretū quod aperta oratione nō erat ausus rescindere, hoc pacto irritum fecit: nec enim opus fieri permisit pecunia publica, nec ipse fecit suis sumptibus. Tum Seianus efferri cepit insolentius, decretumq; est à Senatu, ut natalis dies eius publicè celebraret. Statuarum uerò *Natalis dies Se-*
multitudinē quas ei Senatus, equestris ordo, tribus omnes, & primarij uiri *iani publicè ce-*
posuerūt, numerare certē nemo potest. Senatus enim legatos separatim, *lebratus.*
temq; equites & plebs ipsa ex tribunis suis & ædilib. ad utrumq; mittebant: de utroq; uota faciebāt: sacrificabāt utriq;, & per utriusq; fortunā pariter iurabāt. Interea Tiberius Gallū qui uxore eius duxerat, quiq; fuerat liberè de *Tiberij crudeli*
principatu locutus, nactus occasionē adortus est. Nam cū ad se legatus *tat in Gallum.*
uenisset, ei conuiuū fecit, eumq; excepit perhumaniter, mox contra eundē ad Senatū scripsit, ita ut acciderit ei res quēdā admirabilis, & quā nemini uideò adhuc cōtigisse. nam quo die cœnabat apud Tiberiū, eiq; propinabat amicē, cōdemnatus est à Senatu, missusq; Prætor, qui eum uinctū ad supplicium duceret. Cumq; id Tiberius fecisset, tamē ei mortē obire cupiēti, cognito decreto Senatus, nō permisit: sed eum, quò magis affligeret, iussit bono animo esse, utq; solutus à uinculis in custodia teneretur, quousq; ipse in Urbem ueniret, idq;, ut paulo antē dixi, ut hac ignominia affectus & perculsus metu, diutissime miser & calamitosus esset. idq; factum est. Semper enim custodiebatur à Consulibus, cū non esset Tiberius Consul: tum autē à Prætoribus, non ut ne fugeret, sed ut ne sibi manus afferret: cum eo nullus amicus, nullus famulus uersabatur, loquebatur nemini, uidebatq; neminem, nisi quoties cibum capere cogeretur. Cibus uerò eiusmodi erat, ut non ei uoluptatem afferret, non uires eius reficeret, & quod erat omniū grauissimū, eum nō sineret mori. Id Tiberius sæpenumero in multis alijs fecit. nam cū teneret amicum constrictum uinculis, sermoq; de supplicio & morte eius incidisset, negauit se ei adhuc esse reconciliatum. Cumq; magnis tormentis quempiam alium affecisset, deinde cognouisset eum non iure accusatū esse, mox interfici iussit, dixitq; eum grauiorē iniuriā accepisse, quā ut posset bene beateq; uiuere. Syriacus uerò qui nullam ei iniuriā fecerat, homo *Syriaci morte,*
doctus & eruditus occisus est, quòd Tiberius diceret eum Galli amicum & familiarem esse. Seianus autem indies augebatur, & ualde formidolosus *Seianus.*
erat, quem cū Senatores cæteri q; quasi Imperatorem sequerentur, & Tiberium paruifacerēt, Tiberius metuēs ne apertē eum designarēt Imperatorem, etsi nō putauit omnino eam rem cōtemni aut negligi oportere, tamen *Seiani apud*
nihil egit apertē, propterea quòd intelligebat Seianū in primis sibi deuin- *omnes auctori-*
tate.

xisse Prætorianos milites, ac Senatores partim beneficijs, specq̃ bona inter-
 cta, partim timore sibi coniunxisse: præterea Tiberij familiares omnes usq̃
 adeo sibi fecisse beneuolos, ut omnia dicta eius factaue subito ipsi renuncia-
 rent: quæ aut ipse faceret, ea nemo ad Tiberiũ perferret. Itaq̃ Tiberius aliã
 sibi rationem esse ineundã ratus, maturauit eum designare Consulem, uoca-
 req̃ sociũ & participẽ consiliorũ suorũ. sæpe ita dicere, Seianus meus, Seia-
 nus inq̃ meus, idq̃ scribere in literis quas ad Senatũ aut ad populũ mittere
 solitus erat. Quibus rebus homines credentes deceptiq̃, utriq̃ in locis om-
 nibus statuas æneas pariter ponebãt, utriusq̃ nomẽ pariter inscribebãt, u-
 triq̃ ferebãt sellas aureas in theatra: factũq̃ est Senatuscõsultũ, ut ambo si-
 mul designarentur Consules in quinquennium, faciebantq̃ sacra statuis e-
 ius, non aliter quàm statuis Tiberij. Rebus Seiani in hunc modũ succeden-
 tibus, complures alij nobilissimi & clarissimi uiri interfecti sunt. In eorum
 numero fuit Caius Rufus Geminius, qui cùm esset impietatis in Tiberium
 accusatus, tabulas testamenti sui attulit in Senatum, in quibus filios suos &
 Tiberium hæredes faciebat ex æquis partibus: tamen accusatus quod mol-
 lis & effœminatus esset, domum reuertit, antequàm aliquid decerneretur.
 Post ubi intellexit quæstorem adesse ad renunciandam sententiam, qua fue-
 rat condemnatus, se ipse percussit, ac uulnere quæstorĩ demonstrato, Re-
 fer, inquit, ad Senatũ, fortem uirum mortem oppetere. Huius uxor Publia
 Prisca rea facta alicuius sceleris, in Senatum uenit, ibiq̃ pugione quem sub
 ueste condiderat, se ipsa interemit. Seianus autem in tantam arrogantia uen-
 erat propter magnitudinem potestatis, ut (quò omnia in summa dicã)
 ipse Imperator, Tiberius insule cuiusdam princeps uideretur, quod insulam
 incoleret cui Capreæ nomen est. Ad Seiani fores frequentes homines assi-
 stebant, dimouebantq̃ se mutuò de loco, & expellebant: quod metuerent,
 ne aut ab eo non conspicerentur, aut ne uiderentur in postremis esse, quod
 ille obseruaret cuncta diligentissimẽ, atq̃ in primis uerba nutusq̃ primario-
 rum hominum. Vt enim ij qui eam dignitatem obtinent quam merentur,
 non magnopere postulant honores sibi ab alijs exhiberi, neq̃ si quid ab il-
 lis prætermisum aut peccatum fuerit, repræhendunt, sibi enim conscij sunt
 » se non contemniti: ita qui subsidium sibi comparant ad decus atq̃ ornamen-
 » tum, studiòse quærunt omnia quæ spectant ad augendam dignitatem: quæ
 » si nequeunt assequi, moleste ferũt, quasi illud uideantur, dolentq̃, quasi sint
 » magnis iniurijs lacessiti. Ex quo fit, ut maior cura adhibeatur in seruandis e-
 » iusmodi hominibus, quàm in ipsis Imperatoribus ambiendis. Nam hi serua-
 » re se dignitatem suam putant, & uirtutem colere, cùm huiusmodi peccato-
 » rum pœnas prætermittunt: illi dum ignoscunt, existimant argui suam imbe-
 » cillitatem: dum autem puniunt, tum demum potentia suam intelligi & con-
 » firmari putant. Sed cùm Calendis quibusdam frequentes domi Seiani con-
 » uenissent, lectus positus in aula, ubi salutabatur, propter multitudinem se-
 » dentium fractus est, felesq̃ exiens transiuit medius. Cumq̃ Seianus descen-
 » deret in forum, peractis sacrificijs in Capitolio, satellites eius ea uia quæ est
 » ad carcerem, profecti, quod eum propter multitudinem hominũ consequi
 » non possent, corruerunt ad scalas, e quibus damnati præcipitabantur. Seia-
 » nus ob hanc rem egit auspiciã, in quibus nullæ aues prosperæ, sed corui mul-
 » ti circum eum uolare & canerẽ, deinde aduolare domum eius, & si per eam
 » confidere uisi sunt: quæ auguria tamen nec Seianus curare, nec quicquam al-
 » ius. nam si quis deus ex ijs rebus quæ tum uidebantur, certò prædixisset tan-
 » tam

*C. Rufus Gemi-
 nius, iniuste
 accusatus sibi-
 ipsi infert ma-
 nus.*

*Publia Prisca
 se interemit
 in Senatu.
 Seiani arrogan-
 tia.*

*Nobilium &
 ignobiliũ diffi-
 rentia.*

*Prodigia Seia-
 ni mortem præ-
 cedentia.*

*Scale Gemo-
 nie.*

tam mutationem futuram, ei fidem habuisset nemo. Tum enim plerique fortunam eius iurabant, eumque Tiberij collegam appellabant non in consultatu, sed in orbis terrarum imperio. Quæ cum non ignoraret Tiberius, consultaretque, quo pacto eum interficeret, nec quemadmodum id faceret palam tuto reperiret, rationem admirabilem Seiano cæterisque omnibus inire cepit, quò perspectos animos eorum & cognitos haberet: multa enim de se ad Seianum, atque ad Senatū crebro scribere, interdum dicere se gravissimo morbo laborare, & in mortis periculo versari, nonnunquam optimè valere, seque Romam propediem esse venturum. Seianum tum extollere, tum maxime deprimere, nonnullos socios eius, ipsius causa honore, nonnullos dedecore afficere. Quibus rebus Seianus partim elatus, partim depressus, suspensus semper & incertus erat. non ei ueniebat in mentem timere, ac proinde res novas moliri, erat enim in honore: nec rursus usque adeo confidere, ut ageret aliquid audacius, siquidem imminuebatur eius potentia. Cæteri, cum vicissim ac paruo temporis intervallo audirent contraria, non amplius Seianum admirari, nec eum omnino contemnere, suspicarique Tiberium aut brevi tempore moriturum, aut esse in urbem venturum: itaque dubij omnes & incerti esse. Perturbabatur his rebus omnibus. Seianus, ac multo magis, quò ex statua ipsius fumus prodierat, abscissoque eius capite ut causam cognoscerent, magnus inde serpens profiluerat: cumque eidem statuae subito alterum caput repositum esset, atque propter eam causam sibi ipse sacrificare statueret, (sibi enim etiam sacra facere solebat) funiculus in collo eiusdem statuae relatus repertus est. Hic Seianus multo magis contenti cepit, manifesteque deseri, & abiectus esse. Quare Tiberius confusus, speransque se populū & Senatum socios habituros, hominem inuadit sparsis rumoribus, se ei tribuniciam potestatem daturum, quò eum maxime imparatum offenderet. Interim contra eum scribit ad Senatū: literas dat Næuius Sertorio Macro, quem uirum prætorianis militibus secreto præfecerat, docueratque, quid se facere oporteret. Is ubi nocte quasi ob alias causas Romam uenit, mandatis quæ à Tiberio habebat, cum Memmio Regulo Consule, (nam eius collega fauebat Seiano) & cum Gracino Lacone præfecto uigilum communicatis, prima luce palatium conscendit: (erat enim futurus Senatus in templo Apollinis) ibi Seiano qui nondum ingressus erat, forte fit obuiam, quem ut uidet perturbatum, quòd Tiberius nihil ad se scribat, eum consolatur, dicit secreto se ei tribuniciam potestatem asserre. Ea re lætatus Seianus in Curiam ingreditur: Macro prætorianos qui apud Seianum & Senatū erant, in castra mittit, patefacta eis sua potestate, ostensisque literis Tiberij, in quibus Tiberium nonnulla eis largiri significabatur: pro his excubias uigilum circum templū disponit, dein ipse ingreditur: mox datis literis Consulibus, exit antequam legantur, præcipitque Laconi, ut ibi cuncta tueatur, ipse in castra, ne qua seditio fiat, proficiscitur. Recitantur longæ literæ in Senatu, in quibus nihil erat perpetuum contra Seianum. Harum principium erat de alijs rebus scriptum: subsequēbatur breuis contra eum expositio, post alia quædam diuersa: rursus in Seianum aliquid: ad extremum scribebat in duos Senatores familiares Seiani animaduerti oportere, ipsum esse in custodia retinendū. nihil enim aperte de morte eius scripsit, ueritus ne tumultus ob eam causam concitaretur. Quæ literæ cum essent eiusmodi, multa, eaque inter se uaria audire licebat ac uidere. Nam principio antequam literæ legerentur, omnes Seianum laudabant, acclamabaturque ab omnibus, se iam ea quæ diu sperauerant,

Tiberij contra Seianum insidiosa astutissima.

Seiani statua.

Næuius Sertorius Macro.

Gracinus Lacone præfectus uigilum.

Tiberij contra Seianum ad Senatū literæ.

*Seianus de pre-
bensus incarcera-
tur.*

*Rerum huma-
narum muta-
tio.*

*Seianus e sca-
lis præcipua-
tur.*

*Virginem in
carcere necari
nefas erat.*

*Libertatis sta-
tua.*

*Dies neclis Se-
iani celebra-
tus.*

râuerant, adeptos esse: pòst ubi nihili horum est in literis intuentum, atq; omnia contra expectationem audita sunt, dubitare omnes, mœerere, & conturbari: nonnulli quoq; qui unâ cum eo confederant, surgere: Prætores & tribuni plebis eum circûstare, ne fortè profiliens foras, concitaret aliquid atq; commoueret, id quod in initio fecisset, si graui aliqua fuisset oratione perterritus: sed dum ea quæ recitabantur, contemneret ut leuia, nec metueret quicquid nisi de se grauius scriberetur, non excessit è loco. Interim Regulus eum ad se uocat, is primò non paret, nec id facit superbia (iam enim erat humilior) sed quòd non consueuerat imperata facere. Consul eum iterum ac tertium uocat, porrectâq; manu, Huc ades, inquit, Seiane. Tumolle, Me ne, inquit, uocas? ita tandem surgit, & ad Consulem pergit, eumq; Laco consequitur. Perlectis literis, cepere omnes uno ore contra eum uociferari atq; ei maledicere, non solum ij qui ab eo iniuriam acceperant, sed etiam ij qui eum metuebant antea: pleriq; dissimulabant consuetudinem & amicitiam quam cum eo habuerant: multi ista commutatione lætabantur. Regulus eum extra Curiam, comitatusq; reliquis magistratibus in carcerem perducit. Ex quo intelligi debet imbecillitas rerum humanarum & inconstantia, nec nos unquam ullo pacto extolli oportere. nam quem omnes manè ut potiore se comitati fuerat in Senatum, eum paulo pòst in carcerem trahebant ut abiectum & nefarium hominè: & cui coronam paulò antè dederant, eundem postea uinculis constringebant: quemq; antea satellites stipabant ut dominum, eum deinde ut fugitiuum custodiebant. Hic plebs commota irridere & uociferari cepit propter eos qui ab eo interfecti fuerant, eiq; propter ea quæ sperauerat, illudere, omnesq; eius statuas deturbare, affligere, còminuere, dissipare, tanquam eo pacto uulnus homini infligeret. Ex quibus rebus omnibus Seianus iam tum poterat præuidere, quid sibi esset euenturum. Nam non multò pòst decreto Senatus in Gemonias proiectus est, plebsq; corpus eius triduo magnis opprobrijs affectu, tandè in flumen proiecit, & liberi eius Senatusconsulto ad mortem ducti sunt, filia uirgine quæ filio Claudij desponsa fuerat, prius à carnifice uitiata, quòd nefas esset uirginem in carcere necari. Tunc in Vrbe magnus tumultus concitatus est. Plebs enim occidere properabat eos quos intelligebat plurimum apud Seianum potuisse, atque eius autoritate fultos, sæpe multis iniuriam fecisse: milites dolere, quòd in suspicionem uenissent Seiani beneuolentiæ, quodq; sibi uigiles in fide erga Imperatorè præpositi essent, ob eamq; rem facere incendia & rapinas. Senatus decreuit locari, in foro statuat Libertatis, atq; eum diem quo mortuus erat, celebrari certaminibus equorum & belluarum cædibus annuis, quod antea factum erat nunquam: atque ut nemini in posterum honores immoderati tribuerentur: ne ue per alium quam Imperatorem iuraretur. Quibus decretis factis nihilominus Macronem paulo pòst & Laconem adulari ceperunt, quamuis hi proximo exemplo perterriti, amplissimos honores repudiarent. Tiberius nactus occasionem ex Seiani delictis, magnum numerum hominum sustulit, quos partim tradidit in manus carnificum, partim afferre sibi manus coegit. Erat idonea causa ad accusandum, Seiano amicum fuisse, aut fuisse uideri, quasi uerò Tiberius eum non dilexisset plurimū, aut ipsius causa cæteri studiosi, eius non fuissent. Sed in hac tam magna crudelitate tamen uisus est aliquid humaniter agere, quòd Cassiano & Lucio Seiano Prætori, ac Marco Terentio equiti pepercit. Hic Seianus in contumeliâ Tiberij spectaculum

Spectaculum per caluos homines præbuerat usque ad uesperum. erat enim Ti-
 berius caluus. Præterea abeuntibus ex theatro à quinque millibus puero-
 rum, qui omnes rasi erant, lumina præferri curauerat. Qua de re Tiberius
 non modò iratus non est, sed etiam principiò se intellexisse dissimulauit ea
 quæ sibi de ijs rebus nunciata essent. Ex eo tempore calui omnes Seiani di-
 cti sunt. Terentius uerò reus factus propter amicitia Seiani, nò solùm eam
 non negauit, uerùm etiam se studiosum eius fuisse dixit, eumq; coluisse ma-
 ximè, propterea quòd apud Tiberium in magno honore haberetur. Nam
 si Tiberius, inquit, rectè fecit utens eo familiariter, ego certè nihil peccaui;
 quòd si errauit Imperator omnium rerum peritus, quid mirum si ego unà
 cum eo errore ductus sum? quandoquidē nos decet amare & reuereri eos
 quos ille afficit honore, nec quales sint, inuestigare curiosius, sed hac una
 regula metiri eorum beneuolentiā, si principi grati sint. Itaq; Senatus non
 modò liberauit Terentiū, sed etiam accusatores acerbè increpauit. Tibe-
 rius comprobata hac sententiā Senatus, magnis laudibus affectus est, præfer-
 tim quòd uno die istos insignes delatores occidi iussit. Cæterum dedecore
 atque infamia opprimebatur, quòd amore nobilissimorū puerorum pari-
 ter atque foëminarum captus esset, cuius rei unum tantūmodo exemplum
 ponam. Sex. Marius amicus eius erat, ob eamq; rem adeò magnas opes &
 potentiam sibi cōparauerat, ut cum aliquando uicino suo infensus fuisset,
 eiq; bīduū conuiliū fecisset, ac primo quidem die uillam eius esset demo-
 litus, postridie uerò ampliorem magnificentiorēq; ædificauisset, ignoran-
 ti domino, à quibus id esset factum, utrunq; cōfessus dixerit, se eo pacto ho-
 mines ulcisci & remunerari posse. Is ergo filiam suam pulcerrimam foëmi-
 nam aliò misit, ne Tiberius eam uitaret, eapropter ipse cum eadē filia rem
 habuisse accusatus, simul cū ea occisus est. Tiberio nepos erat ex filio Dru-
 so Tiberius adhuc puer: alter ex Germanico, nomine Caius, cui futuro Im-
 peratori magis fauebat, quòd sciret ea quæ ad utrunq; pertinerēt. Nam Ca-
 io, cum is aliquādo cū Tiberio disideret, fere dixisse: Tu hūc occides, aliū
 te. Cumq; non haberet sibi propinquitatē cōiunctiorem, sciretq; eum pes-
 simum & sceleratissimum fore, libenter ei, ut aiunt, Imperium reliquit, quò
 memoriam scelerum suorum maioribus Caij sceleribus obrueret, utq; ma-
 xima atq; nobilissima pars Senatus post mortem suam necaretur. Sæpe e-
 nim dictum illud uetus fertur usurpasse,

Ἐμὲ θανόντ' ὅ γὰρ ἀμυδρὸν πυρρὶ
 Me mortuo, terram ignis undiq; hauriat.

Sæpenumero Priamum fortunatū dixisse, quòd ei unà cum patria & re-
 gno perire cōtigisset. Quæ de eodem Tiberio uerè licet scribere ex ijs quæ
 tum acciderunt. Tam magna enim multitudo Senatorū interijt, & reliquo-
 rum hominum, ut magistratus prouincias quas sortiti fuerāt, Prætorij qui-
 dem uiri triennium, Consulares autem sex annos penuria successorum obti-
 nerent. Gallus fuit in eorum numero qui mortui sunt. Tum enim Tiberius
 ei, ut dicebat, uix tandem reconciliatus est: ita ille præter consuetudinem a-
 liorum, uitam supplicij, mortem beneficij loco ducebat. Marcus quoq; Ae-
 milius Scaurus, nullo scelere admissio captus ob tragediam quam compo-
 suerat, in atrociorē eo quem scripserat casum incidit. Atreus poemati no-
 men erat, in eoq; cohortabatur ad exemplum Euripidis eum, qui foret sub
 imperio, ut principis stulticiā ferret. Quæ re cognita, Tiberius rem omnem
 ad se spectare arbitratus, seq; propter cædes factas intelligi Atrei nomine,

dixit

Spectaculum
 par caluos in
 contumeliā
 Tiberij à Seia-
 no exhibitum.
 Seiani calui.

Terentij exen-
 satio elegans.

Delatores oc-
 cisi.

Sexti Marij di-
 uitia, & egre-
 gium factum.

Cur Tiberius
 reliquit impe-
 rium Caio.

Magna Tiberij
 crudelitas atq;
 infamia.

Asinij Galli
 mors.
 M. Aemilius
 Scaurus pro-
 pter Tragæ-
 diam, cui no-
 men erat A-
 treus, occisus
 est.

*Phoenix uisa in
Aegypto, quo
anno Tiberius
mortuus est.*

dixit se Scaurum Aiacem facturū, id quod euenit. nam ipsum eò deduxit, ut sibi mortem afferre cogeretur: nō tamen de hac re facta est accusatio, sed quòd Liullæ stuprum intulisset. multi enim ob hanc causam supplicio affecti sunt. Eodem anno, si quid res Aegyptiorū ad Romanos pertinet, Phoenix in Aegypto uisa est, ea Tiberio mortē denunciare putabat. Etenim sequenti anno grauiter ægrotauit: cui Caius, metuens ne conualesceret, postulanti cibum non suppeditabat, quod ei diceret obfuturum, quodq̃ affereret eum caloris indigere, ita multis & grauibz uestimentis cooperiebat, ut eum suffocauerit. Macro in hac re Caio præstabat operā, ac propter grauißimum morbum Tiberij adolefcētem fouebat, eiusq̃ animum ad amorem Enniæ Thrasyllæ uxoris suæ pellegerat. Quam rem cum Tiberius aliquando suspicatus esset, Tu quidem, inquit, Macro occidentem deseris, & ad orientem festinas. Itaq̃ Tiberius homo magnis uirtutibus præditus, coopertusq̃ sceleribus, ac ambobus pariter usus, quasi tantū in alterutro se exercuisset, mortuus est. Vixit annos septuaginta septē, menses quatuor, dies nouem. Regnauit annos uiginti duos, menses septem, dies quinque: publica sepultura affectus, & à Caio laudatus est.

CAIUS CALIGULA

DIONIS LIBER LIX.

Tiberij testamentum irritū à Caligula factum.

Thesaurus Caij.

Quinq; myriades myriadū, septem millia septingēte myriades drach.

Stuprum illatū sororibus.

Caligule in rebus gerēdis inconstantia.

CAIUS factus Imperator, tabulas testamenti Tiberij misit ad Senatum, easq̃ irritas fecit, quòd Tiberius eo tempore sanæ mentis non fuisse uideretur. (Nam Tiberium nepotem suum puerum adhuc, cui ne ius quidem erat introire in Senatum, Imperatorem unā cum Caio designauerat) eundemq̃ Tiberium paulo post sustulit. Restituit saltatotes, cepitq̃ in eos, equosq̃ ac gladiatores ita magnos & effusos sumptus facere, ut maximos thesauros breui tempore consumpserit, in quib. cum inuenisset uicies ter millies, ac octogies sestertium, ea ante annum tertium dilapidauit. Adulter præter ceteros homines fuit, nam mulierem iam desponsam uiro eripuit, & cōplures alias nuptas, iamq̃ cum maritis habitantes abduxit, easq̃ omnes postea præter unam odio habuit, cui etiam inimicus fuisset, si uixisset diutius. Impius fuit plus quā dici possit in auiam & sorores. Nam & illam aliquando ab ipsa increpatus, eò deduxit ut sibi mortem uoluntariam afferret: & duas sorores quibus stuprū intulerat, in insulam relegauit: tertia obierat antea. Adeò uerò inconstans erat, & diffidilis in rebus gerendis, ut nemo sciret, quid se apud eum dicere aut facere oporteret: quòd si quid illis prosperè successisset, id magis eueniebat fortuna quā consilio. Solebat hominum frequētia delectari, mox amare solitudinem: irasci, cum quid ab se peteretur: sæ penumero, cum nihil esset petatum, succensere: accedere ad res gerēdas celerrimè: in quibusdam negligentissimus esse: prodigus in profundenda pecunia, in quærenda fordidissimus. Assentatoribus & liberè loquētibz hominibus pariter succensere, & delectari: multos sceleratos homines impunitos relinquere: multos bonos uiros interfici iubere: animaduertere in amicos, eisq̃ grauißimas iniurias afferre. Itaq̃ populus Romanus postquam uenit in huiusmodi Imperatoris potestatem, existimare cepit Tiberij facta, quæ alioqui crudelissima uisa fuerant, tantum à Caio superari, quantum illa à rebus ab Augusto gestis

agitis discrepauerant. Igitur Caius primò seruire cepit saltatoribus & sceni-
 cis hominibus, Apellemq; tragœdum celeberrimum publicè secum habere: *Apelles Tra-*
 re: progrediente uerò tempore eorum etiam facta æmulari, cum ijsq; con- *gædus.*
 tendere, currus agitare, descendere in certamen gladiatorum, deniq; salta-
 re, & tragœdias agere. Iussit enim aliquando de nocte accerfiri festinatò
 principes Senatus, tanquam de rebus necessarijs ab ijs esset consilium ca-
 pturus: post ubi conuenerunt, saltauit: uerùm initio Senatū modeste allo- *Caligula in fi-*
 quebatur, promittebatq; se cum eo communicaturum imperium, filiumq; *gnis saltator.*
 atq; alumnum eius se esse dicebat. Natus erat annos quinq; & uiginti, men-
 sibus quinq; & diebus quatuor exceptis. Eos autem qui erant in carcere, li-
 berauit: in quorum numero fuit Quintus Pomponius, qui iam septem an- *Q. Pomponius*
 nos, postquā gesserat consulatum, in carcere afflictus erat. Functus est con- *ex carcere libe-*
 sulari dignitate cum Claudio patruo suo. Hic fuerat usq; ad ea tēpora eque- *ratus.*
 stris ordinis, sed defuncto Tiberio missus ad Caium legatus pro equestri or-
 dine, licet sex & quadraginta annos natus, tum primum simul consulatum
 gessit ac Senator factus est. Caius hæc omnia modeste & prudenter facere
 uisus est, atq; in Senatu eiusmodi orationem habuit, ut patres ueriti ne im-
 mutaretur, decreuerint eam singulis annis legi. Præbebātur uaria spectacu- *Spectacula.*
 la, in quibus urli quadringenti cum alijs Libycis belluis interfecti sunt. Cur-
 rum triumphalem quo ipse uehebatur, sex equi trahebant, quod antè factū *Senatorum pul-*
 fuerat nunquā. Tum primum, ne Senatores sederent in nudis subsellijs, pul- *mini et pilei.*
 uini adhibiti sunt, iisdemq; concessum est ad defendendos solis ardores pi-
 leos in theatrū ferre more Thessalico: cumq; essent calores ardentissimi, di- *Diribitorium.*
 ribitorio pro theatro utebātur. Quibus rebus cōfectis, in morbum incidit,
 neq; tamē mortuus est: sed Tiberiū nepotē Tiberij interfici iussit, quod di-
 ceret ab eo mortē suam optatā & expectatā fuisse: qua de re cōplures alios
 occidit. Nam cū Publius Afranius Potitus homo plebeius stulta quadā *Afrani iura-*
 assentatione, non modò uolens, sed etiam adhibito iureiurando promissi- *mentum.*
 set, si Caius conualesceret, se libenter moriturū, cumq; Afranius Secundus
 uir equestris ordinis dixisset se uelle ob eandem causam in singulare certa-
 men descendere, ambos pro pecunia quam se sperauerāt accepturos, quod
 uitā pro Caio profunderē uoluissent, coegit promissa facere, ne peierarent.
 Cumq; hæc fuisset eorum necis causa, Marcus Silanus socer eius, qui neq; *M. Silanus so-*
 promiserat quicquam, neq; iurauerat, postquā sensit se propter uirtutem *cer Caij.*
 suam, & nobilitatē generis grauem esse Caio, ob eamq; rem ab eo iniuriā
 accipere, mortem sibi consciuit: quem tamen Tiberius in tanto honore ha-
 buerat, ut nollet ab eo propocari posse: quod si esset prouocatum, rursū ei
 cognitionem earundem rerum dabat. Caius autem eum uexabat omnibus
 contumelijs, uocabatq; pecudem auream, filiaq; eius eiecta, Corneliam O- *Silani apud Ca-*
 restinam uxorē duxit creptam in nuptijs (quibus intererat ipse) Caio Cal- *ligulā autori-*
 purnio Pisoni cui ea desponsa erat: ac utrūq; nondum præteritis duobus *tas et existima-*
 mensibus, in exiliū, quod nimirum coiussent, misit: cumq; concessisset Pi- *tio.*
 soni decem seruos secum abducere, atq; is plures peteret, permisit ut quot *Cornelia Ore-*
 uellet seruis uteretur, dicēs totidem cum eo milites futuros. Porro ipsis Ca- *stilla.*
 lendis Ianuarijs Macho seruus in lectum Iouis Capitolini conscendit: deq;
 eo loco multa & ea quidem grauiā uaticinatus, catellum quem secum attu-
 lerat, occidit, mox se ipse interfecit. Cum autem Caius sanguine expleri nō
 posset, curabat ut quāmplurimi inter se dimicarent, eosq; nonnunquam bi-
 nos, interdum etiam confertos tanquam in acie cōgredi iubebat, ita ut sex

T &

- Crudelitas* & viginti equites uno die cæsi sint. Tanta enim fuit eius crudelitas, ut cõm defecissent damnati ad bestias, nonnullos ex ea turba quæ in tabulis confederat, corripere iusserit, & bestiis obijci: ipsos quo minus loqui possent, aut quenquã accusare, linguas præcidi mādavit. Coegit etiam illustrem equitẽ descendere in certamẽ gladiatorium, quasi Agrippinæ matri suæ iniuriam fecisset, eumq; postea, cum uictor fuisset, accusari et interfici iussit: patremq; eius qui nihil cõmiserat, coniectum in caueam, sicut alios per multos, interfecit. Primum instituit huiusmodi certamina in septis, eo loco perfosso atq; aqua impleto, ita ut in eum navis introduci posset. Idem fecit in alijs locis destructis maximis ædificijs, ac tabulatis defixis. Quibus rebus omnibus, tum etiam propter nimios sumptus, & propter cædes factas in magnum odium venit, tum uerò quòd Macronẽ Enniamq; immemor pristinae illius benevolentie, & amoris huius, acceptiq; ab eo beneficij, coegit mortem uoluntariam oppetere cum maximo dedecore ac turpitudine, cuius ipse maximam partem sustinebat. Eum enim præter cætera accusauit lenocinijs. Occiditq; quamplurimos accusatos de uarijs criminibus: uerè autem id fecit, ut eorum facultates consequeretur, nam ei pecunia opus erat, quòd thesauros suos exhaustisset, quodq; nihil ei satis esset. Paucis post diebus uxore duxit Lolliam Paulinam, cuius uirum Memmium Regulum coegit eam sibi despondere, ne eam quæ desponsa nõ esset, contra ius fasq; duceret: eandemq; paulo post repudiavit. Cum autem magnã copiam luti cõspexisset in quodam angiportu, id omne in uestem Flauij Vespasiani, cui purgandorum angiportuum cura mandata erat, conijci iussit. Quod factum etsi tum animaduersum nõ est, tamen postquã Vespasianus res omnes cõturbatas confusasq; recepit atque restituit, uisum est diuinitus accidisse, ut tum ei Caius curam purgandæ urbis commiserit. Conclamante uerò aliquando populo, Adolescens Auguste, ratus sibi iniuriã illatam esse, quamplurimos occidi iussit, eosq; partim abstrahi à spectaculis, partim abeuntes è theatro abripi. id enim sæpe facere solebat: quin etiam aliquando uniuerso populo minatus est his uerbis: Vtinam, inquit, omnes unam ceruicem haberetis. His temporibus in quodam spectaculo quingenti ursi uno die interfecti sunt, ac postridie eius diei totidem belluæ Libycæ. Cum autẽ, ut supra diximus, aurigarum equorumq; studiosus esset, plerosque aduersarios palam, nonnullos ueneno sustulit. Adeò autem studebat homini uiridi ueste induto, cui ex eo lore eius uestis Prasinus nomẽ fuit, ut nostris etiam temporibus locus, ubi Equus Caij. ille currus agitabat, Caianus appelletur. Vnum uerò ex equis suis quẽ Incitatum nominabat, inuitabat ad cœnam, ita ut ei hordeum ex auro apponeret, funderetq; uinum in poculis aureis, ac per salutem eius & fortunam iuraret, seq; eum Consulem facturum polliceretur, id quod fecisset omnino, si uiuisset diutius. Cum uerò frequẽs conuenisset Senatus, orationẽ habuit in qua laudes Tiberij cõplexus, Senatores pluribus uerbis accusauit: Vos enim, inquit, illũ asperè tractastis, Seiano animos inflastis, post eum occidistis: itaq; intelligo me nihil boni expectare à uobis oportere. Cumq; hæc dixisset, ipsum Tiberiũ ita sibi loquentẽ fecit: Tu uerò, inquit, Cai omnia uerè recteq; dixisti: quamobrem diligas eorum neminẽ, nemini in posterũ parcas, omnes te oderũt, te mortuũ omnes cupiunt, nemo enim libenter subijci potest, sed unusquisq; quãdiu timet, potentiorẽ colit & obseruat: post ubi cepit reb. suis cõfidere, ulciscit imbecilliorẽ. Cum perorasset, excessit è Senatu, atq; eodẽ die in suburbia profectus est. Senatus hac oratione obstupescit,

Caius, ac timore perterritus, ne uerbū quidem facere potuit. Postero die rursum cogitur: ibi omnes Caiū efferūt summis laudibus, magnas gratias agūt, quòd nō perierint antea: decernūtq; ut quotānis, quo die hec lecta fuerint, boues immolētur eius humanitati, eumq; omnibus ferè rationibus fouere in reliquū tēpus ceperunt. Sed Caius ea parui pendere, & in mari equitare quodam modo cupere, ponte inter Puteolos & Baulos facto, qui locus oppositus ciuitati, distat ab ea amplius tria millia passuum. Ad hunc pontem faciendum naues coactæ & ædificatæ fuerunt: nec enim sufficiebant collectæ, propterea quòd pons ita factus nō est, ut liceret tantummodò per eum transire: sed fuere etiam in eo diuersoria quædam ita ædificata, ut in ea aqua bibendi causa deduceretur. Quibus rebus instructis paratisq; Caius thoracem induit Alexandri, (sic enim appellabat) deinde sericam chlamydē purpuream, multo auro, multisq; lapillis Indicis ornatam: tum accinxit gladiū, scutumq; accepit, & ex quercu coronatus est: post factis sacrificijs Neptuno atq; Inuidiæ, ne sibi, ut ipse dicebat, inuideretur, Baulis pontem ingreditur, introducta magna equitum ac peditum armatorum multitudine, atque inde statim tanquam in hostes in ciuitatem irruptionē fecit. In qua cum postero die uelut ex prælio requieuiisset, curru per eundem pontem uectus est, indutus ueste auro intexta. Vehabant eum ferocissimi equi & uictores, eumq; multa pro spolijs consequebantur. In his fuit Darius Arsacides, qui tum erat in obsidibus Parthorū. Sed cum oporteret aliquid eum apud tam magnum exercitum, ac tam magna parta uictoria concionari, tribunal conscendit supra naues ac in mediò ponte factum. Hic cepit se ipse efferre laudibus, quasi præclari operis autor fuisset: dein milites extollere, quasi magnis laboribus susceptis, ac periculis aditis, dicereq; præter cætera, eos maria ambulauisse. Hac oratione habita, ipse in ponte, tanquam in insula, ceteri in reliquis nauibus consistunt, reliquamq; diei partem in conuiujs consumunt. Ex eo loco atque ex montibus multus splendor undique relucebat. Nam cum locus natura currus sit instar falcis, lumina ex omnibus partibus non secus, quàm in theatro uidebantur. Postquam fuit cibo uinoq; confectus, plerosq; socios de ponte deiecit in mare: multosq; cum uehere nauibus rostratis, iaciebat in profundum, ita ut aliquot ex ijs interierint. nam magna pars, etsi ebrii erant, euasit, quòd mare tranquillum & placatum esset. Qua ex re efferebat se mirifice, seq; à Neptuno dicebat timeri: Dariumq; & Xerxem multis modis irridebat, quòd pontem multo maiorem, quàm ipsi unquam fecerant, in mari faciendum curauisset. Difficile est enumerare nobiles uiros qui ab eo interfecti sunt: dicendum tamen de quibusdam uidetur, ut ex ijs quāta fuerit Caij insania, constare manifestè possit. Iunius quidem Priscus Prætor de quibusdam alijs rebus accusatus propterea occisus est, quòd locuples erat: quem ut Caius intellexit nihil dignū supplicio commisisse, orationem habuit admirabilem, in qua se à Prisco deceptum esse dixit, eumq; frustra mortuum esse, cum potuisset uiuere. Domitius uerò Afer ut in graue ac mirum periculū uenit, ita salutem multo adeptus est admirabilius. Hic, cum Agrippina Caij mater olim fortè uiuo Tiberio facta sibi esset obuiam, decesserat de uia, pudore adductus, propterea quòd quandam propinquam eius accusauerat: quo cognito Agrippina, eoq; ad se uocato, Bono animo es, inquit, Domiti: non enim tu mihi huius causa es, sed Agamemnon. Hac re Domitius confidens, statuam Caio posuit, subscripto epigrammate, ex quo intelligebatur, Caium agentem annum septimum & uigesimalum,

*Sacrificia Romæ in Caligule honorem instituta.
Pons in mari.
Stadia XXVI.*

C. Caligule constructum ad Baulos prælium.

Caligule ad milites oratio.

Iunius Priscus innocenter accusatus et damnatus.

Domitius Afer.

Caligule statua à Domitio posita.

- gestimum, alterum Consulatum gessisse. Huic Caius succensere ob eam causam cepit, quasi sibi adolescentiam exprobraret, ac ipse contra leges fecisse uideretur. Itaque eum qui potius ob id factum magnos honores sperauerat, in Senatu reum fecit, lectaque longa eius accusatione, (credebat enim Caius se eloquentia omnes oratores anteire, atque hunc quem sciebat esse eloquentissimum uirum, dicendo superare conabatur) eundem interficere iussisset, si dicendo uel minimum contendere instituisset. Sed Domitius non solum nihil respondit, uerum etiam se Caii eloquentiam obstupescere, & admirari simul lauit, cepitque actionis singula uerba repetere, eaque uehementer laudare, ita ut si auditor eius non reus fuisset; deinde postquam ipsi respondendi facultas data est, se ad preces & lamentum conuertit: postremo etiam in terram cecidit, atque in ea iacens supplicabat, quasi Caium oratorem magis, quam Cæsarem timeret. Quia re confusus Caius, ratusque se apparatu orationis eo superiorem fuisse, tum etiam propter Callistum libertum quem ipse habebat in honore, eumque Domitius fovebat, iratus esse desijt: quem dum Callistus postea reprehenderet, quod illum accusauisset, respondit se tam præclaram orationem in occulto habere non potuisse. Itaque Domitij eloquentia condemnata, ipse liberatus est. Lucius autem Annius Seneca, qui omnes homines suæ ætatis aliosque permultos sapientia antecelluit, penè occisus fuisset, nullo commisso delicto, ac ne suspicione quidem facta: sed quod præfente Caio in Senatu causam aliquam accuratè eleganterque dixisset: sed eum iussum interficere dimisit, persuasus à muliere cum qua consuetudinem habebat, eum tamen miserè nec ita multò post esse moriturum. Domitium uerò statim Consullem designauit: mouitque magistratus, quod dies festos egissent, ut erat consuetudo, propter uictoriam quam Augustus contra Antonium obtinuerat. Nam ut eos calumniaretur, maluit Antonio, quam Augusto prognatus uideri: dixeratque antea ijs, cum quibus comunicabat cætera, illos, utrumlibet facerent, omnino esse peccaturos, siue sacrificarent propter cladem Antonij, siue propter uictoriã Augusti sacra non facerent. Carinam uerò Secundum oratorem exilio multauit, quod exercendi sui causa contra Tyrannos declamauerat. Cæterum consumpta Urbis ac totius Italiæ pecunia, Caius in Galliam proficiscitur, ad eam gentem fortunis quæ tum erant maximæ atque florentissimæ, unâ cum Hispanis spoliandam: eoque duxit saltatores, gladiatores, equos, milites, atque oblectamenta eiusdem generis. Ibi publicum crimē fuit diuitem esse: atque horum possessiones cum uenderet ipse, inde multo maiorem pecuniam redegit, quod omnes cogebantur pluris, quam res essent, emere. Quæ de causa iussit thesauros imperij pulcherrimos atque preciosissimos afferri, eosque sub præcone subiecit: cumque eos uenderet, dicebat de singulis, Hoc meus pater, hoc mater, hoc auus, hoc proauus possedit: hoc Antonius ex Aegypto attulit, hæc sunt Augusti spolia. neque uerò acquirerebat quicquam, aut asseruabat, sed insumebat omnia, ut consueuerat. Magnum exercitum comparauit, in quo erant militum ducenta quinquaginta millia, eorumque magnam partem consumpsit: nam eos sigillatim, nonnunquam etiam confertos occidebat. Cumque aliquando conspexisset magnam hominum multitudinem, siue eorum qui erant in uinculis, siue aliorum quorundam, eos omnes à caluo ad caluum, ut dici solet, occidi iussit. Cum autem luderet alea, sibique pecuniam deesse intelligeret, ob eamque causam Gallos cenferi, ac eorum locupletissimos interficere iussisset, ad collutores suos reuersus ait, Vos quidem de paruo drachmarum numero contemditis

Caligula eloquentia.

Callistus Caligulae libertus.

Lucius Annius Seneca ferè à Caligula occisus.

Carina exiliu.

Caligula in Gallia res gestæ.

Caius thesauros uendit.

Caligula horrenda in militibus suis crudelitas.

A' caluo ad caluum.

ditis: at ego collegi sexies milles sestertium. Vtq; illi occisi sunt contra ius fasq; ita latus sacerdos locuples, non tamen usq; adeo diues, ut propterea deberent ei iustitiae parari, tamen propter similitudinē nominis interfectus est: adeo Caius faciebat omnia nullo adhibito iudicio. Claudium quoque sustulisset, nisi contempnisset hominem natura & iudicio segnem. Profectus ad Oceanum, quasi ducturus exercitum in Britanniam, in littore instructis militibus, triremem conscendit: cumq; inde soluisset, paulo post retrò cessit, seditq; pro tribunali, deditq; signum militibus à tubicinibus tanquam ad configendum excitatis: tum imperauit ijs, ut conchylia colligerent. Quibus spolijs acceptis (scilicet hoc bellum exuvias huiuscemodi ad triumphum postulabat) magnificè gloriabatur, quasi Oceano subacto: deinde multa largitus militibus, conchylia Romam attulit, ut hæc spolia populo Romano ostenderet. Senatus quemadmodum de his rebus taceret (nouerat enim hominis insolentiam) aut quamobrem eum laudaret, nescire. Nam qui factum perexiguum summis laudibus extollit, eiq; magnos honores tribuit, id ludificari quodammodo & calumniari uidetur: tamen Caius, ut est in urbem ingressus, ferè uoluit uniuersum Senatum perdere, quod sibi honores propè diuinos non decreuisset. Congregato uerò populo, magnam uim auri argentiq; profudit de superiore loco, quæ pleriq; dum colligerent, mortui sunt, quod ferramenta quædã exigua, ut aiunt, cum ijs commixta fuerint. Præterea Cassium Becillinum occidi iussit, cõegitq; Capitonem patrem eius uirum bonum nullius accusatum delictis, supplicio filij interesse: qui dum à Caio peteret, ut sibi oculos claudere liceret, iussus est pariter occidi. Erat Caio Protogenes quidã minister in crudelissimis ac difficilissimis rebus: hic perpetuò duos libros ferebat, quorum alterum gladium, pugionem alterum nominabat. qui dum aliquando alias ob causas in troijsset in Senatum, eumq; Senatores omnes salutarent & amplecterentur, toruē Scribonium Proculum aspiciens, Tu ne etiam, inquit, me salutas, qui tam acerbè Imperatorem odisti? Quod ubi Senatores qui aderant præsentēs, audiuerunt, Proculum circumsistunt, eumque discerpunt & dilacerant. Quia re letatus Caius, se patribus reconciliatum esse dixit. Illi decreuerunt, ut Caius sederet in Senatu in præcelso atque edito tribunali, ne quis ad eum accederet, ibiq; custodia militari uteretur. Heros autem à multis, & deus à quibusdam uocatus maximè efferrī cepit: cupiebat enim ante se humana conditione superiorem uideri, cum Luna cõssse, & à Victoria coronatum esse. Iouem enim se esse fingere, dicereq; ob eam causam se cum plerisque mulieribus, sed præsertim cum sororibus rem habere. Fiebat sæpenumero Iuno, Diana, Venus, ac præter mutationem nominum uestes capiebat dijs proprias & accommodatas. Interdum enim mollis & effœminatus craterem thyrsumq; gerebat bacchâtium ritui: interdum se uero & uirili uultu clauam ac pellem leonis ferebat: rursus imberbis, mox barbatus esse uidebatur, tridentē aliquando tenebat, nonnunquam iaciebat fulmen, sæpe bellicosę uirgini similis factus, nō multo tempore post mulierē representabat. Ita cõmutatis uestibus, alijsq; rebus acceptis demptisq; uarias formas capiebat, dum cætera omnia potius, quàm homo cupiebat uideri. Itaq; eum Gallus quidam, ut uidit sedentem in solio eminentissimo, Iouis ornatu, atque inde respondentem, irridere cepit. Quia re animaduersa Caius, ad se uocauit hominem, rogauitq; quid sibi uideretur. is respondit (dicendum est enim quod dixit) hanc magnam dementiam uideri: sed is, quod sutor e-

Quindecim
milia myria-
dum.
Iulij sacerdo-
tis Galli mors.
Claudius.

Egregium Cali-
gulæ aduersus
conchylia ma-
rima certamen.
Oceanum subi-
git.

Cassius Becilli-
nus.

Protogenes.

Scribonij Pro-
culi mors.

Caligulæ fastus
ac superbia.

Deorum for-
mas induerat.

Sutor Gallus.
Galli sutoris
de uestitu atq;
fastu Caligulæ
liberè dictum.

rat, nullo damno affectus est. adeo principes huiusmodi aequiore animo ferre solent plebeios homines liberè loquentes, quam præditos aliqua dignitate. Cumq; se deum esse fingeret, caperetq; formas eius generisq; uerò ei supplicationes fiebant, uotaq; & sacrificia accommodata adhibebantur: alioq; uestitu serico & triumphali procedebat in publicum. Complectebatur & osculabatur paucos, manum suam, pedem ue plurimis, usq; Senatoribus ad osculandū præbebat, ita ut n̄ quos ipse osculatus esset, et etiam in Senatu gratias agerent, licet saltatores quotidie in cōspectu omnium oscularetur. Assentiebantur ei etiam n̄ qui aliquid posse uidebantur. Nam

L. Vitellius assentator.

L. Vitellij in Syriares gestae.

Lucius Vitellius homo non ignobilis, nec stultus, sed clarus propter Syriam quam prouinciam obtinuerat, in eaq; cum cætera omnia gloriose adimplerauerat, tum uerò Artabanum, quem nemo propter Armeniam uictor fecerat, quicq; iam tum inhiabat Syriæ, perterrefecerat, dum ei repente ad Euphratem occurrisset, collatisq; sermonibus coegisset statuis Augusti Caiq; facere, sancireq; foedera ad commodum & utilitatem populi Romani, siq; eius obsidibus acceptis: ubi accersitus est à Caio ad supplicium, (nam quod Parthi regem suum exegerant, culpa omnis in ipsum conferebatur) cognouitq; odium in se cōcitatum esse propter inuidiam, ac sibi propter timorem

Vitellij assentatio.

insidias esse factas, simulare cepit se longè minorem esse opinione: dein accidere ad pedes Caij, profundere magnam uim lachrymarū, ei diuinos honores tribuere, uenerari, uouereq; si incolumis seruaretur, se sacra facturum. Itaq; non modò euasit saluus, sed eum ita leniuit & placauit his rebus omnibus, ut nō solum uiueret, sed etiam in familiarib. eius haberet. Cumq;

Caligulae infamia atq; impietas erga deos.

Caius aliquando se cum Luna coire diceret, interrogaretq; Vitellium, an deam uideret coeuntem secum, obstupefactus tremensq; cepit deorsum inspicere, locutusq; pauca, Licet, inquit, Domine, uobis dijs tantummodo uos inter uos uidere. Itaq; Vitellius inde facto initio, cæteros assentatores in reliquū tempus superauit. Caius eò deductus est, ut & templū in urbe faciendū sibi curauerit, & domū in Capitolio, quò posset, sicuti dicebat, unā

Cum Ioue contendit.

cum Ioue habitare: sed indignatus postea, quod sibi habitanti cum Ioue secundæ partes darentur, eum propterea accusare cepit, quod Capitoliū occupauisset: ob hanc causam templum alterum ædificari in Palatio celeriter iussit, eoq; uolebat statuam Iouis Olympij cōmutatam in suam formam transferre: sed id non potuit, propterea quod naus quæ ad transuersionem

Templa Caligulae.

reius parata erat, fulmine percussa fracta est: præterea quoties ibatur ad eam statuam rangendam, multus risus audiebatur. quare Caius minatus Ioui, aliam sibi faciendam curauit, templumq; Castoris & Pollucis, quod erat in foro, demolitus, inter medias statuas eorum aditum sibi ad Palatium patefecit, ut Castorē & Polucem, sicuti dicebat, ianitores suos haberet. Dialem se nominabat. Cæsoniā uxore, & Claudium, aliosq; locupletissimos homines sacerdotes creauit, cuius rei causa exegit à singulis centies sestertium. Cumq; se ipse sacerdotem fecisset, equum collegam in sacerdotio designauit, eiq; singulis diebus aues teneræ & preciosæ sacrificabant. Tonabat machinis quibusdā, & fulgurabat: ac quoties fulmen de coelo caderet, ipse contra iaciebat lapidem, dicebatq; in singulis iactibus illud Homeri,

CCL. Myrides drachmarum.

Equus in sacerdotem à Caligula designatus.

Ilíad. XXIII.

— ἢ μὲν ἀντίειπ' ἢ ἐγὼ σε, Aut tu me interficias, inquit, aut ego te. Igitur is deus atque Iupiter, ut omittam cætera facinora turpissima, ex quibus pecuniam colligebat, cellas habuit ædificatas in Palatio, in quibus uxores, puerosq; primorū ac nobilissimorū hominum incluserat, ex hisq; fructum capiebat

capiebat partim ui, partim de uoluntate ipsorum, ne ei molesti esse uiderentur: quod facinus prætermittere quis potest? præsertim cum in auro argentoq̃ ab eis collecto quotidie uolutaretur. Cum igitur insaniret in rebus omnibus, Calsius Chærea, & Cornelius Sabinus, etli erant Tribuni prætoriorum militum, contra eum coniurauerunt, fuereq̃ multi conscij huius coniurationis: in quorū numero fuit Callistus & Eparchus, sed illi percussores fuerunt. Erat Chærea uir antiquæ uirtutis morumq̃, qui Caio certis de causis infensus erat, quod Caius eum, etli fortissimum uirum, mulierem uocabat, eiq̃, quoties ad se ueniret, signū dabat Cupidinis, aut Veneris, aut aliud eiusmodi. Caius quidem oraculū acceperat, quo admonebatur, ut Calsium caueret. Quod cum ad Caium Calsiū pertinere ratus esset, prognatum illo Calsio percussore Cæsaris, ac tum Asiam obtinentem, eum cōstrictum uinculis accersiri iussit: quanuis ex oraculo hīc Calsius Chærea intelligeretur. Apollonius autem uir Aegyptius domi eundem eius casum prædixit, qui ob eam causam Romā missus, ad Caium eo die perductus est, quo ille mortem erat obiturus: sed dilato paululum supplicio, cum futurum esset, ut non multo post puniretur, cōseruatus est. Negociū uerò sic cōfectum est. Caius dies festos agebat in Palatio, & spectaculū edebat, cumq̃ ipse comederet, & epulum alijs daret, Pomponius Secundus Consul cibum capiebat ad pedes eius, eosq̃ frequenter osculabatur. Post ubi Caius saltare & tragœdias agere uoluit, Chærea nihil cunctandum ratus, ut eum animaduertit exeuntem ē theatro, inspiciendorum puerorum causa, quos ex Græcia atque Ionia nobilissimos acciuerat ad canticum de suis laudibus canendum, conclusum in paruum & angustum locum interfecit: quo facto, nemo eorum qui aderant præsentēs, manus ab illo abstinuit, sed inortuum confecerunt uulneribus: nonnulli etiam carnem eius degustauerunt, eiusq̃ uxorem ac filiam subito occiderunt. Ita Caius, cum ea quæ supra scripta sunt, fecisset annis tribus, mensib. nouem, diebus octo & uiginti, tandem re ipsa se nō esse deum intellexit. Recordabantur, qui tum aderant, eius quod aliquando ad populum dixerat, Utinam unam ceruicem haberetis: simul ostendebāt, sibi complures manus, ei unam ceruicē esse. Interfecto Caio, Prætoriani milites concurbati concursantesq̃ quærebant, quis eum occidisset. Hos Valerius Asiaticus uir cōsularis præter opinionem sedauit. ascendit enim in excelsum atque editum locum, atq̃ inde uociferatus: Utinam, inquit, eum ego interfecissem, Quibus uerbis obstupefacti, tumultuari desierunt.

*Conspiratio.**Oraculum Caligule datum.**Apollonij Aegyptij de morte Caligule uaticinium.**Caligula mors.**Valerij Asiatici audax facinus.*

CLAVDIVS

DIONIS LIBER LX.

CLAVDIVS hoc modo Imperium adeptus est. Sublato Caio, Consules præsidij in omnibus locis Urbis collocatis, Senatū uocauere in Capitolium: dictæ sunt ibi multæ & uariæ sententiæ, quod multi existimabant restituendam esse populo Rempublicam, plerisque in regno esse oportere uidebatur: & quod alijs hunc Imperatorem, illum alijs designabant. Quibus in rebus reliqua parte diei noctisq̃ consumpta, cum nihil adhuc perfectum esset, pauci milites palatium ingressi prædandi causa, Claudium in obscuro angulo latitantem inuenerunt. nam quod fuerat una cum Caio, propterea in illo tumultu formidabat. Hunc illi principio alium,

Magna de nouo Imperatore deligendo contentio.

T 4 lium,

lium, quàm erat, esse arbitrati, secumq; aliquid habere, foras extrahūt: pōst ubi agnoscunt, Imperatorem salutant, eumq; ad exercitum ducunt, ac unā cum cæteris militibus, quod stirpe regia ortus, & uir bonus habitus esset, regnum ei deferunt. Consules statim ad eum nonnullos, atq; in primis tribunos plebis mittunt, mandantq; nequid eiusmodi committat, utq; uelie sub imperio Senatus populiq; Romani, & legum autoritate uiuere. Verum ubi se desertos esse uident ab ijs militibus, quibus antea fulciebantur, ipsi quoq; assentiri ceperunt, eiq; decernere omnia quæ ad principatū eius spectare uidebantur. Itaq; Tiberius Claudius Nero Germanicus, filius Drusi Liuiæ filij, summum principatum adeptus est, cū antè nullo unquā in Imperio cognitus fuisset, nisi quod Consulatum gesserat. Degebat eo tempore annum quinquagelimum, eratq; uir nō malo ingenio, præterea eruditus in literis: nam cōmentarios scriptos reliquit: ualitudine uerò et natura infir-

Lectica. mior, tremuloq; capite & manibus, ita ut ob eam causam uoce hæsitaret. Is lectica operta primus Romanorum est usus, atq; ex eo nunc omnes nō modò Imperatores, sed nos quoq; consulares uiri lectica uehimur, nam antea quidem Augustus & Tiberius grabatis quibusdam paruis, qualibus adhuc mulieres utuntur, interdum uehebantur. Claudius homo in ceteris minimè quidem malus, palàm autē familiaribus suis atq; mulieribus plusquā quisquam alius ei similis inseruiuit, quod à puero languēs & timidus educatus

Mulieribus de-
ditus Claudius.

Claudij timidi-
tas.

erat, ob eamq; causam, plus quàm esset reuera, se stupidum esse simulabat, idq; ipse aliquando in Senatu confessus est. Propter uerò concubitus suos cum mulieribus nihil libero homine dignum possidebat, parabantur ei insidiae in conuiuijs & concubitibus, quibus utrisq; maximam operam dabat, cū capi facile posset illis temporibus. Erat usq; adeò timidus, ut perterritus sæpenumero nequiret, quid sibi faciendum esset, animaduertere. Quæ cum familiares eius cognoscerēt, eum magis agitabāt, perterrefaciebantq;, ut ex eo fructus caperent maximos. Idem tam magnū timorem iniiciebant reliquis hominibus, ut (ne pluribus uerbis agam) cū multi eodem die ad cœnam essent à Claudio & ab illis uocati, illo quasi ob aliam causam prætermisso, apud istos cœnatum uenirēt. Itaq; Claudius absq; ijs sceleribus, quæ commisit istorum causa, in cæteris cōmodus & bonus Imperator fuit. Chæream uerò & paucos alios interfecit, propterea quod rebus suis longo tempore antè prospiceret: idq; fecit, nō ut Caium ulcisceretur, sed quod eos diceret sibi insidias fecisse. Erat Claudius, quod pertinet ad pecuniam faciendam, admirabilis: abstinebat enim ab omni sordida exactione pecuniæ, modestiamq; & temperantiam populi Romani plurimī faciebat. Nam nimias delicias, quæ fuerāt Caij temporibus, sustulit, latis legibus quæ ad eam rem spectare uiderentur. Cauponas enim, in quibus compotare solebant, euer-

Claudij Impe-
ratoris tempe-
rantia atq; mo-
destia.

Sumptuariæ le-
ges à Claudio
late.

Ingens fames.

tit, uetuitq; ne caro cocta, aut aqua calida usquam uenderetur, atque in eos qui non obtemperarēt, animaduertit. Per id tempus ingens fames fuit, qua in re tanta fuit Claudij prouidentia, ut ea non solum ijs qui tum erant, sed etiam posteris uilem annonam fecerit. Nam cū ferè frumentū omne aliunde ad populum Romanum adueheretur, neq; regio quæ erat ad Tiberis ostia, tutas stationes & portus commodos haberet, foretq; propterea inutile maris imperium: cumq; præter id quod aduectum fuerat opportunis temporibus, & in horrea repositum, hyeme nihil importaretur, atque ei qui in hac re uellet periculum suscipere, malè succederet: Claudius his cognitis re-

Portus. bus, portum ædificare instituit: nec eum deterruit quod præfecti fabrorū, cū

cum interrogarentur, quantos sumptus ea res postularet, responderunt tam magnos, ut nollet eum portum facere: sperabant enim eum cognita sumptus magnitudine, si prædixissent, à proposito deterri. Sed is nihilo minus sibi faciendum putauit, induxitque in animum rem dignam gloria, atque magnificentia populi Romani. Primum quod loco non paruo perfollo in continenti, iactisque circum undique fundamentis, eò mare intromisit: deinde in ipso mari factis utrinque magnis aggeribus, ac multo mari concluso, in eo insulam fecit, atque in ea turrim ædificauit, ex qua lumen nauigantibus nocturno tempore præberetur. Is locus, ut est, ita patria lingua Portus appellatur. Exhibuit crebro ludos gladiatorios, quibus ualde delectabatur. præter cætera libenter spectabat sub prandij tempus eos qui in medio theatro dilaniabantur: etsi leonem doctum hominem comedere, plebique ob eam causam gratum interfecit, quod non deceret populum Romanum huiusmodi spectacula uidere. Igitur cum soleret expleri sanguine & cædibus, multas subitas & temerarias cedes fecit. In causa fuerunt domestici, uxorque eius Messalina, quæ temeraritate atque intemperantia omnes foeminas suæ ætatis superauit. Nam isti cum aliquem interfectum esse cuperent, Claudium perterrefacere solebant, ut hac ratione facerent omnia, quæ sibi collibuisse. Itaque Claudius cum sæpe repentino metu perterritus occidi aliquem iussisset, eundem paulo post, cum ad se redisset, requirebat: quem dum iam interfectum esse cognosceret, adeo grauiter dolebat, ut eum facti maxime poeniteret. Harum cædium initium fuit à Caio Appio Silano, quem uirum nobilissimum accersi atque interfici iussit, propterea quod Messalinam offenderat libidinofam & petulantem foeminam, cum qua coire noluerat, quodque Narcisso liberto Claudij propter illam inuisus erat. Finxit Narcissus se in somnis uidisse Claudium ab eodem Appio necari, eique in lecto adhuc recumbenti somniū tremebundus narrauit: quo facinore aucto à Messalina & exaggerato, Appius propter somnium occisus est. Post cuius cædem populus Romanus nihil amplius de Claudio bene sperauit. Itaque factum est, ut Vinicianus & Furius Camillus præsidēs prouinciarum contra eum coniurauerint. Qua ex re Claudio tantus timor iniectus est, ut imperium eis ultrò serè cesserit: sed illi perierunt deserti à militibus, ob eamque causam complures non solum uiri, sed etiam foeminae mortem obierunt. Etenim propter crebras calamitates eò uentum erat, ut nihil amplius uirtus esse putaretur, quam fortiter & gloriose mortem oppetere. Claudius hunc uersum perpetuo signum militibus dabat,

Ανδρῶν ἀπαμύναδι, ὅς τις πρότερον χαλεπήνῃ,

Oportere eum ulcisci, qui prius molestiam exhiberet. Multa eiusdem generis in Senatu Græco sermone dicebat. Sed cum Lycijs aliquando responderet, unum ex legatis qui olim Lycius, tum ciuis Romanus erat, Latina lingua interrogauit, ei que non planè intelligenti quod ipse dixisset, ciuitatem ademisset, dixitque eum qui non haberet huius linguæ scientiam, non oportere ciuem Romanum esse. Postquam enim Romani externos homines in ciuitatem receperunt, habueruntque in honore, id beneficium à Claudio peti, emicque à Messalina & Cæsarianis ceptum est: quod cum primò magno precio uenderetur, postea adeo facile & uile factum est, ut uulgò diceretur eum qui uasa uitrea, & ea quidem fracta dedisset, ciuem Romanum fore. Messalina libidinosa & intemperans foemina cæteras mulieres cogebat luxuriose & petulenter uiuere, efficiebatque ut multæ in Palatio uiris suis præsentibus ac uidentibus cum adulteris coirent, earumque uiros ipsa diligere,

*Magnificentia
Claudij.*

Portus.

*Subite atque temerarie cedes à Claudio factæ.
Messalinæ intemperantia.*

*C. Appius Silanus Messalinæ doctus à Claudio occisus.
Narcissi somnium confictum.*

*Furius Camillus.
Conspiratio in Claudium sopitata.*

Odyss. XXI.

Lycius ob Latinæ linguæ ignorantiam urbe eiectus.

Ciuitatis donatio.

Messalinæ infans in libido.

ac

ac honoribus & dignitatibus augere: ceteros qui id non paterentur, odio habere, ac modis omnibus perdere solebat. Claudius multo tempore harum rerum ignarus fuit, propterea quod Messalina ancillulas quasdam ei suggerbat, cum quibus rem haberet: & quos suspicabatur ista Claudio significaturos partim beneficijs, partim propositis supplicijs providebat ne id facerent. Cum autem seditio in exercitu facta esset, Claudius ad eam sedandam Narcissum misit: sed postquam is in tribunal conscendit orationem habiturus, milites ob eam causam multo magis irati statim ex clamauerunt, *ἡμετέραν ἡμέραν*, id est o diem festum Saturni: quod eum diem serui ornatu dominorum celebrent. Itaque indignati Narcissi causa, Plautio Imperatori suo obediētes in Britanniam traiecerunt. In eo bello Britannico Vespasianus, unus ex legatis Plautij, præclare se gessit: atque ad id bellum profectus Claudius, hostibus cum quibus congressus est, superatis, captisque eorum regibus, Britannicus cognominatus est. Messalina uero amore Mnesteris saltatoris capta, cum ei persuadere non posset ut secum coiret, petiuit à Claudio uiro suo, ut illum sibi obsequi iuberet, tanquam ipsi in quibusdā alijs rebus opera eius necessaria foret. Is, postquam ei Claudius præcepit, ut omnia quæ Messalina imperaret, libenter faceret, cum illa rem habuit, tanquam id quoque sibi imperatum fuisset. id enim Messalina sæpe in multis alijs fecit. nā quasi Claudio conscio sinenteque ei petulanter uiuere, mœchabatur. Claudius ut prauit suo natali die defectionem solis futuram, ueritus ne tumultus ob eam causam concitaretur, scripsit aliquanto tempore antè, non solum defectionem fore, & quando, aut quanta esset futura: sed etiā causas scripsit, propter quas id esset necessariò euenturum. Causæ hæ sunt. Luna, ut creditum est, mouetur ad cursum solis, siue statim post eum, siue Mercurius & Venus interiecti sint. Mouetur autem in longitudinem, ut sol: atque in altitudinem, ut etiam ille fortassis: postremò in latitudinem. quod soli nullo modo accidit. Cum igitur ea supra cōspectum nostrum simul cum sole fuerit rectis lineis, ac sub eius splendore cursum suum habuerit, radios eius, qui terram attingunt, etsi nō eodem modo apud omnes gentes, occultat: nec uerò id facit in locis omnibus. nam sol perpetuò splendorem suum habens, eum nunquam deferit: ex quo fit, ut totus uideatur, ijs quibus luna ita opposita nō est, ut ipsum obscurare possit. Hæc quidem de solis defectione dicuntur. Luna uerò (nec enim alienum erit à proposito de ea dicere, postquam in hunc sermonem incidimus) quotiescunque soli opposita fuerit (id quod ei, cum plena est tantummodo, perinde atque soli, cum ipsa noua est, contingit) atque in umbram terræ cono similem inciderit: quod fit, quoties media in latitudinem mouetur, tunc solis priuatur splendore, & qualis est natura, conspicitur. atque hæc eiusmodi sunt. Ceterum Messalina apud se Mnesterem habebat abductum à Theatro, de quo cum sermo apud populum haberetur, quod non saltaret amplius: Claudius miratus iurabat eum secum non fuisse. Itaque omnes magnam molestiam capiebant, quod unum Claudium nescire intelligerent ea quæ gerebantur in Palatio, quæ iam apud hostes percrebuerant, tamen ea nihilo magis aperiebant, quod Messalinam reuererent, & Mnesteri parcerent. cuius ars tantum satisfaciebat populo, quantum Messalinæ forma eiusdem placebat. erat enim saltator egregius. Hic, cum ab eo populus aliquando magno studio cōtenderet, ut saltaret in celebri fabula, de scena quasi per transfennam populum aspiciens, ita respondit: Non possum, inquit, nam cum Oreste dormiui. Sequenti anno Claudius quartum, Lucius Vitellius tertium

Messalina litido.

Narcissi ad milites seditiosos oratio.

Seruorum dies festus.

Vespasianus.

Messalina cum saltatore concubitus à Cesare per fucum impetratus.

Solis defectio.

Luna defectio.

Saltatoris de Messalina dicitur.

Claudij cum Vitellio consultus.

tiem Consules facti sunt. Is annus erat ab Urbe cōdita octingētesimus. Eo tempore Claudius quosdam Senatu mouit, e quibus complures inopia rei familiaris haud grauatum ea dignitate cesserunt. Idem multos in Senatoriū ordinem cooptauit, in quorum numero fuit Sardinus Gallus, qui princi- *Sardinus Gal-*
piō cum posset Senator esse, Carthaginem migrauit. Cui accersito prope- *lus.*
rē Claudius: Ego te, inquit, aureis uinculis constringam. Itaque ille de-
uinctus dignitate, in urbe remansit. Claudius quamuis libertos alienos,
quoties eos deliquisse cognouerat, acriter puniret, tamen erga suos indul-
gentissimus erat. Nam cum ab histrione tritū illud in theatro quādoq; dice-
retur, ἀφ' οὗ τὸς ὄντις ὁ Πτολεμαῖος, Intolerabilis est fortunatus uerbero: &
ob eam causam in Polybium libertum eius omnes oculos coniecissent, isq; *Polybius Clau-*
magno clamore respondisset, dictum esse ab eodem poeta, βασιλεὺς ἐχθρόν- *dij libertus.*
τι οἱ πρὶν ὄντις ἀπὸ λαοῦ, Reges quoq; extitere de caprarijs: in eum ipse nō ani-
maduertit. Cumq; ad eum perferret quosdā sibi insidias parare, cæteris pro
nihilō habitis respondit, non eodem modo pulicem, & feram belluam ulci
scendam. Asiaticus uerō apud eum condemnatus est, parumq; abfuit quin *Asiaticus.*
absolueretur. nam cum negaret factum, seq; neminem ex ijs, qui contra se
testimonium dixerant, nosse confirmaret: miles qui se unā cum eo dicebat
fuisse, interrogatus quis esset Asiaticus, caluū quendam, qui tum fortē ade- *Vitellij impro-*
rat præsens, ostendit: nam id signum eius tantummodo didicerat. quamob- *bitas.*
rem cum magnus risus concitatus esset, Claudiusq; eum liberare statueret,
Vitellius, quō Messalinę rem gratam faceret, se ab Asiatico rogatum esse di-
xit, ut sibi sceret mortis genus eligere. Quod cum Claudius audiuiisset, A-
siaticum necauit, ut quem cōscium culpæ seipsum morte iam damnasse exi-
stimaret. Eodem anno parua insula prope Theram insulam, quæ nunquam
antea uisa fuerat, apparuit. Sed cum multi seruos suos morbo laborantes
non modō negligenter tractarent, uerū etiam domo expellerent, legem
tulit, qua lege omnes huiusmodi qui conualuissent, liberos esse iussit. Cum
autem Vespasianus in Britannia obsideretur à barbaris, atq; in extremum
periculum uenisset, Titus filius eius patris salutē metuens, incredibili auda-
cia eum obsidione liberauit, fuditq; barbaros, eosq; longius insecutus occi-
dit. Plautius de bello Britannico, quod bene feliciterq; gesserat, laudatus à
Claudio triumphauit. Cneus uerō Domitius Corbulo, qui Prætor in Ger-
mania exercitibus in unum cōductis uexabat multos, eosq; præsertim qui
Chauchi nominantur, è solo hostili à Claudio euocatus est. Cognita enim
eius uirtute, exercitationeq; armorum, amplius eum augeri non permisit. *Domitij Cor-*
Quod ubi Corbulo intellexit, in urbem reuersus est: prius tamen exclama- *bulonis contra*
uit, ueteres duces fortunatos fuisse, quibus licuerit esse fortibus sine pericu- *Chauchos res*
lo, se autem inuidia à Cæsare prohiberi. Claudius tamen ei ut triumpharet *gestæ.*
concessit, eundemq; postea exercitui iterum præfecit. Quem cum ille acce-
pisset, eodem modo exercebat milites: & quoniam eo tempore pax erat, a-
grum qui inter Rhenū & Mosam interiacet, ab illis perfodi curauit. is ager
patet ad millia passuum x xj. idq; fecit ne inundante Oceano flumina re-
stagnarent. Interea Messalina, cui non satis erat adulteria cōmittere & scor-
tari (iam enim cubiculum habebat in palatio, in quo se & primarias foemi- *Cupit Messali-*
nas prostituēbat) cupiuit pluribus uiris, tanquam legibus id permissum, nu- *na pluribus ui-*
bere. Itaque nupsit Caio Silio, harumq; nuptiarum cōuiuium magnificū & *ris nubere.*
sumptuosum fecit, ei'que regiam domum donauit, in qua congessit omnes
Claudij thesauros preciosissimos, eumq; ad extremum Consulem designa-
uit,

Messalina petulantissimum conuiuium.

Messalina iugulatur.

Agrippina.

Agrippina in rebus gerendis industria.

Lollia Paulina ab Agrippina zelotypa occisa.

Claudius Nero à Claudio adoptatus Imperatore.

Nauale praeliū per ludum à Claudio institutum.

Narcissi petulantia.

Iudæus Galicus orator in Tiberim proiectus.

Facetè dictum.

uit. Quæ cum audirentur & uiderentur ab omnibus, ea solus Claudius ignorabat: qui cum Ostiam esset profectus ut rei frumentariæ provideret, Messalina Romæ relicta simulatione ægræ ualitudinis, conuiuium ornavit magnificè & splendide, in eoq; omnia libidinose & petulanter fecit. Itaq; Narcissus Claudio, cum solus esset, per pellices ipsius omnia quæ gererentur, significauit: quib. cognitis rebus Claudius in urbem subito reuersus, magnū numerum hominum, sed in primis Mnesterem occidit: post ipsam quoque Messalinam iugulauit: nec multo tempore post Agrippinam fratris sui filiā & matrē eius Domitij qui Nero cognominatus est, in uxorem duxit. Erat enim foemina egregia forma, ad quam ipse antea sæpenumero accedebat, eaq; cum Claudio ut patruo sola conuersabatur libidinose quam neptem deceret. Igitur Agrippina, ut primū regalem potestatem habuit, Claudium sibi deuinxit (erat enim acris foemina & industria in rebus gerendis) eosq; quos à Claudio diligē animaduenerat, minis atque beneficijs suos fecit. Ea Claudio liberos haberi persuasit ut filium suū adoptaret, eumq; interim ad principatū exercebat, dum à Seneca institui atq; erudiri curaret. Huic etiam quā maximas opes cōparauit: nihil enim tam parū erat aut uile, quod pecuniæ causa nō faceret, colebatq; eos qui aliquantū locupletes erāt, & complures ob eandem causam occidebat: multas illustres & nobiles foeminas nonnulla inuidia perdidit, in quarū numero fuit Lollia Paulina, quæ ab ea propterea necata est, quod se Claudio nupturā esse aliquando sperauerat: cuius caput ad se perlatū cum non agnosceret, os eius manu sua aperuit, ut dentes inspiceret, quos illa nō perinde ut cæteræ solent habuerat. Itaq; Agrippina repētē altera Messalina facta est, præsertim cum Senatus amplissimos honores ei decerneret, & in primis, ut in cōuentib. publicis carpento uteretur. Sed cum Claudius Neronē filium eius adoptasset, eumq; sibi postea generū faceret emancipata filiā, ne fratres matrimonio coniungi uiderent, magnū prodigiū extitit. nam eo die cœlū ardere uisum est. Cupauit Claudius nauale praeliū in quodā lacu apparare, cuius muro de lignea materia ædificato, defixisq; trabibus, eò magnam hominum multitudinē coegit. Ibi cæteri arbitrio suo, Claudius autem & Nero militari ueste induti fuerunt, Agrippina aurea chlamyde fuit ornata. Qui eo praelio nauali decertaturi erant, damnati fuerant rei capitalis. Erant utrinq; quinquaginta naues, alteri Rhodij, Siculi alteri nominabantur. Hi principio simul omnes Claudium salutauerunt his uerbis, Salue Imperator, pereuntes salutamus te. post ubi salutem impetrare non potuerunt, fuitq; mandatum, ut, quemadmodū iussi fuerāt, dimicarēt: eruptione facta, non se prius adorti sunt, quā fuerunt necessitate coacti. Narcissus uerò adeo Claudium ludificabatur, ut cum Bithynij contra Iunium Cilonem qui ipsis præfuerat, exclamarēt, dicerentq; eum magnis muneribus corruptū fuisse, & Claudius eos qui circumstabāt rogaret quid dicerent: (non enim propter tumultum intellexerat) Narcissus mentiens, eos magnas gratias habere Iunio respondit: Claudius Narcissum uera dicere arbitratus, Iunium eis præesse alterum biennium iussit. Agrippina sæpenumero sedens in suo tribunali, Claudio absidebat, cum is legatos audiret, aut eis responderet. quo genere spectaculi nullum erat sanè pulcrius. Claudius iratus aliquando Iudæo Galico oratori causam apud se agenti, iussit eum in Tiberim proijci, à quo tū, cum ius redderet, non longè aberat. Hac in re Domitius Afer qui omnes patronos causarum suæ ætatis superabat, perbellè iocatus est. nam cum is qui erat à Iudæo destitutus, opē

ab eo

ab eo peteret, ita respondit: Quis tibi nunciauit, inquit, me melius quam illum natum? Cæterum Claudius irarus propter ea quæ ab Agrippina fiebant, quæq; iam ad ipsum perferebantur, requirebat Britannicum, quem illa sæpenumero de industria in conspectu patris propterea uenire nolebat, quod Neroni filio suo quem ex Domitio priore marito habebat, imperium parare conaretur. Quam rem Claudius cum perferre non posset, parabat eius potentiam minuere, & filium suum successorē imperij designare. Quo cognito Agrippina metuens, eius consilium præuenire statuit. Itaque ut cognouit ei propter uinum noceri non posse, multum enim bibebat: tum propter aliam rationē uiuendi, qua plurimum Imperatores utuntur, ut salutem tueantur, Locustam ueneticam mulierem, eamq; celeberrimam accersi, ac per eam uenenum, cui remedium adhiberi non poterat, in boleto parari iussit. Quo facto Agrippina cepit ex cæteris boletis comedere, illum uero in quo uenenum erat, maximum atque pulcherrimum, ut Claudius comederet, perfecit. Ita ille ex insidijs captus, ex conuiuio, quasi uino cōfectus, exportatus est, id quod antea crebro factum fuerat. Noctu autem posteaquam obmutuisset atq; obsurduisset, mortuus est tertio Idus Octobris. Vixit annos LXIII. regnauit annos XIII. menses VIII. dies XX. Id Agrippina facere potuit, quod Narcissum præmiserat in Campaniā, ut aquis quæ erant in ea regione ad podagram uteretur. nec enim id eo præsentē confecisset, quod ille domini custos uigilantissimus erat. Idemq; post mortem Claudij sublatuſ est, homo illis quidem temporibus omnium hominum potentissimus: possidebat enim quater milles sesterium, eo que amplius, applicabantq; se ad eum ciuitates regesq;. Is priusquā iugularetur, facinus præclarum fecit. Nam arcanas literas, quas Claudius contra Agrippinam & nonnullos alios scripserat, & quas ipse cui ea cura incūbebat, apud se habebat, omnes combussit. Itaque Claudius mortuus est, cuius mortem hæc denunciare uidebatur. Nam cometa longo tempore uisus est, pluitq; sanguinem, & fulmen de cœlo in signa Prætorianorum militum cecidit, templumq; Iouis Victoris sua sponte apertum est: deniq; ex singulis generibus magistratuum singuli mortui sunt. Claudius eundem honorem sepulture & reliquorum omnium, qui Augusto habitus fuerat, adeptus est. Tum Agrippina & Nero eum se lugere simulabant, quem necauerant, atque in cœlum efferebant eum, quem in conuiuio ex insidijs sustulerant. Itaq; Lucius Iulius Gallio Senecæ frater facetè & urbanè dixit (scripsit etiam Seneca librum, quem *ἡερολογίων τῶσι* quasi immortalitatem quandam esu boleti partem nominauit) sed ille cum multa dixisse fertur, tum hoc in primis. Nam cum esset consuetudo necatos in carcere trahi à carnificibus. in forum magnis quibusdam uncis, deinde in flumen proijci, dixit Claudium unco in cœlum attractum esse. Ipsius quoq; Neronis dictum non indignum memoria uidetur. Is dicebat boletos cibum deorum esse, quod Claudius boleto in numerum deorum relatus fuisset.

Domitij in
Claudij dictum
facetissimum.

Locusta ueneti-
ca.
Claudius insi-
dijs Agrippi-
ne, à uenetica
ueneno subla-
tus.

Narcissi mors.

Claudij aduer-
sus Agrippinā
atq; alios lite-
re à Narcisso
combustæ.
Prodigia.

Iulij Galij de
Agrippine ac
Neronis luctu
simulato face-
tissimum dictu-
rium.

RELIQVA APVD DIONEM IN-
terciderunt.

V

NERO.

N E R O

*Britannicus.**Adoptionis
iur.*,,
,,
,,

*Claudij Impe-
ratoris testa-
mentum à Ne-
rone rescissum.
Agrippinae de
Neronis uatici-
nio insaniam re-
sponsum.
Agrippina.*

,,
,,
,,
,,
,,

*Domitius pa-
ter Neronis.
Vaticinium de
potētia Neronis.*

*Agrippinae im-
perium.*

*Seneca Nero-
nis præceptor.*

O S T Claudij mortem Britannicum optimo iure Imperio succedere oportebat, quod erat eius naturalis & legitimus filius, quodque ualebat uiribus corporis, & flore ætatis uigebat. Iure autem ciuili propter ius adoptionis Imperium ad Neronem quoque pertinebat. Sed nullum ius profecto plus potest, quam arma. Vt enim quisque potentissimus est, ita iustissimè dicere omnia & facere uidetur.

Itaque Nero tabulis testamenti Claudij de medio sublatis, non solum est Imperium adeptus, sed etiam Britannicum, & sorores eius interfecit: quis enim calamitates ceterorum hominum facile deploret? huic autem Imperium ante hoc modo significatum est. Cum natus esset prima luce, antequam sol ortus esse uideretur, radij circum eum fulserunt: qua ex re, tum etiam animaduerso stellarum cursu, qui tum erat, atque earum coniunctione quidam astrologus duo simul prædixit, eum regnaturum esse, & matrem necaturum. Quod cum Agrippina intellexisset, demens subito exclamare cepit, Me uero inquit occidat, dum regnet. Cuius quidem rei futurum erat, ut eam maxime pœniteret. Sed plerique hominum adeo stulti sunt, ut si bona se sperent adepturos, quæ cum malis coniuncta sint, statim incensi cupiditate melioris, quod peius est, negligent: cum autem id quod malum erat, aduenerit, adeo grauiter & moleste ferunt, ut se maxime cupiant ab optimis quibusque rebus abstinuissse. Porro nequitiam & petulantiam Neronis Domitius pater non ex uaticinio, sed ex suis & Agrippinae moribus prædixit. Non enim, inquit, fieri ullo modo potest, ut ex me & illa uir bonus nascatur. Progrediente uero tempore propter exuuias serpentis ad ceruicem Neronis pueri inuentas, uates prædixere eum ab homine sene magnam potētiā accepturum. Serpentes enim positis exuuijs, unā exuere senectutem existimantur. Natus erat decem & septem annos, cum imperare cepit: deinde profectus ad exercitum, lectis ijs quæ Seneca scripserat, militibus, quantum eis Claudius dederat, promissit. Quæ autē legit in Senatu ab eodem Seneca scripta, tantam uim habuerunt, ut decreto Senatus insculperentur in columna argentea, ac quotannis cum noui Coss. magistratum inirent, legerentur. Quibus rebus omnibus id agebant, ut tanquam ad certum quoddam præscriptum optimè regerentur. Agrippina principio administrabat omnia quæ ad principatum spectabant: ambo unā exibant foras, sæpenumero eadem lectica uehebantur: quanquam illa magna ex parte uehi, hic consequi solebat: illa respondēbat legatis, literasque ad populos, & principes, & reges mittebat. Quod cum diu factum esset, terre grauiter ceperunt Seneca & Burrus homines sapientissimi, & apud Neronem maximæ autoritatis. Horum alter prætorianis militibus præerat, alter doctor eius erat. Itaque commodam occasionem nacti, huic rei finem imposuerunt. Cum enim legati Armeniorum uenissent, uelletque Agrippina in tribunal, ex quo Nero cum eis colloquebatur, ascendere, eamque illi appropinquare uiderent, adolescenti, ut antè descenderet, & ad matrem excipiendam procederet obuiam, persuaserunt. Quo facto non sunt reuersi, alia simulata causa, ne barbaris hanc labem ignominiamque Imperij patefacerent: cumque perfecissent postea, ut ne deinceps permittere tur ei cura rerum publicarum, ipsi omnem potētiā consecuti sunt, quam quousque obtinere potuerunt, omnia sunt ab ijs optimè & iustissimè administrata.

strata. Nero enim ocium & tranquillitatem uitę secutus, non facile negotiis implicabatur, cumq; illi uoluptatibus sinebant indulgere: ut cum expleuisset cupiditates suas sine magno reipublicę detrimento, consilium mutaret: quasi nescirent præfractos iuuenum animos, educatosq; in secura uoluptate, & maximalicentia non modò expleri non posse, sed ex ijs multo magis corrumpi. Is primò tantummodo conuiuia faciebat, cum libidinosis luxuriose uiuebat, crebrò ebrius erat, amabat. Sed postquam nemo increpauit eius libidinem, nec respublica propterea peius administrabatur, putauit se non solùm ea bene gerere, sed etiam posse ijsdem in posterum uti. Itaq; cepit partim cõtemnere, præsertim cum crebrò audiret à familiaribus suis, Tu hæc pateris? tu hos times? ignoras te Cæsarem esse? teq; illorum potestatem habere, non illos tui? partim contendere, ne matri cederet, tum erubescere quòd Seneca & Burrò prudentissimis hominibus inferior esse uideretur. denique omnia eorum præcepta prætermittere atque negligere, & ad mores ac instituta Caij se conferre: quem ut primum imitari statuit, facilius superauit: existimans Imperatorię maiestatis ac potestatis esse, efficere ut nemini ne in pessimis quidem rebus cederet. Qua ex re cepit, ut par est, magnam pecuniam consumere, multa per iniuriam quærere, multa per uim eripere: nec enim illiberali animo erat. Cuius rei argumento est, quòd cum prætoriano militi, qui libros imperij eius administrabat, dari iussisset centies sestertiũ, eaq; Agrippina, ut ipsum intuentem summam tantę pecunię pœniteret, uno in loco coaceruasset, interrogauit, quantum esset numeratum, cognitaq; summa, eam duplicari iussit. Non enim putauit, inquit, me tam exiguum munus dedisse. Id uerò multo magis perspicuum est ex magnitudine sumptuum, quos fecit. Siquidem thesauros quos habebat in thalamo regio, ita exhausta, ut ei statim opus fuerit nouis redditibus. Itaque non solùm exegit noua uestigalia, sed etiam inhiauit locupletum facultatibus, quas per iniuriã abstulit à multis, eorumq; nonnullos occidit. Sed cum Nero in summa talis fuerit, superest ut de singulis eius factis dicamus. In primis igitur cursu & certaminibus equorũ delectabatur, ita ut ob eam causam insignes equos uictores, & iam senio confectos stola forensi non secus quàm homines ornaret, eosq; honestaret pecunia stipendiij loco. Quamobrem cum propter hoc Neronis studium, ij qui equos alebant unà cum aurigis superbe extollerentur, ac proinde Prætoribus sæpe & Consulibus graues iniurias facerent, Aulus Fabricius Prætor uti noluit illis, iusta mercede cum quibusdã certare recusantibus, sed canes doctos currus agere pro equis introduxit. Quo facto qui albo, quiq; fuluo ornatu erant, statim currus dimiserunt: cumq; præsini & ueneti nihilo magis exirent, Nero præmia equis proposuit, itaque ludi Circenses peracti sunt. Interea grauius ferebat Agrippina, quòd non amplius in eos qui erant in Palatio, præsertim propter Acten imperium teneret. Fuerat Acte emptā ex Asia, cuius amore Nero ita captus erat, ut eam retulerit in familiam Attali, ac Octauia uxore multo chariorem habuerit. His de causis præsertim, alijsq; Agrippina ægrè ferens, primò admonere Neronē conatur, eosq; qui cum ipso uersabantur, partim uerberibus castigat, partim procul amouet. Pòst ubi se nihil proficere cognouit, multo grauius tulit, aitq; Ego te Imperatorem feci: tanquam posset ei principatum arbitratu suo adimere: nesciebat enim summum imperium postquam est à priuato alicui delatum, statim deficere eum qui detulit, et ad eum qui accepit, contra eum qui dedit, transferri. Tum Ne

Nimia licentia etiam bona corrumpuntur in-genia.

Nero Caligulam malis moribus ac crudelitate longè superauit.

Neronis liberalitas.

CCL. myriades drachmarum.

Donum Neronis duplicatũ.

Prodigalitas Neronis.

Equis uictoribus præmia atque perpetua stipendia à Nerone instituta.

Canibus pro equis in certaminibus usi.

Circenses ludi

Acte, mulier.

Agrippinæ cū Nerone expositio.

- Britannicus à Nerone ueneno sublatuſ.* ro Britannicum ueneno ſuſtulit: cuius corpus ut uidit propter uenenum liuore decoloratum eſſe, gypſo oblinendum curauit: cumq; per forum eius efferretur, maximo imbri de cœlo omne gypſum, quod adhuc molle & tenerum erat, ſublatū eſt, ut nefarium ſcelus nō ſolū audiretur ab omnibus, ſed etiam apertum ante omnium oculos poneretur. Poſt hæc incipit palām inſanire, multa domi, multa in ſuperiore parte urbī, noctu atq; interdiu latitans libidine ſecere, in cauponas ingredi, & ut priuatus omnia loca peruagari. Quia ex re multis uulnera & graues iniuriæ inferebantur. Iam matri palām & apertē inimicus erat, fiebatq; ex eo, ut multa, quæ quotidie ferē cōtra ſe dicerent facerent uel, proferrentur extra Palatium, licet omnia in ore uulgi nō uerſarentur. Multa uariē dici, multaq; conijci ex utriuſque nequitia atque libidine ſolebant: nam quæ facta fuerant nunquam, pro factis diuulgabantur: quæq; aliquo modo credibilia erant, proueris credebantur. Tum primū multi cū uiderent eam abſque ſatellitibus, cauebant, ne facti obuiam cum ea ſermones conferrent. Quod ſi quis ei aliquo caſu atque fortuna occuriſſet, ſtatim nullo habito ſermone diſcedebat. Per id tempus editum eſt ſpectaculum, in quo homines in equis inſidentes, magno curſu atque impetu in tauros facto, eos occiderūt: tum ab equitibus ſtipatoribus corporis Neronis quadringētī uirī cum trecentis leonibus haſtis tranſfixi ſunt, uirīq; equeſtris ordinis triginta munus gladiatorium obierunt. Cū autem hæc apertē faceret, tum occultē noctu per totam urbē debacchabatur: mulieribus puēriſq; ſtuprum inferebat, ſpoliabaturq; eos qui ſibi fierent obuiam, percutiebat, uulnerabat, occidebat. Cumq; hæc faceret, putabat clam homines eſſe: propterea quod uarijs generibus uestiū & appoſitis comis uteretur: ſed ex comitatu factiſq; facile agnoſcebat. Nec enim eſſet auſus quiſquam tot & tantas res ſecuro animo facere. Nam domi eſſe nulli tutum erat., Nerone in domos atque officinas inſultante. Itaq; Iulius Montanus Senator commotus uxoris cauſa, facto in Neronem impetu, ei multas plagas inſiſxit, ita ut per multos dies in cōſpectum hominū nō uenerit. Quæ res Montano nullum damnum attulit, cui Nero ne iratus quidem omnino fuiſſet, etſi putabat ſe iniuriā accepiſſe, niſi ipſe ueniam per literas petuiſſet. Quibus literis lectis Nero ita reſpondit: Non ergo percuſſor Neronis ſeiſpſum uita iam ſpoliauit. Cum autem in theatro ſpectacula præberet, primū eodem theatro de repente aqua maris expleto, in qua piſces & alia animalia natabant, bellum nauale Perſarum cum Athenienſibus fecit: deinde ſubitō aquam eduxit, exiccato que ſolo ruſum multos pedites, nō modō binos, ſed etiam confertos paribus utrinque numeris congregi iuſſit. Poſt hæc ſecuta ſunt certamina iudicialia: ex quibus multi exultauerunt, multi interfecti ſunt. In hiſ Seneca reus factus eſt multorum ſcelerum, ſed præſertim, quod cum Agrippina rem haberet. Nec enim in hac re ſolum, ſed in pleriq; alijs contrā facere uiſus eſt, quā philoſophabatur. Cū enim tyrannidem improbaret, tyranni præceptor erat: cumq; inſultaret ijs qui cum principibus uerſarentur, ipſe à palatio nō diſcedebat. Aſſentatores deteſtabat, cū ipſe reginas coleret & libertos, ac laudationes quorundam componeret. Repræhendebat diuites iſ, cuius facultates erant ter millies ſeſtertiū: quiq; luxum aliorum damnabat. quingētos tripodas habuit de ligno cedrino, pedibus eburneis, ſimiles & pares inter ſe, in quibus coenabat. Ex quibus omnibus ea quæ ſunt ijs cōſentanea, quæq; ipſe libidine fecit, facile intelligi poſſunt. Nuptias enim cum nobiliſſima atq; illuſtriſſima

strissima foemina contraxit: delectabatur exoletis, idque Neronem facere docuerat, etsi antea tanta fuerat morum seueritate, ut ab eo peteret, ne se oscularetur, ne ue una secum coenandi causa discumberet. Cum Nerone M. Saluius Otho tanta morum similitudine & societate scelerum coniunctus erat, ut Neroni aliquando dixerit, Tu me quoque Caesarem uidebis. Quod dictum ei nihil obfuit, tantum Nero respondit, Te uero, inquit, ne consulem quidem uidebo. Huic Sabinam nobilem foeminam abductam a uiro, uxorem dedit, cum qua uterque pariter rem habebat. Cuius rei causa Agrippina metuens, ne ea Neroni nuberet, ualde enim amare ceperat, facinus nefarium est ausa. Nam quasi non esset satis graue dictum, quod Claudium patrum praestigijs quibusdam & libidinosis aspectibus atque osculis in amorem suum illexisset, retauit eodem modo Neronem sub suam potestatem subicere: quod an uere factum sit, an propter mores eius confictum, pro certo non habeo: ea uero refero, quae uersantur in ore omnium, foeminam aequalem & similem Agrippinae ob hanc causam maxime ab eo amatam fuisse: ad quam alludens, atque rem alijs aperiens, dicebat se cum matre consuetudinem habere. Hac cognita re, Sabina persuasit Neroni, Agrippinam de medio tollere, quod ab ea diceret ei insidias parari. Ad id facinus quoque, ut a permultis fide dignis hominibus dictum est, Seneca eum incitauit, siue crimen a se deriuare cuperet, siue Neronem ad nefariam caedem faciendam perducere, ut eum quam celerrime dii hominesque perderent. Quod facinus cum palam facere timerent, nec possent eam clam ueneno tollere (cauebat enim diligenter omnia) cumque uidissent in theatro nauim per se dissolui, ac belluis quibusdam emissis, rursus integram & firmam consistere, alteram consimilem huic aedificari iussit. Qua nauis aedificata Agrippina maxime foueri, & quibuscunque rebus poterat, colli cepit, ne quid suspicata caueret. Sed cum Romae nihil facere esset ausus, ne scelus diuulgaretur, procul in Campaniam profectus est, acceptaque matre in ea ipsa nauis magnificentissime atque splendidissime ornata nauigauit. Id faciebat ut illa in reliquum tempus eodem nauigio uti cuperet. Cumque Baulos uenisset, magnificentissima conuiuia per multos dies egit: in his matrem amicem & beneuolam accipiebat, simulabatque se absentis eius magno desiderio teneri: praesentem osculabatur, petere iubebat si quid uellet, eique multa ante quam peteret, concedebat. Post coenae tempus media nocte eam summa beneuolentia complexus, atque oculos eius & manus osculatus, comitatusque abeuntem dixit, Mea mater uale mea causa, & cura ualitudinem tuam, ego quidem certe tua causa uiuo & regno. Post haec eam tradidit Aniceto liberto, quasi is eam domum deducturus esset in nauem, quam supra ad interitum eius comparatam esse diximus. Sed mare has futuras tragoedias in se perferre non potuit, neque celare diutius fraudem nefarii sceleris. Licet enim dissoluto nauigio Agrippina in mare ceciderit, non tamen mortua est. Nam cum in tenebris esset, & plena uini, ac nauis remis sic in eam uterentur, ut Aceroniam Pollam, quae una nauigabat, interfecerint, tamen ea salua & incolumis euasit. Postquam domum uenit, omnia dissimulauit. nec enim patefecit insidias, sed nuncios de ijs rebus ad filium celeriter misit, quas sibi casu & fortuna dicebat euenisse, quodque salua esset, ad eum *ἀναγγέλλειν* mittere. His auditis rebus Nero impotenti animo nuncium puniuit, tanquam ad se interficiendum uenisset. Mox Anicetum una cum nautis aduersum matrem ire iubet, nec enim hanc caedem Pratorianis credidit. Hos ut uidit Agrippina, cognouitque quamobrem uenissent, repente

M. Saluius finititudine moris ac scelerum societate Neroni persimilis.

Sabina Saluii & Neronis imperatoris uxor communis. Nero qua ratione cum matre consuetudinem habuisse dicatur. Sabina.

Seneca in causa quod Agrippina a filio sit interfecta.

Neronis in Campaniam cum matre Agrippina nauigatio.

Agrippina insidia a filio structa.

Polle Aceronie interitus.

Neronis in Agrippinam matrem magna impietas.

Agrippina inter-
ficitur.

Neronis ad Se-
natum literæ.

Malè sibi con-
sciis Nero, u-
biq;ue periculū
imminere exi-
stimat.

P. Thrasea Pa-
tus.

Libertas sum-
mum bonum.

Melius est re-
tenta libertate
mori, quàm ser-
uilius uiuere.

Culeum.
Calumnie in
Neronem.

Nero iniuria-
rum patientissi-
mus.

Prodigia hor-
renda post A-
grippinam in-
terfectam uisa.

Domitiae
mors.
Marc Rauenn-
nate.

de lecto desiluit, discissaq; ueste denudataq; aluo, ait: Hanc tu percute Anicete, percute, quoniam peperit Neronem. Itaq; Agrippina Germanici filia, Agrippæ neptis, Augusti abneptis, à filio suo cui regnum detulerat, & cuius causa præter alios multos patrum quoq; necauerat, interfecta est. Nero postquam accepit eam mortuam esse, non credidit: nimirum propter magnitudinem temerarij facinoris diffidebat. Itaq; cupiuit eam uidere, & denudatam penitus conspexit, tum uulnera eius contemplatus, nefarium sermonem habuit plus quàm cædes fuisset: Nesciebam, inquit, me tam pulchram matrem habere. Deinde pecuniam dedit prætorianis militibus, uide licet ut multa facinora eiusdem generis libenter facerent: scripsitq; ad Senatum literas, in quibus præter cætera enumerabat, quot scelerum conscia sibi fuisset, ab eaq; sibi insidias esse factas, atq; in eo deprehensam, mortem sibi consciuisse. Quibus literis missis ad Senatum, ille nocturno tempore tanto metu conturbabatur, ut de lecto repente prosiliret, interdū perterrefaciebant eum tubicines auditi bellicum canere cum maximo tumultu, quo in loco Agrippinæ ossa sepulta erant, quamobrem aliò migrabat. Cumq; ibi id ipsum ei accideret, perterritus, aliò proficiscebatur. Hæc dum Romam nunciarentur, cæteri, etsi erant indignati, gaudebant: putabāt enim ob eam causam eum omnino esse periturū. Senatores uerò cuncti se istis operibus Neronis lætari simulabant, cōgratulabant ei, decernebantq; multa in quibus se putabant ei gratum facturos. Vnus P. Thrasea Pætus, etsi uenit in Senatum, ac legi epistolam audiuit, tamen prius surrexit, quàm aliquid statueretur, exiitq; foras, propterea quòd ea quæ uellet, dicere non posset: quæ autem posset, nollet. Cætera egit in eandem sententiā: nam ita dicere solebat: Si me tantum, inquit, Nero interfecturus esset, aliquam tribuerem adulatoribus eius ueniam: sed si eos à quibus maximè laudabatur, sustulit, sublaturusq; est, cur oportet frustra turpiter & seruilius mori, cum munus naturæ explere liceat retenta libertate? De me enim, inquit, aliquis sermo habebitur in posterum: de ijs nullus, nisi tantummodo eos interfectos fuisset. Cumq; Thrasea esset eiusmodi, tum ita de se dicere solebat: Nero me potest occidere, lædere quidem non potest. Neronem in urbem uenientē, matre interfecta, omnes publicè colebant: priuatim autem quoties tutò & libere loqui poterant, carpebant & uellicabant. nam culeum in quadam statua ipsius de nocte suspenderunt, ut ex eo significarent, Neronē in culeum conijci oportere, exposueruntq; puerulū in foro, alligata ad eum tabella, in qua scriptum erat: Non te tollo, ne matrem occidas. Legebatur in plerisque locis scriptum,

Νέρων, ὄρεσες, Ἀλκμαίων μητροκτόνος. Nero, Orestes, Alcmaeon matricidæ.

Audire licebat eos qui ita dicerēt, Nero matrem interfecit, eosq; multi deferebant, magis ut Neronem criminarentur, quàm ut eis interitum afferrēt. Cuius rei ipse nullam poenam reposcebat, ne fama magis omnium sermone percrebresceret, uel quòd sermones habitos de ijs rebus contemneret. Cæterum in medijs sacrificijs, quæ Agrippinæ causa fiebant decreto Senatus, sol omnino defecit, adeò ut stellæ uiderentur. Præterea elephant, qui currum Augusti egerant, in circum ingressi, cum eò usq; ubi Senatores sedebant, uenissent, non ultra progressi, constiterunt. Et quod maximè conijcere licet diuinitus accidisse, cœna, quæ ad eum perferebatur, tota fulmine deflagrauit, quasi harpya quædam cibos ei eriperet. Porro Domitiam amitam suam ueneno sustulit, ac bonis eius, quæ Baïjs, & in mari Rauennati erant,

rant, ablatis, in ijs magnifica trophæa statuit, quæ ad nostram ætatē uigent. Ludos maximos & magnificētissimos in honorem matris fecit: nam simul in quinque sex uel theatris complures dies festos egit. Quo tempore elephas introductus in theatrum, in summum eius fornicem conscendit, atque inde uehens hominem in fune ambulauit. id uerò turpissimum uisu atque grauissimum fuit, quod uiri foeminaque, non solum equestres, sed etiam Senatorij ordinis in orchestram, & circum, & amphitheatrum ingressi sunt, ut homines turpissimi atque inhonestissimi. nonnullique eorum tibijs cecinerunt, saltauerunt, tragœdias & comœdias egerunt, citharœdi fuerunt, equos agitauerunt, belluas occiderunt, munus gladiatorium obierunt. Id multi fecere uolentes, multi inuiti. Visæ sunt eo tempore ueteres & illustres familiæ Furij, Fabij, Porcij, Valerij, ceterique omnes, quorum trophæa atque templa conspiciantur, ea de inferiore loco facere, quæ ne ab alijs quidem hominibus fieri unquam uisa fuerant. Itaque uicissim digito monstrabantur. Dicebant enim Macedones, Hic est nepos Pauli: Græci autem, Ille Memmij: tum Siculi aiebant, Videte Claudium: mox Epirotæ, Vos uerò Appij uidete, Asiatici Lucium ostendebant, Hispani Publium, Carthaginenses Aphricanum, Romani uerò, omnes. Nam hæc exordia turpitudinis suæ facere uoluit. Quod cum uiderent ij qui mente præditi erant, tum etiam propter magnitudinem sumptuum ingemiscebant. Etenim magnificentissima quæque & lautilissima, quibus homines uescuntur, ceteraque omnia preciosissima, equos, mancipia, uehicula, argentum, uestem diuersi generis in signis & notis quibusdam dabat: iaciebat enim ad plebē paruos globos inscriptos, tanquam in singulis eorum aliquid inesset, & ut quisque signum collegerat, ita ei largiebatur. Quamobrem sic cogitabant, eum qui tantos sumptus faceret ad ignominiam, nullo modo lucrificandi causa ab indignissimis et insolentissimis rebus abstinentem fore. Post hæc uisis nonnullis portētis, aruspices respondere, interitum Neroni denunciari: dedereque ei consilium, ut in alios id periculum auerteret: qua ex re complures interfecisset subito, nisi ei Seneca ita dixisset: Licet, inquit, quamplurimos occidas, tamen non potes successorem tuum occidere. Tunc sacrificia pro accepta salute, sicuti dicebat, fecit, forumque obsoniorum, quod uno uerbo macellum dicitur, dedicauit. Post hæc celebravit festa alterius generis, quæ dicuntur Iuuenalia: ea propter barbam eius, quæ tum primum rasa fuerat, facta sunt: cuius pilos in sphaeram auream coniectos, Ioui Capitolino consecrauit. His ludis interfuerunt multi, sed in primis nobilissimi uiri. cuius rei argumentum est, quod Aelia Catula foemina nobilissima atque ditissima, ac iam grandis natu (nata erat annos octoginta) saltauit: ceteri qui propter senectutem & morbos præcipue nihil poterant facere, choreas canebant. Se enim exercebat unusquisque ut poterat, erantque ob eas res scholæ constitutæ, quas frequentabant clarissimi uiri, mulieres, puellæ, adolescentuli, uetulæ, senes. Quod si quis non posset aliter spectaculum præbere, ad choreas ibat: cumque multi pudore adducti, ea facerent personati, Nero petente populo, ab eis personas auferebat, eosque patefaciebat hominibus, apud quos ipsi paulo ante magistratus gesserat. Tum illi præsertim, ceterique mortuos beatos esse aiebant. Nam eo anno magnus numerus primorum hominum mortem obierat, atque eorum nonnullos accusatos Neroni insidias fecisse, milites lapidibus obruerant. Quoniam autem oportebat extrema principis respondere, ipse quoque Nero in theatrum prodijt, Gallionis uoce nominatim citatus. Stetitque Cæsar in scena habitu citharœ-

*Sex theatra.**Elephas funambul.**Spētacula à Nerone in Agrippina matris honorem edita.**Neronis magnificentia.**Portenta mortem Neroni minantia.**Dictum Senecæ de successione imperij.**Iuuenalia festa ob barbâ Neronis primum rasam instituta.**Aelia Catula.**Saltatio à Nerone instituta.**Nero more blationis in theatrum prodijt.*

di. Quinetiam ipse Imperator dixit, Domini mei audite me libenter. Et Au-
 gustus cecinit Attin quandam & Bacchas coram magno militum numero
 & uniuerso populo, quantum sedes capiebant: etsi, ut traditum est, tam par-
 ua obscuraq; uoce erat, ut risum fletumq; simul omnibus excitaret. Assiste-
 bant ei Burrus & Seneca, ut magistri, suggerentes aliquid: cumq; dixisset,
 plaudebant manibus & uestimentis, ut reliquos ad idem faciendum indu-
 cerent. Erant ob eam causam parata quinque millia militum, qui Augustales
 nominati, incipiebant eum laudibus extollere: post hos ceteri omnes inui-
 ti acclamare cogebantur, uno Thræsea excepto, qui nunquam ei uisus est as-
 sentiri: reliqui atq; in primis nobiles uiri studiose simul & ingemiscientes o-
 mnia comprobabant, quæ ab Augustalibus dicta essent, atq; una simulata
 læticia conclamabant. Tum licebat audire, qui ita dicerent, quam pulcher
 Cæsar, Apollo, Augustus, unus ueluti Pythius, nemo te per Cæsarem uincit
 Cæsar. Peractis his rebus, populo epulum dedit intra naues, in eo loco, in
 quo ab Augusto bellum nauale factum fuerat. Inde media nocte per fossam
 in Tiberim nauigauit. Hæc sunt facta propterea quod mentum pilis nudas-
 set: postea pro salute ac diuturnitate Imperij sui (sic enim edixit) certamen
 quinquennale instituit, quod appellauit Neronia, cuius causa gymnasium
 ædificauit, in cuius dedicatione Equitibus ac Senatoribus oleum gratis di-
 stribuit. Hic coronam obtinuit citharædorum, quos ipse non uicerat, cæte-
 ris omnibus, ut indignis uictoria iudicatis. Itaq; reliquæ citharædorum co-
 ronæ ad eum ex omnibus certaminibus, quasi solus uictoria dignus esset,
 postea mittebantur. Dum hæc Romæ geruntur, in Britannia grauis casus
 accidit, duabus urbibus expugnatis, & octoginta millibus ciuium Roma-
 norum aut sociorum peremptis, ipsa insula alienata. Quæ clades à muliere
 illata est populo Romano, ut maiore ignominia afficeretur: eaq; antea diui-
 nitus denunciata fuerat. Nam in curia barbaricum murmur cum multo risu,
 & tumultus in theatro cum magno fletu audiebatur, cum ibi nemo hominum
 loqueretur aut lugeret. Præterea ædes quædam infra aquam Tamesis flu-
 uij uidebantur, deniq; Oceanus inter eam insulam & Galliam sanguinolentus
 inundauit. Causa belli fuit publicatio bonorum, quæ cum esset prima-
 rijs eorum à Claudio remissa, Decianus Catus eius insulæ procurator dice-
 bat eam renouari oportere. Ad hanc causam accessit, quod cum eis inuitis
 Seneca quadringenties sestertium sub magnis usuris credidisset, eam sum-
 mam omnem simul magna ui atq; uiolentia exigebat: maxime uero excita-
 uit, persuasitq; ut bellum cum Romanis gererent, Bunduica Britannica fœ-
 mina, orta stirpe regia, quæ non solum eis cum magna dignitate præfuit, sed
 etiam bellum omne administrauit, cuius animus uirilis potius, quam mulie-
 bris erat. Comparato enim exercitu ad centum uiginti millia hominum, in
 tribunal factum ex terra palustri more Romano conscendit fœmina proce-
 rissimo corpore, forma honestissima, uultu seuro, uoce aspera, capillo ual-
 de promisso fuluoq; nam ad nates usq; demissus erat: ferebat magnum tor-
 quem aureum, induebaturq; tunica uarijs coloribus distincta & sinuosa, de
 inde crassa chlamyde: cumq; ita uestita esset semper, ac tum hastam quoque
 haberet in manibus, ut ea omnes perterrefaceret, in hunc modum dixit: E-
 quidem uos re ipsa persuasos esse puto, quantum libertas antecellat seruitu-
 ti. Nam si quis uestrum ignorans, utra melior esset, blandis promissis po-
 puli Romani deceptus sit, nunc quidem certè utramque experti, erra-
 tum uestrum agnoscere potuistis, quod externam dominationem antepo-
 suistis

Iuistis moribus & institutis patriæ. intellexistis profectò, quanto præstan-
 tior sit libera paupertas opibus, quæ in seruitute possidetur. Quid enim est
 obsecro tam turpe, quid tam molestum hominibus, quod nobis, ex quo tem-
 pore Britannia ab illis primùm conspecta est, non acciderit? Nonne maxi-
 mis atq; amplissimis facultatibus priuati sumus? nonne reliquorum tribu-
 ta pendimus? nonne præter cætera quæ damus, & agros quos colimus, ad
 eorum utilitatem, nostrorum etiam corporum omnia tributa conferimus?
 At quanto melius fuit, semel fortunatos esse, quàm fictis fallisq; nominibus
 libertatis singulis annis redimiri? quanto uerò honestius mortem occumbe-
 re, quàm capita tributaria circumferre? Sed quid ego ista cōmemoro, cū
 per illos ne mortem quidem liceat immunes cum uita commutare. Etenim
 quot & quanta pensitemus mortuorum nomine, omnes profectò scitis.
 Cumq; n̄ qui seruitutem seruiunt apud alias gentes, morte liberentur, soli
 populo Romano mortui uiuunt, quæstus & compendij causa. Quid quòd
 & si quis nostrum pecuniam non habet (quomodo enim aut unde habere
 possit?) denudamur, spoliāmur, tãquam interfecti simus? Quam uerò con-
 tinentiam eorum expectamus in reliquum tempus, qui nos à principio ita
 tractent illiberaliter? cū tamen omnes homines, feras belluas, quas pro-
 ximè ceperunt, fouere soleant, & blanditijs delinire. Sed nos ipsi, ut uerè di-
 cam, autores fuimus malorum omnium, qui eis principio pedem in hac in-
 sula ponere permisimus: qui non eos statim, ut illum Iulium Cæsarem expu-
 limus: qui non ijs, cū adhuc longè abessent, ut contra Augustum & Cali-
 gulam egimus, nauigationem tentatam periculosam esse ostendimus. Nos
 igitur tantam insulam, uel potius continentem ac quodammodo circum-
 fluam, diuisam & separatam habitantes, tantumq; Oceano à cæteris genti-
 bus disiuncti, ut alias terras, aliud cælum incolere uideamur, quorum no-
 men ne sapientissimis quidem eorum planè fuit cognitum: nunc cōtempti
 conculcati sumus ab ijs, qui omnino præterquam alijs superiores esse, ni-
 hil agere, nihil moliri uidentur. Quamobrem ò ciues, amici, & propinqui,
 nam ego omnes, cū eandem insulam habitemus, & commune nomen ha-
 beamus, propinquos putò nunc quidem, quod antea non fecimus, ac dum
 adhuc libertatis memoriam tenemus, quod nobis dignū est, censeo esse fa-
 ciendum, ut non solùm libertatis nomen, sed etiam uim & facta posteris re-
 linquamus. nam si nos honestè & liberaliter educati, prorsus obliuiscamur
 nostræ felicitatis, quid eos nutritos in seruitute facturos esse speramus?
 Neq; uerò hæc à me idcirco dicuntur, ut hunc statum, qui nunc est, odio ha-
 beat (odistis enim) neq; ut ea quæ nobis euentura sunt, magnopere me-
 tuatis (iam enim metuistis) sed ut uos laudibus afficiam, agamq; gratias,
 quòd per uos ipsi omnia, quæ necessaria esse uidetur, facere statueratis: quòd
 mihi atq; uobis ipsis promptis animis opem feratis, quodq; uobis Roma-
 nos metuendos esse non putetis. non enim plures sunt numero quàm uos,
 non fortiores. idq; intelligi potest ex galeis, thoracibus, ocreis, quibus mu-
 niti estis: præterea ex aggerib. & muris & fossis, quas fecistis ad propellen-
 das excursiones hostium: quandoquidem malunt excurrere timoris causa,
 quàm pugnare cominus, ut est nostra consuetudo. Quocirca tantum eos
 excedimus uiribus, ut tentoria nostra muris eorum tutiora, & scuta omni
 eorum armatura potiora putem. Qua ex re, si apud nos erit uictoria, facile
 eos capiemus: si uerò aliqua necessitas obuenerit, effugiemus. Quòd si sta-
 tuerimus nos aliquò recipere, sic nos in paludes abdemus & montes, ut ab
 ijs

*Britanni serui-
tutis suæ sunt
autores.*

Angliæ situi.

*Britanni Roma-
nis in rebus bel-
licis longè sunt
fortiores.*

„ ijs inueniri, aut capi nequeamus. Illi uerò grauitate & pondere armorū im-
 „ pediti, neq; quenquam nostrū insequi poterunt, neq; se in fugam confer-
 „ re. Quòd si excurrent aliquando, mox ad certa loca perfugient, in quæ tan-
 „ quam in caueam à nobis compellentur. Quibus in rebus cū multo nobis
 Britannorum
 frugalitas. inferiores sint, tum maximè, quòd famem, sitim, frigus, calorem perferre no-
 biscum pariter non possunt: umbra, tecto, subacto cibo, uino, oleo, ita indi-
 „ gent, ut si quid eorum deficiat, moriantur: nobis autem quæuis herba & ra-
 „ dix cibus est: quilibet succus, oleum: omnis aqua, uinum: omnis arbor, do-
 „ mus. Ad hæc loca ipsa nobis sunt familiaria & quasi sociā ad bellū gerendū,
 „ illis incognita & inimica. nos fluuios nudi & nātes transimus, illis ne nati-
 „ bus quidē facile tranſciunt. Itaq; quod felix faustumq; sit, contendamus in
 „ eos cōfidenter, ostendamusq; eos, cū lepores sint atq; uulpes, temerè co-
 Leporis omen. nari canib. & lupis imperare. Hæc cum dixisset, leporē ē gremio dimisit omi-
 „ nis capiēdi causa: qui postq; prosperè pcessit, uniuerſa multitudo lætantib.
 „ animis cōclamat. Tum Bunduica passis palmis, Gratias ago tibi, inquit, A-
 „ draſte, teq; mulier mulierē inuoco, nō baiulis Aegyptijs imperās, ut Nitro-
 „ cris: nō Aegyptijs mercatoribus, ut Semiramis (hæc enim iam à Romanis
 „ accepimus) nec rursū populo Romano, ut paulò antè Meſſalina, post A-
 Bunduica in
 Neronē homi- grippina, nunc Nero, qui nomine uiri appellatus, re ipsa mulier est: idq; ex
 nem effœmina- eo intelligi potest, quòd uoce & cithara canit, quodq; ornatur muliebriter:
 tiſſimā calum- sed Britānis hominib. imperās, qui nō agros colere, nō opifices esse, sed bel-
 nie. „ la gerere optimè didicerunt: qui cū cætera omnia, tum liberos & uxores
 Britannorum cōmunes esse inter se putant, atq; illæ ob eam causam eandem uirtutē cum
 ritus ac mores. maribus exercent. Cū igitur ego apud huiusmodi uiros atq; fœminas re-
 Romanorum gnum obtineam, peto abs te eorum uictoriā, salutem, libertatem contra
 luxus atq; mol- uiros contumeliosos, improbos, insatiabiles, sceleratos: si uiri appellandi
 licies. sunt homines, qui calefactis aquis lauantur, qui lautè & opiparè epulantur,
 „ uini pleni, unguentis delibuti, molliter cubantes, cum pueris, atq; ijs exole-
 „ tis coeuntes, citharædo & quidem malo seruiantes. Non mihi, obsecro, nō
 „ uobis in reliquum tempus imperet Neronia aut Domitia, sed illa canens
 „ dominetur populo Romano. dignus est enim huic mulieri seruire, cuius
 „ tyrānidem longo temporis spacio sustinet. Tu uerò domina ut nobis sola
 „ semper adsis, à te uehementer peto. Hæc atq; alia huiusmodi cū Bundu-
 „ ca in concione dixisset, contra Romanos omnibus copijs cōtendit, qui per
 id tempus Imperatore destituti erant, quòd Paulinus eorum Imperator in
 Mona insula. Monam, quæ insula est finitima Britannia, exercitū duxerat. quamobrem
 Bunduica in
 hostes magna cædem infinitam, ut supra dixi, fecit. Captis autem hominibus, omnia quæ
 crudelitas. grauissima esse possunt, facta sunt. Id uerò est crudelissimum atque imma-
 „ nissimū, quòd fœminas nobilissimas & honestissimas nudas suspenderunt,
 „ excisasq; mammas earum ad ora ipsarum consuerūt, ut eas comedere uide-
 „ rentur, earumq; corpora porrecta in longitudinem, palis præacutis transfi-
 „ xerunt. Quæ omnia faciebant contumeliose, dum sacrificarent in suis tem-
 „ plis, & epularentur, & maximè in luco Andates: sic enim uictoriā appella-
 „ bant, eamq; colebant studiosissimè. Paulinus, qui iam Monam subegerat,
 Paulini Impe- statim ut Britannicam cladem intellexit, ex Mona in Britanniam reuauiga-
 ratoris res ge- uit. Is belli, quod cum barbaris erat, fortunā tentare ac periclitari subitò no-
 sitæ. luit, quòd eorum multitudinem & uecordiam timeret: tamē cum pugnam
 in tempus magis idoneum differret, ubi inopia frumenti laborare cepit, in-
 stantibus

stantibus ac urgentibus barbaris coactus est contra uoluntatem suam prælium cum eis committere. Boudicca, cuius exercitus erat ad militum ducen- *Boudicca contra Paulinum*
 ta triginta millia, curru uehebatur, suosque porrecta in longum acie instrue- *duces Romanorum res gestas.*
 bat: Paulinus, qui neque extendere ad eandem longitudinem suam phalan-
 gem poterat, neque enim Romani instructi singuli suffecissent, adeo nume-
 ro pauciores erant: neque rursus simul conflagere, ne cinctus ab hostibus
 cederetur: tandem audacter exercitum in tres partes distribuit, ut simul in
 uarijs locis pugnarent, singulasque partes confertas densasque præstitit, ne fa-
 cile frangeretur. Dum eos instruit, & certis locis collocat, ita cohortari inci-
 pit: Agedū, inquit, cōmilitones & Romani uiri, ostēditē his pestibus, quan- *Paulini Imperatoris ad milites suos oratio cohortatoria.*
 tum nos eis etiam afflicta fortuna antecellamus. Turpe enim est, quæ pau-
 lo antē uirtute peperimus, ea nos hoc tempore turpiter amittere. Sæpenu-
 mero uos ipsi, cū pauciores essetis quā nunc, multo plures hostes uici-
 stis, idemque a maiorib. uestris crebrō factum est. Nolite igitur multitudinē
 pertimescere, aut studium nouandarum rerum, eorum qui inermes inconsi-
 deratissima & dementissima temeritate confidunt: qui etsi quasdam urbes
 incenderunt, tamen id ab ijs non ui, aut pugnando factum est, sed alteram
 proditam, alteram desertam ceperūt: quas ob res nunc iustas & meritas poe-
 nas de ijs sumite, ut quibus uiris quales ipsi iniuriā fecerint, rebus ipsis in-
 telligant ac factis. Hos ita cohortatus, ad alteros proficiscit, quibus ait: Hoc *Altera oratio.*
 tempus, cōmilitones, alacritatem atque audaciam uestram postulat: hodie
 nō die nō solum uiri fortes eritis, sed etiam res amissas recuperabitis, si istos
 uincetis. Nemo omnium uobis in posterum resistet hoc uno prælio facto:
 sed ea quæ uobis nunc adsunt, cōfirmabitis, ac reliqua subigetis. Cæteri mi-
 lites ubicunq; erunt, uos æmulabuntur, uos hostes pertimescent. Itaque nunc
 dum in uestra manu est, an tuti ab omnib. hominib. retinere uelitis ea quæ
 uobis a maiorib. uestris relicta sunt, quæque uos ipsi antea quæsiuistis, an his
 rebus omnibus priuati, miseri, afflicti & calamitosi uiuere. eligite quæso Im-
 perium, opes, felicitatem potius, quā ea quæ sunt ijs contraria, socordes
 & negligētes pati. Hæc cū dixisset, ad tertios progressus ait: Audiui-
 stis quæ nobis homines impurissimi ac sceleratissimi fecerunt, uel potius ma- *Tertia oratio.*
 gnam eorum partem uidistis. Itaque statuete, utrum uos eadem quoque pati
 malitis, ac penitus Britanniam amittere, quā uictores non modo ulcisci
 eos qui interfecti sunt, sed etiam exemplum relinquere ceteris hominibus,
 non solum gratæ ad obediendum beneuolentiæ, sed etiam necessaria con-
 tra nouarum rerum molitores acerbatis. Spero equidem in primis uos su-
 periores fore, confusus beneuolentiā atque societate deorum immortalium,
 qui plurimum auxiliantur ijs qui iniuriā acceperunt: deinde uestra patriā
 fortitudine. uos enim Romani estis, uos uirtute atque experiētia uestra om- *Dij ijs potissi-
 mum auxilian-
 tur, qui iniuriā
 iniuste accepe-
 runt.*
 nes homines uicistis, uos eos ipsos, qui nunc uobis resistūt, cepistis: postre-
 mō dignitate. non enim cum hostibus, sed cum seruis nostris conflagemus,
 quibus liberis esse, & suo iure uiuere concessimus. Quod si quid nobis con-
 tra spem euenerit (neque enim id grauabor dicere) multo melius est pugnā-
 tes fortiter occumbere, quā captos in crucem tolli, aut uiscera nostra ex-
 cisa conspiciere palis ardentibus transfigi, feruentique aqua consumi & interi-
 re, tanquam in feras belluas sceleratas & impias incidamus. Quamobrem
 siue superiores fuerimus, siue mortem hic obierimus, tamen Britanniam ha- *Romanorum
 cum Britanniis
 pugna.*
 bebimus clarissimum monumentum, quā si cæteri Romani amiserint, ta-
 men nos eam corporibus nostris perpetuō retinebimus. Hæc cū dixisset,

atque

atq; alia eiusdem generis, signum pugnae dat. Tunc omnes utrinq; conueniunt. Barbari magnos clamores edunt, & cantus minaces: Romanis silentium est & ordo, quousq; eò ueniunt, quò telum adijci posset: mox accedente turba hostium, signo dato simul in eos irruunt, eorumq; ordines primo congressu facile perturbant: post cincti undiq; magna multitudine praelium ineunt. Ibi uarium certamen fuit. cepere utrinq; milites leuis armaturae se percutere, milites grauis armaturae utrinque inter se oppositi esse, equites cum equitibus congregi, sagittarii Romani certare cum curribus Barbarorum. Barbari curribus suis impetum in Romanos facere, eosq; deijcere. Illi quòd absq; thoracibus pugnarent, telis horum propulsari: pedes ab equite opprimi, eques à pedite exturbari: multi coniuncti simul contra currus contendere: multi ab iisdem curribus fundi ac fugari: alij sagittarios propius accedentes in fugam conuertere, alij procul ab ijs cauere. Quae cum non uno in loco, sed simul in tribus pariter gererentur, diu utrinq; pugnatum est pari alacritate & audacia: tandem Romani superiores discedunt, multis in ipso praelio, multis ad impedimenta, & ad syluam caesis, deniq; multis uiuis captis. Effugere còplures, qui parabant iterum pugnare. Sed interim Bunduica morbo extincta est, eamq; illi luxerunt & humauerunt magnifice: post, quòd uere superati essent, fusi ac dispersi sunt. Sed de Britannicis rebus haecenus.

Romanorum praecleara uictoria. Romae autem Nero Octauiam Augustam primò propter Sabinam pellicem repudiavit, post interfecit, cui tamen Burrus in ea re obstiterat, prohibueratq; quo minus eam repudiaret: sic enim Neroni dixerat, Dotem igitur ei, hoc est principatum redde. Burrus enim tam magna libertate loquendi utebatur, ut cum à Nerone rogaretur aliquando iterum de iisdem rebus sententiam dicere, plane & aperte responderit: Ne me, inquit, de quibus rebus semel dixero, bis interroges. eum Nero ueneno sustulit: Tigellinumq; Sophronium, qui petulans & homicida fuit, supra omnes homines suae aetatis, unà cum altero, praetorianis militibus praefecit. de hoc Pythiae ancillae & πύθια dictum esse fertur. Nam cum omnes famuli praeter Pythiam unà cum Sabina Octauiam inuaderent, quòd eam contemnerent afflicta fortuna, & illi, cuius magna potestas erat, assentarentur, sola Pythias, licet acerimis tormentis coacta, noluit in eam mentiri: cumq; Tigellinus instaret uehementius, faciem eius conspuuit: Mundior est, inquit, Tigelline, uulua dominae meae, quam os tuum. Sed Nero mulierum mala risu iocisque excepit: idem Pluto interfecto, postquam uidit caput eius ad se perlatum, Nesciebā, inquit, hunc hominem magnum nasum habere, quasi ei pepercisset, si id cognouisset antea. Nero omnē ferē uitā degebat in popinis, uetuitq; ut nihil in eis coctū alijs hominibus praeter olera & legumina uenderetur. Pallantē interfecit, quòd magnas opes peperisset, ad quater millies sestertiūm, ac ita difficilis & morosus erat, ut neq; cum seruis, neq; cum libertis sermones cōferret, sed ijs omnia quae uellet, mandarēt ue, in libellis scribere consueuerat. Tanta erat Neronis petulantia, ut publicē currus agigaret. Is aliquando belluis interfectis, ac subito aqua in amphitheatrum deducta, bellum nauale confecit: eodemq; amphitheatro exhausto, praebuit certamen gladiatorium: mox aqua rursum introducta, publicē sumptuosam coenā dedit. Huic coenae Tigellinus praefectus fuerat, eratq; eius coenae magnificus apparatus. Fuere in medio amphitheatro, & in aqua posita magna uasa uinaria lignea, & super ea tabulae fixae: circum erant undique tabernae & diuerforia aedificata: cum que Nero & Tigellinus cum conuiuiis suis medium locum

lo cum tenerent, ac in tapetis purpureis & mollibus stragulis epularentur, cæteri in tabernis magnam læticiam capiebant, intrabant que lupanaria, & cum omnibus mulieribus, quæ tum ibi consederant, palam rem habebant & impudenter. Aderant autem pulcerrimæ & clarissimæ ancillæ, liberæ, scorta, uirgines, uxores multorum ciuium, non solum plebeiarum, sed etiam nobilissimarum, & puellarum, & mulieres. poterat quisque ea quam cuperet, potiri: negare licebat nemini. multitudo congregata uidelicet ex plebeis hominibus largiter potabat, faciebatque iniuriam libidinose. Tum enim seruus cum domina, presente domino suo, & gladiator cum uirgine nobili, inspectante patre, rem habuerunt. Sequebantur inde grauissimæ & turpissimæ altercationes, uulnera, tumultus, non solum ab ijs qui intus erant, sed etiam ab ijs qui foris remanserant. Quibus ex causis multi homines mortui, multæ mulieres suffocatae, multæ raptæ sunt. His confectis rebus, cupiuit quod antea semper optauerat, urbem atque Imperium uiuus funditus perdere. Quam quidem ob causam ipse quoque Priamum mirum in modum beatum fuisse dicebat, quod patriam simul cum regno perditam uidisset. Igitur paucos homines quasi ebrii essent, aut alia maleficia facerent, clam in uarias partes urbis dimisit. Hi primò unum & alterum locum plura ue incendunt: quod cum esset factum, omnes homines dubitauere maximè, quod neque principium mali, nec finem possent inuenire, quodque multa uideret & audirent insolentia. nihil enim aliud quam ignes, ut in castris, licebat uidere, nihil audire ab alijs, quam hoc aut illud cõburi. ubi? quomodo? à quo? auxiliamini. Ingens erat ubique omnium perturbatio, omnes huc & illuc cõkursabant obstupefacti: multis, dum opem alijs ferrent, domi omnia sua comburi nunciabatur: multi, antequam res suas audissent incendio deflagrare, eas cõsumptas esse intelligebant: alij ex ædibus ad angiportus currebant, ut inde ædibus subuenirent: alij de uia intrò properabant, ut intus aliquid perficerent. Ingens erat clamor & ululatus puerorum, mulierum, uirorum, senum, ut nihil propter fumum uideri, nihil propter clamorẽ intelligi posset: multi, quasi muti essent, silere uidebatur: multi sua exportare, multi aliena rapere, se inuicem decipere, in sarcinis errare, nec quò progredierentur, aut ubi starent, scire: tum expellere, & expelli: exturbare alios, mox ipsi exturbari: multi suffocari, multi opprimi: postremò nihil, quod in huiusmodi calamitate hominib. accidere possit, prætermitti. Neque uerò aliò faciliè poterant perfugere: nam si quis proximum euasisset saluus, mox incidebat in alium, atque ab eo necabatur. Id non uno tantum, sed pluribus diebus atque noctibus eodem modo factum est: multæ domus destitutæ ab ijs qui opem ferrent, conciderunt: multæ manibus eorum qui auxiliabantur, deflagrauerunt: quod & milites cæteri, & excubiæ nocturnæ ad rapinas spectantes, non solum non restinguebant incendiũ, uerum etiam magis incendebant. Cumque uaria in uarijs partibus eueniret, tandem uentus ignem simul ad reliqua omnia pertulit. Quo facto nulla amplius cura de uasis, nulla de ædibus esse cepit, sed ij qui reliqui erant, de tutis quibusdam locis ueluti multas insulas, aut urbes simul inflammatas intuebantur: iamque amplius nemo rerum suarum causa mœrore cõficiebatur, Rempublicam tantummodo lugebant, recordabanturque magnam partem urbis à Gallis incensam aliquando, eodem modo cõflagrasse. Cum cæteri omnes in his rebus essent, ac multi in hoc grauissimo dolore in ignem se conijcerent, Nero in summum Palatium, unde magna pars incendiõrum uideri poterat, conscendit, ibique ornatu

Conuiuij libidinosi fructus.

Neronis magna in patriam suam impietas.

Incendium urbis.

X citharœdi

Excidium Troiæ. citharœdi excidium Troiæ, ut ipse dicebat, cecinit, uel potius urbis Romæ, sicuti uidebatur. Itaq; urbs eo tempore in tantam calamitatē incidit, quantum nec antea unquam, nec post præter Gallicam accepit. Nam mons Palatinus omnino, & theatrum Tauri, & cæteræ urbis duæ partes exusta sunt, ac innumerabiles homines perierunt. Tum populus Neroni omnia male precari, non quòd nomen eius nominaret, sed quòd execraretur eos, qui urbem incendissent. In primis omnes commouebat recordatio oraculi, quod decantatum fuerat Tiberij temporibus: id erat:

Oraculum Romanis datum.

Τρεῖς ἡ τριηκοσίῳ περικταμένων γενιῶν,

Ρωμαίους ἐμφυλῶ ὅλῃ σέσις,

His ter trecentis circumuoluentibus annis,

Seditio perdet Romanos.

Cumq; Nero populi consolandi causa hos uersus nusquam repertos esse diceret, mutata sententia hunc uersum, ut uerè Sybillinum, canere ceperunt:

Nero ultimus ex familia Iulii Imperator.

Ἐσχάτῳ Αἰνεαδῶν μητροκτόνῳ ἡγεμονύσει,

Ultimus Aeneadum matrem necat Induperator.

Id quod accidit, siue uerè prædictum diuino oraculo, siue afflatu multitudinis ex statu rerum qui tum erat. (nam is ultimus ex Iulij familia, quæ ab Aenea profecta erat, regnauit) Nero magnam pecuniâ à priuatis & populis propter incendiū factum partim ui, partim de uoluntate ipsorum exegit, & populo diuisionem frumētī abstulit. Quæ dum à Nerone gererentur, nuncius ex Armenia, laurusq; par ta uictoria ad eum allata est. Nam Corbulo restituta exercitataq; re militari, quæ iam antea dispersa & neglecta erat, Vologæsum regem Parthorum, & Teridatem principem Armeniæ aduentu suo perterruit. Is non solum gener e clarus & uiribus corporibus, sed etiam prudentissimus erat, poteratq; cum ueteribus Romanis comparari, uir magna fortitudine & iusticia & fide non modò in suos, sed etiam in hostes. Cuius rei causa Nero eum pro se ad bellum gerendum misit, eiq; tantam potestatem dedit, quātam unquam nemini. Credidit enim eum superaturū esse Barbaros, & secum in fide perpetuò mansurum. quibus in rebus haud eum fefellit opinio. Nam Corbulo reliquos homines ob hanc unam causam offendit, quòd Neroni fidem seruaret, eumq; dum principem pro illo habere cuperent, hac in re duntaxat non probabant. Corbulo Artaxata absq; pugna cepit, urbemq; diruit: post ad Tigranocerta contendit: regioni eorum parcebat, qui deditionem facerent: agros uerò, urbesq; eorum, qui resisterent, depopulabatur: sicq; & illa à uolentibus capiebat. Cumq; alia multa præclare & gloriose faceret, Vologæsum licet horribilem & formidolosum hostem adduxit ad fœdera facienda pro dignitate populi Romani. Itaq; Corbulo magnā potentiam & gloriā adeptus, cum posset faciliè Imperator designari, omnibus hominibus Neroni grauiter infensus, omnesq; res ipsius admirantibus, non modò nihil unquam molitus, accusatusq; nunquam est, sed tum etiam magis continēs fuit. At Seneca & Rufus præfectus prætorij, cum alijs uiris illustribus contra Neronem coniurauerunt. Non enim amplius eius turpitudinē perferre, non petulantiam, non crudelitatem poterant. Itaque se, atque illum simul his malis liberari cupiebāt, idq; palàm Sulpicius Asper centurio, & Subrius Flauius tribunus stipatorum militum apud Neronem confessi sunt. Horum ille rogatus à Nerone causam coniurationis, respondit: Quoniam inquit, alio pacto tibi non poterā subuenire. Flauius uerò: Dilexi te, inquit, & odi supra omnes homines. Dilexi, quòd te sperabam bonum principem fore:

Seneca atque Rufi in Neronem conspiratio.

Sulpicii atq; Subrij in Neronē diffectio.

ore: odi, quòd hæc facias. non enim possum aurigæ & citharædo seruire. Hi patefacta cōiuratione, atq; alij multi horum causa supplicio affecti sunt. Nam si cui crimina poterant inferri ex effusa laticia, mœrore, sermone, nutu, ijs criminibus illatis fides habebatur: nec erat ullum crimen, licet confictum esset, quod non ob ea, quæ uerè à Nerone facta fuerant, credibile uideretur. Quæ in re amici mali multorum, seruiq; plurimum potuerunt. nam alienos quidem seruos atq; inimicos, quòd eos habebant suspectos, cauebant, suis autem se uel inuiti patefaciebāt: ac de reliquis quidem dicere difficile est. Seneca uerò Paulinam uxorem interficere uoluit. dicebat enim se ei persuasisse mortem cōtemnere, eamq; secum unā mortem obire cupiuisse: igitur eius quoque Seneca uenas incidit: sed cū is difficilè moreretur, militibus mortem ei accelerantibus, antè mortuus est quàm uxor. Ita Paulina superstes fuit: neque prius sibi manus attulit, quàm libellū quem scribebat, cæteraq; emendauisset, quæ non audebat apud quenq; deponere, metuens, ne si fortè in manus Neronis uenissent, interirent. Itaque Seneca hoc modo discessit è uita, licet ut homo imbecillo animo Neroni cōsuetudinē, quam cum ipso habuisset, exprobraret, suasq; facultates omnes propter ædificia, quæ extruebantur, contulisset. Fratres Senecæ postea interfecti sunt. Thrasea quoque & Soranus, qui nobilitate, opibus, ac omni genere uirtutis primas partes tenebant, etli culpam cōiurationis non sustinuerunt, tamen propterea quòd tales erant, postea mortui sunt. Contra Soranum Publius Egnatius Celer philosophus falsum testimoniū dixit. Cū enim duo homines præsertim cum Sorano uersarentur, Caspius Asclepiodotus Nicæus, & ille Berythius, Asclepiodotus nō modò nihil in eum dixit, sed contra bonitatē integritatemq; eius confirmauit. quamobrem tunc in exilium missus est, licet eū Galba Imperator postea restituerit. Publius uerò, quòd eum calumniatus erat, pecuniam & honores adeptus est, ut cæteri omnes, qui idem fecerāt, quamuis postea in exilium missus sit. Soranus, quòd usus esse artibus magicis diceretur opera filiae suæ, factis Nerone ægrotante sacrificijs, occisus est. Thrasea propterea moritur, quòd rarò, tanquam minime approbaret Senatus decreta, in Senatum uenerat: et quòd nunquā Neronem audierat, dum cithara caneret: neque uoci eius sacræ, ut reliqui omnes, sacrificauerat, aut approbauerat quicquam eius generis: quanquam Patruj in patria tragœdiam egit, ut mos erat in quibusdam ludis, qui trigesimo quoq; anno fieri consueuerant. Hic cū uenam secuisset, porrecta manu ait: Hunc tibi Iupiter libertatis patrone sanguinem libo. Neque uerò mirari quisquam debet, si Nero huiusmodi rebus ad homines interficiendos adducebatur, quando ab eo homines duo, quòd alter eorū habitaret in foro, & tabernas conduceret, amicos que in eas reciperet: alter, quòd statuam Calsij haberet, eius qui Cæsarem interfecerat, damnati, interfecti sunt. Hoc loco prætereunda non est Epicharis mulier, de qua cū questio haberetur de cōiuratione, cuius ipsa in primis conscia fuerat, ac crebris tormentis adhibitis sæuicia Tigellini cruciaretur, nihil unquam patefecit. Quis uerò recensere posset ea, quæ huius cōiurationis causa prætorianis militibus data, aut amplissima atque magnificentissima decreta, quæ de Nerone, amicis ue eius facta sunt? Rufus Mufonius philosophus his de causis in exiliū missus est, & Sabina est à Nerone interfecta, quam prægnātem seu uolens, seu per imprudentiā calcib. oppressit. Sabina adeò delicatè uixit, ut (nam hoc uno breuiter cognito res manifesta erit) mulas quibus agebatur, habere

*Mors Senecæ
& Paulina.*

*Thrasea &
Soranus à Nerone interfecti.*

Egnatij philosophi falsum contra Soranum testimonium.

Calsij Asclepiodoti exilium.

Mors Sorani.

Thrasea accusatio.

Mors Thraseæ.

Neronis crudelitas.

Epicharidis constantia.

Rufi Mufonii philosophi exilium.

Sabinae luxuria & superbia.

X 2 ret

*Neronis libido
fœdissima.
Sporus excidi-
tur, & nubit
Neroni.*

*Neronis de re-
bus Troianis
scripta.*

*Anneus Cornu-
tus.*

*Chrysippi lucu-
brationes.*

*Neronis cum
citharædis cer-
tamen.*

*Teridates rex
Armeniorum,
magna pompa
Romam duci-
tur.*

*XX. myria-
des drach.*

*Ludi gladiato-
rij apud Puteo-
los à Nerone fa-
cti.*

ret auréis funibus subligatas, & quingētæ asinæ, quæ proximè peperissent, quotidie mulgerentur, ut ipsa earum lacte lauaretur. Formam enim et nitorem corporis magno studio curabat. nam cum aliquando se non satis bonæ forma in speculo cerneret, mori prius, quàm senesceret, optauit. Nero tanto eius desiderio teneri cepit, ut puerum libertū (is Sporus nominabatur) exsecari iusserit, quòd Sabine simillimus erat, eoq̃ in cæteris rebus pro uxore usus sit. Quinetiam progrediente tempore eum in uxorem duxit: quam ipse nupsit Pythagoræ liberto, dotemq̃ ei per syngraphā constituit: quas nuptias populus Romanus celebrauit unā cum cæteris gentibus, licet hæc postea facta sint. Sed tunc, ut paulo antè dicebam, mors quamplurimis allata est, multiq̃ etiam salute à Tigellino magna pecunia redempta liberati sunt. Nero cum multa ridiculè faceret, tum aliquando in orchestram inspectante uniuerso populo cōscendit, ibiq̃ quædam poemata sua scripta de rebus Troianis legit: propter quæ, ut propter cætera omnia quæ faciebat, sacrificia multa facta sunt. Cogitabat de rebus gestis Romanorū uersibus scribere, cum tamen euolueret magnum numerum librorum, anteq̃ aliquid eorum cōponeret. Quia in re præter cæteros adhibebat Anneum Cornutum, uirum illis temporibus doctrina & eruditione clarissimū: quem tamen parum abfuit quin interfici iusserit, eum quidem certè in insulam relegauit, propterea quòd nonnullis existimantibus quadringētos libros à Nerone scribi oportere, nimium multos esse dixit. Cumq̃ alter ita obijceret: Atqui Chrysippus, quem tu laudas & imitaris, multo plures composuit, illos utiles esse uitæ hominum respondit. Huius rei causa Cornutus exilio multatus est. Lucano uerò, quòd arte poetica clarus erat, uetitum fuit ne carmen faceret. Cæterum Caio Telesino, & Suetonio Paulino Consulib. duo facta sunt, quorum unum honestissimum, alterum turpissimum fuit. Nam Nero certauit inter citharædos, eiq̃ uictori magno applausu coronā imposita est, perfectisq̃ ludis citharædorū in circo currus agitaui. Et Teridates habens secum non solum suos, sed etiā Vologesi, Pacori, & Monobazi liberos, Romam deductus est, fuitq̃ eorum iter ut in triumphis per omnes regiones ab Euphrate. Vigebat Teridates ætate, forma, nobilitate, prudētia, magnoq̃ famulorum comitatu & apparatu regio: cōsequebantur eum tria millia equitum Parthorum, cum frequentibus Romanis, cumq̃ urbes magnificè ornatae, ac populi magnis lætisq̃ clamoribus excipiebāt: quæq̃ necessaria erant, omnia gratis ei præstabantur. In quam rem populus Romanus sumptum faciebat singulis diebus octingēta sestertia, idq̃ nouem mensibus, quibus iter fecit, factum est. Teridates equo ubique uehebatur, quousque in Italiā uenit: itidem uxor eius faciebat, gerebatq̃ galeam auream pro integumento, ne contra morem patriæ conspiceretur. In Italiā uehi cepit curribus à Nerone missis, ad eumq̃ Neapolim per agrum Picentinum uenit. Dum Neronem conueniret, quanquam iussus est gladium quem gerebat, deponere, tamen noluit, sed eum uaginæ clauis affixit: quam uis illum genu flexo, ac manus uicissim ad cælum tendens, ueneratus dominum appellauerit. Hunc Nero ob eam causam admiratus, benignè & comiter excipit, ac præter cætera ludos gladiatorios Puteolis facit. Præfectus ludorum fuit Patrobis libertus eius, tantaq̃ fuit eorum magnificentia atq̃ sumptus, ut unius diei spatio nemo præter uiros & mulieres, & pueros Aethiopes amphitheatrū ingrederetur: quibus de causis Patrobis aliquo honore dignus erat. Ibi Teridates de superiore loco in quō sedebat, belluas iaculo traiecit.

traiecit, duosq; tauros uno ictu, si tamen credibile est; vulneravit ac confect. His perfectis rebus Nero Romam eum adduxit, eiq; diadema imposuit. Ibi tota urbe luminibus fertisq; ornata, magna uisa est ubique hominum multitudo, sed forum in primis refertum erat. nam populus albus, laureatusq; certis ordinibus mediu[m] forum tenuit, cætera tenebant milites armati splendidissime, eorumq; arma & signa relucebāt instar fulguris, nulliusq; apparebant ædificij tecta, propter multitudinem eorum qui in ea ascenderant. Quibus rebus de nocte comparatis, Nero ornatus ueste triumphali, prima luce forum introiit cum Senatu & Prætorianis militibus, deinde tribunal cōscendit, & in sede principali confedit. Teridates cum ijs quos secū habebat, per ordines armatorū, qui utrinq; instructi fuerāt, transiit: post ubi ad tribunal ueniūt, Neronē, ut antea fecerāt, uenerant. Quas ob res editis magnis clamoribus, Teridates perterritus, mutusq;, quasi actum de se foret, aliquanto tempore remāsit. sed ubi indicito silentio animū recepit, coactus seruire tempori, & necessitati parere, nō curauit, siquid paulò humiliter loqueretur, adductus spe eorū, quæ postea cōsecutus est. Ego, inquit, domine, Arsaci nepos, Vologesi & Pacori regum frater, tuus seruus sum, ueniq;, ut te deum meum nō secus ac *μὴ θεον*, id est solem colerē. Equidem is ero, quem tu me fato quodā efficies. Tu enim fatū meum es & fortuna. Huic Nero ita respondit: Tu quidē quod huc ueneris, rectē, inquit, fecisti, ut præsens præsente me fruereris. nam quæ neq; pater tuus tibi reliquit, neq; fratres quæ dederant, seruauerūt, ea ipse tibi nunc do, teq; regē Armeniæ facio, ut tu atq; illi simul intelligatis, in mea esse potestate, regna dare & adimere. Hæc cum dixisset, iussit eum adscēdere in sedē quæ ante tribunal ob eam causam parata fuerat. Tum Teridates ad pedes Neronis confedit, eiq; Nero diadema imposuit, & ingentes clamores editi sunt. Post hæc actus est decreto Senatus celebris conuentus in theatro, cuius non modò scena, sed etiam ipsum totum circuitu intus erat inauratum, itemq; cætera omnia, quæ intromittebantur, auro ornata erant. Quibus de causis ille dies aureus nominatus est. Peripetasmata, quæ in aere extensa erant ad defendendos solis ardores, purpurea fuerunt, stellis aureis circum undiq; relucētib; : in medio horum Nero currum agitans, acu pictus erat. inde magnificum conuiuium actum est. Post hæc Nero cithara publicē cecinit, currusq; prasina ueste indutus, & galero aurigarum ornatus agitauit. Hic Teridates Neronem reprobare & detestari, Corbulonē in primis laudare: hoc tantum in eo repræhendere, quod talem dominum perferret. Qua de re nec ipsum quidem Neronem celauit. nam ei ita aliquando dixit: Domine, inquit, optimum seruum Corbulonem nactus es. Sed id Nero non intellexit, quod ei Teridates in cæteris rebus assentaretur, seq; studiosissime in eius familiaritatem insinueret. Cuius rei causa multa munera accepit, quorum precium aiunt fuisse ad bis millies sesterium, permissumq; est ei Artaxata instaurare, ob eamq; causam magnū numerum fabrorum, quos partim à Nerone acceperat, partim persuaserat pecunia, Roma abduxit, ex quibus Corbulo eos tantum, quos à Nerone acceperat, passus est in Armeniam transire. Quamobrem Teridates hunc magis admirabatur, illum damnabat. Reuersus est non per Illyricum, & trans Ionium, qua uia uenerat, sed Brundisio Dyrrachium nauigauit, uiditq; urbes Asiæ munitissimas atq; pulcerrimas; ac propter eas obstupuit Imperiū populi Romani: post Artaxata instaurauit, eaq; cognominauit Neronia. Vologesus autem sæpenumero accersitus uenire ad Neronem noluit, cui etiā

Teridates in spectaculis duos uno ictu tauros confect.

Teridatis ad Neronem oratio deprecatoria.

Teridates in Armeniæ regē à Nerone coronatur.

Dies aureus.

Corbulonis laus apud Neronem à Teridate decantata.

Quinque milia myriadum drach.

Teridatis in Armeniam reditus.

Artaxata restituta.

Neronia cinctas.

X 3 ad

Neronis ad Vo-
logesum lite-
ra. ad extremum infestus fuit, atq; ita rescripsit: Tibi quidem, inquit, longè faci-
lius est tam magnū mare transire, quā mihī. Si ergo in Asiam ueneris, con-
stituemus, quando nobis congregiendū sit. Nero tamē nec aduersus eum,
nec contra Aethiopas, & Pylas Caspias, uti cogitabat, nauigauit: sed missis
utroq; exploratoribus, in Græciam transijt, non ut maiores eius fecerāt, Fla-
minius, Memmius, Agrippa, Augustus: sed ut currus agitare, cithara cane-
ret, præconis officio fungeretur, & tragœdias ageret. Non enim Roma ei
sufficiebat, non Theatrum Pompei, non Circus maximus: sed expeditione
Periodonices, opus fuit, ut fieret, sicuti dicebat, ~~ποδωδρινος~~, tantamq; secum multitudinem
qui in stadio et aurigatione uincit. adduxit, non solum Augustalium, sed etiam aliorum hominum, quantus si
bellicus exercitus fuisset, aut Parthos, alias ue gentes cepisset. Sed illi erant
uidelicet Neroniani milites, proq; armis ferebāt citharas, plectrā, personas,
soccos. Itaq; reportauit uictoriā dignam tali exercitu, Terpnūq; & Dio-
dorum, & Pammenē pro Philippo, Perseo, Antiocho superauit. Nam Pam-
menem illum, qui fuerat Cai temporibus, licet iam senectute confectū, cer-
tare coegit, ut uictor statuas eius contumeliose uerberaret. Quæ si tantum-
modo à Nerone essent facta, ipse quidē ridiculus fuisset: et si quis audire aut
uidere æquo animo potuit imperatorem Augustum in albo athletarum in-
scribi, uocem exercere, meditari cantilenas, comam nutrire, mentū pilis nu-
dare, in curriculo uestem reijcere, ire cum uno duobus ue comitibus, toruē
aspicere aduersarios, eisq; semper maledicere, præfectos certaminum & fla-
gelliferos pertimescere, ijsq; clam pecuniam largiri, ne depræhensus flagel-
lo caderetur: atq; hæc omnia facere, ut cum in certaminibus citharædorum
uinceret, Cæsaribus inferior esset. Quas res quis solus deplorat, quando is,
dum soccos indueret, omnem potentiam exuebat, ac dum personam susci-
peret, dignitatem abijciebat Imperij: uinculis enim constringebatur ut ser-
uus fugitiuus, deducebaturq; ut cæcus: concipiebat, pariebat, insaniebat.
Oepidum, Thyestem, Herculem, Alcæonem, Orestem plurimum age-
bat, ac personas illis nonnunquam similes gerebat: in muliebri quidem or-
natu Sabinam imitabatur, uinciebaturq; catenis aureis, non enim conueni-
re uidebatur, principem Romanū ferreis constringi. Hæc omnia cum cæte-
ri omnes, & milites uiderent, patiebantur, & collaudabant, ipsumq; præter
alia quæ consueuerant, Pythicum, Olympicum, Periodicum, omnium deni-
que certaminum uictorem nominabant, Imperij nomina cum his nomini-
bus permiscentes, ita ut post unumquodq; eorum Cæsaris aut Augusti no-
men poneretur. Nemo infelicitatem istius misereri est ausus, nemo odio ha-
bere. Unus quidem ē militibus ut eum uinctum & religatum conspexit, ac-
currit ac dissoluit. Alter rogatus, quid faceret Imperator, Parit, inquit: tum
enim Canacem agebat. Nemo quicquam fecit dignum homine Romano:
tantam enim pecuniam ab eo consequiebantur, ut quò maiorem acciperēt,
optarent, ut idem sæpe faceret. Quæ sola, si, ut paulò antè dixi, facta essent,
tamen ea res nimium secura, ignominia notata, & ludibrio habita fuisset:
nunc autem quasi uerè ad bellum gerendum uenisset, Græciam depopula-
tus est, licet eam liberam reliquerit: fecitq; cædes infinitas, & bona quorum-
dam adhuc uiuentium publicauit, atq; innumerabilia donaria, quæ uel Ro-
mæ in templis reposita erant, abstulit. Qui in urbe erant, atq; in omni Italia,
eos omnes dedit Helio Cæsariano, cui tanta facta erat rerum omnium po-
testas, ut inconsulto Nerone bona proscriberet, mitteretq; in exilium, ac nō
modò plebeios homines, sed etiam uiros equestris senatorijq; ordinis iube-
ret

Græcia à Ne-
rone miserè
depopulata.

Helius Cæsaria-
nus.

Cæsariani uo-
cantur liberti
Cæsarium.

ret occidi. Ita eo tempore imperium populi Romani duobus simul Imperatoribus seruebat, Neroni & Helio: quorum uter esset nequior, nō queo dicere. Cuncta enim eodem modo faciebant, tantumq̃ discrepabant in eo, quod alter ē stirpe Augusti citharædos, alter Claudij libertus Cæsares imitabatur. Tigellinū enim pono quasi auctarij loco, quippe cum Nerone coniunctum. Polycletus auem & Caluia Crispinilla separatim raptabāt, depopulabanturq̃ & spoliabant omnia quę occurrerent. ille cum Helio in urbe, hæc cum Nerone, & Sporo Sabinæ nomen iam gerente, cuius custodia ei, etsi erat nobilis fœmina, data fuerat, totiusq̃ uestis procuratio. Quam ob causam omnes ab ea spoliabantur. Sporum Sabinam nominauit, nō solum quod propter eius similitudinē exsectus fuerat, sed etiam quod ut ei antea Sabina, ita hic in Græcia pactis conuentis nupsit, eumq̃ Tigellinus, ut lex iubebat, despondit. Hæ nuptiæ ab omnibus Græcis celebratę sunt, multaq̃ sunt in eam rem, ut par erat, dicta: sed in primis optabant, ut ab ijs legitimi liberi procrearentur. Ex eo tempore duo simul cum Nerone coibāt, Pythagoras pro uiro, Sporus pro uxore, ac Nero præter cætera domina & regina appellabatur. Illud uero quis dignē mirari potest? quod cū adolescentes & puellas nudas alligaret palo, capiebat pellem feræ, deinde quasi deuoraret aliquid, in eos irruebat petulanter. Cumq̃ hæc turpiter faceret, parua tunica indutus, eaq̃ floribus ornata, ac linteum circum collum habens, Senatores salutabat. Quibus in rebus ita faciebat contra ius fasq̃, ut etiam tunica discinctis publicē indueretur. Ferūt equites Romanos Neronis temporibus, dum quotannis recenserentur, primū ephippijs usos fuisse. Nero in Olympijs curram agitauit: cumq̃ ex eo decidisset, ita ut ferē eo casu attereretur, tamen corona donatus est. quamobrem dederat Hellanodicis (hi iudices erant Olympiorum) decies sestertiū: quam summam Galba postea repetiuit. Apollini, siue iratus quod ei molestum & graue respōsum dedisset, siue alio pacto insaniens, Cirrhæam regionem abstulit, eamq̃ dedit militibus, & locum, unde oracula petebantur, deleuit, hominibus ad os ipsum, ex quo spiritus dei mittebatur, interfectis. Certauit in omnibus urbibus, in quibus fiebant certamina, ibiq̃ quotiescunq̃ præconio opus fuit, Cluuius Ruso uiro consulari est usus. Athenas & Lacedæmonem excipio, quas urbes ne uisitauit quidem, quod in altera leges Lycurgi erant contrariæ eius instituto: in altera Erinnyes esse dicebantur. Præconium autem fiebat his uerbis: Nero Cæsar uictor huius certaminis coronat populum Romanum, & suum orbem terrarum. Cū enim orbem terrarum in sua potestate esse diceret, cithara canebat, fungebaturq̃ præconis officio, & tragœdias agebat. Senatum autem adeo oderat grauiter, ut ei Vatinius propterea maxime gratus esset, quod ei semper diceret, Odi te, inquit, Cæsar, quod Senator es. Obseruabantur diligenter ingressiones & egressiones omnium, oris habitus, nutus, acclamationes: tum qui cum eo erāt semper, eumq̃ attentē audiebant, acclamabantq̃ uehementer, laudibus & honoribus afficiebantur: cæteri aut notabantur ignominia, aut alias poenas dabant. Itaq̃ multi, cū pati non possent diutius, quod spectacula à matutino tempore producerentur usque ad uesperū, simulata morte ē Theatris pro mortuis elati sunt. Porro præter institutum susceptę peregrinationis in Græciam, Isthmum Peloponnesi cupiuit perfodere. Quā rem est aggressus hominibus id grauatē facientibus, propterea quod ijs qui primū rem attigerunt, sanguis ē terra erupit, auditaq̃ sunt lamenta, & mugitus, & spectra multa apparuerunt.

Polycleti & Caluie Crispinilla nefanda facinora.

Neronis cum Sporo exsecto nuptiæ. Nero nupsit Pythagoræ.

Equites Romani Neronis temporibus primū ephippijs usi. Hellanodice Olympiorum iudices. XXXV. myriades drach. Neronis indeos magna impietas. Cluuius Rusus Neronis præco. Neronis præconium.

Odium in Senatum.

Perfodere Isthmum.

Neronis magnificientia atque in amicos crudelitas.

runt: quocirca Nero accepto ligone ipse aliquantulum effodit, eo quæ factis cæteros adduxit, coegitque ut idem facerent. Ad hoc opus faciendum magna multitudo hominum etiam ex exteris gentibus accersita est. Qua in re, atque multis alijs cum magna pecunia opus esset (magnificus enim & liberalis erat) metueretque potentissimos homines, ne ipsum, quod hæc faceret, inuaderent, multos bonos viros sustulit. Quibus prætermisiss (erat enim crimen publicum omnibus uirtus, opes, nobilitas: atque ob eam causam uel sibi mortem inferebant, uel ab eo occidebantur) tantum Corbulonis, Rufi, ac Procli, Sulpiciorum, Scriboniorum mentionem faciam. Nam hi cum fratres essent, ac ferè æquales, nihilque unquam disiuncti et separati fecissent, ut erant genere & instituto uitæ & facultatibus coniuncti, diuque simul utranque Germaniam administrauerant: ita simul accersiti in Græciam uenerunt, tanquam Nero eorū opera indigeret. Cumque rei facti criminum, quæ illa tempora ferebant, non possent cum Nerone colloqui, aut in conspectum

Mors Procli & Rufi. Corbulo à Nerone interfectus.

eius uenire, ac proinde ab omnibus pariter despicerentur, mortem obire statuerunt, tandemque incisis uenis mortui sunt. Corbulo autem accitus honorificentissimè, quem uirum Nero præter cætera patrem & beneficū appellabat, postquam Cenchreas appulit, ab eodem occidi iussus est, priusquam in conspectum eius ueniret. Nero enim, ut aiunt, cum statueret cithara canere, Orthostadium (quod est musicæ uestis nomen) habens, ab eo se uideri non sustinuit: sed Corbulo, ut mandatum Neronis intellexit, gladiū accipit, seque ipse fortiter percutiens, ait: *Afios, Dignus*. Tum enim primum erratum suum agnouit, quod citharædo pepercisset, & quod ad eum inermis uenisset. Quæ cum ita facta sint in Græcia, quid opus est referre Paridē

Mors Corbulonis.

saltatorem iussum esse à Nerone interfici: quod cum ab eo doceri saltare cuperet, discere non potuit. Quid Cinna Tuscum? quem multauit exilio, propterea quod cum is esset præfectus Aegypti, lotus est in balneo, quod Neroni uenturo Alexandriam paratum fuerat. Per id tempus Romæ Helius multas & graues res fecit: nam Sulpicium Camerinum unum ex primis ciuitatis, ac filium eius interfecit, accusatos, quod cum iam inde à maioribus

Mors Paridis saltatoris. Cinna in exiliū à Nerone mittitur. Sulpitij Camerini mors.

Pythici cognominarentur, non desinerent eo cognomine appellari, sed in Pythicas uictorias Neronis ex similitudine nominis impij forent. Cumque statuam eius mille librarum Augustales se facturos promississent, omnem equitatum ad eam impensam faciendam conferre coegit. Quæ uerò facta sunt à Senatu, difficile est singula percensere. Ab eo enim supplicationes singulis Calendis, alijsque diebus fieri decretæ sunt, ut ad eas peragendas ne annus

Supplicationes.

Helij ad Neronem literæ, atque in Græciā profectio. Neronis in Italiam periculosa nauigatio.

quidem sufficeret. Helius cum antea sæpe Neronē per literas hortatus fuisset, ut quàm celerrimè reuerteretur, neque is pareret, in Græciam septem diebus peruenit, eumque perterruit, quod magnam coniurationem in urbe contra ipsum fieri diceret: quod ubi intellexit Nero, subito in Italiā nauigauit. Spes erat ut hyemis illum periturum, uerum frustra id gaudium fuit: saluus enim euasit, fuitque hoc ipsum multis exitio, quod eius interitū optassent aut sperassent. Cum autem non longè abesset ab urbe, pars muri diruta est, & portæ aliqua ex parte fractæ sunt. Leges enim iubent, ut quorundam sermo

Neronis de Græcis triumphus.

fuit, utrunque ab ijs qui coronas certaminum ferebant, fieri. Primi omnium introierunt qui coronas quas meruissent, ferebant, hos sequebantur ij qui tabellas longis hastis affixas ferebant, in quibus scriptum erat nomen & genus certaminis, utque Nero Cæsar primus e ciuibus Romanis, qui unquam extitissent, uictor ex eo rediret. Deinde ipse Nero curru triumphali, in quo

Augustus

Augustus olim tot triumphos egerat, uehebatur: amictus erat ueste purpurea auro intexta, & oleastro coronatus, laurū Pythicam præ se ferebat: cum eo unā Diodorus citharædus uehebatur, eoq; pacto per Circum & forū militibus, & equitibus, ac Senatoribus transijt: tum ascēdit in Capitolium, atq; inde in Palatium uenit, tota urbe coronata, lychnisq; ac suffimentis plena. Acclamabant omnes & Senatores in primis: Oua Olympionica, oua Pythionica, Auguste, Auguste, Neroni Herculi, Neroni Apollini: q̄ solus πρὸς δὲ βίκης, solus ex æterno tempore Auguste: Sacra uox: Beati qui te audiunt. Nihil enim attinet ea uerba silentio inuoluere, neq; ea quæ iam dixi, dedecori sunt historiæ, quin potius, dum nihil reticetur, decus atque ornamentum afferunt. His rebus confectis, Circenses imperauit: has coronas & reliquas omnes quas ex curru certando uictor obtinuerat, attulit in Circum, & obelisco Aegypto imposuit. Hæ erant numero mille octingentæ octo. Post hæc currum agitauit. Tum quidam Larcus Lydus ad eum uenit, obtulitq; ei decies sestertiū, ut cithara caneret: quos etsi Nero repudiavit, ratus sibi turpissimū esse, mercede aliquid facere, tamen hanc summam Tigellinus à Larcio accepit, ne eum interficeret. Itaque Nero ingressus in theatrum, cithara cecinit, egit tragœdias, ex curru certauit creberrimè: nōnunquam etiā sponte uinci se patiebatur, ut magnam partem aliorum uerè uicisse crederetur. Cū igitur Nero uteretur hoc genere uitæ, & principatum hoc modo teneret, nobis nunc, quemadmodum mortem obierit, & imperium amiserit, dicendum est. Erat Caius Iulius Vindex natione Gallus propter maiores è stirpe regia, propter patrem ordinis Senatorij, homo magnis uiribus corporis, & multa præditus prudentia, peritusq; rei militaris, & ad omne præclarum facinus audax. Hic igitur congregata Gallorum multitudine, qui crebris pecuniarū exactionibus grauissima quæq; à Nerone pertulerant, & adhuc perferebant, in tribunal ascendit, atq; inde multa contra Neronem dixit, non solum ab eo deficere, sed etiam ei insultare oportere. Omnem enim inquit orbem terrarum, cuius imperium tenet, compilauit: florentissimos quosq; Senatores sustulit: matrem, quam incesto stupro polluerat, interfecit: postremò nullum decus, nullam dignitatem Imperij sustinet. Nam etsi cædes, rapinæ, iniuriæ ab alijs multis sæpenumero factæ sunt, tamen cætera quis unquam satis dignè perconsidere potest? Ergo quidem uiri & socij charissimi, uidi, mihi credite, uidi inquā illum uirum (si uir nominandus est is qui Sporum duxit uxorem, quiq; Pythagoræ nupsit) in ipso theatro, atq; adeo in orchestra gerentem citharam, orthostadium, cothurnos, nōnunquam soccos & personam. Sæpe illum, cū caneret, præconiumq; faceret, & tragœdias ageret, audiui: uidi constrictum uinculis, laceratum, concipientē, parientem: postremò omnia quæ fabulis prodita sunt, dicentem, audientem, patientem, facientem. Quæ cū ita sint, quis istum Cæsarem, quis Imperatorem, quis Augustum appellabit? Ne polluantur quæso tam sancta nomina, quæ Augustus & Claudius habuerunt. Iste à nobis Thyestes, Oedipus, Alcæon, Orestes optimo iure nominetur: illos enim refert, illorum flagrat cupiditatibus. Quamobrem tandem aliquando commoueamini, subuenite uobis ipsis, opem ferte populo Romano: denique orbi terrarum libertatem reddite. Hæc atq; alia multa à Vindice in eandem sententiā dicta omnes comprobant. Vindex cū principatum sibi parare minimè studeret, Sergio Sulpicio Galbæ (is iusticia omnibus præstabat, ac gloria bellicæ uirtutis, præeratq; Hispanijs, & magnas copias habebat)

Diodorus citharædus.

Circenses ludi à Nerone facti.

Larcus Lydus.

XXV. myria des drach.

C. Iulius Vindex.

Oratio Vindici, qua nefanda Neronis facinora enumerat, indeq; indignum Imperio iudicat.

Sulpicij Galbæ laus.

bat)

Galbe Imperium à militibus oblatum.

CC L. myriades drach.

Rufi cum Vindice bellum.

Virginii Rufi.

Vespontionis obfidio.

Vindex sibi ipsi infert manus.

Rufus oblatum principatum repudiat.

Neronis statua à militibus demolita.

Prodigia multa ante Neronis mortem visa & audita.

Rubrius Gallus Neronis contra desertores dux.

Neronis fuga.

Phaonis praedium.

Terra motus ingens.

bat) imperium detulit: idemq; Galba ab exercitu Imperator designatus est. Ferunt eo tempore Neronem per praconem constituisse centies sestertium ei qui Vindicem occidisset: atq; eo cognito, Vindicem ita dixisse, Qui Neronem interfecerit, & ad me caput eius attulerit, is meum accipiet caput in mercedis loco. Cumq; Vindex eo animo esset, Rufus qui Germaniam obtinebat, inde profectus est. ut Vindici bellum inferret. Is postquam Vespontionem uenit, cepit eam urbem obsidere, quod ab ea non fuisset exceptus. Vindex ad opem urbi ferendam contendit, nec procul castra posuit. Tandem ambo missis ad se literis in colloquium uenerunt remotis arbitris. Ibi suspicio fuit eos unam contra Neronem coniurasse. Post hec Vindex properat cum exercitu, quasi statuisset urbem capere: quorum aduentum ubi cognoscunt milites Rufi, rati eos aperte contra se uenire, iniussu impetum faciunt, imparatosq; & parum instructos inuadunt, ac postremo magnum numerum eorum concidunt. Quod cum Vindex uideret, ferretq; grauer, ipse sibi manus attulit. Id enim uerum esse constat, quamuis multi illatis mortuorum uulneribus falsam opinionem iniecerint, eum ab se interfectum fuisse. Rufus casum eius acerbè luxit, & principatum, quem facile poterat adipisci, deferentibus saepenumero militibus atq; urgentibus, repudiavit. Vir erat in rebus gerendis acer & industrius. in conficiendis fortis promptusq;. Itaq; milites statuis Neronis dissipatis & comminutis, ceperunt illum Caesarem & Augustum nominare. Cumq; persuaderi non posset, quidam e militibus uni ex signis eius idem inscripsit subito, idq; Rufus postea deleuit: ac uix tandem sedatis militibus persuadebat, ut auctoritatem Senatui populoq; restituerent, siue quod indignum putaret imperium cuiquam à militibus deferri (id enim ad Senatum populumq; pertinere) siue quod uir forti & excelsi animo principatum, cuius causa caeteri omnia facerent, ipse despiceret. Nero cognitis his rebus, primo simulat se ea contemnere, uersaturq; in delicijs, ac ludit, ut antea consueuerat. Quinetiam accitis derepente principibus Senatorij & equestris ordinis, quasi uellet cum eis communicare consilia rerum praesentium, Inueni, inquit (scribendum est enim quod dixit) quomodo hydraulae ampliores sonos & magis concinnos efficiet. Haec etsi prodigia ante declarata sunt, tamen ille nihil curabat, neq; quod ambae fores & mausolei & cubiculi ipsius eadem nocte sua sponte aperte fuerant: neque quod in Albano tanto sanguine pluerat, ut fluij sanguine fluerent, aut quod mare longo intervallo retrocedens ab Aegypto, magnam partem Lyciae occupauerat. Sed postquam Galbam à militibus Imperatorem designatum esse, Rufumq; ab se defecisse intellexit, magno timore perculsus est: dumq; Romae bellum apparat, contra eos Rubrium Gallum cum paucis mittit, à quibus pariter desertus, deliberauit interficere Senatores, incensaq; urbe navigare Alexandriam. Etsi enim, inquit, amitteremus imperium, tamen nos alet in illa regione ars nostra et sustinebit: adeo stultus erat, ut se priuatum uiuere, & cithara canere posse arbitraret. Sed ubi sensit se à suis stipatoribus esse destitutum (tum enim in quibusdam hortis dormiebat) conabatur fugere se mandare, uesteq; uili amictus, equum nihilo meliorem conscendit, in quo sedens atq; obuolutus ad praedium Phaonis Caesariani, unam cum ipso Phaone, & Epaphrodito, & Sporo sub noctem uenit. Tum ingens terrae motus factus est, ita ut terra funditus conquassari, & animarum hominum ab eo intersectorum insultare ipsi putarentur. Ferunt eum agnitum à quodam, qui forte ei in itinere factus est obuiam, Imperatoremq; salutatum diuertisse de uia, atq;

atque in arundinetis, quousque illucesceret, abiectum delituisse, ut à nemine uideretur: tum cepit suspectos habere eos qui cum ipso erant, quasi contra se impetum facturos, omnemque uocem, quasi ab ea requireretur, perhorrescere. Si catulus paulum latraret, aut caneret gallina, aut si uirgultum, uel ramus arboris uento moueretur, grauiter conturbari: quibus ex causis conuiuiscere nullo modo poterat. Non enim audebat loqui cum ijs qui aderant praesentes, ne ab alio intelligeretur: ipse secum animo ingemiscere, plorare, multa secum reputare: sed praesertim qui maxima famulorum multitudine superbus fuerat semper, se in praesentia cum tribus libertis iacere. Hanc enim ueluti extremam fabulam Deus ei constituerat atque parauerat, ne iam ceteros matricidas, aut errantes, sed se ipse repraesentaret. Hic cepit illum poenitere eorum quae antea fecerat, quasi uero posset ea infecta facere: cumque Nero has tragœdias ageret, crebro illud uerbum memoria repetebat,

Conscientie male memorabile exemplum.

Sera Neronis poenitentia.

οἱ κτῶς δανῶν μ' ἄνωγ' ὀύχαμ' ὁ πατήρ: Morime iussit miserè uxor, pater. Tandem cum nemo eum perquirere uideretur, introierunt in speluncam, in qua, quod esuriebat, panem comedit, aquamque sitiens bibit, qualem nunquam antea. Ita ferens grauiter: Hæc est, inquit, illa mea præclara portio. Dum Nero in his rebus esset, populus Romanus ampla sacra faciebat, magnaque læticia perfruebatur, ferebantque pileos multi, quasi essent libertatem consecuti. Galbæ omnia quæ ad principatum pertinent, decernuntur. Ante omnia Nero studiose perquiritur: ignoratum est aliquandiu, quò profectus fuisset: post ubi cognitum est, aduersum eum equites mittuntur: quos ille postquam aduentare intellexit, imperauit ijs qui secum aderant, ut se interficerent: cumque illi non obedirent, ingemiscens ait: Ego solus nec amicū, nec inimicum habeo. Interim appropinquantibus equitibus, ipse sibi manus attulit, dixitque peruulgatum illud, ὃ δὲ σὺ, οἱ τεχνίτης ἦς ἀπολλύμηναι, Dii immortales, inquit, qualis artifex pereō. Cumque ægrè moreretur, Epaphroditus eum confecit. Vixit annos xxx. menses ix. Regnauit annos xiii. menses vii. Ultimus eorum, qui ab Aenea & Augusto genus ducebant. Interitum eius, lauri quæ à Liuiā plantatæ fuerant, & genus albarum gallinarum, quæ antè occiderant, non obscurè denunciauerunt.

Hæc est decora Neronis. Pilei libertatis.

Nero sibi ipse manus infert.

Nero ex India ex Augusti familia ultimus Imperator. Liuiæ lauri.

G A L B A

G I T V R Galba Imperator designatus est, quod ei Tiberius aliquando prædixerat, cum diceret eum Imperium degustaturū: idque certissimis signis demonstratū fuit, quando sibi uisus est audire fortunam dicentem, se iamdudum ante fores stare, nec dum tamen domum recipi: proinde si arceretur diutius, ad alium migraturam. Ad hæc nauigia per eosdem dies onusta armis sua sponte in Hispaniam sine nautis appulerunt. Insuper mula peperit: quam rem uates ei prædixerant signum futuri principatus. Eidem quoque sacrificanti puer thus obtulit, ac subito canos misit. Qua ex re dictum est à uatibus, Imperium à minore natu ad senectutem eius esse transiturum. Ita quæ ad principatum spectabant, ei antè denuncia-
ta sunt. Galba in regno cōtinens erat, inuisusque nemini: sibi enim Imperium delatum esse, non se suscepisse arbitrabatur, idque sæpenumero confirmabat: sed erat in coaceruanda pecunia inexplēbilis, tanquam multis rebus indigeret,

Præfagia futuri Imperij.

Galbæ Imperatoris auaricia.

ret, deq̄ ea ita parum impendebat, ut non drachmas, sed obulos nonnullis largiretur. Liberti uerò eius delinquebāt in multis, eorumq̄ culpa in ipsum cōjciebatur. Nam etsi satis est priuatis hominibus nullam iniuriam facere, tamē principē providere etiam oportet, ne cāteri faciant, propterea quòd nihil interest eorum qui iniuriam patiuntur, à quo eam acceperint. Itaque Galba, licet ipse nihil per iniuriā faceret, tamē quòd sineret illos facere, aut quòd ea quæ ab alijs gererent, ignoraret, malè audiebat. Nymphidius autē & Capito tanta fuere insolētia in Galbam, ut Capito, cū fortē quidā reus ab eo ius dicēte prouocauisset, statim in sellā excelsiorē transilierit, atq̄ ita dixerit: Age, inquit, dic causam apud Cæsarem: eumq̄ causa cognita capite damnavit. In hos Galba has ob causas animaduertit. Cū autē ad urbē aduētare, ac iam propē esset, processere ei obuiā prātoriani Neronis, petiereq̄ ab eo ut se in eodē gradu militiæ retineret. Is primò rem distulit, ut deliberaret: sed cū illi nō parērēt, magisq̄ tumultuarent, cōtra eos exercitū misit, cāsaq̄ sunt repēte prātorianorum septem millia: reliqui postea decimati sunt. Itaque Galba licet ætate & morbo confectus esset, tamen mente uigebat & consilio, putabatq̄ indignum esse, Imperatorem coactum aliquid facere. Hac de causa prātorianis postulantibus pecuniam non dedit, n̄sq̄ ita respondit, Legere, inquit, soleo milites, non emere. Cūq̄ populus postulare ut Tigellinus, & cāteri qui antē contumeliosi fuerant, supplicio afficerentur, non concessit, quos fortasse, si non esset ab eo postulatum, interfici iussisset. Helium uerò, Narcissum, Patrobium, & Locustam ueneficam mulierem, cum quibusdam alijs qui sub Nerone ualuerant, uinctos per totam urbem duci, ac postea morte mulctari iussit. Vt Galba his de causis laudabatur, ita ridebatur maximè, quòd in itinere gladium semper accingeret, homo iam senex & imbecillis. Cāterum quem exitum uitæ habuerit, nunc dicendum est. Milites Rufi, qui erāt in utraq̄ Germania, ira incensi, quòd nullum à Galba beneficium accepissent, cupiditatem suam, quam in Rufo explere non poterant, in alio explere conabantur. Id fecēre prāposito Aulo Vitellio, qui per id tempus inferiorem Germaniam obtinebat, defecereq̄ ad eum spectata tantūmodo ipsius nobilitate. Nec enim eis curæ fuit, quòd is Tiberio in delicijs fuerat, quodq̄ uita eius adhuc cum pristina libidine cōsentiebat. Quin potius ob eam causam arbitrati sunt, eum sibi magis idoneum & accommodatum fore. Ipse quidem Vitellius nequaquam tantise esse existimabat. nam cū irrideret astrologos, hoc argumento confirmabat eos nihil scire, quòd dicerent ipsum Imperatorem futurum. Idem quoq̄ Nero cū intellexisset, ita risit hominē & contempsit, ut nihil grauius contra eum admiserit. Galba cognita seditione Vitellij, adoptauit L. Pisonem adolescentem nobilem, magnaq̄ modestia ac prudentia prāditum, eumq̄ Cæsarem designauit. Qua de causa indignatus M. * Saluius Otho, quòd ipse à Galba non esset adoptatus, rursū Imperium populi Romani multis incommodis difficultatibusq̄ affecit. Is erat apud Galbā in tam magno honore, ut ei, quo die mortuus est, sacrificanti solus ē Senatoribus prāsto fuerit. Quæ res in causa fuit ut rerū potirēt. Cū enim aruspex Galbæ insidias parari diceret, ac proinde moneret ne aliquò prodiret, id Otho intellexit, at que inde subito alia simulata causa discessit, receptusq̄ intra murum castrorum à paucis militibus qui unā cum eo cōiurauerant, cāterisq̄ qui iam Galbæ erant infensi, persuasus, uel potius largitione corruptis, emptum principatum occupauit, idq̄ paulo post à reliquis confirmatum est. Qua re cogni

ta

Principis officium est, homines ab omni defendere, præcipue tamen suorum iniuria. Nymphidij & Capitonis insolentia. Galba in milites prætorianos Neronis, cades.

Imperatoris est, nihil cōtra dignitatem suā coactē facere.

Helium, Narcissus, Patrobium, Locusta supplicio affecti.

Aulus Vitellius Germaniæ inferioris præfectus.

Astrologi à Vitellio irrisi.

L. Piso à Galba Imperatore adoptatus, atq̄ Cæsar postea designatus.

* Saluius alijs dicitur.

Saluij Othonis apud Galbā auctoritas.

Otho pecunia & malis artibus coemptū principatum occupat.

ta Galba paucos misit ad exercitum, ut milites de sententia dimoueret. Interea loci unus ex militibus cum districto cruentoque gladio ad eum uenit, Bonno animo es, inquit, Imperator, quando ego Othonem interfeci, ut iam sis sine periculo. Id Galba credidit pro uero, atque ita militi respondit, Quis tibi, inquit, mandauit, ut id faceres? post hæc in Capitolium proficiscitur sacrificandi causa. Occurrunt ei in medio foro equites peditesque, ibique senem, Pontificem, & Imperatorem occidunt, multis Senatoribus multisque plebeis hominibus presentibus: post cadaver afficiunt ignominia cuiusvis generis, caputque ceruicibus abscindunt, idque figunt in pilo. Galba telis immixtis in sellam, qua uehebatur, cum ex ea cecidisset, uulneratusque esset, id unum dixit, Quid enim mali feci? Bi Sempronius Densus Centurio opem tulit, quoad potuit: sed is non solum nihil Galbae profuit, sed etiam ipse occisus est. cuius uiri nomen propterea scribendum putauit, quod mihi memoria dignum esse uidebatur. Occisus est Piso, & reliqui multi, qui tamen Imperatori opem non tulerant. Sed Piso propterea supplicio affectus est, quod Caesar fuerat designatus. Vixit Galba annos LXXII. Regnauit menses IX. dies XIII.

Galba à seditio
sis militib. in-
terfectus.

Sempronius
Densus Centu-
rio.

L. Pisonis
mors.

O T H O.

ALBA hunc exitum habuit, eiusque cædis poenam Othonem non ita multo post sequi oportebat, quod ipse statim praesensit: nam ut primum sacrificauit, exta minus felicia uisa sunt. Itaque cepit eum subito facti poenitere, dixitque, Τί γὰρ με ἔδει μακροῖς αὐλοῖς αὐλαῖν. Cur me, inquit, oportebat longis tibijs canere? Est autem uulgatum prouerbium de ijs, qui ea faciunt quae sibi sunt inutilia. Praeterea noctu adeo in somnis perterritus est, ut ceciderit de lecto, & excubitores perterrituerit. Qui cum accurrissent celeriter, eum humi iacentem offenderunt, neque tamen potuit ob has causas Imperium, quod semel adeptus erat, deponere, sed in eo permansit, ac poenas dedit: quamuis multa faceret moderate ad conciliandos animos multitudinis, non quod eo ingenio esset aut moribus, sed quod multis ab eo propter Vitellium abalienatis, nolebat ceteros sibi inimicos facere. Othoni decreta sunt à Senatu ea quae pertinebant ad principatum, quod diceret se coactum à militibus intra murum introductum esse, ibique, cum eis obsisteret, in magnum discrimen uenisse. Hic uti cepit placido ac leni sermone, & ficto simulatoque uultu indicare modestiam: ad hæc oscula ad singulos ferè per digitos mittere: postremo multa polliceri, quanquam non erat obscurum, eum multo etiam petulantius atque acerbius, quam Neronem esse regnaturum. Nomen quidem eius sibi statim imposuit, multisque Senatoribus, qui damnati fuerant, poenam remisit, ceteris munusculis affectis. Crebro uenire in Theatrum, fouere multitudinem, peregrinos donare ciuitate, ipsaque multa alia promittere: quibus tamen rebus neminem sibi praeter paucos sui similes obstringere potuit. Iam enim eo genere uitae, quod instituerat, quodque cum sorore consuetudinem habebat, ceterisque Neronianis utebatur, omnes pertentati erant: milites uero multitudine munerum, blandisque sermonibus in tantam licentiam scelusque induxerat, ut aliquando sint ausi in Palatium irruptionem facere, cum frequentes Senatores apud Othonem cenarent, interfectisque ijs à quibus arcebantur, tandem irruere eò, ubi conuiuium agebatur, occidereque omnes qui intus erant, so-

Prodigium.

Proverbium.

Othonis som-
nium.

Otho petulan-
tia Neroni per
similis.

Othonis ince-
stus.

Y lis

lis ijs qui inde abierant, aut se antè aliquò abdiderant, conservatis. Cuius rei causa Otho pecuniam eis largitus est, perinde atq; si id facinus in gratiam eius fecissent. Per id tempus quidam captus est, qui se Neronem esse signulabat, cuius quidem nomen à Dione ignoratum est: sed is tandem supplicio affectus est. Otho sæpenumero cohortatus Vitellium ad societatem principatus, postquam ei persuadere non potuit, statuit apertè bellum gerere. Itaque contra eum exercitum misit, eiq; exercitui complures præfecit: quæ res causa fuit Othonis calamitatis. Desiderata sunt utrinque in prælijs ad Cremonam factis hominum quadraginta millia. Antequam autem prælium ini-
Pseudonero. retur, ferūt præter cætera prodigia, quæ tum accidere, auem eximiae magnitudinis, quanta nunquam antè uisa fuerat, per multos dies uisam esse. Super-
Othonis cum Vitellio bellū cruentissimū. ratīs Othonianis, unus ex equitibus cladem Othoni nunciauit, cui cū fidem non haberent ij qui aderant præsentēs (nam tum fortè multi conuenerant) eumq; fugitiuum atq; hostem appellarent, Utinam, inquit, hæc falsa essent Cæsar, libenter enim te uictore mortem occumberem: nunc autem utcunq; sit, moriar, ne uidear salutis meæ causa fugisse: tu uerò, cū hostes huc non multò post uenturi sint, statue quid tibi faciendum putes. hæc cum dixisset, manus sibi attulit. Quo facto id uerum esse creditum est ab omnibus: cumq; possent faciliè bellum renouare (erāt enim permulti, aderantq; aliæ legiones ex Pannonia, & quod est in talire maximum, Othonem amplectebantur, singularemq; suam fidem & beneuolentiam in eum non modò uerbis ostendebant, sed etiam ex animo) factum est ut ociose cessaret, quousque cæterorum concursu idem renunciatum est. Tum demum Otho pauca secum locutus, apud milites concionatur: qua in concione multa dicit, sed hæc in primis: Sufficiunt, inquit, ea quæ facta sunt: odi enim bellum
Prodigia dira ante cladē Othonis ad Cremonam uisa. ciuile, licet uincam: charumq; habeo populū Romanū, licet mecum dissentiat. Vincat Vitellius, postquam ita uisum est dijs immortalibus: sint incolu-
Eques Romanus, ex partib. Othonis, sibi ipsi mortem infert propterea quòd nuncium acceptæ cladis attulisset. mes milites eius, quando id mihi perplacet. multò enim melius est multoq; iustius unū pro multis, quàm pro uno multos interire. Ego quidē Mucius esse malim, aut Decius, aut Curtius, aut Curtius, aut Regulus, q; Marius, quàm Cinna, quàm Sylla, ut ne reliquos numerando persequar. Quamobrem nolite me cogere, ut efficiar unus ex ijs quos odi: nolite etiam inuide-
Otho Imperator sibi ipsi infert manus. re, si uelim facta alicuius ex ijs quos laudo, æmulari. Vos ad uictorem profiscimini, atque illum colite. Ego me ita liberabo, ut omnes homines intelligant eum esse Imperatorem à uobis delectum, qui nō uos pro se, sed se pro uobis dedit. Hac habita cōcione, milites eum propter ea quæ audierant, admirari, miserariq; eius fortunā, præsertim si quid ei grauius accideret: tum profundere lacrymas, lamentari, eum patrem appellare, sibiq; suis liberis ac parentibus chariorem esse dicere. Quæ cū iam in multam diem dicerentur, peteretq; Otho ut sibi liceret mortem cum uita commutare, neque id illi concederent, facto silentio ita dixit: Non possum peior esse eo milite quē uos mortem sibi propterea tantummodo consciscere uidistis, quòd Imperatori suo nunciū acceptæ cladis attulisset. Itaque ego illum sequar, ne quid tale uideā in posterum, aut audiam. Vos, si me amatis, quæso, sinite me mori, ut uolo: nolite me cogere ut uiuam inuitus, sed ad uictorem abite, eumq; studiose ac diligēter colite. Hæc cum dixisset, secessit in thalamum, secp; pūgione interemit. Corpus eius elatum milites sepeliverunt non sine lacrymis: nonnulli propter eum mortem sibi consciuerunt. Igitur Otho hunc uitæ finē habuit, uixitq; annos xxxvii, detractis diebus unde cū. Regna-
Othonis sepultura. uit

uit dies Xc. cumq; pessimè omnium uixisset, mortuus est honestissimè: & Imperiū, quod cum magno scelere inuaserat, cum maxima uirtute deposuit.

VITELLIVS

OSTQVAM Romæ clades Othonis audita est, populus Romanus statim, ut par erat, sententiā mutare cepit, Othoniq; quem laudauerat antea, & cuius uictoriam optauerat, nō aliter atq; hosti contumeliose maledicere: ac Vitellium, quem detestatus fuerat, collaudare, eumq; Imperatorem dicere. Adeò nihil est in rebus humanis fixum ac perpetuum: sed & ij qui florent maximè, & ij qui humiles & abiecti sunt, exitus incertos habent: ac pariter pro fortuna ipsorum, laude, uituperio, honore, & ignominia afficiuntur. Vitellius, ut Romam uenit, cepit omnia suo arbitratu gerere: sed in primis edicto proposito astrologos expulit ex Vrbe: edixitq; ut intra certam diem quam ipse constituerat, ex omni Italia excederent. Illi cōtrā de nocte diem ei in tabulis præscribunt, intra quam excedat e uita: isq; ante eam diem mortuus est: adeò futuros rerum euentus præcognoscebant. Interim Vitellius explere libidinem suam, inseruire uoluptatibus, nullam curam habere diuinarum aut humanarum rerum. Nimirum principio talis erat: quippe popinas frequentauerat, & ludos aleatorios, saltatorumq; & aurigarum studiosus fuerat, consumpseratq; in eos infinitam pecuniam, atq; eius rei causa magnum æs alienum contraxerat. Itaque tunc tantam potentiam consecutus, cepit multo grauiora facere: magnam diei partem noctisq; consumere in comessationibus, crebroq; uomere omnia, ut solo transitu ciborum nutriretur. Cui quidem rei ipse sufficere poterat: quāuis cæteri qui cum eo cœnabant, omnes miserè interirēt. Ex quibus Vibius Crispus cū incidisset in morbū, & ob eam causam per multos dies non interfuisset conuiuiū, facetè dixit, se, nisi ægrotauisset, omnino fuisse periturū. Fuit tempus principatus Vitellij nihil aliud quā e-brietas & comessationes. Etenim preciosissima quæq; etiam ab ipso usque Oceano, ne dicam ulterius, undiq; terra mariq; conquisita, usq; adeò opipare apparabantur, ut omnes cupedia, cibiq; eiusdem generis ex eo etiā nunc Vitelliani nominentur. Quæ omnia quis ligillatim queat attingere? quando cōstet inter omnes, eum, quo tempore principatum tenuit, cōsumpsisse in cœnas nouies millies sestertiū. sed res huiuscemodi preciosissime breui tempore defecerunt, quòd omnia preciosa esse oporteret. Patinam quidem unam apparauit, in quam impedit decies sestertiū, linguis cerebrisq; & iecoribus piscium, & quarundam auium in eam cōiectis. Hanc patinam, cū fictilis esse non posset propter magnitudinem, argenteam fecit: eaq; diu permāsit, ueluti res dijs cōsecrata, quousq; Adrianus eandem conspicatus cōflari iussit. Sed cū de his rebus mentionem fecerim, illud etiā addendum uidetur, domum auream Neronis ei nequaquam satisfecisse. Cumq; nomen & uitam, moresq; eius laudaret, hac in re tantummodo reprehendebat, quòd diceret eum habitauisse perperam, usumq; fuisse paruo & humili apparatu. Vitellij uxor Galeria ridere solebat, quòd in regia parū ornatus reperisset. Cæterum quia hos sumptus de alieno faciebant, quāuis eos magnopere non computarent, tamen ij qui epulum dabant uicissim, magno incommodo afficiebantur, licet conuiuiū ab uno minimè totum diem ageretur.

Vulgi in rebus gerendis inconstantia.

“

“

“

“

Astrologi expelluntur ex urbe.

Vitellio mortis dies ab astrologis predicta.

Vitellij luxu & ebrietas.

Vibius Crispus.

Cibi Vitelliani.

Due myriades myriadum. duo millia, quingente myriades.

Patina Vitellij. XXV. myriades drach.

Neronis aurea domus.

Galeria Vitellij uxor.

*Vitellij uaria
conuiuia.
Centum myria
des drach.*

*Creditorum Vi-
tellij.*

Prodigia dirz.

*Vespasiani eu-
Iudeis bellum.*

Mucianus.

*Antonium Pri-
mus Pannoni-
ci exercitus
dux.*

retur. Dabant enim alij ientacula, alij prandium, alij coenam, alij comessatio-
nes, ueluti solatium pristinae satietatis. Ex quo factum est, ut paucis post die-
bus consumpta sint in coenam quadragies sestertium. Vitellius plerisque ri-
sum excitabat. Cum enim uiderent grauitatem & maiestatem eius in publi-
cis conuentibus, cuius supra ante cognouerant, sedereque in equo regio, or-
natum chlamyde purpurea eum, quem sciebant Veneto uestitu ornatos
equos in certaminibus absterfisse: deinde cum tanta manu militum conscen-
dere in Capitolium, quem nemo ante uidere poterat in foro propter mul-
titudinem creditorum: postremo coli ab omnibus, quem ne osculari quidem
libenter uoluerat quisquam: teneri non poterat, quin riderent. Atque, qui ei
proficiscenti in Germaniam grandem pecuniam crediderant, institissent,
eumque uix datis fideiussoribus dimississent, tunc non modo non ridebant, sed
etiam lugentes sese occultabant. At Vitellius requisitis postea creditori-
bus, dicebat se reddisse salutem pro credita pecunia, reposcebatque tabulas co-
tractuum. Crebro ueniebat in theatra, ut ad se plebis animos alliceret. Coe-
nabat familiariter una cum optimatibus, ut eos sibi maiorem in modum de-
uinciret. Saepe mentionem faciebat ueterum sodalium, eosque habebat in ho-
nore. Neque enim turpe, aut se indignum putabat, si aliquem ex ijs agnosce-
re uideretur: quod plerique faciunt, qui elati maximis & insperatis honoribus,
oderunt eos, a quibus se intelligunt humiles antea & abiectos cognitos fuisse.
Dum haec faceret, extitere sinistra prodigia: nam & cometes apparuit, &
Luna contra rationem statuti temporis bis uisa est deficere: Quarto enim,
& septimo die obscurata est. Praeterea in oriente atque in occidente duo so-
les uisi sunt eodem tempore: quorum hic imbecillis & pallidus, ille potens
& clarus erat. Inuenta quoque sunt in Capitolio multa & magna uestigia quo-
rundam deorum, qui ex eo descendisse uidebant, renunciatumque est a militi-
bus, qui ea nocte in excubijs eius fuerant, templum Iouis sua sponte cum
magno fragore apertum esse, atque ob eam causam nonnullos custodes per-
territos & exanimatos fuisse. Quae cum ita facta sint, Vespasianus qui bel-
lum cum Iudeis gerebat, ut audiuit dissensionem esse inter Othonem & Vi-
tellium, deliberare cepit, quid se facere oporteret. Summa erat in eum be-
nevolentia omnium, non solum propter gloriam belli Britannici, eiusque
quod tum gerebat, sed etiam propter aequitatem & prudentiam ipsius: quibus
rebus adducebantur, ut se ab eo regi cuperent. Instabat Mucianus ue-
hementer, quod se speraret etiam nomen Imperatoris habiturum, ac propter
aequitatem Vespasiani Imperij participem fore. Quibus cognitis rebus mi-
lites circumsistunt tabernaculum Vespasiani, eumque Imperatorem renunciant.
Neque uero defuere Vespasiano prodigia & somnia, quibus ei futurum Im-
perium fuerat longo tempore ante significatum, eaque nos, cum ad uitam eius
uenerimus, attingemus. Igitur Vespasianus primo quoque tempore Mu-
cianum in Italiam contra Vitellium mittit: ipse obseruatis rebus Syriae, pre-
fectisque alijs ducibus bello Iudaico, in Aegyptum contendit, ibique pecuniam,
qua maxime ei opus erat, colligit, comparatque frumentum, ut Romam quam
maximum numerum potest, mittat. Legiones, quae erant in Mysia, cogni-
tis ijs quae de Vespasiano perferrentur, Muciano nequaquam expectato,
quem audiebant esse in itinere, Antonium Primum ducem suum deligunt:
is fuerat a Nerone missus in exilium, post uero a Galba restitutus Pannoni-
co exercitui praerat, eoque tempore neque ab Imperatore, neque a Senatu de-
lectus, summum Imperium habuit: tanta erat in Vitellium indignatio mili-
tum.

tum, tanta prædandi cupiditas. Neque enim milites hæc ob aliam causam agebant, quam ut Italiam diriperent, id quod factum est. Vitellius cognitis his rebus omnibus, nihilo minus remanet in Vrbe: neque uero à delicijs abstinet, sed præter cætera ludos gladiatorios facit. In his ludis Sporus cum eum ornatu raptæ puellæ oporteret in theatrum uenire, neque posset talem contumeliam pati, mortem sibi consciuit. Vitellius Alienū cum paucis bello præficit. Alienus Cremonam uenit, oppidumque occupat. Post ubi uidet suos milites propter delicias Urbis intemperantes, nimioque ocio molles & effœminatos esse: contraque hostes corporibus exercitatis, magnisque animis, timere cepit: dein ut ei à Primo literæ amicæ uenerunt, conuocauit milites, ipsosque exposita imbecillitate Vitellij, uiribusque Vespasiani, ac utriusque moribus, persuasit ut in partes Vespasiani transirent. Illi delent imagines Vitellij ex signis, iurantque se sub Imperio Vespasiani fore: uixque dimissi in tentoria reuerterant, cum eos facti poenitere cepit. Itaque repente magno studio ac tumultu congregati, rursus Vitellium Imperatorem uocant, Alienumque, quod essent ab eo proditi, uinculis constringunt, nulla consulatus eius habita ratione, quæ præsertim fieri solent in bellis ciuilibus. Cumque iam esset ingens tumultus in exercitu Vitellij, tum lunæ defectio eum longè fecit maiorem, non tantum quod obscurata est (quanquam hæc terrorem iniijciunt tumultuantibus) sed etiam quod sanguinolenta atraque esse, aliosque horribiles colores emittere uisa est. Hi enim nihilo magis decedere de sententia, aut aliquid remittere, sed ad manus uenire inter se, pugnareque alacriter: etsi, ut dixi, Vitellianis dux non erat, quod Alienus Cremonæ esset in uinculis. Pugnatur interdum ac noctu utrinque æquo Marte. Nox enim inuenit pugnantes, nec ea quidem præliū dirimere potuit, tanta erat ira, tanta uincendi cupiditas. Agnoscebant se inter se, atque unā colloquebant: non eos placabat famem, non labor, non frigus, non tenebræ, non accepta uulnera, non cædes, non reliquæ mortuorum, non multitudo pereuntium: tanta denique insania utrosque pariter ceperat, ut ne propter noctem quidē quæ superuenit, ut dixi, aliquid remitteret. Videre licebat, quoties luna luceret (nam interdum occultabatur nubibus) pugnare illos nonnunquam, nonnunquam stare, ad hastas adhærescere, sedere, simul clamorem tollere: hi Vespasianū, illi Vitellium Imperatorem dicere, uocare se mutuō, cōuiciari, laudare: sed & priuatim alter ita alterum admonere, Mi cōmilito & ciuis quid facimus? cur pugnamus? huc transi ad me: Nequaquā, inquit alter, tu ad me potiūs. Cui uero mirum non uideatur, quod cum mulieres ex oppido esculenta & poculenta de nocte ad Vitellianos attulissent, non modò se ipsi cibo potuque, sed etiam aduersarios refecerunt. Vocabat quisque aduersarium nominatim (omnes enim se re se nouerant, ac tum agnoscebant) Accipe, inquit, mi cōmilito, ede: non enim tibi gladium præbeo, sed panem. accipe rursus, & bibe: non enim tibi scutū, sed poculum trado: ut siue tu me interficias, siue ego te, moriamur facilius. atque ut ne me eneruata aut imbecilli manu occidas, aut ego te, hæ nostræ sint exequiæ nobis adhuc uiuentibus. Vitellius enim & Vespasianus bellum gerunt inter se, ut nos ipsi qui iam olim mortui sunt, mactent. Hæc atque alia eiusdem generis cum inter se dixissent, cessatur aliquandiu, & comeditur, eoque facto pugnatur iterum: paulo post pugnam intermittunt, deinde renouant. Hæc totam noctem, quousque illuxit, facta sunt. Tum autem duo ex militibus, qui Vespasiani partes sustinebant, quiddam tale fecerunt. Cum enim graue damnum caperet ex aliqua machina, raptis scutis ex spolijs Vitellianorum

Ludi à Vitellio editi.

Sporus.

Cremona ab Alieno capta.

Alieni milites à Vitellio ad Vespasianum deficiunt. Alienus ut proditor à proprijs militibus captus. Prodigia.

Vitellij cum Vespasiano bellū cruentissimum.

Ciuilis prælij elegans descriptio.

*Gallica legio
Vespasiani par-
tes defendit.
Vitellianorum
fuga.*

*Cremona à Vi-
tellianis dire-
pta.*

*Prodigia Vitel-
lio exitium mi-
niantia.*

*Imperatoris
malè sibi cōscij
studia.*

*Factiones con-
tra Vitellium.*

tellianorum qui iam ceciderant, permixtiq; cum aduersarijs clam ad machinam ueniunt pro Vitellianis, funesq; eius incidunt, ut ex ea nullum telum amplius emitti posset. Orto sole milites tertiæ legionis (ea Gallica nominatur) quæ hybernat in Syria, aderatq; tum fortè cum ijs qui Vespasiani partes tuebantur, eum illico salutant, ut antè consueuerant. Qua ex re Vitelliani rati Mucianū uenisse, perterriti uictiq; clamore, in fugam se coniiciūt: & cum antè maximos labores sustinuissent, minima re perterrent. Post hæc ad murum se recipiunt, passisq; manibus obtestantur uictores: cumq; à nemine exaudirentur, Consulem dissoluerunt, eumq; ornatum ueste consulari miserunt cum fascibus supplicandi causa, ac postulata fœdera per eum impetrauerunt. Alienus enim propter dignitatem suam facile Primo persuasit, ut conditiones eorum acciperet. Postquam portæ urbis apertæ, atq; ipsi omnes in tuto fuerunt, concurrunt undiq; cunctaq; rapinis & incendijs uastant. Fuit hæc grauissima calamitas, propterea quòd Cremona erat maximis atque pulcherrimis ædificijs ornata, magnaq; uis pecuniæ à ciuib; & peregrinis in eam coacta fuerat. Huic urbi Vitelliani, ut qui ædes locupletum, & exitus uiarum nouerant, maiora incommoda attulerunt. Nec enim piguit eos ciues, pro quibus pugnauerāt, perdere, sed quasi ab ijs iniuriam accepissent, eosq; uicissent, uiolare, percutere, atq; occidere ausi sunt, ita ut cum ijs qui in prælio ceciderunt, desiderata sint hominū quinquaginta milia. Vitellius de hac clade certior factus, uehementer tumultuari cepit, non solum perturbatus prodigijs, quòd peracto quodā sacrificio, eum eius causa apud milites concionaretur, magnus numerus uulturū irruit, discerpsitq; extra, ac ipsum ferè de tribunali deturbauit: sed multo etiam magis propter nuncium acceptæ calamitatis. Itaque fratrem suum Tarracinas celeriter mittit, munitumq; oppidū per eum retinet. Sed cum exercitus Vespasiani Romam aduentaret, ita perterritus obstupuit, ut nihil certi ageret, aut sentiret, sed temerè sursum deorsum ferretur, uelut in maxima tempestate: modò enim Imperiū arctè tenere, accurateq; defendere conabatur, seq; ad bellum gerendū parabat: modò ultrò deponebat, quòd statueret priuatam uitam agere: interdum ferebat chlamydem purpuream, accingebatq; gladium: interdum pulla ueste induebatur: cōcionem habebat in Palatio foroq; ac milites nonnunquam ad prælium, nonnunquam ad pacem faciendā cohortabatur: partim deuouere se pro salute Reipublice: partim captare misericordiam, eiusq; rei causa filium quem tenebat in manibus, amplexari, & ante oculos eorum ponere: dimittere prætorianos, rursus accersere: domū fratris se recipere relictò Palatio, mox eodē reuerti, ita ut ex ijs rebus permultri studium quod habebant in ipsum, remitterent. Nam cum is maximo furore huc & illuc concursaret, idq; illi uiderent, non amplius imperata facere, neq; res eius magis quàm suas curare, ridereq; eum multis de causis, sed in primis quòd in concionibus gladium tradebat Consulibus et Senatui, ut ex eo summū Imperium deponeret: quem dum nemo ex Senatoribus aude ret capere, ij qui aderant, multo magis ridebāt. Quas ob res præsertim cum iā Primus appropinquaret, C. Quintius Atticus, & Cn. Cæcilius Simplex Consules, & Sabinus propinquus Vespasiani, aliq; primarij uiri simul conueniūt, dictisq; sententijs in Palatiū cōtendunt cum militibus suarū partiū, ut aut persuaderēt Vitellio, aut eum cogerent Imperiū deponere. Sed cum incidissent in Germanos custodes Vitellij, misere afflictī discedunt, atque in Capitoliū perfugiunt. Eodem Domitianum Vespasiani filium, propinquosq;

quosq̃ eius accersunt, presidijq̃ muniūt. Postridie eius diei Vitelliani contra eos irruere: hi impetū illorum propulsauere aliquandiu. Sed cum incensis ijs quæ circum Capitolium erant, igni impedirentur, Vitelliani ascendūt in Capitolium, magnumq̃ numerum eorum concidunt, direptisq̃ ijs omnibus quæ in Capitolio reposita erant, ac præter alia loca, magno templo lovis Opt. Max. incenso, Sabinum & Atticum captos ad Vitellium mittunt: nam Domitianus & Sabinus filius in primo tumultu fugerant ex Capitolio, & abditi in quibusdam ædibus, latuerant. Postquam non longè abfuerunt Vespasiani milites, quos Petilius Cerealis unus ex primis Senatoribus, & Vespasiani affinis, & item Antonius Priscus ducebant (nam Mucianus nondū uenerat) Vitellius summè pertimuit. Illi enim primū per nuncios, deinde per literas in urnas inter mortuos cōiectas, & in corbes, in quibus fructus erant, & item in arūdines aucupum, fiebant certiores omnium quæ in urbe gererētur, ita ut de ijs, quid opus esset factō, consultarent: tunc autem quia ignem uiderant in Capitolio, tanquam è specula, iter quā celerimè faciebant, primusq̃ omnium Cerealis cum equitatu in urbem contendit. Vitellius conuocato Senatu, legatos ex eo & ex Vestalibus ad Cerealem mittit: hi cum nemo uellet ipsos audire, fereq̃ in mortis discrimē uenissent, ad Primum, qui inde non longè aberat, proficiscuntur, utq̃ cum eo colloqui possint, impetrant: nihil tamen efficiunt, sed à militibus profectis contra Vitellium maximo furore præsidia pontis Tiberis franguntur. nam cum transire prohiberentur ab ijs qui pontem tuebantur, equites flumen transierunt natando, eosq̃ cum inuasissent à tergo, alijs irruentibus ex alijs partibus, affecerūt acerbissimis & grauissimis incommodis. Tum ab ijs factum est id quod in Vitellio, ac Vitellianis criminabantur, cuiusque causa se cum eis bellum gerere simulabant. Cæsi sunt uidelicet quāmplurimi mortales, multiq̃ contra de tectis fictilibus deiecti, & in angustis locis propter multitudinem hominum oppressi interierunt, ita ut per illos dies obierint hominum quinquaginta millia. Dum urbs hoc modo diriperetur, pugnantq̃ alijs, alijsq̃ fugerent, & ijsdem postea rapinas & cædes pariter facerēt, ut in numero eorum qui urbem inuaserant, incolumes seruarentur, Vitellius sordido attritoq̃ sagulo amictus, se abdit in obscurū locum, ubi canes alebantur, sperans se noctu Tarracinam ad fratrem fugiturū: sed inuestigatus inuentusq̃ à militibus (non enim diu latere poterat is qui fuerat Imperator) pannis oblitus, & sanguine perfusus, quod eum canes læserant, depræhēditur: deinde ueste eius discissa, uinctisq̃ à tergo manibus, ac laqueo in collo religato, Cæsarem è Palatio, ubi magnas uoluptates ceperat, deducunt, trahuntq̃ uia Sacra eū Imperatorem, qui superbè plerunq̃ sella uectus fuerat, ipsumq̃ Augustū in forum in quo crebrò cōcionatus erat, perducunt: ibi ei colaphos impingunt, alijs barbam uellunt, illudunt omnes, ac contumeliose maledicunt, & comestationes exprobrant: nam uentre obeso erat. Cumq̃ Vitellius ob has causas magno pudore affectus, demisso capite terram intueretur, milites sub mento eum pungebant, ut caput extolleret inuitus, altumq̃ cerneret. Quod ubi quidam Germanus animaduertit, non pertulit diutius, sed misericordia permotus: Ego tibi, inquit, qua in re potero, opem feram: itaque illum percussit, deinde sibi manus attulit. Neq̃ tamen Vitellius moritur ex eo uulnere, sed trahitur in carcerē unā cum suis statuis, quibus ridicula multa atque turpia exprobrabantur. Hic Vitellius summo dolore affectus propter ea quæ pateretur, & audiret: Ego quidem,

Y 4 inquit,

Capitolium à Vitellianis direptum.

Sabinus atque Atticus capti ducuntur ad Vitellium. Petilius Cerealis.

Vitellij ad Cerealem legatio.

Pons Tiberis.

Strages crudelitissima.

Vitellius captus contra dignitatem Imperij turpiter à militib. tractatur.

*Obtruncatus
Vitellius à mili-
tibus, ab uxore
sepelitur.*

XXV. drach.

inquit, aliquando Imperator uester fui. Quamobrē irati milites eum ad sca-
las Gemonias perductum obtruncāt, abscissumq; caput eius per totam ur-
bem gestant. Vitellius postea ab uxore sepelitur. Is uixit annos quinqua-
ginta quatuor: regnavit annum unum, decem diebus exceptis. Frater eius
cū Tarracina profectus esset, ut ei opē ferret, accepissetq; in itinere eum
mortuum esse, incidit in eos qui contra eum missi erant, cum ijsq; de salute
sua paciscitur, licet et ipse non multò post, & post eum filius Vitellij occisus
fuerit: quanquam Vitellius nullum ex propinquis Othonis aut Vespasiani
occiderat. His confectis rebus Mucianus uenit, isq; omnia unā cum Domi-
tiano administrare cepit: quem etiam ad milites adduxit, fecitq;, quamuis
puer esset, ut apud eos cōcionaretur, tum uiceni quini denarij dati sunt sin-
gulis militibus.

VESPASIANVS

*Vespasianus et
Titus absentes
designatur Im-
peratores.
Futuri Imperij
præsagia.*

*Vespasiani som-
nium.*

*Iosephi Iudei
historici de Ve-
spasiani Impe-
rio uaticinium.*

*Domitiani Im-
perium.*

*Vespasiani ad
Domitianum li-
tera.*

*Pecunia nerui
sunt principa-
tus.*

*Iulij Sabini in
Lingonib. prin-
cipatus, atq; ui-
ta solitaria.*

Is rebus gestis Vespasianus etiam à Senatu creatur Im-
perator, Titusq; & Domitianus Cæsares designant: præ-
terea Vespasianus & Titus absentes consularem dignita-
tem accipiunt. Horum alter in Aegypto, alter in Palæsti-
na erat. Vespasiano longo tempore ante regnum multis
prodigijs somnijsq; significatum est. Nam bos in agro in
quo ipse magnam uitæ partem degebat, cœnanti astitit
flexis genibus, ac ceruice pedibus subiecta: rursumq; cū cibum caperet,
canis sub mensam eius manum hominis posuit. Itemq; eximia cupressus
magna uī uentorum euerfa radicitus, postero die per se stetit, ac floruit.
Præterea accepit in somnis, se principem Romanum fore, cū Cæsar Nero
dentem perdidisset: idq; postridie quā somniauit, accidit. Quinetiā ipse
Nero uidit per quietem currū louis in ædes Vespasiani intromitti. Sed hæc
quidem omnia egebant interpretatione. At Iosephus natione Iudæus an-
tē ab eo captus constrictusq; uinculis ridens ait, Nunc quidem, me uin-
cies, post annum autem solues, cū fueris Imperator factus. Igitur Vespasia-
nus, ut alij pauci, ad principatū natus erat. Sed cū is adhuc abesset in Ae-
gypto, Mucianus omnia summa potestate administrabat unā cum Domi-
tiano, iactabatq; magnum aliquid esse, quod Vespasianum Imperatorem
fecisset, quodq; ab eo frater appellaretur, haberetq; magnam potentiam.
Nam omnia suo arbitratu absque mandato Vespasiani gerebat, scribebatq;
de rebus omnibus, tantummodo adscripto Vespasiani nomine: ob eamq;
causam ferebat annulum, quem ad ipsum Vespasianus miserat, ut ea quæ e-
diceret, sigillum principis haberent. Igitur eo tempore omnia nutu horum,
quasi ipsi Imperatores essent, ita gerebantur, ut Vespasianus ad Domitianū
ita scripserit: Ago tibi gratias fili, quod me sinas principatū tenere, quodq;
me ex eo nondum expuleris. Mucianus undiq; quā maximam pecuniam
poterat, referebat in ærarium, eiusq; rei culpam, ne eam Vespasianus subi-
ret, in se deriuabat, dicebatq; semper, pecunias neruos esse principatus. Ita-
que hortabatur Vespasianum, ut unde quaq; pecuniam faceret: quod cū
principiō fecerit, grandem pecuniam Imperio sibiq; confecit. Tum aliæ re-
belliones contra Romanos in Germania factæ sunt, quarum memoria, ut
ego quidem arbitror, nulli usui est. Id mirum fuit, quod Iulius Sabinus, qui
principatum tenebat in Lingonibus, separatim magnum exercitum com-
parauit, fuitq; Cæsar cognominatus, quod se Iulio Cæsare prognatum dice-
ret.

ret. deinde aliquot prælijs victus, rus abiit, ibique in sepulchrum subterraneum, quod ipse prius incenderat, ingressus est: cumque constans esset opinio illum interisse, in eo nouem annos cum uxore delituit, ex eaque duos filios sustulit. Has rebelliones Germaniæ Cerealis compescuit, multis prælijs factis, tantaque in uno ex ijs prælijs multitudo Romanorum, Barbarorumque caesa est, ut mortuorum cadauera profluentis cursum retinuerint. Domitianus propter ea quæ agebat (nihil enim nisi magnum moliebatur) patrem metuens, in Albano monte morabatur. Is animum ad amorem Domitiæ filiae Corbulonis applicauerat, eamque à Lucio Lamio Aemiliano viro eius abductam secum habebat in numero amicarum, eandemque postea uxorem duxit. Interim Titus præfectus bello Iudaico cepit Hierosolyma, incenditque templum, existimantibus Iudæis non suum interitum, sed victoriam, salutem & felicitatem esse, quod una cum templo caderet. Capti sunt ab eo multi, præsertim Barporas, qui apud eas principatum tenebat, isque solus in triumpho supplicio affectus est. Itaque Hierosolyma die Saturni, quem diem in primis Iudæi colunt ad hæc nostra tempora, ceciderunt. Ab eodem Tito iussi sunt quorannis didrachmum pendere Ioui Capitolino ijs qui patrias leges eorum tuerentur. His de causis uterque Imperatoris nomen obtinuit, quanuis neuter Iudaicus cognominatus sit, sed alia multa, ut par erat, tam magna parata victoria, atque in primis arcus triumphales eis decreti sunt. Vespasiano ingressio in Alexandriam, Nilus inundauit uno die ultra quam consueuerat amplius quatuor digitis, quod nunquam antea nisi semel factum esse dicebatur. Idem Vespasianus cæcum hominem, itemque alterum, cui imbecillæ manus erat, qui per quietem ipsum adire iussi fuerat, sanauit, oculis alterius sputo conspersis, & manu alterius conculcata: quæ opinio diuinitatis eum celeberrimum fecit. Neque tamen Alexandrinis gratus erat, cui adeo grauius infensi erant, ut ei priuatim publiceque illuderent, atque maledicerent. In causa erat, quod cum sperauissent se ab eo, quem primi omnium Imperatorem fecerant, magnum aliquod munus accepturos, non solum nihil eis largitus est, sed etiam ab ijs pecuniam exegit, atque tam multam collegit, nullo genere tributis prætermisso, ut ne mendicis quidem pepercerit, ac de diuinis humanisque rebus pecuniam fecerit. Multa enim uectigalia quæ iam solui desierant, renouauit, auxitque multa ex ijs quæ obtinebant: idque in cæteris provincijs subditis Imperio Romano, ac postea in Vrbe fecit. Hanc ob causam Alexandrini multa conuicia in eum iactabant, dicebantque præter cætera, eum sex obolos exigere. Quamobrem Vespasianus uir alioqui mitissimus tanta ira commotus est, ut uirum sex obolos persolui iusserit, statueritque supplicium de ijs capere. Quorum poenam cum Titus deprecaretur, eis nihilo magis pepercit. Neque uero Alexandrini ob eam causam desistebant. Nam ita apud Titum frequentes exclamauere in publico conuentu, Ignoscimus ei, inquit: non enim nouit imperare. Ita hi maledicendi libidinem suam, qua semper laborarunt, abunde explebant, abusi Imperatoris comitate. Vespasianus post hæc Romam uenit. Huic Mucianus cum uiris primarijs Brundisium processit obuiam. Domitianum Beneuenti conuenit, qui conscientia mentis, & rerum antè gestarum ita diffidebat, ut interdum simularet stulticiam. Nam cum magnam uitæ partem degeret in Albano, faceretque multa ridicule, tum muscas stylo transfigebat. Quod etsi indignum est grauitate historiæ, tamen quod abunde eius mores ostendit, necessariò scribendum putauimus, potissimum cum factus Imperator idem fecerit. Ex quo facere responsum

Cerealis contra Germaniæ rebelliones prælia cruentissima. Domitiani erga filiam Corbulonis amor. Hierosolyma à Vespasiano obpressa, capta atque direpta.

Vespasiani arcus triumphalis. Nili inundatio. Miracula Vespasiani.

Alexandrino-rum in Vespasianum odium. Vespasianus ne mendicis quidem parcebat in tributo exigendo. Conuicia Alexandrinorum in Vespasianum.

Domitiani stulticia atque ignauia.

sponsum est à quodam interrogāti quid ageret Domitianus, Solus, inquit, est, ne musca quidem cum eo. Vespasianus ut deprimebat huius superbiam, ita ceteros omnes non ut Imperator, sed ut priuatus, memorq; pristinae fortunae excipiebat. Templum in Capitolio statim aedificare cepit, primusq; inde terram extulit, iussitq; ceteris illustrissimis & clarissimis uiris ut idem facerent, quo minus cetera multitudo operam suam deegare posset. Cumq; sumptus publicos, qui necessarij erant, magnificentissimos semper faceret, publicosq; conuentus sumptuosos praestaret, in ceteris rebus ob eas causas parcissimus erat, nihil quae impendebat, nisi necessariò, ita ut nihil cocti in popinis praeter legumina uendi pateretur. Qua ex re perspicuum esse cepit, eum tam magnam pecuniam non ad suas uoluptates, sed ad usus publicos collegisse. Porro Vespasianus ita uitam instituerat. raro habitabat in Palatio, in hortis autem Sallustianis plurimum erat, eoq; recipiebat quaecunque, non solum Senatorij, sed etiam cuiusuis ordinis. Ante lucem, cum etiam adhuc esset in lecto, colloquebatur cum ijs qui sibi ualde erant familiares, eumq; ceteri in uis saluabant. Portae regiarum interdum semper aperta, ac omni custodia destitutae erant. Veniebat in Senatum semper, & cum patribus communicabat omnia: saepe etiam ius reddebat in foro. Quod si forte de quibusdam rebus non posset cognoscere propter senectutem, aut siquid abiens scripserat ad Senatum, ea filijs, ut in Senatu legerent, plurimum iuebat. Neq; uero in hac re solum Senatum affecit honore, sed etiam quod ex eo ordine frequentes & quotidianos conuiuias acciperet: ipse quoque crebro apud amicos & familiares suos coenabat. In summa quod ad curam rei publicae pertinet, Imperator habebatur: in ceteris rebus aequabili iure cum reliquis uiuebat. Nec enim tantum iocabatur populariter, uerum etiam iocose ludi se libenter patiebatur. Cumq; scripta quaedam in principes sine nomine, ut assolet, atq; in contumeliam eius proponerentur, ipse contra nihil commotus ea, quae còducerent, proponebat. Cum autem Phoebus ad eum uenisset purgandi sui causa in eo, quod Neronis temporibus in Graecia atq; in Theatro, cum Vespasianus uidens Imperatorem contra decorum facere frontem contraxisset, iratus iusserat eum abire: dein roganti quò iuberet, respondit in malam crucem. Itaq; Phoebo defendenti se in hac causa non modo nullum damnum attulit, sed ne quid aliud, quam hoc ipsum respondit. Abi in malam crucem. Vologæsum, qui ad se scripserat his uerbis, Rex Regum Arsaces Flauio Vespasiano salutem: ne reprehendit quidem, sed ei iisdem uerbis, non adscriptis Imperatoris nominibus, respondit. Cum autem Heluidius Priscus Thraseae gener, ac in praeceptis Stoicorum ab ineunte aetate uersatus, Thraseae loquendi libertatem imitaretur, quamuis minus opportunis temporibus, ac tunc cum esset Praetor, nihil faceret in honorem Imperatoris, sed ei semper malediceret, atq; ob eam causam captus, à tribuni plebis licitoribus traditus esset: confusus Vespasianus fleuit, etq; Senatu exijt, hoc unum inquiens, Aut mihi filius meus succedet, aut nemo. Sed cum alij multi excitati ex Stoica disciplina, in quorum numero fuit Demetrius Cynicus, multa ignominiosa publice differerent occasione philosophiae, atque ita multos occultè in uarias sententias traherent, Mucianus Vespasiano persuasit, ut omnes qui essent eius sectae, ex urbe expelleret, dixitq; in eos multa, ira magis incitatus, q̃ studio doctrinae. Itaq; Vespasianus statim philosophos, praeter Musoniu, Roma expulit: Demetrium uero & Hostiliu in insulas relegauit. Hic Hostilius, cum de suo exilio intelligeret, ac tum forte cum

Ne musca quidem.

In Capitolio templum à Vespasiano aedificatum.

Vespasianus non ad suum, sed Reipublicae usum pecuniam collegit.

Horti Sallustiani.

Vespasianus noctibus utebatur.

Vespasiani humanitas erga Senatum atq; priuatos etiam homines.

Phoebus.

Vologæsus.

Heluidius Priscus.

Thraseas.

Demetrius Cynicus.

Philosophi ex urbe Romana per Vespasianum eiecti.

Hostilius.

tum alio differeret, magisq; cōtra regnū loqueret, tamē subitō sententiam mutauit. Demetrio uerō nondū quiescētī Vespasianus mādari iussit his uerbis: Tu quidē, inquit, nihil prātermittis, ut ego te interfici iubeam, ego tamen canē latrantē nō occido. Per id tempus mortē obiit Cānis pellex Vespasiani, cuius propterea mentionē feci, quōd maxima fide, & excellētī memoria fuit. Hęc enim heræ suæ Antoniaē matri Claudij, quę ad Tiberiū per eam nōnihil de Seiano scripserat, iusseratq; ut id, ne quis tortē deprāhenderet, statim deleret, Frustrā, inquit, domina iussisti: hęc enim atq; cātera omnia, quę mihi imperas, ita semper in memoria habeo, ut ex ea deleri nō possint. Id igitur in ea admiratus sum, tum etiā quōd Vespasianus ualde delectabatur eius consuetudine, cuius etiā causā magnā potētiam assecutus est, ac per eam opes innumerabiles, ut creditum est, comparauit. Hęc enim multa accipiebat à multis, cū magistratus, procurationesq; prouinciarum, & officia militum, ac sacerdotia, ipsa quoque responsa principis nōnullis uenderet. Vespasianus quidem neminem occidi iussit pecuniæ causā, sed ple-rosque, quōd pecuniam darent, incolumes seruauit. Quas omnes cū Cānis caperet, id fieri de uoluntate Vespasiani suspicio erat ex cāteris quę gerebat, quorum pauca exempli causā ponam. Cū aliquot homines statuis- sent ei ponere statuam precio decies sestertiū, porrecta manu: Vos ue- rō, inquit, mihi argentum date, hęc enim eius fundamentum est. Prāterea Tito grauiter ferenti propter uectigal quod ex lotio atq; alijs rebus capie- bat, aureos ex eo uectigali quæritos ostendit, dixitq; Vidē, inquit, fili, num oleant. Vespasiano sextūm, & Tito quartū Consulibus templū Pacis de- dicatum est: & colossus Sacra uia collocatus, quem ferūt fuisse altum pedes centum: huic imago Neronis erat, uel Titī, ut ab alijs traditū est. Cædes bel- luarum Vespasianus fecit in amphitheatris: ludis autem gladiatorijs nō ma- gnopere delectabatur. quanquam Titus ludis Iuuenalibus, qui in patria e- ius facti erant, armis certauit cum Alieno, uidelicet ficto certamine. Parthis bellum cum quibusdam populis gerentibus, opemq; ab eo postulantibus, auxilia non misit, negauitq; conuenire sibi curam rerum alienarum. Per id tempus Beronice maximē florebat, ob eamq; causam cum Agrippa fratre Romam uenit. Is Prātorijs honoribus auctus est. ipsa habitauit in Palatio, cepitq; cum Tito coire: spes erat eam Tito nuptum iri, iam enim omnia, ita ut si esset uxor, gerebat. Sed Titus cū intelligeret populum Romanū id molestē ferre, eam repudiauit, prāsertim quōd de ijs rebus magni rumores perferrentur. Eodem tempore molesti quidam sophistæ clām in urbem in- gressi sunt, ex quibus Diogenes cū prior in theatrū uenisset refertum ma- gna hominū multitudine, ac populum uexasset multis cōtumelijs, uirgis cæsus est. Post hunc Eras uenit, qui ratus nihil sibi grauius euenturum, mul- tō exclamauit insolentius atq; impudentius: quamobrem ei caput detrū- catum est. Iisdem temporibus in quadam taberna uas plenū uinī usq; adeo redundauit, ut in uiam proflueret. Itemq; Sabinus Gallus, qui se Cæsarem esse dixerat, atque cū ad arma uenisset, uictusq; esset, in monumen- tum se abdiderat, agnitus & Romam adductus est, cum eoq; occisa est Pe- ponila uxor, quę eum incolumem seruauerat: quamuis ea Vespasiano fi- lios suos proposuerit, dixeritq; ad captandam misericordiam: Ego, inquit, Cæsar, hos in monumento peperī, aluiq; ut plures tibi supplices essemus. Quia oratione etsi ei cāterisq; qui aderant exciuit lachrymas, tamē ipse eis non pepercit. Dum hęc gererentur, Alienus & Marcellus contra Vespasia- num

Canis Vespasiani pellex.

*Memoria insti-
gnis.*

*Canis pecuniæ
colligendæ stu-
diosissima.*

*XXV. myria-
des drach.*

*Templū pacis.
Colossus.*

Iuuenales ludi.

Beronice.

*Sophistæ clam
urbem ingre-
diuntur.*

Diogenes.

Eras Cynicus.

Peponila.

*Alieni atque
Marcelli in Ve-
spasianum con-
iuratio.*

num

num cōiurant, quos ipse sibi amicissimos esse arbitrabatur, summisq̃ auxerat honoribus: neq̃ tamē ab ijs interficitur, propterea quòd patefacta coniuratione, *Alienus.* Alienus in Palatio, statim ut surrexit e cōuiuio, iussu Titi occisus est, ne quid noctu moliretur: iam enim magnum numerum militum compa-
Marcellus. rauerat. Marcellus autem damnatus in Senatu, guttur sibi nouacula præci-
Ingratitudinis dit. Adeò homines malo ingenio præditi, nullis beneficijs uincuntur, quan-
memorable e- do isti parauere insidias ei à quo tot beneficia acceperāt. Quæ cum ita sint,
xemplum. constat Vespasianum morbo, non quidem podagra, qua laborare consue-
Moritur Ve- uerat, sed febribus extinctū esse in aquis Sabinis, quæ Cutiliæ appellantur.
spasianus. Alij Titum falso criminantur, præsertim Adrianus, dicuntq̃ eum ueneno
Aque Cutiliæ. in conuiuio sublatum esse. Planè prodigia, quæ eò pertinebant, præcellere.
Prodigia mul- nam cometes diu uisus fuit, & monumentum Augusti sua sponte apertum
ta ante Vesp- est. Cum autem increparet à medicis, quòd morbo correptus, nihil de quo-
fiani mortem tidiana uictus ratione immutaret, faceretq̃ omnia quæ ad principatum spe-
uisa. ctarent, respondit * Imperatorem stantem mori oportere. Iis uerò qui de
** Idē etiā Tur-* comete nescio quid inter se colloquebatur, ait: Non mihi, sed regi Par-
bo præfectus thorum mortem portendit: ille enim comatus est, ego caluus sum. Postea-
pratorio A- quam autem credidit se moriturum, Ego, inquit, deus efficior. Vixit annos
driani Impera- LXIX. menses VIIII. regnauit annos X. sex diebus exceptis. Ex quo fit, ut à
toris dixisse fer- morte Neronis, usque ad principatum Vespasiani annus unus intercedat,
tur. diesq̃ uiginti duo. Quod idcirco scribendum putauī, ne errore ducerentur
 ij qui numerum temporis ad eos qui principatum obtinuerunt, referrent.
 Non enim sibi succedere inuicem, sed uiuo adhuc & regnāte altero quisq̃
 eorum Imperatorē se tum esse credidit, cum primū Imperiū quodam-
 modo occepit. Itaq̃ dies eorum non ex successione mutua numerādi sunt,
 sed accurata exactaq̃ ratione temporis: ut à me dictum est.

T I T V S

*Beronice in ur-
bem reditus.*

*Augusti Casa-
ris atq; Titi Ve-
spasiani colla-
tio.*

ITVS ex quo tempore principatum solus obtinuit, nec cæ-
 des fecit, nec amoribus inseruiuit, sed comis, quamuis insi-
 dijs peteretur, & continens, Beronice licet in urbem reuer-
 sa, fuit. adeò mores statim mutauit. Neq̃ enim eodem mo-
 do se gerūt ij qui socij tantummodo regni sunt, & ij qui so-
 li regnum tenent: propterea quòd illi neglecta gloria prin-
 cipatus immoderate eius potestate abutuntur, multaq̃ ad inuidiam & ca-
 lumniā eius faciunt. Qui autem intelligunt omnia ex sese pendere, magno-
 perē existimationi studēt. Id quod Titus aliquando dixit ei, cuius antea stu-
 diosus fuerat. Dissimile est, inquit, egere opera alterius, & iudicem esse, pe-
 rinde ac postulare ab alio, & dare. Is per paucos annos ita principatum te-
 nuit, ut in eo nullū scelus ediderit. Vixit enim in eo duntaxat annos II. men-
 ses II. dies XX. antè uerò quàm esset Imperator, annos XXXIX. mēses V.
 dies XXV. Quamobrem eum pleriq̃ in hac re ita cum Augusto comparāt,
 ut negent & illum, si celerius obiisset, & hunc, si uiuisset diutius, charos un-
 quam fuisse: propterea quòd Augustus cum coactus inimicorum multitu-
 dine & seditionibus principio asper fuisset, postea cum diu uixerit, multitu-
 dine beneficiorum clarus esse potuit: Titus uerò, quòd eo tempore, quo
 comiter regnare ceperat, & ob eam causam magnā gloriā habebat, mor-
 tuus est, quam fortasse amisisset, si uiuisset diutius, manifestato, eum feliciorē
 rem

rem quàm uirtuosiore fuisse. Igitur Titus nō modò Senatorem, quandiu principatum tenuit, nullum interfici iussit, sed nec alius quisquam sub eius Imperio morte affectus est. De crimine impietatis nunquam cognouit, neque permisit alijs ut cognoscerent. Nemo enim, inquit, iniuria me afficere, aut insequi contumelia pōtest, propterea quòd nihil ago quod reprehendi mereatur: ea uerò quæ falso de me dicunt, prorsus negligo. Porro principes qui mortem cum uita commutarunt, ipsi se, si uerè heroes sunt, aut si quicquam possunt, ulciscuntur, si quis eis iniuriam faciat. Multa quoq; cōstituit ad securitatem & tranquillitatem omnium, propositis edictis, quibus omnia beneficia, quæ superiores principes dederant, confirmabantur, ne, dum quēq; pro se postulare oporteret, molestiam caperent. Delatores quoque ex urbe expulsi. Eodem tempore alterum bellum extitit in Britannia, quo bello Cneus Iulius Agricola regionem hostium uastauit, primusq; omnium Romanorum, quod sciamus, Britanniam circumfusa esse mari undiq; cognouit. Cum enim pauci milites facta seditione, interfectisq; cēturionibus tribunisq; suis, ad naues confugissent, atq; inde soluissent, nauigauēre eam partem Britanniae, quæ spectat ad occidentem solem, ut fluctibus uentoq; ferebantur: cumq; id fecissent, atq; ad altera castra Romanorum, quæ tum ibi erant, appulissent imprudentes, Agricola alios misit, qui nauibus eundem cursum tenerent, ex quibus etiā insulam esse comperit. His rebus gestis in Britannia, Titus Imperator x v appellatus est. Agricola reliquum uitæ tempus in ignominia & paupertate trāsegit, scilicet quòd maiora, quàm Prætor par esset, effecerat, ob easq; causas a Domitiano tādē interfectus est: quanuis permissu Titi triūphauisset. Per id tempus accidere in Campania horribilia quædam, quæ magnam admirationem habent. Nam sub autumni tempus ingens incendium repente excitatū est, eoq; mons Vesueus conflagrauit. Is mons mare spectat ad Neapolim, habetq; fontes ignis maximos: ac olim quidem ex omni parte excelsus erat, sed tunc ex medio eius ignis extitit. Nam ea parte tantum exustus est, extrinsecus enim intactus integerq; permanet ad hæc tempora. ex quo fit, ut cum ignis externas partes non exurat, eaq; quæ sunt in medio, consumantur igni, rediganturq; in cineres, uertices qui circum sunt, usq; adhuc ueterem altitudinem habeant, & quæ pars igni consumpta est, dum in se coit, concava facta sit, ita ut totus mons (si licet parua cum magnis conferre) formam habeat amphitheatri. Culmina eius montis multas arbores habet, uitesq; ipse interior circuitu propter ignem decliuis est, utq; fumum interdum, ita noctu flammā reddit, ita ut in eo suffimenta cuiusuis generis fieri semper uideantur. Quod cum ita se habeat, nec semper eodem modo, id magis aliquando, interdum minus facit: ad hæc puluerem projicit, quoties simul aliquid subsidit, emititq; saxa facto impetu uentorum: tum resonat mugitq; quòd minimè densas atq; cōstipatas, sed ratas & occultas respirationes habet. Cum igitur Vesueus eiusmodi sit, hæc in eo quorannis ferè fieri solent. Quæ cum illis temporibus præter morem euenerint, magnaq; adhuc esse uideantur, ijs qui ea semper inspicunt, tamen licet omnia simul cum cæteris, quæ tum quoq; euenerunt, comparentur, parua habeantur necesse est. Etenim eo tempore magnus humerus hominum inusitata magnitudine, quales gigantes finguntur, in eodem monte regioneq; finitima, ac proximis ciuitatibus interdum noctuq; uagari, uersariq; in aere uisus est. Post hæc cōsecuta est maxima siccitas, ac repente ita graues terræmotus facti, ut & omnis ea planities feruida esset,

Titus Vespasiani clementia. Titus d. etu tanto Imperatore dignum.

Titus constitutiones.

Delatores. Cneus Iulius Agricola. Britannia insula Romanis ante Vespasianum parum cognita.

Iulij Agricola ingens paupertas.

Vesuei montis conflagratio miraculosa.

Siccitas atque terræmotus horrendi.

Z da esset,

*Gigantum ima-
gines in fumo
aeris uisæ.*

*Cineris multi-
tudo.*

*Titus Vespasianus
in Campa-
niâ profecto.*

*Urbis Romæ
pernicio, uel
incendium.*

*Titus amphitheatrum atque
balnea, & ludio.*

*Caïus atque Lucij
horti.*

da esset, & culmina montium subsiderent. Ad hæc sonitus subterranei tanquam tonitrua, & super terram mugitibus similes extiterunt. Dein mare simul fremere, omne cælum resonare, ingensque & repentinus fragor, quasi montes simul considerent, exaudiri. Tum exilire primum immensi lapides, & ad summos uertices peruenire: deinde magna copia ignis fumique, ita ut omnem aerem obscuraret, occultaretque solem non aliter quam si defecisset. Igitur nox ex die, & tenebræ ex luce factæ erant putantibus nonnullis gigantes seditionem inter se facere, quod multæ imagines eorum in fumo conspicerentur, quodque clangor tubarum audiretur. Alij existimabant aut mundum in chaos redigi, aut igni consumi, ob eamque causam properabant alij ex ædibus in uias, alij de uis in ædes confugere, atque e mari in continentem, & ex continenti in mare se recipere. Alij conturbati ea quæ nondum uenerant, existimare tutiora rebus præsentibus. Tanta uero erat copia cineris, ut terram mareque, atque adeo ipsum aerem compleret: quæ res multa damna, ut cuique sors tulit, importauit, non solum hominibus, prædijque ac pecoribus, sed etiam pisces, uolucresque omnes peremit, duasque urbes, Herculaneum & Pompeios, populo sedente in Theatro, penitus obruit. Postremo tantus fuit cinis, ut inde peruenerit in Africam, Syriam, & Aegyptum, introieritque Romam, eiusque aerem compleuerit, & solem obscurauerit. Id Romæ accidit paucis post diebus. cum omnes ignorarent id quod factum erat in Campania, nec, quid esset, coniectura assequi possent. Itaque etiam ij putare ceperunt, omnia sursum deorsum ferri, solemque in terram cadere, aut terram in cælum conscendere. Quanquam autem hic cinis non attulit statim grauiâ incommoda populo Romano, tamen postea morbum pestilentem & grauem immisit. Insequenti anno Tito ad uisendam calamitatem Campaniæ profecto, multa Romæ conflagrauerunt, quod incendium tamen extiterat ex terra. Nam Serapis ac Isis fanes, Septa, templum Neptuni, balnea Agrippæ, Pantheon, Diribitorium, theatrum Balbi, Scena Pompei, Octauiana ædificia una cum libris, templum Iouis Capitolini, cum proximis templis igni consumpta sunt. Ita id malum diuinum potius, quam humanum fuit. Licet enim ex ijs quæ commemorauimus, cætera quæ eo incendio perierunt, conijcere. Titus ad Campanos misit duos uiros consulares, qui colonias eò deducerent, ijsque grandem pecuniam dedit, atque eam potissimum, quam reliquissent ij qui sine hæredibus mortui essent. Ipse nihil a priuatis, aut ciuitatibus, aut regibus, cum ei multa darent ac pollicerentur, accepit: quin etiam ea quæ adhuc apud se habebat, restituit. Quod pertinet ad cætera, nihil præcipuum gessit: tantum amphitheatrum uenationum causa, & balnea suo nomine dedicauit: tum ibi multa ea quæ admirabilia fecit. Grues enim certauerunt inter se: præterea quatuor elephantum, ac pecorum ferarum uel millia nouem interfecta sunt, quæ mulieres quoque ignobiles confecerunt. multi obierunt munus gladiatorum: multi quoque conferti pedestria ac naualia prælia commiserunt. Nam amphitheatro de repente aqua impleto, in ipsum equos taurosque, aliaque mansueta animalia introduxit, quæ facere didicerant ea quæ in terra consueuerant. In hanc aquam introducti sunt homines in nauibus, qui in Corcyrenses & Corinthios diuisi, prælio nauali certauerunt. Extra hunc locum pugnatum est ab alijs in horto Caïi & Lucij, quem Augustus perfodi ob eandem causam iusserat. Ibi enim primo die bellum nauale cædesque belluarum facta est, lacu, qua parte statuas spectat, tabulis inædificato, ac fixis undique trabibus. Postridie eius diei ludus Circenses facti

ses facti sunt. Tertio die nauale praelium factum est hominum trium milliū: post hæc pedestris pugna consecuta est. Nam Athenienses superatis Syracusanis (his enim nominibus usi pugnauerūt) cū in paruam insulam descendissent, magno impetu celeriter facto, monumentum quod ibi factum erat, inuadunt, capiuntq̃. Fuere per centū dies spectacula eius generis. Sed & plebi utile fuit, quod Titus paruos globos ligneos de superiore loco iaceret in amphitheatrum, in quibus scripta erat nota alicuius esculenti, uestis'ue, aut uasis argentei, aut aurei, equorumq̃ & iumentorū ac mancipiorum. Quos globos qui rapuisset, attulissetq̃ ad dispensatores Titi, quod scriptum erat, conseq̃uebatur. His confectis rebus, postremo die fleuit, inspectante uniuerso populo, nec amplius quicquam magnum gessit: sed insequenti anno Flauio & Pollione cōsulibus, dedicatis ijs quę supradicta sunt, in iisdem aquis, in quibus pater obierat, mortuus est. Fama est fratrem mortem ei attulisse, præsertim quod ei insidias antè parauerat: alij morbo extinctum tradunt. Cū enim adhuc respiraret, possetq̃ forsan cōualescere, Domitianus ipsum in arcam plenam niuis coniecit, quò celerius moreretur. Eo quidem certè uiuo Romam uenit, introiitq̃ in castra, ac nomen & potentiā Imperatoris accepit, deditq̃ militibus, quantum eis frater dederat. Titus moriens, se unius tantummodo rei poenitere dixit: id autem quid esset, non aperuit, nec quisquā certò nouit, aliud alijs cōsuetibus. Constans fama fuit, ut nonnulli tradunt, quod Domitiam uxorem fratris habuisset: alij putant, quibus ego assentior, quod Domitianum à quo certò sciebat sibi insidias parari, non interfecisset, sed id ab eo pati maluisset, & quod traderet Imperium Romanum tali uiro, qualem eum fuisse referemus. Regnauit, ut supra dictum est, annos II. menses II. dies XX.

Nauale praelium.

Globi lignei à Tito in amphitheatrum proiecti.

Titi mors.

Titus à Domitiano in arcam niuis plenam coniectus.

DOMITIANVS

DOMITIANVS homo audax erat & iracundus, præterea insidiator & uaser: itaque ex altero temerarius, ex altero fraudulentus erat. Multa enim uastabat irruens celeriter instar fulminis: contra multa damna paratus & præmeditatus inferebat. Mineruam præcipue ex omnibus dijs coluit, atq̃ ob eam causam Quinquatria magnifice celebrauit: in quibus certamina poetarum, oratorum, gladiato-

Domitiani natura atq̃ ingenium.

Quinquatria festa. Albanum.

rumq̃ quotannis ferè exhibebat in Albano. nam eum locum sub Albano monte, ex quo ita cognominatus est, tanquam arcem aliquam elegerat. Ne minem unquā uerè & ex animo dilexit, præter paucas mulieres: quanquā eum se diligere simulabat semper, quem maxime interfectum cupiebat. Addeò uerò diffidebat ijs qui ei aliquid gratificabantur, aut obsequebantur in molestissimis atque grauissimis rebus, ut eos qui ei maximam pecuniam darent, aut qui multos homines calumniarentur, penitus perderet, præsertim seruos, si quid contra dominos detulissent. Cūq̃ se talem erga omnes præstiterit semper in suo principatu, tum uerò seipsum in eo longè superauit, quod patrem fratremq̃, & amicos ignominiose & perditè tractauit. Eos enim oderat, propterea quod ei non concessissent omnia quæ postulauerat, præstitissentq̃ multa, quæ nō satis idonea aut recta esse uidebant, & quod antea in aliquo honore fuissent. Quas ob res etsi Earinum eunuchum amabat, tamen quod Titus exectos quoque dilexerat, uetuit in eius contumeliam,

Domitiani erga patrem, fratrem, aliosq̃ suos amicos odium.

Z 2 liam,

*Edictū, ne quis
intra Romani
Imperij fines
castraretur.*

Circenses ludi.

*Domitia repu-
diata.*

Paris.

*Domitiani in-
cestus.*

*Gravis in Ve-
stales uirgines
animaduersio.*

*Eluij Agrippæ
mors.*

*Domitianus
consul fuit de-
cē annos per-
petuos.*

*October Domi-
tianus appella-
tus est.*

*Factiones auri-
garum due.*

*Domitiani ob
pecuniam colli-
gēdam magna
crudelitas.*

*Daci.
Decebalī mili-
tari fortitudo.*

*Geta.
Domitiani in
rebus gerendis
mollicies.*

liam, ne quis in posterum intra fines Romani imperij castraretur. Omnino dicebat Imperatores, à quibus permulti homines non punirentur, fortunatos magis quam bonos esse: & quasi in scena esset, simulabat se fratrem amare ac lugere, laudabatque non sine lacrymis, cum tamen omnia contra, quam uellet, præ se ferret. nam Circenses ludos, qui natali die illius fiebant, diremit: cæteri, quemadmodum condolerent, aut ei congratularentur tuto, nesciebant, ne aut ei molestiam afferrent, aut eius dissimulationem percipere uiderentur. Cum autem de cæde Domitiæ uxoris suæ consultaret, propter admissum adulterium, capto consilio de sententia Vrsi, eam repudiavit, propter quam Paridem saltatorem in media uia occidit: ac postquam accepit eum locum à multis hominibus floribus frondibusque & uirgultis ornari, eos interficere iussit. Quibus confectis rebus, palam cum fratris sui filia Iulia tanquam cum uxore coibat. Multos primarios uiros compluribus de causis morte et exilio de medio sustulit. Sed neque Vestalibus pepercit, in quas animaduertit, quasi cum uiris consuetudinem habuissent: de quibus cum esset asperè & acerbè quæsitum, ac multi qui accusati fuerant, supplicio afficerentur, id unus è pontificibus Eluius Agrippa non ferens, atque eo perterritus, in Senatu, ubi tum erat, extinctus est. Domitianus profectus in Germaniam cum exercitu, hoste nusquam uiso, reuertit. Hoc loco mihi commemorare non necesse est ea quæ tum ob eam causam ei, cæterisque Imperatoribus eius similibus semper tributa sunt, ne paruos honores adepti, ac proinde rati se contemni, molestè & grauiter ferrent. Illud fuit in eo grauissimum, quod cum se adulari cuperet, utrisque & colentibus eum, & non colentibus pariter succensebat: illis, quod assentari, his, quod negligere uiderentur. Adeo uerò stultè elatus est & insolenter, ut Consul decem annos perpetuos, & Censor, quandiu uiueret, primus solusque ex priuatis ciuibus atque Impetatoribus designatus sit. Lictores cepit quatuor & uiginti: utque uelste triumphali uteretur, quoties ueniret in Senatum, obtinuit. Mensem Octobrem, quod in eo natus erat, Domitianum cognominauit. Aurigarum duo genera adiunxit, quorum unum aureum, alterum argenteum appellauit. Spectatoribus multa crebro largiebarur in sphaeris paruulis: nonnunquam conuiuium faciebat eis in eodem loco sedentibus, præbebatque sæpenumero uinum fluens nocturno tempore. Quæ res ut multitudini erat uoluptati, ut par est, ita potentibus uiris causa erat interitus. Multos enim occidebat, cum non haberet unde tantos sumptus faceret, partim reos factos in Senatu, partim absentes accusatos: nonnullos quoque ex insidijs, clandestinis uenenis sustulit. Per id tempus maximum bellum fuit populo Romano cum Dacis, apud quos Decebalus regnum obtinebat. Is erat in cognoscendis rebus bellicis perspicax, in agendo solers, promptusque ad inuadendum, & ad regrediendum, si res ita postulabat. No uerat enim optimè insidias facere, prælium committere, optimè uti uictoria, & acceptam cladem ferre moderatè. Quamobrem diutissimè aduersarius grauis fuit populo Romano. Porro eam gentem Dacos appello: nam ita se ipsi nominant, eodemque nomine à Romanis appellantur, etsi non ignoro eos à quibusdam Græcis Getas esse dictos. Quod an rectè factum sit, nescio: illud quidem scio, Getas trans Hæmum apud Danubium incolere. At Domitianus ducto in eos exercitu, quanquam ipse bellum nulla ex parte attigit (erat enim non solum impatiens laboris corporis, sed etiam animo timido & imbelli, petulansque & libidinofus non modò in mulieribus, sed etiam in pueris) tamen missis ducibus ad bellum gerendum, ac magna parte militum

tum turpiter amissa, ut uictor Romam litteras misit. Quamobrē ei tot & tanta decreta facta sunt, ut in omni ferē orbe terrarū, qui sub ditione eius erat, statuæ aureæ atq; argenteæ positz sint. Edidit sumptuosum spectaculum, ex quo nihil dignum historia accepimus, præterquam quod uirgines cursu certauerunt. Post hæc dies festos egit, uidelicet triumphales: exhibuit crebra certamina, prælijs peditum, ac deinde equitum commissis in circo, tum etiam in nouo quodam loco bello nauali facto, in quo non solum omnes ferē qui pugnauerunt, mortui sunt, sed etiā multi ex spectatoribus, propterea quod maximo imbri, & uehementi tempestate repente commota, nemini permisit abire ex spectaculo: & quanquam ipse penulam mutauit, tamē ceteros nihil mutare passus est. Qua ex re non pauci in graues morbos inciderunt, & mortui sunt. Itaque populo nocturnum epulum dedit, eius consolandi causa. Noctu enim sæpe exhibebat certamina, in eaq; nonnas & mulieres introducebat. Vtq; plebi eo tempore, ita post principibus Senatorij & equestris ordinis conuiuium in hunc modum fecit. Apparauit ædes nigerrimas ex omnibus partibus: erant enim atra laquearia, parietes ac pauimentum, in eoq; sedes nudæ eodem modo collocatæ erant. Quibus paratis rebus, eos de nocte introduci iubet absque comitibus: ac primū omnium iuxta unumquemque columnam collocat, factam instar sepulchri, in qua nomen eius scriptum erat, pendebatq; de ea lychnuchus paruus, ut asolet in monumentis: tum nudī pueri, atramentoq; obliti, tanquā spectra quædam ingrediuntur, ipsosq; horribili saltatione circumeunt, eoq; facto ante pedes ipsorum consistunt, ad extremum omnia quæ in exequijs mortuorum adhiberi solent, in uasis eodem modo eis appositæ fuerunt. Quas ob res quisq; maximē reformidare cepit, & perhorrescere, quod se iam expectarent interfectum iri, præsertim quod cæteris magnum silentium erat, quasi iam mortui essent, quodq; Domitians sermonem habebat de ijs rebus quæ ad mortem, quæ ue ad cædes pertinerent. Tandem uerō illos dimittit, præmissis famulis ipsorū qui in uestibulis ædiū remanserant. Cumq; præparasset alios incognitos homines, à quibus domum reducerentur, uehiculis & lecticis datis, ijs metum multo maiorem incussit. Iam quisque domum uenerat, iamq; respirare quodam modo incipiebat, cū nunciatum est, nonnullos ab Augusto uenire. Qua ex re eis mori omnino expectantibus, ab uno horum oblata est columna argentea, ab altero aliud quippiam, ab alio uas ex ijs quæ in cœna appositæ fuerant, quæ que erant preciosissima: postremò puer ille qui ante dæmonem repræsentauerat, unicuique lotus & ornatus oblatus est: eoque pacto illi totam noctem magno timore perculsi, munera acceperunt. Et Domitianus hos triumphos egit, uel ut uulgò loquebantur, exequias eorum qui in Dacia, Romæq; mortem obierant. Iisdem temporibus interfecit quosdam primarios uiros, priuauitq; facultatib. eum qui unum ex ijs in prædijs suis defunctū sepultura affecerat. Ceterū Dacico bello hæc accidere memoria digna. Iulianus, cui cura belli gerendi ab Imperatore mandata erat, cæteris rebus bene cōstitutis, iussit militibus ut sua & centurionum nomina in scutis inscriberent, quò facilius i qui præclare aliquid aut turpiter fecissent, agnoscerentur: cōgressusq; cum hostibus in Tapis, magnum numerum eorū concidit. ex quibus Vezinas, qui secundum locum post Decebalum obtinebat apud suos, cū uiuus nō posset se in fugam cōijcere, de industria pro mortuo cecidit: deinde noctu clam profugit. Decebalus ueritus, ne Romani quasi uictores in regias eius

Statue Domitiani.

Spectacula à Domitiano edita.

Cœna sepulcralis, et conuiuii laruale.

Exequiæ eorū qui in Dacia Romæq; obierant. In Dacico bello à Iuliano quid gestum.

Vezinas.

Stratagemas Decebali.

Z 3. irruerent,

irruerent, arbores, quæ prope eas erant, excidi mandauit, & arma trûcis imponi, ut hostes ueriti, ne milites adessent, regrederentur, id quod factum est. Per id tempus Antonius, qui Germaniæ præerat, insurgere contra Domitianum est ausus. Hûc Lucius Maximus deuicit, & bello cepit: qui etsi propter uictoriam non est magna laude dignus, tamen quod literas omnes inuentas in arcis Antonij combussit, neglecto proprio periculo, ut cæteri calumniam effugeret, laudari dignè nunquam potest. Sed Domitianus inde nactus occasionem, etiam absq; literis animum induxit ad cedes faciendas, nec quot homines interfici iussit, dici potest, ex quorû numero Iulius Caluaster, qui fuerat tribunus militû spe Senatoriæ dignitatis obtinendæ, contra opinionem euasit. Nam cum sæpenumero solus cum eo sermones conferre depræhensus fuisset, nec posset alio pacto causam coniurationis eluere, cum eo se consuetudinem habuisse, & amore coniunctum esse dixit: erat enim talis ut amari posset, itaq; liberatus est. Cætera quæ facta sunt illis temporibus, præmittam, si hoc unum dixerò, Lucianum Proclum Senatorem ætate prouectum, ac plerumq; ruri uitam agentem, coactum fuisse proficisci ex Vrbe cum Domitiano, ne si uideretur eum in periculis deserre, morte afficeretur. Sed postquam nuncium de parta uictoria allatum esse intellexit, Vicisti, inquit, Imperator, ut optabam: quamobrem, ut ruri me restituas, peto. Itaque dimissus rus abiit: cumq; longo tempore diutissimè uixerit, postea tamen amplius ad eum reuersus non est. Per id tempus cepere nonnulli acubus oblitis ueneno, quos collibitû esset, pungere, quæ ex re multi eorû ne sentiētes quidem moriebantur. Multi ex illis, cum delati essent, supplicio affecti sunt: idq; non solum Romæ, sed etiam in omni ferè orbe terrarum factum est. Vlpio uerò Traiano, & Aquilio Glabrioni, qui unâ tum Consulatum gerebant, eadem prodigia dicuntur euenisse, ex quibus Glabrioni interitus, Traiano summum imperium prædictû est. Mulier quod exuta fuerat ante statuam Domitiani, damnata & interfecta est. In numero eorum qui tum interfecti sunt, quorû est magna multitudo, fuit Metius Pomposianus, quem Vespasianus propterea nullo unquam damno affecerat, quod acceperat ex aliquo responso eum regnaturum, sed ob eam causam habuerat in honore, de eoq; dicere solebat: Pomposianus memor erit officij mei, & remunerabitur. Hunc Domitianus antè in Cynum relegauit, ac tum interfecit, accusatû præter cætera, quod haberet orbem terræ pictum in parietibus cubiculi, quodq; conciones regum & cæterorum principum, quæ sunt apud Liuiû scriptæ, euolueret, & studiose legeret. Maternum sophistam occidit, quod exercendi sui causâ in tyrannos dixerat. Cum accusatoribus & testibus unâ aderat præsens, confingebatq; & comminiscabatur omnia quæ dici ab ijs oporteret: sæpe etiam cum ijs qui uincti essent, colloquebatur, remotis arbitris, eorumq; uincula tenebat in manibus, quod nec alijs crederet ea quæ dicenda esse existimaret, quodq; illos uinculis constrictos timeret. Cæterum Domitianus, ut Censor, rem memoria dignam fecit. Nam Cæcilium Rufinum propterea Senatu mouit, quod saltaret: & Claudium Pacatû, etsi Centurio fuerat, domino reddidit, quod eum seruum esse constaret. Porro quæ sequuntur, dissimilia sunt, quæq; ab eo facta sunt summa Imperatoris potestate. Nam Rusticum Arulenum interfici iussit, propterea quod philosophabatur, quodq; Thraseam diuinum fuisse hominem dicebat. Itemq; Herennium Senecionem, quod cum uixisset diutissimè post Quæsturam, nullum magistratû petiuisset, quodq; Eluidi

dñ Prisci uitam cōscripsisset: compluresq; ali j ex eadem causa, quòd studio
 philosophiæ operam darent, occisi fuerūt, cæteris omnibus ex urbe iterum
 expulsis. Iuuenius uerò Celsus, qui cum quibusdā primarijs uiris cōtra eum
 coniurauerat, fueratq; ob eam causam delatus, saluus nec opinatò cōserua-
 tus est. Iam enim dammandus petijt, ut sibi liceret cum Domitiano secretò
 colloqui: ac deinde eum adorans, dominum & Deum, quibus nominibus
 iam quoque ab alijs appellabatur, crebrò nominans, Ego quidem, inquit,
 nihil tale commisi: quòd si differre tibi placuerit, omnia inuestigabo curio-
 se: deinde multos ad te deferam, multosq; cōiuratos indicabo. ita ob hanc
 causam dimissus, neminem in posterum indicauit: sed allatis alijs atq; alijs
 causis, rem in tempus distulit, quo Domitianus mortuus est. Iisdē temporis-
 bus ea uia, quæ inter Sinuessam est & Puteolos, fuit lapidib. strata. Eodē an-
 no Domitianus cum multos alios, tum uerò Fabiū Clementē Consulē, etsi
 nepos eius erat, duxeratq; uxorem Flauiam Domitillam propinquā ipsius,
 morte affecit, illato ambobus crimine impieratis. Cuius rei causa multi, qui
 in mores ludæorum transierant, damnati sunt: quorum pars occisa est, pars
 spoliata facultatibus: Domitilla tantummodo in Pandateriam relegata est.
 Glabrimonem quoq; qui cum Traiano magistratum gesserat, accusatū præ-
 ter cætera superioris criminis, & quòd eum bestijs pugnauisset, interfici ius-
 sit, cui præsertim propter inuidiam infensus erat. Nam cum eum Consulē
 in Albanum uocasset ad Iuuenalia, coegissetq; immanem leonem expugna-
 re, Glabrio non solum à leone læsus non est, sed etiam eum egregiè confeci-
 cit. His de causis Domitiano omnes homines suspecti esse ceperunt: non
 enim amplius in libertis, non in præfectis prætorio, quos etiam in præfectu-
 ra curabat damnari, spem firmam habebat. Nam Epaphroditum libertum
 Neronis, quem antea relegauerat, tunc interfecit, criminatus eum opẽ Ne-
 ronī non tulisse, ut sumpto de illo supplicio, libertos suos ne quid tale com-
 mittere auderent, multò antè deterreret. Quæ res tamen nihil ei profuit: si-
 quidem insequenti anno ex insidijs occisus est, Caio Valente (qui cum no-
 naginta annos consulatum gessisset, mortuus est) & Caio Antistio
 consulibus. Inuasere eum homines insidias moliti, Parthenius cubicularius
 eius, licet ab eo magno honore ferendi gladij affectus esset: & Sigerus, qui
 & ipse cubicularius erat: itemq; Entellus, cui incumbebat cura libellorum
 Imperij, cum Stephano liberto: sed neque Domitia uxor, neque Norbanus
 præfectus prætorio, neq; collega eius Petronius Secundus id dicuntur ig-
 norasse. Nam & Domitia in odium eius uenerat, timebatq; ne se interfici iu-
 beret, & cæteri amplius eum charum non habebant, quòd iam quibusdam
 eorum nonnulla crimina inferebantur, quòdq; cæteri, ne idem sibi eueniret,
 metuebant. Equidem illud etiam accepi, Domitianum statuisse eos omnes
 interficere, quòd iam ei suspecti forent, atq; eorum nomina scripta in tabu-
 lis tiliaceis, ijsdemq; duplicibus sub puluinari eius lecti in quo requiesce-
 bat, abdidisse: quas cum inde nudus & garrulus puer fortè dormiēte eo ac-
 cepisset, easq; interdiu haberet in manibus, ignorans quid ferret, Domitiā
 fortè occurrisse, easq; quæ scripta erant, legisse, ac postremò rem omnem illis
 significauisse. Qua re animaduersa, maturauere insidias: etsi antè ad rem ge-
 rendam non sunt aggressi, quàm successorem imperij confirmauerint. Qua
 de re cum sermonem habuissent cum multis, nec uellet quisquā Imperium
 adipisci, quòd omnes tentari se ab ijs metuebant, tandem ad Neruam uene-
 runt: is erat uir nobilissimus atq; humanissimus, ueneratq; in periculum, ca-
 lumniantibus

Eluidius Pri-
 scus.
 Iuuenij Celsi
 astus.

Domitilla in
 Pandateriam
 relegata.
 Glabronis
 mors.

Cædes Epaphro-
 diti Nero-
 nis liberti.

Parthenius,
 Sigerus.
 Entellus.
 Stephanus li-
 bertus.
 Norbanus.
 Petronius Se-
 cundus.

Tabula interfi-
 ciendorum in
 lecto Domitia-
 ni fortè inueni-
 ta.

Dominandi insana libido. lumniantibus eum astrologis, ita ut ex hac re multò facilius ei persuaserint, ut Imperium reciperet. Nam Domitianus indagatis diebus horisq; in quibus principes uiri nati essent, plerosq; etiam ex ijs qui potētiam nunquam sperauerant, sustulerat: adeoq; Neruam occidi iussisset, nisi unus ex astrologis pro sua in ipsum beneuolentia dixisset, eum paucis pōst diebus moriturum. Sed nihil est eiusmodi, quod non antè prospectum & prauisum sit. E-

Prodigia ante Domitiani mortem uisa. Largini Proculi de Domitiani morte uaticinium.

uenēre Domitiano prodigia, quòd Rusticum ad se cum gladio accedere, et Mineruam, quæ in cubiculo eius collocata erat, arma abijcere, eandemq; ex curru, qui nigris equis trahebatur, in magnū hiatum descendere in somnis uidit. Illud uerò maximè est admirandum, quòd Larginus Proculus publicè prædixit in Germania, Domitianum, quo die excelsit è uita, mortem obiturum: cumq; esset ob hanc causam ab eo qui prouinciæ præerat, Romam missus, introductusq; ad Domitianum, id ita etiam tunc confirmauit fore. itaq; rei capitalis damnatus est: sed dilato supplicio, quo tum demum afficeretur, cum ille periculū effugisset, tandem necato Domitiano saluus

Decem myriades drach. Miraculum ingens.

euasit, & à Nerua quadringenta sestertia accepit. Fuit alius, qui cum Domitiano tēpus & genus mortis prædixisset, ab eoq; uicissim interrogatus, quē exitum uitæ ipse esset habiturus, respōdisset, fore ut à canibus dilaniaretur, uiuus exuri iussus est: sed admoto igni, tantus imber aquæ effluxit subito, ut rogi extingueretur, in quo canes eum cum uinctis à tergo manibus reperissent, dilacerauerunt. Possum referre præterea aliud quod dictu est inopinatum atque mirabile, idq; ego, posteaquam de Domitiani morte dixero, exponam. Igitur postquam Domitianus de tribunali surrexit, uoluitq; interdiu, uti consueuerat, requiescere, primū Parthenius gladium ferreum, qui sub eius puluinari erat semper, accepit, ne eo Domitianus uterē: mox Stephanum uirum robustiorem cæteris omnibus intromisit, isq; uulnus ei

Domitiani mors.

infixit, non lethale illud quidem, & à Domitiano ad terram prostratus est: tum Parthenius ueritus ne Domitianus euaderet, irrupit, aut Maximum libertum, ut quidā putant, immisit. Ita Domitianus occisus est: tum etiam Stephanus, accurrentibus subito, irruentibusq; ijs qui cōscij coniurationis nō fuerant. Quod uerò paulò antè dicebam mihi omnino admirabile uideri,

Apollonij Tyanei de morte Domitiani uerba ad populū.

est, quòd Apollonius Tyaneus eo ipso die & hora, qua Domitianus occidebatur (nam id postea rescitum est ex ijs qui utrobique fuerunt) cum in præcellsum atq; editum saxum siue Ephesi, siue alibi conscendisset, multitudine hominum conuocata, in hunc modum dixit: Rectè Stephane, euge. Stephane, percutite homicidā, percussisti, uulnerasti, occidisti. Quæ etsi plerisq; uidētur esse incredibilia, tamē ita facta sunt. Vixit Domitianus annos quatuor et XL. menses. X dies sex & XX. Regnauit annos XV.

diēs V. Corpus eius Phyllis nutrix furata

sepeliuit.

NERVA

• NERVA •

OST cēdem Domitiani Nerua Cocceius Romæ Imperator designatus est: deinde plerūq; statuæ Domitiani, argenteæ atq; aureæ (quippe odio apud omnes erat) sublatae ac dissipatae sunt, ex quibus grandis pecunia redacta est. Fuere quoq; arcus triumphales, quos ei plurimos fecerant, disturbati. Nerua autem eos qui rei facti erant impietatis, absoluit, exulesq; restituit. Seruos uerò ac liberos, qui insidias dominis patronis uel suis fecerant, omnes interfici iussit, cauitq; ne eis liceret crimen ullius facinoris dominis inferre: neminem quoq; impietatis, aut ritus Iudaici accusari permisit. Tam multi enim per calumniam damnati fuerāt, in quorum numero Seras philosophus fuit, ob eamq; rem ingens tumultus concitatus erat (omnes enim accusabantur ab omnibus) ut ferant Frontonem Consulem dixisse, malum quidem esse, Imperatorem habere, sub quo nemini licet quicquam facere: sed multo peius esse, cum omnia licent omnibus. Quibus cognitis rebus Nerua talia fieri in reliquum tempus uetuit. Erat Nerua senectute & languenti stomacho imbecillior: nam ex eo cibum, quem ceperat, euomebat. Statuas aureas aut argenteas sibi fieri uetuit, bonasq; quaecumq; adhuc inuenta sunt in Palatio, restituit ijs quibus ea Domitianus per iniuriam ademerat. Cuius Romanis, qui in summa foret egestate, agrum dedit ad sexcenties sestertium, eius agrorum emptione diuisioneq; quibusdam uiris Senatorij ordinis imperata. Cumq; egeret pecunia, magnum numerum uestium, multaq; uasa argentea atque aurea, et reliquam suppellectile non modò de priuatis suis, sed etiam de principalibus rebus, multa etiam prædia, multasq; domos, atque in summa omnia, præter ea quæ necessaria erant, uendidit. Neq; uerò in precijs harum rerum sordidus, sed in hoc ipso benignus erga multos & liberalis fuit. Multa sacrificia, multosq; ludos Circenses, aliaq; nonnulla spectacula sustulit, ut sumptus, quoad eius fieri posset, minueret. Iurauit in Senatu, nullum e Senatoribus suo iussu interfectum iri: idq; iusiurandum facta etiam cōiuratione contra se ratum fecit. Cumq; nihil absq; primarijs uiris gereret, multas leges tulit, præsertim ne quis eunuchum faceret, ne uel quis neptem in uxorem duceret. Virginium Rufum, qui saepe Imperator appellatus fuerat, non est grauatus collegam in Consulatu assumere: in cuius mortui sepulchro inscriptum fuit, eum superato Vindice, nequaquam sibi Imperium peperisse, sed patriæ. Nerua quidem usque adeò bonus princeps fuit, ut aliquando dicere ausus sit, se nihil fecisse, quo minus posset deposito imperio priuatus tuto uiuere. Cum autem Calpurnius Crassus, e celebri illa Crassorum familia oriundus, atque alij nonnulli contra eum coniurassent, eos, cum nondum rescirent patefactam esse coniurationem, in spectaculo iuxta se collocauit, ijsq; gladios tradidit in manus, ut, sicuti dicebat, an satis acuti essent, inspiceret, quemadmodum fieri solet: reuera autem id fecit, ut eis ostenderet sibi nequaquam curæ esse, si uel in eodem loco statim necaretur. Casperius quoq; Aelianus, quem, ut antea factum erat à Domitiano, prætorianis præfecerat, milites in eum cōcitauit, ut nonnullos ex ijs ad supplicium deposceret. Cui adeò restitit Nerua, ut etiam nudum iugulum præbuerit, quamuis nihil egerit. Ii quidē, quos uoluit Aelianus, interfecti sunt. Hac de causa Nerua, qui propter senectutem minimè honorabatur, sed contemptus erat, in Capitolium

Domitiani statuæ dissipatae.

Arcus triumphales.

Neruae lex contra seruos.

Seras philosophus.

Fronto Consul.

Mille quingente myriades drach.

Neruae liberalitas atq; benignitas.

Sacrificia atq; spectacula à Nerua sublata.

Leges à Nerua latae.

Epitaphium Virginij Rufi. Nerua optimi Imperatoris exemplar.

Casperius Aelianus.

Traianus à
Nervæ Impera-
tor dictus.

Versus Home-
ri Iliad. α

Hispanus Tra-
ianus.

In Cæsaris ele-
ctione publica
utilitas sangui-
nis coniunctio-
ni antepōnēda.

lium conscendit, ibique magna voce, quod felix faustumque sit, inquit, Senatui populoque Romano, mihi que ipsi M. Vlpium Nervam Traianum adopto: eundemque postea in Senatu Cæsarem designavit, atque ad eum sua manu scripsit (is tum præerat Germaniæ.)

ΤΙΣΙΝ ΔΑΜΟΙΙ ΜΑΙ Δ' ΑΝΕΥΑΙΟΙΣ ΒΙΛΙΑΣΙ:

Telis Nervæ tuis lacrymas ulciscere nostras.

Itaque Traianus, quanquam Nervæ propinqui non deerant, tunc Cæsar, ac postea Imperator factus est. Nec enim ille coniunctionem sanguinis anteposuit publicæ utilitati: neque rursum eum deterruit, quod Traianus homo Hispanus, nec Italus erat, nec Italicus, quodque ante eum nemo alterius nationis Imperium Romanum obtinuerat. Censebat enim virtutem cuiusque, non patriam existimari & ponderari oportere. His cōfectis rebus mortuus est. Regnavit annum unum, menses IIII. dies IX. Vixit annos LXV. menses X. dies X.

TRAIANVS

Traiani som-
nium.

Aelianus.

Plotina uxor
Traiani.

Traiani in Da-
cos expeditio.

Traiani enco-
mium.

Ædificia à
Traiano ere-
cta.

TRAIANO, priusquam Imperium adipisceretur, visum est in somnis, virum iam grandem natu, ueste purpurea & corona ornatum, qualis pingitur Senatus, primum in sinistram partem iuguli ipsius, post in dextram annulo sigillum impressisse. Vt autem Imperator factus est, multa sua manu scripsit ad Senatum, atque illud in primis, se nullum unquam virum bonum interfecturum, aut notaturum ignominia: idque non tunc solum, sed etiam postea iureiurando confirmavit. Aelianum prætorianosque milites, qui contra Nervam seditionem fecerant, quasi uti uellet eorum opera, accersii iussit, eosque de medio sustulit. Postquam Romam venit, multa fecit ad emendandum corrigendumque statum reipublicæ, atque in gratiam bonorum, quorum in primis curam gessit. Nam civitatibus Italiæ multa largitus est ad educationem liberorum, in quos magna beneficia contulit. Huius uxor Plotina cum primum ingrederetur in Palatium, essetque adhuc in gradibus: conuersa ad multitudinem, Talis, inquit, huc ingredior, qualem me exire cupio. Ea quidem sic se gessit in principatu, ut iusta reprehensione caruerit. Traianus autem cum Romæ aliquandiu commoratus esset, in Dacos cum exercitu proficiscitur, quod secum ea quæ ab alijs gesta essent, reputaret, quodque pecunia quam ipsi quotannis capiebant, gravaretur: & quod eorum copias indies augeri, efferrique animos animaduverteret. Cognita eius profectio, Decebalus pertimuit: quippe sciebat antea non populum Romanum, sed Domitianum ab se superatum esse: tunc autem bellum sibi fore cum populo Romano, Traianoque Imperatore, qui iustitia, fortitudine, bonitate longè antecelleret, ac viribus corporis præditus esset, (quippe regnare cepit agens annum secundum & quadragesimum) & ita uigeret animo, ut non eum iuventus temerarium, non tardum efficeret senectus. Traianus quidem nulli inuidebat, perdebatque neminem: bonos omnes ornabat honoribus, & dignitatibus augebat. Ex quo fiebat, ut neque timeret quenquam, nec haberet odio. Nullam fidem habebat calumniatoribus, nulla ira tenebat: abstinebat ab aliena pecunia non minus, quam ab iniquis cædibus. Magnos sumptus fecit belli pacisque temporibus. Multa eaque apprimè necessaria ædificauit, cuius generis sunt viæ, portus, ædificia publica, quorum tamen causa nullius unquam sanguinem effudit.

effudit. Magnificus enim natura & magnanimus erat. Itaque postquam Circum collapsum restituit, maioremque reddidit atque pulcriorem, inscripsit in eo, perfecisse se ut populo Romano sufficeret. Amari à ciuibus cupiebat magis quam honore affici. Cum populo humaniter, cum Senatu honorifice uersabatur. Charus ciuibus, hosti formidolosus erat. Venationibus, conuiujs, serijsque ac iocosis rebus ciuium intererat. Sæpe quartus discumbebat, ueniebatque in ædes eorum, interdum nulla munitus custodia, ibique nonnunquam quiescebat. Bonarum artium expers & ignarus fuit, licet uere ea quæ ad uirum doctum pertinent, intelligere, ac facere uideretur. Cuncta in eo uirto optima atque præstantissima erant: nam etsi erat amoribus puerorum & uino deditus, tamen nihil ob eam causam turpiter aut nequiter fecit, passus uel est, quamobrem iure reprehenderetur. Licet enim uinum largiter biberet, tamen sobrius erat, & quod ad pueros attinet, nemini molestus fuit. Cumque esset audax belli, ita sibi in eo temperabat, ut hostes frangeret, amicos autem augeret. Non enim ei unquam accidit, quod euenire in huiusmodi solet, ut milites feroces se & insolentes præbuerint: usque adeo bene & ratione imperabat. His de causis Decebalus merito eum uerebatur. Postquam Traianus in Dacos exercitum duxit, nec longè abfuit ab ijs locis in quibus Barbari castra posuerant, fungus ingens ad eum allatus est, in quo scriptum erat Latinis literis, Burros lociosque omnes à Traiano petere, ut pace facta domum reuerteret. sed Traianus nihilo minus confligit. Quo in prælio quamquam magna cædes hostium facta est, tamen multos ex suis saucios uidit. Cumque deficerent ea quibus uulnera militum obligaretur, fertur ne uesti quidem suæ pepercisse, sed eam discidisse ad obliganda uulnera militum, cælisque in prælio statuisset aram, in qua quotannis parentari iussit. Post contendit ad editiora loca montium, indeque alijs atque alijs occupatis collibus, non sine magno periculo ad regiam Dacorum peruenit: quos Lucius ex altero latere adortus, magnum numerum eorum concidit, cepitque. Decebalus continuo primores eorum qui pileos gestabant, ad Traianum mittit, pacemque per eos ab ipso postulat, seque imperata facturum pollicetur. Is iubet arma, machinasque, & earum artifices tradere, transfugas dedere, diruere propugnacula, de regione, quam ex finitimis cepisset, decedere, & amicos hostesque eosdem, quos populus Romanus haberet, existimare. Has condiciones Decebalus deductus ad Traianum inuitus accipit, eumque prostratus ad pedes ueneratur. His confectis rebus Traianus in Italiam reuertitur. Tum legati Decebali intromittuntur in Senatum, depositisque armis, iunctisque manibus more seruorum, pauca supplices loquuntur: dein confirmata pace arma recipiunt. eoque facto Traianus de Dacis triumphauit, & Dacicus cognominatus est. Post in theatrum gladiatores, quibus delectabatur, saltatoresque reduxit, ex quorum numero Pylades ei præsertim charus erat. Porro in tanto armorum studio curam habuit cæterarum rerum: nam in foro Augusti, & in porticu Liuiæ, ac in plerisque alijs locis ius pro tribunali dicebat. Dum hæc geruntur, nunciatur Decebalum multa contra foedus facere, arma comparare, transfugas recipere, arces instaurare, finitimas nationes per legatos ad defectionem sollicitare, eosque qui ipsi antè non paruerant, diripere, iamque lazygum nonnullam partem regionis occupauisse: quam cum illi postea repeterent, Traianus eam non restituit. ob has causas Decebalus hostis iterum à Senatu iudicatur. Traianus id bellum per se, non per alios duces confecit. Et quamquam Decebalus Traiano multo erat imbecillior, tamen parum abfuit quin

Traiani popularitas.

Optima belli gerendi ratio.

Fungus in scriptis Latinis literis.

Traiani cum Decebalo Dacorum duce conflictus.

Decebali cum Traiano pacis quibus conditionibus facta.

Traiani de Dacis triumphus. Pylades.

Decebali à Romanis defectio.

Nouum bellum inter Dacos et Romanos exortum.

cum

eum ex insidijs tolleret. Misit enim transfugas in Mysiam, qui Traianum occiderent: ad quem cum antea erat semper facilis accessus, tum uerò belli temporibus cum quibusvis facilimè colloquebatur: sed id facinus transfugæ facere non sunt ausi, propterea quòd unus ipsorum cum in suspicionem uenisset, captus magna ui tormentorum, insidias patefecerat. Sed Decebalus

Longinus Traiani dux atq; legatus, contra ius gentium turpiter à Decebalio tractatus.

Longino, quem Romani ducem habebant peritissimum rei militaris, persuasit, ut se adiret, quasi statuisset imperata eius facere. Hunc cum uenisset, compræhendi iussit, rogauitq; publicè Traiani consilia. Post ubi nihil potuit ex eo cognoscere, mandauit ipsum solutum uinculis in custodia retineri: deinde petijt à Traiano per literas, ut recepto Longino secum reconciliari uellet. Cui Traianus ita respondere uisus est, ut Longinum neq; multi facere,

Longini mors.

neq; prorsus contemnere uideretur: cuius mortem licet nò expeteret, tamen eiusdem salutem non magnopere postularet. Quæ dum animaduerteter Decebalus, statueretq; quid sibi faciendum esset, Longinus sumpto ueneno, quod fortè nactus erat, moritur. Interim Traianus pontem lapideum in Danubio faciendum curauit, quem ego quidem dignè admirari non queo.

Pons magnificus in Danubio.

nam etsi Traiani sunt alia opera magnifica, tamen is pons longè omnibus antecellit. Eius pontis pilæ sunt xx, ex lapide quadrato, singulæ absq; fundamentis, altitudine pedum cl. latitudine pedum lx. distant inter se intervallo clxx pedum, suntq; cum fornicibus coniunctæ. Cuius operis sumptus licet sit incredibilis, tamen plus admirationis habet, quòd hæc in fluuio gurgitibus pleno, limosoq; alueo facta sunt, quodq; fluxus eius fluminis aliò auerti non potuit. Neq; uerò latitudo ipsius idcirco à me dicta est, quòd permagna sit: nonnunquam enim duplo triploq; maius inundat, sed quòd tanta sit in eo loco angustissimo, quo tamen nullus erat ad faciendos pontes accommodatior. Quo in loco quanto magis flumen ex lato in angustum fluit, rursumq; ex angusto multo fit latius, tanto rapidius fertur, altiusq; est, ut id pontis faciendi difficultatem maximè augeat. Ex quo Traiani magnitudo animi intelligi facile potest. Is pons nobis quidem nulli est usus: nec enim transitur: extant pilæ eius ostentationis causa, quasi tantummodo factæ sint, ut constet ex ijs nihil esse, quod humano ingenio effici nò possit. Hunc pontem Traianus fecit, metuens ne Danubio congelciato frigoribus, Romanis qui trans flumē essent, bellum inferretur: quòd si eueniret, ut posset per eum copias facile traducere. Sed Adrianus cōtrā metuēs, ne barbari oppressis custodibus pontis, in Mysiam facile transirēt, superiores partes eius disturbari iussit. Igitur Traianus eo ponte facto, Danubiū trāsiit: dein securè bellū gessit magis, q̃ celeriter, ac Dacos uix tandē subegit. Multa in eo bello ipse strenui Imperatoris, ac uiri fortis facinora edidit, multaq; pericula milites eius adierunt, seq; fortes uiros præstiterūt. Ex quibus unus eques saucius exportatus ex prælio ad sananda uulnera, ubi desperatam esse salutē cognouit, ex tabernaculo (nondū enim uis mali eum oppresserat) iterum in aciem processit, magnisq; rebus gestis mortuus concidit. Decebalus postquam regiam, regionemq; suam omnem captam esse cognouit, imminereq; periculum, ne ipse quoq; caperetur, manus sibi attulit. Eius caput Romam perlatum est, & Dacia in potestatem uenit populi Romani, in eamq; Traianus coloniam deduxit. Thesauri Decebali quamquam in Sargetia flumine, nò procul à regia eius repositi erant, inuēti sunt. Decebalus enim flumine opera captiuorum auerso, perfolloq; alueo, magnam uim argenti auriq; tum preciosissimas quasque res atque delicatissimas,

Traiani pons ab Adriano ruptus.

Traiani in Dacos noua expeditionis.

Decebali mors. Decebalus sibi mortem conscivit.

Thesauri Decebali in Sargetia flumine.

mas,

mas, quæ conseruari poterant, eò congefserat, ipsæq; rebus magnis lapidibus aggeribusq; tectis, flumē pristino alueo restituerat. Præterea uestes, & alia quæ sunt eiusdem generis, abdiderat in speluncas per eosdem seruos, eosq; peracto negotio iusserat occidi, ne, quod actum erat, patefacerēt. Sed Bicilis socius & familiaris Decebali, cui res erat cognita, captus hos thesauros indicauit. Per id tempus Palma præfectus Syriæ cepit eam Arabiæ partem, quæ Petram attingit, redegitq; in ditionē populi Romani. Ad Traianum reuersum in urbem quàm plurimæ legationes à barbaris gentibus, & in primis ab Indis uenerunt. is spectacula edidit dierum centum uigintitrium, in quibus interdum cæse sunt feræ mansuetæ uel bestię mille, interdum etiã ad decem millia: itemq; gladiatorū decem millia inter se certauerūt. lisdem temporibus strauit paludes Pontinas lapidibus, extruxitq; iuxta uias ædificia, pontesq; magnificētissimos fecit, ac nummum omnem adulterinū confluuit. Suram Licinium qui tum decesserat, affecit publica sepultura, eiq; statuum collocari iussit. Hic adeò diues fuerat & potens, ut gymnasium ædificauerit populo Romano suis sumptibus, tantaq; fide atque amicitia fuerat cum Traiano coniunctus, ut cū sæpe esset apud eum ab inuidis & inimicis accusatus, Traianus nihilo minus domum eius inuocatus ad cœnam uenerit, dimissaq; custodia medicum Suræ primum omnium ad se uocauerit, eiq; permiserit, ut suos oculos * Quo facto, tonsorem eiusdem uenire iussit, isq; mentum Imperatoris rasit. nam hæc uetus cōsuetudo ciuium Romanorum ac principum fuit: Adrianus enim primus barbam nutriuit. Post hæc Traianus cœnauit lotus, posteroq; die amicis suis, qui Suræ maledicere semper, eumq; calumniari consueuerāt, respondit: Si me, inquit, Surā interficere uoluisset, heri quidem certē interfecisset. Itaque permagnum fuit, quod Traianus in homine accusato insidiarum periclitari uoluerit: sed multo profectò maius, quod nunquā timuerit, ut quicquam tale ab illo sibi accideret. Cuidam etiã principio, cū præficeret eum prætorianis cohortibus, atq; ipsum ob eam causam gladium accingere oporteret, Traianus nudum porrexit, dixitq;: Accipe gladium, quem pro me, si bene atq; ratione imperaui, distringes: sin minus, eo ad interitū meum utere. Sossio quoque, & Palma, & Celso statuas posuit, quos uiros habuit in honore præ cæteris omnibus. In eos uerò qui contra se coniurauerant, in quorum numero Crassus fuit, causā cognita à Senatu, animaduertit. Bibliothecas extruxit, ac in foro suo columnam maximam collocauit, partim sepeliēdi sui causa, partim ut opus, quod ipse circa forum fecerat, posteris ostēderet. nam eum locum montosum, quanta est altitudo columnæ, perfodit, forumq; eo pacto cōplanauit. Post hæc bellum intulit Armeniis, Parthisq; propterea quòd, ut ipse dicebat, rex Armeniorum nō ab se, sed à rege Persarum diadema accepisset: sed reuera id bellum suscepit adductus gloriæ cupiditate. Postquā in fines hostium peruenit, satrapæ qui regionem tenebant, regesq; cum magnis muneribus ei processerunt obuiam, in primisq; adduxerūt equum doctum hominem uenerari, ita ut flecteret anteriora genua, & ceruicem pedibus eius qui propè adesset, submitteret. Traianus cepit cuncta nullo facto prælio: dein Satala & Elegiam, quæ sunt urbes Armeniæ, profectus, Heniochorum regem honore affecit, & Parthamafirem regem Armeniorum puniuit: captaq; Armenia, reges qui deditionem fecerāt, habuit in numero amicorum: cæteros etiã mortuos absq; pugna cepit. Tum ei multa decreta sunt à Senatu, sed in primis Optimus cognominatus est. Pedibus iter facie

Decebali thesauri à Bicile indicati.
Palma Syriæ præfecti res gestæ.
Spectacula à Traiano edita.

Licini Suræ sepultura ac statua.

Adrianus primus Cæsar barbam nutriuit.

Columna maxima Traiani: sepulchrum hodie uisitur Romæ.

Expeditio in Armenios ac Parthos.

Satala. Elegia.

Traianus Optimus cognominatus.

Aa bat

*Militaris disci-
plina.*

*Traianus Par-
thici nomē ade-
ptus.*

*Terræmotus
horrendi de-
scriptio.*

*Traianus An-
tiochiæ in ter-
ræmotu diuini-
tus cōseruatus.
Corasius mons
terræmotu
grauissimo con-
cussus.*

bat semper cum exercitu, instruebatq; milites, quoties proficisceret, eosq; uarijs modis ducabat. Pedibus non aliter quàm illi, transibat flumina: nonnunquam falsos rumores pro ueris, et maximè de ijs rebus quas exploratores retulissent, spargebat, ut milites celeriter imperata facere assuescerent, promptiq; ad omnia & intrepidi essent. Ad hæc Nisibi Batnisiq; captis, Parthicus cognominatus est: sed cognomine Optimi multò magis gloriari uidebatur, ex quo natura moresq; eius suauissimi magis, quàm arma cognoscerentur. Dum moraretur Antiochiæ, ingens terræmotus factus est, quo multis ciuitatibus, sed Antiochiæ præsertim, magna clades allata est. In qua urbe cùm Traianus hyemaret, cumq; eo magnus numerus militū, magnaq; priuatorum hominum multitudo, litium, legationum, negociationis, & spectaculorum causa undiq; cōuenisset, id damnum ad omnes nationes populosq; ita pertinuit, ut in urbe Antiochia omnis orbis terrarum subiectus imperio Romano detrimentum acceperit. Hunc terræmotū multa præcesse fulmina, flauereq; uehementes uenti atque insolentes: sed ex ijs tanta calamitas nunquam sperabatur futura. Primum enim de improviso mugitus terræ maximus, post fremitus horribilis auditus est. Terra sublimè tolli cepit, ædificia sursum erigi, erecta partim ruere & cōquassari, partim uelut in summa tempestate nutare huc atque illuc commota: loca destituta ædificijs mirum in modum agitari, materies ædificiorum frangi, lateres collidi, lapides conquassari, ac postremò eorum omnium horribilis fragor esse. Tantus uerò puluis excitatus fuit, ut non uidere, non alloqui, non audire quenquam per eum liceret. Multi mortales extra ædes afflictī esse, quòd agitati iactatiq; tandem uelut ex locis superioribus præcipitati colliderētur. Quæ ex re alij mutilari, alij interire, quòd arbores etiam cōuellerentur radicitus. Eorum uerò qui in urbe remanserant, infinita multitudo periit. Multi enim impetu hominum cadentium aggerum ue occiderunt: multi quoq; casu lapidum oppressi, extincti sunt. Qui parte alsqua corporis pressa lapidibus lignis ue iacebant, miserrimi erant, quòd neque uiuere, neque mori possent subito. Et quanquam multi ex infinita scilicet eorum multitudine euaferūt, tamen eorundem magna pars læsa & mutila fuit: cùm alij fractis cruribus, alij priuati humeris, nonnulli fracta ceruice esse, complures sanguinem euomere uiderentur. In eorum numero fuit Pedito Consul, qui statim mortuus est. In summa nulla fuit grauis calamitas, quæ non sit illis hominibus illata, propterea quòd in hoc terræmotu facto diuinitus, homines inopes cōsilijs nesciebant huic malo mederi, quòd alij cadentibus ædificijs opprimerent, alij fame interirent, id quod accidit ijs qui in uacuis locis, lignis fortè superstantibus, aut in fornicibus & peristylis incolumes seruabantur. Cum iam cessasset terræmotus, fuit qui ruinas audacter conscenderet, qui postquam in ijs uocem uiuæ mulieris intellexit, quæ secū habebat infantē, eumq; ipsa, secū lacte suo sustentabat, loco, in quo erat, perfosso, utrunq; incolumē seruauit. Quo facto indagare ceperunt cætera, neminē tamen amplius uiuum inuenire potuerunt, præter puerum alterum, qui matris mortuæ ubera sugerat. Cumq; inde mortuos eruerēt, nequaquam præ dolore saluos se esse lætabantur. tanta calamitas Antiochiam inuaserat. Traianus autem fenestra ex ædibus, in quibus erat, effugit: nam eum quidam inuisitata, & plus q; humanæ magnitudinis, cùm ad ipsum uenisset, eduxit foras. Quibus rebus omnibus magnò est timore perterritus: cumq; per multos dies terræmotus cessauisset, tamē sub diuinitate agebat in Circo, Corasius quoq; mons ita concussus

cussus est, ut eius culmina subsidere & conquassari, atq; in ipsam ciuitatem
 cadere uiderentur. Subsedere præterea alij montes, & aquæ, ubi antea uisæ
 fuerant nunquam, extiterunt: contrà nonnullæ, ubi fluxerant, defecerunt.
 Ineunte uere Traianus in hostilem terram ingreditur. Cumq; ea regio quæ
 ad Tigrim fluuium spectabat, materiam ad ædificandas naues non ferret,
 ea nauigia quæ in syluis apud Nisibin fecerat, plaustris in flumen conuehi
 fuisit. Sic enim comparata fuerant, ut dissolui & coniungi possent, ægreq;
 ad radices Cardyni montis pontem fecit in flumine continuatis nauibus,
 quamuis hostes ex aduerso collocati prohiberent. Nam Traiano tantæ erat
 nauium copia, tantaq; multitudo militum, ut aliæ celerrimè coniungerent,
 aliæ plenæ grauis armaturæ militibus atq; sagittarijs uim hostiũ antè prohi
 berent, aliæ huc & illuc ferrentur, quasi transiuræ essent. His rebus perterri
 ti barbari, simul quòd tanta multitudo nauigiorum in regione uacua arbo
 ribus conspiceretur, ipsi terga dant. Romani flumen transeunt, Adiabe
 nemq; omnè, quæ pars Assyriæ ad Ninum pertinuit, in suam potestatem
 redigunt. Ad hæc Arbela atq; Gaugamela, ubi Alexander olim Darium su
 perauerat, capiunt: q; Attyria nominatur, litera S in T à barbaris commu
 tata. Pòst Babylonem usq; ueniunt, propter hostium à quibus prohiberen
 tur, solitudinem. Nam Parthorum uires comminutæ erant bellis ciuilibus,
 eratq; inter eos adhuc seditio. Ibi Traianus uidit lacum bituminis, ex quo
 moenia Babylonis ædificata fuerant. Cuius tanta uis est, ut permixtum cum
 lateribus, aut minutis lapidibus, quouis saxo sit aut ferro potētius. Ostium
 quoq; eiusdem spectauit, unde tam grauis halitus manat, ut eum nulla ani
 malia terrestria, nullæ que uolucres perferant, cuius solo olfactu intereunt.
 Quod si is halitus sese altius efferrer, habitari certè circa eum locũ non po
 tuisset: nunc quasi in se reuolutus ille, in suo loco continetur. Ego quidē al
 terum huic consimilē uidi Hierapoli, quod est oppidũ Asiæ, feciq; periculũ
 in auib; & procubui ut inspicerē eum halitum, qui in cisterna quadã con
 cluditur, ubi theatrum ædificatũ fuerat. Is spiritus omnibus animantibus pe
 stilens est, præterquã castratis hominibus: cuius rei causam equidem asserre
 nequeo, ea tantũ, ut uidi audiuiq; refero. Constituerat Traianus Euphra
 tem facta fossa in Tigrim deriuare, ut per eam naues ad pontē faciendũ du
 ceret. Sed ubi eum altiozem Tigri esse intellexit, mutauit cõsiliũ, ueritus,
 ne, si id faceret, Euphrates nauigari non posset, quòd fluxus eius in decliũ
 partem ferretur. Itaque conuectis nauibus, quòd paruum spaciũ inter u
 truncq; flumen intercedebat (nam Euphrates totus in paludem fluit, indeq;
 cum Tigri coniungitur) Tigrim traicit, pòst Ctesiphontē ingreditur. Qua
 urbe capta, Imperator appellatus est, confirmato Parthici cognomine. Mul
 ta ei decreuit Senatus, sed in primis, ut triũphos festosq; dies ageret, quàm
 plurimos uellet. Postquam Ctesiphontem cepit, statuit mare rubrum trai
 cere. Sinus est maris Oceani, quem sinum Erythreum, ab Erythreo qui re
 gnũ illic tenuit, appellant. Messanam quoq; insulam Tigris, in qua Atham
 bilus regnabat, nullo labore cepit, atq; ijs in locis propter uim hyemis, & ra
 pidum Tigrum, ætũmq; maris in magnum periculum uenit. Qui uallũ To
 spasini habitabāt (nam ita ab incolis appellatur) erantq; in ditione Atham
 bili, Traianum amicè receperunt. Inde uenit ad Oceanum: cuius cognita
 natura, in eoq; uiso nauigio, quòd cursum in Indiam tenebat, ita dixit: Ego
 quidem si iuuenis essem, in Indiam traicerem. De Indis enim cogitare ce
 pit, ac de rebus eius gentis curiose quærere: tum Alexandrum beatum di
 cere,

*Traiani pons
ad Cardyni mō
tis radices.*

*Exercitus Tra
iani numero
sissimus.*

*Traiani in Ar
menia res ge
ste.*

*Asphaltum ui
dit Traianus.*

*Hierapolis.
Lacus admirari
de nature.*

*Euphratem flu
uiũ in Tigrim
per fossam de
riuare conatur
Traianus.
Euphrates fl.*

*Mare rubrum.
Erythreũ ma
re.*

*Athambilus.
Tospasini uala
lum.*

*Triumphus Tra-
iano à Senatu
decreti.*

*Parthorum Ar-
meniorumq;
defectiones.*

*Lucij res ge-
ste.
Seleucia capta
& incensa.*

*Parthamassa-
tes Parthorum
rex à Traiano
designatur.
Agarenorum
defectio.*

Prodigia.

*Iudeorum mo-
tus.*

*Strages cruen-
tissima.*

*Iudæo non licet
in Cyprum ue-
nire.*

*Iudæi à Lucio
iubati.*

cere, nonnunquam tamen asserere, se longius progressum esse: idē scripsit ad Senatum, cum tamen ea quę ceperat, tueri nō posset. Cuius rei causa Senatus præter alia multa decreuit, ut triūphos quotquot uellet, ageret. Nam cum Traianus tot gentes ab se superatas esse scriberet, Senatus eas neq; cognoscere, neq; nominare satis poterat. Itaq; cum alia multa, tum uerò arcū triumphalem in foro ipsius ædificari iussit. Parabant ciues redeunti longius obuiam procedere: sed is nunquam in Urbem reuersus est, neq; ut extrema principijs responderet, efficere potuit: ea enim quę subegerat, amisit. Dum enim nauigat Oceanū, atq; inde reuehitur, ea quę ceperat omnia maximo tumultu defecerunt, præsidijs, quę apud eas gentes reliquerat, defectis ca- sisq;. Atq; hæc ad Traianum, dum esset in naui, perferuntur: nauigabat autē adductus fama eorum quę illic esse ferebantur, quę tamen opinionioni non responderunt. nihil enim uidit præter aggeres, fabulas, ruinas: itemq; propter Alexandrum, cui etiam parentauit in his ædibus, in quibus mortem obierat. Igitur cognita defectione. Lucium & Maximum cōtra rebelles mit- tit. Maximus prælio superatus obiit. Lucius præclare se gessit, recuperauit- que Nisibin, Edessam expugnaui, direptamq; incendit. Seleucia ab Erycio Claro, & Iulio Alexandro legatis capta & incensa est. Traianus metuens ne Parthi quoque aliquid molirentur, regem eis dare constituit. Itaq; ut Cresiphontem uenit, conuocatis in magnam planiciem Romanis omnibus, Parthisq; qui tum aderant, excelsum tribunal conscendit. Ibi apud eos de rebus ab se gestis gloriatur: deinde Parthis regem Parthamaspatem designat, eiq; diadema imponit. Inde profectus in Arabiam, adoritur Agarenos, qui & ipsi defecerant, quorum ciuitas neque magna est, nec diues, finitimaq; regio magna ex parte deserta est, quod in ea aquę raro inueniantur, atq; illa pa- rum salubres, quodq; in ea ligni pabuliq; magna sit penuria. Ex quo fit, ut ibi magna hominum multitudo diu esse non possit, tum uerò ardentissimis caloribus, quibus exposita est, defenditur. Itaq; eam neq; Traianus tunc, ne- que postea Seuerus cepit, cum tamen partem aliquam muri diruerint. Traianus quidem præmissis ad muros equitibus, qui graui damno affecti in ca- stra reuerterunt, eosq; ipse consecutus, quanquam uestem regiam deposue- rat, ne ex ea agnosceretur, tamen uix vulnera effugit. Barbari enim caniciet dignitate, uultusq; grauitate animaduersa, rati Traianum esse, ut erat, non desinebant contra eum iaculari, equitemq; qui erat ei proximus, occiderūt. Ibi cœlum tonitru contremuit, irides uisæ sunt, fulgura, procellæ, turbines, fulmina in Romanos cadere, quoties in illos impetum facerent: cumq; cœ- narent, muscæ in cibis & poculis omnem molestiam exhibere. Itaq; Traia- nus inde proficiscitur, nec multo tempore post in morbum incidit. Interim Iudæi qui circum Cyrenem habitabant, Andrea quodam duce Romanos pariter atq; Græcos concidunt, uescunturq; eorum carnibus, eduntq; uisce- ra, tum oblinuntur eorum sanguine, & pellibus induuntur. Multos à uerti- ce discidere medios, multos obiecere bestiis, multos etiam certare inter se coegerunt, ita ut interierint hominum ad ducenta uiginti millia. Præterea in Aegypto Cypriq;, Artemione duce Cypriorum cædes consimilis facta est, ubi desiderata sunt hominum ducenta quadraginta millia. Ex quo fit, ut Iudæo in Cyprum uenire non liceat: quod si forte uis tempestatis in insulam appulerit, interficitur. Sed Iudæi & ab alijs, & maximè à Lucio, quem Traia- nus miserat, subacti sunt. Traianus cogitabat iterum exercitum in Mesopo- tamiam traducere, sed ingrauescente morbo, iter in Italiam cepit, Aelio A- driano

Adriano in Syria cum exercitu relicto. Itaque Romani capta Armenia, ac magna parte Mesopotamiae, superatisque Parthis, frustra tot labores suscepisse, totque adfuisse pericula uisi sunt, propterea quod Parthi Parthamaspatem de testati, regi suis moribus ceperunt. Traianus morbi sui causam uenenum fuisse existimauit: alij sanguinem putant, qui dum ex inferioribus eius partibus quotannis profluere consueuisset, tum sisti cepit. Traianus quoque apoplexia laborauit, ut parte aliqua corporis sensum amiserit: sed omnino aqua intercute laborauit. Tandem perlatus Selinum tē urbem Ciliciae, quam nos Traianopolim appellamus, mortem ilico obiit. Regnauit annos decē & nouem, menses VI, dies XV.

Traiani mors.

Traianopolis.

A D R I A N V S

ADRIANVS à Traiano adoptatus non est, erat autem municipius eius, fueratque in eius curatione, ac cum eo uinculis propinquitatis & affinitatis coniunctus erat: neptē enim eius in uxorem duxerat, degebatque cum eo omne tempus ætatis, ab eoque Parthico bello Syriae praefectus fuerat, à quo tamen nihil aliud praecipuum unquam obtinuit. neque enim principio cōsul factus est, sed eum defuncto Traiano sine liberis, Attianus, qui municipius eius erat, curatorque fuerat, & Plotina, quae amore ipsius capta erat, Imperatorem designauerunt, quod non procul abesset, quodque magnas copias haberet. Apronianus enim pater meus, qui Ciliciae praefuit, quique res eius omnes certò cognouit, mihi singula recensuit, atque illud in primis, mortem Traiani per aliquot dies in occulto fuisse, ut adoptio procederet, idque ex literis eius ad Senatum cognitum fuisse: quibus literis non ipse, sed Plotina subscripsit, quod in aliò factum fuerat nunquam. Erat Adrianus, quo die Imperator designatus est, Antiochia, quae urbs est metropolis Syriae, cui praerat: pridie uero eius diei, cum coelum maximè serenum esset, uisum est ei in somnis ignem de coelo in sinistram partem iuguli ipsius cadere, mox serpere in dexteram, quo igne neque perterritus, neque laesus esse sibi uideretur. Adrianus à Senatu petijt per literas, ut sibi Imperium confirmaret, negauitque uelle sibi ullos unquam honores decerni, ut erat antea consuetudo, nisi eos ipse à Senatu peteret. Traiani ossa in columna ipsius sepulta fuerunt, & spectacula quae Parthica nominabantur, per multos annos celebrata sunt: postea uero, ut alia multa, in usu esse desierunt. Adrianus quanquam fuit princeps humanissimus, tamen propter caedes quorundam bonorum ciuium, quas & initio principatus, & paulò antè quàm moreretur, fecit, culpa non caruit, parumque absuit quin ob eam causam ne in heroum quidem numerum referretur. Ii, quos statim ut adeptus est principatum, interfici iussit, fuere Palma, Celsus, Nigrinus, & Lucius, quod insidias ei in uenatione fecisse dicerentur: itemque alij potentissimi & praeclarissimi uiri ob alias causas occisi sunt: propter quos Adrianus, cum uulgò murmurari intelligeret, non modò se purgare uoluit, uerum etiam interposito iureiurando negauit eos iussu suo fuisse interfectos. Paulò uero antè quàm discederet è uita, Seuerianum, Fuscumque nepotem eius necari iussit. Adrianus, quod ad gentem pertinet, fuit Adriani Afri filius, sed ingenio ad studia bonarum artium, & utriusque linguae prompto. Itaque nonnullos libros soluta oratione, & complures uersibus scriptos reliquit: erat

Adrianus Traiani municipius.

Attianus.

Apronianus Ciliciae praefectus, pater Dionis.

Adriani somnium.

Parthica spectacula. Parthenica est in Graeco. Adriani crudelitas.

Palma, Celsus, Nigrinus, Lucius.

Seuerianus. Adriani patria.

Aa 3 enim

Adrianus gloriae cupidissimus.

enim gloriae & honoris cupidissimus, ob eamque causam ceteris uel minimis rebus operam dedit. Nam & statuas fecit, & tabulas pinxit: tum ea quae in pace belloque gerantur, quaeque ad regem, priuatūue pertineant, se profitebatur scire, multosque, propterea quod in aliqua arte aut facultate excellere, oppressit, multosque sustulit, cupiens scilicet ipse omnibus antecellere.

Fauorinus Gallus.

Dionysius Milesius.

Heliodorus epistolarum Adriani Imperatoris magister.

Fauorini somnium.

Apollodorus architectus.

Forū, Odæū, & gymnasiū Traiani.

Cucurbitas pinget.

Veneris templum.

Apollodorus architectus ab Adriano interfectus.

Homerū abolere, & Antimachū introducere cogitauerat.

Adriani magnificētia.

Ea causa fuit, cur Fauorinum Gallum, ac Dionysium Milesiū sophistas tollere conatus sit, dum sectatores eorū perderet. Dionysius quidem Heliodoro magistro epistolarum Adriani ita ferebatur dixisse: Cæsar tribuere tibi honores, & largiri pecuniam potest, oratorem uerò facere nō potest. Fauorinus autem cum causam immunitatis, quam habere in patria uolebat, apud Adrianum agere statuisset, ueritusque esset ne in eo iudicio superaretur, iniuriarumque acciperet, postquā in ius uenit, nihil dixit, quā preceptorem suum ea nocte sibi in somnis astitisse, monuisseque ne in patria, in qua natus esset, obire publica munera grauaretur. Adrianus utriusque quamuis grauiter iratus erat, tamē ignoscendū putauit, propterea quod idoneā causam ad mortem eis afferendā non habebat. Apollodorū uerò architectū, qui forū & Odæū & gymnasiū opera Traiani Romae fecerat, primū exilio, deinde etiam morte multauit, propter admissa scelera, sicuti dicebat: sed tamen uera causa fuit, quod cum Traianus cum illo quædam de his operibus communicaret, atque interim Adrianus ineptē, nescio quid, diceret, ei Apollodorus ita respondit: Abi, inquit, & cucurbitas pinget: nam tu hæc quidē certē ignoras. Adrianus enim tum fortē tali pictura sese iactabat. Itaque postquam imperium adeptus est, memor ueteris iniuriæ, licentiam, qua tum ille usus fuerat, non pertulit, sed formam templi Veneris, quod Romae fecit, ad eum misit, ut magnum opus absque opera eius fieri posse ostenderet: tum quasi uixit ex eo, num id templum bene & ratione ædificatum esse uideretur. Is rescriptit altius ampliusque multo fieri oportuisse, quo magis & propter altitudinem ipsius in uiam sacram emineret, & propter amplitudinem machinas reciperet, quæ clam in eo compactæ, de improviso in theatrum perducerentur. Porro simulachra maiora facta esse dicebat, quā ratio altitudinis amplitudinisque templi pateretur. Etenim, inquit, si deæ surgere, atque inde exire uoluerint, non poterūt. Quæ cum Apollodorus aperte rescripsisset, Adrianus ira incitatus, magnum animo dolorem cepit, propterea quod inciderat in eum errorem, quem iam corrigere non poterat. Itaque hæc res tantum ei cruciatū doloremque attulit, ut illum ob eam causam interfici iusserit. Cumque esset Adrianus tali ingenio præditus, Homerum e medio tollere, atque Antimachum, cuius ne nomen quidem antea a plerisque cognitum erat, pro eo introducere cogitabat. Quæ cum in eo reprehenderentur, tum uerò uitio edabatur, quod nimis magnum studium in inuestigatione rerum poneret, quodque homo uersutus & callidus esset. Hæc autem uitia leuiora faciebat, & compensabat quodammodo sedulitate, prouidentia, magnificētia, solertia: tum quod non modò bellum nullum mouit, sed etiam mota composuit, neque ullius bona per iniuriam proscripsit, quodque multa populis, priuatisque hominibus, multa etiam Senatoribus & equitibus largitus est. Nec enim expectabat, quousque rogaretur, sed agebat omnia, ut cuiusque necessitas postulabat. Rem militarem diligenter exercuit: cumque potens esset, nec pertinax, nec contumeliosus erat. Socias urbes, atque subditas imperio Romano, ex quibus multo plures, quā ullus unquam Imperator uidit, magnificēte iuuit, easque aquis, portubus, frumento, operibus publicis, pecunia, honoribus,

tribus, cæterisque rebus auxit, atque ornauit. Populum uerò Romanum aspe-
re magis, quàm blandè tractabat, cui roganti aliquid uehementius in ijs lu-
dis in quibus armis dimicabatur, non modò non concessit, sed etiam iussit
imperari illud Domitiani, Silete: quod uerbum tamen non est à præcone di-
ctum. nam is cùm manum porrexisset, essetq; ob eam causam silētium con-
secutum, ut est cōsuetudo (uox enim præconis audiri solet magno silentio)
Hoc uerò, inquit, Princeps uult. Qua ex re Adrianus nō modò præconi ira-
tus non est, sed etiam eum collaudauit, proterea quòd iussus seuerè impera-
ta pronunciare noluisse. Etenim ea quæ sunt eius generis, ferebat æquissi-
mo animo, neque succensens ebat unquam, si qua in re præter opinionē uel
à plebeis hominibus iuuaretur. Nam cùm ei mulier fortè occurrisset in uia,
ab eoq; ut se audiret, cōtenderet: quanquam primò sibi esse ocium negauit,
tamen ubi mulier ita exclamare cepit, „Noli igitur regnare: conuersus, liben-
ter eam audiuit. Res uerò maximas atq; necessarias non gerebat, nisi inter-
posita Senatus autoritate, dicebatq; ius cum primis ciuitatis in Palatio, fo-
ro, & Pantheo: sæpe etiam in alijs locis, pro tribunali, ut quæ fierent, omnia
diuulgarent. Nonnunquā absidebat Consulibus, cùm ius redderent, eosq;
tanto afficiebat honore in ludis Circensibus, ut ipsos domū reduceret. Ve-
hebatur lectica, ne ei molesti essent qui ipsum comitarētur. Cùm autem po-
pulus dies festos ageret, neque domi manebat, neque quenquam, ne fami-
liarem quidem, nisi res accidisset necessaria, admittebat salutatum, ut ne per-
petuis laboribus defatigaretur. Romæ semper & foris habere solebat apud
se optimates uiros, cum quibus uersabatur, quos cùm conuiuas adhiberet,
sæpe quartus discumbebat. Venabatur, quoties accideret, prandebat sine
uino, cœnabat cum omnibus primis & optimatibus: neq; aberat inter cœ-
nandum uarij sermonis delectatio. Familiares suos ægrotantes inuisere:
cumq; dies festos celebrarēt, ipse interesse, eorumq; prædijs ac domibus li-
benter uti consueuerat. Pleriq; eorum mortuis, nonnullis etiam uiuis sta-
tuas in foro posuit. Neq; tamen hi ob eam causam iniuriam cuiquam facere
uisi sunt, aut ea quæ ab ipso dicerent, fierent uel, habere uenalia, quod à Cæ-
sarianis libertis, cæterisque qui aliquid apud principes possunt, fieri solet.
Quæ cùm in summa de moribus Adriani dicta sint, nunc plenius singula,
quæ mihi memoria digna esse uidebuntur, attingam. Igitur ut primū Ro-
mam uenit, quicquid hîco ærario ue debebatur, remisit, definito tempore
annorum sedecim, ex quo id beneficium collatum esse uoluit. Præterea spe-
ctacula suo natali die populo gratis dedit, ubi ita magnus numerus bestia-
rum cæsus est, ut simul leones centum, ac totidem leonæ confectæ fuerint.
Dona in theatro et circo uiris atq; mulieribus separatim in sphaeris missili-
bus dedit. & ne mulieres cum uiris lauarentur, uetuit. Quo anno hæc facta
sunt, Euphrates philosophus obiit mortem uoluntariam, cùm ei Adria-
nus propter senectutem & morbum cicutam bibere concessisset. Post hæc
Adrianus in alias ex alijs prouincias regionesq; & urbes proficiscitur uisen-
di causa. Hic in primis cuiusque arces & mœnia cōsiderat, eorumq; partem
transfert in loca magis idonea, partem diruit, ædificat, atque in summa om-
nia non modò quæ ad uniuersum exercitū pertinent, arma dico, machinas,
fossas, muros, aggeres, sed etiam qualis sit cuiusq; & militum & ducum ipso
rum uita, statio, & mores, diligenter animaduertit. ibi mores indulgentia
deprauatos corrigit, & ædificia, quæ bene extructa non erant, subuertit.
Tum cepit eos ad omne genus pugnæ exercere, atque interim alios affice-

*Silentij im-
pendi consue-
tudo.*

*Mulieris A-
drianum Impe-
ratorē repræ-
hendentis li-
bertæ.*

*Adriani huma-
nitas & popu-
laritas.*

*Spectacula ab
Adriano edita.*

*Euphrates
philosophus.*

*Disciplina mi-
litaris.*

re honore, alios castigare uerbis, postremò omnes ea quæ se facere oportet, docere: atque ut milites haberent, unde exemplum peterent, ipse duriter uiuere, pedibus iter facere, aut in quæuis loca admissò equo proficisci. nunquam enim uehìcula aut quadrigas conscendere: nulloq; calore, nullo frigore, ut capite operto esset, adduci: nec enim unquam aut propter niues Celticas, aut calores Aegyptios opertum caput habuit. Itaque ut uno uerbo dicam, ita milites, quandiu principatum tenuit, rebus ipsis exercuit, instituitq; præceptis, ut quæ tum ab illo constituta sunt, ad hæc tempora uim legis atq; disciplinæ militaris obtineant. Quamobrem præsertim cùm pax esset, apud populos externos morabatur. Illi enim quòd eius apparatus uiderent, quòd nò modò nulla afficerentur iniuria, sed etiam ab eo pecuniam acciperent, nihil moliebantur. Cumq; ita milites exercuisset, equitatus qui Batauus nominatus est, Danubium transijt armatus. Qua re animaduersa, Barbari ita Romanos obstupescere ceperunt, ut in se inuicem conuersi, ad componendas controuersias, quæ inter ipsos erant, Adriano arbitro uterentur. In hac peregrinatione ædificauit theatra in plerisque ciuitatibus, instituitq; certamina sine regio apparatu aut magnificentia, quam nisi Romæ nunquam adhibuit. Patriam uerò, quanquam ei magnos honores tribuit, ornauitq; maximis muneribus, nunquam tamen inuisit. Adrianum studiosum uenationis fuisse tradunt, in eaq; clauiculam fregisse, et ob eandem crur penè mutilatum habuisse. Quamobrem urbem quam ædificauit in Mysia, Adriani uenationes appellauit. Nunquam tamen huius rei causa ea quæ ad principatum spectabant, prætermisit. Magno autem argumento est, eum studio uenandi delectatum fuisse, quòd Borystheni equo, quo libenter in uenationibus utebatur, mortuo monumentum ædificauit, erexitq; columnam inscripto epigrammate. Ex quo mirandum non est, si Plotinæ uita functæ, cuius opera, quòd ab ea maximè amaretur, Imperium adeptus erat, amplissimos honores tribuit. Atratus enim per nouem dies fuit, eiq; templum extruxit, & carmina de laudibus eius fecit. Fuit adeò agilis in uenationibus, ut aprum maximum uno ictu confecerit. Postquam uenit in Græciam, spectauit mysteria. cumq; per ludæam in Aegyptum uenisset, parentauit Pompeio, de quo hunc uersum fertur dixisse,

Τῷ νεοῖς Βερίδοντι πόσι σπῆλαις ἐπὶ λίσσῳ τύμβῳ;

Ponè caret tumulo, cui tot modò templa fuerunt.

Sepulchrumq; eius penè collapsum restituit. In Aegypto quoq; ciuitatē instaurauit Antinoi nomine. Erat Antinous Cithynide ortus ciuitate Bithyniæ, quam ciuitatem etiam Claudianopolim appellamus. Hic Antinous cùm in delicijs eius fuisset, in Aegypto mortuus est, siue quòd in Nilum ceciderit, ut Adrianus scribit, siue quòd immolatus, id quod uerum est, fuerit. Nam cùm Adrianus maximè curiosus esset, ut suprà dixi, tum uerò diuinationibus utebatur, & magicis artibus cuiusuis generis. Itaq; Antinoum, qui uel ob amorem ipsius, uel ob aliam causam uoluntariam mortem obierat (nam Adriano ad ea quæ parabat, opus erat animo eius qui uoluntariam mortem oppeteret) tanto honore affecit, ut urbem in eo loco in quo ille obijisset, restitutam, ex eo nominari uoluerit, statuasq; ei, uel potius simulacra in omni ferè orbe terrarum collocauerit. Sidus enim Antinoi ipse se dicebat uidere: libenterq; auscultabat eis qui dicerent, uerè ex Antinoi animo stellam quæ tum primùm apparuisset, extitisse. Sed Adrianus ob hanc causam irridebatur. Cùm autē in urbem Hierosolymam, quæ e uersa fuerat, quamq;

Batauus equitatus.

Adrianus patriam suā nunquam inuisit.

Adrianus uenationis studiosus.

Borysthenes equus, quo Adrianus in uenationibus utebatur.

Pompeij sepulchrum ab Adriano restauratum.

Antinous. Claudianopolis.

Adrianus historicus.

Magicis artibus utebatur Adrianus.

Antinoi sidus.

quamq̃ Aeliam Capitolinam appellauit, coloniam deduxisset, ac quo in loco templum Dei fuerat, alterum Ioui ædificari curauisset, magnum bellum & diuturnum moueri cepit, Iudæis grauiter ferentibus, quod exteræ nationes in suam urbem habitatum uenissent, quodq̃ in ea fieri externa sacra uiderentur. Tamen cum Adrianus in Aegyptum, ac rursus in Syriam aduentasset, quiescendum sibi esse putabant. Interim uerò arma quæ ipsis erant à Romanis imperata, minus apta de industria fecerunt, ut cum ea Romani reprobassent, ipsi eis uterentur. Post ubi Adrianus longè abesse uisus est, paulatim defecerunt: utq̃ aperto prælio non audebant cum Romanis periclitari, ita loca suæ regionis opportuna cuniculis muniabant & mœnibus, ut ad ea, si urgeret necessitas, perfugerent: utq̃ ad se mutuò sub terram transeuntes laterent, uias subterraneas desuper perforauerunt, quò uentum lumenq̃ reciperent. Hos Romani primò nihili faciebant: sed postquam totam Iudæam commotam esse, Iudæosq̃ omnes ubiq̃ gentium tumultuari, & conuentus facere intellexerunt, ac multa damna occultè aperteq̃ Romanis inferre, cum ipsiq̃ complures alias gentes lucri cupiditate coniungi, ac ferè ob eam causam omnem orbem terrarum cōmoueri, Adrianus optimos quosq̃ duces aduersum eos mittit, quorum primus fuit Iulius Seuerus, qui ex Britannia cui præerat, contra Iudæos missus est. Hic nulla ex parte est ausus aperte cum hostibus congredi, multitudine ipsorum atque desperatione cognita, sed eos separatim magno militum ac tribunorum numero adortus, commeatu prohibuit, atq̃ interclusos, serius quidem, sed minore cum periculo ita oppressit fregitq̃, ut pauci admodum euaserint, & quinquaginta eorum arces munitissimæ, uicq̃ celeberrimi atq̃ nobilissimi nongenti octoginta quinque funditus euersi sint. Cæsa sunt in excursionibus prælijs uel hominum quingenta octoginta millia: eorum autem qui fame, morbo, & igni interierunt, infinita fuit multitudo, ita ut omnis penè Iudæa deserta relicta fuerit. Id eis antè quàm bellum gereretur, fuerat denunciatum ex eo, quòd monumentum Solomonis, quod illi summa reuerentia colunt, sua sponte diuissum corruerat, quodq̃ lupi & hyæne multæ in urbes eorum rugientes atque ululantes introierant. Periere quoq̃ ex Romanis complures in eo bello. Quamobrem Adrianus cum scriberet ad Senatum, non est usus illo exordio quo uti Imperatores consueuerunt. SI VOS, LIBERI QVE VESTRI VALETIS, BENE EST, EGO QUIDEM ET EXERCITVS VALEMVS. Post hæc Seuerum misit in Bithyniam, ut ne prouincia Præ-

*Aelia Capitolina.
Iudeorum motus.
Adriani in Aegyptum atque Syriam profectio.*

Iulij Seueri contra Iudeos res gestæ.

Strages crudelitissima.

Monumentum Solomonis.

Seuerus Bithynia præfectus.

Pharasmans contra Alanos res gestæ.

Iouis Olympij templi ab Adriano ædificatum.

Leges ab Adriano latae.

uectigalia

uestigalia conduceret. Postquam Romam uenit, ac fortè in spectaculo populus ab eo magnis clamoribus contendit, ut cuidam aurigæ libertatem daret, negauit se facturum, scripsitq; in tabella, non decere populum Romanum ab se petere, ut aut ipse alienum seruum donaret libertate, aut ut dominum ad id faciendum compelleret. Vt autem ægrotare cepit, quod sanguis qui per nares eius effundi antea consueuerat, tum copiose effluxit, uitam desperauit: ob eamq; causam Lucium Commodum, quamuis ipse quoq; sanguinem euomeret, Cæsarem Romanis designauit. Seuerianum uerò, eiusq; nepotem Fuscum, qui id factum grauiter terebant, interfici iussit: illum nonaginta, hunc decem & octo annos natum. Seuerianus antequam iugularetur, igne poposcit: deinde incenso thure, Vos, inquit, dii immortales, quos habeo innocentia meæ testes, hoc unum rogo, ut Adrianus quamuis mortem obire percipiat, tamē nō possit. Et sanē Adrianus cū sæpe mori optaret, ac sibi manus afferre uellet, diutissimè ægrotauit: extatq; eius epistola, in qua ostenditur, quā miserum sit cupientem mori non posse. Hunc Seuerianum Traianus principatu dignum existimauerat. Nam cū in conuiuio petisset ab amicis, ut decem uiros dignos principatu nominarent, paulum substitit: Ego enim unum, nempe Seuerianum habeo. Fuere illis temporibus optimi uiri, quorum celeberrimi erant Turbo & Similis, qui fortitudinis ergo magnos honores cōsecuti sunt. Turbo uir rei militaris peritissimus, præfectus prætorio fuit, nihilq; unquam molliter facere aut insolenter est uisus. uiuebat enim tanquam unus ē multis, quamuis totum diem moraretur cum principe, eumq; sæpe adiret ante mediā noctem, quando cæteri dormire inciperent. Fuit & Cornelius Fronto magnæ autoritatis, qui in agendis causis Romæ primū locū obtinebat. Hic cū uesperī à cœna serò domum redisset, intellexissetq; ex eo cui patrociniū pollicitus erat, principē ius reddere, ueste cœnatoria indutus, ut erat, in ius uenit, eumq; salutauit, non uerbo Salue, quæ matutina est salutatio, sed Vale, quæ uespertina est, usus. Turbo autem nunquam interdū ne ægrotus quidem domi uisus est. Nam & Adriano consulenti sibi ut quiesceret, respondit, præfectum stantē mori oportere. Similis uerò, cū eos ætate & honore anteiret, nemi ni, ut ego quidem arbitror, moribus & uirtute secundus erat: idq; licet ex re perexigua cognoscere. Nā cū Centurio esset, eumq; Traianus ante præfectos aduocauisset, Turpe est, inquit, tibi Cæsar cū Ceturione remotis præfectis differere. Is deinde præfecturā Prætorianorū inuitus obiit, qua postea se ipse abdicauit, ac uix tandē dimissus, ruri reliquos septem uitæ annos conqueuit, suoq; sepulchro moriens inscribi iussit hæc uerba: HIC IACET SIMILIS, CUIVS AETAS MULTORVM ANNO RVM FUIT, IPSE SEPTEM DVNTAXAT ANNOS VIXIT. Adrianus autem ingenti effusione sanguinis contabuit, atque ob eam causam aqua intercute laborauit. Itaque postquam accidit Lucium Commodum magna quoq; effusione sanguinis subito extingui, domū conuocauit principes Senatorij ordinis, ijsq; decumbens in lecto ait: Mihi quidem, charissimi uiri, natura filium nō dedit, uos uerò lege dedistis. Multum aut interest, nascatur, an adoptetur filius, propterea quod is qui nascit, talis est, qualem eum fortuna dederit: eum uerò qui adoptatur, unusquisq; sibi suo arbitrio probatum deligit: ex quo fit ut ille sæpe nascatur mutilus & demens: hic, quod certo iudicio fit, integer & sanæ mentis deligatur. Quam obrem ego antea Lucium Commodum unum ex omnibus delegerā, qualem

Lucius Com-
modus ab A-
driano Cæsar
designatus.
Seuerianus.
Fuscus nepos
Seueriani.

Turbo.

Cornelij Fron-
tonis autoritas.

Salue, matuti-
na salutatio:
Vale, uesperti-
na.

Χαῖρε, ὕμνους.
Similis uir me-
morabilis.

Viueret quidē

Oratio Adria-
ni ægroti.

lem ne nasci quidem mihi optare potui. Sed cum eum mortis fata peremerint, alterum pro illo uobis inueni: eumque uobis do nobilem, mitem, mansuetum, prudentem, qui nihil temere propter iuventutem, nihil propter senectutem negligenter potest facere: uixit enim semper legibus, fuitque cum Imperio moribus & institutis patriæ, ut neque ea quæ ad Imperatorem spectant, ignoret, neque res omnibus male uti possit. Hunc dico Aurelium Antoninū, quem etsi intelligo difficilime molestis negotiis implicari, abesseque longissime ab hac imperandi cupiditate, tamen non diffido eundem curam habiturum mei, uestrique, & principatum inuitum recepturum. Ita Antoninus Imperator factus est, qui cum mares liberos non suscepisset, Commodum Commodi filium, ac deinde Marcum Antoninū Verum sibi adoptauit, quod uellet longo tempore ante futuros principes designare. Marcus quidem Antoninus Casilius antea appellabatur, filius Antij Veri, qui tertium Consul, ac tribunus militum fuerat. Sed Antoninus iussus erat ab Adriano utrumque adoptare. Verum tamen maiore honore affecit, cum propter ius sanguinis, tum quod eum iam florentem ætate & ingenio cognosceret: quem etiam ob eam causam facete Verissimum nominabat. Interim Adrianus aquam intercutem curauit magicis artibus, qua tamen iterum necita multo post laborauit. quæ cum magis ac magis aueretur, atque ipse quotidie mortem quodammodo obiret, uehementer cupiebat e uita discedere, postulabatque sæpenumero uenenum, aut gladium, quæ tamen a nemine impetrabat. Itaque postquam ei licet pecuniam & securitatem pollicenti nemo paret, accersi iubet Mastorem, hominem barbarum, Iazygem natione, quo seruo in uenationibus propter eius uires & audaciā usus fuerat, eumque partim minis, partim pollicitationibus cogit promittere, ut se interficiat: dein ei locum sub mamma ab Hermogene medico monstratum designat, oblitusque, ut secundum eum locum accepto mortifero uulnere, minore suo dolore moreretur. Quod cum ei minus successisset (nam Mastor timore rei perterritus aufugit) tum uero flere & lamentari cepit, non tam morbi causa, quam quod non posset mortem sibi consciscere, quam adhuc alijs afferre posset. tandem cōtempta diæta, ususque cibo & potu minus idoneo, mortuus est, moriensque exclamauit illud peruulgatum, πολλοὶ ἰατροὶ βασιλέα ἀπέλυσαν, MULTI MEDICI REGEM SVSTVLERVNT. Vixit annos LXII. menses V. dies XIX. Regnavit annos uiginti, menses undecim. Sepultus est iuxta flumen. ad pontem Aelium, ubi monumentum fecerat, propterea quod Augusti Mausoleum plenum erat, in quo nemo amplius sepultus est. Adrianus in odium uenit propter nefarias & indignas cædes, quas initio & sub finem principatus fecit: alioqui ad cædes procliuus non erat. Magno argumento est, quod cum eum aliquando nonnulli offendissent, satis esse dixit, si de his in patriam ipsorum scriberetur, illos sibi nequaquam placere: tum quoties rei facti erant qui liberos habebant, pœnam eorum minuebat pro numero liberorum.

Aurelius Antoninus
Adriani
filii adopti-
uus.

M. Antoninus
Verus.
Annius Verus.

Adrianus mor-
bum intercutis
magicis artibus
curat.

Mastor Adria-
ni uenator.

Hermogenes
medicus.

Adriani Impe-
ratoris mors.

Pons Aelius.

Adrianus ob
cædes nefarias
a multis odio
habitus.

ANTO.

ANTONINVS PIVS

Dionis histo-
ria non est in-
tegra.

Antoninus Pius
ab Adriano Im-
peratore ado-
ptatus.

Antoninus A-
driano defun-
cto heroicos a-
pud Senatum
impetrauit ho-
nores.

Antoninus cur
Pius cognomi-
natus.

Xiphilinus ex
alijs historijs se-
quentia colle-
git.

Antoninus fa-
uebat Christia-
nis.

Adriani Impē-
ratoris pro
Christianis epi-
stole.

Antoninus
Pius Cuminise-
ctor cognomi-
natus.

Terræmotus.
Cyzicus.

Columnæ ma-
xime.

CIENDVM est autem acta Antonini Pij non inueniri in exemplaribus Dionis, ut uerisimile sit aliquid ex eis perisse. Itaque omnis ferè de Antonino historia ignoratur, tantum inuenitur eum Lucio Commodo, quem Adrianus adoptauerat, ante Adrianum extincto, ab eodem Adriano adoptatum, et Imperatorem factum esse: itemque nolente Senatu heroicos honores tribui Adriano uita functo propter aliquot cædes uirorum illustrium, quas fecerat, multa flentem lamentantemque in Senatu disserruisse, atque ita ad extremum dixisse: Igitur nec ipse princeps uester ero, si ille improbus inimicusque uobis atque hostis fuit: nimirum enim omnia acta eius, in quibus est adoptio mea, rescindetis. Itaque Senatum, cum hæc audiisset, reuerentem Antoninum, metuentemque milites, Adriano honores reddidisse. Hæc quidem de Antonino apud Dionem tantummodo supersunt: tum etiam eum Augustum, Piumque esse appellatum à Senatu, propterea quod initio principatus sui multis rebus factis, postulatisque nonnullis nominatim ad supplicium, neminem puniuit. Non enim, inquit, me oportet ab his reb. principatus exordium facere. Principio quoque historiae Marci Veri (qui post Antoninum Imperator fuit) defunt ea quæ hic erga Lucium Commodi filium quem Marcus generum habuit, quæque Lucius missus à socero in bellum, quod cum Vologeso gerebatur, fecit. Quocirca pauca ante dicam de ijs rebus quæ ex aliorum libris collegi: post ad ea quæ in Dione sequuntur, transibo. Igitur constat inter omnes Antoninum probum uirum & bonum fuisse: nec enim cæteris subditis grauis, nec Christianis infensus fuit, quos uehementer obseruauit, & coluit, ac honori, quo Adrianus Christianos prosequabatur, accessionem fecit. Ponuntur enim ab Eusebio Pamphili F. in historia ecclesiastica epistolæ quædam Adriani, quibus ostenditur illum grauiter minari ijs qui Christianis molestiam exhiberent, qui uel illos deferrent, iuratumque Herculem, se in eos esse animaduersurum. Fertur Antoninus curiosus fuisse, posuisseque maximam diligentiam in minimis quibusque rebus indagandis: quem qui irriderent, idcirco *Κυμνιστῆς*, id est, Cuminisector appellabant. Eundem senem obisse Quadratus scribit, ei que fuisse mortem dulcissimam, similemque somno iucundissimo. Ferunt sub Antonino in Bithynia, atque in Hellesponto ualde horribilem terræmotum esse factum, ea que de causa complures alias ciuitates laborasse uehementer, & Cyzicum funditus concidisse, eiusque urbis templum maximum omnium atque pulcherrimum corruisse. Erant columnæ eius templi crassitudine quatuor ulnarum, altitudine cubitorum L. singulæ ex singulis lapidibus: cætera quæ in eo templa erant singula, plus admirationis, quam laudis habuerunt. Præterea ferunt diducto montis uertice in continenti terra, maritimum fluctum erupisse, spumamque puri & limpidi maris procul inde in terram proiectam fuisse. Ac de rebus quidem Antonini hæc habui quæ dicerem. Regnauit annos quatuor & uiginti.

MARCVS

MARCVS ANTONINVS

Philosophus.

OSTEAQVAM Marcus Antoninus mortuo Antonino, à quo fuerat adoptatus, principatum adeptus est, statim socium & participem Imperij cepit Lucium Verum, Lucij Commodi filium, eò quòd ipse erat imbecillis, deditusq; studijs literarum. Ferunt enim non erubuisse eum, cum esset Imperator, nec puduisse unquam ad doctorem proficisci, sed adijisse crebrò Sextum Boeotum philosophum, & ad audiendos Hermodenis rhetoricorum libros libenter uenisse, atque in primis Stoicorum praecepta secutum esse. Lucius uerò robustus & adolescens erat, tum etiam ad rem militarem aptior. Huic Marcus Lucillam filiam suam in matrimonium dedit, generumq; factum ad bellum cum Parthis gerendum misit, quòd Vologæsus prior bellum intulerat, quodq; omnem exercitum Romanum collocatum à Severiano ad Elegiam quæ est in Armenia, atq; interclusum undiq; unà cum ipsis ducibus, telis confecerat atque perdiderat, ob eamq; causam ciuitatibus Syriæ ualde formidolosus erat. Lucius ut uenit Antiochiam, comparato maximo militum numero, & optimis ducibus delectis, ipse in oppido remansit, ut inde constitueret omnia, & com meatum militibus compararet, Cassio exercitu permisso. Cassius ad orientem se Vologæsum fortiter sustinuit, desertumq; tandem à socijs ac terga uertentem insecutus, Seleuciam & Ctesiphontem uenit: deinde uastata Seleucia atq; incensa, regias Vologæsi, quæ in urbe Ctesiphonte erant, solo æquauit. Cum autem reuerteretur, magnum numerum militum amisit, qui partim fame enecti, partim morbo extincti sunt, redijtq; tamen in Syriam cum reliquis militibus. His de rebus quanquam maximè gloriabatur Lucius, tamen ei fortuna ad extremum non fauit, quòd aliquanto tempore post Marco socero suo insidias parasse dicitur, esseq; ueneno sublatus antè quàm negocium conficeret. Marcus Cassium toti Asiæ præesse iussit: ipse barbaris qui circum Istrum sunt, Iazygibus & Marcomannis, nunc his, nunc illis continenter, quandiu uiuit, bella intulit: quibus in bellis Pæonia fuit ei receptaculum. Eodem tempore Germani, qui trans Rhenum incolunt, uenere usq; in Italiam, attulereq; Romanis maxima ac grauissima incòmoda, quibus Marcus occurrit, Pompeiano atque Pertinace legatis exercitus factis. quo in bello optimè se gessit Pertinax, qui postea Imperator factus est. Inter cadauera barbarorum, corpora mulierum armata reperta sunt. Confecto maximo prælio, partaq; insigni uictoria, Imperator cum rogatus esset à militibus pecuniam, tamen non dedit: quòd diceret, si quid plus quàm esset constitutum, acciperent, id ex sanguine parentum ipsorum propinquorumq; exactum iri. Principis enim solum deum iudicem esse posse. Adeo enim temperans & continens erat in Imperio, ut cum tot tantaq; bella gereret, nihil faceret contra quod fas esset, assentationis aut timoris causa. Cum autem Marcomannis in aliquo prælio bene successisset, ab ijs que Marcus Vindex præfectus interfectus esset, tres ei statuas posuit: illis uerò superatis, Germanicus appellatus est. Germanos enim eos qui in superioribus locis habitant, appellamus. Ad hæc motus latronum in Aegypto qui Bucoli, quasi pastores bouum, dicuntur, factus est, cæteris Aegyptijs à sacerdote quodam & Isidoro ad defectionem sollicitatis. Hi enim primò ornati muliebri uestitu, simulantesq; se uxo-

Lucius Verus
M. Antonini in
imperij admi-
nistrations col
lega.

Sextus Boeotus
philosophus.

Lucilla Marci
filia.
Vologæsus rex
Parthorum.

Lucij Veri con-
tra Parthos res
gestæ.

Cassius.

Seleucia.

L. Veri in Anto-
ninum socerum
impietas.

Antonini con-
tra Marcoman-
nos res gestæ.
Germanorum in
Italia eruptio.

Mulieres præ-
liabantur.

Solus Deus in-
dex est Principis.

M. Vindici statu-
e.

M. Antoninus
Germanicus
cognominatus,
Bucoli.

Bb res

*Bucolorum a-
stutum consi-
lium.*

Rufus Basæus.

*Antoninus in
cognoscendis
atq; examinan-
dis rebus dili-
gens.*

*Theriacum su-
mebat Mar-
cus.*

*Romanorū de
lasygibus ui-
ctoria.
Pugnatur in
Danubio con-
glaciato.*

res Bucolorum esse, Romanoq; Centurioni aurum pro uiris suis daturum, eum accedentem ad se dolose interfecerunt, mactatoq; eius comite coniurauerunt in uisceribus eius, quæ etiam ad extremum comederunt. Hic Sidorus fortitudine omnibus hominib. suæ ætatis antecelluit. Cumq; uicissent Romanos in Aegypto, penè cepissent Alexandriam, nisi Cassius dux e Syria aduersum eos missus, discordiam seditionemq; ita inter ipsos cōcitauisset, ut à se ipsi distraherentur. Nam propter eorum desperationem atq; multitudinem Romani non sunt ausi cum eis aperto prælio congregari, sed eos Cassius tumultuantes oppressit. In bello autem quod Marcus cum Germanis gerebat, ut hæc quoque memoria digna sint, quidam adolescentulus captiuus Marco nescio quid interroganti ita ait: Præ frigore non possum tibi respondere: quamobrem si quid ex me uis cognoscere, iube mihi uestem, si quam habes, dari. Præterea miles quidam cum esset noctu in Danubij custodia, audiretq; trans flumen clamorem captorum militum, statim, ut erat, enatauit: & cum liberasset captos, reuertit. Erat Marcus Rufus Basæus præfectus prætorio, uir bonus, sed propter rusticitatē ignarus literarum. puer enim in paupertate educatus fuerat. Hunc fortè cædentē arbores in sylua quidam offendit, eumq;, quod primo iussu non descenderat, increpauit his uerbis: Præfecte descende. Idq; etsi propterea uisus est dicere, quod humili loco natus is erat, tamen euenit postea, ut fortuna hunc ei honorem tribueret. Imperator autem quoties bellis non impediabatur, solebat ius reddere, iubereq; multos modios aquæ oratoribus dari. In causis autem diligenter cognosceendis atque examinandis paulo longior esse, ut undecunque ius inuestigaret. nam de eadē causa dies undecim, & sæpe duodecim, aliquando etiam noctu cognouit. Cum enim esset amans laboris, tum uerò diligenter applicabat animum ad omnia quæ ad principatum pertinerent. Nihil dicere solebat, nihil scribere aut facere negligenter, sed uel in minimis rebus diem sæpenumero consumere, quod existimaret non decere Imperatorem properè quicquā agere. Si quid enim prætermisisset uel in minimis rebus, non putabat se posse in cæteris calumniam effugere. Et tamen erat ualetudine usque adeo infirma, ut frigus principio perferre non posset. congregatisq; militibus, ut ipse imperauisset, priusquam cum eis colloqueretur, secederet paululum, ac modico cibo, idq; noctu, semper uteretur. Nihil enim capiebat interdiu præter medicamentum, quod Theriacum appeilant: quod pharmacum non tam sumebat timoris causa, quàm quod erat infirmo stomacho & pectore, ut eum ob hanc causam huic rei, & cæteris potuisse sufficere arbitrentur. Eo tempore tandem Romani lazygas uicere primū in terra, post etiam in flumine, non quod nauale prælium factum sit, sed quod conglaciato Danubio fugientes consecuti in eo perinde atque in continente pugnaverunt. Nam lazyges cum Romanos se ponere sequi intellerent, sperarentq; facile se posse eos conficere, quod glaciæ essent insueti, impetum sustinendum putauerunt. Ergo Romanos à fronte alij adoriuntur, alij à lateribus irruunt, quod eorum equi in huiusmodi glaciæ currere tutò didicerant. Quare animaduersa Romani nihilo magis timent, sed conuersi, aduersiq; facti hostibus, magna pars scuta deponunt: atq; quò minus cadant, in ijs alterum pedem firman. Hoc pacto cōtimpetum primò sustinent: post frangis equorum, scutisq; hostium arreptis & pilis, eos ad se trahunt, atq; ita implicatos homines equosq; pariter decipiunt, nec enim poterant in lubrico loco uiribus nostrorum resistere: quamquam

quam enim etiam Romani cadebant, tamen siue quis eorum caderet supinus, hostem pedibus trahebat, atque, ut in lucta fieri solet, ita retrò proijciebat, ut eo superior esset: siue pronus caderet, hostem, qui antè ceciderat, carpebat dentibus. Nam Barbari ignari & rudes pugne huius generis, quodq̃ leuioris erant armaturæ, resistere minus poterāt. Ex quo factum est ut pauci de multis effugerint. Igitur Marcus multis magnisq̃ prælijs factis, aditisq̃ periculis, Marcomanos & lazygas subegit. Post hæc præliū acre, bellumq̃ magnum cum ijs qui Quadi appellantur, fuit: quo ex bello uictoria præter spem, uel potius Dei beneficio cōsecuta est, propterea quòd Romani, cum essent in prælio, atq̃ in maximum periculum uenissent, mirabiliter sanè ac diuinitus conseruati sunt. Cum enim interclusi à Quadis in locis opportunis conferti pugnarent fortiter, atq̃ interim Barbari differrent prælium, sperantes eos calore & siti perituros, quos circum occupatis locis omnibus sic cōcluserant: erant enim multo plures, ut aquam habere nullo pacto possent: cumq̃ Romani in tantas difficultates incurrissent, ut morbo, uulneribus, ardore solis, ac siti uexarentur, nec ob eas res pugnare possent, aut aliò secedere, sed in acie stantes, atq̃ in locis constitutis arderent, nubes derepente ita coactæ sunt, ut maximus imber aquæ ceciderit non sine Dei beneficio. Fama est Arnuphin Magum Aegyptium, qui unà cum Marco erat, Mercurium illum qui est in aere, aliosq̃ dæmonas quibusdam artibus magicis inuocauisse, ac per eos pluuiam extorsisse. Hec quidem à Dione dicuntur, sed is mihi mentiri uidetur, uolens an inuitus, nescio: uolentem magis arbitror, cum non ignoret legionem militum, quæ Fulminatrix appellatur proprio nomine (eius enim mentionem facit in recensione cæterarum) ex nulla alia causa (neq̃ enim alia circumfertur) quàm ex ea quæ in eo bello accidit, id nomen accepisse: quæ causa etiam tunc Romanis saluti, barbaris exitio fuit. Non enim Arnuphis Magus erat, cum nusquam memoriæ proditum sit Marcum Magorum societate, aut præstigijs fuisse delectatum. Quod igitur in hacre dico, tale est. Cum Marcus legionem unam haberet ex militibus Melitenis, (hi omnes Christum colunt) ad eum præfectus prætorianorum uenit, nescientem in illo prælio, quid cōsiliij caperet, timentemq̃ totius exercitui, eiq̃ fertur dixisse, nihil esse, quod ij qui Christiani nominatur, precibus impetrare non possint, esseq̃ legionem unam in exercitu hominū huius generis. Qua re cognita, Marcum ab ijs petiisse, ut Deo suo supplicarent. Quod cum fecissent, Deum eos exaudisse subitò, percussisseq̃ hostes fulmine, ac Romanos pluuiā recreasse: his rebus Marcum uehementer obstupefactum, edicto Christianos honore effecisse, ipsamq̃ legionem fulminatricem appellasse: atque his de rebus epistola Marci extare dicitur. Græci quidem sciunt eam legionē Κεραινοβόλων appellari, eiusq̃ rei testes sunt: causam uerò cur ita appellata sit, non dicunt. Dion addit, Romanos cum primum pluuiā caderet, omnes suspexisse in cœlum, eamq̃ in ora recepisse: deinde scutis galeisq̃ subiectis inde sorbisse largiter, equisq̃ ad bibendū dedisse: cum que Barbari in ipsos impetum facerent, bibentes simul pugnas, complures que saucios sanguinem infusum in galeas, simul cum aqua absorbuisset. Hi propterea grauiā damna accepissent urgentibus hostibus, quòd magna ex parte in bibendo erant occupati, nisi uehemens grando, complura que fulmina in hostes cecidissent. Itaque licebat uidere in eodem loco aquam ignemq̃ simul de cœlo cadere, atq̃ ob eam causam ualere alios & bibere, exuriq̃ alios, ac prorsus interire. Non enim ignis attingebat

Marcomanni
& lazyges à
Romanis sub-
acti.

Quadi à M.
Antonino ui-
cti.

Romanorum
cum Quadis
conflictus.

Arnuphis suis
incantationib.
pluuiam impe-
trat, qua dissi-
parentur Qua-
dorum milites.
Dion à Xiphi-
lino taxatur.

Piorum preci-
bus uictoria pa-
ratur.

Quadi fulmi-
ne percussi atq̃
fugati.

Legio Christia-
norum Κεραι-
νοβόλος appel-
lata.

Prælium plus-
quàm miracu-
losum.

Bb 2 Romanos:

Romanos: quòd si fortè interdum cum eis misceretur, exstinguebatur subitò: neq; imber iuuabat Barbaros, sed non secus inflammabat atq; oleum, ita ut aquam requirerent pluuiâ perfusi, infligerentq; sibi uulnera, quò ignem sanguine restinguerent. Pars confugiebat ad Romanos, quasi illis tantummodo aqua salutaris esset: ita ut eorum Marcus etiam misertus sit: eoq; facto à militibus septimùm Imperator appellatur. Quod etsi admittere non consueuerat, prius quàm esset decretum à Senatu, tamen non repudiavit, quasi id diuinitùs acciperet: de quo etiam ad Senatũ scripsit. Faustina quoque mater exercituum appellata est. Pertinax autem ob res præclarè gestas consul est factus: cuius causâ multi indignati sunt, propterea quòd erat obscuro loco natus, caneantq; illud tragicum,

Τριαῦθ' ὁ Τληπόλεμος δ' ἐργάζεται, 8

Τριῶνδ' ὁ Τάλημων πόλεμ' ἐξεργάζετο, Talia infelix bellum efficit: u-
delicet ignorātes eundem principem Romanum fore. Cum autem Calsius

Cassius. filium (is iam ephebus erat) accersi ex Vrbe iubet. Erat Cassius Syrus ex Cyri regione uir optimus, qualem Imperatorem habere esset optabile, nisi

Heliodorus quòd erat filius cuiusdam Heliodori, qui propter multam rhetorices artis
rhetor. scientiam, ad præfecturam Aegypti peruenerat. Id facinus graue Calsius fe

Faustina. cit, deceptus à Faustina, quæ cum uirum suum imbecillum esse animaduertet (ea erat Antonini Pij filia) speraretq; breui tempore moriturum, ti-

Cassius Syrus ipsum simul cum Imperio caperet. Hæc dum secum Cassius reputat, nūcius
Imperium affi- de interitu Marci perfertur, ut solent ista semper in deteriorē partē diuulga-
stat. ri. Quamobrē statim affectavit Imperiū nulla adhibita maiore diligentia in

retur. Etenim pro republica perpetuos labores sustineo, qui tandiu hinc longè ab Italia commoratus sum, homo iam senex & imbecillis, ut neq; cibum suauem, neq; somnum uacuum curis possim capere. Sed quoniam Calsius mecum nollit in hac causa conuenire, (quo pacto enim mihi credat is, qui mihi tam infidus fuerit) uos oportet commilitones forti animo esse: nec enim Cilices, Syri, Iudæi, Aegyptij uobis fuerunt unquam, aut erunt potiores: non si millies, quanto nunc pauciores sunt, quàm uos, tanto plures congregentur. Sed neq; Calsij ipsius, quanquam uidetur esse optimus Imperator, multaq; prospere gessisse, ratio ulla haberi debet. Non enim aquila græculorum dux, aut leo hinnulorum aptus esse ad bellum gerendum potest. Iam uerò illud Parthicum & Arabicum bellum non Calsius, sed uos confecistis. Quod si ille præsertim ex rebus contra Parthos gestis habet gloriam, uos quoq; Verum habetis non modò non inferiorem illo, sed multo etiam potiore, à quo longè plura bello uicta & parta sunt. Quinetiam iam illum poenitere fortasse cepit, quod me uiuere intelligit: nunquam enim id nisi mortuo me fecisset. Quod si manet adhuc in proposito, susceptoq; consilio, tamen cùm profectionem nostram intellexerit, omnino relinquet: uos enim metuet, me reueretur. Itaq; tantum illud uereor commilitones (licet enim apud uos uerum dicere) ne aut ipse manus sibi afferat, quod pudore scilicet adductus non audebit in conspectum nostrum uenire, aut alius cognito aduëtu meo, quod contra illum proficiscar, id faciat: mihi enim permagnum præmium belli atque uictoriæ, quantum unquam accepit nemo, auferet. Quod uerò præmium dicet aliquis? homini qui iniuriam fecerit, ignoscere: ei que qui amicitiam fidemque uiolauerit, amicum & fidelem permanere. Quæ etsi uobis fortasse uidentur esse incredibilia, tamen ea uobis oportet persuaderi. non enim bona omnia ex hominibus prorsus exterminata sunt, sed sunt adhuc apud nos antiquæ uirtutis reliquæ. Quod si quis mihi fidem non habeat, tanto cupio uehementius ea quæ uidentur fieri nō posse, facta ante oculos omnium ponere. Hæc enim sola mihi ex malis præsentibus foret utilitas, si possem re optimè confecta ostendere cunctis hominibus, nos quoq; bellis ciuilib. bene uti posse. Hæc Marcus & apud milites concionatus est, & ad Senatum scripsit, nihil Calsium criminatus, nisi quod illum crebrò ingratum uocabat. Calsius quoq; de Marco nihil uuquam dixit contumeliose, aut scripsit. Dum Marcus ad bellum ciuile comparat, multæ ei uictoriæ ex plerisq; barbaris nationibus, ac mors ipsius Calsij nūciatur. Nam Calsio iter faciēti Antonius Centurio occurrit, eumq; de improuiso secundum ceruicem uulnerauit: quamquam id uulnus nō fuit mortiferum, propterea quod Antonius impetu equi concitatus, facinus imperfectum reliquit, ita ut ille ferè euaderet, nisi eum Decurio interim confecisset. Hi abscisso eius capite ad Imperatorem proficiscuntur. Ita Calsius, qui hoc pacto tres menses, & dies sex imperium somniauerat, iugulatur: filiusq; eius, qui tum erat absens, interfectus est. Marcus autem cùm eò uenisset, nationes omnes quæ rebellionem fecerant, tractauit perhumaniter, neq; quēquam ex obscuris hominibus aut ex illustribus interfecit. Sub id tempus Faustina moritur siue dolorib. podagræ, quibus laborabat, siue alia ex causa, ne ob ea de quibus cum Calsio conuenerat, argueretur: quanquam Marcus literas, antè quàm eas legeret, consciderat, ne cogeretur quenquam inuitus odisse. Ferunt nonnulli Verum antea præmissum in Syriam, quam obtinuerat, literas in suppellectili Calsij inuentas

B b 3 conscidisse,

*Calsij ingrati-
tudo ab Anto-
nino taxata.*

*Calsius graui-
ter uulneratur
& occiditur.*

*M. Antonini
clementia atq;
animi modera-
tio.*

*Faustina mori-
tur.*

*Gladiatoribus
interdictum ne
acutis gladijs
dimicarent.*

*M. Antoninus
ab omni cede
alienus.*

*M. Antonini
constitutio.*

*Marci & Fau-
stinae statuae.*

*Apud Athe-
nienses annua
stipendia do-
ctoribus disci-
plinarum ab
Antonino con-
stituta.*

*Octo aurei ui-
ritim dati. C. C.
drach.*

*Liberalitas An-
tonini.*

*Smyrna terra-
motu conquas-
tata instaura-
tur.*

*Crispina nubit
Commodo.*

*Marcus pete-
bat à Senatu
pecuniam ex
aerario.*

*Belli hostibus
inducendi cere-
moniae.*

conscidisse, quòd eas nihil ad Marcum pertinere diceret. Quòd si fortè ob eam causam Marcus succenseret, longè fore melius, se unum pro multis interire. Sed Marcus nō delectabatur cædibus, idè ex eo licet animaduerte- re, quòd Romæ spectabat gladiatores tanquam athletas certantes sine periculo. Nec enim gladiatoribus concessit acuto ferro dimicare, sed obtusis gladijs & teretibus omnes dimicabant. Mortem Faustinae uehementer luxit: scripsitq; ad Senatum, ne quis eorum qui opem Cassio tulissent, morte afficeretur, tanquam in eo dolore, quem ceperat ex interitu Faustinae, hoc uno solatio uti posset. Absit enim, inquit, ut me tenēte principatū, uestrū quisquam meo uestro ue decreto capite damnetur. Ad extremum addidit: Quòd si id à uobis non impetrabo, ad mortem ibo celeriter. usque adeò à cædibus alienus, mitis & bonus & pius erat. Quinetiam in plerosque beneficia contulit, qui ipsi filioq; necem machinati essent. Constituit autem ut nemo cum imperio esset apud eam gentem ex qua ortus esset, propterea quòd Cassius, cum in Syria patria sua imperium haberet, res nouas molitus fuerat. Senatus Marco & Faustinae decreuit statuas argenteas Romæ in templo Veneris collocari, aramq; extrui, in qua uirgines omnes quæ nubarent in urbe, unà cum sponsis sacrificarent: præterea ut in Theatro statua Faustinae aurea in sella esset semper, quæ, quoties Marcus spectaret, in principali loco, unde ipsa spectare cōsueuerat uiuens, poneretur, eiq; omnes præstantissimæ foeminae assiderent. Marcus postquam Athenas uenit, initiatusq; fuit, magnos honores tribuit Atheniensibus, quorum in urbe doctores omnis doctrinae annua mercede conductos cōstituit ad omnium gentium utilitatem. Cum autem Romam uenisset, concionareturq; apud populum, ac subinde diceret inter cætera, se multos annos peregrinatū abfuisse, conclamaretq; multitudo, Octo: idè significaret porrectis manibus, ut totidè aureos in cœnam acciperet, subrisit: tum ipse etiam, octo, inquit: ac postea octo aureos uiritim dedit, quantam summam nunquam ceperāt antea. Quibus confectis rebus omnibus, remisit id quod fisco ærario ue publico debebant, ab annis quadraginta, absque sedecim annis Adriani, iussitq; syngraphas omnes scriptas de ijs rebus in foro comburi. Pecuniam multis ciuitatibus largitus est, in quarum numero fuit Smyrna, quæ ingenti terræmotu conquassata fuerat, eamq; Senatori & prætorio uiro ut reficeret mandauit. Ex quo fit ut mirer eos qui Marcū reprehendunt, negantq; magno animo fuisse. Is enim etsi reuera frugalissimus erat, tamē nulla in re deerat sumptibus necessarijs, licet in exigenda pecunia, ut supra dixi, nemini molestus esset, atque in rebus necessarijs, præter quàm in re familiari, maximos sumptus sustinebat. Postquam res Scythicae præsentiam eius iterum postulare uisæ sunt, Crispinam celerius quàm uellet ob hanc causam filio in matrimonium collocauit. Nam Quintilij, etsi uterq; eorum ualebat prudentia & fortitudine, ac usu maximarum rerum, tamen id bellum conficere non potuerunt. Quamobrem ipsi Imperatores necessariò profecti sunt. Tum Marcus pecuniā ex ærario petiuit à Senatu, nō quòd ea nō esset in principis potestate, sed q; diceret eam cæteraq; omnia esse Senatusq; populi Romani. Nos enim, inquit (id dicebat in Senatu) usq; adeò nihil habemus propriū, ut etiam uestras ædes habitemus. Cumq; hæc dixisset, hastam sanguinolentam, quæ in tēplo Martis reposita erat uersus agrū hostiū, ut accepi ex ijs qui aderant præsentibus, cōtorisit: deinde cōtra hostes proficiscitur. Paterno magnas copias dat, eumq; ad præliū committēdum mittit. Restitēte Barbari totam diem:

diem: tandem uerò omnes à Romanis cæsi sunt. Marcus decimùm Imperator appellatus est: qui si uixisset diutius, ea quæ in Scythia erant, omnia in suam potestatem redegisset: sed is discessit è uita xvi Cal. April. non morbo quo laborabat, sed, ut ego certò accepi, peremptus à medicis qui Commodo gratificabatur. Cumq; esset morti proximus, Commodum militibus commedauit. Nolebat enim uideri, ut mors sibi ab illo afferretur: tribunoq; militum signum postulanti ita respondit, Abi, inquit, ad Orientem: ego enim iam ad Occasum comneo. Mortuus cùm alijs magnis honoribus afficitur, tum uerò statuitur aureus in curia. Itaque Marcus omnium hominum qui unquam principatum tenuerunt, optimus mortuus est: multis enim uirtutibus præditus fuit, sed præsertim beneficentia, cui etiam templum ædificauit in Capitolio, eamq; proprio atq; inaudito antea nomine nuncupauit. Neq; uerò solùm se ab omnibus uitijs abstinuit, sed etiam aliorum uitia, & maxime uxoris tulit, dum ea nec inuestigaret curiosius, nec puniret. Si quis autem rem utilem faceret, eum collaudabat, eoq; homine ad eam rem utebatur, cùm interim aliena facta nunquam sibi uindicaret. Ac Marcum quidem nihil simulatè, sed omnia cum uirtute egisse, perspicuum esse potest ex eo, quòd cùm octo & quinquaginta annos, mensesq; decem, ac dies uiginti uixerit, in ijsq; cum Antonino patre diu fuerit cum imperio, ipseq; decem annos, & dies undecim regnauerit, tamen æquabilis in omni uita, nec ulla unquam in re immutatus fuit. Itaque uerè fuit uir bonus, cùm in eo nihil fictum, nihil simulatum esset. Magnum ei adiumentum attulerunt bonæ artes: nam rhetoricis & philosophiæ præceptis exercitatus fuit, habuitq; illorum Cornelium Frontonem, & Claudium Herodem præceptores: horum autem Iunium Rusticum, & Nicomedem Apollonium, homines in præceptis Zenonis exercitados. Ex quo factum est ut magna hominum multitudo philosophari simulauerit, ut ab eo locupletarentur. Multum uerò ei contulit natura: antequam enim cum ijs uersaretur, magnopere cõtendebat ad studium uirtutis: qua in re propinquis suis, qui multi erant, & potentes & locupletes, ita satisfaciebat puer, ut omnibus maxime charus esset, atq; ob eam causam præsertim ab Adriano adoptatus in familiam, nihilo magis insolens fuit. Græco autem & Latino sermone, tum rhetoricis ac philosophiæ præceptis semper imbuebatur. Is antè quàm Cæsar designaretur, humeros eburneos manusq; habere in somnis uisus est, ijsq; ad omnes humanos usus uti. Sed ex illo uehementi studio atq; exercitatione factum est, ut esset ualde infirmo & imbecilli corpore, etsi principiò fuerat bona uoletudine, ita ut armis certaret, aprosq; ex equo in uenatione conficeret: sed ea, ut meritum erat ipsius, non successit. Nam homo æger toto ferè tempore principatus in plurimos morbos incidit. Quas ob res eum magis admirari soleo, & quòd superfuit alienissimis grauissimisq; negocijs, & quòd Imperium conseruauit. Id unum fortunæ eius defuit atq; felicitàti, quòd spe filij, quæ optimè, quoad eius fieri potuit, educari atque institui curauerat, frustratus est: de quo deinceps dicendum est. Historia autem ex aureo regno in ferreum (nam ea tum accidit rerum Romanorum mutatio) delabitur.

Antoninus à suis medicis in gratiam Com- modi interfectus.

Antonini iam morientis dictum.

Beneficentia templum.

Antoninus Imperator omnino doctissimus.

Antoninus ab Adriano Imperatore adoptatus.

Somnium M. Antonini.

Antoninus in imperio ualeat dinarius.

COMMODOVS

Commodi na-
tura et inge-
nium.

Curatores Cō-
modi.

Cruditatis Cō-
modi.

Commodi Im-
peratoris ad
Senatum ora-
tio.

Ab hoc loco
usq; ad finem
historiæ Dion
narrat ea, quo-
rum testis ocu-
latus fuit, non
quæ ab alijs tra-
dita accepit.

Lucilla soror
Commodi, eius
incontinentia
et crudelitas.

Crispina uxor
Commodi occi-
ditur.

Marcia Qua-
drati pellex.

Seruius Iulia-
nus.

Paternus.

Quintilij duo.

Quintiliorum
mutuus amor.

Sexti Condiani
Quintilij astu-
tissimum factū.

COMMODOVS nec uaser, nec maliciosus erat, sed præter omnes homines apertus & simplex. Cuius rei causa, tum etiam quòd timidus erat, seruebat ijs cum quibus uersabatur, à quibus inductus ignorantia meliorum, primò in malam consuetudinem, pòst in immanem naturam, & mores nefarios desciiuit. Erat natus nouem & decem annos, cùm pater eius mortuus est, multis ei Senatoribus optimis ui-

ris curatoribus relictis, quorum consilijs & admonitionibus multam salutē dixit, factaq; pace cum Barbaris, Romam contendit, homo ocij & urbanæ tranquillitatis cupidissimus. Paratæ sunt ei sæpenumero insidiæ à multis: ipse magnū numerū uirorū & mulierū partim palam interfecit, partim clam ueneno sustulit, & maximè eos omnes ferè, qui & patris temporibus, & sua florētes erant, præter Pompeianum, & Pertinacē, & Victorinū. Hos enim nescio quibus de causis non interfecit. Hæc autē ego, cæteraq; omnia quæ sequuntur, non ab alijs tradita, sed à me obseruata notauit. Postquam Romā uenit, orationē habuit in Senatu, in eaq; meras nugas dixit. etenim præter cætera posuit in suis laudibus, quòd cùm equitaret aliquando, patrē ex mul- to coeno, in quod ceciderat, liberauit. scilicet huius generis erat gloriosa ipsius oratio. Ingressi in Amphitheatrum Claudius Pompeianus insidias parauit, atq; in angusto quodam introitu porrecto ei gladio: Ecce, inquit, hunc tibi non mittit Senatus. Hic cùm uxorem duxisset filiam Lucillæ, & cum utraq; simul rem haberet, Commodus ita familiaris erat, ut unā epularentur, & iuuent utem unā transigerent. Lucilla uerò foemina nihilo melior aut cōtinentior, quàm Commodus frater, Pompeiano uiro suo insensa persuasit, ut Commodus insidias faceret, eumq; ipsa perdidit: quæ etiam patefacto postea scelere interfecta est. Crispinam quoq; Commodus iratus adulteri causa occidit. Harum utraque ante Capreas relegata fuerat. Occisa fuit etiam Marcia Quadrati unius ex ijs qui tum interfecti sunt, pellex, & Electus cubicularius Commodi, quo officio Quadratus quoqueungebatur, cuius Commodi hæc pellex primò, pòst Electi uxor fuit, quorum utrumque postea morte acerba affecit. Hanc Christianorum studiosam fuisse, & quòd esset apud Commodum magnæ autoritatis, multa in eos beneficia contulisse memoriæ proditum est. Occidit præterea Commodus Seruium Iulianum, & Paternum, à quibus, siquidem uoluissent ipsi, facile poterat occidi, quòd ille cùm esset uir clarissimus, præerat magno exercitui: hic prætorio præfectus erat. Insuper occidi iussit Cardianum & Maximum Quintilios, qui & doctrina & scientia rei militaris, concordiaq; & opibus percelebres erant. Hi enim etsi nihil moliebantur noui, tamen existimabantur propter multitudinem bonorum quæ habebant, statum rerum qui tum erat, dolere: utq; unā uixerant semper, ita simul cum uno filio mortui sunt. Fuere enim maximo amore coniuncti inter se, neque dissensere unquam in gerendis magistratibus, copiosi planè & locupletes. Cumq; simul magistratus gererent, sibi uicissim assidebant. Sextus uerò Condianus Maximi filius, qui ingenio & eruditione præstabat cæteris, ut intellexit se quoq; condemnatum iri (is erat in Syria) poto leporis sanguine, equum conscendit, ex eoq; paulo pòst cecidit consultò, & sanguinem quem biberat. euomere pro suo cepit: mox erectus à suis, quasi esset statim moriturus, domum allatus deli-

tuit:

tuit: tum aries pro eius corpore in arcam coniectus combustusque est. Ipse ex eo tempore uario semper habitu, mutataque ueste huc & illuc uagari cepit. Hac de re cum essent rumores sparsi (nec enim ea quæ sunt huius generis diulatare possunt) ubique gentium diligenter perquiritur, multique pro eo partim propter similitudinem, partim quod cōscij esse, eumque recepisse putabantur, supplicio affecti sunt: multo uerò plures, qui fortassis eum ne uiderant quidem unquam, priuati sunt facultatibus: ipse quidem an uerè occisus fuerit (multa enim capita pro capite eius Romam allata sunt) an effugerit, constat nemini. Fuit, qui post mortem Commodi Sextum se esse diceret, ac proinde recuperare facultates eius & dignitatem niteretur. Qui quanquā sæpe, cum examinaretur à multis, scitè respondebat, tamen postquam eum Pertinax Græcè, cuius linguæ ille peritus fuerat, interrogauit; errauit maximè, dum nō posset intelligere id quod à Pertinace quæreretur. idque ego præsens audiui. Est autem Malli, quod est oppidum Ciliciæ, oraculum Apollinis, & somniorum interpretatio, ubi Apollo Sexto responsum dedit, & pictura, quid futurum esset, significauit. Pictus erat in tabella puer, à quo duo serpentes suffocabantur: itemque leo hinnulū persequens. Quam rem ego, cum essem in Cilicia cum patre qui ei prouinciæ præerat, non potui conijcere, antè quàm fratres à Commodò, qui Herculem postea imitatus est, quodammodo suffocatos esse intelligerem, ut Herculem infantem adhuc, memoriæ proditū est, serpentes à Iunone immisos suffocasse: (Quintilij enim strangulati sunt) iamque Sextum fugere, eumque potētiorē Commodum persequi cepisse. Equidem confunderem & perturbarem historiā, si scriberem accuratè de singulis, quos ille adductus non solum falsa calumnia, & suspitione non uera, uerum etiam propter opes maximas, nobilitatemque generis, & excellentem præstantiam doctrinæ, atque ob alias uirtutes interfecit. Fuere Commodò quædam bella cum Barbaris, qui ultra Daciam incolunt, ex quibus Albinus & Niger, qui postea bellū gesserunt cum Seuero Imperatore, magnam gloriam cōsecuti sunt. Sed bellum Britannicum omnium longè maximum fuit. Quamobrem cum Britanni essent eum murum transgressi, qui inter ipsos & Romanorum castra intercedit, uastassentque multa, Romano duce, & militibus quos secum habebat, cæsis, Commodus timore perterritus, contra eos Vlpium Marcellum misit: is erat homo modestus & frugi. nam quod ad cibum cæteraque pertinet, uiuebat more cæterorum militum, eratque fortis ac magnanimus, quoties bella gereret: pecuniā quidem certè non corrumpebatur, minimè tamen lenis aut humanus erat. Dux fuit omnium uigilantissimus: cumque uellet cæteros qui cum ipso erant uigilantes esse, duodecim tabulas, quales ex tiliā fieri solent, quotidie perscribebat uesperī, mandabatque unī ex suis, ut alias alijs atque alijs horis perferret ad diuersos milites, quò Imperatorem suum uigilare semper rati, ipsi minus dormirent. Et quanquam somno alioqui resisteret natura, tamen quò magis id facere posset, inedia perfecerat. nam ut ne pane repleretur, eum Roma ad se iubebat exportari, ne paulò plus quàm esset necesse, posset propter uetustatem comedere. Igitur Marcellus tali ingenio præditus, maximis atque grauissimis damnis Barbaros affecit: quo factò quāquam parum abfuit, quin uirtutis ipsius ergò Commodus eum necaret, tamen ipsum dimisit. Perennio uerò, qui post Paternum præfuit prætorianis cohortibus, accidit ut propter seditionem militū necaretur. Cum enim Commodus se studio agitādorum curruum, & libidinibus cuiusuis generis deditisset,

*Similitudinis
formæ memorabile
exemplū.*

*Mallus oppidū
Ciliciæ, & ibi
oraculum.*

*Commodi Imperatoris cum
Barbaris bella.
Britannicum
bellum.*

*Vlpj Marcelli
fortissimi ducis
natura & ingenium.*

*Contra Britan
nos res egregiæ
gestæ.
Perennius præ
fectus præto
rio ob militum
seditionem in
terfectus.*

set, nec quisquam ferè ageret ea quæ ad principatum spectarent, Perennio non solum cura militum, sed etiam reliquorum omnium esse cepit, & maxime publicæ utilitatis. Sed milites, quoties eis aliquid ex sententia parum ueniret, coniecta in Perennium culpa, eidem grauius irascebantur. Idem fecere si qui erant in Britannia obiurgati quod seditionem fecissent: (ij ante sedati non sunt, quam eos Pertinax placauerit) miserunt enim in Italiam mille quingentos milites delectos ex ipsorum numero: quibus, cum à nemine prohibiti iam Romam aduentarent, occurrit Commodus, eosque ita interrogauit, Quid hoc rei est commilitones? quamobrem uenistis? Illi respondere, Propterea, inquit, quod Perennius tibi insidias parat, ut filium suum Imperatorem designet. Quod ubi Commodus credidisset facile, instante potissimum Cleandro qui Perennium grauius oderat, à quo omnia agere pro libidine uetabatur, præfectum prætorio militibus, quibus ipse præerat, dedit: nec est ausus mille quingentos milites cõtemnere, cum ipse multo plures prætorianos haberet. Illi Perennium cæsum uerberibus obtruncant, eiusdemque uxorem, ac sororem cum filiis duobus interficiunt. Ita Perennius occisus est indignus eo genere mortis, tum sua, tum Romani Imperij causa, nisi quod ut præesset solus prætorianis militibus, Paterno collegæ autor interitus fuerat, cum alioqui nunquam incumberet ad opes & gloriam, sed continentissimus ac modestissimus esset, tutumque Imperiũ Commodi præstaret. Hoc mortuo, Casariani, quorum Cleander princeps fuit, nullũ sceleris genus omittere, omnia incendere, iniuria omnes afficere, uexareque cõtumelijs ceperunt, cum interim Cõmodus indulgeret uoluptatibus, equorum studiosus esset, pugnas hominũ ferarumque cõmitteret. Nam præter ea quæ faciebat domi, magnum numerum hominum & belluarũ publicè sæpe interfecit. Quinque enim equos fluuiatiles simul, ac duos elephantos uarijs diebus solus ipse suis manibus cõfecit: præterea Rhinocerotes & Camelopardalim occidit. Sed de his studijs Commodi hæcenus. Mortuo autem Victorino, qui fuerat præfectus Urbis, statua posita est: etsi eum Commodus sæpenumero interficere uoluerat. Quod cum differret grauareturque facere (nam Victorinus sua tempestate uirtute animi & sermonis elegantia nemini secundus erat) ipse ad Perennium accessit, aitque, Audio, iam esse à uobis cõstitutum me interficere: quid igitur cunctamini? aut quid præterea, cum id uobis hodierno die facere liceat, expectandum putatis? Hic cum aliquando præesset Germaniæ, conatus est domi remotis arbitris persuadere legato suo, ne se pecunia corrumpi sineret: cumque ille non pareret, in tribunal cõscendit, iurauitque in eo, se nunquam accepisse munera, neque, quandiu uiueret, accepturum: mox præcepit illi, ut se eodem iureiurando obstringeret: cumque legatus peierare nollet, iussit ut se abdicaret magistratu. Victorinus quidem tali ingenio præditus erat. Cleander autem, cuius post mortem Perennij magna fuit autoritas, seruus inter seruos uenundatus, unà cum ijs ut baiulus esset, Romam deductus est. Progrediente uerò tempore usque adeo est auctus, ut cubicularius Commodi factus sit, pellicemque eius Damostratiam uxorem duxerit, & præter alios multos, Saoterium Nicomediensem, qui ante ipsum eundem honorem habuerat, interfecerit, quanquam & ille potentissimus erat, per quem Nicomedienses impetrauerant à Senatu, ut certamina celebrarent, templumque Commodi facerent. Hunc Cleandrum fortuna ita erexerat, ut suo arbitratu dignitatem Senatoriam daret, nec eam solum haberet uenalem, sed etiam officia militaria, procuraciones, imperia,

ac

Cleandri in Perennij odium.

Perennij mors.

Cleandri scelera.

Commodi Imperatoris cum feris immanissimis certamina.

Victorinus præfectus Urbis.

Munus corruptio.

Cleander ex seruo cubicularius Commodi. Damostratia Commodi pellex.

ac postremò res omnes. Iamq̃ multi consumptis omnibus suis facultatibus cooptabantur in ordinem Senatorium, ita ut dictum sit de Iulio Solone homine ignobili, eum spoliatum facultatibus, in Senatum esse relegatum. Neque uerò Cleander hæc solùm fecit, sed etiam consules xxv ad annum unum designauit: quod neq̃ ante id tempus, neq̃ post unquam factum est. in quorum numero Seuerus, qui postea factus est princeps, cōsulatum gessit. Quamobrem colligebat undiq̃ grādem pecuniam, multoq̃ plura quæsiuit, quàm unquam ab ullis cubicularijs factum sit. Ex his multa largiebatur Commodò, eiusq̃ pellicibus: multa in ædificationem ædium & balnearum, cæterasq̃ res priuatim publiceq̃ utiles impendebat. Sed ut eum fortuna extulerat, ita celeriter depressit, cui mortem cum ignominia & dedecore attulit. Neq̃ enim à militibus, ut Perennius, sed à plebe interfectus est. Nā cum esset fortè magna inopia rei frumentariæ, eamq̃ Dionysius Papyrius præfectus annonæ fecisset maiorem, ut populus Romanus culpā in Cleandrum propter furta quæ faciebat, cōjiceret, haberetq̃ odio, eumq̃, id quod accidit, interficeret: ludis Circensibus equis septimo loco certare cunctantibus, magna multitudo puerorum in Circum accurrit: eos procera uirgo & terribilis aspectu ducebat, quæ Dea fuisse ex ijs quæ postea acciderunt, existimata est. hi pueri cum primò maximos clamores edidissent, eosq̃ statim populus excepisset, cōclamassetq̃ unā, tandem exiliens uniuersus rectā ad Commodum (is erat in suburbano Quintilij) proficiscitur, ibi Commodò, ut bene atq̃ feliciter eueniat, precatur, Cleandrum execratur maximè. hic paucos milites contra illos mittit, à quibus pars uulnerata, pars interfecta est. quare cum plebs non modò non prohiberetur, sed multo etiam magis contenderet, confisa multitudine sua & prætorianorum uiribus: cumq̃ iam non longè abesset à Commodò, quem huius rei certiore faciebat nemo, Marcia pellex Quadrati ei rem omnē significauit: eaq̃ re Commodus adeò perterritus est (quippe timidissimus erat) ut Cleandrum statim eiusq̃ filium, qui in manibus Commodi educabatur, interfici iusserit. puer quidē solo allisus interiit, sed plebs corpore Cleandri tracto & lacerato, caput eius per totam Vrbem gestauit in pilo, nonnullosq̃ ex eorum numero, qui ipsius potentia nitebantur, interfecit. Commodus autem ubi expleuerat animū uoluptatibus ludisq̃, tum demum cædes meditabatur, occidebatq̃ nobiles uiros: in quorum numero fuit Iulianus præfectus, quem publicè amplecti atq̃ osculari, patremq̃ appellare consueuerat. Itemq̃ Iulius Alexander (is confoderat leonem ex equo) qui postquam interfectores adesse cognouit, eos de nocte trucidauit, Emesenosq̃ nonnullos, ex quorum gente erat ipse, inimicos sibi factos interemit. Quo facto, admissō equo cōtendit ad Barbaros: effugissetq̃ omnino, nisi puerū, quem habebat in delicijs, comitem cepisset. Cum enim incitato equo iter sine ulla mora faceret, adolescentulum defessum labore atq̃ itinere non est passus à se relinqui, & deprehensus ab infecutoribus, ei, sibiq̃ mortem attulit. Dionysius quoq̃ præfectus annonæ à Commodò occisus est. Per id tempus tanta pestilentia fuit, quantam nunquam fuisse cognoui: nam uno die moriebantur sæpenumero ad duo millia hominum. Multi non solùm in Vrbe, sed etiam sub omni ferè Imperiò Romano necabantur à maleficis hominibus, quòd acus oblitus uenenis quibusdam precio atq̃ mercede adducti in alios cōjicerent (id malum etiam extiterat Domitiani temporibus) ob eamq̃ causam innumera-biles homines interibāt: sed nulla uis morbi, aut maleficiorum grauior erat populo

Scommia in Iulium Solonem. Consules XXV. Seueri consulti.

Cleandri magnificencia.

Dionysius Papyrius annonæ præfectus.

Cleander à plebe interficetur.

Cleander post mortem multis ignominijs affectus.

Commodi crudelitas. Iuliani præfecti mors. Iulius Alexander.

Dionysius Papyrius præfectus annonæ. Pestilentia.

Acus oblitus ueneno.

populo Romano, quàm Commodus, cùm alias ob causas, tum uerò quòd ea quæ patri eius pro sua in ipsum beneuolentia decreuerat, eadem huic tribuere iussus cogeatur timoris causa. Iussus est autem Romam ipsam Commodianam, & exercitus Commodianos, deniq; diem, quo decernebantur, Commodianum appellare. Multa enim cognomina sibi sumpsit Commodus, sed præsertim Herculis: Romamq; immortalem, fortunatā, coloniam, orbem terrarum appellauit. uolebat enim omnino Urbem suam esse coloniam uideri. Ad hæc ei statua aurea mille librarū cum tauro & uacca facta est, mensescq; omnes ex eo nominati, atq; ita numerati sunt, Amazonius, Inuictus, Felix, Pius, Lucius, Aelius, Aurelius, Commodus, Augustus, Hercules, Romanus, Superans. Quæ nomina cùm sibi sumeret, mutaretq; sæpenumero, tamē cognomen Amazonij & Superantis perpetuò retinebat, quasi omnes homines longè in rebus omnibus superaret. Vsq; adeò infaniebat scelus. Scribebat ad Senatum his uerbis, IMPERATOR, Cæsar, Lucius, Aelius, Aurelius, Commodus, Augustus, Pius, Felix, Sarmaticus, Germanicus, Maximus, Britannicus, Pacator orbis terrarum, Inuictus, Romanus, Hercules, Pōtifex Max. Tribunicia potestatis XVIII, Imperator VIII, Consul VII, Pater patriæ, Consulibus, Prætoribus, Tribunis plebis, Senatuiq; Commodiano felici salutem. Pleraq; statuæ habitu Herculis ei collocatæ sunt, decretumq; fuit, ut id tempus quo principatum teneret, nominaretur seculum aureum, idq; in omnibus literis scriberetur. Hic uerò aureus, hic Hercules, & Deus (iam enim audiebat hæc nomina) aliquando de improviso post meridiē ex suburbio celeriter Romā uenit, ac triginta equorū certamen duabus horis perfecit. Quibus ex rebus fiebat, ut ei pecunia deficeret: erat enim liberalis. nam & populo sæpe aureos quinque, denariosq; quindecim dedit. Maximam uerò partem impendebat in ea quæ suprà dixi: ob eamq; causam inferebat crimina non solum uiris, sed etiam mulieribus, quibus partim mortem afferebat, partim seruabat incolumes, acceptis eorum facultatibus. Natali suo die nobis, uxoribusq; nostris, liberisq; singulis binos aureos, tanquam aliquas primitias imperauit, id' que tributum pendere coegit. Itemq; ex Senatoribus, qui in reliquis ciuitatib. erant, quinque denarios exegit. * Currus nunquam agitauit publice, nisi si quādo nocte obscura id facere cupiuiisset: pudebat enim eum multitudinis. Id uerò domi faciebat assiduè prasino ornatu: nam & domi magnum numerum belluarum confecit, multas etiam interfecit publice. Munus uerò gladiatorū ita obibat domi, ut crebrò aliquem occideret: nam & suis, quasi uellet eorū capillos radere, nasum, aut aurem, aut aliud quippiam nouacula præcidebat. Publicè absq; ferro aut humano sanguine induebatur. Solebat ante q; ueniret in theatrū amictus esse tunica manicata serica, alba * eumq; nos ita ornatum salutabamus. Cùm autem ingressus esset, induebatur purpurea auro intexta, accepta pari chlamyde more Græco, & corona aurea illuminata gemmis Indicis. Ferebat etiam caduceum, quale Mercurius solet. Pellis quidem leonis clauaq; gestabantur ante eum, cùm iter faceret: in theatris autem, siue adesset ipse præsens, siue abesset, in sella aurea collocabantur. Itaque habitu Mercurij introibat in Theatrum, abiectisq; cæteris quæ ferebat, præter tunicā, nudis pedibus ad rem gerendam aggrediebatur: ac primo quidem die centum urfos de superiore loco iaculis confecit. Erat enim diuisum theatrum omne, cōnexis quibusdam diametris tectum habētibus, circum quod inambulari poterat, ac sese bifariam secantibus,

Roma Commo-
diana.

Commodi am-
bitio.

Statua Com-
modi.

Nomina men-
sium ex nomi-
nibus Commo-
di.

Commodi Ro-
mani Impera-
toris titulus
magnificus.

Statue Hercu-
lis habitu Com-
modo posita.

Commodi libe-
ralitas.

Natalicium
Commodi.
Senatores tri-
butum soluunt.

Crudelitas.

σείγουσιν.

Theatri diui-
sio.

cantibus, quò facilius undiq; ex angusto loco belluæ diuisæ in partes quatuor iaculis trañcerentur. Bibebat defessus in medio certamine, capiebatq; poculũ uini dulcissimi refrigerati de manibus mulieris. Quo exhausto, statim multitudo, nosq; omnes, id quod in conuiujs dici solet, dicebamus magno clamore, *Ζῆλος, Viuas*. Necq; uerò quisquam existimare debet, me propterea minuere grauitatem historię, quòd hæc scribo, nam cùm ea ab Imperatore facta sint, affuerimq; ipse præsens, uiderimq; singula, audiuerim & collocutus sim, nihil reticendum putauĩ: sed ea perinde uolui, atque si maxima essent, apprimẽq; necessaria, posteris memoriæ prodita relinquere. Itaque cætera quæ hac ætate facta sunt, accuratius diligentiusq; perscribam, quàm superiora, partim quòd ego eis interfui, partim quòd illa nemini eorum qui aliquid memoria dignum possunt scribere, melius quàm mihi cognita esse putem. His igitur rebus primo die confectis, reliquis diebus descendit de superiore loco in solum theatri, mansuetasq; bestias, quæcunq; propius accederent, aut ad eum adductæ, uel retibus admotæ essent, occidit, Tigrimq; & equum fluuiatilem, & elephantũ interfecit. His perfectis rebus abiit. Post prandij tempus fungebatur muneribus gladiatorijs, exercebatq; se, dum uteretur armis secutoris, teneretq; scutũ dextera, gladium ligneum sinistra, ob eamq; causam maximè gloriabatur, quòd scæua esset. Certabat cum eo eius ludimagister, uel potius gladiator, cui ferula erat in manibus, eumq; ipse prouocabat interdum, interdum deligebat populus. Id enim cæteraq; omnia pariter cum reliquis gladiatoribus faciebat, quàmquam hoc uno differebat, quòd illi parua accepta pecunià descendebant in certamẽ: Commodus autem numerabantur singulis diebus de pecunià gladiatorum, decies sestertiũ. Assistebant pugnantĩ Aemilius Lætus præfectus prætorio, & Electus cubicularius, quos pugnata ea falsa pugna, uictor scilicet osculabatur per galeam quam gerebat. Post eum pugnabãt cæteri, quos omnes primo die cõegerat de inferiore loco, ornatu Mercurij caduceoq; aureo accepto, ubi in consimile tribunal ascendisset, eorumq; pugnam commiserat. quam rem nos habuimus prodigij loco. Post reuertit in sellam in qua sedere consueuerat, indeq; unà nobiscum spectabat cætera, etsi nihil gerebatur, quod ludis conueniret, præsertim quòd multi necarentur. Quinetiã nōnullos aliquando, quòd cunctarẽtur aduersarios interficere, unà cum eis colligari, atq; ita simul omnes pugnare iussit. Quo facto uincti certauere inter se, occidereq; multos ex spectatoribus, cum quibus certamen non erat, quòd à multitudine & angustijs loci compulsi propius accessissent. Quatuordecim dierum fuere spectacula huius generis, eoq; nos Senatores cõueniebamus cum equitibus separatim. Claudius tamen Pompeianus homo senex nunquam interfuit, licet filios suos ad spectandũ mitteret, quòd mallet ob eam causam occidi, quàm eò uenire, ubi Imperatorẽ Marci filium ista facientẽ spectaret. Tum nos magna uoce dicebamus multa, ut iussi eramus: illud autem crebrò, Dominus es, Primus es, Vincis omnium felicissimè ex æterno tempore, Amazonie uincis. Multi ex reliqua plebe ne introibant quidem in theatrũ: plerique, ubi paulũ spectassent, discedebãt, partim pudore adducti, partim quòd rumores sparsi erant, constituisse Imperatorem tela in aliquot plebeios conijcere, ut Hercules olim in Stymphalidas fecerat: idq; ex eo credebatur futurum, quòd antè omnes qui in urbe morbo, aut alia de causa pedibus carebant, unum in locum conduxerat: cumq; eorum genua quibusdam rebus serpentibus similimis complicauiisset,

Prebibendi mors.

Dion ea scribit quæ uidit et audiuit.

Commodi cum feris in theatro certamina.

Certamina gladiatoria.

Secutor.

Commodus scæua.

XXV. Myriades drach.

Aemilius Lætus.

Electus.

Claudius Pompeianus occidit quàm Commodi spectaculis interesse maluit.

Fædæ & plus quàm seruiles acclamationes.

Commodi crudelitas.

Commodus infirmos occidit.

C c

plicauisset,

plicauisset, dedissetque eis spongiās quas iacerent pro lapidibus, omnes claua ita, ut si gigantes essent, percussit atque interfecit. Is timor nobis erat cum cæteris communis: nam & nobis Senatoribus id fecit, cuius causa certissimum interitum expectauimus. Abscisso enim capite passeris quem occiderat, eò uenit, ubi sedebamus: cumque id caput sinistra, dextera gladium cruentum porrigeret, nihil dixit, tantum caput suum ferox mouit, ut ostenderet idem se nobis facturum. Quamobrem cum multi riderent, gladio fuissent occisi (nam ea res primò nobis non modò non fecerat timorem, sed etiam risum mouerat) nisi ego folia lauri quæ habebam ex corona, comedissem, persuasissemque cæteris qui iuxta sedebant, ut idem facerent, uidelicet ut facto continuo motu stomachi, indicium risus celaremus. His perfectis rebus magnum nobis solatium dedit, quod cum esset rursus obiturus munus gladiatorum, nos equestri ueste & penula indutos uenire in theatrum iussit: quo ornatu nunquam ante theatrum ingredi consueueramus, nisi princeps ciuitatis decessisset. Ad illud accessit etiam, quod postremo die ludorum galea eius allata fuit ad portas, per quas efferrī mortui solent. Quibus ex rebus opinio cunctis iniecta fuit, mortem eius instare. Ipse quidem non multo post obiit, uel potius occisus est: nam Lætus & Electus qui ei insensī erant, partim quod uersare in huiusmodi rebus, partim quod ipsum timerent (quippe eis minabatur, quod hæc se prohiberent facere) in eum coniurauerunt. Statuerat Commodus utrumque Consulem, Eryclium Clarum, & Sysium Flaccum interficere, atque ipse ut Consul Calendis ex eo loco in quo gladiatores aluntur, unā & Secutor exire. nō longè enim à gladiatoribus, ita ut si esset unus ex eorum numero, præcipuam domum habebat. Idque mihi omnes credent facilius, si intelligent, eum abscisso Colossi capite, sui capitis imaginem reposuisse, data ei claua, leoneque æneo subiecto, ut Herculi similis esset: atque præter supradicta nomina ita inscripsisse. Primus puginator inter secutores, qui solus sinistra manu uicit hominum (ut opinor) duodecim millia. His permoti rebus Lætus & Electus in eum coniurant, communicato cum Marcia consilio. Itaque postremo die anni, cum homines in eo die festo celebrando essent occupati, uenenum ei noctu per Marciam dant in carnibus bouinis: cumque non posset interire subito, propter uinum quod largiter bibere, & balneas quibus uti abundè semper consueuerat, iamque uomerē inciperet, ac suspicatus id quod erat, minaretur: Narcissum athletam ad eum interficiendum mittunt, lauantesque eius opera suffocant. Hunc exitum Commodus habuit, cum regnasset annos XII, menses IX, dies XIII. Vixit annos XXXI, menses IIII. in quo domus uerè Aureliorum principatum amisit: post cuius mortem bella & seditiones maximæ extiterunt. Cæterum ad componendam historiā de his rebus, hæc me causa impulit. Cum librum de somnijs & prodigijs scripsissem, quorum causa Seuerus principatū sperabat, eumque editum in lucem misissem ad Seuerum, illeque legisset, & ad me multa rescripsisset commodè, literis sub uesperum acceptis, cubitum discessi. Tum dormienti mihi imperatum est diuinitus, ut historiā conficerem: quamobrem ea de quibus nunc ago, scripsi. Quæ cum ipsi Seuerus & cæteris placerent maximè, statui illico cætera omnia quæ spectarent ad populum Romanum, perscribere: neque solum illa scripta relinquere, sed ita ad hanc historiā aggredi mihi uisum est, ut cuncta à principio, quousque fortuna sineret, uno opere complecterer. Nam cum ego grauātè hanc cōfectionem historiæ reciperem, omninoque recusarem, Dea me confirmauit in somnis, ac in spem

Commodus timorem incutit
 Senatoribus ridiculè.

Lætus & Electus spectabant Senatores.

Senatores equestris ueste & penula induti in theatrum admisi.

Læti & Electi in Commodum conspiratio.

Commodus abscisso Colossi capite, suam imaginem reposuit. Marcia.

Commodus in balneo à Narcisso suffocatus.

Causa quæ impulit Dionem ad cōfectionem huius historiæ.

Dionis de somnijs & prodigijs liber.

In spem bonam adduxit, hanc historiam quam relinquerem, nullo unquam temporis spacio esse perituram: quam ego deam uitæ meæ curatricem esse censeo. Quod cum mihi uideatur obtigisse, diligenter in hoc studiū incumbo. Itaque collegi omnia quæ populus Romanus gessit ab urbe cōdita usque ad mortem Seueri, eaq; collecta decem annorum spacio, postea duodecim annis composui: cætera enim, quemadmodum succedunt, perscribam. Porro ante mortem Commodi huiuscemodi prodigia uisa sunt. Aquilæ circa Capitolium multæ & inauspicatæ errabant, pacem cantu suo nullam significantes fore. itemq; bubo in eodem Capitolio cecinit. Præterea incendium excitatum in quibusdam ædibus ad templum Pacis peruenit, consumptisq; tabernis, in quibus merces Aegyptiorum & Arabum erant, conscendit Palatium, ubi adeo exusta sunt multa, ut libelli qui ad principatum pertinebant, omnes ferè interierint. Ex quo cepit esse perspicuū, fore ut id malum non contineretur inclusum in urbe, sed inde ad uniuersum orbem terrarum emanaret. Nec enim id incēdium restingui potuit humanis uiribus, licet eo eò magna uis aquæ & à plerisq; priuatis hominibus, & ab ipsis militibus comportaretur, uenissetq; Commodus ex suburbio, atq; ut incendiū restingeretur, instaret: quod tamē nisi cōsumptis rebus omnibus, quibus adhæserat, finem non habuit.

Prodigia ante mortem Commodi uisa.

Urbis Romanæ perniciosissimum incendium.

PERTINAX.

PERTINAX uir bonus fuit, tenuitq; principatum paruo tempore, propterea quod est à militibus occisus. Cum autem nondū diuulgata esset cædes Commodi, Electus Lætusq; ad Pertinacem ueniunt, eiq; non solum quod factum erat, significant, sed etiam propter uirtutem & dignitatem ipsius libenter ei principatum deferunt. Hos ille ut uidit, statim cognita ipsorum oratione, unum ex fa-

Pertinaci Imperium à Commodi interfectoribus propter innatas uirtutes oblatum.

miliaribus suis, quem fidelissimum habebat, misit ad inspicendum corpus Commodi: à quo posteaquam res confirmata est, clam ad exercitum uenit, aduentuq; suo milites perterritus. Sed quod Lætus aderat, quodq; ipse multa pollicebatur (singulis enim daturum se cōstituit duodena sestertia) omnes sibi facile deuinxit: acquieueruntq; penitus, nisi ille perorasset in hæc uerba. Multa sunt, inquit, commilitones in hoc statu qui nunc est, peruersa & difficilia, sed ea aliquando uestra ope corrigenentur. Qua oratione intellecta suspicati sunt milites, ea sibi ablatū iri, quæ ipsis Commodus contra morem dedisset. Itaque tulere grauiter, licet tunc dissimulata ira acquieuerint. Post egressus ex castris, nocte in Senatum uenit, salutatisq; nobis, ut quisq; in tanta turba atq; multitudine ad eum accedere potuit, pauca ex tempore in hanc sententiā dixit. Ego, inquit, à militibus Imperator appellatus sum, non tamen egeo imperio, quo me hodierno die propter ætatem & imbecillitatem meam, ac summam rerum difficultatem abdico. Hæc cum dixisset, nos eum collaudauimus ex animo, uereq; delegimus. Erat enim optimo ingenio præditus, & robusto corpore, nisi quod paulum pedum laboribus impediebatur. Itaq; Pertinax Imperator, Commodus hostis appellatus est. Hunc Senatus populusq; magnis editis clamoribus, multis ac grauib; cōtumelijs insecuti sunt. Cupiebant in primis corpus eius sicuti statuas trahere & lacerare: sed cum dixisset Pertinax iam terræ traditum ac sepultū esse,

Tria millia drach.

Pertinacis, de oblato sibi imperio, ad Senatum Romanū oratio. Commodus hostis appellatus. In Commodi corpus exstatuas post obitū maxime seuitum.

Cc a se,

se, à corpore se abstinerunt. In cæteris nihil prætermisere, quin iacerent in illum contumelias cuiusvis generis. Iamq; Commodum Imperatorem appellabat nemo, sed perniciem ac tyrannum: addebant etiam, illudenas ei, gladiatorem, aurigam, scauā, herniosum. Senatoribus autem, quibus Commodus magno timori erat, turba ita dicebat, Agedum salui estis, uicistis. Tum omnia quæ in theatri dicere in honorem Commodi consueuerant, cōcinnis quibusdam clamoribus, ea uersa in contumeliam canebant illudēdi causa, quòd morte eius omni metu liberati, perciperent ex his rebus fructum libertatis, ac secure liberam dignitatem recuperarent. Nec enim satis erat ijs, quòd eum non timerent amplius, nisi in hac licentia confidenter ei

Pertinacis patria & genus. Claudius Pompeianus.

maledicerēt. Pertinax autem Afer erat natione, ex ciuitate Alba Pompeia, patre ignobili, ita in studio literarum uersatus, ut ex ijs parçē ac tenuiter uiueret. Qua de causa cū Claudio Pōpeiano familiaris fuisset, obtinuissetq; tribunatum equitum, eò peruenit postea, ut eidem Pompeiano imperaret. Ego quidem Pertinacis temporibus Pompeianum & primū & ultimū uidi, quòd propter timorem Commodi ruri uitam plurimum agebat, senectutis & morbi oculorum excusatiōe: sanē post mortem Pertinacis iterum ægrotauit. Apud Pertinacē maximo in honore fuit, qui ei in Senatu locum

Pertinacis humanitas.

sedēdi in subsellijs dedit. Pertinax nobis utebatur perquam familiariter, erat enim affabilis: sententiā cuiusq; audiebat libēter, suam ipse dicebat perhumaniter: agebat nobiscum moderata & honesta cōuiuia: quòd si id non faceret, alia ad alios mittebat, in quibus tamen erat frugalissimus. Quamobrem eum diuites & magnifici ridebant: cæteri, quibus uirtus luxuria potior erat, laudabamus. Cū autem adhuc esset in Britannia post illam magnam seditionem quam sedauit, atq; eius rei causa dignus laude ab omnibus iudicaretur, Romæ equus nomine Pertinax uictor fuit, cuius equi Pra-

Equus nomine Pertinax.

linæ factionis Commodus studiosus erat: cumq; uicisset, statim conclamatum est ab ijs qui erant earundem partium, En Pertinax est: quo audito, ij qui erant alterius factionis, irati scilicet Commodò, Vtinam quidem esset,

Pertinax equus inauratis ungulis in circum ducitur.

inquiunt. quæ uerba ad hominē, non ad equum referebant. Præterea eundem equum, cū non curreret amplius, essetq; ruri confectus senectute, Commodis accersi iusserat, adductumq; introduxerat in Circum inauratis ungulis, ac super aurea pelle ornatum: qui ut primū de improviso compa-

Imperij præsentia.

ruit, rursus conclamatum est ab omnibus, Ecce Pertinax adest. Id per se dictum portendebat futura, præsertim cū illo anno contigerit postremis ludis Circensibus: statim enim Imperium ad Pertinacem peruenit. Eadē quo-

Commodi clausus.

que de claua dicta sunt, quam Commodus functurus muneribus gladiatoris extrema die Pertinaci dederat. Itaq; Pertinax Imperiū adeptus est, sum-

Princeps Senatus.

psitq; cætera honesta cognomina, ac præter ea, dum uellet popularis esse, Princeps Senatus uetere consuetudine cognominatus est. Tum uerò corri-

Pertinacis laus.

gere cepit omnia quæ fierēt sine ordine & modo: humanitas enim & probitas, & optima administratio rei familiaris, ac prudentia in publicis rebus gerendis coniuncta pari diligentia, in hoc Imperatore cernebātur. Cumq;

cuncta faceret Pertinax quæ bonum principem decerent, eos qui cōtra ius fasq; interfecti fuerant, ignominia nota liberauit, iurauitq; se nunquam huicemodi poenam admissurū. Itaque cepere multi conuocatis propinquis amicis ue cum lacrymis simul & gaudio (nam ne id quidem licebat antea) corpora mortuorum effodere, alij integra, alij partes tantummodo, ut mortis genus tulerat, aut tempus, eaq; ornata in monumentis maiorum sepeli-

re,

re. Per id tempus ærarium adeò exhaustum fuit, ut in eo tantum inuentum sit decies sestertium. Quamobrè Pertinax uix ex statuis, armisq; & equis, & supellectile Commodi, ac pueris quos in delicijs habuerat, pecuniam redegit, unde prætorianis quantum promiserat, ac deinde populo uiritim cētum denarios daret: id quod fecit. Cuncta enim quæ Cōmodus ad delicias, & ad ludos, in quibus erat armorum exercitatio, & ad currus agitando cōparauerat, uenalia proposuit, partim uendendi causa, partim ut ostenderet, quibus in rebus, & in quo genere uitæ Commodus uersatus esset, atque ut eos qui illa emerent, cognosceret. Interea Lætus, qui nō solum Pertinacem afficiebat maximis laudibus, sed etiam Commodo malè dicebat, quosdam Barbaros, qui à Commodo, ut pacem seruant, magnam uim auri acceperant, domumq; reuertebantur, iussit ex itinere reuocari, repetitaq; ab eis pecunia. Referte, inquit, domum, Pertinacem Imperatorem esse. Erat enim illis Pertinacis nomen in primis cognitum ex ijs quæ pasci fuerant, cum ipse in exercitu Marci militaret. Contra autem in cōtumeliam Commodi id fecit. nam cum aliquot adulatores & scurras, quibus facies quidē deformes, sed nomina & instituta uitæ multò erant turpissima, cōtumelię ac petulantia causa Commodus locupletauisset, horum nomina & bona Lætus proscripsit: qui partim risum populo, partim stomachum mouerunt, ac molestiam. Eæ enim erant eorum facultates, quas habuerant pleriq; Senatores, quarum causa Commodus mortem eis attulerat. Neq; uerò Lætus perpetuam fidem seruauit Pertinaci, uel potius ne paulum quidem. Nam cum ea quæ cuperet, non esset consecutus, milites, ut paulò post dicemus, contra eum concitauit. Pertinax autem Flacco Sulpiciano socero suo præfecturā Urbis detulit. is dignus erat eam dignitatem consequi. Vxorem uerò suam Augustam, aut filium Cæsarem, licet nobis decernentibus, fieri noluit, sed utrunq; repudiavit prorsus, uel quòd Imperium nondum planè confirmauerat, uel quòd nolebat petulantem foeminam Augustæ nomen polluere: neq; passus est filium puerum adhuc, antè quàm erudiretur, sacramēto obstringi, aut spe nominis corrumpi. Non enim educabat eum in Palatio, sed quo die principatum est adeptus, omnes eius facultates inter liberos distribuit: erat enim ei filia, eosq; apud auum educari iussit, cum ijsq; ut pater, nō ut Imperator, erat, idq; perraro. Cū autem non liceret amplius militibus rapere, aut Cæsarianis omnia pro libidine agere, utrisq; in odium acerbissimum uenit. Cæsariani, quòd inermes sint, nihil moluntur: Prætoriani uerò milites Lætusq; contra eum coniurant, ac primū omnium Falconē consulem, qui nobilitate & opibus clarus erat, Imperatorem deligunt, eumq; quòd tum fortè Pertinax esset in mari, ut rei frumentariæ prouideret, in castra ducere constituunt. Eo cognito, Pertinax Romam properè reuertitur, dein in Senatum uenit, ac pauca in hanc sententiam dicit. Nolo uos latere Patres Conscripti, me, cū in ærario duntaxat ad decies sestertium inuenirim, non minus quàm Marcus & Lucius militibus dedisse, quibus principibus relictum fuerat uicies septies millies sestertium. Cuius egestatis causa fuerunt boni Cæsariani. Sed Pertinax in eo mentiebatur, quòd se militibus parem pecuniam cum Lucio & Marco dedisse diceret: ille enim uigena sestertia uiritim dederat, hic duodena. Hanc ob causam milites simul & Cæsariani, quorum tum magnus numerus aderat in Senatu, tulere ac murmura uere grauit. Cum autem nos essemus Falconem damnaturi, surrexit Pertinax, atq; ita exclamauit, Absit, ut me tenete principatū, ullus Senator uel

Ærarium exhaustum.

Ea quæ Commodus in delicijs habuit, atque ad splendorem comparauit, diuendita.

Adulatores & scurrae à Læto proscripti.

† homines, sic uocari adulatores, scurras uel, ipse Dio libro 50. ostendit.

Flaccus Sulpicianus urbis præfectus.

Lætus cū Prætorianis contra Pertinacē coniurat.

Pertinacis ad Senatum Romanum oratio. Falco Consul imperator factus.

Sex myriades, septem millia myriadū, quingentæ myriades drach.

iure interfici iubeatur. Lætus uerò occasionem nactus, simulata causa contra Falconem, magnum numerum militum, quasi id facere iussu Falconis, corripit. Id ubi cæteri intelligunt, metuuntq; ne ipsi quoque intendant, tumultuantur. Ex ijs ducenti audaciores cæteris in Palatium districtis gladijs contendunt: quorum aduentum non antè cognouit Pertinax, quàm illi cõscendissent, accurrissetq; uxor eius, eiq; rem omnem significauisset. Eo uerò cognito, facinus siue forti & magno uiro dignum, siue stulto, ut quis uolet appellare, fecit. Nam cum posset facilimè irruentes concidere (quippe ei excubiæ nocturnæ, & equites in armis erant, magnusq; numerus hominum aderat in Palatio) uel saltem abdere se, & clausis portis Palatij, cæterisq; ianuis interiectis aufugere, neutrum eorum fecit: sed ratus se aspectu eos esse perterrefacturum, & persuasurum oratione, ijs qui iam domi erant, processit obuiam. nec enim ab alijs militibus prohibiti sunt, ianitoresq; & reliqui Cæsariani non modò non clauferunt portas, sed etiam aditus omnes patefecerunt. Vt primùm uidere Pertinacem milites, omnes pudere cepit, præter unum, iamq; demissis capitibus terrâ intuebantur, & gladios in uaginas recondiderant, cum ille impudens miles profiliens ad eum. Hunc tibi, inquit, milites gladium mittunt. quo dicto, statim irruit, eumq; percussit: non enim prohibuerunt cæteri milites, sed Imperatorem suum unà cum Electo occiderunt. Nam is solus nunquam Pertinacem deseruit, sed ei semper, quoad potuit, opem tulit, ac multos milites uulnerauit. Quem ego uirum bonum cum antea semper existimaueram, tum uerò maximè sum admiratus. Milites abscissum Pertinacis caput hasta trãffigunt, eoq; facto gloriantur. Ita Pertinax, dum conatur emendare omnia breui temporis spatio,

» moritur, neq; nouit homo multarum rerum peritus, multa simul tutò corrigi non posse: sed si quid aliud in rebus humanis, tum in primis ciuilem statum

» tempore egere & cõsilio. Vixit annos LXXVII, quatuor mensibus, & tribus diebus exceptis. Regnauit dies LXXXVII.

Pertinax occiditur à militibus.

Electi in Imperatore pietas.

DIDIVS IULIANVS

Sulpicianus.

Iulianus à Commodo Mediolanum relegatus.

Venale imperium.

Quinq; millia drach.

RENUNCIATA cæde Pertinacis, alij domum suam se recipiunt, alij in ædes militum contendunt, in primis quisq; suæ salutis prospicit. Sulpicianus autem, quem Pertinax ad sedandos prætorianos milites in castra miserat, in ijs manebat interim, agebatq; ut à militibus ipse Imperator designaretur. Interea Didius Iulianus homo pecuniosissimus, & profusa luxuria, ac nouarum rerum cupidus, quibus etiam de causis Mediolanum in patriam à Commodo relegatus fuerat, ut primùm cædem Pertinacis intellexit, properè ad exercitum contendit. Cumq; ad portas muri uenisset, petere cepit à militibus Romanum Imperium. Hic res Vrbi turpissima, atq; indignissima populo Romano accidit. Roma enim unà cum Imperio, quasi in foro aut mercatu uenalis proposita est, eamq; uendebant ij qui Imperatorem suum occiderant. Emebant autem Sulpicianus & Iulianus, factis contra se mutuis licitationibus (ille intus, hic foris erat) atq; auctione paulatim ab ijs facta, eò uentum est, ut singulis militibus uicena sestertia daturus se promitterent: nam milites utriq; separatim renunciabant, quantum alter eorum daret, dicebantq; Iuliano, Sulpicianus nobis hæc summam dat, quid tu adijcis? Itemq; Sulpiciano, Iulianus nobis tantundem

Antundē promittit, quid tu præterea polliceris? Potior fuisset Sulpicianus: quippe intra castra, & præfectus Urbis erat, priorq; uicena sestertia promiserat, nisi Iulianus non sensim amplius, sed simul ad superiora uicena sestertia, altera quina adiecisset, eamq; summā magno edito clamore in manibus ostendisset. Tanta enim accessione permoti milites, metuentesq; ne Sulpicianus factus Imperator cædē Pertinacis ulcisceretur, quod Iulianus aiebat fore, hunc recipiunt, & Imperatorem designant. Itaq; Iulianus in forū, atq; in Senatum sub uesperum deducitur, comitatus magno numero prætorianorum, quibus signa aderant multa, non secus, quam si eos educeret ad aliquod facinus: idq; faciebat, quò nos, populumq; perterrefaceret. Illi enim magni faciebant milites, & Commodum appellabant. His cognitis rebus, nos, ut cuique nunciatum est, in timorem Iuliani militumq; uenimus, & maxime ij qui Pertinaci familiares fuerant. Fui ego ex eorum numero: me enim Pertinax, præter alios honores quos mihi tribuerat, etiam Prætorem designauerat. Iulianum uerò sæpe in causis agendis, cum patrocinium aliquorum suscepissem, ostenderam iniuriam fecisse: tamen quòd tutum non uidebatur esse domi remanere, ne propterea in suspicionem ueniremus: non equidem seruis animis, sed antè coenati, per milites medios perrumpentes, introimus in Senatum. Ibi Iulianum multa digna se dicentem audiuius: atque illud in primis, Video uos, inquit, Imperatore carere, meq; imperio dignissimum esse. Dicerem autem apud uos de meis uirtutibus, nisi eas perspectas atque cognitatas haberetis, meq; antea experti essetis. Quamobrem mihi non opus fuit multis militibus, solusq; ad uos ueni, ut ea quæ mihi ab illis data sunt, confirmetis. Solum enim se uenisse dicebat is, qui et foris armatis militibus septus & munitus erat, & in ipso Senatu complures habebat: odij quoq; nostri in ipsum & timoris, uidelicet sibi conscius, mentionem fecit. Itaque adeptus imperium, & confirmatus Senatus autoritate, in Palatiū proficiscitur. ubi cum inuenisset coenam paratā Pertinaci, statim cepit illudere ei, accersitisq; unde tum potuit, preciosissimis quibusque rebus, mortuo adhuc intus iacente, lusit aleis, & Pyladem saltatorē cum quibusdam alijs admisit. Postridie eius diei nos ad eum uenimus, simulantes & dissimulantes multa, ne mœrere uideremur. Populus erat in aperta mœsticia, ita ut diceret quicquid sibi collibuisse, comparabatq; se, ut poterat. Tandem cum ille uenisset in Senatū, essetq; Iano, qui erat ante fores Curiae, sacrificaturus, uno ore conclamatum est ab omnibus, eum rapuisse imperium, & paricidam esse. Hic ille dissimulat, ac ne uideatur ferre grauiter, eis pecuniam promittit. Illi succensent uehementius, quòd uellet ipsos pecunia corrumpere, exclamantq; omnes, Nolumus, non accipimus. Quod ut audiuit Iulianus, diutius teneri non potuit, quin proximos quosq; interfici iuberet. Populus ea re multò grauius concitatus, non desinebat Pertinacem desiderare, Iuliano maledicere, deos inuocare, ac milites execrari. Quinetiam multi in plerisq; locis urbis faucij, ac penè interfecti resistebant. Ad extremum arma omnes capiunt, & in Circum undique concurrunt: ibi transigunt eam noctem, & posterum diem ieiuni, ita ut ne aquam quidem biberent. Tum uerò auxilium cæterorum militum, & præsertim Nigri Pescennij, eorumq; qui cum ipso erant in Syria, implorāt & flagitant. Tandem uerò fame coacti, defatigatiq; labore & uigilia, abeunt, & ab armis discedunt, dum expectant externa auxilia. Iulianus occupato hoc modo Imperio, res agere cepit homine libero indignas, blandiri Senatui, et

Mille ducenta
quinquaginta
drach.

Iulianus Impe-
rator à militi-
bus designatus.

Dion Prætor
designatus à
Pertinace.

Insolens oratio
Iuliani in Sena-
tu.

Iulianus Sena-
tus autoritate
Imperator con-
firmatur.
Pylades salta-
tor.

Ianus ante fo-
res Curie.
Iulianus parri-
cida atq; tyran-
nus à populo
iudicatus &
proclamatus.

Motus populi
contra Iulia-
num.

Niger Pescen-
nii.

Iuliani immode-
rata assentatio.

potentissimis quibusq̃, multa eis promittere & largiri, arridere obuijs, frequentare theatra, multa cōiuiua agere: postremò nihil prætermittere, quod ad nos fouendòs deliniendòsq̃ spectaret. sed nemo nemo nostrum ei fidebat, eratq̃ suspecta omnibus immoderata eius assentatio. Nam quod extra modum sit, licet putetur quibusdam esse gratum, tamen prudentibus fraude carere non uidetur. Quæ cùm Romæ facta sint, nunc quid foris actum sit, dicendum est. Erant tres uiri, Seuerus, Niger, Albinus, quorum singulis suberāt tres exercitus populi Romani, & cōplura externa auxilia: hi Rem-

Albinus Britannia: Seuerus Pæonia: Niger Syria præerant. Prodigium.

Seueri in rebus agendis prudentia.

Seuerus Albinum Cæsarem facit per litteras.

Julianus Seuerum hostem iudicat.

Palatium circundatum cancellis.

Latus & Marcia interfecit.

Narcissus beatijs obiectus. Pueri ob magicas artes interfecit.

Rauenna capta.

publicā capessunt: Albinus præerat Britannia, Seuerus Pæonia, Niger Syria. Hos uiros tres stellæ significabant, quæ uisæ derepentè circū solem fuerunt Calendis Ianuarij, cùm Iulianus ante curiam sacra faceret nobis presentibus. Erant enim adeò conspicuæ, ut eas milites perpetuò inspiceret, & inuicem commonstrarent: dicerentq̃ Iuliano magnum aliquod malum impendere: nos autem, quanquam id optabamus, & sperabamus fore, tamen eas apertè intueri non audebamus timoris causa: idq̃ ego factum esse certò scio. Ex tribus autem ducibus, de quibus paulo antè dicebam, Seuerus potentissimus & prudentissimus erat. Is cùm præcognouisset fore, sublato Iuliano ut ipsi inter se de Imperio contenderent, statuit propinquiorē sibi deuincire. deditq̃ literas homini fideli ad Albinū, per quas eum Cæsarem faciebat. Nigrum enim noluit, qui se propterea efferebat, quòd eius fidem atque auxilium populus implorauerat. Itaque Albinus, qui se Seueri socium in principatu sperabat fore, de loco non abiit. Seuerus autem deuincta sibi omni Europa, præter Byzantium, Romam cōtendit: nusquam discedit ab armis, sed delectis sexcentis optimis militibus, medius inter illos dies noctesq̃ uersatur. nec enim illi thoracem unquam exuerunt, antè quàm Romam uenissent. His cognitis rebus, Iulianus Seuerū hostem iudicat de auctoritate Senatus, comparatq̃ se, ut cum eo pugnet. Per eos dies Romæ tanq̃ in hostili terra nihil fuit aliud q̃ castra. Fuit magnus tumultus stabulantium exercituumq̃ se equorū, hominū, elephantū. ab armatis ingens timor reliquis ciuibz iniectus est. Nos interdum uix risum tenebamus, quòd prætoriani nihil facerēt dignum suo nomine, aut promissis: quippe molliter & delicatè uiuere didicerant, & quòd milites eius classis, quæ apud Arifsum erat, accersiti, quemadmodum se exercerent, nescirent, nec elephantum infensi equis homines ferrent. Præsertim uerò ridebamus, quòd Palatium circundatum cancellis, & firmissimis ianuis clausum erat. Nam Iulianus cùm uideretur Pertinacē nunquam facile occisum fuisse à militibus, munito hoc modo septoq̃ Palatio, credidit se, si fortè uinceretur, conclusum in eo superstitem esse uicturum. Latum & Marciam interfecit, ita ut omnes qui cōtra Commodum cōiurauerant, interierint. Narcissum enim Seuerus postea beatijs obiectus, præcone ita pronūciante: Hic est qui Commodum suffocauit, Plerosq̃ pueros occidit, causa magicarum artium, ita ut si fortè, quod futurum erat, præcognouisset, id posset auertere. Crebrò misit ad Seuerum, qui eum ex insidijs interficeret. Sed postquā ille in Italiam uenit, Rauennamq̃ cepit nullo labore, atque ij quos Iulianus contra eum miserat, ut uel ei persuaderent reuerti, uel prohiberēt aditibus, ad ipsum defecerūt, ac prætoriani, quibus Iulianus magnopere confidebat, perpetuis laboribus defatigati, allatisq̃ rumoribus, de aduentu Seueri grauiter perterriti sunt: Iulianus nos conuocat, iubetq̃ ut Seuerum socium imperij decernamus. Interea prætoriani persuasi Seueri literis, se, si modò interfectores Pertinacis dederent, & ab

ab armis discederent, nullum damnum passuros, interfectores compræhenderunt, idq; factum esse Silio Messalæ Consuli significat. Hic Consul nos conuocat in templum Mineruæ, quod templum nomen traxit ab exercitatione eorum qui in ipso erudiuntur, & quid factum sit à militibus, exponit. Nos Iuliano capite damnato, Seuerum Imperatorē appellauimus, & Pertinaci heroicis honores reddidimus. Itaque Iulianus interfectus est, iacens in Palatio, nihilq; dixit percussoribus, nisi, Quid ego peccaui, aut quem interfecisti: Vixit annos LX, menses IIII, dies totidē, ex quib. imperauit dies LXVI.

Silii Messala.
Templum Mi-
neruæ.

Iulianus capite
damnatus. uaso
la fin di Maggio
e ne primi due
giorni di giugno
A. Chr. 193.

S E V E R V S

SEVERVS posteaquā ita Imperator factus est, eos qui Pertinacem occiderant, morte multauit: cæteros prætorianos, priusquam ipse Romā ueniret, accersi iussit, ijsq; in planicie cōclusis, ignarisq; eius quod sibi erat euenturum, scelus, quod contra Imperatorem suum admiserant, acerbè & plurib. uerbis exprobrauit: dein arma equosq; abstulit, ipsos ex Vrbe eiecit. Hi inuiti abiectis armis, e-

Pertinacis occi-
sore morte
multantur.

quisq; dimissis, ac discinctis sagis dispersi sunt. Vnus ex ijs fuit, qui, cum equus nollet ipsum deferere, sequereturq; hinniens, illum, seq; interfecit: atque is equus spectantibus libenter mori uisus est. His confectis rebus, Seuerus in Urbem uenit: cumq; sedisset in equo usq; ad portas Urbis amictus ueste equestri, inde urbana indutus, pedibus introiit. Comitabatur eum omnis exercitus, pedites equitesq; armati consequebantur: fuitq; illud spectaculum omnium, quæ uidi unquam, magnificentissimū. Nam Vrbe tota floribus & laureis coronata, ornataq; uarijs uestibus, in magno splendore luminum & suffimentorum populus acclamabat albatu, lætusq; milites, ut in magno conuentu & pompa, cum magno decore incedebant armati: nos aderamur ornatu Senatorio: multitudo contendebat illum uidere, & audire loquentem, quasi à fortuna immutatus esset, attollebantq; se uicissim, ut ipsum de superiore loco intuerentur. Postquam ingressus est in Urbem, nobis confirmauit ea quæ superiores boni principes fecerāt, uidelicet nullum Senatorem suo iussu interfectum iri, idq; non solum iurauit, sed præcepit etiam, ut publico decreto sanciretur, Imperatorem, si Senatori mortem afferret, eumq; cuius opera ad eam rem uteretur, liberosq; ipsorum hostes reipublicæ futuros. Verum is primus omnium contra hanc legem fecit, quod ea minimè obseruata, multos sustulit. In his fuit Iulius Solon, qui superius decretum iussu Imperatoris conscripserat, nec ita multo post occisus est.

Equus nolens
dominum dese-
rere.
Seueri in urbē
ingressus.

Seueri de non
interficiendis
Senatoribus in-
crementum atq;
decretum.

Iulius Solon oc-
cisus.

Cumq; multa fierent ab eo quæ nobis displicebant, tum imprimis accusabant eum multi, quod cum esset cōsuetudo, ut stipatores principis Itali, Hispani, Macedones, & Norici tantum essent, quorum aspectus iucundus, & mores suaues erant, hunc ipse morē sustulit, Urbemq; multitudine permixtorū militū, terribiliūq; aspectu, & auditu horribiliū, ac fere agrestisq; uitæ repleuit. Cæterum prodigia, ex quib. principatū sperauerat, hæc fuerūt. Cum esset in ordinem Senatorium cooptatus, uisus est in somnis uidere, se tanquam Romulum lactentem, inhiantemq; uberibus lupinis. Cumq; esset Iuliam uxorem ducturus, Faustina Marci uxor apparuit utriq; thalamum iuxta Palatium in templo Veneris, eiq; dormienti aqua aliquando e manu tanquam ex aliquo fonte emanare uisa: itemq; Lugduni cum Prætor esset,

Stipatores
principis.

Prodigia Seue-
ri.

Iulia uxor Se-
ueri.

omnis

omnis exercitus populi Romani eum uenit salutatum in somnis. Præterea alio tempore quidam eum in speculam adduxit, ex qua ipse perspexit uniuersam terram, mareq; : quæ cum non secus quam instrumentum musicum pulsauisset, in ijs plurimus concentus erat. Ad hæc uidit in foro Romano equū deiecto Pertinace, qui in ipsum ascenderat, se libenter admisisse. Quæ omnia cum ex somnijs intellexerit Severus, tum id re uera euenit, quod cū ephebus esset, consedit in sella principis propter imprudentiam. qua ex re atq; ceteris omnibus futurum Imperium ei denunciatum est. Quod ubi obtinuit, monumentum Pertinaci fecit, eiusq; nomen in uotis & sacramentis omnibus iussit usurpari, præcepitq; , ut statua eius aurea curru ab elephantis ueheretur in Circum, utq; ei tres sellæ aureæ in reliqua theatra perferrent. Huic funus, etsi dudum obierat, ita factum est. Extructum erat in foro Romano tribunal ligneum ponē tribunal lapideum: suprà fuit ædificiū, quod columnæ undiq; sustinebant, eratq; ebore uariè ornatum & auro: eò allatus fuerat lectus consimilis, cui stragulis purpureis atq; auro intextis ornato, erant circum capita belluarum terræ marisq;, in eoq; posita erat statua Pertinacis cerea ornatu triumphali, à qua puer egregia forma, ita ut si dormiret Pertinax, pennis pauonis muscas abigebat. Eo ita iacente, Severus, nosq; Senatores, uxoresq; nostræ accessimus funebri uestitu: illæ in porticibus, nos sub dio sedebamus. Quibus ita dispositis, primò transierunt statuae omnium ueterum Romanorum illustriū: tum chori puerorum & uirorum, qui lugubre de Pertinace carmen cantabant: deinde nationes omnes subiectæ Imperio Romano in statuis æneis ornatis, ut est cuiusq; gentis patria consuetudo. Sequebantur post uaria genera ciuium, lictorum, scribarum, præconum, & qui sunt eiusdem generis. Veniebant deinceps statuae multorū uirorum, quos præclare fecisse aliquid, aut excogitasse, aut in aliquo studio floruisse constaret. Subsequebantur equites ac pedites armati, certatores equi, atq; ea quæ ad parentandum pertinebāt, quæ ab ipso principe, & à nobis, uxoribusq; nostris, & à clarissimis equitibus ac populis, & à congregationibus ciuium missa fuerant. Postremò ferebatur altare inauratum, ornatumq; ebore & lapillis Indicis. Quæ postquam transierunt, Severus ascendit in Rostra, & laudationem Pertinacis recitauit. Cumq; oraret, crebrò exclamatum est à nobis, partim laudantibus Pertinacem, partim lugentibus: sed oratione habita, multo magis. Ac tandem cum lectum de loco, in quo erat, moueri oporteret, omnes simul lamentati sumus, ac fleuimus. Lectum tulere à tribunali pontifices, & magistratus, non modò qui tum erant, sed etiam ij qui fuerant in sequentem annum designati, eundemq; postea tradidēre nonnullis equitibus ut ferrent. Pars nostrum lectum anteibat, ex quibus multi frangebantur dolore, multi canebant flebile carmen ad tibias, Imperator postremus sequebatur. ita in campum Martium uenimus. Hic extructus erat roguis instar turris, forma trianguli, ebore & auro, ac nonnullis statuis ornatus. In summo eius, currus inauratus, quo Pertinax olim uehebatur, collocatus erat. In hunc roguis coniectis primò ijs quæ allata fuerant parentandi causa, lectus impositus est. Post Severus, propinquiq; Pertinacis statuam eius osculantur. Quo facto Imperator tribunal conscendit, nos Senatores, exceptis magistratibus, in tabulata conscendimus, ut tutò simul & cōmodè spectaremus ea quæ gererentur. Magistratus & equestris ordo collocati sunt ex ordine, ut cuiusq; dignitas postulabat. Hic consecere milites, equites atq; pedites circū roguis cursus urbanos & cōfictos: ijsq; peractis

Pertinacis monumentum.

Exequiæ Pertinacis magnificæ.

Seuerus facit laudationem Pertinacis.

Pertinacis in campo Martio roguis.

Pertinax immortalitate donatus.

His cursibus, Consules rogum incenderunt. Quod cum esset factum, aquila ex rogo euolauit: itaque Pertinax immortalitate donatus est. His confectis rebus, Seuerus Nigro bellum intulit. Erat Niger Italus, equestrisque ordinis, homo nec uirtute clarus, nec uitis admodum insignis, ita ut ob eam causam nec laudari multum, nec uituperari posset. Vtebatur legato exercitus Aemiliano, aliisque. Aemilianus prestare uidebatur ceteris, qui tum consilium dabant, prudentia usuque maximarum rerum, quod in multis nationibus spectatus & probatus erat. Igitur Niger, cum bellum motum esset, uenit Byzantium, inde Perinthum exercitum duxit. Sed cum nonnulla prodigia ei minus euenissent prospera, uehementer perturbari cepit. Nam aquila, quae in statua militari confederat, in ea licet abigeretur, constitit, quousque capta est, apes quae in signis militaribus, & maxime in statu ipsius fauos sinxerunt. his de causis ipse Byzantium reuertit. Aemilianus autem commisso praelio apud Cyzicum cum quibusdam ducibus Seueri, ab eis uictus & interfectus est. Post haec in angustiis Nicæ & Cij praelium magnum uariumque factum est, dum Nigriani in planicie pugnaret cominus, & Seueriani occupatis collibus tela ex locis difficilissimis in hostes conijcerent: illi contra nauigia quae in lacu proximo erant, conscenderent, atque inde iacularentur. Primo superiores erant Seueriani, quos Candidus instruxerat, propter locorum, ex quibus pugnabant, difficultatem. Sed posteaquam Nigriani conspecto Nigro, Seuerianos insecuti sunt, uictoria apud ipsos fuit. Quod ubi animaduertit Candidus, signiferos acriter increpat, conuertere contra hostes iubet, fugam militibus obicit. Hi pudore adducti, conuersique in hostes irruunt, eosque pugnando uincunt: quos etiam perdidissent funditus, nisi prope adfuisset ciuitas, noxque prohibuisset obscura, quo minus id facerent. Hoc praelio facto, rursum apud eas, quae Pylæ, hoc est portæ nominantur, æqualis acrisque pugna commissa est. Præerat exercitui Seueriano Valerianus & Anylinus: Niger ipse legiones suas instruxerat. Locum in quo pugnatum est, propter angustiam, Cilicianas Pylas nominant, quod ex altera parte impendent prærupti montes, ex altera magna præcipitia in mare porriguntur. Hic Niger collocato exercitu in colle natura sua munito, ante milites grauis armaturæ, post iaculatores, funditoresque & sagittarios instruxit ut & illi irruentes hostes cominus arcerent, & hi eminus super illos uiribus suis uterentur. A dextra læuaque tutus erat, partim propter præcipitia, quae ad mare spectabant: partim propter syluam, quae difficili ascensu atque arduo erat. Instructo in hunc modum exercitu, impedimenta à tergo collocat, ut si quis fugere cupiat, tamen non possit. Quare animaduersa, Anylinus primum opponit scutatos: post eos instruit omnes milites leuis armaturæ: hos, ut hostes eminus pro illis arceant: illos, ut tutum ascensum sibi præstent. Equites misit cum Valeriano, ut syluam, quoquo modo possent, circumirerent, iussitque ut Nigrianos à tergo de improviso adorirentur. Posteaquam uentum est ad manus, Seuerianis partim scuta opponentibus, partim obtendentibus in modum testudinis, atque ita propius ad hostes accedentibus, pugna utrinque diutissime æqualis fuit. Cepere Nigriani multitudine & natura loci superiores esse, uicissentque omnino, nisi cælo sereno, & nulla uentorum perturbato, nubes & horribilia tonitrua, ac uehementes fulgores cum maximo imbre extitissent, ita ut his rebus ora atque oculi ipsorum magnopere laederentur. Quæ res ut molestiam non exhibebant Seuerianis, quod à tergo essent, ita Nigrianos, quod irruerent ex aduerso, maxime conturbabant. Ita-

Bellum cum Nigro.

Aemilianus legatus Nigri.

Prodigia dira.

Pugnatum est apud Cyzicum. Praelium alterum in angustiis Nicæ & Cij.

Candidus.

Tertium praelium apud Pylas Cilicianas: Valerianus, Anylinus.

Nigri contra Seuerianos res gestæ.

Tempestas dira.

Seuerianorum de Nigrianiis præclara et diuinitus concessa uictoria. Strages cruciata. que is casus animos addidit Seuerianis, quibus Deus opem ferre uidebat: hostibus timorem fecit, quod expugnaretur diuinitus: confirmauitque illos supra quam poterat: hos, cum magnis essent uiribus, perterrefecit. Quibus iam se fugæ mandantibus Valerianus apparuit: hunc ut uident, sese statim conuertunt: sed cum eos Anylinus ex altera parte arceret, rursus terga uertunt, & sursum deorsum currentes, ut casus incidit, uagantur. In hoc prælio maxima cædes facta est: desiderata sunt enim Nigrianorum uiginti milia, quam cladem somniû sacerdotis antè significauerat. Nam cum Seuerus esset in Pannonia, sacerdos Iouis uidit in somnis nigrû quendam hominem, qui irrueret in exercitû Seueri, ac postea manibus hominum conficeretur. Cuius somnij facta interpretatio ad Nigrû pertinuit nominis causa. Capta non multo post Antiochia, Niger ex ea ad Euphratem confugit, ratus hoc unum sibi ad Barbaros perfugium futurum: sed eum insculti Seueriani capiunt, eiûque caput abscindunt: id Seuerus misit Byzantium, & cruci affigi iussit, ut eo uiso capite Byzanti ad se accederent: His rebus gestis, Seuerus eos qui partes Nigri secuti fuerant, damnare cepit, ex quibus Calsius Clena Senator cum ab eo damnaretur, non modò uerû non celauit, sed etiâ libere in hanc sententiâ dixit, Ego, inquit, te antè æquè ac Nigrû ignorabâ. Cum autem casu factum esset ut partes illius sustinerem, necessariò quod mihi
 » fors obtulerat, sum secutus, non ut tibi bellum inferrem, sed ut Iulianum
 » opprimerem. Nihil igitur in hac re peccaui, quod principiò nîdem rebus
 » studui quas tu agebas, & quod ad te postea relicto eo qui mihi datus erat
 » diuinitus, non defeci. Neque enim tu quenquam eorum qui nunc tibi in iudi
 » cio assident, uoluisses proditorè ad illum perfugere. Noli igitur nostra cor
 » pora aut nomina æstimare, sed res ipsas. Etenim omnia quæ contra nos sta
 » tues, ea cõtra te sociosque tuos decernas necesse est. Quod si tu nullo iudicio
 » aut sententiâ damnaberis, tamen opinione hominû, quam nulla unquâ de
 » lebit obliuio, uideberis ea quæ nobis acciderunt, in cæteris reprehende
 » re. Seuerus hominis licentiâ admiratus, libertatemque loquedi, ei dimidiâ
 » partem bonorû concessit. Byzanti autem nò solum Nigro uiuo, sed etiam
 » mortuo multa, eaque admirabilia gesserunt. Eorum urbs sita in opportuno lo
 » co, propter continentem quam habet utrinque, et mare quod medium interce
 » dit, loci Bosphori que natura munitissima est. Nam cum ædificata sit in edito lo
 » co, pertinet ad mare: quod ueluti torrens fertur ex Ponto, & in extremâ ur
 » bem labitur, flectiturque aliqua ex parte ad dexteram, ubi sinum & portum
 » facit: magna uerò ex parte in Propontidem prope ipsam urbem, ac celerius
 » multò defluit. Habebat uerò mœnia munitissima, quorû dorsum exterius
 » extructum erat magnis & quadratis lapidibus, tabulis inter se ex ære con
 » iunctis: interius aggeribus ædificisque ita fuerat munita, ut tantum unus mu
 » rus firmissimus esse uideretur, super quem ambulari poterat, opertusque e
 » rat, & ad custodiendum facilis. Aderant & magnæ turres ædificatæ extrin
 » secus, quæ circum fores habebant, per quas ad ipsas transiretur uicissim, ita
 » ut qui eas circumirent, intus offenderent sese. non enim rectè, sed paulò ob
 » liquius alijs atque alijs locis ædificatæ, omnia quæ interessent, circuibant. In
 » gens erat propugnaculum atque altum è regione cõtinentis, ut facile eos qui
 » ipsum inuaderent, arceret. Ea quæ mare spectabant, erant minora, propte
 » rea quod scopuli, in quibus erant ædificata, & uehemens impetus Bospho
 » ri Byzantios tutos mirabiliter præstabat, & quod uterque portus intra mu
 » rum cathenis conclusus erat. Habebat etiam portus promontoria, in quibus
 » erant

erant altæ turres, quæ hostibus navigationem difficilem efficerent: sed Bosphorus in primis proderat Byzantijs, in cuius fluxum si navis semel uenerit, ad terram appellat necesse est. Quæ res ut est amicis gratissima, ita hostibus molestissima est. Neq; uerò Byzantium ita solummodo munitum fuerat: sed erant insuper in eo machinæ cuiusvis generis, ad quoslibet muros deſcendendos paratæ, quibus conſiciebant in hostes partim saxa grandia, si quando propius accederent, trabesq; partim emittebant lapides, telaq; atque hastas, si abessent lōgius, ita ut nemo ad ea loca, quæ satis magno intervallo distarent ab urbe, posset accedere sine periculo. Inerant nonnullis machinis harpagones, quas emittebant, retrahebantq; celeriter. Harum nauium atque machinarum magnam partem Priscus municeps meus fecerat: quam ob causam postea & reus capitis factus, & absolutus est. Nam Seuerus cognita eius arte, uetuit ipsum morte mulctari, eiusq; opera deinceps cum in multis alijs rebus, tum in Atrorum expugnatione est usus. Solæ enim machinæ, quas ille fecerat, non sunt à Barbaris exustæ. Byzantijs naues fuerat quingentæ, quæ magna ex parte uniremes, nonnullæ etiam biremes erant & rostratæ: quædam à prora puppiq; clauis & gubernatoribus instructæ, utrinq; nautas habebant, quò abiq; mora nauigarent, & retrocederent, & quò possent, utrumuis facerent, hostes offendere. Igitur Byzantijs illis quidam temporibus multa egerunt, multa etiam passi sunt, dum trium annorum spacio obsiderentur à cunctis fere orbis terræ exercitibus. Ego pauca ex ijs referam, quæ nonnullam admirationem habent. Capiebant enim quædam nauigia, dum hostes in ijs præternauigarent, quos ipsi adoriebantur opportunè. Capiebant præterea triremes in ipsa statione hostium, quas præcis ancoris per submissos urinatores, & affixas clauis ad seriem remigij ipsarū, religatasq; funiculis trahebant ita, ut illæ suā sponte cursum ad ipsos tenere uiderentur, nullis remigibus aut uento incitatæ. Iam uerò ab ijs pleriq; mercatores uolentes capiebantur ut inuiti: qui postquā magno precio uendidissent ea quæ cōuexerant, aufugiebant. Consumptis uerò rebus omnibus quæ intus erant, Byzantijs in summas angustias adducti, ac iam rebus suis diffidentes, primò quidem licet afflicti uehementer, quòd erant undiq; interclusi, tamen fortiter resistunt, utunturq; materia ædium ad naues, & funiculos ex mulierum capillis faciunt: cumq; hostes murum inuaderent, lapides ex Theatro iacere, & equos ex ære, statuasq; æneas integras ceperunt. Postquam cibus usitatus eos defecit, comedere pelles animalium maceratas: quibus postea consumptis, magna pars nauigat obseruatis procellis, cæterisq; tēpestatibus, ut eis nemo possit occurrere: idq; faciūt, ut uel intereant, uel cōmeatū cōparent. Tum uerò magno impetu & inopinato irruūt in agros, cūctaq; eodē modo prædant. Qui remanserāt in urbe, facinus grauissimum fecerunt: nam usūere debilitati, cœperunt mutuò contra se conuerſi, seq; inter se comedere. Dum hæc ab alijs geruntur, pars & quidem supra quā ferendo essent oneratas naues conscendit, soluitq; explorata pariter magna tempestate: quæ res tamen nihil eis proderat. Nam Romani ut uidebant eos pondere pressos, ita ut parum supra aquam extarent, contrā ferebantur, irruébantq; in eos dispersos, ut uentus & tempestas tulerat, ita ut nullo facto prælio naualis, perpetuò eorum naues frangerent, earumq; partem impellerent contis, partem rostris confringerent, nonnullas impetu suo subuerterent. Illi, si maximè uoluissent, tamen nihil poterant efficere: quòd si conabantur fugere, aut submergebantur, quòd uentus erat uehemēs, aut

Byzantinorum
instrumenta at-
que tormenta
bellica.

Harpagones.
Priscus muni-
ceps Dionis.

Atrorum expu-
gnatio.

Byzantijs obsi-
dio.

Urinatores.

Funiculi ad na-
ues ex mulierū
capillis facti.

Fames Byzan-
tinorum.

Dd capti

capti ab hostibus peribant. Hac dum intuerentur ij qui erant in urbe, deos inuocabant magnis editis clamoribus: idēq; faciebant in varijs locis, ut quisque in id spectaculum inciderat. Sed postquam omnes suos uident penitus interire, tum frequentes gemitu complent omnia & lamentatione, ex eoq; tempore, quod erat reliquum diei, noctemq; totam flent atque lamentantur. Tot enim erant tabulæ fractarum nauium, ut earum nonnullæ in insulas & in Asiam perferrent, ex quibus illæ gentes cladem Byzantiorū antē, quā eam audirent, cognoscerent. Postero die multo maior fuit calamitas: nam ubi tempestas cessauit, mare proximum Byzantio mortuis, fractisq; nauibus, & sanguine refertum erat, atq; horum partem in continentem reiecerat. Quibus perspectis rebus, accepta clades multo grauior est uisa. Ita Byzantij inuiti statim urbis deditiōem faciunt. Hac deditiōe facta, Romanī, milites Byzantium, eosq; omnes qui magistratum apud illos gerebāt, occidunt, uno pugile excepto, qui magnam opem tulerat Byzantijs, & Romanos magnis incommodis affecerat. Is confestim unum ex militibus pugno percussit, & alteri calcibus insultauit, ut ambo ea re commoti, ipsum interficerent: id quod factum est. Capto Byzantio, Seuerus tantam læticiam percepit (is tum erat in Mesopotamia) ut militibus, quos secum habebat, ita dixerit, Tandem Byzantium cepimus. Ciuitati abstulit libertatem, eamq; priuauit suis dignitatibus, fecitq; tributariam, bonis ciuium publicatis. Urbem, omnemq; regionem, quæ erat sub eius urbis potestate, Perinthijs concessit. Hi Byzantio usi sunt ut uico, & à nullo genere iniuriæ temperauerunt. Quæ quanquam iure facere quodammodo uisus est Seuerus, tamen Byzantijs magno dolori fuit, quod mœnia urbis euerit, propterea quod gloria priuarentur ea, quam ex magnifica ipsorum ostentatione consequerentur. Idēq; cum faceret Seuerus, magnum præsidium Romanorum, arcemq; contra Barbaros Ponti & Asiæ subuertit. Ego quidem mœnia ita diruta spectauī, ut si ea Barbari cepissent, non Romani: uideramq; ea, cum adhuc starent, eorumq; sonitum, quem edunt, audiueram. In his septem turres à portis Thracijs ædificatæ spectabant ad mare: quarum reliquæ quidē per se uocales non sunt. Quod si quis in prima turri uocem emisisset, aut lapidem in eam coniecisset, tale erat in ea artificium ac machina, ut is statim sonus ad secundam, indeq; ad tertiam, & omnes deinceps non interceptus perferretur. Dum muri Byzantium ad hunc modum facti instructiq; obsiderentur, Seuerus gloriæ cupiditate inductus, exercitum contra Barbaros Osroenos, Adiabenos, & Arabas duxit. Sed postquā transiit Euphratem, ac terram hostilem inuasit, factum est, cum ea regio natura sit in summa inopia aquæ, ac tum magnis solis ardoribus exsiccata atq; arida esset, ut Seuerus in periculum uenerit, ne magnam partem militum amitteret. Nam defessis de uia, & calore solis uexatis, puluis tantam molestiam exhibebat, ut nec iam iter facere possent, nec loqui: hoc unum uerbum poterant efficere, Aquam aquam: quæ ut inuenta est, Seuerus, initio perinde ac si ea nō reperta esset, anxius, poculū postulauit, plenumq; aquæ coram omnibus exhaussit: post hunc ceteri omnes biberunt, atq; ita recreati sunt. Postquā Nisibim uenit, ibi substitit: Laternum uerò, Candidum, & Latum contra Barbaros, quos paulò antē dixi, misit: qui cum primò regiones illorum incendissent, cepissentq; urbes, atque ob eam causam Seuerus magnificē se efficeret, quasi prudentia & magnitudine animi præstaret reliquis hominibus, maxime mirandum fuit, quod Claudius Latio, qui Iudæam Syriamq; prædari ce-

Byzantijs deditiō.

Seueri Imperatoris cōtra Byzantios res gestæ.

Seueri contra Adiabenos Osroenos & Arabes bellum. Aquæ penuria.

Laterni, Candidi & Latini contra Barbaros res gestæ. Claudius Latio.

dari ceperat, & ob eam causam studiose conquirebatur, ad Severum pro tribuno militum venit cum equitibus, eumque complexus atque exosculatus salutavit, neque tamen ab eo agnitus, neque captus unquam est postea. Per id tempus Scythae stantiebant bellum gerere, sed eos, quod minus id facerent, deterruerunt tonitrua, atque fulgores cum imbri maximo. Cum enim de bello deliberarent inter se, tres viri primarii fulmine percussi conciderunt. Severus rursus exercitum in tres partes distribuit: quarum partium uni Letum, alteri Anylinum, tertiae Probum praefecit: dein eos in diuersas partes Imperii dimisit, quod illi quamuis tripartito sint aggressi, tamen aegre tuebantur. * Severus Nisibi magnam dignitatem dedit, eamque urbem commisit equiti Romano: cumque dicere soleret, se magnam regionem adiunxisse Imperio, eamque propugnaculum Syriae effecisse, tamen re uera ex frequentibus bellis constat illam nobis causam esse multorum sumptuum, propterea quod pauca reddit, infumitque multa, quodque nos ad Medos finitimos, Parthosque progressi, pro his semper quodam modo pugnamus. Seuerus autem nondum a bellis Barbaricis respiranti bellum civile cum Albino Caesare coortum est, quod Severus ei, uidelicet Nigro de medio sublato, ceterisque rebus ex sententia constitutis, ne Caesaris quidem honores tribuebat, cum interim Albinus etiam Imperatoriam dignitatem postularet. Quas ob causas toto orbe terrarum commoto, nos quidem Senatores quiescebamus, quique non erant aperte in hunc aut illum propensi, communicabant secum pericula, ac spes quas habebant. Populus autem teneri non poterat, quin hoc malum palam deploraret. Nam cum esset ante Saturnalia postremus dies ludorum Circensium, ad quos maxima hominum multitudo confluxerat: cui spectaculo ego interfui Consulis amici mei causa, audiuique diligenter omnia quae tum dicta sunt, ita ut potuerim aliquid de his certo scribere: cumque conuenissent innumerabiles homines, ut supra dixi, spectabant currus certantes inter se senos, ut factum fuerat Cleandri temporibus, atque interim neminem collaudabant, ut erat consuetudo. Sed postquam illi suos cursus confecerunt, ac aurigas ad alterum cursum aggredi oportuit: qui tacuerant antea, repente simul omnes maximo applausu manuum conclamant, populoque felicitate ac salutem precantur, urbem Romam reginam atque immortalem uocant, atque uno ore, Quousque tandem, inquirunt, haec patiemur? quousque bello uexabimur? Cumque dixissent alia quaedam eiusdem generis, tandem exclamant haec ita se habere: eoque facto se ad certamen equorum conuertunt. Id factum est afflatu aliquo diuino: neque enim aliter tot millia hominum conclamare simul cepissent, quasi chorus edoctus diligentissime, neque eadem uerba integre, quasi multum ac diu cogitata pronunciauissent. Nos quidem his rebus perturbari cepimus, & maxime quod ignis repentinus in aere, qua parte spectat ad Septentrionem, est uisus, ut eo plerique totam urbem comburi, multi coelum ipsum ardere existimarent: quod coelo sereno pluuia rori similima, colorisque argentei in forum Augusti defluxit: quam ego etsi non uidi, cum caderet, tamen, ut ceciderat, inueni, eaque ita ut si esset argentum, obliui monetam ex aere, mansitque is color tres dies: quarto uero die, quicquid oblitum fuerat, euanuit. Iisdem temporibus quidam Numerianus grammaticus ex eorum numero qui pueros literas docet, Roma, nescio qua opinione adductus, in Galliam profectus est: ubi dum se Senatorem esse simulat, missumque Seuerus ad comparandum exercitum, primo paruas copias cogit, hisque conficit aliquot equites Albini, atque alia multa pro Seuerus fortiter ge-

Scythae à bello suscepto diris tempestatibus deterriti.

Exercitus Romanus in tres partes diuiditur.

** Hec in Graeco propter falsam uocem alexis sunt uisiosa.*

Nisibis.

Bellum Seueri cum Albino.

Saturnalia.

Circenses ludii.

Prodigia.

Ros coloris argentei.

Numeriani pro Seuerus fortiter gesta.

Seueri ad Nu-
merianum lie-
re.

Mille septingē-
te quinquagin-
ta myriades
drach.

Prælium Seue-
ri & Albini.

Lupus Seueri
dux ab Albino
uictus.

Stratagema.

Seueri res ge-
stæ.

Læti res gestæ.

Seueri cruenta
de Albino ui-
ctoria.

rit. Quibus cognitis rebus, Seuerus ratus uerè Senatorem esse, ad eum scripsit, collaudauitq; per literas, & ut sibi maiores copias compararet, iussit. Is maiore facto exercitu, præter cætera quæ præclare ac mirabiliter gessit, misit ad Seuerum pecuniam quam coegerat ad septingenties sestertium: post uenit ad Seuerum potitum uictoria, eumq; nihil celauit, neque petijt ab eo ut se uerè cooptaret in ordinem Senatorium. nam cum magnos honores opesq; consequi potuisset, tamen noluit: sed ruri contentus paruo, quod à Seuero in diem accipiebat, uitam egit. Prælium uerò Seueri & Albini apud Lugdunum ita factum est. Erant utrique militum quinquaginta millia, aderatq; præsens uterque in bello, quasi de capite certaretur: etsi Seuerus ante nulli prælio interfuerat. Albinus nobilitate & doctrina antecellebat: alter scientia rei militaris, & peritia ducendi exercitus potior erat. Accidit prior pugna, ut Albinus Lupum uinceret unum ex ducib. Seueri, eumq; cum magno militum numero interficeret. Sed genus alterius pugnae uariū fuit. nam cum primò sinistrum cornu Albini uictum profugisset, eosq; inseguiti Seueriani simul magno impetu facto trucidarent, atque eorum tentoria diriperent. milites Albini ij qui dextrum cornu tenebant, habebantq; ante se cæcas fossas, tecta ipsarū superficie, ad eas usq; progressi, iaculabantur eminus, neque longius progrediebantur: sed simulato maximo timore statim retrocedebant, ut hostes ad insequendum se pellicerent: id quod euenit. Ita ti enim Seueriani, quod illi paruam irruptionē fecissent, ac contemnentes quod subito fugissent, impetum fecerunt in ipsos, rati campum qui inter utranque aciem mediū erat, peruium esse: cumq; ad fossas uenissent, cladem grauissimam acceperūt. nam primi fractis subito ijs rebus quæ fuerant in superficie positæ, in foueas incidunt: qui proximi sunt, offendunt, & super illos corruūt: cæteri dum retrocedunt timoris causa, uidelicet improviso retro uersi, non solum ipsi impingunt, sed etiam nouissimum agmen conturbant, ita ut in maximam & cōfusam phalangem compellantur. Fuit horum, & eorum qui in foueas inciderunt, magna cædes equorum pariter atq; hominum. Præterea in hoc tumultu, qui inter uallem erant et fossas, sagittis telisq; transfixi concidebant. Quare animaduersa, Seuerus cum prætorianis ehortibus ad opem eis ferendam uenit: tantumq; abfuit ut illos auxilio iuaret, ut etiam prætorianos ferè perderet: ipse quidē Seuerus amisso equo in periculum uenit. Sed ut uidit suos omnes fugere, statim discissa chlamyde, districtoq; gladio in fugientes contendit, ut uel illi affecti pudore reuerterentur, uel ut ipse unā cum ijs occideretur. Itaque multi uiso Seuero confiterunt ac reuersi sunt: qui repente conuersi, ratiq; suos qui sequebantur, hostes esse, magnum numerum eorum pro Albinianis concidunt: post uerò hostes insequentes se in fugam conuertunt, atque ad extremum ij equites qui cum Læto remanserant, reliquos à latere adorti, omnes conficiunt. Nam Lætus, quandiu pugna æqualis fuit, substitit, circumspiciens atq; sperans utrunq; periturū, sibiq; reliquos utrinq; milites Imperiū duros. Sed posteaquam Seuerum iam superiorem esse cognouit, tandem ad rem aggressus, Albinianos confecit. Itaq; Seuerus uictoria potitus est. In hoc prælio exercitus populi Romani magnam cladem accepit, quod utrinque innumerabiles ceciderint, ita ut uictores magna ex parte hanc calamitatem lamentarentur, dum campū hominibus equisq; mortuis plenum uiderent. Pars enim iacebat multis uulneribus concisa, multi nullis acceptis uulneribus coaceruabatur: tum arma dispersa atq; abiecta cōspiciebantur: tantaq; copia

copia erat effusi sanguinis, ut in fluuios influeret. Albinus in ædem quandā ad Rhodanum confugerat, quam ut sensit septam undiq; custodia teneri, mortem sibi consciuit. Non enim ea refero quæ scripsit Seuerus, sed ea quæ uerè constat esse facta. Is ut uidit corpus Albini, uehementer sibi gratulatus oculis linguaq; reliquum quidem iussit abijci: caput autem misit Romam, & cruci affixit. His ex rebus cum perspicuum fuit nihil esse in ipso boni principis, tum uerò multò magis nos populumq; per literas perterruit: quippe qui potitus omnibus armatis militibus euomebat apud inermes omnem iram, quam longo tempore antè in ipsos conceperat: sed & nobis timorem longè maximum fecit, cum se Marci filium, & Commodi fratrem diceret, et Commodum, in quem antea contumeliosus fuerat, heroicis honores daret. Nam cum haberet orationem in Senatu, extolleretq; Syllæ, Marij & Augusti acerbiter ac crudelitatem, ueluti rem tutissimam: modestiam autem & humanitatem Pompeij atq; Cæsaris, ut rem illis ipsis perniciosam deprimeret, ad defendendum Commodum processit, increpans Senatum, quòd immeritò eum notaret ignominia. Præsertim, inquit, cum pleriq; ex uobis multo uiuant turpius. Nam si graue fuit, inquit, quòd ille sua manu feras occideret: nonne unus ex uobis uir consularis, & iam grandis natu heri & aliquot diebus antè Hostiæ cum meretrice imitante pardalim publicè colludebat: at gladiator erat Commodus: quasi uerò uestrū gladiator sit nemo. Cur igitur, inquit, nonnulli ex uobis scuta eius, galeasq; aureas, quas ille habuerat, comparauerūt? Hac oratione habita, quanquā uiros XXXV. ex ijs qui, quòd Albinum secuti essent, rei facti erāt, absoluit, ijsq; usus est nō aliter atq; si omni culpa caruissent, hi erant ex primis Senatoribus: tamē uigin tinouem uiros capite damnauit, in quorum numero fuit Sulpicianus Pertinacis socer. Post hæc bellum intulit Parthis, qui occupato Seuerus in bellis ciuilibus, securi Mesopotamiam ceperant, magnis copijs conductis: cepissentq; Nisibim, nisi Lætus eam, dum in ipsa obsideretur, cōseruasset: ex qua urbe magnam gloriā est adeptus, præsertim cum in cæteris rebus ciuilibus publicis ac priuatis, belli pacisq; temporibus optimus uir esset. Postq; Seuerus Nisibim uenit, aprum reperit maximū, qui magno impetu equitem deiecerat ex equo, atq; interfecerat, dum is suis uiribus confusus, conaretur ipsum conficere: tandem uerò à triginta militibus captus cæsusq; ad Seuerum perlatus est. Parthi aduentu Seueri minime expectato, domum sunt reuersi. Præerat ijs Vologæsus, cuius frater cum Seuerus erat. Seuerus ædificatis nauibus in Euphrate, in quibus nauigabat celeriter (erant enim celeres naues, & optimè instructæ propter copiam materiæ, quam Euphrates & finitima loca suppeditant) omnia quæ ab illis parata fuerant, itemq; Seleuciam & Babylonem desertas celeriter cepit, ac paulò post Ctesiphontem, quam urbem diripiendam reliquit militibus, & in ea cædem maximam fecit, cepitq; superstitum hominum ad centum millia. Vologæsum tamen nō est infecutus, neq; Ctesiphontem retinuit, sed tanquam ob id solum uenisset, ut eam diriperet, discessit coactus ignoratione locorū & inopia necessariarum rerum, reuersusq; est alia uia, quòd scœnum lignaq; inuenta in superiore itinere cōsumpta essent. Pars pedestris exercitus iter fecit ad superiorem ripā Tigris: pars nauibus uecta est. Post hæc Seuerus ut transijt in Mesopotamiam, Atra, quæ non longè aberant, frustra adortus est. Quinetiam pleræq; machinæ ipsius exustæ sunt, magnoq; numero militum interfecto, multi faucij fuerunt. quamobrem inde castra mouit, Dum autem bellum gereret,

Albinus mortē sibi consciuit. Seueri in Albinum crudelitatis.

Seueri in Senatu oratio.

Sulpicianus damnatur. • Bellum inferitur Parthis. Nisibis ciuitas à Parthorum insidijs à Læto conseruata est. Apru ingens.

Vologæsus Parthorum dux.

Seleucia & Babylon ciuitates à Seueris captæ.

Atra obsidentur.

Seueri crudelitatis.

Dd 3 reret,

*Julius Crispus
ob carmen Ver-
gilianum occi-
ditur. Illud est,
Aeneidos XI,
Scilicet ut Tur-
no cōtingat re-
gia cōiux: Nos
anime uiles,
inhumata, in-
fletaq; turba
Sternamur cā-*

*pis.
Lætus occisus.
Atrenorū obfi-
dio.*

Naphtha.

*Solis donaria.
Milites non pa-
rent Seuerō.
Syrorum in A-
trenorum obfi-
dione magna
strages.*

*Milites Euro-
pæ potiores.*

*Seuerus paren-
tauit Pompeio.
Seueri in Aegy-
ptū profectio.
Monumentum
Alexandri.*

reret, iusserat occidi duos clarissimos uiros, Iulium Crispum tribunum prætorianorum militum, quod defessus belli laboribus, ac ira incitatus cecinerat carmen Maronis, quo carmine unus ex militibus Turni, qui bellum cum Aenea gerebatur, dolet nulla ratione magnum numerum hominum perire, ut Turnus Lauiniam in uxorem ducat: Valeriumq; militem, qui Crispum accusauerat, tribunum in eius locum designauit. Occiderat præterea Lætum, quod uir prudentissimus, & militibus charus erat. hi enim nisi Læto duce se negabant militaturos. Cuius cædis causam imputauit militibus, quasi contra uoluntatem suam id facinus essent ausi: quippe ueram causam nullam, nisi inuidiam habebat. Comparato magno commeatu, paratisq; machinis, iterum in Atra exercitum duxit. Graue enim esse statuebat, captis cæteris, eam urbem solam atque in medio positam resistere. Itaq; in eam rem magnos sumptus fecit, amittitq; machinas omnes, præter eas quas Priscum supra fecisse diximus. Amisit præterea milites complures: quippe etiam dum pabularentur, cædebantur, imperum faciente in ipsos celeriter barbaro equitatu Arabum, & Atrenis longissimè iaculantibus, telaq; ita conijcientibus machinis quibusdam, ut sæpe satellites Seueri prosternerent. nam uno impulsu bina tela emittebant, conijciebanturq; multa manibus & arcubus multorum: sed maximum damnum intulerunt Seuerianis, cum propius ad muros accederent: multo uerò maius, cum aliquam eius partem diruissent. Tum enim Naphtha, quod ex genere bituminis esse supra dictum est, coniecerunt in eos, quo machinæ, militesq; omnes quos attigit, conflagrauerunt: atq; hæc Seuerus spectabat ex superiore loco. Cum autem pars aliqua muri corruisset extrinsecus, uellentq; cuncti milites promptis animis reliquum inuadere, Seuerus prohibuit ne id facerent, iussitq; palam ubiq; canere receptui, propterea quod magna erat opinio, grandem pecuniam, & Solis donaria in eo oppido reposita esse: sperabatq; Arabas, ne uel capti redigerentur in seruitutem, hunc thesaurum perfacile indicaturos. Sed uno interiecto die postquam uidet ad se legatos ab Atrenis non uenire, ut deditio- nem facerent, imperauit militibus, ut in murum (quanquam noctu instauratus fuerat) irrumperent. Cui dum nemo ex militibus Europæ, qui poterant aliquid perficere, parere uoluit, Syri coacti pro illis irruptione facere, magnam cladem acceperunt. Itaq; Deus urbem liberauit, qui per Seuerum reuocauit milites, cum possent in ipsam ingredi: & Seuerum cupientem eandem postea capere, per milites prohibuit. Quamobrem Seuerus tam anxio fuit animo & sollicito, ut cum ab eo unus ex ducibus ipsius tantummodo peteret quingētos quinquaginta milites Europæ, seq; sine reliquorū periculo urbem capturum polliceretur, ita cunctis audientibus responderit: Vnde, inquit, tot milites habebo? Id ab eo propterea dictum est, quod milites dicto audientes non essent. Cum autem tenuisset illam urbem obsessam spacio xx dierum, uenit in Palæstinam, ac Pompeio parentauit: inde profectus in Aegyptum, totam regionem uidit, occultasq; res in ea & penitus abditas conquisiuit. Nihil enim fuit diuinarū aut humanarum rerum, quod ille non uoluerit perscrutari: præterea libros omnes in quibus arcana continentur, quicq; potuerūt inueniri, ferè ex omnibus adytis sustulit. Clausit monumentum Alexandri, ne quisquam corpus eius uideret in posterū, ne uel ea quæ in ipso scripta erant, legeret. Quæ cum ab eo facta sint, mihi non est necesse scribere cætera quæ ad Aegyptum pertinent: quanquā ea quæ de Nilo habeo multis rationibus perspecta atque cognita, iure possum referre. Is ex monte

monte Atlante certò fluit, qui mons est in Macennitide, nō longè ab Oceano, qua partè spectat ad occasum Solis: mons est longè omnium altissimus, quem poetæ ob eam causam columnā cœli esse dixerunt: nam ad summum eius uerticem nemo ascendit unquam, neq̃ culmina uidere potuit, quam obrem plenus est perpetuis niuibus, ex quibus æstate magnā copiā aquæ emittit, cū alioquī ad radices undiq̃ paludes habeat, quæ tūc multo fiunt maiores, augeturq̃ Nilus, propterea quòd fons eius est, ut ex crocodilīs, ceterisq̃ quæ utrobiq̃ nascuntur, conijcitur. Neq̃ uerò mirari quisquam debet, si nos ea diximus, quæ sunt à ueteribus Græcis ignorata. Nam Macennitē propter Mauritaniam inferiorem habitant, multiq̃ ex ijs qui illic bellā gerunt, ad Atlantem perueniūt: sed de his hactenus. Interea Plautianus, cuius erat apud Seuerum maxima autoritas, quicq̃ præfecti potestatem habebat, eratq̃ omnium hominum potentissimus, morte affecit magnum numerum priuatorum hominum, & optimatum. Is erat homo inexplebili cupiditate: omnia enim petebat ab omnibus, & capiebat omnia, nullamq̃ gentē, nullam ciuitatem reliquit, quam non prædaretur: cumq̃ cuncta diriperet unde quaq̃, ea congerebat domum suam, multoq̃ plura munera ab omnibus ad eum, quā ad Seuerū mittebantur. Postremò equos Solis tigribus similes ex insulis maris rubri, missis Centurionibus furatus est. hoc enim uno infinitā eius cupiditatem uideor ostēdisse. Quanquā & illud addendū uidetur, centum ciues Romanos nobiles uiros domi ab eo excisos esse, id quod nemo nostrū antè quā ipse moreret, intellexerat. Quibus ex rebus percipi potest, quanta fuerit hominis peruersitas atq̃ potentia. Excidit autē non solum pueros & adolescentes, sed etiā uiros, quorū nonnullis uxores erant: idq̃ fecit, ut Plautilla filia eius, quam postea Antoninus uxore duxit, haberet magnū Eunuchorū famulatū. Nos quidē eosdem homines Eunuchos, maritos, patres, priuatos testibus, executos, & barbatos uidimus. Ex quo non iniuria dici potest, Plautianū omnibus hominibus, atq̃ adeo ipsis principib. Romanis potentiorē fuisse. Etenim præter cætera statuæ ei multo plures & maiores, quā illis, non solum in alijs ciuitatibus, sed etiam Romæ, neq̃ tantum à priuatis ciuib. sed etiam ab ipso Senatu collocatæ sunt. Per fortunā eius iurabant cuncti milites ac Senatores, proq̃ eius salute publicè supplicabatur. In causā harum rerum fuerat potissimum Seuerus, qui ei ita permiserat omnia, ut ille Imperatoris, ipse præfecti loco esset. quicquid enim diceret, aut ageret Seuerus, id ille perspectū habebat: arcana uerò Plautiani sciebat nemo. Huius filiam Seuerus filio suo in matrimoniū dedit, posthabitis multis uirginibus nobilissimis atq̃ pulcherrimis, ipsumq̃ Plautianum designauit Consulem, quem ferè cupiebat successorem Imperij relinquere. Nam ita de eo scripsit in epistola quadam: Virum diligo, ut cupiam eum mihi esse superstitem: patiebaturq̃ illum recipi in potiora diuersoria, resq̃ ad uictum necessarias meliores habere, & copiosiores. Itaque cū aliquando Nicææ, quæ mea est patria, mugilē postulare, quos maximos ille fert lacus, misit, qui à Plautiano peterēt, acceptumq̃ ab eo ad se perferrent. Quòd si ad comminuendam eius potentiam uidebatur nonnulla facere, tamen his contrarijs, multoq̃ maioribus & clariorib. rebus cætera omnia obscurabantur. Quocirca Tyanis cū Seuerus Plautianum ægrotantem uisitaret, milites Plautiani non sunt passi eos qui Seuerum conseq̃uebantur, unā ingredi. Et quidam cū actiones haberet, iussus à Seuerō, cū esset ociosus, ut aliquam actionem intēderet, Non possum, inquit,

Nilus à monte Atlante ortum habet.

Plautiani præfecti auaricia atq̃ crudelitas.

Equi tigribus perfimiles.

Centum ciues excisi à Plautiano.

Plautilla filia Plautiani nupsit Antonino. Plautiani infinite statuæ.

Plautiani filia Seueri filio matrimonio copulata.

Nicæa patria Dionis.

Plautianum Seuerō longè potentior.

Dd 4 nisi

- nisi Plautianus mihi iusserit: adeo potentior erat Seuerio in rebus omnibus, ut etiam apud eum Iuliam Augustam semper calumniatus sit, & in eam, ac de matronis nobilibus tormentis quæsiuerit: quæ dum ob eam causam philosopharetur, & tempus cum Sophistis transigeret, Plautianus homo profusa luxurie uomebat in conuiujs, quod nihil posset propter cibi uiniq; maximam copiam concoquere, puerisq; ac puellis non sine magno probro utebatur, cum tamen uetaret uxori suæ, ut neminem aspiceret, neq; sineret ullo pacto, ut ab aliquo, ne ab ipso quidē Seuerio, aut Iulia cōspiceret. Per id tempus factū est mulierū certamē, in quo tanta cōuenerat multitudo athletarū, ut mirarētur omnes, quemadmodū eos stadium caperet. In quo certamine cum mulieres crudelissimē pugnauissent, essentq; ob eam causam ceteras nobilissimas fœminas cōuicijs consecratę, cautū est ne qua mulier usquā in reliquū tempus munerib; gladiatorijs fungeretur. Cum igitur essent statuar cōplures factę Plautiano (oportet enim res gestas exponere) Seuerus iniquo animo ferens tantā statuarū multitudinem, cōflare quasdā ex ijs cepit. Qua de causa rumor fuit in plerisq; ciuitatibus, ipsum Plautianū oppressum esse, & penitus interiisse, multiq; statuas eius cōciderunt, de quibus postea suppliciū est sumptū. Fuit in eorū numero Raciū Constās, uir clarissimus, qui Sardinia præerat. Quarū rerū ego mentionē feci, propterea quod cum orator, qui Constantē accusauit, multa dixisset, atq; illud in primis, Cœlum ruere citius posse, quā Plautiano damnum à Seuerio inferri: quibus rebus, atq; ijs quæ sunt eiusdem generis, dicente illo, fides haberi poterat merito: cumq; Seuerus audacter nobis, qui unā iudices eramus, confirmasset, non posse ullum malū ab se Plautiano accidere, nō tamen perpetuò floruit Plautianus, sed intra annum occisus est, cunctaq; statuar ipsius dissipatę sunt.
- Antē quā id fieret, cetus maximus appulit in eum portum quem Augusti esse dicimus, in eoq; captus est. Cuius ceti figura introducta in amphitheatrum, tanta fuit, ut quinquaginta ursos caperet. Præterea cometes Romæ per multos dies uisus est, fuitq; opinio eum magnū aliquod malum portendere. Interea Seuerus postquam attigit decennium principatus sui, congiario populo, prætorianisq; militibus dato, eis tot aureos, quot annos imperauerat, dedit. Quam ob causam sibi mirum in modum placebat, cum reuera nemo unquam simul tantundem eis dedisset. consumptum enim in ea largitione bis millies sestertiūm. Eodem anno celebratę sunt nuptię Antonini filij Seueri, & Plautillæ Plautiani filia. Is tantū filia suæ dedit, quantum reginis quinquaginta satis fuisset. quæ omnia per forū uidimus cōportari in Palatiū, in quo nobis epulum datū est regio & Barbarico apparatus. Aderant enim epulę rerū omniū, quib; uesci homines solent, multaq; in his cocta, multa cruda, nōnulla etiā uiua cepimus. Tum edita sunt uaria spectacula propter reditū Seueri, & decenniū principatus eius, ac uictorias quas reportauerat: in quibus spectaculis apri sexaginta Plautiani inuicē certauerunt, ut erat mandatū: ceteraq; sunt alię permultę bestię, atq; in primis elephas & crocota. Id animal est Indicū, ac tum primum, quod sciam, Romam aduectū est. Color eius est lænæ permixtæ cum tigris: figura quodāmodo ex cane & uulpe constat. Earum receptaculū in amphitheatro ædificatū erat instar nauis, ita ut reciperet quadringētas feras, easdemq; simul omnes redderet: qua ex nauī subitō dissoluta exilierūt ursi, lænæ, pantheræ, struthiones, onagri, biffones, quod genus boum est patria & aspectu barbarum. Itaq; septingentę feræ, mansuetę ue bestię simul concurrere, & postea cōfodi

fodi uisæ sunt. Occisus enim singulis diebus centum, pro numero dierum festorum, qui septem ferunt, septingentæ sunt occisæ. Per eos dies resplenduit in monte Vesuuio ignis maximus, in eoq̃ tanti mugitus extitere, ut Capuâ usq̃ audirentur: in qua ciuitate ego, quoties moror in Italia, habitare soleo. nam cum locum mihi delegi certis de causis, sed præsertim ut haberem otium, quod uacuum è curis molestijsq̃ Urbis, in scribenda hac historia consumerem. Videbatur igitur ex ijs quæ in Vesuuio acciderunt, quandam rerum commutationem fore, quæ in Plautiano paulo post est facta. Verè enim Plautianus magnus, uel summus potius erat, ita ut populus aliquando diceret in Circo, Quid tremis? cur palles? tu quidem certè plus quàm tres isti possides. Id ei scilicet non dicebatur, sed alteri. Significabant autem tres uiros, Seuerum cum duobus filijs, Antonino & Geta. Pallebat uerò Plautianus & tremebat semper, cum propter rationem uictus quam instituerat, tum propter spem metumq̃ futurarum rerum in quibus erat. At horum magna pars uel latebat Seuerum: uel si sciebat, ea se dissimulabat scire. Sed postquam Geta frater moriens significauit Seueri omnia quæ Plautianus agebat, (quippe illum oderat, nec metuebat amplius) Seuerus Getæ statuam ex ære in foro posuit, desijtq̃ habere Plautianum in tanto honore, magnaq̃ ex parte potentiam eius comminuere cepit. Quas res molestè ferens Plautianus, Antonino quem antè propter filiam suam quæ ab eo minus honorifice tractabatur, oderat, insensus atq̃ inimicus fuit, quasi auctori istius ignominia, seq̃ cū eo gessit acerbius. His rebus permotus Antoninus, iratusq̃ uxori foemina impudentissima, atq̃ ipsi Plautiano, qui non solum conquirebat omnia quæ Antoninus ageret, sed etiam eum molestè increpabat in rebus omnibus, ab eo se uindicare & liberare statuit. Itaq̃ per Euodum educatorem suum, Saturnino Centurioni alijsq̃ uiris duobus itidem Centurionibus persuasit, ut renunciarent Seueri iussisse Plautianum decem Centurionibus, ex quorum numero essent ipsi, Seuerum cum Antonino occidere. Id Centuriones faciunt, recitantq̃ literas Seueri, quas aiunt se ob hanc causam à Plautiano accepisse. Hæc statim peractis spectaculis, quæ in Palatio fiebant Heroibus, dimissoq̃ populo, cum esset coenæ tempus, acta sunt quibus ex rebus commentum argui facillimè poterat. Neq̃ enim Plautianus ausus fuisset decem Centurionibus simul, neq̃ Romæ, neq̃ in Palatio, illo die, aut hora quicquam tale præcipere, præsertim per literas: sed tamen uisum est credibile Seueri, propterea quòd superiore nocte uiderat per quietem Albinum uiuere, sibiq̃ insidias parare. Itaq̃ Plautianum celeriter tanquam ob alias causas accersi iussit. Qui eo modo uenit, uel potius mors ei diuinitus ita denunciata est, quòd mulæ quæ currum eius agebant, ceciderint in Palatio. cum ianitores qui erant ad cancellos, eum solum intrare permisissent, prohibitis ijs qui conseq̃uebantur, ut eundem comitibus Seueri Tyanis fecisse supra diximus, cepit habere rem suspectam, & pertimescere: tamen quia nesciebat quomodo retrocederet, ingreditur. Hic Seuerus cum eo loquitur perhumaniter. Quid enim, inquit, tibi uenit in mentem? aut quamobrem nos uoluisti interficere? Dum ei potestatem respondendi facit, paratq̃ se ut defensionem eius audiat, Antoninus Plautiano neganti, admiratiq̃ orationem Seueri, facto impetu gladium abstulit, eumq̃ pugno percussit. Volebat Antoninus Plautianum sua manu occidere, cum is diceret, Tu me præuenisti: sed prohibitus à patre, iussit uni ex famulis, ut ipsum interficeret. Interea quidam ex ijs qui aderant, pilos ex mento eius euulsos,

Iuliae

Vesuij incendium.

Dion libenter habitabat Capue.

Plautianus.

Antoninus & Geta filij Seueri.

Geta frater Seueri.

Geta statua ærea.

Plautiani contra Antoninum simulas atque odium.

Euodus.

Seueri somnium.

Seueri ad Plautianum oratio.

Plautianus obtruncatur.

Plautiani pilæ ad Iuliam Plautillamq̃ deferuntur.

Julia Plautillaque quæ tum simul erant, attulit, antequam aliquid audivissent: Vos uero, inquit, uestrum Plautianum uidete. quæ res alteri fuit mœrori, alteri solatio. Itaque Plautianus nostra memoria omnium hominum potentissimus, quem magis quam ipsum principem metuebant omnes, quique spe multo maiore elatus fuerat, à genero interficitur, et Palatio proijcitur in uiam: quanuis elatus tandem iussu Seueri, & sepultura affectus sit. Post hæc Seuerus Senatum conuocat in Curiam, neque tamen Plautianum criminatur, tantummodo deplorat conditionem humani generis, quod summos honores non ferat: accusatque se, quod illum tanto honore & beneuolentia persecutus esset: dein eos qui consilium & insidias Plautiani indicauerant, omnia referre ad nos iubet, eiectionis à Senatu ipsi qui minus erant necessarij, ut dum nihil exponeret ipse, se non magnam fidem indicibus habere ostenderet. Venire multi in maximum periculum Plautiani causa: nonnulli etiam morte affecti sunt. Cœranus quidem cum se amicum Plautiani esse semper diceret, ut plerique omnes solent fortunatis hominibus, eos qui primi ante alios uocati Plautianum salutatum uenirent, comitari solebat usque ad postremas fores: qui cum etsi Plautianus non communicabat secreta consilia, tamen quod medius inter utraque fores morari consueuerat, licet Plautiano foris esset, tamen ceteris intus esse uidebatur, ob eamque causam magis suspectus fuit. Augebat suspicionem, quod cum Plautianus uidisset in somnis paucos pisces, dum à Tiberi exirent, ad pedes suos accidere, respondit eum terræ marisque imperium habiturum. Itaque relegatus in insulam, septem annos fuit: deinde restitutus, primusque ex Aegyptijs hominibus cooptatus in ordinem Senatorium, factus est Consul, ut Pompeius, nullo ante gesto magistratu. Cæcilius autem Agricola, qui in primis assentatoribus Plautiani habebatur, quique nequitia ac libidine nemini secundus erat, capite damnatus domum uenit: plenusque uini refrigerati, poculum, quod ducentis millibus nummum emptum fuerat, allisit: ipse secunda uena super id mortuus est. Saturninus quoque & Euodius licet tunc honore affecti sint, tamen ab Antonino postea occisi sunt. Cumque nos Euodum decreto ornaremus laudibus, Seuerus uetuit his uerbis, Turpe est, inquit, id de uiro Cæsariano in uestris decretis scriptum inueniri. Neque enim sinebat hunc Seuerus, neque reliquos Cæsarianos liberos iniuriam facere, aut insolentes esse. Cumque bene ob hanc causam audiret, ipsum aliquando collaudauit Senatus, ac magno edito clamore, Omnes, inquit, recte faciunt omnia, propterea quod tu iustissime imperas. Plautilla autem Plautusque filij Plautiani tunc incolumes euaserunt, in Liparam relegati, licet sub Antonino postea interfecti sint, uixereque calamitose atque in maximo metu & inopia necessariarum rerum. Tum filij Seueri, Antoninus & Geta Plautiano tanquam pædagogo liberati, cepere omnia pro libidine agere, mulieres dedecore afficere, pueros uiolare, inique colligere pecuniam, gladiatores atque aurigas sibi societate deuincire, seque inuicem imitari propter factorum similitudinem, & tamen inter se contrarijs studiis dissidere. Nam sicui unus eorum se addiceret, alter aduersarium eius prorsus eligebat: denique cum exercendi causa de curibus, quos agebant equi parui, certarent inter se, in tantam contentione uenerunt, ut Antoninus ex curru ceciderit, ac crus fregerit. Interea Seuerus aperte multas cedes fecit, atque in primis Quintilli Plautiani uiri nobilissimi, qui erat unus ex primis Senatoribus: cumque iam esset grandis natus, uiueretque ruri, nec quicquam quæreret aut faceret curiosius, tamen calumniâ non effugit, sublatusque est. Hic paulo ante

antè quàm moreretur, postulauit, ut ea quæ ad sepulturam suam iamdudù
 cõparauerat, ad se perferrentur. Quæ postquã uidit uetustate consumpta,
 Quid hoc rei est, inquit, ita ne cunctati sumus? deinde factio sacrificio, idẽ
 inquit, Peto à dijs immortalibus, quod Adriano Seuerianus optauit. itaq;
 interiit. Põst edita sunt certamina gladiatoria, in quibus præter alia, decem *Gladiatoria*
 tigres simul confossæ sunt. Post hæc exitum habuerunt ea quæ ad Apro- *certamina.*
 nianum pertinet, sanè auditu perquàm admirabilia. Accusatus est enim, di- *Aproniani ac-*
 ctum olim fuisse, nutricẽ eius uidisse per quietem eum regnaturũ, ipsumq;
 ob eam causam Magicis artibus usum esse. Quamobrem absens (præerat *cusatio ex dam-*
 enim Asiæ) condemnatus est. Cumq; legerentur in Senatu, quæ quæstio- *natio.*
 nes in ipsum essent habitæ, scriptum inuenimus, interrogatos fuisse eos, de
 quibus quæstio habebatur, quis narrauisset somnium? quisue audiuisset?
 atq; unum ex ijs respõdisse cum alia multa, tum uerò se præterea Senatorem
 quendam caluum quasi per transennam aspicientem uidisse. Id ubi nos au-
 diuimus, ualde cõturbati fuimus. neq; enim ille nomen cuiusquam dixerat,
 neq; Seuerus scripserat. Hoc metu correpti fuere etiam ij qui nunquam A-
 pronianum cõuenerant, neq; solùm calui, sed etiam recaluastris: nostrumq;
 satis confidebat nemo, nisi ij qui ualde comati erāt. Cumq; illos cuncti cir- *Calui in pericu-*
 cumspiceremus, primò rumor erat hunc esse, mox aliũ. Ego quidẽ (quan- *lo.*
 quam est perridiculum) tamen non reticebo id quod mihi tum accidit. tan-
 tam mihi hæc res attulit perturbationem, ut statim capillos mei capitis re-
 quisiuerim, eosq; manu atrectauerim: idemq; ab alijs permultis factũ est.
 In primis obseruabamus eos qui calui esse uidebantur, quasi in illos pericu-
 lum nostrum reiiceremus. idq; fecimus, antè quàm legeretur illum Senato-
 rem caluum indutum fuisse ueste purpurea. Nam postquam id recitatũ est,
 omnes in Boebium Marcellinum oculos coniecimus. is enim tum Aedilis *Boebius Mar-*
 fuerat, ac maximè caluus erat. Marcellinus surrexit illicò, & in medium ue- *cellinus Aedi-*
 nit, Me uerò, inquit, ille agnoscet, siquidem uidit. Quo facto à nobis collau- *lis calui.*
 dato, index introducitur, tacetq; diu præsentem Marcellino, circumspiciens,
 quem agnosceret: tandem obseruato nutu cuiusdam obscuro, Marcelli-
 num respicit, ipsumq; esse ait. Hic igitur Marcellinus, quòd homo caluus
 uisus esset quasi per transennam aspicere, educitur è Senatu, lamentaturq;
 maxime. Cumq; transiret per forum, noluit procedere longius, sed ibi filijs
 quatuor quos habebat salutatis, orationem habuit miserabilem: Hoc
 unum, inquit, magno me dolore afficit filij charissimi, quòd uos super-
 stites relinquo: dein capite truncatus est antè quàm esset renunciatum Se-
 uero, eum cõdemnatum esse. Huic autor mortis fuit Pollenius Sebennius, *Pollenius Se-*
 cuius iniuria tam atrox non potuit impunita discedere. Cũ enim deditus *bennius.*
 ad supplicium fuisset Noricis à Sabino, quorum præfecturam nõ bene ad-
 ministrasset, magno dedecore affectus est. Nos quidem ipsum abiectũ ad
 pedes & supplicem iacere uidimus: perijissetq; miserè, nisi ueniam per Aspa-
 cem patrum suum impetrauisset. Hic mordacissimus omnium hominum
 ac dicacissimus fuit: solebatq; omnes homines contemnere, gratificari ami- *Scommia in Se-*
 cis, ulcisci inimicos. Feruntur eius multa falsa & urbana dicteria in multos, *uerum.*
 atque adeò in ipsum Seuerum, ex quibus est illud, quòd cũ Seuerus ascri-
 ptus esset Marci familie, ita ei dixisse ferẽ, Gratulor, inquit, tibi Cæsar, quòd
 patrem inueneris: quasi antè patrem non habuisset propter ignobilitatem
 & obscuritatem generis. Sub id tempus Bulas homo Italus comparata ma- *Bulas fumosus*
 nu sexcentorum milatrum in Italia, biennio maximas prædās fecit, Impera- *latro.*
 toribus

toribus, totq; militibus præsens: cumq; illum persequerentur multi, Se-
 uero ipsum studiose diligenterq; inuestigante, uisus non uidebatur, non in-
 ueniebatur inuentus, deprehensus nō capiebatur: idq; maximis donis per-
 ficiebat homo magna prudentia præditus. Intelligebat enim nō solum qui
 Roma exirent, & qui Brundisium nauigarent, sed etiam qui, quales ue, &
 quot homines essent, & quantas facultates haberent. Ex quibus nōnullos
 dimittebat statim, accepta aliqua parte eorum quæ habebant: artifices reti-
 nebat aliquanto tempore, ut eorum opera uteretur, eosq; deinde datis mu-
 neribus dimittebat. Cumq; duo ex prædonibus ipsius capti essent, eosq;
 non multo tempore post ad bestias damnari oporteret, ipse ad custodē car-
 ceris uenit, simulauitq; se regionis præfectū esse, ac paucis eiusmodi ho-
 minibus egere: itaque suos recepit ac liberauit. Dein accessit ad Centurio-
 nem, cui mandatum erat à Seüero ut hos prædones tolleretur: apud eum, tan-
 quam alius sit ipse, se accusat, promittitq; ei, si sequi uelit, se latronem in ma-
 nus daturum: post eundem in uallem cōcauam & saxosam ducit, tanquam
 ad Philicem capiendum (nam id Bulae cognomen erat) ibi hominem fa-
 ctū comprehendit, eoq; facto conscendit in tribunal, accepta ueste magistra-
 tus: tum ad se Centurionem uocat, eiq; radi caput iubet: Nuncia, inquit, do-
 minis tuis, ut ipsi seruos suos alant, ne latrocinentur: habebat enim complu-
 res Cæsarianos, partim exigua mercede conductos, partim nullo certo sti-
 pendio. Hæc dum sigillatim cognosceret Seuerus, stomachabatur, quod
 cum aliorum opera hostes in Britannia uinceret, ipse in Italia latrone infe-
 rior esset. Ob hanc causam mittit tribunum stipatorum cum magno equi-
 tum numero: eiq; nisi latronem ad se uiuum adducat, grauiter minatur. Tri-
 bunus ubi intellexit latronem cum aliena uxore habere cōsuetudinem, mu-
 lieri per uirum persuadet, ut se securo animo iuuare uelit. Itaque latro huius
 mulieris ope in spelunca comprehenditur. Qui cum postea interrogaretur
 à Papiniano præfecto prætorio, cur latrocinium fecisset, ita respōdit: Et tu,
 inquit, cur præfectus es? Tandem uerò uoce præconis ipse bestiis obie-
 ctus, turbaq; reliquorum prædonum dispersa est, quod tota uis sexcento-
 rum in ipso reposita esset. Post hæc Seuerus in Britannia cum exercitu pro-
 ficiscitur, dum filios intemperantes esse, & legiones nimio otio affluentes
 corrumpi uidet, idq; fecit, cum sciret se inde non esse reuersurum: quod ma-
 xime cognouerat ex stellis, sub quibus natus erat. Id enim in laquearibus
 ædium quæ erant in Palatio, in quibus ius reddebat, scriptum reliquit: ita ut
 ab omnibus, præter eam partem quæ ad horā, ut aiunt, qua natus esset, spe-
 ctabat, horoscopus Græcis dicta, uideretur. Eum enim utrobique non eo-
 dem modo insculpsit. Iamq; idem audiuerat ex uatibus. Nam fulmen in sta-
 tuam ipsius, quæ ad eam portam collocata erat, quæ exercitum erat e ductu-
 rus, quæq; spectabat in uiam, qua illuc itur, cecidit, tresq; literas de nomine
 eius deleuit. Itaque Seuerus, ut prædictum fuerat à uatibus, reuersus non
 est: sed tertio anno post discessit è uita, cum grandem pecuniā collegisset.
 Cæterum Britannorum duo sunt præsertim genera, Caledoni, & Mæatae.
 nam cæterorum nomina ad hos ferè referuntur. Incolit Mæatae iuxta eum
 murum, qui insulam in duas partes diuidit: Caledoni post illos sunt. Possi-
 dent utrique montes asperrimos, & sine aqua: itemq; campos desertos, ple-
 nosq; paludibus: quodq; mœnia non habent, nec urbes: agros, nullos co-
 lunt: de præda & uenatione, fructibusq; arborum uiuunt. nam pisces, quo-
 rum ibi maxima est & innumerabilis copia, non gustant. Degunt in tento-
 rijs

Bulas prædo-
 nes captos ex
 carcere libe-
 rat.

Seueri centu-
 rio à Philice ca-
 ptus astute, ra-
 tus ad Impera-
 torem remitti-
 tur.

Philicis in Papi-
 nianum disce-
 rium, & mors.

Profectio Seue-
 ri in Britanniā.
 Siderum influ-
 zus.

Prodigia Seue-
 ri mortē præ-
 cedentia.

Duo genera
 Britannorum.
 Britannorum
 uicij, ritus ac
 mores.

rijs nudi & sine calceis: utuntur communibus uxoribus, liberosq; omnes alunt. Apud hos populus magna ex parte principatum tenet: latrocinantur libentissimè: militant de curribus: equos habent paruos & celeres: pedites currunt celerrimè: dum stant, firmissimi sunt. Horum arma sunt scutum, & hasta breuis, in cuius inferiore parte pomū est ex ære, ut, dum cōcutitur, hostes sonitu perterrefaciant. Pugiones quoq; habent: sed in primis famem, frigus que, ac labores omnes perferunt. nam merſi in paludibus capite tenus, per multos dies in ediam ſuſtinent: in ſyluis autem, corticibus atq; radicibus arborum aluntur. Certum cibi genus parant ad omnia, quem ſi ceperint, quāta eſt unius fabę magnitudo, minimè eſurire aut ſitire ſolent. Cū igitur Britannia inſula talis ſit, incolas huiusmodi habet. Eſt enim inſula, quod conſtitit illis temporibus, ut ſuprà dictum eſt. Ea patet in longitudinem ad millia paſſuum DCCCXCI: in latitudinem, qua parte latiſſima eſt, CCLXXXIX: qua uerò parte eſt anguſtiſſima, XXXVII. Huius inſulę pars paulo minus, quàm dimidia noſtra eſt: quam Seuerus cū uellet omnem in ſuam poteſtatem redigere, ingreſſus eſt in Caledoniam, eamq; dum pertranſiret, habuit maxima negocia, quòd ſyluas caderet, & loca alta perfoderet, quodq; paludes obrueret aggere, & pontes in fluminibus faceret. Nullum enim prælium geſſit, neque copias hoſtium inſtructas uidit, à quibus proponebant conſultò oues boueſq;, ut cū ea noſtri raperent, ac longè de uia declinarent, facile opprimerentur. Ad hæc noſtris aqua ualde ob-
erant, diſperſiſq; inſidię parabantur: cumq; non poſſent iter facere, occidebantur à ſuis, ut ne ab hoſtibus caperentur. Itaque mortui ſunt è noſtris ad quinquaginta millia. Neq; tamen deſtitit Seuerus, quouſque ad extremam inſulā uenit, ubi diuerſum, quàm apud nos ſit, curſum Solis, itemq; noctiū ac dierum, æſtiuorum atq; hybernorum magnitudinem diligentiffimè cognouit. Tandem per omnem terram hoſilem uectus (nam plurimū propter imbecillitatem operta lectica uehebatur) reuertit ad ſocios, Britannis ad fœdus faciendum coactis, ea conditione, ut non parua regionis parte cederent. Perturbabat eū Antoninus & ſolicitabat maximè, non ſolū quòd libidinose & petulāter uiueret, ſed etiam quòd perſpicuum eſſet, ab eo, cū primū daretur poteſtas, fratrem interfectum iri, quodq; iam ipſi Seueri inſidias feciſſet. Exiluerat enim aliquando è tabernaculo, exclamans ſibi à Caſtore iniuriā afferri. Hic erat uir omnium Cæſarianorum qui cum Seueri erant, optimus, cui conſilia Seueri credita, & cura cubiculi mandata erat: præſtoq; fuere ſubito pauci milites, qui antè ob eā cauſam inſtructi fuerant, à quibus unā conclamatum eſt: at nō, quòd repente uiſus eſſet Seuerus, capti ſunt, atq; in ſeditioſiores eſt animaduerſum. Præterea cū ambo proficiſcerentur ad Caledonios, ut arma ab ijs caperent, & de fœderibus colloquerentur, Antoninus ipſum palām ſua manu occidere eſt conatus. Nam cū forte equitarent unā (Seuerus enim, licet ei plantę pedum, quæ ſanæ non erāt, ſectæ eſſent, tamē equo uehebatur) equitaretq; pariter reliquus exercitus, & hoſtium copię uiderentur, Antoninus equo refrænato magno ſilentio percommode gladium diſtrinxit, ut tergum patris percuteret: quod ubi animaduenterunt nō qui ſimul equitabant, exclamauerunt protinus, eoq; clamore perterritus Antoninus, ſe abſtinuit. Seuerus etſi ad clamorem eorum conuerſus gladium uidit, tamen nullum uerbum fecit, ſed perfectis pro tribunali rebus neceſſarijs, reuertit in prætorium: ibi filium, & Papinianū, & Caſtorem ad ſe uocat: dein gladium in medio collocari iubet. Hic illum incre-

E e pat,

*Britannorum
armatura.*

*Simili cibo utū
tur Turcæ no-
ſtro tempore.*

*Britannia lon-
gitudō & lati-
tudo.*

*Septem millia
centum trigin-
ta duo ſtadia.*

*Duo millia tre-
centa decē ſta-
dia.*

CCC. ſtadia.

Caledonia.

*Seueri Impera-
toris in Britan-
nia res geſtæ.*

*Britannorum
cum Seueri fœ-
dus.*

*Antonini libi-
do & petulan-
tia.*

Caſtor.

*Antonini in pa-
trem impietas.*

*Seuerus è pedi-
bus laborat.*

*Seueri in Anto-
ninum clemen-
tia.*

pat, quòd tantum facinus esset ausus committere, quodq̃ socijs & hostibus uidētibz nefariū scelus facere cōstituiſſet: tandem, Si me cupis, inquit, interficere, hīc me interfice: nā uita iam functus sum, & senex, & iaceo. Quòd si id recusās, aut times tua manu facere, adest tibi Papinianus præfectus, cui iubere potes ut me interficiat: nam is tibi, quicquid præceperis, propterea quòd sis Imperator, efficiet. Hæc cū dixisset Severus, tamen nihil filio nocuit, quanquam sæpe accusabat Marcum, quòd Commodum non sustulisset, ac crebrò ipsi filio se id facturum minabatur. Sed ea Severus per iram dicebat: erant enim ei filij multò chariores, quàm ciues: quanquā in hac re alterum ex filijs prodidit, dum certò sciret quid ei esset euenturum. Post hæc defectio Britannorum iterum facta est: quamobrem Severus conuocatis militibus, iussit ut regionem eorum inuaderent, atq̃ omnes, quibus occurrissent, interficerent: idq̃ præcepit his uersibus.

Cruditudo Seueri.
Iliados. 7.

— μή τις ὑπερφύγοι αἰπὺν ὄλεθρον,
Χῆρας δ' ὑμετέρας, μηδ' ὄντινα γαστέρι μᾶτηρ
Κῆρον ἔοντα φέροι, μηδ' ὥς φύγῃ αἰπὺν ὄλεθρον.
Nemo manus fugiat uestras, cædemq; cruentam,
Non fœtus, grauida mater quem gestat in aluo,
Horrendam effugiat cædem.

Quo facto, quòd Caledonijs cum Mæatis defecerant, cōparabat se, ut bellum illic gereret. Sed dum in ijs rebus esset, morbo extinctus est pridie Nonas Februarij: traduntq̃ hunc morbum nōnihil ab Antonino esse auctum. Antè quàm uerò moreretur, fertur hæc liberis dixisse (referam enim ea quæ dicta sunt, sine ullo ornatu uerborum) Facite, inquit, ut cōueniat inter uos: locupletate milites, cæteros omnes contemnite. Post hæc corpus eius more militari effertur à militibus, imponiturq̃ in rogam honestatum militum & filiorum ipsius decursione. Coniecere in eum dona militaria ij qui tum habebant: filij ignem accēderunt: ossa in urnam factam ex porphyro lapide coniecta Romam perlata, & in Antoniano reposita sunt. Fertur Severus hanc urnam paulò antè quàm decederet è uita, iussisse ad se perferri: dein contrectasse, atq̃ ita dixisse, Tu, inquit, uirum capies, quem totus orbis terrarum non cepit. Severus erat tardo corpore, sed tamen fortī, quanquā podagra ualde imbecillum fecerat: præterea acutissimo & excellentissimo ingenio, studiosus bonarum artium: quarum scientiam cū esset cōsecutus, consilio plus, quàm uerbis poterat: erga amicos gratus, inimicis grauissimus: diligens in rebus gerendis, negligens in requirendo, quis sermo de ipso haberetur: auidus pecuniæ, quam omnib. modis colligebat, nisi quòd eius causā nemini mortē attulit. In sumptu parcissimus erat: noua ædificia extruxit, uetera restituit: quippe Baccho & Herculi templum maximū ædificauit. Et quanquam magnos sumptus fecit, tamē multa millia aureorum reliquit. Criminari solebat incontinentes, ob eamq̃ causam legēs de mœchis tulit, ex quibus quàm plurimi in ius uocati sunt. Ego quidē, cū Consul essem, inueni scriptum in tabulis, tria millia mœchorū esse accusata. Sed cū iam pauci mortales ea iudicia exequerentur, cepit de ijs quærere negligentius. Ex quo urbanè in primis Argetocoxi Caledonijs uxor, Iuliæ Augustæ, quæ ipsam mordebat, initis fœderibus, quòd ipsæ impudenter cum maribus uersarentur, dixisse fertur, Nos, inquit, multo melius explemus ea quæ naturæ postulat necessitas, quàm uos Romanæ. nam apertè cum optimis uiris habemus consuetudinem: uos autem occultè pessimi homines cōstuprant.

Seueri contra mœchos lex.
Tria millia mœchorum in ius uocata.

Britannæ mulieris facete dictum in Romanis.

stuprāt. id enim à muliere Britanna dictum est. Caterum Seuerus, cum pax esset, ita uitā instituerat, ut hæc omnia faceret. Prima luce ius reddebat, post deambulabat, dicens audiens' ue ea quæ ad Imperij utilitatem pertinerent: dein iudicabat separatim, nisi celeberrimus dies festus esset, agebatq; in eo optimè, quod & litigantibus aquam, quātum satis erat, suppeditaret, & nobis unā iudicantibus magnam libertatem in dicendis sententijs largiretur. Iudicabat autem ad meridiem: post meridiem equitabat, quantum poterat: post hæc exercitationem corporis lauabatur: tum prandeat solus, uel cum liberis satis opipare & apparatè: post prandij tempus magna ex parte dormire cōsueuerat. Excitatus ex somno, persequabatur reliqua: in primis uersabatur in studio Græci & Latini sermonis, cum interim deambulet. Sub uesperum iterū lauabatur, cœnabatq; cum suis domesticis & familiaribus: nam ex alijs conuiuiam mittebat neminem, certisq; diebus tantum, ijsq; maximè necessarijs sumptuosas cœnas faciebat. Vixit annos Lxv, menses ix, dies xv: erat enim natus 111 Idus Aprilis. Regnauit annos decem & septem, menses octo, dies tres. In summa adeo fuit in rebus gerendis acer & industrius, ut dixerit moriens, Agedum, siquid nos oportet facere,

Scueri in pace uiuendi ratio.

ANTONINVS CARA- callus.

POST mortem Seueri Antoninus totum Imperium obtinuit: nam etsi dicebat, id sibi esse cum fratre commune, tamen reuera solus statim imperare cepit, diremitq; bellum cum hostibus, atq; regione celsit, & munita loca deseruit. Domesticos suos partim dimisit: in quorum numero fuit Papinianus præfectus prætorio: partim occidi iussit, in quibus fuit Euodus educator ipsius, & Castor, uxorq; Plautilla cum Plauto fratre eius. In Vrbe sustulit hominem minimè quidem nobilem, sed tamen percelebrè in eo studio, cui se dederat. nam egregium aurigam, quod esset factionis cōtrariæ, interfecit. Hic senex mortuus est, posteaquā coronatus esset in plurimis equorū certaminibus. obtinuerat enim coronas D C C L X X X I I. quod antè cōtigerat nemini. Fratrem quoq; uel patre uiuo uoluit interficere: sed neq; propter patrem tunc, neq; post in itinere propter exercitum potuit, apud quem ille charissimus erat, præsertim quod facie patris similimus esset. Sed postquam Romam uenit, ipsum quoq; sustulit. Simulabant hi mutuam inter se beneuolentiā, collaudabantq; se inuicem, cum tamen agerent contraria. Nec erat obscurum, fore ut aliquod magnum malum ex ipsis existeret. Nam cum esset decretum à Senatu, ut pro cōcordia utriusq; sacrificaretur dijs immortalibus, ac præsertim ipsi Concordiæ: uictima à sacerdotibus eius Deæ ad sacrificium comparata, Consul profectus est ut sacra faceret. Sed nec is sacerdotes, nec illi inuenire Consulem potuerunt: sed omnem ferè noctem cōsumpserunt, dum se mutuò conquererēt, adeo ut sacrificium fieri non potuerit: postridieq; eius diei duo lupi ascēdere in Capitolium, quos dum aliquot homines insequerentur, alterum compræhenderūt in foro, alterum postea extra pomœrium occiderūt. Quæ res ad Antoninum & Getam pertinuit. Statuerat Antoninus fratrem occidere Saturnalibus, tamen nequiuit, propterea quod id facinus manifestius fuisset, quā ut potuisset occultari. Ex eo tempore complu-

Papinianus præfectus prætorio.

Euodus Castor, Plautilla, Plautus occisi.

Antonini in Getam fratrem magna impietas.

Cōcordiæ deæ sacrificia instituantur.

Prodigia quæ Getæ mortem præcesserunt.

E e 2 res

*Antonini cum
Geta fratre dis-
sidia.*

*Geta in sinu
matris occidi-
tur.*

*Antonini fra-
tricide fucata
ad milites ora-
tio.*

*Exules resti-
tuuntur.*

*Papinianus se-
cure percussus.
Cilo.*

res eorum pugnae factae sunt, quasi mutuò sibi insidiarentur, contrarijs præ-
sidijs collocatis. Sed cum magnus numerus militum atque gladiatorum do-
mi forisque, dies atque noctes Getam custodiret, persuasit matri, ut se ambos
in thalamum uocaret, ut in eo reconciliarentur. Eò Geta, qui matri confide-
bat, ingreditur cum Antonino: postquam intus fuere, aliquot centuriones,
qui fuerant in insidijs ab Antonino collocati, simul in Getam impetum fa-
ciunt, eumque, qui uilis percussoribus ad matrem perfugerat, ac iam tum ex
collo eius pendebat, adhærebatque ipsius pectori atque uberibus, occidunt
lamentantem, clamantemque in hæc uerba: Mater, mater, genitrix, genitrix,
fer opem, occidor. Itaque mater decepta, filium occisum nefarie in sinu suo
conspexit, eiusque cadem intra sua uiscera quodammodo, ex quibus ipsum
pepererat, recepit. nam ita sanguine perfusa est, ut uulnus, quod ipsa acce-
pit in manu, nihili faceret. Neque uerò lamentata est, aut luxit interitum fi-
lij, quamuis immaturum, oblatumque miserabiliter (natus erat duos & xx
annos, mensesque i x) sed quasi foret in maxima foelicitate, lætari & ridere
coacta est, adeò uerba eius, nutusque, & color obseruabantur. Itaque huic soli,
cum esset Augusta, Imperatoris uxor, & Imperatorum mater, ne priuatim
quidem licuit flere casum acerbissimum. Antoninus statim, quanquam ue-
sper erat, tamē ad milites proficiscitur, exclamatque perpetuò in itinere, con-
tra se factam esse coniurationem, seque in maximum periculum uenisse. Post
ubi murum est ingressus, Saluete, inquit, commilitones: iam mihi quidem li-
cet in uos maxima beneficia conferre. antè quàm enim audirent omnia, os
eis tot promissis conclusit, ut quod pium erat, intelligere non possent, aut
loqui. Ego, inquit, sum unus ex uobis, cupioque propter uos solos uiuere, ut
multa uobis largiar. Vestri enim sunt thesauri omnes, optoque in primis unà
uobiscum uiuere: sin minus, saltem uobiscum mori. nec enim aliter uolo, quàm
in bello ex hac uita discedere, quòd uel in eo mortem oppetere uirum for-
tem, uel nusquam deceat. Postero die in Senatu pauca dixit in eandem sen-
tentiam: cumque surrexisset e sede, astaretque ad fores, Audite, inquit, rem ma-
ximam, ut totus orbis terrarum gaudeat. Omnes exules rei facti cuiusuis sce-
leris, quomodo cunque damnati sint, restituantur. Is cum exules hoc modo
ex insulis deduxisset, præstitissetque securitatem nefarijs et damnatis homini-
bus, easdem non ita multò post repleuit, interfecitque subito ex Cæsarianis,
militibusque qui cum Geta fuerant, ad hominum mulierum ue uiginti millia,
ut quisque in Palatio fuit. Cæsi sunt ex illustribus multi, & maxime Papinia-
nus, cuius interfectorem increpauit, quòd eum securi interfecisset, non gla-
dio. Cilonē quoque qui ipsum educauerat, & à quo multa beneficia accepe-
rat, quique præfectus urbi fuerat patris temporibus, quem etiam patrē sæpe
numero appellauerat, uita priuare uoluit: sed milites, quos miserat ut eum
interficerent, direptis uasis argenteis, ueste, pecunia, cæterisque rebus eius om-
nibus illum cum sandalijs (nam captus erat in balneis) & amictum indu-
sio ducunt uia sacra, ut perducant in Palatium, eumque ibi interficiant: tum ue-
stem eius discindunt, & faciem percutiunt. Quod ubi plebs uidit, cohör-
tesque urbis, tumultuantur. Horum pudore adductus Antoninus, metuque,
eis procedit obuiam, ipsumque Cilonem chlamyde contegit (nam tum
ei uestis militaris erat) Nolite, inquit, patrem meum iniuria afficere, nolite
educatorem percutere. Dein tribunus, cui mandatum erat ut illum occide-
ret, ceterique milites qui unà missi fuerant, morte affecti sunt, propterea quòd,
ut dicebat, Ciloni fecissent insidias: sed reuera propterea quòd illum non su-
stulissent.

fustulissent. Neque uerò mihi nunc est necesse per censere numerando omnes clarissimos uiros, quibus ille nullam iustam ob causam mortem attulit. Quamquam enim Dion, quòd essent celeberrimi uiri atque notissimi illis temporibus, omnes persequitur nominatim: tamē mihi satis erit dicere, eos omnes, quos ipsi collibitū fuit, quoquo iure, quacūq; iniuria morte affectos, urbemq; Romam priuatam bonis uiris, cōminutam & quodam modo mutilatam fuisse. Post hæc ex his cædibus animum ad ludos applicat, in quibus etiam multas cædes fecit. Nam ut omittam elephantum, Rhinocerotem, Tigrim, Hippotigrim cæsas in Amphitheatro, quòd parui momenti sint, gladiatorum sanguine potissimū delectabatur: ex quorum numero unum Batonem nomine cœgit eodem die cum tribus certare continenter, eumq; occisum à postremo affectit magnifica sepultura. Cæterum erga Alexandrum ita erat affectus, ut armis poculisq; similibus ijs quibus ille usus fuerat, uteretur: ei que complures statuas in castris, atque adeò in urbe collocauit, comparauitq; phalangem ex solis Macedonibus, in qua erant hominum sedecim millia, eamq; phalangem Alexandri cognominauit. Hi utebantur eodem armorū genere, quo uiuo Alexandro armati fuerant. Hæc erant galea facta ex crudo bouis corio, thorax ex lino triplex, scutum ex ære, lancea longa, hasta brevis, crepidæ, gladius. Quibus rebus minime contentus, sese Alexandrū Orientalem Augustum appellauit, scripsitq; aliquando ad Senatum, animū Alexandri in corpus Augusti introisse, ut quoniam illi fuerat uita brevis, in hoc uiueret diutius. Philosophos, qui sunt Aristotelici nominati, tam magno est odio persecutus, ut uoluerit libros Aristotelis comburere, atq; Aristotelicis sodalitates, & cætera commoda quæ habebant in Alexandria, sustulerit, criminatus eos, quòd Aristoteles causa mortis Alexandri uisus esset. Cumq; hæc faceret, ducebat secum complures elephantos, ut in hac re Alexandrum, uel potius Dionysium imitari uideretur. Igitur tanto amore prosequabatur Alexandrum & Macedones, ut cū aliquando tribunum militum Macedonem collaudasset, quòd in siluisset in equum celeriter, interrogassetq; primò, cuias esset: cumq; intellexisset Macedonem esse, rogauit nomen: post ubi audiuit Antigonum esse, quæsiuit ex eo, quod nomen fuisset patri: utq; ipsum inuenit esse Philippo patre natum: Cuncta, inquit, quæ cupiebam, habeo: eumq; statim clarum reddidit apud reliquas legiones, nec ita multo post in Senatorium & prætorium ordinem cooptauit. Alterum quoq; cui nihil rei erat cum Macedonia, quicūq; magna scelera commiserat, ob eaq; reus factus erat, postquam intellexit Alexandrum uocari, crebroq; accusatorem ita dicere: Homicida Alexander, dijs infestus Alexander: perinde iratus est, atq; si ipse male audiret: Nisi, inquit, tibi satis erit de Alexandro dictum, perijsti. Hic Antoninus Alexandri amantissimus, militibus comis atq; humanus erat: reliquos omnes spoliare, depeculari, & opprimere conabatur, atq; in primis Senatores. nam præter cæteras exactiones pecuniæ, quæ erant innumerabiles, cogebamur, cū ipse Roma proficisceretur, complures domos, & sumptuosa diuersoria in medijs itineribus, atq; ijs breuissimis ædificare nostris sumptibus, in quibus non modò habitauit nunquam, sed magnam eorum partem neq; uisurus erat. Præterea Amphitheatra & Cîrcos in omnibus locis, in quibus hyemauit, aut se sperauit hyematurum, gratis extruximus, eaq; diruebantur illicò: adeò id agebat, ut nos perderet. Ipse pecuniā erogabat in milites, ut supra diximus, & bestias, & equos, dum complures feras, mansuetasq; bestias,

Ee 3

Antonini crudelitas.

Batonis gladiatoris certamina & sepultura.

Antoninus Alexandri Magni in rebus bellicis æmulus.

Alexander Orientalis Augustus.

Aristotelici odio habiti ab Antonino.

Caracalli in Macedones amor.

Nominis Alexandri Antoninus plurimum delectatur.

Exactiones in usum ædificiorum, iniquissime ab Antonino impositæ.

Antoninus malicia ac fraude matri similis.

stias, equosq; interficeret, quorum partem capiebat à nobis coactis ea dare necessario, partem emebat ipse: centum enim apros aliquando sua manu cōfecit. Agitabat currus ornatu Veneto, & ad omnia ardentissimus atq; incitatissimus erat. Inerat ei fraus & malitia matris, Syriorumq; ex quibus illa orta fuerat. Præficiebat autem certaminibus unum ex libertis, cæteris uel o cupletibus, ut in ea magnos sumptus facerent, eosq; colebat sub flagello, atque aureos ab ijs quasi homo abiectissimus petebat. Dicebat se in agitandis curribus Solem imitari, eaq; in re maximè gloriabatur. Igitur quandiu principatum tenuit Antoninus, adeò omnis orbis terrarū, qui erat sub eius Imperio, uastatus ac direptus est, ut ludis Circensibus populus Romanus ita conclamauerit, Nos uiuos perdimus, ut mortuos sepeliāmus. Crebrò enim dicebat pecuniam sibi soli esse oportere, præterea nemini, ut eam largiretur militibus. Cumq; Iulia ipsum argueret, quòd nimios sumptus faceret in milites, diceretq; iam sibi nullos redditus iure aut iniuria partos reliquos esse, gladium ostentans respondit, Bono animo es, mater: nam nobis, quandiu hunc habebimus, pecunia non deerit. Præterea possessiones & pecuniam largiebatur assentatoribus. Dedit enim Iunio Paulino decem millia aureorum, quod ipsum quanquam minus ex animo (erat enim mordax) cauillatus esset, dixissetq; eum, quoties iracundiam simularet, planè iratum uideri. Antoninus nihil cogitabat boni, neq; enim didicerat, id quod ipse fatebatur, & ob eam causam nos, quos nouerat studiosos esse bonarum artium, negligebat. Seuerus quidem instituerat eum omnibus rebus quæ ad uirtutem pertinent, & corpus animumq; eius ita exercuerat, ut cum iam esset Imperator, uersaretur cum doctoribus, ac magnam diei partem philosophare, ungereturq; & equitaret ad millia passuum XCIIII, scq; turbida tempestate in natando exerceret. Quibus ex rebus quanquam ualuit uiribus corporis, tamen ipsum doctrinæ cepit obliuio nō aliter, quàm si nomen eius nunquam audiuisset. Nec tamen erat hebetè ingenio, sed acri & acuto ad intelligendum, promptaq; ad dicendum & parata celeritate: qua coniuncta parilicentia dum loqueretur quod in buccam uenisset, nec puderet ipsum aperire omnia, sæpenumero uoti compos erat. Cumq; tali ingenio præditus fuerit, nunc quemadmodum se in bello gesserit, dicendum est. Cum ad se tanquam ad amicum Augarus rex Osroenorum uenisset, ei fidem fregit, comprehensumq; coniecit in uincula, & Osroenem rege destitutam cepit: itemq; regem Armeniorum, qui cum filiis dissentiebat, ad se uocauit amice per literas, ut eos in concordiam reduceret, ijsq; eodem modo, quo Augaro, usus est: quanquam Armenij arma capere, quàm ad ipsum deficere maluerunt. Quod cum esset factum, ei nemo fidebat amplius, ut re ipsa cognosceret, quàm graue damnum esset Imperatori fraudem amicis facere. Neq; uerò piguit eum scribere ad Senatum de regibus Parthorum, quòd cum fratres essent, & dissiderent inter se, Respublica Parthorum ex eorum dissensione magnum detrimentum caperet: quasi uerò ob eam causam posset res Barbarorum interire, & Respublica Romana salua esset, ac non penitus euerfa, non solum quòd cum magno malo ciuium, maxima præmia pro caede fratris dederat militibus, sed etiam quòd plerique rei fiebant per calumniam, non modò ij qui ad Getam aliquid scripserant, aut ei Casari designato, facto ue Imperatori fuerant in prætorianis cohortibus, sed etiam reliqui omnes, quibus nihil unquam rei cum illo fuerat. Nam si quis uel solum nomen Getæ scripsisset, aut pronunciaisset, statim morte mulcēbatur, adeò ut

Antonini crudelitas ac in milites assentatorum.

Antoninus ingenue à parente fuit educatus.

Ingenium Antonini.

Augarus, rex Armeniorum, rex contra amicitie ac hospitalitatis leges ab Antonino capti.

Getæ nomen inuisum Antonino etiam in Comædijs et testamentis.

ac

ne poetæ quidē in Comœdijs eo nomine deinceps uterentur: fuereq; proscripta bona eorum omnium, in quorum testamentis id nomen inuentum est scriptum. In necessitatibus uerò & urgentibus bellis minimè magnus & excellens erat, quanquam ita diligenter obibat munera seruilis pariter cum cæteris militibus, ut cum ijs pedibus iter faceret, unà curreret, non uteretur balneo, non uestem mutaret, sed eundem cibum cum illis caperet, atque ex hostibus eos qui præstarent uiribus corporis, ad singulare certamen inuiteret: cum interim boni Imperatoris officium, in quo ipsum esse potissimum oportebat, minimè fungeretur, quasi uictoria in illis laboribus posita esset, non in hac disciplina rei militaris. Bellum gessit cum Cennis gente Celtica, quos ferūt tanta ira incitados in Romanos irruisse, ut tela, quibus illi ab Q. Sroenis uulnerati erant, dentibus euellerent ex eorum corporibus, ut ne manus in illis cædendis defatigarent: permiseruntq; ei redempto libertatis nomine magna pecunia, ut saluus se in Germaniam reciperet. Horum uxores captæ à Romanis, interrogatæ ab Antonino, utrum uendi, an occidi mallet, mori se malle responderunt: cumq; essent postea uenditæ, omnes mortem sibi conscuerunt: nonnullæ unà filios interfecerunt. Antonino cum cetera omnia, tum nuppius adulterinus erat: nam pro argento, auro uel quod nobis daret, plumbum argentatum, & æs inauratum parabat. Fuit ægra ualitudine, quod morbis partim euidentibus, partim occultis correptus esset: sed mente in primis insana. nam acerbis quibusdam uisis agitari a patre sæpenumero fratresq; gladios gestantibus uidebatur. Quibus rebus ut medicinam faceret, multorum animas ex inferis euocauit, præsertim patris & Commodi. ex quibus nemo ei respondit, præter Commodum, qui ita ait, *σὴς δὲ ἀποθνήσκεις*, Perge ad supplicium. Deinde alterum, ac ad extremum:

Victoria in rei militaris disciplina potissimum posita.

Mulierum uirilis animus.

Moneta Antonini adulterina.

Anima multorum ab inferis per Antoninū reuocata.

κευθίσαι τὸ πρὸς τὴν ἑχὴν δὲ συλλεβένον,

Hunc occulta grauis uexat circum loca morbus. Vestales occidit quatuor, quib. unā, quantū in ipso fuit, uitiauit. nam eum ad extremū uis in rebus Venereis defecerat. qua ex re dicebat flagitia obscœna alterius generis facere. Huic uirgini Clodia Læta nomē fuit, eaq; uiua sepulta est: cum tamē exclamaret scire ipsum Antoninū, se uirginē esse. Antoninus rarò ius reddebat, aut nunquam: sed præter studia ceterarum rerum curiosus erat. nam ad eum minima quæq; ex omnibus locis perferebantur, uetabatq; ob eam causam, ne milites auscultatores & inspectores, ab alio, quàm ab ipso punirentur. Quia ex re omnia perversa erant, quod n̄ etiam in nos tyrannidem exercerent. Id uerò turpissimum fuit atq; indignissimum Senatu populoq; Romano, quod Eunuchus, natione Hispanus, nomine Sempronius Rufus, moribus ueneficus & præstigiator, quicq; huius rei causa fuerat à Seuerō in insulam deportatus, imperium in nos habuit: quamuis esset huius rei pœnas daturus, ut cæteri, qui indicum officia fungerentur. Antoninus mandabat nobis, uelle se statim post ortum solis ius reddere, tractare uel ea quæ pertinerent ad publicā utilitatē: cum tamē nos ad meridiē usq; protraheret, sæpe etiam ad uesperū: uisumq; est ei tandē aliquādō, ut plerunq; ne nos saluaret amplius. Ipse interea curiose aliquid agere, ut supra dictū est, currus agitare, bestias cedere, obire munus gladiatorium, potare, ebrius esse: ad hæc præsentibus nobis ac uidētibus, cum alia ciborū genera, tum uinū in pateras & calices infusum ad milites qui intus erant, ad custodiā ipsius trāsmittere. Ita nō nunquā his cōfectis rebus ius reddebat. Hæc fecit cum hybernaret in Nicomedia, exercuitq; phalangē Macedonicā, cōparauitq; duas ingentes ma-

Clodia uirgo Vestalis, ab Antonino non uiro uiciata.

Sempronius Rufus.

Senatus Romanus irreuerenter ab Antonino tractatus.

- Machine belli-
ce.* chinas ad Armenicū & Parthicū bellū, ut ea dissoluta, in naues imponeret, atq; in Syriam ueheret. Multas cædes, aliaq; multa faciebat cōtra ius fasq; deniq; grandem pecuniam insumebat. Qua in re, cæterisq; omnibus minime obtemperabat matri iusta & utilia monenti, licet ei curam libellorum atq; epistolarum utriusq; generis, præter admodū necessarias, commisisset, eiusq; nomen pariter cum suo & exercitus nomine poneret cum maximis laudibus in epistolis, quas mittebat ad Senatum, dum omnes ualere scriberet: nec opus est referre ab hac omnes primarios uiros salutari non secus quàm ab illo cōsueuisse. Sed ea nihilo minus philosophabatur. hic negabat se egere ullis rebus necessarijs: gloriabaturq; maxime, quòd tenuissimo uictu esse cōtentus posset: quamuis nihil esset in terra mariq; ac cœlo, quod non ei priuatim publiceq; præstaremus. Magis & præstigiatoribus ita delectabatur, ut Apollonium Cappadocem, qui floruerat Domitiani temporibus, laude & honore affecerit. Hic præstigiator fuerat solers & Magus; eiq; monumentum faciendum curauit. Post hæc bellum intulit Parthis, cuius belli causa fuit, quòd Vologæsus Teridatem & Antiochum quendam, quos ille poscebat ad supplicium, non dederet. Erat Antiochus Cilix natione, qui primò philosophiam Cynicorum simulauerat, eaq; ex remagna opem in bello tulerat militibus: quos, cum maximo frigore obriguissent, propterea cōfirmauit, quòd se ipse in niuem abiecerit, in eaq; uolutatus sit. Sed cum ei Seuerus, atq; ipse Antoninus pecuniam dedissent, affecissentq; honore: his rebus elatus, cum Teridate se coniunxit, cum eoq; ad Parthum defecit. Antoninus anteq; excederet ex Nicomedia, ludos gladiatorios fecit suo natali die. nam ne illo quidē die abstinuit à cædibus: ferturq; in his, cum unus ex gladiatoribus uictus supplicaret ei, ut se cōseruaret, ita respondisse: Abi, inquit, ad aduersarium, & ab eo salutem pete: mihi enim nō licet tibi ignoscere. Sic homo miser, cui fortasse aduersarius uitam dedisset, nisi eo modo responsum esset ab Antonino, interiit. Non enim est ausus aduersarius eum dimittere, ne humanior esse Imperatore uideretur. Cumq; talia faceret, fruereturq; delicijs Antiochiæ, adeò ut mentū nudasset pilis, tamen querebatur se maximos labores perferre, & in grauissimis periculis uersari: increpabatq; Senatum, quem dicebat ociosum esse, nihilq; intelligere subito, nec uiritim sententias dicere. Quinetiam ad extremū scripsit in hanc sententiam: Ego, inquit, certò scio, uos rebus à me gestis minime contentos fore: ppter ea in armis sum, habeoq; apud me milites, ut possim rumores qui de me perferuntur, contemnere. Postquam à Partho metu perterritus Teridatem & Antiochum recepit, statim à bello destitit. Porro Theocritū misit cum exercitu in Armenios, à quibus uictus magnam cladem accepit. Erat Theocritus natus ex seruo, & in Orchestra uersatus, sed tantæ apud Antoninum autoritatis, ut planè ambobus præfectis superior esset. Aequalem potentiā adeptus erat Epagathus homo itidem Casarianus, & pari scelere præditus. Theocritus autem sursum deorsum ferebatur commeatus & suppellectilis cōparandæ, & mercaturæ faciendæ causa, quamobrē etiā cōplures interfecit. Fuit in eorum numero Flauius Titianus, qui cum esset procurator Alexandriæ, deliquissetq; in Theocritum, ac Theocritus ob eam causam prosiluisset e sede, distrinxissetq; gladium, Id, inquit, ut saltator fecisti. Hanc ob causam iratus Theocritus, eum interfici iussit. Antoninus licet se maximo amore prosequi Alexandrum ostēderet, tamen ciues eius penè omnes funditus sustulit: cum enim ab ijs se argui et illud intelligeret multis

de

de causis, sed præsertim propter cædem fratris, dissimulata ira profectus est Alexandriam, fingens se magno eorum desiderio teneri. Post ubi in suburbium uenit, primos eius ciuitatis, qui ipsi cum sacris atq; abditis rebus processerunt obuiam, excepit perhumaniter, eosq; admissos in conuiuium interfecit. Post armauit omnem exercitū, inuasitq; urbem: mox imperauit omnibus Alexandrinis, ut domi manerent: ipse uias occupauit & tecta: & ut ne sigillatim calamitates persequar, in quas tum misera urbs incidit, tantam in ea cædem fecit, ut non sit ausus numerū interfectorum proferre, sed scripserit ad Senatum, nō referre quī & quot essent occisi, propterea quod omnes idem meriti fuissent. Pecunia partim direpta est, partim interijt. Perire cum Alexandrinis peregrini multi, cum ijsq; magna multitudo eorum qui cum Antonino uenerant, eo quod ignorarentur. Nam cum permagna esset ciuitas, in eaq; cædes fierent dies noctesq;, nemo poterat, licet maxime cuperet, alterum discernere, sed moriebatur quisq;, ut fors ferebat, atq; eorum corpora statim conijciebant in profundas fossas, ut cæteris incognita esset magnitudo calamitatis. Id ubi factū est in ciues, peregrini omnes ex urbe expulsi, præter mercatores, eorumq; facultates direptæ sunt, fanis etiam quibusdam expilatis. Horum magnam partem Antoninus præsens uidensq; gerebat, imperabatq; multa de templo Serapidis, in quo erat dies noctesq; homo tot cædibus pollutus. Sed quid hæc à me dicta sunt, quando gladiū, quo fratrem interfecerat, Deo cōsecrare est ausus? His cōfectis rebus spectacula & sodalitates Alexandrinorū iustulit. Ipsam Alexandriā diuidi in duas partes, & præsidijs muniri iussit, ne securē in reliquum tempus ciues ad se mutuò accederent. Hæc igitur in misera Alexandria fecit fera Aufonia. nam ita extremo oraculo, quod de eare petitum fuerat, erat appellatus: proditumq; est memoriæ, eum hoc nomine feræ delectatum esse, seq; de eo iactauisse: quamuis huius oraculi causa multos, à quibus id fuerat relatum, occiderit. Post hæc exercitum duxit in Parthos, quod ei Artabanus filiam quam desponderat, nollet uxorem dare, quod sciret Antoninum uerbo quidem postulare nuptias, re autem Parthorum regnum auferre cupere. Tum regionem quæ Mediā attingit, in quam de improviso irruerat, magna ex parte uastauit: multa mœnia diruit: Arbela subegit, ac sepulchra regum Parthorum abiectis ossibus subuertit. Verū quia Parthi cum eo non uenerunt ad manus, nihil de rebus gestis scribi à me præcipuè potest, nisi quod duo milites, qui utrem plenum uini rapuerant, ac uterq; totā prædam sibi uendicabat: cum ad Imperatorem uenissent, iussiq; essent ab eo uinum partiri, strictis gladijs utrem secuerunt, ita ut si eo pacto quisq; partem uini esset accepturus. scilicet adeò reuerabantur Imperatorem suum, ut ei in huiuscemodi rebus molestiā exhiberent, tantaq; prudentia præditi erāt, ut utrem & uinū perderent. Barbari perfugerunt in montes, & trans Tigrim, ut se ad bellum compararent: idq; celabat Antoninus, & quasi omnino superior fuisset, eos quos ne uiderat quidem, se uicisse gloriabatur: tum uerò, quod leo, qui improviso de mōte descenderat, pro eo pugnasset. nam id in literis scripsit. Nec uerò solum, quod spectabat ad cætera, uiuebat in exercitu contra mores institutaq; maiorum, sed etiam proprium genus indumenti in modum penulæ excogitauit. Id barbarum discissumq; & consutum erat ex multis partibus, eoq; indutus erat semper, ex quo Caracallus cognominatus est, iussitq; militibus, ut se eodem genere uestis induerent. Itaque Barbari postquā uidere hunc, eiusq; milites dissolutos uoluptatibus, quod præter

Serapidis apud Alexandrinos templum.

Fera Aufonia.

Antonini bellū in Parthos.

Uter uini plenus dissectus.

Vestitus Antonini.

Caracalli nomen unde extiterit.

præter cætera hyemarent in ædibus, in ijsq; omnes facultates hospitum nō aliter quā suas consumerent, uehementer excitati sunt, tanquam essent illos socios pro hostibus habituri. Contrā se parabat Antoninus, cui tamen non licuit prælium committere, propterea quod in medijs militibus, quos habebat in maximo honore, & quibus potissimū confidebat, occisus est. Cū enim quidam uates dixisset in Aphrica, idq; iam diuulgatum esset, oportere Macrinum præfectum prætorio, eiusq; filium Diadumenū regnare, missusq; Romam ob eam causam, id ipsum Flauio Materniano, qui præerat urbanis militibus, aperuisset, isq; statim ad Antoninum scripsisset, fortē accidit, ut hæ literæ Antiochiam perferrentur ad Iuliam, cui mandatum erat, cuncta quæ mitterentur, discernere, ne ad Antoninum occupatum in terra hostili frustra multitudo literarum mitteretur. Itemq; alteræ literæ ab Vlpio Iuliano, qui tum Cenfor erat, rectā per alios tabellarios ad Macrinū perferuntur, in quibus scripta erant omnia quæ gererentur. Itaq; Macrinus, dum moræ facta esset in mittendis ad Imperatorem literis, cognouissetq; ali quanto tempore antē, quæ essent ad illum perscripta, pertimuit, ne ob eam rem morte afficeretur. Ad hanc causam accedebat, quod Serapio quidam Aegyptius paucis antē diebus palām dixerat Antonino, ipsum breui tempore uicturum, eiq; Macrinum successurum: ob eamq; causam leoni primō obiectus: post, cū ei manū porrigenti leo pepercisset, ut aiunt, occisus fuerat, cū posset, sicuti dicebat, si unum præterea diem uixisset, inuocatis nonnullis dæmonibus hoc malum effugere. His de causis perterritus Macrinus, ratusq; de se actum esse, nō cunctatur amplius, præsertim quod Antoninus plerosq; amicos & familiares eius uarijs de causis tanquam honore affecturus remouerat. Itaq; adhibet duos milites, qui tribuni erāt in prætorianis cohortibus, & Antonino priuatim irati erant, eiq; per ipsos insidias parat. Hæc res hoc modo gesta est. v i Idus Aprilis, cū Edeffa iter faceret in Cariam, descendissetq; ex equo uentris purgandi causa, unus ex ijs tribunis, qui missi fuerant, ad eum accedit, simulata colloquendi causa: dein eum paruo pugione percutit, fugitq; subito, ita ut potuerit euadere, si pugionem abieciisset: sed agnitus ab uno ex Scythijs, quos secum habebat Antoninus, iaculo transfixus est. Hunc tribuni, tanquam ei auxilio uenissent, interfecerunt. Itaq; Antoninus hunc exitum habuit, uixitq; annos x x i x, regnauit annos sex, menses duos, dies * Incidunt hoc loco multa, quæ magnam admirationem habent. nam cū postremam profectionem pararet ex Antiochia, pater ei cum gladio astitit in somnis, & Vt tu, inquit, fratrem tuum interfecisti, ita ego te interficiam. Itemq; uates palām ei prædixere, ut illum diē caueret, his uerbis. Fores iecoris uictimæ clausæ sunt. Adhæc cū per aliquam portam exiret, nullā habuit rationem leonis, quem Acinacem nominabat, quemq; in suam mensam recipiebat & lectum, cū is ipsum retinuisset exeuntem, eiusq; uestem fregisset: alebat enim Antoninus cōplures leones, secumq; nōnullos habebat semper: hunc uerò publicè sæpe deosculabatur. Quæ cū ita sint, factum est paulo antē quā necaretur, ut Alexandria magnum incendium, sicut ego accepi, omnem interiorem partem templi Serapidis inuaserit, eoq; solus gladius, quo fratrem interfecerat, conflagrauerit, cæteris omnibus ab iniuria ignis conseruatis. Præterea Romæ factis ludis Circensibus, simulachrum Martis, quod erat habitu triumphali, decidit. Quod etsi fortasse minus admirationis habet, tamē id multo est maximum, quod Prasini milites uicti, ut uiderūt in summo obelisco graculum

maximē

Vaticinium de
Diadumeno &
Macrino impe-
raturis.
Fl. Maternia-
nus.
Vlpius Iulianus
Cenfor.

Serapionis de
morte Antoni-
ni vaticinium.

Antoninus a
tribuno pugio-
ne confossus in-
terijt.

Somnium An-
tonini.
Prodigia varia
quæ Antonini
mortē porten-
derunt.

Leo socius An-
tonini.

Graculi augu-
rium tristissi-
mum Antoni-
no.

maximè garrientem, eum omnes spectare, ac repente uno ore, quasi præmeditati essent, ita conclamare ceperunt, **Martialis, AVE MARTIALIS,** *Martialis aut.* opportunè te uidimus. Id enim factum est, non graculi causa, cui Martialis nomen aliquando fuit: sed quòd in eo, tanquàm diuino quodam afflatu Martialem percussorem Antonini salutarent. Ipse quoque Antoninus mortem sibi denunciare nonnullis uisus est in literis, quas postremas scripsit ad Senatum, Desinite, inquit, optare, ut centum annos imperem. Hæc enim acclamatio ei iam inde à principio fieri semper consueuerat, eamque ille tum primum repudiavit, inculcavitque eos, quòd optarent ea quæ fieri nullo pacto possent. sed reuera se paruo tempore regnaturum ostendit. Quod cum esset semel à nonnullis diuulgatū, mihi uenit in mentem, eum nobis, cum essemus in Nicomedia, epulum dedisse Saturnalibus, dixisseque multa, ut par erat, in cōuiuio: post ubi surrexissemus, uocasse me, ac dixisse: Rectissimè uerò, inquit, Dion, atque uerissimè Euripides dixit,

Πολλὰ μορφὰι τῶν δαεμονίων,
Πολλὰ δ' αἰλπίως κραίνουσι θεοί,
Καὶ τὰ δεικνύντ' ἑκ' ἐτελίδου,
Τῶν δ' ἀδ' οὐκ ἔτι πόντος εὖρε θεός.

*Antoninus sibi
ipso mortē de-
nunciauit ma-
gica arce ex-
cellens.*

*Versus Euripi-
dis.
In fine Medæ.*

Multas esse rerum fatalium formas, deosque multa præter spem cōficere, minimeque facta esse ab his ea quæ sperata fuerant, & tamen Deum desperatis & inopinatis rebus exitum inuenire. Quæ res cum ita acciderit, mihi eo quidem tempore nugari uisus est his uersibus. Sed cum non multo post occisus esset, atque hunc sermonem mecum habuisset postremum, illum uaticinatū esse quodammodo, ac futura prædixisse existimaui, non aliter quàm Iouem qui Belus cognominatur, coliturque Apamææ ciuitate Syriæ, nam is *Iupiter Belus.* Seuero, cum adhuc uitam priuatam ageret, hos uersus dixerat,

Ὀφθαλμοὶ καὶ λευκαὶ ἰκελ' αὖ Διὶ τὸρπι κ' ἀνέμῳ,
Ἀεὶ γ' ὡνέλω, σὸν δὲ ποσειδάωνι.

*Libro secundo
Iliadis.*

Os oculosque deo similis, qui fulmina torquet,

Et Marti latus, et Neptuno pectora.

Eidemque Imperatori facto respondit,
Σοὶ δ' οἶκ' αὖ πᾶς βίησ' ἐστὶν δὲ αἵματ' αὖ. Et tibi tota domus madefiet sanguine.

Mortuo Antonino, cognitum est eum magnū numerum uenenis cuiusuis generis ex his qui superiorē Asiam incolunt, asportari iussisse, emississe uel precio ducētes uicies sestertiūm, ut quàm plurimos, quos collibitum fuisset, uarijs modis uenenis tolleret, eaque omnia reperta igni exusta sunt. Quæ ex re odium hominum in illum multo maius esse, ipse malè apud omnes audire cepit. Nec enim eum Antoninum uocabant amplius, sed Caracallum, ut supra dixi, & Tarantem: id erat nomen gladiatoris deformissimi, perexiguusque ac nefarius hominis. Itaque is, quocumque nomine eum appellare placuerit, talis fuit. Mihi uerò, antequam ille Imperium adipisceretur, præscriptum est quodammodo à patre eius, ut hæc conscriberem. Nam eo iam mortuo uisus sum uidere omnem exercitum populi Romani armatum in magna planicie, atque ipsum Seuerum sedentem in excelsio tribunali concionari apud milites, meque stare ante conspectum eius, ut audirem quæ diceret. Quem cum ille uidisset, Huc ades, inquit, Dion, ut omnia quæ dicuntur, sunt uel, diligenter intelligere & perscribere possis. Igitur hæc

*Venenis ab An-
tonino emptis.*

Tarans.

*Dionis de An-
tonino histo-
ria, Seueri iussu
descripta.*

Tarantis uita, & interitus fuit,

MACRINVS

MACRINVS

*Macrinus nata-
les.*

*Macrinus ex
prefecto pre-
torio factus Im-
perator.*

*Macrinus in
magistratibus
deligendis pa-
rum prudens.*

*Licentia Ma-
crini.*

*L. Priscillia-
nus.*

*Iulia audita fi-
lij morte, de-
esperabunda si-
bi ipsi manus
inferre cona-
tur.*

*Iulie in Macri-
num odium at-
que simultas.*

*Iulia inedia cō-
sumpta mori-
tur.*

*Artabani con-
tra Macrinum
bellum atq; ui-
torie.*

MACRINVS natione Maurus ex ciuitate Sicilia Cafa-
rea, obscuris natus est parentibus: habuit enim præter ce-
tera alteram aurem perforatam, ut est Maurorum cōsue-
tudo: sed probitate & æquitate sua obscurabat ignobili-
tatem generis: nec enim æquum bonumq; tam diligen-
ter didicerat, quàm tractabat fideliter. Nam creatus præ-
fectus prætorio ab Antonino, ea quæ ad hunc magistra-
tum pertinet, optimè atq; iustissimè administrauit. Quo occiso, multa pro-
misit militibus, sed in primis sperare se liberaturum eos bello, quo maximè
defatigabantur. Itaq; quarto die post Imperium accepit. Factus Impera-
tor nonnulla constituit contraria studijs Antonini, eaq; præclare ac felici-
ter: uetuitq; ne sibi fieret statua argentea ultra libras quinque, aut aurea ul-
tra tres. In deligendis autem & creandis magistratib. notatus fuit, quod in-
dignis hominibus magistratus daret, quod est maximum in tenēdo princi-
patus summæq; in omnibus rebus prudentiæ. Tum cepit uiuere delicatius,
licentiusq; uti data potestate. ratus se hoc modo cōtegere ignobilitatē ge-
neris, atq; ob hanc causam eos quos molestè ferre suspicabat aut ignobili-
tatē eius, aut inopinatā adeptiōē Imperij, tractabat iniquius, eosq; de me-
dio tollebat: licet oportuisset eum contrā facere, consciū sibi, quo loco na-
tus esset, & qualis fuisset antea, neq; efferre se insolenter, sed potius benefi-
cio & specimine uirtutis omnes sibi pariter deuincire. Tamē homines præ-
occupati læticia ex cæde tyranni, nihil potuere de humilitate Macrini cogi-
tare per ocium, sed ei promptis animis principatum detulerūt, non tam ani-
maduertentes cui se in seruitutem traderent, quàm quo tyranno liberati es-
sent, rati uidelicet uel quemcūq; hominē illo potiore fore. Per id tem-
pus L. Priscillianus, cuius erat percelebre nomē ob iniurias quas multas fe-
cerat, & cædes belluarū, quiq; apud Caracallum in magno fuerat honore,
à Macrino in insulam deportatus est. Hic aliquando cum urso, pardali, le-
ona, & leone simul pugnauerat solus, aliasq; quàm plurimas bestias occide-
rat: sed multo plures equitum & Senatorum per calumniā interemerat. Cæ-
terū Iulia Tarantis mater, quæ tum erat Antiochiæ, cognita filij cæde, ita
affecta est, ut se grauiter percuteret, ac mortem sibi consciscere conaretur.
Eum enim quem uiuum oderat, lugebat mortuum, nō quod cuperet illum
uiuere, sed quod ipsam priuatā uitam degere oporteret, ob eamq; causam
uexabat Macrinum omnibus cōtumelijs. Sed postquam ille non modò ni-
hil de regio famulatu eius, aut de stipatorib. quos secum habebat, custodiæ
causa immutauit: uerū etiam multa ad eam percōmodè scripsit, cepit bo-
na spe iniecta desiderium mortis deponere. Post ubi Macrinus intellexit,
quæ cōiicia sibi ab ea facta essent (quanquam illa nihil ad ipsum scripserat
contumeliose) sensitq; eam nonnihil cum suis militibus moliri, ac regnum
affectare, ut Semiramis & Nitocris fecerant, quarum in patria ipsa ferè na-
ta erat, mandauit, ut quàm celerrimè Antiochia, quò uellet, proficisceretur.
Tum Iulia abiecto uitæ desiderio, inedia consumpta moritur. Accelerauit
ei mortē cancer, quem cū iam multo tempore habuisset in mamma quie-
scientem, percusso pectore irritauit, ac is ei ad mortem fecit. Cū autem ui-
disset Macrinus Artabanū cum magnis copijs, infestūq; animo sibi bellum
inferre, conatus est, missis ad eum captiuis quos habebat, molliq; oratione
placare

placare eius animū, & à proposito abducere. Sed cū ille nihilo minus incumberet in bellum, uelletq; ut Macrinus urbes euerfas ab Antonino restitueret, decederetq; ex Melopotamia, & damnum quod illatum erat monumentis regum, resarciret, nullum tempus ad deliberandum sumpsit, sed ei, quod iam ad Nisibim uenerat, occurrit, ibiq; uictus est, praelio à militibus, dum cōtraria castra facerent, propter aquam facto. Cumq; iterum congressus esset, non successit ei ex sententia, sed legatos ad illum de pace mittere, eamq; magna pecunia redimere coactus est, quam in Artabanū atq; potentissimos uiros, qui cum illo erant, erogauit. Fuit is sumptus ad bis millies sestertium. Hoc confecto bello, alterum coortum est Romanis, non cum barbaris nationibus, sed ciuile. Nam milites tumultuari ceperunt, quod Macrinus minus erga ipsos comis atq; humanus esset, quodq; non daret eis innumeraabilia, quæ Antoninus præter aliorum cōsuetudinem dederat. Eo tempore stella per multas noctes uisa est ab occidente ad orientē solem, nosq; ita grauiter conturbauit, ut illud Homeri in ore semper haberemus,

Ἀμφὶ δὲ σέληνι γῆν μεγας ὄρανος, αἶν δὲ ζεύς,

Cornibus intonuit cælum, & clamore Tonantis.

Res ita acta est. Cū Mæsa Iuliæ Augustæ soror duas filias haberet, Soæmidē & Mamæā, ex ijsq; nepotes duos masculos (harum altera Varo Marcello nupserrat, altera Genesio Martiano Syris hominibus, quos iam mortuos esse contigerat) Eutychianus Cæsarianus libertus, homo ludicrus, nec ignarus eius odij, quod milites in Macrinū conceperant, persuasusq; à Sole, quem uocant Heliogabulum, coluntq; maxime, atq; alijs uaticinijs adductus esset, statuit Macrinū occidere, & Lupum Mæsa nepotem, puerum adhuc pro eo Imperatorem facere: idq; perfecit. Finxit enim hunc esse Tarantis spurium filium, ornamentq; ueste, qua ille usus fuerat puer, noctu matre auiaq; inscientibus ad exercitum duxit: & xvi Calendas lunij prima luce militibus quærentibus studiosè occasionem rebellandi, persuasit ut res novas molirentur. Quo facto milites statim hunc nominant Antoninum, & Imperatorem designant. Macrinus scribit ad Senatum de Pseudantonino, quem puerulum uocat, & stolidum esse ait. Tum queritur de militibus, quod adducti infinita cupiditate pecuniæ ab se defecerint. Ad extremū scribit hoc unum se habere solatium calamitatis, quod fratricidæ, qui conatus erat orbem terrarum perdere, ipse fuisset superstes. Adscripsit etiam sibi exploratum esse, cupere multò plures Imperatorem occidi, quàm uiuere, neq; tamen de se ipso loqui, cuius interitum cupisset uel optasset nemo. Quod cū audiret Fuluius Diogenianus, exclamauit, Imò uerò cūcti optauimus. Hic erat homo consularis, non magna prudentia præditus, ob eamq; causam nec cæteris placebat, nec sibi. Igitur Macrinus has literas misit, in ijsq; se patrem crebro, ac Diadumenum filium suum uocabat, designabatq; eum Imperatorem multo iuniorem Pseudantonino, cuius ætatem criminabatur. Quibus ex rebus ignobilitatem hominis atq; dementiam cuncti percepimus. Contra hunc Pseudantoninus tanta celeritate proficiscit, ut difficile Macrinus in uico Antiochenorum (is distabat à ciuitate ad millia passuum xxxi) cum eo conflixerit. Erat Macrinus & promptitudine, & alacritate prætorianorum militum superior. nam eis thoraces squammatos, & scuta, quæ instar canalıs facta erāt, abstulerat, quò faceret ad pugnam expeditiores: sed propter timiditatem suam uictus est, ut fuerat ei diuinitus denunciatum: quod cū eius primæ literæ de Imperio à nobis lectæ essent, columba ad statuam

Macrinus pacē ab Artabano ingenti pecunia coemit.

Romanorum contra Macrinum bellum ciuile.

Cometa.

Mæsa Iuliæ soror.

Lupus Mæsa nepos ex Soæmidæ.

Auitus qui Pseudantoninus erat in Imperatorem designatur.

Fuluij Diogeniani uiri consularis dictum. Diadumenus à Macrino contra Pseudantoninum Imperator declaratur. Pseudantonini cum Macrino confectus.

Columbe malum augurium.

Ff ipsius

Mac se atque
Soc. audis mu-
lium vir. le fa-
cinus.

Macrini fuga.

Eribolum.

Macrin i capti
mors.

Oraculum Ma-
crino de uite
extat datum.

Uad. VIII.

ipſius, quæ poſita erat in Curia, conuolauerat. Neq̃ potuit Macrinus Maſam & Doæmidem ſœminas, quæ cum Antonino erant, imitari: quæ dum ſunt unâ cum puero, uidentq̃ ſuos pugnare molliter, de curribus exiliunt, irruuntq̃ in fugientes, ac eos, dum de fuga ipſorum queruntur, retinent. Itemq̃ puer diſtricto gladio, quo erat accinctus, equo diuino quodam impetu concitato in eos tanquam in hoſtes irruere uiſus eſt. Qua re animaduërſa conſtiterunt: fugiſſentq̃ iterum, niſi Macrinus, poſtquam uidit illos reſiſtere, fugæ ſe mandaſſet. Itaq̃ uictus miſſo ad Artabanum filio, Antiochiam uenit, uictorem ſe eſſe ſimulans, ut in urbem reciperetur. Sed clade eius per nuncios cognita, factisq̃ multis cædibus in itinere, atque in ipſa urbe, ut propenſa erat cuiuſq̃ erga alterum eorum beneuolentia, inde noctu equo admiſſo, abraſoq̃ penitus capite ac mento, pullaq̃ ueste indutus inter purpureas, ut priuatus eſſe uideretur, Aegæ urbem Ciliciæ peruenit cum paucis, ibiq̃ uehicula cõſcendit, ita ut ſi miles eſſet ex ijs qui nuncios ferunt: uectusq̃ per Cappadociam, Galatiam, & Bithyniam uſq̃ ad Eribolũ, quæ ſtatio eſt in conſpectu Nicomedie, Nicomediam ingredi non eſt auſus: ſed Chalcedonem nauigauit, mandauitq̃ unũ ex procuratoribus, ut ad ſe pecuniam mitteret. Quæ ex re cognitus eſt, & Chalcedone remanſit. Eo uenere milites miſſi à Pſeudantonino, à quibus cõprehenſus perductus eſt in Cappadociam: ubi poſtquam intellexit filium ſuum captum eſſe, deiecit ſe ex uehiculo (nec enim uinctus erat) fregitq̃ humerum, nec ita multo poſt occiſus eſt. Itaq̃ Macrinus grandis natu (degebat annum quartum & quinquageſimum) uſuq̃ & experientia rerum præſtans cum aliqua ſignificatione uirtutis, tantiq̃ Imperator exercitus, à puerulo, cuius ne nomen quidem cognouerat antea, oppreſſus eſt. Id ei oraculo prædictum fuerat his uerſibus,

Ω γέρον, ἃ μάλα δ' ἄσπετοι τέρονσι μαχητοί,
Σὴ γ' ὅτιν λέλνται, χαλεπὸν δ' εἰς γῆρας ἰκάνει.
O ſenior bello iuuenum quem dextra fatigat,

» Iam tibi deficiunt uires, repitq̃ ſeneſtus. Ex quo intelligi poteſt, eos qui fortiffimi eſſe uidentur, & firmas uires habere, ornati ampliſſimis fortunæ muneriſ, pariter cum cæteris ſuſpenſos & incertos eſſe. Ita Macrinus celerimẽ cum ſumma calamitate principatum amiſit. regnauit enim annum unũ, menſes duos, tribus diebus (ſi uſq̃ ad pugnæ tempus numeres) exceptis.

AVITVS, QVI ET PSEVDANTONINVS & Sardanapalus dicitur.

Auitus acceptæ
iniuriæ patientiſſimus.

Eutychianus
præſectus prætorio.

VITVS, ſiue Pſeudantoninus, ſiue Aſſyrius, uel Sardanapalus, uel Tiberinus (nam id quoq̃ cognomen habuit, poſtquam corpus eius occiſum in Tiberim proiec-tũ eſt) ubi confirmato principatu Romam uenit, præclarum facinus, & bono principe dignum fecit, quod cum ab omnibus priuatim publiceq̃ ex literis Macrini uerbis ac factis iniuriam accepiffet, de nullo ſupplicium ſumpſit. in cæteris autem rebus homo turpiſſimus, & nequiſſimus, ac contaminatiſſimus eſt uiſus, quamuis tres annos tantummodo, menſesq̃ nouem, & dies quatuor principatum tenuerit. Quod tempus ego numero, ex quo, prælio facto, omnem potentiam adeptus eſt. Eutychianus, qui Εὐτυχῆς dictus eſt (idq̃ nomen ei ex hiſtrionum & ſcurrili ioco fuit) præſeſ cepit prætorianis

nis cohortibus, cum antè in nulla procuratiōe aut præfectura, præterquam
 castrorum cognitus fuisset. deinde nō semel tantum, sed iterum ac tertium *Eutychiani*
 Consul factus est, quod antè acciderat nemini. Ex quo fit, ut id quoq; in re- *tres cōsulatus.*
 bus iniquissimis iure adnumeretur. Cæteri clarī viri, quibus ea res non pla-
 ceat, reperta aliqua causa occidebantur, aut etiam nulla causa allata. Pētus
 quidem Valerianus morte affectus est, quod imagines aureas ad concubi- *Valeriani Pati*
 narum ornamenta sinxerat. Silius autem Messala, & Pomponius Bassus rei *mors.*
 facti sunt, quod rebus quas ille faceret, minimè oblectarentur: nec piguit *Silius Messala.*
 eum de ijs ad Senatum scribere, cum ab ijs mores suos examinari diceret, *Pomponius*
 eosq; reprahēsores esse omnium, quæ in Palatio gererentur: quanquam e- *Bassus.*
 rat alterum crimen in Baslo, quod pulcherrimam uxorem atq; nobilissimā *Basli uxor.*
 habebat. Ea erat Claudij Severi, & Marci Antonini neptis, quam ipse po-
 stea uxorem duxit, nec ei, ut mariti mortem lugeret, permisit. Verum de nu-
 ptijs eius, id est, quas ipse habuit uxores, & quibus uiris nupsit, paulo post
 dicemus: nam uiri & uxoris fungebatur officio, eaq; patiebatur, quæ facie-
 bat: utrunque sanè libidinose & nefarie. Sed quid ego nunc commemorem *Pseudantonini*
 eos quos nulla ratione interfecit, cum morte mulctauerit homines sibi ami- *crudelitas.*
 cissimos, propterea quod ipsum hortabantur, ut modeste & temperanter
 uiueret. Inter eius scelera est illud de Heliogabalo: non solum, quod deum *Heliogabalus.*
 peregrinum introduxit in Urbem, aut quod eum nouis & magnis honori-
 bus affectit, sed quod Ioui eundem anteposuit, seq; sacerdotem eius fieri de-
 creto Senatus iussit, quod circumcidit sese, & a porcinis carnibus abstine-
 ret. Itaq; indutus ueste barbara, quali Syri sacerdotes utuntur, sæpe publicè
 uisus est, ex quo potissimum Assyrii cognomen cepit. Corneliam Paulam *Cornelia Pau-*
 duxit in matrimonium, quod fieret pater, sicuti dicebat, celerius, qui ne uir *la, Pseudantoni*
 quidem esse poterat: in quibus nuptijs nonnulla largitus est non solum Se- *non nupta.*
 natorio & equestri ordini, sed etiam Senatorū uxoribus. Plebs sex aureis e-
 pulata est uiritim: milites hoc amplius quatuor. Præterea facti sunt ludī gla-
 diatorii, in quibus ipse indutus erat ueste purpurea, ut in spectaculis suppli-
 cationum fecerat. Ibi multæ bestiae cæse sunt, sed præsertim elephas & ti- *Aquila Seueræ.*
 gres ad quinquaginta unam, quod nunquam antè simul factum erat. Post *Vestalis Auiæ*
 hæc repudiata Paula, quod maculam haberet in corpore, sicuti dicebat, A- *nupta.*
 quiliam Seueram duxit aperte contra ius fasq;: eam enim habuit cum pro-
 bro atq; dedecore, cum esset uirgo Vestalis: idq; se fecisse ausus est dicere,
 ut ex ipso Pontifice & ea sacerdote Vestali liberi diuini nascerentur. Ita qui-
 bus ex rebus oportebat illum cæsum uerberibus in foro cōjci in carcerē, ac
 morte mulctari, de ijs maximè gloriabatur: neq; tamen hanc diu retinuit,
 sed aliam post, deinde aliam atq; aliam duxit: dein iterum ad Seueram re-
 diit. Tum Romæ prodigia extiterunt multa, atq; in primis illud simulachri *Prodigia.*
 Isis, cuius altare cane sustinetur: nam faciem intrò conuertit. Interea Sar-
 danapalus certamina præbebat, & crebra spectacula, in quibus Aurelius *Aurelius Aelix*
 Aelix athleta gloriosus fuit, qui tantum cæteris antecelluit, ut ausus sit in *athleta.*
 Olympia lucta simul certare, & pancratio, uictorq; utriusq; in Capitolinis
 fuerit. cui cum inuiderent Elæi, ne foret (quod dici solet) octauus ab Her-
 cule, neminem ad luctam aduocauerunt, quamuis in albo id genus certa-
 minis adscripsissent: Romæ uerò utrunq; uicit, quod antè fecerat nemo. Ut
 autem præmittam barbaras cantilenas, quas Sardanapalus canebat He- *Sardanapali*
 liogabalo unā cum matre & auia, & nefaria sacrificia, quæ ei faciebat ma- *impietas.*
 tis pueris, adhibitisq; magicis artibus: & leonem, simiam ac serpentē, quos

uiuos in templum eius conclusit, & testes hominis, quos eodem coniectis aliaque quæ faciebat contra ius fasque, cum interim sexcentis monilibus uteretur: Vxorem (quod perridiculum est) ei in matrimonium dedit, tanquam deo nuptiis atque liberis opus esset. Cumque uxorem nec inopem esse, nec ignobilem oporteret, Vraniam Carthaginiensium delegit, eamque inde exportatam collocauit in Palatio, donaque nuptiala, ut suis uxoribus exegit ex omnibus gentibus, quæ erant sub Imperio Romano: quæ cum fuissent eo uiuo data, postea exacta sunt. Dotem uero se negauit accepturum, præter duos leones aureos, qui conflati fuerunt. Hic Sardanapalus, qui deos iure matrimonij cōiunxit, libidinoſe uiuebat & intēperanter. Coibat enim cū plurimis mulieribus, nō quod ijs egeret ipse, sed ut tali cōcubitu amatores suos, eorumque facta imitaret. Multa nefaria, quæ nemo referat libenter, aut audiat, suo corpore passus est, fecitque. Quæ uero sunt in prōptu, quæque celari nō possunt, hæc sunt. Noctu introibat in popinas, ususque comis appetitis, cauponarū fungebatur officio: frequētabat lupanaria celeberrima, in ijsque eiectis meretricibus scortabatur: ad extremū habuit cubiculū in Palatio, in quo libidinem expleret, stabatque nudus semper ante fores eius, ut scorta solent, concutiebatque sindonium connexum annulis aureis, ut molli & fracta uoce prætereuntes alliceret: erantque de industria nonnulli, quibus imperatum erat ut id facerent, ita ut in hac re, quemadmodum in cæteris, haberet multos exploratores, per quos inuestigabat curiose eos qui sibi satisfacere maximè in his spurcissimis rebus possent: ex quibus exigebat pecuniam, ac de eo quæstu gloriabatur, iactabatque se apud focios eiusdem turpitudinis, quod se habere plures amatores diceret, & uberiorē quæstū facere. Cumque se eodem modo gereret erga omnes qui ipso abutebatur: uirum habuit immensæ magnitudinis, quem uoluit ob eam rem Cæsarem designare. Currus agitabat Prasino uestitu, idque domi intra priuatos parietes facere uidebatur. Ibi erant præfecti certaminis omnes qui primi apud ipsum erant, sed præsertim præfecti Prætorio, auia, mater, & uxores. Hunc uiri ordinis Senatorij, atque adeo Leo præfectus urbis spectabant currus agitantem, petentemque aureos, ut plebeium hominem, ac præfectos certaminū, militesque ipsos colentem. Neque uero his contentus erat, sed saltabat non modò in Orchestra, uerum etiam quodammodo, dum incederet, faceretque sacrificia, atque interim dum salutaretur, & cōcionem haberet. Postremò, ut iam ad id unde digressus sum, reuertar, nupsit: appellabaturque domina & regina: uersabatur in lanificio: nonnunquam ferebat reticulum, obliniebatque oculos. Semel enim mētum rasit, ob eamque causam dies festos egit: post curabat, ut prorsus sine pilis esset, ita mulierī similis erat, faciensque sæpenumero salutabat Senatores. Erat uir eius Hierocles Caricum mancipiū & auriga: qua ex re ei præter opinionem placuit. Nam cum ludis Circensibus decidisset ex curru ante sellam Sardanapali, atque in eo casu galeam abiecisset, uisusque ab illo esset (huic nulla barba, flaua coma erat) statim raptus est in Palatiū, nocturnisque facinoribus, præsertim cum eum duxisset, ita auctus est, ut breui tempore plus posse, quàm illum existimaret: quod mater eius ancilla adhuc Romam cum militibus adducta, & in numerum uxorum hominum consularium relata sit. Nam multi affecti sunt ab illo magnis honoribus, fuereque maximæ autoritatis: partim quod seditionem fecissent, partim quod ipsum constuprarent. Volebat enim uideri constupratus, ut in hac re imitaretur mulieres petulantissimas: uolensque sæpenumero in manifesto facinore deprehendebatur.

Venus Vrania
Carthaginen-
sium.

Heliogabalus
deos iure matri-
monij sibi con-
iungit.

Sardanapaline
fanda libido.

Leo præfectus
Vrbis.

Imperator nu-
psit.

Sardanapalus
ex uiro mulier
factus, mulie-
ribus exerce-
tur artibus.

Hierocles mari-
tus Imperato-
ris.

batur: quamobrem à uiro iactabatur conuicijs petulanter, ab eoq; plagas accipiebat, ita ut liuor oculis subesset. Neque tamen diligebat illum impetu quodam animi, sed amore stabili & firmo, ita ut non modò grauius non ferret ob has causas, sed contrà amaret ardentius, statueretq; uerè eum Cæsarem designare, atque auia, quæ huic rei fuerat impedimento, minaretur, licet militibus ob eundem hominē maximè infestus esset, eaq; res causa necis eius esset futura. Erat Aurelius Zoticus homo Smyrnæus, quē Cocum ex arte patris cognominabant. Is cum à Pseudantonino uehementer amatus fuisset, eidem aliquanto tempore post in odium uenit, ob eamq; rem saluus conseruatus est: nam cum esset pulchro toto corpore, ut uiribus ad lustandum ualeret, longeq; præstaret omnibus mentulæ magnitudine, idq; esset Imperatori significatum ab ijs qui ista perquirebant, statim raptus ex certaminibus, Romam maxima pompa perductus est, quanta nō uenit Augarus Seueri, aut Teridates Neronis temporibus, designatusq; cubicularius antè quàm uideretur, lucernis quàm plurimis relucens, ingressus est in Palatium. Hunc ille ut conspexit, accurrit rubore perfusus, cumq; ab eo ita salutatus esset, ut par erat, Domine Imperator salue, collo mirabiliter effœminato, innuensq; oculis respōdit, nulla interiecta mora: Ne me, inquit, Dominum uoces: nam ego domina sum. mox unà cum eo lotus, passusq; obscœna, quòd ille nudus opinioni maximè respōdisset, in eius pectore recubuit, atq; in sinu uelut amica cœnam cepit. At Hierocles ueritus, ne Zoticus illum plus quàm ipse fecerat, redigeret in suam potestatem, ac ne sibi propter eum, ut sit inter riuales, grauius aliquid accideret, ueneno per pinernas dato, quos habebat amicos, uires eius eneruauit. Ita ille cum tota nocte non posset arrigere, priuatus est ijs rebus omnibus, quas antè cōsecutus fuerat, eiectusq; è Palatio & Roma, post ex cætera Italia expulsus est, id quod eum cōseruauit. At Sardanapalū pcenas sui sceleris quas meritis fuerat, persoluere nō multo post oportebat. Nam quòd ista faceret atq; patere tur, uenit in odium populi ac militū quos maximè colebat, ab ijsq; tandem in castris occisus est, re in hunc modum gesta. Balsianum consobrinū suum introduxit in Senatum: cum que utrinque Mæsam & Soæmidem stitisset, puerum adoptauit, se que, cum esset eo multo minor natu, statim efferre ut tanti pueri patrem cepit, dixit que se nihil alijs liberis egere, ut domus sua molestia uacaret: id que non solum præceptum sibi esse ab Heliogabalo, sed etiam ut eum Alexandrum nominaret. Id ego adducor, ut credam factum esse diuina quadam prouidentia, non propter ea quæ dixit ipse, sed quòd ei prædictum fuisset, Alexandrum qui esset Emesa profectus, ipsi esse successurum. Itemq; ex eo quod accidit in Mysia superiore, & Thracia. nam paulo antè deus aliquis, cum se Alexandrum Macedonem esse diceret, haberetq; formam eius, atque omnem ipsius ferret apparatus, profectus ex ijs locis quæ ad Istrum sunt (ubi quemadmodum extiterit, mihi quidem non constat) Asiam atque Thraciam pertransiit bacchantium more, cum quadringentis hominibus, qui thyrsis ornati erant, neruis que, faciebantq; iniuriam nemini. Huic, ut asserunt omnes, qui tum fuerunt in Thracia, diuersoria, cæteraq; res necessariae publicè suppeditatæ sunt, nec ei contradicere quisquam est ausus, aut resistere, non prætor, non miles. nō proctrator, non præsides prouinciarum, sed interdum tanquam in pompa, ut edixerat, Byzantium uenit: post inde profectus, appulit ad regionem Chalcedonensem, ubi de nocte creato quodam sacerdote, obrutoq; equo

Aurelius Zoticus.

Hierocles & Zoticus riuales.

Sardanapali mors.

Balsianus consobrinus Pseudantonini.

Ff 3 ligneo,

*Sardanapalus
quoad dilexit
consobrinum,
fuit felicissi-
mus.*

ligneo, euauit. Hæc ego, cum essem in Asia, accepi, antè quàm intelligerè ea quæ Romæ de Balsiano facta sunt. Igitur Sardanapalus, quoad dilexit consobrinum, saluus fuit: sed postquam suspicatus est, cognouitq; omnium beneuolentiam in illum propensam esse, ausus est mutata sententia, omnia ad perniciem eius moliri. Sed ut conatus est aliquādo eum interficere, non modò nihil egit, sed ipse quoq; in periculum mortis uenit, propterea quòd Alexander diligenter custodiebatur à matre, & auia, ac militibus: & prætoriani, cum intelligerent conatum Sardanapali, uehementè tumultuati sunt: neque prius destiterūt, quàm Sardanapalus eos uix tandem placauit. Cum enim castra occupauisset cum Alexandro, supplicaretq; multum, ac coactus dedere ad supplicium eos qui secum turpiter uiuebant, quosq; ipsi postulauerant, pro Hierocle misericordiā cum precibus & lachrymis capta, iugulum dedit. Vos, inquit, hunc mihi gratificamini, quamcunque de eo opinionē habeatis, uel me occidite. ita tum uix incolumis cōseruatus est. Nam & auia eum propter ea quæ faciebat, oderat, quòd neque esset Antonini filius, quodq; esset in Alexandrum, ut uerè profectum ex Antonino, propensior. Sed postquam iterum insidias fecit Alexandro, milites ob eam causam tumultuati sunt: cumq; unā cum eo introisset in castra, cognouissetq; milites necem sibi machinari, quòd eos matres horum, quæ apertius quàm antè dissidebant inter se, concitarent, fugæ se mandare quodāmodo conatus est: effugissetq; coniectus in capsam, nisi depræhensus occisus fuisset, cum esset decem & octo annos natus. Cum eo mater eius, quæ ipsum mordicus tenebat, interficitur. Variusq; capita abscissa, denudataq; corpora primò per totam Urbem trahuntur: dein mulieris corpus aliò, iitius uerò cadauer in flumen abiectum est. Cum his aliq, atq; in primis præfecti Prætorio occisi sunt: itemq; Aurelius Eubulus Emesenus, qui cum præesset rationū libris, bona multorum publicauerat, à plebe, atq; à militibus laceratus & distractus est. Itemq; Fuluius præfectus Urbis, cui Comazon, ut etiam ei qui ante ipsum fuerat, successit. nam ut persona quædā inferebat in theatra, quo in loco actores Comœdiarū nō erāt, ita hic in loco destituto à præfectis Urbis colloabatur. Ipse quoq; Heliogabalus Roma expulsus est. Hæc igitur sunt, quæ ad Tiberinū pertinent: nec quisquā eorum qui cum eo seditionem fecerāt, quicq; potuerant apud eum plurimū, uno duntaxat excepto, saluus euasit.

Auiti mors.

Aurelius Eubulus Emesenus.

*Heliogabalus
deus ex urbe
expulsus.*

ALEXANDER

Domitius Vlpianus præfectus Prætorio.

*Dion in morbum incidens
Imperatorum
historiam ab-
soluere nequi-
uit.*

OST illum statim imperauit Alexander, qui Domitio Vlpiano præfecturam Prætorianorum dedit, eiq; permisit cætera quæ pertinent ad administrationem Imperij. Cæterum ea quæ supradicta sunt, ego quidem accurate, diligenterq; conscripsi, ut potui: quæ uerò restant, mihi non licuit persequi pari diligentia, quòd Romæ nō sum diu commoratus, quodq; in morbum incidī, cum ex Asia in Bithyniam uenissem: ex qua profectus sum ad præfecturam Aegypti: post ubi reuerti in Italiam, statim penè in Dalmatiā, atq; inde in Pannoniam superiorem missus sum, ut eis præessem. Quod cum fecissem, atq; in urbem Romam, & deinde in Campaniam reuertissem, statim domū redij. Quibus ex rebus factum est, ut ea quæ sequuntur, non potuerim pariter cum ijs quæ præcesserunt, intelligere: dicam tamen in summa ea quæ usque

que ad secundum cōsulatum meum gesta sunt. Igitur Vlpianus multa, quæ non rectè à Sardaniapalo facta erant, emendauit. Flavianum uerò & Chrestum interfecit, ut eis succederet, ipseque non multo post à Prætorianis, qui de nocte eum inuaserunt, interfectus est: quanquā accurrerat in Palatiū, atque ad ipsum Imperatorem, matremque eius confugerat. Sed cum adhuc uiueret Vlpianus, tanta contentio ex parua causa populo cum prætorianis fuit, ut tres dies pugnaverint inter se, magnusque numerus hominum utrinque interierit. Post ubi milites, quod uicti erant, ceperunt ædificia incendere, populus metuens ne tota Vrbs conflagraret, inuitus cum eis reconciliatus est. His confectis rebus, Epagathus, qui Vlpiano magna ex parte causa necis fuerat, missus est in Aegyptum ut præfectus eius prouinciæ, ne fortè si de eo Romæ supplicium sumptū esset, tumultus aliquis concitaretur: atque inde reductus in Cretam, cōdemnatus est. Per id tempus multæ rebelliones factæ sunt à multis: quarum aliquot cum fuissent formidolosæ, repressæ ac restinctæ sunt. Quæ uerò acciderunt in Mesopotamiâ, multo certè horribiliora non solum Romanis, sed etiam cæteris omnibus timorè longè maximū fecerunt. Artaxerxes enim Persa cum Parthos tribus prælijs superasset, atque Artabanū regē eorū interfecisset, irruit in Armeniâ: ex qua pulsus ab incolis, Medisque nonnullis, & filijs Artabanī, in fugam se coniecit, ut quidā putant: nam alij reuertisse aiunt, ut maiores copias compararet. Hic igitur nobis formidolosus fuit, quod maximis copijs non modò Mesopotamiâ inuaderet, sed etiam Syriam, minareturque se recuperaturum omnia quæ Persæ olim tenuissent, usque ad mare Græcum, quæque ad se propter maiores suos pertinerent. Neque uerò nobis timor iniectus est propterea quod ipse uideretur esse inexpugnabilis, sed quod nostri ita affecti essent milites, ut pars ad eum transiret, pars nobis nollet opem ferre: quorum tanta est mollicies, licetia, impunitas, ut hi qui sunt in Mesopotamiâ, interficere sint ausi Flauium Heracleonem, qui ipsis præerat: & prætoriani post Vlpianū me quoque criminati sint, quod cum in Pannonia militibus præfuerim continenter, metuerent, ne postularem, ut ipsos cogeret aliquis institutis Pannoniorum uiuere. At Alexander horum rationem habuit nullam, sed contrà me magis honestauit, se cumque unâ designauit secundū Consulem: & sumptus quos ea dignitas postulat, se facturum recepit. Quamobrem cum molestè ferrent prætoriani, timui, ne me, ut uidissent cum insignibus Imperij, interficerent. Itaque mihi iussit Alexander, ut alicubi extra Urbem commorarer in Italia, tempore huius Consulatus mei. Quod cum fecissem, Romam ueni: dein profectus sum ad ipsum in Campaniam, uersatusque cum eo per aliquot dies, uisusque à militibus, cum magna securitate domū redij, dimissus, quod laborarem ex pedibus, ut reliquum uitæ tempus in patria degerem, ut mihi apertissimè Deus, cum iam essem in Bithynia, significauit: quod mihi uisus est præcipere in somnis, ut hos uersus ad finem huius historiæ adderem,

Εκτορα δ' ἐκ βελίωρ ὕπαρχε Ζεὺς ἐκ τε λονίης,
 Ἐκ τ' αὐδ' ὀκίασίης, ἐκ δ' αἶμα' ὄ, ἐκ τε κνυδιμῶ.
 Iuppiter è multis crudelibus Hectora telis,
 Puluerèq; & cæde exemit, belliq; tumultu.

Vlpianus à
 Prætorianis
 interfectus

Populi erga
 prætorianos
 seditio.

Epagathus Aeg-
 ypti præfec-
 tus.

Artaxerxis
 Persarum re-
 gis contra Par-
 thos & Arme-
 nios res gesta

Dion militum
 in Pannonia
 præfectus.

Dionis secun-
 dus Consulatus.

Dion demonio
 in somnis ad-
 monitus, uersif-
 culos in finem
 historiæ suæ
 adiecit.

F I N I S.

SERIES IMPERATORVM, QVORVM VITAS XIPHILINVS E' DIO ne excerpsit.

Pompeio Magno deiecto, Monarchiam obtinuit in Imperio Romano

C. Iulius Cæsar.	Traianus.
Hunc secuti sunt ordine Cæsares:	Adrianus.
Augustus.	Antoninus Pius.
Tiberius.	M. Antoninus Philosophus.
C. Caligula.	Commodus.
Claudius.	Pertinax.
Nero.	Didius Iulianus.
Galba.	Seuerus.
Otho.	Antoninus Caracallus.
Vitellius.	Macrinus.
Vespasianus.	Auitus, qui & Pseudantoninus, & Heliogabalus, & Sardanapalus.
Titus.	Alexander.
Domitianus.	
Nerua.	

INDEX Alphabeticus, ostendens quo folio singulorum in Xiphilino Imperatorum uita reperiantur.

Adrianus	557	Iulius Cæsar	434
Alexander	618	Macrinus	612
Antoninus Caracallus	603	M. Antoninus	565
Antoninus Philosophus	565	Nero	506
Antoninus Pius	564	Nerua	549
Augustus	440	Otho	529
Auitus	614	Pertinax	579
C. Caligula	492	Pseudantoninus	614
Caracallus	603	Seuerus	585
Claudius	499	Sardanapalus	614
Commodus	572	Tiberius	478
Domitianus	543	Titus	540
Didius Iulianus	582	Traianus	550
Galba	527	Vespasianus	536
Heliogabalus	614	Vitellius	531
Iulianus	582		

F I N I S.

IN DIONIS HISTORIAM ROMANAM A SE CONVERSAM, ANNOTATIONES
GVILIELMI XYLANDRI AVGVSTANI, QVIBVS

plurimi loci deprauati emendantur, uel obscuri explanantur.

LECTORI CANDIDO S.

VERITVR haud iniuria ROBERTVS STEPHANVS, uir doctissimus, optimeq; de literis meritis, exemplari se in edendo Dione usum non satis castigato. Plurimi enim loci huius (neq; aliā ego uidi) editionis, mutili, deprauatiq; sunt: eorumq; partem aliquam Robertus emendandam sibi sumpsit. Cuius etsi magnifacio studium, tamen intelligent omnes aequi, infinitas ac grauissimas mendas ab eo praeteritas: quas nos, quantum eius ingenio, diligentia, laboreq; nostro potuit fieri, sustulimus, eiusq; nostrae emendationis rationem in gratiam imperitorū bona fide attulimus.

Non sum nescius, ad tam arduum negotium & iudicium acutissimum, & maturam aetatem, summam praeterea peritiam, multorum autorum notitiam, exemplaria etiam diuersa, & consilij tui cum alijs cōmunicationem, aliāq; multa requiri: uerū ego, etsi ab his omnibus eram hoc tempore imparatissimus, tamen cū semel aggressus essem Dionis interpretationem, mearumq; partiū esse intelligerem, ut in eo illustrando omni conatu elaborarem: feci sanē quod potui: quid potuerim, aequorum lectorū iudicium esto. Proinde ita à nobis accipi nostrae hae annotationes debent, ut intelligatur, liberū per nos fore unicuiq; plura uel meliora afferre: ita tamen nos existimare, haud mediocrem gratiam ab omnibus humanioris literaturae amatoribus nobis deberi. Itaq; ad rem.

Folio 1. FRAGMENTVM LIBRI XXXV.) Priores in Dionis historia paginas, librum trigesimum sextum praecedentes, esse fragmentum libri XXXV, dubium mihi nequaquam est: neq; uerò esse dubium apud quenquam debet. Cum enim quae libro XXXVI (quanquam huius principium ad nos non peruenit) Dio scribit, acta sint Consulibus C. Calpurnio Pisone, M. Acilio Glabrione, qui annus Romae fuit DCLXXXVII. in hoc autē fragmento & eorundem pars exponatur, & prius quae Q. Marcio Consule gesta sunt, qui sanē anno proximē priori, id est V.C. DCLXXXVI Consulatū gessit: satis iam ex ipsa serie temporis liquet, quo de libro fragmentum hoc superstes manserit. Quod autem de Consulibus dixi, id ex Dionis ipsius uerbis dixi. Ceterum cū a Lucullo gestas res in bello Mithridatico hic descripserit Dio, qui historiam integram desiderant, ex Plutarchi Lucullo, Appiani, Mithridatico petant. Et quia fortuna in utramq; partem.) ἡ δὲ ὁμήρου τῆς τοῦ χα. Loquitur de Mithridate, cui Arsaces summam belli gerendi obtulit, quod eum aduerso euentu iam eruditum esse arbitraretur. ita habet Appianus. Subrogatus fuerat.) ἀπὸ τοῦ χα. Ea uox Graeca, puto, non est. τοῦ χα. uulneratum significat. Fortassis inter ἀπὸ τοῦ χα. aliqua uerba & prioris reliquae syllabae interceperant, quae nunc perierunt. Ego quum certi nihil de hoc haberem, sententiam integram esse uolui. Asteriscus est meritò adiectus.

2. Cum barbari uicisse se.) ἀπὸ τοῦ χα. ἀπὸ τοῦ χα. Puto scripsisse Dionem, ἀπὸ τοῦ χα. ἀπὸ τοῦ χα. Ita si legas, locus constabit, asteriscumq; tolles. Porro hanc Nisibin, Antiocheam Mygdoniae alio nomine uocant. Testis Plutarch. Lucullo, Plinius lib. 6. ca. 13. Stephanus de Urbib. Antiocheā Mesopotamiae nominat. Et huius ὅτι τῆς μυγδονίας Antiocheae meminit quoq; Polybius libro 5. Paulo post, pro περὶ χα. ἔφη, lege περὶ χα. ἔφη.

Nisibis.
Antiochea Mygdoniae, & Mesopotamiae.
Mygdonia.

3. Itemq; seruorum qui in castris Romanorum.) Appianus contra hos à Fabio libertate promissa ad pugnam euocatos, suis saluti fuisse tradit. Pons abruptus.) ἀπὸ τοῦ χα. deest participium in Graeco. Ceterum Comana.) Haud dubie ante haec uerba aliquid

Gg deest.

deest, neq. enim cum reliquis ulla ratione coherent, ideo notam apposui. **M. Acilio.**) hoc est, Manio Acilio. M enim litera cum uirgula adiecta, Manij prænomen antiqui signabant: ut doctè Sigonius annotauit.

4. Nam Valeriani milites.) De his omnino legendus in uita Luculli Plutarchus, Epitomaq. Liuiana LXXXII, LXXXIII, et nonagesimaoctaua. Cùm à Marcio.) In Græco erat μαρκος pro μαρκίς perperam scriptum. Facile id deprehendi ex eo quod additur, ipsum ante Acilium fuisse Consulem: id enim supra Dio ostenderat. et sub finē fragmenti huius μαρκιος expressè dicitur. Sæpe in hoc autore, et alijs Græcis, incuria librariorum Marcus pro Marcio, aut contrā, scribuntur, non sine confusione rerum. idemq. in alijs etiam similibus uocabulis accidit, ut suis locis monebimus. Enimuero Plutarchus quoq. in Cicrone, Marcio sororem Clodij matrimonio iunctā fuisse his uerbis testatur: πολλὰ δ' ἡμῶν δόξα καὶ ταῖς ἁλῶν δυνάμει ἀδελφῶν πλεονάζειν τὸν Κλωδίου, ὅν τ' ὀργυζίων μὲν Μάρκιον ὁ Πύρρ, Κλωδίου δὲ Μιτρίδατον ὁ Κίλλος εἶχεν.

IN LIBRVM DIONIS XXXVI. GVILIELMI

Xylandri Augustani annotationes.

5. Huius libri initium deest, belli nimirum Cretici, cuius aliquatantum pars in Dione superest, historia. Quæ desiderantur, ex Flori lib. 3. cap. 7. Plutarchi Pompeio, Epitomisq. Liuianis nonagesimaoctaua, et duabus sequentibus peti possunt. Porro, hic liber bellum contra Piratas, Mithridatē, Tigranemq. et Albanos gestū continet. Neq. Panarem, neq. Lasthenem.) λαδθῆναι. Ergo apud Florum non rectè Lasthenem legitur.

6. Non magnam eius rei curam.) φορτίδ' αὐτῶν ἐποιήσαντε. φορτίδια est scribendum: quod et Robertus Stephanus uidit.

8. Aut corpus meum ponderetis.) μὴ δ' ὅτι δ' σῶμα, καὶ τόσα γέγονα ἀριθμῆσαι. Locus est, eodem quoq. teste, deprauatus. Ego sententiam extuli, ac si scripsisset Dio: μὴ δ' ὅτι τὸ σῶμα θύρωσθαι, καὶ πῶς ἐτι γέγονα, ἀριθμῆσαι. Verum, quod initio testatus sum, quia nullius codicis adminiculo iuuamur, diuinare possumus, affirmare quicquam non possumus. In rebus agendis damnum adfert.) Verborum ordo in Græco est perturbatus, suntq. ita collocanda: οὐ μὲν γὰρ πεπεσὶς γν' ταῖς ἀποχρίσεσιν, ὁ δὲ τόρον τὸ καὶ τὸ γρηγορῆσαι, καὶ γν' ταῖς πρᾶξεσιν πολλὰς σφάλματα. Paulo post: ὁ δ' ἀρχαῖς καὶ πρᾶγμα τὸ τὸ ὅτι, malim ἀρχαῖς.

10. Ad bellum cōtra Sert. dux nobis defuit.) στρατὸς ἀντιπροσέτε, ὅτι τὸ πᾶν τὸ τε γέγονα γν' τοῖς αὐτοῖς: scribendum ἀντιπροσέτε, et γν' omittendum. Et inde, ἵνα γν' τοῖς πρὸς ἀντιπροσέτε, et c. legendum, ἀχίνα γν' τοῖς, et c. neq. tamē hæc interrogat, sed subiicit sibi ipse respondens. Paulo inferius, ἐφ' ὃν μὲν πλείω τὸ τεταγ. scribo, ἐφ' ὃ, et c. ita enim Græci moris est. Iam quod ad Dictatorem in Siciliam missum attinet, Attilium Calatinū intelligo, de quo sic in decimanona Liuij Epitoma scribitur: Attilius Calatinus primus Dictator extra Italiam exercitū duxit. Id autem in Siciliam factum fuisse, post amissam Appij Claudij Pulcri (qui fuit Consul anno Urbis conditæ quingentesimo quarto) temeritate classem, satis ipse historiæ ordo docet. Polybius certè, autor grauiissimus, cum libro primo id bellum Punicum primum diligentissimè perscripserit, ne unico quidem uerbo huius Dictaturæ meminit: maximo sanè argumento, nihil ea Dictatura gestum fuisse: quod hic Catulus refert.

11. Qui ob illegitimam imperandi cupiditatem.) διὰ τὰς πρὸς νόμους φυλαρχίας. scribēdo per ἰῶτα, Φιλαρχίας, siue πρὸς νόμους (ut nos) siue πρὸς ἀνόμους (ὕφρων, ut uult Robertus, legas, nihil interest. Subterfugere possint.) αὐτὰς τὰς ἀναφυγὰς, uitiose: repono, αὐτὰς ἀναφυγὰς.

12. Ad hoc negociū conducere.) πρόσφορα εἰς αὐτὰ ἐν ᾧ ἐκάστα. uox ᾧ abundat. Statim, κατὰ λόγους, una dictio esse debuit καταλόγους. Post: Erga dedentes se ei: πρὸς αὐτὸν ὁμολογουῶντας οἷος τε. scribendum, ὁμολογουῶντας οἷος, ὥστε. Robertus etiam hæc notauit. Postea enim quàm Tribb.) Ius eis à Sylla ademptum, à Pompeio in primo suo Consulatu restitutum, anno V. C. DCLXXXIII, ex historicis patet. In Græco sunt aliquot mendæ:

menda. ὡς τὸ πῶς τιμῶν τὸν δόξαν. Ordo ita habere debet: τὸν ὡς τὸ πῶς τιμῶν τὸν δόξαν. Inde, ἂν τε καὶ ἀνὴρ ἔσται: sit ἀνὴρ ἔσται. quo vocabulo extrema & immedicabilia Græci nominant. Et post ἀνὴρ πρὶν uerbum, colon est. Hæc quidem leuiuscula. Sed δὲ γὰρ αὐτὴ πρῶτον, contrarium huic loco sensum habent uerba. emendanda, ut sit, καὶ γὰρ αὐτὴ πρῶτον: sicut & τὸ τὸ μὴ πρὶν falso est. pro τὸ τὸ μὴ πρὶν, quod posterius etiam Robertus animaduertit.

13. Tulit & Roscius legem.) Plutarchus in uita Ciceronis hanc de gradibus equitum à plebeiorum separandis legem M. Othoni prætori adscribit, eundem (puto) secutus autorem, cum Horatio, qui in Menam libertum Pompeij ita scribit:

Sedilibusq; magnus in primis eques

Othone contempto sedet.

Cum quibus & Iuuenalis Satyra 3. ait:

Sic libitum uano, qui nos distinxit, Othoni.

— effice summam,

Bis septem ordinibus qua n lex dignatur Othonis.

Dio Lium secutus uidetur, qui Roscio idem tribuit: ut est in Epitoma eius undecentesima. Cæterum, ἐπὶ πρῶτον ἐπ' αὐτῷ, non αὐτὸν lego cum Roberto. Extrema enim anni die.) τὴν ἐσχάτην τὸν ἔτος, non ἔτος. Id quidem in promptu. Sed locus est perobscurus: de quo quid statuam; non succurrit. Tūm quod Marcius & Acilius.) καὶ ὅτι ὅτε Μάρκος καὶ ὁ Ἀκίλιος, ὡς πρὶν, &c. Μάρκος & Acilius scribendum satis ex præcedentis libri fragmento, usq; quæ ibi diximus, patet. Vocabulum ὡς ipsa sententia excludit. Vt aliquando pro se quoq; simile.) καὶ ἐπὶ αὐτῷ τὸ τὸν ὁμοίω. Hic, ut ait Robertus, asterisco notatus fuit locus, cum sit tamen planissimus. q. d. τὸ τὸν ὁμοίω αὐτῷ.

14. Et utriusq; fauorē sibi concilians.) ὁρ' ὡς ἀμφοτέρων ἀποδίδει τε πρᾶξιν. Ingeniose Robertus restituit hunc locū: ἰν' ὑπ' ἀμφοτέρων ἀποδίδει τε, ἐπρᾶξιν. Quod hi in suum locum essent elati.) καὶ ἐπὶ αὐτῷ τοὶ ἀντιθέταν. Non dubito, scriptum fuisse à Dione ἀντιθέταν. Hæc locus non parum lucis adfert Sallustio, & Tranquillo, quorum uterq; huius coniurationis meminit: hic in Aeditate Cæsaris, ille in Catilinario. Meminit & Abbreuiator Lii, libro centesimopræmo, omisis tamen conspiratorum nominibus. Vbi quæ acta essent.) Ἀρσάγγελος, scribe πρᾶξιν, prior enim uox nihil ad rem. Arsace Parthorum rege.) Arsaces commune regibus Parthorum omnibus nomen est, ut Ptolemæus Aegyptijs: itaq; hunc Sintricem Appianus appellat.

15. Hostemq; hinc inde circumducere.) ἐπὶ αὐτῷ αὐτῷ scribo. Locum inter tumulos aptè positum.) χωρίον καλῶ μετὰ γυλῶφον. Robertus καλῶ pro καλῶ legit, cui Xiphilinus, eadem ad uerbum habens, accedit. καλῶ non minus commodè legitur, pro apto & commodo. nam locum inter tumulos positum, cauum, καλῶν esse, per se cōstat. Paulo superius erat, ὡς ἀγαθὸν εἰς ὃ ἐβλάδιτο, non minus quàm ἐβλάδιτο, quod malle se, tanquā antiquioris scripturæ, Robertus ait, commoda uox.

16. Ad Mæotin & Bosporum.) Iuuenio promiscuè scribi Βόσπορον & Βέσπορον, prius rectius est, etiam usitatus, alterum scribendum est πρὸς τὸν, Βοσπόρον. mare quod bouem tulerit. Milites sui haberent.) τὸν σπᾶν αὐτῷ δυνάμει. Postrema uox nihil hic sonat. fortè Ἰστανίμα: fuit. Tigranis imperio offensis.) ἐπὶ καδ' ἰστανί. Omnino scribendum, ἐπὶ καδ' ἰστανί. Filio Tigranis partem copiarum.) τὸ πρὸς αὐτῷ ἀπελπίων, non αὐτῷ, patet ex sequentibus, ubi filium suum pater Tigranes profligat.

17. Sopheneq; regio.) Σωφηνίω Plutarchus in Lucullo & Pompeio uocat, & noster etiam. Stephanus Σωφανίω ab Arriano dictam testatur, ut Robertus etiam monuit. Lucanus contra Græcorum auctoritatem primam breuem extulit libro 2. mollesq; Sophenæ.

Eam diuersitatem notent rudiores. Cæterum τὸν ἡνὶ τῶν Σωφανίω μόνω ἀπρᾶξις lego, reiectis uerbis τὸν ἡνὶ, ipsam sententiā & Plutarchū secutus. Is nōnihil etiam ut Tigrani.) τὸν μὲν καὶ τὸν Τίγρη. scribe, τὸ μὲν πρὶν, &c. cuius reddituum sequitur, τὸ δὲ πρᾶξις.

Gg 2 IN

Plutarchi, Ho-
rati & Iuena-
lis locus.
4. Epod.

IN LIBRUM DIONIS XXXVII. GVILIELMI
Xylandri Augustani annotationes.

18. Quod Robertus monet, Consulium nomina hic et alibi deprauata esse, euident est. Nos emendabimus, quantum eius ex ipso Dione, alijs autoribus, aut certis rationibus licebit.

L. Cæsar.) In Græco malè, καὶ Καῖσαρ, pro Α. Καῖσαρ. Patet hoc ex uerbis Dionis sequentibus suo loco. Sallustius in Catilin. Igitur circiter Calendas lunias, L. Cæsare, C. Figulo Consulibus, etc. M. Pupius.) Μ. Ρύπιος. scribe Ρύπιος. Cæterum quod Afranium L. Filium uocat, nescio an librarij sit culpa. Cicero quidem libro ad Atticum primo, frequenter filium Auli uocat. Pompeius autem præsidio urbis.) καὶ αὖ γὰρ τῶν τῶν. Locus mutilus.

20. Subinde acclamante Romano.) πῶς τὸν ἐπιθεσιν σ. τ. γ. ἐπιλέγοντας, scribendum ἀλλήλων τῶν. Corduenem.) Κορδουένω. Corduenos Plinius libro 6. capite 18. ad Tigrin Adiabenis proximos ponit. Plutarchus de eadem re loquens, Κορδουένω scribit. Strabo libro 16. Κορδουένω καὶ τὸ Κορδουένω.

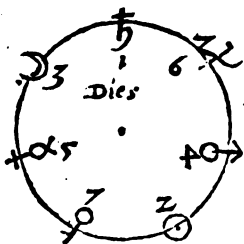
21. De limitibus quibusdam.) φάσας δὲ ὑπορροίαν τινῶν, scribendum duabus uerbis, ὑπορροίαν. Et si filio eius.) καὶ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ. Ante hæc uerbain Græco nota est, locum mutilum esse monens: ego et ante et post asteriscum ponendum censeo. Quæ de Stratonica, eiusq. filio Xiphare (de eo enim hæc uerba, Et si filio eius, intelligo) scripserat Dio, quia interciderunt, ex Appiani μισείας αὐτοῦ, et Plutarchi Pompeio petenda sunt. Proinde multa hic deesse facile constat, præsertim ex Xiphilino, qui multa hoc loco refert, de quibus apud Dionem ne punctum quidem superest. Iam quæ in Dione sequuntur uerba: Ob hoc solum cum Aedilis esset, de Aedilitate Cæsaris scripta sunt. Itaque Suetonij locum apponam, ut quæ hic mutilata sunt, aliquo modo tamen inde constent. Aedilis (inquit) Cæsar, præter comitium, et forum, Basilicamq., etiam Capitolium ornauit, porticibus ad tempus extructis, in quibus, abundante rerum copia, pars apparatus exponeretur. Venationes autem, ludosq., et cum Collega, et separatim edidit: quo factum est, ut communium quoque impensarum solus gratiam caperet: neque dissimularet collega eius M. Bibulus, euenisse sibi quod Polluci: Ut enim geminis fratribus aedes in foro constituta, tantum Castoris uocaretur, ita suam Cæsarisq. munificentiam unius Cæsaris dici. Procurata sunt.) τὴν τὴν μὲν ἐν ἄλλῃ καὶ ἐν ἄλλῃ, malè pro ἐν ἄλλῃ. Lucretium.) Q. Lucretium nempe Ofellam, de quo meminerunt Plutarchus in Sylla, Appianus libro 1. bell. ciuil. Abbreuiator Liiij libro 89. ubi perperam legitur Afella.

Liiij locus.

23. Romanis eo libero spacio.) γὰρ τὸ διακόνον τὸ τὸ τῶν διακόνων. Emendandum διακόνων, ut sit διακόνων: sic enim et Xiphilinus legit, et Dio supra loquutus est. Monuit etiam Robertus.

24. Quod autem dies ad septem sidera.) Huius loci sensum explanare rudiorum causa, si qui fortè per se non assequantur, paucis uolo. Circulari, hoc est, in orbem redeunte numeratione instituta planetarum, suo ordine collocatorum, ita tamen, ut semper duo in medio omittantur: (nam in Diatessaron etiam interuallo, quæ Musicis uulgò Quarta dicitur, in cithara à primo neruo ad quartum, duobus præteritis in medio, itemq. in uocibus à prima quaque ad quartam, fit transitus.) si prima dies Saturno adscribatur, secunda Soli, tertia Lunæ cedet, et sic de reliquis. quod ex adiecta figura intelligi perfacile potest. Cæterum Diatessaron consonantiam in Musicis principatum obtinere (quod hic Dio asserit) cum alijs ex causis, tum ex hac potissimum constat, quod Symphonia (quæ est Musica quasi animus et uita) generatius interualliratione distinguuntur. nam alio atque alio modo conflata scilicet τῶν αὐτῶν distantia, modò Chromaticum, modò Enharmonicum, modò Diatonicum concentum constituit. quæ de re disputandi hic non est locus. Ex eadem figura etiam altera ratio intelligi potest. Esto primæ diei naturalis (hoc est, spacio horarum

Diatessaron
harmonie præ
stantia.

horarum vigintiquatuor constantis) hora prima Saturno adscripta: ut iam ab hoc auspicio totius diei dominum sibi vendicet. Ergo singulis horis ad singulos planetas relatis, quorum numerum septenarium esse liquet: septima porro deinceps hora quæque, hoc est octava, decimaquinta, et tandem vigesima secunda Saturni erunt. Proinde vicesima tertia Iovis: vicesima quarta, quæ est nimirum ultima, Marti cedit. Quo fit, ut insequentis diei hora prima, eiusque item diei dominum, iterum ad Solem redeat. Huicque itidem cum octava etiam, decimaquinta et vicesima secunda hora adsignentur, prima insequentis diei hora Lunæ imputabitur, et sic deinceps. Inde efficitur, ut, cum qui planeta primam diei horam obtinet, vigesima secunda etiam præsit, duæque horæ adhuc inter hanc, et sequentis diei primam (cuius domino totius diei dominum deferri monuimus) intercedant: semper duobus in ordine planetarum omisus, proximus insequentis diei gubernator reperitur, quod eadem, quam in priori ratione docuimus, numeratione conficitur. Ita quas duas Dio rationes affert, cum diversæ inter se sint, periucunda tamen contemplatione in idem recidere inveniuntur: quod in gratiam imperitorum à me explicatum, doctos, ne ægrè id ferant, oratos volo. In Græco porro mendo se est αὐτὸς τὸ ἑπταῖον ἐπιών, scribendumque: αὐτὸς τὸ ἐπιών. Et mox, θεωρίας τινὰς, legendum θεωρίας δὲ τινῶν. Xiphilinus utriusque castigationis testis. Per Græciam in Italiam.) ἐς τὴν ἑλλάδα τὴν ἰταλίαν. Robertus ut loco huic succurreret, τὴν τὴν ἰταλίαν legendum annotavit, non malè quidem, aut incommodè. Ego quidem (quod citra reprehensionem aut iniuriam eius à me dictum scias) τὴν ἰταλίαν, secundo casu malim, ut magna Græcia intelligatur: in ea enim fuit Brundisium, quò appulisse Pompeium Dio narrat.

26. Augurium salutis repeterent.) Salutis augurij rationem qui tibi explicet præter hunc Dionis locum, non temerè inuenies alium. In Græco est οἰωνισμὰ καὶ ὑγίαιας. Sicut et infra libro quinquagesimo primo, folio 281: quò ὑγίαια aliàs sanitatem, aliàs salutem in genere apud Græcos significet. Suetonius sæpius meminit huius augurij: ut in Augusti uita, capite tricesimo primo: Nonnulla etiam ex antiquissimis ceremonijs paulatim abolita restituit, ut salutis augurium, &c. Et Cornelius Tacitus libro duodecimo in uita Claudij: Salutis augurium quaque et viginti annis omissum repeti, ac deinde continuari placuit. Sed de his aliàs. P. Pæto.) πατρὸς τοῦ Πουπλίου legendum, non πατρίδ. Est autem is P. Antronius Pæto, cuius supra quoque pagina decima quarta mentio facta fuit. T. autem Labienus.) L. Saturnini seditio, utque occisus fuerit, describitur copiosè ab Appiano Alexandrino libro primo. quanquam neque is, neque Plutarchus in Mario, neque Florus libro tertio, capite decimo sexto, Rabirio eadem eam adscribant. Perijt anno Urbis conditæ 655, ut rectè Dio dixerit, annis ante triginta sex id euenisse. Extat de hac ipsa re oratio Ciceronis pro C. Rabirio perduellionis reo, quam Consul habuit: multum lucis huic loco allatura, si cõferatur, multum acceptura. Bellumque aduersus eum.) Bellum uocat arma iussu Senatus contra seditiosos usurpata. Sic in Epitoma Liviæ sexagesima nona, bello quodam interfectus hic ipse dicitur. Bella autem huiusmodi res dicuntur, quia (ut de cæde Tiberij Gracchi Tullius ait) non solum ex domestica sunt ratione, sed attingunt etiam bellicam: quoniam ui manu que conficiuntur.

Bellum.

27. Quod de uexillo dixi.) Mentio huius rei fit apud Livium libro tricesimo nono, in oratione Sp. Posthumij Consulis: Maiores uestri, ne uos quidem, nisi aut uexillo in arce posito comitiorum causa, &c. quem locum sine hoc non facile intelliges. Enimuero uerbis meis hoc loco non est opus, quum extent de Comitij Romanorum libri tres, Nicolai Gruchij Rotomagensis: quibus non modo uniuersam Comitiorum rationem, sed antiquæ illius Romanæ reipublicæ totam formam ac consuetudinem ita diligenter, exactè, copiosè, descripsit, ut eo quidem in genere doctius accuratiusque, et omnibus numeris absolutius uiderem nihil. Eum consulens studiosi, si quid huiusmodi inciderit. Eos nouarum tabularum.) ἡγεῖν τε καὶ ἀποπράττειν καὶ delendum, et πρὸς τοὺς δυνάτω τὰ τοὺς, πρῶτους καὶ δυνάτω τὰ τοὺς lege. P. Lentulum, qui post gestum Consulatum.) Mòs hic recuperandæ Senatoriæ dignitatis obseruandus est, cuius etiam alijs locis meminit Dio. Consul aut fuit hic Lentulus anno sexcentesimo octuagesimo tertio.

Nicolai Gruchij laus.

videturq; Senatu esse eiectus à Censoribus Cn. Lentulo, & L. Gellio: quorum Censurae meminit Epitoma Livij nonagesimo octava. Incidit autem in annum DCLXXXVI. siquidem, ut Dio supra paulo ostendit, Consulibus L. Cesare, & C. Figulo proximi Censores fuerunt, anno Urbis conditæ 690.

28. Compræhensis' que his qui ad eum.) καὶ συλλαβὴν αὐτῷ ἐπ' αὐτῷ. Ante hæc verba asteriscis interiectis lacunam reliqui, quò indicarem; deesse non pauca hic: nimirum totam cum Allobrogum legatis actionem Lentuli, & Ciceronis in ea re inuestiganda, coercenda que industriam. Historia est apud Sallustium, Plutarchum in Cic. & Appianum, &c.

29. Contra Syllæ legem, Domitij legem.) Cn. Domitius, atavus Neronis Cæsaris, in Tribunatu pontificibus offensior, quòd aliam quàm se in patris sui locum cooptassent, ius sacerdotum subrogandorum à collegijs ad populum transtulit. Hæc Suetonius in Nerone, capite secundo. Syllam uerò collegijs sacerdotum suum honorem reddidisse, auxisseq; ex historijs notum est. His sese ultro insinuabat.) τὸν τοὺς ὡς καὶ λεγέσθω ὑπὸ πρῶτου. Videtur ἐστὶν

Imperator quomodo quis dictus. μὲν & λεγέσθω, aut aliquid tale fuisse. ἡμεῖς δὲ αὐτὸν posuit pro demereri, gratiam captare: ut sub finem quoque libri, πρῶτον & ἀμφοτέρους ὁμοίως. Iunius Silanus.) Ita scribendum, non Syllanus. In Græco utiosè est ἰούλιος, pro ἰουλίῳ. Quamquam cæsarum numerus.) καὶ τῶν τοῦ αἰεθμοῦ τῶν περ. scribo καὶ τοι. Cicero Philippica ultima, si quis unum aut duo millia hostium deleuisset, Imperatorem à Senatu nominatum fuisse scribit. Appianus libro 2. de Curione loquens, ait suo tempore millibus decem cæsarum hostium constituisse.

31. M. Cato, & Q. Minutius.) In Græco est simpliciter Κάτω, ego prænomen addidi perspicuitatis causa: quod evidens est ex historia ipsa, & Plutarcho. Hoc autem agebat, ut nomen Catuli.) De hac re, ut intelligatur hic locus, legendus Suetonius Cæsare, capite decimo quinto, & ipse Dio infra libro quadagesimo tertio, folio 136. Neque uerò tantoperè.) οὐ μὲν οὕτω γὰρ χαλεπὸν εἶναι. οὐ μὲν scribe: & ἡμεῖς δὲ αὐτῷ τι, non ἐτι.

34. Ultra Dorium transtulerunt.) Fluvij nomen puto. nam Dio nihil præter τοῦ articulum addidit, ut ποταμὸν possit intelligi. Sic supra dixit, πρὸς τὸν Καμβύσω. & libro 41. πρὸς Αἰὸν, quos fluvijs esse patet. Brigantiam Calaciæ urbem.) Καλαικίας. forte Καλαϊκίας. Callaicos enim populum à Cæsare subactum Plutarchus nominat. Calaciam autem in Hispania nullam inuenio. Satis sibi iam aditus.) ἰκανῶς ἀπ' αὐτῶν ὑπὸ βασιλείαν. Ineptissima lectio: emendo ἐπίβασιν. In petitione Consulatus.) ἐπεγγελά

ἐπεγγελάσθαι μὲν & τὴν ἀρχὴν. Omisit præpositionem eis, quam requirit usus loquendi. Et tamen sic libro quadagesimo etiam loquutus est, νόμον τὸν ἐκ δύνοντα τοὺς ἀρχὴν τινὰ ἐπεγγελλόντας.

35. Maiori studio inimicis.) σφοδρότερας τὰς αὐτοδίας, imò αὐτοδίας.

36. Ludos de Syris.) πανηγυρεῖν πινὰ ἐκ σύρων. quæ verba quid sibi uelint, siquidem sunt integra, non satis certus sum. Forte loquitur de theatro ex Syriacis manubijs ædificato: sed certi nihil habeo.

IN DIONIS LIBRVM XXXVIII. GVILIELMI

Xylandri Augustani annotationes.

Et Ariouistum.) Αἰουισίτης, scribo Αἰουίστης, ex ipso Dione. Consulum nomina in Græco sic legenda sunt:

Γ. ἰούλιος Γ. γ. Καῖσαρ. Μ. Καλπούρσιος Βίβουλος &c.

Α. Γείσων Α. ὕος. Α. Γαβίνιος Δ. γ. &c. Calpurnij nomen Bibulo cum Pisonibus commune est, quæ causa erroris forte fuit librario. Pisoni aut L. prænomen fuisse, ex Cic. etiam multis locis, & oratione contra eum habita liquet. Quæ etsi iamdudum mihi minime fuerunt obscura, nescio tamen quo pacto acciderit, ut neq; in uertendo, neq; in emendando, neq; tum adeò, cum ad prælium eam referre, animaduertirem. Etenim homines sumus omnes, estq; nobis proclivis ad errorem lapsus: ingendū cōtra est, fateri te dormitauisse aliquādiu, præsertim Quando opere in lōgo fas est obrepere somnū. Facitq; ad excusationem etiam festinatio. Emendet itaque candidus lector ita:

Interpres de erroribus suis.

Anno

Anno V.C. 695. C. Iulius C. F. Caesar. M. Calpurnius Bibulus.

696. L. Piso, L. F. A. Gabinius A. F.

Sunt et alia leuiora, quæ impressis demum paginis notauimus, ut cum idem uocabulum diuersis modis scriptum inuenietur. Exempli causa cepit, cœpit: ceptum, cœptum: deprehendo, et id genus, deprehendo. Item Licinius, Licinnius, et similia. Ego ubique cepit, ceptum, deprehendo, Licinius, scribendum censeo. sed aliquando uariè per incogitantiam, et in quibusdam uitio Græci exemplaris scripsimus, citra tamen sententiæ aut rei detrimentum. Quorum lapsuum, et quod non hîbique Lyncei fuimus, gratiam nobis fieri à candidis lectoribus confidimus.

37. M. quidam Petreius.) Apud Xiphilinum hic μαρκος Πιτρονιος dicitur, M. Petronius.

38. M. Fauonius.) φαωνιος. Monet Robertus Steph. triplicem huius nominis lectionem in Dione extare, quæ uarietas librarij utique est. ego φαωνιον malim ubiq; legi.

39. Remissionem à Senatu flagitauerant.) εκδικιας τινος. Quæ uox an genuina sit, compertum non habeo. uidetur tamen priuilegium, quod uocant, significare, cum quis legibus soluitur. Rei huius meminit Suetonius, ac Cicero ad Atticum libro primo. Ex iisdem locis, ac Ciceronis pro Domo sua oratione, itemq; Appiani Alexandrini libro secundo ἐμφυλιων satis patet, equites publicanos fuisse. Omnia Pompeij acta.) Quod in Græco legitur περὶ ταχθῆναι, ego περὶ ταχθῆναι lego. Ridiculè omnino suppressit.) γελοιοτατων enim aduerbialiter accipio. quasi diceret: Cato ridiculè egit; quod legibus Iulij utens in iudicijs, nomen earum aspernatus est.

Q. autem Fufius.) Constanter hic Q. Fufius à Dione nostro etiam sequentibus locis dicitur, cum apud Ciceronem multis locis Fufius dicatur. Sed et Carolus Sigonius, uir longè doctissimus, diligentiaq; exactissima, in suis Liuianis annotationibus, etiam in Capitolinis monumentis Fufium legi, atque ita ubique scribendum esse testatur. Cæterum totus locus satis obscurus est. Quod Robertus pro ἀπώτορα legit ἀποπώτορα, probō.

Per quemdam L. Vectiū.) In Græco deprauatè δὲ κεττιου pro δὲ κττιου legitur. Cicero epistola penultima libri secundi ad Atticum, Vectium hunc nominat. Plutarchus in fine Luculli Βεττιου, mendosè, nisi fallor. nam et Appianus δὲ τιου appellat, libro secundo bell. civil. Quod uerti, Nihil certi cognoscebatur: in Græco, οὐ γὰρ που καὶ δινλέχθῃτι, credo scriptū fuisse δινλέχθῃ, ἀπὸ τοῦ δινλέχθῃ, hoc est, à conuincendo, et certò deprehendendo.

40. In defensione Antonij.) C. Antonij, qui Consul fuerat cum Cicerone. Frequens mentio fit huius rei apud ipsum Ciceronem: præsertim epistola ad Atticum sexta, in oratione pro L. Flacco, et M. Cælio, qui Antonium in ius uocauit. Damnatum autem exilio fuisse Antonium, ex secunda Philippica patet, et fine libri Dionis 45. Quàm ut in posterum tutus esset.) In Græco ἢ ἵνα καὶ λυθεῖν, quod integrum mihi non uidetur: sensum uolui exprimere. sicut et in eo quod sequitur, Ab eo quod infectum fieri: quæ uerba mutila sunt in Græco.

41. Ad gratias defensoribus suis.) Sensus enim, et ἀντιδῶν ipsum uidetur ostendere, pro ἀμείνων, ἀμεινωντων scribendum. Ita inuidiæ uitandæ causa dicta.) ὡς χαρίως, fortè ὡς χαρίως. De his collegijs à Clodio instauratis, Cicero in oratione in L. Pisonem. ut et ibidem de Censoria potestate abrogata, et pro Domo sua. Apud utrumque ordinem.) πᾶς ἀμφοτέρους οἰεί, nempe apud Senatum et equites. nam ad hos iam tum iudicia erant translata à L. Aurelio Cotta prætore, ut Liuiana Epitoma nonagesima septima habet, et Velleius Paterculus apertius: Per idem tempus, inquit, L. Cotta iudicandi munus, quod C. Gracchus ereptum Senatui ad equites, Sylla ab illis ad Senatum transtulerant, æqualiter inter utrumque ordinem partitus est, et c.

42. Equitis habitu.) ἰππιδι, fortè ἰππῶδι, aut ἰππικῇ. Clodium Pompeio affinitate quondam iunctum.) Nimirum propter Q. Metellum, qui altero antè anno fuerat Consul: cuius sororem in matrimonio Pompeius habuerat, quem Metellum Dio supra libro tricesimo septimo, folio tricesimo tertio testatus est, Clodij propinquum fuisse. Fugæ indicta causa

Carolus Sigonius.

causa faciēda.) ὡς δὲ ἀνέφετάς τις. φθόνου aut similis uox hoc loco in Græco desideratur.

Longē superiorem se inimicis futurum.) ὡς καὶ πολὺ τῷ ἐχθρῷ ὑπέρεισται. Id participium unde formatum sit, mihi cum doctissimo Roberto dubitare subit: neque scio mendose ne, an nouē dictum sit. Certē ὑπὲρ φθόνου cum accusatio conſtruitur, ut ne ὑπὲρ εἰσται quidem legendum sit: cuius unum exemplum addam, quod nunc in promptu fuit, ex Appiani libro secundo belli ciuili: καὶ διέσειετο μάλιστα τοῖς ὑπὲρ τοῖς ἡ γυνὴν ὑπὸ δέσας ἢ φθόνου, ὡς τῶν ἀνδρῶν καὶ τὰ ἄλλα αὐτῶν ὑπεροισόντων γὰρ τῇ πολιτείᾳ. Idēq; multi etiam senatores fecerunt.) καὶ πολλοὶ ἴδον καὶ τῷ βουλευτῷ, deest textui ἐποίησαν.

43. Criminatus est.) ὑπεκάλει. Haud scio an malē, pro ἐπεκάλει, ut sæpe loquitur.

Interrogatus que à Clodio.) πυνθόμενος omnino scribendum est, non πυνθόμενος. Et pro οὕτω μόνου, satis patet ex ipsa sententia, οὕτω ὡς ἡν scripsisse Dionem, aut potius οὕτ' ὡς μου. Patet hoc satis ex oratione etiam Ciceronis in hunc ipsum Pisonem, ubi idipsum ei exprobrat his uerbis: Idem illo ferē biduo productus in cōcionem ab eo, cui sic æquatūm præbebas Consulātū tuum, cum esses interrogatus quid sentire de Consulatu meo, grauis autor, Calatinus credo aliquis, aut Africanus, aut Maximus, et non Cæsonius Semiplacentinus Caluentius, respondes altero ad frontem sublato, altero ad mentum depresso supercilio, Crudelitatem tibi non placere. Et quæ sequuntur, plurimum lucis huc allatura. Sequitur paulo post in Græco parenthesis, ante uocem ἐξωμχοанда, et post ἐποίησε το claudenda. Et quod sequitur, τὴν μὲν γὰρ, γὰρ est inducendū: quæ rectē sunt à Roberto Stephano annotata. Iussusq; est abesse Roma ultra quadringenta & sexaginta octo millia passuum.) In Græco sunt stadia ter millia, septingenta,

Miliare unum
Italicum octo
stadijs cōstat.
stadiū 125. passibus.

ac quinquaginta: quæ tot, quot ego posui millia passuum (nam Latini ferē ijs, non stadijs utuntur in distantijs indicandis) ac præterea passus septingentos et quinquaginta faciunt. Cicero libro tertio ad Atticum: Allata est enim mihi rogatio de pernīcie mea, in qua quod confectum esse audieramus, erat huiusmodi, ut mihi ultra quadringenta millia liceret esse. Plutarchus iterum aliter paulo, qui edictum ait, ne quis hospitium daret Ciceroni intra quingentesimum ab Italia miliare, γὰρ τοὺς μιλίαις πρὸς ταχέσιον ἰταλίας. Itaque auctoris nostri summa præcise posita mihi uidetur. Quod autem dixi, Impune à quouis occidi possent: lego in Græco non αὐτὰρ τι, quod locum nō habet, sed una dictione ἀνατὶ, quod est ἀνδρὶ τῷ αὐτῷ καὶ τιμωρίᾳ.

45. Oberrare que nomen exteris ferentem.) ἀλάδου, non aspiratē ἀλάδου.

Cum enim duo sint.) δύο γὰρ τῶν ὄντων, ἕξ ὧν. tolle τῷ. Hominum arbitrio

νόμος φύσει
opponitur.

atque opinione.) νόμος τε καὶ δόκησις ἐνὶ. Philosophicē enim Dio uoce νόμος hoc loco usus est, φύσει eam opponens, cum sanitatem corporis et mentis reuera ac suapte natura, uel simpliciter bona uocat, eorumq; contraria, mala. Reliqua tantum iudicio hominum bona aut mala uocari. Hoc modo νόμον τῇ φύσει opponit multis locis cum Plato, tum Aristoteles. Aristoteles primo Ethicorum Nicom. libro ait tantam uersari circa eorum bonorum, quorum cognitio moralis est philosophia, opinionum diuersitatem, ac errorem, ut multis ea non per se, ac suapte natura, sed tantum hominum iudicio et instituto bona esse uideantur: ὥς δ' ὁ κεῖν νόμος μόνου εἶναι, φύσει δὲ καὶ. Sic in secundo Physicæ auscultationis libro eadem uoce usus est, in recitanda Antiphontis de Natura sententia. Plato in Gorgia ait νόμον in plerisque τῇ φύσει contrarium esse: id est, ferē aliter uulgo de rebus iudicari, quā natura earum fert. Idem νόμος alio uocabulo θεσις ab ἡσδὲμ dicitur. Sed hæc aliò pertinent, monere tamen rudiorē lectorem uolui. Iam nec honores nec ignominia, &c.) In Græco ante ὑδιτιμίαν uidetur deesse οὕτ' : ut sit, νομίζουσι, ὅτ' ἐπιμύαν, &c.

46. Neque in nostra potestate.) αὐτῷ pro αὐτῷ legendum cum Roberto Stephano. Vt uisum fuerit fortunæ.) Platonico, adeoq; Aristotelico more fortunam uocat fatum: hoc est, res ita contingentes, ut earum causæ nos lateant. In hanc deueneris calamitatem.) ἐπ' ἡγερέσθαι legendum, pro ἐπ' ἡγερέσθαι. Robert. Quam cum officio tuo satisfecisses.) ἢ ante κατὰ γένεσιν deest. Et συνομιλήσας scribendum superius,

Quid

Quid Annium.) Quis is Annius fuerit, fateor me nescire. Certè de Græco loqui uidetur homine, ut mendosam uocem existimem. In omnes partes abripiuntur.) Deest in Græco βιάζοντο, aut φέροντο, aut aliquid tale. Acne tibi uel Drusi.) Exempla adducit eorum, qui in seditionibus ad magnam dignitatem elati, post subitam perniciem inuenerunt. De Druso hoc Appianus, Florus, et alij uidendi sunt. Scipionem autem quem dicere uoluerit, ambiguum est: ego Nasican intelligo eum, qui cum Tiberium Gracchum occidisset, post ipse in exilio periit. In Græco præterea mendose bis μίμνηδαι pro μίμνησαι legitur. Et hæc uerba, ἀμύνω τῷ Καπιτωλῷ, mendosissime habent. Aut igitur ἀμύνω τῷ Καπιτωλῷ legendum, quod ego in uertendo sequutus sum: aut ἀμύνω τῷ Ἀπυλῷ, cum Apuleio (erat enim a L. Apuleio Trib. pleb. furti postulator) potior iterum habitus esset. Prædium maritimum.) Robertus ex P. Victorio legit πῆαθαλασσίον, pro πῆαθαλασσίδιον: cum tamen hæc uox etiam infra libro 54. legatur, fol. 660. Qui oblatum tibi repudiaris.) Quod nimirum inter uiginti uiros diuidendo agro Campano esse noluerat. Velleius.

48. Potiorem cognoueris.) In Græco post καὶ αὐτῷ, deest uerbum, puta σκώπτειν, aut simile. Per Ninnium.) Cicero libro ad Atticum tertio Numij cuiusdam meminit, qui causam suam adiunxit. ac nescio is ne sit, quem hic et supra Dio Ninnium uocat. Hoc quidem loco Annis malim, ut de T. Annio Milone intelligatur, cuius studio ac contentione Ciceroni reditum confectum, omnia monumenta testantur. Pro γῆ ὕψιστά, τῇ ὕψιστά scribebatur. Et post, pro λῶαν λῆστο, scribe λῶαν λῆστο. Inuicem diuulsi.) Διαπαράγω τὸν δὲ scribe.

49. Rhodanum transire.) ἔχοντες τὸν τε Ῥοδανόν. ad ἔχοντες, γνώμῃ addendum cum Roberto censeo. Heduos.) Pro διδύω, αἰδύω. et mox, αἰδύοι legendum: ut infra folio 58. Robertus etiam docuit. De regione aliqua.) Pro ὠχρεῖα τινί, lego cum Stephano, ὠχρεῖα τινί. Partem que regionis.) Lacuna est hoc loco, asterisco notata. Ex Commentarijs Caesaris sensus facile suppleri potest. Verba autem hæc sunt de Germanis.

50. Germanis illis Ariouistus.) Adnotandum hoc duxi, Celtas constanter Κέλτας Dionem dicere, cum de Germanis loquitur, cum hoc, tum sequentibus in libris, et infra libro quadagesimo quarto, in funebri oratione Antonij de Cesare, Germaniam Κελτικῆς, Celticæ, nomine appellat. Proximo libro, Belgas itidem Celticis nominat, ut ex Cesare patet. Enimuero infra folio 70. Rhenum Celtas à Gallis diuidere cum dicit, haud dubium est quos Celtas dicat.

51. Samnitas.) In Græco malim Σαυνίτας, quàm Σαυνίτες, noto errore, et in alijs etiam frequenti.

52. Asiam minorem.) In Græco est, τὴν Ἀσίαν τὴν πρὸς τὴν Ἰωνίαν, Asiam quæ est circa Ioniam. quibus uerbis circumloquitur Asiam minorem, ut patet. Iberiam in istis locis positam.) τὴν Ἀλβανίαν τὴν ἐκῆ. Id ad discrimen Hispaniæ, quæ ἰβερία ipsa etiam dicitur, additum. Nam uerba in Græco transposita affirmo: atque has uoces certè, τὴν ἐκῆ, ad ἰβερίαν adiungendas. Cui multi sunt intenti.) ὠδυνῶσιν αὐτῶν, non αὐτῶν, Rob. Steph. Hostibus ut subinde aliquid.) πολέμιων τερπνο, pro πολέμων. Etiam absque hæc nostra opera essent.) μὴ ποιῶμεν legendum, pro ποιῶμεν. Aliena quoque bello inuadant.) Luculento uitio ἀλλοβείων pro ἀλλοτρίων textus habet.

55. Barbarus autem Romanum.) ἀλλόβει, haud dubiè falso. neq. enim Allobrox fuit Ariouistus, (et iam sub Romanis erant Allobroges) sed Germanus. ἀλλότριον, aut aliquid aliud scripsisse Dionem censeo. Ex chalybe factos.) χαλυβδινὰς scribebatur, non χαλυβδινὰς. Nec inuadi.) ἀπὸ σμικτοί emendo, pro πρὸ σμικτοί.

56. Quod omnes neci etant expositi.) ἅτε καὶ μὴδ' ὠδυνῶσιν δυνῶσιν. scribebatur ὠδυνῶσιν, id est, quod simul et eodem loco omnes cædi possent. Sic locutus est infra lib. 49. folio 251. ubi scripsi: Ac iam simul omnes posse concidi. In genitiuo est, καὶ μὴδ' ὠδυνῶσιν: quod genus dicendi obseruent studiosi.

57. Quomodo Cæsar bellū contra Belgas gessit. Quos Cæsar (quē nos potissimū auctorē secuti sumus) Belgas uocat lib. 2. Cōment. eos Κελτικὸς hic & alibi Dio uocat, quasi Germanicos, q. (ut ait Cæsar) pleriq. essent orti à Germanis: quos Κελτῶν, Celtas, noster subinde uocat. Decimus Brutus.) Δέκιμος falsō. Δέκιμος hic & alijs ubique scribendum est. Præcūctum hoc Latini litera D indicant. L. Marcius.) Λ. μαρκος, scribe μαρκιος. Aenobarbus.) Αννοβαρβος uticisē, pro Ανωβαρβος. sic enim & alij scribunt, & ipse auctor infra lib. 48.

Adra summæ rerum præfecto.) Αδραὺν πρεσβυτάμωροι. Hunc Adram, siquidem non (quod suspicor) menda est in Dione, Galbam Cæsar uocat lib. 2. Nunc esse regem Galbam, ad hunc propter iusticiam prudentiamq., summam totius belli omnium uoluntate deferri. Quod enim Robertus ἀδρα legiti, quasi dixerit Dio, execrationem coniurationi ab ijs adhibitam, non probō. πρεσβυτάμωροι enim præficere ac præponere significat (quomodo etiam cum alijs auctor noster frequenter usus est, ut infra sub initium libri 45. de Batone, & alibi) non addere aut adiungere, nisi πρεσβυτάμωροι pro uoce πρεσβυτάμωροι supponere uelimus, quod cur faciendū sit, non uideo: præsertim cum nullius deuotionis à Cæsare (cuius Commentaria quasi in compendium auctor noster redegit) mentio facta sit: neq. uerisimile uideatur, nomē ducis huius belli à Dione omissum. Quæ mea sententia nō in hoc proponitur à me, quod detractum honori Roberti Stephani, à quo dissentio, uelut: quid enim impudētius, quā me iuuenem, ac uixdum eruditulum, uiris doctrina & usu literarum præstantibus, reprehendendi studio uelle obgannire? sed, ut salua eius existimatione, meam tamen fidem præstem, quā in hoc labore studiosis obstrinxi, quod cur non liceat mihi in tanta iudiciorum libertate, non uideo. Idq. in posterum etiam, si res ferat, ingenuē sum facturus: neq. me tam eorum autoritas, qui lumiuius meis officere possunt, deterrebit, quā eorum ipsorum candor, propositiq. mei tenēdi necessitas consolabuntur. Quos autem ego Rhemos uerti, hi uticisē hoc loco ῥῆμοι, cum sint ῥῆμοι, facili imperito librario errore, uocantur. ῥῆμος ipse etiam infra dixit. Neque uerō oblitus fui Dio eisdem ῥῆμοις & ῥῆμοις uocasse credendus est.

58. Ab hoc facto in subigendis.) In Græco ὁ δὲ ἐν τῇ μίγῃ ὄργον, non ὅτι, ponendū. Aduaticis.) Αδριατικοί. Nos cum nihil in id genus nominibus Græcis mutare temerē uellemus, Cæsarem in uertendo secuti sumus. Sub hastam missi sunt.) id est uenditi. ἐπεὶ ὁ δὲ ὄντ' ἐσπῶν, non ἐπεὶ ὄντ' ἐσπῶν, Roberto etiam teste. His ita gestis Cæsar.) ἐπεὶ δὲ οὐτ' ἐσπῶν. Nisi mendum insit in his uerbis, deesse aliquid uideri potest. Ego sensum aliquem exprimere malui, cum ex Cæsaris lib. 1. sine pateat, nihil deesse. Sergius Galba.) γάλας ὁ Σερβίος legendum, Robertus docuit. Ego Σερβίος malim, Galbarum enim hoc nomen fuit.

59. Præter hos Spinther.) ὁ τε Σπινθήρ, non ὄργον. Et pro Μίλων, Μίλων.

Lex Curiata, 60. Legis Curiatæ.) τὴν δὲ εἰς φορὰν τῆς φρεστροπικῆς νόμῳ. Frequens est huius legis Curiatæ, cuius in adoptionibus fuit summus in repub. Rom. usus, mentio apud optimos quosq. autores. ac præsertim quod ad hanc ipsam causam attinet, apud Ciceronem in orationibus pro Domo sua, de Arusp. responsis, & de prouincijs Coss. Meminit & Dio alijs in locis, ut lib. 45. ubi ostēdit adoptionem Octauij in stirpem Cæsaris Antonij prohibere cupientem, lationem legis Curiatæ impedisse. Rem explicat etiam Gellius lib. 5. cap. 18. Omnium tamen apertissime Appianus Alex. libro bell. ciuil. 3. de C. Octauiano Cæsare, Consule cum Qu. Pedio facto, in hæc uerba scribens: Sacris peractis, lege Curiata patris adoptionem (scilicet Lulij Cæsaris) stabiliiuit. Hoc enim modo populus adoptionem confirmat: legiq. à curijs, in quas tribus diuisæ sunt, nomen est. Estq. hic modus adoptionis omnium maximē legimus, quo ei qui adoptatur, in cognatos & libertos adoptantis idem quod ueris filijs ius datur. Quæ uis legis Curiatæ in iudicijs fuerit, Dio sequēti pagina ostendit. Petijtq. ut à Spinthere.) ἐτυχεν ὡς ἐπὶ τῷ. lego aut, ἐτυχεν ὡς ἐπὶ τῷ. Hæc histona plurimum facit ad Ciceronis epistolas quas P. Lentulo Spintheri scripsit, intelligendas: itemq. ad orationem pro Rabirio Posthumo, & alia loca. Magnopere ei studebat.) ἰχθυῶνς ἤσπερ, legendum omnino σπινθήρ: quæ uox etiam in Xiphilino hoc loco habetur.

61. Quanto enim minus id eis.) Diuinandum fuit de sensu, loco admodum deprauato, in his

in his uerbis, *ἄρα το πλῆθος ἔχει.* A. Plautius.) *πλαυτί* cum esset, *πλαυτί* legi, la-
tinitate nominis adductus: nihil enim hoc de Tribuno pl. mihi constat.

62. Hæc cum uates expiare.) *ἀκίχαδαι* emendo, pro *ἀκίχαδαι*. M. Catore-
uersus ad urbē eum restituit.) *ἀνίσωσιν αὐτοῦ*, non *ἀνίσω* legendū, sententia ipsa docet.

63. In petendo autem Consulatu.) *τὴν δὲ δὴ ἐπαύσαν τῇ πραγμάτων ἔχει*, men-
dose nimirum. Itaq; emenda: *τὴν δὲ δὴ ἐπαύσαν αὐτῇ, πραγματῶν ἔχει*. Magnopere
ornatum.) Sensum secutus sum, non uocem *ταίνισμιν*, haud dubie uitiosam: nec tamen subit,
qua ratione emendari possit. Atq; ex socijs quidam.) Haud parua lacuna hoc loco acta
est, quæ sequentibus etiam non parum tenebrarum offundat. Historia ipsa ex Plutarcho & Appia-
no Alexandrino suppleri potest. nam locus omnino mirum in modum est deprauatus, aut perditus ue-
rius. Ego uerba utcuq; secutus sum, ex quibus tamen sententiam me certam nullam elicere potuisse
ingenue confiteor.

64. Summisso in hoc.) *κάτωνα τὸ γὰρ ὡς γινώσκεις*, pro *γινώσκεις* legendū, Steph. monet.
Eos enim occurrentes.) Deest haud dubie nonnihil ante hæc uerba, igitur asteriscū præposui.

65. Soli duo Tribb. pl. C. Atius Capito.) Ex sequentibus liquet, hic *δὲ μαρξοί* pro
δὲ δημοσίαι esse emendandum. Nam ibi quoq; nuper.) In Græco post *ἐκείνῳ*, *παρὰ*
thesis claudenda est. quod etiam Robertus uidit, sed *ἀρχὴν* uocabulum abundat. Quod in ma-
nibus erat.) *ἰωνισμῶν* deprauatè legitur, & mutilata periodo.

66. Nam in omnib. concionibus.) Videtur hic locus ita emendandus, sublati *καὶ* &
πῶς particulis: *γὰρ τοῖς ταῖς σωσίδους ταῖς τῶ δ' αὖτε, γὰρ αἷς γε καὶ ἐβλῶντο, πῶς αἷς*,
τοῖς ἰδιώταις πῶς τῇ, &c. Haud palam essent.) *ὡσαύτ' ἐκείνῳ* legendum est,
pro *τοῖς ἰδιώταις*. Et in uoce *ἀμαρτῶν* inest obscura ambiguitas. Vt à proposito dis-
cederent.) *καταβαλὼν* pro *καταλαβὼν* scribo. sicut supra libro 37. fol. 33. a petitione destitit,
κατέβαλε *τὴν ἀφίσωσιν*. Et paulo antè, ante *τὴν διαταγὴν*, præpositio *πῶς* addēda est. Alijs
inuid.) *φθόνῳ*, non *φόνῳ*. De elephantorū pugna quæ sequitur, lege Plin. lib. 8. Nat. hist. cap. 7.

67. Ad aquam perennem.) *ὕδωρ αἰώνιον*. Xiphil. *φαιδόν*, id est perspicuam, limpidam.
Ut & Hispanicas res.) Menda insignis, *ἵνα τὰ Τιβέρεα*: ego ratione historiæ ipsius ductus,
ut autorum testimonia præteream in re non dubia, *ἵνα τὰ τ' ὅν' ἐκείνῳ* corrigo. Quasi uerò
non in Remp.) *ὡσαύτ' ἐκ τῶ δ' αὖτε δημοσίῳ*. Lego autem ipse: *ὡσαύτ' ἐκ τῶ δ' αὖτε δημοσίῳ*. ita
enim Plutarch. in Crasso: *ταύτας φασὶ ῥωμαῖοι τὰς ἀφ' αἷς ἀφ' ὧν οὗτος καὶ παλαιὰς τοιαύ-
τῳ ἔχον δυνάμει, ὡς πῶς φέρεται μολύνει τῇ γὰρ χερσὶν αὐταῖς, καὶ ὡς δὲ πρῶτον κή-
τ' ἡσυχάζει, ὅθεν ἐκ τῶν τοῖς τυχεσὶν αὐτὰς, ἐπ' αὐτῶν πολλῶν ἐγείρεται. καὶ τότε αὐτὸν ἐμὴν
φόντον τ' Ἀτίειν, εἰ δὲ τὸν ἔχοντα τῷ Κροσσῷ πόλιν, εἰς αὐτὴν ἀφ' αἷς ἀφ' αἷς, καὶ δ' αἷς
δαμονίαν ποσάτω. Qui enim Atius Dioni est, eum Plutarchus uocat Ateium. Per Lige-
rim fluuiū.) *αἰγρῶ* habet textus hic & alibi, deprauata uoce, ut existimo. Cæsar lib. 3. hac de re
loquens: Naues interim longas ædificari in flumine Ligeri, quod influit in Oceanum, &c. Ea uerba
secutus sum. *ἀγρῶ* scripsisse Dio uidetur, ut infra libro 44. fol. 162. Decimus Brutus.)
ἀίχμη ubiq; scribendum supra etiam monui.*

68. Ne remis quidem.) *ἡσυχῶν* pro *σκηπῶν* scribendum, rectè id Roberto monente.
Vbi se superiorem.) *ὅπως μὲν γὰρ ἡσυχῶν, &c.* Mancus est hic locus in Græco.

69. In Vnellos miserat, quibus præerat Viridouix.) Cæsarem sequor, frequenter
in hoc & alijs Græcis autoribus deprauata nomina huiusmodi esse compertū habens. Ita ut sua
castra defendere.) Verba sunt hoc loco uitiosa. *δρῦμα* enim in *δρῦμα* uertendū fuit: quanquā
ne sic cæteris saluis. P. Crassus M. filius.) *μαρξῶν*, nō *μαρξῶν*. Et quos *Απίετας* Dio uo-
cat, modo sic ille scripserit, *ἡ Σοντιάτες* Cæsari dicuntur. In quodā colloquio.) Cæsar non
meminit. Et *δ' ἀπ' αὐτοῦ*, scribo *δ' ἀπ' αὐτοῦ*. Sertorianos.) *Σερτωρίους*. Fortè *Σερτωρίους*,
Robertus etiam monet. Tenchteri.) Probo Roberti Steph. iudiciū, mecum hæc ex Cæsare
nomina restituentis. *ἵπας* & *τὸν τοφίδας* Plutarchus quoq; uitiosè uocat in Cæsare. Lego autem
hic: *τὸ μὲν καὶ πῶς Σερτωρίους ἐκείνῳ γινώσκον, τὸ δὲ καὶ πῶς, &c.*

70. Omiffa quoque profectio.) καὶ τὸ τὸ ἐπαχόντων τὴν ἀρετήν. Coniector scriptum ab autore ita esse: καὶ τὸ τὸ ἐπαχόντων τὴν ἀρετήν. Eleganter dum plerique ducere literas et contrahere in unam multas laborauerunt, multos in bonos libros errores inuexisse constat: cuiusmodi in praepositionum et articulorum ac syllabarum finalium peruersione sunt plurimi. Rhenus ex alpiibus Germaniae.) Egrege, scilicet, Dio Rhenum descripsisset, si ex Celnibericis (est enim Κελτιβήρων in Graeco) alpiibus ortum eius duceret, quo quid imperitius? Scripsit aut Κελτιβήρων, hoc est Germanicis. Atque hic locus ostendit id quod supra diximus, Germanis Celtarum nomen à Dione tribui. Britannia millibus passuum ad minimum quinquaginta sex.) CCCC L stadia enim tot millia passuum, in superq; quartam militari partem efficiunt. Ceterum in Graeco mendose ἔχει pro ἀπὲς (quod est distare) legi, Xiphilinus etiam testimonio esse potest, qui ad uerbum haec describens, ἀπὲς habet. Porro, idem ex Dione in Tito ostendit, Cn. Iulium Agricola bellum Britannicum gessisse: itemq; Tacitus in Agricola. De his autem quae sub Seneca in Britannia acta sunt, Herodianus consulendus in 3. Iterum, ἐς τε τὸ πᾶσι τε. τε expungendum: idq; Xiphilinus etiam omisit.

71. Romanis lōge praestabant.) πολὺ πρὸ ῥωμαίων προέσταν, non πολλοί. Robert. Quater millies sestertiū.) μυριάς μυριάδ' ας, hoc est, centena millia drachmarum (neq; enim de sestertijs, sed de drachmis loquuntur Graeci autores) seu denariorum. Qui modus loquendi cum sit in lingua Latina insolens, eo utendum mihi hic et alibi iudicavi, quem Latini scriptores uisurpassent.

72. Animum adiecit.) γνώα καὶ παρὲς κούσας, non γνώα. Ita Appianus etiam in Syriaco, et Parthici initio. Berenice.) Βερνίκη scribendum, ut ante. Porro quod sequitur, πρὸς τὸν καὶ τοι: deest uox πατρός, aut πατρὸς, ante καὶ τοι. Eo modo Gabinus.) Asteriscum praeposui: nam deest haud dubie Gabinij contra Aegyptios praedium, ac uictoria. Ne ipse suorum delictorum delator.) ἀντ' ἄγαν, corrigo, cum legatur ἀντ' ἄγαν.

73. Affinis Pompeij esset.) Frater nimirum P. Clodij: de qua re supra dictum. Paulo superius, αὐτὸς ὅτε Δομίτιος, scribo αὐτὸς, et c. Gabinium hoc in summam inuidiam uocauit.) καὶ αὐτὸν καὶ ἐκείνους δ' ἀνδρῶν ἐπεσθῆναι, nullo sensu. forte ἡπεσθῆναι, aut tale aliquid. Totus locus satis confusus est, nec (ut opinor) integer. Quamuis reclamante Pompeio.) Deest aliquid huic orationi: et pro ἀνέποντος, ἀντεπόντος legendum uidetur. Inde aedes.) καὶ τοι αὐτὸς, οἰκία addendum docuit Robertus. Ea non modò absens.) Locus in Graeco mendosus, si tamen pro ποιῆσαι, ἐποίησαν ponatur, et ante εἰς ἐκείνους, ἀλλὰ addatur, constabit aliquo modo.

74. Cic. pro Gabinio diceret.) συναρθεύοντες, pro ἀνερθεύοντες scribo. C. Pomptinus.) ita enim lib. priore uocatus est. et pro χάματα, πρᾶγματα legendū, Robertus eruditè uidit.

I N D I O N I S L I B R U M X L. G V I L I E L M I.

Xylandri Augustani annotationes.

In Consulibus nominibus sunt multi errores, ex ipsius auctoris uerbis tamen haud difficulter castigandi. Καλβίνος.) scribo Καλβινός: sic omnes alij, sic infra ipse Dio. M. βαλδριος.) Adde Μισσαλαῆς. Porro scribo, Γν. Ρομπνίος, Γν. γ. Μαγνός τὸ γ. Κ. Κακίλιος Μιτελλος Σκηνπίων, Νεκταῖος ὅς (fuit enim à Metello adoptatus.) Iam pro Σερπός, Σερπίος scribo: sic enim alias semper Dio, ad eundemq; etiam haec Κ. γ. ἔδφος pertinent. Quae sequuntur, ita scribe: Μ. Κλαύδιος Μ. γ. Μαρκέλιος. Λ. Αἰμίλιος Μ. γ. (puto enim M. γ. ad hunc pertinere, non satis certò scio, neq; admodum refert.) Γαῦλος. Huius collega omisus est, sed addatur ex Dione, Γ. Κλαύδιος Μαρκέλιος.

75. Anno ab V. C. septingentesimo.) Notandus hic locus est, qui fide dignum enumerationi annorum ab Roma condita testimonium fert, qua nos cum multis alijs utimur. Quod sequitur: iisdem

lisdem L. Domitio, &c. in Græco τῷ Δομίτιῳ αὐτῷ Ληκίῳ. quod αὐτῷ adiectum est à Dione, nisi fallor, ad discrimen eius Domitij Cnei, qui statim sequenti anno Consul factus est. Itaque nihil muto: quanquam αὐτῷ τῷ diuisum legi Roberto placeat. Vndiquaq; terræ accedebant.) πολλὰ χροῖα ἀμα γινώσκοντες ἡ τὰ γὰρ, non αὐτοῖς. Ad Suellam.) Casiuclauū Cæsar nuncupat.

76. Ab Eburonibus.) Robertus ex Leonicensi ἀρχιμαλῶσι addendum censet: quod ego planè non probo. fieriq; omnino potuit, ut hic quoq; usus non emendato exemplari, illud (captiui) de suo diuinans addiderit. Certè Cæsar nihil habet huiusmodi, neq; congruit huc: Populus enim, non captiui, præsidium impositum sibi molestè nimirum tulerunt. Ego aut ἐβούρωνοι, aut οἱ ἐβούρωνες lego, nam quin Dio ἐγυμνῶς (non ἐγυμνοῖ) scripserit, dubium non est. Eos nocte proxima adoriri.) καὶ ἐκείνοις (non ἐκείνους) μὲν λέγε. Ob abundantiam suorū.) πῶς τὸ πῶς οὐκ ἔστιν. Ἐπὶ pro πῶς lego cum Roberto. Neruius quidam.) Verticoni nomen fuisse, Cæsar prodit. διὰ γὰρ αὐτὴν una uoce scribendum, astipulor Roberto.

77. Ab Induciomaro.) Ἰνδύκιον ἀπὸ rectè emendat Stephanus, pro Ἰνδύκιον. Talymenus Ilaces.) Fortassis Σιλλάκιος, ut à Plutarcho & Appiano dicitur.

78. Ut urbs euerteretur.) καὶ ὅσα ὅσα καὶ αὐτὴν ἔσται, est in Græco. deest igitur, αὐτῷ αὐτῷ. ita enim habet Plutarch. in M. Crassi uita, & Appianus Alex. in Parthico. Nōnihil concesserunt.) καὶ τὴν αὐτῇ ἐστὶν ἡ πῶς ἐμὲν, lego cum Roberto: ἔχουσιν quod subsequitur, ad ὅνομα præcedens refero, ut post ὅνομα comma, non punctus ponatur.

79. Bubo enim.) καὶ γὰρ βύα. βύας lego: ita enim nominandi casu dicitur, aut pluraliter βύαα. Quod aut dicit, καὶ οὐκ ἔστιν, Vlulauerunt uertendum duxi, quod omni habebatur: Obscenūq; canes, importunæq; uolucres Signa dabant. — inquit Maro.

& pro Φιλονεκίας, nisi quid deest, Φιλονεκίας dandi casu legendum.

80. Augarus Osroenus.) οὐροῦρος est in Græco perperam, pro οὐροῦρος, quo modo alibi apud Dionem legitur. Esse autem Osroenem Asiae regionem, Armeniæ finitimam, ex Geographis liquet. Verum hic Augarus à Plutarcho Αἰαῦρος nominatur, Ariannes: ab Appiano Αἰαῦρος, Acbarus. Cum tamen tota narratio de Crassi bello Parthico, interituq; ad uerbum fermè Appiani Parthico libro sit inserta, non minor ea septem paginis. Quod cum demirarer animaduersum à me utriusq; lectione, in eam ueni cogitatione, primam ac maiorem partem eius libri, qui fuit de rebus Parthicis ab Appiano conditus, intercidisse, ac à quodam alio ex Plutarcho, quantum eius potuit fieri, suppletum fuisse. Nam profecto etiam hæc quæ post finem uerborum Plutarchi Appiano intextorū sequuntur, minime cum prioribus coheret. deest enim omnis Parthica historia, à morte Crassi usq;. Ventidij contra Labienum bello: quam haud dubiè diligenter Appianus persequutus fuerat, sed cum antecedentibus periit. Quinimò reliqua etiam pars istius Parthici serè tota ex Antonio Plutarchi est descripta. Id etsi nonnihil alienum ab hoc loco, tamen obiter commemorare uolui: ut si qui hæc nostra legentes fortassis eandem rem animaduertissent, quid nos sentiremus, intelligerent, rudioresq; dubitatione aliquantum soluerentur. Ego tamen cum Dione Augarum hic legere malo, cum etiam Xiphilinus ex Dione in Caracalla, & Herodianus libro tertio Augari cuiusdam Osroenorum regis meminerit, ut id nomen omnibus Osroenes dominis commune, sicut Arsaces Parthorum, fuerit. Sed hæc satis. A' suorum acie subductus.) ἀπὸ τὴν φάλαγγα, nō ὑπὸ.

De Parthico Appiani libro.

Augarus.

Letali uulnere.) ἡ δὲ αἰα, lego καὶ αἰα. Et paulo supra, καὶ καὶ ἀπὸ πῶς οὐκ ἔστιν cum Roberto legerim.

81. Aduersus hostes aperte congressos.) pro ὡς ἔστι πῶς οὐκ ἔστι, scribatur, ὡς ἔστι πῶς οὐκ ἔστι. & post ὁπότεν ἐς τὰ, adijciendum πῶς οὐκ ἔστι. Paulo post, pro πῶς οὐκ ἔστι, legit πῶς οὐκ ἔστι Robertus, & rectè, mea sententia. Vndiq; circumequitando.) πῶς οὐκ ἔστι malim. In tenebris.) καὶ τὸ σκότος, non σκότος. & post αὐτῶν, pro αὐτῶν scribo. Carras sese receperunt.) Insignis menda, ἀπὸ pro Καρρῶς subrepente: neq; opus est multis in ea castiganda uerbis. Quis enim nescit, quod Crassus

Affyrias Latio macularit sanguine Carras. atque ipse Dio folio sequenti Carras nominat.

Hh

Vt

Vt interdiu discedens latéret.) *καταφώρεω* reponendū est, pro *καταφύω*. Calsio Longino Quaest.) *ἡ ποταμὸς*, monstrosē: ego *τὸ ποταμὸς* lego. Fuit enim is C. Cassius Longinus Quaestor M. Crassi eo bello, ut *ἐν* Epitome Liviāna 108. *ἐν* Velleius Paterculus producit. *ἐστὶ* is, qui C. Caesaris cum Bruto necem peregit. Facitq; in sequentibus libris Dio huius Quaestura ipse mentionem.

82. Ad insaniam.) *καὶ ἐν δὲ ἀφροίᾳ* lego. In equū impositus.) *ὡς ἂν ἰπποῦ ἀνέβαλον* lege, non *ἀνέλαβον*. Hinc *ἀνέβη* dicitur Gracis. Vt quasi pauperē eum miseraret.) *ὡς καὶ ὡς πρὸς τὰς οἰκείας* legit Xiphil. Itaq; Calsius eos.) Doctē an notavit ex Cic. *ἐν* alijs Robertus, hic *ἐν* deinde Cassium, *Καίσιον*, non *Καίσιον* legendū. quō accedit etiam Xiphilini testimonium: quanquam statim ipse etiam Dio Cassium nominat. Quanquam Senatusconsulto.) De hoc infra fol. 87. lege.

83. M. Marcello.) *μαρκελίνος* utiofē, pro *μαρκέλλος* legitur. Molestē etiam nū.) *ἔτι ἐν τῷ* lego, ut uult Rob. Qua hostib. terroris de se.) *ἀφ' ὧν τὸς τε σφετέρως*. Miste hic locus in Græco est deprauatus, quantumvis integer in specie uideatur. Porro, quæ Robertus de nominis Treuitorum *ἐν* aliorū uarietate annotat, accipio: ijs tamen qui Græcū codicem recudent, auctor fuerim unius omnino scriptionis obtinēdæ, qualis hic sit *προκαίρω*. Idem de reliquis nominib. existimo. Sicambri non satis fuit.) *ἐκ ἀπ' ἐχθρῶν*. *ἐν* post, pro *πεσσοῦσαν* *ἐν* *πεσσοῦσαν* itemq; *ἐκ ἀπ' ἐχθρῶν* scribendum, rectē Stephanus tradidit.

84. Iis pepercerunt.) *πῶς ἐπὶ* pro *πῶς ἐπὶ*. Ceterum Caesarem hic quoq; in nominibus secuti sumus proprijs. In longum q̄ maximē explicato.) *μακρὰ καὶ ἐκτετατὰ* Robertus legit, *ἐν* rectē. fluuiū aut nomen Elauer fuit. Caesar lib. 7. belli Gallici. Oppugnandine cogitationē quidem ullā hab.) *οὐτε πεσσοῦσαν*. Credo hunc locum ita scriptū fuisse: *καὶ αὐτὸς ἡ οὐτε ἐγίνωσκε πεσσοῦσαν*. aut, *πεσσοῦσαν* *πεσσοῦσαν*. Deinde, *ὡς ἐν* *ἐν* *ἐν* *ἐν* scribendū est, *ἐν* uox *ἀνέκω* genuina nō est, sed legendū puto, *ἀνέκω*.

85. Sine fructu.) *ὅτι ἕξ* *ἄλλος*. *ἄλλος* pro *ἄλλος* lego. Ad Gergobiam relictus exercitus.) *κακῶς οἱ καταλειφθέντες* legendum esse, ex Cesare Robertus ostendit, non *καταλειφθέντες*. Ne pœnas admissorū penderēt.) *ἀπολάζοντες* *πεπαισμένοι*. Asteriscus in Græco est. nam sensus quidem planus, uerba autem salebrosa sunt.

86. Hostes Alexiam profugientes.) *ἀπ' ἐς Σαλυσίαν*, scribendum *Αλεσίαν*. Alexiam nominat. Atq; reliquos bello inutiles.) *καὶ τῶν ἄλλων τῶν*, *ἐν* legendum. Rob. Maximē Germanis auxiliariis.) Ita lego hunc locū, aliis mutilum: *ἰππομαχία δὲ δὴ τῶν Ῥωμαίων, τῇ βοηθείᾳ μάστιγι τῇ Κελτῶν, νικηθέντες*. *ἐν* pro *ἰχυρῶς ἐπὶ* *ἰχυρῶς ἐπὶ*. Veram esse hanc emendationem, Caesaris uerba in Cōment. testantur. Integro etiam nū corpore.) *Παρθένος* in Græco post *ἄπρωτος* *ὡς* demū claudenda est. Cornium Atrebatē.) *Ατρεβαν* reponendū, pro *Ατρεβαν*, Robertus ostendit. Hoc bellum descriptū a Cesare non est, sed ab Oppio (sive Hircio) adiectum tamen Cæs. Comment.

87. Per insidias aggredi.) *ἐν* *ἐν* scribo, pro *ἐν* *ἐν*. Molestus fuit.) *καλεπῶς* lego, cum Roberto, non *καλεπῶς*. Etenim cū id exisset.) *ἐκὸς τε γὰρ ἐπ' ἐξ ὅδω*. Non uideo cur *ἐκὸς* hoc loco in *ἐπὸς* sit uertendū, quod Roberto placuit. quinimō hæc uerba, *ἐκὸς τε γὰρ ἐπ' ἐξ ὅδω*, quasi rationē eius reddunt, quod dixerat Caesari redeundum Roman fuisse: Nam, inquit, sic conueniebat, cū tempus imperij eius exisset: neq; uerō annus, sed totū imperij tempus iam exisse significatur hoc quidem loco. Itaq; nihil ego mutari uelim. Mortua iam præsertim filia.) Locus hic *ἐν* deprauatus est, *ἐν*, ut mihi uidetur, obscurus. Emendatior erit, mea sententia, si ita legatur: *καὶ αὐτὸς ἐκείνῳ* (ut repetatur uerbum *ἐκείνῳ*) *ἄλλος τε καὶ τὸ παιδίον*, ὅπῃ *πῶς* *μόνον* *ἐν* *τῇ* *φιλίᾳ* *αὐτοῦ* *κατὰ* *τὴν* *τελευτηνὴν* *τοῦ*. Iam illud *παιδίον* incertus sum, ad Iuliam ne, an ad filiulam ex ea natā referatur, quod posterius uox *παιδίον* innuere uidetur: prius tamen magis placet, potissimum quia filiola ista (Velleius filiū fuisse tradidit) paucos matris dies superuixit, Plutarcho etiam teste.

88. Acriter contendebant.) *ἀπ' ἐπ' ἄλλους* *πανώρμωτο*, scribe *πρώρμωτο*. Inter

Inter prodigia non extrema.) ἡμεῖς οὐδ' ἔτι οὐκ ἔχουσιν ἡμεῖς, sic interpretanda est hæc oratio. Eam rem vindicaret.) Probo iudiciū Stephanu, ἐπεὶ ἐλθὼν pro ἐξελθὼν. Et infra pro γήσωντο, γήσωντο scribingentis.

89. Nomen que Curiae mutaretur.) Locus hic quoque obscurus est, nec integer, si quid iudico. Ei tamen illustrando non nihil proderunt, quæ infra lib. 44. haud procul ab initio de eadē Curia scribuntur. Ceterum pro ποτὶ αὐτὸν, ποτὶ αὐτὸν lego. Ut Cæsari permitteretur.) ἐκείνῳ μὲν, non ἐκείνῳ. Id quoque quod plerumque.) Parenthesis ante uocē ἑνὸς in Græco est inchoanda, et post ἐξελθὼν (ὅντο) finienda.

90. Exteras prouincias.) ἐς τὰς ἐξω γειτονίας. ἐς præpositio abundat. Qui potentiam obtinerent.) οἱ τὶ δουλεύουσιν legendum, non ὅτι.

91. Cū enim & in equestri.) ἑπὶ γὰρ τοῖς πολεμίοις, et φλαύροις legendū. Coss. creati sunt.) ἡρεθίσαν legendum, sublata syllaba θ, et uidetur scriptum deinde fuisse à Dione, οὐ καὶ γέγραπται, itaq. uerti: non ei. C. Marcellum sobrinū.) Suetonius in Cæsare: Insequenti anno, C. Marcello (qui fratri patrueli suo Marco in Consulatu successerat) eadem tentante. Et Appianus αὐτὸν υἱόν, hoc est sobrinum Marcelli, eius qui priori anno Consul fuerat, dicit. Quod refertur à me, incipitis obscuritatis ex hoc loco tollēdæ causa. Quod aut dicitur affinitatē ei cum Cæsare intercessisse, hinc est, quod C. Claudio Marcello Octavia sororis Cæsaris neptis nupta fuit, eodem Tranquillo teste, quādo defuncto Antonius uxore accepit. qua de re sub finē Annot. indicabimus.

92. Nulli omnino pecuniæ.) γὰρ abundat ante ἀργυρίαις, perturbatq. sententiam. Inter eos primas.) Locus mancus in Græco, ὅτι οὐκ ἀνὰ πρῶτας. Pompeio maximē studebant.) Sensus enim ipse demonstrat legendū, οἱ ποτὶ πρῶτον καὶ τὰ τοῖς πομπείοις, et c. Ad eas leges tandē perferēdas.) πρὸς τὰς αὐτὰς δὲ, particula ἀπ' expūcta lego. Ceterum de tota hac re Cælij ad Ciceronē epistolæ sunt uidendæ, quæ insunt libro 8. Famil. Post, pro οὐ μὲν τοῖς ἐκείνῳ, scribatur κατ' ἐκείνῳ. Et dein: ὅμως δ' ὅδε δὲ αὐτὸν τε, deest aliquid post οὐδὲν: fortē legendum, ὅδ' ἔτι οὐκ ἔστιν αὐτὸν τε, et c.

93. Ita se sibi consciū.) σωσιόσα μὲν ἡμῶν, non γὰρ αὐτῶν, legit Robertus, rectē profectō. Legionem ex suis.) αὐτῶν στρατοῦ μὲν. Ceterum hæc uerba: οἱ δὲ δ' ἡ στρατιώτῃ, et quæ sequuntur, ineptē et perperam parenthesi inclusa sunt, quæ nulla esse debet.

IN DIONIS LIBRVM XLI. GVILIELMI

Xylandri Augustani annotationes.

94. Ad ipsas Calend. nimirum Ianuarias: ut patet ex eorum temporum consuetudine, et Appianus lib. 2. τῇ νουμβίᾳ ἔτι ἔτις habet, de eodē loquens. De Tribunis enim plebis.) Si cui hæc minus rectē conuertisse uidebor, is sciat diuinare me potius, quā uertere opus hoc loco habuisse, qui (nisi admodum fallor) integer non est.

95. Pro incolumitate eius.) σωτηρίᾳ αὐτοῦ δημοσίᾳ. σωτήριᾳ lego, non σωτηρίᾳ. ita Plutarchus etiā in uita Pompeij. Meminit rei huius Cic. 1. Tusc. quæst. et Iuuenalis Sat. 10. ac alij.

96. Et ad maleficium om.) Ante ἀκαχεγνήσειν, copula καὶ abundat, nisi qua dictio desit. Macedoniam, Thraciam uē.) ὡς γὰρ τῇ Μακεδονίᾳ, non ὡς καὶ. Cū ad sese defendendos.) ἐπαμύναι αὐτοῖς legendum aspiratē, et ἡγεῖ ante τῶν ὑβριῶν uidetur, ut aliās sæpe, superfluere. Ea imprecabantur.) τὰ αὐτὰ ἐπ' ἐρῶντο. Vox ἐπ' ἐρῶντο uitiosa, sententiam hanc mira obscuritate inuoluit. Mihi, quin ἐπ' ἐρῶντο sit à Dione scriptum, dubium nō est, ac sic conuerti. Eorū qui Romam petebant.) αὐτὸν τῶν, καὶ πρῶτον. Mutila est oratio, et, sicut complures aliæ, sine melioris exemplaris fide non sananda: ego sententia ut cohereret, potissimum curavi. Nemine que hanc rem securo animo accipiēte.) γὰρ ἐλαφροῦ τῶν πρῶτον ποιημῶν legendum est, ut participium ad μολιγὸς referatur.

97. Totam noctem obambulantes.) τὴν τε γὰρ νύκτα πᾶσαν ἀναγκαζομένη. non in loco posita hæc uox. Confinito relicto.) τὸ Κόστανιον pro τοῦ scribendum. Rob.

98. Inædificata urbe.) διοικομένη (ὡς δ' ἐν τῷ ἐκπλήρει). Videtur aliqua dictio deesse. Alio asportauit.) ἐτόρσε, pro ἐτόρως, rectē Steph. emendat. Illud quidem

Hh 2 denuō

denuò quoq.) καὶ ἐκ αὐτοῦ μὴ καὶ αὐτὸς ἐγίνετο, &c. Tota hæc periodus mihi mendosissima uidetur. Et quanquā Robertus pro αὐτοῦ δὲ, τὸ αὐτοῦ δὲ legit, tamen id exiguū ad intelligendam sententiam momentū affert. De Censura quidem Perennæ, quicumq. is fuerit, nihil memini legisse.

100. Ipse in Hispaniam.) Evidenti errore Ἰσπανίαν uox obrepfit huic loco. ἰβηρίαν autē scribendū fuisse, manifestius est, quā ut uerbis opus sit. Mox, pro λαβισαύτας, λαβισαύσαν emenda. Sin bello ueniant.) Ante ὅδῃ πολέμου δὲ, non periodi, sed cōmatis signū ponatur. Et mox legendū est, καὶ κατασχεθῆναι ἐς πολιορκίαν. Hispaniæ ea tēpestare.) Synecdochice dixit, τὰ πόδια ἢ ἰβηρία, pro tota Hispania. Deiecto Pyrenæi saltus præsidio.) τῶν τε ὅδῃ τῶν πυρηναίων φερεῖν τρεῖς ἀμύνας. Vel ἀπὸ σαμύνας, uel simile legendū, non σαμύνας. Porro, quod sæpius monui, hic quoq. affirmo, non uariè eandē uocē scribendā esse, sed constanter uno modo. Nec probō eos, qui πυρηναίων scribunt, litera ρ geminata, cum sit prima syllaba brevis, aut certè anceps: quod ratione et testimonio Latinorū Græcorūq. poetarū demonstrare possem, nisi aliud agerem. Eos statim intercipiebant.) Asteriscus appositus ostendit deesse aliquid. Si legas, πλοσόντας ἐφθόρου (aut simile quid) τὰ τε ὅδῃ τῆς ἰβηρίας, constabit omnino locus, et licebit asteriscum tollere.

101. Acceptos que perdidit.) Notam defectæ orationis præposui: desunt enim nōnulla. Sæpius conati perrumpere.) περιέσσαντο, Aoristo: nō περιέσσοντες, futuro tempore legendum, rectè Robert. iudicauit. Neq. contra Pompeiū.) μὰ τὴν ὅδῃ τὸν Ρομπήϊον, non μὰ ποτὶ. Q. Calsium Longinum.) Prænomen desideratur in Græco: id (ne Calsiorū nomine obscurior res fieret) ex Cæsare et Appiano adieci.

102. Modò ea uoluptate duci.) καὶ ἀρχὴν μὰ τὴν ἰδούσας. Rob. Lvi emendat: non malè quidem id, non tamen necessariò, cum id pronominis aduerbialiter poni consueuerit.

103. Ex æquo maleficijs uos prohibent.) In Græco, καὶ ὁμοίω ὑμῶν κακουργῶν. supplendum ἀπὸ αἰσῶν, aut simile. Cum id alioquin licitum non sit.) ἢ γὰρ ἐστὶ δόξω, mendosè. ἢ γὰρ ἐστὶν emendo.

106. Alteri que Pompeianorū.) Suprà monui cum Roberto, pro Σόρτωις, Σόρτωειῶν legendum. ita hic quoq. Ρομπήϊους legerim, non Ρομπήϊος. Xiphilinus certè Ρομπήϊανους habet. L. Scribonius Libo.) Σελεύων, non Κελεύων, ut rectè Robertus monuit. Insula relicta ad Pompeiū contenderat.) In Græco legendū πλοῖα φερέμεν, nō πλοῖα φερέμεν. Particula μὴ etiā expungenda. quæ enim sequuntur, ad Cutionem pertinent. Est autem qua sequitur de Attio Varo clausula, manca in Græco: ego sententiam extuli.

107. Bocchus & Bogud, quod hostes Pompeij essent, reges dicti sunt.) Locū deprauatū sic castigo: Βοκχος, & Βογδᾶς βασιλεῖς, ὅτι ἐχθροὶ αὐτῶν ἦσαν, ἀνομάδισαν. αὐτῶν αὐτὰν ad Pompeianos refertur. Regem aut̃ a S. P. Q. R. uocari, magni fuit honoris, et a Romanis (ut ait Cæs. lib. 1. belli Gall.) pro maximis hominū officijs tribui cōsueuit. Occasione belli gerēdi arrepta.) τὸν τε λαὸν ἢ πολέμω, Rob. Steph. pro τὸν τε λαὸν rectè restituit.

108. Siue ea aliunde, siue ex oraculo.) Si legas in Græco, καὶ τῶν αὐτῶν ἐλπίδα, ἢ ἄλλως, ἢ ἐκ μαντείας, &c. locus erit planissimus, et (ut sentio) integer, asteriscusq. delendus. Quod accessione ad suum exercitū.) πλοσῶν γνημύων scribe, nō πλοσῶν γνημύων.

109. A Dyrrhacho quodā Heroe.) Δυρράχιον legitur. Sed ego sequutus alios omnes autores, Δυρράχιον tribus syllabis lego. Qui plura uolet de hac re, Appianum Alex. legat, libro 2. bell. civil. ubi copiose hæc tractantur. Porro aut̃ ῥαχί uocabulum est deprauatū, quod Robertus etiā sensit, legendumq. ῥαχίας: ita et Xiphilinus habet. Et antè, pro κίσσιν, meo periculo lege κίσσιν. Sadalo Thracæ.) Σαδάλω, expuncto ν, non Σαυδάλω legendum: sic enim hunc et sub finem huius libri, et infrā lib. 47. nominat: etsi uenda ibi sit. Apud Iulium Cæsarem Sadalem legitur, fortassis uitio, pro Sadalem, initio lib. 3. de bello civil. Lucanus certè in quinto Pharsaliæ Sadalem edit: Tunc Sadalen, fortemq. Cotyn, &c. Post paulo, γινέσθουσε uox mendosa est. Omnia diripuit.) πάντα διέπραξε, non πάντας.

110. Neuter tamen neutri quicq. remitt.) καὶ οὐκ ἔστι τὸ δ' ὑφ' ἑαυτοῦ. Ipsa sententia doctus

cet ita legendū, ut ego conuerſi: καὶ εἰς τὸν δὲ ὅτι ἐξ ὧν τὸ ζῆλος. Deinde, ἀλλὰ καὶ τὸ ἄλλω μὴ ἴσως αὐθιγῶν. Satis ſcio, pro ἴσως ſcribi debere, τὸ τε, una ſyllaba incuria librarij elifa. Se uin dicem libertatis.) αὐτὸν ἐλευθέρωτας, non αὐτὸν. Robert.

112. Olim pro ſua libertate.) ὡς ἐφ' ἵνα τοῦ αὐτοῦ ἐλευθέριας, non ἴσως. Ac infra, pro αὐτοῖς, lego αὐτοῖς, cum Roberto utrumq.

113. Reliqui in poteſtatē Caeſaris poſt pugnā uen.) οἱ ἡ καὶ μετὰ τὸ π. καὶ αὐτῶν, εἴς. Deſſe uerbū aliquod ad finē huius coli, in promptu eſt. Ego audacter ita ſcribo: οἱ δὲ καὶ μετὰ τὸν ἐλευθέρωσαν. Id enim εἰς ſequentiā cōprobat, εἰς locupletiffimus teſtis eſt Caeſar in Cōment. qui demōſtrat, quomodo hi ſe eius poteſtati poſtridie cōmiſerint. Ac Tarcondimoto.) Aſtipulor hic quoq; Roberto. cum εἰς infra lib. 47. Dio ſic eū nominet, εἰς Cicero in ea epiſtola quae libri 25. Familiariū prima eſt. Caeſar Tarcondariū Caſtorē hunc appellat. Ac deinde, ubi ego tranſtuli, Sed id quoq; ei uitio dedit: καὶ περὶ τοῦ αὐτοῦ τὸν γὰρ ἀλάστον legendum, non ἐκ ἀλάστον, doctē annotauit idem Robertus.

IN DIONIS LIBRVM XLII GVILIELMI

Xylandri Auguſtani annotationes.

114. Nomina Magiſtratum huius libri ſic lege: Γ. Ἰάλιος. Γ. γ. Καῖς αὐτῶν τὸ Ε. Μ. Α. Ἄ. τῶν ἐν Ε. Μ. γ. ἵππαρχος. ὅπως τοῖς δὲ Κ. φ. εἰς Καλλιῶν, καὶ Γ. οὐατίνιος Γ. γ. Hae emendatio ex ipſo eſt petita Dione. Cum que rem extrahere.) πῶς καὶ τὸ διωκτοῦς αὐτῶν τὸ πρῶτον. Eſt aut πῶς καὶ hoc ſignificatu inuſitata uox, ac pro ea reponenda τοῖς καὶ: ita enim Xiphilinus habet, hunc locum ad uerbum adducens.

115. Tanq̃ Craſſi neceſſarium.) Intelligo id eò, quòd Cornelia uxor Pompeij, coniunx prius P. Craſſi fuit. Plutarchus Pompeio.

116. Multis per Africam, &c.) Robertus hunc locū eruditiffimē ſic reſtituit: καὶ νίκας, πολλὰς μὲν γὰρ τῇ Αφρική, πολλὰς δὲ, εἰς quae ſequitur. Ea ipſa die qua.) καὶ γὰρ τῇ ἡμέρᾳ, γὰρ ἡ ποτὲ. Xiphilinus habet, γὰρ αὐτῇ τῇ ὁγδοῇ ἡμέρᾳ: Ipſa octaua die. quae lectio ſi uera ſit, nomē Menſis intercidit. Quae nā loca ſi petiſſet, inquirendo.) καὶ τῶν αὐτῶν πρῶτον, nō πῶς. In que claſſem ibi Pompeianā, cui C. Caſſius praerat.) In Graeco eſt, μετὰ τὸ Καῖς καὶ Λακίς, Cum L. Caſſio: non negligenda menda. Tres omnino Caſſij Longini hoc tēpore fuerunt, quorū εἰς Dio εἰς reliqui hiſtorici mentionē faciunt: Q. Caſſius, qui cū Antonio Trib. plebis, deinde Hiſpaniae à Caeſare praefectus fuit: eo quidē ipſo tempore eam gerens praefecturam, quo Caeſar ad Dyrrhachium, Palaeopharſalū, εἰς Alexandria rem geſſit: praeter Dionē, teſte eo, qui librū de bello Alexandrino ſcripſit. de quo εἰς ſuprà, εἰς poſt ſuo loco plura. L. Caſſius, qui hoc ipſo bello ciuili Caeſaris fuit legatus, ac Macedonia ei occupauit: de quo ſuperiore libro ipſe Dio, Caeſar aut in 3. bell. ciuili. Cōment. ſcribunt. Is aut L. Caſſius qui nam fuerit claſſis Pompeianae praefectus? Reſtat C. Caſſius, quē quidem praefectū nauū Pompeij fuiſſe ipſe eodē libro Caeſar teſtatur. Ceterum Appianus Alex. aperte prodit, Caeſari ab eo Caſſio naues Pompeij eſſe traditas, à quo deinde Romae ſit interfectus. Itaq; quin C. Caſſius rectē ego ſcripſerim, dubitare nemo debet. Volui aut id pluribus demonſtrare, ne quis mihi ex Suetonij loco iuxta mendoso, negociū faceſſeret: ubi ita legitur in uita Caeſaris, de hac ipſa re: Poſt aciem Pharſalicā, cum praemiſſis in Aſiam copijs per anguſtias Helleſponti uictor nauicula traieceret, L. Caſſium (ſic enim eſt in ijs quae ego uiderim exemplaribus) partis aduerſae cū decem roſtratis nauibus, εἰς C. Caſſium legendū eſt etiam apud Suetonium, ut ſatis demōſtraui. In Graeco aut hic Καῖς, aut certē Λογγίνος eſt ſcribendū, nequaquā Λακίς.

Suetonij locus emendatur.

117. Fore hoc ciuile bellū diurnū.) χρονῶν τε γὰρ αὐτῶν γὰρ τῇ οὐρα. Robertus rectē χρονῶν. Ego aut etiam illud οὐρα nō admitto, ſed οὐρα lego: eſt enim οὐρα λόγος aliud. Quorū neuter ſpe in ſalutis.) εἰς δὲ μίαν γὰρ τῇ Καῖς αὐτῶν ἐλπίδα. uox ἡ χρονῶν abundat, εἰς ab homine quodā indocto intercalata eſt. Inferius, pro αὐτοῖς ἐκαστῶν, αὐτῶν legendum.

118. M. Acilius.) Sic eum Caeſar uocat. In Graeco Ακυλῖς, forte Ακίλῖς. Ceterum bis hoc loco Νάουκον pro ὠκεον ſcriptū eſt: quae menda eſt etiā apud Plutarchū in uita Caeſaris. Deinde pro χῶς αὐτῶν, emenda χῶς αὐτῶν. εἰς pro ἐφύδατος, lego ἐφύδατος: urinatores enim deſcribit. Ipſe intrò nauigauit.) In ſigne mendū, obſcurū locū de planiſſimo reddidit, ἐπὶ τῷ πλῆθει.

H b 3 Certē

Certe ἐπινοήσας est scribendum, nisi ego omnino nihil uideo. Faustum Cn. Pompeij generum.) Fuisse Faustum Syllam Pompeij generū, omnes historiae loquuntur. Itaq; in loco corrupto Πομπήσιον ἢ Φαῦστον, hoc diuinavi: emendare certe uerba nō possum. Permulti Cordubenses.) Κορδοβήσιοι legendum, nō Κορδοβήσιοι. Patet ex ipsa historia, quam copiose descripsit totam is, qui bellum Alexandrinum composuit.

119. Cum que Cæsar ei succens.) εἰς ὅγῳ αὐτῷ ἤλθε, non αὐτῷ. Prout noui nunciij acciderant.) ἀπὸ μὲν αὐτοῦ quid sit, nisi mendosa dictio, non uideo. Opinor legendū, ὡς πῶς τὰ τε ἀπὸ μὲν αὐτοῦ. Deinde, pro δεδιότες, δεδιότως reponit Robertus. Satisfactū eo[modo].) ὅς τε καὶ αὐτῷ ἐκείνῳ, non ἐκείνῳ, scribi debet.

120. Ne negociū mihi ab alijs exhibeatur, &c.) Imposuit mihi falsa huius lectio, εἰ μὴ διχλὸν γινώσκω. πάντε αὐτῷ ἐπεφίσιμι: nam μὴ uox est omnino expungenda. διὸ ὅλως γινώσκω Dio saepe habet, pro eo quod est, molestū alicui esse. Itaq; sic uertendum fuit: Ne molestus sim lectori singulos percensendo. Quæ uel inuitis ipsis.) Ante ἡμῶν δὲ αὐτῷ, deest uirgula, & articulus α. Deinde falso ἐκ μὲν αὐτοῦ, pro ἐξ αὐτοῦ. At M. Cæcilius.) Sic etiam in Epitome libri iii. apud Liviū nominatur. Certè Cæsar libro 3. bell. ciuil. M. Cæliū Rufum, cum hanc ipsam rem tractaret, nominauit: atq; ita Velleius quoq; Paternulus uolumine posteriori. ideoq; Sigonius etiam apud Liviū, Cælius emendat. Ego nihil mutare ausus fui: præsertim quia infra lib. 57. Cōsul legitur quidā C. Cæcilius Rufus, apud Dionem & in indice, & in ipso libro, quem uidem alij Cælium scribunt. Indicare uarietatem satis habui. Præturam urbanam sibi non obtigisse.) Eam enim reliquis dignitate præstare, præter alios, etiam in Bruto testis est Plutarchus.

121. Tabulæ que nouæ proponebant.) τὰ νεώτερα ἀπὸ τῶν, scilicet corrupte: τὰ Τίφατα. ἡ δὲ ἀπὸ τῶν emenda. In Tifata.) εἰς τὰ Τίφατα ὄρεα. Legendum haud dubie, Τίφατα. Sic Liviū lib. 7. Tifata imminentes Capuæ colles. & ubi: In ualle occulta post Tifata montem imminente Capuæ confedit. Lib. 26. In Brutios se contulit.) εἰς τὰ πρὸς Βρυτιῶν, Præcipiti librarij lapsu, aut potius uolatu ex Italia in Britanniam. Ego Βρυτιῶν utiq; scribendū, satis compertū habeo. Cæsar li. 3. Cōment. bell. ciuil. Cælius profectus, ut ipse tunc dicebat, ad Cæ-

Thurij. sare[m], peruenit Thurios. Porro aut in Brutijs esse Thurios, locupletissimus testis est Liviū, his adeo uerbis initio libri 25. ab V. C. Eodem tēpore in Brutijs ex duodecim populis, qui anno priore ad Pœnos descuerant, Consentini & Thurini in fidem P. R. redierunt. Brutios aut Βρυτιῶν etiā Græci dici, ut alios grauiores auctores taceam, uel ex Stephani πρὸς πολέων libro liquet. Addam hoc etiam Plinij locus animaduersus. apud Pliniū lib. 2. cap. 57. legi, apud castellum Carissimum perijisse Milonem, anno post Consulatum L. Pauli, & C. Marcelli. Videat diligens lector, Dionē ne potius, & Cæsari ac Liviū fides habenda sit, qui anno secundo post eorū, quos Plinius nominat, Consulātū hoc tradunt factum, locusq; Plinij hinc emendandus, an Plinius dissensisse ab his putandus. quod ego certè non credo. Bellonæ quoq; ædes.) ὡς ἰόν. Roberti coniecturam sequor, ὡς αὐτοῦ ὁ scribentis: quæ uox est etiam lib. 50. folio 259. Sed & λαθῶν in λαθῶν neutro genere uertendum est.

122. Primigeniam uocant.) Equidem fateor ingenuè, me diuinasse hoc loco, nec scire, si quā aliā, nisi Primigeniā, Dio Fortunā circumlocutus sit. quāuis eam Plutarchus πρὸς τὸν Γραεε extulit. Antonius quidem ueste.) ὁ δὲ δὲ Ἀντωνίου ἐδιδότος ἡ, &c. lego. ὁ δὲ πῶς enim perperam repetitum, locum conturbauit. Tamen quod diuersos esse.) ὡς ἂν ὅτι ἡ αὐτῇ, &c. legendum: non ὅτι. Hilarem que sese.) ὁ δὲ μὲν αὐτοῦ, nō ὡς μὲν αὐτοῦ scribendum.

123. Per totam urbem plurimus sermo haberetur.) λόγος τε ἐπ' αὐτοῖς. Excidit huic colo uerbum ὡς, aut ἐφοίτα, aut simile.

124. Quod ne à sacris.) ὅτι μὲν ἦν ἱερῶν ὡς. ἱερῶν ὡς lege.

125. Cū hic rectā Alexandriam.) Vox ἡμῶν admodū suspecta: uideturq; deesse huic loco aliquid. Onerarijs nauibus lapidum plenis.) In Græco haud dubiū est mihi, quā πλοῖα πῆρεσσαν, & πλοῖα καταποντῶσαντες, ab indocto librario, qui sensum nō assequeretur, sint summissæ. Restituo aut pro ἡς πλοῖα πῆρεσσαν, & πλοῖα καταποντῶσαντες, singulari numero. loquitur enim de Cæsare, ut sequentia ostendunt. Ptolemæum quoq; furtim auferret.) τὸν Πτολεμαῖον ἐκλείπει. Pro ἐκλείπει, uidetur legendum ἐκλείπει.

Interimen

126. Interimendiq; Achillæ.) Locū hunc ambiguum accusatiui utriusq; infinitiuo iuncti faciunt: sed id prius, quod πῶς δὲσαν falso, pro πῶς δύντα legitur: ut ex libro de bello Alexandrino liquet. Nauibus suis in statione locatis.) ναυλοχῶν. quid enim est ναυλομαχῶν? Præcipitarent.) ἰσθιαζομένων. Gignendi, non accusandi casu. Mulierisq; imperiū molestē ferebant.) Pro ἀχθόντων, Robertus etiam uidit scribendum esse ἀχθιδόντων.

127. Amisurinq; urbem.) Αμισὺν scribendū: ἔσ' infra Αμισῶν, exruptio et post ἰὼτα utrobique, id satis est manifestum.

128. A cuius discessu bellum renouare.) ἀπελθόντος αὐτοῦ ῥαδίως, ἔσ' c. πῶς ἐπελθόντος, quod habet sensum contrarium. Quæ Pomp. prius promissa fuerat, exigebat.) ἐπράξαντο male scriptum est, pro singulari ἐπράξατο. Ac deinde: καὶ πῶς τῶν δυναστῶν τῶ βασιλέων. emendo, καὶ πῶς τῶν δυναστῶν, καὶ τῶ βασιλέων. Sed hæc obuia sunt.

129. Et si Cæsar nihili faciebat.) ἀλλὰ τὰς τὸν δόλον λόγῳ, non μὲν. Decem prætores ad insequentem annū designauit.) Hic assentior Roberto, pro ἀπὸ δῆθεν, ἀπὸ δῆθεν. ἔσ' pro ἐν γνωμομασίᾳ, τὸ scribenti.

130. Missionem sibi militiæ.) ἀφαιέναι τε φιλῶντας, non φιλῶν.

131. Inde parabant, ἔσ' c.) ἐπὶ πρὸς καὶ μόνον ἐχέον. Hic uerbum ἐλαβον, aut simile aliud quod excidit.

IN DIONIS LIBRVM XLIII. GVILIELMI

Xylandri Augustani annotationes.

132. His rebus Lepido cum gratiam retulisset.) ἡγάλα in Græco est: sed nimis uitiō, pro ἡγάλα fortassis, ἀπὸ τοῦ ἀγάλλω.

133. Ordinibus legionū.) φιλῶντας. eos enim intelligo, quos aliās δυνάμεις dicit. Post ταυτολογία. ἔσ' deinde ταυτολογία ubiq; scribendo, Roberto etiam monente.

134. Ut relictis locis munitis.) ὑπὸ τῶ χωρίων. Ego aut̄ ἀπὸ τῶ χωρίων lego. Summam infamiam.) ἀχρῶν καὶ ἀχρῶν οφθαλμοῖς. Praeposenda his copula καὶ.

136. Ipsum quoq; Catonem.) καὶ τοὶ καὶ τὸν Καίσαρα ἔσωσαν αὐτὸν. Error est librarij perspicuus. καὶ τοὶ καὶ τὸν Καίσαρα repono: id enim sensus exigit. Vox autem ἀνατεταμένη uitiōsa est: fortē, τὸν ἀνδρα ἔτεταται. Cum C. Didio.) Robertus rectē pro ταῖς δυνάμεις, ταῖς δυνάμεις emendat: sic enim ἔσ' alij autores hunc uocant, ἔσ' Dio infra non semel. Ut q; deletō Catuli nomine.) αὐτὶ τὸ Κατὺλὸν γραφῶνται. Hic uocabulū γραφῶνται inscien- ter ab oscitante librario est ex sequentibus insertum, quod deleri iubeo. Longē a prioribus diuersum & sermone.) καὶ λόγῳ καὶ ἐπράξαν. Robertus castigat, καὶ ἐλεγον, καὶ ἐπράξαν.

137. Nihil enim grauius dicendum censeo.) Coactus sum hic quoq; diuinare de sensu horum, quæ mihi uitiōsa admodum uidentur, uerborum: ὅσοι γὰρ μόνον ἐξ ἡδὲ καὶ καλὸν εἶναι νομίζω. Paulo inferius, pro ἐς ἀπαν, satis patet ex sensu loci huius, ἔσ' historia, Dionem ἐς ἀπαν scripsisse. Et post, μὴ τε γραφῶνται: fortassis, μὴ τε ἀπὸ γραφῶνται.

138. Arsinoe quondam regina.) Βασίλισ τῶν, scribo πῶς. Deinde, pro οὐ γὰρ ἐξ, οὐ γὰρ ἐξ ἐξ scribi debet, Roberto etiam teste.

139. Bina in singulos sestertia.) In Græco est πέντε καὶ χίλιαι δράχμεις: quod est, quinque millia drachmarum, hoc est, uicena sestertia. Verum ego πέντε καὶ χίλιαι legendum contenderim, potissimum Tranquilli fretus testimonio, qui ipse etiam bina sestertia habet. Post coenam soleis indutus.) ἐκ τοῦ δῆπνου. In Xiphilino uitiōse δῆμεις, qui locus, ἔσ' alij complures, ex Dione nostro emendari poterunt. Hoc uerō longē maiorem.) πολὺ δὲ δῆμεις νομίζω. emendandū μείζω. ἔσ' dein, pro πελιδνῆας, πολυτελείας scribendum. Hæc (sicut pleraq;) cum ita emendare me ingenium iussisset, Xiphilinus ita confirmauit, ut dubitationi nulli locus relinquatur.

140. Leges præterea.) Hic labes subest Græco codici, ἐπὶ τὰς ἑξῆς pro ἐπὶ τὰς ἑξῆς habenti. Is qui multos liberos.) ἡλεγχῶ, ὡς πολυπαιδίας ἀβλα. Articulus ὡς est in uerbum ὡς mutandus, ita ut ad nominatiuū διὰ γυναικῶν referatur: ideoq; duab. uirgulis includenda ea dictio, alioquin mutulus erit locus. Mihi enim Robertus minime satisfecit, aut tollendum illud ὡς, aut in φημι mutandum tradens. Intercalatis septē ac sexaginta.) ἐπὶ καὶ ἑξήκοντα. Xiphil. legit,

ἐπὶ ταῖς ἐξήκοντα. Sed nostra lectio uera est, cum etiā Suetonius duos menses ab eo intercalatos esse ostendat. Rectius etiam infra ὅσα τεσσαρὶν καὶ αὐτὸς ἐπὶ, quam apud Xiphilinū ὅσα ὡς γὰρ τε, legitur. Quinq; dies adduntur.) τὰς ὡς γὰρ τε ἡμέρας ἐξέγισιν. Xiphilinus emēdatus legit, ἐπέγισιν. Vt iam utriusq; rei nomine.) ὅσα καὶ ἐπὶ ἐκείνου ἐπὶ ἀμφοτέρους. Legendum est, ὅσα καὶ ἐκείνου ἐπὶ ἀμφοτέρους.

141. Superatu haud facilē.) nam pro δυσκίνητον, δυσκίνητον scribo. Vel quod magis creditū est.) μὴ ἐξ, ὅς μάλλον πεπ. emendo, ἢ ἐξ. Sed multi etiam contrariæ partis.) nam Scapulæ milites Casariani fuerant, igitur Pompeianos etiam ad eos tum se adiunxisse Dio inquit. Porro is Scapula in Græco paulo supra Τίτος Κρίντος uocatur. sed ego postea prænomen (neq; enim duo unus ferre prænomena solebat) omisi, temere, ut opinor, ab Aponio repetitum. Excepta Vlla urbe.) οὐλίας. Vllam cum Hircio (seu Oppio) et alijs, dixi.

142. Relicta ad Vllam partē exercitus.) μὲρος τοῦ στρατοῦ, non μὲρος τε. Urbē defendendam sibi primū.) πρῶτον καὶ ἐκ ἐκείνων, non πρῶτον. Munatiū Flac cum.) Is, nisi fallor, L. Minutius legitur apud autorem libri de hoc bello.

143. Multi animalīū monst. part.) τὰ τε ζῷα, ἀπολλά, etc. legendum est. Toties iam bello congressi.) ὅδε γὰρ ὅδε αὐτῶν ἡ ἀλλήλων ἐχρῆν ἐτι, ποσά τάνις, etc. sic scribendus est hic locus.

144. Partim in urbem Mundam.) Urbis nomē ipse adieci, perspicuitatis causa, ex libro de bello Hisp. quamuis Cordubam Appianus habeat, lib. 2. et ipsam cadaueribus circumuallatā tradens. Sed Florus quoq; lib. 4. cap. 2. de Munda hoc scribit. et Lucanus: Vltima funesta cōcurrans praelia Munda. Ante eius aduentum excessi.) ὅ, τε γὰρ Σίξτος οἱ πλοσχωροσε. quo quid absurdius dici potuit? Emendo igitur confidenter, πλοσχωροσε. Effugiēdi spem.) ἐλαφύειν δυνάμεις legendum, dandi casu, non accusatiuo. Quæ Carteia.) In Græco est Βαρτία, mendose, ut opinor. Certē Appianus Καρθαίαν habet, autor belli Hisp. Carteiam.

145. Ferculis que nōnullis.) πομπήις. Legendū esse πομπήις, satis est euident: Roberto etiā id annotante. Laureæ corona.) λαφρινῶν legendū, et ratio et Xiphil. monstrant. Cū a lulo.) ἰσλίου. Malim ἰσλου. Venerē colebat.) Lego, Αφροδίτην ὡς ἀνέκατο, pro ἀνέκινετο. Laxam eius cincturam.) Perspicuum est, malē hic, et apud Xiphilinū etiam, χαυῶν ἢ σάμαρος, legi, pro ζώματος. Locus autē hic Syllæ satis est notus. Inferius, ἐλαδὺ θόρω τῶν ἐλ. inducatur illud καὶ: nam abundat.

146. Initio anni magistratū gesserunt.) αὐτὸς πρῶτος πρῆξαντας. Subest omnino la bes. Ego opinor Dionē scripsisse, αὐτὸς πρῶτον ἀπῆξαντας. Quod loca pub.) Hic locus miserē fœdatus est in Græco, de cuius ego sensu (quod potui) coniecturā meā sum secutus. Ad ἐγχεώας ad iectiuum, τὸ πρῶτον αὐτὸ γὰρ desideratur. et apud πρῆξαντας, uerbū deest, quod Robert. substituit, ἐσλῶε γὰρ, uel ἐξέθικε: ut legatur, πρῶτον τε ὡς τὸ πρῶτον ἐλῶε γὰρ ἐξέθικε. sic ut cūq; cohærebit.

148. Ne hi quidem secundū instituta maiōrū.) Hic quoq; locus miserē est uitatus. ἀλλ' ὅ τὸ πρῶτον καὶ πρῶτον ἐγγόνισαν. Mihi satis fuit in hoc et alijs consimilibus, sensum ut cūq; aptum uertendo sequi, ubi sanare uulnus impositū auctori nequirem. Ceterum huius P. Ventidij fortuna, ut ex abiectissimæ sortis homine ad summam dignitatem euaserit, ab omnibus historicis, et poetis etiam, prædicatur.

IN LIBRUM DIONIS XLIII. GVILIELMI

Xylandri Augustani annotationes.

149. Longe que minus rerum aduersi.) ἐπὶ τὴν δυσχέρειαν. Nisi hic addas dictionem ἡπύου, nō constabit oratio. Quāq; non omnes eod. temp.) Locus mutilus. Sic (nisi fallor) restituetur suæ integritati, καὶ καὶ μὴ πάντα ἀμα μὴ τε ἐπὶ καὶ ἐπὶ, μὴ τε ἐκὼς καὶ ἐπὶ. Tum enim selsio.) τὸ, τε γὰρ ὡς τὸ, etc. Vna dictione τότε, non diuisim fuit scribendum. Infra uirgula non post λατίνας, sed post ἐπίκλυσιν, ponenda est.

150. Qui Luperçalia celebrarent.) Doctē ostendit Robertus, τὸ πρῶτον (nō πάντως) γυμνοποιίας legendū. et ὀνόμασαν, pro ὀνόμασσαντες. Iouis ipsi cognom.) Δία τε (nō Δία τε) αὐτὸ lego, cū Xiphil. Identidē alios.) ἀεὶ ἐμῶν, pro ἀλλ' ἐπὶ, Rob. rectē reponit.

Cum

Cum enim quadā die.) Qui attentē hunc locū expenderit, aut cum alijs scriptorib. contulerit, facile uidebit, non temerē a me asterisco proposito esse significatū, haud pauca hic uerba desiderari. Loquitur aut iam de præcipua causa, ob quā in offensā a senatu habitus est Cæsar. Porro deinde hæc uerba, ἀπὸντος ὧς αὐτῷ, usq. post ἐχθρὰ τιζού, si parēthesi includatur, planior erit periodus.

151. Quod paulo post.) ὅτε αὖτε μετ' ἐπὶ πολὺ. scribe, ὅτε το. Sed post, cū ab Albano.) Ita lege, ἐσιππύοντα αὐτῷ ἀπὸ Ἰ. Α. Λ. Β. αὐτῷ. Cū pro rostris.) ἐς τὴν πλὴν βασιλείαν, hic mendose est: fortē, ἐς τὴν πλὴν ἀγορὰν.

152. Brutumq. & priuatim.) Cui signū menci loci ἔρ defecti huc posuerim, satis ex ipsīs uerbis patet. Quē Iunium quoq. & Albinū.) Α. Λ. Β. ἰόντῃ. Hoc posterius cognomē etiā Plut. et alijs (etsi sæpē, sicut hic etiā, mendose descriptū a librarijs) D. Bruto tribuūt. Α. Λ. Β. ἰόντῃ scribatur.

153. Præterea arma Martis.) πῶς γὰρ ὁπλα. Illud γὰρ mendosum est. πῶς ἢ legendū, aut πῶς ἢ. est enim (ut sæpē) ἢ πῶς aduerbialiter posita. Etenim erat omnino Cæsar.) Hæc uerba, ὅτι γὰρ αὐτῷ τότε μεταλλάξαι, parēthesi includi debent. Quod præ se ferebant.) ὡς πῶς ἐλάλοντο legendum est, suppleto articulo ὡς. Robert.

155. Vereor autē ne.) Asteriscū præpositū: est enim locus mutilus. Aliquid aliud esse existimem.) ὁτι ὀνομάζου: emendo, νομίζου. Glauciam.) In Græco etiā γλαυκίαν quāν γλαύκιον legi malim. De his disertē Appianus lib. i. bell. civil.

156. Sed ne reminisci quidē.) In Græco lege: μὴτε ἐγκαλίσσαι ποτὶ μὴτε μνησθαι πῶς ἔστιν. Historiam hanc qui cupit scire, legat Xenophontis librū de reb. Græcorū 2. Neq. enim qui rebus aduersis premunt.) Ipsa oppositio partū ostendit, qd ὡς πάντως ἀποχῆ, non δὲ τυχεῖ, esse legendū. Catilinam.) Scribe in Græco Κατρίνῃ, non Κατρίνῃ.

157. Ipsam interim Remp.) Emaculati locus elegantissimus potest, si pro τὸ ἢ δὲ ἡλικίῳ δὲ ἀπὸντος ὧς πῶς, legas, τὸ ἢ δὲ πῶς, ἔρ. Samnites.) Σαυνίτας, non Σαυνίτας, ut sit præ, et alibi. Sine sensu mortis occubuerūt.) ἢ πῶς ἀναδιδάτω, haud dubiē ἢ πῶς. Ad id enim solū recordatio.) ὅτε γὰρ μόνου τῷ ἡλικίῳ, ἔρ. malē. Lego autem; ὅτε γὰρ ὡς μόνου, ἔρ. Priusquā alteri sperantes.) οἱ τῷ ἡλικίῳ μόνου ὡς τῷ ἡλικίῳ, ἔρ. Sensus huius loci non est usquequaq. obscurus: uerba misere corrupta, ἔρ notanda asterisco.

158. Neq. enim de causa nunc.) ὅτε γὰρ δικάζετε ἡσιν, ἔρ. Pro δικάζετε. δικάζετε: pro ὡς τότε, ὅτε δ: pro Βαλδύαδῃ, Βαλδύαδῃ scribi debet, ut cōstet hæc oratio. Vniuersas que Cæsar's actiones.) συμπασι τοῖς πρὸς αὐτῷ, non σὺν πᾶσι.

159. Quod si apud ignaros.) εἰ μὲν γὰρ ὅτι ἀγνοῖσι. legendum ἀγνοῖσι.

161. Cuius rei certum est signum.) Asteriscis lacunam hic esse actam ostendi, post hæc uerba, τεκμήριον δέ.

162. Cum triumpho omisso.) ἢ μὴ τι νικητικῶν, malē, pro τι μὴ τι: quod ἔρ Robertus monet. ἔρ ex libro 37. ubi hæc tractatur historia, abundē liquet. Mox ita distinguendum est: ἀρκιῶν δὲ αὐτῷ ἐκείνῃ πῶς τῷ δὲ φαν, ἢ πῶς τῷ δὲ φαν. Ambrones.) Pro ἀβρονας, ἀμβρονας lego: ut Plutarchus habet in Mario, ἔρ alijs scriptores.

163. Ipsum quidē Pompeiū, si quidē.) πάντως δ' αὐτῷ ἔρ. Signū loci mutili addendum. Ego, ni fallor, uerba Dionis amissa Latine posui, quasi dixisset: πάντως δ' αὐτῷ ἔρ. Pompeiῶν εἰσαφαι, ἔρ πῶς ἔρ. Quos nō antē quoq. captos, misericordia prosecutus fuerat.) ἐπ' αὐτῷ ἔρ. Tutō licet hæc uerba sic corrigere, ἢ αὐτῷ ἔρ. Vnius horū capt.) ἢ αὐτῷ ἔρ. Incongruē, nisi legas, ἢ αὐτῷ ἔρ. ἢ αὐτῷ ἔρ.

164. Ipseq. qui eos saluos fecit.) Mendose hic est, ἢ αὐτῷ ὅτι πῶς ποίησας. Ego restituo, ἢ αὐτῷ ὅτι πῶς ποίησας. Deinde ante uerbū ἐπὶ πῶς ποίησας (malim certē ἐπὶ πῶς ποίησας, nisi dupliciter auctū quis dicat uerbū hoc, quod nō probo) ἢ conuinctio deest. Patet hoc etiā ex historia supra de eius statuitis exposita a Dione. Iisq. honoribus exornastis.) πῶς τα οἷας ὅτι ἔρ. Hic post ἔρ. si ponas uirgulā, facilius intelligetur locus, sed uox ἢ γὰρ huc plane nō congruat. Ego Roberti opinionē laudo, ἢ γὰρ τα legentis idq. tanto libentius, quod supra quoq. initio libri 42. pro ἢ γὰρ eodem significato posito, ἢ γὰρ emendauerim.

In

165. In foro rogam.) Vbi in Græco ὁσπὸρ εἶπον habetur, ὁσπὸρ εἶχον emenda. Et pau-
lo pōst, pro πρὸ αὐτῶν μνησθῆναι, emenda τὰ πρὸ αὐτῶν. In monumento eius.) ἐς τὸ πρῶτον
μνησθῆναι, quod sit, fateor mihi in mentem non uenire. C. quidem Casca.) Locus in Græco
manus est, ob idq; notatus, cum ex Xiphilino sic restituemus: γάτος γὰρ ἦς Κάσκιος δὲ μαρχῶν,
ὡς ἰδὼν ὅτι Κίνης ἐκ τῆς πρὸς τὸν, &c. Et si initio statuerat, καὶ τοὶ μὴ φοβούμενοι, falsò,
βυλῆς scribo.

IN LIBRVM DIONIS XLV. GVILIELMI

Xylandri Augustani annotationes.

Quod in libri inscriptione legitur, τὰ λοιπὰ ἐν τῇ τριᾷ ἰσλῖς, insulse admodum legitur, pro τὰ λοι-
πὰ ἐν τῇ ἰσλῖς. Dein dictiones transpositæ sunt, μαρὰ μετὰ, pro μετὰ μαρὰ. Sed quæ sequuntur
uerba, πατὴρ Ἀνγέστου οὐκ ἔστι, &c. neq; Dionis sunt, &c. (ut statim demonstrabo) minime ue-
ra, ab indocto aliquo annotata, ut existimo, &c. dein pro Dionianis supposita. Ego omittenda duxi.

Plutarchi lo-
cus emendatur
& explicatur.

166. Quæ sororis Cæsaris filia erat.) Attiam (Acciam alij scribunt, ut Suetonius, Plutar-
chus aut Atiam) quam Dio hic nominat, Iuliae filiam, Iuliam aut C. Iulij Cæsaris sororē fuisse, disertè
Suetonius in Augusto testatur: At Accia M. Accio Balbo, & Iulia sorore C. Cæsaris genita est.
Velleius quoq; Paternulus posteriori uolumine, Iulia genitā Acciæ tradit, eā quæ C. Octauij uxor,
huius aut Octauij, de quo hic agimus, quāq; deinde est Augustus nominatus, mater fuit. Ergo sororis
Cæsaris nepos hic fuit, ut ipse etiā Dio supra lib. 43. scripsit, fol. 144. Itaq; hic locus mendæ manife-
stus est, eius quæ etiā Plutarchi Antonio insedit, ubi sic legitur: ὁ υἱὸς Ἀφικνῆος Καίσαρος εἰς Ρώ-
μην, ἀδελφὸς μὲν αὐτῷ τῷ τεθνηκότος υἱός, &c. Nam sic etiā nos legi hoc loco uidemus: ὁ υἱὸς
ὁ τῆς Ἀφικνῆος τῆς Καίσαρος ἀδελφὸς υἱὸς ὠνομάζετο. Turpi projecto labe librarij, &c. quod mi-
ror, apud Xiphilinū etiam recepta. Nam cum Dio supra (ut modo demonstrauimus) nepotē sororis Cæ-
saris Octauij duxerit, qui filiū sororis Cæsaris eundē dicat? Itaq; etiā si Suetonij et Vellei autoritas
nos nō moueret, ipse certè Dio satisfaceret. Emendanda igitur uox ἀδελφὸς in ἀδελφιδῆς est, et
hic, & apud Plutarchū etiā, qui in M. Bruti uita de eodē Octauio loquens, emendatè sic habet: ὁ υἱὸς
τῆς Ἀφικνῆος Καίσαρος. Porro Appianus quoq; lib. 2. & iterū lib. 3. bellorū interst. Octa-
uium hunc ipsum uocat θυγατρίδην τῆς ἀδελφῆς τῆς Καίσαρος: id est, filiū filiae sororis Cæsaris.
Cæterum ἀδελφιδῆς Græcis esse sororis filia, demonstrat exemplis, nisi esset per se manifestū.
Enimuerò de tota genealogia Cæsarij, quantum ad Dionem & alios intelligendos autores satis erit:
dicam sub finē harum Annotationū fusius & fideliter. Præterea apud nostrū Dionem hoc ipso libri
initio ineptè οὐκ ἐλπίστω legitur, pro οὐκ ἐλπίστω. Iam quod L. Philippus frater Attiæ dicitur,
haud scio mendosè ne id, an studio Dionis factū sit. Certè Suetonius & Velleius, uiricū eum Octa-
uij, matrem Attiæ faciunt, quos audacter secutus sum.

167. Ut in buccam uenerat.) ἐπελθὼν δὲ lege, cum Xiphil. non ἐπελθὼν. Stul-
ticiæ culpentur.) μωρίαν, ὅτι μὴ ἔατέ τυχον αὐτῶν, ὡφελον. sic lege, non ὡφελον. Eadē sen-
tentia est apud Cic. initio orationis pro Rab. Posth. Hoc plerunq; facimus, ut consilia euentis ponde-
remus, & cui bene quid processerit, multū illum prouidisse: cui secus, nihil sensisse dicamus.

169. In paludibus Pontinis.) Πομπηνοῖς, malim Πορτινοῖς, ut supra.

170. Asinius Pollio.) Πολλίω scribi debet, non Πολίω. Incōposita ac cōfusa.)
ὅτι τὸ ἀκραισία πολλῶν. Xiphilinus legit ἀκραισία, utrumq; rectè. Sed ubi est, ὅτι μὲν τῷ ἀφανῶ
ὁ Αντωνίος, legendū esse ὅτι μὲν τῷ ἐμφανῶ, idem, & ratio ipsa huius orationis testantur. Le-
gio Euocatorū.) ὑποκατέτιν ἢ ὑποκατέτιν. Posteriores duæ uoces (meo iudicatu) abundant. Pro
ὅτι οὐκ ἔστιν, deinde, malim ἐκδομίδην. Per se id populo exponerent.) οὐκ ἔστιν ὅτι οὐκ ἔστιν
τὰ δὲ καὶ δὲ. nimirum ἀπὸ τῶν τῶν legendum est.

171. Decretæ sunt laudes Mutinensibus, &c.) Nomen urbis à me perspicuitatis
adiuuandæ causa additum est. Præterea Seruilius Isauricus, &c.) ἡγεῖται ὁ Σουλπί-
κιος ὁ Ἰσαυρικός. Nemo uel uixisse, uel mortuum esse his temporibus Sulpicium aliquem Isau-
ricum ostendet, opinor. Tu Σεβασίλιος reponere, non modò quia is Isauricus dictus fuit, colle-
ga Cæsaris in primo Consulatu, etiam Dione teste, sed locupletissimo Ciceronis etiam testimonio,
quæ

qui Philippica 2. huius P. Serulij Isaurici Cōsularis, tanquam nuperrimè mortui, meminit: Non placet, inquit, M. Antonio Consulatus meus: at placuit P. Serulio, ut eum primum nomen ex illius temporis Consularibus, qui proximè est mortuus. Sequens autem periodus est corrupta, præsertim in uocibus *ἐγνώρισατε, ἔρ' εἰπόντες*.

172. A. Hirtio, C. Panfa.) In Græco, *μετὰ τὰς ἡμέρας*, deprauata scriptura. Nomen huius Cos. est *Γ. οὐβίς* (uel ut alibi scriptum in Dione est, *οὐβίς*) *Γαύσας*. Igitur hic *Γ. οὐβίς* scribe. Quinetiam altero Consulū sacra Calend.) *ἡ ἐπεὶ δὴ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐστὶν ἡμερα*. Voces *ἡμέρα* *ἐστὶν ἡμερα* sunt deprauata. Neutri Consulū nomen Iulio fuit. Itaq; cum mihi non constet, de utro loquatur, *ἔρ' Ἀύλα* ne an *οὐβίς* scripserit Dio, ambiguum relinquere coactus sum. Pro *ἐστὶν ἡμερα* autem, *ἐστὶν ἡμερα* scribendum (sacra quæ Consules initio magistratus faciebant) uel *ἐστὶν ἡμερα*. Si quid in rem uestram efficere possem.) *ἔτ' αὖ πρὸν τῇ δέοντι τι*. Re-
ctè Robertus sic corrigit: *ἔτ' αὖ πρὸν τῇ δέοντι τι*.

173. Quasi uerò opus sit.) Desunt aliquot uersus ante hunc locum. Legitimè ac rectè.) *ἡ πάντι καλόν*. Malim *πάντη*, uel *πάνυ*. An nō meministis quemad.) *οὐ μὲν κινεῖται τὰ ἀπομνηστέα*. Legendum cum Roberto, *οὐ μὲν κινεῖται ὅπως τὰ ἀπομνηστέα*.

175. Ac non potius ab ipso pœna.) *ἀλλὰ μὲν ἡ ὑπὲρ τῆς*. Emenda, *ἀλλὰ μὲν*.

176. Et cum minimè decebat.) Locus mendosus, *ὅτε ἐπεπεί* *Γ*. Ego nōnihil posse emendari puto, si legas, *ἡ ὅτε μήτε ἐπεπεί σοι*. ac deinde pro *τῇ ἀγορᾷ*, *ἡ τῇ ἀγορᾷ*. Nisi tu totam urbem.) *οὐκ ἐτυχῇ, σὺ πᾶσαν*. Scribo, *ὅκ ἐτυχῇ*, *ἡ μὲν σὺ πᾶσαν*. Clœliam.) *Κοκλίαν*. Corrige, *ἔρ' scribe Κοκλίαν*. sic enim *ἔρ' αἰν* Græci, Latiniq; *ἔρ' Dionysius* præsertim Halicarnass. uocat libro 5. Antiqu. Rom. Paulopost, *ἄξιόν γε ἔστι*. Videntur mihi transposita esse diœctiones, *ἔρ' sic ordinandæ, ἔστιν ἄξιόν γε*.

177. Per legem Porci.) *ἡ τῇ νόμου τῷ Πορκίᾳ*. Mihi non satis cōstat, quam dicat, nisi eam intelligamus, de qua Lilius lib. 10. Porcia inde lex sola pro tergo ciuium lata uidetur, quod graui pœna, si quis uerberasset, necasset ue ciuē Rom. sanxit. Meminit huius legis Cic. pro Rabirio perduell. Equidem ne id quidē Cæsaris factū.) Locus hic malè interpunctus, speciem quandā mutilati præ se fert. Quod si hæc uerba, *ὅκ ἐπὶ τῷ κακῷ τῶν αὐτῶν πρὸς τὴν ἀμεινότητα*, *ἡ μὲν ἐκείνου πρὸς τὴν*, per parenthesin legantur, ac deinde uerbum *φύσει* intelligatur ad sensum repeti debere, asteriscus tolli potest: constabitq; oratio, quemadmodum nos eam conuertimus.

178. Quæ omnia alio consilio nullo.) *ὅκ ἐπὶ ὅπως ἔκ' ἐπ' ἄλλο*. Ante hæc uerba colōn est signandum, *ἔρ' ipsa uerba sic legenda: ὅκ ἐπὶ ὅπως ἔκ' ἄλλο τι, καὶ ὅκ ἐφ' ἡμᾶς, ἔρ' c.* Cuius tamen multa in nos.) *καὶ πρὸ πολλὰ καὶ ὑπ' αὐτῶν*. καὶ superfluum est.

179. Torrētis instar.) *ὅσπερ τῇ χυμάρῳ*. pro *τῇ, τῆς* lege. Cur nō quos.) *τῇ δὲ* *αὐτῶν* *ἄλλοις*. *ἔρ' expungatur*. Qui Brundisij.) *μὲν τῷ Βρυγντισίᾳ*. lege, *μὲν ἡ τῷ Βρυγντισίᾳ*.

180. Lentulū Antonij huius necess.) Nempe uiricū, ut ex Cic. Philippicis, *ἔρ' Plutarcho* liquet. Oppidō speciosam uerbis.) *λόγῳ μὲν δὲ πρὸς τὴν ἐκείνου*: non dandi, sed accusandi casu scribi debet. Animaduertendumq; in eorū insolentiam.) *ἐκ τῶν ὑποφθονῶν*. Præpositionem *ἐκ*, ut puta superuacaneam, tollo.

182. In urbem reduxerit.) *ἀγαγόν*. Corrigendum, *ἔρ' scribendum ἀγαγόν*. Auunculum autem Antonij intelligit C. Antonium, suum in Consulatu collegam. Cicero Philippica 2. uidendus de his. Hæres successit.) *αὐτῷ δὲ καὶ νῦν ἐστὶ ζώντας*. Deest uerbum *διεσέχθη*, aut simile aliquod, ad absolutionem sententiæ.

IN LIBRUM DIONIS XLVI. GVILIELMI

Xylandri Augustani annotationes.

Consulū nomina sic legenda sunt: *Γ. οὐβίς* (is *ἔρ' Οὐβίς* hoc libro sæpè, *ἔρ' Βίβις* initio sequentis dicitur: sed uno modo semper *οὐβίς* scribi, aut *οὐβίς* debet) *ἡ Γαύσας* *Κατὰ τὴν ἡμεραν*, *ἡ Ἀύλος* *ἡ Ἀύλος* *ἡ Ἀύλος*. Q. Fufius.) In Græco *Φύβις*, facili labe librarij, pro *Φύβιος* legitur.

183. Potissimū constitutis.) *ἐπὶ μάλιστα*. Emenda, *ἐπὶ μάλιστα*.

184. Excellentiorib. æmulari.) *Βασκαίνης* *ἡ τῇ πρὸς τὴν ἐκείνου*. Nō arbitror sic scripsisse Dionem, sed *τῇ πρὸς τὴν ἐκείνου*, quo sæpius utitur uocabulo.

Ita

185. Ita temerè omnibus nobis.) ἀλλὰ μὴ τοι γὰρ καὶ ὕβρις πάντας ὑμᾶς. scribe ἡμᾶς, in prima, non tertia persona. Salute ab eo donata.) ἐσώθης ὑπ' αὐτοῦ, non ἀπ' αὐτοῦ.

187. Externarum rerum uituperatione.) τοῖς ἑξωθὲν λόφοις, lege λόφοις. Ceterum ubi supra eadem pagina legitur, πῶς τὸ μηδὲν αὐτῷ ἦν δόντῳ, ego genuinam lectionem eam esse cenſeo: neq. neceſſum, ut τὸ in τῷ uertatur, ſicuti Rob. uoluit. Ut liberè Cerelliam.) ἵνα Κερραλίας ἐπ' ἀδείας. Κερραλίαν legendum eſſe Robertus oſtendit. Meminit Cicero huius Cerelliae in epiſtola ad P. Seruiliū, libro Famil. 13. quæ ſic incipit: Cerelliae neceſſariae meae rem, &c. Item libro 13. ad Atticum.

188. Conſcientia ſuae iniuſtitiae.) ἀδικήσιν ἑαυτοῦ ſωμιάσιν. Roberti correſtitutam laudo, ἀδικήσιν ἑαυτοῖς ſωμιάσιν.

189. Tullius, & Tullianū.) Haec uoces duobus a ſcribenda ſunt, τῷ Τύλλῳ & Τύλλιῳ.

Qui ea ſcribis ac præcipis.) τοιαῦτα γράφω, καὶ τοιαῦτα πράττω. Senſus arguit, πῶς πράττω eſſe legendum. Qui neq. per ætatem adhuc.) μὴδ' ἡλικίαν ἀρχαί. ſcribendum eſt, μὴδ' ἡλικίαν πῶς τὸ ἀρχαί, ut conieſtor.

190. Quippe cū Cæſar legiones.) ἐπεὶ δ' ἡ γὰρ προὔπεμπεν. Addendum hoc loco, ὁ Καῖſαρ. Sola dicendi arte.) Non ſatis intelligo, quid ſibi hæc (modò Dionis ut ſint) uerba uelint, ἐκ τῶν ὑβριτικῶν διδωμένων σὺ τὸν τῶν ἀντιτεθγνῶν. niſi fortassis Oratorianæ artē, uſumq. contentionis patium inter ſe diuerſarum Rhetoricæ nimium aliquem ei uideatur obijcere. Viderint ſanè doctiores.

191. Supplicium eſſe ſubeundum.) ἐπὶ λυμῶν ὑποχῆν, ὁ φείλει. Imperitorū cauſa monere uolui, uerbum ὑποχῆν ad ſequens, non ad præcedens pertinere, & ante id eſſe uirgulam ponendam. Qui iniquis nos ſermonibus, &c.) ἀδίκως ἐς ὑμᾶς λόγων ἐπῆρξεν, lege ἀδίκως.

192. Rem aliquam magnam tentaturos.) ὡς καὶ λαλῶν ἂν τι ἔσ' αὐοίαις. Proſε-
-ἔδὲ κακῶς ἔμ' ἔμ' malim.

193. Paucis quibuſdā exceptis.) ὅθεν βραχέων τινῶν, uerte ὅθεν in ἔξω. Vibio Panſæ.) τῷ Βιβίῳ ἐξῶν. Harum dictionum alterutra ſuper eſt. ego priorem malim, uel certe ἐξῶν, eſi poſteriore frequenter uſus eſt librarius.

194. Siquidem iniurias ſibi illatas.) ὑπὲρ ἀντικακαῶν. lego ἑπὶ αὐτῶν, ἔμ' ἔμ' κακῶν, diuiſim, non ὕφον. Donec Decimo metuens.) ἐφοβήθη. malim ſanè ἐβοήθη: quanquam illud quoq. aliquo modo ſtare poteſt. Leges Antonij.) τῷ Αντωνίῳ. Legendum eſt (niſi quid deſit) τῷ Αντωνίῳ.

195. Iſdemq. Bruti militibus.) οἱ καὶ ἐπαίρους. legendum, οἱ καὶ ἐπαίνους: niſi ἐγὼ κλιτικῶς malis pronomen οἱ cū dictione coniungere, poſita poſt id uirgula, ut ſit συμπολιτοκλήσις οἱ ſed prius uerius eſt. Ipſi ademiffi.) πῶς ἀπαρείχοντο mendoſe eſt, pro πῶς ἀπαείχοντο.

197. Id uerò ad Lepidi Antonijq. exercitus pertinebat.) πῶς τὸν Αντωνίῳ ἐφόρον, omnino ἐφόρε ſcribi debet. Ut negandi honeſtam excuſationem.) In Græco parentheſis poſt uerbum διεκρέθησαν demum claudenda eſt. Quod ſequitur de milite ſpem Conſulatus in gladio ponente, id Plutarchus de Iulio Cæſare ſcribit. Suetonius autem Auguſto, capite 26. uitæ eius, hoc tribuit, quem ſecutus eſt Dio.

198. Ultra x c i i i. millia paſſuum.) ὑπὲρ τριῶν, D C C L ſtadia. Hæc autem millia tot, quot dixi, paſſuum, cū miliaris dodrante efficiunt. Duo proconſules.) ἀντιὺ πᾶτων, ſcribendum ἀντὶ ὑπὲρ τῶν. Notum eſt autem apud Latinos iuxta, ac Græcos, Proconſulis nomen modò una dictione ſcribi, modò duabus. dicimus enim & Proconſulem aliquam prouinciā tenuiſſe, & pro Conſule. Porro autem Interregem non niſi ex patricijs creati poſſe, notum eſt ex Romanæ hiſtoriae monumentis, ac loco etiam iſto Ciceronis pro Domo ſua: Si magiſtratus, inquit, patricij creati non ſunt, intereant neceſſe eſt, cū Interrex nullus ſit: quòd & ipſum patricium eſſe, & a patricio prodi neceſſe eſt. Cū Plautiano honores.) In Græco Πλαυτιανὸς eſt uitiòſe, reponendumq. Πλαυτιανὸν, ſic enim eum & Dio infra libro 58. folio 385. & Xiphilius in Senero, ex Dione

Interregis
creatio.

ex Dione nostro, & Herodianus lib. 3. & Aelius Spartianus unanimiter dicunt. Inde hæc, quæ hoc loco obiter Dio tangit, petenda sunt. Dena ista sestertia.) hoc est, bis mille ac quingentos singulis denarios, ut supra uerti. Peracto Consulatu.) μετὰ Περσέως. Scribe, μετὰ τῆς ἀρχῆς, sed hoc euidenter per se est. Aliquot post lineis, ἐκ τῶν νόμων ποιῶν perpetuam scriptum est, προ ἐκ τῶν νόμων ποιῶν.

199. Sibi conciliata.) κατελείφθαι. scribo κατελήφθαι.

200. Sicilius Coronas.) Hunc in Bruto Plutarchus P. Silicium uocat, Appianus ἐκείνου, ubi de proscriptionis agit. L. Plancum.) Πλάκων καὶ τὸν Λέκιον. Coniunctio καὶ omittenda. M. Iuuentius autem.) Μ. οὐδέν τι. Menda & facili, & multum obscuritatis adferenti. Ego M. Iuuentium Laterensem intelligo, me autem sententiam tueor, primum testimonio epistolæ Planci ad Ciceronem, quæ extat in libro 10. Familiarium, ubi hæc uerba habentur: Laterensis nostri & fidem, & animum singularem in Rempublicam, semper fatebor: sed certè nimia eius indulgentia in Lepidum, ad hæc pericula perspicenda fecit eum minus sagacem. Qui quidem cum in fraudem se deducere uideret, manus, quas iustus in Lepido perniciem armasset, sibi afferre conatus est: in quo casu tamen interpellatus, adhuc uiuit, & dicitur uicturus. Deinde Velleius Paterculus, uolumine posteriori, disertè ostendit, huic Laterensi, nomen Iuuentio fuisse. Iuuentius, inquit, Laterensis, uir uita ac morte consentaneus, cum acerrimè suasset Lepido, ne se cum Antonio hoste iudicato iungeret, irritus consilij, gladio se ipse transfixit. Denique Appianus quoque, etsi nonnihil secius, Λατρενσις meminit, rem hanc ipsam tractans. Certè qui librum Epistolarum (quod rudioribus dico) decimum, ac duos proxime sequentes attentè legerit, hunc & sequentem Dionis librum facilius intelliget, multa quoque hic habet, quæ ad eos libros percipiendos conducant. Proinde autem μαρτυροῦντι. scribendum. De his quæ inter ipsos.) γινώσκοντι. Scribe γινώσκοντι. Item προ ἐφ' ἑαυτῷ, ἀφ' ἑαυτῷ, ut docet Robertus. Προ κοινῶς αὐτῶν, κοινῶς αὐτῶν.

201. Dum cæteras res, &c.) τὰ ἄλλα ἑαυτῷ κατέλιπον. κατέλιπον scribe.

IN LIBRUM DIONIS XLVII. GVILIELMI

Xylandri Augustani annotationes.

202. Consulum nomina sic legenda sunt: M. Αἰμίλιος Λέπιδος τὸ β. Λέκιος Μουράτιος, Α. γ. Πλάκων, ὅπως τοι. Mensam euerterat.) καὶ τὴν τραπέζαν καταλάβων. Ego καταλάβων scribo, Xiphilino etiam ad stipulante. Post, σιωπῶντα cum ἰωτα sub ω scripto. Conuellere.) πᾶν τε, pro πᾶσι τε, reponere: Xiphil.

203. Genij P. R.) γινώσκοντι τὸ δ' ἡμῶν. Certus sum, γινώσκοντι esse legendum: sicut etiam uideat in libro 50. fol. 260. Falsum enim fuerit, si quis.) ὁ γὰρ τοι μόνον ἀντὶς λόγος ἐλάττω, etc. Hic locus, si quisquam alius, pure est & perplexus, & obscurus, atque haud scio an uehementer deprauatus. Pro τὸ γὰρ quidem, credo τὸ γὰρ legendum esse. Ego ingenue fateor, me coniecturis potius meis, quam uerbis instituisse: puto tamen sententiam me loci explicasse.

204. L. Cæsar.) Λ. Αντωνίου Καίσαρος. Media dictio inepte inserta est. Fuit autem hic L. Cæsar, matris Antonij frater. Qui, & L. Paulus, quomodo proscripti, & erepti neci sunt, imò tota proscriptionis huius tragediam, Appianus lib. 4. initio copiose & facundè exponit.

205. A suo domino uectus est.) καὶ ἐκ αὐτοῦ διφορεῖν ἐποίησε. διφορεῖν uitiosa uox est hoc loco. Restituo igitur ex Xiphilino διφοφορεῖν. Horum quidem nomina non extant.) Apud Appianum certè Alexandrinum ea inueniunt, qui desiderant. Popilius contra Lanæ.) Πόπλιος δὲ δ' Ἀλάνης. Scribendum Πόπλιος. sic enim & Valerio Maximo libro 5. cap. 3. & in Epitoma Liuij 120. uocatur. & apud Plutarchum Πόπλιος, pro Πόπλιος Plutarchi locus. (duobus enim il scribunt nonnulli) impressum est uitiose in Cicerone.

207. Quæ licitati esset.) κατεφωρεῖν legitur hic: sed haud dubie perpetuam.

208. Nec auctarijs.) αὐτῶν ὡς διφορεῖν legendum, non ὡς διφορεῖν. Publica que sepultura.) ἀποθανόντων, τὸτε δὲ δημοσίᾳ τε ταφῇ. Sic scribe: ἀποθανόντων τὸτε, δημοσίᾳ τε ταφῇ, &c.

209. Inde eñceretur.) ἀνδριολατῆδες, non ἀνδριολατῆδαι. Erat quidem tum Prætor urbanus Calsius.) ἀσυνόμου esse prætorem urbanum, cum aliàs satis est perspicuum, tum ex uerbis ipsius Dionis supra de M. Cæcilio habitis, libro 42. At Plutarchus, atq. Appianus etiam contrā scribunt, Brutum in præturæ urbanæ petitione Calsio esse à Cæsare prælatum, ludosq. absentem Brutum dedisse, idem Plutarchus scribit. Vehementer igitur suspicor, hic pro Calsio Brutum, pro Bruto Calsium esse scriptum, non Dionis (uix enim adducar ut id credam) sed librarij metu. Mutare quidem ausus sum nihil.

210. Quanquam prætorijs quidem, &c.) καὶ τοῖς ὑπὸ τῷ Σεατρικῷ. Interciderunt hic aliquæ dictiones. Ego sic lego: καὶ τοῖς ὑπὸ τῷ Βρῦτῳ ὅτε τῷ Σεατρικῷ. Id est uerba Dionis mox sequentia, & Plutarchus in Bruto uerum esse demonstrant. Quæstorem.) ταμίαν etiam libro sequenti constanter scriptum inuenio. Alij ταμίαν uocant, & ταμίαν. Itaq. C. Antonium Clodius.) καὶ τῶν μὲν ὁ Κλωδῖος, non τῶν.

211. Regioneq. Sadali.) ἀδ' ἀλ' α. Scribendum (ut supra libro 41. sub finem) Σαδάλ' α. Rascipolide.) Ῥασκυπέιδης, forte Ῥασκυπόλιδης. Cæsar sub initium libri tertij, de bello civili, Rhascipolin uocat. & Lucanus in 5. Pharsaliæ, — gelidæ dominum Rhasipolin (sic enim habent quotquot ego uidi exemplaria) ora. Appianus libro quarto civil. bell. Ῥασκῆπιον constanter habet. Porro, Βύσας ubi est, malim Βύσας, sicut scribitur infra lib. 54. Cæcilius Bassus.) Κακίλιος scribe, ut supra dixi. Quod sequitur: Nam tum Syriæ Sextus Iulius præerat. Nomen ego, quo melius res intelligeretur, ex Appiani libro tertio & quarta, Liuiana 114. Epitoma, & libro de bello Alexandrino addidi: cum in Græco sit tantum Σίξτος: ac non facile dixerim, nomen Ἰάλιος an is addiderit.

212. Anno ferè circumactō.) τῷ ἔθνος ἡμιθῆς. Legendum τὸ ἔτος, ut ad nomen ἔθνος referatur. Præsidia Cæsari quæ Aegis erant.) οἱ Αἰγῆες. Credo, οἱ Αἰγῆες. Sic Stephanus de Urbibus, sic Plinius lib. 5. cap. 27. sic alij.

213. Tullium Cimbrum.) Τύλλιον, non Τίλλιον scribendum est. Tullium autem uocant & Cicero Philippica secunda, & Calsius in epistola ad Ciceronem, & Suetonius in Cæsare. Appianus etiam libro quarto rectè Τύλλιον dicit. Apud Plutarchum autem ferè semper deprauatè legitur.

214. Ad mutandam fidem concitarent.) σιωπῆς ἡσῶσι, non σιωπῆς ἡσῶσι, rectè corrigit Robertus. In Macedoniam festinauere.) ἐπαήροντο. aut ἐπαήροντο, aut ἀπαήροντο reponendum est. Decidius Saxa.) Δικίλιος Σέξας, uitiosè. Emendatè autem habebit, si Δικίλιος Σέξας hic & ubiq. restituatur. Saxam autem ex Antonianis administris fuisse, uel ex Ciceronis Philippica decimatertia liquet: Saxam uerò, inquit, Decidium præterire quæ possum, hominem deductum ex ultimis gentibus. Fit etiam apud Liuium in Epitoma libri 127. mentio Saxæ, Antonij contra Parthos legati. quamuis Didius mendosè legatur.

215. Eis Symbolo deiectis.) δ' σύμβολον, ἐκκρύσαντες αὐτῶν, κατέλαβον. Sic interpretungi debent hæc uerba. Id agebant, ut sine periculo.) οὐκ ἐβέβλοντο ὕπνω. forte, ἐπεβέβλοντο.

217. Fore eam pugnam omnino ipsi prosperam.) ὅτι τὰ ἐς ἡμᾶς οὐ μάλ' α. γρηναῖα. Non uideo quid possint hæc uerba. Priores quidem ἦ, qui loco in rotundo quodam.) πρῶτοι μὲν οἱ πότε εἰσὶν αἱ. εἰσὶν αἱ legendum, & τὸ, π. in duas distinguendum dictiones. Ante Γαλπίγων uerò, præpositio εἰς scribenda, teste id Xiphilino. Cæterum quid εἰσὶν αἱ sit, non est adeò obuium. In argumento Persarum Aeschylj, chori in tria genera diuiduntur, in παροδῶν, εἰσὶν αἱ, & ἡμιπαιδῶν: definiturq. εἰσὶν αἱ esse, ὅτε ἰστέται, καὶ ἀρχεται ὁ συμφωνῆς τῷ δράματι. Et Phauotinus: εἰσὶν αἱ τὸ μέλος τῷ χορῷ, ὅταν γὰρ ὁ χορὸς μὲν πᾶσι τῶν παροδῶν εἰστέταται ἡ μὲν αὖ ἀκίνητος πᾶσι τῶν ὑποθεσῶν, εἰσὶν αἱ εἰς αὐτὴν λείποντο. Cæterum, παροδῶν καλεῖται ἡ πρῶτη τῶν χορῶν εἰς τὴν σκηνὴν εἰσέρχουσα. ita enim ab interprete Hephæstionis πρῶτη ποιμαίνεται describitur. Quibus è uerbis liquet, εἰσὶν αἱ id fuisse carmen, quod Chorus, postquam in scenam progressus, certo quodam loco constitisset, cantaret: ita quidem,

στῆσιμον δ' ἐπ' αὐτῷ
δὲς quid.

quidem, ut eo fabulae, quae ageretur, casus aliquis et calamitas quae accidisset, exponeretur. Hinc intelligi potest, quae ratione Dio nos ter prius classicum, quo milites ad obseruanda signa, et arma expedienda admonerentur, εἰσιμὸν dixerit, μεταφορικῶς uidelicet. Posterius fuit classicum, quod ubi cecinit, congregiendum, et irruendum in hostes fuit. Atque haud scio hunc morem classici canendi, et pugnae conferendae, an apud alios autores ita disertè expressum liceat inuenire. Lucanus certè libro 7. ubi pugnam Pharsalicam describit, inuere idem uoluisse uidetur his uerbis:

—tunc stridulus aer

Elisus lituis, conceptaq; classica cornu:

Tunc ausae dare signa tubae. —

218. Eos tanq; inermes confodere.) τὰ σφίτορα ὡς καὶ ἀόπλους σφᾶς ἐώθουν. Deest aliquid, fortè legendum, τὰ σφίτορα ὡς καὶ αἰσ ἀόπλους, et c. Morte utrumq; preueniēte.) ἀθανάτος πεισελάμβανον. Robertus rectè castigat hunc locū, et legit πεισελάμβανον.

219. Rhascipolis.) Θερασκίπολις. Scribendum, ut supra, Θερασκίπολις. . Eos fugientes in diuersas partes.) φυγόντας αὐτῶν ἄλλος ἄλλῃ. Scribe, ἄλλος ἄλλῃ. . Herculis isto dicto.) Equidem ex quo autore aut poeta id dictum desumptum sit, non facile dixerim, nec legisse memini. Videntur fuisse duo senarii Iambici, quorum certè posterior integer est, ille: ὡς ὄργον ἥσσω, σὺ δ' ἄρ' ἐδ' ἄλδεις τύχῃ. prior corruptus, ut apparet. Quamquam Io. Zonaras paulo aliter eos citet. Apud Plutarchum initio libelli de superstitione sic legitur: ὡς τῶν αὐτῶν ἀφ' ὧν λόγος ἄρα ἦδ' αἰ, ἐγὼ δὲ ὡς ὄργον ἥσσω: ubi quidem uocabulum ἄλλος omittitur. Suspicior itaq; priorē uersum sic legendum: ὡς τῶν αὐτῶν ἀφ' ὧν λόγος ἄρ' ἦδ' ; ἐγὼ δὲ αἰσ. Ita uterq; constabit. Sed haec sunt coniecturae. Alcianus hoc dictum expressit in Emblematis, his uersibus, quos nunc puto intempestiue me adscripturum:

Cæsareo postquam superatus milite, uidit

Ciuii undantem sanguine Pharsaliam,

Iam iam stricturus moribunda in pectora ferrum,

Audaci hos Brutus protulit ore sonos:

Infelix uirtus, et solis prouida uerbis,

Fortunam in rebus cur sequeris dominam?

IN LIBRVM DIONIS XLVIII. GVILIELMI Xylandri Augustani annotationes.

Consulum nomina mirè sunt deprauata, ut ostendam. Primò Λ. Αντωνίος M. ἡ. Πίετας legitur: quod Πίετας uitiosum est. Equidè non sum nescius, L. huius Antonij cognomen apud alios esse, neq; Pius, neq; Pietas, sed Patas: quia tamen infra Dio ipse à pietate in fratrem eum cognomen sibi sumpsisse auiuat, incertus sum quid statuum. nam neq; Πίετας cognomento ei respondere uidetur, et Dionem hallucinatū esse in hoc haud facile dixerim: res ipsa non est maximi momenti, certè si Dionem (id quod debemus) sequimur, Πίετας pro Πίετας scribemus. Illud grauius oscitantis librarij peccatum, quod Seruilio Isaurico huius collega, ὕπατος τοῦ β. adscripsit, à Caluino (opinor) huc etiam translatus. Qui enim Seruilius Isauricus hic 11. Consul fuerit, quem antè uitae decepsisse Dio supra libro 45. et nos ibidem ex Cicerone ostendimus. Iam quod etiā Glareanus et alij in suis Chronologijs hunc Isauricum 11. Consulem scribunt, facile conijcio, eos secutos esse mendosum Cassiodori (ex eo enim, opinor, Consules describere) exēplar, aut demonstrabo potius: Proximè sequenti anno Cn. Domitius Consul fuit iterum, ut et hic, et infra in hoc ipso libro disertè Dio indicat, huic 11. addendum fuit, signum secundi Consulatus: quod librarij in incuria loco motum, Seruilio Isaurico (quem ego cum Dione superioris P. Isaurici, qui Iulio Cæsari in Consulatu collega fuit, filiū statuo) perperam est adiectum. Neq; uerò Dio obtinisset in ipso libro secundi huius Consulatus, si gestus à Seruilio fuisset, quod in eos dico, qui fortasse Sulpicium aliquem Isauricum, hac menda indicis decepti, apud librum Dionis quadragesimum quintum somniabunt, ubi nos Seruiliū legi debere docuimus. Sed satis uerborum in re aperta. Porro legendum, τ. Αἰνίος, τ. ἡ. Πίετας.

Deinde, Γ. Καλίσιο Σαβίνου scriptum fuit, ni fallor. huic enim Sabino Caluifij nomen omnes auctores tradunt fuisse. ac ita hoc in libro Dio ipse nominat. Verum collega eius omiffus est, Α. Μαρτίου. sic enim infra Dio eum nominat. Αππιου Κ. Α. legendū ΚΑ. coniunctum, quod ΚΑΛΙΣΙΟΥ significat. Et pro γ. Μ. Νερωνος, scribo Γ. Νερωνος γ. γ. Φλάκκος.

220. Eius uictoriae socius.) ἄτε μὴ συνοικῆσαντα. legendum est συνοικῆσαντα. Si quid is moueret.) αὐτίπαρakinē. Hæc dictio in tres est discernenda, ut sit. αὐτίπαρakinē, aut potius παρakinē.

221. Omnia in præsentiarum.) ἡ τὸν παρόντα, aut τὰ παρόντα legendum est, aut νοχ καρὸν addenda.

224. Gabios uenirent.) ἐς ταῖς γὰρ ἐν τῇ Λιβύῃ, ἔγ. legendum est ἐς ταῖς. nam Gaij quidem quid sint? Gabios autem iussos esse uenire litis disceptandæ causa, Appianus Alexandrinus disertè ostendit libro 5. de eadem re loquens: χωρὶς γὰρ ὡς οὐ τῇ δίκῃ ταῖς, πάλιν γὰρ μίσην Ρώμης τὴν καὶ Πρανεστὸς. Id est: Locus autem iudicio destinatus est Gabij, oppidum inter Romam et Praeneste medio loco situm. Caligam.) Simplicii a scribendum Καλίζω. est enim prima syllaba breuis.

225. T. etiam Cannutius.) Suprà libro 45. (328) Tiberium legimus. utrum rectius, mihi non constat. Non totum miliare explens.) nempe una sedecima parte minus. hoc est enim septem stadiorum cum semisse. ἡμισον, non ἡμισι scribendum esse, per se liquet.

226. Ita paruo tempore.) ἡ δὲ τὸν ἐκ ἐλίγῳ. scribe γὰρ ἐλίγῳ. Mylas'que & Tyndaridem.) τυρράριδος scriptum est absurdè: eam enim qui tibi in Sicilia commonstret, haud faciliè reperiēs: neq. id mirum est, cum nulla sit. Ego τυρράριδα repono, fretus Geographorum, et Polybij etiam testimonio, qui omnes Tyndaridem Peloro, quæ in insula parte Messana est, et Myla, hisq. ipsis urbibus uicinam tradunt. Polybius libro primo, τυρράριδα in Sicilia et istis quos dixi locis non semel meminit: quamuis mendo sibi quoq. sit τὴν δαριδᾶ, pro τυρράριδα scriptum. Et Appianus in 5. Εμφυλ. crebrò τὴν πελωριάδα, Μύλας, et τυρράριδα coniungit. Strabo libro 6. Εκ δὲ πελωριάδος εἰς Μύλας καὶ σάσσα, ἡσάυτα δὲ καὶ ἐκ Μύλας εἰς τὴν τυρράριδα. Ptolemæus etiam libro tertio, capite quarto, in explicatione tabulæ septimæ Ευρώπæ, Tyndaridem Mylis uicinam ponit. et Plinius libro tertio, capite octauo, et lib. 2. cap. 92. Ipse etiam Dio libro sequenti Mylarum simul et Tyndaridis meminit. Tum Statius etiam Murcus, &c.) Asteriscus hoc loco indicat, uerba Dionis aliquot interuersa esse: quorum loco ego mea supposui, nota tamen adiecta. Quia enim Græca uerba restituere mihi non datur, at certè sententiam hanc de planè obscura propter defectum nominis huius, qui ad Pomp. uenerit, et ab eo occisus fuerit, luculentissimam feci. Quod Velleio potissimum Paterculo debemus, in hac uerbali bro secundo scribenti: Statius Murcus (sic enim scribi debet, non Staius) qui classi et custodiæ maris (scilicet à parte Cassij et Bruti) præfuerat, cum omni commissa sibi parte exercitus nauiumq. Sextum Pompeium Cn. Magni filium, qui ex Hispania reuertens, armis Siciliam occupauerat, petijt. Postea de pace apud Misenum facta scribens: Statium (inquit) Murcum, qui aduentu suo classisq. celeberrimæ uires eius duplicauerat, insimulatum falsis criminationibus, quia talem uirum collegam officij Menas et Menecrates fastidierant, Pompeius in Sicilia interfecerat. Appianus quoque Alexandrinus, diligentissimus harum rerum scriptor, initio libri quinti, Murcum Sexto Pompeio se coniunxisse testatur. Ludosq. inter cætera equestres.) καὶ τὴν ἱπποδρόμιον. Circenses ludi aliàs uocantur.

T. Sestius, alteri Cornificius.) τὸν Σέστιος est in Græco, ac constanter ita scriptum hoc nomen inuenies, non quidem à Dione, sed ab indocto librario, qui Sexti Pompeij prænomen nimis etiam sibi ipsi inculcauerat. Appianus libro quarto et quinto, ubi eandem historiam explicat, rectè Σέστιον scripsit. In Epitoma autem Liuiana centesima et uicesimatertia, idem T. Sestius nominatur. Quem locum deprauatissimum obiter mihi emendare libet, quod est hæcenus ab omnibus (quos ego uiderim) neglectus. Sic igitur habet: Q. Cornificius in Africa T. Sestium Cassianarum partium prælio uicit. Enimuerò T. Sestius neque Cassij partes unquam secutus fuisse legitur, neque à Cornificio ipse uictus, sed (Dione et Appiano testibus fide

fide dignissimis quidem ijs) cum & uicit & occidit. Legendū igitur in illa *Luiana Epitoma*, Q. Cornificium in Africa Caesarianarum partium ducem, T. Sestius praelio uicit. Et quoniam digressi sumus aliquantulum ab instituto, (non ab re tamen, nisi fallimur) obiter duas alias mendas eiusdem opusculi, ab alijs neglectas, eluemus. quarum altera est libri præcedentis, hoc est 122. in his uerbis: M. Brutus aduersus Thracas parum prosperè rem gessit. Dictio (parum) tollenda est, quæ contrarium ueritati sensum gignit: cum ex libro quadragesimo septimo Dionis nostri constet, Bruti Rhæscipolidis auxilio adiutum, Bessis feliciter debellatis, nomen Imperatorium retulisse. Altera haud paulo fædior est Epitoma 111. ubi sic legitur: Propter Q. Catuli prætoris auaritiam crudelitatemq. Cordubenses in Hispania cum duabus Varianis legionibus à partibus Caesaris desciuerunt. Pro Q. Catuli, legendum est omnino Q. Cassij: ut nō tantum ex quadragesimo secundo Dionis libro, ubi tota res copiose describitur, sed ex libro etiam de bello Alexandrino liquet, prolixè idem tractante. Sed hæc in transcurso satis. Porro apud Dionem, ὁ δὲ τὰ τῷ Καίσαρι, evidens est uitiū, pro οἱ δὲ. nam de Cornificio simul, & Lælio dicitur. Iterum, ὡς καὶ ἐκ ὧν, perperam legitur: & reponendum, ὡς καὶ ἐκείνων. Deinde aliquanto inferius, τὴν Λαφελῶν αὐτῷ ἀμελείδω. emendo αὐλεῖδω, Roberto quidem ἀφελῖδω corrigente. Paulo post, ἐλογίσθη τε ὑπὸ τῷ παμίσῳ, scribi debet ἐλογίσθη.

228. Opinione Lælij iam capti deceptum.) ἀπαντήσας ὡς καὶ ἐκλωπὸς τοῦ ἐκείνου. Ex ipso loci huius sensu manifestum est, ἀπαντήσας esse scribendum, omissa litera ν. Cirtensibus' que ipsum spernentibus.) λαφρονήσαντας, scribe κατὰ φρονήσαντας. Et suprā, pro κατὰ λέξιν ὅχατο, reponere κατὰ λέξιν ὅχατο. Amore correptus.) ὁ φθείσας οἱ ὄφθαλμοί. ὄφθαλμοί scribe.

229. Saxa in Syria.) Σίξαν, malim Σάξαν. de hoc Saxa dixi libro præcedenti. Hoc obiter addendum, posse ex his quæ dixi, locum emendari apud L. Florum libro 4. cap. 9. ubi Casca pro Saxa mendose legitur. Quorum hic Orodis.) Pro Ἡρώδου, scribe Ορῶδου. Sic mox scribit ipse Dio, & suprā libro 40. Paulo post, ποδωρῶν μὲν & scribe, non genitiuo casu ποδωρῶν μὲν. Ex ea militibus.) ἐκ γὰρ τῶν τότε Κασιῶν. Hæc uerba usq. ad ea, καὶ τὸν Σάξαν τὸν ἀρχόντα, parenthesi nisi includas, inuoluta erit tota periodus.

Flori locus emendatur.

230. Vbi morbo correpta, &c.) In Græco desunt hæc uerba, quæ ego ex Plutarcho & alijs autoribus subieci.

231. Pensiones' que ijs qui mancipia haberent impositæ.) πῶς πασόμναι, non πῶς πασόμναι. Robert. Linea autem priori, pro λειμὸς, λιμὸς scribendum. Cum' que id per aliquot dies.) ἐπὶ τῇ ἡμέρᾳ τῶν τριῶν, scribe ἐπὶ τῇ.

232. L. Marcio, C. Sabino.) Prioris Consulis nomen (quod suprā etiam monui) omissum est in huius libri indice: quo loco solet hic autor perscribere nomen Consulis cuiusq. cum prænomine, & cognomine. Certè alij Chronographi non L. Marcium, sed L. Porcium Censorinum habent. quod annotare uolui, quia mutare nihil ausim. Præstitutum sumptibus modum.) παρὰ τὸ καθεστὸς. Profecto sensus loci ἤδη, non παρὰ, requirit.

233. In Consulatu substituti fuerant.) εἰς ξαν malè est, pro ἡξαν. His compositis.) τοῦ τὰ τε ὁ σωδὲ μὲν οἱ. scribendū αὐτῷ, Roberto etiam monente. Paulo inferius, πολλοὶ μὲν στρατῶν τοῦ γὰρ. Dictiones transpositæ sunt, πολλοὶ μὲν γὰρ στρατῶν τοῦ. Et pro ἀθρόον, ἀθρόοι scribendum. Et inferius, pro τῷ Βυθόμ, τὸν Βυθόμ.

234. Conuiuijs se mutuò.) αὐτανθίστων, emenda ἀνθίστων. Robert.

235. Pharnapate.) φαρναπᾶτα perperam, pro φαρναπᾶτα. Syriam à Parthis relictam.) καὶ οὐτὲ τὴν τε Συρίαν. reponere, καὶ οὐτὴν τὴν τε Συρίαν. Se non dederunt.) Satis constat ex ipsa sententia, ubi legitur, πολλοὶ ἐκινεῖν τὴν πρὸς ἐχθρότητα, restitutum esse, πολλοὶ ἐκινεῖν τὴν πρὸς ἐχθρότητα. Apud Epidaurios.) ἐπὶ αὐαλοῖς. Comitum secutus sum meam hoc loco: quam (nisi fallor) satis perspicuè defendit Plinius libro tertio, capite uicesimo secundo. Scripsisse autem Dionem puto, γὰρ ἐπὶ αὐαλοῖς. Pro Βολίω, autem, Βολίω lego. M. Craffi nomen inueniunt.) Nam, ut scribit in uita huius Plutarchus,

Crassus ex quingentis suis militibus, qui Spartacum fugerant, decimum quemq; sorte deletum sup-
plicio affectit. De modo uerò huius decimationis, et alijs supplicijs militaribus, doctissimè Polybius
libro 6. Notandum est obiter, hoc loco esse in Xiphilino defectum, et stellula merito notandum.
quæ enim Dio de triumpho Domitij et Palatii refectioe scribit, Vendidit apud Xiphilinū tribuuntur.
quod ego quidem non Xiphilino, sed defectui exemplaris, in quo ex ea Epitoma linea una uel altera
intercidit, cum Domitij mentione, imputo. Plebs seditionem contra publ. $\eta\sigma\iota\sigma\alpha\sigma\epsilon$ est in si-
gne mendū in Græco: castigatius $\epsilon\pi\alpha\sigma\iota\sigma\alpha\sigma\epsilon$ legimus. Paulo post item pro $\delta\epsilon\lambda\delta\upsilon\tau\acute{\eta}\nu$, $\beta\upsilon\lambda\delta\upsilon\tau\acute{\eta}\nu$.

236. Qui Nero paulo pōst moriens.) τελευτῶν πολλῶν ὕσθρον. lego ὃ πολλῶν, ut Xi philinus etiam habet. Deficientibus ab eo Tingitanis.) τῶν περὶ τὴν ἰσῆμιν ἐπαναστῶν αὐτῶν. Ego τὴν ἰσῆμιν cur arbitrer utiōse scriptum, duas causas habeo. Vnam, quod Istin in Africa nullam inuenio : alteram, quod mox sequitur, ciuitatem Tingitanis datam: nimirū propterea, quod Bogudi rebellassent, Romanorum provinciam inuadenti. Igitur τὴν Τιγγιν lego. Facile autē librarius imperitus ex duobus τῇ duo γγ fecit.

240. Ac ignominia quadam tanq̃ damnati.) ὡς καὶ κατὰ δίκην δίκην δὴ ἔχει. Dictio δίκην absurde est intercalata. Cæterum si, quæ sequitur Oppij historia, integra est, (quod nix credo) miror equidem, Dionē causam huius populi erga eum fauoris ac studij omisisse, quam Appianus libro 4. euidenter exposuit: nempe ob seruatum ab eo patrem proscriptū, tantum populi studium eius extitisse. Ad belli societatem contra Sex. Pomp.) Σεισῖς πολέμου. Scribendum Σειστῆς, per æ diphthongum: sic & Xiphilinus.

IN LIBRVM DIONIS XLIX. GVILIELMI

Xylandri Augustani annotationes.

Vt Antonius Artaudidem.) In Græco utiōse Ἀρταύσιδης est: scribendum Ἀρταύσιδης, ut infra, & alij autores.

241. In Consulūm porro nominibus legendum, Σίξτος Πομπήϊος, Σίξτος υ.

242. Naues appellere.) ὁζοκεῖλαι. scribe ὁζοκεῖλαι, ut est etiam apud Xiphilinum.
Periculum à principibus suis.) Ἐμὲ δὲ συζυγείας αὐτῶν τῶν παλαιῶν. Ego aut Xiphilini lectionem nō minus quoq. commodam censeo, qui habet: Ἐμὲ δὲ συζυγείας αὐτῶν, καὶ τῶν παλαιῶν. id est: Vt rei difficultate principes liberet.

243. Cornificius.) Κορυφαῖος. Xiphilinus scribit Κορυφαῖος, melius quidem. In summis difficultatibus.) ἀποροῖ δ' ἐν ὧς ἐτίγνοντο. Enumerò hoc membrum in Græco plane non cohæret, nisi hic ἀποροῖ actionē significat eos, qui molestiam et anxietatem alijs afferunt, quod non probo.

244. Insolenter admodum.) ὁ ἀνὴρ ἡλικιωτάτα. Legendum docet ipsa sententia, καὶ ὁ ἀνὴρ ἡλικιωτάτα. Gallus Tisienus.) Is est, nisi fallor, qui libro præcedenti, fol. 224. Tisienus Gallus nominabatur. utrum rectius, nescio.

245. Alacriores enim.) οὐτε γὰρ ἐν ταῖς νουσι μ. mendū est. scribe igitur; οὐτε γὰρ εἴ. Et hostes suorum uocem.) ὅσοι αὐτῶν τῶν. τὸ reponē, pro ὅσοι. Latum cla-
morem.) ἐπαώνισαν. Lego ἐπαώνισαν, à uerbo παώνισω, quod idem παώνισω dicitur. Deinde, post διὰ μ. μ. π. claudenda est parenthesis. Ipse Cæsar suis properatò.) ἐκείνῳ ἐν ταῖς. Aptior est Xiphilini lectio, ἐκείνῳ γὰρ ταῖς, εἴ.

247. *Areā enim in Palatino emptā.*) τὸν γὰρ τόπον, ὃν γὰρ ἐξέτιον. *quæ ex-
trema vox cum sit vitiosa, magnam obscuritatem adfert. Scribendum autem est Παλατίου. sic enim
Suetonius in Augusto, capite 29. Templum Augusti ea parte Palatinæ domus excitavit, quam ful-
mine ictam desiderari à Deo aruspices pronuntiaverunt. Quem antè inter proscriptos.)*
ὃν πρότερον γὰρ ταῖς. *legendum, ὃν πρότερον ὁ Αντωνίου γὰρ ταῖς, &c.* Porro autem vocem Αντὼ
νιῶ hic requiri, facile constat. Non enim Cæsar, sed Antonius Messalam proscripserat: ut ipse Dio
supra libro 47. ostendit.

248. In Syria Cyrrhestica uicit.) Κυρυστινῇ. scribe Κυρρηστινῇ. sic enim Græci omnes habent. Porro hæc uerba, τὴν γὰρ πικρίδα, usq; ad ἡγὰ ὅτως ἐν τῇ Συρίᾳ, per parenthesis nisi legas,

legas, obscurus erit locus, et ambiguus. Vbi sequitur, οὐτ' αὖ διάβασιν, legendum, ὅτ' αὖ ἡ γὰρ τὴν διάβασιν.

249. Metu inuidiæ iracundiæ eius.) ὅλα ὅσα καὶ τὸ φόνον, scribe φθόνον.

250. Ad bellum Artabaldi.) Potest etiam Artabazo dici: sicut Græcorum alij Αρταβάσδω, alij Αρταβάζου habent. In Græco, ἐπεὶ δὲ τὸν τῶν Μήδων, ὡς scribendum est. Et post, εἰ μὴ οὐ πολλὰν ἀρετὴν, πολλὴν lege, ac deinde ἀπεκρίσται, subscripto ἰωτα. Sed hæc obuia. Sicut et eadem pagina ἀρμυλίου, et ὕσδρισι, ubi orthographia requirit ἀρμυλίου, et ὕσδρισι: quanquam libro sequenti etiam ὕσδρισσι dixerit.

253. Liburni & lapodes.) ἰάπυδοι (non ἰάπυδοι) legendū esse, cum ex Geographorum monumentis, tum ex Illyrico Appiani libro (quem manuscriptū nobis amplissima inclutissima nostra patria bibliotheca Græca suppeditauit) abunde constat. Et sanè ipse paulo post Dio ἰάπυδος uocat. Deinde statim ἰσέπρασσον, et mox ἰσβάλλοντα, dictiones sunt mendosæ: pro ἰπρασσον, et ἰσβάλλοντα, nisi hic ἔθνη subintelligere quis uelit. quod non probo. Idem sperantes.) ἰα τῶν καὶ ἐλπίσι. Lego cum Roberto ἐπελπίσι.

254. Primum a rapinis.) τὸ μὲν πρῶτον ἐκείτι ἡρπαζε, forte ὁ δ' ἐπὶ. Ad Sisciam.) Τυσκίαν. Sed Plinius Sisciam, et fluiuium qui Dionis est Κόλυψ, Calapim uocat lib. 3. cap. 25. Prætereā, inquit, amnes memorandi, Calapis in Saum influens iuxta Sisciam, etc. Legitur etiā infra li. 55. Siscia, quamuis per υψιλόμ in prima syllaba, ubi Velleius quoq. Sisciam habet. ergo sic legatur.

255. Cleopatram reginam regum.) Βασιλίδα βασιλέων. Robertus Steph. βασιλίδων legendū putat: cui nequaquam (pace uiri doctiss. dixerim) hoc in loco adstipulor. Videtur enim uoluisse ostendere Antonius, Cleopatram, ut Cæsaris superioris, ac suæ exinde coniugis, in omnes reges orbis terrarū ius habere, omnesq. eos maiestate superare, nō ut eā reginis modō præferret omnibus. Cæterum hæc quidem coniectura est. Verum enimuero cum hunc ipsum locū tractarem, cōmodum accessi uisendi causa clarissimū, ac historiarū et antiquitatis peritiss. uirū, D. Adolphum Oconem, Adolphus Oeco medicus, seniorē, medicum Augustanū, idq. tecū HERVARTE uir ornatissime. Hic inter alia antiquitatis monimēta, nummū quoq. argenteū uidi, cuius hæc erat inscriptio: M. ANTONIVS DEVICTA ARMENIA. ab altera uerō parte: CLEOPATRAE REGINAE REGVM, REGVM FILIORVM. Is nummus cum meam sententiam certissimè et indubitanter confirmet, adducere eum in testimonium utiq. uolui, ne quid dubij relinquerem.

256. Et tonsores.) καὶ οὖν λυγρέας. Post λυγρέας ego λῶλων signandum censeo, ut nouum deinde membrū ineat: quanquā mihi uidetur loco hoc aliquid deesse. Xiphilinus legit, καὶ οὖν λυγρέας ὅν τῶν πανηγύριον ἐμειδῶσατο. deprauatè nimirū ipse quoq. Collega L. Tullo.) μετὰ λυγρῶν ἄλλα, scitè nimirū. Repone, μετὰ λυγρῶν ἄλλα, sic initio libri ipse autor, sic alij omnes.

257. Armenia, ut supra ostendi, minore.) τὴν μακροτέραν Ἀρμενίαν, inepitè. μικροτέραν emenda ex superioribus, et sensu ipso. In fine pro ἀντιλήθη, scribe ἀντιλήθη.

IN DIONIS LIBRVM L. GVILIELMI

Xylandri Augustani annotationes.

Messala Coruino.) Consulū nomina deprauata. nam illud quidem γινγν. γ. et γα. γγ. omnino abundat. Pro Λαοκαρρίνι, Κορρίνι legendum, ut infra initio libri sequentis.

260. In potestate uictoris forent.) καὶ ὡς τὰ τοῦ κρατήσαντος. Corrigenđū ita: καὶ ἐπὶ τὰ τοῦ, etc. Quæ ad speculandum præmissæ.) νῶς τὰς πρὸς πλωτὰς. Nescio quā rectè πρὸς πλωτὰς: malim sanè πρὸς πλωτὰς. Et si prius Perusiae quoq. Est enim in Græco scribendum, haud dubie quidem id, λαίπερ τῶν γὰρ τῇ Γόρυσίᾳ, nō Γόρυσίᾳ. Γ. et Γ. sunt similiae literæ, hæc errorem librario obtulerunt.

261. Methona expugnata.) τὴν τε Μεθώνην. Μεθώνην scribendum liquidò apparet. est urbs in Messeniaca Peloponnesi regione.

262. Stationiç sunt com.) καὶ γὰρ ἀρχισπᾶς. Addendā uocē ὡς τῆς δ' αὖ μετὰ cū Rob. sentio.

263. Et timoris & audaciæ modum.) τὸ δὲ, τὸ μὴ πρὸς χάριτος. Inter cecidit hic uerbum aliquod, siue id ἀρρῶν, siue ὁ κινδυνὸς, siue aliud fuit.

265. Qui Lepidum nulla eis iniuria.) τὸν Λέπιδον μηδὲ τι ἀδικήσαντα, non μὴκίτε, legendum est. Qui etiam ante uictoriam.) Ξελαυθρωπύγονταί λυι. Fortè λυα legendum. sed in uerbis sequentibus, eoq; πεποιυότδν mendum inesse suspicatur Robertus, non iniuria meherclè. Puto autem tolli posse, si legas, οἱ καὶ πρὶν λερατῆσαι, τί πεποιυότδν : ut τί sit interrogatiuum. alioquin uocabulum aliquod deerit, ut τοιαῦτα, uel simile. Neque enim ignorat.) ὃ γὰρ ἀγνοεῖτε. Legendum profectò ἀγνοεῖ : nam rationem eius quod dixit subijcere uult.

267. Neq; quòd sororem meam.) ὥδ' ὅτι μὴτε τὴν ἀδελφὴν μὲν. Lectio hæc uitiōsa est, ἔρ sensui contraria, quam sic emendabis : ὥς μὴδ' ὅτι τὴν, ἔρ c.

268. Iapydas.) ἰάπυγας, falsò : scribe ἰάπυδας, ut suprâ.

269. Omissio suo proposito.) τὰ τε μὲν ἐπερχο, lego ἄπερχο. Itaque aut submergebant.) καὶ ἢ μὲν κατέδυσαν. Xiphilinus habet, καὶ εἰ μὲν, ἔρ utrumque rectè. Deinde, pro καί τι καὶ τὰ τε, melius legitur apud eundem, καὶ ἢ καὶ τούτους. Mox, pro αὐτὸν ἀλκῶν, idem rectius αὐτῶν ἀλκῶν legit.

270. Coörtus uentus secundus.) αὐτὸν μὲν λυὸς ἦν τύχλῳ φοβοροῦ. Multo libentius legerim pro φοβοροῦ, φοροῦ, idq; cum Xiphilino. Antoniani hæc singula.) οἱ δὲ τοῦ τά τε ἔκαστα. Monet Robertus, Bayssium de re nauali hunc locum citantem, habere, οἱ δὲ τοῦ τά τε ὥς ἔκαστα, quod malim.

271. Harpagonibus hostiū.) ὥς ἦν ἀρπάγων. Harpagonis, qui ἀρπαξ Græcis est, instrumenti nautici, quo hostiles scaphæ arripiebantur ἔρ attrahebantur, descriptio est satis copiosa ἔρ perspicua apud Alexandrinum Appianum, libro quinto bellorum ciuiliū : quo loco nauale certamen id exponit, quo uictus Sextus Pompeius Sicilia cecidit. Sed pro ἀρπάγων hic Bayssius legit ἀρμάτῃν, Roberto etiam monente : quo nimirum armamenta nauis significantur uocabulo. Ego nostram lectionem retinendam duco, sensui ἔρ præcedentibus magis consentaneam.

I N D I O N I S L I B R V M L I G V I L I E L M I

Xylandri Augustani annotationes.

272. Sic enim hi qui annonæ sunt præfecti.) Quòd asteriscum apposui huic loco, factum est non alia de causa, quàm quòd ea uerba (οὐτῷ γὰρ οὗ τὴν σίτησιν ἔχοντας ὀνομάζουσι) cum præcedentibus non coherentia, palàm arguunt aliquid deesse. Præcipuus fuit Sossius.) Atqui suprâ libro præcedenti cum nauali pugna unâ cum Tarcondimoto oppetisse Dio scripsit. Igitur aut hoc nomen uitiosum est, aut aliud utiq; Sossius hic notatur ab illo.

273. At qui uictoriæ socij.) οἱ δὲ δὴ συνωικνήσαντες, legendum συνωικνήσαντες, ut antè quoq; notauimus. Duorum diuorum sacris initiatus est.) ἦν τοῖν θεοῖν μυσηγίων μετέλαβεν, neq; tamen expressit quorum. Apparet ex Suetonio, cap. 93. in uita Augusti, Minervam ἔρ Cererem notari. Promissionis tamen ea ratione.) ὅτι δὲ δὴ ἀπαγγελίας, legendum ἐπαγγελίας : suprâ enim dixerat, τὸ δ' ὑπὲρ ἔρ.

274. Cum neq; reciperetur ab eo.) ὅτε πρὸς δὲ φαδὰν αὐτὸν. Verbum ἠθέλησε si addas, asteriscum demas licebit : quod rectè monuit Stephanus.

275. A Messala decepti.) ὅς ὁρον ἀπατηθέντες, legendum ἀπατηθέντες. Verum anteq; hæc acta.) πρὶν δὲ ἡδὴ τοῦτα. Pro ἡδὴ, ἢ δὲ legendum. Paulo inferius, γυνὸν βοήσας, γυνὸς legendum.

276. Antonius cum ad nuncium eorum.) πρὸς τὴν τὸ Γηλουσίον πῖσιν. Sic corrigo, πρὸς τὴν πρὸ τὸ Γηλουσίον πῖσιν. Idem error suprâ quoq; notatus est à nobis. Confestim in monumentum insiluit.) ἐς τὸ μέγαν ἐξαίφνης ἐνέπρηνε. Doctè ἔρ uerè Robertus demonstrat, μέγαν, non ut aliàs habetur, ἡγεῖον legendum. Paulo infrâ est, ὅτι αὐτὸν πυνθάνου, lege πυνθάνου.

277. Pudore suffusa.) ἐνυθεισμένη. Legendum esse ἐνυθεισμένην, nō ratio modò Grammatica, ἔρ Robertus docent, sed ita Xiphilinus quoque habet. Idem linea sequenti pro τοῖν τὸν, rectius habet αὐτὸν.

Julio

279. Iulio Antonij & Fulviae filio.) καὶ ὅς ἐστι Ἰούλιος τῷ τῷ Ἀντωνίῳ. legendum est Ἰούλιος. Velleius sanè Paterculus Iulium Antonium vocat. Plutarchus in fine Antonij simpliciter Ἀντωνίου. Infra quoq; lib. 54. Ἰούλιος idem falso dicitur, cum libro 55. rectè Ἰούλιος scriptum habeas. A filio huius Antonino.) ἐπ' Ἀντωνίου τῷ υἱῷ αὐτοῦ. legendum Ἀντωνίῳ. nam Severi filius & successer fuit Antoninus Caracalla, quod notissimum est. Mox ἐστὶν ἁρμόδιον, emendandum necessario, & scribendum ἐστὶν ἁρμόδιον.

280. Quamdiu res Antonij adhuc.) Desunt deinceps quaedam. Videtur autem hic fuisse sensus: esse à Parthis legatos ad Caesarem subinde missos, petentibus ut eam ipsorum seditionem & bellum civile componeret. De Cleopatra triumphus.) ὡς καὶ ἐν Κλεοπάτρας. Sanè malim ὡς καὶ ἐν Κλ. legere: sed usus est eodem modo loquendi paulo post, ὡς καὶ ἐν Αἰγυπτίῳ. Equidem utrobique καὶ ἐν pro καὶ legerim, facili errore librarij ex compendiorum (quibus & utuntur & abutuntur plurimum) affinitate.

281. Socij eius uictoriae.) συνδικήσαντες, iterum perperam, pro συννικήσαντες. Tum templum Romae.) In Graeco Ρώμη est, incertum an urbis nomen, an uerò appellativum. Urbis nomen esse ex Tacito patet, lib. 4. uerba sunt Tiberij: Cum D. Augustus sibi atq; urbi Romae templum apud Pergamum sisti non prohibuisset. & alibi etiam fit mentio eius. Tum sacraria tribuuntur.) καὶ δὲ καὶ ἁρμόδιον ποιῶνται. Esse scribendum ἁρμόδιον, palam est, & monuit etiam Robertus. Is igitur potitus publicè.) ὅτις ἐν ὁ δ' ἁρμόδιον. Idem scite notavit articulum ὁ expungendum esse. In prioribus uerbis non punctus post πρότερον, sed uirgula post ὑπάρχοντα signanda est, ut constet sententia perspicuitas. Iapydis.) ἰαπυγίας. scribe ἰαπυδίας. Deinde pro μωείντας, malim μοείντας. nam prima syllaba est brevis: Extremiq; hominū Morini, &c. Vergilius lib. 8. Inferius λαονομαχία, λαονομαχία lege.

283. Finitimos eis Triballos, Dardanosq;.) Non improbo, quae hic Robert. τὰς τε τριβαλλῶν habet.

IN DIONIS LIBRUM LII GUILIELMI
Xylandri Augustani annotationes.

285. Sed ut ipsos in seruitutem.) ἀλλ' ἵνα ἰαυαὶ δ' ἐλασώμεθα. lege αὐαὶ cum Rob.

286. In qua tot annos uixit.) τοσούτοις ἐπέστη ἐλδιδόρῃα βιβιωῦντα. Lego cum Roberto, γὰρ ἐλδιδόρῃα.

287. Quibus si alios iudices.) τούτους δ' αὐὰ μὴ ἐπὶ τῶν. scribe τούτοις. Qui forte lecti sententias ferant. ἐκ τῶν ὁμοίων οὖσαν, ὁ κληρὸς ἀρδ' ἐξεί. Hic locus plus obscuritatis praese fert, quam inest. est enim sic castigandus: ἐκ τῶν ὁμοίων, ὡς αὐὰ, &c.

288. Quomodo hys utaris.) ἐκ αὐὰ ῥα δῖος αὐὰ τὰ διάβω. Ratio Grammatica ἀσθενὲς legendum esse arguit, ut sit ὁρ. 6. à medio uerbo ἀσθενεῖν. Cum & milites strenui.) τότε στρατοῦ μὲν πρὸς ἐλμῆτο. legendum cenſeo πρὸς ἐλμῆτο.

290. Pompeius initio.) Πομπηῖος δ' πρὸ τῶν. sic enim est distinguendum, ut τὸ πρὸ τῶν ad Pompeium adiungatur, cui deinde respondet illud: δ, τε Πομπηῖος αὐὰ τὸς μετὰ τούτων. Carbo.) Στρατῶν, ineptè. Legendum esse καὶ τῶν, ex historijs bellorum civilium est sole meridiano clarius. Iterum: Στρατῶν δ' ἐπὶ τῶν. Inſipidè δ' ἐπὶ τῶν est repetitum à Mario, & Sertorio etiam additum. Igitur expunge. Seruire alicui dignabitur.) δ' ἐλασώμεθα ἵνα. πρὸς lege.

291. Neq; hys qui ultrò se obtrudunt.) μήτε γὰρ τοῖς παρὰ ἐλδύσιν. Liqueat praepositionem γὰρ abundare. Sed qui sunt παρὰ ἐλδύσιν, nihil habeo quod dicam. Sanè apud nostrum Dionem libro tricesimo sexto est παρὰ ἐλδύσιν coitio, & conspiratio ambitus, & potiundi magistratus causa: quod idem libro sequenti παρὰ ἐλδύσιν nominatur. Inde forsitan παρὰ ἐλδύσιν intelligemus, qui ambiendo ad magistratum, non uirtute, peruenierint: nisi quòd passiva significatio uidetur contrà stare. Naui onerariae magnae, &c.) ὁλας καὶ μεγάλας καὶ abundat.

Non

292. Nō est ab hominis natura alienus. ἄρ' ἂν το αὐτὸ πρὸς φύσιν. Hic sensum
verae auctoris sententiae contrarium gignit praepositio ἀρ', perpetuam cum accentu graeco in postrema
syllaba ab indocto librario scripta. Legendum est, ἄρ' ἂν το αὐτὸ, quod explicare: Non est incon-
ueniens aut incōsentaneum humano ingenio. Quo modo (ut aliorum auctorum testimonia prae tēā,
ab alijs nota a quaedam ipse Dio infra locutus est libro 54. Ἀντιστοχάδῃ δὲ τὸν τὸν ἐν ἀμαλῶν
ἐπ' αὐτὸ βόη. Antistius igitur tum haud intempestiue uidetur dixisse. Paulo post: Διοφύλῳ ἀντι-
μα. Lego, ἀντιστοχάδῃ. Roberto etiā notante. Et iterum, ἀντιστοχάδῃ. Scribendum ἀντιστοχάδῃ.

293. Quotquot tibi digni uisi fuerint.) ὅποσοι ποτ' αὐτὸν ὤρασαν. Vox ἐνέ-
σσωσι deprauata est, ἔσ' legerim, Janē ἀρτίσωσι σε. Et mitiores eo.) καὶ ἡρότεροι τῶν ἐκείνων
στρατῶν. Recte uidetur monuisse Robertus, asteriscū ante hæc uerba tollendū. Per absentiam
magistratū.) ἵππ' ἐπ' ἀρχῶν, quod uidetur uitiosum esse, et fortasse ὑπερτιτλούμεν, καὶ ὑπὲρ
ἀρχῶν, ego generali uocabulo uti malui. LXXXI. millia pass.) μίσην ἑκατὸν ὅγδο, σὺν
miliaria 81, ἔσ' unum quadrantem conficiunt. Italiam in tot partes.) ἐν τοῖς ἐν ἰταλίᾳ
τοιαύτῃ μορῇ. Legendum, εἰς τοιαύτῃ μορῇ. Inferius, καὶ τοῖς ἀρχοῖς τῆς βασιλείας, scilicet ἀρχι-
μὴνις postulat. Rursus, περί τ' αὐτῶν ἀρτίσωσιν, ἔσ' ἀρτίσωσιν.

294. Ac de senatoribus quidem.) αὐτὸν μὲν δὲ συμβουλευτὰς. scribe Βουλευτὰς. iam enim expositis senatorum officiis, ad equitum munera transit.

296. Ἀβ ἀρμῖς & ῥέβελlica.) αὐδὸν τε ὀπλων, ἢ ἀδὸν τεχνῶν (ῥῶ. Vox τεχνῶν ἀρε-
tē mendosa est: quid tamen substituiam, incertus sum. Rapto uiuere potiss. cogitar.)
καὶ ἐκκλησίας μάλα καὶ ῥῶ. Robertus hunc locum castigauit, pro ἐκκλησίας, ἐκ λείας ῥρρονες.
Ego ἐκ λείας malim: est enim affinium uitiosa, iuxtaq; commodior lectio.

297. Nam rationi consentaneum non est.) τὴς π. γὰρ ὑποκρίσεως ἀλλοτρίου ἐστίν. Nihil mutandum hic censeo: quanquam Robertus Leoniceum rectius διὰ τὴν ἰσχυρίαν.

299. Consuetudine habita tuorum morum.) *πρὸς συγγενόμενοι καὶ φίλοι.* scribendum, *πρὸς συγγόμενοι.* Cum ea in re ipsa conspiciant,) *ὁρῶν ὅτι συγγόμενα.* Robertus Steph. malle se *ὁρῶν* legere inquit. Ego, qui decreuerim nihil mutare, nisi quod omnino ferri non possit, nostram lectionem, *ὁρῶν*, retineo. Dicitur enim etiam apud alios autores aliquid *ὁρῶν* *ἰστέον*, cum res in actum et effectum (ut auct.) perducitur. Exemplū adscribam, quod nunc iucurrit, et est apud Plutarchum de Caesaris meritu, caesi apud statuum Pompeij: *ἐλαίονος τοῦ ὁφειγμένου καὶ καλουῦτος ἐκὰ τῶν παρ' αὐτοῦ ὁρῶν γεγονότα.*

300. In quodam orbis terrarū theatro. *καθ' ἑνὸς τοῦ κόσμου τοῦ θεάτρου.*

302. Nihilq; præter ea quæ possides.) καὶ τὸ μὴ ἔναι πλέον τοῦ τι, etc. καὶ τὸ ἐν τῷ
scribendum. Rob. Si nihil horum ulli præter alios permiseris.) συγχωρεῖς τοῖς ἄλλοις.
bertum laudo, qui tibi emendat.

IN DIONIS LIBRVM LIII. GVILIELMI
Xylandri Auguftani annotationes.

In ipso indice libri, hæc uerba, *ὡς ἡ μοναρχίας ἀΐσις. &c.* sunt præcedentibus adiungenda, & legendum: *ὡς καὶ ἀρ' ἐδ' ἡμ' ἔγραψεν ἐν τῇ γράμματι, ὡς ἡ μοναρχ. &c.* Porro in Consulatu nominibus et enumeratione, primum ubi est *ΜΑΥΡΑΝΙΘ*, legendū est *Μ. ΟΥΡΑΝΙΘ Λ. Υ. ΑΓΡΙΠΠΑ*. Præterea autem mendosum est, quod Agrippa hic *γ.* & deinde *Δ. ὕπατος* scribitur, cum priori loco τὸ *β.* posteriori τὸ *γ.* sit scribendum. unicum enim tantum iam ante Consulatum gesserat Agrippa, uel ipso Dione teste. Item ante hæc uerba, *Γ. ΝΩΒΕΛΛΙΣ. γ. γ. ΦΛΑΥΙΟΣ*, sunt interferenda quedam: nempe collega Augusti in nono ipsius Consulatu, is fuit *M. Iunius Silanus*, quod non modo omnes Chronographi habent, sed aperte ipse Dio infra in hoc libro testatur. Deinde addendus decimus Augusti Consulatus, in quo habuit collegam *C. Norbanum Flaccum*, ipso etiam Dione hoc docente. Quoniam uerò non est apud Dionem, ac ne apud reliquos quidem, *Statilium Taurum* ante temporis, quam collega Augusti fuit, Consulem egisse, *Norbanus* autem Consul etiam anno *DCCXVI*, iisdem prænomine & cognomine reperitur, libro Dionis nostri 48. existimo illud τὸ *β. ὕπατος* nō ad *Taurum*,

ad Taurum, sed ad Norbanum pertinere. Deniq; ubi est Αὐγυςτος ὁ ι. legendum est ὁ ικ. sic enim præter alios ipse quoq; Dio hoc libro habet. Ex quo loco patet, Καλπύρνιος, non Καλπυρνιανός, hic in indice legendum esse. Enimuero haud incommode (cpinor) subiunxerim, quomodo totum hōtum Catalogum scribi uelim.

Καῖσαρ ὁ ς.

Καῖσαρ ὁ ζ.

Καῖσαρ Αὐγυςτος ὁ α.

Αὐγυςτος ὁ θ.

Αὐγυςτος ὁ ι.

Αὐγυςτος ὁ ια.

Μ. Οὐίφάνιος Α. γ. το β. ἰα.

Μ. Οὐίφάνιος Α. γ. το γ. ἰα.

Σπατίλιος Ταῦρος. ἰα.

Μ. Ιόνιος Σιλανός. ἰα.

Γ. Νορβανός Γ. γ. Φλάκκος. το β. ἰα.

Γν. Καλπύρνιος Γάσων. Γν. γ. ἰα.

304. Cui etiam sororis suæ filiam.) Marcellam nimirum, Oetaviae et Marcelli filiam, eius Marcelli sororem, qui Iuliam, Caesaris ex Scribonia filiam, in matrimonio habuit: quam ipsam postmodò Agrippa, marito defuncto, uxore duxit, Marcella dimissa. Vide Sueton. Augusto, cap. 63. Plutarchum in fine Antonij, etc. Hoc annotandum duxi propterea etiā, quod hic Xiphilini excerptum deprauatum est: legitur enim ibi ἀδελφῶν falsò, pro ἀδελφίδων.

305. Prætoribus, ut sit.) τοῖς στραῶταις, καθάπερ ἐδίδο. Satis liquet, στρατηγὸς esse legendum, non στραῶταις.

306. Tantū continentia esse.) ἡνὰ ἄλλων καὶ σωφρονῆσαι δ' ἐὰν ἐλθεῖας. Pro σωφρονῆσαι legere uult Robertus φρονῆσαι. Ego, quia necessitas nulla incumbit mutandi, retineo σωφρονῆσαι. Paulo post, σεμνωαίμην, ὅτι τῆ, legendum σεμνωαίμην ἢ ὅτι τῶν, cum Stephano.

308. Deinde quæ legib. præcipiuntur.) ἐπεὶ τε δὲ ὅσα πρὸς τὰ ἥδη σὺν ὑμῶν ὅτοι. Scribe ὑμῶν: non enim cum accusatio, sed datiuo constructur hoc uerbum.

310. Ut plus quàm annum.) πλεῖον ἢ ἑνιαυτοῦ. Lege, πλεῖον ἢ ἑνιαυτοῦ. Et mox pro φρουροῦντας, perone φρ., οὐντας. Sex utuntur licitoribus.) ἑκατόντα τοῖς δὲ δ' ἑνὶ πέντε. Audacter hic ἐξ, non πέντε lego. Prætorum enim fuisse sex lictores, ut Consulium duodecim, uel pueri sciunt: habentq; inde (ut Dio hic ait) apud Græcos auctores nomen. Vocantur quippe ἑκατολῆες. Quo uocabulo usus est Polybius, doctissimus et facundiss. historicus, lib. 3. ubi de Boijs, Romanos colonias Placentiam et Cremonam condentes, inuadentibus differit. Mox, ἐπ' αὐτῷ τοῦ ἀριθμοῦ ἀπ' αὐτῷ lego. Ista quoq; prouinciæ.) τὰ αὐτὰ κράτη καὶ κένοντες πρὸς τὴν ἰσταν. Emendo, ἐκένοντες; scilicet ἐθνῶν.

311. Ac diuidendis prouincijs.) καὶ τὰ κράτη τῶν διὰ τὸν Ἰστανόμην. διὰ τὸν uox est corruptissima, cum debeat esse ἐθνῶν. Ab eo que perfecta.) Lacuna hic est. Videtur aut hic fuisse cōtextus: Ab eoq; perfecta monarchia initium sumpsit. Vnius enim, etc. Plerumq; nūc etiam.) ὡς πληθεὶ γρόμματα, καὶ νῦν τῶν ἑνὶ μὴ τῶν. Robertus sententiā statutam putat, si pro νῦν, πάλιν legatur. Ego πάλιν potius post νῦν addendum iudico, et tamen haud dubito, quin aliquid desit adhuc.

313. More Hispanorū se consecrans.) Non memini, me de hoc Hispanorū more quippiam legere. Apud Caesarē lib. 4. bell. Gallici haud dissimile quippiam de Soldurijs refertur, usitatum apud Gallos Sontiates. Ex senatoribus forte quindecim delegit.) πέντε καὶ δεκάτους ἑλάντες λαχόντας. Corrupta lectio, eam sic emendandam certus sum: πέντε καὶ δεκάτους ἑλάντες, etc. sic etiam Xiphilinus.

314. Per coitiones aut ambitū.) ἐκ πᾶσι κληθῆσθαι, ἢ καὶ δικασμῶ. scribe δικασμῶ. id enim est largitio propter magistratum adipiscendam. et sic scriptum est apud Xiphil. Et alia id genus.) τὰ τοιαῦτα καὶ λέγοι. Verba sunt transposita. Scribe, καὶ τὰ τοιαῦτα λέγοι. Sed in Augusti.) ἀλλ' ἐς τὴν αὐτὴν ἐκένοντες. Emendatius αὐτῶν leges.

315. M. Egnatius Rufus.) μαρκὸς ὁ ἐγνάτιος. Legendum, Μ. ὁ Εγνάτιος. sic enim Suetonius, sic Paternulus.

316. Porticū Neptuni.) τῶν τοῦ Ποσειδῶνος ὠνομασμένων. Adde uocὲ τριῶν, quæ intercidit. Virsōs trecentos.) ἀρκῆς τὴν τριακοντίαν. τριακοντίαν Xiphilinus.

Cuius

317. Cuius tum rex erat Sabos, Aelius Largus.) *ἢς Σαβός ἢ Σαβός, Ἀίλιος Γάλλος.* Apud Xiphilinum non *Σαβός*, sed *Σαμῶς* legitur. Porro autem non *Γάλλος*, sed *Λαγός* est scribendum. sic enim et Xiphilinus habet, et Gallo Largum successisse in Aegypti praefectura, Dio supra innuit, ubi quidem Valerius Largus dicitur. Si quando praelium commississent.) *πῶς μίξαν αὐτοῖς.* Quod autem *τοῖς* recte docet legendum Robertus, etiam Xiphil. habet. Athlutorum enim tenuis.) *Ἀθλῶν.* Apud Xiphilinum sane habetur non ita, sed *ἐπιθῶλῶν.* Sepulcrum ab ipso factum.) *ἢ ἐπιθῶλῶν. ὁ σcribe.*

IN DIONIS LIBRVM LIHII GVILIELMI
Xylandri Augustani annotationes.

319. In nominibus Consulium, ubi legitur, *Λ. Ἀρρηνίος Λ. γ. Λεπίδης*, notandum est, Consules unius anni intercidisse: et est ita legendum, *Λ. Ἀρρηνίος Λ. γ. Μ. Λοπίος, κ. Λεπίδης, ὕ. γ.* sic enim hi et a Dione hoc in libro nominantur, et a Cassiodoro, ac reliquis Chronographis et Floratius libro 1. epistola ultima:

Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno. Deinde, ubi est *Γ. Σάα. lege Γ. Σίλλος*, ex Dione. Rursum, pro *Γαῦλῳ Ἰώνιῳ*, et *Γαῖῳ Ἰώνιῳ* scribe, nam Caium Iunium Dio inferius scribit: sicut reliqui etiam. Post, *Μ. Λ. Ἰώνιῳ Λ. γ. σcribe Μ. Ἰώνιῳ*, et c. Vbi est *Φαῖλῳ Μ. Λικίννιῳ*. Illud *Φαῖρῳ* cum Roberto in *Φρυγί* esse mutandum censeo, ut sit *Φρύγιος* cognomentum. praeterea q. scribe, *Μ. Λικίννιῳ Μ. γ. Κράσῳ*. Deinde, pro *Γαῦλῳ Κύντιῳ*, et c. scribe *Γ. Κύντιῳ Σε. γ. Οὐάρῳ*. Et deinceps, *Μ. Οὐαλφίῳ Μ. γ. Μασάλας Βαρβατῳ*. Barbato autem eo liberius lego, quod sciam Messalae Barbati etiam Suetonii meminisse in Claudio, cap. 26. Itaq. qui hic Messalam iterum Consulem scribunt, confundunt Corianum cum Barbato: non recte quidem, nisi alios auctores secuti videantur. Porro, pro *Γαῦλῳ Φλ. Γαῦλῳ Φαῖλῳ* scribendum, ex Dione. Deniq. *Ἀφεικανός* vox loco mota est, et subdenda post haec demum uerba, *κ. Φαῖλῳ κ. γ. Ἀφεικανός*: ut etiam habet Suetonius in Claudio, cap. 2. ubi tamen, sicut et apud alios, Julius Antonius, non Antoninus legitur. et q. is M. Antonii filius, qui anno V. C. 741. praetor fuit, ut tradit Dio: praesertim cum hic quoq. M. γ. scribatur. ut dubium esse nequeat, illud *Ἀφεικανός* ad Fabium pertinere: et pro *Αντωνίῳ*, scribendum *Αρτωνίῳ*.

320. Fratrem hunc eius.) *ἀδελφόν τῷ Πλάγγῳ.* Lege *Πλάγγῳ*. Absentes exilio damnati sunt.) *ἐρῶντων μὲν ὅς καὶ φερόμενοι. ὁρῶντων μὲν ὅς καὶ, et c. scribe, ut recte docuit Robertus.*

321. Quod nisi in iudicio quodam.) *ἐμὴ καὶ ἀδὶ νίκῃ. Αἴκῃ* lego. Sed ingenue fateor, me hunc locum non intelligere: ita tamen, ut negem esse integrum. His enim tantissima bulis.) Laudo Robertū, qui sensit deesse hoc loco ea uerba, *ὡς δ' οὐσι χῶνται, inferenda ante haec: ὅπως συμπαίνευ σφίσιν, et c.* Rebellionem fecerunt.) *ἐπολιέμεσαν αὐτοῖς*: lego *αὐτοῖς*. In servitutem redigeret.) *ἐδούλωσαν*. Corrige *ἐδούλωσαν*. Egrege re gesta.) *αὐωνισάμεν*. scribe *ἀγωνισάμεν*. L. Silanus.) *Σιλανός* legi, nō *Σιλανός*.

323. Vti maiorum suorum institutis permisit.) *ἢ πατρίῳ σφίσι ἢ πρόπῳ ἀδελφῷ.* Addendum uerbum *συνεχόμενοι*, aut simile, ut constet sententia. Vnus ex Indis Zarmarus.) Apud Xiphilinum Zamarco nomen est, *Ζάμαρχῳ*. Q. Lucretium.) Supra in Catalogo erat, L. Lucretius, falso, ut arbitror: Cassiodorus quoq. et alij, Q. uocant. Per quinque annos.) *ἢς πέντε ἔτη ἀκλῆβῃς.* Adde *ἔτη*.

324. Velle se iuramento obstringere.) *καὶ ἐμὴν ὁμοσίαν δέσσειν ἡθέλω.* Legendū, *ὁμοσίᾳ ἡθέλω.* Infensus esset.) *καὶ ὅτε μίσος ἔχ' ὅτι, et c.* Scitē Robertus deprehendit, *ὅτε* μίσος esse legendum.

325. Etiam si id iustissime fiat.) *ἢ αὖ ὅτι μάστιγι δ' ἡγοῦνται στυγνῇ.* Non improbo coniecturam Roberti, *διηγοῦνται* legentis.

328. Camuni & Vennonetes.) Cur sic uerterim, et recte ne id fecerim (nam in Graeco est, *Καμύνιοι καὶ Οὐννῖοι*) ex Plinij libro tertio, capite uicesimo, lector intelliget.

M. Lollius

M. Lollius Rhymetalci.) μαρκιλλος λόλλιος ρωμυμέταλκις. Legendum utique, μαρκος ἔρ ρωματάλκις. Paulo post, pro τὴν γερμανίαν, terone τὴν γερμανίαν. Potro ubi est, τὴν γερμανίαν καὶ τὴν γαλατίαν, omnino hæ uoces inducendæ sunt, ἔρ remouendæ, τὴν γερμανίαν. nam trans Rhenum Germaniam nullam tum fuisse, sed Galliam, euentissimum est. Decembrem.) Δεκέμβριον scribe, non Δεκέβριον.

329. Vedius Pollio.) οὐνδιος πολίων. Lego πολίων, ἔρ deinde πολίωνος, ἔρ. Vide de hoc Plinium libro nono, capite uicesimotertio. Meminit ἔρ Tacitus libro primo. Pausilypum.) τὸν παυσίλυπον. ἔρ legerim, ut sit generis neutrius. sic Plinius libro nono, capite quinquagesimotertio. Quasi non alijs quoque, ἔρ. οὐχ ὅτι καὶ ἄλλαις. Lego, οὐχ ὅτι καὶ ἄλλαις.

331. Iulius Antonij F.) ἰούλιος. ἰούλιος, ut supra ostendi. Quoniam earum ædibus contigua erat.) ἰδωκὸν ἐπὶ δὲ ὁμότοιχον, ἔρ. Ita lege, ἰδωκὸν, ἐπὶ ὁμότοιχον, ἔρ. ὡς. Κορνύλ.

332. Tamen ipse gladiatorios ludos.) καὶ αὐτὸς τὰς μοναρχίας διτέλει. μονομαχίας lego cum Roberto. Ut senatores quoties in curiam conuenirent.) Locus hic mirū in modum est ἔρ corruptus ἔρ mutilatus: ὁσάκις αὖ ἰδὼν αὐτὸ, ἔρ καὶ τὴν, ἔρ. Equidem non me fugit, ἰδὼν apud Dionem uocari consessum Senatus. ut libro sequenti: ὁ δ' αὐτοῦ τὰς τὴν γόρουσις ἰδὼν ὅν ἔρ τὰς ἡμέρας γίνεσθαι ἐκείλῳ, ἔρ. ut haud dubiè hic quoq. ἰδὼν aspiratè sit scribendum. Sed tamen reliqua uerba esse ἔρ deprauata, ἔρ manca, sensus ipse docet. Faciam autem quod possum, id est, apponam Suetonij hæc de re uerba, si quid ea lectorem possint adiuuare, in promptu ut habeat. Quò autem (inquit ille capite tricesimoquinto, uitæ Augusti) lecti probatiq. ἔρ religiosius, ἔρ minore molestia, Senatoria munera fungerentur: sanxit, ut priusquam considerent, quisque thure ac mero supplicaret apud aram eius Dei, in cuius templo coiretur: ἔρ ne plus quam bis in mense legitimus senatus ageretur, scilicet Calendis, ἔρ Idibus, ἔρ. Quibus ex uerbis, ἔρ illis Dionis, τὸ δὲ, ἰνα ἀρνητὶ σωίωσιν, apparet alterum membrum hoc loco intercidisse. In Cherulcorum.) Χερουσιδίας. Legendum Χερουσιδίας, ut ante Χανιδίας. Lupiæ & Alifonis fluuiorum.) καὶ ὁ ἑλισίων. Alifonem dicit Tacitus libro secundo, his uerbis: Cuncta inter castellum, Alifonem, ac Rhenum nouis limitibus aggeribusq. permunita. Quo in loco Tacitus loquitur de discussa obfisione castelli ad Luppianam positi: ubi tamen (quod obiter monere uisum) imperitè quidam castellum Alifonem legerunt, ut Alifo sit nomen castelli: quod falsum esse Dio nos docet.

Taciti locus animaduersus

334. Bessus natione.) θράξ βέσος. Supra ostendi Βασός, ἔρ Βασών scribe oportere: quam lectionem hic annotatam Robertus Stephanus testatur. Pecuniam ad imagines faciendas S.P.Q.R. conferrent.) εἰς εἰκόνας αὐτῶ καὶ ἐκείν καὶ ὁ δῆμος, καί τοις. Sic emenda, εἰς εἰκόνας αὐτῶ καὶ ἐκείνοι, ἔρ. Deinde post paulo ἔκαστον, non ἔκαστον. Ac pro τῶ τέλει, τὸ ἔτος lego. Id si quis reddendum non putet.) καὶ ὅσον, ἔρ γὰρ τὸ πρὸς τὸν ἀπαριθμῶν. Puto sic scriptum ab autore: ἔρ γὰρ τὸ πρὸς τὸν ἀπαριθμῶν. Mox, ἰουλίον ἑρώου, legendum utiq. ἰουλίον.

IN DIONIS LIBRVM LV. GVILIELMI

Xylandri Augustani annotationes.

335. Consulium nomina in annos septendecim cum annotauerit Dio, tamen hic tantum sedecim annorum exponuntur: ita quidem, ut collega etiam Augusti XII. Consulatus desideretur. Ac tamen si nouerim, esse qui à Drusi Consulatu usque ad M. Furij, ἔρ Sexti Nonij Consulatum inclusiue tantum sedecim annos numerent: tamen certum est, Dionem hoc loco ab ijs dissensisse, ac septendecim numerasse, quemadmodum ἔρ Cassiodorus habet. Causam differentie mox indicabo. Αὐτοῦ τὸ 16. ἔρ. His adde (ut ex reliquis Chronologis habetur) Λ. Ζυλλας. Deinde annu D C C L. Consules hos possumus ponere: Γ. Καλπίσιος. Ζαβίνος, τὸ β. Λ. Γασ.

Kk σιωπῆς

οὐδὲς τοῦτο. Cogimur aut̄ eos aliunde mutuari, quoniam inter Lælium Balbū ac C. Antistium Consules, & L. Valerium ac Cn. Cornelium Cuman, nullius mentio fit Consulis in Dione, ut mea quidem fert sententia: quia multa ex hoc libro interciderunt. Μ. Οὐαλδρί. Μ. γ. Μισσαλαῖς ἢ Μισσαλιν. Probō posterius. Γ. Καῖσαρ Αὐγούστου τοῦ γ. Legendum utique, (Roberto etiam annuente) τοῦ ἰδ. id est X I I I I. Nec me fugit, Suetonium Augusti tredecim tantum Consulatus numerare, totidemque etiam Tacitum, qui Augustum numero suorum Consulatum Valerium Corvinum, & C. Marium simul aquasse, libro primo scripsit. Veruntamen quia tredecim Augusti Consulatus disertē sunt ab autore nostro iam antē recitati: quatuordecim utique legendum est, idque etiam apud Cassiodorum. Cur eum Tacitus & Suetonius omiserint, facilius puto intelligeremus, si Dionis ea de re uerba haberemus: nunc id conijcere tamen possumus, non gestum fortassis eum ab Augusto, sed omnino aut repudiatum, aut statim alij traditum, sicut & alias fecerat. Illud magis mirum, cur alij hunc totum annum omiserint, cum eum Cassiodorus habeat, eundemque quem Dio collegam Augusto X I I I I. Consuli assignet L. Paulum. Nobis is annus prætereundus nullo modo uisus est, idque tanto minus, quod infra libro sexagesimo, quem annum Dio octingentesimum Urbis conditæ habet, is apud alios D C C X C I X. dicitur. Vnde patet, uno anno nostram aliās præcedere rationem, ut ibi quoque dicemus. Ρ. Οὐινίκι. ἢ Μινούκι. Οὐινίκι. Vinicius legendum Velleius docet. & pro Ν. ἡός, reponendum Μ. ἡός. Scribens enim ad M. Vinicium, patrem eius P. Vinicium aperte nominat: quo Consule Tiberius Rhodo redierit. Deinde annum M. Vinicij, ipsum etiam M. Vinicium appellat. Οὐόλαις. forte Οὐόλαις: quod cognomen Valeriorum fuit. Κ. Καίλι. scribe Κ. Κακίλι. Μ. Φούρι. Vtique Φούρι est scribendum, & omisso. Furius enim Camillorum nomen est, non Furius.

336. Inde in Cheruscōs conuerso itinere, Visurgin transgressus.) πρὸς τὴν πλὴν Χερουσκίαν μετέβη, καὶ τὴν Οὐίσουρου, &c. Legendum Χερουσκίαν, & Οὐίσουρου, id est Visurgim: quem supra falsō scriptum habuimus Οὐίσουτρον. Mox, pro Αλβίου, λέγο Αλβίου, ut est apud Xiphilinum.

337. Et non modō homines.) Ante hæc uerba deesse aliquid, satis patet: mihi tamen restituenti facultas (fateor) abest. Certē uidetur Augusti lex aliqua de ijs quæ mortis causa legantur, intercidisse: ut cumque eodem modo apud Xiphilinum legatur. Quæ deinde more Romano.) καὶ αὐτὴ μετὰ ταῦτα καὶ ἡ ἐνέρωσις. Legendum, καὶ αὐτῇ. Cum honore tamen Tribb. pleb. anteirent.) καὶ τὴν τῶν δημαρχῶν πρὸς τιμωμένους. Vitia tolles, si legeris, καὶ τοὶ τῶν δημαρχῶν πρὸς τιμωμένους. quod etiam Robertus Stephanus deprehendit.

338. Pignoris loco.) ὡς ὁ τὶ γνῆχερον. scribe γνῆχερον. Infra, pro ἀφῆς, ἀφῆς. Exceptis Cantabris.) πλὴν τῶν κανταβρῶν. Certē adduci non possum ut credam, hoc Cantabrorum nomen non esse falsum. Quid enim Cantabris cum Germanis commercij, aut cur Cantabros debellaturus Rhenum transiret, aut cur tandem illi eam expeditionem metuerent, tam longē ab ipsis auerso bello? Id monere uolui, ut qui possunt, corrigant hunc locum: me sanē hic ingenium & autoritas scriptorum, aut certē memoria destituit. Pro πείσειδαι autem, legendum scio πείσειδαι.

340. D. Lælium Balbum.) καὶ Λούκι. Βάλλ. Ipsius Dionis in indice libri, & reliquorum autorum testimonio, Λαίλι, non Λούκι est scribendum.

341. Corpora porrō Caij & Lucij.) τὸ δὲ Λούκιου τοῦ τ. Γαίου, &c. Non possum mihi persuadere, non intercidisse hoc ex loco permulta, quibus inter alia Caij & Lucij interitum Dio descripserit, cum quod in ipso indice libri ea historia promittitur, tum quod leuiora multa conscriptum autorem nostrum, eorum mortem silentio inuoluisse non sit consentaneum. Iam Zonaras etiam (quem nuper editum magnificentiae uiri uerē magnifici ac generosi Domini ANTONII FVGGERI, laboribus autem honestissimi ac doctissimi uiri Domini Hieronymi Vuolfij, meriti

meriti de me optimè amici debemus) cum permulta in historia horum temporum ad uerbum è Dionis transcripserit, uestigiaq; eius diligentissimè (nec id dissimulante) consecretus sit, de Cæsariū horum exitu ea habet, quæ ipsis uocabulis esse à nostro autore eum mutuatum, contendere ausim.

Quid quod inscriptio præsentis libri etiā de Augusti tēpli dedicatione, sanoq; Martis in eo pollicetur, de quibus sane ne ullam literam nos habemus? Quid, quod Consulum ab anno 748, usq; ad 758, nulla ne ullo uerbo sit mentio? Ea igitur quoq; amissa sunt. Quoniam quidem uerò sine exemplaris alicuius auxilio restitui nequeunt, mihi satis fuit ad præsens indicasse, lacunam hic esse relinquentam. In Germaniam ablegauit, αἰς αὐτὸν Κελσὺν. Deest uerbum ἐξέπεμψε, aut simile. Mox: αὐτὸν ἐκείνῃ, legendum ἐκείνου, scilicet Tiberium.

342. A' curis uacet. ἀπὸ μὲν ὁρίσει, scribe ἀπὸ μὲν ὁρίσει.

343. Te incolumi ipsa quoq; hodie regnans.) Ante δ' ἐνὸν δ' ἐ τι παθόντ', Xiphilinus hæc quæ inserui uerba habet: καὶ σωζομένου ἡ σοῦ, καὶ αὐτὴ τὸ τῆ μοῖρου ἀρχουσα. Lenibus corporis exercitijs.) αἰωνήμασι. De his alij multa. Xiphilinus habet αἰωνήμασι. Hinc suspicor αἰωνήμασι legendum, id est perfusionibus, rigationibus liquorum, ἀπὸ τοῦ αἰωνῆ. Paulo supra: ὅτι φοβούμενοι. Xiphilinus rectius, οἱ τὶ φοβούμενοι. Vt que in alijs rebus modò grauiore.) καὶ ἀπαρτὸν καὶ αὐτὸ τῶν τῶν. Excidit aliquod participium, ut πλημμελοῦ τῶν, aut simile.

344. Quo intelligitur pœnas non faciliores.) ἐξ αὐτὸν τοῦ τῶν ἐκείνοισι ἡ ῥάων. Sensus postulat, ut legamus ἐκείνοισι μὲν οὐδὲν ῥάων: ut est etiam apud Xiphilinum. Versu proximo, αὐτὸν σοῦ, scribe ἐπὶ σοῦ. Vt in officio maneant.) ὅπως σωφρονῶσι, καὶ πῶς ἐτι μὴ διωκθῶσι. Deest aliquid: puto ἀμαρτανῆν. Facinoris alicuius causa capite plectas.) θανάτῳ μὲν μηδὲν ἐτι δεινὸν δρᾶσαι σωφρονίζου. Liqueat mendose ita legi. Possunt autem omnia ex Xiphilino restitui, qui sic legit: θανάτῳ μὲν μηδὲν ἐτι τοιοῦτων ὑμῶν εἶδαι, ἐτόρως δ' ἐπὶ αὐτῶν, ὥστε μηδὲν ἐτι δεινὸν δρᾶσαι, σωφρονίζου. Paulo post: καὶ τέχνη ὅπλα. scribe, καὶ τέχνη καὶ ὅπλα. Idem.

345. Quia tantam urbem.) πόλιν τετρακαὶ τὼν πλὴν. Abundat πλὴν.

346. Decima Gemella.) δεκάτοροι. scribe δεκάτοι. Infra: καὶ τῇ γερμανίᾳ τῇ αὐτῇ. scribe, καὶ γὰρ τῇ γερμανίᾳ. Ipse acceptos adseruauit.) Obscurus est locus, nec, ut credo, integer. Quò enim id uerbum referendum est? Tot sunt legiones.) νῦν μὲν δὲ πᾶσαι τὰ τέχνη, ineptè, pro τέλη. Suprà, Ἀντωνίῳ ὁ μαρξ. reponè Ἀντωνίῳ.

347. Munus gladiatorium præbuerunt.) μονομαχίας ἀγωνάς. Xiphilinus aliter hic habet: nempe, ludos Circenses editos, in ijs rhinocerotem ab elephanto iectum, et diuittè quendam olim equitem depugnasse.

348. Progressusq; est primo ad Erygrum.) τὸ Ερύγρου. Nō inuenio ullum fluiuiū aut hoc, aut simili nomine apud antiquos aut recentes Germaniæ descriptores. Ex Velleio Patriculo (qui hanc rem fusè tractauit) τὸ Εἰλύου legendum uideretur, ubi ita scripsit: Deniq; quod nunquam antè spe conceptum, nedum opere tentatum erat, ad quadringentesimum miliarium à Rheno usque ad fluiuium Albim, qui Senonum Hermundorum que fines præterfluit, Romanus cum signis perductus exercitus, &c. nisi Ερύγρου uocabulum alicui nimis differre à Εἰλύου putare posset: cum tamen multa sint apud Dionem mirè aliò detorta. Bato eorum aduentu.) αὐτὸ δὲ μὲν δὲ τῇ πρὸς αὐτὸν αὐτὸν ὁ καὶ τῶν, ineptè: pro βάτων. Montem Almam.) Ἀλμάν. Sanè Velleius Claudium montem uocat. Sifciæ commorarentur.) γὰρ Συσκίᾳ ἐρχοῦν. Malim Σισκίᾳ. Velleius: Ipse asperissima hyemis initio regressus Sifciam. Dixi de hoc opido supra ad librum 49.

349. Ludosq; magnos uouit.) κατὰ τὴν τῇ πανηγύρεως τῇ μεγάλῃς ἡνύκατο. Rectè me sententiam expressisse confido, utcumq; locus sit corruptus. Planasiam.) Perperam Παλνασίαν habetur, pro Πλανασίαν. M. deinde Furio Camillo.) M. δὲ δὲ Φερνίῳ. Φερνίς legendum, ut dixi.

IN DIONIS LIBRVM LVI. GVILIELMI.

Xylandri Augustani annotationes.

350. In Consulum nominibus hæc sunt emendanda. Pro Γομπᾶις scribendum Γοπᾶις, ut Robertus Steph. etiam monet. Γ.φόντις.) Scribo φοντήις. καὶ Κινλαγίς.) Nescio quid hoc sit.

352. Legibus non obtemperantes, (9c.) ಎಂಬ ಪದವಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. Legō ಪದವಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು, cum Roberto.

353. Viris immaturas.) καὶ μολέτω γάμων ἀγίας. Legit ἀπαίς idem, quod non improbandum plane est. malim tamen γάμων ἀγαν ἐχούσας, quo modo Plutarchus in Thesæo de Helena est locutus.

354. Lex Pappia Poppæa.) ὁ τε Πάππιος καὶ ὁ Πόπλιος νόμος. Apparet ex Cornelio Tacito, Pappiam Poppæam legendam esse, et pro Πόπλιος, et Πόπλιος iterum, Πόππια scribendum. Sic enim ille libro tertio: Relatū deinde de moderanda Pappia Poppæa, quam senior Augustus post Iulias rogationes incitandis cœlibū pœnis, et augendo ætario sanxerat, &c. Atq; eo magis lectionem Taciti probō, quod Publius nomen non est, sed prænomen, Poppæus autē nomen est. Suetonius quoq; in Claudio meminit huius legis, capitibus 19. et 23.

355. In diuersa loca discurrente.) ἄλλῃ καὶ ἄλλῃ πρὸς φοινῶν τῶν τῶν τῶν. scribe πρὸς φοιν
τῶν τῶν τῶν. Multis conuallibus abruptus erat.) πολλὰ ἀχῆ καὶ πέτματα. scribe ἐν
πέτματι.

356. Post administratam Syriam.) μετὰ τὴν συνειρη ἀρχὴν. Hascuerba ex Xiphilino inferui.

357. Ad flumen Visurgin.) οὐσίβυργον. scribo οὐσίπυργον. Non modò fidem omnibus ijs qui, &c.) καὶ πᾶσι τοῖς ἱερῶν τῶν γενομένων ὑποπᾶσι. Depravata est lectio, quam sic corriges: καὶ πᾶσι τοῖς τῶ, τε γενομένου ὑποπᾶσι. Quae iam in promptu certo quodam loco.) ὅν ἐτίμω ποιούσας. Lege, ὅν ἐτίμω πᾶ ὄντας. Paulo inferius malim νωτφόρα, quàm νωτφόρεα.

358. Robustissimus quisq; euaderet.) ὀρβώμην ἐστὶν πολλοὶ ἀπ' αὐπασαν. Po-
strema hæc dictio uitiosa aperte est: scribendum censeo ἀπ' αὐπασαν. Ac quoniam ἡ, qui
militari.) καὶ ἐπεὶ τῶν στρατῶν. Scribendum utiq; καὶ ἐπὶ μὲν εἰς τῶν τῶν, &c.
cum Xiphilino.

360. Cùm antea in senos menses.) *πρότερον γὰρ ἑκατὸν μῆνας.* Sed hæc uisiosa est lectio; cùm suprà Dio ostenderit libro 53. (346) iungulis sex mensibus semel eum consiliarios mutasse. Ergo pro *ἑκατὸν μῆνας*, *ἑξαμῶν* reponere, aut *ἑμῶν*, ut habetur hic in Xiphilino. Ideo uates eum centesima post die.) *ὅθεν οἱ μῶντες τῇ μετὰ ἑκατὸν αὐτὸν ἑμῶν.* Legendum est, *τῇ μετὰ ἑκατὸν αὐτὸν ἑκατὸν ἑμῶν*, id enim est ratio huius interpretationis factæ a uatibus desiderat, et Suetonius apertè ita habet capite 97. Sergij Sulpicij Galbæ.) Falsum est hic *Σόβριον*, pro *Σόργιον*.

362. Suis subditis potiora, ut Rempublicam.) πολλὴ τὸ διάφορον αὐτοῖς διωκε-
 μένοις. Inter duo postrema vocabula hæc interfertur sunt: πῶς τὸ ὑπάρχον ἢ, τὰ τε κρινὰ πα-
 σι τοῖς. Ea cum hic desint, asterisco notatus est locus: sed ex Xiphilino ita, ut dixi, restituitur
 integritati. De diuo Augusto.) καὶ ὡς τοῖς δέοις ἐκείνων. καὶ dele, nam abundat.

363. Metuens ne multis simul.) καὶ μὴ φοβηθεὶς μὴ πολλοῖς. Legendum, καὶ φοβηθεὶς, etc. Et roſt, διμωφελὲς ἐκ τα, non διμωφ.

364. Quis autem fuit, qui suam unicam domum.) Ἰδιὰς μόνος. Si sic legas, ἑλκεύς erit, Græcis familiarissima. neq. oportet μόνος in μόνος convertere, quod Robertus uult: non inepte quidem, non tamen necessario.

365. Semper uel in curia.) ἔ ποτε ἢ ἐν συνέδριον. Scripserat Dio ἅ ἐ ποτε.
Adepti fuissetus.) ἀνγκάως κελεύσιν. Lego π[ρ]οδύσιν.

Infu

366. Iussu senatus.) ὧς πρὸς τῇ βουλῇ ἐδεδόκει. Hæc uerba non intelligere me, liberè confiteor: nisi fortè à βουλῇ legas, aut τῇ βουλῇ ἐδόκει.

IN DIONIS LIBRVM LVII. GVILIELMI

Xylandri Augustani annotationes.

Passum fuisse hunc librum et sequentes maximam cladem ac detrimentum, cum multis alijs rationibus depræhendi potest, tum uerò his in primis. Primò, cum inscriptio huius libri tantum usq; ad mortem Drusi (qui fuit filius Tiberij) ostendat historiam potrectam fuisse, quæ hoc libro cōpræhenderetur: cum is mortuus sit (teste Cornelio Tacito lib. 4. quem quidem Dio diligenter secutus est autorem) C. Asinio et C. Antistio Cos. Tiberius uerò obierit decimoquarto post anno, satis equidem perspicuū est, Tiberij mortem nequaquam hoc in libro narratam fuisse, sed in sequenti. Idem deinde ostendit ratio temporū per Consules enumerata. Quia enim in titulo est, historiam undecim annorū hoc libro exponi, cum amplius uiginti duobus annis Tiberius summæ rerū præfuerit, liquet libro de mō 58. reliquam eius uitæ partem à Dione expositam, uidelicet rebus sub Tiberio gestis amplioribus quàm quæ unico possent libro includi. Accedit huc firmissimum argumentum, quod in titulo eius libri, qui huic, quem præ manibus habemus, proxime subiungitur in Parisiensi exemplari, et 58. uocatur, aperte mentio fit libri sexagesimi, qui ipsum proxime sequatur. Quippe in eo quem dixi libro nō modò C. Caligulæ uita, quā index pollicetur, nec quadriennij modò historia, cuius ibi Consules recensentur, sed Claudij insuper uita compræhenditur. Ex quibus omnibus relinquitur, hunc quem inscriptio nostri codicis quinquagesimumseptimū dicit, esse in unum ex duobus libris, quinquagesimo septimo et octauo nimirum, conflatum, qui Tiberij imperium enarrant: mutilis sanè illis, et non exigua parte sui multatis. Itemq; eum qui quinquagesimus octauus inscribitur, esse cōpositum ex alijs Dionis duobus libris, quinquagesimo nono scilicet, in quo Caligulæ, et sexagesimo, in quo Claudij Monarchia describeretur. Ita sit, ut cum codex noster uigintitres solum libros profiteatur, nos uigintiquinq; habeamus: ita tamen, ut hi quatuor postremi non integri, sed lacunosi, et multis in locis cum interpolati interruptiq; tum uitiati intelligantur. Cui rei documento esse præter alia potest uel hoc, quod penè totidem uerbis eadem apud Xiphilinū (qui Epitomen tantum scripsit) leguntur: ac nisi in quibusdam locis nostra quàm ipsius essent uberiora, uerisimile poterat esse, inde Dionem hæc adiecta fuisse. Nos, quantum eius fieri cōmodè poterit, Suetonij et Taciti, ac nostri etiam quandoq; ingeniosi beneficio freti, nonnihil tamen huic malo medebimur. Quod ad Consulion nomina attinet, nunc agamus. Γ. ΚαικίλιΘ.) Tacitus libro 2. C. Cælium uocat: Rufi cognomen habet alij. Sed de Cæcilijs ac Cælij nominibus, quæ eidē apud diuersos autores tribuuntur, diximus supra ad librum 42. Porro, nō Γ. Κομπωνιανός, sed Γ. ΚομπώνιΘ. scribendum, si Tacitum et alios sequimur. Γ. Νωρεβανός.) Scribendum Λ. Νωρεβανός. sic et ipse Dio infra, et Tacitus, et reliqui. Μ. ΑὐγείλιΘ.) Cornelius initio tertij libri Cæium nominat. ΣελπίκιΘ.) Γ. prænomen adde, quod omnes habent. Γ. ΑρτίσιΘ. γ. υ. ἰδςΘ.) Vetus, cognomen ei apud Chronographos est, et supra quoq; libro 55. et Cornelio Cethego prænomen Sexti, non Sergij. Προ ΚαλυσέλλιΘ. scribe Λ. ΟὐισέλλιΘ.

371. Diuersum ab his quæ egisset consilium.) ὁ γὰρ πρὸς τὴν φρονεῖν ὅπως ἐδόκει. Postremum uocabulum omittendum est: abundat enim, cum mox sequatur ἐπελάμβανον. Patris patriæ nomen.) τὸ πατρίδος καὶ τὴν πατρίδαΘ. et elidendum. Robert. Neq; si quis eam iurasset.) οὐ γὰρ καὶ ὁμοῦς τὸς αὐτῶν. Robertus putat legendum, ὅτι καὶ ὁμοῦς. quod cur non probem, facit repetitio negationis, (ὅτι ἐπεξέει) dura omnino, et inepta futura. Itaq; sic emendo, secutus cum rationem, tum Xiphilini testimoniū: ὅτι ἐὶ καὶ ὁμοῦς, et c. tunc omnia erunt planissima. Paulo inferius, πρὸς αὐτῶν ἡμεῶν, probo ipsius iudiciū, legoq; πρὸς αὐτῶν, et c.

373. Pulla ipse penula.) φαιῶν μαροδύνη ἐπὶ γυναικὶ. Malim legere cum Xiph. μαροδύλην,

374. Septuagenis quinīs denarijs.) καὶ πέντε καὶ ἑξήκοντα δραχμας. Scribendum est ἐπὶ ἑξήκοντα, ex libro præcedenti. Reliquosq; hortans.) καὶ αὐτὸς λοιπὸν ἐλάττω. quod participium hic locum non habet.

375. Homine interemit.) καὶ τὸν ἀνθρώπον ἀπέκτεναι πᾶν τις. Legi καὶ πᾶν τις.

Kk 3 Quoties

Quoties usus esset, factum.) ὁσάκις ἐγγύς ἐδ' ἔκαστον. Lege, ὁσάκις ἐδ' ἔκαστον, ἐγγύς. Marcellus quidā.) Ἰόρκιλλός τις ἑσπερίων. Secutus sum Xiph. qui Μαρκελλός τις habet.

376. Perdetur seditione.) ἐλθεῖ σέσις. Malim ὁλθεῖ σέσις, sicut est apud Xiph. in Nerone. Cn. Pisonis.) Prænomen addidi ex Suetonio, et Tacito, qui libro 2. rem totam copiose et summo artificio descripsit. Mihi quidem multa ante hunc locum desiderari videntur: qui enim tam abruptè Germanici uictorijs Germanicis, mortem in Syria Dio contexuisset, intermedijs, et Consulatu Tiberij tertio, ac secundo Germanici præteritis? Nō modò qui contra Augustū.) πρὸ τοῦτο ἡ ἀπεθείας δίκαιος ὁ χόστος, etc. Locum esse mutilum, ex appposito asterisco patet. Xiphi linus retinuit ueram lectionem: δίκαιος, ἐλθεῖ ὁ χόστος, etc.

377. Sen Strabonis.) τοῦ Στραβωνίου. Et hic nomen apposui ex Taciti quarto, quod tamē hic scripsisse Dionem existimo. Cæterum, ubiq; malim scribere Στράωνος, quàm sine α, Στράωνος.

M. Gabio.) Apud Xiphilinum Sabio, Σαβίς legitur: utrum rectius, iudicare non possum.

C. Lutorius Priscus.) Apud Cornelium Tacitum lib. 3. Clutorius Priscus scriptum est: atque haud scio an mendose, sanè quàm proclui ad mendam gradu. Quod autem ibi legitur, Igitur factum S. C. ne decreta patrum ante diem ad ætarium deferrentur, etc. locus unius uocabuli elisione deprauatus est: potest autem cōmodissimè restitui ex Dione nostro, si ita legas: Igitur factum S. C. ne decreta patrum ante decimum diem, etc.

Taciti locus restitutus.

378. Mirum in modum.) θαυμάσθῃ διὰ τὴν α. Scribe cum Xiphilino, διὰ τὴν α. Liullæ nomen fuisse.) Λαίλα. scribe Λαίλα. Liulla hæc, ut à Dione ac Suetonio ubique dicitur, in Tiberio, Caligula, et Claudio, (Tacitus enim constanter Liuiam nominat lib. 4. nisi co-dex fallat) filia fuit Drusi, ex Antonia minore, soror Germanici et Claudij, C. primū Cæsari, deinde Druso nupta fuit. Sed de his suo loco. Cremutius Cordus.) In Græco est Κρημνός, apud Xiph. Κρημνός. Tacitus Cremutium nominat, quem sequendum duxi. Porro autem ait hoc accidisse Cornelio Cossō, Agrippa Asinio Consulibus, qui postremi sunt inter eos Cōsules, qui in huius libri indice continentur, ad annum scilicet 778.

IN DIONIS LIBRVM LVIII. GVILIELMI

Xylandri Augustani annotationes.

379. Sub id tempus Roma discessit.) Constat ex Cor. Tacito, discessisse Roma Tiberium, Cn. Lentulo Gætulico, C. Calvisio Sabino Cōs. hoc est anno V. C. 779. Atq; hi quidē Cōsules primi sunt inter eos undecim horum proximè sequentium annorum Cōsules, quos annos Tiberius ad mortē usq; suam ab urbe absuit. Itaq; satis constat, hæc quæ sequuntur omnia, esse fragmenta libri 58. apud Dionem: quo scilicet libro historiam eius temporis quo Tiberius Roma absuit, usq; ad istius mortem, prosecutus est. Nomina Consulū in hunc librum, id est, proximorū undecim annorum, non annotassem, cum extent in Chronologijs: nisi ab ijs Dionem, Tacitumq; nōnihil aliquando dissentire, atq; ipsos quoq; inter se discrepare animaduertissem: quanquā alioquin etiam non alienum id à nostro erat instituto. Sic igitur habent:

Cn. Lentulus Gætulicus. C. Calvisius Sabinus. Anno V. C. 779.

Annum hunc alij numerant 778. Sed nos propter decimumquartum Augusti Consulātū (Dionem enim sequi conuenit) uno amplius, cum Cassiodoro etiam, numeramus: quod repetendum duxi.

M. Licinius Crassus. L. Calpurnius Piso. Anno V. C. 780.

App. Iunius Silanus. P. Silius Nerua. 781.

C. Rubellius Geminus. C. Fusius Geminus. 782. C. Fusius Geminus scriberem et

sic enim Dio alibi, ut diximus.

M. Vinicius Quartinus. C. Cassius Longinus. I. C. 783.

Claudius Tiberius Cæs. V. L. Aelius Seianus. 784.

Horum duorum annorum Cōsules et historia apud Tacitum desiderantur: est enim liber quintus eius initio magna ex parte mutilatus. Id quidem cōstat ex eodem autore, neq; Tiberiū, neq; Seianum gessisse posterioris horum anni Consulatum: sed Fulcinius Trionem, atq; Memmium Regulū, quorum

quorum hunc Dio aperte testatur anno antequā Cn. Domitius & Camillus Scribonianus Consules fuerunt, Consulatum tenuisse, priorem etsi non nominatim recenset, (loquor de his fragmentis, quæ ad manus nostras pervenerunt: nam si totum Dionis librum haberemus, minus laboraremus.) tamen Seiani partibus fuisse innuit. Eo sanè anno Seianū occidisse idem docet, disertè quidem. Cornelius Tacitus, ubi res gestas Camillo & Domitio Consulibus exponit, aperte testatur, superiori anno Regulum & Trionem consules fuisse, quas tum Haterius Agrippa incesset, quia mutuat acculationem quam intenderant, omitterent. Suetonius in Caio huius Memmij prænomen Caium habet, capite uicesimo quinto.

Cn. Domitius Aenobarbus. Camillus Scribonianus. Anno V. C. 785.

Sergius Sulpicius Galba. L. Cornelius Sylla. 786.

L. Vitellius. Paulus Fabius Priscus. 787.

P. Gallus Camerinus. Q. Nonianus. 788.

Hos equidem in Chronologijs inuenio: sed apud Tacitum sunt alij, scilicet C. Cestius, & M. Servilius. Dio non C. Cestium, (nam in altero conuenit cum Cornelio) sed C. Gallum habet: unde mihi subit coniectari, C. Gallum Cestium Camerinum nominatum fuisse M. Servilij collegam.

Sex. Papirius. Q. Plautius. 789.

Hos Dio habet: quanquam apud eum falsò Γλάτιος legatur, pro Γλαύτιος. Tacitus non Q. Plautium, sed Quintium Plautium scribit. Chronologi Q. Plautianum memorant.

Cn. Proculus. C. Pontius Nigrinus. 790.

Acerronius priori nomen est apud Tacitum & Chronographos, & Suetonium etiam: prænomen tamen Caij Chronographi habent, falsò nimirum, si Tacito, Suetonio ac Dionio credimus. Pontium Nigrum idem Suetonius scripsit.

Porro autem hoc loco post uocabulum ἀντιγράψας, Xiphilinus hæc uerba habet, quæ sunt omnino inferenda: καὶ τοὶ μέλλων τε αὐτὸ καὶ παραλλόμην. Iam Latiaris quidam.) ὅτι αὐτὸς ῥατιαρίος τις. Xiphilinus, ῥατιαρίος δὲ τις. Tacitus Latiniū Latiarem nominat, quem secutus sum. Actum Iunio Silano, Silio Nerua Consulibus, Urbis conditæ septingentesimo octuagesimo primo, initio anni.

380. Livia quoque mortì concessit.) Tacitus hoc ait fuisse Rubellio & Fusio Geminis Consulibus, 782. Urbis conditæ. Non profectò ne effugeret, ἵνα μὴ φύγῃ. Lege ut est in Xiphilino, οὐχ ἵνα μὴ φύγῃ.

382. Id tamen agitabat, qua ratione.) Βουλόμενος δὲ οὐ τινα, &c. scribe Βουλόμενος, & ἀρξάμενος. Xiphilinus. Cum adhuc in honore haberetur.) τοιοῦτος αὐτὸς ἐπὶ τῷ. Inferre iam ex Xiphilino (καὶ γὰρ ἐτιμᾶτο.) Ac deinde alij.) Asteriscis ostendi (quid enim aliud possum?) locum hunc mutilum esse. Sanè apud Tacitum quoque tota hæc historia desideratur. Quòd Tib. cum eo.) Illud, cum eo, nescio quò spectet, quoniam præcedentia amissimus. Quòd autem loquatur de Caio Caligula, satis ex sequentibus patet. De morte Neronis.) Is Nero filius fuit Germanici, Agrippinæq; à Tiberio necatus. uide Suetonium, capite quinquagesimo quarto, in uita Tiberij. hæc enim historia, & multa alia intercederunt in nostro codice.

383. Rumore sparso.) πρὸς καθέκαστον λόγον. Rectius Xiphilinus, πρὸς καθέκαστον. Næcio Sertorio.) ναῖσιον habet Xiphilinus, non νασιόν. & γρακίνον, non γρακίλον. Post, Απολλωνίαν, scribe Απολλωνίαν. Quasi sola & leuia.) ὅπως καὶ τοῦ φοῦ. ὡς lege, cum Xiphilino. Et mox, pro μὴ τι γὰρ, μὴ τι γὰρ.

384. Is uerò casus, &c.) ὅθεν αὐτὸς καὶ μάστιγι τῷ, &c. Xiphilinus rectius, μάστιγι αὐτὸς τῷ, &c. Et ipsam Liuiam.) Λιυίαν. Λιυίαν scribe, ut supra. Sed propter gratiam Seiani suspectos.) ἀγανακτοῦντων ἐς τὸν τῷ Σιανοῦ. Emenda è Xiphilino, ἀγανακτοῦντων, ὅτι αὐτοὶ τε ἐς τὸν τῷ Σιανοῦ. Et pro νυκτὸς ἀφ' ἧς, scribe νυκτὸς ἀφ' ἧς. Metuebant sibi ne.) ὥστε φόβος ὑποψία, Deest aliquid, nisi legas, ὥστε φόβος καὶ ὑποψία, quod probō.

386. Pro ducentesima pensione centesimam instituit.) Quod Robertus hoc loco uidetur suspectam habere hanc lectionem, locumq; ex libro sequenti citat, ubi de centesima abrogatione traditur, non equidē ei adsentior. Is enim ipse locus satis præsente lectionem cōfirmat. nam qui aboleuisset Caligula centesimas, nisi eas antē Tiberius constituisset? Neminem amicū constanter, &c.) οὐτ' ἄλλον βίβαιον ψιδον ὑδρία. Addo ἔχον, ut Rob. placuit. Camillo Scriboniano.) Καμίλιος. scribe Καμίλλος. Hic multa sunt quæ apud Xiphilinum nō habentur, quæ ostendunt uestigium aliquod libri à Dione scripti. Iunium Galenum Gallionem.) Ἰάνιον Γαλλῶν. quæ posterior nox haud scio an initio librarij obrepserit. Tacitus libro 5. Iunium Gallionem simpliciter nominauit.

387. Euidētius ostenderet.) καὶ ἰνα γὰρ ὕβρι μᾶλλον. Pro ὕβρι, scribe ἔτι. L. Seiano prætore.) ἐφέστατο δὲ καὶ Λακίς καὶ Σιανῶ. Alia lectio est apud Xiphilinum: ὅτι Κασσιανὸς ἐφέστατο, Λακίς τε Σιανῶ στρατηγῶ. Et inferius: καὶ πρὸς Σιανῶν. Xiphil. καὶ πρὸς Σιανῶν, quod secutus sum. Idem L. Pisonem urbis præfectum.) τὸν τῆς Γείσωνα καὶ τῆς πολί-
αρχου πελοτύσαντας. Ego ex Cornelio Tacito prænomen addidi, ἔφείσωνα τὸν πολί-
αρχον πελοτύσαντα scribe. Sergius Galba.) Σεργίος. scribe (ut supra docui) Σεργίος. Porro, Syllæ nomen alteri Consulium ex Tacito addidimus. Filias quoq; Germanici reliquas.) Drusillam scilicet, et Iuliam, siue Liuillam, hanc M. Vinicio, illam L. Cassio, Filiam uero Drusi, Iuliam, Rubellio Blando. Tacitus.

388. Ita ut præter condemn.) ὅτε μὴδ' ἑνὶ ἐπ' αὐτοῖς. scribe μὴδ' ἐν. Vibulenus Agrippa.) Οὐβίλιος. scribe Οὐβελῶς, ex Tacito. Eam concessisset.) ὡς πρὸς πᾶν αὐτὸν πρᾶτ' ἔην. Ego ὡς πρὸς πᾶν corrigo. Vnum exemplū ref.) ἐγὼ μὲν μαρίος. Ante hæc sunt in Xiphilino ista: ἐν γὰρ δὲ δέγμα δρῶ. Porro male apud Xiphilinum est μαρίος, pro Marios, cum Tacitus etiam Marium uocet.

389. Fabius Priscus.) φαβίος Πρίσκος. scribe Πρίσκος: hoc enim nominis habet apud Cornelium, et alios. et οὐδέτελλος. duobus ll. Paulo post, pro παρματῶν, scribe χαρματῶν. Adulterio Liuillæ.) ἄλλ' ὅς τινι Λιυίλλαν. Xiphilinus hic Λιυίλλαν habet: quo modo scribendum esse supra docui.

390. Tiberius Phraatem.) τότε μὲν Φράσιον. scribe Φραάτιον, ut conspicuum est, et Tacitus habet. Q. Plautio.) μετὰ Κ. Πλατίαν. Πλαυτίαν lege: sic enim Tacitus, et alij. Mox, καὶ πρὸς πολὺ πλέω. Lege, καὶ πνέει, et c. L. Arruntius.) Λ. Αἰρύντιος. scribendum Λ. Αἰρύντιος. De hoc quoq; Cornelius. Post, καὶ Μισλῶν, legendum Μισλῶν. Nam mortuus est Tiberius apud promontorium Miseni in uilla Luculliana. Suetonius et Tacitus.

IN LIBRVM DIONIS LIX. GVILIELMI

Xylandri Augustani annotationes.

Cum hunc librum quinquagesimum nonū inscripserim, satis iam antē declaratum est. Describitur hoc libro Monarchia C. Caligula, uidelicet historia quatuor annorum ferē. Quod ad Consulū nomina attinet, L. Apronius, Λ. Αἰγρόνιος falso legitur, pro Απρόνιος. sic enim ipse Dio eum nominat, ubi etiam Sabinium Maximum suffectum fuisse Caio tradit. Quod autē hic Caius Consul 11. dicitur, eò fit, quia antē in parte eius anni, quo Tiberius perijt, cum Claudio patruo Cōsulatum gessit: ut satis aperte Dio tradit. Γ. Καῖσαρ τὸ γ. C. Caesar 111. Addidi, Solus. nullum enim habuit collegam. cuius rei causam Dio et Suetonius exponunt. Chronographi in nominibus nonnihil uariant, sed nos nostrum autorem sequi maluimus.

394. Quippe uicies ter millies sestertium.) πρὸς γὰρ μυριάδας μυριάδων, καὶ πρὸς πεντακισίας καὶ ἑξακισιλίας. Xiphil. pro πρὸς πεντακισίας habet ἑξακισίας. quā lectionē si sequaris, summa erit amplius octogies sestertium q̄ nostra. Sed neq; hæc, neq; Dionis alterutra summa cū Sueton. cōgruunt, q̄ in uita huius Caij, cap. 37, habet, eam summā fuisse uicies ac septies millies sestertium. quæ summa Græcè fuisseτ ἐξ μυριάδων μυριάδων, καὶ πρὸς πεντακισίας καὶ ἑξακισιλίας μυριάδων δραχμῶν. Itaq; subit mihi cōiectari Dionem (nimirum solitum alias summas ferē easdem cū Tranquillo concipere) non πρὸς τε γοῶν, sed ἐξ γοῶν scripsisse. mutare tamen nolui, sed annotare. Quod si illud ὡς τὰ τε non promyriadibus, sed μυριάδων μυριάδων, quasi nō pars posterior

sterior summa prioris, sed tota illa summa aliter tradatur (id tamen mihi uix probatur) accipias, erunt tricies semel millies sestertium.

393. Qui contra patrem, matrem, fratresq; suos conspirassent.) *ὡς τοῖς συνέστασι ἐπὶ τῇ τῶν πατέρων, &c.* Asteriscum appositum habet codex Græcus: nam uidebatur aliquid deesse: ut quidem Robertus putat, participium ποιῶσα μὲν οἷς. Ego autem non συνέστασι, sed συνέστασι lego: atq; ita sensus est absolutissimus. Apellem quidem.) *τὸν γοῦν Ἀπὲλῶν. Ἀπὲλῶν* scribe. Congestos exulsit.) *συνήσας. Lege συνήσας. πρὸς τὸ νῦν, μὴ σὺν τὸ ἀγείρω, ἢ γοῦν ὁρδύω.*

394. Senator unā Consulq; factus est.) *καὶ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἄμα καὶ ἐβασίλευσεν. nuntium mendose ἐβασίλευσεν. scribe ἐβέβηκεν. P. Afranius.) Πρὸς πλὴν Ἀφρανίου.* scribe *Πρὸς πλὴν.*

395. Corneliam Orestillam.) *ορεστίναν. Lium Orestillam uocat Suetonius. In acta Tiberij nō iurauere.) καὶ οἱ ὄρκους. Paulo post: ὁ δὲ γινὶ γίνονται. Omnino legendū est καὶ οἱ ὄρκους, ὅς γινὶ ὁ δὲ γινὶ γίνονται. Machaon.) Apud Xiphilinū est μάχων. Macho.*

396. Maxima ædificia demolitus.) *μέγιστα οἰκοδομήματα καὶ. Sequor hic Xiphilinum, qui οἰκοδομήματα καθελάων, καὶ, &c. habet. Mulieres etiam uenerarentur.) ἀλλὰ καὶ γυναικὸς γήνωνται. Lego cum Stephano, γράφεινται.*

397. Has igitur quasi planē inops.) *τῶν τὰ τε ἄμα. Deesse multa ante hæc uerba, satis contextus orationis & sententiarum indicat. Itaq; & hic asteriscum posui, & deinceps, quotiescunq; opus esse iudicavi. sunt enim pleraq; mutilata & interpolata. Ac prasinus à colore.) Locus uidetur mutilus. Sanē quatuor genera aurigatorum fuisse, distincta coloribus, albo, rufo, præsino seu uiridi, ueneto, ex Nerone Xiphilini constat. Idemq; à Domitiano duo genera addita fuisse, aureum & argenteum, memoriæ tradidit.*

398. At ipsos iniuste.) *ὅμοις δὲ δὴ ὁ μόνον ἀδίκῃ. Nisi ὁ hic abundat, deest aliquid huic periodo. Tantum uerbis inani gloria.) ὅς γινὶ δὲ δὴ γινὶ γινὶ. Lege (ut uult Robertus) λόγῳ δὲ, &c.*

399. Canentibus eam.) *παίδων ἀγορεύων. Lego ἀδελφῶν.*

404. Sed & inter præcipuos posthac amicos haberetur.) *ὥς καὶ μόνον ποδὲ γινέσθαι. Adde ex Xiphilino, ἀλλὰ καὶ γινὶ τοῖς πάντων φίλοις αὐτῷ νομιθῶναι.*

IN LIBRUM DIONIS LX. GVILIELMI

Xylandri Augustani annotationes.

406. Caio, ita ut dixi, mortuo.) *τὸ δὲ γαίον ὡς ἔπαυεν, &c.* Cur hic librum sexagesimum ceperim, satis supra exposui. Continetur aut hoc libro uita Claudij: estq; hic liber expertus eandem quam tres præcedentes fortunam, lacer, ac mutilatus, non tamen negligendus, ut cunque fragmenta hæc malè cohæreant.

407. Non modò uerbis omnium antè actorum.) *ἐκ δὲ πλὴν τὰ γὰρ καὶ γινὶ τοῖς πάντων πῶποτε. Locus mendosus. Agrippinam & Iuliam.) Hanc Suetonius in Claudio Iuliam, in Caio Iuillam uocat: de qua te dicam paulo infra.*

408. Cum statum esset, ut ludi.) *οἷς μὲν οὐτὲ εἰ καὶ ὁτιοῦν, &c.* Sensum non dubita quin retulerim, uerba mendosissima emendare non potui. Ac P. Gabinius Marfos.) *καὶ Π. Γαβίνιου Μαυροσίους νικητῆς. Maurus si uicisset (id quod textus habet) Gabinius, quā nam ratione amissam Vari clade aquilam recuperasset, aut qui tandem ea ad Maurus peruenisset? Ego neq; hoc, neq; Suetoniū etiam secutus sum: Gabinio, inquit cap. 24. Claudij, Secundo Chaucis gente Germanica superatis, Chaucius cognomen usurpare concessit. Verum ego reputans inter Μαυροσίους ac Χαύκους uoces nihil admodum esse affinitatis: contra, Μαύρους & Μαυροσίους haud dissonas inter se sentiens, Marfos uerti: coniecturam quoq; secutus, ex 2. Taciti libro oblatam, ubi de Marfis ille scribit. Nisi quis forte Χαύκους scripsisse Dionem, in eiusq; uocis elisæ locum à libro ineptè Μαυροσίους subiectum opinatur. Quod sequitur, οἱ αὐτοὶ αὐτοῖς Μαύροι, nihil me mouet: nam fortassis intercidit prior aliqua hoc loco Μαυροῦν defectio. Paulo post, Σελωτόνιον, scribe Σελωτόνιον.*

Quæ

411. Quæ æneam, omni que sensu cassam.) εἰ δ' ὅσα τὸν χαλκῶν τὴν αὐαῖ-
 δικτον δοκῶν ὄραμ' ἡξίου. Robertus Steph. ὄραμ' οὐκ ἡξίου legit, et recte, mea quidem senten-
 tia. Annii Vinicianus.) οὐνικιανός. scribo οὐνικιανός. Copias mul-
 tas, urbanas ac peregrinas.) καὶ δῶαμιμ συχνλὼ καὶ ξγνικλὼ ἔχοντο. Lego, δῶα
 μιμ πολικλὼ συχνλὼ καὶ ξγνικλὼ ἔχοντο. ut ex sequentibus apparet scriptum fuisse. Paulo
 post intercederunt aliquot uersus, apparatus belli Scriboniani et res actas complexi.

412. Hunc uos ulcisci, &c.) Xiphilinus rectius hoc loco, αὐδ' ἀπαμύαδα. sic e-
 nim est apud Homerum Odysf. φ.

413. Ac alteram Iuliam, Germanici filiam.) ὁσπορ καὶ τλὼ ἐπαύραυ ἀπ' ἐσφα-
 ξα. Scribendum est ἐπαύραυ, alteram: duæ enim fuerunt Iuliæ. Altera Drusi filia, Tiberij neptis,
 Neronis primum, qui Germanici F. Drusi Germanici nepos, Liviæ pronepos fuit: deinde Rubellij
 Blandi uxor, ut habet Tacitus libro quinto. Altera Germanici filia, Caligulæ soror, quam is M.
 Vinicio coniunxit. Hanc posteriorem Iuliam, Suetonius in Cæto, capite septimo, Liullam nomi-
 nat. Et idem in Claudio, capite uicesimonono, idem quod Dio noster hic, asserit, duas Iulias, Drusi
 alteram, alteram Germanici filiã, a Claudio necatas: ubi tamen nonnulli perperam Liviã habent.
 Dio non hoc modo loco, sed et alijs, supra et infra, Iuliam scripsit: itemq; Tacitus. Paulo supra,
 ὁραπαυιδά λνα. Xiphilinus, ὁραπαυιδά λνα, rectius.

414. Quæ firma & peruia essent.) καὶ τὰ σόριφα, τὰ τε ὑπερα. ὕπορα lego.

417. Anno Romæ octingentesimo.) Hic locus evidentissimè demonstrat ea, quæ
 ad initium libri quinquagesimi quinti à nobis sunt de ratione temporum annotata, uerè esse dispu-
 tata. Etenim, nisi is annus, quo Dio, et Cassiodorus, nosq; eos secuti, Augustum Consulē XIII.
 fuisse tradunt collega Paulo, interferatur: fiet omnino, hic annus, quo Claudius IIII. Consulatus
 gessit, non octingentesimus, sed septingentesimus nonagesimus nonus sit dicendus. Enim uero cum
 nostro Dione consentit etiam Cornelius Tacitus, cuius auctoritatem Annalibus omnibus alijs præ-
 fero. Quo enim loco gesta Claudio IIII. L. Vitellio III. Consulibus describit, hæc eius uerba
 inuenies: Iisdem Consulibus ludi seculares, octingentesimo post Romam conditam, sexagesimo
 quarto, quam Augustus ediderat, spectati sunt. Loqui autem eum de Consulatu Claudij et Vitel-
 lij, ex sequentibus liquet: libri enim undecimi initium cum prioribus quinque libris perijt.

Propter egestatem exciderunt.) ὁρα παυιδά λνα. οὐ παυιδάου scribo.

Surdinius Gallus.) Σουρδινίος ἔς γὰρ. Xiphilinus et Zonaras, qui hæc ad uerbum è
 Dione transcripserunt, Σουρδινίος ἔς γὰρ legunt.

418. Fossam à Rheno ad Mosam.) τὸ τε ῥῆνον καὶ τὸ μέσσον. Μέσσον scribe. Me-
 minit Tacitus libro undecimo 23. M. passuum spacio productam dicens: noster stadijs centum et
 septuaginta, quæ sunt miliaria uigintiunum, et unas quadrans. Triumphauit tamen ni-
 hilominus.) τὸ μὲν τοι ὠδινικίον. Malim quidem τιμῶν μὲν τοι. sic enim Tacitus: Insignia
 tamen triumphi indulsit Cæsar.

419. Vt que carpento.) ἡαρπηγνίον. Suprà folio 467 dixit ἡαρπηγνίον: quod malim,
 Iulio Galico.) Secutus sum Zonaram: nam apud Dionem et Xiphilinum non ἡαρίον, sed ἡα-
 ρίον legitur.

420. In castris congregato.) γὰρ τὰ στρατοπέδια στρατὸν. συστραφεῖν scribe, sicut
 Xiphilinus. De immortalitate fungo parta.) ἀπαθανάτισον. melius ἀθανάτισον.

Xiphilinus. Sanè extat hodieq; lusus Senecæ in mortem Claudij Cæsaris,
 utrum tamen eum Dio hic notet, non facile dixerim.

LECTORI

Haecenus qua potui cum fide, tum breuitate, Lector candide, coniecturas & sententiam meam de multis Dionis locis restituendis, aliquando etiam rectius intelligendis protuli. finemq; iam facturum fuisssem, nisi recordarer, pollicitum me quandam familiae ac stemmatis Caesarum delineationem. Ipse enim sensi, & plerisque experiri puto, eam rem non intellectam probe, multas historiae tenebras offundere. Ne quid igitur, mearum partium quod esset, desiderari posset, en tibi nunc promissum repraesento. Rem per se copiosam, uariam, ac labyrinthorum nonnihil habentem, quam potui, in arduissimum coegi: & quae non facerent ad Dionem praesertim intelligendum, omisi breuitatis ac perspicuitatis causa. Autores secutus sum in primis Dionem, tum Plutarchum, Velleium Paterculum, Suetonium, Corneliumq; Tacitum: quorum uerba singulis locis adduxissem, si commentarios scribere, non indicem instituissem. Proinde res ita habet.

Caio Iulio Caesari (ei qui primus optimatibus deuictis, Rempublicam in suam potestatem redegit, Imperatorq; factus est) soror fuit, Iulia nomine. Ea nupsit M. Accio Balbo, quo ex coniugio nata Accia, C. Octauii uxor, C. Octauii, (eius qui a Iulio Caesare adoptatus, C. Caesar Octavianus, ac posterioribus temporibus Augustus nominatus est) mater, ac praeterea Octavia, Augustus (utar enim deinceps illis praesertim nominibus, quibus potissimum unaquaelibet persona nota fuit) e Scribonia coniuge filiam sustulit, Iuliam nomine. Scribonia repudiata, in matrimonio habuit Liuiam Drusillam, Tiberij Claudij Neronis coniugem: quam uterum ferentem, ac iam ante matrem e Claudio factam Tiberij eius, qui Augusti imperium excepit, abduxit, concedente marito. Haec tertio mense apud Augustum edidit partu Drusum, qui in Germania rem praclarissime gessit, ibi que morbo absumptus est. Ex Augusto nulla proles Iuliae fuit. Iam Octavia primum C. Marcello nupsit, ex eo que filias duas, Marcellarum nomine, & filium M. Marcellum peperit. M. Marcellum hunc sororis suae filium Augustus generum, in matrimonium ei locata Iulia, suum fecit. Verum is iuuenis admodum decessit. Marcellarum alteram M. Vipsanius Agrippa uxorem habuit, & ex ea sustulit Vipsaniam filiam: isq; M. Marcello, ut dixi, defuncto, Iuliam Augusti iussu duxit: quo e coniugio nati sunt Caius & Lucius Caesares (nam statim adoptauit eos Augustus, sicut etiam eorum germanum fratrem Agrippam Posthumum) itemque filiae duae, Iulia & Agrippina. Caius & Lucius Caesares immatura morte erepti sunt Augusto: Agrippa Posthumus ob morum peruersitatem relegatus: ac Augusto recens mortuo, a Tiberio occisus est. Caeterum Octavia, marito suo uita functo, M. Antonio in pacificatione a fratre Augusto nuptum data est: eumq; duarum filiarum patrem effecit, Antoniarum maioris ac minoris, seu iunioris nomine. Mortuo Agrippa, Tiberius, qui ante Vipsaniam eius filiam coniugio iunctam habuerat, ea missa facta, Iuliam Augusti filiam, adoptatus a Iocero, duxit, suscepto iam e Vipsania filio Druso. Ea Vipsania deinde nupsit Asinio Gallo, C. Asinii Pollionis filio: ex his natus Asinius Gallus, Drusi Tib. F. uterinus: quem sub finem lib. 3. Tacitus Saloniu appellat, Porro Drusus, Iuliae filius, Tiberij frater, qui Germanici nomen meruit, Antoniam minorem, seu iuniorem (sic enim Suetonius habet, capite primo, in uita Claudij: & sic Plutarchus in uita Antonij sentire uidetur: quam apud Tacitum libro quarto legatur: Ipse (loquitur de Cn. Domitio Aenobarbo) electus, cui minor Antonia, Octavia genita, in matrimoniu daretur. falso nimirum, pro maior) matrimonio sibi coniunctam habuit, & ex ea sustulit Germanicum Caesarem, Claudiu (qui Imperator postea temporis fuit) ac filiam Liuillam. De Antonia altera post dicemus, ac de Claudij coniugijs. Liuilla Drusi Tiberij filia, coniunx fuit post mortem Caij Caesaris, eius quem Agrippa genitum Augustus adoptauerat, (huic enim prius nupta fuit) Druso edidit Tiberium, qui iuuenis a Caligula est occisus, & Iuliam. Hanc Liuillam Tacitus libro quarto Liuiam constanter nominat. Germanicus adoptatus a Tiberio, iussu Augusti, eaq; re nepos huius factus, Agrippinam in matrimonio habuit, M. Agrippae e Iulia filiam, Augusti neptem: ex ea que reliquit sex liberos: filias tres, Agrippinam, Drusillam, & Liuillam, quam & Iuliam uocari superius annotaui. Filios totidem, Neronem, Drusum, ac Caium Caligulam, qui post Tiberium imperauit. De huius coniugijs nihil est quod

Genealogia
Caesarum a Iu-
lio usq; ad Ne-
ronem breuis
& fidelis de-
scriptio.

quod dicamus . neque enim prolem reliquit. Neroni nupta fuit Iulia, Drusi filia, Tiberij neptis : & marito mortuo nupsit Rubellio Blando equiti : (nam Nero & frater per insidias Tiberij hostes iudicati, misere perierunt.) interfecta deinde à Messalina Claudij uxore, sicut & Iulia Germanici filia. Hæc M. Vinicio coniuncta fuit, stuprata à fratre Caligula, & relegata, sicut & soror Agrippina. Drusilla uxor fuit L. Cassij iureconsulti, siquidem Suetonium & Tacitum sequimur . nam Dio M. Lepidum eius maritum dicit. Agrippina autem, harum soror, coniugio copulata fuit Cneo Domitio, filio L. Domitij & maioris Antoniae, nepoti eius Cn. Domitij, qui uictis Bruto & Cassio aliquandiu mare infestum classe sua uictoribus reddidit, ac tandem se cum Antonio coniunxit. Hanc Agrippinam post coniugia trium uxorum tandè Claudius, patruus sanè eius, Imperator uxore duxit, filiumque eius è Cneo Domitio, adoptauit : qui Nero Claudius Cæsar, Imperator patri ac uirrico & socero suo (nam filiam suam Octauiam, ex Messalina genitam, Claudius Neroni collocauit) successit : atque in eo defecit genus Cæsarum. Hoc obiter monendi sunt rudiores, in legendis scriptoribus harum historiarum, sæpenumero etiam respiciendum esse ad adoptionem : ut cum Germanicus nepos Augusti dicitur, uel Agrippina (Neronis mater) neptis Tiberij. Sed quoniam omnino hoc laboris in gratiam studiosorum suscepimus, typum quoque subiungam, in quo hæc quæ recensui ob oculos posita facilius memoriæ hæreant. In quo typo id curauimus, quod ab alijs neglectum, multum obscuritatis rei adferre intellexeram, ut totum genus per suos gradus accurate distinguerem : ita, ut si uelis duas personas aliquas inter se comparare, statim uidere liceat, quot inter se gradibus distent. Ductus linearum duplicium, coniugia : simplicium, liberos indicat . & numeri coniugij additi, mascululi maritorum, minores uxoribus indicant ordinem.

Sequitur figura genealogiæ Cæsarum.

G VILIELMI X YLANDRI AVGV-
STANI IN IOANNIS XIPHILINI EPITOMEN
ē Dionis historia, Annotationes.

LECTORI CANDIDO S.

Vōd emendavi multis in locis translationē huius Epitomae, nemo debet existimare, factū à me eo consilio, quōd in aliorū lucubrationes curiosius inquirere, aut alienae laudi detrudere statuerim. non enim is sum, qui reprehendendis alijs me oblectare aut uelim, aut debeam; neq. tantū mihi à meis rebus est ocij, ut superuacaneis id laboribus impendendum habeam. Sed cū librum hunc cum Græco exemplari contulissē, quod erat mei (ut qui mihi Dionem, quantū possem, illustrandum sumpsissē) officij, offēdissemq. compluribūs in locis aliter à Xiphilino & ipso Dione, quā ab interprete scriptum: putavi me cum bona eius uenia id posse efficere, ut Xiphilini genuina uerba lectores haberent. Itaq. ut castigauī uersionem eius, ita hic nōnulla loca, e quidem de plurimis per pauca, annotare opus habui. quibus euident fieret, nec curiosē, nec malignē, sed optima fide me hoc negotium tractasse. Quod omne ita accipiendum est, ut non uoluissē me de existimatione interpretis diminutionem facere: sed potius ea, in quibus opera ipsius potuisset requiri, candidē adijcere, intelligatur.

Folio 427. Quasi fulmine consternatus.) ὡς ὅτε ἐκ τοῦ αἰθέρος καταβῇ in Græco scribe, non ἐκ τοῦ αἰθέρος. Vox est ἀπὸ τοῦ βροντῆς, à tonitru deducta, ideo aduerbium similitudinis ὡς ὅτε additum. Principatum in repub. affect.) τὴν πολιτείαν ἀγαγὼν ἄριστος. ἀξιουμ postulare sibi aliquid crebrō significat. ἀγαγὼν τὴν πολιτείαν est, primas in republica gerere partes. Qui erant ad alas.) ἰφρονδύειν μὲν τὰ ποδεύματα, mendoσέ, pro ποδεύοντα: nisi ποδὶ τὰ ἐχέειν, τὰ malis. Sed prior lectio est Dionis, ideoq. uerior.

428. Sed Hyrcanum nihili facit, Aristobulum in uinculis habet, postq.) Hic locus unus est ex ijs, qui maximē emendationem desiderabāt: quia contrarium Xiphilini uerbis sensum continebat. Interpres ita habuit: Sed ut Hyrcanum nihili facit, ita Aristobulum ueretur. Verum postquam, &c. In Græco etiam legitur incommode: τὸν μὲν οὖν Ὑρκανὸν οὐδ' ὧς λόγῳ ἀφίσταται, τὸν δὲ Ἀριστοβούλου δέχεται. ἔν ἀβυμδα. Sed δέχεται non est uereri, uerū ligare, à uerbo δέω, à quo δέσμός uinculum deducitur. δέσας autem per α, est φοβέσας. Porro, in Græco, ταῦτα, τὰ ἰσοσθένεια, ita scribe: ταῦτα. τὰ δὲ ἰσοσ. Sed & hac, & totam hanc periodum malē extulit interpres: hoc mendo, ut opinor, seductus. At Dionem legenti, nō est obscura. Aristobulus captius abducitur.) αὐτὸν ἐχέειν, Interpres, Sublatus est. αὐτὸν ἐχέειν dixit, quōd Romam abductus sit Aristobulus.

430. Quadringenta septuaginta.) Interpres, sexaginta septem, Ceterū numero stadiorum, qui est 3750, denarius deest, quo minus per 8 diuisus, 470, exhibeat.

431. Et Hispaniam ferē omnem.) Iberum interpres, cū sit in Græco Ἰβηρίαν, quod est nomen Hispaniæ à flumine Ibero. Itaq. Dio etiam quodam loco τὰ ποδὶ τὸν Ἰβηρα dixit, pro Hispania. Ex per Celticam, intellige Germaniam. Populiq. fauorem captat.) τὴν πόλιν ἰσχυροῦς. ἰσχυροῦς non esse idem quod Rempub. administrare, (ut uertit Blancus) satis notum est. Hinc ἰσχυροῦς dicti,

432. Memoriae hominum com. semp. &c.) ὁ μνηστὴρ αἰώνι. scribo ὁ μνηστὴρ,

433. Nullo magno momento.) βραδύτατα μάλιστα sunt, non quæ sero (ut erat hic uer- βραδύτατα μάλιστα, sum) committuntur, sed quæ non statim uictoriam alteri parti, & finem bello adferunt. Itaq. permultis suorum amisissis.) Blancus: Ipse eos confertim trucidat. συνεχροῦς ἀπὸ βλάει. Est autem ἀπὸ βλάειν amittere, ἀπὸ βλάειν abijcere: quam differentiā possem sexcentis scriptorum locis confirmare, nisi ante nos id alijs docuissent. Itaq. malē interpres contrarium sensum posuit, cū ex ipsa historia constet, Cæsari tum cladem fuisse illatam. Mox: Tanq. confecto iam bello.) ὡς καὶ ἐξ ἀποδείξεως. Est aut. ἀποδείξεως non prælio aliquo uincere, ἀποδείξεως, sed.

sed totum bellum conficere, & (ut Liuius loquitur) debellare. Ita Dio sæpè usurpauit, ita adh.

434. Cleopatraz imperio subiecti sunt.) Se dediderunt, Interpres. Atqui *παροδύσαν* est passiuum, & sic sensus ipse docet. Post: Vindictam.) *τὰ ἐπὶ χεῖρα*. Interpres, Ea quæ in promptu sunt. Nō rectè. *ἐπὶ χεῖρα* præmium significant, & id quod propter aliquod factum tribuitur alicui, estq; *μέσση* uocabulum, hoc est, è numero eorum, quæ in bonam & malam partem sumuntur. In malam hic accipitur, ut & apud alios, & in hoc Aeschyli eleganti dicto:

Τοιαῦτα μὲν τοι φησὶ γὰρ ὁ Πηλεΐδης
Γλώσσῃς, Προμηθεύϊ, τὰ ἐπὶ χεῖρα γίνεσθαι.

In ipsa octaua die.) Erat: Is intra illos octo dies. Sed est in Græco, *ὅτι αὐτῇ τῇ ὀγδόῃς ἡμέρᾳ*. Asteriscum adieci, quia mensis nomen deest. In suam potestatem redegit.) *πᾶσι ποιεῖν*. Interpres, Gfioratus est. quasi uerò *πᾶσι ποιεῖν* tantum simulare significet, & non sæpius Dio ita usurperit, ut ego uerti.

435. Nam eæ ultrò.) Interpres hæc uerba ad Domitium Caluionum incommode retulit, cum de Athenis sint accipienda. Sed error Græci libri eum fefellit, ubi est falsò *πᾶσι χωρεῖσας*, scribendumq; *πᾶσι χωρεῖσας*. Nemini obuiò parcentes.) *μηδὲν φοβούμενοι*, falsò: pro *μηδὲν φοβῶντες*, quod imposuit ipsum etiam interpreti.

436. Satis infamauerit.) Interpres, Magnis laudibus extulerit. In Græco est uitiòse *ἐσιώπησε*, pro qua uoce è Dione restituo *ἐσηλοκώπησε*, quod infamare significat. Magis irrideb.) *γέλωτα * πᾶσι φιλίσκωντο*. Tolle asteriscū, & lege, ut habet Dio: *γέλωτα πᾶσι φιλίσκωντο*. Et mox: pro *δὲ μὲν*, terpone *δὲ ἴππε*.

437. Bogud.) *Βαγόνας* malè est in Græco, quod secutus est Blæcus. Corrige, ut sit *Βογύας*. Sororis nepote.) *ἀδελφῆς*. scribe *ἀδελφίδης*. qua de re apud Dionem dixi.

438. Cincturæ laxitatem.) Interpres, Molliciem corporis. malè enim legebatur hic *σώματι*, pro *ζώματι*. Post: Rebus fractis. Idem, Imprudēs. *σφαλῆς* in Græco.

439. Suspicionem attulit.) *ὑποπτεύειν* scribe, non *ὑποπτεύειν*. Septuaginta quinque denarios.) *ἑξήμικοντα ἑκάστη*. καὶ πέντε addendum è Dione. Post: *λαῶν* pro *πᾶσι*.

440. P. Seruilius.) *Πλάσιος Σερβίλιος*. scribe *Πέρσιος*. Dio.

442. Deinde Vibium uenientem.) In Græco etiā mendose fuit *ἰόνιον*, pro *οὐβιον*.

445. Edito scripto eam rem.) *ἔβιβλετο γράμμα*. Interpres incommode, & historia inconuenienter, Literam de suo nomine detraxit.

446. Ionium mare.) Ganiū flumen erat hoc loco, sed uitio Græci codicis, ubi malè *Γόνιον* pro *Ιόνιον* legebatur: quod patet etiam ex Dione.

447. Inundatione repleuit.) *κατέκλυσε* est hic etiam apud Dionem, & id sensus requirit. *κατέκλυσε* legisse uidetur Blæcus.

449. Eorum copiarū atq; spes contrariarū erant.) *ἀντιπαλούς* est in Græco: quod significat, *ἰσὺ ὅππῃς ἄλλων φέρει γένος*, æquales uiribus.

452. Tum quod imperiti uadum.) Totus hic locus parum aptè fuit antè conuersus. In Græco est *πᾶσι γὰρ βραχὺ ἔχουσιν*, omissum ab interprete. His autem uerbis uada intelliguntur, et ea loca, ubi aqua minus alta, impingere naues fundo, & subsidere possunt. Hæc enim sunt *βραχὺ* in Græcis, quo modo frequenter omnes loquuntur, ut Polybius lib. 1. de Romanis, Annibali Rhodio exitum in portu obstructis: *καὶ δὲ ἔπειτα τόπον, ἔχοντα βραχὺ, σωτὴρ χάμα*. Vergilius eleganter & uocabulum hoc, & significationem 1. Aeneid. extulit, scribens:

Vergilij locus

— tres Eurus ab alto

In breuia & Syrtis urget, (miserabile uisu)

Illiditq; uadis, atq; aggere cingit arenæ.

Idem in 10. Aeneid.

— multi seruare recursus

Languentis pelagi, & breuibus se credere saltu.

453. Agitareq; eum cū Sexto occulta colloquia.) hoc enim est *ἰσχυρολογία*, referturq; ad Lepidum.

Vixitq;

454. Vixitq̄ in Italia non sine custodia.) ἀνδρὺς φυλακῆς: idq̄ secutus est Blancus. Scribendum autem ἐκ ἀνδρὺς φυλακῆς, id est historia requirit, et habet Dio.

459. Sororis suae filiam.) ἀδελφῶν est in Graeco, et Blancus id non recte secutus est. Scribendum ἀδελφίδων: fuit enim Agrippae uxor Marcella, Octaviae filia.

460. Profligata est repub.) ὁρμηγὺς non ad Romanos, sed ad regium et dictatorium nomen referri oportet.

461. Non dico Dionis nomine.) ἐκ τῆς οὐδ' αὖτις οὐδ' αὖτις. Si ita scripsit Xiphili-
mus, (quod non puto certe) turpiter erravit, Diones confundens. Dio enim noster longe fuit alius à Diones duo.
Prusaeo Dione, qui Chrysostomi nomen gessit: ut etiam Suidas demonstrat. Itaque οὐδ' αὖτις aut
dele, aut οὐκ αὖτις scribe.

462. Quibusdam ludis.) ὅτι παυκῶς ἐνὶ. Blancus non recte hic, et saepe alias, mer-
catum uertit.

463. Sed oportebat nimirum.) Hic unus est e numero eorum locus, quos mutasse me nō
temere, sed necessario, facile quivis eruditus intelliget. Multa in Caesarem maledicta
iaceret.) Ut res postulabat, diceret, sic Blancus, falsam lectionem secutus, quia hic est ὁ
τις δ' ἐστὶν, pro ἐκ τῆς αὐτῆς δ' ἐστὶν. Sic autem habet Dio, estq̄: ἀπελπίσαντες ἵνα ἐκ τῆς αὐτῆς δ' ἐστὶν, obtre-
ctare, maledictis incessere. Mox in Graeco etiam Elephantina regio, χώρα, dicitur, cum sit apud
Dionem πόλις, urbis nomen: idq̄ recte esse, testantur Geographi.

465. De Vedio uero Pollione.) οὐδ' αὖτις Πωλίον, male. scribendum οὐδ' αὖτις Πωλίον
et sic Dio, sic Plinius, Tacitusq̄.

466. Neq̄ tamen uim S. C.) Locus hic fuerat peruersus, estq̄ in Graeco uitiōse καὶ αὐ-
κιστος, pro αὐκιστοῦ scriptū. Si recte intelligatur, plurimū lucis adfert bonis autoribus, apud quos
non perinde, ut hic, perspicue inuenies, Senatusconsultum ab auctoritate quid differat. Ceterū,
id factum eò recidit.) Locus necessario emendatus.

468. Iram domi suae.) οἶκος αὐτοῦ κατὰ γῆν. αὐτοῦ ad θυμὸν refero, propter uerbū καὶ
οἶκος. Tamen in gratiam red.) Confuse haec prius habebant.

474. Nam Germani quantisper paulatim.) Κελαιῶν Germanos, Κελαιῶν Ger-
manῶν esse, monuimus ante. καὶ βραχὺ ἐν ὁδῷ, significat non breui temporis spacio: sed paulatim,
sensum, et quasi fiatū. Et μετὰ φυλακῆς, caute significat. Totus locus desiderabat emendationē.

475. Vtrique ne sententiam diceret.) μετὰ τῶν αὐτῶν ἐπ' αὐτῶν. Locus deprauatus Blancū
seduxit. μετὰ τῶν scribe, cum Dione.

478. Quod si id in Tiberio.) Locus hic totus contra quā est in Graeco, erat in Latino.

480. Interdum palam.) αὐτικῶς, quod non contra, ut habet Blancus, sed aperte est.

481. Saepius ad spectacula.) θυσιῶν, sed Dio habet θῆας. Hoc enim illudens
ei dicebat.) Blancus: De quibus mordere se atque reprehendere uidebatur.
Non recte, sed et in Graeco perperam legitur: ἵνα αὐτὰ γὰρ ἐκ τῶν αὐτῶν εἶναι, καὶ αὐτὸς καὶ
πῶν, ἐπ' αὐτῶν γένετο. Rectius apud Dionem est: ἵνα αὐτὰ γὰρ ἐκ τῶν αὐτῶν εἶναι, καὶ αὐτὸς καὶ
σκάπῳ, ἐπ' αὐτῶν γένετο. Similis est sarcasmus Pythi apud Vergiliū in 2. Aeneidos, qui Pri-
amum obtrectantem sibi, et exemplum patris Achillis obijcientem, occisurus:

— referes ergo (inquit) haec, et nuncius ibis Pelidae genitori. —

Trecentis nummis.) καὶ πέντε καὶ ἑκατόντα. et sic etiam apud Dionem, cum ex supe-
rioribus liqueat, ἑκατόντα scribendum.

482. Magnam hominum manum.) Pecuniam Blancus. Sed πολλοὺς hic est, ut in-
telligi opus sit αὐθρόπους, id quod historia uidet.

486. Nec templum quod Augusto.) ἱερὸν non sepulcrum (ut uertit Blancus) est,
sed templum, quod deo Indigeti seu Heroi poneretur: hoc est, homini in deorum numerum relato,
καὶ τὸ ἱερὸν.

487. Nactus occasionem, adortus est.) κομὸν λαβὼν ἐπὶ τῷ. Est autem ὁδὸν
θῆας, adorti diquem. Post: Missusq̄ praetor qui eum.) Verba in Graeco deprauata
secutus

secutus fuit interpres: quæ si è Dione, ut & multa alia, emendasset, melius Xiphilino consulisset. Scribi autem debet pro *στρατηγὸν τὰ τε, στρατηγὸν τοῦ δ' ἰσοντά τε.* & pro *ὁ ζωέλων αὐτῶν.* *ὁ ζωέλων αὐτῶν τε.* & deinde ad καδ' ἐν, adijciendum ἡδ' &.

490. Prius à carnifice uitiata.) *πρὸς αὐθαρσίᾳς ὑπὸ τοῦ δολοφῶντος.* lege, non δ' ἡμᾶς: quod imposuit Blanco.

493. Ac senator factus est, &c.) *ὑπὸ τῶν δολοφῶντων ἡμᾶς καὶ ἐβασίλευσεν.* scribe ἐβασίλευσεν.

Ciceronis locus.
Becillinus.

497. In littore instructis militibus.) *ἐν τῇ οὐνίᾳ πᾶσι τὰς ἐστὶν in Græco: quod secutus est Blancus. Atqui scribendum, ἐν τῇ οὐνίᾳ.* Cassium Becillinum.) Blancus Melinum. In Græco est *Βετιλλίνου*, apud Dionem etiam. Ego *Βετιλλίνου* scriberem: hoc enim est cognomentum Cassiæ familiæ. Et Sp. Cassius, qui propter affectatæ regni suspicionem periit, (quæ historia est apud Liviū libro secundo ab V. C.) disertè Becillinus à Cicerone in Læliō nominatur. Num Becillinum (inquit) amici regnum appetentem, num Sp. Melium iuuare debuerunt? Suprà autem dixerat: Quis autem est, qui Tarquinium Superbum, qui Spuriū Cassium, Spuriū Melium non oderit?

502. Cæterum Messalina apud se Mnesterem habebat.) *Μεσσαλίνα δὲ τῶν Μνηστῆρα ἄρα.* Blancus *μνηστῆρα* commune nomen putauit, ideoq; amatorem uertit: quasi uerò pro-cus & amator idem sint: quorum prior Græcis est *μνηστῆρ*.

503. Quod cum Claudius audiisset.) Peruersus fuit hic totus locus antè.

508. Non ergo percussor Neronis seipsum iam uita spoliavit?) *οὐκ ἔνδρα Νέρωνα τὸ πᾶν, αὐτὸν κατεχέστα.* αὐτὸν scriberetur melius: est enim ad Montanum referendum: quod non sensit Blancus. Hoc autem responso effecit Nero, ut Montanus sibi ipsi manus afferret. Addam Taciti uerba de libro decimotertio: Iulius quidem Montanus senatorij ordinis, sed qui nondum honorem capeisset, congressus fortè per tenebras cum principe: quia uim tentantē acriter repulerat, deinde agnitus orauerat, quasi exprobrasset, mori adactus est.

513. Nauigationem tentare periculosum esse ostendimus.) Blancus: Contra eos magna & metuenda classe cōtendimus. Atqui neq; in Græco est tale quicquid, neque in historia.

Taciti locus.

516. Tigellinum que Sophronium, &c.) Is apud Tacitū libro decimoseptimo Ophorius Tigillinus legitur, mendosè nimirum, pro Sophonius. Et fortassis hic *Σωφρώνιος* scribendum.

519. Quanquam Patauij in patria.) Interpres: Quanquam in Potamia patria: secutus mendam Græci codicis, ubi pro *Παταμῖ* legitur *Ποταμῖα*. Pro Quanquam autem, scribendum docet sensus. Et quòd. Liqueat ex his Taciti uerbis, lib. 16. Ea q; offensa altius penetrabat, quia idem Thrasea Patauij, unde ortus erat, ludis Cestici à Troiano Antenore institutis, habitu Tragico cecinerat.

521. Nero currum agitans, acus pictus erat.) Plagam accepit, absurdè hic erat positum. *ἐν τῷ στήθεσσι* est in textu.

523. Et Sabinae nomen iam gerente Sporo.) *μετὰ τῇ Σαβίνας τῷ Σπόρῳ.* non, Sabina & Sporo.

ἐπιπολάζου

528. Qui sub Nerone ualuerant.) *ἐπιπολάσασθαι.* At *ἐπιπολάζου* non est (ut uertit Blancus) ex obscuro clarum euadere: sed ualere, esse in aliqua autoritate & noticia. Hinc apud Aristotelem etiam non uno in loco *ὁρᾶσθαι ἐπιπολάσασθαι* dicuntur, & a opiniones siue sententiæ, quæ prae reliquis ualent, & in aliquo numero habentur.

535. Nam uentre obeso.) Hic enim est *γαστροπῶν*, non immensa gula.

537. Ita hi maledicendi libidinem suam, qua semper laborarunt, abundè explebant.) Addendum est his: Etiam uitæ periculum temerè subeuntes. quo uerbum *ἐξέρχονται δ' αὖτις* exprimitur: quod inter emendandum festinantem latuit.

Non

Nam Blancus mirificè hunc locum extulit: Quæ cum temerè dicerent, eadem petulantia qua discedebant è uita, inferos explebant. In Græco est: καὶ οἱ μὲν οὕτω τὸτ' ἐβρίψαντο, καὶ τὸ ἀσπλγείας, ὅφ' ἦς εἴηποτε λακῶς ἀπαλλάττονται, ἀλλ' ὁ μὲν γὰρ πορεύεται. ἀπαλλάττειν, est id quidem mori apud Græcos, sed uocabula, αἰετὶ λακῶς, hanc significationem non admittunt, ne dicam sensum ab ea abhorretere. Porro autem λακῶς ἀπαλλάττειν, est malè habere, laborare. ut apud Polybium: ἀνὰ δ' ἀρρῆσαν τὸν δὲ ἡδ' οἱ Τριάρχοι, λαίπερ λακῶς ἡδ' ἀπαλλάττονται. Et in Apologo de cauda, draconem totum ducere uolente, apud Plutarchum initio Agidis: αὐτὸν τὴν λακῶς ἀπαλλάττειν, αὐτοῖς προδουμένῳ, uxor enim exemplis quæ potissimum succurrunt. ἀδ' ὡς autem, ἢ ἀδ' ὡς (quod inferi significat) diuersa significare, uel pueri sciunt. Et ἐμφορεῖσθαι, significat seipsum explere, à cibo & potu sumpta metaphora hoc loco. dicimus enim, ἐμφορεῖσθαι λεγῶν, οἶνον, &c.

κακῶς ἀπαλλάττειν.

538. Cum Vespasianus uidens Imperatorem.) Peruersa hæc fuere antea. Manifestato, eum feliciorem quàm uirtuosiorē fuisse.) ἐλεγχθῆς, &c. ὅτι δυστυχία πλείονι ἢ ἀρετῇ ἐχέσεται. quæ incommode erant reddita.

541. Dum in se coit.) σωμίζειν est, non uicinum esse, sed coire in se. Hinc σωμίζης figura apud Grammaticos.

545. Postremò puer ille, qui antè dæmonem representauerat, &c. oblatus est.) καὶ τέλος ὁ πῦρ ἐκείνῳ τὸ δαμόνιον. Eadem est locutio, quæ suprà 523. μετὰ τῆς Σαβίνης τῷ Σπύρου: quod fefellit interpretem. Cæterum, in Græco post λεγομένου, deest aliqd, ut εἰσῆλθε, αὐτὸ εἰσεκομίδην.

547. Et si nepos eius erat.) Hic locus peruersus est: quem quia inter emendandum non animaduerti, nunc tamen scias ita legendum: Et si propinquū suum, qui cō Flauiam Domitillam, Domitiani consanguineam, uxorem habebat, morte, &c.

548. Et à Domitiano ad terram.) Peruersa hæc etiam mirum in modum,

549. Seras philosophus.) Merula, qui hæc antè uerterat, Suras legit.

552. Sed Decebalus Longino.) Locus antè contrario sensu editus. Quod fortè nactus erat.) φαρμάκου δύπονησας. Blancus: Cuius ei magna copia erat.

555. Quòd si is halitus.) Hic locus est eorum è numero, quos emendare opus habui.

556. Aelio Adriano.) Scribe cum Xiphilino, P. Aelio Adriano.

560. Claudianopolim.) Scribe Claudiopolim. Κλαυδιούπολιν.

561. Cuniculis muniabant, & mœnibus.) Pro cuniculis, ineptè erat pabulis. neq; est cur demonstrem, ἑσπόμεους esse cuniculos.

564. Præterea ferunt diducto montis.) Hic locus pessimè habebat antè. quod intelligent statim, qui conferent.

566. Idē et si propterea uisus est dicere.) Et hæc contrario, aut nullo ueris sensu antè legebantur. In Græco quoq; non satis constant. αὐτὰρ γὰρ δὲ αὐτὰ quidem legendum, ὅφ' ἦν.

571. Nam ea tum accidit rerum.) λατολυμῶν in Græco est, mox suspecta mendii. Interpres reliqua non expressit.

572. Cardianum.) Mox Cordianum dicit, alterutrum falsò.

580. Pertinax autem Afer erat natione.) Et hoc mendium hic emendabo, quod antè propter antem me fefellit: ὡς δὲ ὁ πορτὺν ἀφ' ἑβὺς δὲ ἀλβὺς πομπήσας. Πτο ἑβὺς, scribe Λίγυς. & pro Afer, Ligur. Alba enim Pompeia, urbs est Liguriæ, teste Plinio lib. 3. cap. 5. Et Herodianus Pertinacem disertè Italum nominat.

583. Dicebant cō Iuliano.) λεγόντων ὅτι τὴν ἰουλιανὴν, &c. Ita scribe, λεγόντων τὸν τὴν ἰουλιανὴν, ὅτι Σελπ. ποσ. δ' ἰδ'. τί οὐκ ἐν πῶσι τῆς; Non equidem seruilibus animis.) Sub iugum seruitutis missi, uertit Blancus: neque animaduertit particulam οὐχ ὅτι uim, cum significet non modò non, & reddatur ei ἀλλὰ καὶ. Idem ὁ σέμειος passivè uertit, cum sit medium, & actiue significet.

590. In his septem turres à portis Thracijs.) Totum hunc locum longè elegantissimè, ita peruersum inueni, ut non potuerim non demò uertere.

594. Cuius cædis causam imputauit militibus.) καὶ τοῦτον τὸν φόβον. Legendum φόβον, non φόβον: quæ falsa uox interpretem decepit.

602. Criminari solebat incontinentes.) καὶ γὰρ αὐτοὶ μὲν τοῖς μὴ φρονούσιν. σαφρονούσιν scribe. Et pro ὅσαι πλῆσαι, ὅσαι πλῆσαι. reliqua malè erant uersa. Neq. enim γὰρ φαί sunt cædes, sed accusationes. Et ἐπεφύλαξεν τῇ γράφῃ, non est incidere in accusationem, sed persequi iudicio crimen.

611. Opportunè te uidimus.) ὅτε γέγονε. Diu te non uidimus.

612. Sed multo plures equitum.) Blancus hæc male ad Macrinum retulit. Accelerauit ei mortem cancer.) ὁ λευκὸν. non est proprium nomen.

617. Ad regionem Chalcedonensium.) πρὸς τὴν καρχηδονίαν. legendum Καρχηδονίαν: est enim Chalcedo Byzantio propinqua, Carthagine remotissima.

619. Iuppiter è multis.) Versus sunt Iliadis libro undecimo.

Annotationum in Xiphilinum Finis.

RERUM ET VERBORUM IN DIO-

NIS ET XIPHILINI HISTORIA

Memorabilium INDEX.

A			
Ceronia, Polla.			
Achillas præfectus exercitus Ægyptiaci, Pompeium necat. 115	contra		
Cæsarem bellum mouet. 125	eius obitus	126	
Acilius, Manius, M.			
Acilius Glabrio Cos. 546	perit	547	
Acropolis urbs Iberiæ		18	
Aste à Nerone amata		507	
Actium, & eius situs	262. inde		
acubus ueneno oblitis grassatû	546. 575		
Adana urbs Cilicum		213	
adoptionis ius		506	
adoptionis lex		199	
adoptati nomen mutant		347	
Adra princeps belli Belgici		57	
Adraste culta Britannis dea		514	
Adrianus fit Imperator. 557	Natales eius. ibid.		
eius opera. 558. 561	Inferendis liberè dictis uirtus. 556	disciplina militaris	ibid.
Adriani pietas. 560	artes quibus uteretur	ibid.	(552)
Adrianus cur pontem Traiani deiecerit			
Adrianus Christianis fauit. 564	primus Cæsarium barbam aluit. 553	mors eius	563
Adriani uenationes, urbs		560	
Adrumeto repulsus Cæsar		131	
Aduatici à Cæsare uicti		58	
in Adulteros lex Seueri		602	
adultero parcit Augustus		326	
Ædiles prius quàm Quæstores cōstituebantur		59	
Ædiles sex cōstituti, quorum duo Cereles		148	
Ædilib. incendiorum cura iniuncta		315	
Ædilis curulis plebeio Ædili succedit.		318	
Ædiles lecti sorte ex Quæstorijis		346	
Ædilium curuliû comitijs tumultus ortus		69	
Ægæ Cilicum urbs		212	
Ægyptus tributaria P. R. fit		279	
Ægyptiorum latronum rebellio		566	
Ægyptiorum numina		126	
apud Ægyptios reges frater sororem ducit.		ibid.	
Ægyptiorum cōtra Cæsare seditio	ibid.		
Ægyptia sacra Romæ prohibita		322	
Ælia Capitolina urbs		561	
Ælia Catula saltat		511	
Ælianus, Casperius.			
Ælius, L.			
Ælius, P.			
Ælius, Q.			
Ælius Seianus, L.			
Ælij Saturnini interitus		378	
Ælius, Sex.			
Ælij Valerij Largi in Arabiam Felicé expeditio		317	
Ælix, Aurelius.			
Æmilianus, Lamia.			
Æmilianus Nigri legatus		587	
Æmilius, Lætus.		577	
Æmilius, uide M.			
Æmil. Paulus, L.			
Æmilius Rectus Ægyptû expilans, à Tiberio notatur		372	
Aenobarbus, Domitius.			
Æqualitatis in repub. laus		287	
æquitatis aliquando, non iuris habendaratio		158	
æquanimitas Luculli		13	
ærarium Cæsaris aliud, aliud Reipub.		311	
ærarij militaris. initiû, eiusq; administratio		346	
ærarij procuratio ad Ædiles & Prætorios delata		147	
Æsar, Deû lingua Hetrusca significat.		360	
Æsculapij lucus		275	
Æterninus, M. Marcellus			
Æthiopum in Ægyptum irruptio		321	
Ætoli Cæsarianos iuuant		109	
Afer, Domitius.			
Afranius, uide Lucius			
Afranius P.			
Africa uetus & noua		134	
Africa in duas præfecturas diuisa		401	
Africa ut in potestaté Sestij, Phangonis, iterumq; Sestij, & Lepidi tandem uenerit		227. inde	
Africa Octauiani Cæsaris fit		246	
Africanus, Fabius.			
Agarenorum defectio		556	
Agricola, Cæcilius.			
Agricola Iulius in Britannia fuit		70	
		Ll 4	Agrippa

I N D E X.

Agrippa, Alinius.		Alexāder Mamææ filius, antè Bassianus,	
Agrippa, Eluius.		adoptatur ab Heliogabalo. 617	Impe-
Agrippa frater Berenices	539	rator fit	618
Agrippa Haterius		Alexandrinorum ingenia	72
Agrippa Herodis nepos	394	Alexandrinis quando permissum Senato-	
Agrippam Palæstinum Claudius hono-		ribus esse	279
rat	409	Alexandrinia cur pepererit Cæsar Oct.	
Agrippæ filius Agrippa Posthumus	332	279	
uilem togam sumit. 345	eius morū	Alexandrini Vespasiano infensi. 537	&c
improbilas, utq; relegatus fuerit	349	dicaces, à Caracalla misere afflicti. 609	
iussu Tiberij necatur	766.369	Alexandrinus annus	140
Agrippa rex, Caij crudelitatis præceptor		Alfenus, P.	
462		Alienus Vitellij dux & Consul	533
Agrippa, Vibulenus.		Alienus in Vespasianum coniurat	539
Agrippa, Vipfanius Marcus.		Aliso fl.	333
Agrippina Germanici uxor. 370	eius in-	Allobroges subacti	32
teritus	388	Alma mons	348
Agrippina Caij fporor, ab eo & M. Lepido		Alpes maritimæ	330
stuprata perit	402	Alpes Tridentinæ	328
Agrippina à fratre Caio relegata, reducta		Amanus mons, & eius portæ	235
à Claudio	407	Ambiorigis Eburonis perfidia in Roma-	
Agrippina Germanici F. Claudio nubit.		nos	76
418	auaricia eius, & potetia. ib. Clau-	Ambiorix Treuiris defectionis autor, e-	
dium ueneno necat	419	iusq; fuga	83
Agrippinæ Neronis matris dictum infa-		Ambitus lex	326
num	506	Ambracius sinus	261
Agrippina à filio Nerone occisa	509	Ambrones 161 &c	266
Aiacem de Scauro facit Tiberius	389	Amicitia ut uulgo parentur. 30.42	qui-
Alabanda	229	bus rebus in inimicitias couertantur.	
Albani populi. 17.19	à Canidio Crasso ui-	63	
cti	250	Amisus à Pharnace capta, direpta, puberi-	
Albinus D. Bruti cognomentum	152	bus caesa	128
Albini præfecti Britannia res gestæ con-		Amisenis libertas donata à Cæsare	128
tra Iulianum	584	amor uerus in quo fit	102
Albinus Lupum uincit. 592	uictus à Se-	amphitheatrum	139
uero, uita se spoliatur	593	amphitheatrum Statilij Tauri	283
Albis fl.	336	Amyntas Deiotari dux, à Bruto deficit	
Alchaudonius	1	219	
Alchaudonij Arabis fides lubrica	80	Amyntas Galatia &c. regulus fit	252
Alchaudonius Arabs Bassum adiuuat. 212		Antonij contra Cæsarem socius	262
Alexia à Cæsare obsidetur	86	uenia cum Cæsar prosequitur	272
Alexāder Antonij & Cleopatæ filius. 252		Amyntæ mors	316
Iotape ei despondetur	257	Ana fl. & eius mirum	107
Alexander Commāgenus necatur	249	Anderij ad Salonas castrum expugnatio. 355	
Alexander Iamblichij frater in triumpho		Anicetus cædis Agrippinæ administer	
ducitur & necatur	272	510	
Alexander Iulius		animo nisi bene sit, corporis bona nihil	
Alexandri statua Gadibus uisa Cæsar ge-		profunt	44
muit	34	animi & corporis bona, & collatio u-	
Alexandri Magni corpus uidit Octauia-		triusq;	44-343
nus	279	Anneus Cornutus uir doctus	520
Alexandri Magni thorax	399	Anneus, Seneca.	
Alexandri monumentum Senecus occlu-		Anneus, Verus.	563
dit	594	Annius Vinicianus Claudio perniciem	
		struit,	

I N D E X.

struit, & perit	411.412	Aper magnus	593
Annius exul	74	Apicatae Seiani uxoris mors	384
anni emendatio, Cæsaris	140	Apicius, Gabius.	
annuli gestandi honor	237	Apis à Cæsare Octauiano contēptus	279
Antigonia	82	Ἀπολλωνίου τοῦ σοῦ liber Senecæ	420
Antigonus Palæstinæ rex	235	Apollo Actius	272
Antigonus rex Iudæorum supplicio affi- citur ab Antonio	249	Apollinis templum	304
Antimachus Homero prælatus ab Adria- no	558	Apollinares ludi facti ab Ædilibus Curu- libus	147
Antinoea urbs	560	Apollodorus architectus	558
Antinous charus Adriano	ibid.	Apollonia urbs & eius descriptio	107
Antiochia 83 Dolobellæ resistit. 212		Apollonius Ægypti ⁹ Caio perniciē præ- dicit	405
terremotu afflicta	554	Apollonius Tyaneus mortem Domitia- ni absens uidet. 548 honoratus à Ca- racalla	608
Antiochus	235	Apollophanis cū Cæsare Octauiano nau- machia	237
Antiochus Cilix	608	Apollophanes Cæsari se dedit	245
Antiochus Commagenæ rex	1	Aponius, Q.	
Antiochus Commagenus cum Antonio paciscitur. 249 Romæ capite plectitur	303	Apophthegma, quære dictum	88
Antiocho Cōmagene reddita	394.409	Appia uia	73
Antiochus rex Caij crudelitatis magister	402	Appius Claudius Consul	73
Antistius, C.		Appius Claudius, P. Claudij frater, Præ- tor	59
Antistij Labeonis cōtra Augustum factū ac dictum	326	Appius Claudius Censor	92
Antonia Caligulæ auia, Augusta dicitur	39	Appius Claudius Pulcher, Col.	235
eius in hiliam Liuiillā seueritas. 384		Appius, C.	
Antoninus Caracalla, Seueri filius, Plau- tillam ducit. 596 eius petulantia. 598		Apronianus Dionis pater	557
Antonini Caracallę nequicia. 601 impie- tas in patrem. ibid. fit Imperator. 603		Apronianus damnatur	599
fratrem & alios necat	ibid.	Apronius, L.	
Alexandri studiosissimus. 605 ibid.		Apfus fluuius	108
eius uitia, bellū contra Germanos. 607		Apudius, Pacuuius.	
libido ib. inde unde Caracallus dictus	609	Apuleius, M.	
occiditur. 610 Tarans dictus. 611		Apuleius, Sex.	
Antoninus, M.		aquæ Iuliæ Romam ductæ	232
Antoninus Pius fit Imperator. 564 eius laus	ibid.	Aqua Iulia Capuæ	246
Antoninus Christianis fauit	ibid.	Aquila Mæcenatis libertus	339
Antoninus, Aurelius.		Aquæ marinę usus in flamma restinguen- da	271
Antonius, C. L. M.		aquæ Sabinæ, quæ & Cutiliæ	540
Antonius Domitiano rebellat	546	aqua uirginea, quæ & Iulia	324
Antonius Musa Augustum sanat	317	aquila è rogo Augusti euolauit	366
Antonius primus ab exercitu contra Vi- tellium Imperator factus	532	aquila è rogo Cæsaris euolans	587
Antonius Priscus	535	Aquila, M.	
Antyllus Antonij F. ei Cæsar filiā despon- det. 249 uirilem togam sumit	274	Aquila, Pontius.	
Antylli interitus	279	aquila Romanorum quid	79
Anylinus Seueri legatus	587.591	Aquila Seuera Auito nubit	615
Apamea	211	Aquilij Flori, patris & filij interitus	272
Apelles in magno apud Caligulam præ-	(cio 393)	Aquilius, P.	
		Aquitani à P. Crasso uicti	69
		ara à Cæsare posita in Pyrenæo	101
		ara Augusti Lugduni	333
		ara Cæsari à plebe posita	165
		Arabes	

I N D E X.

Arabes nauēs Cleopatrarū comburūt.	274	Arfaces, unde Arfacidæ	78
Arabia felix	317	Arfaces Artabani F.	390
Arabia Petrarū à Rom. capta	553	Arfinoe Cleopatrarū soror	125
Arabio Africę regulus, eius interitus.	228	Artabanus rex Parthiæ Armeniā & Cappadociam inuadit	290
Aradis Sardinia urbs	231	Artabanus Macrinum ad turpem pacem emendam adigit	613
Aradus	212	Artabazi Armeni interitus	323
Aradij rebellionem contra Antonium faciunt. 239. 235 expugnantur	249	Artabazes Tigranisi filius, Armeniæ rex	79
Arbela	555	Idem Artauasdu aliās.	
Archelaus à Gabinio captus dimittitur, Berenices confors regni fit, perit	72	Artauasdes uel Artabazus rex Mediæ, & alius Armeniæ	250
Archelaus Cappadociæ fit dominus	252	Artauasdes rex Armeniæ dolo ab Antonio captus	255
Archelaus ueniam à Cæsare inuenit	272	Artauasdes Mediæ rex à Parthis uictus capitur	257
Archelai dominatio	323	Artauasde Armeniæ regis caput Cleopatra Medo mittit	274
Archelaus Cappadociæ rex Romā in ius uocatur à Tiberio. 375 moritur	376	Artacij à M. Crasso subacti	284
architecti cuiusdā solertia in ædificio nutante restituendo	378	Artaxata	16
Arduba Dalmatiæ arx à Germanico capitur	356	Artaxata instaurantur	521
Aretas Arabiæ rex à Pomp. uictus	23	Artaxerxis Persæ res gestæ	619
Areus philosophus	279. 301	Artaxes rex Armeniæ constituitur	255
Argentocoxus	602	Artemio Iudæorum dux	556
Ariarathes Cappadox	252	Artemisium	243
Ariobarzani Cæsar Armeniæ partem donat	128	Articuleij Peti in patrem pietas	325
Ariobarzanes auxilium Bruto & Cæsio negat, & cæditur	214	Artoces Iberorum rex	18
Ariouistus Germanorum rex socius Romanorum dictus 50 prælio à Cæsare uictus fugit	55	Aruerni bellum mouent	84
Aristidis exilium	47	Arulenus, Rusticus.	
Aristio	5	Asander contra Pharnacem insurgit, & eum interficit	128
Aristobulus à Pompeio capitur	23	Asandri mors	330
Aristobulus profugus Roma, à Gabinio compræhenditur	72	Asclepiadotus, Cæsius.	
Aristobulum Cæsar dimittit	100	Asiæ benefacit Augustus	332
Aristobulus regno Iudææ à Parthis præficitur	229	Asiaticus, Valerius.	
Aristotelicis Caracalla infensus	605	Asidius, Q.	
Armeniæ regis in Romanos perfidia	250	Asinius, C.	
Armenia Romanis reddita	341	Asinius Gallus à Tiberio repudiata, uxorem habuit. 369 eiusdem in Tiberium libertas. ibid. captiuitas miserima. 380 mors	389
Armeniæ regnū Mithridati tribuitur. 390		Asinius, M.	
Arminius dux Germanorum contra Varum	357	Asper, Sulpicius.	
Armorum uis	20	Asphaltus lacus	555
Armodij & Aristogitonis statuis, Bruti & Cæsij appositæ	209	Asprenas Germaniæ præfectus	358
Arnuphis magus sub M. Antonino	566	Asprenas, Nonius.	
Arriæ uirtus, & fides in maritum	412	Assessores in prouincijs	310
Arrianus, Flavius.		Assyrius	614
Arruntius, L.		Astrologi Roma pulsī	256
Arfacis Parthi auxiliū Mithridates & Romani petunt	1	Astrologis lex data	359
		Astrologi plectuntur	375
		Astrologia Tiberius in perniciem hominum abusus	377
		Astrologi irrisi à Vitellio. 528 urbe pelluntur	

I N D E X.

luntur ab eodem	531	Augustalia ex S.C. facta	334
Astorum rebellio	281.315.317	Augustus, C. Octavius.	
Astus Quintilij	572	Augustus mensis	339
Asyllius, L.		Augusti nomen	311
Asylum	209	Auitus, Pseudantoninus	
Atanij Secundi uotū pro salute Caij	394	A. Fuluius Catilinæ socius à patre cædi-	
Ateius Capito Tiberio adulatur	375	tur	29
Archambilus	555	A. Gabinij Tribuni plebis de bello pirati	
Athenæ à Fusio captæ, Cæsarisq; ueniam		co sententia	7.8
eis dantis dictum	118	A. Gabinus Consul. 41	reliqua in Gabi
Athenis stipendia doctoribus à M. Philo-		nio	
sopho constituta	570	A. Hirrius Consul	172
Athenienses obliuione iniuriarum aboli		A. Licinius Nerua Syllanus Cos.	348
ta, Rempub. in integrum restituerunt		A. Plautius Tribunus pleb.	61
156 Bruto & Calsio statuas ponunt		A. Vitellius Germaniæ præfectus, à Gal-	
209 Mineruam Antonio Baccho de-		ba deficit. 528 bellū eius contra Otho	
spondent. 234 ab Augusto multantur		nem. 530 fit Imperator, eiusque uitia	
322		531 bellum contra Vespasianū. 533 a-	
Athenodorus Philosophus, quo usus est		misso imperio cæditur	535
Cæsar Octavianus. 301 eius in Augu-		aurea pecus	395
stum libertas	366	aureæ compedes quid	417
Athlula	317	Aurelius Ælix	615
Atinius, uide Pub.		Aurelius Zoticus	617
Atiūs, in C.		Aurelius Antoninus adoptatur ab Adria	
Atra urbs Mesopotamiæ obsidentur	593	no. 563 & adoptat sibi Commodū ac	
Atratinus, Sempron.		M. Antoninum Verum	ibid.
Atreus Scauri Tragœdia	389	Aurelius Eubulus	618
atq; die Senatus Romæ habetur	172	Aurelius, L.	
Attegua urbs Hispaniæ, ut in Cæsaris po		aureus quanti precij	341
testatem uenerit	142	aurigarum duo genera à Domitiano addi	
Attia (seu Accia) Octauij mater. 166 mo		ta	544
ritur, & publicè sepelitur	208	auris perforata	612
Attianus	557	aurum in os Crassi à Parthis infusum	82
Atticus, Numerius.		de Auspicijs	41
Atticus, Quintius.		auspicia loco publico capienda	107
Attis fabula	512	autoritas Senatus quid à Senatus consul	
Attius Varus, uide P.		to differat	337
Attyria	555	Axona fluuius	57
Auaricum à Cæsare captum	84		B
Auernus lacus	239	Bacchæ fabula	512
Augarus Osroenus Crassū simulata ami-		Bacilus, L.	
citia in perniciem abducit	80	Baiarum situs, & natura	239. inde
Augarus Osroenorum rex captus à Cara-		Balbus, Cornelius.	
calla	606	Balbus, Lælius.	
augurium salutis quomodo caperetur. 26		Balbus, Nonius.	
augurium Cæsari Oct. Consuli creato fa-		Baleares insulæ	141
ctum. 198 Bruto sinistrum ante ultimā		balneum Laconicum	316
pugnam oblatum	219	balneum Neronis. Alexandria	524
auguria	611. 613	Bambalio	182
Augusta Emerita	315	barbam quis Imperatorū primus nutrie-	
Augusta Paphia	329	rit	553
Augusta Prætoria	315	Barbatus, Messala.	
Augustæ leges	324. 326	Barporas	537
Augustalia	323	Balsua, Rufus.	
		Balsianum	

I N D E X

Bassianū adoptat Heliogabalus, & Alexandrum nominat	617	nicum & Dalmaticum Cæsaris Octavianī. 253. 255	Parthicū Craſſi. 77	Parthicum duce Labieno. 229	Parthicum duce Ventidio. 248	Parthicum & Medicum Antonij. 250	Armenium. 253	Parthicum contra Vologesum L. Veri. 565	Parthicum Seueri. 593	Perusinū 222	contra Pharnacē Cæsaris. 127	Piraticum Pompeij. 5	Thracicum 334	belli indicendi ritus	570	Belus Iupiter	618	beneficia à malis non grata	33	beneficentiæ ratio	289	beneficiorū facilius quàm iniuriarū obliuiscuntur homines	193	Beneficentiæ templum	571	Berenice Ptolemæi filia, regina Ægypti. 60	à patre cæsa	72	Berenice à Tito amata	539-540	Bericus Britannus	413	Bessi à Bruto uicti. 211	à Romanis. 328	rebellant	334	bibliotheca Alexandrina conflagrat	125	bibliothecæ Octavianæ	256	Bibulus M.		Bicilis Dacus	553	biffones, animal	596	Bithynia Cæsio mandata	209	Bithynicus, Pompeius.		bituminis lacus	555	Bituriges	84	Blasio, Heluius.		Blæsus, Iunius.		Bocchus à Cæsare rex uocatur. 107	fili os suos auxilio Pompeio F. mittit	143	Bocchus Bogudis regnum occupat	236	moritur	256	Bodunni	414	Bœbius Marcellinus	599	Bœotus, Sextus.		Bogud rex à Cæsare uocatur. 107	rex Mauritanix, Cæsaris commilito	143	Bogud regnū suum amittit, & ad Antonium abit. 236	eius mors	261	bona aut mala quæ sint uerè	44	bonorum direptio proſcriptionē ſecuta	207	Bononia	194	Bononiæ colonia	259	Borysthenes equus Adriani	560	Breuci Pannoniæ gens	348. 350	Brigantium urbs	34	Britānia, & Cæsaris in eā tranſitus. 70. 75		Britanniam Claudius ſubegit	414	Britannia	
Bellum O& Cæsaris Ægyptiacum	274.	inde Africū Cæsaris. 131	& inde. Annorum. 561	Alexandrinum. 124	Allobrogicum. 32	Pomptini. Britannicū. 20	Britannicū sub Claudio. 414	Britannicum Commodi	573	bellum ciuile inter Cæsare & Pompeiū. 94.	& deinceps. ciuile contra M. Antonium, quod Mutinense dicitur. 170.	193.	& ſequentib. ciuile Bruti & Cæſij. 209.	& ſequentibus. ciuile Cæsaris Octauiani contra L. Antonium & Fuluiam. 222	deinceps. id Perusinum dicitur. ciuile inter Cæsare & Sex. Pompeium. 236	ac deinceps. ciuile inter Antonium & Cæsare O&. 257	& deinceps. ciuile Othonis & Vitellij. 530	ci uile Vitellij & Veſpaſiani. 534	ci uile cōtra Iulianū. 584	Seueri contra Nigrū. 587	ci uile Seueri & Albini. 591	ci uile contra Macrinum	613	bellum Creticū Metelli. 5	Dacicum, contra Baſtarnas, & Thraces. 283	Dacicū sub Domitiano. 544	Dacicum Traiani. 550	Dalmaticum & Pannonium Tiberij. 348	Gallicum Iulij Cæſ. 67.	83.	& inde. Germanicū Iulij Cæſ. 50.	69	Germanicū Tiberij & Drusi. 328	Helueticum. 49	Hispanienſe Cæsaris Iulij. 141	contra Marcomannos & Iazygas, & Germanos. 565	Mutinense contra M. Antonium. inde Panno-																																																												

I N D E X.

Britannia insula cognita 541
 Britanni Romanos magna clade afficiunt
 512
 Britannorum res bellicæ cum Romanorum
 comparantur 513
 Britannorum diuisio, mores, uita, &c. 600
 Britannicus Claudio natus 411
 Britannici cognomen unde 414
 Britannicus Claudij F. 506. eius interitus
 508
 Brutus, D.
 Brutus, M.
 Bucoli 566
 Bulas famosus latro. 599 idem Philix
 Bunduicæ Britanni fortitudo, & res ge-
 stæ. 512. inde mors 516
 Burri 551
 Burrus Neronis administer 506
 Burri libertas & obitus 516
 Byzantij descriptio. 588. & ut captum.
 590

C

CAdauer inspicere quib. religiosum. 332
 cadauer tangere quibus religiosum 361
 Cæcilius Agricola 598
 Cæcilij Bassi in Syria acta 211. inde
 Cæcilius, C.
 Cæcilius, Cn.
 Cæcilius, Marcus.
 Cæcilius, Q.
 Cæcilius Rufinus 546
 Cæcina Cof. 412
 Cæcina Seuerus rem gerit bello Dalmati-
 co 348
 Cænis Vespasiani pellex 539
 Cæpias Octauij cognomen 166
 Cæpio, Fannius.
 Cæsar. uide C. Iulius Cæsar
 Cæsar, L.
 Cæsarum genus in Nerone defecit 527
 Cæsariensis Mauritania 409
 Cæsario Cleopatæ filius rex Ægypti fit
 213
 Cæsario, Prolemæus etiam dictus, & rex
 regum 255
 Cæsario uirilem togam sumit 274
 Cæsaronis interitus 279
 Cæsonia, Milonia.
 Caianus locus 397
 Caius Agrippæ ex Iulia nascitur. 322 eius
 atrociniū. 338 morum improbitas. 340
 interitus 341
 C. Antistij contra Bassum in Syria actio-

nes 211
 C. Antistius Aftures uincit 315
 C. Antistius Veter Consul 340. 368
 C. Antistius Consul 547
 C. Antonius Cof. 22 Tribunos plebis in
 malis legib. ferendis iuuat. 26 coniu-
 rationis Catilinariæ socius. 29 bellū ei
 contra cōiuratos à Senatu mādatur. 30
 Imperator uictō Catilina dictus. 16 in
 iudicio à Cicerone defensus 40
 C. Antonius M. frater, à Pompeij classe ca-
 ptus. 106 Prætor Macedoniā sibi uen-
 dicat. 169 in Bruti potestate uenit. 209
 C. Appij Silani interitus 411
 C. Asinius Pollio, Cæsaris in Bætica præ-
 fectus. 170 Consul. 225 alius. 368 E-
 pidauros subigit 235
 C. Asinius Gallus Cof. 338
 C. Atius Capito Tribunus plebis Pomp.
 & Crasso Cofs. repugnat. 65 eū prohi-
 ciscentē in bellū inhibere conatur. 67
 C. Cæcilius Rufus Cof. 375
 CAIVS CALIGVLA, Cæsaris Ger-
 manici filius, deinde Imperator, cur
 sic dictus. 370 à Tiberio ornatus ho-
 norib. 382 cur à Tiberio ad Imperiū
 euectus. 388 eius nuptiæ. 389 Tiberij
 mortem accelerat. 390 succedit Tibe-
 rio. eius prodigalitas, liberalitas, libi-
 dines, item pietas & impietas in suos
 39. & deinceps. primus Consularatus,
 & ætas. 393 secundus Consularatus. 396
 tertius. 403 ludicris mancipatus. 393
 inde
 à Caio editæ cædes. 394 & crudelitas e-
 ius. inde. 397. 399 coniugia eius. 394.
 395 aliquot laudanda facta. 395 facino-
 ra. ibid. qua ratione pecunias paraue-
 rit. 397 eius in pōte, quo mare ad Bau-
 los iunxerat, ouatio & arrogantia. 599
 eloquentiæ palmam affectat. 400 in
 Galliam pecuniæ causa profectus. 401
 Miloniam Cæsoniam ducit. 402 An-
 tonij quàm Augusti gen^o mauult. 400
 Imperatoriam supellestem in Gallia
 diuendit, eius copiæ in Gallia. 401 in
 Britannia profectio, & conchyliorum
 uenatio ridicula. 403 fastus & super-
 bia. 403. inde. auaricia. 404 fulmina
 et deos spernit. 405 lupanaria eius. ib.
 Heros, deus, Iupiter, cū Luna coit, &
 in omnes deos transit. 404 Magni
 cognomé Pompeio adimit. 408 cum
 M m uxore

I N D E X.

uxore & filia necatur	405
per Caij nomen non iuratur	407
Caij numisma conflatum	414
Caius Calpurnius Aedilis	318
C. Calpurnius Piso à Caio Caligula spon- sa spoliatur & relegatur	395
C. Caluissius Sabinus Cos. 232 Cos. II. 337	
C. Caninius Consul paucarum horarum	146
C. Carboni honores ob accusatū Cottam habiti. reus pecuniæ ob iudicandū ac- ceptæ	13
C. Carinas de Morinis & Sueuis trium- phat	282
C. Casca Tribunus plebis tabula proposi- ta, se non esse consciū cædis Cæsaris notum facit	165
C. Calsius Longinus Quæstor, bello Par- thico superstitēs milites seruat. 81 & rem bene gerit cōtra Parthos. 812 clas- sem Cæsari dedit. 116 Catoni primū, dein Cæsari uenia impetrata se adiun- git. 118 Bruti in Cæsaris cæde socius, & eius sororis maritus, Prætor. 152 Sy- ria, & bellum in Dolobellā à Senatu ei mādatur. 196 à Senatu cōtra Antoniū & Lepidum accersitur. 200 acta eius post mortem Cæsaris. 209 & inde. in pugna Philippēsi uictus, cum Brutum quoque pulsū putaret, mortem sibi consciscit. 218 sepultus in Thalo 219	
C. Calsius Asiæ præfectus, Caio Calig. su- spectus	405
C. Cato Tribunus plebis, Ptolemæi redu- ctionē impedit. 61 Pompeiū & Cra- sum in petitione secundi Consulatus adiuuat	64
C. Claudius Marcellus Consul. 91 Pom- peio urbis cōtra Cæsaris factionē man- dat custodiam, & duas urbanas legio- nes tribuit	93
C. Claudius Marcellus alius à priore, Cō- sul	94
C. Clodius Bruti socius	210
C. Cluuius Consularis	303
C. Cornelius Tribunus plebis ambitus reis acerbæ pœnas statuit	12
C. Cornelius Cæsaris uictoriam in Phar- salia, Patauij prædicat	112
C. Crispus Consul I. L.	415
C. Curio pro Cicerōe deprecatur. 42 Tri- bunus plebis, Cæsari inimicus, utq; pe- cunia ab eo corruptus, rem ipsius ege-	

rit. 91 Pontifex. 92 Senatu mouendus in iudiciū uocatur. 93 Roma ad Cæ- sarem profugit. ibid. literas Cæsaris ad Senatum perfert. 94 Siciliam capit, eius in Africa interitus	106
C. Didius in Hispaniam contra Pompeiū F. à Cæsare mittitur. 136. 141. interit. 146	
C. Epidius Tribunus plebis	151
C. Fabius Cæsaris in Hispania legatus	100
C. Fonteius Capito Consul	359
C. Fuficius Phango Africę præfectus, eius acta & obitus	228
C. Furnius Asiæ præfectus	247
C. Furnius Consularis. 303 Cantabros et Astures uincit. 321 Consul	327
C. Gallus Consul	389
C. Gemini Rufi fortitudo interitusq; 381	
C. IVLIVS CÆSAR	1
cur legē Maniliā suaserit. 13 eius Aedi- litas. 21 sententia pro uita coniuratorū 27 fit Pontifex maximus. ibid. Prætor 31 uxorem à Clodio stupratam dimit- tit. ibid. gesta eius in Hispania & Lu- sitania, triumphum cur omiserit, Con- sulatum ut petierit, Crassum & Pom- peium inuicē reconciliatos sibi adiun- git. 34 Consulatus eius, & lex agraria 36 publicanis tertiam uestigaliū par- tem remittit. 39 Gallię & Illyricum ei ad quinquennium decernuntur. Pom- peio filiam nuptum dat, ipse Pisonis fi- liam ducit. ibid. Cæsaris in ferendis op- probrijs prudentia. 40 Clodiū aduer- sus Ciceronem armat. ibid. bello uin- cit Heluetios. 49 & Arionistum regē Germanorum. 56 Belgas, Neruios, & Aduaticos. 58 Clodium per literas in Catonem armat. 62 imperium in trien- nium prorogatur ei. 65 Venetos uin- cit. 68 in Morinos & Menapios profi- ciscitur. ibid. Tenebrosos & Vspere- tes uincit. 70 Rhenum cōtra Sicam- bros transit, in Britannia trajicit, et ob- sidibus captis redit. ibid. Gabinianæ causæ fauet. 74 iterum in Britanniam trajicit. 75 Neruios rebellantes perdo- mat. 76 Rhenum iterū transit. 83 bel- lum cōtra Aruernos & Vercingetori- gem gerit. 84 Heduos deficientes re- cipit, Vercingetorigē uincit. 85 Alexiæ eum obsidet, deditē se in uincula dat. 86 Cæsari permittitur, ut absentis eius	

I N D E X.

in petitione Consulatus ratio haberi posset. 89 Eius postulata ad Pompeiū & Senatum. 94 inde. Ariminum, inde ad Romā exercitū adducit contra Pompeium. 95 Corfiniū obsidet, & capit, L. Domitiū dimittit. 96 Romā, profugo Pompeio, aduenit, et quæ ibi egerit. 99 Sardinia & Sicilia recipit, &c. ib. Afranio in deditione accepto, Hispaniam omnē recipit. 101 arā pro trophæo statuit. ib. Oratio eius ad seditiosos milites Placentiæ 102 Dictator dicitur, eiusq; acta. 105 in Macedoniam transit, Oricū & Apolloniā capit. 107 una nauicula solus, aduerso uento in Italiā traicere ausus, & quantū fortunæ suæ tribuerit 108

Cæsaris & Pompeij castra ad Apsum fluiuium opposita 108 ad Dyrrachium. 109 ibidem clade accepta, in Thessaliam abit. 109 in pugna apud Pharsalū uincit. 112 Pompeiū insequitur, Asiā publicanorū iniurijs leuat, in Ægyptū uenit, ac gesta eius ibi, & bellū Alexandrinum. 116 & deinde. Pompeianam classem à Calsio accipit. ib. ut mortē Pompeij tulerit. 117 eius in Ægypto res gestæ. 124 & inde ut ad Pharū in periculo uitæ constitutus enatauerit. 126 ut Pharnacē bello uicerit. 127 in Mithridatem Pergamenū, & Ariobarzanē, & Amisenos liberalitas. 128 Cur tantam uim pecuniæ undiq; coegerit. ib. Iusticia cōtra Asandriū. ib. usurā & habitationes remittit, magistratus cōfert, etc. 129 qua maximè re alijs imperatoribus præstitit in re bellica. 130 Romā ex Africa redit, & oratio eius ad Senatum 136 eius de Gallia, Ægypto, Pharnace, & Iuba triumphī, epulum & dona populo & militibus data, et ludi. 138 inde cōiicijs proscissus, ob prostitutū Nico medi pudorē, & Cleopatræ amorē. 138 annū emendat. 140 ut Cn. Pompeiū F. in Hispania uicerit. 141 & inde Corinthū & Carthaginē colonias ducit. 147 Iupiter dictus. 150 Senatui non assurgit. ibid. rex nominatur, utq; id tulerit. 151 iniuria eius in Tribunos plebis ib. in Senatu interficitur. 153 testamētum eius. 159 in foro crematus, eiq; ara posita à plebe. 165 statua ei cum stella in capite posita à filio. 168 Consulatus

eius primus. 36 II. 107 III. 142 IIII. 146 V. 147

Cæsaris interfectores damnantur iudicio, & pœna eorū. 199 eius filia, Pomp. uxor, moritur. 74 ex Cleopatra filius. 213 genus. 160 & inde. & totius uitæ recensio ib. à Venere genus suū duxit. 139 amatorijs deditus. 124 mollis & delicatus in uestitu, Veneriq; sacer. 145 in seditiosos, ac cum primis Dolobellā clementia. 124 omen sinistrū, letū reddit. 131 honores ei à Triumuiris decreti 208 (525

C. Iulius Vindex Neroni perniciē struit

C. Iunius Silanus Cos. 327-350

C. Largus Cos. 410

C. Lucius 328

C. Lutonij Prisci carmina & interit° 377

C. Mæcenas Italiæ administrator. 247. uide Mæcenas

C. Manilius Trib. pl. & lex Manilia 13

C. Manlius coniurationis Catilinę socius & dux 27

C. Marcius Censorinus 338

C. Marcius Figulus Cos. 20

C. Norbanus Antonij legatus 214

C. Norban° Flaccus Cos. 235. & 316. & 374

C. OCTAVIUS, qui deinde Octavianus, & AVGVSTVS, cum Cæsare in bello Hispaniensi, nepos sororis Cæsaris. 144 Magisterio equitum à Cæsare destinatus. 148 filius à Cæsare adoptatus. 159 eius genus, educatio, signa ei potestatem summā significantia. 166 & deinde. adit hæreditatem paternam & nomen Cæsaris assumit 167 inde. Tribunatum petit, patri decretos honores & ludos exhibet, populū demeretur. 168 & inde. cum Antonio in gratiam redit. 169 ueteranos ad arma uocat, & legiones ab Antonio deficientes accipit, populo suū institutū commendat, D. Brutū socium sibi contra Antonium parat. ibid. 171 & inde. ei bellum cōtra Antonium à Senatu mandatum 192 à Senatu, postquam Antonium uicit, iniurijs grauibus pressus. 196 ad urbem cum militibus accedit, eam occupat, Consul designatur. 197 Cos. II. 256 III. Cos. 261 IIII. 273 V. 280 VI. 384 VII. 305 VIII. 314 IX. 304 X. 316 XI. 317 XII. 335 XIII. & XIII. 336 in familiam & nomen Iulij patris adoptatur. Mm 2

INDEX.

peatur.199 De patris percussorib. uin-	C. Piso Consul.3.7 periclitatur de uita,
dictam exigere incipit. ibid. eius, Le-	& à Gabinio eripitur. ibid. Pomp. de-
pidi, & Antonij conuentus, & conspi-	precatore Consulatum retinet 12
ratio.201 Fuluiæ filiâ dimittit. cumq;	C. Pomptini prætoris contra Allobroges
ea & L. Antonio dissidium eius, & bel-	gesta.32 triumphus 74
lum.222 inde eius & Antonij affinitas	C. Poppæus Sabinus Cos. 351
202.240 uxor, soror L. Scribonij Libo-	C. Proculeius ad Cleopatrá compræhen-
nis.226 festû diem celebrat, quia bar-	dendam missus 277
bam totondisset. 232 Scriboniam re-	C. Quinti ⁹ Atticus Cos.534 (Labieno.26
pudiat. ib. eius cum Liuiâ nuptiæ.236	C. Rabirius cædis Saturnini postulatû à
contra Sextû Pomp. bellû, & res aduer-	C. Sétius Germanos ad pacem adigit.323
sæ in eo. ibidem ad Tauromenium à	C. Sentius Saturninus Cos.323.336 (348
Sex. Pôpeio uictus.342 uictoria ad A-	C. Sidius Geta contra Britannos rem ge-
ctiû de Antonio.270 eius tres trium-	C. Silius Cos. 360 (rit.414
phi.281 Iani templum claudit.281.316	C. Silius Messalinam ducit 418
cum Antonio bellû init, & pacem com-	C. Solsius Aradios & Iudæos expugnat
ponit iterum.230.231 eius bellû con-	249 Cos. ad Antonium abit.258 eius
tra Iapydas.253 uulneratur. ibid. bellû	interitus 262
contra Autonium.261 inde. sua bona	C. Sulpicius Galba Cos. 368
proscribit.273 sacris deorum initiatus	C. Tefesinus Consul 520
ibid. rêpla sibi fieri patitur.281 de Re	C. Toranij Trib. pl. in patrem studiû 316
publica reddenda cogitat.285 Impera-	C. Trebonij Trib. pl. rogatio, de provin-
toris nomen assumit, Censuram gerit,	cijs Pompeio & Crasso Cos. dandis.65
Senatû & patricios legit.303 inde. co-	Mafsiliâ oppugnat.100 Prætor urba-
gitur à S.P.Q.R. ut solus Rempub. re-	nus est.120 militum Cæsaris in Hisp.
gat.308 Decennale imperium suscipit	præfectus.141 Consul à Cæsare factus
309 Augusti nomen sumit.311 bello	146 insidiarum cōtra Cæsarem socius
Canabrico ægrotat.315 eius statua in	152 interit 212
Pantheo. 316 perpetuus Tribunatus	C. Valens Consul 547
plebis et Proconsulatus ei decretus.318	C. Vibius Pansa Consul.172 eius pater à
magister morum, & Cōsul perpetuus	Sylla proscriptus ibid. uide Pansa
323.332 eius in Galliâ profectio, & uite	Calæcia 34
anni.327 Pontificatus Max.331 uariæ	Caledonij Britanni 600
cōstitutiones et edicta.359. inde mors	Calendæ Ianuarij 371
360 corpus Româ defertur, testamen-	Calenus, Fufus.
tû, eius funus. inde. uite & rerû gestarû	Caligula, Caius. (consciis.405
summa.362 inde. in proscriptione clem-	Callistus libertus Caij.400 Caij cædis
mentia.204 uictoris clementia.272 &	Calpurnius Crassus in Neruam insurgit
iusticia.279.320.345 iudicijs interest.	Calpurnius, C. Cn. L. (549
320 amores eius.327 in suos seueritas.	Caluaster, Iulius.
331 ibid. modestia.331.338 in suos amor	Calui Seiani dicti 387
333 stipem colligit mendicatum. 334	Calui in periculo 599
libenter se corrigi passus ab amicis.339.	Caluiæ Crispinillæ potentia 523
366 seueritas.340 insidiæ in Augustû	Caluinus, Cn. Domitius.
342 eius oratio ad maritos.351 & ad cœ-	Caluifius, C.
libes.352 munificetia.342 fides etiâ in	Caluifij Sabini interitus sub Caio 400
indignos.366 diuini honores ei mor-	Calypfûs locus sacer 239
tuo decreti.366 templum à Caio dedi-	Camalodunum regia in Britannia 414
catur.394 statua à Claudio loco cædi-	Cambyfes fl. 19
bis semper inquinato mota.411 eius	Camelopardalis Romę primûm uisa 139
& Titi comparatio 540	Camerinus, Sulpicius.
C. Papius Tr. pl. 21 (321	Camilli exilium 47.290
C. Petronius contra Æthiopes rem gerit	Camillus, Furius.
	Camillus

I N D E X

Camillus Scribonianus Cos.	386	rit	568
Campaniæ aquæ medicatæ	419	Castor Gallogræciæ regulus	234
campus Agrippæ	339	Castoris ædes	347
Camuni ges Alpina cōtra Romanos.	328	Castoris nomen Druso inditum	374
Candace Æthiopum regina	321	Castor Seueri libertus	608
Candidus Seueri legatus.	587.590	Castoris mors	603
Candys uestimenti genus	17	castratio prohibita	544
Caninius, C.L.P.		Cataratacus	414
canis in herum fides	379	Catilina, L.	
canes pro equis in spectaculis	507	Catilius	563
Canutius, Tiber.		Cato, C.M.	
Canopus	267	Catonij iusti interitus	413
Cantabri rebellant	281	Catuellani	414
Cantabricum bellum Augusti	315.317	Catugnatus Allobrogum dux	34
Capio, Brutus.		Catula, Ælia.	
Capito in exilium à Tiberio missus	378	Catulus, Q.	
Capito Calsij pater obit	403	Catuli autoritas, & concio de bello pirat-	
Capito	528	tico. 9 iocus in Clodianum iudiciū, et	
Capito, C. Atius, & Fonteius.		mors	32
Capitolium incensum à Vitellianis	535	Catuli nomen de Capitolio deletum.	136
Vespasianus reficit	538	Catuli infomniū de Octauio Cæsare	167
Cappadocia Romanorum prouincia fit.		Catus, Ælius.	
376		Catus, Decianus.	
Capræ à Cæsare Oct. emptæ. 303 ibi Ti-		Caucasus mons	19.20
berius degit	381	Cedrus fluuius	283
Capronianus, Pansæ cognomentum	182	Ceira spelunca Getarum	284
carceribus dimissi captiui	393	Celer, Egnatius, & Metellus.	
Caracalla, seu Caracallus. uide Antonin ^o		celeritatis uis in bello	130
Caracalli nominis ratio	609	Celsi mors	557
Carbo, C.		Celsus, Iuuentius.	
Cardynus mons	555	Celtæ qui	70
Carina Secūdus in exilium à Caio actus		Cenni populus Germanus	607
837.401		CENSORES.	
Carinæ Pompeij	234	L. Piso, &	
Carinas, C.		Appius Claudius	92
Carisius, T.		Perpenna	
carnes humanæ comeduntur à coniura-		Philippus	98
tis	27	Cæsar &	
Carre Macedonum colonia	20.81	Agrippa	303
Carthago instauratur	147.303	L. Munacius Plancus, &	
Casca, C. & P. Seruilius		Paulus Æmilius Lepidus	320
Casperius Ælianus	549.550	Censores dissidentes magistratu se abdi-	
Calsij montes	116	cant	28
Calsius Asclepiadotus	519	Censoria potestas abrogata à P. Clodio.	
Calsij Becillini cædes	403	41. restituta	91
Calsius. uide C.L.Q.		Censoris nomen Imperatores non om-	
Calsius Chærea contra Caium Caligulā		nes gerunt	312
cōspirationis autor, eumq; cædit.	405	Censorinus, Marcius.	
inde eius interitus	407	Censura à priuatis sublata	320
Calsius Cleua	588	census habitus à Cæsare	140
Calsi ^o latrones Ægyptios opprimūt.	466	census actus	304.341
Calsius Syrus, Heliodori F. cōtra M. An-		census patriciorum	326.331
toninum philosophū bellū mouēs pe-		Centesima pensio. 386 eam Caius tollit	395
		Mm 3 Cerania	

I N D E X.

Peraunia promontorium	107	Claudij iusticia	398	(git. 403
Cerealis rebellata domat	537	Claudium socordia à Caij crudelitate re-		
Cerellia	187	Claudij in suos maiores pietas	407	
Cereris Iudij	217	Claudij bonitas & humanitas	410	
Ceretani Hispani rebellionem faciūt, &		Claudij Cæs. primus Consulatus, & ætas		
ut subacti sint	225	393 II. 410 III. 412 IIII. 417		
Cesennius Lento	144	Claudij Drusus Nero Liuię filius, Augu-		
Cethegus, Cornel.		sti priuignus, nascitur. 226. uide Drusus		
cetus ingens	328. 596	Claudius, M. & C.		
Chalcidicum	282	Claudius Herodes rhetor	571	
Chaldæi. Astrologi uide		Claudius Nero uide Tiberius		
Charti. 333 à Druso uicti	334	Claudius Pacatus	546	
Chauci	333. 418	Claudius Pompeianus	577. 580	
Chaunæus Parthus	248	Cleander nequā. 574. eius interitus. 575		
Cherrhonesus locus	127	Clemens Agrippam se iactans, res nouas		
Cherrhonesus Heiles pontiaca ad Augu-		Clēmens, Fabius. (molitur. 375		
Cherufci. 333. (stum peruenit. 332		Clementiæ templum Cæsari sacratū. 150		
Chresti mors	619	Clementiæ terminus	160	
Christianorum precibus uictoria. Antoni		Clementiæ exemplum	209. 210	
no Philosopho parta	567	Cleopatra ut Cæsarem ad suam causam		
Chrysippi opera	520	adiunxerit, & ceperit. 124. inde. Pto-		
cibus famem & sitim prohibens	601	lemæo iuniori fratri iuncta matrimo-		
Cicero. uide M. Tullius Cicero		nio, regina Ægypti fit. 127 Romam ue-		
Cilo	604	nit, & inter amicos P. R. à Cæsare refer-		
Cimber, Tullius.		tur. 140 filio Cæsariōni cur regnū Æ-		
Cinna, Heluius.		gypti datum à II. uiris	213	
Cinnæ Tusci exitum	524	Cleopatræ amore Antonius captus	328	
Cirra Apollini adempta	523	Cleopatrę & Antonij liberi	252	
Cirta oppidum	228	Cleopatra pecunia Antonio subuenit. 252		
Cithynis urbs Bithyniæ	560	regina regum. 255 Romanū imperiū		
Ciuitatis ius uarię ademptum & datum		affectat, & hostis iudicatur. 259 ad A-		
sub Claudio	413	ctium fractis rebus in Ægyptū redit, et		
clades Romanorum in Britannia	512	eius acta. 274. Antoniū prodit. 276. in-		
classici canendi mos apud Romanos.	217	de. capitur. eius cum Cæsare collo-		
Clarus, Eryclius.		quium. 277 eius mors. 278 aurea eius		
Claudiæ legiones unde dictæ	346	statua in Veneris fano	282	
Claudiopolis	560	Cleopatra, Cleopatræ ex Antonio filia.		
Claudius, Clodius	4	Cleua, Calsius. (252. Iubæ nubit. 279		
CLAVDIVS, qui Imperator deinde fa-		Clodia Læta, Vestalis	607	
ctus est. Tiberius Claudius Nero, Dru-		Clodius, C. P. & Sextus		
si F. Germanici frater. 347 Cæsar, Caio		Clælia	176	
succedit, & Imperium occipit. 406 e-		Clunia Hisp. oppidum	71	
ius mores, educatioq; & bene acta ini-		Clupea urbs Africae	106	
tio regni. 16 eius aliquot egregiæ con-		Cluius Rufus præco Neronis	523	
stitutiones	408. 410	alios culpantes, ferè in eodem peccare	13	
Claudij egregium opus in portu Tiberis		Cn. Cæcilius Simplex Consul	534	
struendo	410	Cn. Calpurnius Piso. Cos.	339	
Claudij gladiatorij spectaculis deditis		Cn. Cornelius Cinna Magnus, Pompeij		
Claudij in Britannia expeditio & uicto-		Magni sororis F. infidiatur Augusto.		
ria & triumphus	414	342 Consul fit	345	
Claudius Agrippinam ducit, Neronem		Cn. Cornelius Lentulus Cos.	324. 329	
eius filium adoptat. 418 ab Agrippina		Cn. Domitius Cos.	386	
ueneno necatus perit	419	Cn. Domitius Aenobarbus, untrę percus-		
		soribus		

I N D E X

forib. Cæsaris, mare Ionium classe te-
net. 223 Antonio accedit. 226 Cæsar
ueniam ei dat. 230 uxor eius. 240. 241
Cof. ad Antoniū abit. 258 ab Antonio
ad Cæsarem transit & moritur 262
Cn. Domitius Caluinus Cof. 79 uulne-
ratur. 88 Cæf. legatus in Macedonia
rem gerit. 109 à Pharnace uincitur. 127
II. Cof. 225
Domitius Caluinus in Hispania rem be-
ne gerit. eius in milites seueritas, &
triumphus, & palatium ornat 235
Cn. Domitius Corbulo Caio nouæ ex-
ætionis autor. 398 eius Consulatus. ibid.
res in Germania gessit. 418 contra Par-
thos & Armenios. 518 fides in Nero-
nē. 518 laus. 521 à Nerone necatur. 524
Cn. Iul. Agricole res in Britania gessit. 541
Cn. Lent. Marcellin. Cof. 61 Pōp. & Cras-
so repugnat, Consulatum petentib. 64
Cn. Piso cōiurat cum ambitus damnatis,
eiusq; interitus 14. (ritus. 376
Cn. Piso Germanicum necat, eiusq; inte-
ritus. 14. (ritus. 376
Cn. Pompeius Magnus duces Cretensiu
triumpho Metelli eximit 5
Pompeij cupiditas, ac simulatio. 7 eiusde
oratio ad populū, rerumq; gestarū enu-
meratio. ibid. ei bellū Piraticū decre-
tū, utq; id cōfecerit. 12 aduersum Mi-
thridatē expeditio, & cum Lucullo in
Gallia cōgressus. 14 uictoria aduersus
Mithridatē. 15 Tigranes, patrē & filiū
ut in suam potestate acceperit. 17 Al-
banos uincit. ib. Iberos in Asia subigit.
18 in Albanos profiscitur. 19 eius in
Phraatē iniquitas, & cur bello Parthi-
co abstinuerit. 20 Aretā regē Arabiæ
bello uincit. inde in Syriam Palæstinā
bellum uertit, actaq; in ea. 23. et seq. In
Italiā redit, copias dimittit, triumphat
24 honores ei decreti. 25 timetur à
pop. Rom. 31 contentio de reb. suis ge-
stis cōfirmandis cōtra Lucullū & alios
31 cum Crasso recōciliatus, cum eo &
Cæsare cōspirat. 34 Cæsaris filiam du-
cit. 39 Ciceronē prodit. 42 à Clodio
iniurijs affectus, de Cicerōe reducēdo
laborat. 48. 58 rei frumētariæ præfici-
tur. 59. 74 à Clodio cōtumelijs affici-
tur. 61 Consulātū secūndū petit, utq;
eum obtinuerit. 63 eius ambitio ac in-
uidia cum in alios, tum in Cæsarem. 63
Crassum sociū Cæsaris deprimēdi ad-

sciscit. ib. theatrū à Pomp. dedicatū, id
diq; exhibiti. 66 Gabinio autor reducē
di Ptolemæi. 71 eundē defendit. 74
Cof. III. 89 Hispania puincia in quin-
quenniū ei prorogata. 87 iudicia accu-
ratoria cōstituit. 89 lex de comitijs ab
eo ut renouata, & leuitas eius. 90 Cæ-
sari se inimicum esse apertē ostendit.
92 ut ei duas legiones prætextu belli
Parthici ademerit. 93 legatos de pace
ad Cæsare mittit. 95 in Campania Ro-
ma discedit, & eius decreta, ac fauor I-
talorū erga Pomp. ibid. Pomp. Italiā
ut reliquerit. 98 acta in Thessalia. 107
et sequētib. apud Pharsaliā uincitur.
112. in Ægyptū fugit, ibiq; perit. 115 an-
nulus eius, & statuæ deiectæ. 119 resti-
tutæ. 147 statua in funere Augusti du-
ctā. 13. 62 Filij eius. Cn. & Sextus. 116 ab
Adriano colitur. 560 à Seuerō. 594
Cneus Pomp. F. Oricū et Brūdusium op-
pugnat, & ad Catonē se adiungit. 118 F.
in Hispaniā à Catone & Scipione mis-
sus. 131 Balearēs insulas capit. 141 Villā
obsidet. 142 apud Mundam à Cæsare
prelio uincitur. 143 eius interitus. 144
Cn. Pompei⁹ Magnus gener Claudij. 408
Cn. Proculus Cof. 390
Cn. Sideris Geta Mauros subigit 409
Cnosius ager 246
cœlibatus uituperatio 352
cœlum ardere uisum 419
cœna sepulcralis & laruata à Domitiano
Cœranus 598 (facta. 545
collegia restituta 41
collegia 320
collegia Claudius tollit 408
quicolligam suum magistratu deieciſſet
Romæ, nemo toto anno superſtes ei
colossus in sacra uia 539 (fuit. 199
Colops fl. 254 (modus. 578
colossi caput aufert, & suū imponit Com
columbæ malum augurium 614
columna Traiani 553
Comana 3
Comarus portus 261
Comana Gallia 201
Comata Liguria 330
Comazon 614
cometa uisus. 169. 172 mutationem domi-
nationis significans. 279 mortē Agrip-
pæ significans. 332 alius 420. 613
comitali morbo laborans, in concione
M m 4 cadit

I N D E X.

cadit	193	Camillus Scribonianus	
comitiorū centuriatorum cōsuetudo	27	Cn.Domitius	386
comitia à Proconsulibus habentur crean		Galba	
dis Consulibus	198	L.Cornelius Sylla	387
comitiorū libertas ab Augusto coercita		C.Gallus	
314		M.Seruilus	389
comitia populo reddit Caius	395	L.Vitellius	
ad-		Fabius Priscus	ibid.
mit	401	Sex.Papinius	
Comius Atrebas bellū Romanis facit	86	Q.Plautius	
Commagene	1	Cn.Proculus	
Commodus, L.		Pontius Nigrinus	390
Commodus fit Imperator. 572 uxor eius		Caius, &	
570 ambitio & nomina. 576 certami-		Claudius Cæsares	393
na. 577 & interitus	578	Sabinus Maximus	397
Cōmodi luxuriæ instrumēta uendita. 581		Cn.Domitius	
Concordiæ nouæ templum	159	Corbulo	398
Concordiæ statua	334	Domitius Afer	400
coniugij laus	351	Pomponius Secundus	405
conscientiæ uis	510. 527	Claudius II.	
consecrandi sese Imperatori mos	313	Largus	410
consilia ferè ex euentu iudicantur	167	Claudius III.	
conspiratio contra Augustum	320	Cæcina	412
alijs quàm sibi ipsi consulere facilius	44	L.Vitellius	414
consiliarij Augusti. 313. 360 præfectorum		C.Crispus II.	
310		T.Statilius Taurus	
Constans, Racijs.		M.Vinicius II.	
CONSVLES.		Statilius Coruinus	415
Consulum, qui in librorū Dionis indici-		Valerius Asiaticus	
bus non numerantur, Catalogus.		M.Silanus	416
Q.Marcus		Claudius IIII.	
L.Metellus	1	L.Vitellius III.	417
C.Piso		C.Telestinus	
M.Acilius	3. 7	Suetonius Paulinus	520
L.Tullius		Alienus	533
Æmilius Lepidus	13	C.Quintius Atticus	
Q.Fabius		Cn.Cæcilius Simplex	534
C.Trebonius		Traianus	
C.Caninius	146	Glabrio	546
Dolobella	148. & 165	C.Valens	
Q.Pedius	198	C.Antistius	547
P.Ventidius	207	Fronto	549
L.Cornelius Balbus	232	Pertinax	568
L.Sempronius Atratinus	255	Seuerus	575
Paulus Æmilius Lepidus	256	Erycius Clarus	
L.Clauius	257	Syfsius Flacus	578
Cicero, M.F.	280	Falco	581
Valerius Potitus	281	Silius Messala	585
L.Sestius	318	Consul à Tribunopolebis in carcere posi-	
M.Furius Camillus		tus	33
Sex.Nonius Quintilianus	349	Cofs.ex interregno creati	65
M.Pappius Mutilus		Consules non toto anno	318
Q.Poppæus Secundus	354	Consulibus patrocinijs interdictum. 377	
Memmius Regulus	383	Consules	

I N D E X

Consules 15 unius anni	575	Cossus Cornelius Lentulus Cos. 336.368	
Cōsules facti, nullo prius gesto magistratu	598	Cotta Aurelius, L. M.	
Consulium designatorum ius	93.338	Cottius, Iulius.	
absenti petere Consulatum cōcessum.	89	Cotys Armeniæ rex	396
Consulatus annuus esse definit	232	Crantia	141
Consularib. dignitas sua imminuta à Caio	395	Crassus, Calpurnius, et Canidius, et M. P.	
Consulatus ius à Cæsare præuaricatum	146 & eius exemplo posterius usi. ibid.	Cremona direpta	534
contagio	102	Cremutij Cordi exitus, & historia scripta ab eo	378
conuiuium obscœnum	516	Crenides	215
Corbulo Domitius, Cn.		Creta à Metello subacta. 5 & Bruto mandata	209
Corcyræ portus	261	Cretensibus libertas ab Antonio destituta	177
Cordus, Cremutius.		Creticus, Metellus.	
Corfinium urbs	97	Crispina Commodi uxor. 570 necatur	
Corinthus instauratur	147	572	
Corneliæ Calpurni uxoris interitus	400	Crispinilla, Calpurnia.	
Cornelia Orestilla, à Caio ducta & relegata	395	Crispinus, Quintius.	
Cornelia Paula Auiti uxor	615	Crispus, C. Iulius, M.	
Cornelia uxor Pompeij Magni in Lesbo deposita	115	Crispus Sallustius historicus Senatu eiectus. 92	uide Sallustius
Romæ redit	116	Crispus, Vibius.	
Cornelius Balbus, L.		crocodili	595
Cornelius Balbus theatrum dedicat	330	crocodili in spectaculo Romæ confecti.	
Cornel. Caius.		340	
Cornel. Cinna Prætor, Cæsaris cædis cōfiscius	165	Crocotæ animalis descriptio	596
Cornel. Cossus.		Ctesiphon urbs regia Parthorum	78
Cornel. Dolabella, P.		Cuminifector Antoninus	564
Cornelius Fronto uir præstans	562	curatores prouinciarum	310
Cornelius Fronto rhetor	571	Curia Hostilia cum Clodio cōflagrat. 88	
Cornel. Gallus ad Parætonium cōtra Antonium rem gerit. 275 Ægypto præficitur. 279 eius interitus	314	deiecta. 150 refici iussa	172
Cornelius Sabinus contra Caligulam cōspirat 405 perit	407	Curia noua Iulia fieri iussa	150
Cornel. Ser.		Curia Iulia. 208. 282 Octauia	339
Cornelius Sisenna, eiusq; in Creta actiones & mors	5	Curio, Caius.	
Cornel. Sisentius	331	Curio, C. Curionis F. necatur	272
Cornel. Spinther, in P.		Cutiliæ aquæ	540
Cornelius Sylla. 26 eius coniuratio	14	Cydonij Cæsarem iuuant	272
Cornificius, L. Q.		Cymbalistæ Canopi	267
Cornutus, Anneus.		Cynobellinus rex Britanniæ	414
Corocotta latro ab Augusto humaniter tractatus	366	Cyprij serui unde dicti	62
Corona naualis. 246 querna	311	Cypriorum & Iudæorum inimicitia.	556
Coronas, P. Sicilius.		Cyprus publica P. R. esse iussa	48. 62
Coruinus, Statilius.		Cyprum Cæsar Arfinoæ & fratri eius datus 125 pop. Romano redditur	321
Cossus Cornelius Gætulicus dictus à uicinis Gætulis	348	Cyrus fl.	17. 18
		Cyrrhestica Syria	248
		Cyzicus libertate mulctatur	322
		Cyzicenis libertas redditur	329
		Cyzicus terræmotu concussus	564
		D	
		Daci qui. 282 Pannoniâ infestant. 334	
		Dadasa	3
		Dalmatæ	

I N D E X.

Dalmatæ à Cæsare subacti. 255	rebellantes subiguntur, item Dalmatia Augusto à Senatu commissa	334	Demetrius Cynicus	538
Dalmatarum rebellio		348	Demetrius Pompeij libertus	67
damnum præuenire, quàm acceptum ulcisci, satius est		54	Democedes medicus	44
Damostratia Commodi pellex		574	Demochares nauali pugna uincitur	242
Danubius ponte constratus		552	eius mors	245
Daphne Antiochiæ suburbium		275	Democratia & Monarchiæ collatio. 149.	
Dapyx Getarum rex à Role & M. Crasso uincitur		284	288. eius mala	291. & deinceps
Dardani		ibid.	Dentheletæ Thraces. 283	Macedoniam infestant
Darius Parthus		399	Deorum coniugia quid sibi uelint	351
debitorum & creditorum causis à Cæsare constitutum iudicium		105	Diadumeno Macrini filio imperiû prædictum	610
Decebalus Dacorum dux. 544	eius perfidia. 551. 552. mors	ibid.	Dianæ Tauricæ simulacrum	3
decennale imperium Cæsaris Octauiani		309	Diateffaron harmoniæ præstantiæ	24
decennale Imperatorum imperium unde		311	Dictatura qualis magistratus	10
Deciani Cati res in Britannia gestæ & inde		512	Dictaturam Cæsar extra Italiam init	120
Decidius Saxa Antonij legatus		214	Dictatura in perpetuum abolita	165
decimæ legionis Cæsarianæ uirtus		55	DICTA: quò retulimus etiam apophthegmata, facetias, iocos, scômata, & alia id genus. Milonis in Cic. 90	Catonis. 91
decima pars bonorum exacta à Rom. 200			Cæsaris in Athenienses. 118	Cæsaris Iulij de pecunia & potetia. 128
D. Brutus Venetos nauali pugna superat		68	Cæronis in Cæsaris cincturâ. 145	in Consulatu Caninij. 146
Malsiliæ oppugnandæ à Cæsare relictus. 100	in secundis Cæsaris hæredib. scriptus. 159	Galliæ præfectus, belli contra Antonium particeps	171	Syllæ in Cæsaris cincturâ. 145
& inde. Mutinæ obsessus ab Antonio, utque liberatus fuerit. 194	ei triumphus datus de Antonio, & belli reliquæ mandatæ. 196	Cof. designatus, & eius interitus	201	Calsij ad Antoniû. 159
D. Haterius Agrippa Cof.		368	Cæsari Consulatu poscentis. 197	Sex. Pompeij in Antoniû, falsæ. 234
D. Iunius Silanus Cof.		30	Agrippæ, quomodo principibus seruiedum. 242	Augusti in uini potores. 324
D. Lælij intentus		228	Bartoni in prouinciarum præfectos. 349	Tiberij. 372. 373
D. Lælius Balbus Cof.		340	Liuiæ. 380	Domitij Afri. 419
decocta Neronis		327	Neronis. 420	Domitij de se & Agrippina. 506
decretum Senatus de Tiberio ridiculum		386	Pythiadis in Tigillinum. 516	falsæ in Neronem. 511
Deiotarus Pompeium adiuuat, eiq; Cæsar uictor ignoscit		113	falsæ in Neronem. 518. 519	de pecunia Muciani. 536
Deiotarus Bruto auxiliatur. 210	(si. 388)		Vespas. morientis de officio Imperatoris. 540	Titi de innocentia. 541
delatores una die omnes iussu Tiberij cæ			Neruae de seipso. 549	de licentia sapienter. 549
Deldo rex Bastarnarû à Crasso cæsus. 283			Plotinæ. 550	Traiani, de potestate sua. 553
Dellius, Q.			de morte uiri magni, Turbo nis. 562	falsæ in Senatoré pecunia exhaustum. 575
delphinum pugna		239	in Seuerû. 599	in adulteras. 602
delphines in Circo positi		256	magnanimû Seueri morientis	603
Demetrius Cæsaris Iulij libertus, Cypro præest		235	Didius Iulianus fit Imperator. 583	Mediolanum olim relegatus. 582
			amisso Imperio perit	585
			Didius Caius, Q.	
			dies aureus	528
			dies planetis quomodo adsignentur, duæ rationes	24
			DIO autor noster, Africam, Dalmatiam, &c	

I N D E X.

& Pannoniam prouincias obiuit. & pa- ter eius. 254. à Xiphilino repræhensus 446. 567. quando uixerit. 461. eius pa- ter. 557. historia eius damnū passa. 564. oculatus testis historiæ à Cōmodi im- perio scriptæ. 572. quibus causis impul- sus historiam scripserit. 578. eius liber de somnijs & prodigijs. ibid. genius 579. Prætor à Pertinace designatus. 583. eius patria. 595. Capuæ libenter dege- bat. 597. cur historiam Caracalli scripse- rit. 611. præfecturæ eius & Consulatus secundus. 618. 619. ibidem, cur scribēdi finem fecerit		Dorius fl. 33 Draco biceps ingens 260 Drusiani gladij 373 Drusilla, Liuiæ. Drusilla Caij soror & pellex, M. Lepidi uxor, eius obitus, honoresq; dati, & ut multis causa mortis fuerit 396 Drusus, Claudius. Drusus legibus in petitione honorū sol- uitur 323 Drusi, Liuiæ filij, prætura 327 Drusus Rhætos subigit 328 Drusus Prætor Vrbani 333 Drusi res præclare gestæ in Germania in- feriori 333 Drusus Chattos subegit 334 Drusi Cōsulatus, acta in Germania, & in- teritus 336 Drusi filij 347 Drusus funebrem orationem de Augusto recitat 362 Drusi, Germanici F. obitus 388 Drusus Cæsar Tiberij filius. 356. Quæ- stor. 359. legibus in petendo Coniula- tu soluitur, 360. missus ad sedandā mi- litum in Pannonia seditionem. 370. sce- lera eius. 373. 274. Consulatus I. ibid. Cos. II. 377. interitus 378 Drusum se quidam iactat 389 Drusus. uide M. & Sempron. Dynamis Afandri, dein Scribonij, pōst Polemonis uxor 330 Dyrrhachium urbs, & unde dicta 108 Dysidiatus, Bato.
Dio legatus Alexandrinus 60 Diodorus à Nerone uictus 522 Diogenes punitur 539 Diogenianus, Fuluius. Dionysius Milesius Sophista 558 Dionysius Papyrius 575 Dioscorides, Alexandrino bello perit. 126 Diribitorium dedicatur 339 discalceati spectant 394 disciplina primæ ætatis quid profit 295 diues quis Crasso 82 diuitibus & excellentibus inuidetur à mul- tis 52 doctoribus stipendia publicè statuta. 570 Dolobella, P. Cornelius. Domitia amita Neronis perit 510 Domitia, Corbulonis F. Domitiani uxor 537. ab eo dimissa. 544 Domitiani legio 346 Domitianus Vespasiani F. 535. Imperator designatur. 536. eiusdem mores ibid. uxor 537 Domitianus Imperator fit. 543. eius in fra- trem Titum impietas ib. eius incestus 544. in re bellica ignauia ibid. & petu- lantia, crudelitas. 546. obrūcatur. 548 Domitilla, Flauia. Domitij lex de Pontificibus 29 Domitius Afer à Caio accusatus ut euase- rit. 400. fit Consul ibid. Domitius, Cn. L. Domitij Neronis de filio Nerone dictum 506 Domitius Nero, qui pōst Imperator fa- ctus, Agrippinæ F. à uirrico Claudio adoptatur, & gener adsumitur. 418. ui- de Nero Domitius Vlpianus Prætorio præfectus 618. cæditur 619	E E Arinus eunuchus 543 Eburonum rebellio 76 Eburonum regio prædæ concessa à Cæsa- re barbaris 83 Ebusus 141 eclipsium solis & lunæ causæ 416 Egnatius M. P. Electus cubicularius Commodi. 572. cæ- dis Commodi cōsci. 578. eius in Per- tinacem fides 582 Elegia urbs 553. 565 elephas funambulus 511 elephanto Romæ uehi 244 elephantorum pugna, & natura 66 Elephantina urbs 321 Eleutheræ urbs Cretæ 5 Eluij Agrippæ mors 544 Ennia Thrasylla Macronis uxor, Caligu- læ	

I N D E X.

læ adultera.390	eius interitus	396	externæ & fortuitæ res, num in bonis ac	
Entellus		547	malis habendæ	45
Epagathus libertus.608	Ægypto præfi		extraordinarij equites	346
citur		619	exulibus edicto Augustus luxum accidit	
Epaphroditus Cleopatrz obseruadę con			359	
stitutus		277		F
Epaphroditus Neronem conficit		527	Fabius, Caius.	
Epaphroditæ cædes		547	Fabius Clemens Consul	547
Eparchus Caij cædis conscius		405	Fabius, M.	
ephippiorum usus Romæ quando cepe-			Fabius, Paulus.	
rit		523	Fabius Priscus Cos.	389
Epicharidis mulieris constantia		519	Fabius, Q.	
Epidamnus		108	facetę dictũ Vibij Crispi	531
Epidaurensis rebellio		235	facetia. quære Dictum	
Epidius, C.			Falcidius, P.	
Epistola Adriani		562	Falco Consul contra Pertinacem Impera	
epistolarum ad Impp.ritus		372	tor electus	581
epulum populo Cæsar dat		139	fames ingens	347
equus à Caio miris honorib. cultus		397	Fannius Cæpio in Augustum conspirat	
sacerdos eius allectus		405	320	
equus Cæsaris bifidis ungulis		34	Fannius, L.	
equus nomine Pertinax		580	fatum	611
equi fides in dominum		585	Fauonius, uide M.	
equi solis, tigribus similes		595	Fauorinus Gallus sophista	558
equis uictoribus perpetua stipendia insti			Faustina mater exercituũ, Antonini Phi	
tuta		507	losophi uxor, Pij filia.568	moritur.569
equites ad magistratus delecti		332	Faustus Sylla Pontifex	61
equites Apollinaribus feras conficiunt.		232	Faustus Sylla Pompeij gener adiungitur	
equites publicani		39	Catoni.118	Cn.Domitium Caluinium
equitibus permiffum Tribunatum pl. pe			Macedonia pellit.109	Curiam Hosti
tere		359	liam reficit.88	munus gladiatorium
Eras, Cynicus.		539	exhibet.33	eius interitus
Eribolum		614	135	
Erycius Clarus		556	felicitas in quibus consistat rebus	44
Erycius Clarus Consul		578	& deinde	
Eubulus, Aurelius.			Felicitatis templum	150
ex Euentu pleriq; de cõsilijs iudicat		167	felis omen	381
eunuchi in Cleopatram fides		278	Fera Ausonia	609
euocati milites qui.170	quando ceperint	346	Feretrius Iupiter	149
Euodus	597	eius mors	603	feriæ imminutæ à Claudio
Euphrates philosophus		559	412	feriæ Latinæ: ante eas Cos. nunquam fe
Euripidis uersus		611	liciter urbe profecti	193
Europæi milites Asianis meliores		594	fides seruorum in dominos, & filiorum	
Eutychianus		613. 614	in patres	205
exactores publicorum debitorum Clau-			fidei uxoris in maritũ, & liberti in patro-	
dus instituit		410	num exemplum	204
exilium qualis sit res		46	inde	
exordium literarum Imperatoris ad Sena		561	Figulus, Marcius, & Nigidius.	
tum			Flaccus, Cestrius, & L. & Munatius, &	
exploratores à D. Bruto qua arte depræ-			Norbanus.	
hensi		194	Flaccus Pompeij legatus	17
			Flaccus, Pompeius.	
			Flaccus Sulpicianus socer Pertinacis	581
			Imperium Romanum licetur.582	ca-
			pitis damnatur	593
			Flaccus,	

I N D E X.

Flaccus, Syfsius.		funiculi nauales è capillis mulierum. 589	
Flamen Dialis creatus	334	funus Augusti	362.366
Flaminia uia	314	Furius, M.	
Flauia Domitilla	547	Furius Camillus Scribonian ⁹ cōtra Clau-	
Flauiani mors	619	dium arma mouens perit	411.412
Flauius Arrianus	561	Furnius, Caius.	
Flauius, L.		Fufci mors	557.562
Flauius Maternianus	610		G
Flauius, Subrius, & Titianus	608	Gabinus, Aulus.	
Flauius Vespasianus Ædilis à Caio sterco		Gabinus accusatus, absolutus, damnatus	
re perfunditur	396	71 inde. bellum Parthicū animo concipi-	
Flauius Vespasianus in Britannia rem ge-		bit. ibid. Ptolemæum regem Ægypti	
rit. 4.14. reliqua in Vespasianus		restituit. 72 exilio damnatur. 74 pro-	
Floralia	387	uinciam Syriam diripit ac expilat. Ari-	
Florus, Aquilius.		stobulum capit. 72 Ciceronis causæ	
fœnus imminutum	281.388	Gabinij mors	117 (iniquus. 43
fœtus in utero cognitus sexus	329	Gabinus, P.	
Fonteius, C.		Gabinus Pompeij legatus	26
fortuna	566 (dux. 323	Gabius Apicius, M.	
fortuna publica. 121 primigenia. 122 re-		Gaditani ciuitate donantur à Cæsare. 101	
fortunæ simulacrum regis Tullij	382	Gætuli Iubæ rebellantes à Cornel. Cossio	
fortunę templum à Lucullo extructū. 138		subacti	348
forum Cæsaris, Romanum. 139 Cornelij.		Gætulia, pars regni Iubæ: Gætuli ad Cæ-	
194 Traiani	558	sarem desciscunt	133
fossa inter Mosam & Rhenum	418	Gætulicus, Cornel. Cossus.	
Frisij à Druso subacti	333	Galæsi in Narcissum scommæ	412
Fronto, Cornelius.		Galatia fit prouincia Rom.	316
Frontonis Consulis dictum	549	Galba, C. Sulpicius, & Sergius.	
frumentum ex publico capientium nu-		Galba Imperator fit, & res eius gestæ. 527	
merus imminutus	139.340	deinde. mors	529
Fucini lacus emissio tētata à Claudio. 410		Galba Chattos uincit	409
Fuficius, C.		Galbæ Consulatus	387
Fufius Antonij legatus, Cæsaris milites		Galbæ imperium prædicat Tiberius. 377	
transitu Alpium prohibet	224	Galbæ legiones	346
Fufius Antonij partes fouet	193	Galeria Vitellij uxor	531
Fufius Calenus, Q.		Galicus, Iulius.	
Fufius Geminus Pannoniæ præfectus. 255		Gallia Comata, Togata	201
Fufij mors	227	Gallia Togata Romanæ Reip. formā ac-	
fugæ ex Roma descriptio	96	Gallia Narbonensis 303 (cipit. 224.	
Fulcinus Trio quadruplator, & eius in-		Gallia Narbonensis pop. R. prouincia. 201	
Fulminatrix legio 567 (teritus. 389		Galliam Caius expilat.	401
fulminis miraculum	374	Gallio, Iulius & Iunius.	
Fuluia Clodij, deinde M. Antonij uxor, e-		Gallus, Asinius.	
ius ex Clodio filiam Cæsar ducit	202	Gallus, C. Canidius, Cornelius, L. Cani-	
Rempub. gerit, eius cum Cæsare inimi-		dus, Noni ⁹ , P. Aquilius, Rubrius, Sur-	
citia & bellum. 222 inde. gladium ge-		dinius, Titisenus.	
stat. 224 ex Italia fugit, à Cæsare uicta.		Gallorum temeritas	69
225 eius crudelitas in proscriptos, &		Gallis Cisalpinis ciuitas datur	105
Ciceronem	204. mors	Ganymedis eunuchi acta in bello Alexan-	
Fuluius, A.		Gaugamela	555 (drino. 125
Fuluius Diogenianus	613	Gaziturfa	3
Fuluius Sentinus Senator pugnare ludis		Gellius, L.	
Fungus literis inscriptus. 551 (uult. 139		Gellius Publicola, frater Messalæ, Bruto	

N n 8c

I N D E X.

& Caeſo inſidiatur, dimiſſusq; ab ijs		gymnaſium Traiani	558
ad hoſtes tranſit	210	H	
Gemellæ legiones unde diſtæ	346	HAlos apparet	168
Geminus, G. & Fuſius.		Haterius, D.	
Geminus, L. ius.		Hedui à Cæſare auxilium contra Arioni-	
Gentonia ſcalæ	391. inde	ſtū obtinent. 50. rebellionē faciunt. 85	
generis ſplendor ad uirtutem facit	160	Helenus Cæſaris libertus	238
Genetiſ Martianus	613	Helij liberti Neroniani potentia. 525 ſup	
Genius Dionis	579	plicium	528
Genij pōpuli templum Romæ	260	Heliodorus magiſter epistolarum Adri-	
Genucla	284	Helioſabalus quid	613 (ni. 558
Genuſus fluuius 109 (& capitur. 84		Helioſabalus ut cultus. 615 ſacra eius Ro-	
Gergouia urbs Aruernorū oppugnatur		ma eiecta	618 (ſti. 48 & inde
Germanicus Cæſar Drufi F. 347 à Tibe-		Heluetiorum migratio, utq; à Cæſare ui-	
rio adoptatur. 341 res geſtæ ab eo. 355.		Heluidius Priſcus Veſpaſianū contemnit	
inde. eius Conſulatus. 359 ad bellum		Heluius Blaſio	201 (538
Dalmaticum miſſus, & geſta in eo. 349		Heluius Cinna Trib. plebis. 151 eius inte	
ad Oceanum uſq; progreſſus. 376 Coſ.		Hercules Tyri cultus	128 (ritus. 165
II. 368 imperium oblatum ab exerci-		Herculis de uirtute dictum. 219 donaria	
tu reſpuit. 370 Tiberio ſuſpectus. ibid.		Gadibus Cæſar abſtulit	144
in Germaniam miſſus. 359 leones 200		Herennius Senecio	546
occidit. 360 eius interitus. 376 (337		Herminius mons	33
Germanici cognomentum unde ceperit.		Hermogenes medicus	563
Germanarum mulierum forſitudo	607	Hermogenis rhetorica	565
Germani Celſæ, & Germania duplex. 309		Herodes Agrippæ frater	409
Germani equites à Cæſ. ad Antonium re-		Herodes, Claudius.	
deunt	195	Herodes ſit rex Iudææ	249
Germani flumina armati tranſire poſſunt.		Herodes Palæſtinus relegatur	347
414 (legiones delent. 356 inde		Herodis Tetrarchia	323
Germani in Italiam irrumpunt. 565 Vari		Herſilia nuptiales ritus Romanis oſten-	
Germani uincuntur à M. Vinicio	316	Hiempſal	106 (dit. 352
Germanorū auxilio Cæſar. uincit	85. 86	Hierapydna urbs Cretæ	5
Germanorum mulieres uariantur	56	Hierocles maritus Sardanapali	616
eorundem in pugna ferocia	ibid.	Hierolyſyma ab Adriano inſtauratur. 561	
Germanos uincit Cæſar	ibid.	à Pompeio capta. 23 à Tito capta. 537	
Geta, Hoſiaſus.	(necatur. 603	Hippopotamus	282
Geta Seueri filius. 597 à fratre Caracalla		Hirtius, A.	
Geta Seueri frater	597	Hirtij de Antonio uictoria. 195 mors. 196	
Geta, Sidius.	(lo. 606	Hiſpalis ut capta à Cæſare	144
Gere nomen inuiſum Antonino Caracal		Hiſpania omnis à Cæſare recepta	101
Getæ. 544 à M. Craſſo ſubacti.	284	Hiſpania III. partes	309
Glabrio, Acilius.		hiſtoriæ eorū quæ ſub Imperatoribus ge-	
gladiatores uenditi à Caligula	397	ſta ſunt, cur prioribus incertiores	312
gladiatorū in Antonium uictū fides.	274	hiſtriones Roma pulſi. 377 reuocati à Ca-	
gladiatorib. uſu acutorū gladiatorū interdi		io	392
gladius libellus	403 (ctum. 570	Homerū abolere Adrianus inſtituit.	558
gladij geſtandi ius	310	homines immolati	140
Glaphyra	252	hominum ſtulticia	367
Gomphi à Cæſare capti & direpti	109	honoris feſtum	327
Græcia à Nerone depopulata	522	honores Agrippæ decreti. 419 Auguſtō	
Græcæ Cæſaris ad Q. Ciceronē literæ. 77		197. 318. 246. 280 ob uictoria Dalmati-	
Gracinus Laco	338	cā Auguſto, Tiberio, eiusq; filijs decre-	
graculi augurium	610	ti. 356 Iulio Cæſari decreti. 119. 136. 145	
		inde.	

I N D E X.

inde. Claudio & Messalinæ.414	Dru-
so.334	Liuiæ & Octauiae decreti 255
honores mutant mores	10.11
Horatius Cocles	176
horoscopus	600
Hortensius, Q.	(gem impedit.66
Hortensius orator.426	sumptuariam le
horti Cæsaris.216	Antonij, Caij & Lucij
542	Sallustiani 538 (tur.205
Hosæus Geta proscriptus, à filio serua-	
Hostilia Curia conflagrat	88
Hostilius philosophus relegatus	538
humeris carens homo miræ agilitatis.323	
Hypsæus, uide Plautius.	
Hyrçanus rex Iudæorum Pomp.accedit,	
& rex constituitur.23	regno Iudææ
deijcitur	229

I

Iacturæ nautarum quales	44
Iamblichus Arabū rex ab Antonio neca-	
Iamblichi principatus	323 (tus.262
Ianus in uestibulo Curiae	583
Ianus à Cæsare clausus	281.316
Iapydes Romanis rebellât, utq; à Cæsare	
Oct.subacti	253
Iazyges	565 uicti 566
Iberi in Asia.18	à Canidio Crasso uicti.
Iberus Ægypti præfectus	387 (250
Ichnia castellum Mesopotamiæ	77
ignis ex aqua editur	107
ignis usus in naumachia	270
ignis in aqua ardens	341
ignominiae militaris genus	324
Ilerda	100
imagines in funeribus portari solitæ.208	
Imperatorem uocari quid	30
Imperatoris nomen uno bello semel tan-	
tum accipi posse.414	duplici ratione
usurpatur	145
Imperatoribus Romanis diuini honores	
ut dentur, unde tractū.281	eorum po-
testas & cognomenta.311	& inde (395
Imperatoris acta quomodo rescindantur	
Imperium Romanum uenale habitū.582	
impietas in matrem Neronis	509
imprecationis forma	562
impunitate concessa, tamen in Italia uer-	
sari non licebat	274
incantatione aqua elicitur	409
incēdium Romæ.261.329.339.390	Nero-
nianum	516.542.579
Incitatus, equi nomen	397
Indi pacem cum Augusto iungunt	323

indulgentiæ uis	343
Indutiomarus	77
ingrati tudinis exemplū.206.231.ibid.	396
ingrati tudo	540
inimicitijs homines exercēdis quàm ami-	
citijs intentiores	35
inimicitijs potentum uul gus gaudet.169	
inimici reconciliati, parū fidi inuicē.ibid.	
iniuriæ ulciscendæ cupiditas	193
innocentiæ uis	541 (333
innuptis spectaculis natalicijs interdictū.	
insidiarum in principes causæ	342
insula quæ exulibus permissæ	359
insula subito enata	418
intemperantes nō posse Remp.curare.45	
intercalatio	92.232
interregnum Romæ	64
interrege prodito, etiā neglecta temporis	
pręscriptione magistratū petere Roma	
interreges in Comitijs.87	(nis licuit.64
interrex ut crearetur	198
inuidiæ onus	8
Io.Xiphilinus Dionem reprehendit.446	
567	quando scripserit 461
ioci.quare in Dictum	(cit.536
Iosephus Iudæus Vespas.Imperiū prædi-	
Iotape Medi filia.257	patri redditur.279
Iphigeniæ gladius apud Comanos	3
Ilara fluuius	32
Isauri prædas agunt	348
Isauricus, Seruilius, P.	(iecta.121
Isidis cultus Romæ spretus.88	tēpla de-
Isidi decernitur templum	287
Isidorus latronum dux	566
Isthmū perfodere Cæsar iussus.150	idem
conatus Nero	523
Istrorum urbs in Mysia	40
Iuba rex Numidiæ, Hiempsalis F.ut Cu-	
rionem uicerit.106	crudelitas eius in
dediticios. ib. res gestæ bello Africo.	
133 & sequentibus	interitus 134
Iuba regno Ægypti & Numidię à Cæsare	
Iubæ regnum	316 (donatur.279
Iudæa à Pomp. bello petita	23
Iudeorum mos ferias singulis diebus Sa-	
turni habendi.23	unde dicti.ib. & mo
res eorum	
Iudæi à Romanis uicti.249	cohibiti.408
Iudæis Cyprum adire capitale.556	eorū
crudelitas in defectione.556	Adriano
rebellant, eorumq; clades	561
iudicia meliori forma à Pompeio cōstitu-	
Iulix aquæ	232.246 (ta.89

I N D E X.

Iulia Antonij mater. 205 ad Sex. Pomp. fugit, &c.	225	Iouis Olympij templum Athenis Adrianus facit	561
Iulia Cæf. F. Pompeij coniux moritur, & in Campo Martio sepelitur	74	Iouis Olympij simulacrum, Caius Romæ transferre nifus	404
Iulia Augufti F. Marcello nubit. 316 Agrippæ uxor fit. 322 Tiberio nubit. 334 lafcitiua, & exilium eius	340	Iupiter Tonans	321
Iulia à fratre Caio deportata in Pontiam infulam, redufta à Claudio	407	iuramētum de actionibus omnibus Cæfaris ratis habendis unde tractum	208
Iuliam Germanici filiam Meflalina in exilium agit	409	iuramēto acta Imperatoris cōfirmata noua ratione	386
Iulia Drufi filia	387 (ritus. 413	ius aliquando negligendū, æquitate præius trium liberorum	337 (lata. 158
Iuliarum, Drufi & Germanici filiarū, interitus	612	iuftitium famis caufa indictum. 347 Iulius, Catonius.	(dorum caufa. 394
Iulia mater Caracalli moritur	612	Iuuenalia feftum	511
Iulia Titi filia	544	Iuuenales ludæ	539
Iulia uxor Seueri	585	Iuuenis nomen Caius non fert	828
Julianus à Sennero peremptus	198	Iuuentæ ædes	327
Iuliani gesta bello Dacico	545	Iuuentij Celfi aftus	547
Iuliani præfecti cædes	575	Iuuentius, M.	
Julianus, Aquila Didius, Seruius, Vlpianus.			
Iuliopolis dicta Tarsus	211	L	
Iulius Alexander	556. 575	Labeo, Antiftius, & Pomponius.	
Iulius M. Antonij filius. 279 Prætor natus Augufti celebrat. 331 Cof. 334 eius interitus	340	Labienus, Titus.	(rumpi. 58
Iulius, C.		labore & periculis ré augeri, delidia corlac afinarum	520
Iulij Caluaftri callidum confilium	546	Lacetani	169
Iulius, Cn.		Laco à Claudio ornatus	415
Iulij Crifpi interitus	594	Laco, Gracinus.	
Iulius Gallicus orator in Tiberim abiectus, L. M.	(ctus. 419	Laconicum fudatorium	316
Iulius menfis, Iulia tribus, & Iulium collegium Lupercorum	150 (fat. 508	lacus Asphalti, feu bituminis	555
Iulius Montanus Senator Neronem pulfus	536	lacus Hierapolitici mifum	ibid.
Iulij sacerdotis interitus	401	Lælius, D.	
Iulius Seuerus Iudæos uincit	561	Lænas, Popilius	
Iulius, Sextus.		læfæ maieltatis actio fublata à Caio	392.
Iulius Solon	575 perit 585	Læta, Clodia.	
Iunius Blæfus præfectus exercitus Panonici, C.	(nonici. 369	Lætus in Commodum confpirat	578
Iunius Cilo Narcifsi mendacio liberatus	419	Lætus & milites in Pertinacem confpirat	584
Iunius, D.		Lætus, Æmilius. (rant. 581 cæditur. 584	
Iunius D. Bruti cognomen	151	Lætus Seueri legatus	590
Iunius Gallio à Tiberio in custodiam politus, L.	(fitus. 386	Lætus necatur	594
Iunius Paulin⁹ affentator Caracallæ.	606	Lamia, Ælius, & L.	
Iunij Prifci interitus	400	Lampæi libertate à Cefare donantur.	272
Iunius Ruficus philofophus	571	Lancia urbs Hifpaniæ	315
Iunius Silanus, M.		Lappa urbs Cretæ	5
Iupiter Belus	611 (dæ caufa. 21. 28	Larcus Lydus	525
Ioui ftatua ponitur, cōiurationis detegenda	49. 283	Larginus Proculus uates	548
Iupiter Feretrius		Largitio militaris Imp. unde	198
		Largus, C. & Valerius.	
		Lasthenes	5
		Laterenfis, Iuuentius.	
		Laterni gesta contra Barbaros	590
		Latariis quadruplator	379
		latrocinia Lufitanis ufitata	33
		latrociniorum quæftio fublata	256
		Laurca	

I N D E X.

laurea in Iouis Feretrij templo ab Augusto posita	338	bus equitum in theatro.13 sumptuaria.66 Syllæ de Pont.Max.29 uestiaria	374 Voconia	354
laureati spectabant Sēnatores	578	leges Rom.ab Atheniēsis acceptæ		156
lauri Liuiæ	527	legibus soluuntur Imperatores		312
lauri folia manducata risum coercent.	578	libelli famosi ab Augusto sublati		359
laudes nimiae animum inflant	149	liberos multos habentibus præmia posita		140
laus paruarū rerum suspecta cauilli	403	liberorum ac successorū generis commoda		351. inde
lecticarum usus	406	libertatum coniugia		326
legatis triumphus ut permissus	235	libertas intempestiua.558 tempestiua		559
legati in prouincias missi	309	libertatis reparatæ signum pileus		211
legionum nomina	55	libertati humilium ignoscitur		404
legionum Romanarum enumeratio.	345	libertini Senatu moti		92
legiones Claudianæ, fideles, piæ	412	libertini de incendio suspecti, et eorū pen- sio		261
legio Fulminatrix Christianorum	567	libertis pensio à Cæs.Oct.remissa		273
Lemanus lacus	58	Libo, Drusus, & Scribonius.		
Lenticulus Antonij in alea collusor	182	Liburni Romanis rebellant		253
Lentinus Manlius	32	licentiæ malum		549
Lento, Cēsennius.		Licinnius Galliæ procurator, & eius ne- quitia		328
Lentuli Senatoris constantia	379	Licinius, L.		
Lentulus, Cn. & P. Cornel.		Liciniij Murenæ in Augustum contume- lia, conspiratio, & interitus		320
Lentuli Gætulici obitus	402	Licinnius Nerua, A. Regulus.325 Sura.		553
leo socius Antonini	610	Ligeris fluuius		67
Leo urbis præfectus	616	Liguria Comata in potestatē Romanorū uenit		330
Leontini agri pars ab Antonio Sex. Clo- dio data	176	Liparenses in Campaniam tralati		238
Lepidus, Æmilius, Q.		Litauicus Heduos ad rebellionem con- citāt		85
leporis omen	514	literæ in plumbea lamina scriptæ		195
LEGES, quarum Dio meminit. agraria	36	Liuiā Druilla cum uiro & filio ex Italia fugit Cæsarem.225 Cæsari nubit.236		
leges Augustæ	324	ostentū ei factum.239 honores decre- ti.255 mortis Marcelli suspecta sit.318		
lex Augusti de manumissione.342 de am- bitu C.Cornelii.12 Alia eiusdem de iu- dicijs Prætorij.12. de Ambitu	66	porticus eius.329 statuae & ius trium liberū datur.337 templum.339 Au- gusto consulit, quomodo regnans ab insidijs tutior esset.342 suspecta quod Augustum ueneno necauerit, mortem eius tegit, dum Tiberius rerum potia- tur.361 Augusti sacerdos facta, Iulia, & Augusta cognominata.367 rebus ge- rendis se immiscet.12. eius fastus & honores ei decreti.373 Germanici mor- te gaudet.376 mors eius, honores, & sepultura, eiusdem apophtegmatata.380 ibid. eius testamentum irritum à Ti- berio		
lex Cæsaris de iudicijs, sumptibus, præ- mijs eorum qui multos liberos habe- rent, prouincijs	140			
lex C.Papij de peregrinis urbe eiiciendis	21			
Clodij de collegijs, Censoria potestate, & auspicijs, indemnatum necatibus.4.1:				
lex de Comitijs, & ne absentis ratio ha- beretur.91 curiata de adoptione.60				
iudicijs.61 Curata de adoptionib.168				
Domitij de Pont.Max.29 Falcidia.232				
Fufia de ferēdis suffragijs.39 Iuliæ le- ges.12. Manilij, Pompeio bellū Mi- thridaticum decernēs.13 Metelli Ne- potis de abolendis uestigalibus.33 de ornamentorū usu ijs permissis, quibus Dictator magistratū cōtulit.147 Pappia Poppæa.354 de Pontificibus.61 Porcia. 177 quantum quis auri uel argenti possideret.105 Roscij de gradi-				

I N D E X.

berio factū. 393	cœlestis ei religio de-	L. Cæsar urbi ab Antonio præficitur	123
creta	407	L. Cæsar Antonij auunculus & hostis,	
Liuiæ lauri	527	proscriptus, & seruatus	204
Liuiæ seu Liuilla, Drusi Tiberij F. uxor		Lucius Agrippæ filius, natus. 372 eius mo-	
adultera. 378		rum puerilitas	340 mors
Liuiellæ, Drusi uxoris, interitus. 384	mul-	L. Calpurnius Piso Cof.	328. 336
tis exitij causa	389	L. Canidius Gallus Consul	238
Liuilla Caij soror, ab eo & M. Lepido stu-		L. Cassius Longinus Cæf. legatus in Ma-	
prata, perit	402	cedonia uictus	109
Liuius Drusus, Liuiæ pater, eius mors.		L. Catilinæ prima coniuratio. 14 ob Syl-	
236		lanas cædes in iudicium tractus. 21 de	
Liuius Geminius Drusillam in cœlū ire		eius coniuratione. 27 & deinde. uide	
uidit	396	Catilina	
Liuori Caius sacrificat	399	L. Cæcilius Flaccus Tribunus plebis	151
Locrenses Cæsarianos iuuant	109	L. Commodus ab Adriano adoptatur. 562	
Locusta uenefica. 419 eius supplicium. 528		L. Cornelius Balbus Gaditanus, Consul	
Lolliam Paulinā ducit Caligula. 396. re-		232	
pudiat	402	L. Cornelius Lentulus Consul	94
Lollius, M.		L. Cornel. Lentulus	336
Longinus, Celsus.		L. Cornelius Sylla Cof.	387
Longinus Traiani legatus	552	L. Cornificius legatus Cæsaris ut exercitū	
Lucanæ poesi interdictum	520	hostibus exemerit. 243 Consul	248
Lucianus Proclus	546	L. Cotta Cæsaris legatus ab Eburonibus	
Lucilla M. Philosophi filia, Veri uxor. 565		cæsus	76
Lucilla soror Commodi, uxor Pompeia-		L. Domitius Aenobarbus Consulatu pe-	
ni	572	tens prope occiditur. 65 Consul fit. 73	
L. Ælius Lamia Cof.	336	Corfinij à Cæsare obsessus, & salute do-	
L. Ælius Seianus Tiberij scelerum admi-		natus. 97 Massilienses adiuuat	101
nister. 377 inde. uide Seianus		L. Domitius Aenobarbus Consul	328
L. Æmilius Paulus Cof.	92. 336	L. Fannius	2
L. Æmilius Hispaniæ præfectus	317	L. Flavius Trib. pl. Cōsulem in carcerem	
L. Afranius Pomp. legatus, eiusq; gestæ		ponit. 33 Tigranis custos	48
res. 20 Consul à Pompeio factus, &		L. Gellius Publicola Consul	240
qualis. 32 Pompeij in Hispania lega-		L. Iulius Gallio frater Senecæ, eiusq; face-	
tus. 100 inde. eius interitus	135	tia de morte Claudij	420
L. Anneus Seneca periclitatur sub Caio.		L. Iunius Silanus gener Claudij	408
400 uide Seneca		L. Lamia Æmilianus	537
L. Antonius Tribunus plebis. 169 in bel-		L. Licinius Murena Cof.	30
lo Mutinensi. 195 Consul de Gallis triū		L. Lucullus accusatus quod bellū trahe-	
phat. 221 pij cognomen sibi sumit. 222		ret. 1 Tigranocerta capit. ibid. in Ar-	
bellum contra Cæsarem gerit. 225 de-		meniam exercitum ducit. ib. Nisi bin	
dit se	226	capit. 2 coniunx eius. 4 à militibus hu-	
L. Apronius Cof.	397	ius deseritur	4. ibid.
L. Arruntius Cof.	319. 346	Luculli prætura urbana, & animi mode-	
L. Arruntij obitus	390	ratio. 13 cum Pompeio. expostulatio. 14	
L. Asyllius Prætor	256	eius postulatis resistit. 32 ei & Cæsari	
L. Aurel. Cotta Cof.	18	necem struit	39
L. Bacili Prætura, & obitus	147	L. Manlius Torquatus Cof.	18
L. Bassus	5	L. Marcius, Consul.	232
Lucius, C.		L. Marcius Philippus Cof.	61
L. Cæsar Cof. 21 iudex Rabirij. 26 Pom-		L. Marius.	32
peij ad Cæsare legatus. 95 Clupearum		L. Maximus	546
deserit. 106 interit	135	L. Mæsius speculator	260
		L. Mc-	

I N D E X.

L. Metellus Cof. moritur	1	L. Taurefius	261
L. Metellus Tr. pl. ærarium contra Cæfarem tueri audet	99	Lucius Traiani legatus	556
L. Munatius Flaccus Atteguam aftruat	142	L. Trebelli ⁹ Tribunus plebis. 7 eius contra Dolobellam feditio	22
L. Munatius Plancus Galliæ Tranfalpinæ præfectus, bellum gerere contra Antonium à Senatu iuffus. 192 ambigua fidei. Decimo Bruto proiecto ad Antonium deficit, Conful defignatus. 201 Conful. 207. 360 Cenf. 320 Conful 360		L. Valerius Meflala Volefus, Cof.	345
L. Ninnius Quadratus Tr. plebis. 41 pro Cicerone agit	48	L. Veftius focios Catilinariæ coniurationis prodit, falfoq; defert nonnullos	30
L. Norbanus Conful tubicen	376	L. Veftius ad cædem Cæfari & Pompeio inferendam à Cic. & Lucullo subornatus	39
L. Palfienus Rufus Conful	335	L. Verus Commodi F. Imperator cū Antonino philofopho. 565 & eius gener. eius res geftæ. ibid. & interitus	
L. Paulus Lepidi frater & hoftis, profcriptus, & faluatus	204	L. Vitellius Cof.	389
L. Philippus uirtricus Octauij	166	L. Vitellius rem præclarè contra Artabanum gerit, Caio adulator. 404 Conful cum Claudio II. 414 Conful III. 417 Valerium Afaticum mendacio damnat	418
L. Philufcij cafus	206	L. Volcacius Tullus Cof.	256
L. Pifo Cof. 41 eius de Clodij lege contra Ciceronem fententia. 43 focer Cæfaris, fit Cenf. 92		Lucretius, Q.	
L. Pifo Thraces uincit	334	Lucrinus lacus	239
L. Pifonis mors	387	Lucullus, Lucius.	
L. Pifo, Cn. & Plancinæ F. præfectus Afri cæ	401	ludi habiti	227
L. Pifo à Galba adoptatur. 528 cæditur. 529		ludi & fpectacula à Cæfare exhibita	139
L. Pomponius Flaccus Cof.	375	de Ludis Claudij statutum	408
L. Prifcillianus	612	ludi Actij. 272 decennales. 378 extraordinarij. 360 Gymnici. 66. 304 Puteolani. 520 quinquennales	304
L. Rofcius Tribunus plebis, Gabinij rogationi reclamatur. 7. 9 legem de equitum gradibus in theatro fert. 13 Prætor, Pompeij ad Cæfarem legatus	95	ludis Romanis Senatores in Capitolio cœnabant	239
L. Rufus Calfij legatus	213	ludi facri. 281 fæculares. 327 triumphales. 415 Veneri genitrici facti à Cof. 256. de uiftoria contra percuffores Cæfaris	232
L. Scribonius Libo Pompeij clafis præfectus. 106 Sexti Pompeij focer, Cæfaris affinis. 226 Cof.	255. 374	Lugdunum	200
L. Scribouij Libonis ob rerum nouarum fufpicionem interitus	374	Lugdunenfis ara	333
L. Seianus Prætor, & eius in Tiberiū luidibrium	387	lunæ defectus terrorem iniicit militibus tumultuantibus	370
L. Sempronius Atratinus Cof.	255	Lupercalia Cæfaris in honorem inftituta	154
L. Septimius Pompeij quondam comini lito, necem ei parat	115	Lupia fl.	333
L. Seltij in Bruti amore cōftantia, & Confularus	318	Lupus Seueri legatus	592
L. Stati ⁹ Murcus Baffum oppugnat, Caffio fe coniungit, ab eo clafsi præficitur	212 & inde uide Statius Murcus	Lupus Mæfæ nepos	613
L. Sylla Cof.	335	Lurius, M.	
L. Syllam Claudius honorat	411	Lufitanorum latrocinia	33
		luftratio exercitus	216. 217
		luftri condendi religio	332
		Lutorius, C.	
		Lycaonia fit prouincia Rom.	316
		Lycijs libertas adimitur à Claudio	413
		Lycomedes principatu fuo fpoliatus.	13
			272

I N D E X.

Lyſanias rex Ituræorum ab Antonio cæſus	253	Marcellus, Claudius, & Marcus.		
		Marcelli & Iuliæ nuptiæ	216	
	M	Marcello priuilegium in petendo Conſu- latu datum	316	
MAcennitæ pop.	595	Marcelli mors, & quibus honoribus eum Augustus decorauerit	317	
Machares Mithridatis filius à patre neca- ri iuſſus	16	Marcelli theatrum. 330	Marcelli cuiuſ- dam in Tib. libertas	375
Machaon uaticinatur	395	Marcellus contra Veſpaſ. coniurat	539	
Macedonia maritima	254	Marcellus, Varus, & Vlpus.		
Macedoniæ nomé quàm latè pateat. 108.	217	Marcia Commodi cædem iuuat. 578	ne- catur. 584	
Macrino imperium prædictum	610	Marcia Cremucij Cordi filia	379	
Macrinus fit Imperator. 612 turpiter emit pacē ab Artabano: 613 uincitur à Pſeu- dantonino, & obit	614	Marcus, C. L. Q.		
Macro, Sertorius.		Marcus Philippus, in Lucio.		
Macro quæſitor Tiberij. 388 eius infidiæ in multos irritæ. 390 Caligulæ ſe ad- iungit 390 interit	396	Marcomanni. 565 uincuntur	566	
Mæatæ Britanni	600	M. Acilius Orico à Cæſare præfeſtus	118	
Mæcenas, V. Caius.		M. Æmilius Lepidus Prætor, Cæſarem Dictatorem dicit. 105 magiſter equi- tum, ac Conſul. 132. 142 Gallia Nar- bonenſis à Cæſare ei conceſſa. 148		
Mæcenas Cæſarem ad Monarchiam reti- nendam hortatur	290	quæ egerit cæſo Cæſare. 153. inde. eſt Pontifex Maximus. 166 Sexto Pompe io reſtitutionē impetrat. 170 Antonio bellū inferre cum Coſs. & Oſtauiο iuſ- ſus. 192 eius in bello Mutinenſi ambi- guitas, utq; eius exercitus Antonio ac- ceſſerit. 195. 200 uenia & reditus ei à Senatu cōceditur. 201 eius cum Anto- nio & Cæſare cōſpiratio. 201 in proſcri- ptione moderatio. 204. II. Coſ. 207 ab Antonio & Cæſare deprimi ceptus. 220 homo ignauus. 221 Africa potitur. 227 ad Sex. Pomp. inclinat. 244 eius cum Cæſare diſcordia, & ut ſe ei dediderit. 245 Septa ornauit. 314 quibus contu- melijs ab Auguſto exagitatus. 325 eius mors. 331 Lepidi filius Antonij filiam ducit. 166 Cæſari infidiatur	325	
Mæcenatis uxor	320	M. Æmil. Lepidus Coſ.	346. 359	
Mæcenatis obitus & laus	339	M. Lepidus in bello Dalmatico	355	
Mæcenati quantum poteſtatis Cæſar de- derit	272	M. Lepidi, Drufillæ mariti, interitus	402	
Mæſæ mulieris cōtra Macrinum aſta. 613		M. Æmilius Scaurus à Tiberio mori cogi- tur	389	
magiæ exemplum	376	M. Antoninus Verus	563	
magicis artibus quodd reſpōſum Caracal- lus inuenerit	607	M. Antoninus Philoſophus Imperator. 565 bella eius. ibid. & deinceps. ora- tio eius ad milites. 568 moritur	571	
magiſterium equitum annuū contra le- ges	120	M. Antonini legiones	246	
ordo magiſtratuuum Rom. cōſtituendo- rum	59	M. Antonius Tribun ⁹ plebis Cæſaris par- tes defendit, & ad eum concedit	54	
magiſtratus præter conſuetudinem P. R. collati	232	magiſter equitū eſt toto anno. 120. 176 ſimul & Democraticum & tyrānicum habitum		
magiſtratus intermiſſi Romæ	247			
magiſtratuuum quorundam ratio mutata à Claudio	415			
Magnæ matris miraculum	236			
Magnus, Cinna, Pompeius.				
maieſtatis crimen Claudius abolet	407			
Malchus Nabathæus	235			
Malli Ciliciæ	573			
Mamæa	613			
M. Acilius Cōſul, ſucceſſor Lucullo mit- titur, eiusq; ignauia	3. 4			
Manæus Deus & Manaitica regio	15			
Manilius, C.				
Manlius, Caius, L.				
Manlius Lentinus	32			
Marcellinus, Bœbius.				
Marcellinus, uide Cn. Lentulum.				

I N D E X.

habitum gerit. 122 quàm inconstanter
se in seditione Dolobellæ & Antonij
gesserit. 123 Magister equitum est, &
Consul. 147 flamē Dialis Cæsaris. 150.
Lupercalia agens, Cæsarem regem sa-
lutat. 151 cur non cum Cæsare occisus
153 in secundis hæredib. Cæsaris ad-
scriptus. 159 populum qb cædem Cæ-
saris stomachantem concitat oratione
sua funebri de Cæsare. 159 cur pacem
cum Cæsaris percussoribus fieri uolue-
rit. filium suum obsidem dat. 159 ma-
la fide uersatur in exequendis Cæsaris
mandatis à morte eius. 165 cum Lepi-
do affinitatem contrahit. 166 ibidem
in Octauium iniuriæ eius. pontificis
maximi electionem à populo ad ponti-
fices transfert, & Lepidum F. Pontifi-
cem Maximum facit. 166 eius in Octa-
uianū Cæsarem iniuriæ. 168 Galliam
sibi uendicat, agrum plebi diuiden-
dum decerni iubet. 169 in milites for-
des, et iniuriæ. 171 Antonij res gestæ, et
tota uita à Cicerone exagitantur. 172
& sequent. D. Brutum Mutinū obli-
det. 194 Panfam uincit, ab Hirtio cla-
de afficitur. 195 alia. 196 uenia & re-
ditus à Senatu datur. 201 ut se Lepi-
do, & cum hoc Cæsari cōiunxerit. 201
eius & Cæsaris Octauiani affinitas. 202
crudelitas in proscriptos. 204 in Asia
minori quæ egerit. Cleopatrx amore
captus, in Ægyptum it 226 cum Sex.
Pompeio amicitia inita, in Italia Cæsa-
rem aggreditur. 230 cum Cæsare pa-
cem facit, & belli contra Pomp. socie-
tatem init. ib. Bacchum se uocat. 234
in Italiam, quasi belli contra Sex. Pom-
peium socius futurus aduenit, & re in-
fecta discedit. 237. 240 Domitio Aeno-
barbo filiam despōdet. 240 Octauiam
uxorem à se in Italiā remittit. ibid. in-
uidia eius & acta contra Antiochum.
249 cōtra Parthos & Medos res gestæ
infelicer. 250. inde. in milites sæui-
tia. 251 in Ægyptum ex Armenia abit.
252 utq; prouincias Romanorum re-
gulis & liberis suis ex Cleopatra diui-
terit. ib. & 255 bellū contra regē Arme-
niæ parat, cum rege Mediæ amicitiam
iungit, eius in Octauianū iniuria. 253 affi-
nitatem cum Medo contrahit. 257 An-
tonius Cof. II. regem Armeniæ dolo

captum ut tractarit. Armeniam occu-
pat. 255 triumphus eius Alexandriæ,
& literæ ad Senatū. ib. testamentū pu-
blicè recitatum, utq; hostis iudicatus
sit. 258 eiusdem luxus & effœminata
uita Alexandriæ. 259 quomodo bel-
lum contra Cæsarem Oct. gesserit. 261
& deinceps. in suos crudelitas. 262 o-
ratio ad milites. 263 uitia à Cæsare ob-
iecta. 267 apud Actiū à Cæsare uictus
270 uictus ad Actium, Alexandriā ue-
nit, eiusq; et Cleopatrx cōsilia. 274 ad
Parætonium incommodū patitur. 275
eius interitus. 276 Antonij liberi ex
Cleopatra. 252. 279 & ut eos Cæsar tra-
ctarit. ibid. Antonij auus à Cinna oc-
cisus 181
M. Apuleius Cof. 322
M. Aquila Iulianus Cof. 395
M. Asinius Agrippa Cof. 368
M. Aurelius Cotta Cof. 368
M. Bibulus Ædilis cum Cæsare. 21 Con-
sul. 36 legi agrariæ Cæsaris repugnat.
37 Syriæ præfectus. 83 autor Pom-
peio sibi Consularum conferendi 89
mari à Pompeio præfectus. 107 eius
mors 108
M. Brutus cognomento Capiō, qui Cæsa-
rem interfecit, à Cæsare uictore salute
donatus fuit. 113 instigatur ad Cæsari
struēdas insidias. 152 genus eius, cum
Catone necessitas, & cum Calsio Præ-
tura. ibid. cum socijs cæde peracta,
& proposito suo declarato, in Capito-
lium concedit. 154 Brutus & socij cæ-
dis Cæs. Roma ablegati. 165 Macedo-
nia ei à Senatu tribuitur. 196 cōtra An-
tonium & Lepidum à Senatu euoca-
tur. 200 acta eius post Cæsaris mor-
tem. 209. 210 inde. ei Macedonia et
Græcia à Senatu mandantur. 210 mi-
litum tumultum componit. 16 cum
Calsio in Asia cōgressus. 213 ut Lycios
subegerit. 214 prælio Philippeni sua
ex parte uictor. 218 eius in exequen-
do bella consilia. 219 prælium aduer-
sum contra Cæs. & Antonium, ac inte-
ritus. ibid. eius sepultura. 220 clemē-
tia in hostes 209
M. Cæcilius Cæsaris partibus fauet, &
Roma ad eum cum Curione abit 94.
Prætor seditionem mouet de nouis ta-
bulis. Roma profugit, eius interitus.
120

. I N D E X.

120. & inde		M. Fabius à Mithridate uictus	2
M. Calpurnius Piso Cof.	36	M. Fauonius Catonis imitator, legi Cæsa-	
M. Catonis mores ac institutum. 25 sen-		ris agrariæ ut assentitur. 38 Fauonius	
tentia de coniuratis necandis. 27 Tri-		Prolemæi causæ resistit	60
bunus plebis opponit se Metello Ne-		M. Fauonius rogationi Trebonianæ con-	
poti. 31 contra Pompeium pro Lucul-		tradicit. 65 Ædilis, in carcerem duci-	
lo. 47 Cæsar's petitioni de triumpho		tur. 83 perit	20
obstat. 34 Clodij tribunatum aduer-		M. Furius Camillus Cof.	349
sus Ciceronē defendit. 62 Præturam		M. Gabij Apicij luxuria & obitus	377
repudiat. ibid. 62 Præturam petēs re-		M. Iulius Cortius	870. 415
pulsam petit. 65 Trebonianæ roga-		M. Iunius Silanus Cof.	304. 376
tionis reclamationem. 65 in Cyprum missus		M. Iuuentij Laterensis interitus	200
48 & quæ ibi egerit. 62 Consulatam		M. Lepidus sororis Caij maritus, &c.	396
petēs, repulsam fert, eiusq; apophtheg-		M. Licinius Crassus Cof.	273. 329
ma. 91 legi agrariæ Cæsar's obfistit, et		M. Lollius Cof.	321
ab eo in carcerem conijcitur. 37 Dyr-		M. Lollius Bessos uincit. eiusdem clades	
rhachio à Pompeio præfectus, eo uicto		in Germania	328
Corcyram it, & contra Cæsarē copias		M. Lurius Sardiniam amittit	231
cōtrahit. 117 Peloponnesum occupa-		M. Marcellus Æternin ^o in Hispania dux	
re conatus, inde in Africā abit. 118 Sci-		factionis contra Q. Cæcium	119
pioni de summa rei cedit, Vticam cu-		M. Messala, Cæsij amicissimus	210
stodit. 131 Vticæ se ipsum ut interfecerit,		M. Octavius Pompeianæ clavis præfe-	
Vticensisq; dictus sit. 134 Quæstor		ctus. 106 Salonas frustra oppugnat,	
pecunias ab ijs repetit, qui eas à Sylla		post cladem Pharsalicā se cum Cato-	
cædis mercedem acceperant. 204 Ca-		ne coniungit	117
tonis filio Cæsar ignoscit	134	M. Octavius Dolobellæ legatus seipsum	
M. Claudius Æterninus Cof.	319	occidit	213
M. Claudius Marcellus Consul, Cæsari		M. Oppij Ædilitas, & quàm studiosa eius	
opprimendo studet	91	plebs fuerit	240
M. Cocceius Nerva Cof.	240	M. Pappius Mutilus Cof.	354
M. Cotta largitionib. corrumpi se passus,		M. Petreius Antonij legatus Catilinā uiri-	
in ius trahitur	13	cit. 30 eius in Cæs. dictum	37
M. Crassus cum Pompeio Cæsar's opera		M. Plautius Syluanus Consul	336
in gratiam reddit, ac cum his conspirat		M. Primi causa	320
34. inde Ciceronem destituit. 43 so-		M. Pupius Piso, legatus Pompeij, Consul	
cietatem Cæsar's deiiciendi cum Pom-		31	
peio coit. 63 fit Consul II. 65 ui expe-		M. Saluius Otho Neronis similimus, &	
ditionem inuitis Tribunis plebis fa-		socius. 509 Galba cæso fit Imperator.	
ciēs, diris ab ijsdem deuouetur. 67 Ga-		528 à Vitellio uictus, mortem sibi con-	
binium Consul defendit. 122 in Par-		sciscit. 530 oratio eius	ibid.
thos proficiscitur. 77 ignauia eius in		M. Scaurus Sex. Pompeij uterinus frater.	
helo Parthico. 78 interitus. 82 con-		272	
iuurationis Catilinarię suspectus. 29 Cæ-		M. Seruilius Cof.	336. 389
sar's rogationi agrariæ astipulatur 38		M. Silanus Tribunus militum sub Lepi-	
M. Crassus, alius à priore, exemplū in mi-		do	195
lites suos statuit. 235 Dacos, Bastar-		M. Silanus focer Caligulę seipsum inter-	
nas, Mysosq;, et Thraces ac Getas subi-		ficat	394
git	283	M. Silanus Cof.	416
M. Crispus	212	M. Terētius Varro Pompeij in Hispania	
M. Drusus Libo Cof.	328	legatus	101
M. Egnatius Rufus Ædilis & Prætor de-		M. Terentius Varro Tribun ^o plebis.	206
inde, eius in Augustum contumelia.		M. Terentius Varro amicitiam Seiani li-	
315		berè excusat	387
		M. Ti-	

I N D E X.

M. Titius, homo ingratus. 231	Sex. Pompeium capit	248
M. Tullius Cicero cur legem Maniliam suaserit. 13	Prætor, ibid. Maniliū defendit. ibid.	leuitas, & cur transfuga dictus. ibid. eius Consulatus. 22
eius in cōiuratione Catilinaria opprimenda solertia & pericula. ib.	iuramētum in depositione magistratus. 30	Cæsari & Pompeio sicariū submittit. 39
C. Antonium collegam in Consulatu defendit, & Cæsarem infectatur. 40	eius mores. ibid.	à Clodio fallitur, à Cæsare & Pompeio proditus in exiliū abit. 43
ut reditus in patriam ei cōfectus, utq; redierit. 58	& exinde Cic. libelli in Cæs. & Crassum, de consiliorum suorum rationibus. 59	Gabiniū accusat. 73
pro Gabinio dicit. 74	eius in Milonis iudicio timiditas. 89	Plancū ut accusauerit. 90
ad Pompeiū concedit	100	Pompeio uicto Romam redit. 117
à Bruto & socijs Cæsare interfecto uocatus. 154	oratio eius ad Senatum, habita sub mortem Cæsaris. 154	in Græciam proficiscitur, & ex itinere Romā redit. 171
eius in Antonium oratio. 172	Cæsarem Oct. in Consulatu petendo adiuuat. 197	proscriptus, eiusq; capiti insultatum ab Antonio, idq; cum dextra manu pro rostris positum. 205. 206
Ciceronis omnia totius uitæ uitia, ut ei à Q. Fusio Caleno obijciūtur. 183	& inde. leuitas. 14	orationes quales. 90
insomniū de Octauio Cæs. 167	Ciceronis uxor cui deinde nupserit. 375	Cicero F. uinofus. 187
Consul	280	
M. Valerius Messala Barbatus Cos.	331	
M. Valerius Messala Consul. 31. 79. 261. 368	proscriptus, periculum euitat	206
M. Valerius Messalinus Cos.	336	
M. Vindicis statuae	565	
M. Vinicius Germanos uincit	316	
M. Vinicius Cos. II.	415	
M. Vinicius Iuliæ Germanici filiæ maritus ueneno perit	417	
M. Vipsianus Agrippa Prætor, & eius in ludis dandis magnificētia. 227	Sipontem recipit. 230	Consul rem contra Gallos gerit, à Cæsare classi instruendæ præfectus, portum apud Baias ædificat. 238
inde. naualis eius uictoria. 242. 244.	naualis corona. 246	res eius
gestæ in bello apud Actium. 261	& inde. potestas à Cæsare ei data. 273	Consul II. 304. Consul III. 304
eius cum Cæsare affinitas, & honores ab eo ipsi habiti. 304	Cæsarem ad restituendum populo principatū hortatur. 285	Censor. 303
septa dedicat, & eius laus. 314	porticum Neptuni, balneum Laconicum, & Pantheum dedicat. Cæsaris cohabitator fit. 316	cum Marcello similitatem exercēs, in Syriam missus, Lesbidegit. 318
Tribunicia potestate ornatur. 331	eius in Campaniā expeditio, & mors, & funus. 332	Agrippæ campus. 339
eius filia Tiberij uxor, dimissa 333	Asinio Gallo iuncta matrimonio. 369	eius filios Augustus adoptat. 327
Agrippæ soror Pola	339	
M. Vlpus Nerua Traianus, adoptatur à Nerua. 550	Hispan ^o natione. ibid.	fit Imperator. ibid.
eius in Dacos expeditio. ibid.	res gestæ. deinde Optim ^o & Parthicus cognominatur. 553. 554.	moritur
557		
mare Erythræum seu rubrum	555	
de Maritandis ordinibus lex	354	
Marius unde tyrannus factus	10	
Mario propinquus genere Cæsar	133	
Marij triumphus qualis	225	
Marius, Sex.		
Martis arma à summo Pontifice adseruari solita	153	
Martis Vltoris templum	322	
Martis ludi	360	
Martia Quadrati occiditur	572	
Martialis aue	611	
Martianus, Genesius.		
Massagetæ	561	
Malsilia obsidetur	100	
Malsilienses nauali prælio à Bruto uicti.	101	dedunt se Cæsari
ibid.		
Mastor	563	
Mater patriæ	373	
Materni sophistæ exitus	546	
Maternianus, Flauius.		
Mathematici, Astrologi.		
matricidæ	510	
Mauritania Cæsariensis fit prouincia	256	
Mauritania subacta à Romanis, et in duas prouincias diuisa	409	
Maximus, L. Paulus Sabinus.		
Maximus seruus Quæsturam ambit. 233		
Maximus Traiani legatus	556	
Mazæi		

I N D E X.

Mazæi Dalmatæ uicti à Germanico	349	tiæ. 102 in Campania, utq; Romæ à	
Medeus Cappadociæ fit regulus	272	Cæsare sint pacati	129
medicis Romæ immunitas data	317	militēs gladios in urbe gestare soliti	129
Megalenses ludi ab Ædilibus plebis facti	147	in colonias emissi	165
Megara Fufius capit, & punit	118	militis Cæsari Oâ. Consulatum petētis	
Meliteni	567	dictum	196
Memmius Regulus Cof. 383 uxor ei à		militum studium in Cæs. Oâ. 196. inde	
Caio adempta	396	militum Oâ. Cæsaris auaricia & impu-	
Menapij	68	dentia	208
Menas Pompeij libertus Sardiniam oc-		militum Oâuij seditio	223
cupat, &c. 231 eius perfidum cōsiliū		militum contra Antonium tumultus ob	
Pompeio datum. 234 à Pomp. ad Cæ-		promissum congiarium	231
sarem perfugit, utq; ab eo honoratus		militaris supplicij exemplum	235
fit. 237 à Cæsare rursus ad Pompeiū		militaris seditio contra Oâuiā in Si-	
perfugit. 240 ad Cæsarem redit. 241 à		cilia	245
Pannonijs occisus	255	miles furore concitus uictoriam Cæsaris	
Menecrates Sexti Pompeij libertus & le-		de Sex. Pompeio, Romę annūciat. 246	
gatus, Campaniam infestat. in nauali		militaris seditio à Cæsare Oâuiāno cō-	
prælio ad Cumas perit	237	ponitur	253
Menemachus à Tigrane deficit	5	militibus emeritis præmiū statutū. 345	
Mercurius aerius	567	militum & armorum usus	129
Merdi Thraces	284	miliarium aureum	322
Merula flamen Dialis	334	militiæ tempus, & stipendium pro agro.	
Mesius, Lucius.		330	
Mesopotamia	2	militiam detrectantium pœna ab Augu-	
Messala gladiatores excindit	275	sto statuta	358
Messala, Silius, & M. Valerius.		Milo, Annius, T.	
Messalina, Valeria.		Milo de ui accusatus à Clodio. 61 Consu-	
Messalinæ stupra, nuptiæ cum C. Silio, et		latum petens, Clodium necat. 88 exi-	
exitus	418	lio damnatus propter Clodij cædem.	
Messalinus, Valerius.		in Ciceronem patronū eius iocus 90	
Metellus Celer, legatus Pompeij. 17 legi		in Italiam profectus, seditionem mo-	
Agrariæ Cæsaris non assensus. 38 eius		uet & perit	121
inconstantia. ibid. uide etiam Q.		Milonia Cæsonia Caij uxor	402
Metellus Cretic⁹ laudatus, quod copias		Mineruæ Custodis statua à Cic. in exiliū	
dimisisset	364	eunte in Capitolio posita	43
Metellus, L.		Mineruæ templum	282
Metellus Nepos, Cæcil.		Minerua culta Domitiano	543
Metellus Nepos Tribunus pleb. eius con-		ministri ut principibus tutò possint ser-	
tra Senatum & Ciceronē rogationes.		uire	242
30. 31 eius in Hispania res gestæ 71		Minucius Q.	
Metellus Pius Pontifex max. mortuus.		miraculum Anæ fluuij	107
29		miraculum	246
Metellus. uide Q.		miraculum Vespasiani. 537 lacus. 555 in	
Methone capitur ab Agrippa	261	pugna. 567 dei uagantis	617
Metij Pompusiani obitus	546	Mithridatis astra	234
Metropolis urbs Thessaliæ	109	Mithridates à Pompeio uincitur noctur-	
Metulum urbs	253	na pugna. 15 fugit à Tigrane exclusus	
Michael F. Ducæ Imperator	461	in Bolphorum. filium Macharem oc-	
militum Cæsarianorū trepidatio in bel-		cidit. 16 eius magnanimitas. ut à suis	
lo Germanico	50	desertus, à filio Pharnace ad mortē sit	
militum Cæsarianorum seditio Placen-		compulsus, & sibi necem conscuerit.	
		22	

Mithri da-

I N D E X.

Mithridates Medus, Tigranis gener	4	Musa, Antonius.	
Mithridates Parthus à Gabinio auxilium petit	72	Mufonius philosophus	538
Mithridates Pergamenus socius Cæsaris, bello Alexandrino Pelusiū capit, Dioscoridem insidijs excipit. 126 ei Cæsar Gallogræciam cum regio nomine donat, & regnum Bospori	128	Mufonius, Rufus.	
Mithridates	323	Mutilus, Pappius.	
Mithridates Iberus	390	Mutina Galliæ urbs Antonio resistit & sequentibus	174
Mithridates Iberus & Bosporanus	409	Mutina, urbs Galliæ Cisalpinæ, & bellum	
Mneſter histrio à Messalina amatus inde. eius interitus	414 418	Mylassa 229 (ibi gestum. 193)	
Mona insula	514	Myndus, ibi uicti Rhodij à Calsio	210
Monæſes Parthus ad Antonium confugit, utq; bellum contra Parthos gesserit	250	Myra Lyciæ urbs	214
Monarchia melior status Reipub. quàm Democratia	149	Myſi subacti	284
Monarchiam Romanis Democratia conducibiliorē temporibus Augusti fuisse	216 (perit. 272)	Myſia quæ sit	284
Monarchia Cæsaris Octauiani quando ceſſat Monarchiæ quæ incōmoda. 286 deinceps moneta adulterina	607	N	
monſtrum	323	Næuius Sertorius Macro	389
Montanus, Iulius.		Naphtha	426. 594
morbi nouum genus	317	Narcissus Claudij libertus, homo improbus. 411 à militibus exagitatus	413
Morini 68 subacti	282	Narcissus Commodum necat. 578 perit. 584 Messalinæ flagitia Claudio prodit. 418 Claudium ludit eius opes & interitus	419
mortis contemptus non omnis laudem meretur	192	Narcissus punitur	528
de mortuis cremandis edictum	236	natalicia Iulij. 208 Augusti. 331 Iudi ijs habiti	393
Mosa fl.	418	natalis Caij 394 Claudij	408
Mucia Sexti Pompeij mater, ei à Cæsare missa	226 eadem	natatorium calidum	339
M. Scauri mater	272	nauale præliū Cæsaris & Antonij Actiacum. 269 Caluſiſij & Menecratis	237
Mucianus contra Vitellium missus à Vespasiano. 595	(spasiano. 532)	Cæsaris. & Apollophanis. ibid. Agrippæ & Democharis. 242 cum Venetis, Cæsaris. 68 Sexti Pomp. & Agrippæ.	244
muliebria epula	337	ſtaues ex pellibus confectæ	226
mulieris fides	381	naumachiæ exemplū. 508 spectaculum.	
muliebris fortitudo & fides	412. 512. 519	Neapolis Thraciæ	214 (419)
mulierū hæreditates Romæ quantæ. 354		Neapoli Claudius uiuit	408
mulieres hostem ab urbis oppugnatione reiiciunt	117 (dictum. ibid.)	necesseſitas	46
mulieres pugnant ludis. 596 ijsq; inter mulierū Romanarū bona sub tutoribus.		Nepos, Metellus.	
mulier uaticinans	349 (254)	neptuni porticus	316
Munatia, Plancina.		Nero, in Claudio.	
Munatius, L. T.		Nero, Domitius.	
Munda, & prælium Mundenſe	143	Nero, Drusus.	
Murcus, uide Statius.		Nero Germanici F.	382
Murena, Licinius. (tur. 329)		Neronis Cæsaris imperium, mores, uicia.	
murenæ (pisces) hominū carne uelcuntur		506 & deinceps	
		Nero ducit Sporum exectum. 520 nubit uiro Pythagoræ. 523 Isthmū perſedere intendit. 523 Romam incendit. 517 ut Romā redierit. 524 fuga, & interitus eius. 527 in deos impietas. 523 in Græciam propter certamina obēunda profectio. 522 infania. ibid. legio. 346 libido foedissima. 520. 523 odium in Senatum	

INDEX.

natum. 523 scripta de rebus Troianis.		nuptiarum lex	326
Neronia ciuitas	521 (520)	Nursia Sabinorum oppidum	224.
Nerua, Licinius.		Nymphæum locus	107
Nerua, M. Cocceius.		Nymphidius	528
Nerua Cocceius fit Imperator. 549	ado-	O	
præt Traianum. 550 moritur	ibid.		
Nerua, Silius.		Obstare alijs procliuius est, quàm pro-	
Neruæ mors	388	mouere	35
Neruij à Cæsare uicti	58	occasio	181
Neruiorum defectio	76	in-Oceano pelliceis nauibus usus	226
Nicæa patria Dionis, & mugiles ibi	595	Ostauia Cæsar soror Antonio matrimonio	
Nicephorium urbs Mesopot.	78	iuncta. 321 Antonio marito dona af-	
Nicomedes Apollonius philosophus. 571		fert, nec recipitur	253
Nicomedes rex Bithyniæ	138	Ostauia repudiatur	258
Nicopolis in Ægypto	286	Ostauiae honores decreti	258
Nicopolis à Cæsare Ostauiano condita.		Ostauiae mors	334
272		Ostauia uxor Neronis. 507 à Neronere-	
Nicopolis à Pompeio condita	16	pudiata & occisa	516
Niger, Pescennius.		Ostauianus, uide Cæsar Ost.	
Nigidius Figulus Astronomus, Cæsaris		Ostauus, M.	
Ostauiani imperium prædicit	167	Ostauus in Creta gestæ res	5
Nigrinus, Pontius.		October Domitianus dictus	544
Nigrini mors	557	Odæum Traiani	558
Nili inundatio	537 origo 595	Odrysij Bacchi cultores	284
nimium omne suspectum	584	OMEN. 320-376. 514. 591	
Ninnius, uide L.		Augusto pro-	
Ninnius rogationem Trebonianam im-		sperum. 313 Cæsari in Africâ egreden-	
pugnat	66	ti factum, utq; id Cæsar inuerterit	131
Nisibis 2	aucta à Seuero 591	Cæsar. prosperum. 269 Cæsari triumphan-	
Nitocris regina	514	ti factum. 138 Crasso oblatum. 79 in no-	
nocturni custodes instituti	347	mine Pertinacis. 580 Ostauio imperiū	
nomen in adoptione ut mutari solitum. 119		præmonstrans. 167 Panfæ ad bellum ita-	
Nonius Balbus Trib. pl.	258	ro. 193 piscis. 243 Vespasiano factum.	
Nonius Gallus bellum contra rebellâtes		396	
barbaros gerit	281	Omina. 367 Cæsari secunda. 105. 106	
Nonius, P. Sextus.		omnia, ostenta & signa, Cæsari interitum	
Norbanus	547	prædicentia. 153 Pompeio aduersa. 98	
Norbanus, C. L.		Seiano facta	381
Norici subiguntur	328	opima spolia. 149 quis ferre ea possit. 283	
Nouiodunum ab Heduis incensum	85	Oppius, M. P.	
nubendi ætas	326	Oppius Stianus cum exercitu cæsus à	
Numeriani pro Seuero res gestæ	591	Parthis	250
Numerius Atticus Proculi de Romulo		optimi cognomen tum Adriano datum. 553	
mendacium imitatur	367	oraculum Apolloniatarum. 107 Cæsar da-	
Numidia prouincia Romanorū facta	134	tum. 405 de Cæsar datum Pompeio.	
numidiam Curio Trib. publicam P. R. ef-		116 Macrino datum. 614 Malli Sex.	
se iubet	106	Quintilio datum. 573 Sibyllæ	61
numisma Bruti	211	ORATIONES.	
nundinæ esse Cal. Ian. non potuerunt	232	Oratio Adriani morituri. 562 Agrippæ,	
translatæ	415	qua Monarchiam dissuader Cæsari. 285	
nundinæ Romanorum: & Cal. Ianuarijs		funeris Antonij de Cæsare. 159 Anto-	
habentur aliquando	88 (236)	nij apud Aetium ad milites. 263 Bun-	
nuptiæ cum grauida ut contrahi possint.		duicæ suos ad bellum cohortantis. 512	
		Catuli. 9 Cic. ad senatum, de obliuio-	
		ne iniuriarū, Cæsare occiso habita-	154
		in	

I N D E X

in Senatu contra Antoniū. 172	Cæsa-	Palatium	311
ris ad milites. 50	ad sediciosos milites	Palatij incendium	341
Placentiæ. 102	ad Senatum. 136	Palinurum promontorium	241
Cæ-	faris Augusti ad milites apud Actium.	Palla, Gellij & Messalæ mater	210
266	ad Senatum, Rempub. restitutori	Pallantis obitus & opes	516
305	ad maritos & patres liberorū. 351	Palma Syriæ præfectus. 553	eius mors. 557
alia in cœlibes. 352	Gabinij ad P. R. 8	Pammenes à Nerone uictus	522
M. Antonini philosophi ad milites.		Pamphylæ ciuitatibus libertas redditur.	
568	Mæcenatis, qua Cæsarem ad reti-	Panares	5 (316)
nendum P. R. imperium hortatur. 290		Pandateria insula	340
Othonis ad milites. 530	Paulini ad mi-	Pangæum	214
lites. 515	Pōpeij ad Quirites. 47	Pannonες Cæsar subegit, & de eorū mo-	
Q. Fu-	sij Caleni pro Antonino in Cic. 182	ribus	254
Ti-	berij in funere Augusti. 362	Pannonij profligantur. 328	rebellant, &
Vindicis	in Neronem	à Tiberio subiguntur. 333	rebellant. 348
525		Pansa, C. Vibius.	
Orchestra modus adhibitus ab Augusto.		Pansa uincitur ab Antonio	195
Orestilla, Cornelia.	(320)	Panthea Drusilla	396
Orgetorix Heluetiorum dux	49	Pantheum	316
Oricum Cæsar capit	107	Panticapæum	22
Oricum oppugnatum & defensum	118	Paphos Augusta dicitur	329
Ornodapantes Parthus	83	Papinianus. 600	ab Antonino Caracallo
Orodes à filio necatur	250	dimissus	603
Orodes cur auxilium non tulerit Pom-		cæditur	604
peio	110	Papinius, Sex.	
Orodes filius Phraatis. 72	Parthorum	Papius, C.	
rex, cū Crasso per legatos expostulat:		Pappius, M.	
in Armeniam expeditionem facit	78	Papyrius, Dionysius.	
Orodes rex Parthorum	229	Parætonium à Cornelio Gallo captū. 275	
Orodes Albanorum rex Pompeiū ador-		parasiti, stercorarij Ægyptijs dicuntur.	268
tus uincitur & fugatur	17. 19	Parilia	149
Osaces Parthus à Calsio cæditur	82	Paris histrio à Nerone necatur	524
ostentum Cæsari factū bellum Mutinen-		Parlmonia magnum uestigal	300
se moliēti. 194	Druso factū. 336	partæ res, conseruandæ sunt	52
Octa	uio factum. 144	Parthamasires	553
Pompeio Pharsalicam		Parthamaspates Parthorum rex	556
cladem denunciātia. 112	Ciceroni per-	Parthenius Domitiano necem struit. 547	
nicies ostento prædicta	172	Parthini Macedones	108
Ortho, Saluius.		Parthi, eorum regio, ususq; bellandi. 78	
ouata opera in Circo posita.	256	odium in Romanos, & legatorum uis-	
P		latio	115
Pacatus, Claudius.		Parthi Basso auxilium ferunt	212
pacis statua	334	templum	539
Pacorus in Syriā inuadit, & repellitur	82	Parthicum bellum duce Labieno	229
Pacorus Orodis filius, contra Romanos		Parthi à Ventidio uicti	234
bellum gerit. Syriam capit. 229	à Ven-	Parthicum negotium à Cæsare compo-	
tidio uictus perit	248	tum	280
pactiones nuptiales	326	Parthicis cladibus amissa signa & capti-	
Pacuius, Sex.		uos recuperat Augustus	322
Pæones qui	254	Pasienus, L.	
Pærus, uide P. & Thrasea		Patara Brutus capit	214
Pærus, Valerianus.		Paternus	570
Palæstina	23	eius mors	572
Palatium refectum & ornatum à Domit.		Pater patriæ Cæsar dictus	149
Caluino	235	Patris nomen Imperatoribus quid signifi-	
		cet	312
		O o 1	Patina

INDEX.

patina Vitellij	531	bellum regni paterni recuperandi cau-	
Patræ à Catone captæ, & à Fusio receptæ		sa suscipit, Domitium Caluinum uin-	
118		cit. 127 à Cæsare uincitur, & ab Asan-	
patriæ quid debeatur	7	dro cæditur	128
patria ubiq;	47	Pharnapates Pacori legatus à Ventidio	
patria ab Adriano neglecta	560	uictus	235
Patricij sufficiuntur	303	Philadelphus rex Paphlagoniæ Octauia-	
Patrobij liberti Neroniani dignitas	520	no Cæsari coniungitur	262
mors	528	Philippi opidum, eius sirus	214
Paula, Cornelia.		Philippus, L. Marcius.	
Paulina, Lollia.		Philiscus Ciceronem exulem consolatur	
Paulina uxor Senecæ	519	43	
Paulinus, Iunius.		Philix, qui & Bular	600
Paulini in Britanniæ res gestæ	514	Philopator Tarcondimoti F. regno mul-	
Paulinus, Suetonius.		ctatur	272
Paulus, Æmylius.		Philopæmen libertus, à Cæsare eques fa-	
Paulus Æmilius Lepidus Censor	320	ctus	204
Paulus Fabius Maximus Cos.	333	philosophi Roma à Vespasiano pulsi.	538
Paulilypum	329	Phocæa libera à Pompeio relicta	102
Paxi	261	Phœbe liberta Iuliæ ob mortem ab Au-	
pecuniæ usus	128. 536	gusto laudata	340
Pedius, Q.		Phœbi in Vespasianum dictum	538
Belorus fl.	19	Phœnix auis uisus	390
penso liberis & libertinis imposita	261	Photinus Eunuchus contra Cæsare bel-	
Peponilla	539	lum mouet. 125 eius interitus ibid.	
Perennij interitus	573	Phraates Tigranè uincit, cum Pompeio	
Perinthijs Byzantium traditum	590	de iniurijs expostulat. 20 à filiis cæ-	
Pertinax legatus M. Antonini	565	sus	72
Pertinax Consul	568	Phraates rex Parthorū fit, & eius flagitia.	
Pertinax Imperator factus. 579 eius ge-		249	
mus 580 laus. ibid. occiditur	582	Phraatis filius obles à Cæsare habetur.	
Pertinacis mors uindicata. 585 sepul-		280 remittitur	318
crum	586	Phraates captiuos & signa militaria Au-	
Perusia diruta	225	gusto restituit	322
Pescennij Nigri acta 583. inde mors	588	Phraatis factus, utq; Armenia Romanis	
pestilentia	318. 575	cesserit	341
Petilius Cerealis	535	Phraates Parthis à Tiberio rex datur	390
Petreius, M.		pietas in patrem	316. 325
Petreius Pomp. legatus in Hispania	100	pileus libertatis signum	527
se Catoni adiungit. 118 interitus eius		Pinari ⁹ Scarpus Antonio malè fidas. 274	
134		Pindarus Calsij libertus & occisor	218
Petronius, C.		Pinnes Brenus	350
Petronius Secundus	547	piratarum origo & acta	5
Petus, Articuleius.		piseis Cæsari Octauiano imperium ma-	
Phango, Fuscius.		ris promittit	243
Phaonis prædium	526	Piso ambitus postulat	13
Pharasmanes	390	Piso. uide C. Calpurnius. Ca. L.	
Pharasmanes Mediam inuadit	561	Piso, Pupius.	
Pharnabazus Iberiæ rex	250	Pius, Antoninus.	
Pharnaces Mithridatem patrem ad mor-		Placentia	102
tem adigit. 22. 30 Bosphori regnum à		Planasia insula	349
Pompeio accipit. 23 Cæsar ei destitu-		Plancina. 376 interitus eius	388
tum auxilio Pompeium exprobrat. 113		Plancus, Munatius.	

Plancus

I N D E X.

Plancus Asiæ ab Antonio præficitur, fugit Labienum. 229	ab Antonio ad Cæ- sarem transit	258	Pomponius Bassus	615
Platonis liber de Animo, seu Phædo		135	Pomponius, L. Q.	
Plautianus		384	Pomponius Secundus Consul	405
Plautiani Consulatus		198	Pomponij Labeonis interitus	389
Plautiani potentia & libido. 595	interitus	597	Pompuianus, Metius.	
Plautilla, filia Plautiani, Caracallæ uxor.			pons Ælius	563
595. 596 relegata. 598 moritur		603	pons Fabricius extructus	31
Plautianus, Quintillus.			pons Traiani in Danubio. 552	ad montē Cardynum
Plautius Hypiæus, ambitus condemna- tur		89	Pontifices duo ex eadem gente simul nō poterant legibus saluis esse	61
Plautius, Aulus.			Pontif. Maximi electio	166
Plautij res in Britannia gestæ		413	Pontificatum alterius, eo uiuo nemo ca- pere potuit	247
Plautius, M. Q.			Pontifex Max. in publica domo habitat.	331
Plautus Plautiani filius. 598 necatur. 603			Pontificum collegia aucta	129. 148
plebis tumultus ob Cæsaris necem		165	Pontiæ insulæ	402
plebs nouas res desiderat		347	Pontinas paludes siccandas Cæsar sulce- pit	105
plebs histrionis causa turbas mouet		367	Pontius Aquila T. Plancū uincit. 195	pe- rit
Plotina uxor Traiani egregia fœmina.			Pontius Nigrinus Consul	390
550 Adriano fauet		557	Popilius Lænas Ciceronis percussor. 206	
Plotinam mortuam luget Adrianus		560	populi fauor & studiū quandiu durer. 63	
Pluri mors		516	Poppæus, C. Q.	
pœnæ utiles ad quid		102	Poppæi Sabini interitus	389
pœna militaris		250. 255	Porciæ, Catonis F. M. Bruti uxoris, forti- tudo. 152	mors
Pola Agrippæ soror		339	Porcia lex	177
Polemo rex Ponti à Parthis captus		250	Porphyry lapis	602
Armenia minor ei data ab Antonio.			porta triumphalis	366
257 socius à Romanis dicitur. 315 re- gnum Bospori adipiscitur		330	postentum	322 uide prodigia
Polemo Polemonis F.		396	portenta à Xiphilino exagitantur	446
Polemo		409	Posticus Liuiæ	329. 360
Pollæ Aceroniæ interitus		502	Porticus Pauli dedicatur. 256	conflagrat & reficitur
Pollenius Sebennius homo maledic⁹. 599			portus dulcis	261 Comarus ibid.
Pollio, Asinius.			portus à Claudio factus	410
Pollio Rubrius		415	possessioni pecuniæ modus positus	105
Pollio Vedius, Vetradius.			postumius Germanici legatus	356
Polybius libertus		361	postumius, Q.	
Polybij. Claudij liberti licentia		417	potentiā morēs mutari	10. 11
Polybij historici laus		446	potentiā affectantiū amicitia. 48	pro- missiones
Polycleti rapinæ		523	potentia quibus rebus paretur & conser- uetur	128
Pomærium prolatū à Cæsare. 147	ab Au- gusto	339	Potitus, Afranius, & Valerius.	
Pompeianus legatus M. Antonini. 565 e- ius liberè dictum in Commodum		572	Praaspa Mediæ regia, ab Antonio oppu- gnata	250
Pompeianus, Claudius.			præcepta Reipub. bene administrandæ.	308 scripta ab Augusto
Pompeiopolis		12	præfecti prætorianarum cohortium. 340	
Pompeius, uide Cn. Pompeius Magnus.				
Pompeius Bithynicus Siciliæ præfectus, cum Sexto Pomp. pacificatur, & ab eo necatur		226 inde. (60. 148		
Pompeius Rufus, Quint. Sextus ; Stra-				

I N D E X.

præfecti prouinciarum	310	principatus periculorum plenus	342
præfecto prouinciæ Quæstor & legatus		Princeps Senatus	580
succedūt præscriptum tempus ijs ex-		Principis boni officium	344
eundi in prouincias	374	Principibus domestica uitia ignota	340
præfectorū prouincijs potestas quāta	378	Principum ingenia	242
præfecti urbis pueri equestris generis.	256	Prisca, Publia.	
prælium, pugna.		Priscillianus, L.	
præstigiatores Roma pulsi	256	Priscus Antonius, Fabius, Iunius, Helui-	
præteritorū recordatio ad quid utilis.	157	dius, Lutorius.	
PRÆTORES, quorum meminit Dio.		Priscus municeps Dionis, architect.	589
Cicero	14	priuatis aliud, aliud Reipublicæ spectan-	
Metellus Celer	26	dum	51 (netur. ibid.)
P. Lentulus	27	priuata salus publica incolumitate conti-	
C. Cæsar	31	priuati sententias in comitijs populi pri-	
Metellus Nepos	33	mò ferunt	66
C. Pomptinus	32	Probus legatus Seueri	591
Q. Fufius Calenus	39	Proclus, Lucianus, & Scribonius	
M. Cato	39	Proclus Sulpicius à Nerone cæsus	524
Appius Claudius	59	Proconsules comitijs Consularibus præ-	
Sergius Galba	74	sunt	198
L. Roscius	95	Proconsules prouinciarum	309. inde
M. Æmilius Lepidus	105	Proculeius, C.	
M. Cæcilius		Proculij de Largo sensus	314
Trebonius	120	Proculus Murenæ frater	320
Sallustius	129	Proculus, Cn. & Larginus	
L. Bacilus	147	Procuratores uicorum	339
P. Ventidius	148	prodigia. 21. 26. 61. 79. 88. 121. 132. 202. 203.	
M. Brutus		236. 237. 239. 279 ante bellū ciuile Cæ-	
C. Calsius	152	saris & Pompeij. 98 pugne Pharfalicæ	
Cornelius		euentum monstrantia. 112 ante Mun-	
Cinna	165	denssem pugnam. 143 Octauiano Ro-	
C. Antonius	169	mam intrante. 168 Triumviratū por-	
L. Asyllius	256	tendentia. 172 bello Mutinensī	193
M. Egnatius Rufus	315	prodigium Calsio oblatū. 212 prælium	
Tiberius	327	Philippense prægressa. 216 Saluidie-	
Drusus	ibid.	no factū. 232 bello ciuili Antonij. 260.	
Iulius M. Antonij F.	331	261. 263 sub cladem Vari. 358 mortem	
Drusus	333	Augusti significantia. 360 Seiano ad-	
M. Agrippa		uersa. 382 Claudij mortis præuia. 420	
Prætores X. facti, 129. 138. XIII. 146.		ante Neronis interitū. 526 Galbæ Im-	
XVI.	140. & 359	perium prædicentia. 527 bello ciuili	
Prætores XII.	359	Othonis & Vitellij. 530 Vitellij Impe-	
Prætores XV. & plures paucioresq;	387	rio. 532. 533 ante mortem Vespasiani.	
Prætoribus permissum, ut in Senatu sen-		540 Domitiano mortem minantia.	
tentiam dicerent	337	548 ante mortē Traiani. 556 Iudæis	
Prætorianæ cohortes omnes in unum lo-		datum. 561 antecedentia mortē Com-	
cum conductæ	377	modi. 579 Seuro Imperium promit-	
Prætura geritur ab his, qui Senatu moti,		tentia. 585 Nigro aduersa. 587 bello	
eum gradum iterum affectāt. 27. & 129		ciuili Seueri contra Albinum. 591 an-	
Prætura urbana reliquis potior	120	te mortem Carracalli	610
Prasinus auriga	397	in Promittendo considerationē adhiben-	
primam sententiā dicere, honoris est.	330	dam	8
Primus, Antonius, & M.		promissa cum à multis non repræsenten-	
		tur,	

I N D E X.

tur, & in contrarium recidunt	99	lute, & obitus	394
Proprætores prouinciarum	309	P. Alfenus Cos.	336
proscriptio Triuuiralis, & eius cum Syl-		P. Aquili ⁹ Gallus Tribunus plebis Pom-	
lana comparatio	203	peio & Crasso Consulib. repugnat.	65
proscriptio pecuniaria	207	P. Atinius Tribunus plebis	38
Protogenes Caij sæuiciæ minister	403	P. Attius, uel Aëtius, Varus Pōpeij in Af-	
P R O V E R B I A.		frica legatus à Curione uincitur	106
A' caluo ad caluum usque	401	P. Canidi ⁹ Crassus Iberos & Albanos uin-	
Cadmi uictoria	156	cit	250
Multi medici regem perdidērunt	563	P. Clodius apud Nisibim Valerianis le-	
Nemusca quidem	538	gionibus autor est deficiendi à Lucul-	
Octauus ab Hercule	615	lo. 4. sorores eius. 4. 5. rei nauali à Mar-	
Quid mihi & longis tibijs	529	cio Proconsule præficitur. à Piratis ca-	
in Prouincias quo tempore exire magi-		pitur: Antiocheæ seditionem mouet.	
stratibus Romanis licuerit	83	5. cum Cæsaris uxore adulteriū com-	
prouinciārum de administratione sub Au-		mittit, sacra polluit. in iudicium rap-	
gusto instituta	309. & sequentibus	ptus absoluitur. 31. eius flagitia. ib. ex	
Pseudantoninus Auitus Imperator desi-		patricio plebēus fit. 33. Ciceroni per-	
gnatur. 613. Macrinum uincit. 614. no-		niciem struit. Tribunus plebis. ibid.	
mina eius Auitus, Asyrius, Sardana-		40. frumentum plebi largitur: colle-	
palus, Tiberinus. 614. Heliogabalus		gia restituit: Censoriam potestatem ab-	
615. fit Imperator. 614. eius flagitia.		rogat. 41. Tigranē dimittit, Pompeiū	
615. & deinde. interitus	618	& Gabiniū contumelijs afficit. 48. Ca-	
Pseudonero	530	tonem in Cyprum amandat. ibid. redi-	
Psylli	278	tui Ciceronis resistit. de ui postuland-	
Ptolemæus rex Ægypti Romam profu-		us, Ædilitatem affectat. 59. Ædilis, Mi-	
git. eiusdem largitiones, & cædes. 60.		lonem accusat, Pompeium conuicijs	
re infecta Ephelum abit. 61. in regnū		proscindit. 61. cum Cicerone contē-	
Ægypti à Gabinio reductus	72	dit. 62. M. Catonem accusat. 62. Pom-	
Ptolemæus rex Ægypti, amicus Pompeij		peium in petitione Consulatus iuuas	
115. bellum contra sororem Cleopatram		periclitatur. 64. à Milone cæsus, in fo-	
gerit. ibid. seditionem contra Cæsa-		ro comburitur. 88. Antonius eum oc-	
rem excitat	124.	cidere uoluit. 179. eius ex Fulvia filiā	
eius interitus	127	Cæsar Octauius ducit	202
Ptolemæi testamentum	124.	P. Cornelius Dolobella Cæsarianarū par-	
Ptolemæus iunior, post obitū fratris, so-		tium, Dalmatia pellitur. 106. Tribu-	
rorem Cleopatram ducit, & rex Ægy-		nus plebis seditionem mouet. 122. ple-	
pti constituitur	127	beius fit. ib. à Cæsare & uenia & Con-	
Ptolemæo regi Cypri cur infensus Clo-		sulatu. donatus. 124. Consul, in locum	
dus. 48. eius interitus	62	Cæsaris ab ipso suffectus. 148. inuadit	
Ptolemæus Cæsario	255	Consulatum. 154. Consul cum Anto-	
Ptolemæus Iubæ F. à Caio necatus	403	nio. 165. in Syriam præmissus ab Anto-	
Ptolemæus Philadelph ⁹ Antonij & Cleo-		nio. 171. Trebonium per fraudem in-	
patræ filius	253	terficat, hostis iudicatur, Asia potitur,	
Ptolemæorum corpora Cæsar uidere no-		Laodiceæ uictus & obsessus à Cæsio,	
luit	279	seipsum interficit	212. inde
Publiæ Priscæ in maritū fides & mors. 381		P. Cornelius Dolobella Consul	350
Publicanis tertia pars uestigalium à Cæ-		P. Cornelius Lentulus Spinther Consul.	
sare remissa. 39. uis à plebe facta	235	57. Ciceronis reditū adiuuat. 59. Filiū	
publici commentarij exscripti	375	suum adoptandū in gentem Manliam	
Publicola, Gellius.		dat, sacerdotij causa	61
P. Ælius Adrianus legatus Traiani	556	P. Cornelius Lentulus Marcellinus Con-	
P. Afranij Potiti uotum pro Caligulæ sa-		sul	324
		P. Cox-	

I N D E X:

P. Cornelius Scipio Consul	328	Pharsalicā. 111 apud Philippos inter	
P. Crassus M.F. cum militib. Romam accedit, ad cōficiendum patri magistratum. 65 Aquitanos uincit. 69 interit	80	Brutum Cassiumq;, & Cæsarē ac Antonium. 217 Romanorū cum Parthis misera	80
P. Egnatius Celer philosophus, falsus testis	519	Pulionis equitis Germani robur	349
P. Falcidius Tribunus plebis, & eius lex	232	Pulcher, Claudius.	
P. Gabinius Marfos uincit	409	Pupius, M.	
P. Lentulus Prætor, socius cōiturationis Catilinaræ	27	purpuram quibus gestare liceret	247
P. Nonius Asprenas Cof.	395	Puteoli	399
P. Oppius Quæstor	13	Pylades histrio, & eius dictum	327
P. Pætus ambitus damnatus, eiusq; coniuratio	14	Pylades reductus	551
P. Pætus	26	Pylades saltator	583
P. Quintilius Varus Cof.	330	Pyrrhica saltatio	415
P. Rufus nouandarū rerum insimulatus studij	347	Pythagoras maritus Neronis	523
P. Scæuij fortitudo	33	Pythias Octauiam defendit	516
P. Seruilius Cæsa Tribunus plebis, unus ex percussoribus Cæsaris. 165 damnatur ob Cæsaris necem	199	Q	
P. Seruilius Isauricus Cof. 107 eius acta in seditione Cæcilij. 121 mors	171	Q Vadi à Romanis uicti	567
P. Seruilius Isauric ^o Cof. alius à priore. 221		Quadratus	572
P. Seruilius Rullus Cæsaris Oct. legatus	230	Quadratus, Ninnius.	
P. Seruilius, ferarum confector	316	Quæstores ante iudicium sortitionē constituebantur, & iudicū sortitioni præerant	59
P. Sicilius Coronâs	200	Quæstores XL. facti	146
P. Silius Nerua Cof.	322	Quæstores bini Consulium	235
P. Silij res gestæ contra Germanos	328	Quæstoribus cura seruadorum Senatus consultorum data	334
P. Sittius Cæsarem adiuuat bello Africo	132	Quæstores cum imperio	338
P. Thraseæ Pæti constantia	510	Quindecimuii	304
P. Titius Tribunus plebis	199	quingagesima precij mancipiorū uenditorum conferri in ærarium militare iussa	349
P. Turullius Cæsaris percussor, eiusq; interitus	275	Quinquatria	543
P. Vatinius Cof.	130	quinquennales ludi	327
P. Ventidius in triumpho captiuus ductus, Prætor Romæ fit. 148 Consul fit	207	Quintilianus, Nonius.	
P. Vinicius Cof.	336	Quintilius, Maximus, & Cardianus seu Condianus	572
puero uirilis toga data ut necari posset.	204	Quintilius, P.	
puerorum pugna	106. 260	Quintilius Varus Germaniæ præfectus, ab eo populo cum legionibus cæditur	356. deinde
pugio, libellus	403	Quintillus Plautianus	398
pugnæ, prælia.		Quintius, C. T.	
pugna in Britannia. 516 ad Cremonam.		Q. Ælius Tubero Cof.	333
pugna cum miraculo	567 (530	Q. Aponius	141
pugna Cæsaris & Pōpeij ad Mūdā. 143		Q. Albidius Antonianus	262
nocturna Pompeij contra Mithridatē.		Q. Cæcilius Metellus Nepos Cof. 57	Ci
		ceroni inimicus	59
		Q. Cæcilius Metellus Creticus Cof.	348
		Q. Calsius Longinus Tribunus plebis	
		Cæsarē defendit, et Roma ad eum proficiscitur. 94 Hispaniæ præfectus. 101	
		eius in Hispanos iniuriæ, seditio cōtra eum, & interitus	118. & inde
		Q. Ca	

I N D E X.

Q. Catulus à Cæsare peculatus postulat	31	(detur. 76 interit. 205	Q. Sulpicius Camerinus Cos.	391
Q. Cicero Cæsaris legatus à Neruijs oblit			Q. Sulpicius Quirintus Cos.	331
Q. Cornificius Sexto Pōpeio milites mit	226	eius interitus 228	Q. Titurius Sabinus Vnellos uincit	69
Q. Dellius exoletus & legat ^o Antonij ad			ab Eburonib. cæditur	76
Armēnium. 255 ad Cæsarem ab Anto			Q. Vintelius	282
nio transfugit	266		Quirinius, Sulpicius.	
Q. Didius Syriæ præfectus	274		Quirini templum ab Augusto factū	327
Q. Fabius Africanus Cos.	335		Quirites uocari, militibus molestum cur	
Q. Fabius Maximus Cæsaris legat ^o in Hi			sit R	246
spania. 141 triumphat de eo bello. 145			Rabirius. uide C.	
Consul fit, & moritur	146		Racius Constant	596
Q. Fufius Calenus Prætor, & eius lex 39			recensio populi	139
à Cæsare in Græciam missus Athenas,			Rectus, Æmilius.	
Megara capit, Patras recipit	118		Regulus Achaia & Macedonia præfe	
Consul. 130 eius pro Antonio aduer			Regulus, Licinius.	(Ætus 389
sus Ciceronem in Senatu oratio	182		Regulus, Memmius.	
Q. Hortensius & C. Curio uerberibus ac			de Repub. optima forma totus liber L I I.	
cepti, quod Ciceroni cuperent	42		res secundæ ut ferendæ	137
Q. Hortensius Macedonia præest	209		Rhæti à Druso & Tiberio subacti	328
Q. Lepidus Cos.	322		Rhætinum Dalmatiæ urbs & gesta apud	
Q. Lucretius Vispalio Cos.	323		eam	354 (deserit. 219
Q. Marcius Cos.	1		Rhæcipolis Brutū adiuuat. 211 Brutum	
Q. Marcius Proconsul in Ciliciam it, Lu			Rhæciporis Cotys filius, & eius interi	
cullo auxiliū negat. 4 eius uxor. ibid.			tus	334 (manorum. 348
Q. Metellus Celer Augur & Prætor, C.			Rhæciporis Rhymetalcis frater, soci ^o Ro	
Rabirium iudicio eripit. 26 Consul, et			Rhemi populus, Romanis fidus	57
eius soror à Pompeio repudiata	32		Rheni descriptio	70
Pompeio resistens, à Trib. pleb. in car			Rhenū Cæsar trāsit, in eo pōte facto. ibid.	
cerem conijcitur. Clodio Tribunatū			Rhenum transit Agrippa, secundus Ro	
Q. Metellus Creticus. 5 (petēti resistit. 33			Rhinoceros	282 (manorum. 238
Q. Minucij Tribunatus plebis	31		Rhodanus fl.	32
Q. Pedius Cæsaris legat ^o in Hispania. 141			Rhodij libertate excidunt	415
triumphat de Pompeio F. 145 Consul			Rhodus capitur à Calsio	214
cum Oct. Cæsare designatur. 198 Cos.			Rhymetalces Thrax	328
Antonio & Lepido ueniā & reditum			Rhymetalces à Vologæso fugatur	334
conferit	201		Rhymetalces Romanorum bello Dalma	
Q. Poppæus Secundus Cos.	354		tico adiutor	348
Q. Plautius Cos.	396		Rhymetalci Cotyos regnum datur	396
Q. Pompeius Rufus Tribunus pl. in carce			risus inhibendi ratio	578
rem coniectus, Syllæ sororis filius	87		roboris exemplum	349
populum ob cædem Clodij cōcitāt. 88			Roles Getarū rex, socius Romanorū.	283
damnatur	90		Roma capta à L. Antonio, & Cæsare ite	
Q. Pomponius septēnio incarceratus. 393			rum	225
Q. Postumius ab Antonio necatus	262		Roma in 14. regiones diuisa	340
Q. Saluidienus Rufus. 225 à Sexto Pom			Romæ præsidium quantum	346
peio nauali prælio superatus. 226 for			Romam lapideam se ex terrea fecisse glo	
tuna eius, & interitus	232		riatur Augustus	361
Q. Scipio Metellus, focer & collega Pom			Romana res quib. artib. ad eò creuerit	51
peij, ambitus reus. 89 Censoriam po			Romanorum clades in Britannia	512
testatem restituit. 91 reliqua in Scipio			Romanorū in extollēdo eodē, deprimen	
Q. Statilius Tribunatu pl. phibitus. 303			doq; incōstantia. 170 in impudētes se	
			ros argentei coloris	591 (ueritas. 171
			Roscus, L.	

Pp Rostra

INDEX

Roftra Iulia	362	Samijs libertas data	329
Rubrius Gallus Neronis dux	526	Saoterus	574
Rubrius Pollio	415	Sardanapalus	614
Rufinus, Cæcilius.		Sardinia à Cæfare recipitur. 99	à Sext.
Rufus contra Neronem conspirat	518	Pomp. occupata	231
Rufus, Cluuius, Egnatius, Geminus, L. Palsienus.	(actus. 519)	Sargetia flumen	552
Rufus Mufonius philosophus in exiliū		Satala urbs	553
Rufus, P. Saluidienus, Q. Pomp. Sempromius, Sulpicius.		Satellitium Imperatoris quantum	346
Rufus Sulpicius à Nerone necatus	524	Saturnalia	393-413
Rufus, Titius, Vibius, Virginius.		Saturnini cædes	36
Rufi Virginij acta contra Vindicem	526	Saturninus Ælius, Sentius.	
Rufi Bafæi fortuna	566	Sauromatæ repulſa	328
Rullus, Seruilius.		Sauus fl.	255
Rulpina Africæ oppidum	131	Saxa Syriæ ab Antonio præfectus, à Par- Scæuius, P.	(this uictus perit. 229)
Rufticus	548	Scapula, T.	
Rufticus Arulenus	546	Scarpus, Pinarius.	
Rufticus, Iunius.		Scaurus, Æmilius, M.	
		Sceua filius Batonis	356
S		Scipionis exilium	47
Sabina uxor Othonis & Neronis	509	Scipio cur de ſua dignitate deiectus	290
eius luxus & mors	520	Scipionum nomini uictoria in Africa de	
Sabinus Maximus Coſ.	397	beri miſa	131
Sabinus, Caluiſius, & Cornel.		Scipio Pompeij ſocer in Macedonia lega	
Sabinus Gallus Cæſarem ſe dicit	539	tus, quæ egerit. 109 bello Africo Pom	
Sabinus, Iulius, Poppæus.		peianorum dux. 131 interitus eius. 134	
Sabinus, Q. Titurius.	(tus interit. 379)	Scipio Metellus, Q.	
Sabinus calumnia & fraude circumuen-		Scipio Salatto	130
Sabinus Veſpaſiani propinquus. 534 fra-		ſcommata uide Diſtum	
Sabinus Meſſalinæ adulter. 417 (ter. 414)		Scordifci in Macedonia incurſus facti.	
Sabos rex Arabiæ felicia	317	328 Romanos iuuant	333
Sacerdos, Iulius.		occulte Scribendi modus	77. 273. 556
Sacerdotum numerus ſubinde auctus. 281		Scribendi compendia à Mæcenate inuen	
Sacerdotum Romæ quatuor genera. 304		ta	339
ſacra bonæ deæ	31	Scribonia à Cæſare dimittitur. 232 mater	
ſacrificia decreta, damnato aliquo Cæſaris		Iuliæ, cum filia exulat	340
inimico	232. 314. 374	Scribonianus, Camillus, Furius.	
Sadalus Thrax, Põpeiſ ſocius. 109 uictor		Scribonius Boſpori regnum affectat, &c.	
Cæſar ei ignoſcit. 113 P. R. ſuam ditio-		Scribonius Libo, Lucius.	(330)
nem moriens relinquit	211	Scribonius Proclus à Senatoribus diſcer	
ſæculares ludi	327	Scyllæū promōtoriū. 237 (ptus. 409)	
Salabus Maurorum dux	409	Scythæ ebriofi	283
Salafſi Romanis rebellant	253. inde	Sebennius, Pollenius.	
Salafſi rebellant, & domantur	315	Secilius	1
Salatto	131	Secūdus, Atanius, Carina, Petroni⁹, Pom	
Salluſtius Crispus, Numidiæ præfectus,		ponius, Poppæus.	
prouinciam expilat. 134 Præturam ge		ſeditiones tempeſtatibus ſimiles eſſe. 47	
Salonæ oppugnata 117. 348 (rit. 129)		in Seditionibus fortuna incerta & inſta-	
ſalue	562	bilis	159
Saluidienus, Q.		ſeditiones alias ex alijs naſci	157
Saluius M.		ſeditio ambitus reorum. 14 poſt cædem	
ſalutis augurium	26. 281	Clodij. 88 militum Cæſarianorū. 102.	
ſalutis pub. ſtatua	334	in Hiſpania cõtra Cæſaris præfectum	
		Q. Caf-	

I N D E X.

Q. Calsium. 118 propter debitorū cau-
sam à M. Cæcilio 120 (concitata. 122
feditio Romæ à Dolobella & Trebellio
feditio militum in Pannonia sub mortem
Augusti. 369 in Germania 370
Segetica regio 283
Segimerus dux Germanorum contra Va-
Seianus, Ælius. (rum. 367
Seianus, L.
Seiani statum, & autoritas. 377 potentia
& honores inde. adulteriū cum Liuia
Drusi uxore, & ut Drusum sustulerit.
378 cum tota familia morte mulctatus
384
Seiani amicitia multis exitiosa idid.
Seius Strabo Seiani pater 377
Seleucia urbs Mesopotamiæ 79
Seleucus Berenices maritus, & eius inte-
Selinus Ciliciæ urbs 557 (ritus. 72
Semideus Cæsar 136
Semiramis 514
Sempronij Drusi fides in Galbam 529
Sempronius, L.
Sempronij Rufi eunuchi potentia 607
Senatus circumscribitur & ui oppressus à
Pomp. & Crasso 64
Senatores Romæ DCCCC. 146
Senatoribus ne ludis dimicarent, interdi-
ctum 236
Senator pro gladiatore pugnat 282
Senatores in uestibulis suarum domorū
epulantur 282 (303
Senatoribus peregrinationes interdici-
Senatus præsidio armatorū se munit 171
Senatus in Cæsarem Octavianum uicto
Antonio iniuriæ 196
Senatus examen habetur 303
Senatus examē, & Senatorum numerus
sub Augusto 324
Senatus censetur & legitur 331
Senatus in conueniendo sanctimonia, &
tempus 332
de Senatus conuentu lex ab Augusto fa-
Senatus delectus 341 (cta. 337
S. C. à quot Senatoribus cōficeretur. 334
Senatusconsultū quid ab autoritate diffe-
rat 337
S. C. de ambitus reis. 27 de prouincijs ca-
pessendis. 83. 87 de obliuiscendis iniu-
rijs. 158 quo immodica potentia ma-
gistratibus abrogabatur. 196 de XX.
uiris & Tribb. pl. eligendis. 331 de diffe-
rendis supplicijs. 377

Seneca, L. Anneus.
Seneca exulat. 409 Neronis præceptōf.
506 eiusdem liber ἀπομνημονεύσεις. 420
crimina. 511 opes. 512 eius contra Ne-
ronem conspiratio. 518 interitus 519
Senecio, Herennius.
Sentinates 225
Septa 314
Septemuiri 232. 304
Septimius, Lucius. (150
sepultura intra Pomœriū Cæs. cōceditur
Sequani & Hedui ab Ariouisto pressi à
Cæsare auxilium impetrant 50
Serapidis templū demoliri iussum. 88. 121
Serapidis templum ædificari iussum. 207
Serapio 267
Serapio uates 610
Seras Philosophus 549
Serdī Thraces 284
Seretium Dalmatiæ captum 355
Sergius Galba 32 (Prætor. 74
Sergius Galba in Veragris rem gerit 58
Sergi⁹ Sulpici⁹ Galba (qui Imperator post
Neronē fuit) uirilē togā sumit 361
Serg. Sulpicio Galbæ imperium delatum
525 Vide Galba
Sericæ cortinæ ludis 140
Sertorius, Nænius.
Seruilius Casca, P.
Seruilius Isauricus, P.
Seruilius, M.
Ser. Cornel. Cethegus Consul 368
Seruius Iulianus perit 572
Seruius Sulpicius Rufus Consul 91
seruo contra dominum dicenti Cæsar cre-
dere noluit 105
serui in Senatum allekti 232 (prius. 233
serui supplicio afficiendi cur manumissi
seruum contra dominū quæstioni subijce-
re uetitum 338
de Seruis ægrotantibus edictum 418
Sestius, L. T.
Setinus, Fuluius.
Seuera, Aquilia.
Seueriani obitus 557. 562
Seuerianus 597
Seuerus imperator 70 (res. 198
Seuerus Imperator, eius largitio in mili-
Seuerus Consul 575 (acta. 584
Seueri, Pæoniæ præfecti, cōtra Iulianum
Seuerus fit Imperator. 585 & quæ egerit
inde. ut Byzantiū uicto Nigro cepe-
rit 588 inde
Pp 2 Seueri

I N D E X.

Seueri bellum contra Adiabenos, Olroenos & Arabes. 590 cōtra Albinum. 591	figillum Cæsaris Octauiani, aliorum Imperatorū, item Galbæ. 273
Parthos. 593 parentat Pompeio. 594	Syllæ, Pom
it in Ægyptum. ibid. in Britannia expeditio 600 mors 602	Silanus in bello Dalmatico 355 (peij. 119)
Seueri legiones 346	Silanus, Appius, Iunius, M. Nerua.
Seuerus, Cæcina, Iulius.	silēte, uox imperandi silentij 559
Sex. Ælius Catus Cos. 336	Silio, Vmbonius.
Sex. Apuleius Cos. 280	Silius, C.
Sex. Apuleius Consul, cognatus Augusti.	Silius Messala 615
Sex. Boetius philosophus. 565 (sto. 360)	Silius Messala Cos. 585
Sex. Clodius Antonij magister 176	Silius, P.
Sex. Iulius Syriæ à Cæs. præfectus, & eius interitus 211	Silo, Vpedius.
Sex. Marij potentia, & interitus 388	Similis uir egregius 562
Sex. Nonius Quintilianus Cos. 349	similitudinis formæ exemplum 573
Sex. Pacuuius, seu Apudius, Trib. pl. Augusto se consecrat 313	Simplex, Cæcilius.
Sex. Papinius Cos. 390	simulacrum graditur 237
Sextus Pompeij F. fratri se coniungit. 141	simulatē quæ fiant, magis odio haberi, q̄ quæ ex ui 284
eius acta in Hispania, utq; impunitate & paternorum bonorum restitutione proposita inde excellerit. 169 rei naualis præfectura à Senatu traditur. 196 de nece Cæsaris damnatur. 199 contra Anton. & Lepidū uocatur. 200 proscibitur, & proscripti ad eū confugiunt. 206	Siscia Pannoniæ urbs 254
Sexti Pompeij uxor, filia L. Scribonij Libonis 226	Sisenna, Cornelius.
Sextus Pomp. quomodo Sicilia occupauit. ib. Neptuni filius habitus. 227. 238	Sisenna Gabinij filius 72
filiam M. Marcello despondet. 234 uictoria eius contra Cæsarem. 242 uincitur naumachia. 244 fugit uictus ex Sicilia, & eius consilia. 245. 247 affectas Antonij imperiū, capitur & occiditur in Phrygia 248	Sisentius, Cornel.
Sex. Pompeius (alius à Magni F.) Consul. 248 Augusto cognatus fuit 360	Sitas Dentheletarum rex 283
Sialeræ Thrates 334	Sittius, P.
Sibyllinum oraculum de rege Ægypti. 61 de Parthis 153	Soæmis. 613
Sibyllini libri descripti 326	Soæmus Itureorum rex 396
Sibyllinum oraculū, eorumq; discretio à Tiberio facta 376	Soli urbs 12
Sicambri. 70 Romanos adoriuntur 83	Solomonis sepulcrum 562
Galliam infestant 328	Solon, Iulius.
Sicambri bellum facit Drusus 333	Solonis exilium 47
Sicilia Cæsar potitur 99. 106	Solonium oppidum 32
Sicilius, Pub.	S O M N I A.
Sicoris flūmen 100	Somniū Adriani. 557 Antonini Philosophi. 571 Antonini. 610 Augusti 322
Sidon libertatem amittit 322	Cæsaris. 34 Cæsaris Gadib. 101 Dionis. 578. 611. 619 de Octauio Cæsare diuersorum. 166. 167 Fauorini. 558 Plautiani. 598 Sacerdotis. 588 Seueri. 585. 597 Thessali cuiusdā, & aliud medicū Cæsaris Octauiani. 217 T. Sestij 227 Traiani. 550 Vespasiani. 536 uxoris Cæsaris 153
	Sophistæ puniti 539
	Sophonius, Tigillinus.
	Sophonij Tigillini æquicia 516
	Sorani interitus 519
	Solsium Cæsar uenia prosequitur 272
	Spartanos Augustus honore afficit 322
	inter Spectacula populus prædere incipit 316 (32)
	spectaculorū leges ac consuetudines 394
	Sphærus Cæs. Octauiani pædagogus. 232
	Spinther, in P. Cornel.
	Sporus

I N D E X.

Sporus exciditur, & nubit Neroni	520	fycophantatum mos in decipiendo	379
cuius exitus	533	Sylla unde tyrannus factus	10
Statianus, Oppius.		Syllæ lex de Pontificibus	29
Statilius Coruinus Cos.	415	à Sylla proscriptorum filijs ius petendo-	
Statilius Q.		rum magistratuum Cæsar reddit	100
Statil. Taurus, Sifenna.		Syllæ statuae deiectæ. 119 repositæ	147
Statilius Taurus Africam Cæsari occu-		Syllæ sigillum	119
pat. 246 bellum contra Dalmatas ge-		Syllam libijpsi manus intulisse	292
fit. 255 in bello Aftiaco. 262 cōtra A-		Sylla, Cornelius, & Faustus.	
stures bellum gerit. 281 Amphithea-		Syllani percussores in ius uocati	21
trum suum dedicat	283	Sylvanus, Plautius.	
Statilius Taurus Consul	314	Symbolum locus	214
Statilius, T.		Symphorium castellum	21
Stattius, L.		Syria à Ventidio recepta	249
Stattius Murcus ad Sext. Pompeium ue-		Syriaci interitus	380
nit, & ab eo necatur	227	Sysius Flaccus Cos.	578
statua Cæsaris cum stella in capite	168		
statuæ ex collatione	333	T	
stella Cæsaris	168	T Abernæ cauponum destruuntur à Clau	
Stephanus	547	Talaura 4 (dio. 408	
stipendia quando primùm data prouin-		Talymenus Ilaces Mesopotamiæ præfe-	
ciarum administratorib.	310	ctus	77
Strabo, Pompeius, & Scius.		Tamesis fl. Britannia	75.414
stratagema	592	Tanaitica regio	17
stratagema Corn. Galli in nauibus ho-		Tanape regia Æthiopum	321
stium capiendis. 276 Crassi. 283 De-		Tanusiæ fides in maritum	204
ceballi. 545 D. Bruti. 194 Labieni. 83		Tapæ	545
Pompeij. 19 Sabini. 69 Ventidij. 248		Tarans Caracalli cognomen	611
Stratonica Mithridatis uxor	21	Tarcondimotus	323
Stratonicea	229	Tarcondimotus Calsij auxiliarius	211
strenæ prohibitæ dari Imperatori	375	Tarcondimotus Cilicum princeps Pom	
408		peio contra Cæsarem opitulatur, eiq;	
subitorum beneuolētia cum primis do-		Cæsar uictor ignoscit	113
mino opus esse	22	Tarcondimoti interitus	262
subitorum casuum uis	114	Tarsenses Cæsaris studiosissimos Calsi	
Subrij Flauij in Neronem dictum	519	sibi adiungit. 211 iidem se Dolobellæ	
Suetonius Paulinus Mauros domat. 409		dedunt. 212 à Calsio puniuntur	213
fit Consul	520	Tarsus Iuliopolis dicta	211
Sueui profligati	282	Taufesius, L.	
Sulpicianus, Flaccus.		Taurisci Romanis rebellant	253
Sulpicij Asperi in Neronem dictum	518	Tauromenium	242
Sulpicij Camerini obitus	524	Taurus Statilius Italiam regit	327
Sulpicius, Q. Rufus, Seruius, Sergius.		Telefinus, C.	
sumptuaria lex	66.140	Telluris ædes	154
in Supplicijs cōstituendis modum quen		tempestas Romæ uehemens	36
dam requiri	12	templum Hierosolymitanum quale.	24
Sura, Licinius.		Tenchtheri à Cæsare uicti	70
Surdinius Gallus	417	Terentia Mæcenatis uxor à Cæsare ama	
Surenas regis Parthorū præfectus, Craf-		Terentius, M. Varro. (ta. 327	
sum per dolum occidit	82	Terentius Varro Salassos subigit	315
Surrentum	303	Teridates Parthiæ rex	390
suspicionum causæ	54	Teridates Parthus rebellat Phraati, & ui	
sutor quidā Caij insaniā liberè ridet. 404		ctus in Syriam fugit	280
		Teridates Romam uenit	318

I N D E X.

Teridatis Parthi Romam aduentus	520	Augusti. 361 confectio bello Dalmatico	
Terpnus à Nerone uictus	522	& Pannonico Romam redit. 351 è Rhodum	
terramotus horrendus Antiocheæ	554	do Romam redit. 341 gener Agrippæ,	
Cyzici 564 Smyrnæ	570	deinde Augusti, successorq; Agrippæ,	
tessera Claudij	417	Pannonios domat. 333 Dalmatas, &	
tesserae in populum proiectae	256. 395	Dacos. 334 Germanicum suspectum ha-	
testamentum Augusti. 361 Caesaris. 159 Ti-		bet. 370 Imperator fit, utq; initio oc-	
berij & Liuiæ	391	ceperit Imperium eiusq; uirtutes 369	
testamentum facere exulibus prohibitum.		q; moderate id initio, & uiuente Germa-	
378		nico gesserit. 371 inde. eius nomina. ib.	
testudinis militaris descriptio & usus. 251		in Armeniam missus. 323 in Germaniam	
Thapsus Africæ urbs, ibiq; uictoria Cæsa-		missus secundum cladem Varianam. 358	
ris	134	inuidiosus homo. 378 iterum ad bel-	
Thasus	215	lum Dalmaticum missus quæ gesserit.	
theatrum corruit	36	355 Latine linguæ diligens. 374 ma-	
theatrum Cornelij Balbi. 330 M. Marce-		tris suæ factum non fert. 373 Rhætos	
li. 147 330 Pompeij	67	debellat. 328 Romæ appropinquat,	
Themistoclis exilium	47	nec tamē intrat. 387 Roma secedit. 379	
Theocritus saltator	608	Capreis degit. 381 Seianum quo astu ag-	
Thera insula	418	gressus. 380 sua ipsius uitia publicat	
Theriaci ulus	566	& testata facit 378. 389	
Thessalonicae Pomp. & Senatus moratur		Tiberij acta irrita sunt. 395 astrologiæ pe-	
107		ritia. 341 auaricia, crudelitas, iniusti-	
Thraciæ populi à M. Crasso domiti	284	ciaq; 386 caluitium irridetur. 387 col-	
Thracum perfidia in Romanos	3	legæ in consulatu, omnes male perie-	
Thraëa, P.		runt. 377 Consulatus. 336 secundus	
Thraëæ Pæti exitus	519	Consulatus & triumphus. 339 Consu-	
Thrasylla, Ennia.		latus tertius. 368. IIII. 377 in posteros	
Thrasyllus præstantissimus astrologus.		odiu	389
341 Tiberium spe longioris uitæ deci-		Tiberij fossa	255
pit, & moritur	390	Tiberij in Augustum funebris oratio.	
Thucydides in agro scripsit	47	362	
Thyrus Cæs. libertus ad Cleopatram mis-		Tib. in filium seuerè dictum. 373 in Ger-	
sus.	275	maniam expeditio, inde in Dalmatiam	
Tiberinus	614	348 ingenium, mores, consilia. 368 in-	
Tiberis stagnat	313	de. laudabile circa rem scænebre rem factum	
Tiberis diluuium	73	387 item quod delatores occidi iussit	
Tiberis inundatio	319. 345. 390	ibid. libidines inde. 388 liberalitas.	
Tiberis procuratores instituti	374	376 liberalitas in eos, quibus incen-	
Tiberius Cannutius Trib. pl. Oct. Cæsare		dium incommodauerat. 390 ut magi-	
adiuuat 168 perit	225	stratus uarijs cõtulerit. 387 mors, quan-	
Tiberius Claudius Nero bello Alexandri-		diu uixerit, & imperarit. 390 natalis,	
no Ægyptios uincit	126	utq; mensem à se nominari noluerit.	
Tiberius Claudius Nero maritus Liuiæ		376	
Drusillæ ex Italia fugit cum coniuge		Tiberij nepos moritur	374
& filio	225	per Tiberij nomen non iuratur	407
Tiberius Drusi Filius cur ab auo Tiberio		Tiberij prætura	327
neglectus. 388 imperio & uita à Cali-		Tiberij testamentum irritum factum. 391	
gula spoliatur	391	Tiberio prætorij honores dati. 323 priuile-	
TIBERIVS Claudius.		gium datum in petitione magistra-	
Tiberius ab Augusto adoptatur, Tribu-		tuum. 316 Tribunicia potestas data.	
niciam potestate accipit, & Germani-		340. 360 in Rhodum recedit Tiberius	
cam adoptat. 341 an interfuerit obitu-		ibidem	

Tiberium

I N D X.

Tiberium cur Augustus sibi suffecisse cre-		T. Sestius Antonij rebus studeat, eiusque	
ditus. 367. 374 Priamus felix dictus à		res in Africa gestæ	227 inde
Tifata 121 (Tiberio. 389		Titii amphitheatrum, balnea, ludi	542
Tigellinus, Sophonius.		Titus capit Hierosolyma. 537 Imperator	
Tigellini Sophonij exilium	402	designatur. 536 Imperator post patrem	
Tigranes pater, Pompeio se dedit	17	540 cum Augusto confertur. ibid. pa-	
Tigranes filius in patrem impius	16	trēm Vespasianum eripit periculo	418
Tigranes frater Artabazi	323	eius mors	543
Tigranes à Phraate uincitur. 20 cum		Togata Gallia	201
eo in gratiam redit	ibid.	Togodumnus	414
Tigranes apud L. Flauium detentus	48	Tolosa	49
Tigranes in Armenia L. Fanniū obsidet. 2		Toranius, C.	
Tigranis frater Nisibi à Lucullo captus.		Torquatus, Manlius.	
ibid.		Tospasini uallum	555
Tigranocerta capiuntur	1	Traianopolis	557
Tigris quando primū uisa	323	Traianus, Vlpus.	
timor consilium non admittit	114	Traiani legiones	346
Tingitana Mauritania	409	Trebellius, L.	
Tingitanis ciuitas datur	236	Trebonius, uide Caius.	
Titanum refugium	284	Treuiri deficiunt, et uincuntur. 77. 83. 281	
Titianus, Flauus.		Triarius Mithridatem uincit, & uincitur	
Titienus Gallus	225	ab eo	3
Titienus Gallus Sex. Pompeij legatus.		Triballi	284
244 Cæsari se dedit	245	Tribunal loco motum	147
Titius, M. P.		Tribunica potestas Imperatorum	312
Titius ad Cæsarem ab Antonio transfu-		Tribunorum militū pro Consulibus con-	
git 258 rem gerit	262	stituendorum mentio facta	187
Titij Rufi interitus	400	Tribunus pl. Consulē in carcerē ponit. 33	
Titurius, Sabinus, Q.		Tribuno plebis noctē abesse ab urbe non	
T. Annius Milo Ciceroni reditum confi-		licet	31
cit Tribunus plebis 59 Vide Milo		TRIBVNORVM plebis Catalogus.	
T. Carisius cōtra Astures rem gerit	315	A. Gabinius	7
eius fastus	321	L. Trebellius	
T. Labienus C. Rabiriū cædis Saturnini		L. Roscius	ibidem
postulat. 26 Labieni rogatio de Ponti		C. Cornelius	12
ficatu	29	C. Manilius	13
T. Labienus Treuiros uincit. 77. 83 uicto		C. Papius	21
Pomp. ad Catonem proficiscitur	117	Metellus Nepos	30
se Cn. Pompeio F. adiungit. 141 Labie-		M. Cato	31
nus Parthorum in bello contra Roma-		Q. Minucius	ibid.
nos dux, Phœnicē & Ciliciam subigit		Flauus	33
229 inde. Labienus à Ventidio uictus		P. Atinius	38
ibid.		P. Clodius	40
T. Munatius Plancus Tr. pl. populum ob		L. Ninnius Quadratus	41
cædem Clodij concitat. 88 damnatur		T. Annius Milo	59
in iudicio 90 (tur. 195		C. Cato	61
T. Munatius Plancus ab Aquila supera-		A. Plautius	ibid.
T. Quintius Crispinus Cos.	336	C. Atius Capito	65
T. Statilius Taurus Cos.	359. 415	P. Aquilius Gallus	ibid.
T. Statil. Taurus Sifenna Cos.	374	C. Trebonius	ibid.
T. Vinus	204	Q. Pompeius Rufus	87
T. Scapula militum à Cæsare ad Pomp. F.		T. Munacius Plancus	88
deficientium dux	141	Curio	91

INDEX.

Q. Cæsius Longinus	94	Tubero, Ælius.	
M. Antonius	ibid.	Tuca urbs	227
L. Metellus	98	Tullianum locus in carcere	189
C. Epidius.		Tullius Cimber, percussor Cæsaris, eius res gestæ	213
L. Cæstitius Flaccus		Tullius, L. M. Cicero.	
Heluius Cinna	151	Tullus, Volcaci.	
C. Toranius	316	tumultus Romæ comitijs Consularibus	322
L. Antonius	169	Turbo uir clarus	562
L. Trebellius		turres Byzantij miræ	590
Dolobella	122	Turullius, Pub.	
M. Terentius Varro	206	Tuscul, Cinna.	
Nonius Balbus	258	tutor Senatori cuidam datus à Tiberio.	
P. Falcidius	232		378
P. Seruilius Cæsa		Tyana	595
C. Cæsa	165	Tyrrhenus lacus	239
P. Titius	199	Tyrj donarijs Herculis à Cæsare spoliati	128
Sex. Pacuuius seu Apudius	313	Tyrijs libertas adimitur	322
Tribuni plebis malas leges promulgant.		Tyrus Parthis resistit	229
26 tumultuantur Romæ	87		V
Tribunorū pl. potestas sub Tiberio	375	Vaccæi 71 rebellant	281
Tridentinæ Alpes	328	uale	562
Trio, Fulcinius.		Valens, C.	
Triumphalis currus	394	Valeria Messalina Claudij uxor, eiusq; uita & cædes. 409. 413 & inde. stupra eius, & exitus	418
Triumphalis porta	366	Valerianus Pætus	615
TRIVMPHI.		Valerianus Seueri legatus	587
Triumphus Cæsaris, Fabij & Pedij de bello Hispanico. 145 Cæsaris. 138 tres Cæsaris Oct.	281	Valeriani milites Lucullum deserunt à Pompeio recipiuntur	14
triumphus C. Carinæ de Morinis	282	Valerius, L. M.	
Claudij Cæs. 415 Domitij Caluini de Hispanis. 235 Lepidi. 132 L. Antonij de Gallis. 221 Marij. ib. Pompeij. 24. 25 C. Pomptini. 74 Tiberij. 339 Ventidij de Parthis	249	Valerius Asiaticus Cos. II. 416 eius interitus causa	418
triumphos omittere, & contentos esse triumphalibus honoribus, unde tractum	330	Valerius Asiaticus optat se esse cædis Caij autorem	405
in Triumphis magistratus præcedit triumphantem	282	Valerius Largus, Ælius.	
Triumviratus Cæsaris, Antonij, & Lepidi. 201. inde. in aliud quinquennium prorogatur	240	Valerius Largus qualis homo	314
Triumvirorū acta rata esse iubentur	232	Valerius Messala, M.	
antiquantur	305	Valerius Messala Augur fit. 247 Salassos domat	255
Triumviris honores decreti, et eorum dictum	206	Valerij Messalini res gestæ bello Dalmatico	348
Triuuiris urbis custodia mandatur	232	Valerius Potitus Cos.	281
Troia ludus equestris	139. 227. 282	uallum è cadaueribus congestum	144
trophæum Mithridatis de Triario, et Cæsaris de Pharnace. 128 trophæa dijs belli sacra, eueriti fas non est	ibid.	Varro, M. Terentius, Vifellius, & Alfenus.	
trophæum de orbe terrarum Pompeij. 25		Varus, Attius, P.	
trophæa Pompeij in Pyrenæo	101	Varus Marcellus	613
		Varus, Quintilius.	
		Varus in Africa contra Cæsarem bellum gerit	131
		Varus se Cn. Pompeio F. adiungit	141
		uasorum,	

I N D E X.

uasorū, & uestium luxus lege inhibitus.		Veter, Antistius.	
374		Vetradius Pollio	387
uates, astrologi.		Vertius, L.	
uaticinium	617. 610	uexillum cæruleum	281
uaticinia certa	548	uexillum in Ianiculo quando & cur pos- tum	27
Varinius, P.		Vezinas Dacus	545
Vatinius Neronis assentator	523	uia inter Sinuessam & Puteolos strata.	
Vatinij copiarū ad Brutum desciscunt.	209	547	
Vbij,	70	uiarum refectio	314. 322
uestigalia abrogant Romani	33	Vibius, C.	
uestigalia in tributum mutata	116	Vibij Crispi facetè dictum	531
uestigalia noua	232	Vibius Rufus	375
Vectius, L.		Vibius Rufus sella Cæsaris utitur, & Ci- ceronis uxore in matrimonio haber,	
Vedij Pollionis opes, crudelitas, mors.		Consulq; fit	375
329		Vibuleni Agrippæ obitus	388
Velitræ Volscorum oppidum	166	uicissitudo rerum	21. 47. 531
uelum inter Augustum funebre oratio- nem habentem, & cadauer, expansum		Victoriæ imago	282
332		uictoriâ cupiditas insatiabilis sequitur	1
uela ex pellibus confecta	68	Victorinus	572
uenationis studiosus Adrianus	560	Victorinus urbis præfectus	574
uenationes	66	Vienna	200
Veneri à Cæsare uincuntur	67	uigesima hæreditatū & legatorum in æ- rarium militare inferri iussa	347
Vennonetes contra Romanos	328	uigesimas ut retinuerit Augustus	360
Ventia urbs Galliæ	32	Vigintiuiui, magistratus	331
Ventidius, P.		uiginti sex uiri	ibid.
Ventidius Galliæ ab Antonio præfectus, Cæsaris milites transitu Alpium pro- hibet. 224. de Parthis & Labieno, & Pharnapate uictoria	234	Vindex, Iulius.	
Ventidij contra Parthos stratagema & ui- ctoria	248. inde	Vindex, M.	
Venus genitrix	256	Vindicis præclarum dictum. 525 interi- tus	526
Veneris templum à Cæsare factum	139	Vinicianus, Annius.	
Veneris templum Traiani	558	Vinicius, M. P.	
Veragri Romanos in hybernis adorti	88	Vintellius, Q.	
Vercingetorix dux Aruernorū, 84. uinci- tur à Cæsare. 85. eius in suos crudeli- tas. 86. se dedit Cæsari, & in uincula conditur. 86. necatur	138	Vipsanius, M.	
Verus, Antoninus, & Anneus		uirginem capitali supplicio affici impiū.	
Verus, L.		384.	
Vesuuij, conflagratio	541. inde. 597	Virginus, Rufus.	
Vesontio urbs Sequanorum. 50. obside- tur à Rufo	526	Virginus Rufus Neruæ collega	549
Vespasianus, Flavius.		Viridouix Vnellorum dux	69
Vespasianus quibus occasionibus ad Im- perium adspirarit. 532. inde. 536. avari- cia. 537. legiones. 346. mors	540	uirtus Fortunæ serua	219
Vestalibus uirginib. lictores concessi. 239.		Virtutis festum	327
Vestales ex libertinis	345	Visellius Varro Cos.	368
uestis mutatio quando facta	28. 42. 64.	Visurgis fl.	333
87. 89. 192. 198		Vispallio, Q. Lucret.	
		uita quid?	562
		uitæ humanæ incertitudo	116. 206
		Vitellius, A.	
		Vitellius, L.	
		uitrum ducile	378
		Villa obsidetur à Pomp.	142
		Vlpianus, Domitius.	
		Vlpianus	

INDEX.

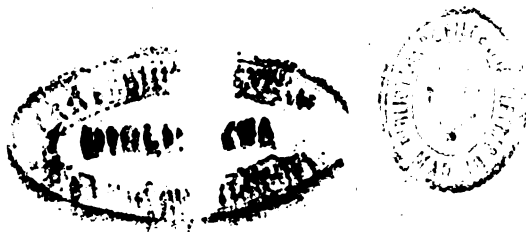
Vlpus Iulianus	610	Vlipetes	333
Vlpus Marcellus legatus Commodi.	573	Vlipetes à Cæsare uicti. 70 Galliam infe-	stant
Vlpus Traianus Cos.	546	Vtica custodiã Cato suscipit. 131 Vticen-	ses Catonem publicè sepeliunt
Vlpus Traianus, M.		Vticensibus ciuitas datur	247
Vlysses quo loco ad Calypsonem uenerit	239	uxoris pudicæ officium	51
Vmbonij Silionis casus	415	Vzita Africæ oppidum	133
Vnelli à Sabino uicti	68	X	
Volcææ paludes	349	X Anthos à Bruto capta	214
Volcacius, L.		Xenophon ruri scriptit	47
Volefus, L. Valer. Mesa.		Xiphilinus, Ioannes.	
Vologæses bellum mouet, & uincitur à		Z	
L. Pisone	334	Z Armarus Indus se in ignem mittit.	323
Vologæsus contumax in Neronem	521	Zela, ubi Cæsar Pharnacem uicit	128
uoluntas naturâ rerum non immutat.	46	Zenodorus tetrarcha	323
uoluntas nostra necessitati accõmodan-	46	Zenodotia urbs, & ciuium in Romanos	perfidia
da		Zeugma	79
uoluptas, eiq; non succumbendum	102	Zoberes Albanicæ rex	250
uoto epistolæ ad Imperat. claudi solitæ.	372	Zona Africæ oppidum	228
Vpedius Silo Antonij legatus	235	Zoticus, Aurelius.	
Vrania Carthaginensis, nupta Auito.	616	Zyraxes Geta	284
urinatores	589		

FINIS.

ERRATA.

In numeris b 3. columna 2. pro 12 scribe 18 e 3. col. 2. pro 42 scribe 55 r 5. col. 1. pro 187 scribe 201 K 2. pro 389 scribe 387 deinde altera col. 388 K 3. col. 1. scribe 389 altera 390 K 4. scribe 391. 392 K 5. 393. 394. Ternione B b. col. 1. pro 595 scribe 565 Pagina 20. aduersam, scribe aduersam 30. Iunius Syllanus, scribe Silanus 64. odornatis, lege adornatis 65. Tribonio, lege Trebonio 67. uerè, scribe uerò 107. ad fl. Auam, scribe Anam 148. aduersus Peribos, scribe Paribos 211. Rhâscy polide, scribe Rhâscipolide 226. Mutia, lege Mucia 256. in margine pmticus, lege porticus 274. Arabij, scribe Arabes 340 C. Antistium ueterem, Veterem scribe: est enim cognomen 268. G. Cecilio, scribe C. Cecilio & pro iusto, Vetere, ibidem 382. in margine, in curiendo, in euertendo pag. 436. antc hæc uerba, Quo tandem à Cæsare superato, initium est libri apud Dionem XLIII. pag. 522. in margine, Neronis ad Vologesum literæ: scribatur, Vologesi ad Neronem literæ 542. in margine, & ludio: scribe ludi 546. Rufinus in margine, pro Rufus 561. in margine est scriptũ, Pharasmanis contra Alanos res gesta. id totum dele 590. Claudius Latro, scribe latro. est enim nomen commune.

Si qua sunt alia, ut caueri uix potest quin accidunt, leuiora, candidus lector ea suo ingenio facili & deprehendet, & emendabit.

BASILEAE, EX OFFICINA IOAN-
NIS OPORINI, ANNO SALVTIS
humanae M. D. LVIII. Men-
se Martio.

